

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

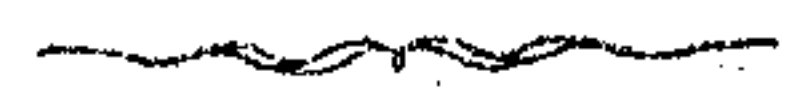
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ

ΥΠΟ

N. ΚΟΤΖΙΑ.

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

"Nihil in literis parvum."

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ «ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ»

(Κατὰ τὴν ὁδὸν Θεσσαλίας, ἀριθ. 12).

1878.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

VIII. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΛΕΛΜΟΣ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΕΓΕΛΟΣ.

α. Βίος.

Ὁ Ἐγκελος γεννηθεὶς τῇ 27. Αὐγούστου τοῦ 1770 ἐν Στουτγάρτῳ, ὅπου ἐγεννήθη καὶ ὁ Βειλάνδος καὶ ὁ Σχίλλερὸς καὶ ὁ Σχελλίγγιος, καὶ καλῶς παιδαγωγηθεὶς ἐστάλη τῷ 1788 εἰς Τυβίγγην, ἵνα σπουδάσῃ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῶν διαμαρτυρομένων καταταχθεὶς συνώκησε τετραετίαν ὅλην ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ μετὰ Σχελλίγγιου. Ἐκτοτε χρονολογεῖται ἡ φιλία αὐτῶν, ἥτις ὑπῆρξεν ὀφελιμωτάτη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας.

Τῷ δὲ 1790 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας ὑποστὰς ἅμα καὶ τὴν ἀπολυτήριον ἐξέτασιν τῆς θεολογίας. Τῷ δὲ 1793 μετέβη εἰς Ἐλβετίαν ὡς παιδαγωγός, ὅπου διέμεινε μέχρι τοῦ 1796. Τῷ δὲ 1797—1800 εἶχε λάβει θέσιν ἑτέραν διδασκαλικήν.

Ὁ Ἐγκελος πρὸς τοὺς ἄλλοις ἐσπούδασε τὸν Θουκυδίδην, τὸν Γίβωνα, τὸν Μοντέσκιον, τὸν Οὐίμον, τὸν Σχίλλερὸν, τὸν Κάντιον, τὸν Βέργερον, καὶ ἄλλους πολλούς.

Ἀποθανὼν ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατέλιπεν αὐτῷ περιουσίαν διευκολύνουσαν αὐτῷ τὴν εἰς Ἰέννην μετάβασιν τοῦ πρὸς τὸν φίλον τοῦ Σχελλίγγιον, διαδεχθέντα τότε τὸν Φιχθιον.

Ὁ Σχελλίγγιος κατ'ἀρχὰς ἠκολούθησε τῷ Φιχθίῳ, ἔπειτα δὲ

Πάν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου θεωρηθήσεται κλοπιμαῖον καὶ καταδιωχθήσεται κατὰ τὸν νόμον.

Ε. Κονίτσης

έσχημάτισε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θεωρίαν. Ὁ Ἐγκελος ἀκροασάμενος ἐπὶ τετραετίαν τοῦ Σχελλιγγίου ἠσπάσατο τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ· ἵνα δὲ γελῆν ὑψηλῆς, συνέγραψε τῷ 1801 πραγματείαν τινὰ περὶ τῶν τροχιῶν τῶν πλανήτων, καὶ μετ' οὐ πολὺ τὴν μεταξὺ Φιχθίου καὶ Σχελλιγγίου διαφορὰν. Τῷ δὲ 1802 συνέταττε μετὰ Σχελλιγγίου τὴν φιλοσοφικὴν ἐφημερίδα συγγράφας ἐτέραν τινὰ πραγματείαν ἐπιγραφομένην «πλάστιν καὶ γνώσιν», ἐν ἣ ἐπέκρινε τὴν θεωρίαν τοῦ Καντίου, Φιχθίου καὶ Μακώβη· διαμένων δ' ἐν Ἰένῃ συνεσχετίσθη μετὰ Σχιλλέρου καὶ Γοιθίου. Τῷ δὲ 1805 διορισθεὶς παραπληρωματικὸς καθηγητῆς τοῦ Σχελλιγγίου ἤρξατο ἔκτοτε, μὴ ἐπαρκούμενος εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Σχελλιγγίου, νὰ ἀναζητῆ ἄλλην μέθοδον τοῦλάχιστον καλλιτέραν, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐξέδωκε τῷ 1807 τὴν φαινομενολογίαν αὐτοῦ, ἣτις ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ εἰσαγωγή εἰς τὸ σύστημα, ὃ νὰ συντάξῃ διεννοεῖτο. Τῷ δὲ 1808 ἐκλήθη εἰς Βαμβέργην, ἵν' ἀναλάβῃ τὴν ἀνταξίαν πολιτικῆς τινος ἐφημερίδος, ἀναλαβὼν τῷ αὐτῷ ἔτει τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Νορμβέργῃ γυμνασίου. Τῷ δὲ 1812—1816 ἐξέδωκε τὴν λογικὴν αὐτοῦ, δι' ἣν προσεκλήθη τῷ 1816 εἰς Ἐιδελβέργην τῆς φιλοσοφίας καθηγητῆς. Τῷ δὲ 1817 ἐξέδωκε τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν, ἣτις αὐτὸν γνωστὸν καὶ ἔνδοξον εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν καταστήσασα παρεκίνησε τὴν Πρωσικὴν κυβέρνησιν νὰ προσκαλέσῃ αὐτὸν τῷ 1817 καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, ὅπου διέμεινε μέχρι τῆς τελευτῆς του τῷ 1831 τῇ 14 Νοεμβρίου προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς χολέρας ὁ μέγιστος μετὰ Σχελλιγγίου νοῦς τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν διολογίαν τῶν μαθητῶν του (1).

Ἡ φαινομενολογία, ἡ λογικὴ, ἡ ἐγκυκλοπαιδεία καὶ τὸ φυσικὸν δίκαιον (τῷ 1821 ἐκδοθὲν) ἐξεδόθησαν ζῶντος ἔτι τοῦ Ἐγκελου.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξέδωκαν οἱ φίλοι καὶ μαθηταὶ του τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1832—1845 συγκείμενα ἐκ

δεκαοκτῶ τόμων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος περιέχει τὰς μνημονευθείσας τέσσαρας πραγματείας, ὁ δὲ δεύτερος τὴν φαινομενολογίαν τοῦ πνεύματος, ὁ δὲ τρίτος, τέταρτος καὶ πέμπτος τὴν ἐπιστήμην τῆς λογικῆς, ὁ δὲ ἕκτος, ἑβδομος καὶ ὄγδοος τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν, ὁ δὲ ἔννατος τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου, ὁ δὲ δέκατος καὶ ἑνδέκατος τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς αἰσθητικῆς, ὁ δωδέκατος καὶ δέκατος τρίτος τὴν φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας, ὁ δὲ δέκατος τέταρτος, δέκατος πέμπτος καὶ δέκατος ἕκτος τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, ὁ δὲ δέκατος ἑβδομος καὶ ὄγδοος πραγματείας διαφόρους, λόγους, ἐπικρίσεις καὶ ἐπιστολάς.

β. φιλοσοφία.

Λέγεται, ὅτι ὁ Ἐγκελος ἐρωτηθεὶς ποτε εἶπεν, ὅτι ὑπ' ἐνὸς καὶ μόνου τῶν μαθητῶν του ἐννοήθη, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ (δηλαδὴ τοῦ Γαβλέρου, τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν) οὐχὶ καλῶς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἐγκελος διὰ τὸ σκοτεινὸν ὑφὸς τῆς γλώσσης καὶ τὴν καινοτομίαν τῶν λέξεων εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Γερμανοῖς δυσνόητος· διὰ τοῦτο ὁ βουλόμενος νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὸ σύστημα αὐτοῦ πρέπει νὰ σπουδάσῃ τὰ συστήματα ἐκεῖνα, ἐξ ὧν τὸ αὐτοῦ ἐσχημάτισε, διότι ἐκ τῆς γνώσεως αὐτῶν δύναται τις νὰ νοήσῃ καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σχελλίγγιος διετέλεσε διδάσκαλος καὶ πρόδρομος αὐτοῦ, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ καταδειχθῇ ἡ πρὸς ἀλλήλα σχέσις τῶν συστημάτων αὐτῶν.

Ἄλλων ἀκροατῶν τοῦ Σχελλιγγίου πρὸς τὴν περὶ φύσεως ἐπιστήμην τραπέντων ἐπεχείρησεν ὁ Ἐγκελος, ὅσα ὁ Σχελλίγγιος δαιμονίως καὶ ἀφοριστικῶς ἐσχεδίασε, νὰ φέρῃ εἰς ἐν ἐπιστημονικὸν ὅλον, ἀναλαβὼν ἐξ ἅπαντος ξηροτέραν καὶ δυσχερεστέραν ἐργασίαν ἢ οἱ ἄλλοι τοῦ Σχελλιγγίου μαθηταὶ, διότι οἱ ἄλλοι ἀσπασάμενοι τὴν νοητικὴν ἐποπτεῖαν περιέπεσον εἰς ἀποπλανήσεις, καὶ διὰ τὴν κατάχρησιν, ἣν ἐπιστήμονες ἐνθουσιασταὶ ἐποιούντο, ἔφερον τὴν νέαν φιλοσοφίαν εἰς μεγάλην ἀνυποληψίαν. Εἰς δὲ τὸν ὀχλαγωγικὸν τοῦτον τρόπον ἀντέστη ὁ Ἐγκελος διὰ

(1) Gans Necrologio von Hegel. Rosenkranz Hegels Leben. 1844.

τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἀσπληρότητος ἀποτελεσματικῶς, καὶ περιστέλλας τὴν κατάχρησιν ἐκείνην ἀνέστησε τὴν γερμανικὴν σοβαρότητα πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἀποδείξας, ὅτι δὲν πρέπει τίς πρὸς εὐρεσιν τῆς ἀληθείας νὰ ἀποβλέπῃ εἰς φαντασμαγορίας· διὰ τοῦτο τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγέλου ἔλαβε τοιαύτην ἐπι πάντων ἰσχὺν, ὥστε κατέστη ἀδύνατον νὰ γείνη λόγος περὶ ἐπιστήμης χωρὶς καλῶς αὐτὸ νὰ γινώσκῃται.

Ὁ Ἐγγελος γινώσκων, ὅτι ἐν τοῖς οὐσιώδεσι συνεφώνει τῷ Σχελλίγγιω, διενόηθη νὰ δώσῃ αὐτοῖς τὴν ἐπιστημονικὴν μορφήν, τουτέστι νὰ καταστήσῃ τελείαν ἐπιστήμην.

Τοῦτο δὲ ζητήσας νὰ κατορθώσῃ ἐν τῇ φαινομενολογίᾳ παρετήρησεν, ὅτι οὐσιώδη τινὰ ἄλλον σχηματισμὸν λαμβάνουσιν ἢ παρὰ τῷ Σχελλίγγιω· διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ συστήματος τοῦ Σχελλίγγιου θεμελιώσας ἀνέπτυξεν αὐτὸ συνεπέστερον καὶ τελειότερον· καὶ διὰ τοῦτο ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ συστήματος τοῦ Ἐγγέλου συνίστατο εἰς τὸ ὅτι τὸ σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου ἀσπασάμενος ἀνέπτυξεν αὐτὸ τελειότερον καὶ συστηματικώτερον.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν οὐσίαν τοῦ Σπινόζου, τὴν ἐξ ἑαυτῆς τὰ ἀπειρα ὄντα σχηματίζουσαν ἢ ἑαυτὴν εἰς ἀπειρα ὄντα, δὲν ὑπέλαβεν, ὡς ὁ Σπινόζας, νεκράν, εἰς ἣν ἠδύνατο ἐξωθεῖν νὰ εἰσαχθῇ ζωὴ καὶ κίνησις παρ' ἀνωτέρου πνεύματος, ἀλλ' ὡς τὸ καθόλου ὄν καὶ ζῶν. Ἴνα δὲ ἐν τῇ ἐννοίᾳ συγχρόνως ἐκφράσῃ τὸν κοινὸν θεμελιώδη νόμον, τὸν πρῶτον τύπον ἢ ρυθμὸν πάσης κινήσεως καὶ ζωῆς, ἀπεφάνητο τὸ ἀπόλυτον ὡς τὸ ἀπειρον, αἰδῖον ὑποκείμενον—ἀντικείμενον, ὡς τὸ ζῶν, ὃ φύσει αἰδῖως μεταβάλλει ἑαυτὸ ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς ὑποκειμενικότητος εἰς τὴν τῆς ἀντικειμενικότητος, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπανέρχεται εἰς τὴν ὑποκειμενικότητα, εἰς ἑαυτὸ· μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδον ἢ νέαν αὐτοῦ καταστάσιν καθίσταται πληρεστέρα, τουτέστι πληροῦται ἐσωτερικῶν διορισμῶν, ἐλευθερίας καὶ αὐτοδιορισμοῦ, καὶ ἀνυψοῦται ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ποιεῖ, δι' ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας, τὸ δυνατόν ὄν ἐνεργεῖα. Ἐνταῦθα κυρίως ἔγκεινται οἱ χαρακτῆρες καθαρῶ ὀρθολογισμοῦ καὶ ἀπολύτου ἰδανισμοῦ, εἰς ὃν ἐτρέπη ὁ Ἐγγελος, ὃς τηρήσας ἐξ ἑνὸς τὴν ρυθμικὴν κίνησιν τοῦ νοεῖν ἀπε-

φάνητο αὐτὴν ὡς τὴν κυρίως πραγματικὴν, καὶ ἐξ ἑτέρου ἠδύνατο νὰ τηρηθῇ τι ἀρχικὸν καὶ ἐν πάσῃ τοῦ νοεῖν κινήσει ἀδιάλυτον, δηλαδὴ ἡ βᾶσις τῆς ταυτότητος τοῦ ἰδανικοῦ καὶ πραγματικοῦ. Ὁ δὲ Ἐγγελος εἰς τόπον τῆς τοῦ Σχελλίγγιου ταυτότητος τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου ἔταξε τὴν ἀπόλυτον ἔννοιαν, ὑποθέτων αὐτὴν ὡς τὴν καθόλου ἐνεργεῖαν, ὡς τὸ νοεῖν, ὡς τὴν οὐσίαν, ὡς τι, ὃ δὲν δύναται ἀπὸ τῆς μορφῆς αὐτοῦ νὰ χωρισθῇ. Ἐὰν ἡ ἐνεργεῖα αὕτη τῆς μορφῆς δειχθῇ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς, δεικνύται τὸ ἐσωτερικὸν ὡς ἡ ἔμμονος (ἀπειρος) ἀποθετικότης. (Encyclop. §. 86).

Καίτοι ὁ μὲν Σχελλίγγιος τὴν ἀπόλυτον οὐσίαν ἀπόλυτον ὑποκείμενον—ἀντικείμενον ἀπεφάνητο, παγκόσμιον ἐγὼ, οὐ ἕκτος οὐδὲν ἐστὶν ἑαυτὸ διορίζον καὶ μορφοῦν, ὁ δὲ Ἐγγελος δὲν ἀπεφάνητο τὸ ἀληθὲς οὐσίαν νεκράν, ἀλλ' ὑποκείμενον, ἀμφοτέροι ὁμῶς δὲν ἴστανται ἐπὶ τῆς αὐτῆς βᾶσεως (Encyclop. σ. 14.), διότι ὁ μὲν Σχελλίγγιος διὰ τῆς μεθόδου αὐτοῦ ἐστὶν ἐν τῇ ἐποπτείᾳ, ὁ δὲ Ἐγγελος διὰ τῆς μεθόδου αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶν ἀμέσως τὸ ἔμμονον νοεῖν ἐν λογικῇ κινήσει ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ.

Ὁ μὲν Σχελλίγγιος ὑποκειμενικότητα καὶ ἀντικειμενικότητα ἐπιβάλλει ἀντικειμενικῶς, ὁ δὲ Ἐγγελος τὴν οὐσίαν ἰδανικὴν, ἔννοιαν ἑαυτὴν διορίζουσαν ἐνότητα, τὰς δὲ διαφορὰς αὐτῆς μόνον κατὰ ποῖον διορισμοὺς διαφοροῦς. Ἢ δὲ ταυτότης αὕτη τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν δὲν ἀπεδείχθη ὑπὸ Σχελλίγγιου, ἀλλὰ μόνον ἐξεφράσθη ὡς ἰσχυρισμός. Παρὰ μὲν τῷ Καντίῳ ἐπικρατεῖ ὁ δυαδισμός, παρὰ δὲ τῷ Φιχθίῳ ὁ ὑποκειμενισμός, μεθ' οὗ ἀνεγνωρίσθη καὶ ὁ ἀντικειμενισμός. Ὁ δὲ Σχελλίγγιος περιέλαβεν εἰς ἀπόλυτον ἐνότητα, εἰς ταυτότητα ἰδανικοῦ καὶ πραγματικοῦ. Τοῦτο δὲ τὸ ἀδικαιολογήτως τεθὲν, τουτέστιν ἡ ταυτότης, καὶ κατὰ τὴν τοῦ Ἐγγέλου ἐκφράσιν αὖς ἐκ τῆς πιστόλας πυροβοληθὲν» ἔπρεπε νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ὡς ἀναγκαῖον· διὰ τοῦτο ἐπεχείρησεν ὁ Ἐγγελος ἐν τῇ φαινομενολογίᾳ αὐτοῦ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ταυτότητα καὶ ὡς ἀναγκαῖαν. Ἐπειδὴ ἡ φαινομενολογία προέθετο νὰ ἀποδείξῃ τὸ σύνολον τῶν ἀντιθέσεων, ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσῃ τὸ πρῶτον τρόπον τινὰ ἀναλυτικὸν μέρος τοῦ συ-

στήματος αὐτοῦ. Ἐὰν ὁμοῦς ἡ ἀντίθεσις, ἢ ἡ φαινομενολογία ὑποθέτει, καθίστατο βᾶσις τοῦ συστήματος, καὶ ἐπομένως τὸ σύστημα ἐλάμβανε διπλὴν ἀρχὴν, μίαν ἐμπειρικὴν καὶ μίαν ἐκ τῶν προτέρων, μίαν ἀντικειμενικὴν καὶ μίαν ὑποκειμενικὴν, τὸ σύστημα δὲν θὰ εἶχε βᾶσιν ἐσωτερικὴν, ἀλλ' ἐξωτερικὴν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ φαινομενολογία δεικνύει, ὅτι δὲν ἀποτελεῖ ὠρισμένον μέρος τοῦ συστήματος, ἀλλὰ περιέχει τὸ ὅλον, δύναται νὰ θεωρηθῆ μέρος προπαιδευτικὸν τοῦ ὅλου συστήματος.

Ὁ Σχελλίγγιος πρὸς τὰς κατηγορίας τοῦ Ἐγγέλου ἀπαντῶν (1) λέγει, ὅτι ἡ φιλοσοφία ἐκείνη, ἢν κατέκριναν ὡς σύμφωνον τῆ τοῦ Σπινόζου, εἶχεν ἐν τῷ ἀπείρῳ ὑποκειμένῳ—ἀντικειμένῳ αὐτῆς, τουτέστιν ἐν τῷ ἀπολύτῳ ὑποκειμένῳ, ὃ φύσει ἑαυτὸ ἐξαντικειμενοῖ (ἀντικειμενοποιεῖ), ἐκ πάσης ὁμοῦς ἀντικειμενικότητος (πεπερασμένου) αὔθις νικηφόρον ἐξέρχεται καὶ μόνον ἀνωτέρῳ ὑποκειμενικότητι ὑποχωρεῖ, ἕως οὗ αὕτη μετὰ ἐξάντλησιν τῆς ὅλης δυνατότητος αὐτῆς (τοῦ νὰ γείνη ἀντικειμενικὴ) ἵσταται ὡς νικηφόρον ὑποκείμενον ὑπὲρ πάντα· καὶ ἐν τούτῳ τῷ ὑποκειμένῳ εἶχεν ἐκείνη ἡ φιλοσοφία, ὡς λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ἐξ ἀπαντος ἀρχὴν ἀναγκαίας προόδου. Ἐὰν ὁμοῦς τὸ καθαρὸν λογικόν, μόνον νὰ μὴ νοηθῆ μὴ δυνάμενον, ἦναι καθαρὸν ὑποκείμενον, εἶναι τὸ ὑποκείμενον ἐκεῖνο, ὃ κατὰ τὸν ὑποθεθέντα τρόπον ὑψοῦν ἑαυτὸ προοδεύει ἐκ πάσης ἀντικειμενικότητος μόνον εἰς ἀνωτέραν ὑποκειμενικότητα, τὸ ὑποκείμενον ἐκεῖνο μετὰ τοῦ διορισμοῦ τούτου δὲν εἶναι πλέον τὸ ἀπλῶς μὴ δυνάμενον νὰ μὴ νοηθῆ, καθαρὸν λογικόν, ἀλλ' ὁ διορισμὸς οὗτος, διὰ ζώσης καταλήψεως τῆς πραγματικότητος ἢ διὰ τῆς ἀναγκαιότητος πρὸς ἐξασφάλισιν μέσου προόδου, ἦτο τῆ φιλοσοφία ταύτη ἐπιβεβλημένος ἐμπειρικὸς διορισμὸς.

Τοῦτο τὸ ἐμπειρικὸν ἀφῆρσεν εἰς ἔπειτα ἐλθῶν (ὁ Ἐγγέλος) διὰ τούτου ὅτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ ζῶντος, πραγματικοῦ, ᾧ ἡ πρότερα φιλοσοφία (Σχελλίγγιου) προσέθηκε τὴν ιδιότητα τοῦ μεταβαίνειν εἰς τὸ ἐναντίον (ἀντικείμενον) καὶ ἐξ αὐτοῦ τὴν τοῦ ἐπα-

(1) Ἐν τῷ προλόγῳ εἰς τὴν πραγματείαν τοῦ Κουσίνου περὶ Γερμανικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐν τῷ Χ τόμῳ τῶν συγγραμμάτων του.

νέρχασθαι εἰς ἑαυτὸ, ἔθεσε τὴν λογικὴν ἔννοιαν, ἢν ὠρίσεν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς ὡς τὸ καθαρὸν ὄν, καὶ ἢ ἀπέδωκε διὰ παραδόξου ἐπινοήσεως ἢ ὑποστάσεως παρομοίαν ἀναγκαίαν αὐτοκινήσιαν.

Τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἔπρεπεν οὗτος, λέγει, νὰ τηρήσῃ, διότι ἀνευ αὐτῆς δὲν ἦτο κίνησις δυνατὴ, μετέβαλεν ὁμοῦς τὸ ὑποκείμενον αὐτῆς, ὃ ἦτο, ὡς εἴρηται, ἡ λογικὴ ἔννοια. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λογικὴ ἔννοια ἦτο ἡ κινουσα ἑαυτὴν, ὠνόμασε τὴν κίνησιν διαλεκτικὴν, καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ προτέρῳ συστήματι (τοῦ Σχελλίγγιου) ἡ πρόδος ἐξ ἀπαντος δὲν ἦτο εἰς τοῦτο τὸ νόημα διαλεκτικὴ, δὲν εἶχε τὸ σύστημα τοῦτο μέθοδον, ἢν παρέλαβεν ἐκ τοῦ προτέρου συστήματος, ἢ τουλάχιστον ἀληθῆ, ἀλλὰ πεποιημένην. Ἐν τούτοις ἡ λογικὴ αὐτοκίνησις τῆς ἐννοίας ὑφίστατο, ἐφ' ὅσον τὸ σύστημα τοῦτο προέβαιεν ἐντὸς τοῦ λογικοῦ· ἀμα ὁμοῦς ἔχη νὰ προβῆ εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀποσπᾶται ὅλως τὸ νόημα τῆς διαλεκτικῆς κινήσεως.

Ἡ πρώτη ὑπόθεσις τῆς οὐδὲν ὑποθετούσης φιλοσοφίας ἦτο, ὅτι ἡ καθαρὰ λογικὴ ἔννοια ὡς τοιαύτη ἔχει τὴν ιδιότητα ἢ τὴν φύσιν τοῦ μεταβάλλεσθαι ἀφ' ἑαυτῆς (διότι ἡ ὑποκειμενικότης τοῦ φιλοσοφοῦντος ἔπρεπεν ὅλως νὰ ἀποκλεισθῆ) εἰς τὸ ἐναντίον αὐτῆς, ἵνα πάλιν ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτὴν, ὅπερ δύναται τις, λέγει, νὰ νοήσῃ περὶ ζῶντος, πραγματικοῦ, περὶ τῆς ἀπλῆς ὁμοῦς ἐννοίας οὔτε νὰ νοήσῃ δύναται οὔτε νὰ φαντασθῆ, ἀλλὰ μόνον νὰ εἴπῃ.

Ἡ ῥῆξις τῆς ἰδέας, τουτέστι τῆς τελείας ἐννοίας, ἀφ' ἑαυτῆς ἦτο δευτέρα ἐπινοήσις, διότι ἡ μετάβασις αὕτη (εἰς τὴν φύσιν) δὲν ἦτο πλέον διαλεκτικὴ.

Ἡ δοκιμὴ αὕτη μετὰ ἐννοιῶν τοσοῦτον ἤδη ἀναπτυχθείσης πραγματικῆς φιλοσοφίας (ὑπὲρ ἧς εἰργάζοντο ἀπὸ Καρτεσίου) τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας καὶ νὰ ἀρχίσῃ τὴν μεταφυσικὴν διὰ καθαρᾶς λογικῆς πᾶν ἐμπειρικὸν ἀποκλειούσης ἐννοίας, εἰ καὶ δὲν εὐρέθη ἢ ὀρθῶς ἐγνωρίσθη, καὶ τὸ πρότερον ἀποβλήθῃ ἐμπειρικὸν πάλιν εἰσῆχθη διὰ τῆς ὀπισθεν θύρας τοῦ ἐτέρου ἢ αὐτοῦ μὴ πιστοποιητικοῦ τῆς ἰδέας, τοῦτο τὸ ἐπεισόδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεωτέρας φιλοσο-

φίας, εἰ δὲν συνετέλεσεν εἰς περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτῆς, συνετέλεσε τουλάχιστον εἰς τὸ νὰ δείξῃ ἐκ νέου, ὅτι εἶναι ἀδύνατον μετὰ τοῦ καθαροῦ λογικοῦ νὰ προσεγγίσῃ τις εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἐὰν περὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀρχεσθαι τῆς φιλοσοφίας ἐνοηθῆ ἴσως μόνον τὸ ἀρχεσθαι ἀπὸ τοῦ ἀπολύτως λογικοῦ, τοῦτο δὲν εἶναι δύσκολον καὶ δεῖται μόνον ἐκείνης τῆς συντόμου σκέψεως. Ὡς ὅμως ὅλαι αἱ μορφαί, αἱ σημειούμεναι ὡς ἐκ τῶν προτέρων, περικλείουσιν ἐν ἑαυταῖς κυρίως μόνον τὸ ἀποθετικὸν ἐν πάσῃ γνώσει, (τοῦτο, οὐ ἄνευ οὐδεμίᾳ ἐστὶ δυνατὴ) οὐχὶ ὅμως τὸ θετικὸν (τοῦτο, δι' οὗ αὕτη προέρχεται), καὶ ὡς διὰ τούτου ὁ χαρακτήρ τοῦ καθόλου καὶ ἀναγκαίου, ὃν αὗται φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς, μόνον ὡς ἀποθετικὸς παρίσταται, δύναται τις νὰ γνωρίσῃ ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀπολύτῳ προτέρῳ, ὃ ὡς τὸ ἀπολύτως καθόλου καὶ ἀναγκαῖον δύναται νὰ ᾔηται μόνον αὐτὸ τὸ ὄν, τουτέστι τὸ μὴ δυνάμενον νὰ μὴ νοηθῆ, καθ' ὅσον μόνον τὸ ἀποθετικὸν καθόλου δύναται νὰ γνωρίσῃ τοῦτο, οὐ ἄνευ οὐδέν ἐστίν, οὐχὶ ὅμως τοῦτο, δι' οὗ ἐστὶ τί. Ἐὰν δὲ ἡ θετικὴ αἰτία πάντων ζητηθῆ, διὰ τοῦτο καὶ θετικὴ ἐπιστήμη, ἐστὶν εὐκόλον νὰ νοήσῃ ὅτι εἰς τὴν θετικὴν ἀρχὴν, τὴν περιέχουσαν τὴν ἀποθετικὴν, ἐν αὐτῇ, δύναται νὰ ἔλθῃ τις οὔτε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ ἐμπειρισμοῦ μόνου (διότι οὗτος δὲν ἀφικνεῖται μέχρι τῆς ἐννοίας τοῦ καθόλου ὄντος, ἥτις ὡς ἐκ τῶν προτέρων εἶναι δυνατὴ μόνον ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν), οὔτε ἐπὶ τῆς τοῦ ὀρθολογισμοῦ (ὃς δὲν δύναται νὰ προβῆ ὑπὲρ τὴν ἀπλῆν τοῦ νοεῖν ἀναγκαιότητα).

Ἡ δὲ ἐμπειρία, λέγει, δὲν πρέπει εἰς τὸ νόημα τῶν Γάλλων νὰ ἐκληφθῆ, ἀλλ' εἰς ἀνώτερον, εἰς ὃ δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ὁ ἀληθὴς θεὸς δὲν εἶναι τὸ ἀπλῶς καθόλου ὄν, ἀλλὰ τι ἴδιον, ἐμπειρικόν. Ἐπίσης δὲ κατορθοῦται καὶ ἔνωσις αὐτῶν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ἐξ ἧς ὡς κοινῆς πηγῆς παράγεται καὶ ὁ μέγιστος νόμος τοῦ νοεῖν, καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν καθαρῶν λογικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐξ ἑτέρου τὸ θετικὸν περιεχόμενον τῆς ὑψίστης ἐπιστήμης τῆς ὑπὸ Σχελλίγγιου θετικῆς καλουμένης.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐπικρίνων τὸ σύστημα τοῦ Ἐγέλου (ἐν τῷ Χ τόμῳ) ἐκθέτει καὶ τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν διαφορὰν τοῦ συστή-

ματος αὐτοῦ ἀπὸ ἐκείνου τοῦ Ἐγέλου, ἰσχυρίζομενος, ὅτι, ἐὰν ὁ Ἐγελος ἐντὸς τοῦ λογικοῦ περιορίζετο, θὰ προεκάλει τὴν μετάβασιν εἰς τὴν θετικὴν καλουμένην ὑπ' αὐτοῦ φιλοσοφίαν.

Τὸ εἰς τὸ ἀπλοῦν νοεῖν ἀποσύρεσθαι, λέγει, ὑποθέτει τὴν ἐννοίαν ὡς τὸ ἀπόλυτον· ἡ δὲ μέθοδος καθ' Ἐγελόν ἐστὶν ἡ κίνησις τῆς ἐννοίας, ἡ δὲ κίνησις αὐτῆς ἡ καθόλου ἀπόλυτος ἐνέργεια.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὑποθέτει τὴν ἐννοίαν τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ θεοῦ, τοῦ δημιουργοῦ. Ὁ θεὸς ἄρα ἐστὶν ἡ ἐννοία γινομένη βαθμῶν γνωστικῆ ἰδέας· ὡς τοιαύτη πίπτει εἰς τὴν φύσιν καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς ἑαυτὴν ἐπανήκουσα γίνεται πνεῦμα ἀπόλυτον.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἐγέλου ὠνόμασεν ἐπεισόδιον, διότι αὐτὴν ἠθέλησε ὁ Ἐγελος νὰ μεταβάλλῃ εἰς πραγματικὴν.

Ὁ δ' Ἐγελος κατακρίνει τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σχελλίγγιου, διότι αὕτη δὲν ἔχει τὸ ἀπόλυτον ἐξαγόμενον, ἀλλ' ὑπόθεσιν ἀδικαιολόγητον, τουτέστιν ὅτι ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἀπέδειξε τὸ ἀπόλυτον ἐπιστημονικῶς, ἀλλὰ κατέφυγεν εἰς τὴν νοητικὴν ἐποπτεῖαν, οὔσαν ὑποκειμενικὸν ἴσως δὲ καὶ ἀτομικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸ ἀπόλυτον ὑπέλαβεν ὡς τὸ ἐξ οὗ καθαρὸν ὑποκείμενον, ὅπερ λέγει καὶ ὁ Ἐγελος, ὅτι τὸ ἀπόλυτόν ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑποκείμενον τοῦτο πρέπει νὰ νοηθῆ καὶ νὰ γείνη δυνάμει ἀντικείμενον, ὠνόμασεν ὁ Σχελλίγγιος τὸ ἀπόλυτον καὶ ἀδιαφορίαν ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἣν εἶχεν ὑπόθεσιν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἠδύνατο νὰ γείνη καὶ ἐνεργεία, ὠνόμασε ζῶσαν ἀϊδίως κινητικὴν εἰς οὐδὲν διαλυομένην ταυτότητα τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ· οὕτω δὲ ἐστὶ τὸ ἀπόλυτον τοῦ Σχελλίγγιου ὑπόθεσις, ὡς τὸ καθαρὸν ὄν τοῦ Ἐγέλου. Τὸ ἀπόλυτον ὅμως τοῦ Σχελλίγγιου ἐστὶν οὐ μόνον ὑπόθεσις, ἀρχὴ, ἀλλὰ καὶ ἐξαγόμενον, τέλος, τέλειον, ὡς παρ' Ἐγέλου.

Τὸ σύστημα ὅμως τοῦ Σχελλίγγιου δὲν ἀναγνωρίζει, ὡς τὸ τοῦ Ἐγέλου, διττὴν γένεσιν, λογικὴν καὶ πραγματικὴν, ἀλλ' εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἀφηρημένου ὑποκειμένου ἐστὶν ἐν τῇ φύσει. Ὁ δὲ Ἐγελος ἐκλαμβάνει τὴν λογικὴν του ὡς τὴν ἐπιστήμην, ἐν ἧ ἡ θεία ἰδέα τελειοποιεῖται λογικῶς, τουτέστιν ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν,

πρὸ πάσης πραγματικότητος, φύσεως, χρόνου· ὥστε ἐνταῦθα ἔ-
 "Εγγελος τὴν τελείαν θείαν ἰδέαν ἔχει ὡς λογικὸν ἐξαγόμενον·
 ταύτην ὅμως τὴν ἰδέαν θέλει νὰ ἔχη καὶ μετὰ τὴν φύσιν καὶ τὸ
 πνεῦμα ὡς πραγματικὸν ἐξαγόμενον. Εἰς δὲ τὴν ἐνστασιν τοῦ
 'Εγγέλου κατὰ Σχελλίγγιου, ὅτι τὸ ἀπόλυτόν ἐστιν ἐν τῇ ἐπο-
 πτεία, ἀπαντᾷ ὁ Σχελλίγγιος λέγων, ὅτι ἐν τῇ ἐποπτεία ἐστὶ
 κατ' ἀρχὰς μόνον, κατ' ἀρχὰς μόνον ἐστὶ τὸ ἀπόλυτον ἀδιαφο-
 ρία, δυνάμει ὄν. Τὸ ἀπόλυτόν ἐστὶ μὲν νοητόν, οὐχὶ ὅμως πραγ-
 ματικῶς νοητόν· πραγματικῶς νοητόν ἐστὶ μόνον εἰς τὸ τέλος.

Ἡ λέξις «νοητικὴ ἐποπτεία» ἐπήγασεν ἐκ τοῦ Καντίου, ἡ δὲ
 ἐφαρμογὴ ἐκ τοῦ Φιχθίου.

Ὁ Φιχθίος ἐζήτησέ τι ἀμέσως βέβαιον. Τοῦτο ἦτο αὐτῷ τὸ
 ἐγὼ, ὃ ἠθέλησε νὰ βεβαιώσῃ ὡς ἀμέσως βέβαιον διὰ νοητικῆς
 ἐποπτείας ὡς τινος ἀμέσως βεβαίου, τουτέστι τινὸς ὡς ἀναμφι-
 βόλως ὑπάρχοντος· ἡ ἔκφρασις τῆς νοητικῆς ἐποπτείας ἦτο τὸ
 ἐκφρασθὲν μετὰ ἀμέσου βεβαιότητος «ἐγὼ εἰμί».

Νοητικὴ ἐποπτεία ἐνοήθη ἡ ἐνέργεια, διότι ἐν αὐτῇ ὑποκει-
 μενον καὶ ἀντικείμενον ἐστὶ τὸ αὐτὸ, ἐν δὲ τῇ αἰσθητικῇ ἐπο-
 πτεία διάφορον. Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι πρὸς διαφορὰν ἀπὸ
 τῆς αἰσθητικῆς ἐποπτείας ὠνόμασε νοητικὴν ἐποπτείαν καὶ με-
 τεχειρίσθη εἰς τὸ νόημα τοῦ Φιχθίου, θέσαντος ἐν τῷ ἐγὼ ὑπο-
 κείμενον καὶ ἀντικείμενον· ὁ Φιχθίος ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς νοητι-
 κῆς ἐποπτείας, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἐγὼ.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, δὲν ἐζήτησε τὸ ἐγὼ
 ὃ ἐστὶν ἐν τῇ νοητικῇ ἐποπτεία βέβαιον, ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ νοητι-
 κῇ ἐποπτεία δι' ἀφαιρέσεως ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου κτηθὲν, τὸ ἐκ
 τῆς νοητικῆς ἐποπτείας ἐξαχθὲν καθόλου, ἀόριστον ὑποκείμενον
 =ἀντικείμενον, ὃ δὲν ἦτο πλέον ἀμέσως βέβαιον, ἀλλ' ὡς ἐξα-
 γόμενον τῆς νοητικῆς ἐποπτείας ἔργον τοῦ νοεῖν. Ἐπειδὴ ἡ νοη-
 τικὴ ἐποπτεία ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντικειμενικῆς, ἀπὸ πάσης ὑπο-
 κειμενικότητος ἐλευθέρας, φιλοσοφίας, δὲν ἠδύνατο ὁ Σχελλίγγ-
 γιος διὰ τῆς ἐποπτείας νὰ ζητῇ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν τού-
 του, ὃ πλέον δὲν ἦτο ἐγὼ, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον ὑποκείμενον
 =ἀντικείμενον. Τὸ ἐγὼ τοῦ Φιχθίου ἐστὶν ὠρισμένη ἐννοία,

ὠρισμένη μορφή τοῦ ὑποκειμένου=ἀντικειμένου, ἥτις πρέπει νὰ
 ἀναιρεθῇ, ἵνα προέλθῃ τὸ ὑποκείμενον=ἀντικείμενον καθόλου
 ὡς περιεχόμενον παντὸς ὄντος. Ἡ ἐξήγησις, ὅτι ἐκ τῆς νοητι-
 κῆς ἐποπτείας πρέπει νὰ ληφθῇ ἡ καθόλου ἐννοία τοῦ ὑποκειμέ-
 νου=ἀντικειμένου, ἦτο ἀπόδειξις ἀρκοῦσα, ὅτι παρὰ Σχελλίγγ-
 γίω δὲν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ὑπάρξεως, ὡς παρὰ τῷ Φιχθίῳ, ἀλλὰ
 περὶ τοῦ περιεχομένου.

Ὁ 'Εγγελος δὲν ἐλέγχει τὴν πρόθεσιν εἰς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρ-
 ξεως, ἀλλὰ τὸν ἀνεπαρκῆ τῆς ἀποδείξεως τρόπον. Ἐπειδὴ ἐν τῇ
 νοητικῇ ἐποπτεία δὲν ὑπάρχει ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως, ἀλλ'
 ἡ οὐσία, ὃ δὲ Σχελλίγγιος τὴν μορφήν ταύτην (δηλαδὴ τὸ ἐγὼ)
 ἐζήτησε νὰ ἀναιρέσῃ, ὅπως θέσῃ τὴν τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντι-
 κειμένου ταυτότητα, λέγει, ὅτι ὁ 'Εγγελος ἐν τούτῳ αὐτὸν πα-
 ρενόησεν, ὡς νομίσας, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος προέθετο διὰ τῆς νοη-
 τικῆς ἐποπτείας νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὑποκειμένου καὶ
 ἀντικειμένου, ἐν τῷ ὃ Σχελλίγγιος, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, δι' αὐτῆς
 ἐζήτησε τὸ τί (quid), τὴν οὐσίαν τοῦ ὄντος, νοῶν ἐποπτείαν τὴν
 οὐσίαν τοῦ ἀπολύτου, τὸ κινητικόν, τὸ δυνάμει ὄν, ὃ αἰεὶ ἀλ-
 λουούμενον καὶ ἐπὶ τέλους νοούμενον γίνεται ἀντικείμενον τοῦ
 νοεῖν, τουτέστιν ἡρεμεῖ. Τὸ ζήτημά ἐστὶ πρῶτον : τί ἐστίν, πῶς
 τὸ ἐξ οὗ, ἡ ἀρχὴ, ἠδύνατο νὰ ἦναι ὑπάρχον ;

Ὁ 'Εγγελος δὲν θέλει τὸ ἀπόλυτον, ἀλλὰ τὸ ὑπάρχον ἀπό-
 λυτον καὶ ὑποθέτει, ὅτι καὶ ἡ προτέρα φιλοσοφία τοῦτο ἠβού-
 λετο, καὶ διὰ τοῦτο ἐνόμισεν, ὅτι ἡ ἀπόδειξις ἔπρεπε νὰ ὑπάρ-
 χῃ μόνον ἐν τῇ νοητικῇ ἐποπτεία. «Ἀπόλυτον ὅμως καὶ νοη-
 τικὴ ἐποπτεία» δὲν ἀπαντῶνται ἐν τῷ συστήματι τοῦ Σχελ-
 λιγγίου, διότι ἡ φιλοσοφία ἐκείνη ἀπόλυτον ὠνόμασε τὴν δύ-
 ναμιν, τὴν οὐσίαν μείνασαν ἐλευθέραν ἀπὸ πάσης προόδου ἐτέρου.

Τοῦτο ὅμως τὸ δι' ὄλων διῆκον ὠνόμασεν ἡ φιλοσοφία τοῦ
 Σχελλεγγίου ἀπόλυτον ταυτότητα, ὅπως ἀπομακρύνῃ πᾶσαν
 ἰδέαν ὑποκειμένου, οὐσίας. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ἀπολύτως κινητικόν,
 ὃ ἀπαύστως ἐστὶν ἕτερον, ὃ ἐν οὐδενὶ σημείῳ ἵσταται, ὃ ἐν τῷ
 τελευταίῳ σημείῳ νοεῖται πραγματικῶς, ποίαν σχέσιν ἔχει πρὸς
 τὸ νοεῖν; οὐδ' ὡς ἀντικείμενον κυρίως αὐτοῦ, διότι ἀντικείμε-

νον νοεῖται τὸ μένον· δὲν εἶναι ἀντικείμενον κυρίως, μάλλον δὲ ἢ ὅλη ἐπιστήμη ἐστὶν ἢ ἀπλή ὕλη τοῦ νοεῖν, διότι τὸ πραγματικὸν νοεῖν δείκνυται ἐν συνεχεῖ διορισμῷ καὶ σχηματισμῷ τοῦ καθ' αὐτὸ ἀορίστου, τοῦ οὐδέποτε ὁμοίου ἑαυτῷ, τοῦ ἀεὶ ἀλλοιουμένου. Αὕτη ἡ πρώτη ὕλη παντὸς τοῦ νοεῖν δὲν δύναται νὰ ᾔηται τὸ κυρίως νοηθὲν, οὐχὶ εἰς τὸ νόημα νοηθὲν, ὡς ὁ ἴδιος σχηματισμὸς ἐστίν. Ἐὰν τὸ νοεῖν ἀσχολῆται περὶ τὸν διορισμὸν ταύτης τῆς ὕλης, δὲν νοεῖ αὐτήν, ἀλλὰ μόνον τὸν τῆς ἐννοίας διορισμὸν, ὃν θέτει εἰς αὐτήν· αὕτη λοιπὸν ἐστὶ τὸ ἐν τῷ νοεῖν μὴ νοηθὲν· νοεῖν ὅμως μὴ νοοῦν δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ ἐποπτικοῦ νοεῖν, καὶ κατὰ τοῦτο δι' ἀπάσης ταύτης τῆς φιλοσοφίας διέρχεται τι νοεῖν, οὐ βάσις, ὑποκείμενον, ἐστὶν ἢ νοητικὴ ἐποπτεία.

Ὁ Ἐγγελοσ λοιπὸν βούλεται τὸ ἀπόλυτον πρὶν ἢ αὐτὸ λάβῃ ὡς ἀρχὴν, ὡς ἐξαγόμενον τῆς λογικῆς, δι' ἧς ἡ ἰδέα ἐστὶν ἐν τῷ γίνεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐγγελοσ ἰδέαν νοεῖ τὸ πραγματοποιηθὲν, τὸ γινόμενον καὶ βουλευτὸν· κατ' ἀρχὰς δὲ ἡ ἰδέα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος ἀποκεκλεισμένη· ἑαυτὴν δὲ καταναλώσασα καὶ εἰς ἑαυτὴν μεταβληθεῖσα ἐστὶν ἢ πραγματοποιηθεῖσα ἰδέα. Αὕτη ἡ ἐν τῷ τέλει τῆς λογικῆς πραγματοποιηθεῖσα ἰδέα ὀρίζεται ὡς τὸ ἀπόλυτον ἐν τῷ τέλει τῆς φιλοσοφίας τῆς ταυτότητος, ὡς ὑποκείμενον=ἀντικείμενον, ὡς ἐνότης τοῦ νοεῖν καὶ τοῦ εἶναι, τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ· ὡς πραγματοποιηθεῖσα ὅμως ἐστὶν ἐν τῷ ὀρίῳ τοῦ ἀπλῶς λογικοῦ, ἀρα αὕτη ἢ δὲν δύναται νὰ προβῇ, ἢ μόνον ἐκτὸς τούτου τοῦ ὀρίου, ὥστε αὕτη πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν, ἣν εἶχεν ἐν τῇ λογικῇ ἐπιστήμῃ ὡς ἀπλοῦν ἐξαγόμενον αὐτῆς, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὸν ἀλογον κόσμον, τὴν φύσιν· διὰ τοῦτο ὁ Ἐγγελοσ λέγει, ὅτι τὸ ἀπόλυτον δὲν ἀπέδειξεν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος διὰ τῆς ἀθλίας ἐποπτείας, ἀλλὰ δι' ἰδίας ἐπιστήμης, δηλαδὴ τῆς λογικῆς.

Τὸ νοεῖν ὅμως τῷ Ἐγγελω ἐστὶ κενόν, ἐποπτείας ἀμοιρον, ἀνακολούθως ὅμως παρσιάγει τὴν ἐποπτείαν εἰς τὴν λογικὴν. Ἐπι δὲ ὁ Ἐγγελοσ κατακρίνει τὸν Σχελλίγγιον, ὅτι τὸν θεὸν δὲν ὄρισεν ὡς πνεῦμα, ἀλλ' ὡς οὐσίαν. Ἡ κατηγορία αὕτη ἐστὶν

ὀρθή, κατὰ Σχελλίγγιον, διότι πνεῦμα πραγματικὸν ἐστὶν ἀρχὴ καὶ οὐχὶ τέλος, διότι τὸ πνεῦμα ὡς τέλος δὲν εἶναι πραγματικόν, θεὸς πραγματικὸς, ἀλλ' οὐσία, δύναμις, οὐχὶ δ' ἐνεργεία. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Ἐγγελοσ πνεῦμα, ὁ θεὸς, δὲν εἶναι πραγματικὸς, ἀρχὴ, ἀλλὰ τέλος.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως λέγων τὸν θεὸν ὡς τὸ ὄν, μόνιμον ἀντικείμενον (ὑποκείμενον=ἀντικείμενον), νοεῖ πνεῦμα οὐσία, εἰ καὶ δὲν ὀνομάζει· οὐσία δὲ πνεῦμα δὲν εἶναι ἀρχὴ, ἀλλὰ τέλος. Ἐπειδὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἐγγελοσ δὲν εἶναι ἐνεργεία, ἀρχὴ, ἀλλὰ δύναμις, ὡς τὸ τοῦ Σχελλίγγιου, δὲν δύναται νὰ ἀναχθῇ ἢ κατηγορία αὕτη μόνον εἰς τὸν Σχελλίγγιον, ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρους.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι τὸ ὑποκείμενον, ὃ ἢ προτέρα φιλοσοφία αὐτοῦ εἶχεν ἀρχὴν καὶ ὡς ἀντικείμενον ὑποκείμενον, καὶ ἐξ αὐτοῦ προέβη εἰς τὸ ὑποκειμενικόν, ἦτο ἡ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ εἰς τὸ ὑποκειμενικόν· ἀρα κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ἐξ αὐτοῦ, ἢ ἀρχὴ, δὲν ἦτο ὡς παρ' Ἐγγελω τὸ καθαρὸν ἀντικείμενον, τὸ καθαρὸν ὄν. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου οὔτε ὑποκείμενον ἦτο ἀπλῶς οὔτε ἀντικείμενον, ἀλλ' ὑποκείμενον, ὃ ἢ δύνατο νὰ ᾔηται καὶ ἀντικείμενον, διότι νοηθὲν πρὸ τῆς ἰδιοδρανείας αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὔτε ἀντικείμενον ἦτο οὔτε ὑποκείμενον, ἀλλὰ σχετικῶς ἀδιαφορία ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου· ἀρα τὸ πρῶτον κατὰ Σχελλίγγιον ἦτο τὸ ἀδιάφορον ὑποκείμενον, καθ' ὅσον ἐστὶν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀντικείμενον. Τὸ ὑποκείμενον βουλόμενον ἑαυτὸ ἔλκει ἑαυτὸ, τὸ ἐλκόμενόν ἐστὶν ἀντικείμενον ἀφ' ἑαυτοῦ· τὸ ὑποκείμενον ἔλκον τίθεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ, δεσμεύεται ὑπὸ τοῦ ὄντος, ἐστὶ τὸ πρῶτον ἀντικειμενικόν, ἢ πρώτη ἀφορμὴ καὶ ἡ πρώτη βαθμὶς πρὸς τὰς ἀνωτέρας δυνάμεις τοῦ πνευματικοῦ, εἰς ὃ τὸ ὑποκείμενον ὑψοῦται, καθ' ὅσον ἐν ἐκάστη τῶν μορφῶν αὐτοῦ ἀεὶ εἰς ἀντικείμενον μεταβάλλεται· τηρουμένης δὲ τῆς προτέρας βαθμίδος ἐν τῇ ἐπομένῃ παράγεται ὁλότης μορφῶν· διὰ τοῦτο ἔπρεπε καὶ ὁ Ἐγγελοσ, κατὰ Σχελλίγγιον, θέλων νὰ ἐκθέσῃ τὸ αὐτὸ σύστημα, νὰ ζητήσῃ ἀρχὴν ἀντικειμενικὴν, καὶ ἀπ' αὐτῆς νὰ προβῇ εἰς ὑποκειμενικὴν. Ὁ

Ἐγγελος ὁμῶς τὸ ἀντικειμενικὸν τοῦτο διορίζει ὡς ἀποθετικότη-
τα παντὸς ὑποκειμενικοῦ, ὡς καθαρὸν ὄν, τουτέστιν ὡς ὄν, ἐν
ᾧ οὐδὲν ὑποκειμενικὸν ἐστίν· ἀποδίδων ὁμῶς τῷ καθαρῷ ὄντι
κίνησιν· νοεῖ ὅτι ἡ ἰδέα, ἥτις ἀρχεται ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος,
αἰσθάνεται τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ μείνῃ ἐν τῷ ἀφηρημένῳ, τῷ κε-
νῷ ὄντι.

Ἡ ἀνάγκη ὁμῶς τοῦ νὰ προβῇ ἀπὸ τούτου προέρχεται ἐκ τοῦ
ὅτι ἡ ἰδέα ἐσυνείθισεν εἰς μᾶλλον συγκεκριμένον, πλήρες περιε-
χομένου ὄν· ἀρα ἡ ἀνάγκη αὕτη δὲν κεῖται ἐν τῇ κενῇ ἐννοίᾳ,
ἀλλ' ἐν τῷ φιλοσοφοῦντι καὶ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς μνήμης καὶ
δὲν ἀφίνει αὐτὸν εἰς τὸ νὰ σταθῇ ἐν ἐκείνῃ τῇ κενῇ ἀφαιρέσει,
ἀλλ' ὠθεῖ εἰς τὸ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ ὅλον τοῦ κόσμου καὶ τοῦ συνει-
δότος περιεχόμενον· τὸ δὲ ὁδηγοῦν τὴν πρόοδον ταύτην ἐστὶν ὁ
πραγματικὸς κόσμος, εἰς ὃν πρέπει ἡ ἐπιστήμη νὰ ἀφιχθῇ. Ἡ
ἐννοια ὁμῶς, οὔτε κίνησιν ἔχουσα οὔτ' αὐτοκίνησιαν, δὲν αἰσθά-
νεται ἀνάγκην τοῦ νὰ προβῇ.

Ἡ λογικὴ ἐστὶν ἡ γένεσις τῆς τελείας ἰδέας. Ἡ γένεσις αὐ-
τῇ γίνεται ἐπὶ ὑποθέσει, ὅτι ἡ ἰδέα ἢ ἡ ἐννοια δι' ἐνυπαρχούσης
αὐτῇ διαλεκτικῆς κινήσεως προβαίνει ἀπὸ κενῶν, ἀνευ περιε-
χομένου διορισμῶν εἰς ἔχοντας μᾶλλον περιεχόμενον, τὸ δὲ μᾶλ-
λον περιεκτικὸν τῶν ἔπειτα διορισμῶν προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι
οἱ πρότερον περιέχονται ὡς ἀνηρημένοι ἐν τοῖς ὑστέροις· ἐν τῷ
ἐπομένῳ ἀναιρεῖται τὸ πρότερον, καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ σημείῳ
ἐστὶν ἡ τελεία ἐννοια, ἡ ἑαυτὴν γινώσκουσα ἰδέα, ἔχουσα ἐν
ἑαυτῇ ἀνηρημένα πάντα τὰ πρότερα. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι ὅτι
ἡ μέθοδος τῆς προτέρας τοῦ Σχελλιγγίου φιλοσοφίας ὑπὸ Ἐγγέ-
λου παρελήφθη εἰς τὴν λογικὴν· ὡς τὸ ἀπόλυτον ὑποκείμενον
ἐν τῇ προτέρᾳ φιλοσοφίᾳ τοῦ Σχελλιγγίου διήρχετο πασαν βαθ-
μίδα μέχρι τῆς ἀνωτάτης, τῆς πνευματικῆς, ἕως οὗ μείνῃ ὡς
καθαρὸν ὑποκείμενον, ὃ δὲν γίνεται πλέον ἀντικείμενον, οὕτω
διέρχεται ἡ ἐννοια ἐν τῇ τοῦ Ἐγγέλου διὰ διορισμῶν διαφόρων,
καὶ λαμβάνουσα ὅλους ὑφ' αὐτὴν γίνεται ἑαυτὴν νοοῦσα ἐννοια.
Ὁ Ἐγγελος ἰδιοδράνειαν ὀνομάζει τὴν συνεχῆ τῆς ἐννοίας κίνη-
σιν· ἡ μεταφορὰ ὁμῶς τῆς ἐννοίας τῆς ἰδιοδραναίας εἰς τὴν δια-

λεκτικὴν κίνησιν εἶναι κατάχρησις τῶν λέξεων πρὸς κάλυψιν
τῆς ἐλλείψεως τῆς ἀληθοῦς ζωῆς· διότι, ὅτι τὸ ὑποκείμενον ἔχει
ἀνάγκην ἐσωτερικὴν νὰ πληρώσῃ ἑαυτὸ, τοῦτο εἶναι καταλη-
πτὸν· καταληπτὸν ὁμῶς δὲν εἶναι, ὅτι ἡ ἐννοια ἀπὸ τοῦ κενοῦ
προβαίνει εἰς τὸ πλήρες· ἀρα μόνον τὸ νόημα, ὁ πραγματικὸς
κόσμος, καὶ οὐχι ἡ ἐννοια εἶναι ἡ ζωτικὴ τῆς κινήσεως ἀρχή.

Ἡ προτέρα τοῦ Σχελλιγγίου φιλοσοφία δὲν μεταβαίνει ἐκ τῆς
λογικῆς εἰς τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐστὶν ἀμέσως ἐν τῇ φύσει, ἐν τῇ
σφαίρᾳ τοῦ ἐμπειρικοῦ, καὶ ἐπομένως τῆς ἐποπτείας. Ὁ Ἐγγε-
λος θελήσας νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν ἀφηρημένην αὐτοῦ λογικὴν ὑπε-
ράνω τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως, παρέλαβεν εἰς αὐτὴν τὴν μέ-
θοδον τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως, ἔχουσαν τὴν φύσιν περιεχό-
μενον καὶ ἐποπτεῖαν φυσικὴν, καὶ ὑψωσεν εἰς τὸ ἀπλοῦν логи-
κόν. Ὁ Ἐγγελος τὰς μορφὰς τῆς ἐποπτείας ἀρνούμενος ὑπέβαλ-
λεν αὐτάς, διότι, χωρὶς νὰ ὑποβάλλῃ τῷ νοεῖν τὴν ἐποπτεῖαν,
οὐδὲ βῆμα ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ.

Ἐπειδὴ ἡ μέθοδος τοῦ Σχελλιγγίου ἐφευρέθη διὰ τὴν φύσιν,
δὲν εἶναι ἡ μέθοδος τοῦ Ἐγγέλου πρωτότυπος, ἀλλὰ πεποιημένη
καὶ βιαίως ἐφηρμοσμένη. Ἐν τῇ λογικῇ τοῦ Ἐγγέλου ἀπαντῶν-
ται ὅλαι αἱ ἐν χρήσει ἐννοιαὶ παραληφθεῖσαι εἰς ὠρισμένην θέ-
σιν ὡς σημεῖα τῆς ἀπολύτου ἰδέας. Ἐν τῇ προτέρᾳ φιλοσοφίᾳ
τοῦ Σχελλιγγίου αἱ ἐννοιαὶ τασσόμεναι μετὰ τὴν φύσιν ἔπρεπε
νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μορφαὶ φυσικαί, ὡς ὁ σωματικὸς κόσμος, ἢ τὰ
φυτὰ καὶ ἄλλα, μόνον ὡς ἀντικείμενα, καὶ νὰ ταχθῶσιν ἐν τῷ
τέλει τῆς φύσεως καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς τοῦ πνεύματος φιλοσο-
φίας, ὅπου ἡ ἀπειρος δύναμις ἢ διὰ τῆς φύσεως διήκουσα καὶ
ἑαυτὴν ἀντικείμενον ποιήσασα ἀναπτύσσει ὑποκειμενικῶς τὸν
ἀντικειμενικῶς ἀναλυθέντα ὀργανισμὸν αὐτῆς. Ἐν ταύτῃ τῇ θέ-
σει αἱ ἐννοιαὶ εἰσι κατὰ Σχελλιγγίον πραγματικῶς ἀντικειμε-
νικαὶ καὶ οὐχι ἐν τῇ θέσει, ἐν ἣ ὁ Ἐγγελος αὐτάς πραγματεύε-
ται, διότι ἐν αὐτῇ εἰσιν ὑποκειμενικαί, μόνον δὲ τεχνικῶς ἀντι-
κειμενικαί. Αἱ ἐννοιαὶ ὡς τοιαῦται οὐδαμοῦ ὑπάρχουσιν ἀληθῶς
εἰμὴ ἐν τῷ συνειδῶτι μόνον, ἀρα ἀντικειμενικαί εἰσι μετὰ τὴν
φύσιν καὶ οὐχι πρὸ αὐτῆς.

Ἡ λογικὴ τοῦ Ἐγέλου ἐν τῷ ἐξαγομένῳ αὐτῆς δὲν θεωρεῖ τὸ ἀπόλυτον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἐξαγομένον.

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς σχέσεως τοῦ συστήματος τοῦ Ἐγέλου πρὸς τὸ πρότερον τοῦ Σχελλίγγιου δέον εἶναι νὰ ἐξετασθῇ τὸ τοῦ Ἐγέλου καὶ εἰδικώτερον πρὸς ὀρθὴν κατάληψιν αὐτοῦ.

Ἐν τῇ φαινομενολογίᾳ τοῦ πνεύματος ὁ φιλόσοφος τίθεται κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῆς βαθμίδος τοῦ συνήθους, μὴ φιλοσοφικοῦ, συνειδότης ἢτοι ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῆς αἰσθητικῆς ἐποπτείας, διέρχεται ἀναμνησκόμενος τῶν ἐποχῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ συνειδότητος καὶ δεικνύει πῶς καὶ ἐκ ποίας ἀνάγκης προβαίνει τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα· ἢ δ' ἀναγκαιότης αὕτη κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι μεταξὺ τῆς κατωτέρας βαθμίδος τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ πνεύματος ὡς φιλοσοφικοῦ συνειδότητος ὑπάρχει διαφορὰ, ἣτις γίνεται ἀντίφασις, διότι ἐπὶ ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς μορφώσεώς ἐστὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, ὃ ἐστὶν ἀνόμοιον ἐαυτῷ, τουτέστιν ἄλλως ἐμφανίζεται ἢ ὡς ἐστὶν αὐτὸ καθ' αὐτό.

Τοῦτο τὸ ὄν καὶ οὐπὼ ὄν, ἀλλ' ἐσόμενον, προάγει τὴν ἰδιοδράνειαν ἕως οὗ ἢ ἀντίφασις ἀναιρεθῇ, τουτέστιν ἕως οὗ τὸ πνεῦμα ἔλθῃ εἰς τελείαν αὐτογνωσίαν καὶ αὐτοβεβαιότητα.

Αἱ βαθμίδες ὅμως, αἱ εὑρισκόμεναι ἐν ἐκάστῳ ἀναπτυχθέντι ὑποκειμένῳ μέχρι τῆς φιλοσοφικῆς καταστάσεως τοῦ παραγαγόντος, εἰσὶ συγχρόνως αἱ θεμελιώδεις θεωρίαι τῶν αἰώνων καὶ αἱ ἐπάψεις τῶν διαφόρων συστημάτων· ὥστε ἡ φαινομενολογία δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ψυχολογικὴ ἱστορία τῆς τοῦ ἀτόμου μορφώσεως καὶ συνεπτυγμένη ἱστορία τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ δ' ἀνάπτυξις αὕτη ἀποτελεῖται διὰ τριῶν κεφαλαιωδῶν περιόδων δυναμένων νὰ σημειωθῶσιν α) ὡς συνειδὸς ἀπλῶς, β) ὡς αὐτοσυνειδὸς, καὶ γ) ὡς ἀπόλυτον συνειδὸς ἢτοι λόγος.

Ἐκάστη δὲ τῶν τριῶν τούτων περιόδων ἔχει αὖθις τρεῖς βαθμίδας ἐν αὐτῇ, καὶ ἡ σχέσις ὅλων τούτων τῶν περιόδων ἐστὶν, ὅτι τὸ συνειδὸς οὐ μόνον μεταβαίνει ἐκ τῶν κατωτέρων βαθμίδων εἰς τὰς ἀνωτέρας, ἀλλὰ συγχρόνως φέρει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τηρεῖ τὸν τρόπον τῆς ἐποπτείας καὶ νοήσεως τῶν κατωτέρων ἐν ταῖς ἀνωτέραις, διότι ἡ κατωτέρα δὲν ἐξαφανίζεται, ὅταν ἡ

ἀνωτέρα ἐμφανίζεται, ἀλλὰ παραλαμβάνεται εἰς αὐτήν, ἢ ὡς λέγει ὁ Ἐγελος, αἴρεται, ἀναιρεῖται (1).

Ὁ τρόπος τοῦ ἐποπτεῦν ἀναιρεῖται καὶ τηρεῖται αὕτη ἤτο μέχρι τοῦδε ἢ ἐποψίς, ἀφ' ἧς ὁ κόσμος ἐθεωρεῖτο· ἡ ἀνωτέρα ἐποψίς πάλιν γίνεται περιεχόμενον καὶ ἀντικείμενον τοῦ συνειδότητος. Οὕτω θεωρεῖ τὸ φυσικὸν συνειδὸς πάντα κατ' ἀρχὰς ὡς μόνιμα καὶ ἀνεξάρτητα ὄντα, ἔπειτα δ' ὡς ἐξηρητημένα, ἐφήμερα καὶ φαινόμενα, καὶ τέλος ὡς ἀναγκαίως θεμελιωμένας ὀριστικότητος ἐν τῷ καθόλου ὄντι.

Τὴν δὲ περίοδον τὴν φαινομενολογικὴν παριστᾷ ὁ Ἐγελος ὡς ἐξῆς. Οὐ μόνον, λέγει, ὁ παῖς καὶ ὁ ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ὁ φιλοσοφικῶς παιδευθεὶς βλέπων τὸν νῦν κόσμον εὑρίσκεται πρὸς τὰ ἀντικείμενα ἐν ἀμέσῳ ἀναφορᾷ, ἣτις πρέπει ἐκ νέου νὰ υπερνικηθῇ καὶ νὰ μεταβληθῇ εἰς ἕμμεσον.

Ἡ πρώτη θεὰ τοῦ παντός ἐστὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀλογος, δηλαδὴ τοιαύτη, οἷα ἡμῖν τὰ ὄντα παριστᾷ ποικίλα καὶ ἀπειρα, καθ' ὑπαρξίν μὲν βέβαια, κατ' οὐσίαν δὲ ἀκατάληπτα· διὰ τῆς θεᾶς τοῦ παντός νομίζομεν, ὅτι ἀπεκτήσαμεν ἐν ἡμῖν ἀπειρον πλοῦτον γνώσεων· ἢ ἀπάτη ὅμως αὕτη προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι ὡς ἐνήλικες καὶ πεπεδευμένοι ἔχομεν πλοῦτον ἐννοιῶν καὶ γνώσεων, μεθ' ὧν ἕκαστον νέον συνεχίζομεν· δὲν εἶναι δ' εὐκόλον ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ἐποπτείας νὰ χωρῶμεν ἐκεῖνο, ὃ ὡς γνωστὸν ἤδη κεῖται ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν καὶ γνωσθὲν καὶ ἀντιληφθὲν συγχωνεύεται ἀμέσως μετὰ τῆς ἐποπτείας. Ἐὰν δὲ ἀκριβῶς διακρίνωμεν τί ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ἐποπτείας ἐστὶν, ὅα ἐδείκνυτο, ὅτι οὐδὲν ἄλλο περὶ τοῦ ἀντικειμένου νὰ γνωρίσωμεν ἢ δυνάμεθα καὶ εἰπῶμεν, εἰμὴ ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖνο δὲ, ὃ ἐν τῇ πρώτῃ ἐποπτείᾳ ἦτοι ἐπὶ τῆς πρώτης βαθμίδος τοῦ αἰσθητοῦ συνειδότητος δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν περὶ τοῦ ἀντικειμένου, ἐστὶ μόνον τοῦτο : ὅτι ἐστὶν· ἄρα αὐτῷ ἀποδίδομεν ὑπαρξίν· εὐθὺς ὅμως δείκνυται, ὅτι αὕτη ἢ ὑπαρξίς ἐστὶ παρούσα, ὅτι τοῖς ὑπάρχου-

(1) Ἡ γερμανικὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται τὴν λέξιν «*aufheben*» εἰς διττὴν σημασίαν, ὀψᾶ, καὶ ἀναιρῶ. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα ὀψᾶν καὶ ἀναιρῶ, καὶ ἡ λατινικὴ εἰς τὴν τοῦ *tollere et conservare*.

σιν ὑπάρχει φθορά, ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἀληθῆ, διότι ἡ αὐτὴ πείρα δείκνυσιν ἡμῖν ὅτε μὲν τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν ὅτε δὲ τὴν φθοράν· ἐὰν λ. χ. εἴπωμεν τοῦτό ἐστι θερμὸν ἢ φωτεινὸν, τοῦτό ἐστιν ἀπλῶς ἐν τῇ αἰσθήσει ἢ μετὰ τῆς αἰσθήσεως· διότι θερμὸν ἢ φωτεινὸν καὶ ἐν γένει πᾶσα τοῦ εἶδους τούτου ποιότης σημαίνει πάθος τῆς ἡμετέρας αἰσθήσεως, ἄρα ὀριστικότητα, ἣτις ἐστὶν ἐν ἡμῖν μᾶλλον ἢ καθ' αὐτό, ἐξ ἀντικειμένου. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον διελύθη τὸ ἀντικειμενικὸν ὄν τῆς πρώτης ταύτης βαθμίδος, τῆς αἰσθητῆς βεβαιότητος, καὶ αὐτὴ ἡ ἀμεσος βεβαιότης. Τὰς δὲ κατὰ ποιὸν διαφορὰς, ἐν αἷς ὑφίστατο τὸ ἀντικειμενικὸν ὄν, πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν ἡμετέρας, αὐταὶ εἰσιν ὑποκειμενικαὶ μᾶλλον ἢ ἀντικειμενικαί· οὕτω δ' οὕπω ἀνῆρθε ἡ ἀντικειμενικότης καὶ ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι αἱ διαφοραὶ ἐξ ἡμῶν γίνονται· τοῦτο, ἐν ᾧ αἱ διαφοραὶ παρ' ἡμῶν αἰσθηταὶ εἰσι, καὶ ὁ ταύτας τὰς αἰσθήσεις ἐν ἡμῖν προκαλεῖ, ἐστὶ τὸ αὐτόπραγμα, ὃ πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἀντικειμενικόν. Ἐἰ καὶ αἱ ἴδιαι ποιότητες δὲν ἔχουσιν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, τὸ ἀληθὲς λαμβάνομεν ἐξ ἀπασῶν τῶν ποιότητων καὶ ὀνομάζομεν αἰσθησιν· αἱ ποιότητες δὲν δύνανται ἐξ ἀπαντος νὰ ἦναι αὐταὶ καθ' αὐτάς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἦναι συμφυεῖς τινὶ πράγματι ἀποτελοῦντι τὸ κοινὸν αὐτῶν ὑποκείμενον. Αὕτη ἐστὶν ἡ δευτέρα βαθμὶς τοῦ συνειδῶτος, ὃ ἐπαναπαύεται διὰ ταύτης τῆς νέας τῆς βεβαιότητος εὐρέσεως.

Τὴν διαλεκτικὴν ὁμῶς τοῦ αὐτοπράγματος γινώσκομεν ἤδη ἐκ προτέρων συστημάτων· καὶ αὕτη δὲ πάλιν παρίσταται οὕτως, ὥστε πρέπει νὰ παραλάβωμεν καὶ τὸ αὐτόπραγμα, ὡς παραλαμβάνομεν τὰς ιδιότητας ὡς συμφύσεις ἡμῶν, καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡμεῖς ἐσμεν τὸ αὐτόπραγμα ἢ τὸ ὑποκείμενον αὐτό, ᾧ ἐκεῖναί εἰσι συμφύσεις· διότι ἐκεῖνο, ᾧ αἱ ιδιότητες ἐνεῖσιν, ἐστὶ τὸ αὐτό, ὃ ἔχει τὰς ιδιότητας, καὶ τοῦτο ἐσμεν ἡμεῖς αὐτοί.

Τὸ συνειδῶς λοιπὸν ἐγένετο τόπος περιέχων τὰς διαφορὰς, αἵτινες κατ' ἀρχὰς παρίστανται ὡς κόσμος ἀντικειμενικός καὶ ἀμέσως βέβαιος, εἰς δὲ τὸ μετέπειτα ὡς ὑποκειμενικός. Κατὰ

τοῦτον τὸν τρόπον τὸ ὅλον κατέστη ὑποκειμενικόν, τὸ ὑποκείμενον ὅλον ἔχον διορισμοὺς πολλοὺς· συγχρόνως ὁμῶς τὸ συνειδῶς κατέστη πρᾶγμα μετὰ πολλῶν ιδιοτήτων, αἵτινες εἰσι καὶ οὐκ εἰσιν ἐξηρημέναι, ὡς αὐτὸ τὸ αὐτόπραγμα.

Ἐν τῇ διαλεκτικῇ ταύτης τῆς σχέσεως δείκνυται, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἀφαιρέσω τὸ κοινὸν ἦτοι τὸ αὐτόπραγμα χωρὶς νὰ ἀφαιρέσω καὶ τὰς ιδιότητας· διὰ τοῦτο πρέπει ἢ ἀμφότερα νὰ θεωρῶσιν ἢ οὐδέν· ἐξ ἑτέρου δὲ, ἄρα θέσω τὸ ἐν ὡς ἀνεξάρτητον, συναναιρῶ ἐνταύτῳ τὴν οὐσίαν τοῦ ἑτέρου, καὶ τὰν ἀπάλιν.

Αὕτη λοιπὸν ἡ σχετικότης καὶ ἀναφορὰ ἢ οὗτος ὁ ἀνήσυχος ἐν ἑαυτῷ λογισμὸς ἐστὶν ἡ τρίτη βαθμὶς καὶ τὸ ἐξαγόμενον τῆς πρώτης ιδιοδρανεῖας. Τὸ συνειδῶς ἐνταῦθα ἐγνώρισε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, ἑαυτὸ, ἠσθάνθη ἑαυτὸ ὡς λογισμὸν ἦτοι νοῦν.

Διὰ ταύτης δὲ τῆς συνεχείας μετὰ τῶν δύο προτέρων βαθμίδων ἀνακαλύπτεται ἐνταύτῳ καὶ ἡ φύσις τῶν ὄντων ἦτοι τῶν ἀντικειμένων, ὡς ταῦτα τῷ συνειδῶτι κατ' ἀρχὰς παρίσταντο· ἐδείχθη, ὅτι τὸ ὑποκείμενον αὐτὸ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς πρᾶγμα μετὰ πολλῶν ιδιοτήτων, καὶ ὅτι καθ' αὐτό ἐστὶν ὡς ὁ λογισμὸς (νοῦς)· οὕτω δὲ καὶ περὶ τῶν ὄντων δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ἄλλο καὶ γνωρισθῇ, εἰμὴ ὅτι τὸ εἶναι αὐτῶν αὐτὸ καθ' αὐτό ἐστὶν αὐτὸς ὁ λογισμὸς ἦτοι νοῦς ἐπίσης. Ὁ νοῦς τὴν ἑαυτοῦ φύσιν γινώσκων ἀποκαλύπτει ἐνταύτῳ καὶ τὴν φύσιν τῶν ὄντων.

Ἡ μετάβασις καὶ μεταβολὴ τῆς ἀπλῆς ὄντοτητος αὐτῆς καθ' αὐτὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ιδιοτήτων καὶ αὐθις ἢ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀπλότητα ἐπάνοδος, αὕτη ἡ διηνεκὴς ιδιοδρανεῖα ἐστὶν ἡ οὐσία τῶν ὄντων· αἱ ἀφανεῖς δυνάμεις, ἐξ ὧν παρήχθησαν τὰ φαινόμενα, δὲν σημαίνουσιν ἄλλο, εἰμὴ αὐτὴν τὴν μορφήν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ τοῦ καθ' αὐτό, ἐν ᾧ οὐδὲν ἄλλο καλύπτεται μυστήριον εἰμὴ τὸ ἐξερχόμενον, διότι δυνάμις ἐστὶ μόνον ἢ ἀφρημένη ἐκφρασις διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τούτου, ὃ ἐστὶν αὐτὴ ἢ ἐμφάνισις ἢ ἡ ἐκφρασις διὰ τὴν ταυτότητα τῶν πολλῶν, ἢ ἐμφανιζόμενά εἰσι καὶ μένουσιν ἐνταύτῳ τὸ καθ' αὐτό, διότι τὸ καθ' αὐτό ἐστὶν αὐτὴ ἢ ἐμφάνισις. Τὸ καθ' αὐτό ἐστὶ τὸ ἐμφανιζόμενον, τὸ ἑαυτὸ διορίζον ἐν ἀχωρίστῳ ἐνότητι· ἀμφότερά εἰσι

σύγχρονα· και εάν η ουσία δι'εαυτήν ως τὸ ὅμοιον ἐν τῇ μεταβολῇ μένον πρέπει νὰ διακριθῇ ἀπὸ τῆς μεταβολῆς, σημαίνει μόνον τὸ ὅμοιον τοῦτο τῆς ἰδιοδρανείας μένον, σημαίνει μόνον τὸν νόμον.

Ἐὰν ζητηθῇ ὑπεραισθητός τις κόσμος ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ πέραν αὐτῆς, δύναται νὰ ἐκληθῇ μόνον ὡς τὸ καθ' αὐτὸ, ὡς τόπος μορφῶν μονίμων νόμων, οἵτινες ὁμῶς ἀφρημένως, δι' ἑαυτοὺς, οὐδέν τι ὑπάρχον εἶσιν, ἀλλὰ μόνον τὸ ὅμοιον μένειν αὐτῆς τῆς πραγματικότητος.

Τὸ συνειδὸς μέχρι τοῦδε ἐκινεῖτο ἐν τῇ παραστάσει διαφορᾶς τινος ἑαυτοῦ ὡς ὑποκειμένου καὶ κόσμου τινός ὡς ἀντικειμένου, ἐνταῦτ' ὁ ἐγνώρισε καὶ τὴν ταυτότητα ἀμφοτέρων· ἐπομένως ἡ διαφορὰ δὲν θὰ ἦτο πραγματικὴ καὶ κατὰ ποιὸν, ἀλλὰ μόνον κατ' εἶδος, λογικὴ, τουτέστιν ἡ φύσις, ἥτις ἐστὶ μετὰ τοῦ συνειδότης ἡ αὐτὴ, ἐστὶ μόνον τὸ ἐν τῇ παραστάσει διπλασιασθὲν συνειδὸς, ἢ μόνον ἡ παράστασις, ἥς τὸ ὑποκειμενὸν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀντελήφθη καὶ ἑαυτῷ ἀντέταξεν ὡς ὄν.

Ἡ συνέχεια τῆς ἀνωτέρω ἀναπτύξεως δείκνυσιν, ὅτι τὸ ὑποκειμενὸν ἔπρεπε νὰ παραλάβῃ κατ' ὀλίγον εἰς ἑαυτὸ πάντα τὰ ἀντικειμενικὰ ὄντα καὶ ἐπομένως νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ τὰ πρότερον ὡς ἀντικείμενα παριστάμενα αὐτῷ ὡς ἰδίαν αὐτοῦ ὑποκειμενικὴν πράξιν· τὴν ἀντικειμενικότητα κατὰ μέρος ἀναιρέσαν διετήρησεν ἐπὶ τέλους μόνον ἑαυτὸ, καθόλου καὶ ἐν ἅπασιν ἐγνώρισε μόνον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πράξιν καὶ οὐσίαν.

Ὁ αὐτοδιορισμὸς περιῆλθεν εἰς περιωπὴν, ὅπου πᾶν ὄν πλὴν τοῦ ὑποκειμένου ἐξαφανίζεται καὶ τοῦτο μόνον ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ καὶ παρ' αὐτῷ.

Ἐὰν ἡ πρώτη κατάστασις τοῦ συνειδότης ἦναι ἐκείνη, ὅπου τὸ συνειδὸς εἶχε πεπλήθησιν εἰς τὸ καθ' αὐτὸ, τὸ αὐτόπραγμα, ὡς ἡ τοῦ Καντίου ἐδηλώθη ἔποψις, γινώσκομεν ἐν τῇ νῦν, ὅπου τὸ συνειδὸς ἔχει μόνον ἑαυτὸ καὶ τὸ συνειδὸς τοῦτο δύναται αὐτοσυνειδὸς νὰ κληθῇ, τὴν τοῦ Φιχθίου.

Τὸ νοεῖν ἐν τῇ γνώσει ἑαυτοῦ ἢ ἐν τῷ αὐτοσυνειδότητι ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ σύνολον ὑποκειμενικῶν διορισμῶν. Ἐνταῦθα

δ' ἀναφέεται τὸ ζήτημα, πῶς αὐτοὺς τοὺς διορισμοὺς νοεῖ; διὰ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀμέσου συνειδότης παρέλαβε μὲν εἰς ἑαυτὸ τὴν μορφήν τῆς ἀμεσότητος, οὕτω ὁμῶς ὑπερενίκησεν αὐτὴν ὅλως· πρὸς δὲ ἐξυπεκειμενώθη μόνον ἢ τῆς πραγματικότητος κατηγορία. Τὸ ὑποκειμενὸν ἐπανῆλθε μὲν εἰς ἑαυτὸ, οὕτω ὁμῶς κατέστησε ὅλως ἐμμέσους τοὺς νοητικούς διορισμοὺς αὐτοῦ, εὐρεθέντας ἀμέσους, διότι αὐτοὺς εὕρισκει ἐν ἑαυτῷ ὡς ἀμέσους. Τὸ αὐτοσυνειδὸς ἐν ἑαυτῷ ἐστὶν ἔτι ἐν ἰδιαζούσῃ ἀμφιβολίᾳ περιπεπλεγμένον. Ἐπειδὴ τὸ αὐτοσυνειδὸς δι' ἑαυτὸ δὲν διέλυσε τὴν πραγματικότητα, τουτέστιν ἔτι γινώσκει ἑαυτὸ ὡς πράγμα καὶ τὰ ὄντα πεπερασμένα εἶσιν ἐκτὸς αὐτῶν ἕτερα ὑποθέτοντα, προέρχονται πάλιν ἐκ νέου τῷ αὐτοσυνειδότητι ἀντικειμενικῶς αὐτοτελῆ ὄντα, ἃ ἀναιρεῖ. Τὸ αὐτοσυνειδὸς ἐστὶν ὡς μετὰ τοῦ κατωτέρου καὶ τοῦ ἀνωτέρου συνειδότης· ἐφ' ὅσον αὐτοσυνειδὸς ἐστὶν, ἐστὶ καὶ διηνεκῆς τῆς μεσολαβήσεως ἰδιοδρανείας, ἀπαύστως ἐργάζεται εἰς τὸ νὰ ἀντικαστήσῃ ἑαυτὸ νικηφόρον ὑποκειμενικότητα ἐκ τῆς ἀντικειμενικότητος, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πράξει ὑφίσταται, αὐτὴ ἐστὶν ἡ φύσις αὐτοῦ, καὶ τοῦτο διαρκεῖ, ἐφ' ὅσον ἡ ἐργασία, ἐν ἣ ἔχει τὴν βεβαιότητα αὐτοῦ, αἰσθάνεται ἑαυτὸ καὶ τηρεῖ, ὅσον ἡ ἐνέργεια αὐτῆ ἢ ἰδιοδρανείας.

Τοῦτο ἔχει χρεῖαν τῆς ἀντικειμενικότητος, ἀφ' ἧς ἔχει νὰ ἐλευθερώσῃ ἑαυτὸ, ἐστὶν ἀναγκαῖον καὶ διὰ τῆς φύσεώς του εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενον, ἐστὶν ὡς γνωστικὸς λογισμὸς αὐτῆ ἢ ἀναφορὰ καὶ ἀμφιβολία. Ἐν ἣ λοιπὸν τὸ ἐγὼ ἢ ὑποκειμενὸν ἐστὶν αὐτὸς ὁ λογισμὸς, ἐστὶν ἡ ἀναγκαιότης, ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ὄντων τὸ νὰ θέσῃ ὡς καὶ νὰ ἀναιρέσῃ. Καθ' ὅσον δὲ τὰ ὄντα τεθέντα ἐμφανίζονται καὶ ἀνεξάρτητα, προέρχεται τῷ ἐγῶ τὸ πρόβλημα τὸ νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν, ὅπως ἑαυτὸ δειξῇ ὡς τὸ θέτον, αὐτοδιορίζον, ἐπίσης ὁμῶς, ἐὰν ἐκεῖνα ἀναιρεθῶσι, πάλιν νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ νὰ τεθῶσιν.

Ἡ ἰδιοδρανεία τοῦ συνειδότης ἐπίσης προβαίνει ἐπὶ ὀρισμένων βαθμίδων, καὶ ἡ πράξις περὶ ἧς λόγος ἐγένετο, ἐστὶ κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπιθυμία εἰς τὸ νὰ ἀναιρέσῃ τὸ ἐγωϊστικὸν τῶν ἀντικειμένων, νὰ μὴ ἀνέχῃται, ἵνα ταῦτα ἀντιτάττωσι περιορισμοὺς

τῷ ἐγωϊστικῷ ἐγῶ. Τὸ ἐγῶ ἐπομένως γίνεται πρακτικόν, αἰσθάνεται ἐλλείψεις καὶ χρείας καὶ ἀποφεύγει τὴν ἐργασίαν, ἵνα ταῦτα ὑποτάξῃ ἑαυτῷ δι' ἐπεξεργασίας καὶ συγχωνεύσεως, δι' ἀφομοιώσεως καὶ παραδοχῆς αὐτῶν εἰς ἑαυτὸ καὶ μεταβάλλῃ ὅλως εἰς ἑαυτὸ καὶ καταστήσῃ ὄργανα τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, τουτέστιν ἑαυτὸ καταστήσῃ ἀντικείμενον, σῶμα, καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ γεννήσῃ ἑαυτό.

Ἡ ἀνεξαρτησία τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων ἐπομένως ἀναιρεῖται καταβιβαζομένων πάλιν εἰς συμβεβηκότα καὶ ιδιότητος τοῦ ὑποκειμένου· ἡμεῖς ὅμως γινώσκομεν καὶ ἐκ τῆς διαλεκτικῆς τῆς πραγματικότητος, ὅτι αὕτη πάλιν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ποιότητων προέρχεται καὶ ἀναιρεῖται· καὶ τοῦτο δείκνυται καὶ ἐνταῦθα, ὅπου ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνταλλάσσεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετὰ τῆς ἐγέρσεως αὐτῶν, ὡς ἐκεῖ ἡ γένεσις καὶ φθορὰ τοῦ αὐτοπράγματος ἐν ταῖς ιδιότησιν αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτῶν· ἡ δὲ διαφορὰ ἐστὶ μόνον αὕτη, ὅτι ἡ πρακτικὴ ιδιοδράνεια ἔχει τὴν ἀντίστοιχον θεωρητικὴν ὡς ὑπόθεσιν, διότι τὸ τῆς ὀρμῆς αἰτίον ἐστὶ τὸ αἰσθημα. (Hegels Encycl. §. 359.)

Τὸ ἐγῶ μετατίθεται μὲν ἐνταῦθα ἐνταύτῳ ἐπὶ τῆς πρακτικῆς καταστάσεως, ἐν ᾧ ἐν τῷ ἀπλῷ συνειδῶτι ἴστατο μόνον ἐπὶ τῆς θεωρητικῆς, ἀλλ' αὕτη ἡ διαφορὰ διὰ τὸ συνειδῶς ἐστὶν οὐδεμία, διότι καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ ἀσχολούμεθα, ὡς ἐν τῷ θεωρητικῷ, περὶ αἰσθήσεις, ἄρα περὶ σημεῖα τοῦ συνειδῶτος, δηλαδή περὶ τὴν συναίσθησιν τῆς αὐτεκπληρώσεως ἢ τῆς ἐλλείψεως, καὶ ἡ βούλησις οὐδεμίαν ποιεῖ διαφορὰν· διότι καὶ ἐν τῇ θεωρητικῇ ιδιοδράνεια ἐστὶν ὀρμὴ ἢ βούλησις ὡς ἐνταῦθα πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀντικειμενικότητος, μόνον ὅτι ἡ ὀρμὴ ἐκεῖ μὲν ἐστὶν ἀμεσος, ἐνταῦθα δ' ἕμμεσος, ἐμπίπτουσα εἰς τὸ συνειδῶς· βούλησις καὶ νόησις εἰσιν, ὡς εἶπεν ὁ Σπινόζας, αὐταὶ καθ' αὐτὰς αἰ αὐταί, τὸ εἶναι καὶ νοεῖν ταῦτά ὡς ἐνέργεια ἐκλαμβανόμενα, εἰσιν αὐτὰ καθ' αὐτὰ τὰ αὐτά.

Τὸ σύνηδες συνειδῶς δυσκόλως θέλει πεισθῆ, ὅτι πείνα καὶ δίψος, πάθος καὶ θερμότης εἰσὶ τι, ἢ ἀναιρεῖται δι' ιδιοδρανείας ἐν τῷ ὑποκειμενικῷ συνειδῶτι. Ἐὰν γείνη λόγος περὶ ἀναιρέσεως

τῆς ἀντικειμενικότητος, ὁ λόγος ἐστὶ μόνον περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς παραστάσεως· ἀμφότεραι ὅμως εἰσὶ μεθ' ὅλην τὴν διαφορὰν αὐτῶν καταστάσεις τοῦ συνειδῶτος.

Τὸ αὐτοσυνειδῶς μέχρι τοῦδε ἀντίκειται τῇ φύσει, τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ εἰσὶ διορισμοί, οἵτινες δὲν εἶναι πρόσωπα, ἀλλὰ φυσικὰ ἀντικείμενα, πράγματα. Τὸ ὑποκείμενον ἐδικαιοῦτο νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἦτο καὶ ἡ δύναμις τῶν ὄντων, ὡς ὁ ἀρχὼν τῆς φύσεως. Τὸ αὐτοσυνειδῶς οὕτω εὔρε μεταξὺ τῶν ἀντικειμένων τι ὅμοιον ἑαυτῷ, ἐπομένως οὕτω εὔρεν ἑαυτὸ, διότι οὕτω ἀντελήφθη ὅλως ἑαυτοῦ· ἐφ' ὅσον τὸ πρόσωπον γινώσκει ἑαυτὸ ὡς πρᾶγμα, δὲν ἔχει καὶ παράστασιν ἐν ἑαυτῷ, ἢ ἡδύνατο νὰ ἐξαντικειμενώσῃ καὶ ἐν αὐτῇ γνωρίσῃ ἕτερον ὡς πρόσωπον. Τὸ αὐτοσυνειδῶς ὡς προσωπικότης ἐγείρεται συγχρόνως μὲ τὴν ἀναγνωρίσιν ἄλλου αὐτοσυνειδῶτος ὡς προσώπου, καὶ ἀντιστρόφως.

Τὴν ἐγερσιν ταύτην τοῦ αὐτοσυνειδῶτος ὀνομάζει ὁ Ἐγγελοῦς ιδιοδράνειαν τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ παριστᾷ ὡς γεγονὸς ἐν ἐξωτερικῇ ἱστορικῇ μορφῇ, ὃ ὅμως ἐπίσης ἐστὶν ἐσωτερικόν καὶ δὲν πραγματοποιεῖται ἐν ἐνὶ μεμονωμένῳ ὑποκειμένῳ, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἐν ἀλληλεπιδράσει ἴσταμένοις, ὥστε ταῦτα κτῶσι τὸ κατὰ τὸ δίκαιον προσωπικὸν αὐτοσυνειδῶς αὐτῶν.

Τὴν δ' ιδιοδράνειαν ταύτην ἐκθέτει εἰς τρόπον, ὥστε ἐν τῇ τῶν ἀντικειμένων συναντήσῃ, ἢ κατ' ἀρχάς εἰσιν ἀντικείμενα τοῦ συνειδῶτος ἀπλῶς, ἀρχεται περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ἀγῶν, ὅστις ὅμως δὲν πρέπει νὰ καταλήξῃ μετὰ τῆς πραγματικῆς τοῦ ἑνὸς καταστροφῆς, διότι θὰ ἀνηρέϊτο τὸ ἀποκτηθησόμενον, δηλαδή τὸ συνειδῶς τῆς ἐλευθέρας προσωπικότητος, ἢ ὁ ἰσχυρότερος ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐν τῷ ἀσθενεστέρῳ ὡς ἀνθρώπων καὶ ὁμοίῳ αὐτῷ, καὶ δὲν δύναται νὰ βλάβῃ χωρὶς νὰ βλάβῃ ἑαυτόν. Ἐν τῇ ιδιοδρανείᾳ ταύτῃ ἕκαστον ἐγῶ, ὡς ἴδιον, ὡς τοῦτο τὸ ἐγῶ, κτᾶ τὴν ἀναγνωρίσιν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ καὶ μάλιστα ἐκ μέρους ὅλων τῶν ἄλλων καὶ αὐτὴν πάλιν ἀναγνωρίζει ὡς τοῦ ὁμοίου του ἢ ὡς τὸ ὅμοιον αὐτῷ. Τοῦτό ἐστὶ τὸ καθόλου αὐτοσυνειδῶς, ἢ θετικὴ γνῶσις ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἑτέρῳ, ὧν ἕκαστον ὡς ἐλεύθερον ἄτομον ἔχει ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ

λυτον· ὅλοι ἐπομένως καθ' αὐτούς εἰσιν ἐν τῷ πράττειν καὶ τῷ συνειδῶτι ἐλεύθεροι, ἀτομικὴ πολλότης ἐγὼ (πολλῶν), καὶ οὐσία ἀλλήλοις ὅμοιοι, ἐπομένως αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ὡς κοινήν πνευματικὴν οὐσίαν, αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ἐν τῇ οἰκογενεῖα καὶ τῷ ἔθνει, κατὰ μείζονα λόγον τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ, ὡς τὴν οὐσιώδη ἐνότητα καὶ ποιούσιν ἐνεργητικὴν.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκτίσαστο ὁ Ἐγγελος τὴν τρίτην καὶ ἀνωτάτην βαθμίδα τοῦ συνειδῶτος, τὸ συνειδῶς τοῦ ἀπολύτου ἦτοι τὸν λόγον, ὅς ἐστὶν ἡ κοινὴ οὐσία ὅλων τῶν ὑποκειμένων.

Ἐκαστον πεπερασμένον ἐγὼ γινώσκον ἑαυτὸ ὡς τὸ καθόλου γινώσκει ἐνταύτῳ ὅτι οἱ διορισμοὶ αὐτοῦ πρότερον ὑποκειμενικοὶ ἐκλαμβάνονται εἰσιν ἐν τῷ κοινῷ ὡς διορισμοὶ τοῦ καθόλου, διότι ἕκαστον ἐγὼ μετὰ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἀνήκει εἰς ταύτην τὴν κοινήν οὐσίαν καὶ ἐν αὐτῇ εἰσι πάντα ὑποκειμενικὰ καὶ ἀντικειμενικά. αὕτη ἐστὶν ἐν ἑαυτῇ ἀντικειμενικὴ, καὶ ὑποκειμενικότης καὶ ἀντικειμενικότης ἔχουσι σημασίαν μόνον κατ' ἀντιθέσιν τῶν πεπερασμένων ἐγὼ, ὑποκειμένων, πρὸς ἀλλήλα· ὅπερ ἐν τῷ ἐνὶ ἐστὶν ὑποκειμενικόν, ἐστὶν ἐν τῷ ἑτέρῳ ἀντικειμενικόν, καὶ ἀντιστρόφως. Ἐν τῷ κοινῷ ὅμως ὑποκειμένῳ (ἐγὼ) πάντα εἰσιν ἀμοιβαίως ὑποκειμενικὰ καὶ τὰ ὑποκειμενικὰ ἀντικειμενικά. Ὡς δ' ἐνταῦθα εἰσι μόνον ἐσωτερικὰ, μόνον ὑποκειμενικά, μόνον τοῦ νοῦ ἀντικείμενα, οὕτως ἀναιρεῖται ἐν τῷ ἀπολύτῳ ἰδανισμῷ ἢ μεταξὺ ἰδανικοῦ καὶ πραγματικοῦ διαφορά, διότι πάντα εἰσιν ἰδανικὰ καὶ πραγματικὰ καὶ ἐπομένως τέλεια.

Κατὰ δὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἐκτίσαστο ἡ φαινομενολογία τὸ τέλος, ὃ ἔθεσεν αὐτὸ τὸ ἀληθές δὲν ὑπελήφθη καὶ ἐξεφράσθη ὡς οὐσία ἀπλῶς, δηλαδὴ νεκρά, ὡς ἡ τοῦ Σπινόζου, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑποκείμενον, δηλαδὴ ζῶσα, ὡς ἡ τοῦ Σχελλιγγίου».

Τοῦτο τὸ λογικὸν νοεῖν, τὸ μὴ ὂν ἐκτὸς τῆς οὐσίας καὶ μὴ ἐποπτεῦον αὐτὴν ἐκτὸς, ἐστὶν αὕτη ἡ οὐσία, τουτέστι τὸ ὑποκείμενον τὸ ἑαυτὸ ἐποπτεῦον καὶ ὀρίζον, αὕτη ἡ ἀλήθεια πάσης γνώσεως, τὸ νοεῖν καὶ εἶναι δὲν εἶναι πλέον κεχωρισμένα, τὸ εἶναι δὲν εἶναι πλέον διὰ τὸ νοεῖν ἀντικείμενον, ἀλλ' αὐτὸ τὸ νοεῖν ἐστὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ νοεῖν, καὶ διὰ ταῦτο ὀνομάζεται

εἶναι, ἐστὶν ὅμως καθ' αὐτὸ αὐτὸ τὸ νοεῖν τὸ ὑπὸ τοῦ νοεῖν νοούμενον, ὃ ἀντικειμενικὸς λόγος, ὃ ἑαυτὸν νοῶν καὶ διορίζων, ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους νόησις νοήσεως νόησις, τὸ ἑαυτὸ νοοῦν νοεῖν, ἢ ἑαυτὴν γινώσκουσα ἀλήθεια, ἀπόλυτος ἰδανισμὸς, ταυτότης, εἰς ἣν αἱ ἀντιθέσεις ἀνηρέθησαν, ἵνα πάλιν αὐταὶ γεννηθῶσιν ἑαυτὰς χωρὶς νὰ τεθῇ διχασμὸς τῶν ἀρχῶν, διότι ἡ γένεσις τῶν ἀντιθέσεων ἢ βέλτιον εἰπεῖν ἢ αὐταντιθέσεις, ἢ ἀπόλυτος ἀποθετικότης, ἐστὶν ἡ μία ἀπολύτως ἑαυτὴν κινουσα ἀρχή.

Τοῦτο τὸ τῆς φαινομενολογίας ἐξαγόμενον δικαιολογεῖ καθ' Ἐγγελον τὴν τοῦ νοεῖν καὶ εἶναι ταυτότητα, ἥτις παρὰ τῷ Σχελλιγγίῳ ἐφαίνετο ἀδικαιολόγητος, ἢ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἐγγελου ὡς ἐκ τῆς πιστόλας πυροβοληθεῖσα.

Τοῦτο δὲ τὸ τῆς φαινομενολογίας ἐξαγόμενον μετὰ τῆς κτηθείσης καὶ δικαιολογηθείσης ἀρχῆς τουτέστι τῆς ταυτότητος τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν δείκνυσι καὶ τὴν εἰς αὐτὸ τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγελου μετάβασιν.

Τοῦ δὲ ὅλου συστήματος καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ ἀρχεται ὁ Ἐγγελος ἀπὸ τινος σχήματος, καθ' ὃ διαιρεῖ τὸ σύστημα, λέγων, ὅτι τοιαῦται ὑποθέσεις ἔχουσι μόνον τὴν ἀξίαν ἱστορικῆς δηλώσεως, οὐδὲν ὅμως προσδιορίζουσι περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς συζητήσεως, ἐπομένως οὐδὲν ἕτερον πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν εἰμὴ ὡς ἀπλοῦς κατάλογος τοῦ περιεχομένου, διότι ἐὰν αὐταὶ ἐθεωροῦντο ὡς τι τοῦ πράγματος οὐσιώδες, τοῦτο θὰ ἀντέκειτο εἰς τὸ αἰτήρημα, ὅτι ἡ φιλοσοφία ἔχει, ἀπέχουσα ἀπὸ πασῶν τῶν προλήψεων, νὰ περιμένῃ, ποῦ αὐτὴν θέλει φέρεῖ ἢ μεθοδικὴ ἀνάπτυξις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φιλοσοφία οὐδὲν νὰ ὑποθέσῃ δύναται, πρέπει νὰ ἀρχηται ἀπὸ τοῦ μάλλον ἀφηρημένου, τοῦ κενωτάτου, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ μηδενός, καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν δύναμιν τῆς μεθόδου, πῶς θέλει ἢ ἀρχὴ ἀναπτυχθῇ καὶ σχηματισθῇ εἰς μάλλον συγκεκριμένον καὶ τέλειον ὀργανισμόν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ συστήματος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς φαινομενολογίας ἐστὶν ὅπως διάφορος, διότι ἐν μὲν τῇ φαινομενολογίᾳ τεθὲν τὸ συνειδῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πραγματικότητος ἦλθεν δι' ἀφαιρέσεως ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς εἶδος τι ἀντιθέσεως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ συστήματος, δηλαδὴ

τὸ καθαρὸν ὄν, ἐν δὲ τῷ συστήματι ἡ ἀρχὴ ἐστὶν ἀντικειμενικὴ ὅλως, ἐστὶ τὸ καθαρὸν, τὸ ἀόριστον ὄν, ἡ ταυτότης τοῦ εἶναι καὶ τοῦ νοεῖν. Ἴνα δὲ μηδὲν ἀλλότριον εἰσαχθῆ εἰς τὸ σύστημα, ὃ δὲν προέθετο ὁ Ἐγγελος, πρέπει νὰ ἀπέχωμεν πασῶν τῶν ἐπουσιωδῶν ἰδεῶν καὶ ὑποθέσεων, καὶ ἀπὸ τοῦ χειρίστου, τοῦ κενωτάτου, ὄντος ἀρξάμενοι νὰ ἀφεθῶμεν εἰς τὴν γενετικὴν τῆς μεθόδου δύναμιν. Ἐὰν δὲ τὸ ὅλον ἐποπτεύσωμεν, τὴν ἀρχὴν, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος τοῦ συστήματος, δὲν ἐποπτεύομεν καθ' Ἐγγελον, ὅπως ἐν τῇ ἀρχῇ λάβωμεν λάθρα τὸ τέλος, ἀλλ' ὅπως λάβωμεν κατόπτευσίν τινα πρὸς καταλληλοτέραν διευθέτησιν.

Ἐν τῇ φαινομενολογίᾳ πρῶτον παρίσταται τὸ πρᾶγμα ἢ αὐτὴ ἡ ἔννοια ἐν τῇ ἀμεσότητι, τῷ καθ' αὐτὸ αὐτῆς, δεύτερον αὐτὴ κρίνει ἢ χωρίζεται εἰς τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς, καὶ τρίτον ἐκ τῶν ἀντιθέσεων συνέρχεται πάλιν εἰς ἑαυτήν.

Ἐκ τῆς μεθόδου ταύτης ἐξάγεται καὶ ἡ καθολικὴ διαίρεσις τοῦ συστήματος. Τὸ ἀπόλυτον, τὸ εἶναι καὶ νοεῖν ἢ ἡ ἰδέα ἔχει νὰ κινηθῆ καὶ νὰ δεῖξῃ ἑαυτὴν πρῶτον ἐν ἑαυτῇ, δεύτερον ὡς ἰδέαν ἐν τῷ ἑτέρῳ αὐτῆς, ἐξωτερικῇ, καὶ τρίτον ὡς ἰδέαν ἐπανελθοῦσαν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτῆς εἰς ἑαυτήν.

Ἡ ἰδέα ἐν ἑαυτῇ ἐστὶ 1) καθαρῶς λογικὴ, 2) ἐκτὸς αὐτῆς ἐστὶν ὡς ἰδέα πεπτωκυῖα ἐξ ἑαυτῆς εἰς τόπον καὶ χρόνον, τουτέστι φύσις, καὶ 3) ἡ ἰδέα εἰς ἑαυτὴν ἐπανελθοῦσά ἐστι τὸ πνεῦμα· διὰ τοῦτο εἰσι καὶ τὰ μέρη τῆς φιλοσοφίας τρία, 1) ἡ λογικὴ, ἣτις ἔχει τὴν σημασίαν τῆς μεταφυσικῆς, ἣτοι τῆς ὄντολογίας, 2) ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως καὶ 3) ἡ φιλοσοφία τοῦ πνεύματος.

Ἡ ἰδέα ἐν ἑαυτῇ ἔχει ἀντικείμενον μόνον ἑαυτήν, ἐκτὸς δ' αὐτῆς ἐστὶ φύσις, εἰς δ' ἑαυτὴν ἐπανελθοῦσα πνεῦμα.

Τὰ ὕλικα ἀντικείμενα δὲν γινώσκουσιν ἑαυτά· τὸ ἐν αὐτοῖς ἐνεργοῦν, ἡ ἰδέα, δὲν ἐννοεῖ ἑαυτήν· πνεῦμα δὲ λέγων ὁ Ἐγγελος νοεῖ ὅτι ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον εἰσὶν ὁμοῦ. Ἐντὸς δὲ ἐκάστου τῶν τριῶν μερῶν τοῦ συστήματος ἐπαναλαμβάνεται ἢ αὐτὴ ῥυθμικὴ κύκλισις παράγουσα ὁμοίαν τριλογίαν.

Ἡ λογικὴ ἀσχολεῖται περὶ τὸ πρῶτον ὄν, περὶ τὴν ἀμεσότητα, τὸ

ὁποῖον κρίνει ἑαυτὸ εἰς τὴν ἀντίθεσιν τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑπάρξεως, αἵτινες συντίθενται, τουτέστιν ἀποτελοῦσι τὴν ἔννοιαν.

Ὡς ἡ λογικὴ διαίρεται εἰς τὸ ὄν, τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἔννοιαν, οὕτως ἡ φυσικὴ εἰς τὴν μηχανικὴν, τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ὀργανικὴν, καὶ ἡ τοῦ πνεύματος φιλοσοφία ἐπίσης εἰς ὑποκειμενικὸν πνεῦμα, ἀντικειμενικὸν καὶ ἀπόλυτον.

Ἐκάστη δὲ τούτων τῶν διαίρεσεων πάλιν ὑποδιαίρεται εἰς τρία καὶ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ εἰδικωτάτου.

Ἐν ταύτῃ τῇ μεθόδῳ ἀρχεται ἡ ἀνάπτυξις ἀπὸ τοῦ μᾶλλον ἀφηρημένου ὡς τοῦ κατωτάτου καὶ ἀτελεστάτου καὶ προβαίνει εἰς τὸ μᾶλλον συγκεκριμένον ὡς τὸ ἀνώτατον καὶ τελειότατον.

Ἐντεῦθεν δείκνυται, ὅτι κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην παράγεται ἐκ τοῦ κατωτέρου καὶ ἀτελεστεροῦ, τουτέστι τοῦ μᾶλλον ἀφηρημένου, τὸ ἀνώτερον καὶ τελειότερον, τουτέστι τὸ μᾶλλον συγκεκριμένον.

Διὰ τοῦτο τῷ συστήματι τούτῳ ἀρκεῖ ἡ ἐξήγησις, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ κατηγορίᾳ, δηλαδὴ τῷ καθαρῷ ὄντι, ἐνυπάρχει δυνάμει τῆς τοῦ νοεῖν καὶ εἶναι ταυτότητος τὸ ὅλον περιεχόμενον, ὃ ἀναπτύσσεται.

Κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην τοῦ συστήματος μέλλοντες νὰ πραγματευθῶμεν ἀρχόμεθα, ὡς εἰκός, ἀπὸ τοῦ πρώτου μέρους αὐτοῦ ἣτοι τῆς λογικῆς.

I. Λογικὴ.

Ἐπειδὴ ὁ Ἐγγελος τὴν λογικὴν ἐκλαμβάνει τὴν αὐτὴν μετὰ τῆς μεταφυσικῆς, διότι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀποτελοῦσιν αἱ κατηγορίαι τουτέστιν οἱ νόμοι τοῦ νοεῖν, πραγματεύεται ἐν αὐτῇ καὶ περὶ τῆς φιλοσοφίας· καὶ πρῶτον ἐγείρει τὸ ζήτημα: ποῖόν ἐστι τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας; (1)

Ὁ Ἐγγελος λέγων, ὅτι αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι ἔχουσι τι πλεόν τῆς φιλοσοφίας, νοεῖ ὅτι αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι ὑποθέτουσι παρά-

(1) Σημειωτέον δὲ ὅτι πρέπει νὰ διακριθῆ ἡ παράστασις, ἣν τις ἔχει περὶ πράγματος τινός, οἷον ἡ ψυχὴ νοεῖ, καὶ ἡ παράστασις αὐτοῦ τοῦ πράγματος, οἷον ἡ ψυχὴ ἐστὶν οὐσία.

στάσιν τινα περί τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν, ἡ δὲ φιλοσοφία ἔχει παράστασιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος, τουτέστιν ἑαυτῆς. Ἐὰν παράστασις δὲν ὑποτεθῆ, δὲν δύναται νὰ γείνη ἀρχή, οὐδ' ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ· διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἀντικείμενον, ὑπόθεσιν καὶ ἀρχὴν ἔχει μόνον ἑαυτήν. (Encyclop. der phil. Wissensch. §. 1.).

2) Τί δ' ἔστιν ἡ φιλοσοφία; Ἡ φιλοσοφία καθ' ἑγγελον ὡς νοητικὴ τῶν ἀντικειμένων θεωρεῖται ὡς αὐτὸ τὸ νοεῖν, καὶ, ἐπειδὴ τοῦτο ἔστιν ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου, ἐστὶ καὶ τῆς φιλοσοφίας (§ 2.). ὥστε, ἐὰν ἡ φιλοσοφία ᾖ αὐτὸ τὸ νοεῖν, πρέπει ἀναγκαίως ἡ μορφή τῆς φιλοσοφίας καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς νὰ ᾖ μορφή καὶ περιεχόμενον αὐτοῦ τοῦ νοεῖν· ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ ἔχη ἀντικείμενον ὅλα τὰ ἐν τῷ συνειδότη ἀντικείμενα, καὶ ταῦτα ὡς ἀντικείμενα τοῦ νοεῖν· ἐπομένως ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν, ὅσα εἰσὶ νοητὰ, διότι ἡ περιφέρεια τῆς φιλοσοφίας ἐστὶ περιφέρεια τοῦ συνειδότης.

Ἐπειδὴ καθ' ἑγγελον τὸ νοεῖν ἐστὶ τὸ μέγιστον, ἐστὶν ἡ φιλοσοφία ἐπιστήμη αὐτοῦ τοῦ νοεῖν, ἡ ἀπόλυτος ἐπιστήμη τοῦ ἀπολύτου νοεῖν.

Ἐπειδὴ ἡ φιλοσοφία περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἀντικείμενα, περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἐπιστήμας.

Τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας παριστᾷ ὁ ἑγγελος ὡς μίαν καὶ μόνην φιλοσοφίαν, διότι τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα ἐκλαμβάνει ὡς διαφόρους μορφὰς αὐτῆς, ὡς διαφόρους βαθμίδας τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς· ὑποθέτει δὲ ὅτι πᾶσα ὑστέρων φιλοσοφία περιέχει τὴν προτέραν καὶ ἐστὶν ἀνωτέρα· ὥστε πᾶν ὑστερον σύστημα ἐστὶ καὶ πληρέστερον καὶ ἀνώτερον τῶν προγενεστέρων, διότι τὸ ὑστερον περιέχει τὸ πρότερον καὶ ἐπομένως τὸ νεώτατον ἅπαντα τὰ πρότερα.

Ἐπειδὴ ἡ φιλοσοφία ἐστὶν ἡ γνῶσις τῆς ἀναπτύξεως, ἡ δὲ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἡ ἱστορία τῆς ἀναπτύξεως, ἐστὶν ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς φιλοσοφίας. Ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας ἐστὶν ἡ ἀλήθεια. Ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια εἶναι μία, εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆς τῆς ἀληθείας ὡς πηγῆς ὅλων τῶν νόμων, τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ τοῦ συνειδότης.

Ἡ τάξις τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἰδέας καὶ τῆς ἀναγκαίας αὐτῆς ἀναπτύξεως ἐστὶν ἡ αὐτή. (1).

Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ ἑγγελος ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι φιλοσοφίαι εἰσὶ τῶν ὑστέρων ἀτελέστεραι, ἐπομένως ἡ τελευταία ἐστὶν ἡ τελειότερα καὶ ἀπασῶν πλουσιωτέρα καὶ ὡς τοιαύτη πρέπει νὰ περιέχη καὶ ὅλας τὰς προτέρας ἐν ἑαυτῇ· πρὸς δὲ τούταις ἔπεται, ὅτι ὅλαι αἱ φιλοσοφίαι οὐσίᾳ ἀλλήλων δὲν διαφέρουσιν, ἀλλὰ μόνον κατὰ μορφήν.

Τὸ δὲ πάντων οὐσιωδέστατον ζήτημά ἐστὶν, ἂν τῷ νοεῖν ὑπάρχη ἀλήθεια ἀντικειμενική; πῶς γίνεται ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ ἀντικειμένου εἰς τὸ ὑποκείμενον, καὶ ἀντιστρόφως ἐκ τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὸ ἀντικείμενον; Τὸ μὲν πρῶτον ἀποδεικνύει ὁ ἑγγελος ἐν τῇ λογικῇ, τὸ δὲ δεύτερον ἐν τῇ φαινομενολογίᾳ τοῦ πνεύματος. Τὸ νοεῖν (Encyclop. §. 19 καὶ ἐφ. §. 79—84) πρῶτον μὲν ἐκλαμβάνεται ἐνέργεια ὑποκειμενική· καίτοι δὲ τοῦτο μορφή τις ἐκλαμβάνεται, ὡς παράστασις ὅμως ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ καθόλου καὶ πλήρης, τουτέστι νοεῖν ἔχον τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ, ὃ δὲν εἶναι ἀπὸ τοῦ νοεῖν ἀπολύτως χωριστὸν, ἀνεξάρτητον καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸ τὸ νοεῖν, τουτέστιν τὸ νοεῖν ἔχει ἀντικείμενον ἑαυτό· δεύτερον δὲ τὸ νοεῖν ἐκλαμβάνεται ὡς νόημα, τουτέστιν νοεῖν ἀντικειμενικόν, καὶ τρίτον, ὡς ἐνότης τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἐστὶ τὸ ἀπόλυτον νοεῖν, τὸ ἀντικείμενον τῆς λογικῆς, αἱ δὲ μορφαὶ αὐτοῦ εἰσὶν αἱ κατηγορίαι αὐτῆς, αἱ δὲ κατηγορίαι νοήματα ἀντικειμενικά.

Ἐὰν λοιπὸν ὑποτεθῆ, ὅτι τῷ νοεῖν ὑπάρχει ἀλήθεια πραγματική, τουτέστιν ὅτι τὸ νοεῖν ἐστὶ τὸ ἀπόλυτον καὶ μόνον πραγματικόν, ἔπεται, ὅτι ὑπάρχουσι μόνον νοητὰ, ἐπομένως ἡ ὅλη φύσις ἐστὶ φαινόμενον, μὴ ὄν.

Ποῖον δ' εἶναι τὸ ὄν, ὑπερ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια τῆς φύσεως καὶ τῶν ὄντων ἀρχή; Τὸ ζήτημα τοῦτο, ἵνα λυθῆ, ὑποθέτει μέσα, ἃ ἐν τῷ συστήματι τοῦ ἑγγελου δὲν περιέχονται.

(1) Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ τάξις τῶν συστημάτων δὲν συμφωνεῖ τῇ τάξει τῶν κατηγοριῶν τῆς λογικῆς, καὶ ἐπομένως ἡ περί τούτου ἰδέα τοῦ ἑγγελου δὲν εἶναι ὀρθή.

Ὁ Ἔγγελος τὴν λογικὴν αὐτοῦ ἐκλαμβάνει ἐπιστήμην τῆς καθαρᾶς ἰδέας, τουτέστι τῆς ἰδέας ἐν τῷ ἀφηρημένῳ στοιχείῳ τοῦ νοεῖν· ἀφηρημένον δὲ νοεῖ τὸ ἐναντίον τοῦ συγκεκριμένου, καὶ στοιχεῖον τοῦ νοεῖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ.

Ἡ καθαρὰ ἰδέα, ἄλλοτε ἀντικείμενον τῆς μεταφυσικῆς οὐσα, ἐστὶ τῷ Ἐγγέλῳ ἀντικείμενον τῆς λογικῆς.

Ἡ ἰδέα αὕτη διήκει 1) διὰ τοῦ καθόλου, τοῦ καθαροῦ ἀφηρημένου, τῆς ταυτότητος, τῆς θέσεως, 2) διὰ τοῦ καθ' ἕκαστον, τῆς διαφορᾶς, τῆς ἀντιθέσεως, καὶ 3) διὰ τῆς συνθέσεως. Ταῦτα τὰ τρία καὶ μόνον ταῦτα κυρίως ἀπαντῶνται παρ' Ἐγγέλῳ διὰ τοῦτο διαιρεῖ τὴν λογικὴν του εἰς τὸ ὄν, τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἔννοιαν.

Ἐὰν ἡ λογικὴ διδάσκη τί ἐστὶ λόγος, τὸ δὲ πρόβλημα τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν ἐστὶ τὸ γνωρίσαι αὐτὸν, ἐπεταί, ὅτι ἡ λογικὴ ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις ἀπασῶν τῶν ἐπιστημῶν· διὰ τοῦτο ἡ λογικὴ καθ' Ἐγγελὸν ἐστὶν ἡ πρώτη φιλοσοφία.

Ἡ λογικὴ ὅμως τοῦ Ἐγγέλου ὑποθέτει τοὺς κοινοὺς τύπους, τὰς συνήθεις ἐννοίας ἀνευ δικαιολογίας.

Ὁ Ἔγγελος ἀρχεται τῆς λογικῆς του ἀπὸ τῆς ἀπλῆς ἀφαιρέσεως, τοῦ καθαροῦ ὄντος, ὃ ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ νοεῖν. Τοῦτο τὸ μᾶλλον ἀφηρημένον ἐστὶ καὶ τὸ μᾶλλον ἄμεσον· περὶ αὐτοῦ ἄλλο νὰ γνωρίσῃ τις δὲν δύναται εἰμὴ ὅτι ἐστὶν· ἅμα τις ὅμως ζητήσῃ τί τὸ ὄν ἐστὶν, ἐν τῷ ἅμα ἀναιρεῖται τὸ ὄν· ὥστε κατὰ μὲν τὸν Ἐγγελον πᾶν ὕστερον ἀναιρεῖ τὸ πρότερον, πᾶν δὲ ἀναίρου δύναται νὰ ὑποτεθῇ ἀρχὴ τοῦ ἀναιρουμένου, καθ' ὅσον πᾶν πρότερον θεμελιούται ἐπὶ τοῦ ὑστέρου· κατὰ δὲ τὸν Σχελλέγγιον πᾶν ὕστερον θεμελιούται δι' ἀναιρέσεως τοῦ προτέρου· διὰ τοῦτο δύναται τὸ πρότερον νὰ θεωρηθῇ ἀρχὴ τοῦ ὑστέρου· κατ' ἀμφοτέρους ὅμως ὑποτίθεται ἡ αὕτη ἀρχὴ, δηλαδὴ ὁ λόγος.

Τοῦτο τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἡ ἀρχὴ, τὸ ἄμεσον νοεῖν αὐτὸ, ἔχον, ἐν αὐτῷ τὴν ἀντίθεσιν. Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἡ καθαρὰ ἀφαίρεσις, αὕτη ἡ ἀπόλυτος ἀποθετικότης, τὸ μηδέν. Τὸ ἀπλοῦν τοῦ καθαροῦ ὄντος ἀποτελεῖ τὸν δρισμὸν αὐτοῦ. Τὸ ὄν ἐστὶ καθαρὸν, ἀφηρημένον, ἀόριστον, καὶ τοῦτο ἡ οὐσία τοῦ ὄντος· ὥστε

ὁ Ἔγγελος ὡς οὐσίαν τοῦ καθαροῦ ὄντος ἐκλαμβάνει τὴν ἀφαίρεσιν, τὴν ἀποθετικότητα· ἀντὶ ὅμως νὰ μεταχειρισθῇ τὴν λέξιν ἀποθετικότητα μεταχειρίζεται τὴν λέξιν μηδέν. Τὸ δὲ καθαρὸν ὄν καὶ τὸ μηδέν ἐκλαμβάνει ταῦτά. Ἐὰν δὲ ζητηθῇ τί τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν, προέρχεται μετὰ τούτου τοῦ ζητήματος ἡ ἔννοια τοῦ μὴ ὄντος· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἔγγελος, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ τοῦτο, ὃ δὲν εἶναι τὸ ἕτερον, καὶ ὅπερ δὲν εἶναι τὸ ἕτερον, τουτέστιν αἰθερὶς διὰ λογισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, ἐστὶ τοῦτο· ὥστε δι' ἀντιθέσεως προέρχεται ἡ ἔμμεσος, ἡ ἀληθὴς ταυτότης, καὶ ἡ κενὴ ταυτότης ἀναιρεῖται.

Περὶ τοῦ καθαροῦ ὄντος οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, οὔτε τί τοῦτό ἐστὶν, οὔτε τί ἐν αὐτῷ θεωροῦμεν, οὔτε τί διακρίνομεν, οὔτε ἀπὸ τοῦ κενοῦ, τοῦ καθαροῦ μηδενός. Τοῦτο τὸ ὄν ὑπάρχει πᾶσι τοῖς οὔσι, πᾶσαις ταῖς ποιότησι, πᾶσαις ταῖς κατηγορίαις, τουτέστιν ὡς κοινὸν κατηγορούμενον, τὸ κατὰ παντὸς τοῦ Ἀριστοτέλους, τουτέστιν περὶ πάντων λέγομεν, ὅτι ἐστὶ· τοῦτο τὸ ὄν ἐστὶ τὸ ἀόριστον, ἐστὶ τὸ νοεῖν, ὃ οὐδὲν νοεῖ, τὸ ἐποπτεύειν, ὃ οὐδὲν θεωρεῖ. Ἀπὸ πάντων δ' ἀφαιρέσαντες οὐδὲν ἔχομεν· τοῦτο τὸ ὄν ἐστὶ μετὰ τοῦ μηδενός τὸ αὐτό· οὔτε τὸ ὄν ὀρίζει τὸ μηδέν, οὔτε τὸ μηδέν τὸ ὄν, ἀλλ' ἀμφοτέρᾳ εἰσι ταῦτά.

Ἡ ἀντίφασις λοιπὸν, ὅτι τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι δὲν δύναται νὰ ἦναι ταῦτά κατ' Ἀριστοτέλη (μετ. Γ. 4.), καθ' Ἐγγελον δὲν εἶναι ὀρθή, διότι κατ' αὐτὸν ἡ ἀντίφασις ἐστὶν ἡ τοῦ νοεῖν κίνησις, ἡ ἀπόλυτος ἀποθετικότης, ἡ συνεχῶς ἀντικειμένη ἑαυτῇ, ἡ ὑποκειμενικότης καὶ ἀντικειμενικότης τοῦ ἐγὼ ἐν ἑαυτῷ. Ἡ κινητικὴ αὕτη φύσις τοῦ νοεῖν γίνεται τῆς ἐποπτείας ἀντικείμενον καὶ ἐμφανίζεται ὡς γένεσις, γίνεσθαι, ὃ ἀναιρέσαν τὸ ὄν καὶ τὸ μηδέν διατηρεῖ αὐτὰ ἐν αὐτῷ, διότι ἐν τῷ γίνεσθαι ἀναλυθέντι δεικνύται γένεσις καὶ φθορὰ, μετάβασις συνεχῆς ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄν καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν.

Ὁ Ἔγγελος λοιπὸν ἀρχόμενος ἐν τῇ λογικῇ ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος μεταβαίνει εἰς τὸ μηδέν (μὴ ὄν) καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν γένεσιν.

Καίτοι ἐν τῷ γίνεσθαι ἀποκαλύπτονται τὸ ὄν καὶ τὸ μὴ ὄν

ὡς στοιχεῖα αὐτοῦ, ἢ μετάβασις ὅμως ἐστὶν ἀκατάληπτος.

Μετὰ τοῦ καθαροῦ λοιπὸν ὄντος, τοῦ μηδενὸς καὶ τοῦ γίνεσθαι, τουτέστι τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν, (τῆς θέσεως, ἀντιθέσεως καὶ συνθέσεως) παρίσταται ἡ ὅλη λογικὴ τοῦ Ἐγγέλου, καὶ εἰς ἄλλο νόημα ἢ ὅλη φιλοσοφία αὐτοῦ.

Ὁ Ἐγγελος λέγει, ὅτι τὸ ὄν καὶ τὸ μηδὲν εἰσι ταῦτά, δὲν ἀποδεικνύει ὅμως ὅτι τὸ ὄν ἐστὶ περιεχόμενον τοῦ μηδενὸς καὶ τὸ μηδὲν μορφή τοῦ ὄντος, ὅτι ἡ διαφορὰ αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν ταυτότητα αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον διαβεβαιοῖ, ὅτι τὸ ὄν ἐστὶ τὸ ἄριον τοῦ μηδενὸς καὶ τὸ μηδὲν τὸ τοῦ ὄντος, καὶ ὅτι ἡ μετάβασις τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον οὔσα ἀναίρεσις ἀμφοτέρων ὑπὲρ τὰ ὅρια αὐτῶν ἐστὶν ἐνότης τοῦ νοεῖν καὶ τοῦ εἶναι, τουτέστι γένεσις.

Ἡ γένεσις ὅμως ἐξ ὄντος καὶ μὴ ὄντος νὰ προέλθῃ δὲν δύναται, ἐὰν δὲν προηγηθῇ ἡ παράστασις τῆς γενέσεως.

Ὁ Τρενδελεμβούργιος (logische Untersuchungen, σ. 23 καὶ ἐφ.) ἐπικρίνει τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον τοῦ Ἐγγέλου ἐρευνῶν, ἀν ἡ λογικὴ δύναται νὰ ἔχῃ ἀρχὴν ἀνυπόθετον, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Ἐγγελος; Τὸ καθαρὸν ὄν, λέγει, ἐστὶν ἀμοιρον κινήσεως, καὶ τὸ μηδὲν ἐπίσης· πῶς λοιπὸν ἐκ δύο κενῶν κινήσεως παραστάσεων δύναται νὰ προέλθῃ τὸ γίνεσθαι, ἢ συγκεκριμένη ἐποπτεία; Ἐὰν τὸ νοεῖν, λέγει, παράγῃ ἐκ τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος ἐνότητα, ἔσται καὶ αὕτη ἀμοιρος κινήσεως. Ἐὰν ὅμως τὸ νοεῖν ἐκ τῆς ἐνότητος (τοῦ ὄντος καὶ μὴ ὄντος) παράγῃ ἕτερον, τὸ ἕτερον τοῦτο ἔσται προσθήκη καὶ ἡ κίνησις ὑποβάλλεται σιωπηλῶς, ὅπως φέρῃ ὄν καὶ μὴ ὄν εἰς γένεσιν, διότι ἄλλως δὲν ἠδύνατο ἐξ ὄντος καὶ μὴ ὄντος νὰ παραχθῇ ἡ κινητικὴ τοῦ γίνεσθαι ἐποπτεία, καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ προέλθῃ τὸ γίνεσθαι, εἰ μὴ προηγεῖτο ἡ παράστασις τοῦ γίνεσθαι. Ἐκ τοῦ καθαροῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος (μηδενὸς), οὐσῶν ἀφαιρέσεων, δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἡ συγκεκριμένη ἐποπτεία. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Τρενδελεμβούργιος, ὅτι ἀνεξετάστως ὑποτίθεται κίνησις, διήκουσα δι' ὅλης τῆς τοῦ Ἐγγέλου λογικῆς, ὡς τοῦτο ἀληθῶς οὐ μόνον ἐν τῇ λογικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος ἀποδεικνύεται.

Τὸ νοεῖν πρέπει νὰ διορίσῃ ἑαυτό· τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ τὸ κενὸν καὶ τὸ κενὸν τὸ καθαρὸν ὄν· ἐπομένως οὔτε νὰ ἐποπτευθῇ τι δύναται οὔτε νὰ νοηθῇ· οὐδ' ἐν τῇ ἐνότητι τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μηδενὸς ὑπάρχει ὁρμὴ πρὸς μετάβασιν.

Τὸ καθαρὸν νοεῖν, ὃ βούλεται μόνον ἑαυτό, δὲν δύναται νὰ προβῇ· ἄρα ἐν τῷ πρώτῳ βήματι δεικνύεται μετὰ παραστάσεως τόπου καὶ χρόνου, καὶ τὸ καθαρὸν ὄν δὲν δεικνύεται ἀπὸ τοῦ ἐκτός ὄντος κεχωρισμένον ὅλως· ὥστε ἡ ἐποπτεία καὶ ἡ κίνησις ὑποτίθεται σιωπηλῶς μετὰ τοῦ τόπου καὶ χρόνου, ὡς τοῦτο ἀληθῶς ἐν πλεστοῖς μέρεσι τῆς λογικῆς ἀποδεικνύεται. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι ὅτι ἡ λογικὴ, ἢ οὐδὲν νὰ ὑποθέσῃ βουλομένη, ὑποθέτει τὴν ἐποπτείαν καὶ δι' αὐτῆς παράγει ὅλας τὰς ἐννοίας· ἐὰν δὲ ἡ κίνησις ἀφαιρεθῇ, ποῖά εἰσι τὰ μέσα, δι' ὧν ἡ διαλεκτικὴ ἐκ τοῦ καθαροῦ ὄντος δύναται νὰ παραγάγῃ διὰ τῶν μεταξὺ τὴν ἀπόλυτον ἰδέαν;

Ταῦτα τὰ μέσα εἰσὶν ἡ ἀποθετικότης καὶ ἡ ταυτότης· ἡ μὲν ἀποθετικότης ἐκλαμβάνεται ἢ καθαρῶς λογικῇ, τουτέστιν ἀποφάσκει ἐκεῖνο, ὃ ἡ πρώτη ἐννοία καταφάσκει χωρὶς νὰ θέσῃ νέον εἰς τόπον αὐτῆς (A οὐκ A), ὅταν τὸ ἐν μέλος ἀποκλείῃ τὸ ἕτερον, ἢ ἐκλαμβάνεται πραγματικῶς, ὅταν ἡ καταφατικὴ ἐννοία ἀποφάσκηται διὰ νέας θετικῆς ἐννοίας, καθ' ὅσον πρὸς ἀλλήλας ἀμφοτέραι ἀναφέρονται· τὴν μὲν πρώτην ὀνομάζουσι τὴν λογικὴν ἀποθετικότητα, τὴν ἀντίθεσιν, τὴν δὲ δευτέραν τὴν πραγματικὴν ἀντίφασιν.

Τὸ δὲ νὰ νοηθῇ, ὅτι ἡ λογικὴ ἀποθετικότης δύναται νὰ διορίσῃ τοιαύτην πρόοδον τῆς ἰδέας, ὥστε νὰ προέρχηται νέα ἐννοία, συνδέουσα τὴν ἀποκλειουσαν ἀπόφασιν καὶ κατάφασιν θετικῶς, εἶναι ἀδύνατον· οὔτε μεταξὺ οὔτε ὑπὲρ τὰ δύο τῆς ἀντιθέσεως μέλη ἐστὶ τρίτον· ἡ κατάφασις καὶ ἀπόφασις δὲν δύναται νὰ συνδιαλλαχθῶσιν· ἡ λογικὴ ἀποθετικότης ἐνυπάρχουσα τῷ νοεῖν δὲν εἶναι ἀντιθετικὴ.

Πῶς ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος ἔρχεται εἰς τὴν ἀποθετικῶς ἐναντίαν ἐννοίαν; διὰ λογιστικῆς ἀντιπαραθέσεως ὅπερ ἀποδεικνύει ἡ ἀρχὴ τῆς λογικῆς. Τὸ καθαρὸν ὄν μεταβαίνει εἰς τὸ

μηδέν, διότι τὸ καθαρὸν ὄν ὡς ἀφαίρεσις προήλθε δι' ἀποθετικότητας· ἄρα καθαρὸν ὄν δὲν ὑπάρχει· τὸ μηδέν ἐκτῆθη, διότι τὸ καθαρὸν τοῦ νοεῖν ὄν ἀντιπαραβλήθη πρὸς τὸ πλήρες ὄν τῆς ἐποπτείας· ἄρα τὸ νοεῖν ἔχει τὴν ἐποπτείαν τοῦ πλήρους ὄντος καὶ διὰ λογιστικῆς ἀντιπαραθέσεως πρὸς τὴν ἔννοιαν κατὰ τὸν νέον διορισμόν. Ἐὐφρημένον νοεῖν ἀγνοοῦν τὴν κατὰ τόπον κίνησιν ποιεῖ λάθρα μέσον βοηθητικὸν τὴν συγκεκριμένην ἐποπτείαν· ἀνευ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως ἢ ἑλξίς καὶ ὡσίς εἰσιν ἀκατάληπτοι· καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων παραδειγμάτων ὁ Τρενδελενβούργιος ἀποδεικνύει ἀληθῶς, ὅτι ἡ ἀποθετικότης ἐστὶν ἡ λογικὴ ἀποθετικότης (A. οὐκ ἐστὶν A) ἢ ἡ πραγματικὴ ἀντίθεσις, ἐπομένως ὅτι οὔτε τι ὄρισμένον καὶ ἔνωσις δύναται νὰ παραχθῆ, οὔτε διαλεκτικῶς νὰ κτηθῆ, καὶ ἐπομένως ὅτι ἡ διαλεκτικὴ δὲν εἶναι διαλεκτικὴ τοῦ καθαρῦ νοεῖν.

Ἡ δὲ δευτέρα λογικὴ ἔννοια ἐστὶν ἡ ταυτότης, δι' ἧς θέσις καὶ ἀντίθεσις ἐξισοῦνται εἰς μίαν ἔννοιαν· ἡ ταυτότης παρίσταται ἐν τῷ ἐξαγομένῳ ὡς ἡ πραγματικὴ ἐνότης· αὕτη ὅμως δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ λογισμὸς λογικῆς ἐξισώσεως. Ἐκ τῆς ἐξισώσεως τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος προήλθε τὸ γίνεσθαι. Ἐὐφρημένον ὄν ἐστὶ τὸ κενόν καὶ τὸ κενόν τὸ καθαρὸν· ἐν τῇ ἐξισώσει ταύτη δὲν ὑπάρχει ὁρμὴ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄν καὶ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν· οὐδὲ ταῦτα ὁμοῦ νέον παράγουσιν.

Ἐκ τούτων καὶ πολλῶν ἄλλων ἀληθῶς ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ διαλεκτικὴ ταυτότης παρέχει πλείονα τῶν ὅσα ἔχει, καὶ ἀντὶ νὰ ᾔηται τὸ σημεῖον τοῦ συγκεκριμένου εἶναι ταυτότης τῆς ἀφαίρεσεως.

Εἶναι ὁρθόν, ὅτι τὸ καθαρὸν νοεῖν ἀνευ ἐποπτείας ἐστὶ κενόν, κενόν νοεῖν ἐστὶ νεκρόν· ἀνευ νοεῖν καὶ ἐποπτείας αἴρεται καὶ ἡ μεταξὺ νοεῖν καὶ ὄντων συνέχεια.

Ἐάν ὅμως ἡ κίνησις ᾔηται ἐν τῷ πνεύματι ἢ ἐνέργεια, ἢ δ' ἐνέργεια τὸ αἷτιον, δι' οὗ τὸ πνεῦμα γίνεται κάτοχον τοῦ παντός, ἔάν ἡ κίνησις ᾔηται ὁ ἐκ τῶν προτέρων ὅρος τῆς γνώσεως, ἔάν δι' αὐτῆς γινώσκῃ τὸ πνεῦμα, τίς ἐστὶν ἡ κίνησις; εἰ μὲν εἶναι ἀρχή, τίς τῶν ἀρχῶν; ὁ Τρενδελενβούργιος οὐδὲν τούτων διε-

σάφησεν οὐδὲ νὰ διασαφήσῃ ἠδύνατο· ἱκανόν, ὅτι τὴν τοῦ Ἐγγέλου διαλεκτικὴν μέθοδον ἡμαρτημένην ἀπέδειξε, καὶ ἐπομένως μετ' αὐτῆς τὸ ὄλον αὐτοῦ οἰκοδόμημα ἀνέτρεψεν.

Ὁ δὲ Σχελλίγγιος τὴν μὲν λογικὴν τοῦ Ἐγγέλου θεωρεῖ ὡς ἴδιον ἔργον αὐτοῦ καὶ ὡς μέρος τοῦ συστήματός του ἄλλότριον, τὴν δὲ ἐκ τοῦ λογικοῦ εἰς τὴν φύσιν μετάβασιν ὡς τὸ ἀσθενέστερον μέρος τοῦ συστήματος αὐτοῦ (Vorrede zu Consins über deutsche Phil.).

Ὁ Σχελλίγγιος διαβεβαίωσεν, ὅτι ὁ Ἐγγελος τὴν κίνησιν, ἢ ὑπέλαβε κίνησιν τῆς ἐννοίας, παραλαβὼν ἐκ τοῦ προτέρου συστήματος τοῦ ὠνόμασε διαλεκτικὴν ὡς τῇ ἐννοίᾳ ὑπάρχουσιν καὶ ὠθοῦσαν εἰς μετάβασιν ἐκ τοῦ ἀφρημένου εἰς τὸ συγκεκριμένον. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δύναται, λέγει, ἡ ἐννοια νὰ ᾔηται αἷτια τῆς μεταβάσεως, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς κόσμος, εἶναι τὸ κινεῖν εἰς μετάβασιν ἐκ τοῦ κενοῦ εἰς τὸ πλήρες οὐχὶ ἡ ἐννοια, ἀλλ' ὁ κόσμος, ὁ παρεισαχθεὶς εἰς τὴν ἐννοιαν ἀνακολούθως. Ἐάν ὅμως ἡ ἐννοια ὑποτεθῆ αὐτοκίνητος, ἐστὶ τὸ κενὸν ἀρχή, ἡ ἐννοια τοῦ καθαρῦ ὄντος.

Ἐπειδὴ τὸ καθαρὸν τοῦτο ὄν ἦτο ἐννοια ἀπλή, ἀπλή ὑπόθεσις, ἀπεφάνητο, ὅτι αὕτη δὲν διαφέρει τοῦ καθόλου ὄντος τῶν σχολαστικῶν, διότι τοῦτο ἀποκλείει πάντα διορισμόν, καὶ, ἐπειδὴ ὁ Ἐγγελος τὴν κίνησιν ὑπέθεσεν ὡς κίνησιν τῆς ἐννοίας, κατέκρινεν αὐτὸν ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ἐζήτει νὰ προαγάγῃ τὴν ἐν τῇ ἐννοίᾳ φιλοσοφίαν τουτέστι τὴν σχολαστικὴν. (Vorrede zu Consins über Deutsche Phil. καὶ X τομ. τῶν συγγραμμάτων του).

Ὁ Ἐγγελος ἀπὸ τοῦ καθαρῦ ὄντος προβαίνει εἰς τὸ μηδέν καὶ τὸ γίνεσθαι ὑποθέτων τὸ καθαρὸν ὄν καὶ τὸ μηδέν ταῦτά.

Ὁ Ἐγγελος λέγει, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν δὲν εἶναι ὄρισμένον, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὄρισμένον ἐστὶ μὴ ὄν, μηδέν (ὄρισμένον)· ἐνταῦθα λαμβάνει χώραν, ὡς τοῦτο φανερόν εἶναι, λογισμὸς καὶ δι' αὐτοῦ ἢ εἰς τὸ γίνεσθαι μετάβασις, ἐπομένως ἡ μετάβασις δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ καθαρῦ νοεῖν, ἀλλ' ἐκ τοῦ νοεῖν τοῦ παραλαβόντος τὴν ἐποπτείαν σιωπηλῶς.

Ὁ Ἐγγελος ἐνταῦθα μεταχειρίζεται τὸ ἐστὶ, τὸν σύνδεσμον,

χωρίς να δώση και τὸν λόγον· ἡ σημασία ὅμως τοῦ συνδέσμου ἐστὶν ἡ ταυτολογικὴ, ὡς παρ' Ἑγέλω, ἢ ἐν εἴδει κρίσεως. Πρὸς τὴν ὅμως ἡ πρότασις αὕτη (τὸ ὄν ἐστὶ τὸ μηδέν); ἡ πρότασις αὕτη ἀποβλέπει εἰς τὸ γίνεσθαι, τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν, ἐν ἣ τὸ ὄν καὶ τὸ μὴ ὄν ἀναιροῦνται. Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις «γίνεσθαι» δὲν εἶναι κατάλληλος, διότι τῇ λέξει ταύτῃ ἀντίκειται ἡ λέξις «ἀπογίνεσθαι»· καὶ ἀληθῶς τὸ γίνεσθαι τοῦ Ἑγέλου ἐστὶν ἀπόλλυσθαι, ἡ γένεσις φθορά, διότι ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄν δὲν λέγεται γένεσις, ἀλλὰ φθορά· ἔπειτα ἡ γένεσις δὲν προέρχεται ἐξ ἀρχῶν ἀορίστων, ἀλλ' ἐξ ὠρισμένων, ὡς καλῶς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι τὸ γεννῶν καὶ τὸ γεννώμενον πρέπει νὰ ἦναι ὠρισμένα, διότι ἐξ ἀορίστων οὐδὲν παράγεται. Τὸ γίνεσθαι ἐστὶν αἰεὶ μετάβασις ἐκ τοῦ μὴ ὄντος (δηλαδὴ τοῦ δυνάμει) εἰς τὸ ὄν (τὸ ἐνεργεῖα). Ἡ γένεσις ὅμως παρ' Ἑγέλω λαμβάνει χώραν ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἐν τῇ αἰωνιότητι, πρὸ τῆς τοῦδε τοῦ κόσμου δημιουργίας. Ἡ ἐννοία ἀπὸ τοῦ κενοῦ ὄντος μεταβαίνει δι' ἐμμόνου δυνάμειος εἰς τὸ συγκεκριμένον. Ταῦτο δὲ σημαίνει ὅτι τὸ ὑποκείμενον προβαῖνον νοερώς θέτει ταῦτα. Καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Παρμενίδῃ κάμνει λόγον περὶ διαλεκτικῆς δεικνύς μετάβασιν τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄν, καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐκλαμβάνων τὰς προτέρας ἐννοίας ὑποθέσεις καὶ ὁρμὰς ἐπὶ τὸ ἀνυπόθετον· ἡ διαλεκτικὴ ὅμως τοῦ Πλάτωνος ἐστὶν ἄλλη τις ἢ ἡ τοῦ Ἑγέλου.

Ὁ Ἑγελος ἐν τῇ ἐννοίᾳ παραδέχεται τὰ ἀξιώματα τῆς λογικῆς· ἡ ἀπλὴ ὅμως τῆς ὀριστικότητος στέρησις δὲν ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν, ἀντίστασιν, διότι τὰ πάντα ἐν τῇ ἐννοίᾳ τελοῦνται εἰρηνικῶς· ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον ἐννοία κενὴ νὰ κινηθῇ καὶ ζῶσα νὰ κληθῇ.

Ὁ Ἑγελος ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ πάντα συνέχειαν ἔχουσι μόνον λογικῆν, ὅτι μόνη ἡ ἐννοία ἐστὶ τὸ περιεχόμενον τῆς φιλοσοφίας, αὕτη μόνη τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ πᾶν· διὰ τὴν ὅμως ἐστὶν αἰσθησις, διὰ τὴν βούλησις; καὶ ταῦτα πρέπει πάντως νὰ ἐξηγηθῶσι.

Καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν σειρὰν τῶν κατηγοριῶν τῆς τοῦ Ἑγέ-

λου λογικῆς, ἄλλαι κατηγορίαι κυρίως ἐν αὐτῇ δὲν ἀπαντῶνται εἰμὴ αἱ τρεῖς, περὶ ὧν λόγος ἐγένετο, δηλαδὴ τὸ ὄν, τὸ μὴ ὄν (τὸ μηδέν) καὶ τὸ γίνεσθαι, διότι ὅλαι αἱ ἄλλαι κατηγορίαι κυρίως δὲν εἶναι εἰμὴ ἐπαναλήψεις τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν.

Ὁ Ἑγελος τὸ γίνεσθαι καὶ φθεῖρεσθαι ἐκλαμβάνει ὡς στοιχεῖα τοῦ ὑπάρχειν, τὸ γίνεσθαι ὅμως καὶ φθεῖρεσθαι ἐκλαμβάνει ὡς ὄν καὶ μηδέν, ἐπομένως συγχέει τὸ ὑπάρχειν, ὡς ἐνότητά τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, μετὰ τοῦ γίνεσθαι. Πῶς ὅμως ἐν ἐκάστη κεκτημένην κατηγορίᾳ δύνανται νὰ εὑρεθῶσι τὰ συστατικὰ αὐτῆς; Ἐν ἐκάστη δηλαδὴ κατηγορίᾳ περιέχεται τὸ ὄν, τὸ θετικόν, καὶ τὸ μηδέν, τὸ ἀποθετικόν, ἡ δὲ εὑρεθησομένη διαφορὰ αὐτῶν ἐστὶ ἡ κτηθεῖσα νέα κατηγορία, ἣτις αὐθις εἰς τὸ ὄν καὶ τὸ μὴ ὄν αὐτῆς διακρίνεται· οὕτως ὅμως δύνανται νὰ κτηθῶσιν ἀπειροὶ κατηγορίαι (Encyclop. § 89.).

Ἐκάστη ποιότης περιέχει τὰ δύο ταῦτα συστατικὰ, δηλαδὴ τὸ ὄν καὶ τὸ μὴ ὄν, τὴν ἐνότητα καὶ τὴν διαφορὰν, π. χ. τὸ χρώμα ἐστὶ ποιότης τις, ἣτις ἔχει ὄν (τὸ εἶναι χρώμα) καὶ διαφορὰν, μὴ ὄν, (λευκόν, ὅπερ ἐστὶ τὸ τί αὐτοῦ, δι' οὗ ὀρίζεται).

Τὸ δὲ γίνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι καθ' Ἑγελον ἀναιροῦνται, διότι τὸ γίνεσθαι ἐν ἑαυτῷ ἐστὶ τὸ ἀπόλλυσθαι καὶ τὸ ἀπόλλυσθαι ἐν ἑαυτῷ τὸ γίνεσθαι, ἡ δ' ἐνότης ἀμφοτέρων ἐστὶ τὸ ὑπάρχειν. Ἐν δὲ τῷ ὑπάρχειν εἶσιν ἡ πραγματικότης, δι' ἣς ὑπάρχει καὶ μένει, καὶ ἡ ἀποθετικότης, δι' ἣς διακρίνεται (π. χ. ὅτι τὸ χρώμα οὐκ ἐστὶ μέλαν)· ἡ ἀποθετικότης ἐν τῷ ἑτέρῳ ἐστὶν ἡ πραγματικότης ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἡ ἀποθετικότης τοῦ ἑτέρου ἐστὶν ἐν αὐτῷ πραγματικότης, ὡστε ἡ ὅλη διαφορὰ ἐστὶν ἀναφορὰ μόνον τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ ἕτερον, ἐπομένως τὸ ὑπάρχειν ἐστὶ διαφορὰ μόνον, ἀναφορὰ τοῦ μὴ ὑπάρχοντος πρὸς τὸ ὑπάρχον ἥτοι τοῦ ἀπολεσθέντος πρὸς τὸ γινόμενον· διὰ τοῦτο ὑπαρξίς ἀνευ διαφορᾶς καὶ ἀναφορᾶς νὰ νοηθῇ εἶναι ἀδύνατον· ὡστε ἡ ἀναίρεσις ἐκάστου ὑπάρχοντος δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ μόνον ἀναίρεσις ἀναφορᾶς. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι ὅτι ὄν, ὃ ἐν ἀναφορᾷ ἵσταται ἢ πρὸς τὸ παρελθόν ἢ παρὸν ἢ μέλλον, οὐκ ἐστὶν αἰδίδιον, ἀλλὰ φθαρτόν· ἐὰν δ' ἀναφέρηται πρὸς πάντα, ἐστὶν αἰδίδιον· ἐὰν δὲ πρὸς οὐδὲν ἀναφέρη-

ται, περί αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ γείνη λόγος ὅτι ἔστι, διότι δὲν δύναται νὰ λεχθῆ ἢ ὅτι ἦν ἢ ἔστιν ἢ ἔσται. Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι αἱ τρεῖς αὗται κατηγορίαι (ὄν, μηδὲν, γίνεσθαι) ἔπρεπε νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὴν κατηγορίαν τῆς ἀναφορᾶς· ἐνταύτῳ δὲ, ὅτι ταύτας τὰς κατηγορίας ὁ Ἐγελος παρέλαβεν ἐκ τῆς πείρας, ἐπομένως αὐτὰς καθαρῶς ἐκ τῶν προτέρων δὲν παρήγαγεν.

Ἐὰν δὲ ἡ διαφορὰ συνέχεται μετὰ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀναφορᾶς, ἔπεται, ὅτι ἡ μὴ ἀναφορὰ ἔστιν ἀοριστία, ἐπομένως καὶ ἀνυπαρξία, διότι ἡ διαφορὰ ἢ ἀναφορὰ ἀποτελεῖ τὴν ὑπαρξίν τῶν ὄντων ἢ ὄντα.

Τὰς μέχρι τοῦδε ὁμῶς κατηγορίας ἠδύνατο νὰ παραλείψῃ ὁ Ἐγελος καὶ νὰ ἀρξῆται τῆς λογικῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς κατηγορίας τῆς ποιότητος. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπόμεναι κατηγορίαι ἐλήφθησαν, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς πείρας, οἷον τὸ ποιὸν, τὸ ποσὸν καὶ τὸ μέτρον.

Ὁ Ἐγελος καὶ ἐνταῦθα συγγέει τὴν ὑπαρξίν μετὰ τῆς γενέσεως, καθ' ὅσον αὐτὴν ἐκλαμβάνει ἐνότητα τοῦ καθαροῦ ὄντος καὶ τοῦ μηδενός. Τὸ ὑπάρχον ἔστι τι καὶ τὸ τι γίνεται ἕτερον καὶ τὸ ἕτερον ἕτερον καὶ οὕτως ἐπ' ἀπειρόν.

Τοῦτο τὸ πεπερασμένον ἔστιν ἡ ἀποθετικὴ ἀπειρία, ἣτις γίνεται θετικὴ, ἀληθὴς, καθ' ὅσον τὸ ἐν τὸ εἰς τὸ ἕτερον μεταβαίνον ἔστιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἕτερον ἕτερον· ἐπομένως τοῦτο, εἰς ὃ μεταβαίνει, ἔστι τὸ αὐτὸ, ὃ μεταβαίνει, ἀμφοτέρω ἔχουσι τὸν αὐτὸν διορισμόν, δηλαδή τὸ νὰ ἦναι ἕτερον, οὕτω μεταβαίνει τι ἐν τῇ μεταβάσει του πρὸς ἕτερον, μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἐν τῷ μεταβαίνειν καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ πρὸς ἑαυτὸ ἔστιν ἡ ἀληθὴς ἀπειρία.

Ἡ μὴ ἀληθὴς ὁμῶς ἀπειρία δὲν ὑπερνικᾶται, διότι ἡ κενὴ ἀναφορὰ τοῦ συγκρίνοντος νοεῖν δὲν ἀφορᾷ τὴν ἐννοίαν τοῦ πράγματος, διότι ἡ σύγκρισις ἔστι περὶ τοῦ πράγματος ἀμφίβολος, καὶ ἐξ ἀδιαφορίας ἐνότης δὲν προέρχεται οὐδ' ἐλότης.

Ἐν τῷ μεταβλητῷ, λέγει ὁ Ἐγελος, (Ergolog. §. 94.) ἐστὶ τὸ ἀμετάβλητον καὶ ἀτοπος (ἀποθετικὴ) ἀπειρία καλεῖται ἡ ἀνεὺ τέλους, ὡς λ. γ. τὸ ἀπειρόν τῶν μαθηματικῶν τὸ εἰς οὐδὲν

ἀληθὲς φέρον τέλος. Τὸ δὲ αὐτὸ ἐνδέχεται νὰ εἴπῃ τις καὶ περὶ τῶν τοῦ Ἐγέλου κατηγοριῶν, διότι μεταβαίνων τις ἐκ μιᾶς εἰς ἑτέραν κατηγορίαν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἀντίθεσιν ἀνακαλύπτων προβαίνει ἐπ' ἀπειρόν χωρὶς ποτε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κατηγοριῶν, διότι, ὡς οἱ μαθηματικοὶ ἀπ' οὐδεμιᾶς ὑποθέσεως ἀρχονται, οὕτω καὶ ὁ Ἐγελος, διότι δὲν ἀρχεται ἀπὸ τῆς κατηγορίας τῶν κατηγοριῶν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τῆς οὐσίας. Τὸ ἀπειρόν καθ' Ἐγελόν ἔστι τὸ μένον ἐν ἑαυτῷ ἀπειρόν ἐν τῷ πεπερασμένῳ, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἐν τῷ μεταβλητῷ οὐδέποτε μεταβάλλεται, οἷόν ἔστι τὸ γένος, ὃ οὐδέποτε ἀπόλλυται, εἰ καὶ τὰ άτομα φθείρονται.

Οὕτω καλεῖ τὸ δι' ἑαυτὸ μόνιμον γίνεσθαι τὸ δι' ἑαυτὸ εἶσι προῖδν τῆς διαφορᾶς, ἀποθετικότης τῆς ἀποθετικότητος, ἐπομένως κατάφασις, ἀληθὴς ἀπειρία. Κατὰ τὸν Ἐγελόν ὁμῶς ἀληθὴς διάκρισις μεταξὺ ἀποθετικότητος καὶ ἐνότητος δὲν ὑφίσταται, ἐπομένως οὐδ' ἡ ἀληθὴς ἐνότης δύναται νὰ διακριθῆ. Ἡ διαλεκτικὴ προκαλεῖ τὴν ἀντίφασιν, ἵνα ἐγείρῃ τὸν πόθον εἰς ἐνωσιν, ἡ πρόδος ὁμῶς φαίνεται ἐπ' ἀπειρόν. Ἡ μεταβολὴ ἐν τῇ ποιότητι μεταβαίνει ἐξ ἐνός εἰς ἕτερον, ἐκ τῆς ἀποθετικῆς ἀπειρίας προέρχεται ἡ θετικὴ.

Τὸ δι' ἑαυτὸ παρ' Ἐγέλω ἔστιν ἡ ἀναφορὰ, ἡ ἀποθετικότης, τὸ αὐτὸ, ὃ ὁ Σπινόζας ἀπεφήνατο (πᾶς διορισμὸς ἔστιν ἀπόφασις, μὴ ὄν), ἐκφράσας διὰ τοῦ ἀξιώματος τούτου τὴν ἀναφορὰν. Ὁ Ἐγελος ὁμῶς δὲν φαίνεται ὅτι ὀρθῶς τὴν κατηγορίαν ταύτην κατενόησε.

Τὸ δι' ἑαυτὸ, ἡ κατὰ ποιὸν ἐνότης, ἔστι κατ' ἀναφορὰν εἰς ἑαυτὸ καὶ τὸ ἕτερον ἀποκλείον ὡς ἐν, καὶ ὁμῶς ἐν τῷ ἑτέρῳ ἔστιν ἐν ἑαυτῷ, ὡς λ. γ. τὸ ἐγώ, οὐ ἡ οὐσία ἔστι τὸ νοεῖν, μεταβαίνον εἰς τὸ ἕτερον μένει ταῦτόν ἐν ἑαυτῷ. Τὸ ἐν ἐξωτερικῶς ἐκλαμβάνομεν ἔστι τὸ νεκρὸν ἀφηρημένον, οἷον ἡ οὐσία ἔστιν ἐν καὶ τοῦτο τὸ ἐν ἀποκλείεται τοῦ ἑτέρου καὶ δὲν περιέχεται ἐν αὐτῷ. Τὸ ἐν ἔστι νοεῖν καὶ ἔστιν ἀίδιον, ἀφθαρτον, διότι ἐν τῷ νοεῖν ἔστι νοοῦν, καὶ μόνον τὸ νοεῖν ἔστιν ἡ οὐσία τῆς ἀθανασίας, διότι ἡ ψυχὴ μόνον ὡς νοοῦσά ἔστιν ἀθάνατος.

αὕτη ἢ κατηγορία, καθ' ὅσον ἐν τῷ ἑτέρῳ μένει ἐν αὐτῇ, ἐστὶ πνεῦμα, ἢ ἀναφορὰ τοῦ ἑτέρου ἀνηρέθη δι' αὐτὸ, διότι ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸ ἕτερον καὶ διὰ τοῦτο οὐχὶ ἀνευ ἀναφορᾶς, ἀλλ' ἔστιν ἐν ὠρισμένη πρὸς τὸ ἕτερον ἀναφορᾷ (Encyclop. §. 96.).

Ὁ Ἔγγελος κάμνει λόγον περὶ κεντρομόλου καὶ κεντρόφυγος δυνάμεως, ἢ κεντρόφυξ ὅμως ἀντιστοιχεῖ ἐνταῦθα εἰς τὴν ἀπόφασιν (τὸ νοεῖν), ἢ δὲ κεντρόμολος εἰς τὴν θετικότητα, τὴν πραγματικότητα.

Ὁ Ἔγγελος τὸν ἀριθμὸν ἓνα ὑποθέτων εἶχεν αὐτὸν ἐν τῷ νῷ εἰπὼν πολλῶν ἐν ἀντὶ νὰ εἴπῃ ἀπλῶς ὅτι τίθενται πολλά καὶ οὐχὶ ἐν (§. 97)· διότι μετὰ τοῦ ἑνὸς τίθενται πολλά. Τὰ πολλά εἰσὶν ἐν διὰ τῆς αὐτῶν ἀναφορᾶς, διὰ τῆς κεντρομόλου, καὶ τὸ ἐν ἐστὶ πολλά διὰ τῆς κεντρόφυγος, διὰ τῆς ἀποθετικότητος, μὴ ἐν· πῶς ὅμως δύναται ἡ κεντρόφυξ νὰ ἦναι κεντρόμολος; τὸ ἐν ἐξ ἑαυτοῦ ὠθεῖ ἑαυτὸ, ὡς πηγὴ παράγει πολλά ἐν· ἕκαστον τῶν πολλῶν τηρεῖ ἑαυτὸ, ἀποκλείει ἑαυτὸ τῶν ἄλλων· ἐν τῷ ἀποκλείειν συμφωνοῦσι πάντα, ἐν τῇ ἀλληλεπιδράσει ἕκαστον ἐξασκεῖ τὸ αὐτό. Ἐπειδὴ τὸ ἐν καὶ τὰ πολλά ἐν παρίστανται ὡς ἐν, δύναται ἡ κεντρόφυξ, δι' ἧς τὸ ἐν ἀπομακρύνει ἐξ ἑαυτοῦ τὰ πολλά, νὰ ἦναι κεντρόμολος. Μετὰ τοῦ ἑνὸς τίθενται τὰ πολλά, καὶ μετὰ τῶν πολλῶν τὸ ἐν, διότι τὸ ἐν περιέχει τὰ πολλά. Τὰ πολλά ἐν εἰσὶν ὅμοια καθὼς μέρη· τὰ πολλά ἐν εἰσὶν ὅμοια, διότι ἐξασκοῦσι τὴν αὐτὴν ἀποκλειστικὴν ἐνέργειαν. τὸ πρῶτον ἐν καὶ τὰ πολλά ἐν εἰσὶν ὅμοια, διότι πάντα εἰσὶν ἐν. Ταῦτα ὅμως δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν ὅμοια· ἐπὶ ὑποθέσει ὅμως, ὅτι εἰσὶν, ἔγεινεν ἡ κεντρόφυξ ἢ ἀποτελοῦσα τὴν ὕλην ταύτην σχέσιν κεντρόμολος; καὶ ἐνταῦθα μετὰ τῆς κινήσεως εἰσεχώρησε καὶ τὸ εἶδος τοῦ χώρου, ὃ σιωπηλῶς παράγει ἢ κίνησις.

Τὴν κεντρόμολον οἱ ἀρχαῖοι ἀποφάνονται ὡς κενόν, ὡς ἀναφορὰν τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον, ἀλλ' ὡς κενόν ἀπλῶς, οὐχὶ ὅμως ὡς κενόν ὄν, ὡς ὁ Ἔγγελος ὑποθέτει (Encyclop. §. 98).

Τὴν δὲ σχέσιν ταύτην τοῦ ἑνὸς πρὸς τὰ πολλά καθιστῶσι καταληπτὴν τὰ ἠθικὰ παραδείγματα, ὅπου ἡ βούλησις ἑκάστου ἐστὶ μόνον ἐν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἑτέραν ἀτομικὴν βούλησιν.

Τοῦτο τὸ ἐν, λέγει ὁ Ἔγγελος, ὅταν ἰσχυρισθῇ ὡς ἀπόλυτον, γίνεται δεσπότης, διότι ἐν τῷ δεσποτισμῷ τὸ ἐν μόνον ὑψοῦται ὑπὲρ τὸ ἕτερον καὶ ἐν οὐδεμιᾷ ἀναφορᾷ βούλεται νὰ θέσῃ ἑαυτὸ πρὸς τὸ ἕτερον. Ὅταν δ' ἕκαστος βούλεται νὰ ἦναι τὸ ἐν, προέρχεται ἀναρχία· ὡς δὲ ἐν παρίσταται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἀπόλυτος νόμος, ἢ ἀπόλυτος δύναμις, ὁ λόγος, ἐξ ἑτέρου δὲ τὸ ἀτομον μετὰ τῶν αὐτοῦ παθῶν, τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν ἐνεργειῶν, καὶ ἀντίκειται τῷ καθόλου. Ὁ λόγος λέγει θέλω τὸ καθόλου, τὸ ἀτομον λέγει θέλω τὸ ἀτομικόν· ἀρα ἡ βούλησις ἐστὶ τὸ κοινὸν ἀμτέροις· ἀρα ἡ βούλησις ἐστὶ τὸ μεταξὺ τοῦ καθόλου καὶ τοῦ ἀτομικοῦ, διότι ἡ βούλησις ἐστὶν ὁ νόμος τοῦ ἀτόμου καὶ αὐτὸς ὁ λόγος ὁ ὀδηγῶν τὰ συμφέροντα τοῦ ἀτόμου· ἐν λοιπὸν ἐστὶ δι' ἑαυτὸ, ὃ εἰς ἑαυτὸ ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἀποθετικότητι αὐτοῦ ἐστὶν ἀτομον, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἐν ἑτέρῳ, διότι πρέπει καὶ τὰ ἄλλα νὰ καταστήσῃ ὡς ἀτομα. Πρὸς κατάληψιν τοῦ ἑνὸς καὶ τὰ ἐξῆς παραδείγματα.

Πρόσωπον ἐννοεῖται ἐν· ποῖον ὅμως ἐν; δηλαδὴ ἐν, ὃ κατὰ διαφόρους καιροὺς μένει τὸ αὐτό. Ὁ Θεὸς λέγεται πρόσωπον, διότι ἡ βούλησις αὐτοῦ ἐστὶν αἰεὶ ἡ αὐτὴ καὶ ἀμετάβλητος, τοῦ δ' ἀνθρώπου ἡ βούλησις ἐστὶν εὐμετάβλητος ὡς ὑποκειμένη ταῖς περιστάσεσι καὶ δρίζεται ὑπὸ πολλῶν ἀντικειμένων. Ὁ Ἔγγελος τὸν Θεὸν ὑπέλαβε πρόσωπον, τὴν προσωπικότητα ὅμως ὑπέλαβεν ὡς βαθμίδα ἀπλῶς, καὶ πρὸς ἕτερον ἀναφερόμενός ἐστὶν ὁ Θεὸς πρόνοια.

Ὁ Κάντιος ἀπέδειξε τὴν ὕλην ὡς ἐν ἔχον ἐν αὐτῷ τὴν κεντρόμολον καὶ κεντρόφυγα δύναμιν. Ἐπειδὴ ἡ κεντρόφυξ ἐστὶν ἀναφορὰ πρὸς ἕτερον καὶ ἡ κεντρόμολος ἀναφορὰ εἰς ἑαυτὴν (ἀποκλείουσα ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου), ἔπεται ὅτι ἀμφότεραι περιέχονται καὶ ἀναιροῦνται ἐν τῇ ποσότητι· ὥστε ἡ ποσότης περιέχει τὴν ποιότητα ἐν ἑαυτῇ ὡς ἀδιάφορον· ἡ ποιότης ὅμως ἐν τῇ ποσότητι δὲν ἀναιρεῖται ἀπολύτως, ἀλλὰ ἐν αὐτῇ καθίσταται μόνον ἀδιάφορος, ἀλλὰ διακεκριμένη, τουτέστιν ἡ ποιότης μεταβάλλει εἰς ποσότητα. Ὅπου πολλά δὲν ὑπάρχουσιν, οὐδὲ ποσότης· ταῦτα δὲ τὰ πολλά πρέπει νὰ ἦναι πρῶτον διάφορα

(ένταῦθα ἀνήκει ταυτότης και διαφορά), δεύτερον νά ἦναι ὅμοια και ἀνόμοια, ὀλίγα και πολλά. Ἐνταῦθα δ' ἀναφύεται τὸ ζήτημα τί ἐστὶ τὸ ἐν; τὸ ἐν ἐστὶ τὸ δι' οὗ ὀρίζονται τὰ ὄντα· τὸ ἐν ἐστὶν ἡ ταυτότης και τὰ πολλά ἡ διαφορά, ἀνομοιότης, ἐτερότης· ἡ ταυτότης ὑποθέτει τὴν διαφοράν και ἡ διαφορά τὴν ταυτότητα, τουτέστι τὸ ἐν και τὰ πολλά ἀναφέρονται πρὸς ἀλλήλα, και διὰ μὲν τῆς διαφορᾶς αὐτῶν ὡς συνδεδεμένα, οὐχὶ ἐν, διὰ δὲ τῆς ταυτότητος αὐτῶν ὡς διάφορα· ὥστε ταυτότης ἀνευ διαφορᾶς και διαφορά ἀνευ ταυτότητός ἐστὶ μὴ ὄν, π. χ. ὁ μέγιστος βαθμὸς τοῦ χρώματος καλεῖται ἡ ἰδιότης (ἐρυθρὸν, κυανοῦν, μέλαν κτλ.)· τὸ χρώμα ἐστὶ τὸ γένος, τὸ ἐν, ἡ ταυτότης, και τὸ ἐρυθρὸν ἡ ποιότης, ἡ διαφορά, ἀμφότερα δὲ ἀναφέρονται εἰς τὸ χρώμα· ὁ βοῦς ἐστὶ ζῶον και ἐν, ἀρα ὁ βοῦς περιλαμβάνει και τὴν ταυτότητα και τὴν διαφοράν (και τὸ ἐν και τὰ πολλά). (§. 98).

Ἡ ποσότης ἐστὶν ὡς ταυτότης, ὅταν ἐν αὐτῇ ἡ διαφορά ὅλως ἀναιρεθῆ, ὅταν ἡ διαφορά ἦναι ὅλως ἀδιάφορος· ἡ δὲ ὀρισμένη ποσότης (ἡ κατὰ ποιὸν) ἐστὶ τὸ πλῆθος, και ὁ βαθμὸς ἐστὶν ἡ κατὰ ποσὸν ποιότης. ἡ δ' ἐνότης αὐτῶν ἐστὶ τὸ μέτρον. Λί περι μαθητικῆς ὅμως τοῦ Ἐγγέλου παρατηρήσεις (§. 99) δὲν φαίνονται κατὰ πάντα ὀρθαί, διότι ὁ Ἐγγελος τὴν μαθηματικὴν ἐκλαμβάνει μόνον κατὰ ποσὸν, ἐν ᾧ τὸ πλῆθος οὔτε νά αὐξήσῃ οὔτε νά ἐλαττωθῆ δύναται, ὡς λ. χ. τὸ 6 ἢ τὸ 10 ἢ τὸ 100.

Τὸ πλῆθος ὡς ποσὸν ἐστὶ τὸ μετρητὸν, ὁ ἀριθμὸς τὸ ἡδὴ μετρηθὲν ποσὸν. Ὁ χρόνος και ὁ τόπος εἰσὶ πλῆθη και μετρητά· ἐν τῷ τόπῳ ἐστὶν ἡ ταυτότης (τὸ ὁμοῦ), ἐν τῷ χρόνῳ ἡ διαφορά. Ὁ χρόνος λοιπὸν συνταυτίζεται μετὰ τῆς ἐννοίας τῶν πολλῶν και ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὸν Κάντιον, ὁ δὲ τόπος, τὸ ὁμοῦ, ἐστὶν ἀντικείμενον τῆς γεωμετρίας.

Ἡ ποσότης ὡς κεντρόμολός ἐστὶ συνέχεια, ταυτότης, ὡς κεντρόφυξ διαφορά· ἀμφότεραι ὅμως εἰσὶ ταῦτόν, ἐν, τὸ θετικόν, ἡ ἀναίρεσις τῆς ἀποθετικότητος τῆς ἀποθετικότητος. (§. 100 και ἐφ. Encyclop.).

Ἐκαστος λοιπὸν ἀριθμὸς περιέχει τὴν ταυτότητα και τὴν

διαφοράν, λ. χ. ὁ ἀριθμὸς 20 ἐστὶν ἐν εἰκοστὸν και 20 μέρη· τὰ μέρη εἰσὶ τὰ πολλά, ἡ διαφορά, τὸ δ' ἐν ἐστὶν ἡ ταυτότης.

Ἦν δὲ ὄλην σειρὰν ἐποπτεύοντες παρατηροῦμεν πρῶτον μὲν τὸ ὄν, δεύτερον δὲ τὸ ὑπάρχειν, τρίτον τὸ δι' ἑαυτὸ, ἡ δὲ ποιότης και ποσότης ἡδύναντο νά ἦναι συστατικὰ τοῦ δι' ἑαυτὸ, και ἡ ἐνότης αὐτῶν νά ἦναι τὸ μέτρον (Encyclop. §. 103 και ἐφ.).

Τὸ μέτρον ἐστὶν ἡ ἐννοια ἐν τῇ ἀφηρημένη μορφῇ αὐτῆς, λ. χ. διὰ τοῦ μέτρου γινώσκουμεν ὅτι τοῦτό ἐστὶ πῆχυς εἰς. Ἐνταῦθα ὅμως ὁ Ἐγγελος δὲν νοεῖ τὸ ὀρισμένον μέτρον, ἀλλὰ τὸ καθόλου, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ὡς ὁ Πρωταγόρας εἶπε μέτρον πάντων χρημάτων τὸν ἀνθρωπον και ὁ Πλάτων τὸν θεόν. Ἦν ἐννοιαν ὅμως τοῦ μέτρου ἐξέθηκεν ὁ Ἐγγελος σκοτεινῶς και ἀορίστως. Ἐὰν δὲ τις τὸν Ἐγγελον νά προαγάγῃ βούλεται, πρέπει νά θεωρήσῃ τὸ μέτρον ὡς ἐννοιαν ἀφηρημένην περιέχουσαν τὴν ποιότητα και τὴν ποσότητα. (Encyclop. §. 108).

Τὸ κατὰ ποιὸν μέτρον ἐστὶ τὸ ὀρισμένον, τὸ δὲ κατὰ ποσὸν τὸ ἀόριστον, ἀπειρον, και τὸ μέτρον ἐστὶν ἡ ἐνότης ἀμφοτέρων, ἡ πρόοδος, ἡ οὐσία.

Οἱ Μεγαρικοὶ ἠρώτων ἀν μὴ ὀρθῆ φαλακρὸν ποιεῖ; διὰ δὲ τούτου ἔλεγον, ὅτι ἡ ποιότης μεταβαίνει εἰς ποσότητα, διότι τὸ ἔχειν τρίχας μεταβαίνει εἰς τὸ μὴ ἔχειν· και πάντοτε λέγει τις τὴν ἀλήθειαν εἰ και ψεύδεται, διότι και, εἰ ψεύδεται, λέγει ἀλήθειαν (ὅτι δηλαδὴ ψεύδεται), τουτέστιν ἡ ἀλήθεια ἐστὶ τὸ ψεῦδος· εἰδὲ μὴ ψεύδεται, λέγει τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ Ἀριστοτέλης ὅμως (μετ. Γ.) ἀναιρεῖ τοὺς Μεγαρικοὺς ἀποδεικνύς, ὅτι τὸ εἶναι και μὴ εἶναι ἅμα νά συνυπάρξωσι δὲν δύνανται, διότι ἄλλως τὸ ψεῦδος και ἡ ἀλήθεια θὰ ἦσαν ταῦτά.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνυται, ὅτι ἐν ἐκάστη κατηγορίᾳ ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ σχῆμα, δηλαδὴ τὸ ὄν, τὸ μηδὲν και ἡ εἰς ἀλλήλα μετάβασις αὐτῶν, τουτέστι τὸ γίνεσθαι. Οὕτω μεταβαίνει τὸ ὄν εἰς τὸ ὑπάρχον, τοῦτο εἰς τὸ δι' ἑαυτὸ και τοῦτο διὰ τῆς ποιότητος και ποσότητος εἰς τὸ μέτρον.

Μετὰ τοῦ μέτρου ἀποπερατοῦται τὸ πρῶτον μέρος τῆς λογικῆς, οὗ ἐξαγόμενον ἦτο ἡ κίνησις τῆς ἐννοίας εἰς ἑαυτὴν, και ἡ

έννοια νοούσα έαυτήν ως άντικείμενον έστιν ή ούσία, τὸ δεύτερον μέρος τῆς λογικῆς.

Ὁ Ἐγγελοσ λέγων, (Log. §. 79.) ὅτι τὸ ὄν μετέβη εἰς τὸ μηδέν καὶ τὸ μηδέν εἰς τὸ ὄν καὶ οὐχὶ ὅτι μεταβαίνει, νοεῖ ὅτι ἡ μετάβασις δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῆ, ἀλλ' ὅτι αὕτη ἡ μετάβασις ἔστι γινόμενον μόνον τουτέστιν ὅτι περὶ αὐτῆς δύναται τις νὰ εἴπῃ μόνον, ὅτι οὕτως ἔστιν ἦτοι μετέβη.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ κίνησις παρεισήχθη εἰς τὴν διαλεκτικὴν καὶ ἐν τῇ ποσότητι καὶ σχεδὸν πανταχοῦ (1).

B. Περὶ τῆς οὐσίας.

Οἱ διορισμοὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς λογικῆς ὡς ὑπὸ τῆς οὐσίας τιθέμενοὶ εἰσὶν ἀπλῶς σχετικοί, ὥστε ὁ εἰς τίθεται μετὰ τοῦ ἑτέρου.

Ὁ Ἐγγελοσ κάμνων λόγον περὶ τῆς οὐσίας (2) ἀποφαίνεται, ὅτι ἐν τῇ οὐσίᾳ ἡ ταυτότης περιέχει ἅμα καὶ τὴν διαφορὰν, καὶ ἡ μὲν ταυτότης ἔστιν ἀναφορὰ τῆς οὐσίας εἰς ἑαυτήν, ἡ δὲ διαφορὰ ἔστιν ἡ ἐμφάνισις τῆς οὐσίας ἐν ἑτέρῳ. Ὅτι δ' ἕκαστη ταυτότης περιέχει καὶ τὴν διαφορὰν ἀποδεικνύουσιν αἱ συνθετικαὶ κρίσεις. Ἐὰν πρῶτος τῆς οὐσίας διορισμὸς ἦναι ἡ ταυτότης, εἶναι δεύτερος ἡ διαφορὰ, καθ' ἕσπον δηλαδὴ ἡ ἰδέα ἔστιν ἐν ἑαυτῇ ἢ ἐκτὸς αὐτῆς ἢ ταυτότης δεικνύται ἐν τοῖς ὁμοίοις, ἢ δὲ διαφορὰ ἐν τοῖς ἀνομοίοις. Ἐὰν δὲ ταυτότης πρὸς τὸ θετικὸν ἀντιστοιχοῦσα καὶ διαφορὰ πρὸς τὸ ἀποθετικὸν ἀναιρεθῶσι, τουτέστι τὸ ἄμεσον αὐτῶν ἀναιρεθῆ, συνάπτονται εἰς ἓν, ἢ ὅπως ὁ Ἐγγελοσ ἐκφράζεται, καταστρέφονται (3). Ἐπειδὴ ἡ διαλεκτικὴ ἔστι σειρά μέσων, τὸ ἄμεσον δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ λογικῇ. Ὁ Ἐγγελοσ ὅμως ἐνταῦθα νοεῖ τὸ ἄμεσον ὡς τὸ ἐν αὐτῷ γενόμενον

(1) Encyclop. §. 103 καὶ ἐφ. Log. I, 252 καὶ ἐφ. Encycl. §. 97. 153. 195. καὶ ἐφ. Trendel. log. Caters. σ. 23.

(2) Encycl. §. 112 καὶ ἐφ. Log. II, σ. 1—243.

(3) Ἡ Γερμανικὴ φράσις «zum Grunde gehen» σημαίνει καταστρέφασθαι. Ὁ δ' Ἐγγελοσ τὴν λέξιν «Grunde» ἐκλαμβάνει ὡς βᾶσιν καὶ μεταχειρίζεται ἀντὶ τοῦ ἀποχρώντος λόγου.

μένον ἔμμεσον· ἐὰν δ' ἄμεσον ἐννοηθῆ τὸ αἰσθητὸν, ἡ λογικὴ δὲν δύναται νὰ νοῆ, διότι τὸ ἄμεσον φέρει εἰς αἰσθητὴν παράστασιν.

Ἡ τοῦ Ἐγγελοσ δικαιολογία περὶ τῆς μεταβάσεως ἐκ τῆς οὐσίας εἰς τὸ αἴτιον, τὸν ἀποχρώντα λόγον, φαίνεται παράδοξος (Encyclop. §. 121. Log. II, ἐν τῷ αὐτῷ). Ἐξηται, ὅτι τὸ δι' ἑαυτὸ ἔστιν ὡς τι ἐσωτερικόν. Ὁ ὅμως ἔστιν ἐφ' αὐτοῦ (δι' ἑαυτὸ), τουτέστι φύσει, οὐσία, οἷον ὁ ἄνθρωπὸς ἔστιν αὐτὸς καθ' αὐτὸν ἀγαθὸς σημαίνει ὅτι οὐσία ἔστι τοιοῦτος, κατὰ τὴν ἰδέαν, ὅταν δ' ὁ ἄνθρωπος ἐν τοῖς ἔργοις δὲν εἶναι ἀγαθὸς, ἢ ἔστι μὲν τι ἔργον κατ' ἐννοίαν ἀγαθόν, πράγματι δὲ κακόν, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν· ἐνταῦθα δὲ χωρίζεται ἡ βούλησις καὶ ἡ πράξις, π.χ. βουλόμενός τις ἀγαθὰ πράττει κακῶς πρὸς κτήσιν ἀγαθοῦ, ἐξ οὗ τὸ ῥητὸν, ὅτι ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα, ὅπερ ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν· ἐὰν λ. χ. πατήρ τις προτιθέμενος διὰ βραπίσματος νὰ προτρέψῃ τὸ τέκνον αὐτοῦ εἰς ἐπιμέλειαν φονεύσῃ αὐτὸ, ἢ προτιθέμενός τις νὰ ἀποδώσῃ τιμὰς τῷ θεῷ λατρεύει αὐτὸν διὰ κλοπῆς. Ἐξηται, ὅτι τὸ καθ' αὐτὸ τοῦ πράγματός ἔστιν ἀναφορὰ εἰς ἑαυτὸ καὶ οὐχὶ πρὸς ἕτερον, διότι ἡ ἀναφορὰ εἰς ἑαυτὸ ἔστιν ἡ οὐσία· ἡ οὐσία ὅμως τοῦ πράγματός ἔστι διττὴ, ὡς οὐσία, ὅπου τὸ πρᾶγμα ἔστι τὸ αὐτὸ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ οὕτω διαφορον μόνον εἰς ἑαυτὸ ἀναφερόμενον καὶ οὐχὶ εἰς ἕτερον.

Ἡ ἀναφορὰ εἰς ἑαυτὸ ἔστιν ἡ ταυτότης καὶ ἐν τῇ ταυτότητι τὸ πρᾶγμα καὶ ἡ οὐσία ἢ μετ' αὐτοῦ ἢ αὐτῇ, τουτέστιν ὑποκείμενον ἅμα καὶ ἀντικείμενον· π. χ. τὸ τρίγωνον (πρᾶγμα) καὶ τὸ σχῆμα ἴσον δυσὶν ὀρθαῖς (ἡ οὐσία)· ἀρα τὸ πρᾶγμα καὶ ἡ οὐσία, διότι τὸ πρᾶγμα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ταυτότητα καὶ ἡ οὐσία πρὸς τὴν διαφορὰν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ταυτότης δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἀνευ τῆς διαφορᾶς, ὡς οὐδὲ τὸ πρᾶγμα ἀνευ τῆς οὐσίας. Ἡ δ' ἐνότης ἀμφοτέρων ἔστιν ἡ ὑπόστασις, ἧς ἡ οὐσία μετ' αὐτῆς ταυτιζομένη ἔστι θετικὴ, μὴ συνταυτιζομένη δὲ (τουτέστιν εἰς ἕτερον ἀναφερομένη) ἀποθετικὴ· ἀμφοτέρα ὅμως εἰσὶν ἡ οὐσία, μόνον ὅτι τὸ μὲν θετικὸν σημαίνει τὴν πρὸς ἑαυτὸ (οὐσίαν) ἀναφορὰν, τὸ δ' ἀποθετικὸν τὴν πρὸς τὸ ἕτερον, καὶ αὕτη

ἡ ἐνότης ἀμφοτέρων (τοῦ θετικοῦ καὶ ἀποθετικοῦ) ἐστὶ τὸ αἷτιον, ὁ λόγος, καὶ οὐχὶ ἡ ἀναίρεσις αὐτῶν, διότι θὰ ἦτο μηδέν, ὡς ἐστὶν ἀληθῶς καθ' Ἐγγελον τὸ αἷτιον. Ἐάν τις λοιπὸν μεθ' Ἐγγέλου ἀνῆρει τὸ θετικὸν καὶ τὸ ἀποθετικὸν, οὐ μόνον εἰς τὸ αἷτιον νὰ ἔλθῃ δὲν ἠδύνατο, ἀλλὰ καὶ τὸν μέγιστον θὰ καθύδρυνε ἀτομισμὸν, διότι θὰ ἀνῆρεῖτο πᾶσα διαφορά· ἄρα ἡ ἐνότης τοῦ θετικοῦ καὶ ἀποθετικοῦ ἔπρεπε νὰ κληθῇ αἷτιον ἢ τοὶ τὸ ἐσωτερικὸν ἢ οὐσία τοῦ πράγματος. Ἐκαστον αἷτιον λοιπὸν ἔχει τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἀναφορὰν πρὸς ἕτερον (ταυτότητα καὶ διαφοράν, θετικὸν καὶ ἀποθετικόν)· ἐάν λ. χ. ἐρωτήσῃ τις, διὰ τί ὁ Σωκράτης ἐπιε τὸ κώνειον; διότι πρῶτον ἦτο Ἀθηναῖος (ἀναφορὰ εἰς ἑαυτὸν) καὶ δεῦτερον ὡς Ἀθηναῖος (ἀναφορὰ πρὸς ἕτερον)· πᾶν αἷτιον λοιπὸν ἔχει ταυτότητα, ἐσωτερικὸν, καὶ διαφοράν, ἐξωτερικόν· καὶ οὕτω πᾶν πρᾶγμα δύναται νὰ λεχθῇ αἷτιον, διότι πᾶν ἔχει τὴν ταυτότητα καὶ τὴν διαφοράν (τὴν εἰς ἑαυτὸ καὶ τὴν εἰς ἕτερον ἀναφορὰν). Ὁ Κάντιος ἄρα κάμνων λόγον περὶ τοῦ αὐτοπράγματος ἐνόει μόνον τὴν εἰς ἑαυτὸ ἀναφορὰν, μόνον τὸ πρᾶγμα ἐν τῷ νῷ· ἐπειδὴ μόνον ἐν τῷ νῷ, ἦτο μόνον εἰς ἑαυτὸ ἀναφερόμενον, καὶ διὰ τοῦτο ὄν κενόν, μὴ ὄν, ὡς τὸ καθαρὸν τοῦ Ἐγγέλου ὄν.

Ἐπειδὴ ὁ Κάντιος ὑπέλαβε τὸ αὐτόπραγμα μόνον κατ' ἀναφορὰν εἰς ἑαυτὸ καὶ οὐχὶ καὶ πρὸς ἕτερον, ὑπέλαβεν ἀγνώριστον· ἐάν αὐτὸ ὑπελάμβανε καὶ πρὸς ἕτερον ἀναφερόμενον, θὰ ἐγίνωσκεν ὡς γνωριστόν.

Ὁ Ἐγγελος ὅμως τὸ αἷτιον ἐκλαμβάνει ὡς τι ἐξωτερικὸν καὶ οὐχὶ καὶ ὡς τι ἐσωτερικόν, ὡς τὸ καθ' αὐτὸ τοῦ πράγματος. Ἐν δ' ἐκάστῳ διακρίνεται ἡ μορφή καὶ ἡ ὕλη· λ. χ. τὸ μάρμαρον ἐστὶν ἡ ὕλη ἔχουσα τὸ εἶδος δυνάμει ἐν αὐτῇ εἰς τὸ νὰ γείνη ἀνδριάς· ἐπίσης τὸ σπέρμα ἔχει ἐν αὐτῷ τὴν δύναμιν, ὡστε σπειρόμενον νὰ βλαστήσῃ. Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι τὸ αἷτιον ἐστὶν ἐνότης τοῦ θετικοῦ (ὕλης) καὶ τοῦ ἀποθετικοῦ (εἶδους). Τὸ δὲ τελευταῖον αἷτιον καὶ τὸ τελευταῖον εἶδος εἰσι ταῦτά, ἡ δ' ἐνότης τῆς οὐσίας καὶ τοῦ αἵτιου ἐστὶν ἡ ὑπαρξίς.

Ὅλοι δὲ οἱ διορισμοί, οἵτινες ἐντὸς τῆς σφαίρας τῆς οὐσίας

παρίστανται, εἰσὶν ἀπλῶς σχετικοί, π. χ. ἐσωτερικὸν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ ἐξωτερικοῦ. Ταῦτα, ὅμως τὰς κατηγορίας, ἀς ὁ Κάντιος ἀνάγει εἰς τὴν ἐξάρτησιν, παρέλαβεν ὁ Ἐγγελος ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἂν ἀνέπτυξε τὴν ἐννοίαν τοῦ ἐν ἑαυτῷ, τοῦ δι' ἑαυτὸ καὶ τοῦ συναμφοτέρου, δὲν δικαιολογεῖ ὅμως καὶ τὸ σχῆμα, ὃ ἐκ τοῦ Πρόκλου παρέλαβεν, ἐμμένειν, προϊέναι καὶ ἐπανιέναι.

Ὁ Ἐγγελος τὸ ἐν ἑαυτῷ ἐκλαμβάνει ὡς ἀναφορὰν εἰς ἑαυτὸ, ὡς τὴν ἀδιάκριτον ταυτότητα, τὴν μὴ ἔχουσαν τὴν διαφοράν ἐν ἑαυτῇ πραγματικῇ· ὡστε λέγων, ὅτι ἡ ἰδέα νοεῖ ἐν ἑαυτῇ, νοεῖ ὅτι ἡ ἰδέα ἐστὶν ἐν τῇ παραστάσει, δηλαδὴ ἐν τῷ ἀφηρημένῳ στοιχείῳ τοῦ νοεῖν (Encyclop. §. 112 Log. II. ἐν τῷ αὐτῷ).

Ἡ ἰδέα ὡς ἄμεσός ἐστὶν ὄν ἀπλῶς· ὅταν τὸ ὄν, τουτέστι τὸ ἄμεσον, ἀναιρεθῇ καὶ τεθῇ ἔμμεσον, φαίνεται ἀνηρημένον, μὴ ὄν, ἄρα φαινόμενον· ὡς δ' ἔμμεσόν ἐστὶν οὐσία τουτέστιν ἀληθὲς ὡς πρὸς τὸ ὄν ὡς ἄμεσον. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἐμμέσῳ ὄντι περιέχονται ἡ ταυτότης καὶ ἡ διαφορά (§. 113)· ἐνταῦθα ὅμως ἀμφοτέραι εἰσὶν ἐννοιαὶ σχετικαί. (§. 116).

Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ Ἐγγέλου, ὡς καὶ ἐνταῦθα, ἐστὶν, ἀπὸ τίνος κατηγορίας ἀρχόμενος νὰ ἔλθῃ δι' ἀφαιρέσεως τῆς μιᾶς ἐκ τῆς ἐτέρας εἰς τὴν τελευταίαν, δι' ἧς γίνεται ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν, ὡστε τέλος καὶ ἀρχὴ ἀποτελοῦσι κύκλον.

Ὁ Ἐγγελος τὸ αἷτιον ἐκλαμβάνει ὡς νόησιν εἰς ἑαυτὸ καὶ πρὸς ἕτερον, καὶ τὴν ἐνότητα ταύτην τοῦ εἰς ἑαυτὸ καὶ εἰς ἕτερον (ταυτότητος καὶ διαφορᾶς) ὀνομάζει ὑπαρξίν. Τὴν δὲ ὑπαρξίν ὁ Ἐγγελος ἐκλαμβάνει ὡς πρὸς τὰ ἕτερα αἷτιον, καὶ ἐξ αὐτοῦ παράγει τὴν ὑπαρξίν, μὴ ἀναλογιζόμενος, ὅτι τὸ αἷτιον ἐστὶν αἷτιον διὰ τῆς ὑπάρξεως καὶ ἡ ὑπαρξίς ἐστὶν ὑπαρξίς διὰ τοῦ αἵτιου· ὡστε ὑπαρξίς ἄνευ αἵτιου αὐτῆς δὲν δύναται νὰ νοηθῇ, ὡς π. χ. τὸ τρίγωνον ἐστὶ τρίγωνον, ὅταν αἱ τρεῖς γωνίαι ὑπάρχωσιν. (Encyclop. §. 123.).

Ὁ Ἐγγελος κάμνων λόγον περὶ ὑπάρξεως ὑποθέτει πάντοτε τὸ αἷτιον χωρὶς ὅμως νὰ ἀποδείξῃ αὐτό· καὶ τὸ παράδειγμα, ὃ φέρει, ὅτι ἡ ἀστραπή ἐστὶ τὸ αἷτιον τῆς πυρκαϊᾶς τῆς οἰκίας,

είναι άνυπόστατον, διότι αυτό δέν είναι άναγκαϊόν, αλλά κατά συμβεβηκός· έτι δέ ο Έγγελος συγγέει τά μέσα μετά του αίτιου, διότι τά μέσα άποβλέπουσιν εις συντήρησιν των όντων, δέν είναι όμως αίτια, π. χ. τó γίνεσθαι πεπαιδευμένον έστιν αίτιον, τά δέ πρós τουτο μέσα δέν είναι αίτια, ως και τó άγοράζειν (ύπάγω εις την άγοράν, έν' άγοράσω, εάν έχω χρήματα και εάν ώσι πράγματα) έστιν αίτιον, τά δέ χρήματα και πράγματα δέν είναι αίτια, άλλ' όροι, μέσα· έτι δ' ο Έγγελος συγγέει τó πρᾶγμα μετά του αίτιου (§. 125), όπερ δέν είναι όρθόν.

Ταυτα δέ τά μέσα ονομάζει ο Έγγελος ύλας· εάν όμως ήσαν ύλαι, έπρεπε νά ήναι άναφοραι εις έαυτάς, ιδιότητες των όντων και σχέσεις πρós έτερα. Ο Έγγελος δέν συνείδεν, ότι ή ύλη έν έαυτῇ έχει τó είδος δυνάμει και ότι έτερόν έστι τó κινουόν εις ένέργειαν, αλλά μόνον την ούσίαν υποθέτων έξηγεϊ τους διορισμούς αυτής μόνον κατά ποσόν (Encyclop. §. 126)· υποθέτων δέ μόνον την μορφήν παράγει έξ αυτής την ύλην, άνευ όμως άποδείξεως· διά τουτο και τó σύστημά του κατεκρίθη ως καθαρός ειδολογισμός, ως κενός, άνευ περιεχομένου, ιδανισμός (§. 127 και έφ.).

Έκαστον όν ως ύπάρχον έχει την όριστικότητα αυτού, ήτις έστιν ή ούσία αυτού· έκαστον όν έχει μορφήν και ύλην, ή δέ μορφή έστιν έξωτερική και έσωτερική, ως δέ έσωτερική, την έξωτερικήν όρίζουσα, δύναται νά εκληφθῇ ως περιεχόμενον της έξωτερικής· έν δ' έκάστῳ ύπάρχοντι διακρίνεται τó ούσιώδες (οίον επί του άνθρώπου τó λογικόν) και τó κατά συμβεβηκός (τó μέλαν, τó λευκόν, τó μικρόν, τó μέγα αυτού). Η δ' έξωτερική μορφή έστιν ή έμφάνισις του όντος, ή δ' έσωτερική ή ούσία αυτού· άμφότεραι είσιν άλλήλων άχώριστοι.

Ο Κάντιος την έμφάνισιν έχώρισεν άπό της ούσίας και διά τουτο αυτήν παρήγαγεν έκ του υποκειμένου. Ο Ίακώβης (έν ταίς έπιστολαίς περί Σπινόζου, έν τῷ ιδανισμῷ και πραγματισμῷ) άπέδειξεν ήμαρτημένην την ιδέαν του Καντιου άποδείξας ένταύτῳ, ότι ή έμφάνισις έστι μόνον του αυτοπράγματος έμφάνισις, ούδέποτε όμως κενή, χωριστή άπό του αυτοπράγματος και έκ του υποκειμένου.

Την ιδέαν του Ίακώβη παρέλαβον ο Σχελλίγγιος και Έγγελος και μετά των ιδεών του Ίακώβη άνήρεταν τον Κάντιον και Φίχτιον (§. 133 και έφ. Encyclop.).

Ο Ίακώβης, και πρὸ αυτού ο Άριστοτέλης, άπεφάνητο, ότι τó όλον προηγείται τῷ λόγω των μερών, χρόνω όμως τά μέρη προηγούνται του όλου. Την ιδέαν ταύτην παρέλαβε και ο Έγγελος.

Τό όλον όμως έστιν ως όλον των μερών, και τά μέρη μόνον μέρη του όλου. Τά μέρη όμως σχηματίζονται κατά τινα άρχήν και έξαρτώνται έξ αυτής. Έντευθεν φανερόν είναι, ότι ή ύπαρξις υποθέτει τó αίτιον και έστι μόνον της ύπάρξεως αίτιον (§. 246. Encyclop.).

Τά δέ όλον ως όλον έχει ισχύν επί τά μέρη και ως τοιοῦτον έχει δύναμιν· ή δέ δύναμις άνευ άναφοράς εις τó ποιείν έστιν άφηρημένη, διότι ή δύναμις έστι τó δι' ου έν όν έστιν, όπερ έστι, διότι αυτή έστιν άρχή είδοποιός και διά τουτο καλείται πνεύμα· ή δύναμις άνευ άναφοράς εις τó ποιείν έστιν ήρεμούσα, έστι δυνάμει έν περιέχον και τó έναντίον και διά τουτο δύναται και νά μή ήναι τουτέστι νά καταστραφῇ.

Η έμφανιζομένη δύναμις ή θέτουσα έαυτήν εις άναφοράν πρós έτερον είναι ως αντίθετος τῷ έν έαυτῷ αυτής πραγματικότητας, άρα ή πραγματικότητα έστιν ή εις ένέργειαν άχθεϊσα δύναμις, ή πραγματοποιηθεϊσα· ή δ' ένότης της δυνατότητος και πραγματικότητος έστιν ή έννοια ως άναγκαιότης εκλαμβανομένη, όπου τó δυνάμει έγεινεν ενεργεία.

Ο Έγγελος την ούσίαν εις τά συμβεβηκóτα μεταβαίνουσαν εκλαμβάνει αίτιαν· ή μία ούσία κατ'αυτόν γεννᾷ έξ έαυτης ούσίας πολλές· αί πολλές όμως ούσαι είσιν ως ή μία, ήτις έστιν έν τῇ κινήσει ή αυτή έν έαυτῇ· αί πολλές και ή μία άντενεργοῦσιν πρós άλλήλας, έπομένως ή αίτιότης μετέβη εις την σχέση της άλληλεπιδράσεως· οί έν τῇ άλληλεπιδράσει διορισμοί είσιν αυτοί καθ' έαυτούς ταυτόν, τó έν έστιν ως τó έτερον, τó αίτιον ως τó αποτέλεσμα, και τó αποτέλεσμα ως τó αίτιον.

Η άνπαλλαγή αυτή πρós έαυτήν έστιν ή άναγκαιότης, ή άπειρος άναφορά εις έαυτήν· έν δέ ταύτη τῇ άνταλλαγῇ μένει ή

ουσία ἐν ἑαυτῇ, καὶ τοῦτο τὸ μένειν ἐν αὐτῇ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια τῆς ἀναγκαιότητος, ἡ ἐλευθερία, καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς οὐσίας ἡ ἔννοια.

Αὕτη ὁμῶς ἡ ἐξίσωσις ἐστὶν ἐξίσωσις τοῦ λογισμοῦ ἐξωτερικῆ, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐγγύησις ὅτι ἡ οὐσία μένει ἐν ἑαυτῇ· διὰ τοῦτο ἡ ἐλευθερία ἐστὶν ἀσθενής καὶ ἡ ἔννοια κενή· ἡ ταυτότης τοῦ λογισμοῦ δὲν ἐξαρκεῖ, διότι ἐν αὐτῇ τὰ πάντα εἰσὶν ἀόριστα.

Ὁ Ἐγγελοσ τὸν Θεὸν ὑπέλαβεν ὡς οὐσίαν παγκόσμιον, ἄρα ὡς τὴν ἔμμονον ἀρχὴν τοῦ παντός, καὶ ἐπομένως δυνάμει, καὶ οὐχὶ ἐνεργείᾳ, πραγματικῆν, παρὰ τὸν κόσμον· ἐπειδὴ δὲ ὑπέλαβε δυνάμει, δὲν ἐννοεῖται πῶς γίνεται ἐνεργείᾳ.

Καὶ ὁ Σπινόζας ὑπέθετε τὴν οὐσίαν, ἣτις ἐστὶν ἀπλή τοῦ νοῦ ἐπινόησις, ἐν τοῖς οὐσίᾳ καὶ ὁ Ἐγγελοσ ἀποφηνάμενος τὴν οὐσίαν ἔμμονον κατέστη ἀνακόλουθος ὡς βουληθεὶς νὰ καταστήσῃ αὐτὴν καὶ ὑπερκόσμιον. Ἐπειδὴ ὁ Ἐγγελοσ ἐκλαμβάνει τὴν οὐσίαν ἔμμονον, τῷ κόσμῳ ἐνυπάρχουσαν, δὲν ἔρχεται εἰς τὴν πραγματικὴν τῆς οὐσίας ἰδέαν, ἀλλ' ἀναγνωρίζων αὐτὴν δυνάμει καθιστᾷ ὡς ἔννοιαν λογικὴν κενὴν πραγματικότητος, διότι ἡ οὐσία αὐτοῦ ἐστὶ τοῦ κόσμου ψυχὴ, ὡς ἡ τοῦ Σχελλιγγίου. (Encyclop. §. 148. 150 καὶ ἐφ.).

Ἐκ δὲ τῆς ἀπολύτου ταύτης οὐσίας μεταβαίνει εἰς τὴν ἔννοιαν, τὸ τρίτον μέρος τῆς λογικῆς, μεταβαίνων ἐκ τῆς ταυτότητος τῆς οὐσίας εἰς τὴν διαφορὰν καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν ἐνότητα, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀλήθεια τῆς οὐσίας, ἡ ἔννοια, ὁ χῶρος τοῦ ἐξ ὑποκειμένου ἧτοι τῆς ἐλευθερίας. (§. 150 καὶ ἐφ. Encyclop. Log. II, 242.).

Γ. Ἡ ἔννοια.

Ἡ ἔννοια καὶ ὁ Ἐγγελοσ ἐστὶ τὸ ἐγὼ ἢ τὸ καθαρὸν αὐτοσυνειδός. Τοῦτο τὸ ἐγὼ ἐστὶ πρῶτον καθόλου νοεῖν ἢ δυνάμις τοῦ νοεῖν, δεύτερον ὠρισμένον νοεῖν, τουτέστιν ἔχει ὠρισμένον ἀντικείμενον, καὶ τρίτον ἴδιον ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον. Τὸ καθόλου ὁμῶς, τὸ ἐπὶ μέρος καὶ τὸ ἴδιον εἰσὶ τρία σημεῖα τῆς ἔννοιᾳ καὶ ἐν αὐτῇ ὡς ἐν. Τὸ καθόλου ἐστὶ τὸ γένος, τὸ

μερικὸν τὸ εἶδος καὶ τὸ ἴδιον τὸ ὠρισμένον ἀντικείμενον. Ἡ ἔννοια ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἐστὶν ἰδέα.

Τῆς δὲ ἔννοιᾳ ἀναλυθείσης εὐρίσκονται τέσσαρες κατηγορίαι αὐτῆς, ἡ οὐσία, τὸ ποῖον, τὸ ποσὸν καὶ τὸ πρὸς τι, διότι πάντα τὰ ὄντα εἰσὶν ἢ οὐσαί, ἢ ποιότητες, ἢ ποσότητες, ἢ σχέσεις. Ἡ ἔννοια ἔχει τρία συστατικά, τὸ καθόλου (ταυτότητα), τὴν διαφορὰν (εἶδος) καὶ τὴν σύνθεσιν ἀμφοτέρων, ἣτις ἐστὶν ἡ ἔννοια. Ἡ ἔννοια λοιπὸν καὶ ὁ Ἐγγελοσ εἶναι σύνολον, ὡς τοιοῦτον δὲ δὲν εἶναι ἀρχὴ, ἀλλὰ παραγόμενον (Encyclop. §. 160. Log. III, 1.).

Ἄρα ὁ Ἐγγελοσ δὲν συνεῖδεν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἡ ἔννοια εἶναι ἄτομον. Ὅτι δὲ ἡ ἔννοια ἐστὶν ἄτομον, ἀπόδειξις εἶναι, ὅτι ἡ ἔννοια ἐστὶν αἰεὶ ὅλον, ὡς ἕκαστος κεχωρισμένος κλάδος δένδρου γίνεται δένδρον.

Τὴν δὲ τοῦ νοεῖν καὶ εἶναι ταυτότητα ἐγνώρισεν ἤδη καὶ ὁ Ξενοφάνης εἰπὼν τὸ νοεῖν καὶ νόημα ταύτῳ. Ὁ μὲν Σχελλιγγίος λέγει, ὅτι τὸ γινώσκειν ἐστὶ ταυτότης τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν· ἐκ τοῦ ἐνός εἰς τὸ ἕτερον δὲν ὑπάρχει μετάβασις· ἐπομένως ἡ ἐνότης αὐτῶν ἐστὶν ἀρχικὴ. Ὁ δὲ Ἐγγελοσ ὑποθέτει τὴν ἐνότητα τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν· ἐπειδὴ ὁμῶς τὸ νοεῖν ἐκλαμβάνει τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ εἶναι, φέρει εἰς συμπέρασμα ταυτολογικόν· ἀμφοτέροις ὁμῶς ἐλλείπει τὸ μέσον, τουτέστιν ὁ ὀρισμὸς τοῦ εἶναι καὶ τοῦ νοεῖν. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύται, ὅτι ἡ ἔννοια δὲν εἶναι σύνολον, ὡς παρ' Ἐγγελοσ, ἀλλ' ὁ ὀρισμὸς αὐτῶν, ἡ ἀρχὴ· ὁ δὲ ὀρισμὸς ἐστὶ λόγος, ἔννοια· ὡστε ἡ ἔννοια δὲν εἶναι σύνολον, ἀλλ' ἄτομον, ἀμερής. (Encyclop. §. 163 καὶ ἐφ. Log. III. σοδ.).

Τὴν λογικὴν τοῦ Ἐγγελοσ ὡς μηδὲν νέον περιέχουσαν παραλείποντες παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Ἐγγελοσ ἀκολούθως ἠδύνατο ἀπὸ τῶν κατηγοριῶν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν λογικὴν, τὴν περιέχουσαν τὴν ἔννοιαν, τὴν κρίσιν καὶ τὸν συλλογισμὸν, ἀπὸ δὲ ταύτης εἰς τὴν διαλεκτικὴν, ἀπὸ δὲ τῆς διαλεκτικῆς εἰς τὴν μεταφυσικὴν, καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα. (§. 163 καὶ ἐφ. Encyclop. Log. III, 5—171).

Ὁ Ἐγγελοσ εἰς τὴν λογικὴν του παρέλαβεν ὅλα τῆς προτέρας

λογικῆς καὶ πολλὰ εἰς αὐτὴν μὴ ἀνήκοντα, ὡς τὰς κατηγορίας τοῦ μέτρου, τὴν περὶ ἰδέας θεωρίαν, τὴν αἰσθητικότητα, τὴν ἐρεθιστικότητα, τὸ μηδὲν, γίνεσθαι, ἕτερον, ἀπειρον, συνεχές, διωρισμένον, ἀριθμὸν, βαθμὸν, μηχανισμόν, χημισμόν, τελεολογίαν καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια.

Τὰς κρίσεις ἐξέθηκεν ἡμαρτημένως καὶ τὴν ὅλην περὶ συλλογισμοῦ θεωρίαν ἐνὶ λόγῳ τὴν λογικὴν δὲν ἐπιδιώρθησεν, ἀλλὰ μᾶλλον διέφθειρε.

Τὸ δὲ ὀρθὸν παρ' Ἐγγέλω ἐστίν, ὅτι τὸν μέσον ὄρον ἀνεγνώρισεν ὡς τὸ κύριον πάντος συλλογισμοῦ.

Ὁ Ἐγγελος ὅμως μετὰ τὴν περὶ ἐννοίας, κρίσεως καὶ συλλογισμοῦ θεωρίαν μεθίσταται αἴφνης ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς λογικῆς εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν τουτέστιν εἰς τὴν περὶ μηχανισμοῦ, χημισμού καὶ τελεολογίας· καὶ ἀληθῶς ἠδύνατό τις νὰ ἀπορήσῃ πῶς ὁ Ἐγγελος ἐν τῇ λογικῇ πραγματεύεται περὶ τοιούτων ἐννοιῶν, ἐὰν ἀνεμνήσκετο, ὅτι μορφή καὶ περιεχόμενον κατ' αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ χωρισθῶσιν. Ὁ Ἐγγελος ὅμως μετὰ τὴν ὑποκειμενικὴν λογικὴν πραγματευόμενος περὶ τῆς ἀντικειμενικῆς μεταπίπτει εἰς τὴν ἀρχὴν, τουτέστιν εἰς τὸ ὄν, τὸ ἀντικείμενον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μηχανισμὸς ἐξηγεῖται ὡς τὸ ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ἔσται τὸ νοούμενον μηχανικόν, καὶ, ἐὰν ὁ χημισμὸς ᾔτο τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι, οὐδὲν οὐκ προήρχετο· πῶς ὅμως ἐκ τοῦ μηχανισμοῦ καὶ χημισμού ἢ τελεολογία προέρχεται; (1).

Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι ὁ Ἐγγελος ἐκ τοῦ ὑποκειμένου μεταπίπτει εἰς τὸ ἀντικείμενον, ὡς ἐκ τῆς φαινομενολογίας εἰς τὴν λογικὴν, καὶ ὡς ἐνταῦθα ἐκ τῆς λογικῆς εἰς τὸν μηχανισμόν, χημισμόν καὶ τελεολογίαν (Encyclop. §. 200. Log. ἐν τῷ αὐτῷ)· μεταβαίνων δὲ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὸ ἀντικείμενον καὶ τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν ἀναιρῶν ἐξάγει τὴν ἐνότητα αὐτῶν, ἣτις ἐστὶν ἡ ἰδέα (Encyclop. §. 213 καὶ ἐφ.).

Τὴν ἰδέαν ὅμως ὁ Ἐγγελος συγχέει μετὰ τοῦ κόσμου ὡς ἰσχυ-

(1) Μηχανισμόν ὁ Ἐγγελος νοεῖ τὸ ὄλικόν, χημισμόν τὴν ἔξιν, τρώγειν, πίνειν κτλ., καὶ τελεολογίαν τὴν σύνθεσιν τῶν δυνάμεων, τοῦτο, ὃ φέρει τὸ ἐν ἑαυτῷ εἰς τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ, τουτέστι τὸν τρόπον τινὰ τὸ λογικόν.

ριζόμενος, ὅτι αὕτη κρίνουσα ἐν ἑαυτῇ ποιεῖ τὰ καθ' ἕκαστα, καὶ ἡ ἐπάνοδος αὐτῶν εἰς ἓν, ὃ γίνεται δι' ἀναφορᾶς αὐτῆς εἰς ἑαυτήν, ἐστὶ τὸ πᾶν, τὸ σύνολον τοῦ καθόλου καὶ τοῦ καθ' ἕκαστον, ἡ ἰδέα, ἣτις αὔθις ἐστὶν 1) ὡς ὄν, 2) ὡς οὐσία καὶ 3) ὡς ἐννοία (ἀναφορὰ τοῦ καθ' ἕκαστον εἰς τὸ καθ' ὅλου).

Ὁ Ἐγγελος λέγων, ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ παραστάσεων οὐδὲ περὶ ἐξωτερικῶν ὄντων, νοεῖ τὴν ἰδέαν ἔμμονον, ἐπομένως τὰ καθ' ἕκαστα ὄντα ἀποτελοῦσι τὸ σῶμα αὐτῆς ὡς ψυχῆς αὐτῶν (Encyclop. §. 214). Τοιαύτη ὅμως οὐσία ἡ ἰδέα δὲν διαφέρει τῆς τοῦ Σπινόζου οὐσίας (Encyclop. §. 215), ἐπομένως αὕτη καὶ παρ' Ἐγγέλω ὑποτίθεται, πρὸ τῆς ζωῆς αὐτῆς, νεκρά. Πῶς ὅμως γίνεται ζῶσα; Ὁ Ἐγγελος δὲν ἀπέδειξεν, ἀλλὰ μόνον ὑποθέτει αὐτὴν πρῶτον μὲν ζῶσαν, δεύτερον δὲ γινώσκουσαν καὶ τρίτον ζῶσαν καὶ γινώσκουσαν, τουτέστιν ὡς ὑποκειμενον καὶ ἀντικείμενον· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο ἡ τοῦ Ἐγγέλου ἰδέα δὲν διαφέρει τῆς τοῦ Σπινόζου οὐσίας, διότι καὶ ἡ τοῦ Σπινόζου ἐστὶν ὑποκειμενον καὶ ἀντικείμενον, νοητικὴ καὶ ἐκτεταμένη (1).

Οὕτω λοιπὸν ἡ ἰδέα ἐστὶ καθ' Ἐγγελον τὸ τέλος τῆς λογικῆς, καὶ ἡ λογικὴ ἢ ἐπιστήμη τῆς ἰδέας ἐν τῷ ἀφηρημένῳ στοιχείῳ τοῦ νοεῖν, αἱ δὲ κατηγορίαι εἰσὶ τρόπον τινὰ βαθμίδες, δι' ὧν ἡ ἰδέα ἐκ τοῦ μᾶλλον ἀφηρημένου ἔρχεται εἰς τὸ μᾶλλον συγκεκριμένον.

Ἡ ἰδέα ὅμως πάλιν ἔχει βαθμίδας, καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐστὶν ἡ ζῶη, ἡ δὲ δευτέρα ἡ γνῶσις, ἣτις ἐστὶ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ, καὶ ἡ τρίτη βαθμὶς ἡ ἀπόλυτος ἰδέα ὡς ἐνότης τοῦ θεωρητικοῦ καὶ τοῦ πρακτικοῦ, τῆς ζωῆς καὶ τῆς γνῶσεως.

Ἄλλ' ἡ λογικὴ τοῦ Ἐγγέλου δὲν εἶναι, ὡς πολλοὶ ἀπέδειξαν, προῖον τοῦ καθαροῦ νοεῖν, ἀλλὰ καθαρθεῖσα ἐποπτεία, ἀφαιρέσεις ἀντιποιηθεῖσα τῆς φύσεως, καὶ τὸ πλεῖστον τῆς διαλεκτικῆς ἐλήφθη ἐκ τῆς πείρας.

Ἡ λογικὴ ὅμως τοῦ Ἐγγέλου δὲν εἶναι ἡ ὅλη φιλοσοφία αὐ-

(1) res cogitans et res extensa (Encyclop. §. 216).

του, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς· ἡ ἰδέα ἢ τελειοποιηθεῖσα λογικῶς βούλεται νὰ τελειοποιηθῇ καὶ πραγματικῶς καὶ διὰ τοῦτο μεταβαίνει εἰς τὴν φύσιν.

Ἴνα ὅμως εἰς τὴν φύσιν μεταβῇ, πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ λογικὸν καὶ μεταβῇ εἰς τὸ ἄλογον, ὅπερ ἐστὶν ὅλως ἐκτὸς τῆς λογικῆς.

II. Φιλοσοφία τῆς φύσεως.

Ἴν πρῶτοις ἀναφύεται τὸ ζήτημα, ἂν ἢ ἐκ τῆς λογικῆς εἰς τὴν φύσιν μετάβασις τῆς ἰδέας ἦναι ἀναγκαῖα.

Οἱ περὶ τὸν Ἡγελον λέγουσιν, ὅτι ἡ ἰδέα διὰ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς ἀποκλείει πᾶσαν ἑλλείψιν καὶ πάντα περιορισμόν. Ἴπειδὴ ὅμως ἡ ἔννοια πρέπει νὰ μάθῃ, ὅτι ὡς συγκεκριμένη ἐστὶν ἐν τῷ ἀφηρημένῳ, βούλεται θέτουσα ἑαυτὴν ἐξ ἑαυτῆς νὰ γείνη τὸ συγκεκριμένον ἐν τῷ συγκεκριμένῳ. Ἴπειδὴ ὅμως τοῦτο δὲν μανθάνει ἐκ τοῦ νοεῖν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐποπτείας, διακόπτεται πάντως τὸ νῆμα τῆς διαλεκτικῆς.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ εἰς τὴν τοῦ Κουσίνου πραγματείαν περὶ γερμανικῆς φιλοσοφίας κατακρίνει τὸν Ἡγελον διὰ τὴν μετάβασιν ταύτην τῆς ἰδέας ἐκ τοῦ λογικοῦ εἰς τὸ ἄλογον ἀποδεικνύων, ὅτι ἅμα τῇ μετάβασει τῆς ἰδέας εἰς τὸ πραγματικὸν διακόπτεται τὸ νῆμα τῆς διαλεκτικῆς κινήσεως.

Πρῶτη μὲν ὑπόθεσις τῆς τοῦ Ἡγέλου φιλοσοφίας κατὰ Σχελλίγγιον ἦτο, ὅτι ἡ καθαρὰ λογικὴ ἔννοια ἔχει τὴν ιδιότητα τοῦ μεταβῆναι ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὸ ἐναντίον αὐτῆς, ἢ αὐθις μεταβῆ εἰς ἑαυτὴν, ὅπερ ὅμως, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Σχελλίγγιος, δὲν δύναται περὶ τῆς ἀπλῆς ἐννοίας νὰ νοηθῇ, ἀλλὰ μόνον νὰ λεχθῇ. Δευτέρα δὲ ὑπόθεσις ἦτο ἀναγκαῖα εἰς τὸ νὰ διακόψῃ ἡ ἰδέα τὴν ἀκίνησιαν τοῦ ἀπλῶς λογικοῦ καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτῆς, ἢ ἢ φύσις παραχθῇ. Ἴπειδὴ τὴν φύσιν ὁ Ἡγελος ὑπέθετεν ὡς τὴν ἀγωνίαν τῆς ἐννοίας, προσθέτει ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τῆς ἐγκυκλοπαιδείας του (σελ. 128) τὸ «δικαίως» (ᾧριστο ἢ φύσις ὡς πτώσις τῆς ἰδέας ἀφ' ἑαυτῆς), ὅπερ ἐν τῇ δευτέρῃ ἐκδόσει (σ. 219) ἀφαιρεῖ· ἑτέρα δ' ὑπόθεσις ἦτο, ὅτι ἡ ἰδέα, ἢ τελεία ἔννοια,

βήγνυται ἀφ' ἑαυτῆς, διότι ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἰδέας εἰς τὴν φύσιν δὲν εἶναι πλέον λογικὴ. Ἴν τῇ ἰδέᾳ ὁμῶς δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη πρὸς κίνησιν, διότι αὕτη εἰς τὸ τέλος τῆς λογικῆς ἐστὶ τελεία, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, γινώσκουσα ἑαυτὴν, μὴ ἔχουσα χρεῖαν νὰ γείνη πραγματικὴ.

Ἴὰν ὅμως ὑποτεθῇ, ὅτι τοιοῦτόν τι ἔγεινε, δὲν οὐδ' ὑποτεθῇ, ὅτι ἔγεινεν ἐν τῇ ἰδέᾳ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ μόνον διότι ὑπάρχει φύσις μὴ προερχομένη ἐκ τῆς λογικῆς ἰδέας· διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος τὴν μετάβασιν ταύτην τῆς ἰδέας εἰς τὴν φύσιν ἐκλαμβάνει ὡς τὸ ἀσθενέστερον μέρος τοῦ συστήματος τοῦ Ἡγέλου.

Ἐτι δ' ὁ Ἡγελος λέγει, ὅτι ἡ ἰδέα αἰσθάνεται ὀρμὴν εἰς μετάβασιν· πῶς ὅμως ἡ ἰδέα τελεία οὕσα αἰσθάνεται ὀρμὴν; τοῦτο πάντως ἐστὶν ἀντίφασις, διότι ἡ ὀρμὴ ἐστὶν αἰσθημα ἀτελείας· ἔτι δ' ὁ Ἡγελος λέγει, ὅτι ἡ ἰδέα ἀποφασίζει νὰ μεταβῇ εἰς τὴν φύσιν· εἰμὲν τὸ ἀποφασίζειν περιέχει προαίρεσιν, τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι πλέον ἀπλῶς λογικόν, ἀλλὰ πράξις, διότι ἡ ἀπόφασις δεικνύει, ὅτι ἡ ἰδέα εἰς τὸ τέλος τῆς λογικῆς εἶναι τὸ πραγματικὸν ἀπόλυτον, διότι μόνον τοιοῦτον δύναται νὰ ἀποφασίσῃ νὰ μεταβῇ ἐλευθέρως ἐκ τῆς ἰδέας εἰς τὴν φύσιν· ἀρα ἡ λέξις ἀπόφασις» ὑποθέτει ὄν προσωπικόν· Ὁ Ἡγελος ὅμως ὑποθέτων τὴν ἔννοιαν ἀπλῶς ὑποθέτει αὐτὴν ἀπρόσωπον, ὅπερ ἐστὶν ἀντίφασις.

Ἐτι δὲ καὶ ἡ πτώσις εἶναι τι πραγματικόν καὶ διὰ τοῦτο μεταξὺ τῆς ἰδέας καὶ τῆς πτώσεως ἐστὶ τι μέσον, δηλαδὴ τὸ αἴτιον τῆς πτώσεως· ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις «πτώσις» ἐν τῷ συστήματι τοῦ Ἡγέλου καθὼς λογικῆ δὲν εἶναι ἀρμόζουσα, λέγων δὲ ὁ Ἡγελος, ὅτι ἡ ἰδέα ἀποφασίζει νὰ παραγάγῃ ἑαυτὴν ὡς φύσιν ἐλευθέρως, νοεῖ, ὅτι ἡ ἰδέα βούλεται νὰ ἦναι καὶ πραγματικὴ· διὰ τοῦτο βλέπουσα ἑαυτὴν μόνον λογικὴν θέτει ἑαυτὴν καὶ δυνάμει πραγματικὴν, καὶ τοῦτο τὸ δυνάμει πραγματικὸν βούλεται νὰ παραγάγῃ ἐλευθέρως ἐξ ἑαυτῆς, τουτέστι τὸ δυνάμει νὰ ποιῆσῃ ἐνεργεῖα. Ἀλλὰ καὶ ἡ λέξις «ἐλευθέρως» ἐστὶν ἐπίσης ἐν τῷ συστήματι τοῦ Ἡγέλου ἀνάρμοστος. Ἴπειδὴ ὅμως ὁ Ἡγελος δὲν ἠδυνήθη ἐκ τοῦ καθαρῶς λογικοῦ νὰ ἀποδείξῃ τὸ

πραγματικόν, μεταβαίνει εἰς τὴν φύσιν οἰκοδομῶν τὴν κενὴν περιεχομένου λογικῆν τοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως, καὶ ἐν τούτῳ τῷ κενῷ τῷ μεταξὺ τῆς λογικῆς καὶ τῆς φύσεως κυρίως καταστρέφεται ἡ ἔμμοнос συνέχεια τῆς διαλεκτικῆς, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέλος τῆς λογικῆς τοῦ Ἐγγέλου δὲν εἶναι λογικόν.

Ὁ Ἐγγελος ἐκ τῆς ιδέας εἰς τὴν φύσιν μεταβαίνει δι' ἀπλῶν ὀρισμῶν «ὅτι ἡ φύσις ἐστὶν ἡ ιδέα ἐν τῇ μορφῇ τοῦ ἑτέρου». Πῶς ἄλλο μανθάνει τις ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου εἰμὴ ὅτι ἡ φύσις δὲν εἶναι ἡ ιδέα, ἀλλ' ἕτερον; Ἀλλ' ὅτι ἡ φύσις εἶναι ἕτερον τῆς ιδέας, οὐ δεῖται διδασκαλίας, διότι εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστόν· πᾶς τις ὅμως ζητεῖ νὰ μάθῃ πῶς ἡ ιδέα μεταβαίνει εἰς ταύτην τὴν μορφήν; διὰ τί μεταβαίνει; λόγου δὲ γενομένου περὶ τῆς μεταβάσεως τῆς λογικῆς εἰς τὴν φύσιν, εὐλογον εἶναι νὰ ἐξετασθῇ καὶ εἰδικώτερον ἢ περὶ φύσεως τοῦ Ἐγγέλου θεωρία.

Ἐν πρώτοις ἀναφέρεται τὸ ζήτημα τί νοεῖ ὁ Ἐγγελος λέγων φύσιν; Ἡ φύσις ἐθεωρήθη τριτῶς 1) ὡς σύνολον τῶν ὑλικῶν ὄντων ἢ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ἐκεῖνο, ὃ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, διότι καὶ τὰ κατ' ἐπιφάνειαν νεκρά, οἷον λίθοι καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἔχουσιν ἐν ἑαυταῖς τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ὡς ἡ πτώσις τῶν σωμάτων, ὧν ἡ κίνησις ἐστὶν ἡ βαρῦτης, ἡ φθορὰ καὶ ἡ γένεσις· 2) ὡς ἀρχὴ εἰδοποιός, ὡς λ. χ. τὸ ζῶον, τὸ φυτὸν ἔχουσιν μορφήν ἰδίαν, ὥστε ἡ φύσις ἐστὶ τὸ εἶδος, καὶ 3) τὸ συνεκτικόν τῆς ὕλης καὶ τῆς μορφῆς.

Ἐκ δὲ τῆς τριπλῆς ταύτης σημασίας τῆς φύσεως, ἥτις κυρίως δεικνύει τὴν συνύπαρξιν τῶν ἀρχῶν, αἵτινες ὅμως μετ' ἀλλήλων συγχέονται, ἠδύναντο νὰ διαιρεθῶσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, καὶ μάλιστα κατὰ μὲν τὴν πρώτην σημασίαν εἰς ἱστορίαν τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως, γεωγραφίαν, ζωογραφίαν, φυσιογραφίαν, κτλ., κατὰ δὲ τὴν δευτέραν εἰς φυσικὴν, εἰς ἣν ἀναφέρονται αἱ νόμοι τῆς φύσεως, καὶ κατὰ τὴν τρίτην εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς φύσεως, εἰς ἣν ἀναφέρεται ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως, διότι αὕτη ἔχει νὰ ζητήσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς φύσεως, οὐχὶ ὅμως τῆς φύσεως νὰ δώσῃ σχήματα, ὡς ὁ Ἐγγελος ποιεῖ, λέγων, ὅτι ἡ φύσις ἀποβλέπει εἰς τὸ

νὰ παραγάγῃ τὸν ἄνθρωπον, ὅς ἐστι τὸ τέλος τῆς φύσεως (Encyclop. §. 246.).

Ὁ Ἐγγελος ὁμοίως φύσιν νοεῖ τὴν ὕλην, μάλιστα δὲ τὰ ὑλικά καὶ οὐχὶ τὴν ἐννοίαν τῆς φύσεως, ἢ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως. (Encyclop. §. 247)· διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸ ἐξωτερικόν, ἢ φύσις ὡς ἐξωτερικόν ἐστὶν ἡ ιδέα ὡς ἀποθετικὴ ἑαυτῆς, καὶ ἡ ιδέα οὕσα ἐξωτερικὴ, τουτέστι φύσις, δεικνύται ὡς ἀνελευθέρα, ἀναγκαία καὶ κατὰ συμβεβηκός (§. 248).

Τὴν φύσιν ὁ Ἐγγελος θεωρεῖ ὡς σύστημα βαθμίδων, ὧν ἡ μὲν παράγεται ἐκ τῆς ἑτέρας· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ὑποθέτει ὁ Ἐγγελος, ὅτι ἡ ιδέα ἀναπτύσσεται ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχει ἡ αὐτὴ συνέχεια ἐν ταῖς διαφόροις βαθμίαις, ἥτις καὶ ἐν τῇ λογικῇ (§. 249).

Ἡ πείρα ὁμοίως ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον, δηλαδὴ ὅτι ἐξ ἑνὸς γένους εἰς ἕτερον δὲν ὑπάρχει μετάβασις, οἷον ἐξ ὄνου εἰς χοῖρον ἢ ἄνθρωπον. (§. 250).

Ἡ φύσις οὔτε τῶν ὑλικῶν ὄντων σύνολον εἶναι, οὔτε τι ἐξωτερικόν, οὔτε θεός πεπτωκός, ὡς αὐτὴν ἐκλαμβάνει ὁ Ἐγγελος, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν δὲν ὑπέλαβεν ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων, τουτέστι πραγματικῆν.

Ἡ ιδέα ἔμμοнос οὕσα, λέγει, γίνεται ἐξωτερικὴ καὶ διὰ τοῦτο ὑλικὴ, εἰ καὶ ἡ ιδέα οὐδέποτε γίνεται ἐξωτερικὴ.

Ἐὰν δὲ αἱ βαθμίδες τῆς φύσεως ὡς βαθμίδες τῆς ιδέας, πρέπει νὰ ἦναι ἀναγκαῖαι καὶ οὐχὶ κατὰ συμβεβηκός, ὡς ὁ Ἐγγελος ἰσχυρίζεται, διότι, εἴ τις τὰ πολλὰ ἐξηγήσει κατὰ συμβεβηκός, εἶναι ἀδύνατον ὄντα νὰ προέλθωσι καὶ ἐλευθερία.

Τὸ ὀρθόν παρ' Ἐγγέλου ἐστὶν, ὅτι τὴν φύσιν ἐκλαμβάνει ὡς ὄλον, μὴ ἐκλαμβάνων ὅμως αὐτὴν καὶ ἀρχὴν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐννοίας παραγόμενον, (§. 251 καὶ ἐφ.), δὲν λέγει ὀρθῶς· διὰ τοῦτο ἡ φύσις καθ' Ἐγγελόν ἐστὶ μὴ ὄν, ἕτερον τῆς ιδέας, καὶ τοῦτο τὸ ἕτερον ἐστὶν ἡ ὕλη· ἐὰν δ' ἡ φύσις ἦναι ὕλη, φανερόν εἶναι, ὅτι καθ' Ἐγγελον ἡ περὶ φύσεως ἐπιστήμη ἐστὶν ἐπιστήμη τῆς ὕλης. Ἐπειδὴ δ' ἡ ὕλη ὑποθέτει ἕκτασιν, φανερόν εἶναι, ὅτι ὁ τόπος ὡς τι ἐκτεινόμενον δὲν δύναται νὰ ἦναι τὸ πρῶτον, ὡς

ισχυρίζεται ὁ "Εγγελος. (Encyclop. §. 152—154). Ἐπειδὴ ἡ ὕλη καὶ ὁ τόπος καθ' ἑγγελόν εἰσιν ἀφρημένα, πᾶν δὲ συνεχές ἐστὶ συνεχές τινος καὶ ἐκ τινος εἰς τι, ἄρα ἔχει διαφορὰν, τὸ δὲ ἀφρημένον δὲν ἔχει, ἔπεται, ὅτι ὁ τόπος ὡς ἀφρημένον δὲν εἶναι συνεχές, ἀλλὰ διωρισμένον. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ τόπος δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἄνευ τῆς κινήσεως· ἄρα ὁ τόπος ὑποθέτει τὴν κίνησιν δὲν δύναται νὰ ἦναι τὸ πρῶτον, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ "Εγγελος. Τὸ κινούμενον (πολλὰ) ἐστὶ μόνον σχετικῶς πρὸς τὸ κινουῦν (ἓν). Ἐπειδὴ δὲ κινούμενον καὶ κινουῦν εἰσὶ τῆς κινήσεως, φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ κίνησις ὡς τὸ κοινὸν ἀμφοτέρων ἐστὶν ἅμα τὸ κοινὸν καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν πολλῶν, ἄρα ἡ ἔννοια ἀμφοτέρων, ἐπομένως καὶ ἡ ἔννοια τῆς ὕλης θὰ ἦτο ἡ κίνησις· διὰ τοῦτο ἔπρεπεν ὁ "Εγγελος νὰ θεωρήσῃ πρῶτον τὴν κίνησιν, καὶ ἐξ αὐτῆς νὰ παραγάγῃ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον. Ὁ "Εγγελος ὅμως τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον ἐκλαμβάνει ὡς μὴ ὄντα, φαινόμενα μόνον, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο περιττὸν νὰ ἀναφέρῃ ὅλας ταύτας τὰς τοῦ φαινομένου βαθμίδας. (Encyclop. §. 255.).

"Ἴνα δὲ ἡ περὶ τούτων τοῦ "Εγγέλου θεωρία διευκρινισθῆ, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ καταδειχθῆ 1) ἡ σχέσις τῶν κατηγοριῶν τῆς φύσεως πρὸς τὰς τῆς λογικῆς, 2) ἡ ἀκριβὴς ἐκθεσις αὐτῶν καὶ 3) ποίαν ἀλήθειαν αὐταὶ ἔχουσι.

Τὸ καθαρὸν τοῦ "Εγγέλου ἓν ἐστὶν ὁ κατὰ φαντασίαν τόπος, τὸ κενόν, ὃ ἐστὶν ἀφαίρεσις ἀπὸ πάντων τῶν ὄντων. Τοῦτο τὸ κενόν ὡς πρὸς τὰ ὄντα ἐστὶ τὸ μηδέν· τὸ κενόν ὅμως ἓν καὶ τὸ πλήρες πρέπει νὰ ἦναι καθ' ἑγγελον ταύτά· τὸ κενόν ὡς ὀρίζον πρέπει νὰ ἦναι ὁ χρόνος καὶ ὡς ὀριζόμενον ὁ τόπος, ἡ δὲ σύνθεσις αὐτῶν εἰς ἓν νὰ ἦναι ἡ κίνησις ἢτοι ἡ ὀρισμένη ὕλη. Ὁ "Εγγελος ὅμως ἐκλαμβάνει τὸ κενόν ὡς τόπον ἀφρημένον, ὡς καθαρὸν ὄν, καὶ τὸ πλήρες ὡς τὸ μηδέν (μὴ ὄν), ἐν ᾧ ἀκολουθῶς ἔπρεπε τὸ κενόν νὰ ἀντιστοιχῆ πρὸς τὸν χρόνον, τὴν δὲ κίνησιν ἐκλαμβάνει ὡς τὴν σύνθεσιν ἀμφοτέρων καὶ πρὸς τὴν γενεσιν ἀντίστοιχον· ἄρα τοῦτο, καθ' ἑγγελον, δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι καθ' ἑγγελον τόπος καὶ χρόνος εἰσὶν ἀφρημένα, ἐκ δ' ἀφρημένων κίνησις νὰ προέλθῃ εἶναι ἀδύνατον. Ὁ "Εγγελος ὅμως

μετὰ τὸν τόπον καὶ χρόνον πραγματεύεται περὶ τοῦ ὀρισμένου τόπου. Ὁ τόπος ὅμως 1) ἐστὶν ὡς πρὸς τὸ πρᾶγμα τὸ ἔγχωρον ποσόν, ὡς λ. χ. ἕκαστον σῶμά ἐστὶν ἐκτεταμένον, ἐστὶ πρᾶγμα, 2) ὁ τόπος ἐστὶν ὀρισμένος, τουτέστι τὸ πρᾶγμα ἔχει τόπον καθ' αὐτὸν καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα τὸν ἴδιον τόπον αὐτοῦ· ὁ δ' ὀρισμένος τόπος αὐτοῦ ἐστὶν ὁ χρόνος. Ὁ "Εγγελος, ὅμως, ἀντὶ νὰ ζητήσῃ τὸ μέσον τοῦ χρόνου καὶ τόπου τουτέστιν τὴν κίνησιν, ὑποθέτει τὴν ταυτότητα τοῦ ὅλου καὶ τῶν μερῶν· καὶ κατὰ τοῦτο ὁ "Εγγελος ἠμάρτησεν.

Ὁ Κάντιος χρόνον καὶ τόπον βέλτιον τοῦ "Εγγέλου προσδιώρισεν ἐκλαβὼν αὐτοὺς ὡς συμβεβηκότα τοῦ πράγματος. Ὁ Κάντιος κατεσκεύασε τὴν ὕλην ἐκ τῆς κεντρομόλου καὶ κεντρόφυγος, τὸ μέσον ὅμως αὐτῶν, δηλαδὴ τὴν κίνησιν, δὲν ἀπέδειξεν (Encyclop. §. 260)· διότι ἡ κίνησις ἐστὶν αἰτία τῆς βαρύτητος, ἡ δὲ βαρύτης τὸ μέγεθος τῆς κινήσεως καὶ οὐχὶ τὸ μέσον, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ "Εγγελος.

"Ἴ δ' ὀνομάζεται ὕλη ἀργός; (Encyclop. §. 263 καὶ ἐφ.), Ὁ νόμος τῆς ἀργίας ἐστὶν, ὅπερ κινεῖται, τοῦτο κινεῖται αἰεὶ, ἐὰν εἴτε διὰ πληγῆς εἴτε δι' ἑτέρου τινός· δὲν διακοπῆ, καὶ αἰεὶ ἡρεμεῖ, ἐὰν δὲν κινήθῃ ὑπ' αἰτίου τινός· ὥστε ἡ ἀργία δὲν εἶναι αὐτὴ καθ' αὐτὴν, ἀλλὰ κατ' ἀναφορὰν εἰς νέαν τινὰ κίνησιν, διότι πᾶσα ἀνανέωσις τῆς κινήσεως ἐστὶν ἀναίρεσις τῆς ἀνθισταμένης ὕλης, καὶ οὕτως ἡ ἀργία ἐστὶν ἡ ἀναφορὰ εἰς τὴν νέαν κίνησιν ἢτοι εἰς τὸ ἀνθιστάμενον ἀντικείμενον, ἄρα πάντοτε σχετικῶς· ζητεῖται δὲ πῶς σῶμά τι τίθεται δι' ἑτέρου εἰς κατὰ τόπον κίνησιν· ἐνταῦθα δ' εἰσὶν ἢ καὶ τὰ δύο σῶματα κινητικὰ ἢ τὸ ἓν ἢ οὐδέν· περὶ τοῦ τρίτου οὐδεὶς λόγος νὰ γελνῆ δύναται, ἀλλὰ περὶ τοῦ δευτέρου καὶ πρώτου. Εἰ μὲν κινουῦνται καὶ τὰ δύο, πρέπει κατὰ τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν, διότι, εἰ μὴ ἐκινουῦντο κατὰ τὴν ἴδιαν, νὰ κινῶνται δὲν ἠδύναντο. Εἰ δὲ κατὰ τὴν ἴδιαν, κινεῖται ἢ τὸ ἓν ἐναντίον τοῦ ἑτέρου, ἢ τὸ ἓν προηγείται τοῦ ἑτέρου· εἰ μὲν κινουῦνται ἐναντίον μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος καὶ δυνάμεως, ἡ κίνησις ἀναιρεῖται· εἰ δὲ τὸ ἓν ἔχει ἰσχυροτέραν δύναμιν, ἐρωτᾶται, ἂν τὸ ἓν ἔχῃ ὄγκον μείζονα ἢ τὸ ἕτερον

ταχύτητα. (§. 265.). Ὁ Ἑγελος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἕκαστον ὄν δὲν εἶναι αὐθύπαρκτον, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ καθόλου, τουτέστιν ὅτι ἕκαστον τὸ κέντρον αὐτοῦ δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐκτός οὗτοῦ ἐν τῇ καθόλου ψυχῇ. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἦτο ἀληθές ἔπρεπε, καθ' ὅσον τὸ κέντρον τὴν βαρύτητα ἀποτελεῖ, οὐδὲν καθ' ἕκαστον νὰ ἔχη βαρύτητα. Ὁ Ἑγελος ὁμοίως ἀνακολούθως ἀποδίδει τοῖς οὐσι βαρύτητα, καὶ ἡ βαρύτης ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν ἕκαστου· ἐὰν τοῦτο ἦτο ὀρθόν, ἔπρεπεν ὅλαι αἱ ιδιότητες τοῦ σώματος νὰ παράγονται ἐκ τῆς βαρύτητος, καὶ ἕτερα βαρύτης ἄλλας νὰ παραγάγη ιδιότητος, λ. χ. ὁ μικρὸς ὄγκος σιδήρου ἄλλας καὶ ὁ μέγας ἄλλας. Ἐντεῦθεν ἄρα φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ βαρύτης δὲν ποιεῖ τὴν ποιότητα, ἀλλ' ἡ οὐσία τοῦ σιδήρου, διότι τῇ βαρύτητι ἀντίκειται ἡ κουφότης, τῷ δὲ σιδήρῳ ἐναντίον ἐστὶν οὐδὲν· ἔπειτα δὲ ἡ βαρύτης μεταβάλλεται, αὐξοῦται, λ. χ. ὁ ὕαλος, ὁ σίδηρος, χωρὶς νὰ μεταβληθῇ ἡ ποιότης· ἄρα πρέπει ἡ βαρύτης νὰ ἴηαι ἕτερον, τουτέστι παραγόμενον, διότι τὴν φύσιν τοῦ πράγματος δὲν ἀποτελεῖ. Ἰσπεὶ δὲ ἡ βαρύτης ποιότης τίς ἐστὶν ἐνυπάρχουσα τοῖς αἰσθητοῖς, δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἐν τῇ εἰδικῇ ιδιότητι αὐτῆς· πρέπει ὅμως νὰ συζητηθῇ πῶς μετὰ τῆς τῶν ὄντων ποιότητος συνέχεται, ὡς μετὰ τῆς ποιότητος μεταβαλλομένη. Ἴνα δὲ λεχθῇ ὅτι ἐστὶ τι βαρὺ, πρέπει νὰ ἀναφέρηται εἰς τι κοινόν, ὡς λ. χ. ὁ ὕαλος ἐστὶ βαρὺς, ἡ ἔννοια ὁμοίως αὐτοῦ ἐστὶ τὸ διαφανές· ἄρα πᾶν βαρὺ ἐστὶν ὑλικόν, οὐχὶ ὁμοίως πᾶν ὑλικόν ἐστὶ βαρὺ, διότι λ. χ. ὁ ἥλιος, τὸ φῶς, ὁ ἠλεκτρισμός, οὐπω ἠδυνήθησαν νὰ σταθμῶσιν.

Ἴνα δὲ εὐρεθῇ τί ἐστὶν ἡ βαρύτης, πρέπει νὰ θεωρηθῇ 1) ἡ ὕλη ἢ ὕλη, 2) ἡ ἔκτασις, διότι ἡ βαρύτης, ἡ ἔκτασις καὶ ἡ ὕλη εἰσὶ τὰ τρία τῆς κινήσεως συστατικά· διὰ τοῦτο ἡ βαρύτης δὲν δύναται νὰ ὑπάρχη ἐν τῇ ἔκτασει, διότι ἄλλως ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα ἔπρεπε ποιότητα μεταβάλλον νὰ μεταβάλλῃ καὶ βαρύτητα, λ. χ. ὕδωρ εἰς ἀέρα διαλυόμενον κατέχει μείζονα τόπον, δὲν γίνεται ὅμως καὶ βαρύτερον. Ὅσῳ πυκνότερον τὸ σῶμα, ὅσῳ μείζων ἡ συνεκτικότης, τόσῳ βαρύτερον ἔπρεπε νὰ ἴηαι αὐτό. Εἰ δὲ τις ἠθούλετο τὴν βαρύτητα νὰ ὑποθέσῃ ὡς ἀρχὴν τῶν

ὄντων, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀναφορὰν τῆς βαρύτητος πρὸς τὴν ποιότητα τῶν ὄντων· εἰ δὲ τις τὴν κίνησιν ἠθούλετο νὰ ὑπολάβῃ ὡς ἀρχὴν τῶν ιδιοτήτων, πάλιν δὲν ἤρκει, διότι τὰ ὄντα θὰ ἐσχηματίζοντο κατὰ τὴν ταχύτητα (κίνησιν), καὶ τὰ ταχύτερα θὰ ἴησαν καὶ τὰ τελειότερα. Ἐὰν γείνη λόγος περὶ βάρους τῶν ὄντων, γίνεται σχετικῶς καὶ οὐχὶ ἀπολύτως, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Ἑγελος. (§. 266). Ἀλλὰ καὶ ἡ πτώσις τῶν σωμάτων δὲν ἀνήκει εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς φύσεως, ὡς ὑποθέτει ὁ Ἑγελος, διότι αὕτη εἶναι διορισμὸς κατὰ συμβεβηκός. (§. 267). Ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν εἶναι, ὅτι, ὅσα ὁ Ἑγελος περὶ ταχύτητος καὶ βαρύτητος λέγει, ταῦτά εἰσιν ἀνυπόστατα, διότι δὲν θεωρεῖ αὐτὰς διαφόρους, ἀλλὰ ταῦτάς. (§. 268).

Πῶς ὅμως δύναται ἡ βαρύτης νὰ ἴηαι ἡ ἀληθὴς ἔννοια τοῦ ὑλικοῦ σώματος, ἐὰν οὐδὲν σῶμα ἔχη κέντρον; τοῦτό ἐστὶν ἀνακόλουθον, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ τοῦτο τὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἑγέλου προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ κίνησις τῶν καθ' ἕκαστα σωμάτων δὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐκ τινος σχηματισμοῦ, διότι ἡ μηχανὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ὄν τῆς λογικῆς, ἡ φυσικὴ εἰς τὴν οὐσίαν καὶ ἡ ὀργανικὴ εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῆς· κυρίως δὲ ὁ Ἑγελος ἔπρεπε νὰ ἀποδείξῃ 1) τὴν καθόλου κίνησιν, 2) τὴν τῶν καθ' ἕκαστα καὶ 3) τὴν τῶν ὄντων ἐπιρροὴν πρὸς ἀλλήλα.

Ἢ κεντρώμιλος καὶ κεντρόφιξ δύναμις εἰσὶν ἀφαιρέσεις, ὡς ἐπενόησεν ὁ Νεύτων ζητῶν νὰ εὕρῃ σῶμά τι ὑποθέτων τὴν τοῦ τόπου ἀπόστασιν. (§. 269).

Ἢ Ἑγελος τὰ σώματα διαίρει εἰς πλανητικά, τουτέστιν ἔχοντα τὸ κέντρον αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς, καὶ εἰς κομητικά, τουτέστι μὴ ἔχοντα κέντρον. (§. 270).

Ἢ διαίρεσις ὅμως αὕτη πρὸς τελειοποίησιν τοῦ ὅλου ἦτο περιττή, διότι παρὰ ταῦτά ἐστὶ καὶ τὸ σύστημα τῆς σελήνης καὶ τὸ τοῦ ἡλίου, καὶ μάλιστα αἱ μὲν σελῆναι στρέφονται περὶ τοὺς πλάνητας, ὡς ἡ γῆ περὶ τὸν ἥλιον, οἱ δὲ κομηταὶ δὲν φαίνονται σώματα, διότι διαλύονται πάλιν ὡς μὴ κέντρον ἔχοντες, διότι, εἰ εἶχον, θὰ ἴησαν ἢ πλάνητες ἢ ἥλιοι· ἀλλὰ καὶ αἱ κατὰ

τοῦ Νεύτωνος κατακρίσεις τοῦ Ἐγγέλου πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Κεπλέρου δὲν φαίνονται ἔχουσαι ὑπόστασιν, διότι ὁ Νεύτων τὸν κοινὸν τοῦ Κεπλέρου νόμον διώρισε καὶ εἰς τὴν βαρύτητα ἐφήρμοσε.

Τὴν δὲ μετάβασιν ἀπὸ τοῦ τόπου εἰς τὸν χρόνον (§. 271.) ποιεῖ ὁ Ἐγγελος ἐκ τῆς κατὰ τόπον κινήσεως εἰς τὴν κατὰ χρόνον, ὅπερ δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ὕλης ὀρθῶς δὲν κατενόησε καὶ τὴν κίνησιν ὡς προϊόν ἐκ τοῦ τόπου καὶ χρόνου (ὄγκου καὶ ταχύτητος) ὑπέλαβεν.

Ἐὰν ἡ ὕλη ὡς τὸ κινητικὸν ὑποτεθῆ, παρίσταται ἢ κατὰ τόπον κίνησις, ὁ ὄγκος, εἰ δὲ ὡς τὸ κινούμενον, ὁ χρόνος· ὥστε χρόνος καὶ τόπος ὑποθέτουσι τὴν κίνησιν· οὕτω λοιπὸν ἢ τοῦ κινουμένου θεωρία θὰ ἦτο ἢ μηχανικὴ, ἢ τοῦ τόπου, ἢ τοῦ κινουμένου ἢ φυσικὴ. Πῶς ὁμως ἄνευ τῶν δύο τούτων δύναται ὕλη, σῶμα, νὰ παραχθῆ; ἐὰν δὲ ἦναι ἀδύνατον ὕλη, σῶμα, νὰ παραχθῆ, τῶς δύναται νὰ γείνη ἢ μετάβασις εἰς τὴν φυσικὴν, τὴν θεωρίαν περὶ τῶν καθ' ἕκαστα ὄντων;

B. Φυσικὴ.

Ὁ Ἐγγελος τὴν τοῦ Σχελλιγγίου περὶ τούτων θεωρίαν ἀσπασάμενος διαμελίζει οὐκ ὀρθῶς τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, περὶ ὧν ἐν τῇ φυσικῇ πραγματεύεται, ὅλον φῶς, θερμότητος, ἠλεκτρισμοῦ καὶ λοιπῶν.

Ἐπειδὴ ταῦτα αὐτῷ εἰσιν ὡς φυσικὰ στοιχεῖα, ἐν δὲ τούτων ἢ κοινὴ οὐσία, ἐξ ἧς τὰ λοιπὰ παράγονται καὶ ἀλλοιώσεις αὐτῆς εἰσι, δὲν δύναται τὸ φῶς νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ πρῶτον (§. 274 καὶ ἐφ.), καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ παραχθῶσι τὰ ἄλλα.

Ἐπειδὴ ὁ Ἐγγελος ταῦτα εἰς ὑπερβολὴν διαχωρίζει, δὲν δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὴν συνάφειαν αὐτῶν.

Τῆς φιλοσοφίας ταύτης ὑπόθεσις ἐστίν, ὅτι ἐκάστη μορφή, ὅλον φῶς, θερμότης, κτλ., εἶναι ἢ ὕλη ὕλη, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἢ συνέχεια ἀναγκαῖα. (§. 274). Ἡ δοξασία ὁμως ἀβίτη τοῦ Ἐγγέλου δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἐκ τοῦ

σχηματισμοῦ τοῦ αὐτοῦ συστήματος· διότι, εἰ ἐγίνωσκεν ὁ Ἐγγελος, τί ἢ πρώτη ὕλη ἐστὶ, ὅτι αὕτη φανεροῦται ἐν ταῖς μορφαῖς αὐτῆς, θὰ ἐγίνωσκεν, ὅτι καὶ αἱ ποιότητες αὗται προέρχονται ἐκ τῆς κινήσεως τῆς πρώτης ὕλης πρὸς τὰ σώματα. Ὁ Ἐγγελος ὁμως δὲν ἀπέδειξε πῶς καὶ διὰ τίνος μέσου ἔχει ἢ ὕλη ποιότητος· ἐὰν τοῦτο ἀπεδείκνυεν, ἠδύνατο νὰ κάμῃ λόγον περὶ ποιότητων τῆς ὕλης, περὶ διαφορῶν αὐτῆς. Τὸ φῶς ὁμως δὲν φαίνεται ἀπλοῦν, ὡς ὁ Ἐγγελος ἰσχυρίζεται, διότι περιέχει φωτίζον καὶ φωτιζόμενον, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον. (§. 275). Τὸ δὲ φῶς ὡς καθαρὰ ὕλη οὐδὲ ἀρχὴ εἶναι, ὡς νομίζει ὁ Ἐγγελος, ἀλλὰ προϊόν. (§. 276). Τὸ φῶς δὲν εἶναι ἀρχὴ, διότι ὑποθέτει τὴν ὕλην καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως· οὐδὲ τὸ ἀφηρημένον τῆς ὕλης, ἀλλὰ τὸ συμβεβηκὸς, σχέσις τῆς ὕλης (τοῦ φωτίζοντος καὶ φωτιζομένου).

Ὁ ἀήρ ἐστὶ τὸ δι' οὗ τὸ φῶς εἶναι δυνατόν· τὸ φῶς κινεῖ τὸν ἀέρα καὶ εἶναι ἐκστιλψις τοῦ ἡλίου εἰς τοὺς πλάνητας, δι' ὧν ἀλλοιώσις γίνεται. (§. 277).

Ὁ Ἐγγελος μὴ ἀποδείξας, ὡς ἔδει, τί τὸ φῶς ἐστίν ὑποθέτει φωτεινὸν καὶ σκοτεινὸν, ὅπως ἐξηγήσῃ τὸ φωτίζειν. Ὁ Ἐγγελος δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποθέσῃ τὴν ταυτότητα καὶ τὴν διαφορὰν αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἀποδείξῃ πόθεν ἢ θερμότης καὶ τί ἐστίν, ἐξ ἧς τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς γίνεται. Ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν στοιχείων εἰς τὸ ἕτερον δείκνυσιν, ὅτι πᾶσιν ὑπόκειται κοινὴ τις ὕλη (§. 278). Ποῖα δ' εἶναι αὕτη; ὁ Ἐγγελος οὔτε τοῦτο ἀπέδειξεν οὔτε τὴν ἐκ μιᾶς βαθμίδος εἰς ἑτέραν μετάβασιν, ἀλλ' ἐκλαβὼν τὸ στοιχεῖον ὡς ἄτομον οὐδὲν ἐξήγησε· διὰ τοῦτο ἔπρεπε τὸ στοιχεῖον νὰ ἐξηγήσῃ ὡς μορφήν τῆς ὕλης ἀποκαλυπτομένης ἐν ταῖς στοιχείοις ὡς μορφαῖς. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ στοιχεῖα ἦτοι αἱ μορφαὶ δὲν εἶναι αὗται καθ' αὐτάς, δὲν εἶναι ἀτομικαί, ἀλλὰ μορφαὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ὕλης καὶ δυνάμεις διέπουσαι τὰ φυσικὰ ὄντα.

Τὰ στοιχεῖα, ἀήρ, ὕδωρ, πῦρ, γῆ, εἰσὶ σώματα φυσικὰ ἐν ὕλαις δεσμευμένα· διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχουσιν ἀπειρα στοιχεῖα, ἀλλὰ μόνον ταῦτα, διότι φῶς, ἠλεκτρισμὸς, χημισμὸς εἰσιν ἰδιο-

δράνεται ἀπλῶς, ζέσεις τῶν στοιχείων. Τὸ δὲ σῶμά ἐστι στοιχείων σύνθεσις καὶ ἐν αὐτοῖς οὐσιωδῶς ἢ τοῦ ἀτόμου ἀρχή.

Ἡ περὶ ἀέρος θεωρία τοῦ Ἐγγέλου (§. 282) φαίνεται καθαρὰ ἐπινόησις. Ἐὰν ἡ ὕλη ὑποτεθῆ τὸ κινητικὸν καθόλου, πρέπει νὰ ζητηθῆ τὸ στοιχεῖον τὸ ἐκφράζον κίνησιν καὶ ἐξ οὗ τὰλλα ἐξαρτῶνται, τουτέστιν ἐκεῖνο, ὃ εἶναι ἢ οὐσία τῶν ἄλλων. Τὸ οὐσιωδὲς ὅμως στοιχεῖον φαίνεται τὸ θερμὸν, διότι τοῦτο ἐμφαίνει κίνησιν, τουτέστιν ἡ πρώτη μορφή, ἐν ἣ ἡ ὕλη ἐκφράζεται. Τὸ θερμὸν ἐστὶν ἡ ζωὴ ὄλων τῶν φυσικῶν σωμάτων· ἀνευ θερμότητος οὐδὲν ἐν τῇ φύσει δύναται νὰ ὑπάρξῃ· τὸ φῶς, ὁ μαγνητισμὸς, ὁ ἠλεκτρισμὸς, ὁ χημισμὸς ἔχουσι βάσιν τὸ θερμὸν· ἀήρ καὶ ὕδωρ εἰσὶ μορφαί, ἐν αἷς τὸ θερμὸν φανεροῦται· τὸ θερμὸν ἐστὶ τὸ μέσον, τὸ ταῦτα συνδέον· ἡ δὲ γῆ ἐστὶ τὸ στοιχεῖον τὸ περιέχον πάντα· τὸ δὲ κινεῖν ἐν αὐτῇ ἐστὶ τὸ θερμὸν· διὰ τοῦτο ἡ μὲν γῆ ἐστὶν ἡ βάσις, τὸ δὲ θερμὸν τὸ κινεῖν, τὸ κοινόν, τὸ μέσον πάντων· ὁ ἀήρ γίνεται ὕδωρ ὅταν στερηθῆ τοῦ θερμοῦ, τὸ ὕδωρ ἀήρ, ὅταν τὸ θερμὸν αὐτῷ ἐνυπάρχῃ. Ἐπειδὴ ἡ γῆ εἶναι ἡ βάσις αὐτῶν, διαχωρίζονται ἀήρ καὶ ὕδωρ, ἐξ οὗ αἱ πηγαί, τὰ ὕδατα, ἐν τῇ γῆ γίνονται. (§. 282)· καὶ ἐντεῦθεν πάλιν παρ' Ἐγγέλου ἀποδεικνύεται σύγχυσις τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως μετὰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην. Τοῦλάχιστον ἔπρεπεν ὁ Ἐγγέλος νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ὕλη ἐστὶν ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ ὀριστὴ καὶ ὅτι τὰ στοιχεῖά εἰσιν αἱ πρῶται τῆς ὕλης μορφαί. Ἐν δὲ τῇ ἰδιοδρανεῖα τῶν στοιχείων ἔπρεπε δὴ τινὰ νὰ ἐξηγηθῶσι, πρῶτον τὸ πρᾶγμα καὶ δεῦτερον ἡ περὶ τούτου δοξασία τοῦ Ἐγγέλου· καὶ πρῶτον ἔπρεπε διὰ τῶν στοιχείων νὰ ἐξηγηθῆ ἡ μετεωρολογικὴ ἰδιοδράνεια, ἧς αἱ κατηγορίαι εἰσὶ τὰ στοιχεῖα, ὡς αἱ τῆς λογικῆς κατηγορίαι εἰσὶ κατηγορίαι τοῦ νοεῖν· ὡς πρὸς δὲ τὸ δεῦτερον ἡ περὶ τούτου ἐξήγησις τοῦ Ἐγγέλου δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ἡ μετεωρολογικὴ ἰδιοδράνεια ἔχει ὑπαρξιν ἐκτὸς τῶν σωμάτων (§. 286).

Ὁ Ἐγγέλος ὅμως περὶ τοῦ καθόλου, τῆς βαρύτητος, τῶν στοιχείων ὡς ἰδίων πραγματευθεὶς πραγματεύεται ἤδη καὶ περὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἀντὶ νὰ ἀποδείξῃ πῶς τὸ ἀτομικὸν σῶμα συνδέει τὰ στοιχεῖα εἰς ἓν ὅλον. Παρ' Ἐγγέλου ὅμως οὐδ' ἀνάπτυξις τῆς ὕλης

ἀπαντᾶται, ἀλλ' ὄντα κεχωρισμένα μόνον, ὡς ἡ συνεκτικότης, ἡ ἔλξις, ἡ βαρύτης, αἵτινες ἔπρεπεν ἀκολούθως νὰ ἀποδειχθῶσι συνέπειαι ἀπλῶς, μορφαί ἐμφανίσεως τῆς ὕλης. Πόθεν ὅμως ταῦτα τὰ φαινόμενα; οὐδὲ ταῦτα δείκνυσιν, οὐδ' ἔρχεται ἐκ τῶν πολλῶν εἰς τὸ ἓν, ἀλλ' εἰς τὰ καθ' ἕκαστα. (§. 290).

Ἡ φιλοσοφία ὅμως δὲν θεωρεῖ τὰ καθ' ἕκαστα, ἀλλὰ ταῦτα μόνον κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ ὅλον· ἡ τοῦλάχιστον ἔπρεπεν ὁ Ἐγγέλος νὰ ἀποδείξῃ τί ἐστὶ συνεκτικότης; τί ἔλξις, τί βαρύτης. Ὅσα ὅμως λέγει περὶ αὐτῶν δὲν εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία. Ἦ δ' ὑπὸ Σχελλιγγίου περὶ τούτων εἰρημένα φαίνονται πολλῶν τούτων κρείττονα.

Ἐπίσης δὲ δὲν ἐξήγησεν ὁ Ἐγγέλος τί ἡ ἐλαστικότης ἐστὶν (§. 297), ἧτις ἔπρεπε κατ' αὐτὸν νὰ ἴηαι ἰδιότης τῶν σωμάτων διὰ τῆς θερμότητος διατηρουμένων, ὡς λ. χ. συνεκτικὰ εἰσὶ τὰ ἔχοντα θερμὸν, ὡς ὁ ἀδάμας, τὰ μέταλλα, τὸ ἔλαιον, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Περὶ αὐτῶν ὁ Ἐγγέλος οὐδὲν λόγου ἀξίον ἀνέφερεν, οὐδὲ τὴν τοῦ Ζήνωνος λύει ἀντίφασιν θερμελιουμένην ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι χρόνος καὶ τόπος (κίνησις τῆς ὕλης) εἰσὶν ἀπὸ τῆς ὕλης χωριστοί. (§. 298).

Ἐπίσης δ' οὐδὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ περὶ τόνου εἰρημένα φαίνονται πάντα ὀρθά (§. 299 καὶ 300)· διότι δὲν ἀποδεικνύει ἂν ὁ τόνος εἰς ἀντικειμενικὸν ἀναφέρεται· ὁ σεισμὸς, ὁ τρόμος, δὲν ἀποτελεῖ τὴν φύσιν τοῦ τόνου· ὁ ἀήρ εἰς τὸν τόνον ἐστὶ τὸ μέσον· οὐδ' ἐκ τῆς αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τῆς συνεκτικότητος ὁ τόνος ἐξαρτᾶται, ἀλλ' ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ μουσικοῦ ὄργάνου, διότι ὁ τόνος τοῦ βιολίνου καὶ τοῦ κυμβάλου ἔχουσι διάφορον ποιότητα ἐν τῇ αὐτῇ κλίμακι, ἐξ οὗ φανερόν εἶναι, ὅτι ὁ τόνος εἶναι οὐ μόνον διάφορος κατὰ ποσόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιόν· διὰ τοῦτο ὁ τόνος δὲν δύναται νὰ ἀναχθῆ εἰς τὴν συνεκτικότητα, ὡς ὁ Ἐγγέλος ἰσχυρίζεται (§. 301. 302 καὶ ἐφ.).

Ὁ Ἐγγέλος τὰ γινόμενα ἐκλαμβάνει ἀρχὰς καὶ ὅσα ἐκθέτει δὲν φαίνονται ὀρθά, διότι ἡ χημικὴ ἰδιοδράνεια ἔπρεπε νὰ ἀντιστοιχῆ εἰς τὴν ταυτότητα, ἡ φυσικὴ εἰς τὴν ἀντίθεσιν καὶ ἡ τρίτη, ἧτις παρ' Ἐγγέλου ἐλλείπει, ἡ μετεωρολογικὴ, διότι αὕτη

συνδέει τὰ ὅμοια καὶ ἀνόμοια εἰς ἓν ὅλον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὀργανικόν, εἰς τὴν σύνθεσιν.

Ὁ Ἐγγελοσ ὁμωσ (§. 305—336) ἀναφέρει ἐμπειρικῶσ καὶ οὐχὶ τὰσ τούτων ἀρχὰσ, ὅπερ ἀποδείξεισ, ὅτι δὲν κατέσθη κάτοχοσ τοῦ ὕλικοῦ, περὶ οὗ ἐπραγματεύθη.

γ) Ὁ Ἐγγελοσ εἰσ τὴν ὀργανικὴν φυσικὴν μεταβαίνων (§. 337) λέγει ὅτι ἡ ἰδέα ἦλθεν εἰσ ὑπαρξίν, (ὡσ νὰ ἦτο πρότερον νεκρά!), εἰσ ζῶην, ἣτισ ἐστὶ α) ὡσ μορφὴ ὁ γεωλογικὸσ ὀργανισμὸσ, β) ὡσ ἴδιον ὑποκειμένοσ, ὅπερ ἐστὶν ὁ φυτικὸσ, καὶ γ) ὡσ ἴδιον συγκεκριμένοσ ὑποκειμένοσ, ὁ ζωϊκὸσ ὀργανισμὸσ.

α) Ἡ γεωλογικὴ φύσισ (§. 338).

Ἐνταῦθα ἔπρεπεν ὁ Ἐγγελοσ νὰ ἀποδείξη τί ἐστὶ ζωὴ, τὴν ἀρχὴν τῆσ ζωῆσ καὶ τὴν τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡσ καὶ τὴν σχέσιν τοῦ πλανητικοῦ συστήματοσ πρὸσ τὴν γῆν καὶ τὰ ὄντα (§. 239).

β) Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀρχεται τοῦ ὀργανισμοῦ χωρὶσ νὰ ἀποδείξη καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὸ πῶσ προέρχεται, ἀλλ' ὑποθέτει μετάβασιν ἐκ τοῦ νεκροῦ εἰσ τὸ ζῶν· ἐπίσης δὲ καὶ τὰ περὶ τροφῆσ εἰρημένα δὲν εἶναι νέα (§. 345 καὶ 346).

γ) Περὶ δὲ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ζῴων πραγματευόμενοσ ἐκλαμβάνει τὸ ζῴον ἄτομον. Πῶσ ὁμωσ γίνεται, ποία ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, οὐδὲν λέγει, ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου εἰσὶν ἀπλαῖ ἐμπειρικὰ παρατηρήσεισ (§. 347 καὶ ἐφ.).

Καὶ ἐνταῦθα χρώμενοσ τῷ σχήματι τῆσ λογικῆσ ἀνάγει τὴν ὀργανικὴν φύσιν εἰσ τὴν ἐννοϊαν τῆσ λογικῆσ καὶ περιγράφει τὰ ὀργανα μηχανικῶσ χωρὶσ νὰ ἀποδείξη νόμον τινὰ τῆσ μορφώσεωσ καὶ ἐξηγήσῃ τὴν σχέσιν τῶν αἰσθήσεων πρὸσ ἀλλήλασ καὶ τὸ νοεῖν.

Τέλοσ δὲ κάμνων λόγον περὶ γένουσ, εἶδουσ καὶ ἀτόμου ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ τέλος τοῦ ἀτόμου ἐστὶν ἡ ἀναίρεσισ αὐτοῦ ἐν τῷ γένει, καὶ ἡ ταυτότησ τοῦ ἀτόμου μετὰ τοῦ γένουσ ἐστὶν ἡ ἀναίρεσισ τῆσ ἀντιθέσεωσ, ὁ θάνατοσ τοῦ φυσικοῦ, καὶ τὸ ὑποκειμένοσ ἐν τῇ ἰδέα τῆσ ζωῆσ ἐστὶν ἡ ἐννοϊα· ἀρα ἡ πρώτη ἐκστασισ τῆσ φύσεωσ ἀνῆρθῃ, ἡ φύσισ ἐπανέρχεται εἰσ τὴν ἀλήθειαν αὐτῆσ, εἰσ τὴν ὑποκειμενικὴν ἐννοϊαν, ἥσ τὸ ἀντικειμενικόν ἐστὶ

τὸ ἀναίρεθὲν ἄμεσον τῆσ ἀτομικότητοσ, τὸ συγκεκριμένοσ καθόλου· ὡστε τίθεται ἡ ἐννοϊα, ἔχουσα τὴν εἰσ αὐτὴν ἀντίστοιχον πραγματικότητα, ἣτισ ἐστὶ τὸ πνεῦμα. Οὕτω λοιπὸν μεταβαίνει ὁ Ἐγγελοσ ἐκ τῆσ φύσεωσ, εἰσ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἀπορρίπτει αὐτὴν, αὐτῆσ ἐξελοθὲν, ὅπερ ὁμωσ ἐστὶν ἄτοπον. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἐγγελοσ, «ὅτι τὸ τέλος τῆσ φύσεωσ ἐστὶ τὸ νὰ φονεύσῃ αὐτὴ ἑαυτὴν καὶ νὰ διαρρήξῃ τὸν φλοιὸν τοῦ αἰσθητοῦ, τοῦ ἀμέσου, νὰ καύσῃ ἑαυτὴν, ὡσ ὁ φοῖνιξ, ὅπωσ ἐκ τούτου τοῦ ἐξωτερικοῦ ὡσ πνεῦμα ἀναστῆθῃ καὶ ἀναγεννηθῇ».

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ποιεῖ τὴν μετάβασιν εἰσ τὸ τρίτον μέρος, τὴν φιλοσοφίαν τοῦ πνεύματοσ.

III. Φιλοσοφία τοῦ πνεύματοσ.

Ὁ Ἐγγελοσ ἀρχόμενοσ τῆσ φιλοσοφίασ τοῦ πνεύματοσ λέγει, ὅτι ἡ γνῶσισ τοῦ πνεύματοσ οὐσα ἢ μᾶλλον συγκεκριμένη εἶναι διὰ τοῦτο καὶ ἡ δυσχερεστάτη (§. 377.).

Ἡ ἰδέα ὁμωσ αὐτὴ δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι τὸ πνεῦμα ἔχει πλεῖον περιεχόμενον.

Τὸ γνῶθι σαυτόν, ἡ ὑπερτάτη ἐντολή, δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει τισ νὰ γνωρίσῃ τὰ πάθη του, τὰσ ἀδυναμιάσ του, ἀλλὰ τὸν ὀριζμόν αὐτοῦ. Ἀπορεῖται δὲ πότερον μία εἶναι ἡ ψυχὴ ἢ πλειονεσ; Ὁ Ἐγγελοσ παρατηρεῖ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ γεννήσεωσ μέχρι θανάτου· ὁ τρόποσ οὗτοσ τῆσ παρατηρήσεωσ δύναται μὲν νὰ θεωρηθῇ μέσον ἐρεύνησ, (ἂν ἡ ὑπόθεσισ ἦναι ἀληθῆσ), δὲν δύναται ὁμωσ νὰ θεωρηθῇ ὀρθὸσ, διότι τὸ δυνάμει ὄν προηγείται τοῦ ἐνεργείᾳ ὄντοσ, καὶ ἡ μὴ ἀνεπτυγμένη ζωὴ δὲν πρέπει ὑπ' ὄψιν νὰ λαμβάνηται, ἀλλὰ τὸ πραγματικόν, δηλαδὴ ὁ τέλειοσ ἄνθρωποσ· διὰ τοῦτο ὁ ἰσχυρισμόσ τοῦ Ἐγγελοῦ, ὅτι αὐτὸ λογικόν εἶναι τὸ πραγματικόν καὶ τὸ πραγματικόν τὸ λογικόν», φαίνεται παραλογισμόσ, διότι ὁ Ἐγγελοσ δὲν ἔχει ἀντικείμενον τὸ πραγματικόν, τὸ τέλειον, ἀλλὰ τὸ δυνάμει, τὸ προηγούμενον τοῦ πραγματικοῦ· διότι, ἐάν τὸ δυνάμει ὄν ὑπετίθετο ὡσ τὸ πρότερον, ἔπρεπε τὸ καθ' ἕκαστον νὰ ἦναι τὸ πρότερον τοῦ θεοῦ (§. 377.).

Ὁ Ἐγγελοσ λέγει ῥητῶσ (§. 381), ὅτι τὸ πνεῦμα ἔστί τὸ πρότερον τῆσ φύσεωσ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὕστερον· τὸ πρότερον, διότι θέτει αὐτὸ ἑαυτὸ εἰσ τὴν φύσιν, ἵνα ἔλθῃ εἰσ ἑαυτὸ· τὸ πνεῦμα ἔχον ὑπόθεσιν τὴν φύσιν ἔστί ὡσ τέλος αὐτῆσ πρὸ αὐτῆσ καὶ ὑπὲρ αὐτῆν. Διὰ τοῦτο τὸ τρίτον μέρος τῆσ φιλοσοφίασ ἔχει ἀντικείμενον τὸ πνεῦμα καὶ αὐτὸ θεωρεῖ καθ' ὅλασ αὐτοῦ τὰσ ἀναφοράσ, τουτέστι καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ. Ὁ Ἐγγελοσ ὁμοσ ἔπρεπε κυρίωσ νὰ διακρίνῃ τὰσ ψυχολογικάσ μορφάσ ἀπὸ τῶν πνευματικῶν, ὕπερ ὁμοσ οὐκ ἐποιήσατο· πνευματικά μὲν μορφά ἦτοὶ οὐσιώδεισ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ἡ πολιτεία, ἡ τέχνη, ἡ θρησκεία, ἡ φιλοσοφία, ἐν αἷσ τὸ πνεῦμα φανεροῦται, καὶ αἵτινεσ μόνω τῷ ἀνθρώπω ὑπάρχουσι· ψυχολογικά δὲ αἰσθησ, αἰσθημα, μνήμη, λέγειν, νοεῖν· αἱ μὲν πνευματικά ἠδύναντο νὰ κληθῶσιν ἐνέργειαι, αἱ δὲ ψυχολογικά δυνάμεισ.

Ὁ Ἐγγελοσ δὲν ἐγνώρισεν, ὅτι αἱ μορφά αὐται ἐν ἐκάστῃ σειρᾷ ἀπαντῶνται· τὴν δὲ οὐσίαν αὐτῶν ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ πρῶτον ἀφηρημένωσ, δηλαδὴ τὴν τοῦ αἰσθηματοσ, τοῦ νοεῖν, καὶ ἔπειτα τὴν σχέσιν αὐτῶν· ἄρα τὴν θεωρίαν του ἔπρεπε νὰ διαιρέσῃ εἰσ δύο, ὧν τὸ μὲν νὰ πραγματεύηται περὶ τῶν φυσικῶν τοῦ πνεύματοσ μορφῶν, τουτέστι τῶν δυνάμεων, τὸ δὲ περὶ τῶν οὐσιωδῶν, τουτέστι τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ· διότι αἱ μὲν φυσικά μορφά φαίνονται δυνάμεισ τοῦ πνεύματοσ, διαφορά γενικά, αἱ δὲ οὐσιώδεισ, αἱ ἐνέργειαι, διαφορά εἰδικά.

Πρῶτοσ ὁ Ἀριστοτέλῃσ διέκρινε γενικάσ καὶ εἰδικάσ διαφοράσ, καὶ ἡ διάκρισισ αὐτῆ φέρεὶ πάντωσ εἰσ τὰσ φυσικάσ καὶ οὐσιώδεισ τοῦ πνεύματοσ διαφοράσ.

Τὴν διάκρισιν ὁμοσ ταύτην τὸ σύστημα τῆσ ταυτότητοσ καὶ τοῦ Ἐγγέλου νὰ ποιήσῃ δὲν δύναται, διότι τοῦτο δείκνυσι μόνον τὰσ γενικάσ διαφοράσ, οὐχὶ δὲ καὶ τὰσ εἰδικάσ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ δώσῃ πραγματικὸν τοῦ πνεύματοσ ὄρισμόν.

Τὸ ψυχολογικὸν πνεῦμα ὑπάρχει μόνον τῷ ἀνθρώπω· ὁ ἀνθρώποσ ὁμοσ διὰ τῆσ αἰσθησέωσ αὐτοῦ ἀνήκει καὶ εἰσ τὰ ὀργανικά ὄντα. Τὰ ὀργανικά ὄντα ἀμοιροῦσι μὲν τοῦ πνεύματοσ,

ἔχουσιν ὁμοσ ἀνάλογον τῷ πνεύματι τὴν ἐμφυέαν, ἥτισ φαίνεται γενικωτέρασ φύσεωσ καὶ διὰ τοῦτο ὡσ ἐνέργειά ἔστί ζωὴ τῶν ὀργανικῶν ὄντων.

Ἡ δ' ἔστί ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου; ἵνα τοῦτο τὸ ζήτημα λυθῇ, πρέπει νὰ ζητηθῇ τί ἔστί ἡ ψυχῇ, δεύτερον ποῖαι μορφά αὐτῇ ὑπάρχουσι καὶ τρίτον ἡ ἀναφορά αὐτῶν πρὸσ αὐτῆν.

Αἱ ψυχικά δυνάμεισ ἔπρεπε νὰ διακριθῶσιν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν ἐνεργειῶν, διότι αἱ μὲν δυνάμεισ θὰ ἀντιστοιχοῦν εἰσ τὴν ὕλην, τὰ ὁμοιομερῆ, αἱ δ' ἐνέργειαι εἰσ τὰ ἀνομοιομερῆ, ἥτοι τὸ εἶδοσ, ἀν δηλαδὴ αὐται ἀνήγοντο εἰσ τὰσ ἀρχάσ τοῦ Ἀριστοτέλου. Ἡ διάκρισισ ὁμοσ αὐτῆ ἀναφέρει εἰσ ἀρχάσ, ἀνευ τῆσ γνώσεωσ τῶν ὁποῖων εἶναι ἀδύνατον τὰ φαινόμενα ταῦτα νὰ καταληφθῶσιν· ἔτι δὲ ἔπρεπε νὰ διακριθῶσιν καὶ ὅσα ὁ Ἐγγελοσ δὲν διέκρινεν, ὅσα δηλαδὴ ὑπάρχουσι τῷ ἀνθρώπω ὡσ ὀργανικῶ, ὅλον ὕπνοσ, ἐγρήγορισ, ὄνειρον, αἰσθημα καὶ λοιπά, καὶ ἐν τῇ ψυχολογίᾳ νὰ τηρηθῇ μόνον τὸ πνευματικόν, τουτέστι ὅσα οὐσία τῷ ἀνθρώπω ὑπάρχουσι. Ἴδαν ὁμοσ τοῦτο μόνον ἔπρεπε νὰ τηρηθῇ, ἔπρεπε καὶ νὰ γνωρισθῇ. Ποῖόν ἔστί λοιπὸν τοῦτο τὸ εἶδοσ, αὐτῆ ἡ ἴδιοσ τοῦ ἀνθρώπου οὐσία ἡ ποιοῦσα τὸν ἀνθρώπον ὄντωσ ἀνθρώπον; Ἐνταῦθα ἀναφύεται τὸ ζήτημα τί ὁ Ἐγγελοσ περὶ τούτου ἐδόξαζεν. Ὁ Ἐγγελοσ κατὰ τὴν μέθοδον αὐτοῦ ὑποθέτει τὸ ἀπλοῦν, τὸ κενόν, τὸ ἀφξημένον, ὡσ τὸ πρῶτον, τὸ δὲ σύνθετον, τὸ πλήρεσ, ὡσ τὸ ὕστερον, διότι, ὡσ πᾶν ὕστερον πρέπει νὰ περιέχῃ ἐν αὐτῷ τὸ πρότερον, οὕτω πρέπει καὶ τὸ πνεῦμα νὰ περιέχῃ ἐν ἑαυτῷ πρότερον τὸ ἀπλοῦν καὶ ἔπειτα τὸ σύνθετον, ἐνὶ λόγῳ ὅλασ τὰσ ἀντιθέσεισ, καὶ διὰ τοῦτο ἔστί τὸ μάλιστα συγκεκριμένον. Τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι τοσοῦτον ἀφηρημένον, ὡσ ἡ λογικῇ, οὐδ' ἐξ ἡμισείασ ὡσ ἡ φυσικῇ, ἀλλὰ τὸ μάλιστα συγκεκριμένον, διότι ὑποθέτει ἀμφότερα· ὡσ δὲ ἡ μέθοδοσ αὐτοῦ ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ἀφηρημένου, οὕτωσ ἔπρεπε καὶ τὸ πνεῦμα κατ' ἀρχάσ νὰ ὑποθεθῇ ἀτελέσ, πεπερασμένον, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν περιορισμόν τοῦ πνεύματοσ, ὅτι αὐτὸ εὕρισκεὶ τὴν φύσιν ὑπάρχουσαν· ἐν τῇ ὑψίστῃ βαθμίδι ἐξαφανίζεται ὁ δυαδικόσ τῆσ φύσεωσ καὶ τοῦ πεπερασμένου πνεύματοσ, τὸ ἀπόλυτον

πνεῦμα γινώσκει ἑαυτὸ ὡς τὸ ἀμφοτέρα παράγον, ἑαυτὸ ἐν αὐτοῖς ἀποκαλύπττον, ἑαυτὸ γινώσκον.

Τοῦτο ὁμῶς, ὅτι ὁ Ἐγγελος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἀφρημένου, δὲν φαίνεται ὀρθόν, διότι τὸ ἀφρημένον εἶναι τι παραγόμενον τοῦ ἐξ οὗ ἀφαιρεῖται καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῦ ὑστερον, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ ἦναι τὸ πρῶτον. Ὅτι δὲ τὸ πνεῦμα εἶναι εὐληπτότερον τῆς φύσεως, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει χρεῖαν νὰ ἔλθῃ ἐξ ἑαυτοῦ εἰς τὴν φύσιν. Ἐνταῦθα δὲ πρέπει νὰ διακριθῇ τι πραγματεύεται ἡ φιλοσοφία, καὶ ἂν ἦναι ψυχολογία ἢ ἀνθρωπολογία. Ἡ ἀνθρωπολογία ἀντικείμενον ἔχει τὰς κλίσεις, τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου· οὕτω λ. χ. ἡ φαντασία ἐστὶ μίαια, καὶ ὁμῶς αὕτη ἐστὶν ἄλλη μὲν παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς, ἄλλη δὲ παρὰ Ἕλλησι καὶ ἄλλη παρὰ τοῖς Εὐρωπαίους. Ἐάν τις τὸ ἀντικείμενον τοῦτο πραγματευθῇ ἀφρημένως, ἔχει νὰ ὁμιλήσῃ μόνον περὶ τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου καθόλου· ἡ γνῶσις ὁμῶς αὕτη τῆς ἀνθρωπολογίας, τῆς ἠθικῆς, ἐστὶ ἀναγκαῖα πρὸς τελειοποίησιν τοῦ πνεύματος. Τὸ πνεῦμα ὁμῶς φανεροῦται ὑπὸ διαφόρους περιστάσεις, ὧν ὁ ἀριθμὸς πρέπει νὰ προσδιορισθῇ, οὐδέποτε ὁμῶς ἐμφανίζεται καθαρὸν· διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν, ὅτι ἐκ τοῦ καθόλου παρατηρεῖ τις τὸ καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ θεωρῇ καὶ τὸ καθ' ἕκαστον, καὶ μάλιστα ἡ γνῶσις ἡμῶν δὲν ἄρχεται ἀπὸ τῶν καθόλου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα, διότι κατ' ἀρχάς δὲν γινώσκομεν καὶ διὰ τοῦτο μανθάνομεν.

Ὁ Ἐγγελος ὁμῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ ἀφρημένον, τὸ καθόλου, προηγεῖται, τὸ δὲ καθ' ἕκαστον ἔπεται. Ὅτι δὲ οἱ ἐμπειρικοὶ ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα ἤρξαντο, τοῦτο δὲν ἦτο ἀμάρτημα, ἡμάρτησαν δὲ οὗτοι, διότι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς δὲν παρήγαγον ἐκ τῆς ἐνότητος τῆς ψυχῆς, καὶ δὲν ἀπέδειξαν διὰ τί εἰσι τόσαι δυνάμεις καὶ οὐχὶ πλείονες ἢ ἐλάττωες.

Ὁ ὀρισμὸς τοῦ πνεύματος καθ' Ἐγγελον φαίνεται ἀτελής, διότι τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἐν τρίτῳ τινὶ ὡς ταυτότης· ἐάν δὲ τὸ πνεῦμα ὡς ταυτότης ἐκληφθῇ, δὲν ἐξηγεῖται ἡ ἴδιος αὐτοῦ φύσις, ἡ εἰδικὴ αὐτοῦ διαφορά.

Ὁ Ἐγγελος λέγει, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἡ ἐκ τῆς φύσεως εἰς ἑαυτὴν ἐπανελθοῦσα ἰδέα, ἡ δὲ φύσις ἐστὶν αὕτη ἡ ἰδέα, ἡ ἰδέα ὁμῶς ἐκτὸς αὐτῆς. Τὸ πεπερασμένον πνεῦμα ἐκλαμβάνει ὁ Ἐγγελος ὡς ὑποκειμενικὸν καὶ ἀντικειμενικὸν, καὶ τὸ μὲν ὑποκειμενικὸν τῇ φύσει ἀντίθετον, τὸ δὲ ἀντικειμενικὸν παράγον, καὶ ἐν τῇ παραγωγῇ ἐνεργητικόν· τὸ δ' ἀπόλυτον ἐκλαμβάνει ὡς τὸ συνδέον ἀμφοτέρα ἐν τῇ τέχνῃ, τῇ ὀρησκείᾳ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ.

Τίς λοιπὸν ἐστὶν ἡ εἰδικὴ τοῦ πνεύματος διαφορά; ἡ βαρύτης φέρ' εἰπεῖν ἐστὶν ἡ οὐσία τοῦ λίθου, τὸ ὀργανικὸν ἡ οὐσία τῶν φυτῶν, ἡ ζωὴ τῶν ζώων, τὸ λογικὸν ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀρχὴ· τίνας ὁμῶς ἄρχει τὸ πνεῦμα;

Τὸ πνεῦμα ἄρχει τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς φύσεως· ὥστε ὁ ἀνθρωπὸς ἐστὶν ὁ ἄρχων τῆς φύσεως, καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς φύσεως, ὡς λέγει ὁ Ἐγγελος· διὰ τοῦτο τὸ πνεῦμα ὡς ἀρχὴ τῆς φύσεως ἐστὶ πρὸ τῆς φύσεως, μόνον δὲ πρὸς ἡμᾶς φαίνεται ἡ φύσις προτέρα τοῦ πνεύματος· ἐν ταύτῃ τῇ ἀληθείᾳ ἐξαφανίζεται, ἀναιρεῖται, ἡ φύσις, τουτέστιν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πνεύματος· φύσις καὶ πνεῦμα ἐκλαμβάνονται ὡς εἶναι καὶ νοεῖν, ὡς πεπερασμένον καὶ ἀπειρον, ὡς πραγματικὸν (βέλτιον φυσικὸν) καὶ ἰδανικὸν, ὡς ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν· ἐν τῇ φύσει ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἀντίκεινται ἀλλήλοις· τὸ ὑποκείμενον ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ἐξωθεν, διότι ἀμφοτέρω εἰσι κεχωρισμένα. Τὸ πνεῦμα ὁμῶς ἔχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον ὡς μίαν ἐνότητα, τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον εἰσι ταῦτά, ταῦτά τὸ ἐνεργοῦν καὶ τὸ ἐνεργούμενον· ἄρα τὸ πνεῦμα ἔχει ἀντικείμενον ἑαυτὸ, τουτέστι τὸ ἐνεργούμενον ἐστὶν ἐνταῦτῷ αὐτὸ τὸ ἐνεργοῦν, καὶ τὸ ἀναιρούμενον αὐτὸ τὸ ἀναιροῦν, καὶ τὸ γινώσκόμενον αὐτὸ τὸ γινώσκον, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἐν μεταβαίνει εἰς τὸ ἕτερον, καὶ ἐπειδὴ ἀμφοτέρα ἐν ἐνὶ καὶ ἐν εἰσι, τουτέστι ταυτότης, ἐστὶν ἡ ἀποθετικότης ἐν τῇ ταυτότητι ἀπόλυτος· διότι ἡ ἐννοια ἐν τῇ φύσει ἔχει τὴν τελείαν αὐτῆς ἐξωτερικότητα, αὕτη δ' ἀναιρεῖται, καὶ ἡ ἐννοια γίνεται ἐντελῶς ἡ αὕτη μεθ' ἑαυτῆς· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα ὡς ἀρχὴ δὲν γίνεται ἐν τῇ φύσει, ἡ δὲ φύσις δὲν εἶναι ἀρ-

κούντως δι' αὐτὸ καθαρὰ, εἰσέρχεται τὸ πνεῦμα ἐν τῇ φύσει εἰς ἑαυτὸ, καὶ αὕτη ἡ εἴσοδος τοῦ πνεύματος εἰς ἑαυτὸ ἐστὶν ἡ ἀληθὴς γένεσις αὐτοῦ· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἐγγελος, ὅτι τὴν ταυτότητα τοῦ πνεύματος θεωρεῖ ὡς ἐπάνοδον εἰς ἑαυτὸ ἐκ τῆς φύσεως. (§. 381).

Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἄρχον ἄμα καὶ ἀρχόμενον, ἐστὶν αὐτόνομον, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ καλουμένη πολιτικὴ αὐτονομία, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἀρχων ἄμα καὶ ἀρχόμενος, καὶ ὅστις τὰ δύο ταῦτά ἐστὶν, ἐστὶν ἐλεύθερος καὶ οὐχὶ δούλος, ὡς ἡ φύσις, ἐν ἧ εἰσὶν ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον κεχωρισμένα.

Ὁ ὄρισμός ὅμως οὗτος τοῦ πνεύματος δὲν εἶναι πραγματικός· ἄρα ἡ ἰδέα τοῦ Ἐγγέλου ἐστὶν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως καὶ φανεροῦται τῷ πεπερασμένῳ πνεύματι πρῶτον μὲν ἀφηρημένως, ὡς ὄν, ὡς ταυτότης, ὡς ἄμεσον, δεύτερον δὲ ὡς φύσις, ὡς τὸ ἕτερον, καὶ τέλος ὡς τὸ ἐκ τῆς φύσεως εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθόν. Ἐν τῇ φύσει τὸ ταῦτόν καὶ τὸ ἕτερόν εἰσὶν ἀλλότρια, κεχωρισμένα, ἐν δὲ τῷ πνεύματι τὰ αὐτά, τὸ ὑποκείμενόν ἐστὶ τὸ ἀντικείμενον· διὰ τοῦτο καὶ τὸ γένος ἐστὶν ἡ ὑπαρξίς, τὸ δὲ εἶδος ἡ μορφή αὐτοῦ, τὸ γένος δι' ἑαυτὸ ἐστὶν ἴδιον καὶ ἐν τούτῳ ταυτότης μεθ' ἑαυτοῦ· διὰ τοῦτο ἐστὶ τὸ εἶδος τοῦ πνεύματος ἡ φανέρωσις αὐτοῦ. Τὸ καθόλου θέτει ἑαυτὸ εἰς διαφορὰς, ἐν τῷ πνεύματι ὅμως καθόλου καὶ ἴδιον, δύναμις καὶ πρᾶγμα εἰσι ταῦτά· διὸ ἡ ὀριστικότης τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἡ φανέρωσις, τουτέστιν οἱ ὀρισμοὶ εἰσὶν αἱ μορφαί, ἐν αἷς τὸ πνεῦμά ἐστὶ, καὶ αἵτινες αὐτὸ εἰσιν· ὥστε τὸ φανερούμενόν ἐστὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ πνεύματος, αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ὃ ἐν ἑτέρῳ μένει ἐν ἑαυτῷ. Ἐννοία καὶ πρᾶγμα εἰσι τῷ πνεύματι ταῦτόν, ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐστὶ πραγματικότης ἀπόλυτος· οὕτως εἰσι δικαίον, πολιτεία, τέχνη, ὀρησκεία, φιλοσοφία, μορφαί τοῦ πνεύματος, ἐν αἷς ὑπάρχει, καὶ ἐκτὸς αὐτῶν τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι πνεῦμα, διότι αὐταί εἰσὶν αἱ (οὐσιώδεις) διαφοραὶ τοῦ πνεύματος καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα.

Τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἐν καὶ πολλὰ ἐνταύτῳ, ἀν καὶ τὰ πολλὰ δὲν ἐκλαμβάνονται αὐτὸ τὸ πνεῦμα (§. 383.).

Ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος ἐστὶ μάθησις αὐτοῦ πρὸς ὑπαρξίν· τὸ εἶναι τῆς φύσεως ἐστὶν εἶναι τῆς ἰδέας· ἡ φύσις ἐστὶν ὑπαρξίς τῆς ἰδέας· ἰδέα καὶ φύσις εἰσὶν αἱ αὐταί· ἡ φανέρωσις, ἥτις ἐστὶν ἄμεσος μετάβασις, γένεσις τῆς φύσεως, ἐστὶν ὡς φανέρωσις τοῦ πνεύματος, θέσις τῆς φύσεως ὡς ἰδίου κόσμου τοῦ πνεύματος· ἡ φύσις ὡς ἄμεσός ἐστὶν ἡ γένεσις τῆς ἰδέας, θέσις τοῦ κόσμου, ἥτις ὡς ἀναφορά ἐστὶν ἐνταύτῳ ὑπόθεσις τοῦ κόσμου ὡς φύσεως ἀνεξαρτήτου. Κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ πνεῦμα ἡ φύσις δὲν εἶναι τοῦτο, ἐξ οὗ τὸ πνεῦμα προέρχεται, ἀλλ' ἡ φύσις ἐστὶν ἡ ὑπόθεσις τοῦ πνεύματος· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμά ἐστὶν, ἐστὶν ἡ φύσις, οὐχὶ ὅμως ἐπειδὴ ἐστὶν ἡ φύσις, ἐστὶ τὸ πνεῦμα, διότι τὸ πνεῦμά ἐστὶν ἀρχὴ τῆς φύσεως καὶ οὐχὶ ἀντιστροφή· τὸ πνεῦμά ἐστὶ πνεῦμα μόνον, διότι ἔχει τὴν φύσιν πρὸ αὐτοῦ, ἡ φύσις ἐστὶν ὑπόθεσις αὐτοῦ· τὰ ἔργα λ. χ. δὲν ποιοῦσι τὸν τεχνίτην, ἀλλ' ὁ τεχνίτης ἐστὶ τεχνίτης πραγματικῶς τότε μόνον, ὅταν ἔργα ποιῇ· οὕτως ἐστὶ τὸ πνεῦμα πραγματικόν, διότι ὑπάρχει ἡ φύσις· ἄρα τὸ πνεῦμά ἐστὶν αἷτιον τῆς φύσεως καὶ ἡ φύσις ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτοῦ· ἡ φύσις ὅμως ἐστὶ τὸ μέσον, ὁ ὄρος τῆς ἐμφανίσεως, τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ· ὥστε, εἰ αὕτη δὲν ἦτο, οὐδὲ τὸ πνεῦμα θὰ ἦτο· ἡ φύσις ἐστὶν ἐξιστάμενον, τὸ πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ· ὁ κόσμος ἐστὶν ὄλον. Εἰς τὸ ὑποκειμενικόν πνεῦμα, ὃ ἐν τῇ φύσει ἀπόλλυται, ἀναφέρεται, ὃ λέγει ὁ Ἐγγελος «ἡ φανέρωσις ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἐστὶ δημιουργία τῆς φύσεως, ἐν ἧ παραδίδει τὴν κατάφασιν καὶ ἀλήθειαν τῆς ἐλευθερίας του»· ὃ ἐστὶ, τὸ ὑποκειμενικόν πνεῦμα, ὁ ἄνθρωπος, ὃ ἐτέθη ἐν τῇ φύσει ὡς οὐσιώδεις, ἵνα σχηματίσῃ ἑαυτὸ ὡς φύσιν καὶ τὴν φύσιν νὰ δημιουργήσῃ ἐν τῇ ἐννοίᾳ, τουτέστι νὰ μάθῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ καὶ γνωρίσῃ ὡς ἱερογλυφικὴν νὰ ἐννοῇ, ὡς γλῶσσαν, ἣν δὲν ἐννοεῖ· αὐτὴν δὲ μανθάνον (πνεῦμα, ἄνθρωπος) γίνεται κάτοχον αὐτῆς· οὕτω νικᾷ τὸ πεπερασμένον πνεῦμα τὴν φύσιν νοερῶς καὶ νικῶν αὐτὴν, τουτέστι μανθάνον, γίνεται ἄρχον αὐτῆς καὶ γινώσκει ὅτι αὕτη ἦτο αὐτοῦ, καὶ τοῦτο δημιουργοῦν γινώσκει αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ· γινόμενον δὲ αὐτῆς διὰ τῆς

μαθήσεως κάτοχον και ἄρχον γίνεται ἐλεύθερον και ἀπ' αὐτῆς ἀνεξάρτητον.

Τοῦτο λοιπὸν τὸ πνεῦμα, ὃ κατ' ἀρχάς ἦτο δυνάμει μόνον, γίνεται διὰ τῆς φύσεως ἐνεργεία, τουτέστι πραγματικόν, γνωστικόν. Ἡ δὲ φανέρωσις αὐτῆ τοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἐστὶν ἡ διατήρησις τῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας.

Ὁ Ἐγγελοσ λέγει, ὅτι τὸ ἀπόλυτόν ἐστὶ τὸ πνεῦμα· οὗτος ὁ ὀρισμός ἐστὶν αὐτῷ ὁ μέγιστος. Οὗτος ὁμοίως ὁ ὀρισμός τοῦ Ἐγγελοσ δὲν φαίνεται ὀρθός, διότι, εἴ τις εἶπει, ὅτι τὸ ἀπόλυτόν ἐστὶ τὸ ὄν, οὐδὲν λέγει, διότι και τὸ φύλλον ἐστὶν ὄν, ἄρα τὸ ἀπόλυτόν ἐστὶ φύλλον· διὰ τοῦτο ἀναφέρεται τὸ ζήτημα ποῖον ; διότι ὄντα εἶσι πολλά, οἷον φυτὸν, ζῶον, ἄνθρωπος, λίθος· ἐάν τις εἶπη, ὅτι τὸ ἀπόλυτόν ἐστὶν οὐσία. οὐδὲ τότε λέγει τίς τι, διότι οὐσαί εἶσι πολλαί· διὰ τοῦτο πρέπει ἐν παντὶ ὀρισμῷ νὰ θεωρηθῆ και ἡ εἰδικὴ διαφορά, ἣν ὁμοίως ὁ Ἐγγελοσ δὲν ἔδωκεν (σ. 384), ἀλλὰ νομίζει, ὅτι ἕκαστον ἀντικείμενον πρέπει 1) νὰ θεωρηθῆ ἀφηρημένως, 2) ἀπὸ τῆς ἀφαιρέσεως νὰ μεταβῆ εἰς διαφορὰς, και 3) ἐξ αὐτῶν νὰ ἔλθῃ εἰς ἑαυτὸ, και κατὰ τὴν δοξασιαν ταύτην πρέπει 1) νὰ θεωρηθῆ ἡ ἐνέργεια, 2) αἱ ἐνέργειαι (αἱ μορφαὶ ἦτοι ἀντικείμενα) και 3) ἡ ἀναφορὰ τῆς ἐνεργείας (ὑποκειμένου) εἰς τὰς ἐνεργείας, ἄρα πρῶτον ἀρχεται ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου, ἔπειτα ἀπὸ τοῦ ἀντικείμενου και τρίτον ἀπὸ τῆς ἀναφορᾶς· ἐπομένως τὸ πνεῦμα ὡς ὑποκείμενόν ἐστὶν ἀναφορὰ μόνον εἰς ἑαυτὸ, ταυτότης μεθ' ἑαυτοῦ, και ἐν ταύτῃ τῇ μορφῇ, ἐν τῇ ἀναφορᾷ τῆς ἰδέας εἰς ἑαυτήν, ἐστὶν ἐξ ὑποκειμένου πνεῦμα. Ἐὰν ἡ ἰδέα μεταβῆ ἐξ ἑαυτῆς εἰς τὸ ζῆν, εἰς τὸ πραγματικόν, τὸ ἀντικείμενον, εὐρίσκεται ἐν τῇ μορφῇ τῆς πραγματικότητος, ὡς ἐν τῇ πολιτείᾳ· ἐν ταύτῃ τῇ μορφῇ ἐστὶν ἡ ἰδέα τὸ ἐξ ἀντικείμενου πνεῦμα. Ἐὰν δὲ ἡ ἰδέα ἐκ τοῦ ἀντικείμενου, τῆς ἐκτὸς αὐτῆς ἀναφορᾶς ἀναφέρηται εἰς ἑαυτήν ὡς ὑποκείμενον, και τὰς μορφαὶς ταύτας πάλιν ἀναίρῃ, οἷον πολιτείαν, ἠθικὴν, κτλ., και ἐν ἑαυτῇ ἄλλον κόσμον ποιῆσῃ, δηλαδὴ τέχνην, θρησκείαν και φιλοσοφίαν, γίνεται τὸ πνεῦμα ἀπόλυτον· ὥστε τὸ ἀπόλυτον πνεῦμά ἐστὶ τὸ γινόμενον κάτοχον και τῆς ἰδανικότητος

(ὑποκειμενικότητος) και τῆς πραγματικότητος (ἀντικειμενικότητος) αὐτοῦ.

Τὸ ἐξ ὑποκειμένου και ἐξ ἀντικείμενου πνεῦμα περιλαμβάνουσι τὴν θεωρίαν τοῦ πεπερασμένου πνεύματος. Τὸ πεπερασμένον ὁμοίως πνεῦμά ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ ἀπειρον, ὡς ἴδιον δὲ δὲν εἶναι ἐλεύθερον, ἀπόλυτον. Τὸ πνεῦμα ἐν τῷ πεπερασμένῳ ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ ἀπειρον, ἐλεύθερον, οὐχὶ ὁμοίως ἐν ταῖς μορφαῖς αὐτοῦ· διὰ τοῦτο μεταβαίνει εἰς ἀπείρους μορφαὶς, τὴν τέχνην, τὴν θρησκείαν, και τὴν φιλοσοφίαν, και ἐν αὐταῖς εὐρίσκει ἑαυτὸ ἀπειρον, ἀπολύτως ἐλεύθερον· διὰ τοῦτο ὀνομάζει ὁ Ἐγγελοσ τὸ πεπερασμένον φαινόμενον και περιορισμὸν τοῦ πνεύματος, και ὅτι τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ἀναίρῃ αὐτόν, ὅπως ἔχη και γινώσκῃ τὴν ἐλευθερίαν ὡς τὸ εἶδος αὐτοῦ, τουτέστιν ὅπως ἦναι ἀπολύτως φανερούμενον.

Τὸν περιορισμὸν ὁμοίως αὐτοῦ δὲν δύναται τὸ πνεῦμα νὰ ἀναίρῃ ἄλλως, εἰμὴ μόνον διὰ τῆς γνώσεως· διὰ τοῦτο αἱ διάφοροι βαθμίδες τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος εἶσι βαθμίδες τῆς αὐτοῦ ἀπελευθερώσεως, ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἀληθείᾳ τῆς ὁμοίας ἡ προὔπαρξις ἐνὸς κόσμου ὡς ὑποτιθεμένου και ἡ γένεσις αὐτοῦ ὡς τιθεμένου ὑπ' αὐτοῦ (διότι τὸ πνεῦμα γεννᾷ τὰς μορφαὶς του) και ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπ' αὐτοῦ εἶσιν ἐν και ταύτόν.

Ἐπειδὴ ὁ Ἐγγελοσ τὸ πεπερασμένον πνεῦμα συνταυτίζει μετὰ τοῦ ἀπολύτου, ἔπεται, ὅτι τὸ πεπερασμένον πρέπει νὰ ἀναίρῃ ὡς μάταιον και μηδαμινόν.

Ἦ δὲ ὁ Ἐγγελοσ νοεῖ πνεῦμα ; ὁ ὀνοματώδης αὐτοῦ ὀρισμός ἦτο, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστὶ συνειδός. Ἦ ὁμοίως ἐστὶ συνειδός ; Τὸ συνειδός ἐκφράζει γνῶσιν, ἡ γνῶσις ὁμοίως ἐκφράζει οὐ μόνον ἀντικείμενον, ἀλλὰ και ἀναφορὰν· και τοῦτο ἔχει πᾶσα γνῶσις κοινόν, ὅτι ἔχει ἀντικείμενον και ἀναφορὰν εἰς τὸ νοεῖν, π. χ. οἶκός ἐστὶν ἀντικείμενον και περὶ αὐτοῦ ἐστὶ και τις παράστασις· ὅταν γνωρίσῃ τις, τί ἐστὶν οἶκος, γινώσκει, ὅτι ἐστὶ και ἀντικείμενον και ἴσταται εἰς ἀναφορὰν πρὸς τὸ νοεῖν. Τὸ ὑποκείμενον ὁμοίως ἔχει τὸν οἶκον, ὡς ἀντικείμενον ἑτερογενές, ἐκτὸς αὐτοῦ, και δὲν εἶναι ταύτᾳ· ἐν τῷ πνεύματι ὁμοίως ὑποκείμενον και ἀντικείμενόν εἶσι ταύτᾳ, τουτέστι τὸ νοεῖν ἐστὶν ἐνταύτῳ

αὐτὸ τὸ νοούμενον. Ὅθεν, ὅταν γίνεται λόγος περὶ τοῦ συνει-
δότος, τοῦτό ἐστι γνῶσις ἑαυτοῦ, αὐτογνωσία, καὶ τοῦτο ση-
μαίνει συνειδός, ὅτι τὸ γινώσκον καὶ γινωσκόμενον εἶσι ταῦτά·
οὗτός ἐστιν ὁ ὀνοματώδης τοῦ συνειδότης ὀρισμός· ἤδη δὲ πρέ-
πει νὰ δοθῇ καὶ ὁ πραγματικός.

Ἐὰν θεωρήσωμεν τὸν περὶ πνεύματος τοῦ Ἐγγέλου ὀρισμόν,
ὅτι δηλαδὴ τὸ πνεῦμά ἐστι ταυτότης ὑποκειμένου καὶ ἀντικει-
μένου, παρατηροῦμεν, ὅτι οὗτος ὁ ὀρισμός τοῦ πνεύματος ἐστὶν
ὀνοματώδης, καὶ δὲν σημαίνει ἄλλο εἰμὴ ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστι
συνειδός, τουτέστιν ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, δὲν σημαίνει
ὅμως καὶ τί τὸ πνεῦμά ἐστι, τουτέστιν ὁ πραγματικός τοῦ πνεύ-
ματος ὀρισμός παρ' Ἐγγέλου δὲν ὑπάρχει. Ἴδ' ἐστὶ τὸ πνεῦμα;
ἵνα δὲ πραγματικός δοθῇ ὀρισμός, πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ παρα-
βληθῇ πρὸς ὅλα τὰ ὄντα τοῦ παντός, καὶ ἐκεῖνο, καθ' ὃ διαφέ-
ρει, ἐστὶν ἡ εἰδικὴ αὐτοῦ διαφορὰ, ἣτις ἐστὶ τὸ πνεῦμα· πῶς τὸ
πνεῦμα διακρίνεται ἀπὸ τῆς ὀργανικῆς ζωῆς; Ἐπεὶ τὸ πνεῦμα καθ'
Ἐγγέλου δὲν εἶναι μέλος τοῦ ὅλου, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὅλον· ἐπεὶ δὲ
δέ ἐστὶ τὸ ὅλον, δύναται νὰ ἀφαιρήσῃ ἀπὸ πάντων, ἐστὶν ἐπι-
δεκτικὸν ἀπασῶν τῶν μορφῶν· ἐπεὶ δὲ ἐστὶν ἐπιδεκτικόν, ἐστὶ
δεκτικόν καὶ παντός εἶδους ὑπάρξεως.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος παραβληθῇ πρὸς πάντα τὰ ἐκ τῆς
φύσεως ἐξηρητημένα, ἐπεταὶ ὅτι τὰ μὲν ὄντα εἶσι ἐξηρητημένα,
ὁ δ' ἄνθρωπος ἀνεξάρτητος καὶ ἐλεύθερος, ἐπομένως ἐστὶν ὅλων
τῶν ἄλλων ὄντων διάφορος· τίς δ' ἐστὶν ἡ εἰδικὴ τοῦ ἀνθρώπου
διαφορὰ; συνειδός ἐστὶν εἶδος τι γνώσεως, ἡ δὲ γενικὴ ἐννοια,
ὅφ' ἣν τάσσεται τὸ συνειδός, ἐστὶν ἡ γνῶσις. Ἴδ' ἐστὶν ἡ γνῶ-
σις; Ἐἴ τις ἔλεγεν, ὅτι καὶ τὸ ζῶον γινώσκει καὶ κρίνει, τοῦτο
θα ἦτο τρόπον τινὰ ὀρθόν, ταῦτα ὅμως γινώσκουσι μόνον δι' αἰ-
σθήσεως· καὶ ὁ λίθος κρίνει τρόπον τινὰ ὡς βλέπων ἀδύνατον
νὰ συνυπάρξῃ ἐτέρῳ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ· διὰ τοῦτο μεθίσταται
ἢ ὠθεῖ τὸ ἕτερον· οὕτω γινώσκει καὶ κρίνει ὁ κύων ὅτι τὸ γάλα
ἐστὶν ἐδώδιμον, καὶ τὰ ἄλλα. Εἰς τί λοιπὸν συνίσταται ἡ ἄν-
θρωπίνη γνῶσις καὶ κατὰ τί τῆς τῶν ἄλλων ζῶων διαφέρει; Ὁ
κύων γινώσκει λ.χ. καὶ κρίνει ὅτι τὸ γάλα ἐστὶν ἐδώδιμον, ἀλλὰ

καθ' ὅσον ἡ ἄρεξις αὐτοῦ διεγείρεται, ἄρα δι' αἰσθήσεως, οὐχί
ὅμως διότι ἐστὶ γάλα, τουτέστιν αὐτὸ καθ' αὐτό. Ὁ μὲν κύων
βλέπει τὸ τρίγωνον, δὲν γινώσκει ὅμως τί τοῦτό ἐστίν· μόνος
δὲ ὁ ἄνθρωπος γινώσκει καὶ κρίνει τὸ ἀντικείμενον ἢ τοιοῦτον,
τουτέστι καθ' αὐτό· ἄρα ἡ γνῶσις ἦτοι τὸ συνειδός τοῦ ἀνθρώ-
που συνίσταται εἰς τὸ ὅτι δύναται τὰ πράγματα νὰ θεωρῇ αὐτὰ
καθ' αὐτά. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι ὅτι τὸ πνεῦμα, τὸ συνειδός,
ἐστὶν ἡ δύναμις τοῦ θεωρεῖν τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ καθ' αὐτά καὶ
οὐχὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ὡς τὰ ζῶα· καὶ αὕτη ἡ δύναμις τοῦ
θεωρεῖν τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ καθ' αὐτά, ἡ διακρίνουσα τὸν ἄν-
θρωπον ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων ζῶων καὶ ὑψοῦσα αὐτὸν ὑπὲρ
αὐτὰ, ἀποτελεῖ τὴν εἰδικὴν τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου δια-
φορὰν. Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη πάντως ἀναφέρεται εἰς ἀρχάς, ὅς
τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγέλου δὲν περιέχει, ὅπως δεόντως ἐξηγήσῃ
τὸ πνεῦμα καὶ τὰ τοῦ πνεύματος.

Ἐπειδὴ ὁ Ἐγγέλος ὀρθῶς τὸ πνεῦμα δὲν ὥρισε, δὲν ἠδύνατο
καὶ ὀρθῶς νὰ διαιρήσῃ αὐτό· Ὁ Ἐγγέλος διήρесе τὸ πνεῦμα πρῶ-
τον εἰς τὸ ἰδανικόν, δεῦτερον εἰς τὸ ἕτερον καὶ τρίτον εἰς τὸ
ἐπανελθόν εἰς ἑαυτὸ ἐκ τοῦ ἕτερου αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὴν διαί-
ρσιν ταύτην ἐκλαμβάνει τὸ πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ ὡς θεωρητικόν,
ἐν τῷ ἑτέρῳ ἐκτός αὐτοῦ ὡς πρακτικόν, καὶ τρίτον ὡς ἐνότητα
ἀμφοτέρων ὡς ἀπόλυτον.

Αἱ βαθμίδες, δι' ὧν τὸ πνεῦμα προβαίνει εἰς τὴν ἀπόλυτον
ἐλευθερίαν εἶσι ἐν μὲν τῷ θεωρητικῷ τὸ αἰσθημα, ἡ αἰσθηνομέ-
νη κατάστασις προχωροῦσα εἰς τόπον καὶ χρόνον γίνεται διὰ
προσοχῆς ἐποπτεία, διὰ τῆς προσοχῆς εἰς τὸ ἐποπτευόμενον
προβαίνει εἰς παράστασις, ἡ μνήμη ἐστὶ δεκτικὴ γνώσεως τῆς
ἐποπτείας, ἡ φαντασία δεκτικὴ παραγωγῆς τοῦ εἰδώλου αὐτῆς,
ἐν δὲ τῷ πρακτικῷ ἀρχεται ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ αἰσθήματος καὶ
προβαίνει ἕως οὗ ἡ βούλησις πληρωθῇ ὑπὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ
περιχομένου· τὸ θεωρητικὸν ὅμως καὶ τὸ πρακτικὸν καθ' Ἐγγε-
λὸν εἶσι ταῦτά, καὶ ἡ ταυτότης αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἐλεύθερον πνεῦ-
μα. Ἐπεὶ τὸ θεωρητικὸν πνεῦμα ἐν τῇ φύσει ἐστὶ ὅν ἐστι τὸ περιε-
χόμενον τῆς ἀνθρωπολογίας· ὅταν δὲ τὰ ἀντικείμενα ἦναι τῷ

πνεύματι ἐναντία, ἐστὶ τὸ φαινομενολογικόν. Τὸ δὲ ψυχολογικόν ἐστὶν ἡ ἐνότης τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ καὶ φαινομενολογικοῦ· ἡ δὲ φράσις «ἡ ἀλήθεια τῆς φύσεως ἐγένετο» δηλοῖ ὅτι κατ'ἀρχάς τὸ πνεῦμα δὲν ἦτο ἀρχὴ τῆς φύσεως· σημειωτέον δ' ὅτι τὸ πνεῦμα ἦτο τὸ πρῶτον οὐσία ἢ φύσις, ὅτι ὡς ἐλευθέρᾳ τῆς οὐσίας κρίσις εἶναι ἡ ὑπαρξίς (ἐμφάνισις) τοῦ ἀπολύτου (§. 388)· οὐσία δὲ ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ, ὄν, καὶ αὐτὸ τὰ ἐν ἑαυτῷ ἀποφασίζει νὰ γείνη ἄνθρωπος· ἡ οὐσία καθιστᾷ ὑποδεέστερα τὰ φυσικά, τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι πλέον ἢ ὑλικὴ δλότης, ὡς ἄστρα καὶ λοιπὰ, ἀλλὰ συγκεκριμένον καὶ τελεία ταυτότης τοῦ καθόλου καὶ τοῦ καθ'ἑκάστον· ἡ φύσις ἀναιρεῖται ὡς τὸ μὴ ἀληθές, διότι αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ δὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ἐστὶ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖόν ἐστὶν οὐ μόνον ἄϋλον, ἀλλ' ἡ καθόλου τῆς φύσεως ἀϋλότης, ἡ ἀπλή καὶ ἰδανικὴ αὐτῆς ζωὴ. Τὰ φυσικά δὲν ἔχουσι σύστασιν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλ' εἰσὶν ἀπλᾶ τοῦ πνεύματος φαινόμενα. (§. 389.).

Πῶς ἐξηγεῖ ὁ Ἐγγελοσ τὸν σύνδεσμον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος; Ὁ Ἐγγελοσ λέγει, ὅτι πᾶν ὑλικόν ἐστὶ φαινόμενον τοῦ πνεύματος καὶ μορφή αὐτοῦ. Ὁ Ἐγγελοσ ἐκλαμβάνει τὴν ψυχὴν διερχομένην τὴν περιόδον τῆς ζωῆς αὐτῆς, καὶ μάλιστα 1) ὡς φυσικὴν ἐν ἑαυτῇ, 2) ὡς αἰσθανομένην ἐν ἑτέρῳ, καὶ 3) ὡς πραγματικὴν, ἐν ἑαυτῇ καὶ ἐν ἑτέρῳ· ὡς φυσικὴ ἢ ψυχὴ φανεροῦται ἐν εἴδει ποιότητων (§. 390 καὶ ἐφ.)· τὸ πνεῦμα ζῆ ἐν τῇ οὐσίᾳ του, τῇ φυσικῇ ψυχῇ, τὸν βίον τῶν πλανήτων, τὴν διαφορὰν τῶν κλιμάτων, τὴν μεταβολὴν τῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐποχῶν, ἀνοίξεως, θέρους κτλ. 2) ἡ ψυχὴ μερικεύεται εἰς συγκεκριμένας διαφοράς τῆς γῆς, τῶν ἀνθρώπων κτλ., 3) καθίσταται τέλος ἀτομικῆ· ὥστε ἡ πρόδος ἀρχεται ἀπὸ τοῦ μᾶλλον ἀρηρημένου καὶ προβαίνει εἰς τὸ μᾶλλον συγκεκριμένον· ὥστε πρῶτον βίος φυσικός, κλίματα, ζῶα, ἔπειτα ἔθνη, πολιτεία καὶ λοιπὰ. (§. 393).

Ὁ ὕπνος ὁρως, ἡ ἐγρήγορις κτλ. δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ πνεῦμα ἢ πνεῦμα, ἀλλ' εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ ὀργανικόν. (§. 397. 398). Τὸ δὲ σώμα ἐστὶν ἡ πρὸς τὰ ἔξω τράπεζα ψυχῆ. (§. 310).

Ὁ Ἐγγελοσ διαιρέσας τὸ ἐξ ὑποκειμένου πνεῦμα εἰς ἀνθρωπο-

λογίαν, φαινομενολογίαν καὶ ψυχολογίαν ἀποπερατώνει τὴν ψυχολογίαν μετὰ τῆς ἰδέας τῆς εὐδαιμονίας, τουτέστι τῆς ἐκπληρώσεως ὅλων τῶν ὀρμῶν· ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ αἱ τῶν πολλῶν βουλήσεις συνδέονται εἰς μίαν λογικὴν καὶ καθόλου βούλησιν, ἐν ἧς τῇ πραγματοποίησει πᾶς τις εὐρίσκει τὸν ἴδιον σκοπὸν αὐτοῦ, τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ καὶ ἐπομένως τὴν ἐλευθερίαν του· αὕτη δ' ἡ καθόλου βούλησις ἐστὶ τὸ ἐξ ἀντικειμένου πνεῦμα καθόλου. Τὸ ἐξ ἀντικειμένου πνεῦμα ἐστὶν ἡ ταυτότης τοῦ θεωρητικοῦ καὶ τοῦ πρακτικοῦ, τουτέστι τὸ θεωρητικόν ἐστὶν ἐνταυτῷ καὶ τὸ πρακτικόν, τὸ ἐνεργητικόν ἐγὼ ὡς πράττον ἐστὶν ἑαυτὸ διορίζον, ἑαυτὸ θέτον (Naturrecht. §. 4). Τὸ ἐξ ἀντικειμένου πνεῦμα ἐστὶ βούλησις ἐλευθέρᾳ, διότι ἡ βούλησις νοοῦσά ἐστὶ λογικὴ καὶ ἐνεργητικὴ εἰς τὸ νὰ παράσχῃ τῷ περιεχομένῳ αὐτῆς πραγματικότητα, ἐν ἧ ἐστὶ πνεῦμα ἀντικειμενικόν.

Αὕτη δὲ ἡ ἐλευθέρᾳ βούλησις πραγματοποιεῖται πρῶτον ὡς ἴδιος, τουτέστιν ὡς πρόσωπον, ὃ σημαίνει ὅτι ἐστὶν οὐ μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τέλειον διοργανισμόν τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, οἷον ἰδιοκτησία δηλοῦσα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκτήσατο ἑαυτὸν, συνθήκη καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Ἐπειτα δὲ ἡ βούλησις στρεφομένη εἰς ἑαυτὴν ἀπὸ τῶν ἐκτός ἐστὶ τὸ δίκαιον τῆς ὑποκειμενικῆς βουλήσεως, ἡ ἠθικὴ, ἥτις ἐνταυθα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ καθήκοντος καὶ ἐστὶν ἐννοια σχετικῆ, λ.χ. οὐδὲν καθῆκον ἐμοῦ, ὃ δὲν εἶναι δίκαιον τοῦ ἑτέρου, καὶ ἀντιστρόφως· ἠθικὴ ὅμως καὶ δίκαιον δὲν εἶναι βαθμίδες, ἀλλὰ ταῦτά, διαφέρουσι δὲ μόνον, ὅτι τὸ μὲν ἐστὶν ἐξ ὑποκειμένου, τὸ δὲ ἐξ ἀντικειμένου· διὰ τοῦτο ἀμφότερα δὲν ἔχουσιν ἀλήθειαν εἰμῆ συνδεδεμένα ἐν τῇ ἐθιμότητι. (Naturrecht. §. 5. Encyclop. §. 482)· ὥστε ὁ Ἐγγελοσ διακρίνει τὸ ἀφηρημένον δίκαιον ἀπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ τὴν ἐθιμότητα θέτει ὑπὲρ ἀμφότερα. Τὸ δίκαιον ἐκλαμβάνει ἀπὸ τῆς ἠθικῆς ὡς ὑποκειμενικοῦ φρονήματος, ὡς ὑποκειμενικῆς βεβαιότητος, χωριστόν, ἀμφότερα δὲ συνδεδεμένα ἐν τῇ ἐθιμότητι.

(1) Ἐγγελοσ δεικνύει, ὅτι ἡ βούλησις ἐστὶν ἐνότης μεθ' ἑαυτῆς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς τὸ ἐρίζον τὴν βούλησιν,

δηλαδή ὀρμᾶς, κλίσεις καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· ἢ βούλησις αὕτη ἢ ὀρίζουμένη ὑπὸ ὀρμῶν, κλίσεων κτλ., ἐστὶν ἀπλῆ τῆς βουλήσεως μορφή καὶ δείκνυται ὡς αὐτογενῶν βούλησις μὴ ἀναγκωρίζουσα ἄλλο ἀνώτερον εἰμὴ τὴν διὰ μορφώσεως γενικότητα τῆς τῶν χρειῶν ἐκπληρώσεως, ἥτις κέκληται εὐδαιμονία· τέλος δ' ἢ βούλησις παρέχει ἑαυτῇ περιεχόμενον λογικόν, ἐν ᾧ βούλεται τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ἐλευθέρα βούλησις. Τὸ δὲ προῖόν τῆς ἐλευθέρας ταύτης βουλήσεως ὡς ὑπάρχον πραγματικόν, ἢ ἀντιστρόφως ἢ πρᾶξις ὡς προῖόν τῆς μόνῃ τὴν ἐλευθερίαν βουλομένης βουλήσεως ἐστὶ τὸ δίκαιον· διὰ τοῦτο τὸ δίκαιον ἔχει σημασίαν ἀντικειμενικὴν, ὡς ἡ φύσις, καὶ τὴν μορφήν τῆς ἀναγκαιότητος· διὰ τοῦτο τὸ δίκαιόν ἐστὶν ἡ ἐλευθερία ὡς πραγματοποιηθεῖσα ἔννοια, ἰδέα. Αἱ διάφοροι βαθμίδες ἢ μορφᾶι τοῦ δικαίου ἀποτελοῦσι σειράν καθ' ὅσον ἐν τῷ ἀφηρημένῳ δικαίῳ ἢ ἐλευθερίᾳ ἐστὶν ἥττον ἀνεπτυγμένη ἢ ἐν τῷ συγκεκριμένῳ· καὶ ἐν τῇ κατωτάτῃ δὲ βαθμίδι τοῦ δικαίου δὲν ὑπάρχει περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας, διότι πᾶν δίκαιον ὡς πραγματοποίησις τῆς ἐλευθερίας ἀντίκειται τῇ αὐθαιρεσίᾳ. Τὸ δίκαιον ἐμφανίζεται ὡς τὸ δίκαιον τῆς ἀμέσου ἐλευθέρας βουλήσεως, τουτέστιν ὡς προσωπικὸν δίκαιον ἢ ὡς τὸ ἀφηρημένον δίκαιον. (Philos. des Rechtes §. 34). Ἡ ἐλευθερία ὑπάρχει ἐν τινι πράγματι· διὰ τοῦτο πρέπει τὸ πρᾶγμα ὡς ἰδιοκτησία νὰ ἦναι σεβαστόν· ἢ ἐλευθερία ὑπάρχει ἐν τῇ ὑποκειμενικότητι τῆς βουλήσεως, τουτέστιν ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ πρᾶξις ἐστὶ τοῦ ὑποκειμένου μετὰ βουλήσεως καὶ γνώσεως αὐτοῦ γενομένη· ἢ ἠθικὴ πρᾶξις γινώσκειται ὅτι ἔκειτο ἐν τῇ προθέσει τοῦ ὑποκειμένου, καὶ τοῦτό ἐστὶν αἷτιον, ὅτι αὕτη ἦτο ὁ σκοπὸς καὶ ἐνδιέφερε τὸ ὑποκείμενον. Τὸ δίκαιον ὡς ὑποκειμενικὸν φρόνημά ἐστι τὸ ἠθικόν.

Ἡ ἐθιμότης καθὸ οὐσία ἔχει συγκεκριμένην πραγματικότητα ἐν τοῖς ὑποκειμένοις. Τὸ δίκαιόν ἐστὶν ἀφηρημένον ἀπὸ τῆς ἠθικῆς χωριστόν· ἢ ἠθικὴ ὡς ἐνότης τοῦ δικαίου καὶ τῆς ὑποκειμενικῆς βουλήσεως, ἢ δ' ἐθιμότης ὡς ἐνότης τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ οὐσίας. Ἡ οὐσία αὕτη διακλαδίζεται εἰς ἰδίαις ἠθικὰς δυνάμεις φανερούμενας ἐν συστήματι ὀργανισμῶν.

Καθ' ὅσον τὸ ὑποκείμενον διακρίνεται ἀπὸ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων, παρίστανται αὐταὶ ὡς καθήκοντα ἢ ὡς ἡ ἀρετὴ τῆς δικαιοσύνης· αὐταὶ ἐμφανίζονται ὡς συνήθεια, ἔθος τοῦ ἀτόμου· ἢ ἠθικὴ οὐσία δείκνυται ὡς τὸ πραγματικόν, τουτέστιν ἐνεργοῦν πνεῦμα μείζονος τινὸς ὄλου, εἴτε οἰκίας, εἴτε ἔθνους. Τοῦτο τὸ πνεῦμα ἐμφανίζεται ὡς φυσικόν κατὰ τὴν τῆς οἰκίας θεμελίωσιν διὰ γάμου. Ἐπειτα δὲ πολλαὶ οἰκίαι θεμελιούνται, ἢ πολιτικὴ κοινωνία, ἢ δευτέρα τῆς ἐθιμότητος μορφή· ἢ δὲ ὑψίστη μορφή τῆς ἐθιμότητος, ἢ πολιτεία, ἔχει τὴν ῥίζαν αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ. Ἡ πολιτεία συνδέει τὴν οἰκίαν καὶ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν καὶ ἐστὶν ἡ καθόλου οὐσιώδης βούλησις. Ἡ πολιτεία δὲν εἶναι πεποιημένη, οὐδὲ τὸ δίκαιον ἢ δύναμις τοῦ ἰσχυροτέρου, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαία, ἢ πραγματικότης τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, ἥτις ἀντικειμενικῶς μὲν φανεροῦται ὡς σύστημα ὀργανισμῶν, ὑποκειμενικῶς δὲ ὡς πατριωτικὸν φρόνημα. Τὸ πολίτευμα δὲν δύναται νὰ ποιηθῇ, ἀλλ' εἶναι ἢ φανέρωσις τοῦ πνεύματος τοῦ ζώντος ἐν τῷ ἔθνει· ὥστε ἕκαστον ἔθνος πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ κατάλληλον αὐτῷ πολίτευμα. Αἱ ἐγγυήσεις τοῦ πολιτεύματος κείνται μόνον ἐν τῷ φρονήματι, δὲ τὸ ἔθνος ζωογονεῖ. Αἱ βαθμίδες τῆς ζωῆς τῆς πολιτείας εἰσὶν ἢ νομοθετικὴ, ἢ διοικητικὴ καὶ ἢ ἡγεμονικὴ ἐξουσία. Ὁ Ἐγγελοὺς ὡς καλλίστην τῶν πολιτειῶν ἐκλαμβάνει τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν. Ὅταν δὲ πρόβηται περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας, ὡς ἐν πολέμῳ, εἰσὶν αὐτῷ πάντα ἀπέναντι τῆς πολιτείας μηδέν· ἢ ἠθικὴ τοῦ πολέμου σημασία ὑψίσταται εἰς τὸ ὅτι οὗτος κωλύων τὴν ἀπολίθωσιν τὴν ἐκ τῶν ἰδίων συμφερόντων προσηχομένην ἀναζωογονεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους. Ὁ πόλεμος ποιεῖ καὶ τὴν εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον μετάβασιν· ἐν αὐτῷ εἰσὶν αἱ πολιτεῖαι ἄτομα, ὧν ἕκαστον τὸ ἴδιον ἐπιζητεῖ.

Ἦν ταῖς τρισὶ ταύταις βαθμίαι, τῇ οἰκίᾳ, τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ ἐστὶ τὸ πνεῦμα ἢ ἐλευθέρα οὐσία, τὸ καθόλου, ὃν ἐν μὲν τοῖς ἀτόμοις πραγματικόν καὶ ἐν τοῖς ἰδίαις (ἔθνεσιν) κλειόμενόν ἐστὶ τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, δὲ περιορισμένον ζητεῖ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοῦ περιορισμοῦ, καὶ ἐλευθεροῦται διὰ τῆς

νοητικῆς ἀναπτύξεως. Ἐπειδὴ ὁμοίως ἢ ἐθνότης, ἢ ὑπαρξίς ἔθνους τινός, ἐστὶν ἐν τούτῳ τῷ περιορισμῷ οὐσιωδῶς, ἀπόλλυνται τὰ ἔθνη πρὸς ἐλευθερίαν ἐργαζόμενα. Ἐκαστον ἔθνος μόνον ἐν τῷ χρόνῳ αὐτοῦ καὶ ὡς μέλος τῆς προόδου ἔχει τὸ δίκαιον νὰ ὑπάρχη καὶ ἀρχῇ.

Τὸ παγκόσμιον πνεῦμα δὲν θεωρεῖ ὅλα τὰ μέλη του ἴσον ἔχοντα δίκαιον, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐν ὠρισμένη τινὶ ἐποχῇ ἔχει ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀπόλυτον δίκαιον καὶ θεωρεῖται αὐτῶν εὐγενέστερον, ὡς εἰσὶν εὐγενέστερα τῶν νομαδικῶν τὰ μᾶλλον ἀνεπτυγμένα, ἃ ὡς τοιαῦτα πρέπει νὰ ἦναι καὶ κυρίαρχα· τὰ δὲ ἐπὶ κατωτέρων βαθμίδων ἰστάμενα καλοῦνται βάρβαρα καὶ ὡς τοιαῦτα πολεμοῦνται καὶ ὑποτάσσονται. Οἷα ἢ ἀρχὴ ἐκάστου ἔθνους, τοιοῦτον ἐκλαμβάνεται καὶ τὸ ἔθνος· τὸ μᾶλλον λογικῶς ἀνεπτυγμένον ἐστὶ καὶ τὸ μᾶλλον ἰσχυρὸν ἐν τῷ δικαίῳ· ὥστε ἢ ἰσχὺς ἐστὶ κυρίως τὸ δίκαιον· ὥστε ἢ φυσικὴ ἰσχὺς καὶ τοῦ λόγου τὸ δίκαιον ἐνταῦθα συνδέονται. Τὸ ἥττον λογικῶς ἀνεπτυγμένον ὑποτάσσεται ὑπὸ τὸ μᾶλλον, καὶ τοῦτό ἐστὶν ἀναγκαία συνέπεια, διότι ἢ ἰδέα αὐτοῦ ἐστὶ λογικῶς κατωτέρα. Διὰ τοῦτο ἢ παγκόσμιος ἱστορία ἐστὶ τὸ παγκόσμιον δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὰ ἔθνη κατ' ἀξίαν καὶ δίκαιον δικάζονται.

Ἐπειδὴ δὲ ἢ Ἐγγελοσ τὸ πνεῦμα ἐν μὲν τῇ φύσει ἐκλαμβάνει πεπερασμένον καὶ τῷ ἀπολύτῳ ἀντίθετον, τουτέστι διηρημένον, ἀληθές δὲ καὶ παντοδύναμον ἐν τῇ ἐνότητι, ἐκλαμβάνει τὰ μὲν ἄτομα μηδαμινὰ καὶ μηδενὸς λόγου ἀξία, τὴν δὲ πολιτείαν ὡς ὅλον τὸ πᾶν, διότι ἢ μὲν πολιτεία ἐστὶν ἢ οὐσιώδης ἰδέα, τὰ δὲ ἄτομα συμβεβηκότα αὐτῆς. Ἐκ τούτου ὁμοίως ὁ ἔσχατος ἰδρύεται ἀπολυτισμός. Ἐπειδὴ καθ' ἢ Ἐγγελον ἢ μὲν πολιτεία βᾶσιν ἔχει τὴν οὐσιώδη καὶ κοινὴν βούλησιν, τὰ δὲ ἄτομα στεροῦνται αὐτῆς, ἰδρύεται βᾶσις τῆς πολιτείας ἢ βία καὶ ἢ αὐθαιρεσία. Ἐάν ὁμοίως ἢ πολιτεία ἀνωτέρα τοῦ ἀνθρώπου ἐκληφθῇ, μάλιστα δὲ τὸ πᾶν, ἔπεται, ὅτι αὕτη τίθεται ἐκτὸς πάσης σχέσεως καὶ τὸ σύστημα τοῦτό ἐστὶν ἀνελεύθερον, διότι τὸ ἀνώτερον, ὁ ἀνθρώπος, τίθεται ὑπὸ τὸ κατώτερον, τὴν πολιτείαν ὡς βᾶσιν αὐτοῦ,

ἢ ἠθικὴ τάσσεται ὑπὸ τὴν πολιτικὴν, ὁ ἀνθρώπος λογίζεται οὐδενὸς ἀξίος καὶ θουσιάζεται χάριν τοῦ κατωτέρου· ὥστε κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐστὶν ἰκανόν, ἐάν μόνον ἢ πολιτεία σωθῇ καὶ ἄς τμηθῇ ἢ κεφαλὴ καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος! Εἰς τι ὁμοίως συνίστανται τὰ μεγάλα, τὰ ἐνδοξα, τὰ ἀθάνατα ἔργα, ὅταν ἢ πολιτεία ὡς ἄτομον καὶ αὕτη πρὸς ἰσχυροτέρας ἀσθενῆς πρέπει νὰ ὑποταχθῇ ἰσχυροτέραις μὴ δυναμένη νὰ ἦναι αὐτόνομος καὶ ἐλευθέρα! εἰς τι, ὅταν ἢ ἐλευθερία καὶ αὐτονομία δὲν ὑπάρχη τοῖς ἀτόμοις, οὐδὲ ταῖς ἄλλαις πολιτείαις, ἀλλὰ μόνον τῇ ἰσχυροτέρῃ πολιτείᾳ!

Ἀπὸ τῆς πολιτείας ποιεῖ ὁ ἢ Ἐγγελοσ τὴν μετάβασιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἀρχεται ἀπὸ Βίκου. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ὁμοίως τοῦ Βίκου περιέχει παρατηρήσεις μόνον καὶ ἰδέας τινὰς περὶ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, διότι τὴν ἱστορίαν τοῦ μέσου αἰῶνος πραγματεύεται ἐν εἴδει παραρτήματος, τὴν δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων παραλείπει ὅλως.

Πολλὰς ἰδέας περὶ φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας εὕρισκε τις παρὰ Λεϊβνιτίῳ, Καντίῳ, Φιχθίῳ καὶ Σχελλιγγίῳ. Τὸ ζήτημα ὁμοίως τοῦτο ἐπραγματεύθη ὁ ἢ Ἐρδερὸσ, ὁ Σχλέγγελοσ, καὶ τέλος ὁ ἢ Ἐγγελοσ ὑποθέτων, ὅτι ἢ ἱστορία ἐστὶν ἢ ἀνάπτυξις τοῦ καθόλου πνεύματος ἐν χρόνῳ ὡς φυσικὴ καὶ ἀναγκαία πορεία αὐτοῦ. Τὸ πνεῦμα, ὁ λόγος, κυβερνᾷ τὸν κόσμον, ἢ σοφία ἐστὶν ἢ πρόνοια, ἢ τις οὐσα ἀπειρος δύναμις πραγματοποιεῖ τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

Τὸ ἔδαφος τῆς ἱστορίας ἐστὶ τὸ πνεῦμα, ἢ οὐσία τοῦ πνεύματος ἢ ἐλευθερία, ἢ ἱστορία ἐστὶν ἱστορία τῆς ἐλευθερίας· ἢ παγκόσμιος ἱστορία ἐστὶν ἢ πραγματοποίησις τῆς ἐλευθερίας, τὸ δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἄγονται τὰ ἔθνη· ἢ μελίων ἐλευθερία ἀρχεῖ τῆς ἐλάττονος, τὸ παγκόσμιον σκῆπτρον μεταβαίνει ἐξ ἐνὸς ἔθνους εἰς ἕτερον· ἢ ἱστορία ἐστὶν ἢ πράξις τοῦ καθόλου πνεύματος, τὰ ἔξοχα ἄτομα τὰ ὄργανα αὐτοῦ. Ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενον τῆς ἱστορίας ἐστὶν ἢ ἐλευθερία, δύναται ὡς τέλος νὰ τεθῇ τὸ συνειδὸς, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐστὶν ἐλεύθερος· ἐν τῇ πρώτῃ ὁμοίως περιόδῳ ἐλεύθερός ἐστὶν εἰς καὶ μόνος, ἐν τῇ δευ-

τέρη μόνον ὀλίγοι τινές, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ πάντες. Ὁ ἀρχαῖος, ὁ μέσος καὶ ὁ νέος κόσμος εἰσὶν αἱ φάσεις τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας.

Ποῖα ὁμῶς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποῖα ἡ γένεσις τῶν ἔθνων, πόθεν ἀρχεται ἡ ἱστορικὴ ἐποχὴ, ποῖα τῶν συμβάντων ἡ σημασία, ποῖον τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἔθνων ἐστὶ; διὰ τί δὲν λαμβάνει χώραν ἡ αὐτὴ πρόοδος εἰς ὕλην τῆν ἀνθρωπότητα; διὰ τί δὲν γίνεται μεθ' ἀρμονίας; διὰ τί ἔθνη ἐμειναν ἐκτὸς τῆς προόδου; ποῖον ἐστὶ τὸ τέλος τῆς προόδου;

Ταῦτα τὰ ζητήματα τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγέλου δὲν ἔλυσε. Ἐπειδὴ τὰ ἔθνη ἐνεκεν ἀτομικότητός εἰσι περιορισμένα, ἐν οὐδενὶ ἔχει τὸ παγκόσμιον πνεῦμα τὴν καθολικὴν πραγματικότητά αὐτοῦ. Τοῦτον τὸν περιορισμὸν τὸ πνεῦμα ἀναιροῦν γίνεται ἀπόλυτον, ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια.

Τὸ ὑποκειμενικὸν πνεῦμα ἀναπτύσσεται καθ' Ἐγγελον ἐκ τῆς φύσεως, ἐκ τοῦ ὑποκειμενικοῦ τὸ ἀντικειμενικὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ ἀπόλυτον, ὅπερ καλεῖται Θεός. Τοῦ Θεοῦ ὁμῶς προηγεῖται ἡ ὅλη σειρά, ἥτις, ὡς τις δύναται εἰπεῖν, ἐστὶν ἄθεος· ἡ ὕλη ἀνάπτυξις προήλθεν ἐκ τῶν προηγουμένων, ἡ διαλεκτικὴ διέρχεται τὴν κατάστασιν τοῦ δικαίου καὶ ἐπ' αὐτοῦ πραγματεύεται τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν συνθήκην, τὸ δίκαιον κατὰ τοῦ ἀδίκου, δεικνύει τὴν ἠθικὴν ὡς τὴν ὑποκειμενικὴν συμφωνίαν τοῦ ἴδιου μεθ' ἑαυτοῦ, ὑπὸ ταύτην τάσσει τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν ἐνοχλήν, τὸν σκοπὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν συγείδησιν, καὶ τέλος ἐνόησε δίκαιον καὶ ἠθικὴν ἐν τῇ ἐθιμότητι δεικνύουσα ὡς σχέσεις αὐτῆς τὴν οἰκίαν, τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πολιτείαν ἄνευ ὁμῶς ἀναφορᾶς πρὸς τὸ Θεῖον, ἐν ᾧ εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθῇ τὸ φρόνημα ἄνευ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἀναφορᾶς, διότι τὸ φρόνημα ἐν ἠθικῇ σημασίᾳ προέρχεται, ὅπου ἡ παράστασις τοῦ ὑπὲρ τὸν ἀνθρώπον Θεοῦ ὡς ἡ διορίζουσα παραλαμβάνεται εἰς τὸ ἐλεύθερον συνειδός. Τὸ ἠθικὸν ἐγείρεται μετὰ τούτου τοῦ αἰτίου· ἡ ἀναφορὰ πρὸς τὸ Θεῖον ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῇ ἐν τῇ συνειδήσει, διότι ἡ συνείδησις ἀναφάνεται, ὅπου τὸ ἀτομὸν ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ ὑπόλογον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἡ ἐννοία τῆς ὑποχρεώσεως ἄγει

εἰς τι ὑπὲρ τὸν ἀνθρώπον. (Hegel Phil. des Rechtes §. 136.).

Ὁ Ἐγγελος ἀναπτύσσων τὸ ἠθικὸν πρὸ τοῦ θρησκευτικοῦ ἀποκλείει τὸ Θεῖον ἀπ' αὐτοῦ· ἀκολουθῶς ὁμῶς ἔπρεπε νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἐν τῷ φυσικῷ δικαίῳ ὁ ὅρκος, διότι οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τῆς πίστεως πρὸς τὸν Θεόν· ἀλλ' οὐδὲ τὸ ποινικὸν δίκαιον δύναται νὰ θεμελιωθῇ ἄνευ τῶν ἐν τῷ συνειδότη ἐννοιῶν τῆς προθέσεως, τοῦ σκοποῦ, τοῦ φρονήματος.

Ἐν τῇ διαλεκτικῇ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἀναιρεῖται τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα. Ἐν τῇ ἀντικειμενικῇ γνώσει εἰσὶ τὰ ἐξωτερικὰ τοῦ παγκοσμίου πνεύματος καὶ αἱ ἀντιθέσεις τοῦ πεπερασμένου ἐν διαφωνίᾳ, καὶ αὕτη ἡ γνώσις ὑψοῦται εἰς γνώσιν τοῦ ἀπολύτου πνεύματος, γεννᾶται ἐν τῇ τέχνῃ, τῇ θρησκείᾳ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐλευθεροῦται καὶ τελειοποιεῖται.

Τὸ πνεῦμα ὡς ὑποκειμενικὸν οὐπω ἐστὶν ἀληθῶς ἐλεύθερον, διότι αὐτῷ ἀντίκειται ἡ φύσις ὡς ἕτερον· οὐδὲ τὸ ἀντικειμενικὸν ἐστὶν ἀληθῶς ἐλεύθερον, διότι αἱ αἰσθήσεις καὶ κλίσεις τοῦ ἀνθρώπου ἀντίκεινται τοῖς κοινοῖς νόμοις τοῦ δικαίου· ἡ σχέση αὕτη φέρει εἰς ἀντίφασιν· διὰ τοῦτο αἰσθάνεται ὁ ἀνθρώπος ὅτι ὑπὲρ αὐτὸν ὑπάρχει τι ἀνώτερον. Τὸ δὲ πνεῦμα, τὸ ἐλευθερούμενον ἀπὸ πάντων τῶν περιορισμῶν καὶ τῶν ἀντιθέσεων, ἐστὶ τὸ ἀπόλυτον. Τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα ἔχει τρεῖς μορφάς· πρῶτον μὲν δύναται νὰ ᾔηται ἄμεσον καὶ διὰ τοῦτο γνώσις αἰσθητῆ (δηλαδή τὸ ἄμεσον συγχέει ὁ Ἐγγελος μετὰ τοῦ αἰσθητοῦ) καὶ δύναται νὰ ἔχη χαρακτῆρα ἀντικειμενικόν· δεύτερον δὲ δύναται νὰ ἔχη τὸν ὑποκειμενικὸν τοῦ αἰσθήματος χαρακτῆρα καὶ τῆς παραστάσεως, καὶ τρίτον τὸ συνειδός τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ νοεῖν. Ἐντεῦθεν προκύπτουσι καὶ τρεῖς μορφαι, δηλαδή ἡ τέχνη, ἡ θρησκεία καὶ ἡ φιλοσοφία.

Ἡ ἄμεσος μορφή τοῦ ἀπολύτου ἐστὶν ἡ τοῦ κάλλους. (Aber Aesthetik.). Ἐν ταύτῃ τῇ μορφῇ τὸ ἀπόλυτον ἐμφανίζεται ὡς ἄμεσος ταυτότης τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φύσεως· ἡ μορφή αὕτη ἐστὶν ἡ τέχνη, ἡ φύσις τῆς τοῦ κάλλους ἰδέας.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἄμεσον τοῦτο ἐμφανίζεται τῷ ἀπολύτῳ μηδαμινόν, ὥθει εἰς τὸ νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἄμεσον ταύτην μορφήν καὶ

ποίησιν ἔμμεσον· καὶ αὕτη ἡ ἔμμεσος μορφή ἐστὶν ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως Ὀρησκεία, δηλοῦσα σχέσιν τοῦ ἀπολύτου εἰς ἑαυτὸ ἐν τοῖς ἀνθρώποις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σχέσις αὕτη παρίσταται ὡς σχέσις τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἐποπτείας, ἐν διαιρέσει, παρίσταται τοῖς ἀνθρώποις ὁ θεὸς ὡς τι ἀπ' αὐτῶν χωριστὸν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐξηρητημένοι ἐξ αὐτοῦ. Ταύτην δὲ τὴν ἀντιθέσιν ἀναιρεῖ ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ ἐξιλεώσεως, ἃς περιέχει ὡς μυστήριον, καὶ διὰ ταύτης τῆς ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως μεταβαίνει ἡ πίστις εἰς τὴν γνῶσιν, ἡ Ὀρησκεία εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν θεόν.

Καὶ τοῦτό ἐστι καθ' Ἐγγελον τὸ τέλος πάσης μαθήσεως καὶ ἐπιστήμης, τὸ νὰ γνωρῶσιν ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἐστὶν αὐτὸς ὁ θεός.

Ὁ Ἐγγελος ἀσπασάμενος πλείστας τῶν κορυφαίων περὶ Ὀρησκείας ἰδέας, οἷον Βεργέρου, Σολγέρου, Στεφφενάλου, Βαδέρου καὶ Σχελλιγγίου, καὶ θέσας τὴν λογικὴν βᾶσιν τῆς Ὀρησκείας ἐκθέτει κατ' ἴδιον τροπον, ὡς καὶ κατὰ τὸ σχῆμα αὐτοῦ τὴν περὶ τριάδος θεωρίαν ἰσχυρίζομενος, ὅτι ὁ πατὴρ πρὸ τῆς δημιουργίας ἐστὶν ἡ καθαρὰ λογικὴ ἔννοια, διήκουσα διὰ τῶν καθαρῶν τοῦ ὄντος κατηγοριῶν. Ὁ θεὸς πρέπει νὰ ἀποκαλυφθῇ, διότι ἡ οὐσία αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ἀναγκαία ἰδιοδράνεια· ἡ ἀποκάλυψις αὕτη ἐστὶν ὁ κόσμος, ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ υἱός. Ὁ θεὸς πρέπει νὰ ἀναιρέσῃ καὶ ταύτην τὴν ἀποθετικότητα τοῦ λογικοῦ καὶ ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτόν· τοῦτο γίνεται ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ Ὀρησκείᾳ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὃ ἐστὶ συγχρόνως τὸ ἅγιον πνεῦμα, δι' οὗ ὁ θεὸς κατὰ πρῶτον ἔρχεται εἰς συνειδὸς ἑαυτοῦ.

Καθ' Ἐγγελον λοιπὸν ἔπρεπεν ὁ θεὸς νὰ γείνη ἄνθρωπος, ἵνα γείνη γνωστικός! ὥστε καθ' Ἐγγελον ἡ ἐνανθρώπησις παρήγαγε ταύτην τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν αὐτὸς ὁ θεός, ἃς τὴν τέχνην καὶ τὴν Ὀρησκείαν διερχόμενος δοξάζεται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, δηλαδὴ ὡς φιλόσοφος!

Ἡ δὲ φιλοσοφία ἐστὶν ἡ ὁδὸς καὶ τὸ περὶ αὐτὴν συνειδύς· τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἐστὶν ἡ ἑαυτὴν νοοῦσα ἔννοια, ἰδέα, λόγος, ἃς χωρίζεται εἰς φύσιν καὶ πνεῦμα, ἵνα ἑαυτὸν γεννήσῃ ὡς πνεῦμα ἀπόλυτον.

Ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ ἔννοια ἀναιρεῖται πᾶσα ἀντιθέσις, πᾶς χωρισμὸς καὶ πάντα τὰ πρόσκαιρα, καὶ συνδέονται εἰς ἓν ὅλον, εἰς ἓν ἀίδιον καὶ ἀπλοῦν πνεῦμα.

Ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδέας ταύτης ὅλαι αἱ διαφοραὶ ἐξαφανίζονται, ὅλα τὰ πραγματικὰ καὶ ἱστορικὰ, καὶ αὐτὰ τὰ προηγούμενα παρίστανται ὡς μὴ ἀληθῆ, ὡς ἀπλᾶ φαινόμενα, ὡς μηδαμινὰ, οἷον ἡ φύσις, ἡ ἱστορία, ἡ Ὀρησκεία, ἡ πολιτεία, διότι πάντα ταῦτα δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ὄρμαι καὶ ἐπιβάσεις εἰς τὸ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ ἔννοια ἀπὸ παντὸς ἄλλοτρίου. Ἐὰν ὅμως ταῦτα ἀναιρεθῶσιν, ἡ Ὀρησκεία ἔσται μηδέν· ἐὰν δὲ μόνη ἡ ἔννοια διαμείνῃ, ἡ ἱστορία ἔσται ἀπάτη, ἀπάτη ὅλα τὰ ἐνδοξα τῆς ἀνθρωπότητος ἔργα, διότι ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ ἀναιρεθῶσιν ὡς ἀλλότρια τοῦ νοεῖν, ὅπως ἡ ἔννοια μείνῃ ἀγνή καὶ καθαρὰ! Ἐὰν ὅμως πάντα τὰ προηγούμενα ἀναιρεθῶσιν, τὰ ὑστερα ἔσονται κενὰ, ἡ ἠθικὴ ἔσται ἡ ἀναίρεσις τοῦ ἀτόμου, ἡ δικαιοσύνη ἡ δύναμις τοῦ νὰ φανερώσῃ πάντα τὰ ἄτομα μηδαμινὰ, ἐπομένως καὶ τὸ τέλος τοῦ ὅλου συστήματος ἔσται τὸ μηδέν, διότι τὸ ἐν καταναλισκὸν εἰς ἑαυτὸ πάντα φέρει ἐπὶ τέλος εἰς τὸ μηδέν.

Ἀλλ' ὁ Ἐγγελος καὶ ἐν ταῖς τελευταίαις βαθμίαις, τῇ τέχνῃ, τῇ Ὀρησκείᾳ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ, δὲν ἀποδίδει ὀρθῶς τὴν τάξιν αὐτῶν, διότι δὲν προηγεῖται ἡ τέχνη τῆς Ὀρησκείας, ἀλλ' ἡ Ὀρησκεία τῆς τέχνης, διότι καὶ ἡ τέχνη, ὡς ἡ πολιτεία, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱστορία, προήχθη καὶ ἀνεπτύχθη ἐκ τῆς Ὀρησκείας. Ὁ Ἐγγελος τὴν οὐσίαν τῆς Ὀρησκείας θέτων εἰς τὴν μορφήν τοῦ αἰσθήματος, τῆς παραστάσεως τῆς ἐποπτείας, τῆς ποιητικῆς φαντασίας, τοῦ πεπερασμένου νοεῖν, καταβιβάζει τὴν Ὀρησκείαν, καὶ πίπτει εἰς ἀντίφασιν, διότι ἡ Ὀρησκεία πρέπει νὰ περιέχῃ τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν· διότι ἡ Ὀρησκεία εἶναι ἡ ἀρχὴ, ἐξ ἧς ἡ πνευματικὴ ζωὴ, διότι καὶ ἡ πολιτεία καὶ ὁ ἠθικὸς βίος ἔχουσι θεμέλιον τὴν Ὀρησκείαν. Ὁ Ἐγγελος ποιῶν τὴν Ὀρησκείαν μορφήν τουτέστιν ἀπλοῦν φαινόμενον καὶ διὰ τοῦτο μὴ πραγματικὴν ἀναιρεῖ αὐτήν· διότι, ἂν ἡ Ὀρησκεία, ἡ πολιτεία, ἡ ἠθικὴ ἐκληφθῶσι μορφαί, ἄξιαν καὶ σημασίαν πραγματικὴν ἔχουσιν οὐδεμίαν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ Ἐγγελος ὑποθέτει τὴν

έννοιαν δημιουργικήν ὡς ἐν τῷ θεῷ νῶ· ἀπεδείχθη ὅμως ὅτι ἡ ὅλη τοῦ Ἐγγέλου διαλεκτική ἐστὶ φανταστική, διότι τὸ νοεῖν ἄνευ τῆς ἐποπτείας νὰ νοήσῃ δὲν δύναται, διότι ἄνευ νοεῖν καὶ ἐποπτείας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ συνέχεια μεταξὺ τοῦ νοεῖν καὶ τῶν ὄντων· διὰ τοῦτο ἡ λογικὴ αὐτοῦ ἢ οὐδὲν νὰ ὑποθέσῃ βουλομένη ὑποθέτει σιωπηλῶς, ὡς ἀπεδείχθη, τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν κίνησιν. Τὴν κίνησιν τῆς έννοιᾶς ὀνομάζει ὁ Ἐγγελος ἔμμονον συνέχειαν· ἡ ἔμμονος ὅμως πρόοδος ἐδείχθη φαινομένη, ἡ ἔμμονος συνέχεια διερρήχθη· ἡ διαφορὰ τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ μέσου ἀνηρέθη, ἡ ταυτότης σκοποῦ καὶ μέσου δὲν ὤθει εἰς ἀμοιβαίαν ἀναφορὰν ἐκ τῆς ἀποθετικῆς ἀπειρίας εἰς τὴν θετικὴν. Τὴν ἀναγκαιότητα ὁ Ἐγγελος ἐκλαμβάνει ὡς τὴν ἀναπτυχθεῖσαν πραγματικότητα. Ἐὰν τὸ ἐσωτερικὸν λογίζεται εἰς ἑαυτὸ, προέρχεται τὸ δυνατόν, ἐὰν τὸ ἐξωτερικὸν, τὸ τυχαῖόν· ἡ ταυτότης ἀμφοτέρων ἀποτελεῖ τὴν πραγματικότητα, ἣτις προβαίνει εἰς ἀναγκαιότητα, ὅταν ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν συγχωνυθῶσιν εἰς ἓν καὶ αἱ ἀντίθετοι κινήσεις εἰς μίαν ἐνωθῶσιν. Ἐν τοῖς διορισμοῖς ὅμως τούτοις δεικνύνται ἔχνη τοῦ ὑποκειμενικοῦ νοεῖν, ἐπομένως οἱ διορισμοὶ οὗτοι δὲν εἶναι καθαρῶς ἀντικειμενικοὶ, ὡς ὁ Ἐγγελος ἰσχυρίζεται.

Ἡ ὄντολογικὴ ἀπόδειξις κατ' Ἐγγελόν ἐστὶν ἡ ὅλη λογικὴ ἢ ἡ καθαρὰ έννοιᾶ ἐστὶν ἡ θεία (ἀπόλυτος) καὶ ἡ λογικὴ πρόοδος ἐστὶν ἡ ἀμεσος παράστασις τοῦ αὐτοδιορισμοῦ τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ὄν» (Log. II, 175). Μετὰ δὲ τῆς ἀναιρέσεως τῆς διαλεκτικῆς ἀναπτύξεως ἀναιρεῖται καὶ ἡ μορφή τῆς ὄντολογικῆς ἀποδείξεως.

Ἐπειδὴ ἡ φύσις κατ' Ἐγγελόν ἐστὶν ἐκτὸς τῆς λογικῆς, λογίζεται ὡς πτώσις ἐκ τῆς ιδέας, καὶ ἡ μετάθεσις ἐκ τοῦ λογικοῦ εἰς τὴν φύσιν, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Σχελλίγγιος, ἀδικαιολόγητος.

Ὁ Ἐγγελος (Log. σ. 43) ἀπεπειράθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ιδέαν ἐλευθέρως δημιουργίας δι' ἀντιστροφῆς τοῦ τέλους εἰς τὴν ἀρχήν. Τὴν ἀντιστροφὴν ὅμως ταύτην νὰ ἐπιχειρήσῃ δὲν ἐνόησε, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι αἱ πρὸς τὰ ἄνω βαθμίδες ἠδύναντο νὰ ἀντιστραφῶσι καὶ πρὸς τὰ κάτω. Ἀλλὰ δι' ἀπλῆς ἀντιστροφῆς ἐλευθέρως

δημιουργία νὰ προέλθῃ δὲν ἦτο δυνατόν, ἀλλὰ θὰ προήρχοντο καὶ ἄτοπα, διότι ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐγένετο ποιητικὸν αἷτιον τῶν ζῶων, τὰ ζῶα τῶν φυτῶν καὶ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ καθαρῦ ὄντος.

Διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ, ὅτι τὸ ὄλον τῆς ἐπιστήμης ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ κύκλος, τὸ πρῶτον ἔσχατον καὶ τὸ ἔσχατον πρῶτον, ἐξαφανίζεται ἡ έννοια τῆς ἀναπτύξεως, διότι δὲν ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ ἀπόλυτον μεταπίπτει εἰς τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ πλουσιώτατον εἰς τὸ πενέστατον.

Τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας τοῦ ζητήσας νὰ καταδείξῃ καὶ ὡς ἀρχὴν ἠμάρτησεν ὡς ζητήσας τὴν λογικὴν κίνησιν νὰ δείξῃ καὶ πραγματικὴν καὶ διὰ τοῦτο ἔπεσεν ἐκ τοῦ λογικοῦ εἰς τὸ ἄλογον, καὶ ἐκ ταύτης τῆς μεταβάσεως αἱ πλείστα αὐτοῦ ἀποπλανήσεις προέρχονται. (Sch. ἐν τῷ X. τόμῳ).

Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι τοῦ Ἐγγέλου τὸ ἐν ἑαυτῷ εἶναι τὸ δυνάμει ὄν τοῦ Σχελλίγγιου, ὅτι ὁ Ἐγγελος τὸ ἀπόλυτον ἐγνώρισεν ὡς πνεῦμα, ὡς τὸ πρότερον σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ὁ Ἐγγελος κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲν ἐπρότερησε τοῦ Σχελλίγγιου, διότι τὸ πνεῦμα ἀμφοτέρων ὡς τέλος δὲν εἶναι πραγματικόν.

Ἐν τῷ νεωτέρῳ ὅμως συστήματι αὐτοῦ ἀποφηνάμενος ὁ Σχελλίγγιος τὴν προτέραν λογικὴν φιλοσοφίαν προπαιδευτικὴν καὶ ὀρισμένην εἰς τὸ νὰ φέρῃ τὸ συνειδὸς εἰς τὸ θετικὸν ὄν, ἐξ οὗ ἡ δημιουργία παράγεται δι' ἐλευθέρως βουλήσεως καὶ ἐλευθέρως πράξις, ἐξηγεῖται, ἀνυφοῦται ὑπὲρ τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγέλου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ θέσις τοῦ νεωτέρου συστήματος αὐτοῦ ἀνήκει μετὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγέλου.

Τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγέλου κατ' ἀρχὰς ὑπελήφθη ὀρθόδοξον, διότι παρέλαβε τὴν περὶ τριάδος θεωρίαν καὶ ἰσχυρίζετο, ὅτι ἀπεκάλυψε τοῦ χριστιανισμοῦ τὰ μυστήρια. Ἡ κριτικὴ ὅμως διέλυσε τὴν ἀπάτην ταύτην, καὶ ὁ σύλλογος τῶν μεμνημένων διηρέθη εἰς χριστιανούς καὶ ἀντιχριστιανούς καὶ εἰς ἄλλους, οἵτινες ἐτράπησαν πρὸς τὸν Σχελλίγγιον.

Ἡ φιλοσοφία ὅμως δὲν πρέπει ἀληθῶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὰς συνεπειὰς συστήματός τινος, διότι ποῖος ἐργυᾶται ὅτι ἡ ἰσχύουσα

ἐν τινι χρόνῳ ὀρθοδοξία ἐστὶν ὁ καθαρὸς χριστιανισμὸς ; σύστημα, ὃ αὐτῷ ἐναντίον φαίνεται, ἠδύνατο νὰ ἦναι χριστιανικώτερον τῆς ὀρθοδοξίας· καὶ ἀληθῶς ἡ ἱστορία ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ φιλοσοφία εἰργάζετο εἰς ἐκκαθάρισιν τῶν δογμάτων καὶ τὰ μέγιστα πρὸς τοῦτο συνετέλεσεν.

Οὕτω πρέπει καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐγγέλου νὰ θεωρηθῆ ἀπὸ παντὸς ὀρθοσκευτικοῦ δόγματος ἀπρόσβλητος, διότι θεμελιούται ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς αὐτῆς, διότι σύστημα, ὃ ἐπὶ ἰδίας ἀρχῆς δὲν θεμελιούται, δὲν δύναται φιλοσοφία νὰ κληθῆ. Ἐὰν λ. χ. ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐγγέλου ἀρνήται τὸν προσωπικὸν θεόν, τὴν ἀτομικὴν ὑπαρξίν τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον, διότι τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς κατακρίνει ὡς πλάνην ἐγωϊστικὴν, τὴν ἀντίθεσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἀναιρῆ καὶ τὸ κακὸν θεωρῆ δι' ἀγαθόν, ὅλα ταῦτά εἰσι συνέπειαι ἐκ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς νὰ κριθῶσι καὶ κατακριθῶσι, διότι τοῦτό ἐστὶν ἐπιστημονικόν.

Ἡ σχολὴ τοῦ Ἐγγέλου ἐξ ἀρχῆς διηρέθη εἰς τρία, τὸ δεξιὸν, τὸ ἀριστερὸν καὶ τὸ κέντρον.

Ὁ Μιχελέτος (Entwicklungs Gesch. der neuesten Deutschen Phil. σ. 224) λέγει, ὅτι ὁ Ἐγγελος κατ' ἀρχὰς ἦτο φιλελεύθερος, ἔπειτα δι' ἐκλείνεν εἰς τὴν μοναρχίαν· τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπροστάτευσε σεβόμενος τὸ αἶσθημα τῶν πολλῶν· οὐδέποτε ἐφάνη δημοσίᾳ φιλονεικῶν τὴν τοῦ θεοῦ προσωπικότητα καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Ἐκ ταύτης τῆς ἀμφιβολίας προῆλθεν ἡ διαίρεσις τῆς σχολῆς τοῦ εἰς δεξιὸν, ἀριστερὸν καὶ κέντρον.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐγγέλου ὅτε μὲν φαίνεται ὅτι ὑποστηρίζει τὸν χριστιανισμὸν, ὅτε δὲ ὅτι ἀναιρεῖ, καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ὅτε μὲν συντηρητικὴ, ὅτε δὲ προοδευτικὴ. Ἐντεῦθεν προῆλθον τὰ τρία ταῦτα μέρη.

Τὸ κέντρον ζητοῦν τὰ πάντα νὰ συμβιβάσῃ ἐνοχοποιεῖ πάντα. Τὸ δεξιὸν ἐπι συντηρητικὸν καὶ ὀρθόδοξον.

Τὸ δεξιὸν ἀρχὴν ἐκλαμβάνει τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα ὡς τὸν ἀίδιον λόγον.

Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἀίδιον τοῦτον λόγον καὶ τὸν θεὸν ἐκλαμβάνει

τὸν αὐτὸν, ὑποθέτει τὸν θεὸν ἀπρόσωπον παραγαγόντα τὸν κόσμον ἀλόγως καὶ ἀνελευθέρως καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ προσωπικὸν γενόμενον, ὡς καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἀνύπαρκτον, τουτέστι μόνον ἐν τούτῳ τῷ βίῳ ὑφισταμένην.

Ὁ Μιχελέτος ἀσπασάμενος τοῦ κέντρου τὰς ἀρχὰς ἐζήτησεν (ἐν τῷ περὶ προσωπικότητος τοῦ θεοῦ καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς) νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐν τῷ θεῷ ἐστὶν ἀθάνατος, καὶ ὁ θεὸς μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ προσωπικός· τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο δὲν ἔλυσεν ἀποχρώντως, διότι δὲν ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ θεὸς ἐστὶν αὐτὸς καθ' αὐτὸν προσωπικός, οὐδ' ὅτι ἡ ψυχὴ ἀτομικῶς ἐστὶν ἀθάνατος.

Τὸ δεξιὸν ζητοῦν νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν πανθεισμὸν τοῦ Ἐγγέλου ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ τοῦ Ἐγγέλου φιλοσοφία ἐστὶ συμφωνοῦσα τῷ χριστιανισμῷ καὶ ὅτι παραδέχεται πρόνοιαν, θεὸν προσωπικὸν καὶ ἀτομικὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν. Ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦτο δὲν ἐκθέτει τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγέλου ὀρθῶς.

Τὸ δ' ἀριστερὸν ἐστὶ δημοκρατικὸν καὶ ἀντιορθοσκευτικόν. Τὸ μέρος τοῦτο, εἰς ὃ οἱ νεώτεροι τοῦ Ἐγγέλου μαθηταὶ ἀνήκουσιν, ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸν χριστιανισμὸν μῦθον, ὡς προϊόν τῆς παραστάσεως, ὃ ἀναιρεῖται ὡς μὴ ἀληθὲς ἐν τῷ φιλοσοφικῷ νοεῖν· διὰ τοῦτο τὸ μέρος τοῦτο ἀρνεῖται οὐ μόνον τὴν χριστιανικὴν ὀρθοσκευίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ἀτομικὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, διότι τὸ προσωπικὸν ἐκλαμβάνει κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἕτερον· ἐπειδὴ ὁ θεὸς περιλαμβάνει πάντα, εἶναι τὸ ἀπόλυτον πρόσωπον κατ' αὐτοῦς ἀλόγια· προσωπικός δὲ ὁ θεὸς κατ' αὐτοῦς γίνεται μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἡ ἀθανασία ὀντολογικῶς ἐστὶ κατ' αὐτοῦς ἀδύνατος καὶ τὸ ἠθικὸν ἐπιχείρημα ἀνίσχυρον. Τὸ μέρος τοῦτο ἐκλαμβάνον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος τὸ ἴδιον αὐτοῦ νοεῖν ἐξαντικειμενοῖ, ἐπανέρχεται εἰς ἀνθρωπολογικὴν καὶ ψυχολογικὴν ἐποψίν, εἰς τὴν τοῦ Καντίου καὶ Φιχθίου, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ ἔργα τοῦ Λ. Φεϋερβαχίου καὶ τοῦ Στραουσσίου ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ καὶ πλείστων ἄλλων ζητούντων νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι ἡ θεολογία ἐστὶν ἀνθρωπολογία, ὁ θεὸς ἐστὶ μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ προσωπικός, καὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ἄλλην ζωὴν παρῆ μόνον τὴν νῦν.

Ὁ Λ. Φεϋερβάχιος συνέγραψε περὶ χριστιανισμοῦ καὶ ἀνθρώπου ἢ χριστιανός» ἀποφαινόμενος, ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ Κράνης (Jahrbücher für Wissenschaft und Leben 1848) λέγει, ὅτι ὁ μαθητὴς δὲν πιστεύει πλέον εἰς τοὺς μύθους τοῦ ἱερέως περὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ αἱ περὶ ἀθανασίας πλάνας αὐτὸν δὲν ἐξαπατῶσι πλέον.

Ὁ Στραύσιος, ὁ Φεϋερβάχιος, ὁ Βροῦνος Βαύερος (Kritik der evangelischen Geschichte der Synoptiker) ἀποφαίνονται διὰ τοῦτο, ὅτι αἱ διηγήσεις τῶν εὐαγγελίων εἰσὶ μῦθοι, διότι Χριστὸς προσωπικὸς δὲν ὑπῆρξεν. Ὁ χριστιανισμὸς ὡς μορφή τοῦ πνεύματος ἦτο κατ' αὐτοῦς πρόοδος· σήμερον δὲ κατ' αὐτοῦς δὲν ὑπάρχει πλέον θεολογία, ἀλλὰ μόνον ἀνθρωπολογία, διότι τὸ ἀνθρώπινόν ἐστὶ πνεῦμα θεῖον.

Ὁ Λ. Ρύγιος γράφων πρὸς τινὰ Γάλλον λέγει, ὅτι ἡ θεολογικὴ σχολὴ πρέπει νὰ συγχωνευθῆ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν· ἡ θεολογία ἤδη διήλθε τὴν ἐποχὴν αὐτῆς, ἡ πίστις μετεβλήθη εἰς ἐπιστήμην· ἡ Γαλλία, ἵνα ἐλευθερωθῆ, πρέπει νὰ ἀπεκδυθῆ τὸν χριστιανισμόν· ἡ Ὀρησκεία δὲν ἐξαρκεῖ πλέον, ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἀνωτέρα αὐτῆς ἐπιστήμη, δηλαδὴ ἡ φιλοσοφία. (Deutsche Jahrbücher 1842).

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Στραύσιου ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ νὰ παραιτήσωμεν τὰς ἀρχαίας θεωρίας. Τὸ τοῦ Βαυέρου περιέχει τὴν κριτικὴν, τὸ τοῦ Φεϋερβάχιου οὐδὲν θεολογικὸν πλέον· καὶ ἡμῶς ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τῶν χρονικῶν τῆς Ἀλλης νῆα πάλιν πρόοδος ἐγγεινεν.

Ὁ Βεγελός ἐστὶ τὸ τέλος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης τοῦ ἑλληνικοῦ. «Πολλοὶ ποιηταί, δημοσιογράφοι ἠσπᾶσαντο τὰς ἀρχὰς ἡμῶν· ἡμεῖς ἐν νῆα κρίσει ἐσμέν».

Αἱ παρεκβάσεις αὗται προσέκαλεσαν ἐξ ἑνὸς ἀντίδρασιν ἰσχυρὰν κατὰ τῆς τοῦ Βεγέλου φιλοσοφίας, καὶ ἐξ ἑτέρου νέαν ἔδωκαν ὄθησιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ νῆα προήγαγον ζητήματα.

Τὰ ἐξαγόμενα ταῦτα τὰ ἐξαχθέντα ἐκ τῆς ἀκολουθου τοῦ συστήματος ἀναπτύξεως παρεκίνησαν τὸν Σχελλίγγιον νὰ ἐγκατα-

λείψῃ τὸ πρότερον σύστημα αὐτοῦ, διότι καὶ τοῦτο τὰς αὐτὰς ἔχον ἀρχὰς εἰς τὰ αὐτὰ ἦλθεν ἐξαγόμενα, καὶ νὰ ζητήσῃ ἕτερον, τὸ ὑπ' αὐτοῦ θετικὸν καλούμενον.

IX. Σχελλίγγιου νεώτερον σύστημα.

Τὸ νέον σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου ἔμενε μέχρι τοῦδε ἀγνωστον, διότι τὰ περιέχοντα αὐτὸ συγγράμματα αὐτοῦ ἦσαν ἀνεκδοτα· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀκροασάμενοι τοῦ Σχελλίγγιου δὲν ἠδύναντο νὰ νοήσωσιν αὐτὸ κατὰ πάντα ὀρθῶς, διότι τοῦτο προϊόντος τοῦ χρόνου διωροῦτο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σχελλίγγιου ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Σχελλίγγιου ἐξέδωκεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λύγουστος τὰ συγγράμματα, τὰ περιέχοντα τὸ νέον τοῦτο σύστημα, οἷον εἰσαγωγὴν εἰς τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν 1856, τὴν φιλοσοφίαν τῆς μυθολογίας τῷ 1857, καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀποκαλύψεως τῷ 1858. Ἀλλὰ τὸ νέον τοῦτο σύστημα καὶ μέχρι σήμερον οὐδὲ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν σπουδαίως ἐκρίθη καὶ δεόντως ἐξετιμήθη.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὀρθὴ κατάληψις, ἡ ἐξακρίβωσις καὶ ἡ δέουσα ἐκτίμησις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκθέσεως καθόλου καὶ ἰδίᾳ αὐτοῦ τοῦ συστήματος, ἐθεωρήσαμεν εὐλογον νὰ ἐκθέσωμεν ἐκτενεστέρον.

α.) Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ νέου συστήματος τοῦ Σχελλίγγιου πρὸς τὰ πρότερα καὶ τὰ σύγχρονα.

Ἡ ἀρχαία μεταφυσικὴ δὲν ἠσχολεῖτο περὶ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ταύτην δὲν ἀπεδείκνυσεν, ἀλλὰ μόνον ὑπέθετε. Τὴν δ' ἀρχαίαν καὶ ὑστέρην μεταφυσικὴν ἐκλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος ὡς ἔχουσαν ὑποθέσεις διάνοιαν.

Ἡ μεταφυσικὴ ἔπρεπεν, ἵνα κατασταθῆ ἐπιστήμη, νὰ προβῆ ὑπὲρ τὴν πείραν, τὸν νοῦν, καὶ τὸν λόγον, διότι ἡ ἐπιστήμη οὖσα προϊόν τοῦ λόγου γίνεται ἐπιστήμη, ὅταν ὁ λόγος κατασταθῆ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῶν πηγῶν, ἐπ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ μεταφυσικὴ.

Πρῶτος ὁ Καρτέσιος ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ ὑπὲρ πᾶσαν ὑπόθεσιν εἰς βεβαίαν ἀρχήν, ἐξ ἧς ἡ ἐπιστήμη αὕτη προέρχεται· ἡ προ-

τέρα μεταφυσική στερουμένη αρχής, ἐξ ἧς τὰ πάντα, ἐστηρίζετο ἐπὶ ὑποθέσεων, ἐπομένως δὲν ἦτο ἐλευθέρως ὑποθέσεων, ὡς ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς.

Ὁ Καρτέσιος ζητήσας ἀρχὴν ὑπὲρ πάσαν ὑπόθεσιν ὠθησεν εἰς τὴν ἐκ τοῦ λόγου ἐπιστήμην, διότι ἔπρεπε τὸ μὴ ὑπὸ τοῦ λόγου τεθὲν νὰ ἀφαιρηθῆ ὡς μὴ ὄν, εἰ καὶ τὸ μέσον πρὸς εὔρεσιν τῆς ἀρχῆς, δηλαδή ἡ ἀμφιβολία, δὲν ἦτο ἰκανὸν πρὸς παντελεῖ ἀπὸ τῶν ὑποθέσεων ἐλευθέρωσιν.

Ἡ προτέρα μεταφυσική τὴν μὲν πείραν ὑπέθετεν ὡς πηγὴν τοῦ ἰδίου καὶ κατὰ συμβεβηκός, τὸν δὲ νοῦν ὡς τὴν δύναμιν τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, τὸν δὲ λόγον ὡς τὴν δύναμιν τοῦ συλλογίζεσθαι, τὰς κοινὰς ἐννοίας εἰς τὸ κατὰ συμβεβηκός ἐφαρμόζουσιν καὶ φέρουσιν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ὑπεραισθητοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη τὰς πηγὰς ταύτας δὲν ἐδικαιολόγει, κατεστάθησαν αὗται ἀντικείμενον τῆς κριτικῆς· ὁ μὲν Καρτέσιος ἀνῆρσε τὴν πείραν ὡς πηγὴν τῆς γνῶσεως, ὁ δὲ Βάκων καταστήσας τὰς κοινὰς ἐννοίας καὶ τοὺς συλλογισμοὺς ἀμφιβόλους παρέλαβεν ὡς πηγὴν τῆς γνῶσεως τὴν πείραν· αὐτῷ δ' ἠκολούθησαν ὁ Λώκκιος, ὁ Κανδιλλάκιος, ὁ Δαυὶδ Οὐμος καὶ ἄλλοι.

Τοῦ δὲ Λωκκίου παραγαγόντος τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐκ τῆς πείρας, ἠγειρεν ὁ Λεϊβνίτιος τὸ ζήτημα, ἂν ὑπάρχωσιν ἔμφυτοι ἐννοιαὶ ἀνεξάρτητοι τῆς πείρας· ἐκτετε τὸ ζήτημα τοῦτο κατέστη κύριον ζήτημα τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἡ πείρα κατέστη βᾶσις τῆς μεταφυσικῆς, διότι καὶ αἱ ἔμφυτοι καὶ ἀναγκαῖαι ἐννοιαὶ καὶ οἱ νόμοι κατέστησαν ἐξαγόμενα τῆς πείρας ἢ δι' ἐπαναλήψεως ἢ διὰ λογισμοῦ. Ἐκεῖνο, ὃ πρότερον ἦτο ἀπὸ τῆς πείρας καθ' αὐτὸ ἀνεξάρτητον, κατεστάθη εἰς τὸ μετέπειτα ἴδιον, τὸ δὲ καθόλου ἀμφίβολον· οὕτω δὲ ἡ μεταφυσική πρὸ τοῦ Καντίου ἦτο ἤδη κατεστραμμένη· διὰ τοῦτο ἔργον τοῦ Καντίου ἦτο τὸ νὰ δικάσῃ αὐτὴν μόνον κατ' εἶδος καὶ κατὰ βαθμόν. Ἡ κριτικὴ ὅμως τοῦ Καντίου μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ πρόσκομμα, ὃ παρέσχεν αὐτῇ τὸ αὐτόπραγμα, δὲν ἠδύνατο εἰμὴ νὰ ναυαγήσῃ.

Ὁ Κάντιος ἰσχυρίζετο, ὅτι ἔστι γνῶσις ἐκ τῶν προτέρων, ἐξ αὐτῆς ὅμως ἐξήρσε τὸ καθ' αὐτὸ, τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων. Ὁ

Κάντιος μὴ λύσας τὸ ζήτημα, τί ἔστι τὸ ἐν τοῖς οὐσίαις ὄν, ἀλλὰ χωρίσας τὴν πείραν καὶ ἀντιτάξας τῷ αὐτοπράγματι ἀνῆρσε τὸ αὐτόπραγμα, τὴν βᾶσιν τῆς μεταφυσικῆς.

Ὁ Φίχθιος γινώσκων, ὅτι, ἂν ὑπάρχη γνῶσις ἐκ τῶν προτέρων, νοεῖται καὶ τὸ ὑπάρχον ἐκ τῶν προτέρων, ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὕλη καὶ μορφή τῶν ὄντων πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν πηγὴν, πάντα νὰ παραχθῶσιν ἐκ τινος προτέρου, ὃ ὁ Φίχθιος εὔρεν ἐν τῷ ἐγῶ, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἐπιστήμης, καὶ ἐπομένως τὴν ἐννοίαν ἀπολύτου φιλοσοφίας.

Αὕτη δὲ ἡ ὑπὸ Φίχθιου ἐκφρασθεῖσα ἀναγκαιότης γενικῆς παραγωγῆς τῆς ἐκ τῶν προτέρων γνῶσεως ἐκ μιᾶς ἀρχῆς ἔφερε τὸν Σχελλίγγιον εἰς τὴν ταυτότητα, τὸν ἀπόλυτον λόγον, ὃς ἦν ἐν ταύτῃ γινώσκων καὶ γινωσκόμενος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἠδύνατο νὰ κληθῆ λογική.

Ὁ Καρτέσιος ἀφαιρέσας τὴν ὕλην ἀπὸ τοῦ συλλογισμοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς παραγωγὴν τῆς ἐπιστήμης ἐκ τοῦ λόγου. Ἐάν τεθῆ ἡ ἐννοία καθαρῶς λογικῆς ἐπιστήμης οὐδὲν λαμβανούσης ἐκ τῆς πείρας, ἀλλ' ἐξ ἑαυτῆς, ἀναφύεται τὸ ζήτημα, ἂν πρέπει ἡ πείρα ὅλως νὰ ἀποκλεισθῆ; ἡ λογικὴ ἐπιστήμη δὲν ἔχει πηγὴν τὴν πείραν, ὡς ἡ τότε μεταφυσική, ἀλλὰ συμβοηθόν· ἡ Γερμανικὴ φιλοσοφία ἔχει τὴν ἐμπειρίαν ἐν ἑαυτῇ χωρὶς ἢ φιλοσοφία αὕτη νὰ ἦναι ἐμπειρία.

Ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἀποκλείει τὴν πείραν ὅλως, ἀλλὰ μόνον ὡς πηγὴν τῆς γνῶσεως· ἅμα ὅμως ὁ λόγος εἰς ἑαυτὸν τραπῆ, τουτέστι ποιήσῃ ἑαυτὸν ἀντικείμενον, εὕρισκεν ἐν ἑαυτῷ τὸ πρότερον, τὸ ὑποκείμενον πάντων τῶν ὄντων, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔχει καὶ τὸ μέσον, ἢ βέλτιον εἰπεῖν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκ τῶν προτέρων γνῶσεως πάντων τῶν ὄντων. "Ἰδὴ δ' ἀναφύεται τὸ ζήτημα, τί ἔστι τὸ ἐκ τῶν προτέρων γινωσκόμενον ἐν παντὶ ὄντι; Ἐν παντὶ ὄντι, πραγματικῶ, κατὰ Σχελλίγγιον γινώσκονται δύο τινὰ διάφορα, τὸ τί, ὃ εἰς τὴν οὐσίαν ἀναφέρεται καὶ ἔχει τὸν λόγον πηγὴν, καὶ τὸ ὅτι, ὃ ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπαρξιν, καὶ ἔχει πηγὴν τὴν πείραν. Ἡ λογικὴ ἐπιστήμη δὲν ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξιν, οὐδὲ δύναται ἀνευ τῆς πείρας νὰ ἀποδείξῃ αὐτὴν· ἐπειδὴ

ὅμως ἡ πείρα ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν, διότι ἐστὶ πηγὴ ἀπὸ τοῦ λόγου ἀνεξάρτητος, δὲν ἀπομακρύνει ἡ λογικὴ ἐπιστήμη τὴν πείραν, ἀλλὰ μᾶλλον ζητεῖ αὐτήν. Ἐπειδὴ τὸ ὄν ὑπάρχει, ὃ ἡ λογικὴ ἐπιστήμη κατασκευάζει ἐκ τῶν προτέρων, πρέπει νὰ ὑπάρχη καὶ ἡ πείρα, διότι δι' αὐτῆς ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τοῦ λόγου εὐρεθὲν δὲν εἶναι πλάσμα, ἀλλὰ πραγματικόν.

Ἄρα ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ συστήματι αὐτοῦ ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ λόγος ἢ τὸ νοεῖν ἀνευ ἐμπειρίας δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰς ἐννοίας, τὸ τί (quid sit) τῶν ὄντων καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ὅτι, τὴν ὑπαρξίν, τὸ πραγματικόν (quod sit)· τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἦναι δεδομένον, καὶ τὸ ὑψιστὸν ἐπίσης, ἵνα βεβαιωθῇ ἡ τούτου ὑπαρξίς· ἐκ τοῦ νοεῖν ἡμῶν, ἐκ τῶν προτέρων, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδειξοίμεν, ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἀλλ' ὅτι τὸ ὑπάρχον ἐστὶν ὁ Θεός· ἐπομένως τὸ νοεῖν δὲν ἀποδεικνύει τὸ ὑπάρχον, τὸ ἐνεργεῖα ὄν, ἀλλὰ μόνον τὸ δυνάμει.

Ποῖον δ' ἔστι τὸ πρῶτον καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον; Κατὰ μὲν τὸν Κάντιον ὁ λόγος ἐστὶ δυνάμις γνωστικὴ ἐν ἡμῖν, ἐξ ὑποκειμένου, κατὰ δὲ τὸν Σχελλίγγιον ἐστὶν ἡ ἀπειρος δυνάμις τῆς γνώσεως, ἐξ ἀντικειμένου· ὁ μὲν ἐξ ὑποκειμένου λόγος φαίνεται δυνάμις παθητικὴ, ὁ δ' ἐξ ἀντικειμένου δὲν εἶναι γνωστικὴ δυνάμις, ἀλλ' ἀντικείμενον, καὶ ὡς τοιοῦτον ἡ ἀπειρος δυνάμις τῆς γνώσεως. Τὸ πρῶτον τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν δύναται νὰ ἦναι γνώσις πραγματικὴ, ἀλλὰ δυνάμει, ἔμφυτος, οἷον εὐφυῖα, προτερήματα, ἃ τις δὲν ἐκτήσατο, ἀλλ' ἔχει φύσει. Ἐπειδὴ ἡ ἔμφυτος γνώσις προηγεῖται τῆς πραγματικῆς, δύναται αὕτη νὰ κληθῇ τὸ ἐκ τῶν προτέρων περιεχόμενον αὐτῆς.

Ἐπειδὴ εἰς πᾶσαν γνώσιν ὄν τι ἀντιστοιχεῖ, ἀντιστοιχεῖ εἰς μὲν τὴν δυνάμει τὸ δυνάμει ὄν, εἰς δὲ τὴν ἐνεργεῖα τὸ ἐνεργεῖα· ἐπομένως ἡ ἀπειρος τοῦ ὄντος δυνάμις ἐστὶ τὸ ἔμφυτον τοῦ λόγου περιεχόμενον, καὶ εἰς τὸ ἄμεσον τοῦτο τοῦ λόγου περιεχόμενον θὰ ἐτρέπετο ὁ λόγος, καὶ ἐν αὐτῷ θὰ ἀπεκάλυπτεν ἄμέσως τὴν κινήτικὴν φύσιν· οὕτω δὲ δίδεται κατὰ Σχελλίγγιον καὶ ἀρχὴ τῆς

κινήσεως, ἧς δεῖται τὸ νοεῖν, ἵνα προέλθῃ πραγματικὴ ἐπιστήμη. Διὰ δὲ ταύτης τῆς κινήτικότητος τῆς ἐννοίας διακρίνεται ἡ νῦν τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία ἀπὸ τῆς σχολαστικῆς, ἧς τὸ ἔν ἐστιν ἀόριστον, ἀφ' οὗ ἀρχεται καὶ ὃ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν ἀπειρον δυνάμειν τοῦ ὄντος.

Ἡ δὲ ἀπειρος αὕτη δυνάμις ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον οὐ μόνον δεκτικὴ ὑπάρξεως, ἀλλὰ τὸ ἄμεσον πρότερον, ἡ ἄμεσος τοῦ ὄντος ἐννοία, ἀρα φύσει, αἰθίως (εἰς λογικὴν ἐννοίαν), καὶ ἄμα νοηθῇ μεταβαίνει εἰς τὸ ὄν ἐν τῇ ἐννοίᾳ, διότι αὕτη ἐστὶν ἡ τοῦ ὄντος ἐννοία καὶ διὰ τοῦτο ἄμέσως μεταβαίνει εἰς τὸ ὄν· ἐπομένως διὰ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην μετάβασιν δὲν δύναται τὸ νοεῖν νὰ μείνῃ ἐν τῷ δυνάμει ὄντι· καὶ ἐν τούτῳ κεῖται κατὰ Σχελλίγγιον ἡ δικαιολόγησις πάσης ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ προόδου. Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν, μὴ διακρίνας ἐν τῷ νοεῖν ἄλλας ἀρχάς, εἰμὴ τὴν ἀπειρον δυνάμειν, ἣν μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον συγγέει, δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος μετάβασιν, διότι ἡ μετάβασις ὑποθέτει κίνησιν, οὐδὲ τὴν ἀνάγκην τῆς προόδου ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, διότι καὶ αὕτη ὑποθέτει κίνησιν ἐν τῷ νοεῖν, καὶ μάλιστα ἀναγκαίαν. Ἐντεῦθεν δὲ καταφαίνεται, ὅτι ἐκ τῆς περὶ τὰς ἀρχὰς ἀγνοίας οὐδὲ τὰ περὶ γνώσεως δύναται δεόντως νὰ ἐξηγηθῶσι· διὰ τοῦτο συγγέων τὰς ἀρχάς ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ λογικὴ φιλοσοφία προοδεύει μόνον ἐν τῇ ἰδέᾳ· τὸ ὄν, εἰς ὃ ἡ δυνάμις μεταβαίνει, ἐστὶ μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ καὶ καταλαμβάνεται δυνάμει, οὐσίᾳ, οὐχὶ ἐνεργεῖα· (δυνάμις, οὐσία, ἐκλαμβάνονται ὑπὸ Σχελλίγγιου ταυτοσήμαντα)· λ. χ. τὸ φυτὸν δὲν εἶναι τὸ ὄν, ἀλλ' ὄν, εἰ καὶ πραγματικῶς δὲν ὑπῆρχε· διὰ τοῦτο ἐν τῇ λογικῇ ἐπιστήμῃ ὑπάρχει λογικὸς κόσμος μόνον, ἐν αὐτῷ μόνον κινούμεθα· ἐν αὐτῷ δὲν ὑπάρχει γένεσις πραγματικὴ· ἄμεσον περιεχόμενον τοῦ λόγου δὲν εἶναι ὁ πραγματικὸς Θεός, ἀλλ' ὁ δυνάμει ὄν, ἡ ἀπλή ἰδέα, ἐν ἣ τὸ πραγματικόν ἀποκαλύπτεται. Ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχη ἐν τῷ νοεῖν γένεσις, εἰ καὶ μὴ πραγματικὴ, καὶ ἐπομένως κίνησις ὑποτίθεται, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἐν τῷ νοεῖν

καὶ ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ἐπομένως δὲν δύναται ἐν αὐτῷ μία ἀρχὴ νὰ ὑποτεθῆ, ἢ κατὰ τὴν ὕλην, διότι οὔτε αὕτη οὔτε ἡ κατὰ τὸν λόγον εἰσὶν αἰτίαι τῆς κινήσεως καὶ γενέσεως. Ἐντεῦθεν φανερόν ἐστίν, ὅτι καὶ τὸ νεώτερον σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου τὰς ἀρχάς, ὡς ἔδει, δὲν διέκρινεν, καὶ ὡς ἐκ τούτου φαίνονται οἱ ἰσχυρισμοὶ αὐτοῦ περὶ τούτου τρόπον τινὰ βεβιασμένοι καὶ ἀνακόλουθοι.

Ἐπειδὴ, λέγει, ἡ λογικὴ ἐπιστήμη τὴν ιδέαν ταύτην ὑπέλαβε θεόν, δὲν ὑπέλαβε τὸν θεόν ὃν πραγματικόν, ἀλλὰ δυνάμει, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὸν θεόν πραγματικῶς.

Ἐπειδὴ, λέγει, ἡ ἀπειρος δυνάμις ἐστὶ τῷ νοεῖν τὸ πρότερον τοῦ προερχομένου διὰ μεταβάσεως αὐτῆς εἰς τὸ ὄν, εἰς δὲ τὴν ἀπειρον δυνάμιν ἀντιστοιχεῖ πᾶν ὄν, τίθεται ὁ λόγος ὡς κάτοχος ταύτης τῆς δυνάμεως, ἐξ ἧς δύναται νὰ προέλθῃ πᾶν πραγματικόν, μάλιστα δὲ ὡς κάτοχος συμφοῦς περιεχομένου, εἰς τὴν ἐκ τῶν προτέρων θεσιν πάντων τῶν ὄντων. Ἐκ δὲ τούτου γίνεται καταληπτὸν πῶς ὑπάρχει ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων δρίζουσα ἐκ τῶν προτέρων τί ἐστίν, οὐχὶ δ' ὅτι ἐστίν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόγος χωρὶς νὰ προσλάβῃ τὴν πείραν βοηθὸν δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ ἐξ ἑαυτοῦ εἰς τὸ περιεχόμενον παντός ὑπάρχοντος καὶ ἐπομένως εἰς τὸ περιεχόμενον παντός πραγματικοῦ, οὐχὶ ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὕτη γινώσκει ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ὑπάρχει πραγματικῶς, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῶν προτέρων γινώσκει τί ἐστίν ἢ τί ἐστὶ δυνατόν, ἐάν τι ὑπάρχῃ, ὀρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰς ἐννοίας παντός ὄντος.

Ὁ λόγος ἀποκτᾷ τὸ δυνάμει ὄν, ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἀποκτᾷ αὐτὸ κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ πραγματικόν ὄν μόνον ὡς δυνάμει ὄν. Λιὰ τί ὅμως ὁ λόγος ἀκολουθεῖ τῇ δυνάμει ἐν τῷ ἑτέρῳ αὐτῆς; Ὁ λόγος, λέγει, βούλεται μόνον τὸ πρῶτον αὐτοῦ περιεχόμενον, ὃ ὡς ἄμεσον ἔχει τι κατὰ συμβεβηκός· ἡ ἄμεσος δυνάμις περιέχει κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν, εἶναι καὶ μὴ εἶναι· τὸ ὄν, ἡ οὐσία ὡς ἀμέσως ἐν τῷ λόγῳ παρίσταται ὡς ὄν καὶ μὴ ὄν· ὥστε ἡ πρώτη, ἡ ἄμεσος ἐννοία μεταβάλλεται· πρέπει τις νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐσίας, τῆς δυνάμεως, ἡ οὐσία πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ μεταβα-

νοῦσα εἰς τὸ κατὰ συμβεβηκός ὄν· τοῦτο τὸ κατὰ συμβεβηκός, δηλαδή ἡ μεταβατικὴ δυνάμις, κατ' αὐτὸν, πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ τοῦ λόγου, ὅπως τις ἔλθῃ εἰς τὸ οὐσιῶδες, τὸ ἀληθές, δηλαδή τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ὀνομάζει καὶ ἀμετάβατον, διότι μένει ἐν τῷ λόγῳ.

Ὁ Σχελλίγγιος δηλαδή εὔρεν ἐν τῷ λόγῳ καὶ τὸ μεταβατικόν καὶ τὸ ἀμετάβατον ὑπολαβὼν τὸ μὲν μεταβατικόν ὡς ἐννοίαν, οὐσίαν, δυνάμιν (ταυτοσήμαντα), τὸ δὲ ἀμετάβατον ὡς τὸ ἄντως ὄν· ὁ λόγος ἀποκτᾷ τὸ ἀμετάβατον ἀποθετικῶς, δι' ἀφαιρέσεως τῆς μεταβατικῆς δυνάμεως. Τὸ ἀμετάβατον ὅμως τὸ ἐν τῷ λόγῳ μένον δὲν εἶναι κατ' αὐτὸν προῖον τῆς ἀφαιρέσεως, διότι ἐστὶ τῷ λόγῳ ἔμφυτον.

Ἄμεσον δὲ τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν ἐκλαμβάνει τὸ μόνιμον, τὸ ἀληθές, τὸ καθαρὸν ὄν, διότι, εἰ τοῦτο ἦτο, οὔτε κινήσεις θὰ ἦτο οὔτε ἀναγκαιότης, ἐπομένως οὔτε ἐπιστήμη· ἐν τῇ λογικῇ ἐπιστήμῃ, λέγει, πρέπει τὸ κατὰ συμβεβηκός, τὸ μεταβατικόν, τὸ μὴ ἀληθές τοῦ λόγου περιεχόμενον, ν' ἀπομακρυνθῇ βαθμηδόν, διότι ἡ ἀπειρος δυνάμις ὡς ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον μεταβαίνει εἰς ἕτερον· αὕτη ἐστὶ τὸ πρότερον πάντων τῶν ἐκτὸς τοῦ λόγου ὑπαρχόντων, διότι αὕτη ὡς τὸ ὑποκείμενον τῶν ὄντων ἐστὶ καὶ τὸ πρότερον αὐτῶν· ἄρα τὸ ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν εἶναι ἀπολύτως μόνιμον, βέβαιον, ἀλλὰ γίνεται ἀπὸ τοῦ κατὰ συμβεβηκός χωριζόμενον. Τὸ ὄν, λέγει, καὶ τὸ μὴ ὄν, ὄντα ἐν ἀλλήλοις, δὲν παρίστανται παντὶ σαφῶς, ὡς λ. χ. ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ἀπειρος δυνάμις σχετικῶς· αὕτη ἐστὶ δυνάμις παθητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ· ἡ ἡρεμοῦσα βούλησις ἐστὶν ἀπειρος δυνάμις, τὸ βούλεσθαι ἐστὶ μεταβάσις ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν· βούλησις ἐστὶ δυνάμις, βούλεσθαι ἐνέργεια (1).

Ὁ λόγος κατὰ Σχελλίγγιον ἄμεσον περιεχόμενον ἔχει τὴν ἀπειρον δυνάμιν· ἡ δυνάμις ἐστὶν ὄν καὶ μὴ ὄν, δυάς, ἀμφιβολικόν. Τὸ ἀμφιβολικόν δὲν ἀποκλείεται τῆς ἐννοίας τῆς ἀπειρου

(1) Ὁ Σχελλίγγιος τὸ βούλεσθαι (Wollen) μεταχειρίζεται εἰς ἐνεργητικὴν σημασίαν, τὴν δὲ βούλησιν (Wille) εἰς παθητικὴν.

δυνάμει, και έπομένως του άμέσου περιεχομένου του λόγου, και το άμφιβολικόν, δι' ου ο λόγος έγείρεται, τίθεται εις ένέργειαν, τουτέστι προκαλείται εις την κριτικήν έπιστήμην, την άποθετικήν, την χωρίζουσαν το κατά συμβεβηκός από του ούσιώδους του λόγου περιεχομένου· άνευ του άμφιβολικοῦ, του άμέσου του λόγου περιεχομένου, δέν θα έκινείτο το νοεῖν άπ' αυτού εις έκεινο, έν ω το άμφιβολικόν όλως άνηρέθη, και περι ου δύναται να λεχθῆ, ότι έστιν· άρα ο λόγος προκαλείται να ακολουθήσῃ τῷ ύπέρ έαυτὸν δυνάμει ὄντι διττῶς, διότι γινώσκει, ότι έρχεται εις σχέσιν εκ των προτέρων πρὸς πάντα τὰ εκτός αυτού και θέλει νοήσῃ ταῦτα εκ των προτέρων· λέγων δέ ο Σχελλίγγιος τὰ εκτός του λόγου ὄντα νοεῖ, ότι το ύπέρ έαυτὸ προβαῖνον δυνάμει ὄν προβαίνει και ύπέρ τὸν λόγον και παράγει τὸ ὄν, ὃ έστι μὲν εκ των προτέρων ὡς δύναμις, δέν εἶναι ὅμως έν τῷ λόγῳ ὡς πραγματικότης, διότι ὡς πραγματικότης έστι μόνον έν τῇ πείρᾳ· ο λόγος βούλεται μόνον τὸ πρῶτον αυτού περιεχόμενον· τὸ περιεχόμενον ὅμως έχει έν αὐτῷ τι κατά συμβεβηκός. Ἡ δύναμις πρὶν ἢ κινηθῆ εις τὸ ὄν έστιν ὑποκείμενον του ὄντος, κινηθεῖσα δέ γίνεται έτερον, δηλαδή ὄν, άντικείμενον· τὸ γινόμενον ὅμως δέν εἶναι τὸ ὄν· ἡ άμεσος δύναμις έστι τὸ ὄν μόνον κατά συμβεβηκός, τουτέστι τὸ ὄν δύναται να ἦναι και μὴ ὄν· έφ' ὅσον δέν κινεῖται, έστι τὸ ὄν, άμα ὅμως κινηθῆ μεταβαίνει εις τὸ γίνεσθαι· άρα τὸ ὄν έστι και οὐκ έστιν· εκ των προτέρων έστι τὸ ὄν, έπειτα δέ οὐκ έστι τὸ ὄν, αὐτὸ τὸ ὄν, διότι τουτό έστι τὸ ὄντως ὄν, τὸ άμετάβλητον. Ὁ λόγος βούλεται τουτο τὸ ὄν, τὸ ὄν αὐτὸ, διότι τουτο θεωρεῖ ὡς τάληθές, ὡς τὸ μόνιμον περιεχόμενον. τὸ άμετάβλητον τουτο ὄν αποκτᾶ ο λόγος χωρίζων από του μεταβαλλομένου, ὃ δέν εἶναι αὐτὸ τὸ ὄν· ὡστε ο λόγος διά χωρισμοῦ κέκτηται τὸ ὄντως ὄν· τουτο τὸ ὄν, περι ου ο λόγος, και ὃ δέν έχει άλλην έννοιαν εἰμὴ άποθετικήν, έχων ο λόγος δέν δύναται να έρῆσῃ άλλως εἰμὴ άποθετικῶς.

Ἡ λογική φιλοσοφία έρχεται δι' αφαιρέσεως από πάντων εις τὴν αρχήν αὐτῆς· ὡστε διά χωρισμοῦ του μεταβατικοῦ από του

άμεταβάτου αποκτᾶ τὸ άμετάβατον, τὸ ὄντως ὄν. Ἐπειδὴ δέ τουτο κέκτηται διά χωρισμοῦ, τουτέστιν άποθετικῶς, καλεῖται ἡ λογική φιλοσοφία άποθετική κατ' άντίθεσιν τῆς θετικής, ἥτις τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ἡ άποθετική έχει ὡς τέλος και έγκαταλείπει άγνώριστον, καθιστᾶ αρχήν και γνωριστόν, άντικείμενον γνώσεως. Ἐπειδὴ δέ αὐτὸ ἡ θετική θεωρεῖ ὡς τὸ ἀπολύτως πρότερον και έπομένως εκ των προτέρων άγνώριστον, καθιστᾶ εκ των ὑστέρων γνωριστόν.

Κατὰ δέ τὸν τρόπον τουτον δίδεται και ἡ έννοια άποθετικῆς ἢ βέλτιον εἰπεῖν λογικῆς έπιστήμης, όταν δηλαδή τὸ μὴ ὄν βαθμηδόν αφαιρεθῆ, βαθμηδόν αποκλεισθῆ· διά τουτο ἡ έπιστήμη αὐτή δύναται να φέρῃ μόνον εις τὴν έννοιαν του ὄντος, μόνον εις τὴν άποθετικὴν έννοιαν. ἼΙδῃ δ' αναφέεται τὸ ζήτημα, αν ἡ έννοια, ἥτις έστιν εξαγόμενον τῆς λογικῆς έπιστήμης και εκτήθη διά χωρισμοῦ, δύναται να γείνῃ άντικείμενον έτέρας έπιστήμης, τουτέστι τῆς καλουμένης ὑπὸ Σχελλίγγιου θετικῆς.

Ἐπειδὴ ο Σχελλίγγιος δύο ὄντα παραδέχεται έν τῷ λόγῳ, τὸ ὄντως ὄν και τὸ μὴ ὄν, τὸ δυνάμει ὄν, έπεται τις κατ' αὐτὸν τῷ δυνάμει ὄντι έν τῇ διανοίᾳ, τὸ δέ ὄντως ὄν μένει ακίνητον.

Ἐπειδὴ τὸ δυνάμει ὄν ὑπάρχει έν τῇ φύσει και τῷ πνεύματι, έστιν ἡ εκ των προτέρων έπιστήμη, ἡ λογική, φιλοσοφία και τῆς φύσεως και του πνεύματος.

Ἡ λογική φιλοσοφία διακρίνουσα τὸ ὄντως ὄν και τὸ δυνάμει ὄν αρχεται από του δυνάμει ὄντος, δέν προσέλκει ὅμως και τὸ ὄν εις κίνησιν, άλλ' αὐτὸ εκτός τῆς κινήσεως μένον, ακίνητον, εμφανίζεται εις τὸ τέλος ὡς εξαγόμενον του χωρισμοῦ· έν τῇ ὄλῃ κινήσει ταύτῃ ἡ λογική έπιστήμη ασχολεῖται μόνον περι τὸ δυνάμει ὄν, διότι τὸ ὄντως ὄν, τὸ άμετάβατον, ὃ έχει ὡς τέλος, έγκαταλείπει ὡς άγνώριστον.

Ἡ σύγχυσις, λέγει, εις ἡν έσχάτως ἡ φιλοσοφία έπεσεν, προήλθεν εκ του ὅτι τὸ ένεργεῖα ὄν δέν διεκρίθη από του δυνάμει ὄντος και τὸ ένεργεῖα ὄν έσύρθη διά τουτο εις τὴν κίνησιν, ὃ ἡμῶς δέν εἰσέρχεται, άλλὰ μένει εκτός αὐτῆς.

Ὅπως δὲ τὸ μόνιμον, τὸ ἀμετάβατον, ἀποκτηθῆ, πρέπει νὰ χωρισθῆ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος, καὶ δύναται νὰ χωρισθῆ θεωρούμενον ὡς ἐξ ἑαυτοῦ ἐξερχόμενον, τουτέστιν ὡς τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἐξεληθὸν δυνάμει ὄν.

Τὸ ἐν τῷ λόγῳ ὄν, μὴ ὄν ἀπὸ τοῦ καθόλου ἐλεύθερον καὶ προσωπικόν, προσέθετο ὁ Σχελλίγγιος νὰ καταστήσῃ διὰ τῆς ἐπιστήμης ἐλεύθερον καὶ προσωπικόν, δείξας, πῶς ἡ τοῦ τελείου ὄντος ἔννοια δύναται νὰ λάβῃ περιεχόμενον ὠρισμένον· τοῦτο δ' ἔδειξεν εἰπὼν, ὅτι τὸ ἐν τῶν στοιχείων (τὸ —Λ) δὲν εἶναι τὸ ἕτερον (τὸ +Λ), ἀλλὰ τὸ —Λ ἐστὶ καθαρὰ δύναμις ἐστερημένη ὄντος, τὸ +Λ, τὸ καθαρὸν ὄν, ἐστερημένον δυνάμει, τὸ δὲ +Λ, τὸ συναμφοτέρον, ὡς τὸ ἀποκεκλεισμένον τρίτον ἀπὸ τῶν δύο. Ταῦτα δὲ τὰ τρία ὡς στοιχεῖα τοῦ ὄντος εἰσὶν ἀχώριστα, δυνάμεις, αὐτὸς ὁ θεὸς, τουτέστιν ἐν ὄν καὶ οὐχὶ τρία ὄντα.

Ἐπειδὴ ὁ Κάντιος τὸν νοῦν καὶ τὴν πείραν ὑπέθετεν ὡς προτάσεις τοῦ συλλογισμοῦ, ὑπέθετεν ὡς ὑποθέσεις τοῦ λόγου.

Ὁ Κάντιος ἀπεφήνατο, ὅτι ὁ θεὸς δὲν ζητεῖται ὡς ἰδέα ἀπλή, ἀλλ' ὡς τι ἴδιον, ὡς τὸ τοῦ λόγου ἰδανικόν, τουτέστιν ὠρίσε τὸν θεὸν ὡς τὴν τελευταίαν ἔννοιαν, ἣν ὅμως ἐκ τῆς πείρας, ἐκ τῆς παραδόσεως, παρέλαβεν.

Ὁ Σχελλίγγιος κατέδειξε τὸ ἡμαρτημένον τοῦ Καντίου (Briefe üb. Dogm. und Krit. 1876), ἔφερεν ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ ἐξαγόμενον.

Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Σχελλίγγιου τὸ ἐπόμενον ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ προηγουμένου, ἀλλ' ὡς ἔννοια ἀπλή· αὕτη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἦτο ἔμμονος, τουτέστιν ἐν τῷ νοεῖν προοδεύουσα, οὐχὶ δὴ ὑπερβατικὴ· τὸν θεὸν ἀπεδείκνυεν ὡς ἀναγκαίαν τοῦ λόγου ἰδέαν, διότι αὕτη ἀφαιρέσασα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πᾶσαν ὑπερβατικότητα ἔσυρεν αὐτὸν εἰς τὸ νοεῖν καὶ κατέστησεν ἀπλῶς λογικὴν ἔννοιαν, ἀπλήν ἰδέαν.

Ἐν δὲ τῇ νῦν αὐτοῦ φιλοσοφίᾳ τὸ καθαρὸν ὑποκαίμενόν ἐστι τὸ δυνάμει ὄν, καὶ τοῦτο ὑποθέτει τὸ ὄν, οὐ ἐστὶν ὑποκαίμενον. Τὸ ὑποκαίμενον τίθεται μετὰ στερήσεως, δηλαδὴ δὲν εἶναι τὸ ἀντικείμενον· τὸ ὑποκαίμενόν ἐστὶ μία τῶν τοῦ ὄντος δυνά-

μεων, ἐστὶ τὸ πρῶτον νοητὸν, ἐστὶ βαθμὶς πρὸς τὸ τέλειον.

Τὸ θετικόν (+Λ) καὶ τὸ ἀποθετικόν (—Λ) τίθενται ὡς βαθμίδες τοῦ ὄντος, ὃ δύναται νὰ κληθῆ τὸ αὐτεξούσιον, τὸ κάτοχον ἑαυτοῦ, τὸ παρ' ἑαυτῷ· διότι δὲν ἀναιρεῖ τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ· καὶ διακρινόμενον ἀπὸ τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος καὶ ταῦτα ὑποθέτον δύναται νὰ ἦναι τὸ ἀποκεκλεισμένον τρίτον (1)· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ τρίτον δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς μία δύναμις τοῦ ὄντος· ἄρα, ἐπειδὴ οὔτε τὸ 1 οὔτε τὸ 2 οὔτε τὸ 3, (—Λ +Λ ±Λ), ἐστὶ τὸ ὄν, δι' ἑαυτὸ, εἰσὶν ἅπαντα τὸ ὄν, ὡς ὕλη αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ τὸ ἐν ἑαυτῷ, τὸ ὑποκαίμενικόν, ὑποθέτει τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, τὸ ἀντικείμενικόν, διορίζει ταῦτα ὁ Σχελλίγγιος ὡς σημεῖα τοῦ ὄντος· ἐν ἀμφοτέροις θέτει στερῆσιν καὶ ἐπομένως κινήσιν. Τὸ ὄν ἐν πρώτῳ τόπῳ ὑποθέτει μόνον ὡς ὑποκαίμενον, ἐν δευτέρῳ ὡς ἀντικείμενον· τὸ ὄν ἔχει ἀμφοτέρω ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔχον δύναται νὰ ἦναι ἐν· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ, τῇ τρίτῳ δυνάμει, περιέχεται καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον.

Ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν τριῶν ἐστὶ τὸ ὄν, προέρχεται ἕλξις ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ ἰδέα. Τὸ ἐν τῇ ἰδέᾳ γεννηθὲν ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, ἡ ὕλη τῆς πραγματικῆς ἰδέας, οὐχὶ αὐτὸ τὸ ὄν, αὕτη ἡ πραγματικὴ ἰδέα. Τοῦτο ὅμως, ὃ αἱ δυνάμεις ἐστὶ, δὲν δύναται νὰ ἦναι δύναμις, ἀλλ' ἐνέργεια καὶ μάλιστα ἐνέργεια καθαρὰ, δηλαδὴ ἀνευ οὐσίας, δυνάμει, ἰδέας. Ἡ ἐνέργεια δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἔννοια, ἀλλ' ἐν τῇ πείρᾳ, καὶ δὲν γίνεταί, ὡς ἡ δύναμις, προσόν.

Τὸ —Λ, τὸ +Λ καὶ τὸ ±Λ διακρίνονται μόνον στερητικῶς, τὸ —Λ ὡς πρὸς τὸ +Λ γίνεταί προσόν, τουτέστι δύναμις, καὶ ταῦτα ὡς πρὸς τὸ ὄν αὐτό.

Τὸ —Λ, τὸ +Λ καὶ τὸ ±Λ εἰσὶ τὰ πρῶτα τοῦ ὄντος συστατικά. Τὸ ὄν ἐστὶν ἀρχὴ, ἐνέργεια, τὰ δ' ἄλλα (—Λ +Λ ±Λ) δυνάμεις.

Ἡ ζητούμενη ἀρχὴ ἀπὸ τοῦ Καρτεσιῦ εὑρέθη ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν· αὕτην ζητεῖ ὁ λόγος οὐχὶ ἵνα μείνῃ, ἀλλ' ἵνα ἔλθῃ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὰ ἄλλα.

(1) Ἀποκλείειν κατὰ Σχελλίγγιον σημαίνει ἐκτὸς ἑαυτοῦ θέτειν.

Ἡ μὲν συνθετικὴ μέθοδος ὑποθέτει τὴν ἀρχὴν, ἡ δὲ ἐπακτικὴ ἀρύεται τὰ στοιχεῖα ἢ ἐκ τῆς πείρας ἢ ἐκ τοῦ νοεῖν, ὡς ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι τοῦ καθαρῶ νοητοῦ ἀπτεται αὐτὸς ὁ λόγος ποιούμενος ὑποθέσεις, αἵτινες δὲν εἶναι ἀρχαί, ἀλλ' ὄρμαι καὶ ἐπιβάσεις, ἵνα δι' αὐτῶν ἔλθῃ εἰς τὸ ἀνυπόθετον, τὴν τοῦ παντός ἀρχὴν, καὶ πάλιν ἐχόμενος τῶν ἐκείνης ἐχομένων ἐπὶ τελευτὴν καταβαίνῃ, χωρὶς νὰ μεταχειρισθῇ αἰσθητόν, ἀλλ' ἵνα ἀπὸ τῶν καθαρῶν ἐννοιῶν προβαίνων διὰ τῶν ἐννοιῶν ἔλθῃ εἰς τὰς ἐννοίας. (Πολιτ. VI, 511. B.).

Ἡ ἀρχὴ πρέπει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοῦ ὄντος· ἡ ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν ἀρχὴ δὲν εἶναι ἐλευθέρη, ὡς δὲ μὴ ἐλευθέρη δὲν εἶναι ὡς ἀρχή. Ἴνα δὲ γέλῃ ἐλευθέρη, πρέπει τὸ ὄν ἐκ δυνάμει νὰ ὑψωθῇ εἰς ἐνεργείαν.

Τὸ —Λ (ὑποκείμενον) ἐστὶν ὑπόθεσις τοῦ +Λ, (τοῦ ἀντικειμένου), καὶ ἀμφότερα τοῦ ±Λ, ταῦτα δὲ τὰ τρία εἰσὶν ἐκείνου, ὃ ἐστὶν ἀρχή. Τὸ ζητούμενον λοιπὸν ἐστὶν ἡ διάκρισις τῆς ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ ὄντος.

Ἡ δεδομένη ὕλη ἐστὶ τὸ καθόλου ὄν, τουτέστι τὸ —Λ +Λ ±Λ. Τοῦτο τὸ καθόλου ὄν, ὃ ἐστὶν ἐν τῇ ἰδέᾳ (δηλαδὴ ὡς ὕλη), γίνεται πραγματικὸν γενόμενον τῆς πραγματικότητος (τοῦ Λ⁰) κοινωνόν. Πῶς ὁμοίως τὸ δυνάμει μεταβαίνει εἰς τὸ ἐνεργεία;

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν δυνάμιν ὡς πρὸς τὸ ἴδιον ὄν ἐκλαμβάνει ὡς καθαρὰν δυνάμιν, πᾶσαν δὲ καθαρὰν δυνάμιν ὡς ἡρεμοῦσαν βούλησιν, ἐν ἧ ὑφούται ἡ δυνάμεις, καὶ ἡ μετάβασις ἀπὸ δυνάμει εἰς ἐνεργείαν ἐστὶν ὡς μετάβασις ἀπὸ μὴ βουλήσεως εἰς βούλησιν. Ἐν τῷ περὶ ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας ἀπεφάνητο, ὅτι τὸ πρῶτον ὄν ἐστὶ βούλησις, ἡ βούλησις ἐστὶν οὐ μόνον ἡ ἀρχή, ἀλλὰ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου προερχομένου ὄντος· τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ἀθυψώσεως τῆς δυνάμει παρίσταται ὡς ἐξιστάμενον, ὃ ἀπώλεσεν ἑαυτὸ, ὡς ἀσθενῆς, ἀβουλος βούλησις, ἀπείρον· τοῦτό ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς γενέσεως, τουτέστι τὸ ὕλικόν αἷτιον· ἡ δυνάμεις αὕτη ἐστὶ καθαρὰ = —Λ, καὶ ἅμα ὑψωθῇ εἰς τὸ ὄν, ἐστὶν ἀσθενῆς, τουτέστιν ἀναιρεῖ ἑαυτήν.

Τὸ καθαρὸν ὄν (+Λ), τὸ ἀπρογόντον, ἐνεργεῖ εἰς τὸ ὄν ἀν-

αιρετικῶς, λαμβάνει ἀποθετικότητα, τουτέστι δυνάμιν, ἥτοι ἐκ καθαρῆς ἐνεργείας, ἐκ καθαρῶ ὄντος, γίνεται δυνάμεις· ὡστε ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα μετήλλαξαν τὸν τόπον αὐτῶν, τὸ ἐν τῇ ἰδέᾳ ἀποθετικὸν ἐγένετο θετικὸν, καὶ τὸ θετικὸν ἀποθετικόν. Τὸ ἐκτοπισθὲν ὃν θέλει ἐνεργεῖ ἐξ ἀνάγκης εἰς ἐπάνοδον τῆς εἰς τὸ ὄν ὑψώσεως δυνάμει εἰς ἑαυτήν καὶ εἰς ἀντικατάστασιν ἑαυτοῦ ἀπὸ δυνάμει εἰς ἐνεργείαν· διὰ τοῦτο ἡ ἀρχὴ αὕτη γίνεται ἀναγκαίως αἷτια δευτέρη. Τὸ δὲ τρίτον (±Λ) ἐστὶ μὴ ὄν (—Λ) ἐν τῷ ὄντι (+Λ) καὶ ὄν ἐν τῷ μὴ ὄντι, ἄρα συναμφότερον (±Λ).

Τὸ δεύτερον, τὸ καθαρὸν ὄν, ἐστὶ τὸ ποιητικὸν αἷτιον, τὸ μέσον τῆς τοῦ τρίτου ἀντικαταστάσεως. Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ τρίτον ἐστὶν αἷλι μόνιμον, σύνουν, δύναται νὰ ἐνεργῇ ὡς τελικὸν αἷτιον.

Τὰ τρία αἷτια εἰσὶν αἱ πρῶται, αἱ καθαρὰ δυνάμεις, ἐξ ὧν αἱ μετὰξὺ συγκεκριμένοι, καὶ ἀποτελοῦσι τὴν ἀρχὴν, τὸ μέσον καὶ τὸ τέλος· ἡ ἀρχὴ εἰς τὸ ὄν ἐστὶν ἡ ἀμεσος δυνάμεις, τὸ μέσον τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ δίδεται ἡ τῆς πραγματοποιήσεως δυνάμεις, τὸ δὲ τέλος ἐστὶ τὸ κάτοχον ἑαυτοῦ· διὰ τὴν τάξιν ταύτην ἔκαμεν ὁ Σχελλίγγιος λόγον περὶ πρώτης δυνάμει (Λ¹), δευτέρας (Λ²) καὶ τρίτης (Λ³)· ἡ πρώτη στερηθεῖσα ὑποκειμένου ἐσημειώθη διὰ Β, ὃ πρέπει εἰς Λ νὰ ἐπαναχθῇ, τὸ καθαρὸν ὄν τεθὲν εἰς δυνάμιν ὑπὸ τοῦ Β ἐσημειώθη διὰ τοῦ Λ², τὸ δὲ τρίτον ὡς συναμφότερον (ὑποκείμενον = ἀντικείμενον) ἐσημειώθη διὰ τοῦ Λ³, ἐπειδὴ αὐτὸ ἐστὶν ἐν τῷ ὄντι δυνάμεις καὶ ἐν τῇ δυνάμει ὄν ἐστὶ διὰ τοῦτο τὸ προσήκον. Τὸ δὲ ὑπὲρ πᾶσαν δυνάμιν ἐσημειώθη διὰ τοῦ Λ⁰.

Τὸ πρῶτον μένει δυνάμει, διότι καὶ εἰς τὸ ὄν μεταβαῖνον πίπτει εἰς τὴν δυνάμιν τοῦ ἐτέρου, ὑφ' οἷ ἐπανάγεται εἰς τὸ δυνάμει. Ἐπειδὴ πᾶν δυνάμει μετὰξὺ τοῦ ἐξ οἷ καὶ τοῦ εἰς ὄ, ἐστὶ δυάς, τὸ γινώμενον μὲν αἷλι, ὄν δ' οὐδέποτε κατὰ Πλάτωνα.

Τὸ δεύτερον τὸ ἀποκλείον τὸ δυνάμει δεῖται τρίτου αἷτιου τοῦ δίδοντος τὸ μέτρον τῆς ὑποταγῆς καὶ τελειοποιούντος τὴν γένεσιν.

Αἱ τρεῖς αὗται ἀρχαὶ διακρίνονται ὑπὸ Σχελλίγγιου, ἡ μὲν

πρώτη ἐστὶν ὡς αἰτία ὑλική, ἡ δὲ δευτέρα ὡς ποιητικὴ καὶ ἡ τρίτη ὡς τελικὴ· ἐκ τῆς τούτων συμπράξεως παράγονται σύνθετοι οὐσαί, ὄντα· πρὸς δὲ κατάληψιν τῆς συμπράξεως πρέπει νὰ ὑποτεθῇ τετάρτη αἰτία ἐνοῦσα καὶ συγκρατοῦσα αὐτάς· αὕτη δὲ ἡ τετάρτη αἰτία δὲν δύναται νὰ ᾔηται ὁ Θεὸς ὡς τέλος, ἀλλ' ὡς ἀρχή, ὡς αἰτία τῶν αἰτιῶν.

Τὰ συγκεκριμένα ὄντα, ἃ προέρχονται ἐκ τῆς συμπράξεως τῶν ἀρχῶν καὶ ἐν τῷ νοεῖν σχηματίζονται, καλοῦνται ἰδέαι· ἡ δὲ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ εἰς τὸ πραγματικὸν γίνεται διὰ βουλήσεως.

Ἡ βούλησις τῷ Σχελλίγγιῳ ἐστὶν ἀρχὴ ἐτέρου ἐκτὸς τῆς ἰδέας τεθέντος κόσμου, ἀρχὴ γεννώσα ἑαυτήν, αὐταίτιον· διὰ τῆς βουλήσεως κατὰ Σχελλίγγιον γίνεται ἡ ψυχὴ ἀτομικὴ· κατ' αὐτὸν ἐκάστη βούλησις θέτει ἑαυτήν καὶ μεθ' ἑαυτῆς τὸν κόσμον ἐκ τῆς ἰδέας.

Τὸ πρόβλημα τῆς λογικῆς φιλοσοφίας ἦτο τὸ νὰ ἔχη τὴν ἀρχὴν (Α^ο) ὡς τὸ μάλιστα ἐπιστητὸν, ὡς τὸ τελευταῖον ἀντικείμενον. Τοῦτο τὸ πρόβλημα ἐλύθη ὡς τεθέντος τοῦ ἐγὼ ὑπὸ τὸν Θεὸν μείναντα ὡς μόνην ἀληθῆ ἀρχήν· διὰ τῆς ὑποταγῆς τοῦ ἐγὼ ὑπὸ τὸν Θεὸν ὑπετάγη, λέγει, καὶ ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία τῇ θετικῇ.

Ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ἀσχολεῖται περὶ τὸ τί καὶ ἔχει τὸ τελευταῖον, ὃ ἐστὶ καθ' αὐτὸ ἐνέργεια, ἐν τῇ ἐννοίᾳ· ἡ δὲ θετικὴ ὁρμάται ἀπὸ τοῦ ἐνεργεῖα ὄντος, τουτέστι τοῦ ὑπάρχοντος, καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν ἐννοιαν, τουτέστιν εἰς τὸν Κύριον τοῦ ὄντος, τὸν πραγματικὸν, τὸν προσωπικὸν Θεόν· καὶ διὰ τοῦτο τὸ σύστημα τοῦτο καλεῖται θετικόν, διότι ἐξηγεῖ τὴν ὑπαρξιν, τὴν πραγματικότητα.

Ἡ εἰς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν μετάβασις γίνεται κατ' αὐτὸν διὰ τῆς βουλήσεως· ἡ φιλοσοφία ἐστὶ μίᾳ καὶ ζητοῦσα τὴν ἀρχὴν ἐστὶν ἀποθετικὴ, ἔχουσα δὲ αὐτήν ἐστὶ θετικὴ. Ἐὰν ἡ ἀρχὴ κατασταθῇ ἀρχή, δὲν εἶναι πλέον ἰδέα ἀπλῆ ἢ ἐν τῇ ἰδέᾳ, ἀλλ' ἐξίσταται αὐτῆς καὶ γίνεται ἀντιστροφή τῆς σχέσεως, δηλαδὴ τὸ ὄν προηγείται, ὁ λόγος ἔπεται.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία προβαίνει εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποθετικῶς, καὶ τὴν ἀρχὴν ἔχει μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὡς ἰδέαν· ἡ ἀρχὴ εὑρέθη ὑπὸ τῆς λογικῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν καὶ ἀφηρέθῃ ἀπὸ τῆς δυνάμεως.

Ἡ βούλησις ἡ φέρουσα εἰς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ἐστὶ τὸ ἐγὼ τὸ ζητοῦν Θεὸν πράττοντα, Κύριον τοῦ ὄντος.

Τὸ ἐγὼ διὰ τοῦ λόγου ἠδύνατο νὰ εὔρη τὸν ἐν τῇ ἰδέᾳ Θεόν, οὐχὶ δὲ τὸν ὑπὲρ τὸν λόγον. Τὸ ἐγὼ ὡς πρόσωπον ζητεῖ πρόσωπον, Θεὸν προσωπικόν· αὐτὸ ζητεῖ τὴν ἀντιστροφήν.

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἀρχεται ἀπὸ τοῦ Α^ο ὡς προτέρου, ἀπὸ τῆς ἰδέας ἐλευθέρου. Τοῦτο τὸ Α^ο ἐστὶ τὸ πρότερον, τὸ αἴτιον τοῦ — Α + Α + Α. Τοῦτο βουλόμενον τὸ ἐγὼ βούλεται Θεὸν ἐκτὸς τῆς ἰδέας, ὑπερόντα, ὑπερκόσμιον.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς πρῶτον δεικνύται ἐν τῇ ἰδέᾳ, ἔπειτα δ' ἐκτὸς αὐτῆς, φέρεται εἰς τὴν πείραν καὶ γινώσκειται ἐν αὐτῇ ὡς Κύριος τοῦ ὄντος· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀπόδειξις τῆς τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως αἰεὶ ἐν προόδῳ, ἐστὶν ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἱστορικὴ.

Ὁ Ἐγγελοσ τὴν ἰδέαν ὑπέλαβεν ὡς τὸ μόνον πραγματικόν, καὶ ἐπειδὴ μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐννοίας συνεδέετο ἡ παράστασις τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἀπεδόθη τῇ ἰδέᾳ αὐτοκινησία, ὑπαρξίς, ἢ αὕτη οὐτ' εἶχεν οὔτε νὰ ἔχη ἠδύνατο (1).

Πῶς ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀπειρον δύναμιν τῆς γνώσεως μηδὲν εἰδότες ἀπειρον ἀντικείμενον; Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ γινώσκομεν ἀμεσόν τι περιεχόμενον, ὃ δὲν εἶναι ἀντικείμενον, τουτέστιν ὄν, ἀλλ' ἡ ἀπειρος δύναμις τοῦ ὄντος· ὁ λόγος οὐδὲν ἀποκλείων ἐστὶν ἡ καθαρὰ δύναμις· ἀμεσον δὲ τοῦ λόγου περιεχόμενον δὲν εἶναι ὁ Θεός, οὐδὲ περιλαμβάνει ἡ λογικὴ ἐπιστήμη τὸ πραγματικὸν τῶν ὄντων, ἀλλὰ τὸ δυνάμει αὐτῶν, τὴν οὐσίαν, τὴν ἐννοιαν· ὁ λόγος ὡς ἡ ἀπειρος τῆς γνώσεως δύναμις ἔχει περιεχόμενον τὴν ἀπειρον δύναμιν τοῦ ὄντος καὶ δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ ἐκ τῶν προτέρων δυνάμει ὄν, ὃ καὶ ἐν τῇ

(1) Einleit. in die Phil. der Mythol. I. Bd. 16 Vorles. Phil. der Offenh. III Bd. Vorles 4.

πέτρα ἐστὶ τὸ πραγματικόν· ὁ λόγος ὅμως δὲν ἔρχεται εἰς τὸ πραγματικόν, ἀλλ' εἰς τὸ δυνάμει ὄν, εἰς τὸ ἐκ τῶν προτέρων. Ἐν δὲ τῇ ἀπέτρῳ δυνάμει ἀποκαλύπτεται ἀμέσως ὁ ἐσωτερικὸς ὀργανισμὸς ἐπομένων δυνάμεων ὡν ἐσωτερικὸς τοῦ λόγου ὀργανισμὸς. Ἐὖν ὀργανισμὸν τοῦτον νὰ ἀναπτύξῃ ἐστὶν ἔργον τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ φιλοσοφία ἐκλήθη ἐπιστήμη τοῦ ὄντος. Τὴ δ' ἐστὶ τὸ ὄν, πρέπει νὰ ζητήσῃ ἢ ἐπιστήμη.

Τὸ ὄν κατὰ Σχελλίγγιον δεικνύμενον ὡς ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον, ὡς ἀπειρος δύναμις, ἐστὶν καὶ ὡς ὕλη ἐτέρου ὄντος· ἢ δύναμις ὡς ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενόν ἐστὶ τὸ ἀριστον, ὑποκείμενον, ὕλη· ὡστε δὲν ἔχει τις αὐτὸ τὸ ὄν, ἐὰν δὲν ἀποκλείσῃ τὸ δυνάμει ὄν, ὃ ἐστὶν ὕλη ἐτέρου ὄντος· τοῦτο ἵνα γείνη, πρέπει τὸ νοεῖν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον, νὰ ἀνοίξῃ αὐτὸ καὶ ζητήσῃ τί ἐκεῖνο τὸ ὄν ἐστὶ, τὸ ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον, τί ἀνήκει αὐτῷ, ἵνα ἢ τὸ ὄν· διότι αὐτὸ δὲν νοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πρέπει νὰ γεννηθῇ ἢ ἔννοια τοῦ ὄντος· τῷ δ' ὄντι ὑπάρχει τὸ νὰ ἦναι πρῶτον τοῦ ὄντος ὑποκείμενον, δύναμις τοῦ ὄντος, καθ' οὗ τἄλλα κατηγοροῦνται, οὐχὶ ὅμως ἢ δύναμις τινὸς μὴ ὄντος, ἀλλ' ἢ δύναμις τοῦ ὄντος ἀμέσως καὶ ἀμεταβάτως.

Κατ' ἐπανάληψιν δὲ λέγει, ὅτι τὸ ζητούμενον ὄν ἐστὶν ἀμέσως καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἰδέᾳ δύναμις τοῦ ὄντος, ὑποκείμενον πληρούμενον ἐξ ἑαυτοῦ, οὐχὶ ἐκ τοῦ κατηγορουμένου· ὡστε τὸ ὄν ἐστὶ διττὸν, δηλαδὴ τὸ καθαρὸν καὶ τὸ δυνάμει ὄν, τουτέστι τὸ ἐστερημένον δυνάμεως καὶ τὸ ἐστερημένον τοῦ ὄντος, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν τελείαν τοῦ τρίτου ἔννοιαν ἀνήκει τὸ νὰ ἦναι ὑποκείμενον ἅμα καὶ ἀντικείμενον· διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος ὄν νοεῖ τὸ ὑποκείμενον=ἀντικείμενον, τὸ συναμφότερον, τὸ μικτόν, καὶ αὐτὸ ὥρισεν ὡς ἀδιαφορίαν ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, τουτέστιν ὅτι τὸ ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενόν ἐστὶν ἢ ἀπειρος τοῦ ὄντος δύναμις.

Ὁ Φίλιππος εἶχε μὲν τὸ ἀντικείμενον=ὑποκείμενον, εἶχεν ὅμως ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸν περιορισμὸν τοῦτον ἀνῆρσε καὶ εἰς τόπον τοῦ ὑποκειμένου=ἀντικειμένου ἔταξε τὸ καθόλου ὑποκείμενον ἀντικείμενον. Τοῦτο δὲ τὸ ὑποκείμενον=ἀντικείμενον δὲν δύναται νὰ νοηθῇ χωρὶς νὰ διακριθῇ ὑποκείμενον, ἀντικείμενον καὶ συναμφότερον· ἀμέσως δὲ, τουτέστιν ἀνευ ὑποθέσεως, δὲν δύναται ἄλλο νὰ νοηθῇ εἰμὴ τὸ ὑποκείμενον, ὃ σημαίνει ὑπόθεσιν· τὸ μόνον, λέγει, οὐ οὐδὲν δύναται νὰ ἦναι ἀμέσως ἀντικείμενον, νοεῖται ὅμως τοιοῦτον, διότι τοῦτό ἐστὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς ὑποκείμενον· οὐδ' ἀμέσως συναμφότερον, διότι τοῦτο ὑποθέτει ἀμφότερα. Κατὰ δὲ Σχελλίγγιον οὔτε τὸ ὑποκείμενον καθ' αὐτὸ, οὔτε τὸ ἀντικείμενον οὔτε τὸ συναμφότερόν ἐστὶ τὸ ὄν, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ὁμοῦ· διότι ἢ μία δύναμις δὲν εἶναι ἢ ἑτέρα, ἢ—Α δὲν εἶναι +Α, ἀλλὰ ἢ μὲν —Α ἐστὶ καθαρά δύναμις, τουτέστιν ἐστερημένη ὄντος, ἢ δὲ +Α τὸ καθαρὸν ὄν, τουτέστιν ἐστερημένον δυνάμεως, ἢ δὲ ±Α περιέχει ἀμφότερα· αὗται εἰσὶν ἀχώριστοι, συμπάρεδροι. Αὗται δὲ αἱ δυνάμεις, λέγει, δύναται νὰ νοηθῶσιν ὡς ὑπερβατικαί, τουτέστιν ὑπὲρ τὸν Θεὸν προβαίνουσαι, καὶ νὰ γείνωσιν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ πραγματικαί, καὶ ἐπομένως ὁ Θεὸς νὰ ἦναι ἐν οὐσιώδει σχέσει πρὸς τὸν κόσμον.

Αἱ ὑποτιθέμεναι ἐν τῷ Θεῷ διαφοραί, καθ' ὅσον αὐτός ἐστὶ τὸ ὄν, γίνονται ἀπλῶς δυνάμεις, αἵτινες πληρούμεναι ἡρεμοῦσι, διότι αὗται εἰσὶν αὐτός· ἐὰν αἱ δυνάμεις πρὸς τι ἐκτὸς αὐτοῦ ἀναφέρονται, οὗτος δὲν εἶναι διορισμὸς τῆς οὐσιώδους ἐνεργείας. Ὁ Θεὸς ὡς ὄν, δηλαδὴ ἐν τῇ αἰδίῳ ὑπάρξει αὐτοῦ, ἐστὶν ἀνευ ἀναφορᾶς πρὸς τι ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐστὶ τὸ κεκλεισμένον ἐν ἑαυτῷ καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα τὸ ἀπόλυτον· ἐν αὐτῷ δὲν ὑπάρχει ἀπόφασις, ἀποθετικότης, αὐτὸ ὅμως δὲν ἀποκλείει αὐτήν. Ἐν τῇ καθαρᾷ δυνάμει δὲν ὑπάρχει ἀπόφασις, ἀποθετικότης, ἢ καθαρά δύναμις δὲν ἀντιφάσκει τῷ καθαρῷ ὄντι, ἐπομένως ἢ καθαρά δύναμις καὶ τὸ καθαρὸν ὄν δὲν ἀποκλείουσιν ἄλληλα· ὅσῳ μᾶλλον τοῦτο καθαρὸν, τόσῳ μᾶλλον ἰσχυρὰν ὑποθέτει τὴν ἐλκτικὴν δυνάμιν αὐτοῦ· διὰ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως προέρχεται ἢ βούλησις, τουτέστιν ἢ ἀρχή.

Πῶς ὅμως ἔρχεται εἰς τὴν ἀρχήν; Ἐὰν ζητηθῇ ἢ ἀρχή, ἢ

μετάβασις γίνεται ἐκ τῆς πείρας, ἐκ τῶν πρὸς ἡμᾶς προτέρων καὶ γνωριμωτέρων, εἰς τὸ καθ' αὐτὸ πρότερον· ἡ ἐπαγωγὴ φέρει ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ὡς ὑποθέσεις εἰς τὴν ἀρχὴν, ἡ δὲ συνθετικὴ μέθοδος φέρει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εἰς τὰ καθ' ἕκαστα. Ἡ δὲ ὁμοίως ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἐστὶν οὐ μόνον ἀπὸ τῆς πείρας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νοεῖν, ὡς τοῦτο ὁ Πλάτων ἀπέδειξε θεωρήσας τὰς ἀρχὰς ὡς ὑποθέσεις, ὡς ὁρμὰς καὶ ἐπιβάσεις ἐπὶ τὸ ἀνυπόθετον, τὴν τοῦ παντὸς ἀρχὴν, ἀφ' ἧς πάλιν καταβαίνει εἰς τὰ καθ' ἕκαστα.

Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ Πλάτωνός ἐστὶν ἐπακτικὴ, τὰς ὑποθέσεις ποιεῖ αὐτὸς ὁ λόγος, αὐτὸ τὸ νοεῖν. Οὕτω θεωρεῖ καὶ ὁ Σκελλίγγιος τὴν πρώτην δύναμιν ὡς πρώτην ὑπόθεσιν, τὴν δὲ δευτέραν ὡς δευτέραν, καὶ τὸ συναμφοτέρων ὡς τρίτην. Ἡ δ' ἐπαγωγὴ ἔχει δύο εἴδη, τὸ μὲν ἐστὶ, τί ἐστὶ πραγματικὸν καὶ τί μὴ, τὸ δὲ, τί ἐστὶν ἐν τῷ νοεῖν δυνατὸν καὶ τί μὴ· ὥστε καὶ τὸ νοεῖν ἐστὶ πείρα.

Ἡ δὲ πείρα, ἐφ' ἧς ἡ φιλοσοφία ἱδρύεται, δὲν δύναται νὰ ᾔηται ἄλλο εἶμῃ τὸ ἐξαγόμενον φιλοσοφικῆς μελέτης. Ἐὰν μέχρι τοῦδε συστήματα ᾔσαν δοκίμια τῆς πείρας τῆς ἐξαχθείσης ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε φιλοσοφίας· ἡ δὲ πείρα αὕτη δὲν συνετέλεσεν εἶμῃ εἰς ἐξήγησιν τοῦ κόσμου, καὶ μόνη ἡ ἐξήγησις τοῦ κόσμου ἐστὶν ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ προτέρα φιλοσοφία τοῦ Σκελλίγγιου ἀπεφήνατο, ὅτι ἡ γένεσις τῆς φύσεως θεμελιούται ἐπὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ὑποκειμένου ὑπὲρ τὸ ἀντικείμενον, ἡ μετάβασις λαμβάνει χώραν ἐξ ἀντικειμένου εἰς ὑποκείμενον, τὸ ἀντικείμενον ὁμοίως δὲν ἐξαφανίζεται· ἐν τῇ φύσει ἀντικείμενον καὶ ὑποκείμενον εἰσὶν ὁμοῦ, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἡ ἀδιαφορία· ἐν τῇ νεκρᾷ φύσει τὸ ἀντικείμενον ἐστὶν ὑπέροχον, ἐν δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι τὸ ὑποκείμενον· ἡ φιλοσοφία αὕτη κατέστησε τὴν γνώσιν ἀντικείμενον ἑαυτῆς, τουτέστιν ὄν, καὶ τοῦτο τὸ ὄν, ὁ κόσμος, πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ. Ἐὰν τὸ ἰδανικὸν ὑποτεθῇ ὑπὲρ τὸ φυσικόν, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὡς πραγματικόν· ἐὰν δὲ πραγματικόν, καὶ πραγματικῶς βουληθὲν, ἐὰν δὲ βουληθὲν, καὶ κατὰ συμβεβηκός, ἐὰν δὲ κατὰ συμβεβηκός, καὶ αἰτιατὸν, ἐὰν δ' αἰτιατὸν, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ καὶ

αἴτιον. Ἡ δὲ ὑπεροχὴ τοῦ ἰδανικοῦ ὑπὲρ τὸ φυσικόν δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ συνέπεια ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως, ἀλλὰ συνέπεια τῆς θετικῆς αὐτοῦ βουλήσεως.

Κατὰ δὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἦλθεν ὁ Σκελλίγγιος εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ αἰτίου, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεός, καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι ἐπιστήμη τοῦ δυνάμει ὄντος, οὐδ' ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, τοῦ ἀπλῶς νοητοῦ, τῆς ἀφαιρέσεως, ἀλλ' ἐπιστήμη τοῦ ὄντος, τῆς ἀληθείας.

Ἴνα δὲ τις ἔλθῃ εἰς τὸ ὄν, πρέπει τὰς δυνάμεις νὰ καταστήσῃ ἀνομοίους· ὥστε ὅλαι ὁμοῦ νὰ ᾔηται τὸ ὄν, ἐκάστη δὲ αὕτη καθ' αὐτὴν νὰ ᾔηται ὄν· τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν τὸ ἐν τῷ ὄντι ὑποκείμενον, ἡ δύναμις, θεωρηθῇ εἰς τὸ ὄν μεταβαῖνον· διότι διὰ τῆς μεταβάσεως γινόμενον ἀντικείμενον παύει ὄν ὑποκείμενον· ἐπίσης καὶ τὸ ἀντικείμενον γινόμενον ὑποκείμενον παύει ὄν ἀντικείμενον· καὶ τὸ μίκτον ὁμοίως, τὸ ὑποκείμενον—ἀντικείμενον, ἀποκλειόμενον τίθεται ὡς καθ' αὐτὸ ὄν· διὰ τῆς μεθόδου ταύτης τὸ ὑποκείμενον γίνεται δύναμις ἰδίου ὄντος· κατὰ δὲ τοῦτον τὸν τρόπον εἰσὶ καὶ τὰ τρία ὁμοῦ τὸ ὄν.

Τὸ καθαρῶς νοεῖν ἔχει τὴν ἀρχὴν δύναμει, οὐσίᾳ, ἐμφυτον, δὲν ἔχει ὁμοίως αὐτὴν καθ' αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐλευθέραν. Τὸ ἐν τῷ καθαρῶς νοεῖν εὐρεθὲν γίνεται ἀντικείμενον τοῦ νοεῖν καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα δύναται νὰ κληθῇ νοεῖν ὑπὲρ τὸ ἄμεσον νοεῖν· ἵνα δὲ ἔχωμεν τὴν ἀρχὴν ἐλευθέραν ἀπὸ τοῦ ὄντος, πρέπει τὸ ὄν νὰ ὑψωθῇ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν, ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεῖα.

Ἐπειδὴ ὁμοίως δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς ὁ Σκελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ἀλλ' ὑφ' ἑτέρου ἐνεργεῖα, τελείου, φανερόν εἶναι, ὅτι τὸ πρῶτον δὲν δύναται νὰ ᾔηται δύναμει, ἀτελές, ὡς ὁ Σκελλίγγιος διατείνεται, ἀλλ' ἐνεργεῖα, τέλειον, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης (ἐν τῇ μεταφυσικῇ) ἀποδεικνύει. Ἐπειδὴ ὁμοίως τὸ καθαρὸν ὄν τοῦ Σκελλίγγιου καθὸ κενὸν δὲν εἶναι τέλειον ἐνεργεῖα, ἀλλὰ γίνεται, τουτέστιν ἐστὶ τέλειον δύναμει, δὲν δύναται ὡς τοιοῦτον καὶ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας νὰ ὑποτεθῇ.

Ἡ ἀπλή δύναμις τοῦ αὐτόντος ἐν αὐτῷ οὐσα πρέπει, λέγει,

νά τεθῆ εἰς ἐνέργειαν μέχρι τινὸς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Ἐάν τὸ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀνεξάρτητον γινόμενον ἐνεργεῖα ὦν ὑποτάσσεται τῇ ἀρχῇ, ἐμφανίζεται ἡ ἀρχὴ ὑπὲρ πᾶν πραγματικὸν καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴ καθ' αὐτὴν πραγματικὴ, τουτέστιν ὡς ἀρχή· οὕτω τὸ πρότερον ἐν τῷ νῷ εὑρεθὲν, ὃ τὸ ἀμεσον νοεῖν νὰ παραγάγῃ δὲν ἠδύνατο, θὰ μεθίστατο εἰς πρόοδον καὶ θὰ ἀπεκτάτο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἐξελθόντος νοεῖν, διότι τὸ ἐν τῷ καθαρῶς νοεῖν εὑρεθὲν δὲν ἠδύνατο νὰ κληθῆ ἐπιστήμη, διότι τοῦτο ἦτο δυνάμει ἐπιστήμη· γίνεται δ' ἐπιστήμη ἐνεργεῖα, ὅταν τὸ ἐν τῷ καθαρῶς νοεῖν κτηθὲν (ιδέα) χωρισθῆ. Ἡ ἀμεσος ἐκ τοῦ νοεῖν ἐπιστήμη δύναται νὰ κληθῆ ἡ πρώτη, ἡ λογικὴ, ἐπιστήμη· τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἀρχὴ δὲν εἶναι τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη αὕτη ἐμφανίζεται ὡς σύστημα ἑνὸς ἀπολύτου περιλαμβανόντος τὸ σῦμπαν καὶ τὸν Θεόν. Ταῦτα δὲ τὰ τρία, ἃ εἰσιν ὁμοῦ, δύνανται καὶ νὰ μὴ ἦναι, δηλαδή δύνανται νὰ ἦναι ἐν τῷ ὄντι κατὰ συμβεβηκός. Τοῦτο τὸ κατὰ συμβεβηκός πρέπει νὰ ἀφαιρεθῆ, ἵνα ἀποκτηθῆ τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀμφιβολίαν καθαρὸν ὄν. Ταῦτα τρία εἰσὶ ταῦτά, οὐχὶ ὅμως αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον. Ἡ ἐπιστήμη ἡ διαπράττουσα τὸν χωρισμὸν τοῦ κατὰ συμβεβηκός ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐστὶν ἡ κριτικὴ, οὕσα ἀποθετικῆς φύσεως, ἧς ἐξαγόμενόν ἐστὶ τὸ κληθὲν ὄν ὑπὸ τοῦ Σχελλίγγιου, μόνον ἐν τῇ ιδέᾳ· ὅτι δὲ τοῦτο ἐστὶν ὑπὲρ τὸ ἀποκλεισθὲν κατὰ συμβεβηκός ὄν, τοῦτο δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία, ἀλλ' ἡ θετικὴ.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐγνώρισεν, ὅτι ἡ κριτικὴ τοῦ Καντίου φιλοσοφία οὔτε ἡ ὄλη φιλοσοφία ἦτο οὔτε ἡ ἀληθής. Ἀλλ' ὁ Σχελλίγγιος καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἐγγέλου θεωρεῖ ἀποθετικὴν καὶ ἡμαρτημένην, διότι ὁ Ἐγγελος ὑπερεπήδησε τὰ ὅρια αὐτῆς ὡς περιλαβῶν ἐν αὐτῇ καὶ τὸ θετικόν.

Τὴν δὲ σύγχυσιν τοῦ θετικοῦ καὶ ἀποθετικοῦ εἰσήνεγκεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὁ Σπινόζας ὡς καταστήσας τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον ἀρχὴν, ἐξ αὐτοῦ ὅμως παρήγαγε τὰ πραγματικὰ ὄντα λογικῶς.

Ὁ Ἐγγελος περιλαβῶν, ἀτόπως, λέγει, εἰς τὸ σύστημά του καὶ τὸ θετικόν ἐνόθευσε τὴν λογικὴν φιλοσοφίαν.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ σύστημα ἀπόλυτον, δὲν ἠδύνατο ὅμως καὶ νὰ μὴ ἦναι σύστημα, δηλαδή ἀποθετικόν. Ὁ Ἐγγελος ἐνόησε μὲν τὴν λογικὴν φύσιν τοῦ συστήματος τοῦ Σχελλίγγιου, ἔπρεπεν ὅμως νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα λογικῶς καὶ οὐχὶ πραγματικῶς.

Οἱ περὶ τὸν Ἐγγελον ἐνόμιζον οὐκ ὀρθῶς, ὅτι ἡ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία ἀρχεται ἀπὸ τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ καὶ διεννοοῦντο τὸν προσωπικὸν Θεὸν ὡς ἀναγκαῖον τοῦ λόγου περιεχόμενον. Καὶ ὁ Ἐγγελος ἐβεβαίω, ὅτι εἰς τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ εἶχε τὸν Θεὸν ὡς ἀπόλυτον πνεῦμα· ἀπόλυτον ὅμως πνεῦμα δὲν δύναται νὰ νοηθῆ μὴ ὄν ἀπόλυτον πρόσωπον, γινώσκον ἑαυτό. Τὸ πνεῦμα δὲν δύναται νὰ ἦναι εἰς τὸ τέλος, κατόπιν ἐορτῆς, πάντων ὄντων τετελεσμένων, διότι εἰς τὸ τέλος οὐδὲν νὰ ποιήσῃ δύναται.

Τὸ κύριον ἐπιχείρημα τῶν περὶ τὸν Ἐγγελον ἦτο, ὅτι ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἐστὶ τι αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἀναγκαῖον εἰς θεμελίωσιν τῆς θετικῆς φιλοσοφίας. Εἰς τελειοποίησιν ὅμως τῆς φιλοσοφίας ἀναγκαῖα ἐστὶ καὶ ἡ ἀποθετικὴ καὶ ἡ θετικὴ· ἀλλ' ἡ θετικὴ κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι ἐξακολουθήσας τῆς ἀποθετικῆς, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐπιστήμη ἔχουσα ἄλλον τρόπον ἀναπτύξεως, ἄλλο ἀντικείμενον, τὸ τέλος τῆς ἀποθετικῆς, ὃ ὑπ' αὐτῆς ἀγνώριστον ἐγκαταλείπεται, δηλαδή ἡ ἔννοια, ἧτις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποθετικῆς, ἐστὶ τὸ ὑστερον τῆς θετικῆς· ἡ ἀποθετικὴ τὸ τέλος αὐτῆς δὲν παρέχει τῇ θετικῇ ὡς ἀρχὴν, ἀλλὰ καθὼ ἀγνώριστον ὡς πρόβλημα. Ἡ θετικὴ ὀρίζει τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς καὶ λαμβάνει ἐξ ἑαυτῆς· ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ἐστὶ βεβαία ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖται θεμελιώσεως· αὕτη δύναται νὰ ἀρξῆται ἀπὸ τούτου «βούλομαι τὸ ὑπὲρ τὸ ὄν, ὃ δὲν εἶναι τὸ ἀπλῶς ὄν, ἀλλ' ὁ Κύριος τοῦ ὄντος». (Philos. der Offenb. Vorlesung 5.).

Ἡ θετικὴ καὶ ἀποθετικὴ φιλοσοφία εἰσὶν ἐπιστήμαι διάφοροι μιᾶς, τῆς φιλοσοφίας. Τὰς ἐπιστήμας ταύτας, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, διέκριναν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, οἱ τε θεολόγοι, οἱ καὶ δογματικοὶ ὄντες, καὶ οἱ λογικῶς φιλοσοφοῦντες, ἰδίως δὲ ὁ Ἡράκλειτος ἰσχυρίζομενος, ὅτι πάντα χωρεῖ, οὐδὲν μένει, τὸ εἶναι

καὶ μὴ εἶναι ἐστὶ ταῦτόν, τὸ ὑποκείμενον γίνεται ἀντικείμενον, καὶ τοῦτο ὑποχωρεῖ ἑτέρῳ, ἕως οὐ ἀποκτηθῆ τὸ ἀμετάβλητον, τὸ μόνιμον.

Εἰς τοὺς λογικῶς φιλοσοφοῦντας ἀνάγονται καὶ οἱ Ἑλεᾶται, οὓς κατακρίνει ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἐν τοῖς λόγοις ὄντες βούλονται νὰ ἐξηγήσωσι πραγματικῶς· καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀναφορὰν καταπολεμεῖ καὶ τὰς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος.

Ὁ Ἀριστοτέλης τὸ λογικὸν ἐκλαμβάνει κενόν, διότι ἡ ἀπλή κίνησις ἐν τῷ νῷ ἀποκλείει τὸ πραγματικόν· διὰ τοῦτο τὸ τοῦ Σωκράτους «ἐν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα», ἀναφέρει εἰς τὸ ὅτι ἡ καθαρὰ λογικὴ ἐπιστήμη δὲν εἶναι πραγματικὴ, ἡ λογικὴ γνῶσις δὲν εἶναι ἀληθής, ἀλλ' ἄγνοια.

Ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ μεταβαίνει εἰς τὸ θετικόν, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τρέπεται ἀπὸ τοῦ λογικοῦ εἰς τὸ ἐμπειρικόν. Κατ' Ἀριστοτέλη προέρχεται σύγχυσις, ὅταν τὸ λογικὸν ἐκληφθῆ πραγματικόν, ὅταν τὸ λογικὸν συγχέεται μετὰ τοῦ πραγματικοῦ, ὡς παρ' Ἑγέλω, ὅταν τὰ πραγματικὰ αἷτια συγχέωνται μετὰ τῶν λογικῶν τῆς ἐπιστήμης ἀρχῶν. Τὸ ἐκ τῶν προτέρων κατ' Ἀριστοτέλη δὲν εἶναι κενόν λογικόν ὡς κατ' Ἑγελον, διότι κατ' Ἀριστοτέλη τὸ λογικὸν ἔχει ἀναγκαίαν πρὸς τὸ ὄν ἀναφορὰν, καὶ γίνεται περιεχόμενον τοῦ ὄντος καὶ μεταβαίνει ἀναγκαίως εἰς τὸ ἐμπειρικόν· κατ' Ἑγελον ὅμως τὸ λογικὸν ἐστὶ κενόν, διότι περιεχόμενον ἔχει ἑαυτὸ· ἔχον δὲ ἑαυτὸ περιεχόμενον παύει ὡς πραγματικὸν λογικόν, ὡς πραγματικὸν νοεῖν, δηλαδὴ ὡς νοεῖν ἔχον περιεχόμενον τὸ πραγματικόν.

Ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ὡς ἐκ τῶν προτέρων ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον λογικὴ οὐ μόνον ὅτι ἀποκλείει τὸ ὄν, ὅπερ ἐστὶν ὡς δύναμις ὄν τοῦ καθαρῶς νοεῖν περιεχόμενον, ἀλλὰ καὶ ὅτι τῷ δυνάμει ὄντι ὑπάρχει ἡ μετάβασις εἰς τὸ ὄν φύσει· ἀρα τὸ νοεῖν ἐνεκα τῆς φύσεως τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἔλκεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ, διότι τὸ νοεῖν δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἐν τῇ ἀφαιρέσει, ἀλλ' ἐπανέρχεται εἰς τὸ δυνάμει ὄν, τὸ μεταβατικόν, ἀπὸ τοῦ ἀμεταβάτου, διότι τὸ εἰς τὸ ὄν μεταβᾶν δὲν εἶναι πλέον περιεχόμενον τοῦ καθαρῶς νοεῖν, ἀλλ' ἐγείνεν ἀντικείμενον (ἐμπειρικῆς)

γνώσεως προβάσει πέραν τοῦ νοεῖν. Τὸ νοεῖν βαδίζει ἐν ἐκάστῳ σημείῳ μέχρι τῆς συναντήσεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐν τῇ πείρᾳ ὑπάρχοντος, ἐπομένως ἐν ἐκάστῳ σημείῳ τὸ εἰς τὸ ὄν μεταβᾶν ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ νοεῖν. Τοῦτο ὅμως συνετέλεσε τῷ νοεῖν ὡς βαθμὴς μόνον εἰς τι ἀνώτερον, ὃ καταληφθὲν ὑπὸ τοῦ νοεῖν ἐγκαταλείπεται πάλιν ὑπ' αὐτοῦ ἑτέρῳ γινώσκειν, τῷ ἐμπειρικῷ· ὥστε τὸ νοεῖν ἐν τῇ ὄλῃ κινήσει οὐδὲν ἔχει καθ' αὐτὸ, ἀλλὰ πάντα παραπέμπει τῇ πείρᾳ, ἕως οὐ ἔλθῃ εἰς ἐκεῖνο (τὸ καθαρὸν ὄν), ὃ δὲν δύναται νὰ ἦναι ἐκτὸς τοῦ νοεῖν, ἀλλὰ μένει ἐν αὐτῷ (τῷ νοεῖν)· ἀρα τὸ νοεῖν εἰς τοῦτο τὸ (καθαρὸν) ὄν ἐλθὼν βλέπει ἑαυτὸ ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς ἀναγκαίας κινήσεως, καὶ ἀρχεται ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐλευθέρου νοεῖν καὶ οὐχὶ τοῦ ἀναγκαίως κινήσει παραδεδομένου, ὡς ἐν τῇ ἀποθετικῇ φιλοσοφίᾳ· ἀρα ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν εἶναι πράγματι τῇ πείρᾳ ἀντίθετος, διότι αὕτη δὲν προβαίνει κατὰ τὸν Κάντιον πέραν τῆς πείρας, ἀλλ' ὅπου καταλήγει ἡ πείρα, ἐκεῖ γινώσκει τὸ ἴδιον ὄριον αὐτῆς, τὸ δὲ τελευταῖον ἐγκαταλείπει ἀγνώριστον· ὥστε ἡ λογικὴ φιλοσοφία καθ' ὅλην ἐστὶν ἐμπειρία, μάλιστα δ' ἐμπειρία ἐκ τῶν προτέρων. Ἐπειδὴ τὸ πρότερον δὲν ἀποκλείει τὸ ἐμπειρικόν, ἐστὶ τὸ ἐμπειρικόν ἐκ τοῦ προτέρου ἐξηρητημένον.

Ἡ οὐσία ἐκάστου ἐστὶ τι πρότερον καὶ ὡς ὑπάρχον ἀνήκει τῷ ἐμπειρικῷ. Τὸ μὲν τι καταλαμβάνεται ἐκ τοῦ λόγου, ἐκ τῶν προτέρων, τὸ δὲ ὅτι ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐκ τῆς πείρας· ἐστὶ δὲ διττὴ ὁδὸς, ἡ ἀπὸ τοῦ λογικοῦ εἰς τὸ ἐμπειρικόν καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ἐμπειρικοῦ εἰς τὸ λογικόν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τοῦ ἐμπειρικοῦ ἀρξάμενος ἦλθεν εἰς τὴν πρώτην φιλοσοφίαν, ἀπὸ τῆς δυνάμεως, ἐν ᾗ ἡ ἀντίθεσις, ἦλθεν εἰς τὴν ἐνέργειαν οὖσαν ὑπὲρ πᾶσαν ἀντίθεσιν καὶ ἐπομένως ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν.

Ἀπὸ τοῦ ἀπειροῦ καὶ ἀορίστου τοῦ δυνάμει ὄντος ὑψοῦται ἡ φύσις εἰς τὸ τέλος βαθμηδόν, ὑφ' οὗ ἔλκεται. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐξέφρασε τὸν νόμον «ἐν τῷ ἐφεξῆς ὑπάρχει τὸ πρότερον δύναμις», ἡ ὕλη λ. χ. ἐστὶν ὡς πρὸς τὸ φῶς ἀντικείμενον μὴ ὄν, καὶ ἀμφότερα ὡς πρὸς τὸ ὄργανικόν· ὥστε ἡ ἀρχὴ ἐστὶ δύναμις καθαρά, τὸ δὲ τέλος καθαρὰ ἐνέργεια ὑπὲρ τὴν ὄλην τῶν βαθμίδων

σειράν, αὐτῆς ἀνεξάρτητος, καθ' αὐτὸ ὄν. Τοῦτο δ' Ἀριστοτέλης ἐκλαμβάνει ὡς τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον, οὐχὶ ὡς ἰδέαν ἀπλῶς, ὡς ἡ λογικὴ φιλοσοφία, ἀλλ' ὡς νοῦν, ὡς καθαρὰν τοῦ πραγματικοῦ νοεῖν ἐνέργειαν, οὐχὶ δὲ τοῦ κενοῦ περιεχομένου νοεῖν.

Ἐπειδὴ δ' Ἀριστοτέλης κατὰ Σκελλίγγιον θεωρεῖ τὸν Θεὸν τελικὸν αἴτιον, θεωρεῖ αὐτὸν διὰ τοῦτο τέλος καὶ οὐχὶ ἀρχὴν. Ἐάν τις ὅμως λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐν μὲν τῷ Ζ ἀποδεικνύει τὴν οὐσίαν ὑποκείμενον, ἐξ οὗ αἱ κατηγορίαι, ἐν δὲ τῷ Θ καὶ Ι ἀρχὴν κινήσεως, ἐν δὲ τῷ Δ καὶ ὡς τὸ οὗ ἕνεκα, φανερόν εἶναι, ὅτι τὴν οὐσίαν ἐκλαμβάνει οὐ μόνον τελικὸν αἴτιον, ἀλλὰ καὶ ποιητικὸν καὶ ὑλικόν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ οὐσία καὶ ὡς αἴτιον τελικὸν ἐκλαμβάνεται, παρίσταται καὶ ὡς ἐρώμενον κινουῦν ἀκίνητον, ἐνέργεια, οὐκ ἐνδέχεται οὐδαμῶς ἄλλως ἔχειν, καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης ἐστίν, ἔχει καλῶς καὶ ἐστὶν ἀρχή. Τὸ ἄριστον καὶ κάλλιστον πρέπει κατ' Ἀριστοτέλην νὰ ᾖ ἐν ἀρχῇ ἐνεργεία, τέλειον, καὶ οὐχὶ δυνάμει, διότι εἰ δυνάμει ᾖ, ἡ κίνησις θὰ ᾖτο ἐπίπονος, αὐτὸ δὲν θὰ ᾖτο τέλειον καὶ ἀίδιον, ἀλλ' ἀτελὲς καὶ φθαρτόν. Ἰντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τὸν Θεὸν ἐκλαμβάνει καὶ τελικὸν αἴτιον, καὶ τέλειον, καὶ διὰ τοῦτο ἀκίνητον, ἀγέννητον, ἀκίνητον κινουῦν, ἀγέννητον γεννῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἐρωμένον, ὡς ὁ ἔρως, ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα κινουῦσιν ἅντα ἀκίνητα. Ἐάν ὅμως ὁ νοῦς τοῦ Ἀριστοτέλους ᾖ τέλειος, ὡς παρ' αὐτοῦ ὑποτίθεται, δὲν δύναται νὰ ᾖ ἐν ὄντι ἄνουν ὡς ἡ τῆς τοῦ Σκελλίγγιου φιλοσοφίας ἀρχή, ἀλλ' ἐννοῦν καὶ ἐπομένως οὐχὶ ἀφρημένον, ὡς τὸ τέλος τῆς λογικῆς φιλοσοφίας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νέας τοῦ Σκελλίγγιου, ἀλλὰ τέλειον.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους ἐστὶ μὲν λογικὴ, ἀρχεται ὅμως ἀπὸ τῆς πείρας, ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος· ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ἐστὶν ἡ πείρα, τὸ δὲ τέλος αὐτῆς τὸ καθαρῶς νοεῖν· διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι προϊόν τοῦ νοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτό, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἰδέα ἀπλή, ἀλλὰ τι κρεῖττον λόγου (1).

(1) ΠΟ. Εὐδ. λόγου ἀρχὴ οὐ λόγος, ἀλλὰ τι κρεῖττον· ἐκφράζεται ὁ λόγος οὐχὶ ὑποκειμενικόν, παραγόμενον τοῦ λόγου, ἀλλ' ἀνεξάρτητον, παράγον, ἀρχή.

Ἡ ἀρχαία μεταφυσικὴ λογικὴν καὶ πείραν συνέμιξεν, ἡ δὲ νεωτέρα, ὡς καὶ ὁ Σκελλίγγιος, ἐχώρισεν· διὰ τοῦτο ἡ λογικὴ καὶ ἡ ἐμπειρικὴ φιλοσοφία ἔμειναν κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων.

Τίς δ' ἐστὶν ἡ σχέσις τῆς θετικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ἐμπειρίαν; Ἐπειδὴ ἡ καθαρὰ λογικὴ φιλοσοφία δὲν ἀποκλείει, λέγει, τὸ ἐμπειρικόν, δὲν δύναται καὶ ἡ θετικὴ νὰ ᾖ εἰς τὸ σύνθηρος νόημα ἐμπειρία. Ἡ ἐμπειρία ἀποκλειστικῶς ἐκλαμβανομένη, ἀρνεῖται τὸ πραγματικὸν τῶν κοινῶν καὶ ἀναγκαιῶν ἐννοιῶν, τὴν ἐννοίαν τοῦ δικαίου, τῆς ἠθικῆς ἐκλαμβάνει προϊόντα τῆς συνηθείας καὶ τῆς ἀγωγῆς.

Τὸ δὲ νὰ περιορισθῇ ἡ ἐμπειρία ἐντὸς τοῦ αἰσθητοῦ μόνον, τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι νοῦς βουλόμενος καὶ πράττων ἐλευθέρως δὲν ὑποπίπτει μὲν εἰς τὴν αἰσθησιν, εἶναι ὅμως ἐμπειρικὸς, μάλιστα δὲ γινώσκειται μόνον ἐμπειρικῶς· ἐκ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων γινώσκειται ὁ νοητικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτήρ αὐτοῦ, τουτέστιν ἐκ τῶν ὑστέρων· ὅθεν ἡ πείρα δὲν ἀποκλείει τὴν γνῶσιν τοῦ ὑπεραισθητοῦ, διότι νοῦς ὑπερκόσμιος ἐλευθέρως πράττων γινώσκειται ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐκ τῶν ἔργων του, ἀπιπτουσιν εἰς τὴν πείραν· ἀπόφασις καὶ πράξις εἰσι πείρας θεμέλιον· ἐν τῇ καθαρῶς νοεῖν οὔτε γένεσις ὑποτίθεται οὔτε πείρα λαμβάνει χώραν.

Ἡ ἐμπειρία παρίσταται ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Ἡ κατωτάτη βαθμὶς τῆς ἐμπειρίας ἐστὶν, ὅπου πᾶσα γνῶσις περιορίζεται ἐντὸς τῶν αἰσθήσεων, καὶ πᾶν ὑπεραισθητόν δὲν ἀναγνωρίζεται.

Ἐαύτης δὲ βαθμὶς ἀνωτέρα ἐστὶν, ὅπου τὸ ὑπεραισθητόν δύναται νὰ γείνη ἀντικείμενον πείρας. Ἡ πείρα αὕτη ἀναφέρει εἰς ἐσωτερικὸν αἰσθημα τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως· διὰ τοῦ αἰσθηματος ζητεῖ νὰ μεταβῇ πέραν τοῦ ἰδανικοῦ εἰς τὸ θετικόν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἰδέα τοῦ Ἰακώβη. Οὗτος, λέγει, ἀρνούμενος τὸ ἐν τῇ νοεῖν πρῶτον, τὸ ἀποθετικόν, στερεῖται τοῦ μέσου, δι' οὗ ἡδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ θετικόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέπεσεν εἰς ἀγνοίαν· ἡ δ' ἀγνοία αὕτη αὐτοῦ, λέγει, διέφερε τῆς τοῦ Σωκράτους, διότι ἡ τοῦ Σωκράτους ᾖτο μεγάλης μαθήσεως ἐξαγόμενον, ᾖτο ἐπιστημονικὴ ἀγνοία, γνωστικὴ ἀγνοία, καὶ διὰ τοῦτο ἔχει ἀπ-

μασίαν. Ἡ γνῶσις τῶν σοφιστῶν ἦτο νόθος, ἦτο ἡμιμάθεια, κενοδοξία, οἷα ἢ ἐξ ὑποκειμένου, γνῶσις δοξαστικὴ καὶ ἐπομένως ψευδής. Ἐὰν ὁ Σωκράτης τὴν αὐτοῦ ἀγνοίαν ἀνέφερεν εἰς τὴν γνῶσιν τῶν σοφιστῶν, τοῦτο δεικνύει, ὅτι ἐζήτει γνῶσιν ἀληθῆ καὶ διάφορον τῆς τῶν σοφιστῶν.

Ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ ἐξηγεῖ τὸν κόσμον ἱστορικῶς. Ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι τὸ πάθος τοῦ φιλοσόφου ἐστὶ τὸ θαυμάζειν (1).

Ἐπειδὴ ἡ λογικὴ φιλοσοφία, ἰδίως δὲ ἡ ἐξ ὑποκειμένου, πᾶν ἀξιοθαύμαστον ἀναιρεῖ, ἀνέφερεν ὁ Σωκράτης κατὰ Σκελλίγγιον τὴν ἀγνοίαν αὐτοῦ πρὸς αὐτήν.

Ὁ Ἀριστοτέλης μετένεγκεν τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τοῦ καθαροῦ λογικοῦ εἰς τὸ ἐμπειρικόν καὶ ἀνύψωσεν εἰς τὸ θετικόν καὶ πραγματικόν.

Ὁ Ἰακώβης ὑπολαβὼν τὸ ὑπέρτατον ἀγνώριστον παρέπεμψεν εἰς τὴν πίστιν, καὶ ἐχώρισε τὸ αἰσθητὸν καὶ τὴν πίστιν ἀπὸ τῆς γνώσεως, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἡ γνῶσις φέρει εἰς τὸ πεπερωμένον, ἢ δὲ πίστις εἰς ἐλεύθερον θεόν· διὰ τοῦτο τὸ σύστημα αὐτοῦ ἦτο δυαδισμός. Ἀλλ' ἐὰν ὁ τοῦ αἰσθητῆτος θεός δὲν δύναται θεὸς νὰ κληθῆ, οὐδ' ὁ ὑπὸ τοῦ συνειδότης τεθεὶς νὰ ἦναι ἀληθής, διότι ὁ θεός ἀμφοτέρως παρίσταται ὑποκειμενικός.

Ἐτέρα δὲ τῆς ἐμπειρίας μορφή ἐστὶν ἡ θεοσοφία, ἣτις τείνει μὲν ὑπὲρ τὴν λογικὴν φιλοσοφίαν, δὲν εἶναι ὅμως ἐπιστημονικὴ. Αὕτη παραδέχεται μετάστασιν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας πρὸς τὸν θεόν καὶ ζητεῖ νὰ καταστήσῃ τὰ ὄντα καταληπτὰ διὰ τῆς τοῦ θεοῦ γενέσεως.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία γινώσκει μόνον οὐσιώδεις σχέσεις λογικὰς, δὲν ἀναγνωρίζει ὅμως πράξιν ἐλευθέραν.

Ὁ I. Βόημος βούλεται ἐλευθέραν σχέσιν τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, ἐλευθέραν δημιουργίαν· τοῦτο ὅμως νὰ ἀποδείξῃ δὲν δύναται, διότι ὁ θεός αὐτοῦ ἐστὶ δυνάμει καὶ διὰ τοῦτο τῆ γενέ-

(1) Τὸ θαυμάζειν ἐξηγεῖ ὁ Σκελλίγγιος διὰ τοῦ ἐκπλήττεσθαι (εὐκλαῖνον). ἀλλὰ δὲν φαίνονται, ὡς νομίζομεν, ταῦτα, διότι τὸ μὲν θαυμάζειν φαίνεται προτρεπτικόν, τὸ δ' ἐκπλήττεσθαι ἀποτρεπτικόν.

σει ὑποκείμενος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ τοῦ Σκελλίγγιου θεός γίνεται τέλειος, ἐλεύθερος, γνωστικός, οὐδὲ οὗτος δύναται νὰ παραγάγῃ δημιουργίαν ἐλευθέραν· διότι ὁ μὴ ὢν ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεῖα τέλειος, οὐδ' εἰς τέλος νὰ γείνη δύναται, οὐδ' ἀσφαλῆς ἀπὸ καταστροφῆς νὰ κατασταθῆ.

Ἐὰν ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἦναι ἐμπειρικὴ, τίς ἢ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν πείραν; πόθεν ἢ μετάβασις, ἀπὸ τῆς πείρας ἢ ἀπὸ τοῦ ἀπέλρου εἰς τὸ πεπερασμένον ἢ ἀπὸ τῶν γεγονότων τοῦ συνειδότης ἢ ἀπ' οὐδενὸς τούτων, ἀλλ' ἀπὸ τίνος ὑπὲρ αὐτὰ ὄντος; Ἡ θετικὴ φιλοσοφία δὲν ἀρχεται ἀπὸ τίνος ἐμπειρικοῦ, ἐν τῇ πείρᾳ ὄντος, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ νοεῖν ὄντος, ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς λογικοῦ, τοῦ καθαρῶς νοεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρὸ τοῦ νοεῖν καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὄντος, οὐχὶ ὅμως ἐμπειρικοῦ· ἀρα ἐστὶ τὸ ἀπολύτως ὑπερβατικόν ὄν, δηλαδὴ τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ δὲν δύναται νὰ ἦναι σχετικῶς πρότερον ὡς ἡ δυνάμεις, ἢ βάσις τῆς λογικῆς φιλοσοφίας, ἣτις ὡς μὴ ὄν, δυνάμει ὄν, ὠρίσθη νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ὄν, διότι αὐτῷ θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἀναγκαιότης τοῦ νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ὄν· ἀρα τὸ νοεῖν θὰ ὑπέκειτο ἀναγκαίᾳ κινήσει, ἐπομένως θὰ ἐπιπτεν εἰς τὴν λογικὴν φιλοσοφίαν· ἀρα ἡ θετικὴ φιλοσοφία δὲν ἔχει τὸ σχετικῶς πρότερον ἀρχὴν, ἀλλὰ τὸ ἀπόλυτον, δηλαδὴ κατὰ Σκελλίγγιον τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ δὲν ἔχει ἀναγκαιότητα τοῦ νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ὄν. Ἐὰν εἰς τὸ ὄν μεταβῆ, ἢ μετάβασις ἐστὶ συνέπεια πράξεως ἐλευθέρας, ἣτις ἐστὶ μόνη ἐμπειρικόν καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων γνωριστόν, ὡς πᾶσα πράξις δύναται μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ γνωρισθῆ, οὐχὶ δ' ἐκ τῶν προτέρων. Ἐὰν ὅμως ἀρχὴ ὑποτεθῆ τὸ ἀπολύτως ὑπερβατικόν, τοῦτο δὲ ἦναι τὸ καθαρὸν ὄν, δὲν δύναται πάντως νὰ ἦναι τὸ ἀπολύτως πρότερον, διότι ὡς ἐξαγόμενον τῆς ἀφαιρέσεως εἶναι ὑστερον τοῦ ἐξ οὗ ἀφαιρεῖται, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι ἀρχή.

Ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν προβαίνει πέραν τοῦ νοεῖν εἰς τι ἐμπειρικόν, ὅπερ ἐστὶν ἡ βούλησις καὶ ἡ πράξις ὑπὲρ τὸν κόσμον προβαίνουσαι. Ἡ πράξις αὕτη δύναται μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ γνωρισθῆ· διὰ τοῦτο ἡ θετικὴ φιλοσοφία εἰς τὴν ὑψίστην σημασίαν ἐστὶν ἐπιστήμη ἐμπειρικὴ, διότι τὸν κόσμον ἀναγνωρίζει

ὡς πράξιν ἐλευθέραν καὶ ἐπομένως ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἐὰν ὁμοίως πᾶσα σύννοσος καὶ ἐλευθέρα πράξις, οἷα ἡ δημιουργία, ὑποθέτῃ τὴν βούλησιν, τὸν λόγον καὶ τὴν δύναμιν, εἶναι φανερόν, ὅτι ὑποθέτει ἀπάσας τὰς ἀρχάς, ἐπομένως ἐκ μιᾶς νὰ παραχθῇ εἶναι ἀδύνατον.

Ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ πρότερον δὲν πρέπει νὰ ᾔηται ἄλλο εἰμὴ αὐτὸ τὸ νοεῖν. Ἐὰν ὁμοίως τὸ νοεῖν ὑποθεθῇ ἀρχή, ἔπεται, ὅτι τὸ νοεῖν ἐστὶ τὸ μόνον πραγματικόν, ὅσα δὲ δὲν εἶναι νοητά, ταῦτα δὲν εἶναι πραγματικά· ἡ ἀπόφασις καὶ ἡ πράξις ἔσονται τι πεποιημένον καὶ παρὰ φύσιν, καὶ τὸ εἰς τὸ καθαρῶς νοεῖν ἀποσύρεσθαι σημαίνει ἀπὸ πάντων ἀφαιρεῖν τὰ μὴ πραγματικῶς νοητά.

Τὸ καθαρὸν ὁμοίως ὄν δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἡ μόνη καὶ ἀπόλυτος ἀρχή, διότι ἐὰν αὐτῆς, ὡς βουλήσεως οὐσης προηγῆται ἡ κατὰ τὸν λόγον, ταύτης δὲ ἡ ὑπερτάτη, ἔπεται, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν δὲν δύναται νὰ ᾔηται τὸ ἀπολύτως πρότερον. Ἐὰν δὲ ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ ὑποθεθῇ ἀρχὴ ἀπόλυτος, καὶ ἐπομένως τοῦ λόγου προτέρα, ἔπεται, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη ὡς ἄλογος ὁρμὴ δὲν θὰ ἠδύνατο ἀνευ τῆς κατὰ τὸν λόγον προηγουμένης νὰ παραγάγῃ δημιουργίαν, καὶ ἐπομένως πράξιν σύννοσον καὶ ἐλευθέραν.

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία κατὰ Σκελλίγγιον ὡς μὴ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς πείρας δὲν εἶναι ἐμπειρία, καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἀμέσῳ πείρᾳ, καὶ δὲν ζητεῖ ἀπὸ τινος ἐμπειρικοῦ νὰ ἔλθῃ διὰ συλλογισμῶν εἰς τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, ὡς ὁ λογικὸς δογματισμὸς, ὁ θέτων ἐν ταῖς περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως ἀποδείξεις βάσιν καὶ γεγονότα ἐμπειρικά, οἷον τὴν σκόπιμον τάξιν.

Καίτοι δὲ ἡ θετικὴ φιλοσοφία δὲν ἀρχεται ἀπὸ τῆς πείρας, ἔρχεται ὁμοίως, λέγει, εἰς αὐτὴν καὶ ἀποδεικνύει ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ τὸ πρότερον αὐτῆς, τουτέστι τὸ ὑπερόν· διότι ἐκ τῶν προτέρων ἐστὶ τὸ ἐξ οὗ αὕτη ἔρχεται, ἐκ τῶν προτέρων δὲν εἶναι Θεός, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἐὰν ἡ θετικὴ φιλοσοφία δὲν ἀρχεται ἀπὸ τῆς πείρας, πρέπει νὰ ᾔηται ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, καὶ κατὰ τοῦτο δὲν διαφέρει τῆς λογικῆς φιλοσοφίας,

διότι καὶ ἡ θετικὴ δὲν ἀρχεται ἀπὸ τῆς πείρας, ἔρχεται ὁμοίως εἰς αὐτὴν· ἡ δὲ πείρα αὐτῆς δὲν εἶναι βεβαιωτικὴ, ἀλλ' ἀποδεικτικὴ. Τὸ πρότερον αὐτῆς, δηλαδὴ τὸ καθαρὸν ὄν, ἀφ' οὗ ἀρχεται, ἐστὶν, ὡς ὁ Σκελλίγγιος ἰσχυρίζεται, χωρὶς ὁμοίως καὶ νὰ ἀποδείξῃ, οὐ μόνον πρὸ πάσης πείρας, εἰς ἣν ἀναγκαιῶς προβαίνει, ἀλλ' ἐστὶ καὶ ὑπὲρ πᾶσαν πείραν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαιότης μεταβάσεως εἰς αὐτὴν δὲν ὑπάρχει· δὲν πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ τὸ ἀπόλυτον πρότερον, διότι τοῦτο ἐστὶν ἀρχὴ βεβαία· ἀλλ' ἡ ἐξ αὐτοῦ συνέπεια πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ πραγματικὴ, ὡς καὶ ἡ θεότης ἐκείνου τοῦ προτέρου (δηλαδὴ τοῦ καθαρῦ ὄντος)· ἄρα τὸ πρότερον, οὐ ἔννοιά ἐστὶν αὕτη (ἡ τοῦ ὑπερόντος), δύναται νὰ ἔχῃ συνέπειαν τοιαύτην, ἥτις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεώς του, ἡ ὑπαρξίς τοιαύτης συνεπείας στηρίζεται ἐπὶ πείρας καὶ δείκνυσιν, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ πρότερον, ὁ Θεός, οὕτως ὑπάρχει.

Τὸ πρότερον γινώσκεται ἐκ τῆς συνεπείας του, οὐχὶ ὁμοίως, ὅτι αὕτη προηγῆθη. Τὸ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐνταῦθα δὲν σημαίνει κατὰ Σκελλίγγιον τὸ ἐξ οὗ, τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ τὸ δι' οὗ, διὰ τῶν ὑστέρων, διὰ τῆς συνεπείας του γινώσκεται τὸ πρότερον. Ἐκ τῶν προτέρων γινώσκεται σημαίνει ἐκ τινος προτέρου (δηλαδὴ ἀρχῆς) γινώσκεται· ἄρα γινώσκεται ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἔχον πρότερον, ἐξ οὗ γινώσκεται.

Ὁ Σκελλίγγιος ὀρίζων τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τῶν προτέρων νοεῖ τὸ νοεῖν σχετικῶς πρότερον· ἐκ τῶν προτέρων ὁμοίως λέγων νοεῖ, ὅτι ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ παραγάγῃ ἐκ τῆς πρώτης ἀρχῆς αὐτῆς καὶ νὰ δείξῃ πῶς παρήχθησαν τὰ ἐπόμενα ἐκ τῆς ἀρχῆς.

Τὸ ἀπόλυτον ὁμοίως πρότερον ἐστὶ τὸ μὴ ἔχον πρότερον παντελῶς, ἐξ οὗ γινώσκεται· ἄρα τὸ ἀπόλυτον πρότερον σημαίνει τὸ μὴ γινωσκόμενον ἐκ τῶν προτέρων.

Ἡ φιλοσοφία ἐστὶν ἐκ τῶν προτέρων ἐπιστήμη, οὐχὶ ὁμοίως τινὸς πεποιημένου προτέρου, ἀλλὰ τοῦ ἀληθοῦς, περὶ οὗ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι τοῦτο τὸ πρότερον ἐστὶ, καὶ ἐπειδὴ ἐστὶν, ἐστὶν ἐκ τῶν ὑστέρων γνωριστόν· διαφέρει ὁμοίως τὸ εἶναι πρότερον ἀπὸ τοῦ γινώσκεισθαι ἐκ τῶν προτέρων· διότι τὸ ἐκ τῶν

προτέρων γινώσκεισθαι σημαίνει ὅτι τῆς γνώσεως προηγείται πρότερον· τὸ δ' εἶναι πρότερον σημαίνει τὸ οὐκ ἔχον πρότερον· ἄρα τὸ πρότερον δὲν δύναται νὰ γνωρισθῆ ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων· τὸ δὲ ἐκ τῶν προτέρων γινώσκεισθαι σημαίνει τὸ γινώσκεισθαι ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκ τῶν ὑστέρων γινώσκουμένης· ὥστε ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐστὶν ἐμπειρία, καθ' ὅσον τὸ ἐν τῇ πείρᾳ καθίσταται στοιχεῖον συνεργῶν τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ἐστὶν ἐμπειρία ἐκ τῶν προτέρων, τὸ ἐκ τῶν προτέρων τοῦ ἐμπειρικοῦ, διὰ δὲ τοῦτο δὲν εἶναι ἐμπειρία. Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐστὶν ἐμπειρία ἐκ τῶν προτέρων ἢ ἐστὶν ἡ ἐμπειρία τοῦ ἐκ τῶν προτέρων, καθ' ὅσον ἀποδεικνύει τὸ πρότερον δηλαδὴ τὸ καθαρὸν ὄν, διὰ τῶν ὑστέρων ὡς Θεόν. Συνήθως γνώσις ἐκ τῶν ὑστέρων ἐστὶν, ὅπου τὸ αἷτιον συμπεραίνεται ἐκ τοῦ αἰτιατοῦ· τὸ αἰτιατὸν καθίσταται λογικῶς πρότερον, τὸ ἐξ οὗ, καὶ τὸ αἷτιον λογικῆ συνέπεια, ὕστερον. Ἐν τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ ἡ πρόοδος γίνεται ἀπὸ τοῦ αἰτίου εἰς τὸ αἰτιατόν· τὸ πρότερον φύσει ἐστὶ καὶ τὸ πρότερον τῆς ἀποδείξεως· ἐκ ταύτης τῆς τοῦ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ θέσεως ἔπεται, ὅτι τὸ αἷτιον, ὁ Θεός, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων, τὸ αἰτιατόν, ὁ κόσμος, παράγεται ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἀποδεικνύει τὸ πρότερον (δηλαδὴ τὸ καθαρὸν ὄν) διὰ τῶν ὑστέρων ὡς Θεόν, καὶ ἐστὶν ἐμπειρία· ἄρα ἡ θετικὴ φιλοσοφία ὡς πρὸς τὸν Θεόν ἐστὶν ἐπιστήμη ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς δὲ πρὸς τὸν κόσμον ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ πείρα, εἰς ἣν ἡ θετικὴ φιλοσοφία προβαίνει, ἐστὶν ἡ ὅλη πείρα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους· τὸ συνεργῶν πρὸς ἀπόδειξιν δὲν εἶναι μέρος τῆς πείρας, ἀλλ' ἡ ὅλη πείρα· διὰ τοῦτο αὕτη ἡ ἀπόδειξις δὲν εἶναι ἀρχή, μέρος, τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἡ ὅλη ἐπιστήμη, ἡ ὅλη θετικὴ φιλοσοφία, οὕσα προοδευτικὴ ἀπόδειξις τοῦ πραγματικῶς ὑπάρχοντος Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἡ πραγματικότης, ἐν ἣ αὐτὸς κινεῖται, δὲν εἶναι τελεία, διὰ τοῦτο ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη αὕτη μόνον φιλοσοφία, διότι ζητεῖ καὶ εἰς τὸ τέλος ἔχει τοῦτο, ὅπερ ἐστὶν ἀντικείμενον τῆς σοφίας καὶ ἔχει ἐν τῇ ἐννοίᾳ. Τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποθετικῆς ἐστὶ τὸ ὄν, τὸ δὲ τῆς θετικῆς τὸ ὑπερόν.

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐστὶν ἐλευθέρᾳ ὡς ἐλευθέρᾳ ἔχουσα δημιουργίαν· ἡ ἀποθετικὴ δὲν δύναται νὰ ἔχη τὸν πραγματικὸν Θεόν, τὴν πραγματικὴν γένεσιν καὶ ἐλευθέρᾳ σχέσιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον. Ἡ ἰδανικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐμπειρία εἰσὶ συνδεδεμένοι, διότι ἡ μὲν δίδει τὴν ἐννοίαν, ἡ δὲ τὸ πρᾶγμα. Ἐὰν ἐν τῇ πραγματικῇ τῆς πείρας, εἰς ἣ ἡ θετικὴ βαδίζει φιλοσοφία, εὐρίσκετο καὶ ἡ ἀποκάλυψις, θέλει καὶ εἰς αὕτην ἔλθει ἀπὸ τοῦ προτέρου αὐτῆς, ὡς καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν φύσιν, τὸν ἄνθρωπον· ὥστε ἡ ἀποκάλυψις δὲν εἶναι πηγὴ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας· ἡ θετικὴ φιλοσοφία δὲν ἔχει τὴν θρησκείαν περιεχόμενον, διὰ δὲ τοῦτο δὲν δύναται νὰ κληθῆ καὶ θρησκευτικὴ. Ἡ ἀποκάλυψις δὲν εἶναι πηγὴ, ἀλλ' ἀντικείμενον τῆς θετικῆς φιλοσοφίας, ὡς ἡ φύσις, ἡ τέχνη, ἡ ἱστορία.

Ὁ Σπινόζας λέγων, ὅτι τὰ πεπερασμένα ὄντα ἔπονται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ τρίγωνόν ἐστὶν ἴσον δυσὶ ὀρθαῖς, ἐξηγεῖ τὸν κόσμον μὴ ἱστορικόν.

Ὁ κοινὸς χαρακτήρ τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐν Γερμανίᾳ ἀπὸ τοῦ Καρτεσιῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐστὶν ὁ ἀπλῶς λογικὸς, τουτέστιν ἐν αὐτοῖς ἐπικρατεῖ συνέχεια τῶν ἀξιωμάτων ἀπλῶς λογικῆ. Ἐὰν λ. χ. ὁ γεωμέτρης ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τριγώνου ἀποδεικνύει, ὅτι ὅλαι αἱ γωνίαι εἰσὶν ἴσαι δυσὶ ὀρθαῖς, ἡ ιδιότης αὕτη ἢ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τριγώνου ἔξαρτωμένη ἐστὶ καθαρῶς λογικῆ· οὕτω καὶ ὁ Σπινόζας λέγων, ὅτι τὰ ὄντα ἔπονται ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως, νοεῖ, ὅτι μεταξὺ Θεοῦ καὶ ὄντων δὲν ὑπάρχει ἄλλη συνέχεια εἰμὴ μόνον λογικῆ. Εἰς τοῦτον ὅμως τὸν λογικὸν χαρακτήρα ἀντίκειται ὁ ἱστορικὸς· εἰάν τις λ. χ. εἴπῃ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐξ ἐλευθέρᾳ βουλήσεως, νοεῖ τὴν δημιουργίαν πρᾶξιν τοῦ Θεοῦ ἐλευθέρᾳ, ἱστορικῆν.

Τὰ λογικὰ συστήματα τὴν δημιουργίαν ἐκλαμβάνουσι μῦθον καὶ ἐπομένως τὸ ὅλον ἱστορικόν τῆς θρησκείας περιεχόμενον. Ἡ θετικὴ φιλοσοφία καλεῖται ἱστορικὴ οὐχὶ ὅτι ἔχει βάσιν τὴν ἀποκάλυψιν, διότι αὕτη ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἀποκαλύψεως ἀνεξάρτητος, ἀλλὰ διότι ἐξηγεῖ τὴν δημιουργίαν πρᾶξιν ἐλευθέρᾳ.

Ἡ χριστιανικὴ θεωρία ἐξηγεῖ τὸν κόσμον προῖόν ἐλευθέρας ἀποφάσεως, ἐλευθέρας πράξεως· αὕτη ἐστὶν ἱστορικὴ· ἡ λέξις ὅμως αὕτη (ἱστορικὴ) δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν τρόπον τῆς γνώσεως, ἀλλ' εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Μετὰ Θεοῦ ὡς λογικῆς ἰδέας οὔτε πραγματικὴ ὀρησκεῖα νοεῖται, οὔτε πραγματικὴ ἀποκάλυψις. Ἐὰν ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἔχῃ τὸν Θεὸν πραγματικὸν καὶ τὰ ὄντα πραγματικά, ἔσται καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως μέρος αὐτῆς. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποκαλύψεως ἐστὶν ἱστορικὸν ἐν τινι χρόνῳ ἀποκαλυπτόμενον παρασκευασθὲν πρὸ τῆς τούτου τοῦ κόσμου δημιουργίας. Τοῦτο αὐτῆς τὸ περιεχόμενον γίνεται περιεχόμενον τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ὅλη ἱστορία τῆς φιλοσοφίας δείκνυσι κατὰ Σχελλίγγιον ἀγῶνα μεταξὺ θετικῆς καὶ ἀποθετικῆς φιλοσοφίας, καὶ αὐταὶ αἱ ἀντινομίαι τοῦ Καντίου εἰς ταῦτον κυρίως τὸν ἀγῶνα ἀναφέρονται· ὁ λόγος οὐδὲν φύσει ἰσχυριζόμενος καὶ οὐδὲν ὄριον νὰ θέσῃ δυνάμενος δὲν δύναται νὰ προβῇ ὑπὲρ ἑαυτόν. Ἡ φιλοσοφία ἡ ὄριον παραδεχομένη πρέπει νὰ προβῇ κατὰ Σχελλίγγιον ὑπὲρ τὸν λόγον καὶ νὰ γνωρίσῃ πλέον ἢ διὰ τοῦ λόγου. Ὁ Κάντιος δὲν διανοήθη τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν· μετὰ τοῦ αἰτήματος ὅμως τοῦ πραγματικῶς ὑπάρχοντος Θεοῦ ἔληξεν ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ, ἄρα μετὰ τοῦ αἰτήματος θετικῆς φιλοσοφίας, οὔσης ἐπιστήμης ὑπὲρ τὸν λόγον.

Ἐπειδὴ ὅμως ὑπέθετεν, ὅτι ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία ἔπρεπε νὰ ἦναι λογικὴ, εἶχεν αὐτῷ τὸ αἶτημα ἐκεῖνο σημασίαν μόνον διὰ τὸν ἠθικὸν βίον, διὰ τὴν πράξιν, οὐχὶ ὅμως διὰ τὴν ἐπιστήμην (Phil. der Offenb. Vorles. 6 καὶ 7).

Ἡ φιλοσοφία λαμβάνουσα τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς ἐξ ἑαυτῆς ἐστὶν ἐπιστήμη τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ αἰτιῶν· ἄρα πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ καὶ θεμελιώσῃ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς· ἵνα δὲ τοῦτο εὕρῃ, διέρχεται διὰ τῶν ἀντικειμένων πάντων καὶ ἔρχεται εἰς αὐτὸ ἀποκλείουσα τὰ ἄλλα· ἀλλὰ τὰ ἀντικείμενα δὲν δύναται νὰ παραλάβῃ κατὰ συμβεβηκός, ὡς ἀπαντῶνται ἐν τῇ πείρᾳ, οὐδ' ἄλλοθεν ποθεν, πρέπει τούτων νὰ γείνη κάτοχος καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Τούτου δὲ γίνεται κάτοχος ἀρχομένη ἀπὸ

τῆς καθόλου δυνάμεως, ἄρα ἀπὸ τοῦ ὄντος (τοῦ δυνάμει) ὡς ἀπλοῦ ἀμέσου τοῦ λόγου περιεχομένου καὶ εὕρσκει πῶς πᾶν ἔρχεται ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸ ὄν, ποῖόν ἐστι τὸ πρῶτον ἐν τῷ ὄντι, ποῖον τὸ δεύτερον καὶ ἐφεξῆς, ὅπου τὸ προηγούμενον πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βαθμὶς τοῦ ἐπομένου· οὕτω δ' ἐξ ἀρχῆς ἐτέθη, ὅπου ἔχει νὰ ζητήσῃ καὶ ἀποκτήσῃ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, ἐτέθη εἰς τὴν κατάστασιν τῆς δυνάμεως ἢ τοῦ καθόλου προτέρου καὶ ἐπομένως ὡς πρὸς πᾶν ὄν εἰς τὴν ἐκ τῶν προτέρων θέσιν. Ἡ θέσις ὅμως αὕτη ἐστὶν ἡ τῆς λογικῆς φιλοσοφίας· ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ φιλοσοφία βουλομένη νὰ περιγράψῃ τὸν ὄλον κύκλον αὐτῆς δύναται νὰ ἀρξῆται ἀπολύτως μόνον ὡς λογικὴ· ἐν ταύτῃ τῇ προόδῳ θέλει ἔλθῃ εἰς τι τελευταῖον, ὑπὲρ ὃ μὴ δυναμένη νὰ προβῇ παραπέμπει εἰς τὴν πείραν, διότι ἐν τῇ πείρᾳ ἐστὶ τὸ προβαῖνον ὑπὲρ τὸ καθαρῶς νοεῖν. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ τελευταῖον δὲν δύναται πλέον νὰ ἦναι ἐκτὸς τοῦ νοεῖν, καὶ τοῦτο τὸ τελευταῖον θέλει γνωρίσῃ ὡς τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς. Τοῦτο τὸ τελευταῖον ἐστὶ τὸ ὑπὲρ τὸ ὄν μένον, οὐχὶ πλέον εἰς τὸ ὄν μεταβαῖνον, ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄν· δὲν εἶναι τὸ ὄν ἀπλῶς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὄν, τὸ ὄντως ὄν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἐξ ἀρχῆς βουλητὸν, τὸ παντελῶς ὄν, τὸ ὄλον ὄν, ὃ δὲν εἶναι δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργείᾳ.

Πάντα τὰ ἐκ δυνάμεως μεταβαίνοντα εἰς ἐνέργειαν εἰσὶν ἐκ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, ἐκ μὴ ὄντος καὶ ὄντος, μικτά· τοῦτο δ' ἐστὶν ἀντικείμενον μικτοῦ ἐκ γνώσεως καὶ ἀγνοίας, ἄρα μὴ καθαρᾶς, τελείας, ἀλλ' ἀτελοῦς γνώσεως, ὅπερ ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ἐμπειρικόν.

Μόνον δὲ τὸ ἐνεργείᾳ ὄν ἐστὶν ἀπλοῦν, τὸ παντελῶς ὄν, ᾧ οὐκ ἐστὶν ἀγνοία, τουτέστι δὲν εἶναι ἀγνώριστον. Τοῦτο δὲ τὸ παντελῶς ὄν καὶ παντελῶς γνωστὸν, μάλιστα ἐπιστητὸν, ἐστὶ καὶ τὸ μάλιστα ἀξιὸν νὰ ὑπάρχῃ, διότι ὅσα ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία πρὸς πραγματικὴν γνώσιν ἄλλαις ἐπιστήμαις παραχωρεῖ, παραχωρεῖ μόνον ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον, θεωρεῖ ὡς βαθμίδας πρὸς αὐτὸ, ταῦτα δὲ ὡς προηγούμενα δὲν ἔχουσι σημασίαν καὶ διὰ τοῦτο ἀλήθειαν, ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον, ὃ ἄμα

ἡ φιλοσοφία ἀποκτήσῃ, ἑτέρα ἐπιστήμη δὲν παραχωρεῖ, οὐδὲ δύναται νὰ ἀφήσῃ ἀγνώστον. Τοῦτο διατηρεῖ δι' ἑαυτὴν ὡς τὸ ἴδιον ἀντικείμενον αὐτῆς, καὶ ὅλα τὰ προηγούμενα ὡς πρὸς αὐτὸ θεωρεῖ μηδενὸς λόγου ἄξια· διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἐστὶν ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν. Τὸ ἴδιον αὐτῆς ὡς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν ἐστὶ τὸ νὰ θέσῃ τὴν πραγματικὴν γνῶσιν οὐχὶ εἰς ἑαυτὴν, ἀλλ' εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας, καὶ κατὰ τοῦτο αὕτη ἐστὶν ὡς μὴ γινώσκουσα ἀποθετικὴ ἐπιστήμη. Ὅταν δὲ θέσῃ τὴν γνῶσιν οὐχὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἀλλ' εἰς ἑαυτὴν, ἐστὶ γινώσκουσα καὶ διὰ τοῦτο θετικὴ· ἀποθετικὴ δ' ἐστὶν ἡ φιλοσοφία ὡς ζητοῦσα τὸ μάλιστα ἐπιστητὸν, θετικὴ δὲ τὸ ζητούμενον εὐρίσκουσα, τὸ ἀντικείμενον τῆς σοφίας, τὸ τέλος τῆς ἀποθετικῆς, ὃ ἐστὶν ὡς πρὸς τὸ ὑπάρχον τὸ ὑπερυπάρχον, ὡς τοιοῦτον δὲ δὲν εἶναι ὡς ὑψίστη ἰδέα, ἀλλὰ τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον, ὃ πρέπει ὡς τοιοῦτον νὰ ἀποδειχθῇ.

Ἐν τῇ ἀποθετικῇ ἐπιστήμῃ ὅλα τὰ μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους εἰσι σχετικῶς ἀληθῆ, ἀρα δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ἀληθές· ἐκάστη βαθμὶς ἐστὶν ὡς βαθμὶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ ἀληθές ἀληθῆς, δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ τὸ ἀληθές, αὐτὸ τὸ ὄν.

Ἡ ἀποθετικὴ ἐπιστήμη ἔχουσα ὡς τέλος τὸ ἀληθές οὐπω ἐστὶν ἐν τῷ ἀληθεῖ, ἀρα οὐδ' ἡ ἀληθῆς, καὶ κατ'ἀναφορὰν πρὸς τὴν θετικὴν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀληθῆς, ὡς ἐν τῷ ἀληθεῖ οὐσα, οὐδὲ φιλοσοφία νὰ κληθῇ δύναται· φιλοσοφία κέκληται μόνον κατ'ἀναφορὰν πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς, πρὸς τὴν θετικὴν. Ἴδαν ἡ ἀποθετικὴ κληθῇ πρώτη ἐπιστήμη, κληθῆσέται ἡ θετικὴ ἀνωτάτη, καὶ τοῦτο, ἐξ οὗ ἡ ἀποθετικὴ, ὃ πρὸ τοῦ ὄντος ἐστὶ, μόνον τὸ πρῶτον νοητὸν, ἔσται ἐπέκεινα τοῦ ὄντος, ἐστὶ πρόβλημα τῆς θετικῆς φιλοσοφίας, τὸ μάλιστα νοητὸν. Μεταξὺ τῆς θετικῆς καὶ ἀποθετικῆς κεῖνται αἱ ἄλλαι ἐπιστήμαι, καὶ ἡ φιλοσοφία ὡς ἀποθετικὴ προηγεῖται ἀπασῶν, ὡς θετικὴ δὲ τελειοποιεῖ αὐτάς· ὥστε ὁ ὅλος κύκλος τῶν ἐπιστημῶν περικλείεται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ· ὡς ἀποθετικὴ ἡ φιλοσοφία προβαίνει ἐπὶ τὰς ἀρχάς, ὡς θετικὴ καταβαίνει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν· ἡ λογικὴ ἀνάγεται εἰς τὴν ἀποθετικὴν, ἡ μεταφυσικὴ εἰς τὴν θετικὴν.

Ἐν ταύτῃ τῇ τελευταίᾳ ἰδέᾳ ἀναγκαίας προόδου πρὸς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν ὑπάρχει ἡ διαφορὰ τοῦ Καντίου ἀπὸ τοῦ προτέρου συστήματος τοῦ Σχελλιγγίου. Ὁ Κάντιος εἰς τὸ τέλος τῆς κριτικῆς αὐτοῦ ἀποβάλλει τοῦ λόγου πᾶν θετικὸν (δογματικὸν), τὸ πρότερον τοῦ Σχελλιγγίου σύστημα ἀποκλείει αὐτὸ τὸ θετικὸν ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ θέτει εἰς ἄλλην ἐπιστήμην. Ὅθεν ἡ φιλοσοφία τελειοποιεῖται ἐν τῇ θετικῇ καὶ τῇ ἀποθετικῇ, αἰτινές εἰσιν ἐπιστήμαι μιᾶς, τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ἀποθετικὴ θέτει τὴν θετικὴν, θέτουσα δὲ δὲν ἀποκλείεται αὐτῆς· ἡ ἀποθετικὴ ἐστὶν εἰσαγωγή εἰς τὴν θετικὴν. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποθετικῆς κυρίως ἐστὶν ἡ ἀπαυστος τοῦ λόγου ἀνατροπὴ· τὸ ἐξαγόμενον αὐτῆς κυρίως ἐστὶν ὅτι ὁ λόγος λαμβάνων ἑαυτὸν ὡς πηγὴν καὶ ἀρχὴν δὲν εἶναι δεκτικὸς πραγματικῆς γνώσεως· διότι πᾶν τὸ γινόμενον ὄν καὶ γνωριστὸν ἐστὶν ὑπὲρ τὸν λόγον, καὶ τοῦτο πρέπει ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία νὰ παραχωρήσῃ τῇ πείρᾳ· ἀρα ὁ λόγος ἐν ταύτῃ τῇ προόδῳ μένει κενὸς καὶ δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἐν ἀρχῇ, ὃ μένει, οὐδ' αὐτὸ ἔχων νὰ φέρῃ εἰς γνῶσιν. Καθ' ὅσον δὲ ἡ θετικὴ φιλοσοφία τὸν ἐν τῇ ἀποθετικῇ ταπεινωθέντα λόγον ἀνορθοῖ βοηθοῦσα αὐτῷ εἰς πραγματικὴν γνῶσιν ἐκείνου, ὃ ἐγνώρισεν ὡς μόνιμον περιεχόμενον αὐτοῦ, ἐστὶν ἀναγκαία τῇ ἀποθετικῇ· ἐὰν ἡ ἀποθετικὴ μόνη ἔμενον, αὕτη καθ' αὐτὴν, οὐδὲν θὰ εἶχε θετικὸν ἐξαγόμενον, ὃ γινώσκων λόγος θὰ ἔμενον ὡς πρὸς τὸ ἴδιον περιεχόμενον αὐτοῦ κενός· διὰ τοῦτο θριαμβεύει ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ἐν τῇ θετικῇ, ἐν ᾗ ἀποκτᾷ τὸ νοεῖν τὸν σκοπὸν του τουτέστιν ἐλευθεροῦται ἀπὸ τοῦ ἀμέσου περιεχομένου του, τουτέστι τοῦ κατὰ συμβεβηκός, καὶ διὰ τοῦτο γίνεται κάτοχος τοῦ ἀναγκαίου περιεχομένου του· διότι τὸ κατὰ συμβεβηκός περιεχόμενον ἴστατο μεταξὺ τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀναγκαίου περιεχομένου· ἀρα ὡς φιλοσοφία ἡ ἀποθετικὴ ἐστὶ θετικὴ, διότι θέτει αὐτὴν ἐκτὸς αὐτῆς καὶ διχασμὸς πλέον δὲν ὑφίσταται.

Ἡ πρώτη πρόθεσις ἐξ ἀρχῆς ἀνεφέρετο εἰς θετικὴν φιλοσοφίαν. Καὶ ἡ ἱστορία δεικνυσιν, ὅτι αἱ καθαρῶς λογικαὶ συζητήσεις εἰσι μεταγενεστέρως καταγωγῆς, καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα

ἐκπαλαι ἠσχολεῖτο περὶ παραστάσεις, αἰτινές εἰσιν ὑπὸ λογικὴν ἔποψιν ὑπερβατικά. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἐζητήθη ἡμαρτημένως, προσκλήθη ἡ κριτικὴ, ἐξ ἧς προήλθεν ἡ ἀποθετικὴ, ἣτις ἔχει ἀξίαν, ἐὰν περιορίζηται ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς, τουτέστιν ἐὰν θέλῃ νὰ μὴ γείνη θετικὴ. Ἡ θετικὴ ἡδύνατο νὰ ἀρξῆται αὐτὴ καθ' αὐτήν, διότι ἀρχεται ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος ὡς τοῦ ἀπολύτως προτέρου, ὄντος ἀρχῆς βεβαίας. Καὶ ἡ ἀποθετικὴ ἡδύνατο νὰ ἦναι αὐτὴ καθ' αὐτήν, ἐὰν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ γείνη κάτοχος πάσης πραγματικῆς ἀρχῆς. Πῶς ὅμως δύναται ἑαυτὴν φιλοσοφίαν ὀρίζουσα;

Ὁ θεὸς ζητεῖται πραγματικὸς, οὐχὶ ἡ ἀπλῆ ἰδέα τοῦ θεοῦ ἢ ἀποθετικὴ τὸν θεὸν νὰ γνωρίσῃ δὲν δύναται. Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ὁ ἐν τῷ λόγῳ θεὸς, ὅς ἐστιν ἰδέα ἀπλῆ, γενήσεται πραγματικὸς διὰ τοῦ αἰσθήματος, οὗτος ὁ θεὸς γενήσεται δημιουργήμα τοῦ αἰσθήματος, τῆς καρδίας, τῆς φαντασίας· τοιοῦτος ὅμως ὢν οὐκ ἔσται ἐξ ἀντικειμένου.

Τοσαῦτα ἔστωσαν ἱκανὰ περὶ τῆς σχέσεως τῆς νεωτέρας τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφίας πρὸς τὰ πρότερα συστήματα καὶ τὰ σύγχρονα αὐτοῦ.

β) Περὶ τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ τὴν καλουμένην θετικὴν ἐκ τῆς ἀποθετικῆς.

Πῶς δὲ γίνεται ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς θετικῆς;

Τοῦτο προτιθέμενος νὰ δείξῃ ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἡ λογικὴ φιλοσοφία δὲν ἀσχολεῖται περὶ τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον, ἀλλὰ περὶ τὸ δυνάμει. Τοῦτο δὲ τὸ δυνάμει ὑπάρχον ἐστὶν ἡ δύναμις, ἣτις δὲν εἶναι πλέον δύναμις, ἀλλ' ἐνέργεια καθαρὰ ὡς αὐτὸ τὸ ὄν· διὰ τοῦτο δύναται νὰ κληθῆ ἡ ἐνέργεια, ἡ πραγματικὴ, δύναμις· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἐν τῇ ἀποθετικῇ φιλοσοφίᾳ ἐστὶ μόνον ἐννοια· πῶς δὲ τοῦτο νὰ ὑπάρξῃ δύναται; ἐνταῦθα δείκνυνται, ὅτι ἡ δύναμις, ἣτις δὲν εἶναι δύναμις, ἀλλ' ἐνέργεια, δὲν εἶναι ἐνέργεια ἐκ δυνάμεως μεταβάσει. Ἐὰν αὕτη ὑπάρχῃ, δύναται νὰ ἦναι μόνον ἐκ τῶν προτέρων, τὸ ὄν αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ ὡς τὸ πρότερον· διὰ τοῦτο ἡδύνατο καὶ τὸ ἀντίστροφον

δυνάμει ὄν νὰ κληθῆ, δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ δυνάμει ὄν, ἐν ᾧ ἡ ἐνέργεια ἐστὶ τὸ πρότερον, ἢ δὲ δύναμις τὸ ὕστερον.

Μέχρι ταύτης τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ ἐνέργεια ἐστὶ τὸ πρότερον, ἢ δύναμις τὸ ὕστερον, προέβη ἡ τότε μεταφυσικὴ.

Ἡ τότε μεταφυσικὴ, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ἐγνώρισε τὴν ἐνέργειαν ὡς τὸ πρότερον, ἐν τῇ ὄντολογικῇ ὅμως ἀποδείξει ὀρθῶς δὲν ἐφήρμοσεν ὄντολογικὴ ἐκλήθη ἢ ἀπόδειξις, ὅτι ἔπρεπεν ἢ ὑπαρξίς ν' ἀποδειχθῆ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ, χωρὶς νὰ εἰσαχθῆ τι ἐκ τῆς πείρας.

Καὶ ὁ Λεϊβνίτιος ἔκαμε λόγον περὶ ὄντολογικῆς ἀποδείξεως ζητήσας νὰ ἀναγάγῃ αὐτὴν εἰς ἀναμφισβήτητον συλλογισμόν, καὶ ἡ ὅλη δύναμις στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ θεοῦ «ὁ θεὸς ἐστὶ τὸ ὄν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ὀποίου ἔπεται ἢ ὑπαρξίς» (1). Ἐκ τῆς ἐννοίας ὅμως τοῦ θεοῦ δὲν ἔπεται κατὰ Σχελλίγγιον πλέον ἢ τοῦτο, ὅτι ὁ θεὸς, ἐὰν ὑπάρχῃ, πρέπει νὰ ἦναι τὸ ἐκ τῶν προτέρων ὑπάρχον· ἄλλως νὰ ὑπάρχῃ δὲν δύναται· ὅτι ὅμως ὑπάρχει, ἐκ τούτου δὲν ἔπεται. Ἐὰν ὅμως τὸ «ὁ θεὸς ἐστὶ» ἐνοεῖτο μόνον αὐτὸ τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον, οὐκ ἦτο χρεῖα ἀποδείξεως οὐδεμιᾶς. Τοῦτο ὅμως τὸ ἀνευ ἐννοίας ὑπάρχον, ὃ δὲν εἶναι ὁ θεὸς, ὃ ἡ θετικὴ τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφία ἔχει ἀρχὴν, δηλαδὴ ὡς πάσης ἐννοίας προηγούμενον, καὶ ὁ Σπινόζας περιγράφει (2) ὡς τὸ ἐν ᾧ δὲν νοεῖται ἄλλο ἢ ἡ ὑπαρξίς, τοῦτο τὸ ὑπάρχον ὀνομάζει ὁ Σπινόζας θεὸν, ὃ ὅμως δὲν εἶναι εἰς τὸ νόημα τοῦ Λεϊβνίτιου θεός.

Ὁ Σπινόζας, κατὰ Σχελλίγγιον, ἡμάρτησεν, ὅτι τὸ ὑπάρχον θέτει θεὸν χωρὶς νὰ ἀποδείξῃ πῶς ἡ φιλοσοφία δύναται ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς (ἀνευ ἐννοίας) ὑπάρχοντος ὡς προτέρου νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐννοίαν, ὡς ὕστεραν τῆς ὑπάρξεως, εἰς τὸν θεὸν ὡς ὕστερον, δηλαδὴ δὲν ἀπέδειξεν, πῶς τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον ἐστὶν ἐκ τῶν ὑστέρων ὁ θεός, ὡς ὁ Σχελλίγγιος νὰ ἀποδείξῃ προτίθεται. Ὁ Σπινόζας ἦλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς θετικῆς φιλοσοφίας, ἀπ' αὐτῆς ὅμως νὰ προβῆ δὲν ἐγνώρισεν.

(1) Deus est ens, ex cuius essentia sequitur existentia.

(2) quod non cogitari potest, nisi existens.

Ὁ Ἀνσέλμος λέγει, ὅτι τὸ ὕψιστον, ὑπὲρ ὃ οὐδέν ἐστιν, ἐστὶν ὁ θεός· δὲν οὐκ ἦτο ὅμοιος τὸ ὕψιστον, εἰάν δὲν ὑπῆρχεν· ἄρα τὸ ὕψιστον ὑπάρχει· (ὁ Σχελλίγγιος προσθέτει τὸ «εἰάν ὑπάρχη» καὶ θεωρεῖ τὴν πρότασιν ταυτολογικὴν).

Καὶ παρὰ τῆς Καρτεσιῶ ἀποδεικνύεται ἐν τῇ ὄντολογικῇ ἀποδείξει κατ' εἶδος παραλογισμός· ἐνὶ λόγῳ ἡ ὄντολογικὴ ἀπόδειξις δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Θετικῆς φιλοσοφίας. Ὁ Θεός δὲν δύναται νὰ ὑπάρχη κατὰ συμβεβηκὸς ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, ἀλλὰς τε δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἡ ὑπάρχουσα δύναμις, ἡ ἀνορθωθεῖσα δύναμις· ἄρα, εἰάν ὑπάρχη, δύναται αὐτός καθ' αὐτόν καὶ πρὸ αὐτοῦ, τουτέστι πρὸ τῆς Θεότητος αὐτοῦ νὰ ἦναι τὸ ὄν· εἰάν δὲ πρὸ τῆς Θεότητος αὐτοῦ ἦναι τὸ ὄν, ἐστὶ πρὸ πάσης ἐννοίας ὄν· ἄρα ἐν τῇ Θετικῇ φιλοσοφίᾳ ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἀναχωρεῖ ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, ὡς ἡ τότε μεταφυσικὴ καὶ ἡ ὄντολογικὴ ἀπόδειξις, ἀλλ' ἀπορρίπτει τὴν ἐννοίαν «Θεός», ἵνα ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς (ἀνευ ἐννοίας) ὑπάρχοντος, ἐν ᾧ οὐδὲν ἄλλο νοεῖται εἰμὴ ἡ ἀπλῆ ὑπαρξίς, ἀναχωρήσῃ καὶ εἶδῃ, ἂν ἀπ' οὗτοῦ δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Θεότητα· ἄρα δὲν δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ (εἰάν ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τῆς ἐννοίας), ἀντὶ τούτου ὅμως δίδεται αὐτῷ ἡ ἐννοία τοῦ πρὸ πάσης δυνάμεως καὶ διὰ τοῦτο ἀναμφιβόλως ὑπάρχοντος· ἀμφιβολία, λέγει, ἐστὶν ὅπου δύο περιπτώσεις, δύο δυνάμεις, εἰσὶν· τὸ καθ' αὐτὸ ἀμφίβολόν ἐστὶ διὰ τοῦτο ἡ δύναμις, τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι δυνάμενον· ἀμφίβολά εἰσι καὶ πάντα τὰ ἐκ τῆς δυνάμεως, μόνον κατὰ συμβεβηκὸς, ἄρα δὲν παύουσι μὴ εἶναι δυνάμενα, κλονίζονται τὸ μὴ εἶναι ἐν διηνεκεῖ κινδύνῳ. Ἀπὸ τοῦ ὄντος ὅμως, ἀφ' οὗ ἀπεκλείσθῃ πάσα δύναμις, οὐσα ἢ μόνῃ ἀρχῇ πάσης ἀμφιβολίας, ἐστὶ διὰ τοῦτο καὶ πάσα ἀμφοβολία ἀποκεκλεισμένη, καὶ διὰ τοῦτό ἐστι τοῦτο τὸ ἀναμφιβόλως ὑπάρχον κατὰ Σχελλίγγιον, καὶ ὡς ἐλεύθερον ἀπὸ πάσης δυνάμεως δύναται νὰ ἦναι καὶ μόνον ἴδιον, ὡς οὐδὲν ἕτερον. Μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ ὡς τέλους τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας δίδεται ἅμα τὸ πρότερον τῆς Θεότητος. Τοῦτο τὸ πρότερον ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ἀναμφίβολον καθ'

αὐτό, τὸ ἀναμφιβόλως βέβαιον, ἀφ' οὗ δύναται τις νὰ ἀναχωρήσῃ, εἰάν ἀποβάλλῃ τὴν ἐννοίαν «θεός». Δὲν δύναται μὲν νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, δύναται ὅμως ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπλῶς ὑπάρχοντος ἀναχωρῶν νὰ ἀποδείξῃ τὴν Θεότητα τοῦ ἀναμφιβόλως ὑπάρχοντος. Ἐάν ἡ Θεότης ἦναι τὸ τί, ἡ οὐσία, ἡ δύναμις, δὲν γίνεται ἡ μετάβασις ἐκ τῆς δυνάμεως εἰς τὸ ὄν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὴν δύναμιν, τὴν οὐσίαν. Τὸ ὄν ἐνταῦθα ἐστὶ τὸ πρότερον, ἡ δύναμις, ἡ οὐσία, τὸ ὕστερον, ὡς ἐν τῇ κοσμολογικῇ ἀποδείξει ὁ κόσμος γίνεται τὸ πρότερον, δηλαδὴ τὸ ὅτι γίνεται πρότερον τοῦ τί. Ἡ δὲ μετάβασις αὕτη ἀνευ ἀντιστροφῆς δὲν εἶναι δυνατὴ χωρὶς νὰ μεταβληθῇ ἡ ὅλη πορεία τῆς ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος ἀναχωρούσης ἐπιστήμης καὶ νὰ διακοπῇ, καὶ νὰ ἐπιστήμῃ ν' ἀρξῆται, ἡ Θετικὴ φιλοσοφία.

Τὸ ὕψιστον, ὡς ὑψίστη δύναμις, ὁ Θεός, εἰάν ὑπάρχη, δύναται νὰ ἦναι τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον ἀπλῶς· τοῦτο τὸ ἀπλῶς ἀναγκαῖον ὄν δὲν εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸ πρότερον τῆς Θεότητος, μόνον τὸ πρότερον, ἡ δὲ Θεότης τὸ ὕστερον. Τὸ οὐδὲν δυνάμει ἐν τῷ Θεῷ (nil in Deo potentiale) σημαίνει ὅτι ὁ Θεός ἐκ τῶν προτέρων δὲν εἶναι δύναμις, ἀλλ' ἐνέργεια. Ὁ Σχελλίγγιος πρότερον δὲν ὀνομάζει τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν. Ἐάν ἡ ἐνέργεια ἦναι τὸ πρότερον τοῦ Θεοῦ, ἔξει τὴν Θεότητα αὐτοῦ ἐν τῇ δυνάμει, διότι αὐτός ἐστὶν ἡ καθόλου δύναμις, ὡς δὲ τοιαύτη τὸ ὑπερὸν, ὁ Κύριος τοῦ ὄντος.

Ἴνα δ' ἔλθωμεν εἰς τὸν Θεὸν τουτέστι τὴν πραγματικὴν τοῦ ὑπαρξίν ἀποδείξωμεν, πρέπει νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς ὑπάρχοντος, ἀπὸ τοῦ ἀμέσως, ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς ἀναγκαίου ὄντος· τοῦτο δ' ἐστὶν ἀναγκαῖον, διότι τοῦτο προηγείται πάσης δυνάμεως. Τὸ ἐξ οὗ, ἡ ἀρχὴ, ἐστὶ μόνον τὸ ἀναγκαῖον ὄν· ἐν αὐτῷ δὲν νοεῖται ἄλλο εἰμὴ τὸ ὑπάρχειν μόνον, μόνῃ ἡ ὑπαρξίς. Ἔως εἰς τὴν ἐννοίαν ταύτην τοῦ ἀναγκαίου πάσης ἐννοίας, πάσης δυνάμεως, προηγουμένου ὑπάρχοντος δύναται νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία, ἢ μᾶλλον εἰς ταύτην τὴν ἐννοίαν τοῦ καθάρου ὑπάρχοντος ἔφερον ὁ συλλογισμὸς τῆς ὄντολογικῆς ἀπο-

δειξεως. Οὕτως ὁμως φαίνεται, ὅτι ἡ ἀρχὴ ἐδόθη τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ ὑπὸ τῆς ἀποθετικῆς, ἐπομένως ἡ θετικὴ ἐθεμελιώθη ὑπὸ τῆς ἀποθετικῆς. Τὸ πρᾶγμα ὁμως, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, δὲν ἔχει οὕτω, διότι ἡ φιλοσοφία ἤλθεν ἄνευ προηγουμένης δυνάμεως εἰς τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ οὐ δεῖται θεμελιώσεως, μάλιστα δὲ ἡ φύσις αὐτοῦ ἀποκλείει πᾶσαν θεμελιώσιν, διότι δὲν θὰ ἦτο τὸ ὑπάρχον, ὃ ἐστὶν ἀπόλυτον πρότερον, ἐὰν ἤρχετο ἀπὸ τινος· τοῦτο τὸ ἕτερον θὰ ἦτο τὸ πρότερον· ἡ φύσις τοῦ καθαρῦ ὄντος ἐστὶ τὸ νὰ ἦναι ἀπὸ πάσης ἰδέας ἀνεξάρτητον, ἀρα καὶ ἀπὸ τῆς τελευταίας τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας· ἀρα τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον λύεται ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ἣν εἶχεν ἐν τῇ προτέρᾳ φιλοσοφίᾳ κατὰ συμβεβηκός.

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἀποβαλοῦσα τὴν ἐννοιαν καὶ μόνον τὸ καθαρὸν ὄν τηρήσασα, τὸ ὄν ἄνευ τινός, λύεται ἀπὸ τῆς ἀποθετικῆς τὴν δ' ἀρχὴν ταύτην, τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον, ἔχουσα ἡδύνατο ν' ἀρξῆται καὶ ὅλως αὐτὴ καθ' αὐτήν, καὶ ἂν ἀποθετικὴ δὲν προηγείτο φιλοσοφία.

Καὶ ὁ Σπινόζας ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἀπείρως ὑπάρχοντος, διότι ἀπείρως ὑπάρχον δύναται νὰ κληθῆ τὸ ὑπ' οὐδεμιᾶς προηγουμένης δυνάμεως περιοριζόμενον· τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον ἐστὶ κυρίως, δι' οὗ καταπίπτουσιν πάντα τὰ δυνάμενα νὰ πηγᾶσωσιν ἐκ τοῦ νοεῖν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὸ νοεῖν μένει ἀλαλον, διότι τὸ νοεῖν ἀσχολεῖται μόνον περὶ τὴν δύναμιν· ὅθεν, ὅπου ἡ δύναμις ἀποκλείεται, τὸ νοεῖν δὲν ἔχει ἰσχύον· διὰ τοῦτο τὸ ἀπείρως ὑπάρχον ἐστὶν ἐξησφαλισμένον ἀπὸ τοῦ νοεῖν καὶ πάσης ἀμφιβολίας· ἀντίφασις, λέγει, θὰ ἦτο, ἐὰν τοῦ ἐν τῷ νοεῖν πρώτου προϋτάσσετο ἕτερον ἐν τῷ νοεῖν πρώτον· δὲν εἶναι ὁμως ἀντίφασις, ἐὰν τῷ ἐν τῷ εἶναι πρώτῳ ὡς παντός νοεῖν ἀνωτέρῳ ὑπετάσσετο τὸ ἐν τῷ νοεῖν πρώτον, ἢ ἐὰν τοῦτο ἐνοεῖτο ἐκεῖνου ὕστερον, διότι οὐχὶ διότι ἐστὶ νοεῖν, ἐστὶν εἶναι, ἀλλὰ διότι ἐστὶν εἶναι, ἐστὶ νοεῖν· ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ ἦναι τὸ δυνάμενον νὰ καταστραφῆ, ἀλλὰ τὸ ἐξησφαλισμένον ἀπὸ πάσης ἐπομένης δυνάμεως, ἀρα ἀναμφίβολον, οὐδέποτε δυνάμενον νὰ καταστραφῆ, ἀναγκαιῶς ἔχει μένον.

Τὸ ἀρξάμενον ἐν τῷ νοεῖν, λέγει, δύναται καὶ μόνον ἐν τῷ νοεῖν νὰ ὀδεύῃ καὶ οὐδέποτε πλέον ἢ μέχρι τῆς ἰδέας νὰ προβῆ.

Τὸ μέλλον νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ πραγματικὸν πρέπει εὐθὺς νὰ ἀρξῆται ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ, τοῦ προηγουμένου πάσης δυνάμεως. Τοῦτο τὸ πραγματικὸν, τὸ προηγούμενον τῆς δυνάμεως, προηγείται τοῦ νοεῖν· διὰ τοῦτο ἐστὶ καὶ πρῶτον ἀντικείμενον τοῦ νοεῖν.

Ὁ Σχελλίγγιος θέτει τὸ ζήτημα ἂν τὸ ἀπείρως ὑπάρχον ἦναι ἐν τῷ νῷ, ἰδέα, λογικὴ ἐννοια; λέγει δὲ ὅτι φαίνεται ἰδέα· αὐτὴ ὁμως ἡ φαινομένη ἰδέα, τὸ ἀπλῶς ὄν, ἐστὶν αὐτὸ τὸ ὄν.

Τοῦτο τὸ ὄν, λέγει, δὲν εἶναι κατηγορούμενον, προσὸν, ἀλλ' ὑποκείμενον, ἐπέχει τόπον ὑποκειμένου· ἐνταῦθα, λέγει, ἡ ὑπαρξίς ἐστὶν ἡ οὐσία, τὸ ὅτι ἐπέχει τόπον τοῦ τί; ἀρα ἐστὶ καθαρά ἰδέα, καὶ ὁμως δὲν εἶναι ἰδέα εἰς τὸ νόημα τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας. Τὸ ἀπλῶς ὄν ἐστὶ τὸ ὄν, ἐν ᾧ πᾶσα ἰδέα, πᾶσα δύναμις ἀποκλείεται.

Τοῦτο τὸ ἀπλῶς ὄν, τὸ ἄνουν, δύναται νὰ θέσῃ ὁ λόγος ἐκ τὸς ἑαυτοῦ μόνον ὡς ἀπόλυτον, καὶ οὕτω νὰ ἐπανέλθῃ ἐνταῦτ' εἰς ἑαυτόν· διὰ τοῦτο ἐστὶν ὁ λόγος ἐν τούτῳ, ὃ ἔθεσεν ἐκτὸς αὐτοῦ, ἀπολύτως ἐκστατικός.

Ὁ Κάντιος τὴν ἀπόλυτον παντός νοεῖν προηγουμένην τοῦ ὄντος ἀναγκαιότητα ὠνόμασε τὸν ἀληθῆ βυθὸν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου (Kr. d. r. V. σ. 470).

Οἱ λόγοι τοῦ Καντίου ἐκφράζουσι τὸ βαθύ αἶσθημα αὐτοῦ περὶ τοῦ παντός νοεῖν προηγουμένου ὄντος.

Τὸ ὄν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, λέγει, ἐτέθη ὡς ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας, ὡς ἀπλοῦν σημεῖον τοῦ νοεῖν· τοῦτο ὁμως τὸ ὄν ἐστὶ πρὸ παντός νοεῖν· ἀρα κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι τὸ νοεῖν τὸ πρότερον τοῦ ὄντος, ἀλλὰ τὸ ὄν τὸ πρότερον τοῦ νοεῖν· ἐπομένως ὁ Σχελλίγγιος τὸ ὄν ἐκλαμβάνει ἀπολύτως καὶ μάλιστα εἰς τόπον ὑποκειμένου.

Τὰ ἐν τῇ πείρᾳ ἡμῶν ἀπαντώμενα, λέγει, δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν ἐκ τῶν προτέρων, ἐν τῷ ἀπλῷ νοεῖν, ταῦτα ὁμως εἶναι καὶ μόνον ἐν τῷ νοεῖν· ἐὰν ἐν τῷ νοεῖν θέσωμεν πάντα καὶ καθ' αὐτὰ, ἐρχόμεθα εἰς τὸν ἰδανισμόν τοῦ φιχθίου. Ἐάν τι

Θέσωμεν ἐκτὸς τοῦ νοεῖν, πρέπει νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τινος ὄντος ἀπολύτως ἀνεξαρτήτου τοῦ νοεῖν, παντὸς νοεῖν προηγουμένου. Ὁ Κάντιος νοεῖ τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον, καθ' ὅσον τοῦτὸ ἐστὶ συγχρόνως ὁ Θεός. Ὁ δὲ Σχελλίγγιος λαμβάνων μόνον τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ ἀποχωρίζει αὐτοῦ τὴν ἐννοίαν τοῦ Θεοῦ, διότι θεωρεῖ ἀντίφασιν τὸ νὰ τεθῇ τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον μετὰ ἐννοίας τινός, διότι ἢ ἡ ἐννοία ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ καὶ τὸ ὄν νὰ ἦναι συνέπεια τῆς ἐννοίας, τὸ ὄν τότε δὲν θὰ ἦτο τὸ ἀπόλυτον, ἢ ἡ ἐννοία ἐστὶ συνέπεια τοῦ ὄντος, τότε ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τοῦ ὄντος ἀνευ τῆς ἐννοίας· καὶ τοῦτο κυρίως βούλεται νὰ πράξῃ ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ· ὥστε ἡ μεταξὺ Σχελλίγγιου καὶ Ἐγγέλου διαφωνία ἐστὶν, ὅτι κατὰ μὲν τὸ σύστημα τοῦ Ἐγγέλου καὶ τὸ πρότερον τοῦ Σχελλίγγιου τὸ νοεῖν προηγείται τοῦ ὄντος, κατὰ δὲ τὸ νέον τοῦ Σχελλίγγιου τὸ ὄν προηγείται τοῦ νοεῖν. Ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος μετάβασις κατὰ Σχελλίγγιον νὰ γείνη δὲν δύναται, διότι ἐστὶ πρὶν ἢ νοηθῇ, τὸ νοεῖν ὡς ὕστερον τοῦ ὄντος δὲν δύναται νὰ ἦναι αὐτοῦ ἀρχή· ἢ μετάβασις ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος εἰς τὸν Κύριον τοῦ ὄντος ἐστὶν ὑπόθεσις τοῦ πράγματος, χρόνος δὲν μεσολαβεῖ.

Ἐκεῖνο ἐν τῷ Θεῷ, δι' οὗ αὐτὸς ἐστὶ τὸ ἀνάρχως ὑπάρχον, ὀνομάζει ὁ Κάντιος τὸν βυθὸν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Ὁ Κάντιος διακρίνει τὴν ἀθεμελίωτον ἀναγκαιότητα τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ Θεῷ ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος. Ἡ ἀπόλυτος αἰωνιότης κατὰ Σχελλίγγιον, ὡς ὑπὲρ τὸν χρόνον, ἐστὶν αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς, ἧς πρότερον οὐδὲν γινώσκωμεν, διότι κατὰ Σχελλίγγιον αἰδιδίον ἐστὶν ἐκεῖνο, οὗ οὐδεμίαν ἐννοίαν πρέπει νὰ προηγηθῇ, ἀφ' οὗ τὸ νοεῖν δὲν εἶναι ἐλεύθερον, ὡς ἀπὸ τοῦ πεπερασμένου, οὗ ἡ ἐννοία δύναται νὰ προηγηθῇ, ὃ ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ νοήσῃ ἐκ τῶν προτέρων. Ἐκεῖνο, ὃ ὁ Κάντιος νὰ εἴπῃ βούλεται, ἐστὶ κυρίως ἡ ἀκαταληψία τῆς ἰδέας τῆς ἀνάρχως ἀναγκαίας ὑπάρξεως, διότι ἡσθετο βαθέως τὸ νὰ ὑποθέσῃ ὄν ἀναρχον ἐκ τῆς ἀναποφεύκτου τοῦ λόγου ἀναγκαιότητος· ἢ ὑπαρξίς ἐστὶν ἀκατάληπτος, ἐὰν τις νοήσῃ τὸ μὴ ἐκ τῶν προτέρων καταληπτὸν· περὶ τὸ ἐκ τῶν

προτέρων καταληπτὸν ἀσχολεῖται ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία, περὶ δὲ τὸ ἐκ τῶν προτέρων ἀκατάληπτον ἢ θετικὴ· αὕτη ὅμως ἀσχολεῖται περὶ αὐτὸ, ὅπως τὸ ἐκ τῶν προτέρων ἀκατάληπτον καταστήσῃ καταληπτὸν ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἐφ' ὅσον ὁ λόγος, λέγει, ποιεῖ ἑαυτὸν ἀντικείμενον (καὶ τὴν πορείαν ταύτην ἔδωκεν ὁ Κάντιος), δύναται νὰ εὔρη ὡς ἀμεσον αὐτοῦ περιεχόμενον μόνον τὴν ἀπειρον δύναμιν τοῦ ὄντος· οὕτω βλέπει ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐκ τῶν προτέρων θέσιν τιθέμενον πρὸς πᾶν πεπερασμένον ὄν· αὐτὸς ὅμως εἰς πέρας νὰ φέρῃ δὲν δύναται χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὸ ὑπερόν. Τοῦτο ὅμως κατὰ Σχελλίγγιον ἔχει ὅλως ἕτερον πρότερον, οὐχὶ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ τὸ ὄν, ὃ οὐδὲν νοεῖν δύναται νὰ εὔρη αἴτιον ἢ ἀρχήν. Ἐὰν ὁ λόγος ἦναι ἀντικείμενον ἑαυτοῦ, ἐὰν τὸ νοεῖν εἰς τὸ τοῦ λόγου περιεχόμενον ἀπευθύνηται, ὡς ἐν τῇ ἀποθετικῇ φιλοσοφίᾳ, τοῦτὸ ἐστὶ κατὰ συμβεβηκός· ἐνταῦθα ὁ λόγος δὲν εἶναι ἐν τῇ καθαρᾷ οὐσίᾳ αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως ἦναι ἐν αὐτῇ, ἐὰν εἰς ἑαυτὸν δὲν ἀποσύρηται, ἐὰν τὸ ἀντικείμενον δὲν ζητῇ ἐν αὐτῷ, δύναται αὐτῷ ὡς ἀπείρῳ τῆς γνώσεως δυνάμει νὰ ἀντιστοιχῇ μόνῃ ἢ ἀπειρος ἐνέργεια. Κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν θέτει μόνον τὸ ἀπειρον ὄν· τοῦτο δὲ θέτων ἐστὶν ἀπαθὲς, ἀκίνητος, ἀσθενής, ἴσταται ὅμως ὑπὸ τὸ ὄν τὸ νικῶν πάντα, ἵνα διὰ ταύτης τῆς ὑποταγῆς ἔλθῃ πρὸς τὸ ἀληθές αὐτοῦ καὶ αἰδιδίον περιεχόμενον, ὃ δὲν δύναται νὰ εὔρη ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ· διὰ τοῦτο τὸ ἀπείρως ὑπάρχον ἐστὶν ἡ ἀμεσος τοῦ λόγου ἐννοία, εἰς ἣν ἔρχεται ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλεύθερος λόγος, οὐχὶ δὲ ὁ λόγος, ὃ ἔχων ἑαυτὸν ἀντικείμενον, ὃ ἀμεσος· οὗτος δὲν ἔχει χρεῖαν νὰ ἔλθῃ διὰ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀναποφεύκτου συλλογισμοῦ· (ἐὰν τις ὑποθέσῃ τι ὑπάρχον, δὲν δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὸ ζήτημα ὅτι καὶ τι ἀναγκαῖον ὑπάρχει).

Ἐὸν συλλογισμὸν τοῦτον ὀνομάζει ὁ Κάντιος φυσικόν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀσφαλῆ διὰ τοῦτο, καὶ ἔχει δίκαιον ἐφαρμόσας τὴν κριτικὴν του εἰς τὴν κοσμολογικὴν ἀπόδειξιν ἀναβαίνουσαν ἐξ ὄρου εἰς ὄρον εἰς τὸ ἀπόλυτον ἐπακτικῶς. Ἡ ἀμεσος ὅμως ἐννοία τοῦ ἀναγκαίως ὑπάρχοντος ἀποκλείει πᾶσαν κριτικὴν. Ἡ κριτικὴ ἐννοίας τινός θέτει ἀμφίβολον τὸ δυνατόν τοῦ ἀντικει-

μένου αὐτῆς· ἀλογία ὅμως θὰ ἦτο, ἐὰν ἤρώτα τις, ἂν δύναται νὰ ὑπάρξῃ τι ἀναγκαιῶς ὑπάρχον, διότι, ἐὰν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, δὲν θὰ ἦτο τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον· διὰ δὲ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον, ἐπειδὴ ἀποκλείει πᾶν προηγούμενον δυνατὸν, διότι προηγείται πάσης δυνάμεως. Τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντος ὡς ἐξαγόμενον ἀποδείξεως καὶ ἰδίως τῆς κοσμολογικῆς δύναται τις νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν κριτικὴν, τὴν ἄμεσον ὅμως τοῦ Σπινόζου οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ ὑποβάλλῃ· μόνον ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ ὑφίσταται ἡ ἀνεξελεγκτὴ τοῦ Σπινοζισμοῦ.

Ἐπίσης δ' ἀτοπὸν ἐστὶ καὶ τὸ ζήτημα, ὅτι τί ὄν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀναγκαιῶς, διότι ὑποτίθεται, ὅτι τοῦ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντος προηγείται δύναμις, οὐσία, τι, ἐν ᾧ τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἑσπερημένον οὐσίας, ἐν ᾧ οὐδὲν δύναται νὰ καταληφθῇ. Καὶ ἀληθῶς ἡ μὲν ἀρχαία μεταφυσικὴ ὑπονοεῖ ἐν τῷ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντι τὴν ἔννοιαν, αὐτὸ ὑποθέτει οὐσίαν, ὃ δὲ Σχελλίγγιος ἀποβαλὼν τὴν ἔννοιαν κέκτηται τὸ καθαρὸν ὄν. Καὶ ὁ Κάντιος ἐν τῇ κριτικῇ τῆς κοσμολογικῆς ἀποδείξεως λέγει, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ ὑπερβατικοῦ ἰδανικοῦ στρέφεται περὶ τοῦτο, τὸ νὰ εὕρῃ ἢ πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀναγκαιότητα ἔννοιαν ἢ εἰς τὴν ἔννοιαν ὄντος τινὸς τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ ἀναγκαιότητα (Κρι. δ. γ. V. σ. 470)· «ἐὰν, λέγει, δύναται τις τὸ ὄν, δύναται ἀναγκαιῶς καὶ τὸ ἕτερον, διότι ὁ λόγος ὡς ἀπολύτως ἀναγκαῖον γινώσκει μόνον, ὃ ἐστὶν ἐκ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ἀναγκαῖον». Ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ὅτι δὲν καταλαμβάνεται τι ὄν ἐκ τῆς ἐννοίας του ὡς ἀναγκαῖον, διότι, ἐὰν τοῦτο τὸ ὄν ἦναι ὁ Θεός, δὲν θέλει γίνοιαι σαφές ἐκ τῆς ἐννοίας του ὅτι ὑπάρχει ἀναγκαιῶς, ἀλλὰ μόνον ὅτι δύναται νὰ ἦναι τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον· ἀρα ὁ Θεός ἐστὶν ἀναγκαιῶς τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον, ἐὰν ὑπάρχῃ, δὲν ἐπεταὶ ὅμως ὅτι ὑπάρχει. Ἐὰν ὅμως γείνη λόγος περὶ τοῦ ἀπλῶς ὑπάρχοντος ἀναγκαιῶς, πάλιν δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ὑπαρξὶς ἐπεταὶ ἐκ τῆς ἐννοίας του, διότι ἡ ἔννοιά του ἐστὶ τὸ νὰ ἦναι τὸ ἀπλῶς ὑπάρχον· ἡ ὑπαρξὶς ἐνταῦθα δὲν εἶναι συνέπεια τῆς ἐννοίας, τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τὸ ὑπάρχον ἐνταῦθα ἐστὶν αὐτὴ ἡ ἔννοια, αὐτὴ ἡ οὐσία· ὥστε φαίνεται

ὡς τὸ πρότερον, διότι τίθεται εἰς τόπον τῆς οὐσίας. Ἐὰν ὅμως τὸ καθαρὸν ὄν θεωρηθῇ κατηγορούμενον, ἐπεταὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἦναι τὸ πρότερον τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τὸ ὕστερον. Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως ἐκλαμβάνων τὸ ὅτι, τὴν ὑπαρξίν, πρότερον, τὸ δέ τι, τὴν ἔννοιαν, ὕστερον, ἐκλαμβάνει, ὅτι τὸ ὅτι, ἡ ὑπαρξὶς, γινώσκεται πρότερον, ἢ δ' οὐσία, τὸ τι, ὕστερον.

Τὸ πρῶτον ἦτο, ὅτι εἰς τὴν ἔννοιαν ὄντος τινὸς ζητεῖται ἡ ἀναγκαῖα ὑπαρξὶς, ὡς ἐγένετο ἐν τῇ ὄντολογικῇ ἀποδείξει· τὸ δεύτερον, ὅτι εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀναγκαιότητα (τῆς ὑπαρξέως) ζητεῖται ἡ ἔννοια. Τοῦτο τὸ δεύτερον θὰ ἦτο ἔργον τῆς Θετικῆς φιλοσοφίας, καθ' ὅσον αὐτὴ ζητεῖ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντος ὡς ἀκαταλήπτου προτέρου εἰς τὸν Θεὸν ὡς τὴν ἔννοιαν, τὴν οὐσίαν, τὸ ὕστερον.

Ἡ κοσμολογικὴ ἀπόδειξις ἐστὶν ἀντίστροφος τῆς ὄντολογικῆς. Ἡ τότε μεταφυσικὴ συνέδεε μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντος καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος δὲν θεωρεῖ ὀρθόν, διότι τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον δὲν εἶναι τοιοῦτον, διότι εἶναι ὁ Θεός, διότι δὲν θὰ ἦτο τὸ ἀναγκαιῶς, τὸ ἀνάρχως ὑπάρχον, διότι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Θεοῦ θὰ εὕρισκετο αἴτιον τῆς ἀναγκαιῆς ὑπαρξέως· τὸ ἀναγκαιῶς ὑπάρχον δὲν εἶναι συνέπεια προηγούμενης ἐννοίας ὑπάρχον, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ, ὑπάρχον ἀνευ προηγούμενου αἰτίου, αὐθόπαρκτον. Ἐνταῦθα ὁ ὑπάρχων δεσμός τῆς τότε μεταφυσικῆς λύεται τηρουμένων χωριστῶν ἀμφοτέρων τῶν ἐννοιῶν, ὡς τοῦτο ἐποίησατο ὁ Σχελλίγγιος.

Εἰς τὴν λύσιν τοῦτου προσήγγισεν ὁ Κάντιος ἀναγνωρίσας ἐξ ἑνὸς τὸ ἀναπόφευκτον τοῦ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντος ὡς ἄμεσον ἔννοιαν τοῦ λόγου, ἐξ ἑτέρου τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος ὡς τὸ τελευταῖον μόνιμον τοῦ λόγου περιεχόμενον. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξήγησε τὴν ἀπόλυτον ἔμμονον ἔννοιαν, τὴν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, διότι πάντα τὰ ἄλλα εἰσι σχετικῶς μόνον ἔμμονα, καθ' ὅσον δύνανται νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ ὄν· καὶ τὴν ἀπόλυτον ὑπερβατικὴν ἔννοιαν, τὴν τοῦ ἀναγκαιῶς ὑπάρχοντος, ὡς ἀσύμμετον, ἀμφοτέρως ὡς ἐννοίας τοῦ λόγου χωρὶς νὰ ἐξηγήσῃ τὸ παράλληλον αὐτῶν. Ἐν τούτῳ τῇ μέρει τῆς κριτικῆς τοῦ Καν-

τίου ἐστὶν ἀληθῶς τι κενόν· ἀμφότεραι ὁμῶς αἱ ἔννοιαι πρέπει νὰ συνορεύωσι μετ' ἀλλήλων, διότι ἡ πρώτη, ἡ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἐστὶ τὸ τέλος τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας, ἡ δ' ἑτέρα, ἡ τοῦ ἀναγκαίως ὑπάρχοντος, ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας· ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι ἐν ἑκατέρᾳ εἰσὶ συνδεδεμέναι, κατὰ τρόπον ὁμῶς διάφορον· ἐν μὲν τῇ ἀποθετικῇ εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ὑψιστον ὄν, εἰ ὑπάρχει, δύναται νὰ ᾔηται τὸ ὄν μόνον ἐκ τῶν προτέρων, ἄρα πρέπει νὰ ᾔηται τὸ πρὸ τῆς ἐννοίας του ὄν· καὶ αὕτη ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον ἡ μόνη ἀλήθεια, ἣτις ἔμεινεν ἐκ τῆς ὄντολογικῆς ἀποδείξεως. Ἐν δὲ τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ συνδέονται εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον ἐστὶ τὸ πράγματι ἀναγκαίως ὑπάρχον ἢ τοι ὁ θεός. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἐάν τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον ᾔηται ὁ θεός, ἔσται αὕτη ἡ συνέπεια δυνατὴ α, β, γ κτλ. αὕτη δ' ἡ σειρά α, β, γ κτλ., κατὰ τὴν πείραν ἡμῶν ὑπάρχει πραγματικῶς· ἄρα ἐστὶ τὸ ἀναγκαῖον συμπέρασμα, ὅτι τὸ ἀναγκαίως ὑπάρχον ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον ὁ θεός. Ὁ Σχελλίγγιος παραλαβὼν τὰς ιδέας τοῦ Καντίου συνέστησε τὸ νέον αὐτοῦ σύστημα ὑποθέσας τὸ ὑπερβατικόν (τὴν τοῦ καθαροῦ ὄντος ἔννοιαν) ἀρχὴν, τὸ δ' ἔμμονον (τὴν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος) τέλος, δηλαδὴ ἐποίησατο ἀντιστρόφως ἢ ἡ λογικὴ φιλοσοφία ἢ τὸ ἔμμονον ποιήσασα ἀρχὴν καὶ τὸ ὑπερβατικόν τέλος. Τὸ ἀπλῶς ὄν, τὸ ἀνευ προηγουμένης δυνάμεως, ὠνόμασε τὴν ἀπόλυτον ὑπερβατικὴν ἔννοιαν. Ἀπὸ Καντίου ἔγεινε λόγος περὶ τοῦ ἔμμόνου καὶ ὑπερβατικοῦ τοῦ νοεῖν.

Τὸ ὑπερβατικόν ἐστὶ σχετικόν, πρὸς τι, ὃ ὑπερβαίνεται. Ἐάν τις συμπεράνη ἐκ τῆς τοῦ ὑψίστου ιδέας εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ, τοῦτό ἐστὶν ὑπερβατικόν, πρῶτον ἔθεσε τὴν ιδέαν, καὶ ἐξ αὐτῆς βούλεται νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ὑπαρξιν. Ἐνταῦθα ἐστὶν ὑπερβατικότης. Ἐάν τις ὁμῶς ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τοῦ πάσης ἐννοίας προηγουμένου (τοῦ καθαροῦ ὄντος), λέγει, οὐδὲν ὑπερέβη, μάλιστα δὲ εἰάν τις τοῦτο τὸ ὄν ὀνομάσῃ ὑπερβατικόν καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔννοιαν προβῇ, ὑπερέβη τὸ ὑπερβατικόν καὶ ἔγεινε πάλιν ἔμμονον· ἡ ὑπερβατικότης τῆς ἀρχαίας μεταφυσικῆς ἦτο ἀπλῶς σχετικὴ, ἡμίσεια, ἡ δὲ τῆς θετικῆς τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφίας

ἀπόλυτος, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι τοιαύτη, οἷαν ὁ Καντίος ἀπαγορεύει. Ἐάν τις γείνη κατ' ἀρχὰς ἔμμονος, τουτέστι κλείσῃ ἑαυτὸν ἐν τῷ καθαρῷ νοεῖν, ἐστὶν ὑπερβατικότης τοῦλάχιστον δυνατῆ. Ἐάν ὁμῶς τις ἀρξῆται ἀπὸ τοῦ ὑπερβατικοῦ, ὡς ἡ θετικὴ φιλοσοφία, ἐστὶν οὐδὲν, ὃ θὰ ὑπερέβαινέ τις. Ὁ Καντίος ἀπαγορεύει τῇ μεταφυσικῇ τὴν ὑπερβατικότητα, αὐτὴν ὁμῶς ἀπαγορεύει μόνον τῷ δογματικῷ λόγῳ, τουτέστι τῷ λόγῳ τῷ βουλομένῳ νὰ ἔλθῃ ἀπ' ἑαυτοῦ διὰ συλλογισμῶν εἰς τὴν ὑπαρξιν, δὲν ἀπαγορεύει ὁμῶς τοῦ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς ὑπάρχοντος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑψίστου ὄντος ὡς ὑστέρου. Ἐν τούτοις ὁ λόγος δύναται νὰ θέσῃ τὸ ἀπλῶς ὄν ἀπολύτως ἐκτὸς ἑαυτοῦ· διότι ἐν αὐτῷ δὲν ὑπάρχει ἔννοια, διότι ἐστὶ τὸ ἀντιθέτον πάσης ἐννοίας. Ὁ λόγος ὁμῶς θέτει αὐτὸ, ἵνα ποιήσῃ τὸ ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω τοῦ λόγου πάλιν περιεχόμενον τοῦ λόγου. Τοῦτο δὲ γίνεται, καθ' ὅσον ὁ θεός γινώσκειται ἐκ τῶν ὑστέρων. Ὁ λόγος θέτει τὸ ἄνουν ὄν, ἵνα ἔλθῃ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔννοιαν· αὐτὸς θέτει τὸ ὑπερβατικόν, ἵνα μεταβάλλῃ εἰς ἀπολύτως ἔμμονον καὶ ἔχη ἐνταῦθα τὸ ἀπολύτως ἔμμονον ὡς ὑπάρχον, ὃ μόνον οὕτως ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον δυνατὸν, διότι τὸ ἀπολύτως ἔμμονον ἔχει ὁ λόγος καὶ ἐν τῇ ἀποθετικῇ φιλοσοφίᾳ, αὐτὸ ὁμῶς δὲν ἔχει ὡς ὑπάρχον. Ἡ καθαρὰ, ἀπειρος, δύναμις, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας, ἐστὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ νοεῖν περιεχόμενον, καὶ δύναται διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν προβαίνει πρὸς τὸ νοεῖν, διότι ἐστὶ ταῦτόν μετ' αὐτοῦ, νὰ προέλθῃ μόνον ἐκ τοῦ νοεῖν· ἀπ' ἐναντίου τὸ ἀπλῶς ὄν δὲν εἶναι ταῦτόν μετὰ τοῦ περιεχομένου τοῦ νοεῖν, μάλιστα δ' ἐστὶν ἀποκλειστικόν αὐτὸ, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει πρῶτον εἰς τὸ νοεῖν νὰ ἀναχθῇ, διότι κατ' ἀρχὰς ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ νοεῖν. Ὁ θεός δὲν εἶναι, ὡς πολλοὶ δοξάζουσι, τὸ ὑπερβατικόν, ἀλλὰ τὸ ἔμμονον τὸ γεγονὸς ὑπερβατικόν περιεχόμενον τοῦ λόγου. Ἐν τῇ παραβλέψει τούτου, λέγει, κεῖται ἡ μεγάλη παρανόησις τοῦ χρόνου ἡμῶν. Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι τὸ ἐκ τῶν προτέρων ἀκατάληπτον ὡς προηγούμενον πάσης ἐννοίας ὄν γενήσεται καταληπτόν ἢ ἐν τῷ θεῷ ἔρχεται εἰς τὴν ἔννοιάν του. Τὸ ἀπείρως ὑπάρχον, ὃ ὁ λόγος δὲν δύναται νὰ κρύψῃ ἐν

αὐτῷ, γίνεται αὐτῷ ἐν τῷ θεῷ ἔμμονον· ὥστε ἡ θετικὴ τοῦ Σχελ-
λιγγίου φιλοσοφία τὴν μὲν ὑπερβατικότητα ἔχει ἀρχὴν, τὴν δὲ
ἔμμοנותητα τέλος.

Ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ἐπεκλήθη λογικὴ ἢ ὀνομασία ὅμως
αὕτη δύναται νὰ παράσχη ὑπόνοιαν, ὅτι ἡ θετικὴ ἐστὶν ἐπιστή-
μη τῷ λόγῳ ἐναντία. Ἡ ἀληθὴς ὅμως σχέσις αὐτῶν ἐστὶν ὅτι
ἐν μὲν τῇ ἀποθετικῇ ἀναχωρεῖ ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ ἀμέσου, κατὰ
συμβεβηκὸς ὅμως, περιεχομένου αὐτοῦ, ἀφ' οὗ, ὡς κατὰ συμβε-
βηκὸς περιεχομένου, ἐλευθεροῦται βαθμηδόν, ἵνα ἔλθῃ ἐν ἀναγ-
καίᾳ προόδῳ εἰς τὸ μόνιμον αὐτοῦ περιεχόμενον· αὐτὸς ὅμως
ἀφικνεῖται εἰς αὐτὸ χωρὶς αὐτὸ νὰ ἀπέκτησεν ὡς πραγματικόν·
αὐτὸς μένει ἐν τῇ ἀπλῇ ἰδέᾳ. (Einkl. in die Phil. d. Myth. S. 562).

Ἡ θετικὴ φιλοσοφία ἀναχωρεῖ ἀπὸ τοῦ ἐκτός τοῦ λόγου, ὡς
ὑποτάσσεται αὐτῷ μόνον, ἵνα πάλιν ἀμέσως εἰς τὰ δίκαια αὐ-
τοῦ ἐγκατασταθῇ. Πίρρηται ὅτι ἡ λογικὴ ἐπιστήμη δὲν δύναται
νὰ ἀποδείξῃ τὴν τελευταίαν αὐτῆς ἰδέαν, ἥτις ἐστὶ τὸ ἐν τῷ
λόγῳ μόνιμον τοῦ λόγου περιεχόμενον, οὐχὶ ὡς ὅλα τὰ ἐν τῇ
πείρᾳ γενόμενα ἀποδείκνυνται, καὶ ὅμως αὕτη ἡ ἐννοία ἔχει τὸ
ἴδιον τὸ νὰ ἴσῃ ἐκείνη, ἥτις δὲν ἀφίνει ἀδιάφορον πρὸς τὴν
πραγματικὴν ὑπαρξίν τοῦ ἐν αὐτῇ ἀπαιτηθέντος, ὡς ἦτο ἀδιά-
φορον τῷ φιλοσοφοῦντι ὑποκειμένῳ ὡς πρὸς τὰ προηγούμενα
πάντα, ἂν ὑπάρχη. Διὰ τοῦτο πρέπει ὁ λόγος ὁ μὴ δυνάμενος
νὰ ἀποδείξῃ ἐν τῇ πείρᾳ τὴν τελευταίαν ταύτην ἰδέαν αὐτοῦ
νὰ στραφῇ πρὸς τὸ ἐκτός καὶ ὑπεράνω τῆς πείρας ὄν, ἢ ἔχει τὸν
αὐτὸν λόγον πρὸς αὐτὸν, ὃν ἔχει ἡ καθαρὰ γνωστικὴ δύναμις
πρὸς αὐτὸν καὶ ὃν ἔχει τὸ ἐν τῇ πείρᾳ πρὸς τὴν αἰσθητὴν παρα-
στατικὴν δύναμιν. Ὁ λόγος οὐδὲν ἐνεργεῖα ὄν, πραγματικὸν, δύ-
νεται νὰ νοήσῃ ἢ ἀποδείξῃ ἐξ ἑαυτοῦ ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ,
οὐδὲ τὴν ὑπαρξίν τούτου τοῦ φυτοῦ ἢ τούτου τοῦ λίθου. Ἐάν
ὁ λόγος βούληται τι ἐξ ἑαυτοῦ, ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἐπομένως δυνά-
μει ὄν, ὡς πραγματικόν, πρέπει νὰ ὑποταχθῇ τῇ ἐξουσίᾳ τῶν
αἰσθήσεων, διότι δι' αὐτῶν γινώσκωμεν, ὃ δὲν δύναται ἐκ τοῦ λό-
γου νὰ καταληφθῇ, δηλαδὴ τούτο τὸ φυτὸν, τούτο τὸ ζῶον, ἐν
λόγῳ γινώσκωμεν ὅτι εἶσιν ὄντα ἐκτός ἡμῶν. Ἡ ὑπαρξίς δὲν

δύναται νὰ γνωρισθῇ διὰ τοῦ καθαροῦ λόγου, διότι ἡ πραγμα-
τικὴ ὑπαρξίς ἐστὶν ἐν ὀρισμένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ· ὁ λόγος ὑπὸ
ὄρους δύναται νὰ γνωρίσῃ ἐξ ἑαυτοῦ τὴν φύσιν τούτου τοῦ φυ-
τοῦ, οὐδέποτε ὅμως τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ. Ἡ δὲ αὕτη
σχέσις ἐστὶ καὶ μεταξὺ νοεῖν καὶ παραστάσεως. Ὁ θεὸς ἐστὶ
πραγματικὸς, ὑπάρχει πρὸ πάντων, δὲν εἶναι ἀπλῆ τοῦ λόγου
ἰδέα· θεὸς μὴ ὑπάρχων δὲν δύναται καὶ θεὸς νὰ κληθῇ. Ἐπειδὴ
ὅμως ἡ ὑπαρξίς ἐν τῷ ἀπλῷ νοεῖν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ, ἀνή-
κει, κατ' Ἐγγελοῦ, ὁ πραγματικὸς θεὸς τῇ παραστάσει. Ὁ Ἐ-
γγελοῦς ὅμως ἠδύνατο, κατὰ Σχελλίγγιον, νὰ μείνῃ ἐντός τοῦ κα-
θαρῶς νοεῖν, ἀποκλείων ὅσα τῇ παραστάσει ἀνήκουσι, διότι τὸ
νοεῖν περὶ ἀποφάσεις, πράξεως, γινώσκει οὐδέν. Περὶ παραστά-
σεως, λέγει, λόγος γίνεται μόνον κατ' ἀρχὰς κατ' ἀναφορὰν εἰς
ἀντικείμενα τῆς αἰσθήσεως· συνεπεὶ ἀνατυπώσεως παριστώμεν
ἡμῖν ἀντικείμενον ἐν τόπῳ· τὸ ἔγγιστα περιεχόμενον τῆς πα-
ραστάσεώς ἐστὶν ἡ ὑπαρξίς τινος καθόλου· τὸ τί, ὃ παριστῶμεν,
ἐστὶ τὸ δεύτερον· ἀρα τὸ ὅτι ἐστὶν ἐν τῇ παραστάσει· ἐπομέ-
νως παράστασις καὶ νοεῖν ἔχουσι τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν ὑπαρξίς
καὶ οὐσία· τὸ περιεχόμενον τῆς καθαρᾶς παραστάσεώς ἐστὶ τὸ
ὄν, τὸ περιεχόμενον τοῦ καθαρῶς νοεῖν ἢ οὐσία· καὶ φανερόν εἶναι
ὅτι ἀμφότερα δὲν δύνανται νὰ ὑφιστῶνται ἐν ἀφαιρέσει, ἀμοι-
βαίῳ ἀποκλεισμίῳ, ἀλλὰ τὸ ἐν μεταβαίνει εἰς τὸ ἕτερον. Ἐν
παντὸς τοῦ νοεῖν προηγούμενον ἂν ἐστὶ κατὰ τοῦτο τὸ ἀπόλυτον
παριστάμενον· κατὰ τούτου ὅμως τοῦ καθαροῦ ὅτι ἀνίσταται
ἀμέσως τὸ νοεῖν ἐρωτῶν περὶ τοῦ τί (τῆς ἐννοίας)· αὕτη ἐστὶν
ἡ πορεία τῆς θετικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ἐννοία λοιπὸν ἐκείνου τοῦ ἀπολύτως παρασταθέντος ἐστὶ
κατὰ Σχελλίγγιον τὸ νὰ ἴσῃ τὸ καθόλου ὄν, ἢ καθόλου δύνα-
μις. Ὁ αὐτὸς, ὡς πρὸ πάσης δυνάμεως ἐστὶν, ἐν ᾧ οὐδὲν καθό-
λου, καὶ ὡς διὰ τοῦτο μόνον ἀπόλυτον ἴδιον νὰ ἴσῃ δύναται,
ἐστὶ τὸ σύνολον ὅλων τῶν ἀρχῶν, τὸ περιέχον πάντα. Αὐτὸς
ἐστὶ σημαίνει· αὐτὸς ἐστὶ τούτῳ, ὃ μὴ ὄν, ἀπλῶς παντοδυνα-
μία, αἰτία τοῦ εἶναι ἐστὶ διὰ τοῦ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν. Ἐν αὐτῷ τὸ
νὰ ἴσῃ τὸ ὄν, τὸ σύνολον τῶν ἀρχῶν, ἐστὶν ἡ ἀέδιος αὐτοῦ

θειότης, ἐστὶ τοῦτο, δι' οὐ ἑαυτὸν ποιεῖ γνωριστόν· διότι τὸ ἐν καθ' αὐτό ἐστὶν ἀγνωριστόν, δὲν ἔχει ἔννοιαν, δι' ἧς ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῆ, ἀλλὰ μόνον ἐν ὀνομα, ἐν ᾧ αὐτός ἐστιν, ὁ μόνος, οὐδὲν ἔχων ὅμοιον ἑαυτῷ. Τὸ ἐν ἐγνωρίσθη διὰ τοῦ ὅτι ἐστὶ τὸ καθόλου ὄν, τὸ πᾶν, δυνάμει οὐχὶ ἐνεργείᾳ. Οὕτως ἐγνωρίσθη καὶ διεκρίθη ἀπ' ἄλλων ἰδίων ὡς τὸ ἴδιον ὄν, ὃ ἐστὶ πᾶν. Τὴν ἔννοιαν ταύτην νὰ φέρῃ εἰς ἐποπτεῖαν ἐστὶ τὸ πρόβλημα τῆς θετικῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἔννοια αὕτη ἐστὶν ἡ αὐτὴ τῆ ἔννοιᾳ τοῦ παντοδυναμοῦ, τοῦ ἀπολύτου πνεύματος, διότι τὸ σύνολον τῶν ἀρχῶν τῶν ὄντων δύναται νὰ ἦναι πνεῦμα, τὸ δὲ ὅλων τῶν ἀρχῶν τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα. (Phil. d. Off. 8. Vorles.).

γ) Θετικὴ φιλοσοφία.

Πῶς δύναται τις νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ πρότερον καὶ ἀνώτερον τοῦ ὄντος; πῶς δύναται τις νὰ νοήσῃ τοῦτο τὸ ὄν; Ἴδι καὶ τὸ ὄν τοῦτο νοεῖται πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτό, δὲν εἶναι ὅμως ἀνευ ἀναφορᾶς πρὸς αὐτό. Ἡ πηγὴ τοῦ ὄντος πρέπει νὰ ἐπισθῆ ὡς τὸ οὐπῶ ὄν, ἀρα ὡς τὸ ἐσόμενον. Ἡ ἐγγίστα σχέσις τοῦ οὐπῶ ὄντος, τοῦ ἐσομένου, πρὸς τὸ ὄν ἐστὶ τὸ νὰ ἦναι τὸ δυνάμει ὄν τὸ ἀπόλυτον. Ἐὰν ἡ πηγὴ τοῦ ὄντος ἦναι τὸ ἐσόμενον, ἐστὶ δυνάμει ὄν· μάλιστα δ' ἐπειδὴ τὸ ἐσόμενον δὲν εἶναι ὄν, δηλαδὴ ὄρισμένον, ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν. Τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος λέγων νοεῖ ὅτι, ἵνα τις ἔλθῃ εἰς τὸ ὄν, οὐδενὸς ἄλλου δεῖται εἰμὴ τοῦ ἀπλῶς βούλεσθαι. Τὸ δύνασθαι ὅμως κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ κυρίως ἡρεμοῦσα βούλησις, ὡς ἕκαστον βούλεσθαι (εἰς ἐνεργητικὴν σημασίαν) ἐστὶν (ἐνεργητικὸν) δύνασθαι· ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ διακρίνονται δυνάμις καὶ ἐνέργεια· τὸ φυτὸν δυνάμει ἐστὶ τὸ σπέρμα (ἀρχή), τὸ δ' ἀναπτυχθὲν τὸ φυτὸν ἐνεργείᾳ. Τὸ δυνάμει ὅμως ὄν ἐστὶν ἡ ἀπόλυτος δυνάμις τῆς ὑπάρξεως, ἐστὶ τὸ δυνάμενον ἀπολύτως ἀμέσως νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ὄν ἐνεργείᾳ ἐκ τοῦ δυνάμει. Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἄλλην μετάβασιν ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν δὲν γνωρίζομεν εἰμὴ ἐν τῇ βούλεσθαι. Ἡ βούλησις αὕτη καθ' αὐτὴν ἐστὶν ἡ κατ' ἐξοχὴν δυνάμις, τὸ βούλεσθαι ἢ κατ' ἐξοχὴν ἐνέργεια. Ἡ μετάβασις ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν ἐστὶ μετάβασις μόνον ἐκ μὴ βούλεσθαι

εἰς βούλεσθαι. Τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν ἐστὶν ἐκεῖνο, ὃ, ἵνα ἦ, οὐδενὸς δεῖται ἄλλου εἰμὴ τοῦ νὰ μεταβῆ ἐκ μὴ βούλεσθαι εἰς βούλεσθαι· τὸ εἶναι αὐτοῦ ὑφίσταται ἐν τῇ βούλεσθαι· ἐν τῇ εἶναι αὐτοῦ οὐδὲν ἕτερόν ἐστὶν ἢ βούλεσθαι· οὐδὲν πραγματικὸν δύναται νὰ νοηθῆ ἀνευ πραγματικοῦ βούλεσθαι. Τὴν ὑπαρξίν ὄντος τινὸς ἀναγνωρίζει μόνον, ὅτι αὐτὸ τηρεῖται, ὅτι ἕτερον ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποκλείει, ὅτι ἐτέρῳ ἀνθίσταται ζητοῦντι νὰ ἐκτοπίσῃ αὐτό· τὸ ἀπολύτως μὴ ἀνθιστάμενον ὀνομάζεται μηδὲν· τὸ τί πρέπει νὰ ἀνθίσταται. Ἡ λέξις ἀντικείμενον, ὃ ἐν τῇ γνώσει ἡμῶν τὸ πραγματικὸν ὀνομάζομεν, δὲν σημαίνει ἄλλο εἰμὴ ἀντίστασιν· ἀντίστασις ὅμως ἐστὶ μόνον ἐν τῇ βούλεσθαι, μόνη ἢ βούλησις κυρίως ἐστὶ τὸ ἀνθιστάμενον καὶ μάλιστα τὸ ἀπολύτως δεκτικὸν ἀντιστάσεως ἐν τῇ κόσμῳ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀήττητον. Καὶ ὁ θεός, δύναται νὰ εἴπῃ τις, δὲν δύναται τὴν βούλησιν νὰ νικήσῃ ἄλλως εἰμὴ δι' ἑαυτῆς.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος τὴν βούλησιν ὑποθέτει ὡς μόνην ἀρχὴν, ἐκλαμβάνει τὰς τῶν ὄντων διαφορὰς ὑφισταμένας μόνον ἐν τῇ τῶν τρόπῳ τῆς βουλήσεως, τὸ νεκρὸν λ. χ. βούλεται μόνον ἐαυτὸ καὶ διὰ τοῦτο ἐστὶ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀσθενές, ἐξελθὼν ἑαυτοῦ ἐστὶ τὸ πληρωθὲν κενόν, τὸ πληρωθὲν βούλεσθαι, διότι πᾶν βούλεσθαι κυρίως ἐστὶ κενόν, πένια, πόθος, ἔλλειψις, στέρησις, ἐνὶ λόγῳ λιμός. Τὸ δὲ φυτὸν καὶ τὸ ζῶον βούλεται τι ἐκτὸς ἑαυτοῦ· μόνος δ' ὁ ἄνθρωπος βούλεται τι ὑπὲρ ἑαυτόν.

Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ὅμως ταύτην αἱ βαθμίδες μὴ διακρινόμεναι κατ' οὐσίαν δὲν ὑποθέτουσιν ἀρχὰς διαφόρους, καὶ ἐπομένως οὐδὲ τὸ ἀνόργανον, τὸ ὀργανικὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος διακρίνονται ἀλλήλων κατ' οὐσίαν· διὰ τοῦτο λέγει, μίαν δυνάμιν ὑποθέτων, ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀπλῶς φυσικῆς ἀντιστάσεως, ἣν σῶμα τι ἐτέρῳ παρέχει, εἰς αὐτὸ εἰσερχομένῳ, καὶ ἐκεῖνης, ἣν ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις τῇ βίᾳ ἢ τοῖς θελγῆτροις ἀντιτάσσει, δὲν εἶναι διαφορὰ αὐτῆς τῆς δυνάμεως, διότι ἡ δυνάμις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἐν ἀμφοτέροις ἢ αὐτῇ, ἢ βούλησις, ἐν τῇ φυσικῇ ὅμως τυφλῇ, ἐν δὲ τῇ ἠθικῇ σύννους, ἐλευθέρα, βούλησις· ἀρα βούλησις ὑπάρχει πανταχοῦ ἀπὸ νῆς κατωτάτης βαθμίδος

μέχρι τῆς ἀνωτάτης τῆς φύσεως· βούλησις ἐστὶν ἡ βάσις πάσης φύσεως· ταῦτά ὅμως δὲν ἀποδεικνύουσι πάντως τὴν βούλησιν ἀρχὴν ἀπόλυτον, ἀλλ' ἀρχὴν μίαν τῶν παγκοσμίων ἀρχῶν. Ἰεκεῖνο ὅμως τὸ πρῶτον δυνάμει ὄν, ἢ ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ ὄν ἐστὶ μόνον μετάβασις ἐκ μὴ βούλεσθαι εἰς βούλεσθαι, δύναται, λέγει, ἐν τῷ ὄντι αὐτοῦ νὰ ἦναι οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ ἐνεργητικὴ γενομένη οἶονεὶ ἐξημμένη βούλησις· μὴ βούλεσθαι ἐστὶ πῦρ ἡρεμοῦν, βούλεσθαι πῦρ ἐξημμένον· ὥστε τὸ πρῶτον ὄν ὑφίσταται ἐν ἐξημμένῳ βούλεσθαι. Πανταχοῦ, ὅπου πρότερον ἦτο ὄν ἡρεμοῦν καὶ κατὰ τοῦτο μόνον δυνάμει καὶ ἀναίσθητον, ποιεῖ ἑαυτὸ αἰσθητόν· πᾶσα πρώτη γένεσις τοῦ ὄντος, ἰδίως ἐν τῇ ὀργανικῇ φύσει, ἐστὶν ἐξαψις ἢ συνοδεύεται μετ' ἐξάψεως.

Ἀλλὰ κατὰ Ἰ. Βόημον, οὗ τὰς ἰδέας ὁ Σχελλίγγιος παρέλαβεν, ὁ θεὸς εἰς τὴν φύσιν εἰσερχόμενος ποιεῖ κέντρον, μέσον, ἢ δὲ βούλησις εὐρίσκουσα πρόσκομμα ἐξάπτεται ἐν τῷ κέντρῳ καὶ διὰ τοῦ κέντρου· ἐπομένως ἡ μετάβασις ἐκ μὴ βούλεσθαι (ἐκ βουλήσεως ἡρεμούσης, ἀντικειμένου ἐστερημένης) εἰς βούλεσθαι κατὰ Ἰ. Βόημον δὲν γίνεται ἄμεσος, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ἀλλ' ἔμμεσος, διότι ἡ βούλησις ἐστὶ τὸ μέσον τοῦ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ὄντος. Ἀλλὰ καὶ τὰ φαινόμενα ταῦτα ὑποθέτουσιν ἀρχάς, ὧν ἀνευ ὅλων δὲν ἐξηγοῦνται. Καίτοι δὲ παρέλαβε τὰς ἰδέας ταύτας ἐξ Ἰ. Βόημου, δὲν ἀπέδειξεν ὅμως, ὡς ὁ Ἰ. Βόημος, πόθεν ἡ ἐξαψις προέρχεται, διότι ἡ ἐξαψις ὑποθέτει πρόσκομμα. Ὅλαι δ' αὗται αἱ ἀφηγήσεις ὑπὸ τοῦ Σχελλίγγιου ἦσαν ἀναγκαῖαι μόνον, λέγει, ἵνα ἡ ἐννοία τοῦ διορισμοῦ ἐννοηθῇ, ὅτι τὸ πρὸ τοῦ ὄντος ἢ τὸ ἐσόμενόν ἐστὶν ἐν πρώτῳ τρόπῳ τὸ ἄμεσως δυνάμει ὄν.

Ἐὰν ὅμως ἡ μετάβασις κατὰ Ἰ. Βόημον δὲν ἦναι ἄμεσος, ἀλλ' ἔμμεσος, ὡς διὰ τοῦ μέσου γινομένη, κατὰ δὲ τὸν Σχελλίγγιον ἄμεσος, φανερόν εἶναι, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος, μὴ ἔχων τὸ μέσον, ποιεῖ τὴν μετάβασιν ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν ἄμεσον.

Ἄρ' οὐ διεσαφήθη τί νοεῖ ὁ Σχελλίγγιος τὸ ἄμεσως δυνάμει ὄν, δύναται νὰ νοηθῇ εὐκόλως, ὅτι τὸ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον

ὀρισθῆν, ὃ πρὸ τοῦ ὄντος ἐστὶ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἐλεύθερον. Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι, ἐὰν τὸ ἐσόμενον δὲν ἦναι ἄλλο εἰμὴ τὸ ἄμεσως δυνάμει ὄν, δὲν δύναται νὰ ἦναι τὸ ἑαυτὸ ἐλευθέρως εἰς τὸ ὄν κινεῖν, διότι τοιαύτη ἄμεσῳ δυνάμει τοῦ ὑπάρχειν ἐστὶ μάλλον φύσει τὸ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὸ ὄν· αὕτη δὲν θὰ εἶχεν ἐκλογὴν εἰς τὸ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ὄν ἢ εἰς τὸ νὰ μὴ μεταβῇ· δι' οὐδενὸς ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ ἀπὸ τοῦ ὄντος, μάλιστα δ' ἔπρεπε, λέγει, νὰ θαυμάζωμεν, ὅτι δὲν εὐρίσκουμεν αὐτὴν αἰεὶ μεταβαίνουσαν· αὐτὴν κυρίως ὡς δυνάμιν τῆς ὑπάρξεως, ὡς τὸ ἐσόμενον, δὲν ἠδυνάμεθα νὰ κρατήσωμεν· αὕτη θὰ ἦτο αἰεὶ ὄν, καὶ μάλιστα τυφλὸν ὄν, διότι εἶναι φανερόν, ὅτι ἐκείνη ἡ βούλησις ἄπαξ ἐξαφθεῖσα δὲν εἶναι πλέον ὁμοία ἑαυτῇ· δὲν εἶναι πλέον τὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι δυνάμενον, ἀλλ' ἐκεῖνο, ὃ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἠδύνατο. Μεγαλειτέρα καταστροφή, λέγει, δὲν ἠδύνατο νὰ νοηθῇ. Πᾶν, περὶ οὗ λέγομεν, ὅτι εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἠδύνατο, ἐστὶ μόνον ὄν κατὰ συμβεβηκός, διὰ τοῦτο ὅμως τῷ κατὰ συμβεβηκός ὄντι γίνεται τὸ ὄν αὐτοῦ ἀναγκαιότης, τουτέστιν ἐστὶ τὸ μὴ δυνάμενον πλέον νὰ ἦναι μὴ ὄν, καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα τὸ ἀναγκαιὸς ὄν. Ὡς ὁ ἄνθρωπος πρὸ τῆς πράξεώς ἐστὶν ἕτερος, ὅπου αὕτη δι' αὐτὸν γίνεται ἀναγκαιότης, στρέφεται κατ' αὐτοῦ καὶ ὑποτάσσει αὐτὸν αὐτῇ, οὕτως ἐστὶ τὸ ἄμεσον δυνάμει ὄν ἐν τῷ ὄντι οὐχὶ πλέον καθαρὰ οὐσία (οὐσία ἐστὶν ἐλεύθερα ἀπὸ τοῦ ὄντος)· οὕτω λοιπὸν ἐστὶ τὸ ἄμεσως δυνάμει ὄν ἐν τῷ ὄντι οὐχὶ πλέον τὸ ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐλεύθερον, οὐσία ἐστερημένη ὄντος, ἀλλ' ἐστὶ τὸ ἠττηθῆν παρὰ τοῦ ὄντος, τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ (τοῦ δύνασθαι αὐτοῦ) τεθῆν, τὸ ἀπολέσαν ἑαυτὸ καὶ μὴ δυνάμενον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτὸ, ὡς περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγομεν, ὅτι ἐστὶν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, δηλαδὴ μὴ κάτοχος ἑαυτοῦ, τὴν δυνάμιν αὐτοῦ ἀπολέσας· οὐδὲν ἄλλο, λέγει, πρέπει νὰ τηρῇ ὁ ἄνθρωπος πλέον ἢ ταύτην τὴν δυνάμιν, ἥτις ἐστὶν ὁ ἀφθαρτος θησαυρὸς αὐτοῦ, ἐξ οὗ πρέπει νὰ ἀρύηται, ἂν ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐξαντληθῇ.

Τὸ ἄμεσως δυνάμει ὄν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, τουτέστιν ἐκτὸς τῆς δυνάμεώς του, τεθῆν, ἐστὶ τὸ ἀσθενὲς αὐτοῦ, ἀνοῦν, τὸ ἐξιστάμε-

νον, τὸ τεθὲν ἐκτὸς ἑαυτοῦ διὰ νόθου ἐκστάσεως καὶ εἰς τοῦτο τὸ φαῦλον νόημα ὑπάρχον.

Τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν ὡς τοιοῦτόν ἐστιν ἔτι πηγὴ τοῦ ὄντος, εἰάν δι' ὑψωθῆ εἰς τὸ ὄν, εἶναι μὲν ὄν, ἔπαυσεν ὁμοίως τοῦ νὰ ἦναι πηγὴ τοῦ ὄντος καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ γείνη πάλιν. Τοῦτό ἐστιν ἤδη οὐχὶ πλέον τὸ μὴ εἶναι δυνάμενον· ἢ κυρίως ὁμοίως ἐλευθερία δὲν ὑφίσταται ἐν τῷ ὄντι, ἀλλ' ἐν τῷ μὴ ὄντι· ὡς καθαρὸν δυνάμει ὄν οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ κρατηθῆ ἐν τῷ πραγματικῷ ὄντι· ἄρα ἐστὶν αἰεὶ μόνον μετ' ἀπωλείας ἑαυτοῦ τὸ ὄν· ἐτέθη ἐπ' ἄκρου, ὅπου ἐν οὐδεμιᾷ στιγμῇ νὰ τηρήσῃ ἑαυτὸ δύναιται· δὲν ἠδυνάμεθα τοῦτο, ἐξ οὗ ἠρξάμεθα, νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἀρχὴ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν. Τὸ ἐσόμενον, λέγει, ἐστὶ καὶ οὐκ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν· ἐστὶ δηλαδὴ μὴ κινούμενον, μὴ εἰς τὸ ὄν ὑψούμενον, οὐκ ἐστὶ, δηλαδὴ οὐκ ἐστὶν οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἠδύνατο νὰ ἦναι καὶ τὸ ἐναντίον, τὸ τυφλὸν ὄν· εἰάν ὁμοίως δύναιται ἀπαξ, διὰ τί δὲν μετέβῃ ἐξ ἀρχῆς, ἐν ᾧ ἐστὶν αὐτῷ φύσει τὸ νὰ κινήθῃ εἰς τὸ ὄν, εἰάν δὲν ἀπεκωλύθῃ ὑπὸ ἀντικειμένης βουλήσεως; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπλῶς ἢ δι' ἑαυτὸ ἢ ἀπολύτως τεθὲν δὲν δύναιται νὰ κρατηθῆ, δὲν θὰ εὐρίσκομεν αὐτὸ πλέον ὡς δυνάμει ὄν, ἀλλὰ θὰ εὐρίσκομεν εὐθύς μόνον ἐν τῷ ὄντι ὡς ὄν, καταβροχθίσαν τὴν αὐτοῦ ἀρχὴν, ἑαυτὴν ὡς βούλησιν, ὡς αἰτίαν, θὰ κατέστρεφεν, ὡς ὄν, ᾧ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἀρχὴν θὰ ἐγινώσκωμεν. Ἐάν τὸ ἐσόμενον ὡς τοιοῦτον νοήσωμεν, εἰάν, λέγει, αὐτὸ ὡς δυνάμει ὄν καθόλου τηρήσωμεν (ὑπερ προτιθέμεθα) δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν οὐ μόνον ὡς δυνάμει ὄν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκφράσωμεν ὅτι αὐτὸ ἐστὶ πλέον ἢ τοῦτο μόνον. Ὁ Σχελλίγγιος εἰπὼν, ὅτι τὸ ἐσόμενον ἦτοι ἡ οὐσία (διότι ἡ οὐσία ἐστὶν ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω τοῦ ὄντος) ἐστὶν ἀμέσως τὸ δυνάμει ὄν, δὲν ἰσχυρίσθη ὅτι τοῦτο οὐκ ἐστὶ πλέον ἢ τοῦτο· ἤδη δ' ἀναφέεται τὸ ζήτημα τί ἐκτὸς τούτου νὰ ἦναι ἠδύνατο; Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι αὐτὸ ἔθεσεν ἐν πρώτῳ τόπῳ ὡς τὸ δυνάμει ὄν μόνον ἐν διττῇ σημασίᾳ, ὡς μὴ ὄν καὶ ὡς τὸ δυνάμενον νὰ μεταβῆ μόνον, ὡς τοιοῦτον ἔχει ἀμέσον σχέσιν πρὸς τὸ ὄν. Τοιαύτη ὁμοίως ἀμέσος σχέσις δὲν δύναιται ἐκ δευτέρου νὰ τεθῆ. Ἡ ἐγγίστα

σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ὄν δύναιται νὰ ἦναι μόνον ἔμμεσος. Ἐάν ἐν πρώτῳ τόπῳ, τουτέστιν ἐν τῇ ἀμέσῳ σχέσει τοῦ πρὸς τὸ ὄν, ἦναι τὸ δυνάμει ὄν, διορισθήσεται ἐν δευτέρῳ τόπῳ μόνον ὡς τὸ μὴ δυνάμει ὄν· καὶ τοῦτο, ὡς τὸ ἐναντίον τοῦ δυνάμει ὄντος, ὀρίζει ὁ Σχελλίγγιος ὡς τὸ καθαρὸν ὄν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸ πρὸ τοῦ ὄντος διώρισεν ὡς τὸ δυνάμει ὄν. Τὸ δυνάμει ὄν ὁμοίως ἐδέχθη ὅτι δὲν δύναιται νὰ τηρηθῆ δι' ἑαυτὸ. Ὁ σκοπὸς τῆς μεταβάσεως ἦτο τὸ νὰ τηρηθῆ τὸ δυνάμει ὄν μονίμως ὡς δυνάμει ὄν, τὸ νὰ τηρηθῆ ὡς καθαρὰ δύναμις, ὡς δύναμις ἐστερημένη ὄντος.

Ἡ δὲ δύναμις δύναιται νὰ μείνῃ καθαρὰ μόνον, εἰάν αὕτη πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ (κατὰ συμβεβηκός) ὄντος τρόπον τινὰ, ὃ αὕτη ἠδύνατο νὰ δεχθῆ, καὶ ὃ ἠδύνατο νὰ ἦναι ἀπλῶς προσκτώμενον, ἦναι ἀνευ τῆς συνεργίας τῆς τὸ καθαρὸν ὄν· ὡς τὸ ἀπλῶς δυνάμει ὄν θὰ μετέβαινεν πρὸ παντός νοεῖν, ἀπρονοήτως, εἰς τὸ ὄν· δὲν δύναιται λοιπὸν νὰ ἦναι μόνον δυνάμει ὄν, ἢ μένει μόνον κατὰ τοῦτο ὡς δυνάμει ὄν, καθ' ὅσον ἐν τούτῳ τῷ μένειν ἐστὶν ἐπίσης τὸ καθαρὸν ὄν, τουτέστι τὸ ἄπειρον ὑπ' οὐδεμιᾶς δυνάμεως περιορισμένον ὄν.

Ἡ πρώτη δυσχέρεια ἐν τῇ μεταβάσει ταύτῃ ἐστὶ ἡ ἀκόλουθος· πῶς εἶναι δυνατόν τὸ πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτὸ νὰ διορισθῆ ὡς τὸ καθαρὸν ὄν; Ὡς πρὸς ταύτην τὴν δυσχέρειαν ἀπαντᾷ ὁ Σχελλίγγιος λέγων 1) ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ νομίζωμεν, ὅτι τὸ πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτὸ νοούμενον δὲν νοοῦμεν ὡς τὸ μηδαμῶς ὄν· αὐτὸ ἐστὶ μόνον ὡς πρὸς τὸ μετέπειτα προερχόμενον ὄν ὡς μὴ ὄν, ἐν ἑαυτῷ ὁμοίως οὐχὶ μὴ ὄν. Ἢδη τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐστὶν, οὐχὶ μηδὲν, ἐστὶ τὸ μὴ ἐνεργεῖα ὄν, ἐστὶ μόνον τὸ μὴ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, διὰ τοῦτο ὁμοίως οὐχὶ καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸ μὴ ὄν, ἐστὶ μᾶλλον τὸ μόνον ἐν ἑαυτῷ, τὸ ἀπλῶς ἐξ ἀρχῆς, οὐχὶ ἀντικειμενικῶς ὄν. Τοῦτό ἐστὶν, ὡς τις βούλησις, ἣτις οὐπω ἐνήργησεν, ἣτις λοιπὸν ἐστὶ πρὸς τὸ ἐκτὸς καὶ τῷ μηδενὶ ἴση, περὶ ἧς οὐδεὶς γινώσκει, ἢ οὐδεὶς ἀντικειμενικός ἐστὶν, ἄρα τοῦτό ἐστὶν ὡς ἡ πρώτη βούλησις, ἢ βούλησις πρὸ τῆς ἐνεργείας τῆς.

Ὁ Σχελλίγγιος τοῦτο τὸ ἐξ ἀρχῆς ὄν, τὸ ἐστερημένον ἀντικειμένου, ὃ δὲν εἶναι παντελῶς μὴ ὄν, ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς, τὸ ἀρχικόν, ὀνομάζει τὸ οὐσιώδες (1)· οὕτω δὲ θὰ ἦτο τὸ ὄν τούτου, ὃ ὀνομάζει τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ καθαρὸν ὑπάρχον ὄν· ὡς δὲ τὸ δυνάμει ὄν ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸν ὄν ἐστὶν ὡς μηδέν, οὕτως ἐστὶ καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ὡς πρὸς τὸ ἐνεργεῖα ὄν ὡς μηδέν, διότι τὸ ἐνεργεῖα ὄν δὲν εἶναι καθαρὸν ὄν, διότι μετέβη ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν. ἔχει λοιπὸν ἐν τῇ δυνάμει ἐν ἑαυτῷ ἀποθετικότητα, δὲν εἶναι καθαρὸν θετικόν, διότι ἡ δύναμις ἢ προηγηθεῖσα αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ἀποθετικότης τοῦ ὄντος, ὃ ἔχει, ἢ ἀποθετικότης δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ, μένει πάντοτε τὸ ἐξ ἀποθετικοῦ θετικὸν γεγονὸς, τουτέστιν ἔχει τὸ ἀποθετικὸν ὡς παντοτεινὴν ὑπόθεσιν του.

Ἄπ' ἐναντίου τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν (εἰς τὸ νόημα τοῦ Σχελλίγγιου) τὸ θετικῶς ὄν, ἐν ᾧ οὐδὲν ἀποθετικὸν ἐστὶν. Ἐάν λοιπὸν τὸ ἐνεργεῖα ὄν δὲν εἶναι τὸ καθαρὸν ὄν, ἔπεται ἀντιστρόφως ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν δὲν εἶναι τὸ ἐνεργεῖα ὄν, καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὸ ἐνεργεῖα ὄν ἐστὶν ἐπίσης ὡς μηδέν, ὡς ἐστὶ μηδέν τὸ δυνάμει ὄν ὡς πρὸς τὸ πραγματικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν ἐννοίαν τοῦ καθαρῦ ὄντος ἐκθέτει καὶ ὑπ' ἄλλην ἔποψιν.

Ἀντιπαρεθέσαμεν πρότερον, λέγει, τὸ ἀπλῶς δυνάμει ὄν πρὸς ἡρεμοῦσαν, τουτέστι μὴ βουλομένην βούλησιν· ἢ μὴ βουλομένη βούλησις ἐστὶν ἐξ ἅπαντος ὡς μηδέν· καθ' ὅσον πᾶσα βούλησις προέρχεται, πᾶσα ἐπιθυμία, ὡς ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐάν τις ἐπιθυμία ἐν ἡμῖν ἐγερθῇ, ἀμέσως παρίσταται ὄν, ὅπου πρότερον ἦτο οὐδέν· διὰ τοῦτο αἰσθανόμεθα ἡμᾶς ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας πιεζομένους, διότι αὕτη καταλαμβάνει τόπον τινά, ὃς πρότερον ἦτο ἐλεύθερος, ἐν ᾧ ἡσθάνομεθα ἡμᾶς ἐλευθέρους, καὶ ἀναπνέομεν τρόπον τινά, ἐάν ἀπὸ ταύτης τῆς ἐπιθυμίας ἀπαλλαχθῶμεν.

Ἐν τῷ δυνάμει ὄντι κεῖται τὸ σπέρμα ἐπιθυμίας, βουλήσεως. Τὸ δυνάμει ὄν, ἢ βούλησις ἢ δυναμένη νὰ βούληται, ὡς ἡ δυνα-

μένη νὰ βούληται ἀπλῶς ἐστὶν ὡς μηδέν. Ἐάν δὲ ἡ οὕτω βουλομένη, δυναμένη ὅμως νὰ βούληται βούλησις, ἦναι ὡς μηδέν, πρέπει ἢ μὴ δυναμένη νὰ βούληται βούλησις νὰ ἦναι μᾶλλον ὁμοία τῷ μηδενί. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ σχέσις μεταξύ τοῦ δυνάμει καὶ τοῦ καθαρῦ ὄντος. Τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶν ἴσον τῇ δυναμένη νὰ βούληται βούλησει, τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἴσον τῇ βούλησει τῇ ἐστερημένη βουλήσεως καὶ ἐπιθυμίας, τῇ ὅλως ἡρεμοῦσῃ, ἀπαθεῖ βούλησει, διότι ἔχει τὸ ὄν νὰ μὴ βούληται, διότι ἐστὶν ἀφ' ἑαυτοῦ, τουτέστι τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ πρὸ αὐτοῦ, τρόπον τινά ἐστὶν ὄν ἄνευ ἑαυτοῦ. Τὸ καθαρὸν ὄν ἴσταται ἔτι μακρότερον ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ ὄντος ἢ τὸ δυνάμει ὄν, ὃ ἐστὶν τρόπον τινά ἐν τῇ ἀμέσῳ οἰκειότητι πρὸς τὸ ἐνεργητικὸν ὄν· διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος ἔκαμε λόγον πρότερον περὶ τοῦ δυνάμει καὶ ἔπειτα περὶ τοῦ καθαρῦ ὄντος, διότι ἡ ὅλη αὕτη ἀκολουθία δρίζεται κατὰ τὸ ἐγγὺς ἢ μακρὰν τοῦ πραγματικοῦ ὄντος. Τὸ δυνάμει ὄν ὅμως ἐστὶ τὸ ἐγγύστα τοῦ ὄντος, τὸ καθαρὸν ὄν τὸ μακρότερον ἀπ' αὐτοῦ· διότι, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ δὲν ὑπάρχει δύναμις, εὐκόλως ἐνοεῖται, ὅτι οὐτὸ ἔπρεπε πρῶτον νὰ τεθῇ εἰς κατάστασιν δυνάμεως, ἵνα μεταβῇ ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν· αὐτὸ ἄρα ὑποθέτει τι, ἵνα δύνηται νὰ ἦναι ἐνεργεῖα, ὑφ' οὗ ἐτέθη εἰς κατάστασιν δυνάμεως, τουτέστιν ὑφ' οὗ γίνεται ἀποθετικόν· αὐτὸ λοιπὸν δὲν εἶναι τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν, δηλαδὴ ἐνεργεῖα δυνάμει ὄν. Τὸ δυνάμει ὄν ὅμως οὐδὲν ὑποθέτει, ἵνα ἦναι ἐνεργεῖα, διότι αὐτὸ κυρίως ἐστὶ δύναμις.

Ἐπίσης δὲ, λέγει, ἡ δυνάμεθα τὴν ἐννοίαν τοῦ καθαρῦ ὄντος νὰ παραγάγωμεν ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπλῶς ἐμμέσως δυνάμει ὄντος. Τὸ ἐσόμενον πρέπει φυσικῶς ποτε ἢ κατὰ πρῶτον νὰ ἦναι τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν. Ἐάν ὅμως ἦναι οὐ μόνον τὸ δυνάμει ὄν, δύναται ἐν τῷ ἐπομένῳ διορισμῷ νὰ ἦναι οὐχὶ κάλιν τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐμμέσως. Ἐἰ δ' ἐστὶ τὸ μόνον ἐμμέσως δυνάμει ὄν; ἐστὶ τοῦτο, ἐν ᾧ οὐδεμίαν ἐστὶ δύναμις, ἄρα τοῦτο ἐστὶ καθαρὰ ἐνέργεια. Τοῦτο, ἵνα μεταβῇ ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, ἄρα, ἵνα ἦναι πραγματικόν, πρέπει πρῶτον νὰ τεθῇ εἰς δύναμιν, ἐπειδὴ ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν εἶναι δύναμις.

(1) w o s e n d, ἐκ τοῦ παρωχημένου τοῦ εἶμι (sein) ῥήματος λαβόν.

Ἐνταῦθα δὲ ἀναφέρεται παρεμπόπτων τι ζήτημα, τὸ ζήτημα, πῶς εἶναι δυνατόν τὸ ἐσόμενον νὰ βοηθῆ ἐπὶ τινος δευτέρας βαθμίδος ὡς τὸ καθαρὸν, ἀπειρον, τρόπον τινὰ ἀνευ βουλήσεως βουλόμενον; ἢ δυσχέρειν, λέγει, ἐστὶν αὕτη. Ἐκαστον βούλεσθαι, ἐν ᾧ τὸ βουλόμενον ἑαυτὸ βούλεται, δὲν δύναται οἰκοθεν ἤδη ἀνευ μεταβάσεως ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν νὰ βοηθῆ, διότι τὸ βουλόμενον ἑαυτὸ μεταβαίνει ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς δύναμις εἰς ἑαυτὸ ὡς ἐνέργειαν· ἄρα τὸ καθαρὸν βουλόμενον, ἐν ᾧ οὐδεμία τοιαύτη μετάβασις ἐστὶ, δύναται διὰ τοῦτο νὰ ἦναι ἐκεῖνο μόνον, ἢ οὐ βούλεται ἀσχέτως ἑαυτὸ, ἄρα, ἐπειδὴ ἐστὶ βουλόμενον, βούλεται ἕτερον ἑαυτοῦ. Τὸ καθαρῶς βουλόμενον δὲν δύναται νὰ βούληται ἑαυτὸ, αὐτὸ πρέπει νὰ ἦναι ἀπολύτως βούλεσθαι μὴ ἐγωϊστικόν, ἄρα ἢ ὁδὸς αὐτοῦ πορεύεται μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ εἰς ἕτερον. Πόθεν ὅμως τοῦτο τὸ ἕτερον;

Ὁ Σχελλίγγιος ἀπαντᾷ λέγων, ὅτι τὸ ἐσόμενον, καθ' ὅσον ἐστὶν ἀπλῶς τὸ δυνάμει ὄν, ἄρα τὸ ἐγγιστα τοῦ ὄντος, οὐ οὐδὲν οὔτε ἐν τῷ ὄντι οὔτε ἐν τῇ δυνάμει πρὸς τὸ ὄν προηγεῖται, οὐδὲν ἔχει κατὰ τοῦτο πρὸ αὐτοῦ, στερεῖται ὑποθέσεως παντὸς βούλεσθαι, δηλαδή ὅτι ἔχει τίς τι, ἢ δύναται νὰ βούληται, καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἐμφανίζεται ὡς ἡ πενία αὕτη, ἄρα δύναται νὰ βούληται ἑαυτὸ ὡς ἑαυτὸ, ὡς τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτο ὠριστο κυρίως εἰς τὸ νὰ μὴ βούληται, εἰς τὸ νὰ μείνῃ ἀπλοῦν, καθαρὸν δύνασθαι, μὴ βούλεσθαι, ἀπλῆ βούλησις. Ἄλλως δ' ἔχει, ἐάν τὸ ἐσόμενον δὲν ἦναι τὸ ἀπλῶς δυνάμει ὄν, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν· διότι ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἔχει ἐξ ἀπαντος ἑαυτὸ ὡς τὸ ἀπλῶς δυνάμει ὄν πρὸ αὐτοῦ, ἔχει ἄρα τί, ἢ νὰ βούληται δύναται χωρὶς νὰ βούληται ἑαυτὸ ὡς ἑαυτὸ. Ἴδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι, ἐάν αὐτὸ βούληται ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν, βούληται καὶ ἑαυτὸ. Τοῦτό ἐστὶν ὀρθόν, λέγει, ἀλλ' αὐτὸ οὐ βούλεται ἑαυτὸ ὡς ἑαυτὸ, οὐ βούλεται ἑαυτὸ ὡς τὸ καθαρὸν ὄν (μετὰ τοιαύτης βουλήσεως εἰς ἑαυτὴν ἀναφερομένης ἠθελε διαφθεῖρει ἑαυτὸ ὡς καθαρῶς ὄν), οὐ βούλεται ἑαυτὸ ὡς τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλ' ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν καὶ ἐπομένως ὡς ἕτερον. Μάλιστα δὲ δίδεται αὐτῷ μόνον διὰ τοῦ ὅτι ἔχει ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν πρὸ αὐτοῦ

νὰ ἦναι τὸ καθαρὸν ὄν ἢ, ὅπως ἐστὶ τὸ αὐτὸ, τὸ καθαρὸν βουλόμενον, ἢ ἐν τῷ βούλεσθαι δὲν ἔχει χρεῖαν νὰ βούληται ἑαυτὸ ὡς ἑαυτὸ. Ἡ βούλησις ἢ μηδὲν πρὸ αὐτῆς ἔχουσα, ἐάν δὲν μείνῃ καθαρὰ βούλησις, δύναται νὰ ἦναι ἐγωϊστικὴ μόνον, τὸ μὴ ἐγωϊστικὸν δὲν δύναται νὰ βοηθῆ ἐν πρώτῳ τόπῳ. Ταῦτα λέγει ὁ Σχελλίγγιος περὶ τοῦ ζητήματος, πῶς τὸ ἐσόμενον ὡς τὸ καθαρὸν ὄν βούλεται νὰ δείξῃ ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν ἢ τὸ καθαρὸν καὶ ἀπειρον βουλόμενον ὡς πρὸς τὸ ἐνεργεῖα ὄν, τὸ ἐνεργεῖα βουλόμενον, ἐστὶν ὡς ὑπερόν, καὶ ὅτι δὲν ἀντιφάσκει λέγων, ὅτι τὸ ἐσόμενον, ἐκεῖνο δηλαδή, ὅπερ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, ἐστὶ τὸ αὐτὸ ἐν δευτέρᾳ βαθμίδι τῆς θεωρίας τὸ καθαρὸν ὄν.

Μετὰ τὴν διασάφησιν τῶν ἐννοιῶν τοῦ δυνάμει ὄντος καὶ τοῦ καθαρῶ ὄντος καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν αὐτῶν μεταβαίνει εἰς ἄλλα ζητήματα, μάλιστα δὲ δύο, διότι ἐνταῦθα πρόκειται νὰ διασαφηθῆ καὶ αὐτὸς ὁ σύνδεσμος, ὁ τρόπος τῆς ἰσχυρισθείσης ταυτότητος.

Ἐάν λέγῃ, ὅτι τὸ δυνάμει ὄν ὑπὸ ἄλλην ἐποψίν ἐστὶν αὐτὸ τὸ καθαρὸν ὄν, τί σημαίνει τοῦτο τὸ ἐστὶν (ἢ σύνδεσμος); λέγων, ὅτι τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ καθαρῶ ὄντος, ἐκφράζει ταυτότητα μετὰ τοῦ ἀμέσως δυνάμει ὄντος καὶ τοῦ καθαρῶ ὄντος. Πῶς αὕτη ἢ ταυτότης δύναται νὰ νοηθῆ; Μετὰ τοῦτο τὸ ζήτημα λύει καὶ τὸ ἕτερον, τί ἐκτῆθη διὰ τῆς προόδου ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος πρὸς τὸ καθαρὸν ὄν;

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα, ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ταῦτά; πῶς ἐννοεῖ ὁ Σχελλίγγιος τὸν σύνδεσμον; ὁ σύνδεσμος δύναται νὰ νοηθῆ διαφόρως, δηλαδή ὅτι τὸ ἐσόμενον, τοῦτο τὸ ὑποκείμενον μέλλοντος ὄντος, θὰ ἐτίθετο διττόν ὡς δυνάμει ὄν καὶ ὡς καθαρὸν ὄν, αἱ δύο αὗται μορφαὶ τῆς οὐσίας του συμπληρούμεναι ἀμοιβαίως θὰ ἐχωρίζοντο. Ἰὸν σύνδεσμον ὅμως ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἐννοεῖ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ἀλλὰ τὴν ταυτότητα ἐκλαμβάνει μᾶλλον οὐσιώδη· δὲν νοεῖ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἕκαστον ὡς καθ' αὐτὸ, ὡς οὐσίαν, διότι οὐσίαν νοεῖ τὸ ὑφιστάμενον δι' ἑαυτὸ ἐκτὸς ἑτέρου. Ταῦτα δὲν

εἶναι οὐσίαι, ἀλλὰ μόνον διορισμοὶ τοῦ ἐνὸς ὑπερπραγματικοῦ· δὲν νοεῖ λοιπὸν ὅτι τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ καθαρῶ ὄντος, ἀλλ' ὅτι τὸ αὐτὸ, τουτέστιν ἡ αὐτὴ οὐσία, ἐν τῇ ἐνότητι αὐτῆς, καὶ χωρὶς νὰ γείνη δύο ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν· ὁ Σχελλίγγιος δὲν θέτει $1 + 1$, ἀλλὰ μόνον ἐν· τοῦτο ὅμως τὸ ἐν, ὃ ἐστὶ τὸ δυνάμει καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ διὰ τοῦτο δὲν παύει ὄν ἐν, τοῦτο τὸ ἐν ἐστὶν ἐν τῇ ἐνότητι του τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἄρα τρόπον τινὰ τὸ ἐναντίον ἑαυτοῦ· πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν ὅτι ταῦτα δὲν ἀποκλείουσιν ἀλλήλα; Ὁ Σχελλίγγιος πρὸς λύσιν τούτου τοῦ ζητήματος λέγει, ὅτι οὗτοι οἱ διορισμοὶ τοῦ ἐσομένου καὶ κατὰ τοῦτο τοῦ πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτὸ ὄντος ἀναφέρονται μόνον εἰς τὸ μέλλον ὄν, τὸ πραγματικόν. Ἐὰν δυνηθῶμεν, λέγει, νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι ἔχουσι τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς τὸ μέλλον ὄν, τὸ πραγματικόν, ἀπεδείξαμεν, ὅτι ταῦτά εἰσιν ὅμοια καὶ δὲν ἀποκλείουσιν ἀλλήλα. Ἴδῃ δ' ἀπέδειξεν, λέγει, ὅτι οὐ μόνον τὸ δυνάμει ὄν, ἀλλὰ καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ὡς πρὸς τὸ μέλλον ὄν, τὸ ἐσόμενον, εἶναι ὡς μὴ ὄν, ὡς μηδέν. Ἐν τῷ ἀποκλείει ἕτερόν τι ἀπ' ἑαυτοῦ, τὸ μηδέν ὅμως δύναται καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἄλλου ν' ἀποκλεισθῆ. Ἐντεῦθεν καταφαίνεται ἡ ἀμοιβαία μὴ ἀποκλειστικότης τῶν δύο ἐκείνων ἐννοιῶν, καὶ ὅτι τὰ ἀπλῶς δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν εἰσι μόνον διορισμοὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως δύο ὄντα αὐτὰ καθ' αὐτά.

Ὁ Σχελλίγγιος ἔδειξεν, ὅτι τὸ δυνάμει ὄν ὡς ταιούτων, μὴ εἰς τὸ πραγματικόν ὄν μεταβαῖνον δύναται νὰ διορισθῆ ὡς μὴ βουλομένη βούλησις, τὸ δὲ καθαρὸν ὄν ἀπ' ἐναντίου ὡς τὸ καθαρῶς καὶ ἀπλῶς, ὡς τὸ οἶονεὶ ἄνευ βουλήσεως βουλόμενον, ὡς βούλεσθαι, οὐ οὐδεμίαν βούλησιν προηγείται· συγχρόνως δ' ἔδειξεν, ὅτι τὸ καθαρῶς καὶ ἀπείρως βουλόμενον οὐδὲν βούλεται, δὲν μεταβαίνει ἀπὸ μὴ βούλεσθαι εἰς βούλεσθαι, ὡς τὸ μὴ βουλόμενον. Τὸ ἀπείρως βουλόμενόν ἐστὶ διὰ τοῦτο ὡς τὸ μὴ βουλόμενον. Τὸ κοινὸν ἀμφοτέρων ἐστὶν ἡ μὴ μετάβασις ἀπὸ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, ἀπὸ μὴ βούλεσθαι εἰς βούλεσθαι· ἡ μὴ βουλομένη βούλησις ἐστὶν ἀπλή δύναμις, καὶ δὲν μεταβαίνει κατὰ

τοῦτο εἰς ἐνέργειαν· ἡ ἀπλῶς καὶ ἀπείρως βουλομένη βούλησις ἐστὶν ἀπλή ἐνέργεια, καὶ κατὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ δὲν μεταβαίνει, ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἐὰν ἡμεῖς τὴν πραγματικότητα μόνον, ὅπου τοιαύτη μετάβασις λαμβάνει χώραν, αἰσθανόμεθα καὶ γινώσκωμεν, ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ὅλως ὅμοια ὑπερπραγματικότης, καὶ ἐνεκα ταύτης τῆς ὅλως ὅμοιας καθαρότητος δὲν ἀποκλείουσι καὶ ἀλλήλα (1).

Πᾶσα ἀκαθαρσία (καὶ πᾶς τις αἰσθάνεται ἐν παντὶ πεπερασμένῳ τι ἀκάθαρτον, τουτέστιν μικτὸν καὶ θολερὸν), προέρχεται μόνον ἐκ τούτου, ὅτι εἰς τοῦτο, ὃ ἔπρεπε νὰ ἦναι δύναμις, ἐτέθη ἐνέργεια, ἢ εἰς τοῦτο, ὃ ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀπλῶς, καθαρὰ ἐνέργεια, ἐτέθη δύναμις (μὴ ἐνέργεια, μὴ ὄν). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δύναμις καὶ ἐνέργεια περιορίζονται ἀμοιβαίως ὑπ' ἀλλήλων καὶ θολοῦνται, ὅπου ὅμως ἕκαστόν ἐστὶ καθαρὸν, ἐκεῖ εἰσιν ἀμφοτέρω ἐξίσου ἀπειρα καὶ ἐξίσου καθαρὰ (ὑπερπραγματικά). Πᾶν ὄν ἐστὶ μικτὸν, ἐκ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας, ἐξ ὄντος καὶ μὴ ὄντος, συνιστάμενον, οὔτε καθαρὰ δύναμις οὔτε καθαρὰ ἐνέργειά ἐστὶν, ἀλλὰ μικτὸν, ἀμφοτέρω ἅμα· διὰ τοῦτο τὸ ἐν ὄν ἀποκλείει τὸ ἕτερον· οὔτε ὅμως τὸ καθαρὸν δυνάμει ὄν, ὃ ἐστὶ καθαρὰ δύναμις, οὔτε τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ἐστὶ καθαρὰ ἐνέργεια, εἶναι ὄν. (Einkl. in d. Phil. d. Myth. σ. 290.) ἄρα ταῦτα δὲν ἀποκλείουσιν ἀλλήλα.

Ὅτι δὲ ταῦτα δὲν ἀποκλείουσιν ἑαυτὰ, ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸ ἐσόμενον διώρισεν ὡς τὸ ἑαυτὸ ἐν ἑαυτῷ εἰς ὄν ὑψοῦν, ἢ, ὡς εἶπεν, ἑαυτὸ εἰς τὸ ὄν νὰ ἐξάψῃ δυνάμενον, ἄρα ὡς τὸ δυνάμενον νὰ ὑψώσῃ ἑαυτό. Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ὑψώσῃ ἑαυτὸ εἰς ἐνέργειαν, διότι ἐστὶν ἐνέργεια. Τὸ ἀπλῶς ὅμως δυνάμενον νὰ ὑψώσῃ ἑαυτὸ καὶ τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ὑψώσῃ ἑαυτό ἐστὶν ἐν, ἐὰν δηλαδὴ ἐν τῇ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ νοηθῶσιν. Δυνάμεθα, λέγει, καὶ νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν ἐστὶ τὸ δυνάμενον νὰ ἦναι μόνον ἐγωιστικόν,

(1) Ὑπερπραγματικότητα καὶ καθαρότητα ὁ Σχελλίγγιος ἐνταῦθα ἐκλαμβάνει ταυτοσημανταί.

οὐχὶ ὄν, τοῦτό ἐστιν ὡς τὸ μὴ ἐγωϊστικόν· ἀρα τὸ ἀπλῶς ἐγωϊστικὸν δυνάμει ὄν δὲν ἀποκλείει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ μὴ ἐγωϊστικόν· μέχρι τοῦδέ ἐστιν ἐν ἀμφοτέροις ὁμοία ὅλως μὴ ἐγωϊστικότης. Τοῦτο, ὃ ἠδύνατο νὰ ἦναι μόνον ἐγωϊστικόν, ἐστὶν ἔτι ἐν ὁμοίᾳ μὴ ἐγωϊστικότητι ὡς τὸ φύσει μὴ ἐγωϊστικόν, τὸ οὐδ' ὅλως ἐγωϊστικὸν νὰ ἦναι δυνάμενον· ἀμφοτέρα γίνονται κατὰ πρῶτον ἀνόμοια, ἐὰν ἐκεῖνο εἰς τὸ πραγματικὸν ὄν μεταβῇ, ἐφ' ὅσον δὲ μένει ἐν καταστάσει καθαρᾶς δυνάμεως, ἐστὶν, ὃ τὸ ἕτερον· ἀρα ἀμφοτέρα δὲν εἶναι χωριστά, ἀλλὰ τὸ ἐγωϊστικὸν νὰ ἦναι δυνάμενον ἐστὶν ἐν τῇ φύσει μὴ ἐγωϊστικῇ ἀνευ πάσης διαταράξεως καὶ ἀνευ πάσης γνωριστῆς διαφορᾶς· ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἡ οὐσία ἢ ἀφ' ἑαυτῆς ἀπερχομένη, οὐχὶ ἑαυτὴν βουλομένη βούλησις, ἢ βούλησις, ἣτις δὲν ἐπιμελεῖται ἑαυτῆς ἢ τὸ ἑαυτῆς δὲν ζητεῖ, ἣτις διὰ τοῦτο καὶ ὡς ἀσθενὴς φαίνεται, ὡς ἀνθρώπος τις, οὗ ἡ φύσις καθαρὰ ἀγάπη, καθαρὰ εὐμένεια ἦτο, ὡς εἰς τοιοῦτος ἐν ἀντιφάσκοντι κόσμῳ θὰ ἐφαίνετο ὡς ἀσθενὴς καὶ ἀνευ ἀντιστάσεως. Ὁ Σχελλίγγιος τὸ καθαρὸν ὄν ἀπεφήνατο ὡς τὸ καθαρὸν ἢ ἀπειρον βουλόμενον. Τοῦτο ὅμως τὸ ἀπείρως βουλόμενον κατ' ἀναφορὰν εἰς ἑαυτό ἐστὶ καὶ μὴ βουλόμενον, διότι οὐ βούλεται ἑαυτό· κατ' ἀναφορὰν λοιπὸν εἰς ἑαυτό ἐστὶν ὁμοίον τῷ μὴ βουλομένῳ, τῷ δυνάμενῳ νὰ βούληται ἀπλῶς, τουτέστι τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ὁμοίον τῷ δυνάμει ὄντι. Τὸ καθαρὸν βουλόμενον ἐστὶν ὡς μηδὲν, διότι δὲν ἐπιμελεῖται ἑαυτοῦ, ἑαυτὸ δὲν ἐνισχύει, καὶ τὸ δυνάμενον ὅμως νὰ βούληται ἀπλῶς ἑαυτὸ, ἐστὶν ὡς μηδὲν, καθ' ὅσον δὲν βούλεται ἑαυτὸ πραγματικῶς. Τὸ καθαρὸν ὄν ὡς τοιοῦτόν ἐστι τὸ ἀσθενὲς τοῦ νὰ ἦναι. Ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἦναι, δηλαδὴ ἐνεργεῖα, ἔπρεπε νὰ ἐπανέλθῃ ἐξ ἐνεργείας εἰς μὴ ἐνεργεῖαν, εἰς δύναμιν, τουτέστιν εἰς ἑαυτό. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ· δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ γείνη μὴ ἐνεργεῖα· πρὸς τοῦτο δεῖται ἀντιστάσεως. Καὶ ἂν τὸ καθαρὸν ὄν ἦναι ὡς τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀσθενὲς, ἀνίκανον, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἦναι διάφορον ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς δυνάμει ὄντος, διότι τὸ ἀπλῶς δυνάμει ὄν ἐστὶν ὡς τὸ μὴ δυνάμει ὄν. Ἐὰν λοιπὸν τὸ αὐτὸ ἦναι τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, δὲν εἶναι

μετ' ἀμοιβαίου ἀποκλεισμοῦ, ὥστε ταῦτα νὰ ἤθελον ἀποκλείει ἑαυτὰ, ἀλλ' ἐστὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἕτερον ἐν οὐσιώδει ταυτότητι. Ἐστὶ δὴ δὴς ἐν τῇ ἐνάδι, τουτέστιν ἐστὶ δύο, καὶ ὅμως οὐσία ἐστὶ τὸ αὐτὸ μόνον, καὶ ἐστὶν ἐν τῇ δυάδι, τουτέστιν ἐστὶν οὐσία μόνον ἐν χωρὶς νὰ μὴ ἦναι δύο· ἢ δὴς δὲν εἶναι ἐκτὸς τῆς ἐνάδος καὶ ἢ ἐν τῇ ἐνάδι ἐκτὸς τῆς δυάδος. Ἡ ἡρεμοῦσα καὶ βαθυτάτη θάλασσα εἶναι καὶ ἢ τὰ μάλιστα νὰ ἐπαναστῇ δυνάμενη, ἢ εἰρηνικὴ ὅμως καὶ ἢ τρικυμιώδης δὲν εἶναι δύο θάλασσαι, ἀλλὰ μόνον μία καὶ ἢ αὐτῇ· ὁ ὑγιὴς καὶ ὁ νὰ νοήσῃ δυνάμενος ἀνθρώπος δὲν εἶναι δύο διάφοροι, ἀλλὰ μόνον εἰς καὶ ὁ αὐτός, ὃ εἰς δὲν ἀποκλείει τὸν ἕτερον. Ἐπομένως εἰς τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν οὐχὶ δύο διάφορα ὑποκείμενα, ἀλλὰ μόνον ἐν ὑποκείμενον· τὸ ἐν δὲν εἶναι τὸ ἕτερον, καὶ ὅμως τὸ ἐν ἐστὶν, ὃ τὸ ἕτερον, δηλαδὴ ἢ αὐτῇ οὐσία. Τὸ δυνάμει ὄν ὡς τοιοῦτον δὲν εἶναι τὸ καθαρὸν ὄν, καὶ τὸ καθαρὸν ὄν δὲν εἶναι τὸ δυνάμει ὄν, καὶ ὅμως τὸ ἐν ἐστὶν, ὃ τὸ ἕτερον, ἐκάτερον δηλαδὴ ἐστὶν ἢ αὐτῇ οὐσία.

Τὸ κύριον ἐξαγόμενον ἐστὶ τοῦτο, ὅτι ἢ ταυτότης, ἢν θέτει ὁ Σχελλίγγιος, μεταξὺ τοῦ δυνάμει ὄντος καὶ τοῦ καθαρῶ ὄντος, δὲν εἶναι τοιαύτη, οἷα ἐστὶν ἢ μεταξὺ στοιχείων, ἀ εἰς μέρη ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ὅλου, διότι τὸ ἐσόμενον δὲν εἶναι κατὰ τὸ ἐν μέρος τὸ δυνάμει ὄν καὶ κατὰ τὸ ἕτερον τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλὰ τὸ ὅλον ὑποκείμενον, ἢ ἢ ὅλη οὐσία ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, καὶ ἢ αὐτῇ ὅλη οὐσία ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ὡς ὁ αὐτός ἀνθρώπος ἐστὶν ὁ ὑγιὴς καὶ ὁ δυνάμενος νὰ ἀσθενήσῃ· ἀντιστρόφως λοιπὸν τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶν οὐχὶ μέρος τοῦ ὅλου, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὅλον, καὶ ἐπίσης τὸ καθαρὸν ὄν οὐχὶ μέρος τοῦ ὅλου, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ὅλον.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἔχει πλέον ἀντικείμενον τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλὰ τὸ ἐν, ὃ ἐστὶ ὅλως τὸ ἐν καὶ ὅλως τὸ ἕτερον. Ἐνταῦθα ἐστὶ τὸ ζήτημα ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ, ποῖον τὸ κέρδος τὸ κτηθὲν ἐκ τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος εἰς τὸ καθαρὸν ὄν; (Phil. d. Offenb. Vorl. 10).

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι τὰ διάφορα ὄντα διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων οὐχὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ὄντος, οὐ μετέχουσιν, ἀλλὰ διὰ τοῦ

είδους αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ συλλογισμὸν ἀντίστροφον, ὅτι τὸ ὄν πανταχοῦ καὶ ἐν ἀπασίν ἐστὶ τὸ αὐτὸ καὶ ὁμοιον ἑαυτῷ. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἔννοια τοῦ ἐνός, μεθ' ἧς ἅλαι αἱ διαφοραὶ ἐξαφανίζονται, ἀφ' ἧς ὅμως δὲν ὑπάρχει μέσον νὰ προβῆ τις, ἀλλ' ἴσταται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου καὶ περὶ αὐτὸ σρέφεται, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ ἐνός τῶν Ἰδλεατῶν, ὅτι αὐτὸ εἰς οὐδεμίαν πραγματικὴν γνῶσιν νὰ φέρῃ δύναται.

Ἡ ἀκαρπὸς αὕτη ἔννοια τοῦ Παρμενίδου ἀποβάλλεται ὅλως, λέγει, ἐάν τις ἔλθῃ εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι τὸ ὄν ἀμέσως ἢ ἐν πρώτῳ διορισμῷ δύναται νὰ ἦναι μόνον τὸ δυνάμει ὄν, ἀρα ἐν μόνον εἶδος τοῦ ὄντος, οὐχὶ τὸ ἔρημον, τὸ κενὸν ὄν, ἀφ' οὗ ἀρχὴ δὲν ὑπάρχει, ἀμὰ ἡνεκρά τοῦ ὄντος ἔννοια μεταβληθῆεῖς ζῶσαν ποιούσαν τινὰ πρόοδον δυνατὴν, δηλαδὴ διορισμὸν τινὰ λαμβάνουσα. Ὁ Παρμενίδης πάντως δὲν δύναται, λέγει, νὰ ἀρνηθῆ, ὅτι τὸ ὄν ἀμέσως δύναται νὰ ἦναι μόνον τὸ δυνάμει ὄν· οὕτως ὅμως παύει τοῦ νὰ ἦναι τὸ κενὸν ἀπόλυτον ἐν· διὰ τοῦτο δίδει καὶ ὁ Πλάτων τὴν βαρύτητα εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μὴ ὄντος, ἥτις διὰ τῆς τοῦ δυνάμει ὄντος ἐννοίας λαμβάνει τὴν πλήρη σημασίαν τῆς. Τὸ μὴ ὄν ἐστὶν οὐ μόνον τὸ μὴ ὄν, ἀλλ' ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὸ πραγματικὸν ὄν, ἐάν ὑψωθῆ εἰς τὸ ὄν, καὶ τότε ἐστὶ τὸ μὴ ὄν, διότι δὲν προώριστο καθ' αὐτὸ πρὸς τὸ ὄν, ἐστὶ τὸ μὴ προσήκον, καὶ ἐμφανίζεται καὶ τότε, ἐάν ἦ, ὡς ἐκεῖνο, ὃ πρέπει νὰ ἀνααιρεθῆ, οὐχὶ ὅμως ὡς ἐκεῖνο, ὃ πρέπει νὰ τεθῆ· οὕτω δὲ διαρρήγνυται ἐκεῖνη ἡ ἐξ ἀρχῆς πᾶσαν διάκρισιν καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην ἐξαφανίζουσα ἐνόησε, διότι δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἐν τῷ ὡς τῷ δυνάμει ὄντι διορισμένῳ ὄντι, καθ' ὅσον ἢ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος εἰς τὸ καθαρὸν ὄν μεταβάσις ἐστὶν ἔμμεσος.

Ὁ Σχελλίγγιος ἔχει νὰ ἀποδείξῃ καὶ ἰδίᾳ, ποῖον τὸ ἐκ τοῦ διορισμοῦ τοῦ δυνάμει ὄντος κέρδος, λέγων, ὅτι τὸ ἀμέσον δυνάμει ὄν ἐστὶ συνεπεὶα δευτέρου διορισμοῦ τὸ καθαρὸν ὄν.

Ἡ καθαρὰ τοῦ ὑπάρχειν δύναμις αὕτη καθ' αὐτὴν τεθεῖσα πρέπει νὰ νοηθῆ ἐν παντελεῖ ἀβουλησίᾳ καὶ ἀγνοίᾳ ἑαυτῆς, διότι, ἐάν ἑαυτὴν ἠβούλετο (καὶ ἑαυτὴν ἵνα γνωρίσῃ, ἔπρεπε νὰ βούληται ἑαυτὴν, νὰ καταστήσῃ ἑαυτὴν ἀντικειμενικὴν, ὅπερ ἀνευ

βουλήσεως δὲν δύναται νὰ νοηθῆ), ἀμὰ ἑαυτὴν ἠβούλετο, θὰ ἔπαυε τοῦ νὰ ἦναι καθαρὰ δύναμις καὶ θὰ ἐγένετο ἕτερον, ἑαυτῇ ἀνόμοιον. Τῇ τεθείσῃ λοιπὸν αὐτῇ καθ' αὐτὴν ἄλλο δὲν ὑπελείπετο εἰμὴ ἢ νὰ μείνῃ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ἑαυτῆς ἢ νὰ ἀπολέσῃ ἑαυτὴν· αὕτη θὰ ἦτο, ὡς τινες ἀνθρώπιναι ἰδιότητες ὑφίστανται ἐν ἀγνοίᾳ μόνον· οὕτω παύει ἡ ἀθωότης, ὅταν ὡς τοιαύτη γνωσθῆ, ἢ χάρις ἐπίσης. Ἐπειδὴ αὕτη ἔπρεπε νὰ διορισθῆ ὡς γυμνὴ, καθαρὰ τοῦ ὑπάρχειν δύναμις, δὲν ἠδύνατο ὡς τοιαύτη νὰ τηρηθῆ· διότι πᾶσα ἀπόλυτος δύναμις ὑπ' οὐδενός κωλυομένη βούλεται ἀφ' ἑαυτῆς ἢ φύσει νὰ ἦναι ἐνέργεια· ἀρα δὲν ἠδύνατο ὡς δύναμις νὰ κωλυθῆ.

Ἴδῃ δὲ, λέγει, δὲν ἔχομεν πλέον νὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ τὸ δυνάμει καὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἀλλὰ περὶ τὸ ἐν, ὃ ἐστὶν ἐκεῖνο καὶ τοῦτο ὅλως καὶ ἀδιαιρέτως. Τοῦτο λοιπὸν τὸ ἐν ὡς τὸ καθαρὸν ὄν γίνεται κάτοχον ἑαυτοῦ ὡς δυνάμει ὄντος καὶ ἐλευθεροῦται ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος τείνοντος τυφλῶς καὶ ἀκρατήτως εἰς τὸ ὄν, διότι ἡ φύσις τοῦ δυνάμει ὄντος ἐστὶ τὸ νὰ προβῆ ὑπὲρ ἑαυτό· αὕτη ἐστὶν ἡ ἀμφιβολικὴ φύσις ἢ τὸ νὰ μείνῃ μὴ δυνάμεγον, τὸ ἀόριστον καὶ ὑπὲρ τὰ ὅρια αὐτοῦ πλανώμενον, διότι ὡς τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶ καὶ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ, δηλαδὴ τὸ μὴ δυνάμενον μὴ εἶναι, τὸ τυφλῶς εἰς τὸ ὄν μεταβαῖνον. Ἐν τῷ πραγματικῷ ὄντι θὰ ἦτο τὸ ἐκτὸς παντός ὄντος τὸ ἐν (τὸ ὄνιον, ἀπόφασις τοῦ ὄντος ἐστὶ τὸ δύνασθαι) ὑπ' οὐδενός κρατούμενον, ἀπειρον, τὸ ἀπειρον τοῦ Πλάτωνος· ἀπειρον δ' ἐστὶ καὶ πρὸ τοῦ ὄντος, καὶ ἐνταῦθα τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ὀρίσῃ ἑαυτὸ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπειρον, ὃ ὑπ' ἑτέρου μόνον δύναται νὰ ὀρισθῆ καὶ ἐν τοῖς ὄντιοις τοῦ δύνασθαι νὰ τηρηθῆ· ἐστὶ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπειρον, κατὰ τοῦτο ἡ μεγίστη ἀντίθεσις τῆς φιλοσοφίας. Ἐάν δὲ τοῦτο δὲν ἦναι τὸ ἑαυτὸ ὀρίζον, ἔπεται ὅτι ἔπρεπε νὰ ὀρισθῆ ὑπ' ἑτέρου. Ἐὸ δυνάμει ὄν δὲν εἶναι τὸ ἑαυτὸ ἐπαναπαῦσον, τὸ αὐταρκές· διὰ τοῦτο ἐστὶ καὶ εἰς τὸ μετέπειτα, καθ' ὅσον δηλαδὴ προέρχεται δι' ἑαυτὸ καὶ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ συνδιαλλάττον αὐτό, ἢ πηγὴ τῆς ἀγανακτήσεως καὶ δυσαρρεσκείας, καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀναφορὰν τὸ σκαιόν. Ἐπειδὴ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπειρον,

πρέπει να ὀρισθῇ ὑφ' ἑτέρου· τοῦτο τὸ ἕτερον, ὑφ' οὗ πρέπει να περιορισθῇ, δὲν δύναται αὐτὸς να ἴσται τὸ ἄμεσον δυνάμει ὄν, ἀλλὰ τὸ ἔμμεσον· ἐκ δὲ τῆς ἐννοίας τοῦ ἐμμέσου δυνάμει ὄντος παράγεται ἡ τοῦ καθαροῦ ὄντος· ἄρα τὸ ἐρίζον τὸ ἄπειρον δυνάμει ὄν θὰ ἦτο τὸ καθαρὸν ὄν. Τοῦτο ὅμως τὸ καθαρὸν ὄν δὲν πρέπει να νοηθῇ ἐκτὸς τοῦ δυνάμει ὄντος εἰς τρόπον, ὥστε αὐτὸ ἐρίζει τὸ δυνάμει ὄν ὡς ὀρισθὲν ἕτερον ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅτι τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶ τὸ αὐτὸ, ὃ ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν· ἐπομένως δὲν εἶναι τὸ καθαρὸν ὄν, ὑφ' οὗ τὸ δυνάμει ὄν ἐρίζεται, ἀλλ' ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ, ὃ καθ' ὅσον ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, ἄφ' ἑαυτοῦ, καθ' ὅσον ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν, ἐρίζεται καὶ τηρεῖται ἐν τοῖς ὀρίοις τοῦ δυνάμει ὄντος, τοῦ μὴ βουλομένου.

Οὕτω λοιπὸν ὑψοῦται ἐκεῖνο τὸ ἔν ἄμέσως ὡς κάτοχον ἑαυτοῦ, ὡς ἔχον ἑαυτὸ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του, ὑπερ δὲν ἠδύνατο να ἴσται, ἐὰν δὲν ἦτο ἐν τῇ ἐνότητί του διπλαῦν· διὰ τοῦτο τὸ ἔν τοῦ Παρμενίδου, ὃ ἐστὶν ἄμεσον ἢ οὐσιώδες, καὶ καθ' αὐτὸ τὸ τυφλὸν ὡς μὴ ἔχον ἐν ἑαυτῷ τι κωλύον τὴν πρόοδον, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ἀρχὴ, μὴ ἔχουσα ἐν αὐτῇ τι κωλύον τὴν πρόοδόν ἐστὶ τυφλὴ καὶ δεκτικὴ ἀναγκαίας μόνον κινήσεως καὶ οὐχὶ ἐλευθερίας, δὲν δύναται να ὑψοθῇ.

Διὰ τῆς προόδου ἀπὸ τοῦ δυνάμει ὄντος εἰς τὸ καθαρὸν ὄν καὶ διὰ τῆς μεταξὺ ἀμφοτέρων τεθείσης ταυτότητος ἐκερδήσαμεν, λέγει, ὅτι τὸ ἔν ὡς τὸ δυνάμει ὄν ἔχει ἑαυτὸ ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του· ἀντὶ δὲ τούτου δυνάμεθα καὶ να εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἔν ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἔχει ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν βάσει, ὑποκείμενον αὐτοῦ.

Ἐν ᾧ δὲ αὐτὸ θέτει ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν ὡς ὑποκείμενον τουτέστιν ὡς θεμέλιον ἑαυτοῦ ὡς τοῦ καθαροῦ ὄντος, ποιεῖ ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν δυνάμιν ἑαυτοῦ ὡς τοῦ καθαροῦ ὄντος, ὥστε παύει τὸ δυνάμει ὄν τοῦ να ἴσται ἑαυτοῦ, τουτέστι τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὄντος. Ἐὸ δυνάμει ὄν ἀπολύτως τιθέμενον ἠδύνατο να ἴσται μόνον ἢ δυνάμεις ἑαυτοῦ ἢ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὄντος, ἠδύνατο να ἴσται μόνον τὸ ἐν μεταβατικῇ σημασίᾳ δυνάμει ὄν. Κατὰ τοῦτο θὰ ἦτο ἤδη ὡς δυνάμει ὄν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἐκτὸς τῆς οὐσίας του.

Ἐν ᾧ ὅμως τὸ ἐν ποιεῖ ἑαυτὸ ὑποκείμενον, τουτέστι δυνάμιν ἑαυτοῦ ὡς τοῦ καθαροῦ ὄντος, αἴρεται τὸ δυνάμει ὄν ἀφ' ἑαυτοῦ ὡς τῆς ἰδίας δυνάμεως αὐτοῦ ἢ ὡς δυνάμεως τοῦ ἰδίου ὄντος αὐτοῦ καὶ λύεται. Ἐν ᾧ δὲ τίθεται ὡς δυνάμεις ἑτέρου ὄντος, παύει τοῦ να ἴσται ἢ δυνάμεις τοῦ ἰδίου.

Ὁ Σχελλίγγιος πραγματεύεται τὴν ἐννοιαν τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὴν τῆς δυνάμεως ὅπως ταυτοσημάντου· ἡ πραγματικὴ ταυτότης ἀμφοτέρων τῶν ἐννοιῶν γίνεται καταληπτὴ ἐκ τῆς ἐπομένης σκέψεως. Ἐὸ ἀπλοῦν ὑποκείμενον, τὸ ἐν τινὶ σχέσει ὄν, ἐστὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ σχέσει ταύτῃ μὴ προσῆκον. Ἐὸ μὴ αὐτοῦ ὅμως, ὃ δὲν εἶναι μηδὲν, δύναται να ἴσται μόνον ὡς ἢ δυνάμεις ἑτέρου.

Ἐὸ δυνάμει ὄν δὲν πρέπει πλέον να ἴσται τὸ ὑποκείμενον ἢ ἢ ὑπόθεσις ἑαυτοῦ (τοῦ ἰδίου ὄντος αὐτοῦ), πρέπει να ἴσται ἢ ὑπόθεσις (τὸ ὑποκείμενον) τοῦ ὄντος. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν εἶναι πλέον οἶονεὶ τοῦτο αὐτὸ· αὐτὸ ἐμφανίζεται ὡς δι' ἑαυτὸ ὄν, καὶ ἐὰν θέλωμεν να εἴπωμεν, πρέπει να εἴπωμεν, ὅτι τὸ δυνάμει ὄν δὲν εἶναι τὸ δυνάμει ὄν, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν, διότι αὕτη ἐστὶν ἢ ἐννοια τοῦ ἔστι, τοῦ συνδέσμου ἐν πάσῃ μὴ ταυτολογικῇ θέσει (Phil. d. Myth. σ. 43). Ἄ ἐστὶ Β σημαίνει ὅτι Ἄ ἐστὶν ὑποκείμενον τοῦ Β. Ἐνταῦθα ἐστὶ διττὸν, 1) Ἄ ἐστὶ δι' ἑαυτὸ τι, καὶ ἄνευ Β, ἄρα ἠδύνατο να ἴσται καὶ ἕτερον ἢ Β· μόνον καθ' ὅσον ἐστὶν ἐνός ὄντος δι' ἑαυτὸ καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ μὴ=Β ὄντος, ἐστὶ δεκτικὸν, λέγομεν μετ' ἐμφάσεως: ἔστι Β· π. χ. τοῦτο τὸ φυτὸν γίνεται μοι ὄρατὸν ἢ αἰσθητὸν μόνον διὰ τοῦ ὅτι ἐστὶν ὕλη· διότι ἄνευ ὕλης οὔτε χρῶμά ἐστὶν οὔτε ὄσμή οὔτε ἀπτὸν.

Ἐν ᾧ λοιπὸν λέγω, ὅτι τοῦτο, ὃ ὄρω, ἐστὶ οὐρανόχρουν, ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀποφάνσεως κυρίως ἢ ὕλη τοῦ φυτοῦ· αὕτη ἢ ὕλη ἐστὶ τι καὶ ἄνευ τοῦ φυτοῦ· τὸ φυτὸν δύναται να καταστραφῇ καὶ ἢ ὕλη μένει· ἢ ὕλη ὡς πρὸς τὴν μορφήν ἐστὶν ἀδιάφορος, αὕτη ἐστὶ τῷ εἶδει ἄπειρον, τουτέστιν αὕτη καθ' αὐτὴν δεκτικὴ καὶ οὐχὶ τοῦτο τὸ φυτὸν, ἀλλὰ δύναται να ἴσται ἕτερον ἢ καθόλου να μὴ ἴσται φυτὸν. Μόνον διὰ τοῦτο δύναιται να εἴπω

μετ' ἐμφάσεως, τοῦτό ἐστὶ τοῦτο καὶ οὐδὲν ἕτερον φυτόν. Ἐν τῇ ἀποφάνσει : Α ἐστὶ Β ἢ Α ἐστὶν ὑποκείμενον τοῦ Β, κεῖται λοιπὸν 1) Α ἡδύνατο νὰ ἦναι καὶ τι ἕτερον ἢ δὲν εἶναι δεκτικὸν τοῦ Β. 2) Διὰ τοῦτο ὁμῶς, ἐπειδὴ καὶ ἄλλο τι νὰ ἦναι ἡδύνατο ἢ Β, ποιεῖ νὰ ἦναι τοῦτο, ἕτερον νὰ ἦναι = δύνασθαι ὡς πρὸς τὸ Β ἀπλῆ δύναμις τοῦ Β, καὶ μόνον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐστὶν αὐτὸ Β.

Τὸ ἐστὶ, λέγει, καὶ ἐν τῇ Ἀραβικῇ γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ Γερμανικῇ σημαίνει δύναται. Τοῦτο γίνεται ἐκ τούτου δήλον, ὅτι ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ὑποκειμένου, τῆς καταβολῆς, τοῦ θεμελιούντος.

Ταῦτα καὶ ἕτερα ἀναφέρει πρὸς ἐξήγησιν, ὅτι τὸ δυνάμει ὄν δὲν εἶναι ἴδιον, καθ' αὐτὸ, ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν· ἢ ἰδιότης αὐτοῦ ἀνῆρέθη· ἄρα ἠλευθερώθη ἀπὸ τῆς ἰδιότητος του, τουτέστιν ἀφ' ἑαυτοῦ· ἄρα διὰ τῆς σχέσεως ταύτης πρὸς τὸ καθαρὸν ὄν ἐλευθεροῦται μᾶλλον ἀπὸ τοῦ κατὰ συμβεβηκὸς ὄντος, τοῦ μὴ δυναμένου νὰ ἀποκλεισθῇ τῆς φύσεώς του· διότι ἡ οὐσία του ἐστὶ τὸ νὰ ἦναι καθαρὸν δυνάμει ὄν, οὐχὶ ὁμῶς νὰ ἦναι ὄν, ἀλλὰ δυνάμει ὄν. Ἀπὸ τοῦ ἀμεταβάτου ὁμῶς δὲν δύναται τὸ μεταβατικὸν νὰ ἀποκλεισθῇ· διὰ τοῦτό ἐστὶ τὸ μὴ βουλευθὲν, τὸ κατὰ συμβεβηκὸς· (κατὰ συμβεβηκὸς λέγεται, ὃ οὔτε ἠβουλόμεθα οὔτε ἐσκοποῦμεν)· ἄρα ἀπὸ τοῦ κατὰ συμβεβηκὸς, ὃ δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ τῆς οὐσίας του, ἐλευθεροῦται διὰ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ καθαρὸν ὄν· ἄρα διὰ τῆς σχέσεως ταύτης μᾶλλον μετατίθεται εἰς τὴν ἀληθῆ οὐσίαν του. Ἴδιον δ' ἐστὶ καθαρὸν δυνάμει ὄν, οὐχὶ ἐν ἀντιθέσει ὄντος, ὡς διαφορούμενον, ἀλλ' οὕτως, ὥστε τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶν αὐτῷ τὸ ὄν, ὥστε τὸ δυνάμει ὄν ποιεῖ ἑαυτὸ ὄν, ἢ ἐκλαμβάνει ὡς ὄν· ἄρα διὰ τοῦ ὄντος ἐπανάγεται τὸ δυνάμει ὄν εἰς τὴν οὐσίαν του ἢ εἰς ἑαυτὸ, τίθεται ὁμοίον ἑαυτῷ (ἢ πρώτη ἀρχὴ εἰς βεβαιότητα), ἐπειδὴ αὐτὸ ἐκ φύσεως οὐκ ἔστι τὸ ἀνόμοιον ἑαυτοῦ. Οὐδεμία, λέγει, ἀνωτέρα ἀγαλλίσις δι' ὄν ἐκτὸς ἑαυτοῦ τεθὲν τὸ νὰ δώσῃ αὐτὸ ἑαυτῷ, τὸ νὰ ἐπαναχθῇ εἰς ἑαυτὸ· ἀγαλλίσις παντὶ βελτίονι ἀνθρώπῳ τὸ νὰ ἐπαχθῇ εἰς τὸ ἴδιον ἐσωτερικὸν αὐτοῦ· ἢ ἀληθῆς φιλία ἐστὶν ἢ τοῦτο ἡμῖν παρέχουσα· εἰς ἑαυτὸ δὲ ἐπαναχθὲν δὲν ποιεῖ τὸ δυνάμει

ὄν ὄν, δηλαδὴ τὸ μὴ ἐξωτερικὸν ὄν ὄν, ἀλλ' ἐν ᾧ αἰσθάνεται ἑαυτὸ ὡς μηδὲν (ὡς ἐκείνην τὴν παντελῆ ἔλλειψιν τοῦ ἐκτὸς ὄντος), ἐστὶν ὡς τοῦτο τὸ μηδὲν ἢ μαγία, ἢ δύναμις, ἢ τις ἔλκει εἰς ἑαυτὴν τὸ ἄπειρον ὄν, εἰς τρόπον, ὥστε, χωρὶς νὰ παραλάβῃ ὄν χωριστὸν, κατέχει ἑαυτὴν ἐν τῷ καθαρῷ ὄντι ὡς ἐν ἐτέρῳ ἑαυτῷ, οὐχὶ ὡς ὄν, ἀλλ' ὡς τὸ ἄπειρον ὄν· αὐτὸ πρέπει νὰ ἦναι μηδὲν, ἵνα τὸ ἄπειρον ὄν γείνη αὐτῷ τι. Ἐν τῇ μεγίστῃ ἀνισότητι ἐστὶν ἢ μεγίστη ἰσότης, διότι ἕκαστόν ἐστι, μόνον ἀντιθέτως, τὸ ἕτερον· ἐν ἀμφοτέροις ἐστὶν, ὡς ἐδείχθη, παντελῆς ὁμοία μὴ ἐγωιστικότης, μὴ αὐτῆς, μὴ ἰδιότης ἢ κενότης ἑαυτοῦ· (ἀναίρεσις ἰδιότητος, κοινωνία). Ἐν τῷ δυνάμει ὄντι, καθ' ὅσον αὐτὸ δὲν θέλει ἑαυτὸ, διότι καθόλου οὐδὲν βούλεται, ἀλλὰ μένει ἐν τῷ μὴ βούλεσθαι, ἐν τῇ καθαρᾷ οὐσίᾳ. Ἐν τῷ καθαρῷ ὄντι, καθ' ὅσον μὲν βούλεται, μάλιστα δ' ἐστὶ καθαρὸν βούλεσθαι, ἑαυτὸ ὁμῶς οὐ βούλεται, ἀλλὰ μόνον τὸ δυνάμει ὄν· ὅτι ταῦτα ἐν τῇ καθαρᾷ, οὐχὶ ἐπὶ μέρους, ἀντιθέσει ἵττανται μετ' ἀλλήλων, ὅτι ἕκαστον ἐστὶν ἢ καθαρὰ ἀπόφασις (στέρησις) τοῦ ἐτέρου, τὸ ἐν μὴ ἐκτὸς, τὸ ἕτερον μὴ ἐν ἑαυτῷ, ἢ ἀντιστρόφως ἐκεῖνο μὴ ἀντικείμενον, τοῦτο μὴ ὑποκείμενον ἑαυτοῦ, ποιεῖ ἀδύνατον τὸ νὰ ἀποκλείσωσιν ἑαυτὰ· διότι δύο ὄντα, ὄν ἕκαστον ἦτο ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἑαυτοῦ, οὐκ ἀπέκλειον ἑαυτὰ, τὸ καθαρὸν ὁμῶς ὑποκείμενον δὲν ἀποκλείει τὸ καθαρὸν ἀντικείμενον, καὶ τὸ καθαρὸν ἀντικείμενον δὲν ἀποκλείει τὸ καθαρὸν ὑποκείμενον, καὶ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ἦναι ἀμφότερα· ἐκ τῆς καθαρᾶς κυρίως ἀντιθέσεως προκύπτει ἐνταῦθα ἢ μεγίστη ἀμοιβαία εὐαρέσκεια.

Ἐν τῷ ἐν ἔχει ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν ὑποκείμενον ἑαυτοῦ ὡς τοῦ καθαρῷ ὄντος, οὕτως ἔχει τὸ αὐτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν ἑαυτὸ ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἀντικείμενον· μάλιστα κατὰ τὸν δεῦτερον διορισμὸν αὐτοῦ ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν, μόνον καθ' ὅσον ἔχει ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν ὑπόθεσίν του, μόνον οὕτως ἐστὶν ὡς τὸ καθαρὸν ὄν, ὡς ἐν δευτέρῳ ἑαυτῷ, ὑψώθη ὑπὲρ ἑαυτό· διότι ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν ἢ ἄπειρον βουλόμενον μόνον, καθ' ὅσον ἔχει τι, ἢ

δύναται νὰ δώσῃ ἑαυτὸ, ὃ φεύγει ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀ-
πείρως νὰ βούληται δύναται.

Σκοπῶς, λέγει, ἐβράδυνεν ἐν ταύτῃ τῇ σχέσει περισσότε-
ρον· διότι διὰ τῆς πρώτης ταύτης σχέσεως ὅλαι αἱ ἐπόμεναι δ-
ρίζονται· ὑποθέσατε, λέγει, ὡς δυνατὸν, ὅτι ἐκεῖνο τὸ δυνάμει
ὄν, ἀπαξ μεταβαίνει εἰς τὸ ὄν, δὲν θέλει παύσει τοῦ νὰ ἴηται τοῦ
καθαροῦ ὄντος ὑποκείμενον. Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ λοιπὸν ἐστὶν ἡμῖν,
λέγει, ἐξ ἑνὸς δυνάμει ὄν, ἐξ ἑτέρου καθαρὸν ὄν.

Τούτων ἐκάτερόν ἐστιν ἀπόφασις (στέρησις) τοῦ ἑτέρου σχετι-
κῆ οὐχὶ ἀπόλυτος, ὡς δυνάμει ὄν ἐστὶν ἀπόφασις τοῦ ὄντος ἐν
αὐτῷ· ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἐπίσης ἀπόφασις σχετικῆ τῆς
δυνάμεως· ἐκάτερόν ἐστι μονομερές· διότι ὡς δυνάμει ὄν ἀπο-
κλείει τὸ ὄν, ὡς καθαρὸν ὄν ἀποκλείει τὴν δύνάμιν. Ποιοῦν ὅμως
τὸ καθαρὸν ὄν ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν ὑποκείμενον ἢ ἔχον τὸ
καθαρὸν ὄν ἑαυτὸ ὡς τὸ δυνάμει ὄν ὑποκείμενον κωλύεται ὡς
δυνάμει ὄν τοῦ νὰ γείνη ἀντικειμενικὸν ὡς παῦον τοῦ νὰ ἴηται
τῷ καθαρῷ ὄντι ὡς ὑποκείμενον.

Ἡ σχέσις ὅμως αὕτη δεικνύει ἡμῖν, ὅτι ἐν οὐδετέρῃ τούτων
ὑπάρχει τὸ ἀληθές τέλος, τουτέστι δέδοται τοῦτο πραγματι-
κῶς, ἐν ᾧ δὲν δυνάμεθα νὰ μείνωμεν· βλέπομεν ὅτι οὐδέτερόν
ἐστὶ τὸ προσῆκον· διότι ὡς τὸ δυνάμει ὄν ἐτέθη μᾶλλον ὡς τὸ
μὴ ἑαυτοῦ ἕνεκα ὄν, διότι ἐτέθη ὡς ὑποκείμενον τοῦ καθαροῦ
ὄντος· ὡς καθαρὸν ὄν ὅμως δὲν ἐτέθη ὡς ἑαυτοῦ ἕνεκα, ἀλλὰ
μόνον ἵνα τηρήσῃ τὸ πρῶτον ὡς ὑποκείμενον, ἐν τῇ ὑποκειμενι-
κότητι, τῇ ὑποταγῇ. Ἐνταῦθα λοιπὸν φανερόν εἶναι ὅτι ἢ ἐν δυ-
νάμεθα νὰ μείνωμεν· διότι οὔτε ὡς τὸ ἑν οὔτε ὡς τὸ ἕτερον δυ-
νάμεθα αὐτὸ νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὸ ἑαυτοῦ ἕνεκα ὄν, ὡς τὸ δυ-
νάμενον κυρίως νὰ ἴηται τέλος τοῦ βούλεσθαι ἢ προσῆκον. Ἀπὸ
τοῦ δυνάμει ὄντος ἀναχωροῦντες εἰς τὸ καθαρὸν ὄν οὔτε τὸ ἑν
βουλόμεθα κυρίως οὔτε τὸ ἕτερον, ἀλλὰ τι τρίτον ἦτοι τὸ ἐσό-
μενον, δηλαδὴ ὡς τοῦτο, ἐν ᾧ τὸ ἑαυτοῦ ἕνεκα ὄν ἐστὶν. Τί δὲ
δύναται νὰ ἴηται ὡς τοῦτο τὸ τρίτον; ἀπεδειξάμεν, λέγει, ὅτι
τοῦτο ὡς ἴδιον, ὡς τὸ δυνάμει ὄν καὶ ὡς τὸ καθαρὸν ὄν, ἐστὶ
μονομερές· διὰ τοῦ ὅτι δ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν ἐστὶν, ὃ καὶ τὸ ἑν

ἐστὶ καὶ τὸ ἕτερον, ἀναιρεῖ τοῦτο τὸ ἐν τὴν μονομέρειαν ἐν ἑαυ-
τῷ, ἐλευθεροῦται ἀπὸ τῆς μονομερείας αὐτοῦ ὡς δυνάμει ὄντος
διὰ τοῦ ὅτι ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν, καὶ ἀπὸ τῆς μονομερείας αὐτοῦ
ὡς τοῦ καθαροῦ ὄντος διὰ τοῦ ὅτι ἐστὶ καὶ τὸ δυνάμει ὄν.

Τὸ ἑν λοιπὸν ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ ὡς τὸ ἐλεύθερον ἀπὸ τοῦ
μονομεροῦς ὄντος καὶ τῆς μονομεροῦς δυνάμεως. Ἐπειδὴ ὅμως
ἐστὶν ἐλεύθερον ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν μονομερειῶν μόνον ὡς ἀμ-
φότερα ὑποθέτον, τουτέστιν ὡς ὄν καὶ τὰ δύο (διότι ἐὰν αὐτὰ
ἐν τῷ νῷ ἀφαιρέσωμεν, δὲν θὰ ἐξήγετο ἄλλο, εἰμὴ ὅτι ἔπρεπε
πάλιν ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀρξώμεθα, τὸ ἐσόμενον θὰ ἦτο πάλιν τὸ ἀ-
μεσον δυνάμει ὄν). Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐστὶν ἐλεύθερον ἀπ' ἀμφοτέ-
ρων ὡς ἀμφότερα ὑποθέτον, τουτέστιν ὡς ὄν ἀμφότερα, ἐστὶ τὸ
ἀπ' ἀμφοτέρων ἐλεύθερον μόνον ὡς τρίτον, καὶ ἐντεῦθεν ἐξάγε-
ται, ὅτι αὐτὸ πρέπει καὶ ἀντιστρόφως νὰ διορισθῇ μόνον ὡς τοῦτο
τὸ τρίτον ὡς τὸ ἀπὸ τοῦ μονομεροῦς ὄντος καὶ τῆς μονομεροῦς
δυνάμεως ἐλεύθερον.

Μετὰ τὸν ἀποθετικὸν τοῦτον διορισμὸν δίδει ὁ Σχελλίγγιος
καὶ τὸν θετικὸν ὡς ἀκολουθῶς.

Τὸ δυνάμει ὄν, λέγει, ἐστὶ μονομερές, διότι δὲν δύναται νὰ
μεταβῇ εἰς τὸ ὄν χωρὶς νὰ ἀναιρέσῃ ἑαυτὸ ὡς δύνάμιν, ἀρα διότι
ἐν αὐτῷ ἡ ἐνέργεια ἀποκλείει τὴν δύνάμιν καὶ ἡ δύναμις τὴν
ἐνέργειαν· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι τοῦτο τὸ τρίτον
ἐστὶν ἀπολύτως ἀμφότερα, δύναμις καὶ ἐνέργεια. Ἐὰν ὅμως ἴηται
δύναμις, δὲν δύναται νὰ ἴηται ἐνέργεια, καὶ ἐὰν ἴηται ἐνέργεια,
παύει τοῦ νὰ ἴηται δύναμις· (δηλαδὴ τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶ πάλιν
δυνάμει, διότι ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν οὐχὶ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ δύ-
ναται νὰ ἴηται καὶ τὸ ἐναντίον, καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν
μόνον ὑποθετικῶς, ἐὰν δηλαδὴ δὲν μεταβαίῃ εἰς τὸ ὄν).

Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ μόνον ἐνέργεια, τουτέστιν ἀποκλείει τὴν
δύνάμιν ὅπως ἀφ' ἑαυτοῦ, δὲν εἶναι ὡς τὸ δυνάμει ὄν φύσις ἀμ-
φισβολικῆ, δυὰς, ἐστὶν ὀριστικῶς τὸ καθαρὸν καὶ ἀπλοῦν ὄν, ἐν
ᾧ οὐδεμία δύναμις ἐστὶ καὶ ἐν τούτῳ ὑφίσταται ἡ μονομέρεια
αὐτοῦ. Τὸ τρίτον λοιπὸν τὸ κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Σχελλίγγ-
ίου ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν μονομερειῶν μόνον ἐλεύθερον, ἐν ᾧ ἡ

ἐνέργεια δὲν ἀποκλείει τὴν δύναμιν καὶ ἡ δύναμις τὴν ἐνέργειαν, μόνον τοῦτο, ὃ παραβαλλόμενον πρὸς τὸ καθαρὸν ὄν ἐν τῷ ὄντι δὲν παύει τοῦ νὰ ἦναι δύναμις, ἀλλὰ μένει δύναμις, καὶ πρὸς τὸ δυνάμει ὄν δὲν ἀφίσταται τοῦ ὄντος, ἵνα μείνῃ δύναμις, ἐνὶ λόγῳ τὸ τρίτον μόνον πρέπει νὰ διορισθῇ ὡς τὸ ὄντως ἐλεύθερον τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος· διότι ἐν τῷ ἐνεργεῖν ἢ τῷ βούλεσθαι δὲν παύει τοῦ νὰ μείνῃ ὡς πηγὴ τοῦ ἐνεργεῖν, ὡς βούλησις, καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα ἦναι δύναμις ἢ βούλησις, δὲν ἔχει χρεῖαν νὰ ἦναι καθαρὸν μὴ βούλεσθαι· ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐάν, λέγει, τὸ δυνάμει ὄν διορίσωμεν ὡς ὑποκείμενον, τὸ καθαρὸν ὄν ὡς ἀντικείμενον, ἐστὶ τὸ τρίτον, ὃ ἀπλῶς οὔτε τοῦτο οὔτε ἐκεῖνό ἐστίν, ἀλλὰ τὸ ἀχώριστον ὑποκείμενον=ἀντικείμενον, ὃ ἐν τῷ ἀντικειμένῳ, ἐάν εἰς τὸ πραγματικὸν ὄν μεταβῆ, δὲν παύει τοῦ νὰ ἦναι ὑποκείμενον, καὶ ἵνα ἦναι ὑποκείμενον, δὲν πρέπει νὰ ἀποβάλλῃ τὸ νὰ ἦναι ἀντικείμενον, τουτέστι τὸ νὰ ἦναι ὄν, τὸ μὴ δυνάμενον νὰ ἀπολέσῃ ἑαυτὸ, τὸ παρ' ἑαυτῷ μένον, ἐνὶ λόγῳ τὸ ὡς τοιοῦτον ὄν (πραγματικὸν, ὑπάρχον) δυνάμει ὄν.

Καὶ τοῦτο, λέγει, κυρίως δυνάμεθα νὰ θέλωμεν καὶ ἐξ ἀρχῆς βουλόμεθα.

Καὶ πρὸς τοῦτον τὸν τρίτον διορισμὸν μεταβαίνων ἐπιφέρει διαφόρους ἀναγκαίως διασαφήσεις.

1) Καὶ μετὰ τούτου τοῦ τρίτου, λέγει, εὕρισκόμεθα ὑπὲρ τὸ πραγματικὸν ὄν (διότι καὶ ἐνταῦθα ἔσται ὁ λόγος περὶ τοῦ ὄντος ὡς ἐσομένου). Τὸ τρίτον, λέγει, διορίσαμεν ὡς ἐκεῖνο, ὃ, ἐάν ἦναι ὄν, δὲν παύει τοῦ νὰ ἦναι πηγὴ τοῦ ὄντος· ἀρα καὶ μετὰ τούτου ἐσμὲν ὑπὲρ τὸ ὄν. 2) Καὶ τὸ ὡς τοιοῦτον ὄν δυνάμει ὄν ἐστὶ μόνον τὸ ἐν, τρίτος διορισμὸς τοῦ ἐνός, οὐχὶ ὅμως αὐτὸ τὸ ὄν. Μετὰ δὲ τῶν τριῶν τούτων ἐννοιῶν δὲν ἐθέσαμεν τρία χωριστὰ ὄντα, ὧν ἕκαστόν ἐστίν αὐτὸ καθ' αὐτὸ, δὲν ἐθέσαμεν $1 + 1 + 1$, ἀλλὰ μόνον ἐν, τριπλοῦν ὄν, ἐν τρία ἔχον πρόσωπα, τρεῖς ὄψεις. Τὸ ἀπλῶς (πρῶτον) δυνάμει ὄν καὶ τὸ ὡς τοιοῦτον ὄν δυνάμει ὄν (τρίτον) δὲν ἀποκλείουσιν ἑαυτὰ (ἄλληλα), τὸ ἐν ἐστὶν ὡς τὸ ἕτερον, καὶ ἐπειδὴ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν δὲν ἀποκλείουσιν ἄλληλα, δὲν ἀποκλείουσι καὶ τὰ τρία ἄλ-

ληλα, τουτέστι ταῦτα δὲ εἶναι τρία χωριστὰ, καθ' αὐτὰ ὄντα· ἀλλὰ τρεῖς διορισμοὶ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄντος. Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, τὸ καθαρὸν ὄν καὶ τὸ ὡς τοιοῦτον τεθὲν δυνάμει ὄν. Τὸ ἀμέσως ἢ ἀπλῶς δυνάμει ὄν διορίσαμεν, λέγει, ὡς τὸ μὴ προσήκον κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ ἐσόμενον, ὃ προσήκει νὰ ἦναι. Τὸ δὲ ὡς τοιοῦτον ὄν δυνάμει ὄν ὡς τὸ προσήκον. Τὸ μὴ προσήκον ὅμως, ἐφ' ὅσον ἐστὶ τοῦτο μόνον καὶ οὐχὶ πραγματικόν, ἐστὶ τῷ προσήκοντι οὐχὶ ἀνόμοιον, ἀλλ' ὅμοιον, καὶ διὰ τοῦτό ἐστίν ἐν τῷ προσήκοντι κεκρυμμένον, αὐτὸ ποιεῖ ἑαυτὸ ἀνόμοιον αὐτῷ, ὅταν εἰς τὸ πραγματικὸν ὄν μεταβῆ, ὡς τὸ κακὸν τοῦ παιδίου ἔτι ἐστὶν ἐν τῷ ἀγαθῷ αὐτοῦ κεκρυμμένον, καὶ ἔπειτα προέρχεται ἐξ αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως, λέγει, ἀνέφερεν ὡς παράδειγμα μόνον, δὲν δικαιούται τις ὅμως νὰ νοήσῃ τὸ μὴ προσήκον ὡς ἀρχὴν τοῦ κακοῦ· διότι ἐφ' ὅσον μένει ἐν καταστάσει δυνάμεως ἐστὶν ὡς τὸ προσήκον, ἐάν δὲ προέλθῃ ἐξ αὐτῆς, καὶ τότε δὲν ἐξηγεῖται ὡς τὸ μὴ προσήκον· παρετήρησε δὲ, λέγει, ὅτι δυνάμει τῆς ἀρχικῆς σχέσεως οὐκ ὑπέκειτο τῇ ἀποθετικότητι καὶ ἐν τῷ πραγματικῷ ὄντι, καὶ ἐπομένως οὐκ ἀνῆρετο. Διὰ τούτου ὅμως κυρίως ἐξήγησεν αὐτὸ ὡς τὸ μὴ προσήκον· καὶ ἐάν αὐτὸ τὸ ὡς τοιοῦτον μὴ προσήκον ἐξηγηθῆν ἄλλιν ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς δυνάμεως ὑψωθῆ, δύναται κυρίως νὰ κληθῆ τὸ κακόν, ἐξ οὗ δῆλον, ὅτι τὸ κακόν ὡς τοιοῦτον εἶναι κατὰ πρῶτον δυνατὸν μόνον ἐν τῷ δημιουργήματι. 3) Ὅτι τὸ δυνάμει ὄν ἀπεφῆνατο ὡς ὑποκείμενον καὶ ἐπομένως ἔθεσε τὸ καθαρὸν ὄν εἰς τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς αὐτὸ, ἐν ᾗ νοεῖται τὸ κατηγορούμενον πρὸς τὸ ὑποκείμενον. Τὸ ὑποκείμενον ὅμως κατ' αὐτὸν ἐστὶ τὸ ἐσωτερικόν, τὸ κατηγορούμενον τὸ ἐξωτερικόν· ὡς δὲ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν ὑποκείμενον τοῦ καθαρῦ ὄντος, οὕτως ἐστὶ τὸ ἐν, καθ' ὅσον αὐτὸ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ($-A + A$), ὑποκείμενον ἑαυτοῦ ὡς τοῦ ἀχώριστου ὑποκειμένου=ἀντικειμένου· τοῦτο λοιπὸν ἐστὶν οἶονεὶ τὸ ἐξωτερικώτατον, φανερώτατον τοῦ ὄντος, τὸ ἀπλῶς δυνάμει ὄν ὅμως τὸ ἐσώτατον, ἀφανέστατον.

Αἱ τρεῖς ἐννοιαὶ εἰσι μόνον διορισμοὶ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ· διὰ

δὲ τοῦτο ἐστὶ λ. χ. ὡς ἀντικείμενον μόνον ὄριστόν, καθ' ὅσον πρότερον ὠρίσθη ὡς ὑποκείμενον, καὶ ὡς ὑποκείμενον=ἀντικείμενον μόνον, καθ' ὅσον ὡς ὑποκείμενον καὶ ὡς ἀντικείμενον. Ἐντεῦθεν δὲ δῆλον, ὅτι ἡ διαφορὰ τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ ὑποκειμένου = ἀντικειμένου κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι οὐσιώδης, ἀλλ' ἀπλῆ τοῦ διορισμοῦ διαφορά. Τὸ ἀχώριστον ὑποκείμενον=ἀντικείμενον ἐστὶ μὲν, λέγει, ὁ βουλόμεθα, τοῦτο ὅμως δὲν δύναται ἀμέσως νὰ τεθῆ, διότι ἐστὶ μόνον διὰ τοῦτο τὸ ἐν τῷ ὄντι δύναμις ἢτοι μόνιμον ὑποκείμενον, διότι ἐν τῷ ὄντι δὲν δύναται καὶ νὰ βούληται ἑαυτό. Τὸ πρῶτον ὅμως, ὁ οὐδὲν ἔχει πρὸ αὐτοῦ, ὅταν εἰς τὸ ὄν μεταβῆ, δύναται νὰ βούληται μόνον ἑαυτό· αὐτό ἐστὶ τὸ μόνον χωριστόν, τὸ δι' ἑαυτό, δύναμις ὄν εἰς διττόν νόημα δηλαδή τὸ μόνον ὡς ἀντικείμενον ἑαυτοῦ δύναμις ὄν, καὶ τὸ μόνον ἐν τῇ ἀφαιρέσει ἀπὸ τῶν ἄλλων δύναμις ὄν· τοῦτο ὅμως ἐστὶ τῷ δευτέρῳ καὶ ἔτι μᾶλλον τῷ τρίτῳ ἀδύνατον, ἢ δὲν δύναται νὰ ἦναι δι' ἑαυτὰ καὶ νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τούτου, ὁ ἐστὶν ἡ ἰδία ὑπόθεσις αὐτῶν.

Ἐν τῷ τρίτῳ, ὁ ὡς τὸ ἀχώριστον ὑποκείμενον=ἀντικείμενον, ὡς τὸ πραγματικῶς εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἐλεύθερον, ἔχομεν, λέγει, ὁ βουλόμεθα, ἄρα τὸ ἀληθὲς τέλος. Μετὰ τοῦ τρίτου διορισμοῦ ἀπεκτέησαμεν, λέγει, τὸ ἐσόμενον, τὸ τέλειον, τὸ ἀπόλυτον, διότι ἡ ἐννοία τοῦ ἀπολύτου ἐστὶν ἀντίθετος τῇ ἐννοίᾳ τῆς κενῆς ἀιδιότητος καὶ τῆς κενῆς ἀπειρίας. Κενὴν ἀιδιότητα ὁ Σχελλίγγιος ὀνομάζει ἐκείνην, ἣτις ἐν ἑαυτῇ οὔτε ἀρχὴν ἔχει οὔτε τέλος. Ἐν ἐκείνοις τοῖς τρισὶν ὅμως διορισμοῖς εἰσι δεδομένα ἀρχή, μέσον καὶ τέλος, μόνον ὅτι δὲν εἶναι χωριστά, ἀλλ' ἐν ἀλλήλοις. Ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς κενῆς ἀπειρίας ἀποκλείεται πᾶν πεπερασμένον. Ἐν ἐκείνοις τοῖς τρισὶν ὅμως διορισμοῖς ἐστὶ, λέγει, τὸ ἀπόλυτον ἐν ἑαυτῷ πεπερασμένον, ἐν ᾧ ἐκτὸς αὐτοῦ ὅλως ἐλεύθερον ἢ ἀπειρον· οὐδαμοῦ ἀπειρον, ἀλλὰ πανταχοῦ πεπερασμένον, ὅμως ἐλεύθερον, διότι ἐστὶ πεπερασμένον καὶ ἀπειρον, πεπερασμένον καθὼ ὠρισμένον, ἀπειρον καθὼ οὐδὲν ἀποκλείον. Ἐνταῦθα δ' ἀπομακρύνεται, λέγει, καὶ ἡ ἐννοία τοῦ μωγοτόνου καὶ κενοῦ ὄντος, εἰς τόπον αὐτοῦ ἐτέθη τὸ διημελισμέ-

νον ἐν ἑαυτῷ συγχρόνως πολλαπλοῦν καὶ ἀπλοῦν ὄν. Ἀπὸ τοῦ Παρμενιδείου ἐνός ἐξέκλινε, λέγει, καθ' ὅσον τὸ ὑποκείμενον τοῦ ὄντος εὐθὺς διωρίσθη ὡς τὸ δύναμις ὄν, τουτέστιν ὡς ἀπόφασις (στέρησις) τοῦ ὄντος, ἢ ὁμοίᾳ τῆς δυνάμεως ἀντίκειται. Τὸ πρῶτον, ὁ θέτει ὁ Σχελλίγγιος, ἐστὶν ἴσον ἐνὶ οὐχὶ παντὶ, ὁ θὰ ἐσήμαινε μηδέν. Τὸ ὑποκείμενον κατ' ἐξοχὴν παντός ὄντος ἐστὶν ἐξ ἅπαντος πλέον ἢ μόνον ἐν οὐχὶ ὅτι ἐστὶν ἀπειρος. ἢ καθόλου οὐσία, ἀλλ' ὅτι ἐστὶν δλότης, δηλαδή τετελεσμένη καὶ ἐν ἑαυτῇ τελειότης.

Τὸ ἐσόμενον, τὸ ὑποκείμενον παντός ὄντος ἐστὶν ἀναγκαίως δλότης, οὐχὶ ὅμως ἐν ὑλικῷ χωρισμῷ, οὐχὶ ὡς 1+1+1, ὡς νὰ ἦσαν ταῦτα τὰ στοιχεῖα ὡς μέρη τοῦ ἐνός, διότι τὸ μέρος ἐστὶν ἀεὶ τοῦ ὅλου διάφορον· μέρη μόνον εἶναι, ὅπου ἀμοιβαίως ἐστὶν ἀποκλεισμός· τοιοῦτος ὅμως ἀποκλεισμός ἐνταῦθα δὲν λαμβάνει χώραν, ἀλλ' ἕκαστόν ἐστὶ τὸ ὅλον.

Τὸ δύναμις ὄν δὲν εἶναι ἐκτὸς τοῦ ὄντος καὶ τοῦ ὡς τοιοῦτου τεθέντος δύναμις ὄντος· οὐδὲν τούτων ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ ἐτέρου· ὁ Σχελλίγγιος θεωρεῖ, τοῦτο ἐστὶν ἀεὶ τὸ ὅλον. Τὸ μέρος ἐνταῦθα ἐστὶ τὸ ὅλον καὶ τὸ ὅλον ὡς ἕκαστον μέρος. Οὗτός ἐστιν ὁ τῆς τελείας πνευματικότητος χαρακτήρ· ἐν τῷ πνευματικῷ ἢ ἀρχὴ δὲν εἶναι ἐκτὸς τοῦ τέλους, καὶ τὸ τέλος ἐκτὸς τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ ἐστὶν ὅπου καὶ τὸ τέλος. Ἐὰν ἐπομένως τριαύτη ἐνότης, ὡς ἐθέσαμεν, λέγει, ἐν τῷ ἐσομένῳ, δύναται νὰ νοηθῆ μόνον ἐν τινὶ πνεύματι, ἐκερδήσαμεν, λέγει, ὅτι τὸ ἐσόμενόν ἐστὶ πνεῦμα, καὶ μάλιστα ὡς δλότης, τὸ τέλειον ἐν ἑαυτῷ τετελεσμένον καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἀπόλυτον πνεῦμα.

Μετὰ δὲ τῆς ἐννοίας τοῦ πνεύματος λαμβάνει χώραν τέλειον σημεῖον τροπῆς, τελεία τροπή. (Phil. der Offenb. Vorles. 11).

Ἡ ὅλη προσπάθεια τοῦ Σχελλίγγιου ἦτο τὸ νὰ εὑρῆ τί ἐστὶ πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτό. Τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ πρότερον μόνον κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ ὄν ὡς τὸ ἐσόμενον.

Τοῦτο ἔφερεν αὐτὸν βαθμῆδόν εἰς τὰς ἐννοίας τοῦ καθαροῦ δυνάμις ὄντος, τοῦ καθαροῦ ὄντος καὶ τοῦ ἐν τῷ ὄντι δύναμις ὄντος. Αἱ τρεῖς αὗται ἐννοιαί ἦσαν ὡς ἀναγκαῖοι τοῦ ἐσομένου

διορισμοί. Ἦτι δὲ ἐζήτησε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι διορισμοὶ δὲν δύνανται νὰ νοηθῶσιν ἐν ὑλικῷ χωρισμῷ, ἀλλὰ μόνον ὡς διορισμοὶ τοῦ πνεύματος. Τὸ ἐσόμενον ὠρίσθη ὡς πνεῦμα, καὶ ὡς τοιοῦτον τεθὲν ἢ τηρηθὲν ἐστὶ πνεῦμα καὶ μάλιστα τέλειον. Τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶ τὸ μὴ ἔχον πλέον ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἐαυτοῦ, τὸ ὄν ἐν ἐαυτῷ παντελῶς τέλειον. Κατὰ τοῦτο δὲν δύναται πλέον νὰ ὀρισθῇ ὡς δυνάμει πηγὴ ἢ αἰτία μέλλοντος ὄντος, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὡς αὐτόν, καὶ δὲν θεωρεῖται πλέον κατ' ἀναφορὰν πρὸς ἕτερον, δυνάμει ὄν μόνον, ἀλλὰ φύσει πρῶτον πρὸς ἑαυτό.

Μέχρι τοῦδε αἱ ἐννοιαὶ ἐκεῖναι τῆς Σχελλιγγίῳ ἦσαν ἐξ ἅπαντος μόνον ὡς αἱ δυνάμεις προηγηθεῖσαι μέλλοντος ὄντος. Τὸ δυνάμει ὄν ὡς τοιοῦτόν ἐστὶ δυνάμει ἀμεσος ἢ δυνατὴ πηγὴ μέλλοντος ὄντος· καὶ τὸ καθαρὸν ὄν περιέχει ἐν ἐαυτῷ πηγὴν ἔμμεσον τοῦ ὄντος. Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἔμμεσον μόνον, ἀλλὰ τὸ ἔμμεσον δυνάμει ὄν, διότι εὐκόλως δύναται νὰ προῖδῃ τις, ὅτι, ἐὰν τὸ ἀμεσον δυνάμει ὄν, περὶ οὗ εἴρηται, ὅτι ἐστὶ θεμέλιον, ὑποκείμενον τοῦ καθαροῦ ὄντος, ἐξήρχετο ἐκ τῆς ὑποτεθείσης σχέσεως καὶ ἐγένετο αὐτόν, ἀντικειμενικόν, ὅα ἔθετε τὸ καθαρὸν ὄν εἰς κατάστασιν δυνάμεως, ὃ ἐπίσης ὅα ἦτο ὡς δυνάμει ὄν. Διὰ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ δυνάμει ὄν ἦτο πᾶν δυνάμει ὄν. Κατὰ τοῦτο ἦσαν οἱ τρεῖς διορισμοὶ ὁμοῦ ὡς δυνάμεις μέλλοντος ὄντος. Ἐν τῷ τελείῳ ὁμοῦ πνεύματι δὲν δύνανται πλέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τοιαῦται. Ἐν τῷ τελείῳ πνεύματι τὸ ἀμεσον δυνάμει ὄν δὲν εἶναι πλέον δυνάμει ὄν, ἀλλὰ λύεται, ὡς εἴρηται, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ συμβεβηκός, τουτέστι τοῦ δυνάμει ὄντος ἐν μεταβατικῇ ἐννοίᾳ, καὶ οὕτως εἰσὶν, ἐν τῇ ἐνότητι αὐτῶν, τουτέστιν ἐν τῷ τελείῳ πνεύματι ὅλα ἐκεῖναι αἱ δυνάμεις οὐχὶ πλέον ὡς δυνάμεις, ἀλλ' ὡς αὐτὸ τὸ πνεῦμα, τουτέστιν ὡς ἔμμονοι διορισμοὶ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος. Αὗται ὑποχωροῦσιν αὐτῷ, ἡδὴ τὸ πνεῦμά ἐστὶ τὸ πρῶτον, τὸ πρότερον (διότι αὐτὸ δὲν εἶναι συγκείμενον ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἢ προϋλικὴ καὶ ὑπερυλικὴ ἐνότης αὐτῶν, αὐτὸ ἐστὶ φύσει οὐχὶ χρόνῳ πρότερον αὐτῶν)· αὐτὸ ἐστὶ τὸ πρότερον αὐτῶν, αὐταὶ εἰσὶν ἐπι-

βάσεις καὶ ὄρμαι κατὰ Πλάτωνα, ἵνα ἔλθωμεν εἰς αὐτὸ (ἀνυπόθετον)· ἀφικόμενοι ὁμοῦ, λέγει, καταβαίνομεν ἐξ αὐτοῦ, ἢ ἀκολουθία τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν ἀντιστρέφεται, τὸ δυνάμενον νὰ φανῇ τὸ πρότερον γίνεται ὕστερον, καὶ ἀντιστρόφως, τὸ ὕστερον γίνεται πρότερον· ἵνα ὁμοῦ ὁ Σχελλίγγιος δείξῃ ἐκ γενικῆς ἐπόψεως τὴν ἀντιστροφὴν ταύτην, παρατηρεῖ ὅτι τὸ φιλοσοφεῖν αὐτοῦ μέχρι τοῦδε ἦτο μόνον ὑποθετικόν. Ἐὰν ἢ ὄν, ἐστὶν αὐτὸ ἰδέα ἀναγκαία. Ἐν τῇ ἀμέσῳ σχέσει τοῦ πρὸς τὸ ὄν ὁμοῦ ἐστὶ ἰδέα ἀναγκαία. Ἐν τῇ ἀμέσῳ σχέσει τοῦ πρὸς τὸ ὄν ὁμοῦ ἐστὶ τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν· ἢ ὅλη ὁμοῦ αὕτη σειρά στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως, ἐὰν ὑπάρχῃ ὄν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν φανερόν εἶναι, ὅτι ἐκεῖνη ἢ τοῦ ὄντος ἰδέα, τουτέστι μιᾶς τελευταίας ἀπὸ πάσης διαφορᾶς γυμνωθείσης οὐσίας τοῦ ὄντος, δὲν εἶναι καθ' αὐτὴν ἀναγκαία, ὡς οἱ περὶ τὸν Παρμενίδην καὶ Σπινόζαν αὐτὴν ἐρμηνεύουσιν, ἀλλὰ μόνον σχετικῶς ἀναγκαία· διότι, ἐὰν μέχρι τοῦ ὄρου παντὸς νοεῖν νὰ προβῶ, λέγει, βούλομαι, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσω καὶ ὡς δυνατὸν, ὅτι πανταχοῦ ὅα ἦτο μηδέν.

Τὸ τελευταῖον ζήτημά ἐστὶ πάντοτε: διὰ τί ἐστὶ καθόλου τι, διὰ τί οὐκ ἐστὶ μηδέν; Τὸ ζήτημα οὗτο, λέγει, δὲν δύναται νὰ λυθῇ δι' ἀπλῶν ἀφαιρέσεων ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ ὄντος· ἀντὶ λοιπὸν τὸ πραγματικὸν νὰ θεμελιωθῇ διὰ τοῦ ἀφηρημένου θεμελιούται μᾶλλον τὸ ἀφηρημένον διὰ τοῦ πραγματικοῦ· πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις πραγματικότητα πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς εἶναι τὸ ἀφηρημένον ὄν· πᾶν τὸ πραγματικὸν ἐστὶν ἐξ ἅπαντος τῆ ἀμφιβολίας ἐκτεθειμένον, μάλιστα δὲ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ φιλοσοφία ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἀμφιβολίας περὶ τῆς πραγματικότητος τοῦ προκειμένου ἢ ὑπάρχοντος ὄντος· ἡ ἀμφιβολία ὁμοῦ αὕτη ἀναφέρεται πάντοτε μόνον εἰς τοῦτο τὸ πραγματικόν, εἰς τὸ ὠρισμένον, ὡς λ.χ. οἱ ἰδανικοὶ φιλόσοφοι ἠρνοῦντο τὴν πραγματικὴν ὑπαρξίν τῶν σωματικῶν ὄντων. Τὸ ζήτημα ὁμοῦ τοῦτο περὶ ταύτης τῆς ἀμφιβολίας ἔχει μόνον τὸ νόημα, ἂν τὸ πραγματικὸν τοῦτο, δηλαδή τὸ σωματικόν, ἦναι τὸ ἀληθές πραγματικὸν καὶ δὲν βούλεται νὰ ἐκλάβῃ τὸ φαινόμενον ὡς τὸ ἀληθές. Ἐὰν ἢ περὶ τῆς πραγματικότητος τῶν πραγματικῶν ὄντων ἀμφιβολία εἶχε τὸ νόημα τῆς ἀμφιβολίας περὶ τῆς πραγματικότη-

τός τοῦ πραγματικοῦ καθόλου, θὰ ἀνῆρουν οἱ περὶ τὸν Παρμενίδην τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν αὐτῶν, τὴν τοῦ ἀφηρημένου ὄντος· δὲν θὰ εἶχον καὶ δικαίωμα εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀφηρημένου ὄντος, εἰάν τι πραγματικὸν δὲν ὑπέθετον. Ἄρα ἐν τῇ τελευταίᾳ βαθμίδι ἡ ὑπόθεσις τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι τι ἀφηρημένον, ἀλλὰ τι ἀναμφισβότως πραγματικόν. Τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον πραγματικὸν δὲν δύναται νὰ ζητηθῇ ἐν ἐκείναις ταῖς ἀρχαῖς, αἰτινές εἰσιν ἀπλῶς δυνάμεις μέλλοντος ὄντος· τοῦτο τὸ πραγματικὸν κυρίως δύναται νὰ ᾖ μόνον τὸ πνεῦμα. Τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ πραγματικότης, ἣτις ἐστὶ πρὸ τῶν δυνάμεων, ὡς δὲν ἔχει πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ μεθ' ἑαυτὸ, διότι ἐν αὐτῷ εἰσὶν ἐνέργειαι ὡς μετέχουσαι τῆς πραγματικότητος αὐτοῦ οὐχὶ δ' ὡς πραγματικαὶ αἱ δυνάμεις ὅμως εἰσὶ οὐχὶ τοῦ ὄντος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐτέρου ὄντος διαφόρου, εἰσὶ μόνον καθ' ὅσον νοοῦνται ὑπὲρ αὐτὸ προβαίνουσαι· ὡς δυνάμεις ἐτέρου ὄντος προέρχονται μετὰ τὸ πνεῦμα.

Αἱ δυνάμεις εἰσὶν ἀρχαὶ τοῦ ὄντος οὐχὶ τοῦ πνεύματος ἢ τῆς οὐσίας αὐτοῦ· οὐχὶ διότι αὐταὶ εἰσὶν, ἐστὶν αὐτὸ (πνεῦμα), ἀλλὰ διότι αὐτὸ ἐστὶν, εἰσὶν αὐταί· αὐταὶ εἰσὶν ἀρχαὶ τοῦ ὄντος τοῦ σκοπούμενου νὰ ἐξηγηθῇ ἐξ ἀρχῆς· αὐταὶ εἰσὶν κυρίως αἱ ἀρχαὶ τοῦ συνόλου γενομένου ὄντος· καὶ φυσικόν, λέγει, ἐστὶν, ὅτι ἡ φιλοσοφία πρέπει πρῶτον νὰ γείνη βεβαία τῶν ἀμέσων τούτων ἀρχῶν τοῦ ὄντος. Ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἐστὶ τὸ νὰ νοήσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ ὄν τὸ μὴ ἔχον τὴν αὐτοῦ κατάληψιν ἐν αὐτῷ, διότι παρίσταται ὡς μὴ ἀρχικόν. Ἐν τῇ ἐξηγήσει ὅμως ταύτῃ εἰσὶ βαθμίδες. Ἡ πρώτη παρατήρησις ἐστὶ τὸ νὰ διακριθῶσιν ἀμεσοί τινες ἀρχαὶ τοῦ ὄντος πάντοτε ἐν τῷ διαφόρῳ ὄντι ἐπανερχόμεναι καὶ ὡς αἱ αὐταὶ ἐμφανιζόμεναι.

Ἡ ὅλη πρώτη περίοδος τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, λέγει, ἀπέβλεπεν εἰς ζήτησιν τούτων τῶν ἀρχῶν· ἡ νεωτέρα φιλοσοφία εἰς τοῦτο ὑψώθη βραδέως, τέλος ἀνεῦρε τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐν τῇ καθαρότητι αὐτῶν· διότι, εἰάν λ.χ. ὁ Καρτέσιος ἀνάγῃ τὸν ὅλον κόσμον εἰς ὕλην καὶ νοεῖν ὡς ἀπολύτους ἀντιθέσεις, οὔτε ἡ ὕλη οὔτε τὸ νοεῖν ἦτο ἀρχὴ ἀληθῆς, ἀρχὴ καθαρὰ τοῦ ὄντος. Οὕτως ἔχει καὶ περὶ τῆς νοητικῆς καὶ ἐκτεταμένης τοῦ Σπινόζου οὐσίας

καὶ τῆς παραστατικῆς τοῦ Λεϊβνιτίου δυνάμεως ὡς μόνης ἀρχῆς τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ κόσμου ὑποτεθείσης. Ἡ ἄλλη τῶν νεωτέρων χρόνων φιλοσοφία ἢ ἐν τοῖς σχολείοις ἐπικρατοῦσα ἐγκατέλιπεν ὅλως τὴν ζήτησιν τῶν ἀμέσων τοῦ ὄντος ἀρχῶν, εἰ καὶ τὸ πρῶτον πρόβλημα ἦτο τὸ νὰ ἐπαχθῇ τὸ ὄν εἰς τὰς ἀμέσους αὐτοῦ ἀρχὰς· διότι δὲν δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ ἐκ τῆς ἀλόγου ἐκτάσεως τοῦ ὑπάρχοντος καὶ γενομένου ὄντος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ὑψίστην αἰτίαν ἀμέσως χωρὶς τῶν μέσων ἀρχῶν. Τὸ μέσον τοῦ ἐμπειρικοῦ ὄντος καὶ τῆς μεγίστης αἰτίας κυρίως εἰσὶν αἱ ἀμεσοὶ τοῦ ὄντος ἀρχαί. Ἐντὶ τούτων ἡ νεωτέρα φιλοσοφία εἶχε μόνον ἐννοίας ὡς μέσα ὑποκειμενικά, καὶ ἱκανὸν ἐφάνη αὐτῇ, εἰάν ὁ θεὸς συνδέεται μετὰ τοῦ κόσμου διὰ τοιούτων ἐννοιῶν, καὶ ἀδιάφορον ὑπελήφθη πῶς ταῦτα ἀντικειμενικῶς μετ' ἀλλήλων συνέχονται.

Ὁ Σχελλίγγιος μεμνημένος τῶν ἀπλῶν ἐννοιῶν τοῦ νοῦ, δι' ὧν ἡ προτέρα φιλοσοφία ἐνόμιζεν, ὅτι δύναται νὰ προβῇ, παρατηρεῖ, ὅτι αἱ ἀρχαὶ τοῦ ὄντος δὲν εἶναι κατ' αὐτὸν ἀπλᾶ κατηγορίαι· ἐνδέχεται, λέγει, νὰ ὑπολάβῃ τις τὸ πρῶτον δυνάμει ὄν ὡς κατηγορίαν τοῦ δυνατοῦ, τὸ καθαρὸν ὄν ὡς κατηγορίαν τοῦ πραγματικοῦ καὶ τὸ προσῆκον ὡς κατηγορίαν τοῦ ἀναγκαίου. Τοῦτο ὅμως, λέγει, θὰ ἦτο παντελῆς παρανόησις· ἀλλὰ τὸ δυνάμει ὄν δὲν εἶναι ἡ καθόλου ἐννοία, ἢ τῆς δυνατότητος, εἰς τὸ συγκεκριμένον ἐφαρμοστή, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίου παντελῶς ἴδιον, ἐστὶν ἡ κατ' ἐξοχὴν δύναμις, ἡ πρώτη, τὸ πρῶτον ὑποκείμενον πάσης γενέσεως καὶ κατὰ τοῦτο καὶ παντὸς γενομένου ὄντος.

Ἡ προτέρα φιλοσοφία ἐνόμιζεν, ὅτι δι' ἀπλῶν καθόλου ἐννοιῶν δύναται νὰ συνδιαλλάξῃ τὴν σχέσιν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου.

Ὁ Κάντιος ἔδειξε τὴν ὁδὸν ταύτην ἀνυπόστατον καὶ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀκουσίως ἠνέωξε τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἐπιστήμην, τὴν δυναμένην νὰ διῶδῃ τὴν πραγματικὴν συνέχειαν.

Ὁ Πίχθιος ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ἔλθῃ ἡ φιλοσοφία πάλιν εἰς τὰς πραγματικὰς ἀρχὰς ὡς ἀντιθέσεις ἐγὼ καὶ μὴ ἐγώ· ἡ ἀντιθέσις αὕτη περιέχει πλέον ἢ νοεῖν καὶ ἔκτασιν. Ἐπειδὴ

ὁμοῦ δὲ Φίλοιοι ἐνόησε τὸ ἐγὼ μόνον τὸ ἀνθρώπινον, δὲν ἡδύνα-
τό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ διακρίσει δέδοται ἡ ἀληθοῦς ἀρ-
χὴ τοῦ ὄντος· αὕτη ὁμοῦ ἐφερὲν εἰς αὐτήν.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ταυτότητος ἦλθεν εἰς τὰς καθαρὰς ἀρχὰς
ὡς δεῖξασα, ὅτι ἐν τῷ πραγματικῷ ὄντι οὔτε καθαρὸν ἀντικει-
μενικὸν ἀπαντᾶται οὔτε καθαρὸν ὑποκειμενικὸν, ἀλλ' ἐν τῷ ἀν-
τικειμενικῷ οὐσιωδῶς ἐστὶν ὑποκειμενικὸν, καὶ ἐν τῷ ὑποκειμε-
νικῷ ἀντικειμενικὸν, ἐπομένως ἀντικειμενικὸν καὶ ὑποκειμενι-
κὸν δὲν ἀποκλείουσιν ἀλλήλα. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐνοή-
θησαν ὑποκειμενὸν καὶ ἀντικειμενὸν ὡς καθαρὰ ἀρχαί, καὶ οὕ-
τως αὐτοῖς εὐρεθεῖσιν τῶν ἀμέσων τοῦ ὄντος ἀρχῶν κατέστη τῇ
φιλοσοφίᾳ δυνατὸν νὰ ζητήσῃ νὰ καταστήσῃ πάντα ἔμμεσα καὶ
νὰ παραλάβῃ εἰς ἑαυτὴν τὸν πραγματικὸν κόσμον. Ὁ πραγμα-
τικὸς κόσμος ἔγεινε περιεχόμενον τῆς φιλοσοφίας καταληφθεὶς
ὡς πρόοδος, ὡς γένεσις, ὡς ἰδιοδράνεια ἀπὸ τῆς τελευταίας βαθ-
μίδος μέχρι τοῦ πνευματικοῦ, ὡς ὑπεροχὴ τοῦ ὑποκειμενικοῦ
ὑπὲρ τὸ ἀντικειμενικὸν, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἦτο τὸ ἐγγὺς βῆμα εἰς τὴν
ἀπόλυτον αἰτίαν, ἣτις ἡδύνατο νὰ ὀρισθῇ ὡς ἡ δίδουσα τῷ ὑπο-
κειμενικῷ τὴν νίκην ὑπὲρ τὸ ἀντικειμενικόν· ἐστὶ λοιπὸν πάν-
τοτέ τι τὸ νὰ εὐρεθῶσιν αἱ ἀρχαὶ αὗται τοῦ ὄντος, ὧν ἐκτός
ἀλλαι νὰ νοηθῶσι δὲν δύνανται· ἐν αὐταῖς εἰσι δεδομέναί εἰσι
αἱ σχέσεις, αἳ δύνανται νὰ ἔχῃ τὸ πρὸ τοῦ ὄντος καὶ ὑπὲρ αὐτό.
Τὸ δ' ἐγγίστα τοῦ ὄντος κατὰ Σχελλίγγιόν ἐστι τὸ ἀμέσως δυ-
νάμει ὄν, ὃ, ἵνα ᾗ, οὐδενὸς ἄλλου δεῖται εἰμὴ τοῦ βούλεσθαι, ὃ
διὰ τοῦτο διωρίσθη μόνον ὡς βούλησις ἡρεμοῦσα· ἐγγὺς τούτου
τοῦ ἀμέσου δυνάμει ὄντος δύνανται νὰ νοηθῇ τὸ ἐμμέσως νὰ ἦναι
καὶ νὰ βούληται δυνάμενον, περὶ οὗ δύνανται εὐκόλως νὰ δειχθῇ,
ὅτι φύσει δύνανται νὰ ἦναι μόνον τὸ καθαρὸν ὄν, νὰ μεταβῇ ἐκ
δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, νὰ γέλῃ πραγματικόν, καθ' ὅσον τίθε-
θεται εἰς ἐνέργειαν, ὃ λοιπὸν ὑψηθέτερον οὐτοῦτον, ὑφ' οὗ πρέπει
εἰς ἐνέργειαν νὰ τεθῇ, ὡς τὸ καθαρὸν ὄν νὰ ἀναιρεθῇ. Παρὰ δὲ
τὰ δύο ταῦτα δύνανται ὡς δι' αὐτῶν μεσολαβηθὲν νὰ νοηθῇ ὡς
τρίτον, τὸ ὡς τὸ καθαρὸν δυνάμει ὄν, ὡς καθαρὰ ἐλευθερία πρὸς
τὸ ὄν, εἰς τὸ ὄν ἐρχόμενον, ὅπερ οὐδὲ τῷ πρώτῳ ἐστὶ δυνατὸν,

διότι αὐτὸ ἐν τῷ ὄντι παύει τοῦ νὰ ἦναι δυνάμεις, οὐδὲ τῷ δευ-
τέρῳ, ὃ ζητεῖ ἐν τῷ πραγματικῷ ὄντι νὰ ἀντικαταστήσῃ μάλ-
λον ἑαυτὸ εἰς τὸ καθαρὸν ὄν καὶ νὰ ἀναιρέσῃ ὡς δυνάμιν. Εὐκό-
λως δείκνυται, λέγει, ὅτι αἱ τρεῖς αὗται δυνάμεις τοῦ ὄντος δύ-
νανται νὰ νοηθῶσιν μόνον ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ· διότι λ. χ. τὸ
καθαρὸν ὄν δύνανται νὰ νοηθῇ μόνον ὡς ἀπόφασις (στέρησις) τῆς
δυνάμεως, ἡ δὲ ἀπόφασις αὕτη τῆς δυνάμεως δύνανται νὰ νοηθῇ
μόνον ὡς δεύτερος διορισμὸς μιᾶς οὐσίας ἢ ἐνὸς ὑποκειμένου, ὃ
κατὰ τὸν πρῶτον διορισμὸν τοῦ ἐστὶ δυνάμεις. Ἐπίσης δὲ δύ-
νανται καὶ ἡ τρίτη δυνάμεις νὰ νοηθῇ μόνον ὡς ἀπόφασις τῆς
μονομεροῦς δυνάμεως καὶ τοῦ μονομεροῦς ὄντος· καὶ αὕτη ὁμοῦ
ἢ διπλῆ ἀπόφασις ἐστὶ δυνατὴ μόνον ὡς τρίτος διορισμὸς ἐνὸς
ὑποκειμένου, ὃ κατὰ προτέρους ἤδη διορισμοὺς ἐστὶ μονομερῆς
δυνάμεις καὶ μονομερὲς ὄν. Ἄρα ἐστὶν ἐν ὑποκειμένῳ, ὃ τὰ τρία
ἐστὶ, καὶ ἡ ἐνότης ἢ ἐν τούτῳ τῷ ὑποκειμένῳ νοουμένη δύνα-
ται νὰ ἦναι μόνον πραγματικὴ, τουτέστι πνεῦμα. Ἄρα διὰ τῆς
πλειότητος τῶν ἀρχῶν ἦλθομεν, λέγει, ἐκ τῆς ἀφηρημένης ἐνό-
τητος τοῦ Παρμενίδου εἰς πνευματικὴν. Μέχρι τούτου τοῦ ση-
μείου, λέγει, ἦτο ἡ ὅλη ἀνάπτυξις ἡμῶν ὑποθετικὴ. Ἐὰν ὄν
προέρχεται, δύνανται νὰ προέλθῃ μόνον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀκολουθίᾳ·
διὰ τί ὁμοῦ προέρχεται ὄν;

Ἡ πρώτη πραγματικότης, λέγει, δέδοται ἡμῖν ἐν ἐκείνῳ τῷ
πνεύματι, περὶ οὗ δύνανται νὰ λεχθῇ ὅτι, ἐὰν ὑπάρχῃ ὄν λογι-
κὸν ἢ ἐλευθέρως τεθὲν (ἀμφότερά ἐστὶν ὄν), πρέπει νὰ ἦναι ἐκεῖ-
νο τὸ πνεῦμα· δὲν ἐννοήσαμεν ὁμοῦ, λέγει, ἀπόλυτόν τινα τοῦ
αὐτοῦ ἀναγκαιότητα καὶ οὐδ' ἐκ τοῦ λόγου αὐτὸ παρηγάγομεν·
διότι πάντοτε δυνάμεις, λέγει, νὰ ἐρωτῶ διὰ τί ἐστὶ λόγος καὶ
οὐχὶ ἀλογία; ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι, ἵνα ᾗ λογικόν, εἰ καὶ
ἡδύνατο κατὰ τὴν πρώτην πρόοδον οὕτω νὰ φανῇ, ἀλλ' ἀντι-
στρόφως· τὸ λογικὸν καὶ αὐτὸς ὁ λόγος εἰσι μόνον, διότι ἐκεῖνο
τὸ πνεῦμά ἐστι, περὶ οὗ δυνάμεθα διὰ τοῦτο μόνον νὰ εἴπωμεν,
ὅτι ἐστὶν, ὅπερ σημαίνει, ὅτι ἐστὶν ἄνευ θεμελίου, ἄνευ ἀρχῆς,
ἢ ἀπλῶς ἐστὶ, διότι ἐστὶν, ἄνευ πάσης αὐτοῦ προηγουμένης ἀ-
ναγκαιότητος.

Δι' ὅλης τῆς μέχρι τοῦδε ἀναπτύξεως, λέγει, ἔδειξεν ὅτι, ἐάν τι λογικὸν ὄν ἦναι ἢ ἔσται, πρέπει νὰ ὑποθέσῃ ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα· οὕτως ὅμως οὐδεὶς ἔτι λόγος ἐδόθη περὶ τοῦ εἶναι τούτου τοῦ πνεύματος· λόγος περὶ αὐτοῦ θὰ ἐδίδοτο μόνον τότε διὰ τοῦ λόγου, ἐάν τὸ λογικὸν καὶ αὐτὸς ὁ λόγος ἔπρεπε νὰ τεθῶσιν ἀπολύτως. Τοῦτο ὅμως κυρίως δὲν λαμβάνει χώραν, διότι ἐστὶν (ἀπολύτως ἐκπεφρασμένον) δυνατὸν ἐπίσης ἢτι οὐδεὶς λόγος καὶ οὐδὲν λογικὸν ὄν ἐστίν· λόγος καὶ λογικὸν ὄν ἐστὶ μᾶλλον, διότι ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ λόγου, ἡ δοθεῖσα κατὰ πρῶτον ἐν ἐκείνῳ τῷ τελείῳ πνεύματι. Οὐχὶ ὁ λόγος ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ τελείου πνεύματος, ἀλλὰ μόνον, ἐπειδὴ αὐτὸ ἐστίν, ἐστὶ λόγος· οὕτω δὲ καταστρέφεται ἡ βάσις πάσης λογικῆς φιλοσοφίας τουτέστιν ἡ βάσις παντὸς συστήματος ὑψούντος τὸν λόγον εἰς ἀρχήν. Μόνον ἐπειδὴ ἐστὶ πνεῦμα τέλειον, ἐστὶ λόγος. Τοῦτο ὅμως ἐστὶν ἀνευ θεμελίου, ἀνευ ἀρχῆς, βάσεως, ἀπολύτως, ἐπειδὴ ἐστίν. Ἦντεῦθεν ὅμως δὲν ἔπεται, ὅτι αὐτὸ θὰ ἦτο ἀπολύτως ἀναπόδεικτον· διότι μᾶλλον ἢ ὅλη (θετικὴ) φιλοσοφία δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἢ ἀπόδειξις τούτου τοῦ ἀπολύτου πνεύματος. Αὐτὸ οὐδὲν ἔχει πρότερον, ἀλλ' ἐστὶ τὸ ἀπολύτως πρότερον, καὶ ἐπομένως ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου προτέρου δύναται τις εἰς αὐτὸ νὰ ἀφίχθῃ· διότι ἔπρεπε τις, καὶ ἂν μετεχειρίσθῃ ἐκείνας τὰς ἀρχὰς τῶν ὄντων ὡς βαθμίδας αὐτῶν, ἵνα εἰς αὐτὸ ἔλθῃ, νὰ νοήσῃ ὅτι αὐτὰ ἦσαν μόνον δι' ἡμᾶς καὶ μόνον πρὸς προπαιδευτικὸν (διδασκτικὸν) σκοπὸν· ὅτι ὅμως ἐθεωρήσαμεν, λέγει, ἐξ ἀντικειμένου, τουτέστιν ὑπὸ τὴν ἐποψίν ἐκείνου τοῦ πνεύματος, ἀντιστρέφεται ἡ σχέσις, καὶ αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ εἶσι μᾶλλον τὸ ὕστερον αὐτοῦ, συνέπεια, τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα δύναται μὲν νὰ ἀποδειχθῇ διὰ τούτων τῶν ἀρχῶν, δὲν δύναται ὅμως δι' αὐτῶν ὡς διὰ τοῦ προτέρου αὐτοῦ ν' ἀποδειχθῇ, ἀλλὰ μόνον ὡς διὰ τοῦ ὑστέρου αὐτοῦ, τουτέστιν αὐτὸ δύναται μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἀποδειχθῇ. Ἐν μὲν τῇ φυσικοθεολογικῇ ἀποδείξει ὁ κόσμος ποιεῖται τὸ πρότερον τῆς ἀποδείξεως, ὁ θεὸς τὸ ὕστερον. Ἐν δὲ τῇ θετικῇ φιλοσοφίᾳ τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶ τὸ πρότερον, τὸ δ' ἀφ' οὗ τις ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὕστερον· διὰ τοῦτο ὁ Σκελλίγγιος λέγει,

ὅτι ἡ θετικὴ φιλοσοφία ὡς πρὸς τὸν κόσμον ἐστὶν ἐπιστήμη ἐκ τῶν προτέρων, ἀρχομένη ὅλως ἀπ' ἀρχῆς, παράγουσα πάντα ἐκ τοῦ προτέρου, ὡς πρὸς τὸ τέλειον πνεῦμα ὅμως (τὸν θεόν) ἐστὶν ἐπιστήμη ἐκ τῶν ὑστέρων.

Ἡ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας ἐστὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς· κατὰ τοῦτο δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας κεῖται ἐν τῷ τελείῳ αὐτῆς, διότι αὐτὴ δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἢ πραγματοποίησις τῆς ἀρχῆς αὐτῆς· ὥστε τὸ πνεῦμα τίθεται ἀρχὴ καὶ τέλος. Ἐὸ τέλειον πνεῦμα πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ ὡς ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας. Ἐν τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι πρέπει νὰ εὐρεθῶσι καὶ ὅλαι αἱ τοῦ ἐξηγήσεως δεομένου ὄντος δυνάμεις, αὐτὰ ὅμως δὲν θέλει περιέχει ἀμέσως ὡς δυνάμεις τούτου τοῦ ὄντος, ἀλλ' ὡς διορισμοὺς ἑαυτοῦ, τοῦ ἰδίου ὄντος αὐτοῦ· μόνον ἐμμέσως δύνανται νὰ παρασταθῶσιν ὡς δυνάμεις τοῦ ἀπ' αὐτοῦ διαφόρου ὄντος. Οὗτοι οἱ διορισμοὶ ἐν αὐτῷ δὲν εἶναι ὡς ὑπερβατικοί, ἀλλ' ὡς ἔμμονοι, οὐχὶ ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔξω τροπῇ (πρὸς μέλλον δυνατόν ὄν), ἀλλ' ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔσω τροπῇ καὶ διὰ τοῦτο οὐχὶ ὡς ἕτερον αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς τοῦτο αὐτό. εἶναι εὐκόλον, λέγει, νὰ νοήσῃ τις ὅτι τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον πνεῦμα πρέπει ἐνταύτῳ νὰ ἦναι τὸ τέλειον, τὸ αὐτάρκες, οὐδενὸς τῶν ἔξω αὐτοῦ δεόμενον, τουτέστι τέλειος ὁλότης, ἀπόλυτος. Αὕτη ὅμως ἡ ὁλότης πρέπει ἐν αὐτῷ νὰ ἦναι πρὸς τὰ ἔσω τραπεῖσα, τουτέστι μόνον εἰς τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἀναφερομένη· διότι, ἐάν ἡ ὁλότης αὕτη ὡς τοιαύτη ἦτο ἐν αὐτῷ, ἐάν εἰς τι ἐξωτερικὸν ἀμέσως ἀνεφέρετο, θὰ ἦτο τρόπον τινὰ ἀνάγκη τις ἐν αὐτῷ τοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτοῦ.

Ἐὸ τέλειον πνεῦμα καὶ διὰ τοῦτο ἀπολύτως ἐλεύθερον δύναται κατὰ Σκελλίγγιον νὰ ἦναι μόνον ἐκεῖνο, ὃ προβαῖνον ὑπὲρ πᾶν ἴδιον ὄν, ἐν οὐδενὶ δεσμευμένον, οὐδὲν ἐκτὸς αὐτοῦ ζητοῦν ἢ ἐλκόμενον, οὐδενὸς ἐκτὸς αὐτοῦ δεόμενον, ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ τέλειον, ἀληθὴς ὁλότης. Αὕτη ἡ ὁλότης κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἢ θετικὴν αὐτῆς σημασίαν παρίσταται ὡς ἑξῆς.

Ἐὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶ 1) τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα (ansich seiend), ἐπομένως καθόλου τὸ ὄν, ὅπου λοιπὸν δὲν δύναται νὰ γείνη λόγος περὶ ὄντος ὑπὲρ αὐτὸ προβαίνοντος, ἢ ἤδη ἐστὶν ὑπάρ-

χον πνεῦμα· ἴδια ὅμως ἐστὶν (τὸ πνεῦμα) ἄμεσον ἢ κατὰ πρῶτον τὸ ἐν ἑαυτῷ, τουτέστι τὸ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπερχόμενον, οὐχ ὡς ἀντικείμενον πνεῦμα ὄν, ἀλλ' ὡς ὑποκείμενον, δύναται τις εἶπειν.

Τοῖς πλείστοις ἐστὶ δυσχερὲς τὸ νὰ νοήσῃσι τὴν πρώτην ταύτην ἐννοίαν, διότι πᾶσα κατάληψις ὑφίσταται ἐν τῇ αὐτεξαντικειμενώσει. Ἐνταῦθα ὅμως πρόκειται τὸ ἀπολύτως μὴ ἀντικειμενικὸν νὰ νοήσῃ ἑαυτὸ ἐν τῇ μὴ ἀντικειμενικότητι αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος καταλαμβάνει ἔτι εἰς τί δύναται νὰ ἔλθῃ διὰ τῆς κινήσεως τοῦ νοεῖν αὐτοῦ· αὕτη ὅμως ἡ πρώτη ἐννοία καταλαμβάνεται μόνον ἐν τῇ μὴ κινήσει καὶ νοεῖται πραγματικῶς. Ἴσως δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ ἐνταῦθα ὑποτεθέν ἐστὶ τὸ τέλειον πνεῦμα ὡς καθαρὸν αὐτὸ, ἐν παντελεῖ ἀπαλλαγῇ, ἀπολύτῳ ἀγνοίᾳ ἑαυτοῦ, ὅπου αὐτὸ (ἐὰν τὸ γινώσκῃν τίθεται ἀντίθετον τῷ εἶναι) τρόπον τινά ἐστὶ τὸ καθαρώτατον, διὰ τοῦτο ὅμως καὶ τὸ ἀπροσιτώτατον ὄν, ὃ ἐστὶν ἡ ἐδρα τῆς καθαρότητος ὄντοτης, τὸ ὄν, ἐξ οὗ ὁ νοῦς οὐδὲν νὰ κερδήσῃ δύναται, ὃ ὁ νοῦς μόνον σιωπῶν ἐκφράζει καὶ μόνον μὴ βουλόμενος νὰ γνωρίσῃ γνωρίζει, διότι δὲν γινώσκειται ὡς τὸ ἀντικείμενον ἐν ἑτέρῳ γινώσκῃν, ἐν ᾧ τις ἐξίσταται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῷ μένειν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἡρεμεῖν.

Τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶν οὐ μόνον τὸ ἐν ἑαυτῷ, διότι ἐστὶν ὀλότης, ἀλλ' ἐστὶ 2) καὶ δι' ἑαυτὸ (fürsichseiend) πνεῦμα, τὸ ἀντικειμενικόν. Πρὸ τοῦ νὰ ἦναι τι δι' ἑαυτὸ, τουτέστιν ὡς ἀντικείμενον ἑαυτοῦ, πρέπει νὰ ἦναι ἐν ἑαυτῷ. Τὸ δι' ἑαυτὸ πνεῦμα, τουτέστι τὸ ὄν ὡς ἑαυτοῦ ἀντικείμενον πνεῦμα ὑποθέτει τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα. Τὸ δι' ἑαυτὸ πνεῦμα σημαίνει, ὅτι τὸ δι' ἑαυτὸ ἐστὶν ὡς τὸ ἐν ἑαυτῷ· ὡς τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα δὲν εἶναι δι' ἑαυτὸ, οὕτω δὲν εἶναι τὸ δι' ἑαυτὸ ἐν ἑαυτῷ· αὐτὸ ἐστὶ μᾶλλον τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἀφ' ἑαυτοῦ μακρυνόμενον. Ἐὰν τὸ πνεῦμα ἦναι ὡς τὸ ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀπολύτως ἐσωτερικόν, κεκρυμμένον καὶ οἷον ἀόρατον ἑαυτοῦ, ἐστὶν αὐτὸ ὡς τὸ δι' ἑαυτὸ (τουτέστιν διὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ) τὸ ἐξωτερικόν, σχετικῶς οἷον δρατὸν τοῦ πνεύματος· ἐστὶν εὐκολον, λέγει, νὰ νοήσῃ τις, ὅτι ἐν ταύτῃ

τῇ μορφῇ τοῦ πνεύματος οὐδεμίαν ἴδια βούλησιν ἐστὶν. Ἡ φύσις τοῦ δι' ἑαυτὸ ὄντος πνεύματος ἐστὶ μόνον νὰ ἦναι δι' ἑαυτὸ, τουτέστι διὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ, νὰ δώσῃ ὅλως αὐτῷ ἑαυτὸ· ὡς ἐξ ἑτέρου νὰ εἴπωμεν δυνάμεθα, ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἐν ἑαυτῷ πνεύματος νὰ ἦναι μόνον ἐκεῖνο, δι' ὃ τὸ ἕτερον ἐστὶν· τὸ ἐν λησμονεῖ ἑαυτὸ οἷον ἐν τῷ ἑτέρῳ· οὐδέτερον; ἔν' οὕτως εἴπωμεν, ἑαυτοῦ ἕνεκά ἐστὶ· τὸ ἐν ἑαυτῷ ἐστὶ μόνον, ἵνα ἔχῃ ἑαυτὸ ὡς τὸ δι' ἑαυτὸ, τὸ δι' ἑαυτὸ ἐστὶ μόνον ἵνα ἑαυτὸ παραδώσῃ τῷ ἐν ἑαυτῷ· ἐστὶν εὐκολον, λέγει, νὰ ἐννοήσῃ τις, ὅτι, ἐὰν τις ἐννοήσῃ ὄν τὸ ἑαυτὸ δίδον μόνον, τὸ φανερόν, τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἀφ' ἑαυτοῦ μακρυνόμενον, τότε τὸ δι' ἑαυτὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν, καὶ ἐν ᾧ οὐδὲν ἐστὶ μὴ ὄν. Αὐτὸ ἐστὶν, ὃ ὅλως καὶ ἀπλῶς ὄν. Ἐὰν τις μείνῃ ἐν ταύτῃ τῇ σημασίᾳ τοῦ ὄντος, ἐπεταί, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ νοήματι τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα ἐστὶν ἀπόλυτος ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ ὄντος, μάταιον μὴ ὄν, τὸ μὴ ὄν ὅμως ἐν τούτῳ τῷ νοήματι ἐστὶ μόνον ὄν ἐν ἄλλῃ σημασίᾳ· τὸ ὄν τοῦ ἐν ἑαυτῷ πνεύματος ἐστὶ τὸ κεκρυμμένον μόνον, τὸ μὴ ἀντικειμενικόν, τὸ εἰς ἑαυτὸ ἀποσυρθέν, μόνον ἐν ἑαυτῷ ὄν, μόνον οὐσιώδες ὄν. Μετεχειρίσθημεν, λέγει, διὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα τὴν ἑκφρασιν αὐτὸ ἐστὶν ἐν ἀπολύτῳ ἀποχῇ ἀπὸ τοῦ ὄντος, δηλαδὴ τοῦ ἐκτὸς ὄντος. Αὐτὸ ἐστὶν ἐν αὐτῇ, διότι ἐστὶ καθαρὸν αὐτὸ, μόνον αὐτὸ, οἷον ὑποκείμενον ἄνευ παντὸς κατηγορουμένου. Αὕτη ἡ καθαρὰ αὐτότης παρίσταται ὡς ἀπόλυτος μὴ αὐτότης· διότι ἀτομικόν ἐστὶν αὐτὸ, ἀφ' ἑαυτοῦ, αὐτάτομον, ὃ ἐνισχύει ἑαυτὸ, ἑαυτῷ κατηγορούμενον ζητεῖ ἢ νὰ λάβῃ βούληται. Ἡ αὐτὴ μὴ αὐτότης ἐστὶν, ἄλλως ὅμως, ἐν τῷ δι' ἑαυτὸ πνεύματι, ἐν ᾧ ἔχει ἑαυτὸ, οἷον ἄνευ ἑαυτοῦ, ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ πνεύματι, δι' ὃ μόνον ἐστὶν· ἐστὶ τελεῖα ἀμοιβαία αὐτολησμονησία, ἐν ᾗ ἡ ἴδια ῥίζα, ἐκάστου οὐδόλως ὑπ' ὄψιν λαμβάνεται· ἀμφοτέροις λοιπὸν ἐστὶν ὅλως ὁμοία καθαρότης καὶ ἀπειρία, διότι ἕκαστον, καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ δι' ἑαυτὸ πνεῦμα, ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ ἀπειρον, ἐν ᾧ πρὸς ἀλληλά εἰσι πεπερασμένα, διότι τὸ ἐν δὲν εἶναι τὸ ἕτερον.

Ἄνευ δυνάμεθα ὅμως νὰ μείνωμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ πνεύματος

μορφῇ, τῷ δι' ἑαυτὸ πνεύματι, διότι ἐν ἐκάστη ἀμφοτέρων τῶν μορφῶν ἐστὶ σχετικὴ ἀποθετικότης τοῦ ἐν τῇ ἑτέρᾳ μορφῇ τεθέντος.

Τὸ τέλειον ἀπαντᾶται κατὰ πρῶτον, ὅταν τὸ ἐν ἀμφοτέροις κεχωρισμένον ἐνωθῇ ἐν ἐνί.

Τὸ τέλειον πνεῦμα λοιπὸν ἐστὶ β) τὸ ἐν ἑαυτῷ ἦτοι ὑποκειμενικῶς δι' ἑαυτὸ, τὸ ὡς ὑποκείμενον=ἀντικείμενον, ὥστε αὐτὸ ἐστὶν οὐχὶ ἐν δυοῖς κεχωρισμέναις μορφαῖς, ἐν τῇ μιᾷ μόνον ἐν ἑαυτῷ, ἐν τῇ ἑτέρᾳ μόνον δι' ἑαυτὸ, ἐν τῇ μιᾷ μόνον ὑποκείμενον ἐν τῇ ἑτέρᾳ μόνον ἀντικείμενον, ἀλλ' ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ μορφῇ, ἄρα ἀχωρίστως, καὶ χωρὶς πράγματι νὰ δύνωνται νὰ ἦναι δύο, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, ὡς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμά ἐστι συνειδὸς καὶ κάτοχον ἑαυτοῦ, τρόπον τινὰ ἐστὶ δύο, ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, χωρὶς ὅμως πράγματι νὰ ἦναι δύο, ὡς καίτοι δυὰς μένει ἐν, ἢ ὅλως ὑποκείμενον καὶ ὅλως ἀντικείμενον, χωρὶς μίξεως καὶ χωρὶς τὰ δύο νὰ περιορίζωσιν ἢ θολῶσιν ἀμοιβαίως ἑαυτά.

Οἱ δύο κατ' ἀρχὰς κεχωρισμένοι ἐν τέλει δὲ συνηνωμένοι διαφορισμοὶ τοῦ ἀπλῶς ἐν ἑαυτῷ καὶ τοῦ ἀπλῶς δι' ἑαυτὸ ἐνοῦνται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ παρ' ἑαυτῷ ὄντος (1).

Τὸ παρ' ἑαυτῷ δὲν εἶναι ἀναγκαίως τὸ ἐν ἑαυτῷ, οὐδαμῶς ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ μακρυνθῇ δυνάμενον, οὐδαμῶς ἐν ἑαυτῷ νὰ ἦναι δυνάμενον (ὡς τὸ πνεῦμα ἐν τῇ δευτέρᾳ μορφῇ αὐτοῦ), ἀλλ' ἐστὶ τὸ δυνάμενον νὰ μακρυνθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ, νὰ ἐνεργῇ, χωρὶς νὰ ἦναι ἥττον ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἀντιστρόφως, ὡς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Ἡ συνέπεια λοιπὸν ἐστὶν ὅτι τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶ α) τὸ ἐν ἑαυτῷ μόνον, β) τὸ δι' ἑαυτὸ, ἢ ἀφῆρημένως, τουτέστιν ἀνευ ἀναφορᾶς εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ, δύναται μόνον νὰ ἦναι τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ· διότι δὲν εἶναι δι' ἑαυτὸ, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ· γ) τὸ παρ' ἑαυτῷ πνεῦμά ἐστὶ τὸ κάτοχον ἑαυτοῦ καὶ μάλιστα τὸ ἀνευ ἀπωλείας ἑαυτοῦ κάτοχον, διότι ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον εἰσὶν ἐν αὐτῷ ἀδιασπᾶστος ἡνωμένα. Πρέπει πάντως νὰ εἴπω·

(1) des an sich für sich καὶ an und für sich seienden, ἦτοι des bei sich seienden.

μεν, λέγει, ὅτι τοῦτο τὸ τρίτον ἐστὶ τὸ τέλειον πνεῦμα πραγματικῶς. Τοῦτο ὅμως σημαίνει μόνον ὅτι ἐν τούτῳ τῷ τελειοτάτῳ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τέλειον, κατὰ πρῶτον τὸ τέλειον πνεῦμα πραγματικῶς, διότι δὲν δυνάμεθα τὴν ὑψίστην ταύτην μορφήν ἦτοι τὸ πνεῦμα νὰ θέσωμεν ἐν ταύτῃ τῇ μορφῇ μόνον καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων κεχωρισμένην, διότι 1) τὸ πνεῦμα τὸ νὰ ἦναι ἀμέσως μόνον τὸ ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ μορφῇ του τὸ δι' ἑαυτὸ (διότι τὸ δι' ἑαυτὸ πρέπει πρῶτον νὰ ἦναι ἐν ἑαυτῷ), καὶ μόνον ὡς τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ δι' ἑαυτὸ ἢ ἐστὶν οἶονεὶ ἠναγκασμένον νὰ ἦναι ἐν τρίτῃ μορφῇ συγχρόνως τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ δι' ἑαυτὸ, ὡς ὑποκείμενον ἀντικείμενον καὶ ὡς ἀντικείμενον ὑποκείμενον. Ἐὰν ἠδύνατο νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, θὰ ἦτο μόνον ἀντικείμενον, ἢ ἐὰν οὐδὲν εἶχε πρὸ αὐτοῦ, μόνον ὑποκείμενον· ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἐν ἐνί νὰ ἦναι, ἐστὶν αὐτῷ μόνον δυνατόν, καθ' ὅσον αὐτῷ ἀμφοτέρα ὑπάρχουσι, νὰ ἦναι καθαρὸν ὑποκείμενον καὶ καθαρὸν ἀντικείμενον, ἢ δὴ αὐτῷ οὐδὲν μένει ἄλλο, εἰμὴ νὰ ἦναι ἀμφοτέρα ἐν ἐνί. 2) Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ θέσωμεν τὸ πνεῦμα ἀμέσως ὡς τὸ ἀδιαχώριστον ὑποκείμενον=ἀντικείμενον, δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη ἀρχὴ αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ μείνῃ ὅλως ἀκίνητον, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀσθενές, διότι ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον ἐν αὐτῷ θὰ ἦσαν ἀχώριστα. Δὲν δυνάμεθα ὅμως, λέγει, ἐν τῇ νῦν ἀναπτύξει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι, ἐὰν οὐπω γείνη λόγος περὶ ἐξόδου τοῦ τελείου πνεύματος ἐξ ἑαυτοῦ, ἄρα περὶ ὄντος ἐκτὸς τοῦ πνεύματος τούτου, ἐστὶν ὅμως ἐν τῷ τελείῳ πνεύματι τὸ ἐσόμενον, ἢ ὡς δυνάμεθα νῦν νὰ εἴπωμεν, ὁ ἐσόμενος, κεκρυμμένον. Τὸ παρ' ἑαυτῷ ὅμως πνεῦμα μετὰ τῆς ἀχωρίστου ἐνότητος αὐτοῦ οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ ἀρξῆται, θὰ ἦτο ὅλως ἀσθενές.

Τὸ ἀπόλυτον πνεῦμά ἐστὶ μόνον τὸ ἐν οὐδεμιᾷ μορφῇ τοῦ ὄντος δεσμευμένον, ἢ δὲν πρέπει νὰ ἦναι ἐν. Τοῦτο τελειοποιεῖ κατὰ πρῶτον τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀπολύτως ἐλευθέρου πνεύματος. Ἐν εἶδος τοῦ ὄντος (δηλαδὴ τὸ οὐσιώδες ἀπλῶς) ἐγνωρίσαμεν ἐν τῇ πρώτῃ μορφῇ, ἕτερον δὲ εἶδος τοῦ ὄντος (δηλαδὴ τὸ τοῦ ἐκτὸς ἑαυτοῦ) ἐν τῇ δευτέρᾳ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ θέλομεν ἐν μόνον

εἶδος τοῦ ὄντος γνωρίσει. Τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον πνεῦμα οὐδὲ ἐν αὐτῷ δύναται νὰ ἦναι δεσμευμένον· διότι αὐτὸ, εἰ καὶ τὸ ὑψιστον, εἶναι ἐν καὶ μόνον εἶδος τοῦ ὄντος. Ἴνα δὲ τοῦτο τὸ εἶδος δηλώσωμεν, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν δικαίως, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ μορφῇ ἐστὶ τὸ ὡς τοιοῦτον πνεῦμα· διότι ἐν τῇ πρώτῃ μορφῇ, ἐπειδὴ ἐστὶ τὸ ἀπλῶς ἐν ἑαυτῷ, δὲν δύναται νὰ ἦναι διὰ τοῦτο τὸ ὡς τοιοῦτον· διότι τὸ ὡς ἐκφράζει πάντοτε ἐκθεσιν, ὡς συνήθως λέγει τις, ὅτι ἐδέλχθη ὡς τοιοῦτος. Ἴν τῷ ὡς, π. χ. ἐν τῷ ὡς Α εἶναι, ἐστὶ πάντοτε οὐχὶ τὸ ἀπλῶς Α εἶναι, ἀλλὰ τὸ ὡς Α γινώσκειται. Τούτων δὲ πάντων ἐστὶν ἐν τῷ ἀπλῶς ἐν ἑαυτῷ εἶναι τὸ ἐναντίον. Τὸ ἀπλῶς ἐν ἑαυτῷ ἐπιστρέφει εἰς τὸ βάθος, ἐστὶ τὸ ἀγνωστον ἢ τὸ ἐν τῷ μὴ γινώσκειν γνωριστόν. Ἡ λέξις «εἶναι» μὲ ὡς ἠνωμένη σημαίνει πάντοτε ἀντικειμενικὸν εἶναι. Τὸ ἀπλῶς ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα δὲν εἶναι τὸ ὡς τοιοῦτον· τὸ ἀπλῶς ἀντικειμενικὸν πνεῦμα (ἢ δευτέρα μορφή) ἐστὶν οὐ μόνον τὸ μὴ ὡς τοιοῦτον, ἀλλὰ τὸ μὴ ὡς τοιοῦτον (διότι ἐστὶ τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ πνεῦμα).

Τὸ πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ μορφῇ ἐστὶ πρῶτον τὸ ὡς τοιοῦτον. Τοῦτό ἐστὶ συγχρόνως τὸ μὴ δυνάμενον, μὴ εἶναι πνεῦμα· ἀλλὰ διὰ τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ τὸ δεσμευμένον ἐν μιᾷ μορφῇ τοῦ ὄντος, τουτέστι δὲν εἶναι τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα, διότι τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα προβαίνει ὑπὲρ πᾶν εἶδος τοῦ ὄντος, ἐστὶν ἐκεῖνο, ὃ βούλεται. Τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα ἐστὶ τὸ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὡς πνεῦμα εἶναι αὐτοῦ πάλιν ἐλεύθερον· αὐτῷ ἐστὶ καὶ τὸ ὡς πνεῦμα εἶναι μόνον ἐν εἶδος τοῦ ὄντος· τοῦτο, τὸ νὰ μὴ ἦναι καὶ καθ' αὐτὸ δεσμευμένον, παρέχει αὐτῷ, λέγει, κατὰ πρῶτον ἐκείνην τὴν ἀπόλυτον, ἐκείνην τὴν ὑπερβατικὴν, ἀμετρον ἐλευθερίαν, ἧς ἡ ἰδέα κατὰ πρῶτον ὕλα τὰ ἀγγεῖα τοῦ νοεῖν καὶ γινώσκειν ἡμῶν τοσοῦτον ἐκτείνει, ὥστε αἰσθανόμεθα ὅτι ἐσμέν παρὰ τῷ ὑψίστῳ, ἐκεῖνο ἐκθήσαμεν, ὑπὲρ ἢ οὐδὲν ἀνώτερον νὰ νοηθῇ δύναται. Ἐλευθερία ἐστὶ, λέγει, τὸ ὑψιστον ἡμῶν, ἡ Θεότης ἡμῶν, αὐτὴν βουλόμεθα ὡς τελευταίαν αἰτίαν πάντων τῶν ὄντων. Οὐδὲ τὸ τέλειον πνεῦμα βουλόμεθα, ἐὰν αὐτὸ δὲν ἀποκτήσωμεν συγχρόνως ὡς τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον· ἢ μᾶλλον τὸ

τέλειον πνεῦμα ἐστὶν ἡμῶν μόνον τοῦτο, ὃ ἅμα ἐστὶν, ἐστὶ τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον.

Τὸ τέλειον λοιπὸν πνεῦμα δὲν θά ἦτο τὸ τέλειον, ἐὰν μόνον ἦτο τὸ ὡς τοιοῦτον, τουτέστιν ἐὰν ἦτο μόνῃ ἐκείνη ἢ τρίτη μορφή.

Τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶν ὑπὲρ πάντα τὰ εἶδη τοῦ ὄντος, αὐτὸ προβαίνει ὑπὲρ πᾶν καὶ τὸ ὑψιστον. Ἴν τούτῳ ὑψίσταται κυρίως ἡ ἀπόλυτος ὑπερβατικότης αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶ μόνον 1) τὸ ἐν ἑαυτῷ, 2) τὸ δι' ἑαυτὸ, 3) τὸ ἐν ἑαυτῷ = δι' ἑαυτὸ· ὥστε διὰ τοῦ τρίτου τούτου διορισμοῦ τοῦ πνεύματος, τοῦ ὡς τοιοῦτου πνεύματος, ἀποκτᾶται τὸ ἀληθές τέλος, ἐπομένως καὶ τὸ τέλειον πνεῦμα, διότι τὸ ἀληθές τέλος ἀποκτᾶται πάντοτε μόνον, ὅταν ἡ ἀρχὴ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τῆς ἀποθετικότητος αὐτῆς, ἀχθῇ ἐξ ἑαυτῆς καὶ τεθῇ ἀντικειμενική. Τὸ δὲ πνεῦμα πάλιν ἐστὶν ἐν τῇ τρίτῃ μορφῇ αὐτοῦ τὸ ἐν ἑαυτῷ, μόνον τὸ ἐν ἑαυτῷ ἅμα δι' ἑαυτὸ· ἄρα ἢ τρίτη αὕτη μορφή ἐστὶ μόνον ἢ ἐκ τῆς ὑποκειμενικότητος ἐξαχθεῖσα, ἀντικειμενικῶς τεθεῖσα ἀρχή. Τὸ ὡς τοιοῦτον πνεῦμα ἐστὶ μόνον τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸ ὑψωθὲν, μόνον τὸ ἐκτεθὲν (εἰσώτατον) βαθύτατον.

Τὸ ἑαυτὸ κατέχον πνεῦμα ἐστὶ πάλιν, ὃ ἡ ἀρχὴ ἐστὶ, δηλαδὴ τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα, μόνον ὡς τὸ δι' ἑαυτὸ ἅμα. Τὰ σημεῖα τῆς κινήσεως, ἐν ἧ πᾶν ὄν τελειοποιεῖται, ἄρα καὶ τὰ τῆς τοῦ πνεύματος αὐτοτελειοποιήσεως εἶσι 1) καθαρὸν ἐν ἑαυτῷ εἶναι, 2) ἐκτὸς ἑαυτοῦ εἶναι, 3) εἰς ἑαυτὸ ἐπανέρχασθαι, πάλιν ἑαυτὸ ὡς καθαρὸν αὐτὸ ἔχειν, ἑαυτὸ κατέχειν· μόνον τὸ ἐξ ἑαυτοῦ ἐξεληθὸν δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτὸ, καὶ ἔχει ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς ἑαυτὸ. Τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ὃ ἐν τῇ πρώτῃ μορφῇ ἐστὶ καθαρὸν μὴ γινώσκον ἑαυτὸ ἐν ἑαυτῷ ἐξέρχεται ἑαυτοῦ ἐν τῇ δευτέρῃ, ἀλλὰ διὰ τῆς δευτέρας ὡς μεσολαβούσης ἔρχεται εἰς ἑαυτὸ, καὶ ἐστὶ κατὰ πρῶτον τέλειον πνεῦμα· μόνον δι' ἐπανόδου εἰς ἑαυτὸ δύναται ἐν τι ὄν νὰ ἦναι κάτοχον ἑαυτοῦ, καὶ μόνον ἐν τῇ κατέχειν ἑαυτὸ ἐστὶ τετελεσμένον, τέλειον.

Τὸ πνεῦμα ἐν τῇ ἐν ἑαυτῷ εἶναι ἐστὶ τὸ καθαρὸν κέντρον,

καθαρόν ὑποκείμενον ἄνευ τινός ἐξωτερικότητος, τὸ πνεῦμα ἐν τῷ δι' ἑαυτὸ εἶναι αὐτοῦ (ἢ ἐν τῷ ἀντικειμένῳ) ἐστὶν ἐκκεντρικόν ἢ περιφερικόν, τὸ ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ εἶναι δι' ἑαυτὸ καὶ ἀντιστρόφως ἐν τῷ δι' ἑαυτὸ (ἢ ἐν τῷ ἀντικειμένῳ) εἶναι ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα ἐστὶ τὸ ἐκκεντρικῶς τεθὲν κέντρον, ἢ ἀντιστρόφως τὸ ὡς κέντρον τεθὲν ἐκκεντρικόν ἢ περιφερικόν. Καὶ οὕτω θὰ ὠδηγοῦν ἡμᾶς ἀπλῶς καὶ σαφῶς εἰς τὴν ὑψίστην ἰδέαν τῆς φιλοσοφίας, καθ' ὅσον τὸ πνεῦμα ἐτελειοποιήθη μετὰ τῆς τρίτης μορφῆς.

Πρὸς δὲ συμπλήρωσιν τῆς ἐκθέσεως ταύτης λέγει, ὅτι ἐν τῷ τελείῳ πνεύματι διεκρίναμεν ἀρχὴν καὶ τέλος, διότι τὸ μὴ ἔχον ἀρχὴν καὶ τέλος δὲν εἶναι τέλειον· ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος εἰσὶν αἰδία, αἰδῖος ἀρχὴ, αἰδῖον καὶ τὸ τέλος· ἐπομένως τὸ πνεῦμα ἐν τῷ ἑαυτῷ εἶναι αὐτοῦ ἐστὶν ἀρχὴ αἰδῖος, ὡς ἐν τῷ ὡς τοιοῦτον εἶναι (τρίτον) αἰδῖον τέλος αὐτοῦ, καὶ μόνον, διότι ἐστὶν ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ἐστὶ τὸ τέλειον πνεῦμα. "Ὅπου ὅμως ἀρχὴ καὶ τέλος, ἐκεῖ ἐστὶ καὶ μέσον.

Ταῦτα ὅμως δὲν ἐννοοῦνται, ὅτι τὸ ἐν προηγείται καὶ τὸ ἕτερον ἔπεται, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀρχὴ τίθεται μετὰ τοῦ τέλους καὶ τὸ τέλος μετὰ τῆς ἀρχῆς. Τὸ τέλειον πνεῦμα δὲν ἐννοεῖται ὡς ἐκ τῶν τριῶν συγκείμενον, δηλαδὴ πρῶτον ὡς τὸ ἐν αὐτῷ, ἔπειτα ὡς τὸ δι' ἑαυτὸ καὶ τέλος ὡς τὸ ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ, ἀλλὰ, ἐπειδὴ οὐδεμία τῶν τριῶν μορφῶν ἄνευ τῆς ἑτέρας ἐστὶ, τίθεται ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ τὸ ὅλον, διότι ἐστὶν ἐν.

Τοῦτο δὲν κωλύει ὅτι ἐντὸς τούτου τοῦ μαγικοῦ κύκλου ἐστὶν ἀρχὴ, μέσον καὶ τέλος· ἡ ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ νοηθῆ πρὸ τοῦ τέλους καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ τὸ τέλος πρὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἀλλὰ πρέπει μετὰ τῆς ἀρχῆς νὰ νοηθῆ τὸ τέλος καὶ μετὰ τοῦ τέλους ἡ ἀρχή.

Τὸ τέλειον ὅμως πνεῦμα κατὰ σχελλίγγιον δὲν εἶναι τέταρτον, ἴδιον, διάφορον καὶ ἐκτὸς τῶν τριῶν· τὸ πνεῦμα κατὰ σχελλίγγιον δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ αὐταὶ αἱ τρεῖς μορφαί, ὡς αὐταὶ εἰσὶν αὐτὸ τὸ πνεῦμα· αὐταὶ εἰσὶν ἀδιαχώριστοι, αὐτὸ ἐν ἐκάστη τούτων ἐστὶ τὸ ὅλον πνεῦμα, οὐχὶ μέρος αὐτοῦ ἐν μιᾷ καὶ ἐν ἑτέρῳ ἕτερον, ἀλλ' ἐστὶν ἡ ὁλότης.

Τὸ πνεῦμά ἐστι τέλειον οὐχὶ διότι αὐτὸ ἐστὶν αἱ τρεῖς μορφαί, ἀλλ' ἀντιστρόφως, διότι φύσει, καθ' αὐτὸ, ἐστὶ τέλειον πνεῦμα, διὰ τοῦτο αὐτὸ ἐστὶν αἱ τρεῖς μορφαί· οὐχὶ τυχαίως, ἀλλ' ἡ φύσις τοῦ τελείου πνεύματος ἐστὶ τὸ νὰ ἴναι αἱ τρεῖς μορφαί· δὲν εἶναι ὑλικὴ ἀναγκαιότης, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστὶν αἱ τρεῖς μορφαί· ἡ ὁλότης προέρχεται οὐχὶ δι' ὑλικῆς προσθέσεως τῆς μιᾶς μορφῆς εἰς τὴν ἄλλην, ἀλλ' ἐστὶν ἀναγκαιότης πραγματικῆ, ἢ βέλτιον εἰπεῖν ἀναγκαιότης ἐννοίας, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστὶν αἱ τρεῖς μορφαί.

Ἡ ὁλότης ἐστὶν εἰς τρόπον ἀναγκαία, ὥστε, ἐὰν μία τῶν δύο μορφῶν ἀφαιρεθῆ, ἢ ἡ πρώτη ἢ ἡ δευτέρα, ἢ τρίτη θὰ ἴητο πάλιν δι' ἑαυτὴν τὸ ὅλον πνεῦμα, ἐὰν αὕτη πάλιν διωρίζετο ὡς πνεῦμα.

Τὸ ἀληθές, τὸ ἀφθαρτον πνεῦμά ἐστὶν, ὅταν ἕκαστον μέρος χωριζόμενον ἴητο πάλιν τὸ ὅλον, ὡς λ. χ. ἐκ τοῦ συνόλου τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος οὐδεμία δύναται ν' ἀφαιρεθῆ χωρὶς τὸ ὅλον νὰ ἀφαιρεθῆ· ἀληθές πνεῦμά ἐστὶν, ὃ πρέπει νὰ ἴναι ἀεὶ ὅλον, οὐχὶ τὸ μὴ ἔχον μέρη, ἀλλὰ τὸ μὴ χωριζόμενον, διότι τὸ μέρος θὰ ἴητο πάντοτε καὶ ἀναγκαιῶς πάλιν τὸ ὅλον.

Τὸ τέλειον πνεῦμα οὔτε ἡ μία ἐστὶν οὔτε ἡ ἑτέρα, ἀλλ' οὐδὲ ἡ τρίτη ὡς τελειότερα, διότι αὕτη δὲν θὰ ἴητο τὸ τέλειον πνεῦμα, τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον.

Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶν ἀναγκαιῶς τὸ ὅλον ἐν, τὸ πᾶν ἐν, (allein), τὸ μόνον· διότι αὐτὸ ἐστὶν οὐ μόνον ἐν τι, οὐδὲ τὸ ἀφρημένον ἐν, ἀλλ' ὁλότης ζῶσα, ἀληθής, τὸ πᾶν ἐν, διότι αὐτὸ ἐστὶ τὸ πνεῦμα καὶ ὅμως μόνον ἐν· καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν εἶναι ἢ τυχαία, ἀλλ' ἡ ἀναγκαία ἐνότης ταύτης τῆς ὁλότητος, ἐστὶ τὸ πᾶν ἐν, τὸ μόνον ἢ ὁ μόνος.

Τὸ πνεῦμά ἐστὶν ὡς τὸ ἀπολύτως ἐν ἑαυτῷ, δηλαδὴ εἰς ἑαυτὸ ἀναφερόμενον, ἐν ἑαυτῷ τέλειον οὐδενός τῶν ἔξω δεόμενον· αὐτὸ ἐστὶ τὸ δι' ἑαυτοῦ, διὰ τῆς φύσεώς του, τὸ μόνον, ὁ μόνος.

Τὸ πνεῦμα οὐδὲν ἔχει ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐστὶν ἀπὸ παντός ἐλεύθερον, ὃ ἠδύνατο νὰ νοηθῆ ἐκτὸς αὐτοῦ, καὶ εἰς ταῦτο τὸ νόημα

τὸ ἀπόλυτον, διότι ἀπόλυτον σημαίνει ἐλεύθερον ἀπὸ πάσης ἀ-
 γαφορᾶς ἢ ἐνώσεως, πραγματικότητα παροῦσαν εἰς οὐδὲν μέλ-
 λον ἀναφερομένην, ἐν ἑαυτῇ τελείαν· συγχρόνως δὲ τὸ μέλλον,
 τὸ ἐσόμενον, ἐστὶ κεκρυμμένον. Πῶς ὅμως τοῦτο τὸ μέλλον πα-
 ρίσταται ὡς δυνατὸν ἢ προέρχεται, καὶ πῶς τὸ πνεῦμα δύναται
 νὰ ἦναι καὶ ὡς ἐλευθερία (οὐχὶ ὡς ἐλευθερία, νὰ μὴ ἦναι) ἀλλ'
 ὡς ἐλευθερία νὰ ὑπάρχῃ ἐκτὸς αὐτῆς, νὰ παριστᾷ ἑαυτὴν ἐκτὸς
 αὐτῆς, καὶ νὰ θέσῃ τι ὄν ἐκτὸς αὐτῆς, τοῦτο νὰ δείξῃ ἐστὶ τὸ
 ἐγγύς πρόβλημα τοῦ Σχελλίγγιου. Τὸ ἀπλῶς τέλειον πνεῦμα
 ὅμως ἠδύνατο νὰ ἦναι καὶ τὸ δεσμευμένον ἐν αὐτῷ καὶ ἀκίνη-
 τον· ὡς πνεῦμα, ὃ δὲν εἶναι πλέον μόνον ἐλευθερία, νὰ μὴ ἦναι,
 ὃ ὅμως ἐστὶ καὶ ἐλευθερία, νὰ ἦναι, ὡς τοιοῦτον πνεῦμα ἐκλαμ-
 βανόμενον ἐμφανίζεται οὐ μόνον ὡς τὸ τέλειον, ἀλλ' ὡς τὸ ζῶν
 πνεῦμα, πραγματικῶς ὡς τοῦτο, ὃ ἔσται, τὸ ἐσόμενον. (Phil.
 der Offenb. Vorles. 12).

Τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶν ἀπόλυτος πραγματικότης, πρὸ πά-
 σης δυνάμεως, πραγματικότης, ἧς οὐδεμία προηγείται δύναμις.
 Ἦν αὐτῷ τὸ πᾶν ἐστὶν αὐτὸ τὸ πνεῦμα. Ὅταν λ. γ. ἀφηρημέ-
 νως κάμνωμεν λόγον περὶ τῆς πρώτης μορφῆς τοῦ ὄντος ἐν αὐ-
 τῷ, ἠδυνάμεθα αὐτὸ νὰ ὀνομάσωμεν τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν, τοῦτο ὅμως
 δὲν εἶναι ὀρθῶς εἰρημένον, δὲν εἶναι ἀρίστως τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν,
 ἀλλὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα, καὶ ἐπομένως ὡς αὐτὸ τελεία πραγ-
 ματικότης.

Τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν ἠδύνατο νὰ ἦναι τὸ ἐν ἑαυτῷ, ἐφ' ὅσον δὲν
 κινεῖται, οὐχὶ ὅμως ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι καὶ τὸ ἐναντίον
 τούτου. Περὶ τούτου λοιπὸν ἔπρεπε τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐστὶ τὸ ἐν
 ἑαυτῷ καὶ οὐκ ἐστὶν, αὐτὸ ἐστὶν, οὐχὶ ὅμως διακεκριμένον, οὐχὶ
 ἄνευ δυνατότητος τοῦ ἐναντίου, ἀρα ἐστὶ μόνον δύναμις τὸ ἐν
 ἑαυτῷ ὄν, διότι ἐστὶ δύναμις καὶ τὸ μὴ ἐν ἑαυτῷ ὄν.

Τὸ τέλειον ὅμως πνεῦμά ἐστὶν ἡ πραγματικότης, ἡ προηγου-
 νη πάσης δυνάμεως. Ἦν τῷ τελείῳ πνεύματι ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ
 αὐτὸ τὸ πνεῦμα, μετέχει τῆς πραγματικότητος τοῦ ἀπρονοήτως
 ὑπάρχειν αὐτοῦ καὶ ἐστὶ διὰ τοῦτο ὡς αὐτὸ τὸ πνεῦμα διακε-
 κριμένη πραγματικότης. Οὕτως ἔχει καὶ περὶ τῆς δευτέρας μορ-

φῆς (τοῦ δι' ἑαυτὸ ὄντος πνεύματος), καὶ περὶ τῆς τρίτης, τοῦ
 ὡς τοιοῦτου ὄντος πνεύματος, ὃ δὲν εἶναι πλέον τὸ ἀπλῶς ἐν
 ἑαυτῷ, ἀλλὰ τὸ δι' ἑαυτὸ—ἐν ἑαυτῷ.

Ἐπιπροθέτον δ' ὅτι τοῦ ὄντος τοῦ τελείου πνεύματος προηγί-
 θη ἡ δύναμις ἑτέρου ὄντος, οὔτε ἀπόλυτον θὰ ἦτο τὸ πνεῦμα
 τοῦτο τῇ ἀληθείᾳ οὔτε ἀρχικόν· οὔτε ἀπόλυτον, διότι τότε θὰ
 ἦτο μόνον δύναμις διακρίσεως διὰ τοῦτο τὸ ὄν, δὲν θὰ ἦτο ἀπο-
 κλεισμένον ἀνευ ἐκείνου τοῦ ἑτέρου ὄντος, τουτέστι χωρὶς νὰ
 ὑπέθετεν αὐτῷ. Θὰ ἦτο οἷον διττὸν ὄν δυνατὸν, τὸ ἐν αὐτῷ
 τεθὲν καὶ τὸ ἕτερον. Τὸ ἐναντίον ὅμως οὐδέποτε ἦτο δυνατὸν,
 διότι τὸ τέλειον πνεῦμα οὐδέποτε ἦτο μὴ ὄν, ἀλλ' ἐστὶ, πρὶν
 ἢ ἡ λόγος περὶ δυνατότητος. Ἐπίσης, ἐάν διὰ τὸ τέλειον πνεῦμα
 προηγέτο ἡ ἴδια δύναμις αὐτοῦ, ἡ δύναμις τοῦ νῦν (τοῦ ἐν αὐ-
 τῷ θεόντος) ὄντος, τῆς πραγματικότητος αὐτοῦ, δὲν θὰ ἦτο
 τῇ ἀληθείᾳ ἀρχικόν, διότι ἀρχικόν, πρωτότυπον, οὐδέποτε ὀνο-
 μάζομεν τὸ πρότερον ὡς δυνατὸν καταληφθὲν πρὶν ἢ πραγμα-
 τικὸν ἐγένετο. Πρωτότυπον ὀνομάζεται τι μόνον, ἐξ οὗ τις κατὰ
 πρότυπον λαμβάνει ἔννοιαν διὰ τοῦ ὅτι ἐστὶ πραγματικόν, ἀρα
 τοῦτο, ὅπου ἡ πραγματικότης προηγείται τῆς δυνατότητος. Ἄρα
 ἐν τῷ θεῷ πάντα εἰσὶ πραγματικότης, πάντα ὃ αὐτός, καὶ εἶναι
 καταληπτὸν τὸ λεχθὲν πρότερον, ὅτι αἱ δυνάμεις ἐν τῷ ἀπολύ-
 τῳ πνεύματι δὲν εἶναι ὡς δυνάμεις, ἀλλ' ὡς ὃ αὐτός. Οὐδὲν κω-
 λυεῖ ὅμως ἢτι μετὰ τὴν ἐνέργειαν, τουτέστιν ἀρα ἐκεῖνο τὸ
 πνεῦμά ἐστὶν, ἀρα ἀπ' αἰῶνος (διότι ἐστὶν αἰδῖος ἰδέα, ἢ κατὰ
 τὴν ἰδέαν, κατὰ τὴν φύσιν αἰδίου, τουτέστι δὲν εἶναι αἰδίου
 εἰς τὸ νόημα, ὡς συνήθως ἐκλαμβάνει τις, ὅτι ἐστὶν ἐξ ἀπείρου
 χρόνου, ἀλλ' ἐστὶν οὕτως αἰδίου, ὥστε αἰεὶ ἐστὶ, καὶ ὅταν ἢ, μὴ
 νὸν αἰδίου, αἰδῖως ἐστὶν), οὐδὲν κωλύει λοιπὸν, ὅτι μετὰ τὴν
 ἐνέργειαν, τουτέστιν ἀπ' οὗ ἐστὶν, ἀπὸ τῆς αἰδίου καὶ πάσης
 δυνάμεως προηγουμένης πραγματικότητος του, ὅτι ἀπὸ τούτου
 δείκνυσιν ἑαυτὴν καὶ παριστᾷ αὐτῷ ἐν τῷ ἴδιῳ ὄντι αὐτοῦ ἢ
 δύναμις ἑτέρου οὐχὶ αἰδίου ὄντος. Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἀβ-
 ἰτη ἡ δύναμις παριστᾷ ἑαυτὴν αὐτῷ, διότι αὐτὴ κυρίως δὲν τί-
 θεσται, τίθεται μᾶλλον τὸ ἐναντίον ταύτης τῆς δυνάμεως, αὐτὴ

δείκνυσιν ἐαυτὴν αὐτῷ μόνον, καὶ ἐμφανίζεται μόνον ὡς τὸ μὴ ἀποκλειστέον ἀφ' ἐαυτῆς, τουτέστιν ἄνευ τῆς βουλήσεώς του παραγιγνομένη, εὐρισκομένη, ὡς μηδὲν κυρίως οὐσα, ἐὰν αὐτὸ (πνεῦμα) αὐτὴν οὐ βούλεται, καὶ μόνον ἐστὶ τι, ἐὰν βούληται αὐτὴν. Ἦδη δ' ἀναφέρεται τὸ ζήτημα: τί ἐστὶν αὕτη ἡ δύναμις, ἢ μᾶλλον: τί ἐστὶ τὸ ἕτερον ὄν, ἀφ' οὗ αὐτῷ ἡ δύναμις δείκνυσιν ἐαυτὴν; εἶναι, λέγει, ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἐν τῷ μὴ ὄντι ἢ ἐν τῇ ἀπλῇ οὐσίᾳ κεῖται καὶ ἡ δύναμις ἐνὸς ὄντος, ἢ ἡ δύνατο νὰ ἔχη δι' ἐαυτὴν, αὕτη ὅμως δὲν δείκνυται αὐτῷ πρὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀπρονοήτου ὄντος, οὐδὲν ὅμως κωλύει, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ἑτέρου ὄντος ὑπὲρ τὴν οὐσίαν προβαίνοντος παρίσταται τῷ τελείῳ πνεύματι ἀφ' οὗ ἐστὶν ἢ ποιεῖ ἐαυτὴν ἐρατήν. Ἐὰν δὲ ἡ οὐσία, ἐφ' ἧς ἡ ὅλη ἐνότης ἡρεμεῖ, ἐστὶ κυρίως ἡ ἡρεμία, διὰ δὲ τοῦτό ἐστι καὶ ἡ δυνατὴ κινουσα τοῦ ὅλου ἀρχῆς, ἐὰν ἡ ἀπλῆ οὐσία ἐκ τοῦ βάλους πράγματι ὑψωθῆ, δὲν ἤθελε μὲν ἡ ἐνότης ἀπολύτως καταστραφῆ, διότι τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶν οὐ μόνον κατὰ συμβεβηκός, οὐ μόνον ὑλικῶς, οὐχὶ κατὰ τὸ εἶναι ἀπλῶς, ἀλλ' ἐστὶ φύσει ὑπερυλικῆ, πνευματικῆ καὶ διὰ τοῦτο ἀδιάσπαστος ἐνότης, ἣτις δὲν ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ ἦναι τὸ ὄν ἄνευ τοῦ ἑτέρου, (μία μορφή ἄνευ τῆς ἑτέρας), ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐνότης δὲν ἠδύνατο νὰ διαλυθῆ ἢ νὰ καταστραφῆ, ἠδύνατο αἰμορφαί τοῦ ἐνὸς ἀπολύτως νὰ χωρισθῶσιν, ἐὰν ἐκεῖνη ἡ δύναμις, ἣτις μετὰ τὴν ἐνέργειαν ἐν τῇ οὐσίᾳ δείκνυσιν ἐαυτὴν, ἐὰν αὕτη (ὅπερ δὲν ἠδύνατο ἄνευ θείας βουλήσεως νὰ συμβῆ, ἠδύνατο πάντοτε μόνον τὸ τέλειον πνεῦμα νὰ μεταβάλλῃ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ ὄν αὐτοῦ), ἐὰν αὕτη ἡ δύναμις ἐκ τοῦ μηδενὸς αὐτῆς ἠγείρετο, θὰ ἐτίθετο ἀντίθεσις διὰ τοῦ ὅλου διήκουσα, καὶ ἡ πρώτη δύναμις, ἣτις θὰ προήρχετο ἐν τῇ πρώτῃ μορφῇ, θὰ μετεδίδοτο πάσαις, μάλιστα πρὸ τῆς πραγματικῆς ἐγέρσεως ἐκεῖνης τῆς ἀρχῆς, δεικνυομένης ἤδη τῆς δυνάμεως ἑτέρου ὄντος ἐν αὐτῷ, ἠθελε προέλθῃ ἔμμεσος δυναμοποίησις, ἐμφάνισις τῶν δυνάμεων ὅλων τῶν ἄλλων· ἀρα αὗται, αἵτινες μέχρι τοῦδε ἦσαν μορφαὶ μόνον τοῦ ἀπολύτου πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ, θὰ ἐνεφανίζοντο ὡς δυνάμεις ἑτέρου ὄντος διαφόρου ἀπὸ τοῦ αἰδίου ὄντος αὐτοῦ,

τουτέστι τοῦ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὄντος αὐτοῦ. Ἡ οὐσία θὰ ἐτρέπετο εἰς τὴν πρώτην δύναμιν, εἰς τὴν ἄμεσον δύναμιν ἑτέρου ὄντος, ἀρα εἰς τὴν δύναμιν τὴν τῷ ὄντι ἐγγυτάτην, θὰ ἐνεφανίζετο ὡς τὸ ἄμέσως δυνάμει ὄν, ὡς τὸ δυνάμει ὄν τοῦ πρώτου βαθμοῦ, τῆς πρώτης δυνάμεως. Τοῦτο ὅμως τὸ μὴ ὄν ἦτο τῷ καθαρῷ ὄντι ὑποκαίμενον; ἦτο τοῦτο, ᾧ ἦτο ἐκεῖνο τὸ καθαρὸν ὄν· ἐν τούτῳ ὅμως πρὸς τὰ ἔσω καὶ πρὸς αὐτὸ τραπέντι, ὁ μόνον αὐτῷ ἦτο δύναμις, ἐὰν αὐτὸ ἤδη γείνη δύναμις ἐαυτοῦ, δὲν δύναται πλέον νὰ γνωρίσῃ τὸ ὑποκαίμενόν του, ἀρα ἐαυτὸ, ἀρα ἀποσύρεται εἰς τὴν ἰδίαν αὐτότητα αὐτοῦ, τουτέστι λαμβάνει ἐπίσης δύναμιν εἰς ἐαυτό. Ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος εἰς τὸ δυνάμει ὄν μετάβασις κατὰ Σχελλίγγιον δὲν ὑπάρχει, διότι τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἀκίνητον· οὐδὲν ἐστὶν ὅμως τὸ κωλύον, ὅτι τῷ καθαρῷ ὄντι ἔπεται ἡ δύναμις.

Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ τὸ κατ' εὐθειαν ἐξερχόμενον, εἰς ἐαυτὸ μὴ ἐπανερχόμενον, ἐστὶ τὸ δίδον ἐαυτὸ ἐκείνῳ, ὃ ἐστὶν ἐστερημένον παντὸς ἰδίου ὄντος· αὕτη ὅμως ἡ ἀμοιβαία εὐαρέσκεια ἀμφοτέρων ἀναιρεῖται, ἐὰν ἡ οὐσία κατασταθῆ αὐθύπαρκτος, ἀρα τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἠναγκασμένον νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς ἐαυτὸ, ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἔλαβεν ἀποθετικότητα, ἀρα δὲν εἶναι πλέον τὸ καθαρὸν ὄν, διότι τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ τὸ ἄνευ δυνάμεως ὄν, ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἀποθετικότης, τουτέστι μὴ ὄν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν παύει φύσει τοῦ νὰ ἦναι τὸ καθαρὸν ὄν, ἀναγκάζεται εἰς κατάστασιν δυνάμεως τεθὲν νὰ ἐνεργῆ εἰς τὸ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐαυτὸ εἰς τὸ καθαρὸν ὄν, καὶ ἐπειδὴ δὲν δύναται εἰρῆ δι' ἐπανόδου τοῦ ὑποκειμένου, τῆς δυνάμεως, εἰς ἐαυτὴν, δι' ὑποταγῆς αὐτῆς τῆς ἐξελεύσεως ἐξ ἐαυτῆς εἰς τὸ ὄν καὶ ἐπανόδου ἐκ τοῦ ἐκτὸς εἰς τὸ μὴ ὄν, πρέπει νὰ ἐνεργῆ εἰς τὸ ν' ἀντικαταστήσῃ ἐαυτὸ πάλιν εἰς τὸ καθαρὸν ὄν δι' ἐπανόδου τοῦ δυνάμει ὄντος ἐκ τοῦ ὄντος εἰς ἐαυτὸ, τουτέστιν εἰς δύναμιν. Καὶ τὸ καθαρὸν ὄν ἐμφανίζεται, καὶ πρὶν ἢ τὸ δυνάμει ὄν πραγματικῶς ὑψωθῆ, ὡς τὸ ἔμμεσον δυνάμει ὄν, ὃ ἐστὶ δεκτικὸν ἰδίου ὄντος διὰ τοῦ ὅτι τίθεται ὑφ' ἑτέρου εἰς κατάστασιν δυνάμεως. Καὶ ἐν αὐτῷ λοιπὸν προέρχεται ἔμμεσος δύναμις. Ἐὰν ἡ ἀντίθεσις ὑποτεθῆ ὡς

λαβοῦσα χώραν πραγματικῶς, θέλει τὸ καθαρὸν ὄν ἐμφανισθῆ ἐν τῇ ἀντιθέσει ταύτῃ ὡς τὸ ἐξ ἀνάγκης ἐνεργοῦν, διότι δὲν εἶναι ἐλεύθερον νὰ ἐνεργῇ ἢ νὰ μὴ ἐνεργῇ, ἀλλὰ φύσει δὲν δύναται ἄλλο νὰ ἦναι εἰμὴ ὡς ἡ βούλησις τοῦ νὰ νικήσῃ τὴν ἀντίθεσιν. εἰς δύναμιν τεθὲν δεικνύται, ὅτι φύσει ἐστὶν ἐνέργεια καθαρὰ, ἡ δύναμις ἐστὶν αὐτῷ ἀλλότριον, καὶ διὰ τοῦτο ποιεῖ πάντα, ὅπως ἀπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀπαλλαγθῆ, ἄρα νὰ ἀναιρέσῃ πάλιν ἐκεῖνο, ὑφ' οὗ ἀνγρέθη. εἰς ἔτι δὲ βαθυτέρην ἀποθετικότητα, ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα, ὃ ἦν τὸ ἐν τῷ ὄντι μὴ ὄν, διότι καὶ τοῦτο (πνεῦμα), ἐὰν ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν, θὰ ἐξετοπιζέτο ἐκ τοῦ ὄντος, ὃ ἔχει ἐν τῇ ἐνότητι· καὶ αὐτὸ ἐμφανίζεται, ἅμα προέλθῃ ἐκείνη ἡ δύναμις ἐν τῷ μὴ ὄντι, ὡς δύναμις ἐτέρου μέλλοντος ὄντος, ὡς δύναμις ὄν, ὃ ἐστὶ μάλλον ἀπομεμακρυσμένον ἀπὸ τοῦ ὄντος ἢ τὸ καθαρὸν ὄν, ὡς μὴ δυνάμενον νὰ ἐνεργῇ ἀμέσως ὡς αὐτὸ, ὡς μὴ δυνάμενον νὰ ἀντικαταστήσῃ ἑαυτὸ δι' ἰδίας ἐνεργείας εἰς τὸ ὄν, ἀλλὰ θὰ ἀντικαθίστατο πάλιν εἰς τὸ ὄν, ἐὰν τὸ δυνάμει ὄν ἐνικᾶτο καὶ καθίστατο ἐκ τοῦ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐξ ἀνάγκης ὄντος εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ εἰς θετόν αὐτοῦ (τοῦ πνεύματος). Αὕτη ἡ ἀπώτατη σχέσης πρὸς τὸ ὄν ἐκφράζεται διὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπλῶς προσήκοντος. Ἐὶς ἀπλῶς προσήκον ἐστὶ κατὰ τοῦτο μὴ ὄν, ἀλλὰ τὸ ἀπώτατον ἀπὸ τοῦ ὄντος, διότι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ προσήκοντος ἤδη ὑπάρχει, ἥτι δὲν εἶναι αὐτενεργόν, ὅτι λοιπὸν ἀπαξ ἐκτοπισθὲν ἐκ τοῦ ὄντος περιμένει τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὸ ὄν ἐκ τῆς ἐνεργείας ἐτέρας δυνάμεως μεσολαβούσης. Ἐπομένως μετὰ τὴν ἐνέργειαν τὸ μὴ ὄν, τὸ καθαρὸν ὄν καὶ τὸ ἐν τῷ μὴ ὄντι ὄν, αἱ τρεῖς μορφαι, θὰ παρίσταντο τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι ὡς δυνάμεις μέλλοντος ὄντος. Ἡ πρώτη θὰ ἦτο ἡ ἀμεσος δύναμις ἐτέρου κατὰ συμβεβηκὸς ὄντος, τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν, τὸ δυνάμει ὄν τῆς πρώτης δυνάμεως, Λ^1 , (ἐὰν ἡ ἐννοία τοῦ δυνάμει ὄντος σημειωθῇ διὰ τοῦ Λ), ἡ ἐτέρα θὰ ἦτο τὸ δυνάμει ὄν τῆς δευτέρας τάξεως Λ^2 , καὶ ἡ τρίτη τὸ δυνάμει ὄν τῆς τρίτης Λ^3 . Ἐπειδὴ αἱ τρεῖς δυνάμεις χαρακτηρίζονται ἰδίως ὑπὸ τοῦ Σχελλιγγίου, ὀνομάζονται ἡ μὲν πρώτη τὸ δυνάμει ὄν, ἡ δὲ δευτέρα τὸ ἐξ

ἀνάγκης ἐνεργοῦν καὶ ὄν καὶ ἡ τρίτη τὸ προσήκον. Ἐν αὐταῖς περιλαμβάνονται ὅλαι αἱ σχέσεις τοῦ οὔπω ὄντος πρὸς τὸ ἐσόμενον, ἐνὶ λόγῳ ὅλαι αἱ πρώται κατηγορίαι τοῦ ὄντος.

Ὁ Σχελλιγγίος ἐξέθηκε πῶς τοῦτο, ὃ ἐν τῷ τελείῳ πνεύματι ἦτο αὐτὸ τὸ πνεῦμα, δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς δυνάμεις ἐτέρου καὶ μέλλοντος ὄντος.

Τὴν ἀφορμὴν ὅμως εἰς τὴν γενικὴν ταύτην ἐμφάνισιν τῶν δυνάμεων οὔπω ὄντος ἐν τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι παρέχει μόνῃ ἡ ἐν τῇ οὐσίᾳ δεικνυμένη δύναμις. Ἡ δύναμις αὕτη δὲν ὑπῆρχε πρὸ τοῦ ὄντος τοῦ τελείου πνεύματος, ἀλλ' ἔπειτα προέρχεται ὡς τὸ ἀπρονοήτον οἶονεὶ ἀνέλπιστον, τὸ ἐξαίφνης, τὸ μὴ βουλευτόν, διότι προέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς ἀνευ βουλήσεως τοῦ πνεύματος· εἰ καὶ πρότερον ἡ δύναμις αὕτη ἦτο ἀφανής, φαίνεται ὅμως εὐπρόσδεκτος, διότι δεικνύουσα τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι τὸ ὄν, ἢ τὸ πνεῦμα νὰ δεχθῇ ἡδύνατο, εἰ ἠβούλετο, δεικνύουσα τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι τι, ἢ ἡδύνατο νὰ βούληται, τουτέστι τι κατὰ συμβεβηκὸς (καὶ τοιοῦτον ἡδύνατο νὰ ἦναι βουλευτόν). Ἐν ᾧ δεικνύει τῷ ἀπολύτῳ πνεύματι τοιοῦτον ἀντικείμενον βουλήσεως, αἰσθάνεται τὸ πνεῦμα ἑαυτὸ ὡς βούλησιν, ὡς δυνάμενον νὰ βούληται, καὶ ἡ ἐμφάνισις αὕτη τῆς πρώτης δυνάμεως τινος ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου πνεύματος διαφόρου ὄντος θέτει αὐτὸ κατὰ πρῶτον εἰς ἐλευθερίαν πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀπρονοήτου ὄντος αὐτοῦ, ἢ δὲν ἔδωκεν ἑαυτῷ, ἄρα δὲν εἶναι μετ' ἐλευθερίας ἢ βουλήσεως, αὕτη λοιπὸν ἡ ἐμφάνισις δίδει αὐτῷ ἐλευθεροῦσα αὐτὸ ὑπ' ἐκείνης τῆς ἱεράς μὲν καὶ ὑπερφυσικῆς ἀθίκτου ὅμως ἀνάγκης, ἐν ἧς ταῖς ἀγκάλαις παρελήφθη καὶ μέχρι ταύτης τῆς στιγμῆς ἔκειτο.

Ἐπειδὴ ἡ πρώτη δύναμις ἐστὶ τῆς δευτέρας ἀντίθετος, παρίσταται καὶ τρίτη συνδιαλλακτικὴ, οὔσα ἐλευθέρως ἀμφοτέρων· διότι διὰ τῆς δευτέρας ἐστὶν ἐλευθέρως πρὸς τὴν πρώτην καὶ διὰ τῆς πρώτης πρὸς τὴν δευτέραν. Τοῦτο τὸ τρίτον πρὸ τῆς δυνάμεως ἦτο τὸ καθαρὸν ὄν, μετὰ δὲ τὴν δύναμιν τὸ ἀληθὲς ὄν, διότι ἐστὶν ἀσφαλὲς πρὸς τὸ πρῶτον καὶ αὐτοῦ κάτοχον, καὶ δι' αὐτοῦ ἀσφαλὲς καὶ κάτοχον τοῦ δευτέρου.

Ἐπειδὴ ὁ θεὸς βλέπει ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀμφοτέρων, βλέπει ἑαυτὸν ἐλεύθερον νὰ δεχθῆ ἢ νὰ μὴ δεχθῆ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ὄν, τουτέστι τὸν κόσμον. Τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶν ἐν καθαρωτάτῃ ἐνεργείᾳ, ἐν ἐνὶ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ μὴ γινώσκοντι, πᾶν τὸ ἐναντίον, πᾶν μὴ ὄν καταναλίσκοντι καὶ εἰς ὄν ποιοῦντι· ἐν τούτῳ τῷ ἀναλίσκοντι ὄντι ἐστὶ τὸ πνεῦμα ἐν τῇ καθαρωτάτῃ ἐνεργείᾳ ἢ οὐσίᾳ, τὸ καθαρὸν ὄν καὶ τὸ ὡς οὐσία ὄν. Ἐνταῦθα λοιπὸν τίθεται ἐν αὐτῷ ταυτότης τῶν τριῶν μορφῶν, αὐτὸ (πνεῦμα) ὁμῶς ἐστὶν οὐχὶ κατὰ τὸ ἀπλῶς εἶναι, ἀλλὰ φύσει, καθ' αὐτὸ τὸ μόνον, ὥστε θὰ ἦτο καὶ ἂν δὲν ἦτο πραγματικῶς, ἐν τῷ ὄντι, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ἦναι αὐτὸ καὶ ἂν ἐκείνη ἢ καθαρωτάτη ἐνέργεια τοῦ ὄντος αὐτοῦ ὑπὸ τινος προερχομένου ἐναντίου διεκόπτετο, διὰ τινος ἀντιθέσεως ἀνηρεῖτο.

Ἄφ' οὗ τὸ ἕτερον ἐκεῖνο ὄν ἐδέχθη αὐτῷ ὡς δυνατὸν, αἰσθάνεται ἑαυτὸ ὡς τὸ οὐ μόνον ἐν τῷ ὄντι, οὐ μόνον ὑλικῶς, ἀλλ' ὡς τὸ πνευματικὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ πάσης ὑλικῆς ὁλότητος καὶ μόνον, ὡς τὸ ἀπόλυτον καὶ οὔτε ὑπὸ τοῦ ἴδιου ὄντος οὔτε ἐτέρου δεσμευμένον πνεῦμα, ὡς ἐκεῖνο, ὃ καὶ ἐν τῇ διαιρέσει τῶν δυνάμεων μένει, καὶ ᾧ ἀπολύτως ἐστὶν ἀδιάφορον πρὸς τὰς δύο δυνάμεις νὰ μείνῃ ἐν τῷ πρώτῳ τῷ μὴ ἔχοντι ἀντίθεσιν ὄντι ἢ νὰ προέλθῃ εἰς ἐκεῖνο τὸ ἀντίθετον καὶ αὐτῷ ἐναντίον ὄν. Αἰσθάνεται ἑαυτὸ ὡς τὸ ἐν τῇ διαιρέσει ἀδιαίρετον, ἀήττητον ἔν, ὃ διὰ τοῦτο μόνον ἐστὶν ἐλεύθερον τὸ νὰ θέσῃ τὴν διαίρεσιν. Οὐδὲν ἐνδιαφέρει αὐτῷ, τὸ νὰ ἦναι κατὰ τὸ εἶναι ἐνότης ἢ ἀντιθέσις, διότι οὕτω δὲν μεταβάλλει ἑαυτὸ, ἐστὶ μόνον ἕτερα μορφή τῆς ὑπάρξεως, διότι ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ διαιρέσει, μόνον κατ' ἄλλον τρόπον, καὶ ἐν τῇ ἐνότῃ. Ἐνταῦθα ὁμῶς ἐστὶ κατὰ πρῶτον ἢ ἀληθῆς ἐλευθερία, π. χ. δι' ἐμὲ αὐτὸν, ἔπου οὐδὲν ἐνδιαφέρει ἐμὲ, ἀλλ' ὡς πρὸς ἐμὲ ἐστὶν ἀδιάφορον ὅλως, ἀληθῆ ἐλευθερίαν, λέγει, γινώσκω κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα, ἔπου δύναται ἐμοὶ νὰ ἦναι ἀδιάφορον οὕτως ἢ οὕτως νὰ ἦμαι, οὕτως ἢ οὕτως νὰ πράττω. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἐστὶν ὄν, ὃ ἐστὶν ἀπολύτως ἐλεύθερον πνεῦμα, θεός. Ἐνταῦθα ἐστὶ κατὰ πρῶτον τὸ τέλειον πνεῦμα οὐχὶ πλέον μόνον μὴ ἀναγκαιότητος εἰς τὸ ὄν νὰ μεταβῆ, ἀλλὰ

καὶ ὡς ἐλευθερία νὰ παρλάβῃ ἕτερον ὄν διάφορον τοῦ αἰδίου ἢ τοῦ τῆς ἐννοίας ὄντος αὐτοῦ, τουτέστιν ὡς ἐλευθερία νὰ ἐξέλθῃ ἐξ ἑαυτοῦ. Ἐνταῦθα δύναται νὰ εἴπῃ περὶ ἑαυτοῦ : ἔσομαι, ὃ ἔσομαι, τουτέστιν ὃ νὰ ἦμαι βούλομαι, ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς βουλήσεώς μου τοῦτο νὰ ἦμαι ἢ ἕτερον· ἐνταῦθα παρίσταται τὸ τέλειον πνεῦμα ὡς θεός· ἐνταῦθα δικαιούμεθα τοῦτο τὸ ὄνομα νὰ δώσωμεν αὐτῷ.

Ἡ λέξις θεός ἐβραϊστί, λέγει, σημαίνει ἀορίστως : ἔσομαι, ὃς εἰμι, τουτέστιν ἔσομαι καὶ ὁμῶς βούλομαι νὰ μείνω ὁ αὐτός (αὕτη ἐστὶν ἡ σημασία τοῦ Ἰεχοβά). Ὁ θεός λοιπὸν ἐστὶν ἐν τελείᾳ ἐλευθερία τὸ αὐτῷ δεχθὲν ὄν, ὃ δὲν εἶναι πλέον καθαρωτάτη ἐνέργεια, ἀλλ' ἐνέργεια, ἐν ᾗ ἐστὶ συγχρόνως ἀντιθέσις, ἀντίστασις, νὰ δεχθῆ ἢ νὰ μὴ δεχθῆ, διότι οὐ μόνον ἐστὶν ὃ ἀπλῶς ὑλικός, ἀλλ' ὃ ὑπερυλικός μόνος (πᾶν=ἐν), ἄρα ἐν τῇ ὑλικῇ μὴ ἐνότῃ, καὶ ἐν αὐτῇ ἐστὶ καθ' αὐτὸν εἶς. Ἡ ἐνότης ἐστὶν ἢ ἐνότης τῆς φύσεώς του, ὡς ὑπερυλικῆ, ἀπολύτως πνευματικῆ δὲν πάσχει ὑπὸ τῆς ὑλικῆς μὴ ἐνότητος, οὐδὲ ὑπὸ τῆς ὑλικῆς ἐνότητος ἐξαρτᾶται, μάλιστα δ' αὕτη ἐστὶ μᾶλλον συνέπεια αὐτῆς· ἐτι δὲ δυνάμεθα, λέγει, καὶ νὰ εἴπωμεν, ὅτι αὐτῷ ἵσταται ἀπόλυτος ἐλευθερία νὰ παραδεχθῆ τὸ αὐτῷ δεχθὲν ὄν· διότι, καὶ ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ μὴ ἀντιθέτου ὄντος εἰς τὸ ἀντίθετον, τὸ θεῖον ὄν αὐτοῦ δὲν ἀναιρεῖ, διότι τοῦτο μᾶλλον διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῶν δυνάμεων ἀποκαθίσταται, ὥστε αὐτὸ τὸ ὄν ἔχει ὡς ἔμμεσον, ὃ κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἄμεσον. Ἄν ὁμῶς ἦναι ἔμμεσον ἢ ἄμεσον δι' αὐτὸν ἀδιάφορον, διότι ἢ θεότης του δὲν συνίσταται ἐν τῷ οὕτως=εἶναι, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι αὐτός ἐστὶν ἀμετάβλητος, τουτέστιν αὕτη συνίσταται εἰς ἐκεῖνο τὸ ὄν, ὃ μετὰ τῆς οὐσίας ἐστὶ τὸ αὐτὸ, ἐν, καὶ κατ' ἀναφορὰν εἰς αὐτὸ ἐλέχθη (1), ὅτι τὸ ἀληθὲς ὄν τοῦ θεοῦ ἐστὶ τοῦτο, ὅτι αὐτός ἐστὶν ὃ αὐτός.

Ἄφ' οὗ ἐξηκριβώσαμεν, λέγει, τὴν τελείαν ἐλευθερίαν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ λαμβάνειν ἢ μὴ λαμβάνειν ἐκεῖνα τὸ διάφορον ὄν ἀπ' αὐτοῦ, ἔχομεν ἐτι ὑπόλοιπα δύο ζητήματα 1) τίνοι τρόποι αὐτός

(1) In deo non differunt esse et quod est.

δύναται νὰ παραλάβῃ τοῦτο τὸ ὄν, 2) διὰ τίνος αὐτὸς ἐν περιπτώσει παραδοχῆς τούτου τοῦ ὄντος δύναται νὰ νοηθῇ ὅτι παρεκινήθη πρὸς αὐτὴν, ποιοὶ λόγοι περὶ παραδοχῆς ἐν αὐτῇ δύνανται νὰ νοηθῶσι, διότι τοῦτό ἐστὶ τὸ εἶδος τῆς ἠθικῶς ἐλευθέρας φύσεως νὰ ὀρισθῇ εἰς τὰς πράξεις της οὐχὶ τυφλῶς, ἀλλὰ δι' αἰτιῶν.

Ὡς δὲ πρὸς τὸ πρῶτον ζήτημα, τὸ περὶ παραδοχῆς τοῦ ὄντος, ἐξηγήθη ἤδη ποῦ κεῖται τὸ αἷτιον τῆς ὅλης ἀντιθέσεως, ἄρα τοῦ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ ὄντος· (διότι τὸ ἄμεσον θεῖον ὄν ἐστὶν ἄνευ ἀντιθέσεως, ἐνέργεια καθαρῶτατη). Τὸ αἷτιον τῆς ὅλης ἀντιθέσεως ἐστὶν ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ προελθὸν ὄν γέγονεν ἐν ἑαυτῷ ὄν. Ὁ θεὸς δὲ ἐστὶ φύσει τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν, καὶ ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμα, δύναται αὐτὸς, ἄρα τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν καὶ διὰ τῆς ἀπλῆς βουλήσεως τοῦ θεοῦ νὰ ἦναι ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὡς τοῦτο ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν ἔχει τὰς ιδιότητας ἐνὸς ὅλης καὶ ἀπλῶς διὰ τῆς θείας βουλήσεως ὄντος. Ὡς τοῦτο ἐκτὸς τοῦ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ ἐξεληθὸν δὲν εἶναι πάντως πλέον αὐτὸς ὁ θεός, ἀλλ' οὐδὲ ἀπολύτως μὴ θεός· διότι, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἡ δύναμις νὰ νικηθῇ, ἐπαναχθῇ εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ, ἐστὶν ἐν αὐτῷ πάλιν καὶ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ εἶναι, ταυτέστιν ἐστὶ τὸ ὑλάχιστον δυνάμει θεός.

Ἦδη ἔδειξεν ὁ Σχελλίγγιος ὅτι αἱ δυνάμεις παρίστανται πρῶτον τῷ τελείῳ πνεύματι δι' αὐτὸ αὐταὶ γίνονται δυνάμεις ἐτέρου ὄντος διαφόρου ἀπὸ τοῦ νῦν ὄντος αὐτοῦ. Ἐν τῷ πραγματικῷ ὅμως ὄντι, ὅπου αὐταὶ δὲν εἶναι πλέον μορφαὶ τοῦ ἄμεσου θεοῦ ὄντος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θεοῦ διαφόρου, εἰσὶν αὐταὶ ὡς δυνάμεις ἢ μεσολαβήσεις τοῦ ἀντικατασταθησομένου θεοῦ ὄντος, ὥστε αὐταὶ, ἐσωτερικῶς, δυνάμεις τοῦ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ ὄντος, ἐξωτερικῶς γινόμεναι, εἰσὶ δυνάμεις τοῦ θεοῦ ὄντος· διὰ τοῦτο ὀνομάζει αὐτὰς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὄντι δυνάμεις, εἰ καὶ εἰσὶν εἰς ἄλλο νόημα ἐνταῦθα ἢ ἐκεῖ, ὅπου αὐταὶ ἐστὶ μόνον ἐσωτερικῶς ὡς δυνάμεις ἐνεφανίσθησαν.

Ἐν τῷ κυρίῳ ζητήματι, λέγει, οὐδὲν ἐστὶ τὸ κωλύον, ὅτι ὁ θεὸς ὄν διὰ τῆς φύσεώς του ἡ οὐσία (τὸ ἐν ἑαυτῷ) καὶ τὸ ἐν

αὐτῇ κεκρυμμένον δυνάμει ὄν ἐστὶ διὰ τῆς ἀπλῆς βουλήσεως του ἀντὶ τούτου τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν, ἐκεῖνο τὸ ἐξιστάμενον, περὶ οὗ λόγος εὐθὺς ἐν ἀρχῇ ἐγένετο· μόνον δὲ πρέπει νὰ νοηθῇ, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι, ἵνα ἢ, ἀλλ' ἄλλου τινὸς ἐνεκα, ἐνεκα ἄλλου τινὸς σκοποῦ, ὄν διὰ τούτου νὰ ἀποκτήσῃ βούλεται· διότι ἐστὶ παμπάλαιον δόγμα, ὅτι ὁ θεὸς ἐκτελεῖ τὰς θείας βουλὰς αὐτοῦ διὰ τῶν ἐναντίων· αὐτὸς ἐστὶ τοῦτο τὸ ἕτερον, τοῦτο τὸ ἐξιστάμενον, πραγματοποιεῖ τοῦτο τὸ δυνάμει μόνον δι' ἀμέσου βούλεσθαι, ἵνα ἐν τούτῳ ὑπερνικηθῇ, μάλιστα δ' ἐστὶν ἐλεύθερος νὰ δεχθῇ τοῦτο τὸ ὄν, διότι ἐν τῇ δευτέρᾳ μορφῇ τῆς οὐσίας του, τῇ γινομένῃ ἐν ταύτῃ τῇ σχέσει εἰς δευτέραν δυνάμιν, ἔχει ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐκεῖνο τὸ ὄν ὑπερνικᾷ.

Διὰ τῆς περὶ σκοποῦ ἀναπτύξεως ἤλαθμεν, λέγει, εἰς τὸ ἄλλο ζήτημα· διὰ τίνος παρεκινήθη ὁ θεὸς ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς ὄντος ἐκτὸς ἑαυτοῦ πρὸς τοῦτο ;

Τὴν μετάβασιν, λέγει, ἀπὸ τοῦ ἄμεσου καὶ ἐστερημένου ἀντιστάσεως ὄντος πρὸς τὸ δι' ἀντιστάσεως μεσολαβηθὲν ἡδύνατό τις νὰ νοηθῇ ὡς ἀκολουθῶς. Πᾶν ὄν ὄν ὅλον καὶ τέλειον (ὁ θεὸς ἀπ' αἰῶνός ἐστὶν ὅλον) ζητεῖ νὰ διακρίνη ἑαυτὸ ἐν ταῖς διαφοραῖς αὐτοῦ μορφαῖς, ἢ νὰ θέσῃ ἐν ἐκάστη ἰδίως καὶ γνωρίσῃ ἑαυτό. Τοῦτο ὅμως ἐστὶν ἐν τῇ καθαρῶτατῃ ἐνεργείᾳ τῆς θείας ζωῆς ἀδύνατον, διότι αἱ μορφαὶ δὲν χωρίζονται πραγματικῶς. Τὸ ἐν ἑαυτῷ πνεῦμά ἐστὶν ὅλως ὡς τὸ δι' ἑαυτό· ἀμφοτέρω εἰσὶν, ὡς εἴρηται, ἐντελῶς ὁμοίᾳ μὴ—αὐτότητος. Ἐπίσης ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ πνεῦμα ἐκατέρω ὁμοιον, τῷ ἐν ἑαυτῷ, διότι ἐστὶ καὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ· τῷ δι' ἑαυτό, διότι ἐστὶ καὶ τὸ δι' ἑαυτό. Ἐν ταύτῃ τῇ καθαρᾷ ἐτι ἀκωλύτῃ ῥοῇ τῆς θείας ζωῆς ἐστὶ μὲν ἀρχή, μέσον καὶ τέλος, ἀλλ' ἡ ἀρχή ἐστὶν, ὅπου τὸ τέλος, καὶ τὸ τέλος ἐστὶν, ὅπου ἡ ἀρχή, ταυτέστι ἀμφοτέρω δὲν δύνανται νὰ χωρισθῶσιν. Ἐν τῇ καθαρᾷ ταύτῃ ἀμεσότητι οὐκ ἦτο λοιπὸν ὁ θεὸς ἀπερίληπτος ἤτοι δὲν ἡδύνατο νὰ θέσῃ ἑαυτόν καὶ τηρήσῃ ἐν ταῖς μορφαῖς αὐτοῦ, διότι ἡ μία μεταβαίνει ἀμέσως εἰς τὴν ἕτεραν· ὁ ἀγὼν εἰς τὸ νὰ τηρήσῃ ἑαυτόν ἐν αὐταῖς ἡδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ μόνον ὡς εἶδος κυκλικῆς κινήσεως, διότι πᾶν τὸ μὴ

δυναμένον νὰ θέσῃ ἀρχὴν καὶ τέλος ἀντίθετα, χωριστὰ, περιφέρεται. Ἐπειδὴ δὲ, λέγει, πᾶσα κίνησις κύκλω, τουτέστιν πᾶσα κίνησις μὴ εὐρίσκουσα ἀρχὴν καὶ τέλος, εἶναι κακοδαίμονια, ἐστὶν αὐτῷ διὰ τοῦτο ἐκείνη ἢ δεικνυμένη ἡ δύναμις τοσοῦτον εὐπρόσδεκτος, διότι αὐτὴ μόνη ἀπαλλάττουσα αὐτὸν ἀπ' ἐκείνης τῆς κύκλω κινήσεως γίνεται αὐτῷ τὸ μέσον, καὶ ἄνευ πραγματικοῦ χωρισμοῦ νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸν ἐν ἀπάσαις ταῖς μορφαῖς αὐτοῦ βλέποντος αὐτὰς μεσολαβηθείσας δι' ἐκείνης τῆς πρώτης δυνάμεως οὐχὶ ὡς τι αὐταὶ εἰσιν, ἀλλὰ τι νὰ ἦναι δύνανται ἢ ἔσονται, ἄρα ἐν τῇ μορφῇ ἐκείνῃ, ὅπου ἡ μία ἐστὶ τῆ ἑτέρας μὴ ὁμοία, ἢ μία πραγματικῶς ἐκτὸς τῆς ἑτέρας ἐστὶ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐστὶν αὐτῷ ἐκείνη ἢ πρώτη δύναμις, οὕσα ἢ ἀρχὴ πρὸς ἀπάσας τὰς ἄλλας δυνάμεις, τοσοῦτον εὐπρόσδεκτος, διότι αὐτὴ οὐ μόνον θέτει αὐτὸν πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ πάντα καταναλίσκοντος, τουτέστιν οὐδένα χωρισμὸν καὶ οὐδεμίαν διάκρισιν ἐπιτρέποντος ὄντος αὐτοῦ, εἰς ἐλευθερίαν, ἀλλὰ δι' αὐτῆς ἔρχεται κατὰ πρῶτον καὶ γνῶσις εἰς τὸν θεόν· διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐμφανισθῇ αὐτῷ ὡς ἀντίθεσις, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀντικείμενον τῆς ἀγαλλιᾶσεως καὶ ἀπαύστου χαρᾶς· μάλιστα δ' ἐὰν τὸ ζήτημα προέλθῃ, περὶ τοῦ ἡσχολεῖτο ὁ θεὸς ἀπ' αἰῶνος, δύναται τις εἰς τοῦτο νὰ ἀπαντήσῃ μόνον, ὅτι ἐκείνη ἢ πρώτη δύναμις ἦτο ἀπ' αἰῶνος τὸ μόνον ἀντικείμενον τῆς ἀσχολίας του, τῆς ἡδονῆς του.

Ἴνα ὅμως ἐξ ἐκείνης τῆς κύκλω κινήσεως τῆς τεθείσης μετὰ τοῦ πρώτου ὄντος ἀναγκαιῶς ἀπαλλαχθῇ καὶ εἰς τὴν ἐναντίαν, τουτέστι τὴν κατ' εὐθείαν κίνησιν μεταβῇ, οὐδὲν ἄλλο μέσον θὰ εἶχε τὸ τέλειον πνεῦμα εἰμὴ νὰ καταστήσῃ ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος πραγματικῶς ἄνισα, διότι μέχρι τοῦδε ἦσαν μόνον δυνάμει ἄνισα· διότι ἡ εὐθεῖα γραμμὴ ἐστὶν, ἐν ἣ ἡ ἀρχὴ καὶ τέλος εἰσι κεχωρισμένα, ἐν ἣ ἡ στιγμή ἐστὶν, ἐν ἣ ἡ ἀρχὴ ἐστὶν ἀμέσως καὶ τὸ τέλος καὶ τὸ τέλος ἢ ἀρχὴ ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος θὰ ἐπολεῖ ἑαυτῷ ἀνόμοια, ἐὰν ὕψου τὰς ἐν ταῖς τριαῖς μορφαῖς τοῦ ὄντος αὐτοῦ θεαθείσας δυνάμεις εἰς πραγματικότητα, διότι ἐνταῦθα εἰσι πραγματικῶς δι' ἑαυτὰς κεχωρισμένα καὶ ἀποκλειού-

σιν ἀλλήλας, ὥστε ἐκάστη ἐστὶν ἐν τούτῳ τῷ ἀποκλεισμῷ καὶ τῇ ἀντιθέσει, ὅ,τι ἐστὶν. Μετὰ δὲ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης δίδεται ἅμα ἀναγκαιῶς κίνησις προσδεύουσα κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἐξ ὠρισμένης ἀρχῆς δι' ὠρισμένου μέσου εἰς προωρισμένον τέλος. Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον ἡ δύνατο νὰ παρασταθῇ ἢ ἐκουσία ἐκείνη μετάβασις τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ἕτερον ἢ ἐξωτερικὸν ὄν. Εἰς τοῦτο δὲ ἡ δύνατο νὰ ἔχῃ ἀναφορὰν χωρὶν τι πλατωνικὸν (περὶ Νόμων IV, 716) ἀναφέρον καλαιὸν λόγον ὅτι ἀδ μὲν δὴ θεὸς ἀρχὴν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἀπάντων ἔχων εὐθείαν περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος (1). Ἡ ἰδέα περὶ ὁδῶν Κυρίου ἐνυπάρχει καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ καὶ συμφωνεῖ τῇ τοῦ Πλάτωνος.

Τῷ θεῷ ὅμως, λέγει ὁ Σκελλίγγιος, δὲν δύναται ὁδὸς ν' ἀποδοθῇ χωρὶς αὐτῷ ν' ἀποδοθῇ κίνησις, τουτέστιν ἔξοδος ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τινι χωρίῳ εἰσάγεται ἡ πρώτη ἐκείνη δύναμις λέγουσα :

Ὁ Κύριος (Ἰεχουβάς) μὲ εἶχεν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ὁδοῦ του, τουτέστι πρὶν ἢ ἐξέλθῃ ἐξ ἑαυτοῦ.

Οὕτω, λέγει, ἡ δύνατο νὰ διασαφηθῇ ἢ ἔξοδος τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ πρώτου ὄντος αὐτοῦ εἰς ἕτερον ὄν.

Ἐν ἄλλῃ δὲ πραγματικῇ τροπῇ ἡ δύνατο ἢ τοῦ θεοῦ ἔξοδος νὰ ἐξηγηθῇ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον.

Ἡ πρόθεσις ἐστὶ τὸ μὴ αὐτοτεθὲν ὄν, ἐν ᾧ ὁ θεὸς εὐρίσκει μόνον ἑαυτὸν, νὰ μεταβάλλῃ εἰς αὐτοτεθὲν, ἄρα πρῶτον καὶ ἀμέσως νὰ θέσῃ εἰς τόπον ἐκείνης τῆς καθαρωτάτης ἐνεργείας, ἐν ἣ τοῦ θεοῦ τὸ πρῶτον ὄν ὑψίσταται, ἐνεργεῖαν δι' ἄντιστάσεως διακοπεῖσαν, διὰ τοῦτο ὅμως ἐν τοῖς σημείοις αὐτῆς διακριτὴν καὶ καταληπτὴν, ἐνὶ λόγῳ ἰδιοδράνειαν, ἥτις, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ μόνον τὸ θεῖον ὄν ἀντικαθίσταται ἦτοι αὐθὺς γεννᾶται, ἡ δύνατο

(1) Ὁ Σκελλίγγιος ζητεῖ τὸ περιπορευόμενος νὰ ἐπισημωθῇ εἰς περιφερόμενος, εἶδοι τὸ μὲν πρῶτον σημαίνει κίνησιν ἐκουσίαν, τὸ δὲ δεύτερον ἀκούσιον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Πλάτων τὸν θεὸν δὲν ὑποθέτει ἄνουν, ὡς ὁ Σκελλίγγιος, ἀλλ' ἔννοον καὶ βουλόμενον, φαίνεται, ὅτι ἡ λέξις περιπορευόμενος, ἐκούσιον κίνησιν ὑπαθέτουσα, εἶναι ἁρθί.

νά κληθῆ θεογονική. Ἐν τούτοις δὲ παρατηρητέον, ὅτι οὕτως ἔχει, δηλαδή ὅτι δι' ἐκείνης τῆς ἀντιστροφῆς τῶν δυνάμεων ἡ καθαρὰ μὴ μεσολαβηθεῖσα ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ὄντος μεταβάλλεται εἰς μεσολαβηθεῖσαν μόνον. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ ᾖ ἡ κυρία ἀφορμὴ, διότι ἡ συνέπεια τῆς μεσολαβηθείσης ἐνεργείας διὰ τὸν Θεὸν θὰ ᾖτο ἄνευ ἀποτελέσματος, διότι αὐτὸς καὶ ἄνευ τῆς ἐνεργείας ταύτης βλέπει ἑαυτὸν ὅπως ἐν ἐκείνῃ τῇ πρὸς τὰ ἔσω τροπῇ, ὅπου πρῶτον διακρίνει τὰς μορφὰς ἑαυτοῦ ὡς οὐσιώδους ἐνότητος. Ἡ κυρία ἀφορμὴ ἡδύνατο νὰ ὑπάρχη ἐν τινι, ἢ ἄνευ ἐκείνης τῆς μεσολαβηθείσης ἐνεργείας, τουτέστιν ἄνευ ἐκείνης τῆς ιδιοδρανεῖας τῆς προερχομένης διὰ τῆς τῶν δυνάμεων ἀντιθέσεως, οὐδαμῶς νὰ ὑπάρχη ἡδύνατο. Τοιοῦτον ὅμως, οὕτω ὄν, ἄρα κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ διὰ τῆς μετὰ βουλήσεως τεθείσης ιδιοδρανεῖας δυνατὸν ἡδύνατο νὰ ᾖ ἡ μόνον ἡ δημιουργία.

Ἡ ἀληθὴς ἀφορμὴ τῆς ἐξόδου θὰ ᾖτο λοιπὸν ἡ δημιουργία, καὶ ἐκείνη ἡ ιδιοδράνεια ἔπρεπε νὰ παρασταθῇ ὡς ιδιοδράνεια τῆς δημιουργίας.

Τὸ πρῶτον ὄν, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς εὕρισκε ἑαυτὸν, ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν. Τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶ τὸ ἀμέσως εἰς τὸ ὄν μεταβαῖνον. Ὁ Θεὸς ἐστὶ βούλησις τὸ νὰ μὴ ᾖ τὸ καθαρὸν, τὸ τυφλὸν ὄν, καὶ ὡς βούλησις Κύριος τοῦ ὄντος· ἡ ἀρχὴ, εἰς ἣν δι' ἀφαιρέσεως ἔρχεται τις, ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν. Ὁ Θεὸς οὐκ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν· ὁ Θεὸς θέτων μόνον τὸ ὑποκειμένον ἐστὶν αἰτία. Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν βούληται νὰ ᾖ τὸ τυφλὸν, βούλεται νὰ ᾖ πνεῦμα. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς διὰ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ διὰ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ. Οἱ τρεῖς οὗτοι διορισμοὶ 1) ὅτι ἐστὶ δύναμις, 2) ὅτι οὐ βούλεται νὰ ᾖ τὸ τυφλὸν, 3) ὅτι βούλεται νὰ ᾖ πνεῦμα, δὲν δύνανται ἀλλήλων νὰ χωρισθῶσιν· ὁ Θεὸς οὐδὲν τούτων νὰ θέσῃ ἑαυτὸν βούλεται. Τοῦτο, ἵνα θέσῃ, πρέπει νὰ ἐξέλθῃ τῆς κύκλω κινήσεως· ὥστε ἡ θετικὴ φιλοσοφία ὑποῖ τὸν Θεὸν ἐκ τοῦ καθαρῦ ὄντος εἰς προσωπικόν· προσωπικὸς δὲ γίνεται ὡς γινόμενος Κύριός τινος ὄντος.

Τὸ τέλειον πνεῦμα βλέπει, λέγει, ἐν τούτῳ, ἢ ἐν αὐτῷ ἐστὶν οὐσία καθαρὰ ἢτοι οὐσιώδες ὄν, τὴν δυνάμιν ἑτέρου ὄντος ὑπὲρ

τὴν οὐσίαν προβαίνοντος ἢ προσερχομένου· ὁ Σχελλίγγιος ἔδειξε, πῶς αὕτη ἢ ἐν τῇ πρώτῃ μορφῇ δραθεῖσα δύναμις ταῖς δύο ἄλλαις μεταδίδεται· διότι, ἐὰν ᾖ δυνατὸν τὸ ἐν ἑαυτῷ τοῦ πνεύματος νὰ γείνη ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν, ἢ ἐὰν τὸ ἐν ἑαυτῷ τοῦ πνεύματος δράται ὡς τὸ δυνάμει ὄν ἐν μεταβατικῇ σημασίᾳ, ἐστὶ καὶ δύναμις (μακροτέρα μὲν καὶ ἔμμεσος, δύναμις ὅμως), ἐὰν ᾖ δυνατὸν τὸ καθαρὸν ἢ ἀπλῶς ἀντικειμενικῶς ὄν τοῦ πνεύματος νὰ τεθῇ ἐκ τούτου τοῦ καθαρῦ ὄντος τοῦ μεσολαβηθέντος μόνον διὰ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ὄντος ὡς ὑποκειμένου αὐτοῦ, ἐστὶ καὶ δυνατὸν καὶ τὸ καθαρὸν ὄν νὰ τεθῇ ἐκ τούτου τοῦ καθαρῦ ὄντος, νὰ ἀναιρεθῇ, νὰ λάβῃ ἀποθετικότητα· παρίσταται λοιπὸν πρότερον ὡς τὸ ἐξ ἀνάγκης ὄν, δηλαδή ὡς τὸ μὴ ἐλεύθερον νὰ ἐνεργῇ ἢ νὰ μὴ ἐνεργῇ, ἀλλ' ὡς τὸ ἀναγκαζόμενον νὰ ἐνεργῇ, ἵνα ἀντικαταστήσῃ ἑαυτὸ εἰς τὸ καθαρὸν ὄν, ἐξ οὗ ἀπεκλεισθῇ διὰ τῆς ἀυθιψώσεως τοῦ ἐν ἑαυτῷ ὄντος. Ἐμφανίζεται πρότερον ὡς τὸ ἀναγκαζόμενον, ὡς τὸ ἐξ ἀνάγκης ὄν, σημαίνει ὅτι ἐμφανίζεται ὡς τὸ δυνάμει ὄν τῆς δευτέρας δυνάμεως· οὐχ ἦτον δὲ καὶ ἡ τρίτη μορφή παρίσταται, ἐν ᾗ τὸ τέλειον πνεῦμα ἐστὶ τὸ δι' ἑαυτὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν· καὶ αὕτη παρίσταται ὡς τὸ διὰ τῆς ἀυθιψώσεως τοῦ ἐν ἑαυτῷ ὄντος ἀποκλειστέον, ἐπομένως δεκτικὸν τῆς ἀποθετικότητος, οὐχὶ τῆς παντελοῦς ἀναιρέσεως, ἀλλ' ὅμως τῆς ὑψώσεως εἰς δυνάμεις, τῆς δυναμοποιήσεως. Κατὰ τοῦτον ὅμως τὸν τρόπον εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ μὴ ὄντος, τουτέστι τῆς ἀπλῆς δυνάμεως, τεθεῖσα θὰ ἀντικαθίστατο εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄν, ἢ ᾖ καθαρὸν αὐτοῦ, ἐὰν τὸ ἐν ἑαυτῷ ἐπανήγετο εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ, εἰς ἑαυτὸ, καὶ ὑπερενικᾶτο. Τοῦτο ὅμως ἡδύνατο νὰ γείνη μόνον διὰ τῆς δευτέρας δυνάμεως, ἥτις ἐστὶν ἐν ταύτῃ τῇ ἀντιθέσει τὸ ἀναγκαίως ὄν, τὸ ἀναγκαίως ἐνεργοῦν· οὕτω δὲ παρίσταται ἢ ἀπὸ τοῦ πρώτου ὄντος ἀποκλεισμένη τρίτη μορφή ὡς τὸ διὰ διπλῆς μεσολαβήσεως δυνάμει ὄν, ὡς δυνάμει ὄν τῆς τρίτης δυνάμεως, ὡς προσῆκον. Ἐὰν ὄντως εἰς αὐτὴν τὴν ὡς δυνατὴν ὑπνθεθεῖσαν ἀντίθεσιν ἐλάμβανε πρόοδος χώραν, ἐστὶν εὐκόλον νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι μετ' αὐτῆς συγχρόνως θὰ ἐτίθετο ιδιοδράνεια· ἢ δοῦσα τὴν ἀφορμὴν ταύτης τῆς ιδιοδρα-

νείας θὰ ἦτο τὸ ἐκ τοῦ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ μυστηρίου του, ἐξελθὼν ἐν ἑαυτῷ. Ἡ ἐνεργοῦσα αἰτία θὰ ἦτο ἡ δευτέρα δύναμις ἢ τείνουσα νὰ ἀντικαταστήσῃ ἑαυτὴν εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς καθαρὸν, τουτέστιν ἐστερημένον δυνάμεως ὃν αὐτῆς· διότι αὐτὴ ἀποκλεισθεῖσα ἀπὸ τοῦ ὄντος αὐτῆς καὶ ἀποθετικῆ γενομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχικῶς ὑποκειμένου αὐτῆς, δυνάμεως αὐτῆς, ἔπειτα δὲ ὃν γενομένη, αὐτὴ δύναται φύσει οὐκ ἄλλο νὰ ἦναι εἰμὴ ἢ βούλησις τοῦ νὰ ἀναιρέσῃ τὸ ἀναιρέσαν αὐτὴν, τουτέστι νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὸ ἀρχικὸν μηδὲν δηλαδὴ νὰ ὑπερνικήσῃ, νὰ ἀναιρέσῃ τὸ μὴ προσῆκον καὶ ποιήσῃ εἰς θέτον τὸ τρίτον, τὸ κυρίως προσῆκον. Τὸ ἐκ τοῦ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ ἐξελθὼν ἐν ἑαυτῷ ἦτο ἡ δοῦσα τὴν ἀφορμὴν πρώτη αἰτία, τὸ ἐκ τοῦ ἐστερημένου δυνάμεως ὄντος αὐτοῦ τεθὲν καθαρὸν ὃν ἦτο ἡ ἐνεργοῦσα αἰτία τῆς ἰδιοδρανείας, τὸ δὲ προσῆκον ἔδει νὰ ἦναι ἡ τελικὴ αἰτία τῆς ἰδιοδρανείας.

Πῶς ἡ πρώτη ἀρχὴ ἢ δοῦσα τὴν ἀφορμὴν τῆς ἰδιοδρανείας νικάται ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ αὐτῆς; εἴρηται, ὅτι τὸ δυνάμει ὃν ἐξελθὼν, ἢ εἰς ἐνέργειαν ὑψωθὲν, δύναται νὰ θαυρηθῇ ὡς ἡ θετικὴ γενομένη, ὡς ἐξημμένη βούλησις.

Ἡ βούλησις ἐστὶ τὸ δεκτικὸν ἀντιστάσεως καὶ τὸ νίκης δεκτικόν. Ἐὸ δὲ δυνατὸν ταύτης τῆς ἰδιοδρανείας στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὅτι αἱ τρεῖς δυνάμεις, καίτοι ἀμοιβαίως ἀποκλείουσιν ἀλλήλας, δὲν δύνανται ὁμοῦ νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, διότι ἡ ἀρχικὴ ἐνότης αὐτῶν ἐστὶ πνευματικὴ, ἀδιάλυτος. Αἱ δυνάμεις παριστῶσι μόνον τὴν ὑλικὴν ὑπαρξίν, τὸ ὃν αὐτό ἐστὶν ὑπὲρ τὴν ἀπλῆν ὕλην τοῦ ὄντος, ἢ ὑπερυλικὴ, διὰ δὲ τοῦτο ἀδιάσπαστος ἐνότης, ἣτις τὰς δυνάμεις καὶ ἐν ἀντιθέσει δὲν ἀφίνει νὰ χωρισθῶσιν, ἀναγκάζει αὐτὰς νὰ ἦναι ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ, καὶ οὕτω νὰ ἦναι αἱ ὑλικαὶ αἰτίαι ἰδιοδρανείας, ἣς ὑπερυλικὴ αἰτία ἐστὶν ἡ ἐνότης.

Αἱ δυνάμεις κατὰ τὴν διαίρεσιν ἀποκλείουσι μὲν ἀλλήλας, δὲν εἶναι ὁμοῦ καὶ διὰ τὸν θεὸν κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ θεὸς ἐστὶν ἡ ἀδιάλυτος ἐνότης τῶν δυνάμεων οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλ' ἑαυτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐμμέσως καὶ τῶν δυνάμεων· ἀρα αὐταὶ μόναι

εἰσὶ χωρισταί, αὐτὸς ὁμοῦ ἐστὶν ἐν αὐταῖς, καὶ ἐν ταῖς ἀλλοιωθείσαις αἰεὶ ὁ αὐτὸς, ἀπάσας διερχόμενος· αὐταὶ δὲ εἶναι ἀδιόρατοι ὑπ' αὐτοῦ· τὸ πραγματικὸν ἐν αὐταῖς ἐστὶν αἰεὶ τὸ θεῖον, τὸ δ' ἐν αὐταῖς μὴ θεῖον εἶναι τὸ ἐπόμενον, δὲν εἶναι οὐσιώδες, ἀλλὰ φαινόμενον· διὰ τοῦτο ὁ κόσμος ὡς γέννημα τῶν δυνάμεων δὲν εἶναι οὐσιώδες, ἀλλὰ φαινόμενον, εἰ καὶ εἶναι ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθὲν, θεῖον.

Ὅτι πάντα ἐκ θεοῦ εἰσι, τοῦτο ἤσθετό τις ἀπ' αἰῶνος, μάλιστα δὲ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ πρῶτον τῆς ἀνθρωπότητος αἴσθημα. Οὐδέποτε προέβη τις ὑπὲρ τὸ ὅτι ἀπλῶς, καὶ τοῦτο τὸ ὅτι (ὅτι οὕτως ἔχει) ἠδυνήθη τις νὰ δείξῃ μόνον διαλεκτικῶς, οὐδαμῶς ὁμοῦ βεβαιωτικῶς· διότι πρὸς τοῦτο ἀπῆρτεῖτο νὰ ἀποδειχθῇ πῶς τὸ ἀρχικῶς ἐν τῷ θεῷ, μόνον οἶονεῖ ἐν τῇ καθαρωτάτῃ ἐνεργείᾳ, δύναται νὰ νοηθῇ ὡς καθαρωτάτη, πνευματικωτάτη ζωὴ, πῶς αὐτὴ δύναται νὰ καταστήσῃ ἑαυτὴν ὑλικὴν ζωὴν οὐσιώδη, οἶονεῖ ἐστερημένην πνεύματος, τοῦ θεοῦ διάφορον, ἐκτὸς τοῦ θεοῦ. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἡμῶν (λέγει) διὰ τῶν ἐν τῷ καθαρῷ τοῦ θεοῦ πνευματικῶ ἀποδειχθεισῶν δυνάμεων ἐδείχθη, ὅπερ μέχρι τοῦδε οὐδεμίᾳ φιλοσοφίᾳ καὶ θεοσοφίᾳ νὰ δείξῃ ἠδυνήθη. Καὶ ἐν ταῖς ἀντιθέταις καὶ ἐκαυτὰς ἀμοιβαίως ἀποκλειούσαις δυνάμεσιν ὑπάρχει ἔτι πάντοτε μόνον ὁ θεός. Ἡ θεότης ἢ τὸ θεῖον ὃν τῶν δυνάμεων ἐστὶ μὲν ἐξηρημένον, κωλυόμενον, διὰ τοῦτο ὁμοῦ ἐστὶ μόνον τὸ εἶδος τῆς θείας ὑπάρξεως ἕτερον, δὲν ἀνηρέθη ὁμοῦ ἢ ὑπαρξίαι αὐτοῦ τοῦ θεοῦ. Ὁ θεὸς ὑπάρχει ἐν τῇ ἀντιθέσει καὶ τῷ χωρισμῷ τῶν δυνάμεων οὐχ ἦττον ἢ ἐν τῇ ἐνότητι. Καθ' ὅσον ὁμοῦ ὁ θεὸς ἐστὶ αἱ δυνάμεις ἐν τῷ ἀμοιβαίῳ ἀποκλεισμῷ οὐχ ἦττον ἢ ἐν τῇ ἐνότητι (αὐταὶ εἰσὶν ἐν τῇ ἀντιθέσει μόνον ἢ ἐλευθέρως βουληθεῖσα μορφή τῆς ὑπάρξεώς του), κατὰ τοῦτό ἐστὶν αὐτὸς ἐν ἐκάστη ἕτερος· ἕτερός ἐστὶν ὡς ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ, ἕτερος ὡς ἐπανάγων αὐτὸ τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ τεθὲν τῆς οὐσίας του καὶ νικῶν, ἕτερος ὡς ὁ προσῆκων, ἀρα ἐν ἐκάστη τῶν τριῶν ἑαυτὰς ἀποκλειουσῶν μορφῶν ἕτερος, οὐχὶ ὁμοῦ ἕτερος θεός· διότι ὁ θεὸς δὲν εἶναι ὡς μία τῶν μορφῶν ταύτων ἰδίως,

ἀλλὰ μόνον ὡς ἡ ἀδιάλυτος ἐνότης αὐτῶν· αὐτός ἐστι μὲν πολλὰ, οὐχὶ ὅμως πολλοὶ θεοὶ, ἀλλὰ μόνον εἷς θεός. Μετὰ τῆς τελευταίας ταύτης σκέψεως ἤχθημεν, λέγει, πάλιν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μονοθεϊσμοῦ, τουτέστιν εἰς ἐκείνην τὴν ἔννοιαν, ἣτις ἐστὶν ἡ ὑψίστη πάσης ἀληθοῦς ὀρθοκείας· διὰ δὲ τοῦτο καὶ αὕτη, ἐξ ἧς ἔχει νὰ ὀρμηθῇ ἀντικειμενικὴ ἐξήγησις τῆς ἡμαρτημένης ὀρθοκείας· ὡς τοιαύτην ἀνεπτύξαμεν, λέγει, ἐν τοῖς προηγουμένοις, καὶ διεκρίναμεν τὸν μονοθεϊσμόν ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἀπὸ τοῦ μονοθεϊσμοῦ ὡς δόγματος ἤτοι τοῦ πραγματικοῦ μονοθεϊσμοῦ, ὅς ἐστιν, ὅπου αἱ δυνάμεις ἀποκλείουσιν ἀμοιβαίως ἑαυτὰς, ἄρα πραγματικὴ πλειότης ἐτέθη ἐν τῷ θεῷ· διότι πρὸ τῆς ἀντιθέσεως αὕτη ἡ πλειότης ἐν τῷ θεῷ ἐστὶ δυνάμει, καὶ τοῦτο ὠνόμασεν ὁ Σχελλίγγιος τὸν μονοθεϊσμόν ἐν τῇ ἐννοίᾳ· βάσις δὲ τῆς ἐννοίας ὑποτίθεται ὡς τελευταία ἰδέα, ὅτι ὁ θεός δὲν εἶναι ὁ ἀπολύτως μόνος, ὡς ἐν τῷ ἀπλῷ θεϊσμῷ, ἀλλ' ὅστις ὡς θεός μόνος ἐστίν, ἢ ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς μονότητος ἐν τῷ θεῷ δὲν δύναται νὰ ἦναι μόνον ἀποθετικὸς, ἀλλὰ μόνον θετικὸς· θετικὸς ἐστὶν ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς μονότητος, ἐὰν ἐν τινὶ ὄντι τεθῇ πλειότης καὶ ἡ ἐνότης τοῦ ὄντος ὡς τοιαύτη τηρηθῇ (1). Ὁ ὅρος πραγματικῆς θετικότητος τῆς τοῦ θεοῦ ἐνότητός ἐστιν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐτέθη πλειότης· οὗτος ὁ θετικὸς ἰσχυρισμὸς, λέγει, ἐστὶ δυνατὸς διὰ τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν· διότι ὁ θεός ἐστὶ α) τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν, β) τὸ δι' ἑαυτὸ, καὶ γ) τὸ ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ πνεῦμα· ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν ἐξ ἅπαντος δὲν εἶναι εἷς ἐν ἀποθετικῇ ἢ ἀποκλειστικῇ ἐννοίᾳ ἀπλῶς· ἐὰν τὰς τρεῖς ἐννοίας σημειώσωμεν διὰ τριῶν στοιχείων, ἐστὶν οὐ μόνον α, οὐ μόνον β, οὐ μόνον γ, ἀλλὰ α+β+γ, τουτέστι πλείους, οὐχὶ ὅμως πλείονες θεοί· διότι μὴ ὄν β ἢ γ ἰδίως θεός, ἀλλὰ μόνον ὡς α+β+γ, ἐστὶν, εἰ α+β+γ, οὐχὶ πλείονες θεοὶ, ἀλλὰ μόνον εἷς θεός. Καθ' ὅσον δὲ πλείονες, οὐχὶ θεοὶ, δύνανται, λέγει, νὰ εἶπω, ὅτι εἷς μόνον θεός ἐστίν· καὶ οὗτος ἐστὶ τότε θετικὸς ἰσχυρισμὸς.

Ὁ μονοθεϊσμός ὡς ἐννοία διακριτικὴ καὶ ἐπομένως ὡς δια-

(1) Posita pluralitate asseritur unitas Dei qua talis. Ὁ θεϊσμός φέρει κατὰ Σχελλίγγιον ἢ εἰς μονοθεϊσμόν ἢ εἰς πολυθεϊσμόν.

κριτικὸν δόγμα δὲν δύναται νὰ ὑφίσταται ἐν ἀπλῇ ἀρνήσει, ἀλλ' ἐν ἰσχυρισμῷ. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ ὑπάρχη ἐν τῷ ὅτι ὁ θεός ἐστὶ μόνον εἷς, διότι οὕτω πάντοτε ἐκφράζεται, ὅτι αὐτός δὲν εἶναι πλείονες. Τὸ λάθος τῆς συνήθους ἐκφράσεως συνίσταται εἰς τὸ ὅτι τις νοεῖ ὅτι τὸ ἀμέσως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ μονοθεϊσμοῦ ἰσχυρισθὲν ἐστὶν ἡ ἐνότης, ἐν ᾧ τὸ ἀμέσως ἰσχυρισθὲν ἐστὶν ἡ πλειότης, καὶ μόνον ἐμέσως, δηλαδὴ μόνον ἐν ἀντιθέσει τῆς πλειότητος ἰσχυρίζεται τις τὴν ἐνότητα ὡς τοιαύτην· μακρὰν τοῦ νὰ ἰσχυρισθῇ τις ἐν τῇ ὀρθῇ ἐννοίᾳ τὴν ἐνότητα ἀμέσως, ἐστὶν αὕτη μᾶλλον τὸ ἀμέσως ἀντιφασκόμενον· ἀποφάσκειται ὅτι ὁ θεός ἐστὶν ὁ μόνος ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἐν ἧ μίᾳ δυνάμει, λ. χ. ἢ ὡς πρώτη σημειωθεῖσα ἐστὶ μίᾳ· κατὰ τὰς μορφὰς τοῦ ὄντος αὐτοῦ ὁ θεός δὲν εἶναι εἷς, ἀλλ' ὀλότης, ἄρα πλειότης (διότι ὀλότης ἐστὶ μόνον κεκλεισμένη, τελεία πλειότης)· ὡς τοιαύτη ὅμως προέρχεται αὕτη ἡ πλειότης ἐν τῷ χωρισμῷ τῶν δυνάμεων, τουτέστιν ἐν τῇ ἰδιοδραναίᾳ. Ἐνταῦθα ὅμως δείκνυται καὶ ἡ ἐνότης ὡς τοιαύτη, διότι ὁ θεός ἐστὶν ἐν ταῖς δυνάμεσιν ὄν, ἐνεργῶν ἐν αὐταῖς καὶ δημιουργῶν, καὶ ὡς οὗτος δὲν εἶναι πλείονες, ἀλλ' εἷς, καὶ ἐνταῦθα ἐξεφράσθη ὁ μονοθεϊσμός ὡς δόγμα· ἐκ τοῦ οὕτω δὲ κατανοηθέντος μονοθεϊσμοῦ δύναται νὰ παραχθῇ ὡς δυνατὸς καὶ ὁ πολυθεϊσμός, διότι, λέγει, ἐὰν θεωρήσωμεν τὰς δυνάμεις οὐχὶ ἐν τῇ σχέσει αὐτῶν πρὸς τὸν θεόν, ἀλλ' ὡς αὐταὶ ἐν τῷ ἀμοιβαίῳ αὐτῶν ἀποκλεισμῷ ἐμφανίζονται, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι αὐταὶ ὡς τοιαῦτα εἰσι θεωρημένοι ἐκτὸς τῆς θεότητός των, τουτέστιν εἰσι θεωρημένοι ἐκτὸς ἐκείνου τοῦ πνεύματος, ἐκτὸς ἐκείνης τῆς καθαρωτάτης ἐνεργείας, ἐν ἧ αὐταὶ εἰσιν αὐτός ὁ θεός· ὅθεν ἐν τῇ ἀντιθέσει των δὲν εἶναι ὁ θεός, καὶ ὅμως οὐχὶ ἀπολύτως μὴ=θεός, αὐταὶ μόνον πραγματικῶς δὲν εἶναι ὁ θεός, ἢ θεότης των ἐστὶ κωλυθεῖσα οὐχὶ ὅμως ἀναιρεθεῖσα· ἀλλὰ τοῦτο πρόκειται νὰ ἐξηγηθῇ, πῶς τι ἐκτὸς τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τούτοις οὐχὶ μηδὲν καὶ οὐχὶ ἀπολύτως μὴ θεῖον νὰ ἦναι δύναται, ἐὰν ὁ πολυθεϊσμός πρέπει πραγματικῶς νὰ ἐξηγηθῇ. Ἐνταῦθά ἐστὶ πλειότης, περὶ τῶν στοιχείων τῆς ὀλοίας δὲν δύναται τις εἶπειν ἀπολύτως καὶ ἐν

παντί νοήματι, ὅτι αὐταὶ δὲν εἶναι ὁ θεὸς, ὅπου ἐξ ἅπαντα ὑπάρχει δυνατόν τὸ νὰ νοηθῶσιν αὐταὶ ὡς πλείονες θεοί.

Ἀπλαῖ δυνάμεις εἰσὶ μόνον ἐν ἀντιθέσει, τουτέστι τῆς ἰδιοδρανείας διαρκούσης, ἐὰν ὅμως τὸ ἐξεληθὲν πάλιν εἰς ἑαυτὸ ἐπναχθῆ, ἐν τῷ τέλει τῆς ἰδιοδρανείας, ἣν ὠρίσαμεν ὡς Θεογονικὴν, ἐνταῦθα ἀνεγερθεῖσαι εἰς τὴν ἀρχικὴν οὐσίαν των πάλιν δὲν εἶναι πλέον δυνάμεις, ἀλλὰ πάλιν ὁ θεὸς αὐτός. Οὕτω δὲ γίνεται καταληπτόν, πῶς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ θεὸς αὐτός, μάλιστα πῶς ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὸ ἀρχικὸν ὄν αὐτοῦ ἐστὶ μόνον αὐτὸ τὸ ἀντικατασταθὲν τέλειον πνεῦμα. Τοῦτο δὲ φέρει ἡμᾶς εἰς τὴν γένεσιν τῆς δημιουργίας.

Ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις ἀποκλείουσιν ἑαυτὰς ἀμοιβαίως, καὶ ὅμως, ὡς ἐδείχθη, πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ, δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἡ συνύπαρξις αὐτῆ ὡς ἡρεμοῦσα. Ἐκείνη ἢ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς, ἐν ἣ τὸ ἐν ἑαυτῷ, τὸ αἰδίως κεκρυμμένον, τὸ κυρίως μυστήριον τῆς Θεότητος ἀποκαλύπτεται, αὕτη ἢ πρὸς ἀφάνειαν ὠρισμένη ἀρχὴ προελθοῦσα ἐνεργεῖ ἀποκλειστικῶς εἰς ἐκεῖνο ἐν τῷ θεῷ, ᾧ αὐτὸ ἦν ὑποκείμενον, τὸ καθαρὸν καὶ ἀπλῶς ὄν τῆς Θεότητος. Ἐν ᾧ αὐτὸ, ὃ αὐτῷ ἦτο ὑποκείμενον, τὸ θέτον αὐτὸ, ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτοῦ, μάλιστα δὲ μεταβάλλεται εἰς τὸ ἀποκλείον αὐτὸ μᾶλλον, ἀναιροῦν τούτου γινομένου ἀναγκάζεται αὕτη ἢ ἀρχὴ, ἣτις πρότερον ἦτο ἀνευ πάσης ιδιότητος, αὐτότητας, ἐν τῇ καθαρῳτάτῃ ἐνεργεία τῆς Θείας ζωῆς καταβεβροχθισμένη, αὕτη ἤδη ἀναγκάζεται νὰ ἦναι δι' ἑαυτὴν, τίθεται δι' ἐκεῖνου τοῦ ἀποκλεισμοῦ εἰς κατάστασιν δυνάμεως· διὰ τοῦ οἶονεὶ ἀπρονοήτως προελθόντος νέου τοῦ πρότερον μὴ ὄντος, δηλαδὴ μόνον ἀντικειμενικῶς καὶ ἐπομένως ἀνευ ἀντιστάσεως ὄντος, διὰ τούτου τοῦ νέου ἐναντίου ὄντος, ὃ προέρχεται, ὅπου πρότερον δὲν ὑπῆρχεν ἀντίστασις, διὰ τούτου τοῦ νέου ὄντος γίνεται τὸ πρότερον ἀνευ δυνάμεως ὄν δυνάμεις, λαμβάνει δυνάμιν καὶ διὰ τοῦτο ζῶν ἐν αὐτῷ· ὅτι ἢ ἀποθετικότης, ἣν λαμβάνει, ὡς μὴ ὄν ἐτέθη, παρέχει αὐτῷ τὸ ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ἐν ᾧ πρότερον ἦτο τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν, αὕτη ἢ ἀποθετικότης ποιεῖ αὐτὸ εἰς ἀναγκαζόμενον νὰ ἦναι ἢ νὰ ἐνεργῆ,

αὐτὸ δὲ ἀγωνίζεται ἀναγκαιῶς νὰ ἀντικαταστήσῃ ἑαυτὸ εἰς τὸ πρῶτον ὄν αὐτοῦ, εἰς τὸ καθαρὸν ἐστερημένον δυνάμεως ὄν, ὅπερ νὰ γείνη δὲν δύναται, ἐὰν πρότερον δὲν ἐπαναγάγῃ ἐκεῖνο τὸ μὴ εἶναι προσῆκον, ὃ ὅμως ἐστίν, ἐκείνην τὴν εἰς ἐνέργειαν ἐλθοῦσαν βούλησιν, ἣτις κυρίως δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐνεργητικὴ, πάλιν εἰς τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτοῦ. Αὕτη ὅμως ἢ βούλησις κυρίως, ἣτις δὲν ἔπρεπε νὰ ἐνεργῆ καὶ ἦν δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν κάλλιστα τὴν ὀργήν, αὕτη ἢ ὀργὴ ἀπέκλεισε καὶ τὴν τρίτην δυνάμιν ἀπὸ τοῦ ὄντος αὐτῆς· αὕτη (τρίτη) δὲν δύναται νὰ ἐνεργῆ, διότι δὲν θὰ ἤρχετο ἐν τῷ ὄντι ὡς τοῦτο, ὃ ἐστίν, ὡς ἢ ἐλευθερία, ὡς τὸ καθαρὸν πνεῦμα, διὰ τοῦτο ὅμως μεσολαβεῖται αὕτῃ ἢ ἀντικατάστασις εἰς τὸ ὄν διὰ τῆς δευτέρας δυνάμεως, ἣτις ἐκείνην τὴν ὀργὴν ἀναιροῦσα ποιεῖ εἰς θέτον (εἰς ἔδραν, θρόνον) ἐκεῖνο τὸ ὑψιστόν, ὃ κυρίως νὰ ἦναι προσῆκε, τὸ ὡς τοιοῦτον ὄν πνεῦμα.

Ἡμεῖς, λέγει, τὴν πρώτην δυνάμιν διωρίσαμεν ὡς τὸ μὴ προσῆκον, τὴν τρίτην ὡς τὸ προσῆκον. Ἐκ τούτων θὰ ἦτο δυνατόν τὴν πρώτην δυνάμιν νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὸ μὴ προσῆκον καὶ ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ μὴ προσῆκόν ἐστίν εἶδος τι κακῆς ἀρχῆς καὶ εἰς τὴν γένεσιν παρελήφθη, ἐξ ἅπαντός τι, ὃ δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῆ ὡς τι θεῖον βουληθέν· μεγάλη ὅμως ἐστὶ διαφορὰ ἀντὶ τίνος ἀρχῆς ὃ λόγος, ὅτι δὲν εἶναι τὸ προσῆκον (ἐνταῦθα δὲν τίθεται ὡς προσῆκον), ἢ ἐστὶ τὸ μὴ προσῆκον (τουτέστι νὰ μὴ ἦναι τὸ προσῆκον)· ἢ διαφορὰ αὕτη δείκνυται σαφῶς ἐν τῷ (quod non debet esse καὶ quod debet non esse) ὃ δὲν προσῆκει νὰ ἦναι καὶ προσῆκει νὰ μὴ ἦναι· μόνον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐννοίᾳ ἐστὶν ἢ πρώτη δυνάμιν τὸ μὴ προσῆκον· ἐν πάσῃ συνθέτῳ πράξει οὐχὶ ἀμέσως πραγματοποιηθεῖσα ἐστὶ τὸ ἀπλῶς μέσον οὐχὶ τὸ κυρίως προσῆκον, ἀλλὰ τὸ σχετικὸν δηλαδὴ κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸν σκοπὸν προσῆκον, καὶ οὕτω δύναται ἐκείνη ἢ ἀρχὴ, ἢ ὠρισμένη εἰς ὑποταγὴν, νὰ ἦναι ὑπὸ τοῦ θεοῦ βουληθεῖσα· καὶ δὲν εἶναι ἀντίφασις ὅτι ὁ θεὸς διὰ μέσων βούλεται, διότι ἢ θεία οἰκονομία πρᾶττει αἰεὶ διὰ μέσων. Ἐκείνη ἢ ἀρχὴ προῆλθεν ἐξ ἅπαντος μόνον, ἵνα ἐν τῇ ἐπομένῃ ἰδιοδρανείᾳ ἐξη-

γηθῆ ὡς τὸ μὴ προσῆκον. Ὡς τοιοῦτον δ' ἐξηγηθὲν θεωρεῖται ἄλλο, καὶ ἐὰν ὑπῆρχε δύναμις τις ὑψοῦσα τοῦτο τὸ μὴ ὂν κατὰ τῆς διὰ τῆς δημιουργίας ἐξηγηθείσης βουλήσεως τοῦ Θεοῦ πάλιν εἰς ὂν, θὰ ἦτο τὸ οὕτως ὂν τὸ ἀντίθεον καὶ κατὰ τοῦτο τὸ κακόν· ἀλλὰ περὶ τούτου οὐπω ὁ λόγος· οὕτως ἔχει, λέγει, καὶ περὶ τούτου, ὃ ὄργην ὠνομάσαμεν. Ἐὰν ἐκείνη ἢ βούλησις, ἥτις κυρίως δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐνεργοῦσα, ἥτις ὅμως, ἐπειδὴ ἔγεινεν ἐνεργοῦσα διὰ τῆς Θείας βουλήσεως, ἐπιτρέπεται νῦν νὰ ἐνεργῆ, ἐὰν αὕτη, διὰ τῆς ἰδιοδρανείας ἐκφρασθεῖσα ὡς ἢ μὴ ἐπιτρεπομένη νὰ ἐνεργῆ, διὰ τινος ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως (διότι ἡ Θεία ἀποφάσκει) πάλιν ἠδύνατο νὰ γείνη θετική, πάλιν θὰ ἦτο ἡ ὄργη, πλὴν εἰς ὅλως ἄλλο νόημα.

Ἐὰν ὅμως ἡ διὰ τῆς ἀντιθέσεως τεθεῖσα ἰδιοδράνεια ἔπρεπε νὰ ἦναι ἰδιοδράνεια τῆς δημιουργίας, πρέπει νὰ νοήσωμεν αὐτὴν πρὸ πάντων ὡς συνεχῆ, βαθμιαίαν. Κατὰ πόσον δὲ πρὸς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν δικαιούμεθα; Ἐὰν ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, ἢ κυρίως ἐὰν ἐκεῖνο τὸ ἐναντίον, ἐκείνη ἢ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ δίδουσα τὴν ἀφορμὴν αἰτία τῆς ἀντιθέσεως, ἐνικατο ἀμέσως, οἶονεἰ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, θὰ ἀντικαθίστατο ἢ ἐνότῃς ἀμέσως ἄνευ μέσων μελῶν καὶ σημείων διακριτῶν. Ἐπειδὴ δ' ἐν ταύτῃ τῇ ἰδιοδρανεῖα οὐδὲν ἄλλο ἢ κατὰ τὴν βουλήν τοῦ παράγοντος νὰ γείνη δύναται, πρέπει, ἐὰν ἡ ὑπόθεσις ἡμῶν πρέπη νὰ ἦναι ὀρθή, νὰ ὑπάρχη ἐν τῇ βουλῇ καὶ μάλιστα τῇ τελικῇ τοῦ παράγοντος, ὅπως ἡ ὑποταγὴ γείνη βαθμηδὸν καὶ κατὰ τοῦτο διαδοχικῶς· διότι διὰ τὸν παράγοντα δύναται νὰ ἦναι ἀδιάφορον ἂν τὰ σημεῖα τῆς ἰδιοδρανείας εἰσὶν ἁπλῶς λογικά ἢ καὶ πραγματικά· αὐτὸς δὲν γίνωσκει ταῦτα διὰ τοῦ ὅτι πραγματοποιεῖ ὡς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα. Ὁ σκοπὸς, ὃς πρέπει νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τοῦ διαδοχικοῦ τῆς ἰδιοδρανείας, δύναται μόνον ἐν τῇ κτίσει νὰ ἐπιτευχθῆ, καὶ μάλιστα ἐν τῷ τελευταίῳ καὶ ὑψίστῳ δημιουργήματι· διότι πρὸς αὐτὸ εἰσὶν ὅλα τὰ προηγούμενα μόνον ὡς βαθμίδες, εἰσὶν οἶονεἰ οὐχὶ ἐνεκα αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἐνεκα τοῦ τελευταίου. Τί δύναται ὅμως ἐν τούτῳ τῷ τελευταίῳ νὰ ἐπιτευχθῆ; φανερόν μόνον εἶναι, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκείνη

ἢ ἀρχὴ, ἢ δοῦσα τὴν ἀφορμὴν αἰτία τῆς ἰδιοδρανείας καὶ κατὰ τὴν ἰδιοδράνεια οὔσα τὸ ἐκτὸς ἐαυτῆς ὂν ἐπανήχθη πάλιν εἰς ἐαυτὴν, εἰς τὸ ἐν ἐαυτῷ αὐτῆς. Τὸ ἐκτὸς ἐαυτῆς ὂν, τὸ εἰς ἐαυτὸ ἐπανερχόμενον, ἐστὶ τὸ εἰς ἐαυτὸ ἐλθόν, ἐαυτοῦ εἶδος· τοῦτο τὸ τελευταῖον αὐτοσυνειδὸς, ὅπερ ἐστὶ τὸ τέλος τῆς ἰδιοδρανείας, παριστᾷ τὴν ἰδιοδράνεια ὡς συνεχῆ εἰς ἐαυτὸ ἔρχεσθαι τούτου, ὃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐστὶ τὸ αὐτοσυνειδὸς. Τὸ αὐτοσυνειδὸς ἔπρεπε νὰ γινώσκη τὴν ὅλην ὁδόν, ὅλα τὰ σημεῖα, οἶονεἰ ὅλα τὰ πάθη καὶ ὅλας τὰς χαρὰς τῆς ἐπανόδου. Ἐἰς τοῦτο τὸ τελικόν συνειδὸς ἔπρεπε ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἰδιοδρανείας νὰ εἰσέλθωσιν οὐ μόνον ὡς διακριτά, ἀλλ' ὡς πραγματικῶς διακριθέντα καὶ ἰδίᾳ αἰσθητά. Ἐν τούτῳ τῷ τελευταίῳ συνειδῶτι ἔπρεπε οἶονεἰ ὁ ὑψιστος νοῦς νὰ οἰκῆ, ἢ τελεία ἐπιστήμη. Ἐὰν τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐν τῷ νῦν τοῦ ἀνθρώπου συνειδῶτι πλέον δὲν ἀπαντῶμεν, ἐὰν τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ταύτην τὴν ἐπιστήμην πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ δι' ἀγώνων, καὶ πλέον πρὸς αὐτὴν μόνον ἀγωνίζεται ἢ πραγματικῶς αὐτὴν ἀποκτᾷ, ὡς αὐτὸ ἤδη τῆς φιλοσοφίας τὸ ὄνομα σημαίνει, δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν, ὅτι τοιοῦτον τέλειον, ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ὁδοῦ τοῦ ἢ τῆς γενέσεώς του ἐν ἐαυτῷ τηροῦν καὶ διακρίνον συνειδὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἦτο ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς; διότι διὰ τοῦτο ἀγωνίζόμεθα πρὸς ἐκείνην τὴν ἐπιστήμην· διότι αὕτη ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐν ἡμῖν, διότι ἀνήκει αὕτη τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν. Ἦδη ὁ Πλάτων ἐξέθηκε τὴν θεωρίαν, καὶ μάλιστα ἐκ παλαιότερου χρόνου ὡς παράδοσιν, ὅτι πᾶσα ἀληθὴς ἐπιστήμη ἐστὶν ἀνάμνησις, καὶ ἰδίως ἡ φιλοσοφία μόνον ἔρωσ εἰς ἀνάμνησιν· ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τείνομεν μόνον εἰς ἐκεῖνο, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐν ἡμῖν ἤδη ποτὲ ἦν, καὶ ἡ ὁρμὴ αὕτη πρὸς ὄντως κεντρικὴν, πάντα ἐκ τοῦ κέντρου ἐπιβλέπουσαν γνῶσιν, αὕτη ἢ ὁρμὴ ἐστὶν ἡ ἀναποβλητοτάτη μαρτυρία περὶ τούτου, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἦτο ἐν ταύτῃ τῇ γνώσει ἀρχικῶς καὶ ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐν αὐτῇ.

Ἡ ἰδιοδράνεια λοιπὸν ἐστὶ διαδοχικὴ διὰ βαθμίδων προσδεύουσα, ἐν ἣ ἢ δι' ἐλευθέρας ἐνεργείας τεθεῖσα ἀντίθεσις λύεται μόνον βαθμηδόν· ἢ ἐναντία ἐκείνη βούλησις δὲν νικᾶται διὰ μιᾶς,

ἀλλὰ κατ' ὀλίγον. Ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ παράγοντος ἐξαρτᾶται, κατὰ πόσον ἢ βούλησις αὕτη τρόπον τινὰ νικᾶται ἢ ἑτέρα λοιπὸν, ἣτις νικᾷ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ νικηθείσῃ πραγματοποιεῖ ἑαυτὴν (διότι διὰ τῆς μὴ νικηθείσης ἀποκλείεται ἀπὸ τοῦ ὄντος)· αὕτη ἢ ἑτέρα πραγματοποιεῖται λοιπὸν ἐν ἐκάστη βαθμίδι ἐν τινι μέτρῳ καὶ ἀεὶ καὶ ἀναγκαιῶς τίθεται τὸ τρίτον, τὸ κυρίως προσῆκον. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον λοιπὸν γεννῶνται ὠρισμένοι μορφαὶ ἢτοι σχηματισμοί, οἵτινες εἰσιν ἔκτυπα τῆς ὑψίστης ἐνότητος, καὶ οἵτινες, ἐπειδὴ ὅλας τὰς δυνάμεις παριστῶσιν ἐν ἑαυτοῖς, εἰσὶ τέλειοι ἐν ἑαυτοῖς, τουτέστιν ὄντα, οὐσίαι. Ταῦτα λοιπὸν τὰ ὄντα εἰσὶ γεννήματα τῆς εἰς τὸ ἀρχικὸν μηδὲν ἐπιστραφείσης ὀργῆς, οὐχὶ ὅμως ταύτης τῆς βουλήσεως μόνης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐξιλεούσης, τῆς πειθούσης κατὰ Πλάτωνα, τῆς ἀγαθῆς βουλήσεως, καὶ ἐπειδὴ ἡ νικηθεῖσα βούλησις μόνη δύναται νὰ ἀναιρέσῃ ἑαυτὴν θέτουσα τὸ ὑψιστον, τὸ προσῆκον, ἢ ἴστατο διαρκούσης τῆς ιδιοδρανεῖας ὡς τέλος, ὡς παράδειγμα, ἐν ᾧ δ' αὕτη ἔχει τοῦτο, καθ' ὃ διευθύνεται καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἐκφράσῃ ἐν αὐτῇ, ἐστὶ καὶ ἡ τρίτη δύναμις ἀναγκαῖα εἰς μόνιμον γένεσιν· διότι σύστασιν λαμβάνει πᾶν ὄν μόνον, ἅμα δεικνύται ἢ τρίτη δύναμις πραγματοποιηθεῖσα ἐν αὐτῷ· αὕτη ἐστὶν ἡ τελειοποιούσα ἕκαστον, πᾶν γενόμενον ἐπισφραγίζουσα, τελουσα· αὕτη ἐστὶ καὶ διαρκούσης τῆς ιδιοδρανεῖας ἢ μετριάζουσα δύναμις (*vis moderatrix*) τῆς κινήσεως, δι' ἧς αἱ βαθμίδες τῆς ιδιοδρανεῖας διορίζονται, ἢ δύναμις ἢ ἐπιτάττουσα στάσιν ἐν ἐκάστη βαθμίδι, ὥστε πραγματικῶς μένουσι διάφοροι καὶ διακριταὶ βαθμίδες· αὕτη ἐστὶν ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀποφασίζουσα, αὕτη ὑποτάσσεται ἢ πρώτη, καὶ μόνον τῇ τρίτῃ ὑποτάσσεται (ὑπακούει) καὶ ἡ δευτέρα, ἐὰν τὸ μέχρι τινὸς βαθμοῦ νικηθὲν δὲν νικᾷ περιπλέον, ἀλλ' ἀφίνει ἰστάμενον· ἢ τρίτη ἐστὶν, ἣτις διὰ τῆς βουλήσεώς της, ἄνευ ἐνεργείας κυρίως, τηρεῖ πᾶν γινόμενον ἐπὶ τῆς βαθμίδος του.

Ἐπειδὴ ἡ πρώτη ἀρχὴ φύσει μόνον ἔχει τὴν βούλησιν νὰ μείνῃ ἀπολύτως, ἢ ἑτέρα, μόνον τὴν πρώτην νὰ ὑπερνικήσῃ, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τρίτη, ἢ ἀμφοτέραι ὑποτάσσονται, ἢ αὐταὶ ὡς ἀνώ-

τερον καὶ τρόπον τινὰ ἀμέτοχον ἀναγνωρίζουσιν. Ἐπομένως πᾶν γεννηθὲν ἐστὶ τὸ κοινὸν ἔργον τῶν τριῶν δυνάμεων, αἵτινες εἰσὶ δημιουργικαὶ, κοσμικαὶ, ἐκ τῆς συμπράξεως τῶν ὁποίων προέρχεται πᾶν συγκεκριμένον· αὐταὶ εἰσὶ καθαρῶς πνευματικαὶ δυνάμεις, καὶ ἐκεῖνο τὸ τυφλὸν ὄν τῆς ἀρχῆς, ὃ ἐστὶν ἀντικείμενον τῆς ὑποταγῆς, καὶ ἐπομένως τὸ ὑποκείμενον τῆς ὅλης ιδιοδρανεῖας, καὶ τοῦτό ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ ἀεὶ καθαρῶς ἐτι πνευματικόν, ὡς ἐγερθεῖσα ἐν ἡμῖν, ἐξαφθεῖσα, βούλησις ἐστὶν ἐτι πνευματικόν· σημειωτέον δ' ὅτι αὕτη ἢ βούλησις ἐν τῇ καθαρᾷ τῆς ἐξάψης, οὐπω ἐξιλεωθεῖσα, ἐμφανίζεται ὡς τὸ ἐναντίον παντός συγκεκριμένου, ἐν τῇ σχέσει της πρὸς τὸ ἕτερον λαμβάνει διαδοχικῶς ὑλικὰς ιδιότητας, αὕτη ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ πρότερον τῆς φύσεως, ἐκεῖνο τὸ προηγούμενον, ἐκεῖνο τὸ πρόσωπον, ἐκεῖνο τὸ ἔμπροσθεν τοῦ δημιουργοῦ, ὃ οὐδεὶς ἄνθρωπος κατὰ τὴν Π. Δ. δύναται νὰ ἴδῃ καὶ ζῆσῃ· διότι ἐστὶ τὸ ἐν τῷ ὄντι αὐτοῦ πᾶν τὸ συγκεκριμένον καταναλίσκον, ὃ λοιπὸν πρέπει νὰ ἔγεινε παρελθόν, ἵνα ἢ τῷ δημιουργήματι ἀνεκτόν, ὃ γίνεται ὄρατόν διὰ τοῦτο, ὅτι γίνεται κυρίως ἀόρατον, δηλαδή ἐνδύεται μορφήν δημιουργικὴν καὶ ὑπ' αὐτῆς καλύπτεται, δι' αὐτῆς γίνεται ἀόρατον, ἐστὶ τὸ ἀόρατον=ὄρατόν καὶ τὸ ὄρατόν=ἀόρατον.

Ἄφ' οὗ ἐννοήσαμεν, λέγει, τὰς δυνάμεις ὡς κοσμικὰς, δημιουργικὰς αἰτίας, καὶ μάλιστα τὴν πρώτην τὴν παρέχουσαν τὸ ὑποκείμενον τῆς ὅλης ιδιοδρανεῖας ὡς τὸ ἐξ οὗ, τὴν δευτέραν ὡς τὸ δι' οὗ, καὶ τὴν τρίτην ὡς τὸ πρὸς ὃ, ἐθέσαμεν αὐτάς καὶ σχετικῶς ὡς ἐκτός τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐστὶ διὰ τὴν συνέπειαν σπουδαῖον τὸ νὰ διακρίνωμεν ἐν αὐταῖς τὸ θεῖον τὸ ἐν τῇ ἐνότητι ἐνὸν καὶ τὴν κοσμικὴν ἢ δημιουργικὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Καθ' ὅσον δ' ἐτέθη ἡ ἐνότης ἐν παντὶ γενομένῳ, καὶ ἐπειδὴ ἡ βούλησις, ἐν ἣ αἱ τρεῖς δυνάμεις ἐνοῦνται πρὸς παραγωγὴν ὠρισμένου γενομένου, δύναται νὰ ἦναι ἀεὶ μόνον ἢ βούλησις τῆς θεότητος, διέρχεται διὰ παντός ὄντος τοῦλάχιστον φαινόμενον τι, θεοφάνειά τις, ὀπτασία τις τῆς θεότητος, καὶ πρέπει νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὐδὲν, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον, ἐστὶν ἄνευ τῆς θείας βουλήσεως.

Δικαιούμεθα λοιπὸν, λέγει, νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ διὰ τῆς ἐκου-

σίως τεθείσης ἀντιθέσεως προξενηθεῖσα ἰδιοδράνειά ἐστιν ἡ τῆς δημιουργίας, πρὸς δὲ καὶ ὅτι ὁ ἀληθὴς μονοθεϊσμός (1), ὁ μονοθεϊσμός ὡς σύστημα, ὡς δόγμα, ἅμα τῆς δημιουργίας ἔρχεται, καὶ δὲν γινώσκειται χωρὶς αὐτὴ νὰ γνωρισθῆ. Ἐὰν λοιπὸν μονοθεϊσμός ἦναι ἡ ἀληθὴς θεωρία, ἐστὶ καὶ μόνον ἐκείνη ἡ θεωρία ἡ ἀληθὴς, ἐν ἣ ἐλευθέρᾳ δημιουργία γινώσκειται. (Philos. der Offenb. Vorles. 13).

Ὁ θεὸς δὲν εἶναι θεὸς ἄνευ τοῦ κόσμου σημαίνει ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὅτι δὲν εἶναι θεός, ἀπόλυτον πνεῦμα χωρὶς νὰ διήλθε διὰ τῆς φύσεως, διὰ τῆς σφαίρας τοῦ πεπερασμένου πνεύματος.

Τὸ ἀξίωμα τοῦτό ἐστὶν ἡ συνέπεια τῆς εἰρημένης παρανοήσεως τῆς ἀποθετικῆς φιλοσοφίας, ἐν ἣ ὁ θεὸς ἐξ ἅπαντος, τουτέστιν ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ, ἔχει ὑπόθεσιν ἐν τῷ νῷ ἢ ἐν τῇ λογικῇ κινήσει μόνον τὴν φύσιν καὶ τὸ πνεῦμα. Ὁ θεὸς κατὰ Νεύτιονα ἐστὶ φωνὴ σχετικῆ, κατὰ δὲ Σχελλίγγιον ὁ θεός ἐστὶ θεὸς μόνον ὡς ὁ Κύριος, καὶ δὲν εἶναι Κύριος ἄνευ τινός, οὐ ἐστὶ κύριος. Ὁ θεὸς ὅμως, λέγει, ἐστὶν ἤδη πρὸ τοῦ κόσμου Κύριος τοῦ κόσμου, Κύριος δηλαδὴ νὰ θέσῃ αὐτὸν ἢ νὰ μὴ θέσῃ· ἀρα οὗτος, δε δύναται νὰ ἦναι δημιουργός, ἐστὶ πάντως ὁ πραγματικὸς θεός· ὁ ἰσχυρισμὸς ὅμως οὗτός ἐστι διάφορος τοῦ ἰσχυρισμοῦ ὅτι ὁ θεὸς δὲν θὰ ἦτο ἄνευ τοῦ κόσμου θεός· διότι ἐστὶν ἤδη πραγματικῶς θεός ὡς Κύριος τῶν δυνάμεων ἀπλῶς καὶ θὰ ἦτο ὡς ὁ δυνάμενος νὰ θέσῃ κόσμον, εἰ καὶ κόσμος δὲν ὑπῆρχε, τουτέστιν ἐὰν ἐν ἑαυτῷ ἐτήρει ἀεὶ τὰς δυνάμεις ἐκείνας ὡς δυνάμεις· ἀξιώματα, ὡς τὸ, ὅτι ὁ θεὸς ἔρχεται εἰς αὐτοσυνειδὸς κατὰ πρῶτον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἢ καὶ οὐδ' ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, οὐδέποτε θὰ ἦσαν ὡς δμολογούμενα, ἐκφρασθέντα ἀξιώματα τινός φιλοσοφίας παραδεκτά.

(1) Ὁ μονοθεϊσμός κατὰ Σχελλίγγιον ἀναγνωρίζει τὸν θεὸν κατὰ μὲν τὴν θεότητα ἕνα, ὡς δημιουργὸν δὲ, τουτέστιν ἐκτὸς ἑαυτοῦ πολλούς· διὸ ὁ εἰς περιέχει πολλά, δηλαδὴ δὲν εἶναι ἐν κενόν, ἀλλ' ἔχον πολλά, συγκεκριμένα. Ὁ θεϊσμός προσθήκη τοῦ κρηθροῦ (ὁ θεός) μεταβαίνει εἰς μονοθεϊσμόν ἢ πανθεϊσμόν, ὅταν νὰ πολλὰ, αἱ δυνάμεις ἦναι αὐτὴ τὴ ἐν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται.

Ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας ἀντίκειται τῇ δοξασίᾳ, καθ' ἣν ὁ κόσμος θὰ ἦτο συνέπεια τῆς θείας φύσεως, οὐχὶ συνέπεια τῆς θείας βουλήσεως, καὶ τῇ δοξασίᾳ, καθ' ἣν ὁ θεός ἐλευθέρως ἀποφασιζοῖ εἰς τὴν φύσιν, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν τοῦ κόσμου γένεσιν, ἢ ἵνα ἢ αὐτὴ ἡ γένεσις, αὐτὴ ἡ ἰδιοδράνεια τοῦ κόσμου· μεταξὺ τῶν δύο δοξασιῶν οὐδεμίαν ἀληθὴς διαφορὰ ἐστὶν. Καὶ κατὰ Σχελλίγγιον προέρχεται ὁ κόσμος δι' ἰδιοδρανείας ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθείσης, ἀλλὰ δι' ἰδιοδρανείας, εἰς ἣν ὁ θεός δὲν εἰσέρχεται, καθ' ὅσον αὐτὸς μᾶλλον ὡς αἰτία μένει ἐκτὸς, ἔξοχος ὑπὲρ τὰς τρεῖς αἰτίας ὡς ἀπόλυτος αἰτία, ὡς αἰτία αἰτιῶν.

Ἐρωτῶντες, λέγει, τί αἰτεῖται πρὸς εὐληπτον θεωρίαν τῆς δημιουργίας, ἔχομεν ὡς κύριον τὸ ἐπόμενον· ἐὰν ὁ κόσμος δὲν πρέπη νὰ ἐμφανισθῆ ὡς ἀπορροή τῆς θείας φύσεως, ἀλλ' ὡς ἐλευθέρως τεθείσα δημιουργία τῆς θείας βουλήσεως, ἀπαιτεῖται ὡς μεταξὺ τοῦ αἰδίου ὄντος τοῦ θεοῦ καὶ τῆς πράξεως, δι' ἣς τίθεται ἀμέσως μὲν ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, ἐμμέσως δὲ ὁ κόσμος, νὰ ἦναι τι ἐν τῷ μέσῳ· ἄνευ τοιοῦτου μέσου ἠδύνατο ὁ κόσμος νὰ νοῆται μόνον ὡς ἀμεσος καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖα ἀπορροή τῆς θείας οὐσίας. Τοιοῦτον μέσον ἀπεδείχθη ὑφ' ἡμῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ δυνάμει, ἣν ὁ θεός ὄρα ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ ὄντι τῆς οὐσίας του, καὶ ἣτις ἀπ' αὐτοῦ μεταδίδεται ἀμέσως εἰς τὰς ἄλλας μορφὰς τῆς οὐσίας του· ἣδη παρετηρήσαμεν, λέγει, ὅτι αὕτη ἡ δύναμις ἐστὶ τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς θείας γνώσεως καὶ ἀπ' αἰῶνος διακόπτει τὴν μονοτονίαν τοῦ ὄντος αὐτοῦ. Ἐν ᾧ ἡ πρώτη δύναμις ἴσταται πρὸς τὴν δευτέραν ἐν τοιαύτῃ σχέσει, ὡστε καθ' ὅσον αὕτη τίθεται θετικῆ, κατὰ τοσοῦτον ἡ δευτέρα ἀποθετικῆ, καὶ ἀντιστρόφως καθ' ὅσον ὑψαῖται, θετικῆ γίνεται, γίνεται ἐκείνη ἀποθετικῆ, οὕτως εἰσέρχεται εἰς τὸ θεῖον ἐσωτερικὸν ἢ πρώτη κινήτικότης, ἐπειδὴ αἰσθάνεται ἑαυτὸ ἐν ἀπάσαις ταῖς δυνάμει· χωρὶς αὐτὰ νὰ ἐξέλθωσιν αὐτοῦ, μάλιστα δὲ ἐκείνη ἡ δύναμις καθίσταται αὐτῷ παιδιὰ, καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς ταύτην οὐσιώδη γινομένην εἰσέρχονται εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῶν· διὰ τοῦτο ἐστὶν ἐκείνη ἡ πρώτη δύναμις τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς τέρψεως αὐτοῦ, καὶ συγχρόνως τὸ μέσον, ἐν ᾧ βλέπει ὅλας

τάς δυνατάς θέσεις τῶν δυνάμεων πρὸς ἀλλήλας, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ὅλην σειράν τῶν δυνατῶν σχηματισμῶν, τὸ προοίμιον τοῦ ὅλου μέλλοντος κόσμου· διότι, ἐὰν αὐτὴν εἰς ἐνέργειαν θέτῃ, ἐστὶν αὐτὴ τὸ πραγματικὸν αἷτιον, ἐξ οὗ αὐτὸς ὅλα τὰ στοιχεῖα, ἃ ἐν τῇ ἀποθετικῇ φιλοσοφίᾳ ὡς δυνάμεις παρίστανται, δύναται νὰ προκαλέσῃ ὡς ἐνεργεία, ἐφ' οὗ δύναται τὸ ὅλον νὰ κατασκευάσῃ οἰκοδόμημα τούτων τῶν δυνάμει ὡς ἐνεργεία (1). Οἱ μέλλοντες σχηματισμοί, λέγει, διαβαίνουσι πρὸ αὐτοῦ ὡς πρόσωπα (ιδέαι)· διότι οὕτω μένον ἐστὶν, πρὶν ἢ προστεθῆ ἢ ἀποφασιστικῇ, ἢ ὀριστικῇ, βούλησιν τοῦ νὰ θέσῃ τὴν πραγματικὴν ἀντιθέσιν.

Ἡ ἑλληνικὴ λέξις *ιδέα*, λέγει, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν γερμανικὴν πρόσωπον (*Gesicht*) εἰς διττὴν σημασίαν, ὡς βλέπειν καὶ ὡς βλέμμα.

Ἡ θεωρία, λέγει, περὶ τῶν αἰδίων τούτων πρωτοτύπων τῶν ὄντων, ἣν ὁ Πλάτων ὡς παράδοσιν ἐξ ἀρχαίων χρόνων γινώσκει, λαμβάνει διὰ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἀναμφιβόλως πραγματικωτέραν σημασίαν τῆς συνήθους· ἐννοεῖ τις τίνι τρόπῳ αἱ ιδέαι εἰσὶ μεσολαβήσεις μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὄντων, τουτέστι μεταξὺ τῆς ὑψίστης ἐνότητος καὶ ἐκείνων τῶν ἰδίων ἢ τροποποιηθεισῶν ἐνοτήτων, ἃς ἡμεῖς ὄντα ὀνομάζομεν· διότι τίς μένει εἰς ὑπερβολὴν ἐν τῷ καθόλου, ἐὰν νομίζῃ μεσολαβηθέντα διὰ τῆς πανσοφίας, ὅπερ ὁ Ἀπόστολος ἐκφράζει «γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ» (2). Ταῦτά εἰσιν ὡς ὀπτασίαι τοῦ δημιουργοῦ πρὶν ἢ γείνωσι πραγματικά. (βιβλ. Σιράχ. 1, 29). Διὸ οὐδὲν (λέγει) θαυμαστὸν, ὅτι ἐκείνη ἡ πρώτη δύναμις, ἣτις ἐστὶν ἡ πρώτη ἀφορμὴ εἰς πᾶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διάφορον ἦν, ἐξυμνεῖτο καὶ ἐλατρεύετο. Αὕτη ἦτο ἡ ὑπὸ ἱερῶν μάντεων περιστοιχισμένη ἐν Πραινέσῳ λατρουμένη τύχη πρωτογενῆς τῶν Ῥωμαίων, ἥς ἐν τοῖς κόλποις ἤρεμεῖ ὡς παιδίον ὁ μέλλων κοσμοκράτωρ Ζεὺς. Τύχη πρωτογενῆς, λέγει, καλεῖται ὡς τὸ πρῶτον συμβεβηκός, τὸ πρῶτον ἀπλῶς δυνάμει, οὐχὶ ἀναγκαῖον,

(1) Καλεῖ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, ὡς ὄντωντα. (Ἀποστ. Παυλ. Ῥωμ. 4, 17).

(2) Πραξ. 15, 18.

οὐχὶ εἰς τὴν θεῖαν οὐσίαν ἀνήκον καὶ ὅμως ἀπ' αὐτοῦ ἀναπόσπαστον, ὃ παρίσταται τῷ Θεῷ, ἅμα αὐτός ἐστιν, ὃ ὅμως καὶ τότε, ὅταν αὐτὸ προκαλῆ, λαμβάνει πάντοτε τὴν φύσιν ἐνὸς ἀπλῶς Θεοῦ καὶ μένει τοιοῦτον· ὡς μήτηρ τοῦ κόσμου (διότι ἐστὶν ἡ ὕλη τοῦ μέλλοντος κόσμου) ἐκείνη ἡ πρώτη δύναμις ἐλατρεύετο καὶ κατὰ ἑλληνικὰς παραστάσεις. Αὕτη ἐστὶν ἡ Ἰνδικὴ Μαγία, ἣτις ἐξαπλόνει πρὸ τοῦ δημιουργοῦ τὰ δίκτυα τοῦ φαινομένου (οὐχὶ τοῦ πραγματικοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἀπλῶς φαινομένου), ἐν' αὐτὸν περιπλέξῃ καὶ παρακινήσῃ εἰς πραγματικὴν δημιουργίαν. Καθ' ὅμοιον τρόπον, δηλαδὴ ὡς πρὸ τοῦ Θεοῦ νοοοῖονεὶ παίζουσα παρίσταται ἐκείνη ἡ ἀρχὴ, ἣτις πραγματικῇ γενομένη ἔλκει τὴν ὕλην πραγματικότητα εἰς ἑαυτήν (1).

Ἡ δύνατο δέ τις νὰ ἀπορήσῃ πῶς εἶναι δυνατὸν ἐκείνη ἡ δύναμις τῆς ἀρχῆς, ἣτις πραγματικῶς ἐξελθοῦσα ἐμφανίζεται ὡς τὸ τυφλὸν ὄν, σοφία νὰ κληθῆ; Ἡ δύνατο, λέγει, νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὴν ἀπόκρισιν, ὅτι τὸ ἐν ἑαυτῷ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ κυρίως τὸ θεμέλιον, τὸ ὑποκείμενον, καὶ ὡς τοιοῦτον, ὡς τὸ μὴ ὄν, τὸ ἐν ἀρχῇ ἐν τῇ θεότητι γινώσκον· (τὸ ὑποκείμενον ὡς πρὸς τοῦτο, ὃ ἴσιν ὑποκείμενον, ἐστὶν ὡς τὸ γινώσκον, καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀρχὴ αὕτη νοεῖται οὕτω ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς, ἀλλ' ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς, πρὸ παντός πραγματικοῦ ὄντος). Αὕτη ἡ ἀρχὴ, λέγει, ἐν τέλει, δηλαδὴ ἐν τῇ τελείᾳ ἐπανόδῳ αὐτῆς, ἐστὶ τὸ πάντα ἐν συνεχείᾳ γινώσκον, ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος περιέχον συνειδός, τουτέστιν ὄντως ἡ σοφία. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀντιφάσκει εἰς ἑαυτὸ τὸ νὰ παραδεχθῶμεν (λέγει), ὅτι, ὡς ἐν πολλαῖς περιπτώσεσι καὶ ἰδίως ἐν τῇ μυθολογίᾳ συμβαίνει, ὀνομάζεται ἐνταῦθα ἡ ἀρχὴ αὕτη κατ' ἐκείνο, εἰς ὃ ἐπὶ τέλους διορίζεται, ἅρα κατὰ πρόληψιν ἐ-

(1) Ἐν τῇ II. Διαθήκῃ, ὅπου λέγει «ὁ Κύριος (οὐχὶ τὸ ἀπλῶς ὄν, ἀλλ' ὁ Κύριος αὐτοῦ) ἐκτίσά με ἀρχὴν ὕδων αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ πρὸ τοῦ αἰῶνος, θεμελίωσά με ἐν ἀρχῇ, πρὸ τοῦ εἶναι τὴν γῆν κοίτησαι, τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων, τὰς ἀδύσσους, τὰ ἕρη, κτλ. ἠνίκα ἠταίμαζε τὸν οὐρανὸν συμπάρημην αὐτῷ κτλ. ἐγὼ ἤμην, ἢ προσέχαιραν, μεθ' ἡμέραν δ' εὐφραίνομην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτε ἠδύφρανετο τὴν οἰκουμένην συντελέσας, καὶ ἐνηυφάγετο ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων». (Παροιμίαι VIII, 10 καὶ ἐφ.).

πεκλήθη σοφία. Τὸ γινώσκον ὡς ἀντίθετον τῷ πραγματικῷ παρίσταται ὡς δύναμις. Πᾶν γινώσκειν ὡς τοιοῦτον δὲν εἶναι ὄν, ἀλλὰ μόνον δύναμις ὄντος, δηλαδή σύστασις, δύναμις τοῦ ὄντος, ἢ ἐστὶν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον δύναμις, ὡς ἐν πολλαῖς μάλιστα περιπτώσεσι γινώσκειν καὶ δύνασθαι κατὰ Σχελλίγγιον συνώνυμά εἰσιν ἐν τε τῇ Γερμανικῇ καὶ τῇ Ἑβραϊκῇ γλώσσῃ. Ἐκείνη ἡ δύναμις ἐτέρου ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διαφόρου ὄντος ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ κεκρυμμένη, αὐτὴ δεικνύται αὐτῷ ὡς μὴ πρότερον ὄφθῆν. Τοῦτο τὸ ἐν τῷ Θεῷ κεκρυμμένον (ἢ δὲν ἦτο ποτέ, καὶ διὰ τούτου διακρίνεται, ὅτι ἐστὶ δύναμις) πρέπει νὰ ἐξέλθῃ αὐτοῦ, ἵνα ἐπανέλθῃ ἢναι ἐν αὐτῷ γινώσκον, ἐν ᾧ ἦν μὴ γινώσκον. Ἐν τῇ ἐξόδῳ τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ αὕτη τὸ τὸν Θεὸν ἢ τὴν θεῖαν ἐνότητα ἀναιροῦν. Τὸ τὸν Θεὸν ὅμως ἀναιροῦν γίνεται ἐν τῇ ἐπανάδῳ του μᾶλλον τὸ τὸν Θεὸν ὅσον καὶ ἐπομένως τὸ γινώσκον. Ἐκείνη ἡ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς ἐστὶ δύναμις ἢ πρώτη κατάστασις (Urstand ἢ προεστῶς Vorstand), τὸ πρότερον τῆς ὅλης κινήσεως χωρὶς ὅμως νὰ γινώσκῃ ἑαυτὸ ὡς τοιοῦτον. Ἐν τῇ ἐπανάδῳ ἐστὶ πάλιν ἡ πρώτη κατάστασις (Urstand), πλὴν ἡ ἑαυτὴν γινώσκουσα, τουτέστιν ὁ νοῦς τῆς ὅλης κινήσεως (1)· νοῦς λοιπὸν θὰ ἐσήμαινε προεστῶτα, ἄρα πρότερον κτλ. ἐκείνη ὅμως ἡ δύναμις θὰ ἦτο ἡ πηγὴ, εἰς ἣν ἡ ὅλη ἀναρτᾶται ἰδιοδράνεια, καὶ ἐν τέλει τῆς κινήσεως ὁ νοῦς τῆς ὅλης θείας κινήσεως μένει καθ' ὅλην τὴν κίνησιν, εἰ καὶ ὑπόκειται διηνεκεῖ μεταβολῇ, οὐσία αἰετὸ αὐτό. Ἐὰν λοιπὸν ἐκ τῆς κινήσεως ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν ἡρεμίαν, εἰς ἑαυτὴν ὡς δύναμις, δὲν εἶναι πλέον ὁ δυνάμει νοῦς, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς τοῦ Θεοῦ ὄντος· ἢ ἐν τῇ ἡρεμίᾳ καὶ ἐπανάδῳ αὐτῆς ἐστὶν ὡς ὑποκείμενον, ὡς νοῦς τῆς ἐκφρασεως θείας ὑπάρξεως· ὁ ἐν τῇ Γερμανικῇ γλώσσῃ νοῦς καλούμενος (Vorstand) καλεῖται τῇ Ἀγγλικῇ Understanding· ἐστὶ κυρίως ἡ αὐτὴ λέξις διὰ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει ὀριζομένη. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἡ ἐπιστήμη ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν, διότι ἡ λέξις αὕτη προέρχεται

(1) Ἡ λέξις νοῦς ἐστὶν ἀρχικῶς ἢ αὐτὴ μετὰ προσετώτος· διότι τὸ νοῦς ἔχει ἐν πολλοῖς ῥήμασιν τὴν σημασίαν τοῦ νοῦ, π.χ. νοῦσθεον ἀντὶ νοῦσθημ.

ἐκ τοῦ ἐπίσταμαι καὶ σημαίνει μονιμότητα, διότι ὁ νοῦς δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἡ δύναμις ἢ μένουσα, ἢ σταθερὰ καὶ εὐχὴ ἢ ἄστατος, ἢ ἐκ τῆς κινήσεως εἰς τὴν ἡρεμίαν ἐπανελθοῦσα καὶ ἑαυτὴν κατέχουσα δύναμις· ἡ λέξις ἐπιστήμη σημαίνει τὸ μόνιμον καὶ τὸ λαμβάνειν δύναμιν ὑπὲρ τι, διότι ἐκεῖνο, ὃ ἔγεινεν ὑποκείμενον ἐτέρου, ἔχει δύναμιν ὑπὲρ αὐτό.

Τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, λέγει, τὸ αὐτὸ κατ' ἀρχὰς δυνάμει ὄν, τὸ δι' ὄλων τῶν βαθμίδων τῆς φύσεως διελθὼν ἐμφανίζεται καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἀντικειμενικότητος ἐν αὐτῇ, εὐρίσκεται ἐν τέλει τῶν μεταβολῶν του ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ἐγῶ πάλιν εἰς ὑποκείμενον ἀνορθούμενον, καὶ ἐὰν ὁ ἀνθρώπος, ἀντὶ νὰ ἦναι οἶονεῖ ὁ κληρονόμος τοῦ ὄλου παρελθόντος, δὲν ἐπρότιμα νὰ γείνη ἢ ἀρχὴ νέας κινήσεως, θὰ εὐρίσκετο τὸ ὑποκείμενον ἐκεῖνο ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡς τὸ πνευματικὸν κάτοχον, μάλιστα δ' ὡς τὸ κινεῖν πάντα τὰ ὄντα, καίτοι ὅμως τὸ ὑποκείμενον τῆς ὕλικῆς ταύτης δυνάμεως ὑπὲρ τὰ ὄντα ἀπόλετο, ἢν θὰ εἶχεν, ἐὰν ἐν τῷ τόπῳ του ἔμενεν, μένει ἢ κατ' εἶδος (λογικὴ) δύναμις τῶν ὄντων, ἢ τις κυρίως ἐστὶν ὁ νοῦς. Ἡ ἔκφρασις τῆς ἐμφύτου ταύτης δυνάμεως ὑπὲρ τὰ ὄντα εἰσὶν αἱ καθόλου ἐκεῖναι ἔννοιαι, μεθ' ὧν ὁ ἀνθρώπος πράγματι ἀντιλαμβάνεται πάντων τῶν ὄντων, ὡς ἡ ἔννοια τῆς οὐσίας, τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, αἱ ἔννοιαι αὗται δὲν λαμβάνουσιν τὴν ἐπικύρωσιν αὐτῶν ἐκ τῆς πείρας, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ ἰσχύς καὶ ἐκ τῶν προτέρων σημασία αὐτῶν πηγάζει ἐκ τοῦ ὅτι ὁ νοῦς δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἢ πρώτη δύναμις, τὸ πρότερον πάντων τῶν ὄντων. Ἐκτὸς τῶν καθόλου καὶ καθαρῶν τοῦ νοῦ κατηγοριῶν ἔπρεπε νὰ θέτῃ πάντοτε τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἐμπειρισμοῦ καὶ αἰσθητικισμοῦ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἀγγλικῆς σχολῆς (Λωκίου, Οὔμου, Κονδιλλακίου κτλ.) εἰς ἀμφιγανίαν, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἀποκριθῶσι μόνον εἰς τὸ ἐρώτημα, ὡς ἡμεῖς, ἐπειδὴ τὰ αἰσθητήρια ἡμῶν μόνον ἐκ τῶν καθ' ἑκάστα ἀνατυπώσεις λαμβάνουσι, τουτέστιν μόνον περὶ τούτου τοῦ δένδρου, φύσει καὶ χωρὶς νὰ ἔχωμεν γνῶσιν ἐργασίας τινός, τοῦτο τὸ ἀντικείμενον ὅμως εὐθὺς κοινῇ ἔννοια ὀνομάζομεν, μάλιστα δ' ὡς τι παιδίον, ἢ ἐν τῷ σκότει αἰσθάνεται τι ἀντικείμενον, ὃ νὰ ὀνομάσῃ δὲν

δύναται, άνευ αναβολής, άνευ σκέψεως λέγει, ένταυθα έστι τι, πώς λοιπόν μετ'άπιστεύτου ταχύτητος διέρχεται την όλην κλίμακα ένδεχομένων καθόλου έννοιών μέχρι της ύψιστης βαθμίδος, όπου μόνον έτι ή έννοια μένει του όντος, ήτις έστι κατά την αρχαίαν όντολογίαν τó μέγιστον γένος, ή ύψιστη του γένους έννοια. Πάσα όμως καθόλου έννοια αναφέρει εις δύναμιν του νοϋ ήμών του υπερβαίνοντος πάσαν πείραν. Μετά της λέξεως «δένδρον» δέν σημειώ (λέγει) τί, δ' έστιν ένι ή εκατόν δένδροις, ούδέ πάσι τοίς πραγματικοίς, αλλά τί, δ' ύπάρχει πάσι τοίς δυνατοίς και νοητοίς δένδροις.

Ένταυθα λοιπόν περιέχεται έν τη έννοία δύναμις, υπερπηδώσα όλα τά όρια της πείρας, και πηγάζουσα μόνον έξ άπείρου δυνάμεως, ήν ο νοϋς ήμών ού μόνον κατέχει, αλλά μάλλον έστιν. Η έξήγησις δέν έγκειται έν τούτω ότι τώ νω ή ύψιστη του γένους έννοιά έστιν έμφυτος, (διότι τί δύναται τις νά νοήση έν τοιαύτη έμφύτω ιδέα ;), άλλ' έν τούτω ότι ο νοϋς, τουτέστιν ή μόνη τών έννοιών δεκτική δύναμις, δέν είναι άλλο, ειμή ή έαυτην κατέχουσα, εις έαυτην επανελθοϋσα δύναμις παντός όντος, ής τó φυσικόν έστι πρός τι μόνον τó δν έν γένει, δια τούτο ο νοϋς έν εκάστω ίδίω αντικειμένω βλέπει μόνον τούτο, τó δν καθόλου, μόνον τροποποιεί δια της ίδίης έντυπώσεως, ήν έποίησε τó ίδιον αντικείμενον εις τά αισθητήρια. Η τυφλή, άλογος, αρχή γίνεται λοιπόν έν τη ύποταγή αύτης ο νοϋς. Πάς πραγματικός νοϋς δείκνυται κυρίως μόνον έν τινι ισχύι ή εξουσία υπέρ τó άλογον. Τούτο δέ, λέγει, παρακινεί αυτόν νά κάμη λόγον περι μανίας και βλακίας. Έν ψυχολογική και ιατρική αναφορά, λέγει, διακρίνονται μανία και βλακία, δέν είναι όμως εύκολον, λέγει, νά είπη τις, ποίον λόγον αι δύο αύται διαφοραι ή παρεκτροπαι από της κανονικής καταστάσεως έχουσι προς άλλας.

Η μανία, λέγει, προέρχεται εκ του βάθους της ανθρωπίνης ούσίας, δέν εισέρχεται εις τόν άνθρωπον, άλλ' είναι φανερώς τι δύναμει ύπάρχον, δ ούδέποτε εις ένέργειαν έρχεται, έστιν εκείνο, δ πρέπει έν τω ανθρώπω νά υπερνικηθῆ, δ όμως δια τινος

αίτίας γίνεται πάλιν ένεργητικόν. Παρά πάν άλλο φαινόμενον δύναται, λέγει, τó της μανίας νά βεβαιώση περι της πραγματικότητας εκείνης της αρχής, ήτις έστι τó φύσει εκτός έαυτοϋ δν, τó εκ της δυνάμεως του τεθέν, δια τούτο έαυτοϋ μη κάτοχον. Ού μόνον εκ τούτου δύναται τις νά βεβαιωθῆ, αλλά και εκ του ότι ή αρχή αύτη έστι παρούσα έν άπασι, τά μάλιστα δ'έν τω νω, έν αύτῳ πάντως ως τó νικηθέν και ύποταχθέν, ή κυρία όμως δύναμις και ισχύς του νοϋ δέν δείκνυται έν τη παντελεί άπουσία ταύτης της αρχής, άλλ' έν τῳ κρατείν αύτην ύποτελή· δια δέ τούτο άνέκαθεν άπεδόθη μανία πάσαις ταίς δημιουργικαίς φύσεσι και πρό πάντων τοίς ποιηταίς είδος τι θεϊον μανίας ή βέλτιον είπειν υπό του θείου εξουσιαζόμενον· (και ή αρχή εκείνη από τών δεσμών λυομένη εμφανίζεται ως μανία, αύτη ή αρχή παρέχει την ύλην και άνκφέρεται ως εκφρασις του Αριστοτέλους, ότι ούδεμία μεγάλη περίνοια άνευ μίξεως άλογίας ήτοι μανίας, ής τó νόημα δέν είναι : κήσω άλογώτερον ή μανιωδέστερον, τόσω περινούστερον», άλλ' ότι, όπου δέν ύπάρχει μανία, τακτοποιημένη, εξουσιαζόμενη, εκεί ούδέ ισχυροί νοϋς· διότι ή ισχύς του νοϋ δείκνυται, ως είρηται, έν τη εξουσία του υπέρ τó έναντίον.

Έντεϋθεν δηλοϋται συγχρόνως ότι ή βλακία προέρχεται κυρίως δια του αποκλεισμού εκείνης της αρχής, ής κυριαρχία νοϋς έστιν, ότι λοιπόν, ή βλακία μόνον τó έτερον της μανίας έστιν προερχομένη έξ έλλείψεως, ή δέ μανία έξ ύπερβολής. Η αρχή όμως, έν τη μιᾷ έλλείπουσα, έν τη έτέρα όλως εξουσιαζόμενη, έστιν ή αύτή· τῳ βλακί έλλείπει ή πρώτη ύλη, περι ήν ήδύνατο νά ασχοληται, δια της τακτοποιήσεως αύτης ήδύνατο ο νοϋς νά αποδειχθῆ ένεργητικός· ένεκα στερήσεως της ύλης υπνώττει ο νοϋς παντελώς. Τῳ έσωτερικῳ παντός ανθρώπου πρέπει νά ήτο ήδη ύλη αρχική δεδομένη· αύτην αυτός δέν δύναται νά λάβῃ έξωθεν, αύτη πρέπει νά ήναι προϊξ της φύσεως αύτης· διότι εάν αύτη ή αναγκαία πρώτη ύλη δια πάσαν πνευματικήν ανάπτυξιν άπεκτάτο έξωθεν, δέν ήδύνατό τις νά έννοήση δια τί αύτη έλλείπει από του βλακός, ὡ ή αύτη ύλη ρέει εκ της κοινῆς άνεωχθείσης

πηγής. Οἱ ἄνθρωποι διακρίνονται ἀλλήλων κυρίως μόνον διὰ ταύτης τῆς ἐμφύτου ὕλης, ἧς ἡ ἀνάπτυξις ἐστὶ τὸ πρόβλημα τοῦ βίου αὐτῶν.

Συνηθίζουσι δὲ νοῦν καὶ βούλησιν νὰ ἐκλαμβάνωσιν ἐναντία ἀλλήλοις, καὶ δικαίως, λέγει, καθ' ὅσον ἡ βούλησις ἀφ' ἑαυτῆς ἀπὸ τοῦ νοῦ ἐστὶ μόνον τὸ τυφλὸν ἐν ἑαυτῷ οὐδὲν ὄριον γνωρίζον βούλεσθαι, ἄρα βούλησις δι' ἑαυτὴν ἐστὶν ἐξ ἅπαντος τὸ ἄνουν, τὸ ἄνευ νοῦ ὄν· διὰ τοῦτο ὅμως ἐστὶ τὸ εἰς ἑαυτὸ ἐπαναχθὲν, ἑαυτὸ κατέχον, αὐτοκρατὲς, βούλεσθαι καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἤδη νοῦς· κατὰ τοῦτο εἰσὶ βούλησις καὶ νοῦς πάλιν ταῦτόν, μόνον ὑπὸ δύο μέρη θεωρούμενα. Ἡ πρώτη δύναμις οὕσα, ἐν τῇ ἀρχῇ τυφλὸν βούλεσθαι ἐστὶν εἰς ἑαυτὴν ἐπαναχθεῖσα νοῦς· ὁ νοῦς ἐστὶ μόνον τὸ τέλος τοῦ τυφλοῦ βούλεσθαι. Περὶ τυφλῆς βουλήσεως λέγεται ὅτι δὲν παραδέχεται λόγον, νοῦν, ὁ νοῦς ἐστὶ τι, ὃ πρέπει ἡ βούλησις νὰ παραδεχθῆ, πάλιν λοιπὸν ἐστὶν ἡ βούλησις τὸ ὑποκείμενον τοῦ νοῦ· ὅπερ ὅμως ὑποκείμενον τοῦ νοῦ ἐστὶ, δύναται τοῦλάχιστον νὰ θεωρηθῆ ὡς δυνάμει ἢ οὐσιώδης νοῦς. Ὁ Σχελλίγγιος λέγει ὅτι ἡ δύναμις καὶ συντομώτερον νὰ ἐπιτύχη τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐξηγήσῃ, πῶς ἡ ἀρχὴ ἐκείνη δύναται νὰ κληθῆ ἡ σοφία, ἀναφέρων τὴν λέξιν τοῦ Βάκωνος: ἐπιστήμη ἐστὶ δύναμις (*scientia est potentia*).

Ἐὰν ἐπιστήμη καθόλου ἦναι δύναμις, δύναται ἡ σοφία, τουτέστιν ἡ ἐπιστήμη παντὸς ὄντος, νὰ ἦναι μόνον ἐν ἐκείνῳ, ὃ ἦν ἡ δύναμις, δύναμις παντὸς ὄντος. Ἔστι λοιπὸν τῇ πραγματικῇ φύσει ταύτης τῆς ἀρχῆς σύμφωνον, ἐὰν αὕτη ἡ ἀρχὴ ὀνομάζεται ἡ σοφία· ὥστε κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἡ σοφία, τὸ δεύτερον τῆς θεότητος πρόσωπον, ὡς ὑπετίθετο, ἀλλ' ἡ πρώτη ἀρχή.

Ὁ Σχελλίγγιος παρατηρεῖ ὅτι ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἡ σοφία διακρίνεται ἀπὸ τοῦ Ἰεχοῦα ἦτοι τοῦ Κυρίου· «ὁ Κύριος ἔλαβεν αὐτὴν· διὸ αὕτη δὲν ἦτο πρότερον ὑπάρχον, ἀλλὰ μετ' αὐτόν, ἀφ' οὗ αὐτός ἐστὶν, ὡς δύναμις ἑτέρου ὄντος εὐρίσκεται ἐν αὐτῷ· αὐτός δὲν ὑποθέτει αὐτὴν, ἀλλ' αὕτη αὐτόν, ἅμα ὅμως αὐτός ἐστὶ, πάρεστιν αὕτη καὶ παρίσταται αὐτῷ ὡς τι, ὃ αὐτός

δύναται νὰ βούληται ἢ νὰ μὴ βούληται, νὰ παραλάβῃ καὶ μὴ εἰς τὴν βούλησιν αὐτοῦ· ἄρα αὕτη δὲν ἦτο ὁ Ἰεχοῦα ἢ ὁ Κύριος· αὐτός ἔλαβεν αὐτὴν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, τουτέστι πρὶν ἢ ἐξέλθῃ ἑαυτοῦ, ἢ, ἵνα οὕτως εἴπωμεν, αὐτὴν εἶχεν ὡς ἀρχὴν, ὡς ἀφορμὴν τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, τῆς ἀεὶ πρὸς τὰ πρόσω πρὸς τὸ ὀρισμένον τέλος βαινούσης κινήσεως αὐτοῦ. Αὐτός εἶχεν αὐτὴν πρὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ. Εἰ δ' αὕτη δὲν ἦτο ὁ θεός, οὐδὲ δημιουργήμα, ἦτο τὸ μέσον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ δημιουργήματος· διότι αὕτη ἦτο ἀπλῶς ἡ δύναμις, ἡ πρώτη ἀπομεμακρυσμένη ὕλη τῶν μελλόντων γινομένων· αὐτὴν δὲν εἶχεν ὡς δυνάμιν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὡς δυνάμιν τῶν ἄλλων πάντων, ἃ ἐμελλον νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸ μετέπειτα»· «ἐγὼ εἶμι ἐγκαθεσταμένη ἐξ ἀρχῆς πρὸ τῆς γῆς». «Τὸ ἐγκαθεσταμένη σημαίνει τὸ πρότερον, τὴν ἀρχὴν, ὡς ἐν τῇ μυθολογίᾳ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ κατὰ τὴν θεογονίαν τοῦ Ἡσιόδου παρίστανται πρότεροι θεοί».

Οὕτω καὶ ἡ σοφία ἐστὶν ἀπ' αἰῶνος ὡς ἡ ἀρχὴ πάντων, ὡς τὸ πρότερον πάσης γενέσεως· ἄρα αὕτη δὲν εἶναι παραγόμενον ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγει, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἦτο ὡς παιδίον καὶ μάλιστα ὡς θετὸν, τουτέστιν αὐτὴν ὁ θεὸς υἱοθέτησεν· αὕτη ἦν παρ' αὐτῷ, ἐν τῇ αἰκίᾳ τοῦ πατρὸς, τέκνον ἀγαπητόν, αὕτη ὡς κάτοπτρον ἔδειξεν αὐτῷ τὸ δυνάμενον νὰ γείνη πραγματικῶς ἐν τῷ μέλλοντι, δηλαδὴ ἐὰν ἠβούλετο· ἐστὶν ἡ ἀληθὴς παντοδυναμία, ἐπαιζε καθ' ἑκάστην, τουτέστιν καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς δημιουργίας, διότι ἐν αὐτῇ ἠθέλε νὰ ἀναθρέψῃ τὸν μέλλοντα τῶν πράξεων αὐτοῦ μάρτυρα· ἡ μέγιστη ἡδονὴ αὐτῆς ἦτο τὸ νὰ εἰσπύσῃ πρὸ αὐτοῦ τὸν μέλλοντα ἄνθρωπον, ἐν ᾧ ἔκειτο τὸ τέλος τῆς ὅλης δημιουργίας, καὶ ἐν ᾧ αὕτη εἶχε τὸ μέγιστον τέλος αὐτῆς, ἄρα τὴν ἡδίστην κατάστασιν αὐτῆς· διότι ἐκεῖνο τὸ καθόλου ὑποκείμενον τὸ φέρον ὅλας τὰς φάσεις καὶ μεταβολάς, ὅλας τὰς τέρψεις καὶ τοὺς πόνους τῆς δημιουργίας, ἔπρεπεν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐξηγήσει νὰ γείνη ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδήτου, ἦτο προωρισμένη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ οὕτω νὰ ἦναι τὸ συνεπίγνωστικὸν τῆς δημιουργίας, τῆς ὅλης Θείας ὁδοῦ.

Ἐκείνη λοιπὸν ἢ ἰκανῶς περιγραφείσα δύναμις ἐστὶ καὶ ἐκεῖνο τὸ μέσον μεταξύ τοῦ καθ'αὐτὸ ἀϊδίου ὄντος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δημιουργικῆς πράξεως, τὸ μέσον δὲ τοῦτο πρέπει, λέγει, νὰ παραδεχθῶμεν, ἵνα τὴν πράξιν ταύτην ὡς τὴν ἐλευθερωτάτην ἀποφασίσιν κατανοήσωμεν· καὶ τὴν πράξιν ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ἐκ τῶν προτέρων ἢ ἐξ ἀπλοῦ λόγου, περὶ ἧς μόνον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἐγένετο. Περὶ δὲ αὐτῆς τῆς πράξεως ὁ Σχελλίγγιος ἀποφαίνεται λέγων, ὅτι ἴστατο ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει νὰ τηρήσῃ ἐν ἑαυτῷ ἐς αἰὶ ὡς δυνάμει ταύτην τὴν δυνάμιν τινος ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄντος, τὴν δεῖξασαν ἑαυτὴν αὐτῷ, ταύτην τὴν δυνάμει ἑτερότητα. Ἄλλ' ἴστατο καὶ ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ, τὴν δυνάμιν ταύτην, ἣτις ἐστὶ τὸ κυρίως μυστήριον αὐτοῦ, νὰ ἐξαγάγῃ ἐλευθέρως, οὐχὶ ἵνα ἦ τὸ ἐκτὸς Θεῖον, τὸν Θεὸν ἀναιροῦν, ἀλλ' ἵνα νικηθῇ ὡς τὸ πραγματικῶς ἐξεληθὸν φανερώτατον καὶ διὰ τοῦτο βυθισθὸν μεταβληθῇ καὶ εἰς τὸ τὸν Θεὸν θέτον, αὐτοῦ εἶδος· διότι μόνον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἠδύνατο ὁ Θεὸς νὰ θέσῃ ἐκτὸς ἑαυτοῦ συνειδὸς ἑαυτοῦ, καὶ ἐὰν τὸ εὐγενέστερον ἀνθρώπινον πνεῦμα δὲν ἐπαρκεῖται νὰ ἦναι δι' ἑαυτὸ, ὅ ἐστιν, ἀλλ' αἰσθάνεται φύσει ὀρμὴν καὶ εἰς τὸ ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς τοῦτο, ὅ ἐστι, κατὰ πόσον μᾶλλον τοιαύτη χρεία ἐπιτρέπεται, ἢ μόνη ἐν τῇ οὐδενὸς ἄλλως δεσμένη θεότητι, εἰς τὸ νὰ θέσῃ ἕτερον ἑαυτῆς, καὶ νὰ μεταβάλλῃ αὐτὴ εἰς αὐτογνωσικὸν, κατὰ πόσον μᾶλλον τοῦτο ἐν τῷ ὑψίστῳ πνεύματι ἐπιτρέπεται νὰ ὑποτεθῇ. Δὲν ἤρμοζε λοιπὸν τῇ ἐκτὸς φύθου θεότητι, κατὰ Πλάτωνα, νὰ μένῃ ἐν ἐκείνῃ τῇ καθαρῶτάτῃ ἐνεργείᾳ, ἣν ἠδυνάμεθα κάλλιστα καὶ ἀϊδίον θεογονίαν νὰ ὀνομάσωμεν, καὶ ἣτις ἐστὶ πρὸς πάντα ἐκτὸς αὐτῆς καταναλίσκουσα, ἀλλὰ ταύτην τὴν καθαρῶτάτην ἐνέργειαν νὰ καταστήσῃ ἀρχὴν καταληπτὴν καὶ διακριτὴν, ἧς ὅλαι αἱ βαθμίδες ἔπρεπε νὰ ἐγκατασταθῶσι καὶ ἐνωθῶσιν ἐν ἐνὶ τελευταίῳ, εἰς ἐνότητα ἐπαναχθέντι συνειδῶτι. Οὐδὲν ἐκώλυε τὸν Θεὸν ταύτην τὴν ἑτερότητα, ἣτις ἦτο τὸ ἀρχικῶς ἀόρατον τῆς θεότητός του, νὰ καταστήσῃ ἀντιστρόφως μᾶλλον εἰς καλύπτον τὴν θεότητά του ἐν μιᾷ πράξει τῆς ἐλευθέρως βουλήσεώς του, καὶ ἐπειδὴ ἐστὶν ἐξοδος τῆς πλειό-

τητος καὶ εἰσοδος τῆς ἐνότητος, δύναται καὶ σύμπαν νὰ κληθῇ (1), ἐν ᾧ αὐτὸς ὑποκρύπτει ἑαυτὸν καὶ ἕτερος φαίνεται, καὶ συνεπεία τῆς θείας ταύτης τῆς μεταστάσεως τέχνης ἦτοι εἰρωνείας παριστᾷ τὰναντία τούτου, ὃ κυρίως βούλεται, ὡς ἐν ἐκείνῳ τῷ δράματι τοῦ προφήτου, ἐπειδὴ ὁ Κύριος πρὸ αὐτοῦ διέβη, καὶ πρῶτον ἦλθε καταιγίς, ἣτις διέρρηξε τὰ ὄρη, ἔπειτα σεισμός, ἔπειτα πῦρ, ὁ Κύριος ὅμως οὔτε ἐν τῇ καταιγίδι ἦτο οὔτε ἐν τῷ σεισμῷ οὔτε ἐν τῷ πυρὶ· μετὰ τὸ πῦρ ὅμως ἦλθεν ἰλαρὸς ῥοῖζος, ἐν αὐτῷ ἦτο ὁ Κύριος.

Ἰὰς ἐνεργείας ἐκείνης τῆς καταιγίδος τῆς διαρρήξεως τὰ ὄρη καὶ συντριψάσης τοὺς σκοπέλους βλέπομεν ἔτι ἐν τῷ ἀγρίῳ καὶ τερατοειδεῖ τῆς φύσεως, ἐπίσης τὰ ἔχνη τοῦ πυρός ἐκείνου καὶ ἐκείνου τοῦ σειμοῦ, ὃς ἦν τῇ γῆ φυσικός, πρὶν ἢ ἐπὶ τῶν βάσεών της στερεωθῇ· ἐκεῖνο τὸ ἰλαρὸν πνεῦμα, ἐν ᾧ ἡ θεότης πάλιν τῇ φύσει ἐπλησίασεν, ἔπνεεν ὑπὲρ αὐτὴν, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐνεφανίσθη ὁ ἄνθρωπος· διότι ἐστὶν ἀποδεδειγμένον καὶ ἀναμφίλεκτον, ὅτι ἡ καταιγίς κατὰ πρῶτον ἐσίγασε, τὸ πῦρ ἔσβεσε, καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα, αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως εὔρον τὴν ἀρμονίαν των, ὅτε ὁ ἄνθρωπος παρῆν. Ὁ Θεὸς ἐν οὐδενί, οὐδ' ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ὄντι δεσμεύεται. Τὴν ἐλευθερίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ, ἐξωτερικῶς νὰ φαίνεται ἄλλος ἢ ἐσωτερικῶς ἢ κατὰ τὴν ἀληθῆ βουλήν αὐτοῦ ἐστὶ, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν αὐτῷ οὐ μόνον ὡς πρὸς τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν τοῦ κόσμου διοίκησιν.

Ἦτις ἡ κοσμογονία ἐστὶν ἐν συνόλῳ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ὃ βαθμίδον ἀποκαλύπτεται, οὕτως εἰσὶν ἰδίως καὶ μυστήρια τῆς θείας οἰκονομίας. Πάντα τὰ ἐναντία, τὰ κωλύοντα τὰ ἀγαθόν, ἐκλαμβάνονται ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ὡς θεία δοκιμὴ· διότι πῶς δύναται ἡ σοβαρότης ἀποφάσεως, ἡ σταθερότης εὐσεβοῦς βουλήσεως ἄλλως νὰ δοκιμασθῇ, εἰμὴ ὅτι συμβαίνει τὸ ἐναντίον ἄλων τούτων, ἃ ἐγνώρισεν διὰ τὴν θείαν βούλησιν; ὁ Θεὸς δὲν δείκνυσι τὴν ἐξιλέωσιν, ἀλλὰ τὴν τιμωρὸν χεῖρα αὐτοῦ· ὅταν ὑψωθῇ πρὸ τῶν

(1) Τὴν λέξιν universio παράγει ἐκ τοῦ unum versum καὶ διὰ τοῦτο ἐκλαμβάνει καὶ ὡς τὸ ἀντιστραμμένον, τὸ ἀπατηλὸν ἐν.

ὀφθαλμῶν ἡμῶν μεγαλεῖον ἐπίγειον μέχρι οὐρανοῦ, καὶ διὰ μιᾶς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἐξαφανισθῆ, τοῦτο λέγεται εἰρωνεία τῆς θείας οἰκονομίας, καὶ ὁ μωρὸς ἐνταῦθα κατανοεῖ τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ, ὅπως γείνωσι τὰ τῶν πολλῶν διανοήματα γνωστά καὶ τὰ τῶν σοφῶν καταισχυθῶσιν· δὲν θὰ ἦτο τέχνη, ἵνα οὕτως εἴπωμεν, νὰ βυθίσωμεν τὰς ὁδοὺς τοῦ Θεοῦ, τουτέστι νὰ πράττωμεν εἰς τὸ νόημα τῆς θείας κινήσεως, ἐὰν ἐν τῷ κόσμῳ πάντοτε μόνον συνέβαινε τοῦτο, ὃ ἐστὶν αὐτῇ σύμφωνον. Καὶ αὕτη ἡ ἐννοία θείας δοκιμῆς ὑποθέτει λοιπὸν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ πράττη τοῦτο κατὰ τὸ φαινόμενον, ὃ αὐτὸς κυρίως δὲν βούλεται· ἄνευ θείας ἐλευθερίας ἐν τῇ δημιουργίᾳ οὐδ' ἐλευθερία θὰ ἦτο ἐν τῇ τοῦ κόσμου κυβέρνησει, οὐδὲ πρόνοια. Διὰ τὴν ἀληθῆ γνῶσιν ἐξαρτᾶται λοιπὸν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ κόσμος δὲν πρέπει νὰ φαίνεται ὡς ἀπλῶς ἀναγκαῖα ἀπόρροια τοῦ Θεοῦ ἢ ἐτέρας τινὸς ἀρχῆς. Τοῦτο δ' ἵνα κωλυθῆ, εἶναι ἀναγκαῖον, ὥστε νὰ ὑπάρχη τι μεταξὺ τῆς αἰωνιότητος καὶ τῆς δημιουργίας χωρίζον ἀμφότερα καὶ μετολαβοῦν. Ἐὰν τις εἴπῃ, ὡς συνήθως, ὅτι ὁ χρόνος ἤρξατο μετὰ τῆς δημιουργίας, πρέπει καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι μεταξὺ τῆς αἰωνιότητος καὶ τοῦ χρόνου ἐν τῷ μέσῳ δύναται νὰ ἦναι τοῦτο, ὃ οὕτω χρόνος πραγματικῶς ἐστὶ καὶ κατὰ τοῦτο τῇ αἰωνιότητι ὅμοιον· καθ' ὅσον δ' ἐστὶ δυνάμει χρόνος, δύναμις χρόνου, ἐστὶ κατὰ τοῦτο διάφορος ἀπὸ τῆς ἀπολύτου αἰωνιότητος, ἥτις ἐν ἑαυτῇ ὅμως οὕτω ἐστὶν ἀκολουθία χρόνων, ἀρα ἐστὶν ἀληθῆς αἰωνιότης.

Πρὸς δὲ σαφεστέραν ἐκθεσιν ἐξετάζει τὸν συνήθη ἐκείνον λόγον, ὅτι ὁ χρόνος ἅμα τῇ δημιουργίᾳ ἢ τῷ κόσμῳ ἤρξατο.

Οἱ ἀρχαιότεροι θεολόγοι, λέγει, ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη ἐν χρόνῳ· νεώτεροι δὲ θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι δοξάζουσιν ὅτι ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη ἀπ' αἰῶνος. Ἐὰν ἡ δημιουργία ὑποτεθῆ ἀπ' αἰῶνος, ἀφ' οὗ ἐστὶν, ὑποτίθεται ὅτι ἐδημιούργησεν ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ὅτι ἐστὶν οἶονεὶ παραγωγικὴ καὶ πλαστικὴ φύσις, ἐπομένως ἐστὶ μόνον ἀναγκαῖα δημιουργία· χρόνος ὅμως δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἄνευ προτέρου καὶ ὑστέρου· μόνον ὑποταυτὰ εἶσιν, ἐστὶ πραγματικὴ διαδοχὴ καὶ ἐπομένως

χρόνος· ἐντεῦθεν ὅμως ἐπεταί, ὅτι, ἐφ' ὅσον μόνον ἐν στοιχεῖον ἐτέθη τῆς ἀκολουθίας, δὲν ὑπάρχει πραγματικὴ διαδοχὴ. Ἐφ' ὅσον τὸ πρότερον δὲν εὔρε τὸ ὑστερον αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον π. χ. μόνον τὸ σημεῖον = A ἐτέθη, οὕτω ὅμως A + B, τοσοῦτον οὐκ ἐστὶ χρόνος καὶ A ἐκτὸς τῆς διαδοχῆς· ὑποθετέον δὲ ὅτι ὁ κόσμος ἐστὶν ὡς στοιχεῖον B, ἔχει ὁ χρόνος ἀρχίσει μετὰ τοῦ κόσμου, διότι ὁ χρόνος ἀρχεται πρῶτον μετὰ τοῦ A + B. Ἐντεῦθεν ὅμως δὲν ἐπεταί, ὅτι χρόνος πρὸ τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει, διότι μετὰ τῆς θέσεως τοῦ A + B, γίνεται A, ὃ πρότερον ἦτο ἐκτὸς τοῦ χρόνου, στοιχεῖον τῆς διαδοχῆς καὶ ἐπομένως τοῦ χρόνου. A γίνεταί διὰ τοῦ B παρελθόν, καὶ ἐπειδὴ ἄνευ παρελθόντος, παρόντος καὶ μέλλοντος δὲν ὑπάρχει χρόνος, τίθεται πάντως χρόνος, ὅταν A τεθῆ ὡς παρελθόν, τουτέστιν ὅταν προσέλθῃ τι νέον πρότερον μὴ ὑπάρχον, δηλαδὴ B. Τοῦτο τὸ B, καθ' ὅσον ἐστὶ μόνον ἀντίθεσις, ἔχει πάλιν τὴν ἐνότητα (τὴν ἀντικατασταθεῖσαν) εἰς μέλλον. Ἐκ τοῦ ὅτι λοιπὸν ὁ χρόνος ἤρξατο μετὰ τῆς δημιουργίας, δὲν ἐπεταί, ὅτι πρὸ τῆς δημιουργίας δὲν ὑπῆρχε χρόνος, καὶ ἀντιστρόφως εἰς τὸ νόημα, ὅτι πάντως πρὸ τῆς δημιουργίας ἐστὶ χρόνος, δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ κόσμος προῆλθεν ἐν χρόνῳ, δηλαδὴ ἐστὶ μόνον τὸ μέρος χρόνου προβαίνοντος ὑπὲρ τὸν κόσμον. Καθ' ὅσον οὗτος ὁ χρόνος πρὸ τοῦ κόσμου οὕτω χρόνος ἐστὶ, κατὰ τοῦτο δύναται τις αὐτὸν νὰ ὀνομάσῃ καὶ αἰωνιότητα, οὐχὶ ὅμως ἀπόλυτον αἰωνιότητα. Αὐτός ἐστὶ μὲν αἰωνιότης, διότι οὕτω χρόνος ἐστὶ, πραγματικὸς, πλὴν χρόνος δυνάμει. Πρὸς διαφορὰν ἀπὸ τῆς ἀπολύτου αἰωνιότητος δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ τὴν προκόσμιον αἰωνιότητα· αὕτη ἐστὶ τὸ ζητούμενον, τὸ μεταξὺ τῆς ἀπολύτου αἰωνιότητος καὶ τοῦ χρόνου ἐν τῷ μέσῳ κείμενον, ἐὰν τις χρόνον μόνον τὸν χρόνον τούτου τοῦ κόσμου ἐννοήσῃ, διότι καὶ ὁ κόσμος αὐτός ἐστὶ χρόνος, δηλαδὴ μέρος ἐκείνου τοῦ ἀληθοῦς χρόνου, ὅς δὲν εἶναι B μόνον, ἀλλὰ A + B (καὶ ἐὰν τὸ μέλλον προστεθῆ) ἐστὶ A + B + Γ. Ὁ ἀληθῆς χρόνος ὑφίσταται ἐν ἀκολουθίᾳ χρόνων, καὶ ἀντιστρόφως, ὁ κόσμος ἐστὶ μόνον μέρος τοῦ ἀληθοῦς χρόνου, καὶ κατὰ τοῦτο χρόνος.

Ἐκεῖνος ὁ σχετικὸς μὴ χρόνος = A τίθεται ὡς χρόνος, ἐπο-

μένως ως μέλος τοῦ μεγάλου χρόνου, ἐν ᾧ ὁ χρόνος τοῦ κόσμου = B ἔπεται αὐτῷ.

Ἐὰν ἡ μορφή τῆςδε τῶν ὄντων τῆς ὑπάρξεως ἐννοηθῇ κόσμος, ἐὰν χρόνος ἐννοηθῇ μόνον ὁ τοῦδε τοῦ κόσμου, ὁ χρόνος δὲν προβαίνει ὑπὲρ τὸν δε τὸν κόσμον· ἐὰν ὑπὲρ τὸν κόσμον ἕτερος χρόνος δὲν ὑπάρχη, τότε ἐστὶν εἰς καὶ μόνος χρόνος τεθεὶς μετὰ τοῦδε τοῦ κόσμου· χρόνος ὅμως ἕτερον μὴ ὑποθέτων ἐστὶν ἴσος τῇ αἰωνιότητι· καὶ τοιοῦτον ἀληθῶς ἐκλαμβάνουσι τὰ λογικὰ συστήματα τὸν χρόνον, τουτέστιν αἰωνιότητα. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ μὴδὲν ὑπὸ τὸν ἥλιον γίνεται σημαίνει ὅτι τὸ ποιηθὲν καὶ τὸ ποιηθησόμενον ἐστὶν ἐν καὶ ταῦτόν, ὅτι ὁ κόσμος οὔτε ἀληθὲς ἔχει παρελθὸν οὔτε ἀληθὲς μέλλον, ἀλλ' ὅτι ταῦτά εἰσι σχέσεις ἀπλῶς τοῦδε τοῦ κόσμου· ἄρα παρελθὸν, παρὸν καὶ μέλλον δὲν εἶναι διάφορα· διὰ τοῦτο ὁ κόσμος ἐστὶν εἰς ἀεὶ ὁ αὐτός, ἐστὶ κύκλος, ὡς λέγει κατὰ παράδοσιν ἀρχαίαν ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἐὰν ὅμως ὑποτεθῇ, ὅτι ὑπὲρ τοῦτον τὸν κόσμον ἕτερος χρόνος δὲν δύναται νὰ προβῇ, τίθεται ὁ κόσμος οὗτος ὡς παρελθὸν, καὶ ὁ χρόνος τότε δύναται νὰ προβῇ ὑπὲρ αὐτόν· καὶ ἡ φιλοσοφία ἀγωνίζεται νὰ προβῇ πέραν τοῦδε τοῦ κόσμου, δηλαδὴ νὰ ἐξηγήσῃ πρόθεν ὁ κόσμος.

Ἢ οὐσιώδης ὅμως αἰωνιότης (κατ' ἀντίθεσιν τῆς πραγματικῆς) οὐδέποτε δύναται νὰ γείνη μέλος τοῦ χρόνου· διότι ἐστὶν ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀθικτος· ἀλλ' ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀθικτος μένει καὶ ὑφίσταται διὰ τοῦ χρόνου ἀκίνητος. Ἐν δὲ οὐσιώδει αἰωνιότητι, ἥτις ἐστὶ καθαρὰ ἐνόησις, προστίθεται ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, ὡς τι ἐπόμενον, μὴδ' ἄλλως αὐτῇ ἀναγκαῖον, μὴδὲ αὐτῆς ἀναιρετικόν, διότι αὐτῇ ἐνεργεῖ διὰ τῆς ἀντιθέσεως· αὐτῇ οὐδὲν ἐν τῇ αἰωνιότητι ἀναιρεῖ, ἄρα ἐστὶ πρὸς αὐτὴν ἀδιάφορον καὶ διὰ τοῦτο συμβεβηκός, αὐτῇ λοιπὸν ἐστὶ τὸ φύσει = μὴ αἰώνιον, φύσει τὸ ἔγχρονον. Ἢ βούλησις, ἡ ἀπόφασις πρὸς τὸν κόσμον πρέπει ἀπ' αἰῶνος, τουτέστιν ἀφ' οὗ αὐτός ἐστι, νὰ νοηθῇ ὅτι συνελήφθη· ἀλλ' ἡ πραγματικὴ βούλησις, δι' ἧς τὸ ἀποφασισθὲν πραγματοποιεῖται, ἡ ἀντίθεσις πραγματικῶς τίθεται, αὕτη ἡ βούλησις δὲν δύναται νὰ ᾔηται αἰώνιος, διότι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς,

ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, δὲν δύναται νὰ ᾔηται βουλευτόν, καὶ μόνον ἐνεκά τινος, χάριν τινὸς σκοποῦ, τουτέστι κατὰ συμβεβηκός, δύναται νὰ γείνη βουλευτόν. Αὕτη ἡ βούλησις ὑποθέτει οὐ μόνον τὴν ἀπόλυτον (οὐσιώδη) αἰωνιότητα, ἢν αὕτη μόνον ἀπαλλάττει διὰ τὴν ἐμφάνισιν, δὲν ἀναιρεῖ ὅμως, ἐν ᾧ ἡ αἰωνιότης ἐν τῷ χρόνῳ τηρεῖ ἑαυτὴν καὶ συνυπάρχει αὐτῷ (ἐκάστῳ σημείῳ, ἐν παντὶ ὄλῳ), χωρὶς νὰ αὐξήσῃ, ἄρα ἡ πραγματικὴ πράξις, ἡ πραγματικὴ βούλησις, ὑποθέτει καὶ τὴν προκόσμιον αἰωνιότητα, ἐν ᾗ ἔτι ὁ κόσμος περιέχεται ὡς μέλλον ἐν τῷ θεῷ νῶ, καὶ ἥτις ἐὰν ἔλθῃ εἰς τὸν πραγματικὸν κόσμον, γίνεται μέλος τοῦ χρόνου, δηλαδὴ τοῦ μεγάλου, οὐ ὁ κόσμος αὐτός μόνον ἐν σημείῳ ἢ στοιχείῳ ἐστὶν. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ ταύτης τῆς βουλῆσεως τίθεται κατὰ πρῶτον χρόνος, δὲν εἶναι ἔγχρονος, ἐστὶν ἡ βούλησις τῆς ἀρχῆς, ἐστὶ τὸ ὄριον τῆς αἰωνιότητος καὶ τοῦ χρόνου, ὡς ἡ πρώτη δύναμις ἐστὶ τὸ μεσολαβοῦν, οἶονεὶ ἡ ὕλη, τὸ ὑποκείμενον, οὐχὶ ἡ αἰτία τοῦ χρόνου. (Philos. der Offenb. Vorles. 14).

Τὸ σημεῖον τῆς ἐξόδου διὰ τὴν νῦν ἀνάπτυξιν δέδοται διὰ τῆς μέχρι τοῦδε. Ἐὐ σημεῖον τοῦτο τῆς ἐξόδου ἐστὶν ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία τοῦ ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ κόσμου. Ἰστατο, λέγει, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρχῆς, ἥτις ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἀπλῶς δύναμις καὶ οὐδὲν ἄνευ τῆς βουλῆσεώς του ἐστὶν, ἢν παρατηρεῖ ἐν τῷ βαθυτάτῳ τῆς οὐσίας του ὡς ἀπλῆν δύναμιν, νὰ τηρήσῃ κεκρυμμένην ἢ νὰ ὑψώσῃ εἰς πραγματικότητα. Οὗτος ὁ Θεός, οὐ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ ἴσταται τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν τῆς οὐσίας του νὰ θέσῃ ὡς τὸ ἐναντίον, ὡς ἀφ' αὐτοῦ ἀπερχόμενον (τὸ ἐναντίον τοῦ ἐν ἑαυτῷ εἶναι ἐστὶ τὸ ἀφ' αὐτοῦ ἀπὸν) ἢ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν, οὗτος ὁ Θεός ἐστὶν ὁ ὅλος Θεός, οὐχὶ ὁ ἐν ἑαυτῷ· διότι δὲν θὰ ᾔητο δι' ἑαυτὸν ἐλεύθερος· ἡ ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ ἔχει μόνον ἐν τῇ ἀδιασπᾶστῳ ὁλότητι τὸ θεμέλιον αὐτῆς. Ὁ Θεός ἐστὶ διὰ τοῦτο ἐλεύθερος νὰ ὑψώσῃ τὸ μὴ ὄν τῆς οὐσίας του εἰς ὄν, διότι τὸ μὴ ὄν καὶ τὸ ὄν εἰσι δι' ἀδιασπᾶστου συνδέσμου μετ' ἀλλήλων συνδεδεμένα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐν τῷ ὄντι τῆς οὐσίας του ἔχει τοῦτο, μεθ' οὗ τὸ φύσει ὄν, ἄρα καὶ οὐχὶ κυρίως προσηκόν

καὶ ὕμῳ δυνάμει τῆς βουλήσεώς του, ἄρα χάριν σκοποῦ τινὸς ὄν, τοῦτο πάλιν δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ καὶ τὸ ἀρχικὸν μὴ ὄν αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ ὁλότης (πανθεότης) τοῦ Θεοῦ ἦτο ἀπλῶς κατὰ συμβεβηκός, μόνον ἐπὶ τοῦ μυστηρίου ἐκείνου τοῦ φύσει μὴ ὄντος στηριζομένη, ὥστε αὐτὴ μετὰ τούτου τοῦ μυστηρίου νὰ ἐξηφανίζετο καὶ πλεόν νὰ μὴ ὑφίσταται, δὲν θὰ ἦτο ἐλεύθερος νὰ ὑψώσῃ τὸ μὴ ὄν εἰς ὄν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὁλότης αὐτοῦ ἐστὶ πνευματικὴ καὶ ἐπομένως ὑπ' οὐδενὸς νὰ ἀναιρεθῇ δύναται καὶ ἐν τῇ ὑλικῇ μὴ ἐνότῃ καὶ ἐν τῇ ὑλικῇ ἐνότῃ ὑφίσταται, ἐστὶν ἐλεύθερος νὰ θέσῃ καὶ νὰ μὴ θέσῃ ἐκεῖνο τὸ ἐναντίον τῆς ἐνότῃτος. Ὁ Θεός, οὐ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἵσταται καὶ τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ὄν νὰ θέσῃ ἢ νὰ μὴ θέσῃ, ὁ Θεός, εἰς οὗ τὴν ἐξουσίαν πάντα εἰσὶν, ἀ δύνανται νὰ ὑπάρχωσιν ἐκτὸς αὐτοῦ, οὗτος ὁ Θεός λοιπὸν ἐστὶν ὁ ὅλος Θεός, οὐχὶ μία μορφή τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλ' ὁ Θεός ὡς προσωπικότης. Αὕτη λοιπὸν ἡ ἀπόλυτος προσωπικότης, ἐν ἣ πάντα ἵστανται, ἡ δυναμένη νὰ ἀρξῆται πάντων, ἐξ ἧς πάντα, καὶ ὁ κυρίως αἴτιος, δύναται νὰ κληθῇ καὶ φιλοσοφικῶς ὁ πατήρ. Πατήρ ὅμως ἐστὶν οὐ μόνον εἰς γενικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς μερικόν νόημα, διότι ἡ Θεότης τὸ ἐν ἑαυτῷ τῆς οὐσίας τῆς πρὸς τὰ ἔξω στρέφουσα ἀποκλείει τὸ καθαρὸν ὄν τῆς οὐσίας τῆς (τὴν δευτέραν μορφήν) ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου τῆς τοῦ μεσολαβοῦντος τὸ καθαρὸν ὄν. Ἡ δευτέρα μορφή ἐστὶ τὸ ὑπὲρ πᾶσαν δυνάμιν ὑψωθὲν καὶ κατὰ τοῦτο ἄπειρον ὄν, διότι ἡ πρώτη μορφή ἐστὶν αὐτῇ τὸ δύνασθαι, ἡ δύναμις, τὸ ὑποκειμενον. Ἐὰν ὅμως αὐτὴ ὑψωθῇ εἰς τὸ ὄν, δὲν ἀναιρεῖ τὸ καθαρὸν ὄν (διότι ἡ Θεία ἐνότῃ συγκρατεῖ τὰς δυνάμεις ἐν τῇ ἀλλοιώσει των ὡς ἐν τῇ ἀρχικῶς καθαρᾷ Θεϊότητι των), ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν λαμβάνει ἀποθετικότητα, ἀποσύρεται εἰς ἑαυτὸ, γίνεται μὴ ὄν καὶ λαμβάνει κατὰ τοῦτο εἰς ἑαυτὸ δυνάμιν, καὶ τίθεται ὡς τὸ ἠναγκασμένον νὰ ἦναι καὶ νὰ ἐνεργῇ, ὡς τὸ ἀναιροῦν τὸ ἐναντίον του, ὡς τὸ ἀντικαθιστῶν ἑαυτὸ εἰς τὸ ἀρχικῶς καθαρὸν, ἐστερημένον δυνάμειος ὄν. Δύναται ὅμως ἡ πράξις, ἐν ἣ τι ὄν θέτει ἕτερον ὁμογενὲς ἐκτὸς αὐτοῦ, ἀνεξάρτητον ἑαυτοῦ, οὐχὶ ὡς ἀμέσως πραγματικόν, θέτει ὅμως οὕτως, ὥστε πρέ-

πει νὰ πραγματοποιήσῃ ἑαυτὸ ἐν ἀναγκαίᾳ καὶ συνεχεῖ ἐνεργείᾳ, πράξις τοιούτου εἶδους δύναται γέννησις νὰ κληθῇ. Γέννησις ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ἔκφρασις ταύτης τῆς πράξεως. Ὁθεν ἡ πράξις ἐκείνης τῆς πρώτης πάντων ἀρχομένης προσωπικότητος πρέπει γέννησις νὰ κληθῇ, αὕτη δ' ὡς πρὸς τὴν γέννησίν ἐστὶν ἡ γεννώσα, τουτέστιν ὡς πατήρ καὶ ἀπ' ἐναντίου ἢ ἑτέρα μορφή, ἡ τεθεῖσα εἰς ἀντίθεσιν καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἐνέργειαν, ἐὰν δι' ὑποταγῆς τοῦ ἐναντίου ἀντικατέστησεν ἑαυτὴν εἰς τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄν, ἔσται ὡς δευτέρα προσωπικότης τῆς τοῦ πατρὸς διάφορος, καὶ ὡς γεννηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἄλλο ὄνομα ἢ τὸ τοῦ υἱοῦ.

Ἀπὸ τοιούτων ἀρχῶν ἐρμώμενος ὁ Σχελλίγγιος εὔρεν, ὡς λέγει, τὴν ἀμεσον καὶ φυσικὴν μετάβασιν εἰς θεωρίαν, ἣτις ἐστὶν ἡ Ουμελιώδης τοῦ ὅλου χριστιανισμοῦ θεωρία.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς μυθολογίας παρετήρησεν, ὅτι ἡ περὶ τῆς Τριάδος θεωρία κατὰ τὴν βάσιν δὲν εἶναι εἰδικῶς χριστιανικὴ. Ἐὰν τις, λέγει, τὴν περὶ Τριάδος ἰδέαν ὑπολάβῃ ὡς ἰδίως χριστιανικὴν, ἔπρεπε νὰ νοήσῃ τοιαύτην, ἣτις ἐγκατεστάθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ διετάχθη νὰ πιστευθῆται. Τοῦτο ὅμως, λέγει, δὲν εἶναι ὀρθόν· διότι, οὐχὶ ἐπειδὴ ἐστὶ χριστιανισμός, ὑπάρχει ἐκείνη ἡ ἰδέα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀντιστρόφως, ἐπειδὴ αὕτη ἡ ἰδέα ἐστὶν ἡ ἀρχαιοτάτη ἀπασῶν, ἐστὶ διὰ τοῦτο χριστιανισμός. Ὁ χριστιανισμός ἐστὶ γέννημα, συνέπεια ταύτης τῆς ἀρχικῆς σχέσεως· διὸ ἡ ἰδέα ταύτης τῆς σχέσεως ἐστὶν ἀναγκαιῶς ἀρχαιότερα ἢ ὁ χριστιανισμός, μάλιστα, καθ' ὅσον ὁ χριστιανισμός προϊόντος τοῦ χρόνου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ, χωρὶς νὰ ὑπῆρχεν ἐκείνη ἡ ἰδέα ἤδη ἐν τῇ ἀρχῇ, ἐστὶν ἡ ἰδέα αὕτη τόσο παλαιά, μάλιστα δὲ ἀρχαιότερα ἢ αὐτὸς ὁ κόσμος. Αὕτη ἡ ἰδέα ἐστὶν ὁ χριστιανισμός· δυνάμει, ὁ δὲ ἱστορικὸς χριστιανισμός, τουτέστιν ὡς ἐν χρόνῳ ἐμφανίζεται, ἐστὶν ἀνάπτυξις μόνον ταύτης τῆς ἰδέας, ἧς ἄνευ οὔτε κόσμος θὰ ἦτο οὔτε χριστιανισμός. Ὅτι ἡ ἰδέα τῆς Τριάδος δὲν εἶναι ἰδίως χριστιανικὴ, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι τις ἠθούλετο νὰ εὔρη τόσα ἔχνη καὶ σημεῖα αὐτῆς· ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις

προέβησαν μέχρι του Ισχυρισμοῦ, ὅτι αὐτὴ μετηνέχθη ἐκ τοῦ νέου Πλατωνισμοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Αὕτη ὅμως ἐστὶν ὅλως ἀνιστόρητος πρόφασις· ὑπάρχει μὲν παρὰ τοῖς νέοις Πλατωνικοῖς θεωρία καλουμένη ἢ τῶν τριῶν θεῶν παράδοσις· οὗτοι ὅμως διακρίνουσι τρεῖς θεοὺς, τὸν πρῶτον καλοῦσι τὸν προπάτορα, τὸν δεύτερον τὸν υἱὸν καὶ τὸν τρίτον τὸν υἱὸν τοῦ υἱοῦ, τὸν ἐκγονον τοῦ πρώτου, καὶ οὗτος ὁ τρίτος ἐστὶν ὁ κόσμος.

Ἐξ ἀρχῆς παρστήρησαν ἴχνος τῆς ἰδέας ταύτης ἐν ἀπάσαις ταῖς θρησκείαις τοῦ ἀρχαίου κόσμου· ἡ φιλοσοφία τῆς μυθολογίας ἀποδεικνύει, ὅτι ὑλικῶς τοῦλάχιστον τριάς τις θεῶν δυνάμεων ἀποτελεῖ τὴν ῥίζαν, ἐξ ἧς προῆλθον αἱ θρησκευτικαὶ παραστάσεις ὅλων τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἔθνων. Τοῦτο ἐξηγήθη ἐξ ἡμαρτημένης γνώσεως περὶ τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θεωρίας, ἐκ συγκεχυμένης ἱστορικῆς παραδόσεως, ἣν ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἔλαβον οἱ ἔθνη ἐκ τριάδος ἐν τῇ θεῷ οὐσίᾳ. Ἄλλ' ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι δύναται τις βέλτιον νὰ συμπεράνη, ὅτι ἡ ἰδέα ἐκείνη ἐστὶ μᾶλλον καθόλου ἀνθρωπίνη μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδήτου συμφρεῖσα. Τοῦτο τὸ φαινόμενον ἀποδεικνύει μᾶλλον, λέγει, ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη καθ' αὐτὴν καὶ ἐκτὸς τῆς ἀναπτύξεως, ἣν ἔλαβε διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐμφανίσεως, ἐστὶν ἀρχαιοτέρα ἢ ὁ ἱστορικὸς χριστιανισμός. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐκατονταετηρίδων, ἔπου αὕτη ἡ ἰδέα ἐξετέθη ὡς κοινὸν χριστιανικὸν δόγμα, ἀπησχόλησεν αὕτη τὴν ἀνθρωπίνην οἰκονομίαν· ἤδη μέρος τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων ἐζήτησε νὰ συνδέσῃ φιλοσοφικὰς ἐννοίας μετὰ ταύτης τῆς θεωρίας. Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Λεσσίγγιος καὶ ὁ Γολθιος ἐζήτησαν νὰ θεμελιώσωσι τὴν φιλοσοφικὴν ἐννοίαν ταύτης τῆς θεωρίας. Ἀφ' οὗ διὰ τῆς φιλοσοφίας εἰσήχθη τριάς ἐννοιῶν, οἷον εἰς ὅσον ἀναγκαῖος τύπος τοῦ λόγου, κατεστάθησαν παραγωγαὶ φιλοσοφικαὶ τῆς περὶ τῆς τριάδος θεωρίας σχεδὸν συρμῆς· διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος παρατηρεῖ, ὅτι ἡ θεωρία αὐτοῦ, ἢ ἐξαγομένη ἐκ τῶν ἀρχῶν του, πρέπει νὰ διακριθῇ ἀπὸ τῶν φιλοσοφικῶν ἐκείνων ἐξηγήσεων· 1) διότι ἡ τοῦ Σχελλίγγιου διαφέρει οὐσιαστικῶς αὐτῶν, διότι ὁ υἱὸς κατ' αὐτὸν δὲν εἶναι ἡ ἀμέσως ἀρχὴ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ δυνάμις ἢ νικῶσα τὴν ἀμέσως

ταύτην ἀρχὴν τῆς φύσεως, ἐξίλεοῦσα, ἐπανάψουσα τὸ ἐξιστάμενον ὄν καὶ κατὰ τοῦτο ἀπολωλός· 2) παρατηρεῖ ὅτι καὶ ἡ περὶ τριάδος ἰδέα δύναται μόνον ἀφηρημένως, ἐν τῇ ἐννοίᾳ, νὰ καταληφθῇ. Αἱ ἱστορικαὶ ὅμως σχέσεις δι' ἀπλῶν ἀφαιρέσεων δὲν δύνανται νὰ καταληφθῶσι. Μεταξὺ ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν ἐξηγήσεων, λέγει, συμφωνεῖ μία καὶ μόνη μετὰ τῆς αὐτοῦ, ἢ τοῦ Λεϊβνίτιου.

Ὁ Λεϊβνίτιος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἐνότης τῆς οὐσίας δὲν ἵσταται ἐν ἀντιφάσει πρὸς τὴν τριάδα τῶν προσώπων, διότι καὶ τὸ πνεῦμα ἐστὶν ἐν, ἢ ἐὰν εἰς ἑαυτὸ λογιζῆται ἐστὶ γινώσκον, γινωσκόμενον τὸ νοούμενον, καὶ συναμφοτέρων, δηλαδὴ γινώσκον ἅμα καὶ γινωσκόμενον. Ἐνὶ λόγῳ τὸ αὐτογνωστικὸν πνεῦμα ἐστὶν ὑποκείμενον, ἀντικείμενον καὶ ὑποκείμενον ἀντικείμενον, καὶ ὅμως ἐν αὐτοῖς μόνον ἐν. Τὸ γινώσκον τοῦ Λεϊβνίτιου ἐστὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ ἐν ἑαυτῷ ὄντος τοῦ Σχελλίγγιου, τὸ γινωσκόμενον τοῦ Λεϊβνίτιου τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ δι' ἑαυτὸ ὄντος αὐτοῦ, καὶ τὸ γινώσκον ἅμα καὶ γινωσκόμενον τοῦ Λεϊβνίτιου τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ ἐν ἑαυτῷ δι' ἑαυτὸ τοῦ Σχελλίγγιου, καὶ ἂν τρία, τὸ πνεῦμα ὅμως ἐστὶ μόνον ἐν, διότι τὸ πνεῦμα ὡς γινώσκον δὲν εἶναι ἄλλο πρόσωπον ὡς τὸ γινωσκόμενον, δὲν εἶναι τρία πρόσωπα, ἀλλὰ μόνον ἐν. Ἐν τῇ περὶ τριάδος ὅμως θεωρίᾳ, λέγει, ἐστὶν ὁ λόγος περὶ τριῶν προσώπων, ὧν ἕκαστον ἔχει ἰδίαν ὑπαρξίν. Πρὸς ἐξήγησιν τούτου καθόλου καὶ ἀφηρημένη ἰδέα δὲν ἐπαρκεῖ καὶ ἐστὶν ἀκαρπός· ἵνα δὲ γείνη φιλοσοφικῶς καρποφόρος, πρέπει νὰ προατεθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι τοῦτο, ὃ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἰδέᾳ ὡς ἐν ἑαυτῷ ὄν ἐστὶ, δύναται νὰ ὑψωθῇ καὶ μεταβῇ εἰς τὸ ἀντικείμενικόν, τὸ ἐξιστάμενον, τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν· ἄρα ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐν ἑαυτῷ ὄντι κεῖται ἡ ὕλη, ἢ ἀφορμὴ, ἢ δυνάμις ἀντιθέσεως, ἐν αὐτῷ κεῖται τὸ ἴδιον τοῦ Σχελλίγγιου καὶ συγχρότως ἢ ἀληθῆς ἰσχύς τῆς ἰδέας αὐτοῦ, καὶ ἐξασφαλίζει διαρκῆ καὶ μόνιμον ἐνέργειαν εἰς τὴν ἐπιστήμην· διότι τούτω γίνεται κατὰ πρῶτον ἢ ἐνότης ζῶσα ἐν ἑαυτῇ κινήτικη, καὶ βλέπει τις τοῦλάχιστον τὸ δυνατόν ἀπ' αὐτῆς νὰ ἔλθῃ εἰς τρεῖς ἀλλήλας ἀποκλειούσας δυνάμεις, εἰς ἀληθῆ ζώην. Αὕτη ἡ δυνάμις πάλιν

προβαίνει πρὸς κατάληψιν τῆς μιᾶς Θεότητος ὡς τρισυποστάτου. Ἐν τῇ θεωρίᾳ λοιπὸν περὶ δυνατοῦ ἀμειβαίου ἀποκλεισμοῦ τῶν δυνάμεων, εἰ καὶ αὐταὶ ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἐπομένως πνευματικῶς μένουσιν ἐν, κεῖται ἡ δυνατὴ μετάθεσις εἰς τὴν περὶ τριάδος θεωρίαν.

Ὁ Σχελλίγγιος ἔδειξεν ἤδη, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς τριάδος ἐν τῷ Θεῷ δὲν εἶναι δόγμα ἰδίου, ἰδίου Θεοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ τούτου ὑπόθεσις, ἢ ἐκεῖνο, οὐ ἄνευ ὁ χριστιανισμὸς δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ. Αὕτη ἡ ἰδέα ἐστὶ καὶ ὡς ὑπόθεσις φιλοσοφίας τινὸς τῆς ἀποκαλύψεως, ἢς ἄνευ εἰς αὐτὴν οὐδ' ἡ εἰσοδος ἡδύνατο νὰ εὑρεθῇ.

Τὴν δὲ περὶ τριάδος θεωρίαν ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἀναπτύσσει δογματικῶς, ἀλλ' ἱστορικῶς.

Ἐάν, λέγει, τὸ φύσει μὴ ὂν, ἢ διὰ τοῦτο δύναται νὰ ᾔηται μόνον διὰ βουλήσεως, ἐάν αὐτὸ εἰς τὸ ὂν ὑψωθῇ καὶ ἡ ἀντίθεσις τεθῇ, ἐστὶν ἡ ἀμέσως ἀναιρεθεῖσα, εἰς ἀντίθεσιν τεθεῖσα δύναμις, ἢ δευτέρα, μόνον ὡς δύναμις ὡς ἐκ τῆς καθαρωτάτης ἐνεργείας τῆς Θείας ζωῆς ἐκτεθεῖσα, ἥτις κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι πάντως ὁ Θεός, εἰ καὶ μὴ ἀπολύτως μὴ Θεός. Ἐάν ὅμως αὕτη ἡ δύναμις ὑπερνικήσῃ τὴν ἀντίθεσιν, ἐκεῖνο τὸ ἐναντίον ἐπαναγάγῃ εἰς ἑαυτὸ, ὅπου αὐτὸ ἀμέσως πάλιν γίνεται ὅτεον τὸ τρίτον, τὸ κυρίως προσῆκον, ἐνὶ λόγῳ ἐάν πᾶσα ἀντίστασις ὑπερνικηθῇ, ἀντικαθίσταται ὁ καθαρὸς χεῖμαρρος τῆς Θείας ζωῆς, καὶ ἡ δύναμις, δι' ἧς ὅλα ταῦτα ἐτελέσθησαν, παύει τοῦ νὰ ᾔηται ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ταυτέστιν ἐκτὸς τῆς καθαρωτάτης ἐνεργείας τεθεῖσα δύναμις, εἰσέρχεται πάλιν εἰς τὴν Θεότητά της. Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη ἦτο δι' ἑαυτὴν καὶ ἐπραγματοποίησεν ἑαυτὴν δι' ὑποταγῆς τοῦ ἐναντίου, ἐπανέρχεται ὡς ἰδίᾳ προσωπικότης εἰς τὴν Θεότητα, αὕτη ἐστὶ διὰ τοῦτο δευτέρα Θεία προσωπικότης, εἰ καὶ ὁ αὐτὸς Θεός, ὅς ἐστιν ὁ πατήρ, διότι ὁ πατήρ ἐστὶν ὁ Θεὸς πάντα εἰς ἀντίθεσιν καὶ ἐνέργειαν καὶ κατὰ τοῦτο ὁ ὅλος Θεός· αὐτός ἐστι πρὸ τῆς ἐνεργείας οὗτος, ἐν ᾧ πάντα εἰσίν, ἐν οὗ τῇ ἐξουσίᾳ ὅλαι αἱ δυνάμεις ἵστανται, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται νὰ θέσῃ καὶ νὰ μὴ θέσῃ τὰς δυνάμεις ὡς δι' ἑαυτὰς καὶ ἑαυτὰς ἀποκλειούσας·

οὗτός ἐστι πρὸ πάσης ἐνεργείας, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῇ ἐστὶν ὁ Θεὸς πάντα εἰς ἐνέργειαν, ὁ γεννῶν τὸν υἱόν· οὗτος δὲ, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ νικᾶν, ταυτέστιν ἐν τῇ αὐτοπραγματοποιήσει ἐστὶν, οὕτω ἐστὶν ἐν τῇ Θεότητι αὐτοῦ φανερός. Διὰ τῆς γεννήσεως ἀναγκάζεται ὁ γεννηθεὶς νὰ πραγματοποιήσῃ ἑαυτὸν, ἢ ἐνέργεια ὅμως τῆς πραγματοποιήσεως διαρκεῖ μέχρι τοῦ χρόνου τῆς τελείας γεννήσεως, ὁ υἱὸς ἐν τέλει ἐστὶ πραγματικὸς υἱός, καὶ ἐπειδὴ τὸ τέλος τοῦτο ἐστὶ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας, ἐγεννήθη μὲν ὁ υἱὸς ἐν ἀρχῇ τῆς δημιουργίας, ὡς υἱὸς ὅμως πραγματοποιηθεὶς ἐν τῷ τέλει τῆς δημιουργίας· ὡς ὁ πραγματικὸς ὅμως υἱὸς ἐστὶ δευτέρα τοῦ Θεοῦ προσωπικότης, χωρὶς νὰ ᾔησαν οὐσιωδῶς δύο Θεοὶ, διότι ἐστὶν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ οὐσιωδῶς μόνον, ὃ ἔχει ἀρχικῶς μόνος ὁ πατήρ καὶ ὃ ἔχει καὶ ὁ υἱός, ἄλλως ὅμως (τὸ ἔχειν ἀποτελεῖ τὴν κυριαρχίαν) ἐστὶ τὸ αὐτὸ οὐσιωδῶς, ὃ ἀρχικῶς ἔχει ὁ πατήρ ὡς εἰς ἀντίθεσιν καὶ ἐνέργειαν Θεέον, καὶ ὃ πραγματικῶς θέτει εἰς ἀντίθεσιν καὶ κατὰ τὴν δημιουργίαν διατηρεῖ, καὶ δὲν εἶναι ἕτερον οὐσιωδῶς, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ, ὃ ἔχει ὁ υἱός, ἀλλ' ὡς εἰς τὴν ἐνότητα ἐπαναχθὲν, καὶ ἐπειδὴ ἡ Θεότης ὑψίσταται ἐν τῇ ἀπολύτῳ κυριαρχίᾳ, ἐστὶν ἡ τοῦ πατρὸς καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ Θεότης μόνον μία, καὶ ὅμως ἡ τοῦ πατρὸς καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ προσωπικότης ἢ αὐτή.

Ἡ δύνατο δὲ τις ἐν τῇ δεδομένῃ ἐξηγήσει, λέγει, νὰ ἴδῃ τι τῇ ἐν τῇ Θεολογίᾳ αἰδίῳ Θεότητι τοῦ υἱοῦ ἀντιφάσκον ἢ ἀμφίβολον αὐτὴν ποιεῖ· ἵνα δὲ ἐν ταύτῃ τῇ σχέσει, λέγει, ἴδωμεν σαφῶς, πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὰ ἐπόμενα· 1) τὴν ἀρχικὴν μορφήν τοῦ Θεοῦ ὄντος, ἥτις εἰς τὸ μετέπειτα ἀποκαλύπτεται ὡς ὁ υἱός, 2) τὸν υἱὸν ὡς τοιοῦτον· τὸν δὲ υἱὸν α) ὡς ἐν τῷ πατρὶ, καὶ β) ὡς ἐκτὸς τοῦ πατρὸς.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀποδεικνύται, ὅτι πρῶτόν ἐστι μόνος ὁ Θεός ὡς ἀπόλυτος, τέλειον πνεῦμα, ὃ δὲν εἶναι ἠναγκασμένον εἰς τὸ ὂν νὰ μεταβῇ, τὸ κατέχον ἑαυτὸ, τὸ ἔχον ἑαυτὸ, καὶ διὰ τοῦτο διαμένει. Ἡ προσπάθεια ἡμῶν ἦτο, λέγει, νὰ ἀποκτήσωμεν τοῦτο τὸ μόνιμον, ἀνεξάρτητον πνεῦμα. Μέχρι τοῦδε δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ καθαρὰ αἰωνιότης· μετὰ τούτου τοῦ πρώτου σημείου

συνέχεται άμέσως τὸ ἕτερον, δηλαδὴ ἀπ' αἰῶνος, ἀφ' οὗ τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστιν, ἀπὸ τούτου ἔπεται τὸ δεύτερον, ἐν ᾧ παρίσταται αὐτῷ ἡ δύναμις ὄντος ἐκτὸς αὐτοῦ, ὃ ὅμως μόνον δι' αὐτοῦ, διὰ τῆς μονίμου ἐνεργείας του, ἐστὶ δυνατόν, ὃ ἔχει καὶ ἀρξεί καὶ εἰς τὸ μετέπειτα. Ἄμα ἡ δύναμις τούτου τοῦ ὄντος παρασταθῆ αὐτῷ, αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὡς Κύριον τούτου τοῦ ὄντος, ὡς κάτοχον αὐτοῦ, οὐχὶ ὡς πραγματικοῦ, ἀλλ' ὡς δύναμις ὄντος. Ἐνταῦθα μεταβαίνει ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν τοῦ πατρὸς ὡς τοῦ πρώτου Κυρίου, ἐν ᾧ πᾶσα δύναμις ἀρχικῶς ἐστίν.

Ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ, ὅπου ὁ Θεὸς ὡς πατὴρ ὄριεται, ἐστὶ τοῦτο, ὃ ὁ υἱὸς ἐστίν, ἐν τῷ πατρὶ ἔτι κεκρυμμένος ὡς ἀναγκαία μορφή τοῦ ὄντος του, ὑπ' αὐτοῦ γνωρισθεὶς ὡς μέλλον υἱὸς καὶ ἀγαπώμενος ὡς τοιοῦτος· διότι ὁ πατὴρ ἐν αὐτῷ γινώσκει τὸ δι' οὗ ἐστὶν ἐλεύθερος, νὰ θέσῃ τι ὄν ἐκτὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς, τουτέστιν ἡ Θεότης τοῦ πατρὸς, ἐν ταύτῃ τῇ ἐλευθερίᾳ ὑφίσταται, πρέπει νὰ γνωρίσῃ τις καὶ ἐκφράσῃ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἤδη ὁ υἱὸς συντελεῖ ἢ ἐστὶν ἀναγκαῖος εἰς τὴν Θεότητα, τουτέστιν εἰς τὴν δόξαν τοῦ πατρὸς, ἢ ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ Θεότης, τουτέστιν ἡ ἐλευθερία τοῦ πατρὸς (τὸ ὄν νὰ θέσῃ ἐκτὸς αὐτοῦ) ἄνευ τοῦ υἱοῦ, τουτέστιν ἄνευ τούτου, ὃν ἤδη ὡς υἱὸν βλέπει καὶ ἀγαπᾷ, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν· διότι τὴν ἐλευθερίαν ταύτην παρέχει αὐτῷ μόνῃ ἢ δευτέρᾳ μορφῇ τοῦ ὄντος του, ὁ μέλλον υἱός, ὃν διὰ τοῦτο ὡς υἱὸν προβλέπει καὶ ἀγαπᾷ. Ἐντεῦθεν δείκνυται, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἰσχυρίζεται τὴν αἰωνιότητα τοῦ υἱοῦ ὡς τοιοῦτου, δηλαδὴ ὡς προεγνωσμένου ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ἠγαπημένου. Εἰς τοῦτο ὅμως τὸ νόημα ὁ υἱὸς δὲν εἶναι ἐκτὸς τοῦ πατρὸς. Αὕτη δὲ ἡ ἔξοδος τοῦ υἱοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς, ἣτις κυρίως γέννησις δύναται νὰ κληθῆ, δύναται κατὰ Σχελλίγγιον νὰ νοηθῆ μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δημιουργίας.

Πατὴρ κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ὁ ὅλος Θεός, οὐχὶ δὲ μιὰ τῶν μορφῶν καὶ δυνάμεων. Ἡ δύναμις τοῦ ὑπάρχειν, ἣτις τῷ Θεῷ παριστᾷ τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν τῆς οὐσίας του, δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ γεννῶν, ἀλλὰ τὸ γόνιμον τοῦ πατρὸς, ἢ γόνιμος δύναμις αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀντιθέσει τῇ τεθείσῃ διὰ τῆς ὑψώσεως ταύτης τῆς δυνάμεως

ἀναβάλλεται τὸ Θεῖον ὄν ἐξωτερικῶς, ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὅλη ἰδιοδράνεια ἀποβλέπει εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Θεοῦ ὄντος, καὶ διὰ τοῦτο Θεογονικῆ ὀνομάζεται, ἐπειδὴ ἡ ἀντικατάστασις κατὰ λόγον γίνεται, καθ' ὅσον ἡ ἐκ τῆς ἐνότητος ἐξεληθοῦσα δύναμις εἰς αὐτὴν πάλιν ἐπανάγεται, ἔχει λόγον ἡ δύναμις αὕτη, περὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ὁποίας ἡ ὅλη ἰδιοδράνεια στρέφεται, ἣτις κατὰ τοῦτο ἐστὶν ἡ ὕλη, τὸ ὑποκείμενον τῆς ὅλης Θεογονικῆς ἰδιοδρανείας, οἷον ἡ ὕλη τῆς Θεογονίας, ὡς ἡ θέτουσα τὸν Θεὸν ὕλη· ἡ ἔννοια αὕτη ἀνήκει εἰς τὰς ἀφαιρέσεις τῆς συνήθους περὶ τριάδος Θεωρίας.

Ἐν τοῖς συγγράμμασι Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου (ἅτινα δὲν εἶναι γνήσια) ὑπάρχουσιν αἱ λέξεις Θεογόνος καὶ Θεόγονος, καὶ διὰ μὲν τὸν πατέρα οὗτος μεταχειρίζεται τὴν λέξιν Θεογόνον, διὰ δὲ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὴν λέξιν Θεόγονον.

Ἐὰν, λέγει, ἡ γέννησις παρασταθῆ ὡς ἐκτὸς ἑαυτοῦ θέσις, δύναται νὰ νοηθῆ συγχρόνως μόνον μετὰ τῆς δημιουργίας· ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ἐστὶ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ· καὶ ἐκεῖνη ἡ βούλησις, ἢ ἐνέργεια, μεθ' ἧς ἡ δημιουργία ἀρχεται, δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἐφήμερος, ἀλλὰ μόνιμος καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἀίδιος. Ἡ τοῦ πατρὸς βούλησις, δι' ἧς ἡ ὄραθεῖσα ἀντίθεσις τίθεται ὡς δυνατὴ πραγματικῶς, δὲν εἶναι ἀνυπόθετος, τυφλὴ, ἀναγκαῖα, ἀλλ' εἶναι βούλησις μεσολαβηθεῖσα, διὰ τοῦτο ὅμως οὐχὶ ἐγγχρονος, ἀλλ' ἡ τὸν χρόνον ἐγκαθιστῶσα, χρόνον καὶ αἰωνιότητα χωρίζουσα, βούλησις ὑπὲρ τὸν χρόνον θέτουσα τὸν χρόνον ὑπὲρ τὸν χρόνον καὶ ὑπὲρ αὐτὸν ἀει μένουσα. Καὶ ὡς αὕτη ἡ βούλησις, αὕτη ἡ ἐνέργεια, ἐστὶν ἀίδιος, ἐστὶ καὶ ἡ γέννησις παντοτεινὴ καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἀίδιος. Τὴν ἀντίθεσιν θέτει ὁ πατὴρ ἀει καὶ οὐδέποτε παύει θέτων αὐτὴν, ἵνα ἀει γεννᾶται ὁ υἱός· καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἰσχυρίζεται ὁ Σχελλίγγιος αἰώνιον γέννησιν τοῦ υἱοῦ.

Καθ' ὅσον δὲ τὴν ἐσωτερικὴν σχέσιν τῆς γεννήσεως ἀφορᾷ, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι γέννησις ὀνομάζεται τὸ πρᾶγμα, ἐν ᾧ ὄν ὄν θέτει ἕτερον ἀφ' ἑαυτοῦ ἀνεξάρτητον, δμογενές, οὐχὶ ἀμέσως πραγματικόν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸ μόνον πραγματοποιηθῆ. Ἐκεῖνη ἡ

ἀπόλυτος προσωπικότης, ὁ πατήρ, δὲν θέτει τὸν υἱὸν ἀμέσως πραγματικόν, ἀλλ' ὁ υἱός, ἐκ τοῦ πρώτου ὄντος θεοῦ, λαμβάνει ἀποθετικότητα, δύναμιν, μὴ ὄν, διότι τίθεται ὡς ὄν. Αὕτη ὁμοίως ἢ ἀποθετικότης θέτει αὐτὸν εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ ἑαυτὸν, ἄρα τοῦ νὰ ὑπερνικήσῃ τὸ ἐναντίον (τὸ μὴ ὄν).

Ἡ γέννησις ὑφίσταται ἐν ἀποκλεισμῷ μᾶλλον ἢ ἐν θέσει· οὗτος ὁμοίως ὁ ἀποκλεισμός παρέχει αὐτῷ τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ μὴ ἔχον ἑαυτὸ θέτει ὡς δι' ἑαυτὴν οὖσαν δύναμιν, καὶ ἡ ἀποθετικότης παρέχει αὐτῷ τὴν δύναμιν, ἣν δὲν ἠδύνατο νὰ εὔρῃ δι' ἑαυτὸ καὶ ἄνευ μεσολαβῆσεως ἀποθετικότητος, τοῦ νὰ ἦναι ἐνεργεῖα· ἐνεργεῖα δηλαδὴ δύναται νὰ ἦναι νικῶν τὴν αὐτῷ ἐναντίαν ἐνεργεῖαν (τὴν ἐνεργεῖα γενομένην βούλησιν, ἣτις ἔπρεπε κυρίως νὰ ἡρεμῇ, νὰ μὴ ἐνεργῇ), καὶ οὕτως ἀντικαθιστᾷ ἑαυτὸ εἰς καθαρὰν ἐνεργεῖαν, ὅπου τότε δὲν εἶναι πλέον τὸ γεννηθὲν τοῦ πατρὸς μόνον, ἀλλ' ὁ υἱός.

Αὕτη δὲ ἡ θεωρία ἢ ἐκ τῶν ἀρχῶν ἡμῶν, λέγει, συμφωνεῖ ἀκριβῶς μετὰ τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν (Ἰωάνν. 5, 26) «ὁ πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, ἔδωκε τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ». Ἡ ζωὴ ἐν ἑαυτῷ, λέγει, σημαίνει ἰδίαν προσωπικότητα· τὴν ζωὴν ὁ πατήρ ἔχει ὡς μὴ δεδομένην, ἀλλ' ἀρχικῶς. Αὐτὸς δύναται, διότι ἡ ζωὴ ὑφίσταται ἐν τῷ δύνασθαι, ἀμέσως, ὃ βούλεται, τῷ υἱῷ ὅμοιος πρέπει νὰ δοθῇ τὸ δύνασθαι, ἡ δύναμις, διότι αὐτὸς ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ τὸ ὄν ἄνευ πάσης δυνάμεως. Ἡ πατρικὴ δύναμις, τὸ ἐν ἑαυτῷ ὄν τοῦ Θεοῦ, ἐστὶ τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν, ἡ δύναμις τοῦ υἱοῦ· ὅμοιος δύναται νὰ τεθῇ ὡς δύναμις, μόνον ἐμμέσως, δηλαδὴ μόνον δι' ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης. Ἡ πρώτη δύναμις ἐστὶ τὸ μὴ ἐγωϊστικῶς ὄν, ἐγωϊστικῶς ὅμως νὰ ἦναι δυνάμενον, ἡ δύναμις ὅμως τοῦ υἱοῦ ἐστὶ μὴ δύναμις (ἀδυναμία), ὑφούται εἰς δύναμιν, ἐστὶ τὸ δι' ἑαυτὸ ἀπολύτως μὴ ἐγωϊστικόν, οὐδόπως δυνάμενον νὰ ἦναι ἐγωϊστικόν. Ἡ οὐσία τοῦ υἱοῦ ἐστὶ τὸ νὰ ἦναι ἢ βούλησις, ἢ μὴ ζητοῦσα τὸ αὐτῆς· ὁ υἱός δὲν ἔχει ἰδίαν βούλησιν, ἀλλ' ἡ βούλησις αὐτοῦ ἐστὶ κυρίως μόνον ἢ εἰς αὐτὸν τεθεῖσα βούλησις τοῦ πατρὸς, δηλαδὴ ἡ ἀληθὴς βούλησις τοῦ πατρὸς, ἣν δὲν δύ-

ναται νὰ δείξῃ ἀμέσως καὶ διὰ τοῦτο θέτει εἰς τὸν υἱόν, εἰς τὴν δευτέραν προσωπικότητα. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται δευτέρα ἰδιότης τῆς ἐννοίας τῆς γεννήσεως.

Ὁ πατήρ τὴν ἀληθῆ βούλησιν αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ δείξῃ ἀμέσως, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐναντίον ἐκείνου, ὃ βούλεται, τὴν μὴ ἐνότητα ἀντὶ τῆς ἐνότητος· καὶ τοῦτο ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ θέσῃ τὴν ἀληθῆ βούλησιν αὐτοῦ εἰς τὸν υἱόν, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐκεῖνο, ὃ βούλεται, δὲν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως, ἄρα μόνον διὰ δευτέρας προσωπικότητος, εἰς ἣν θέτει τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν· διὰ τοῦτο ὀνομάζεται ἡ δευτέρα προσωπικότης (ὁ υἱός) εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ· διότι ὁ πατήρ εἰς γέννησιν δὲν εἰσέρχεται, καὶ διὰ τοῦτο ὁ υἱός εἰς αὐτὴν εἰσερχόμενος ὀνομάζεται εἰκὼν τοῦ ἀοράτου, ἐν ᾧ ὁ πατήρ ἐκτὸς αὐτῆς ἐστὶν· ἀόρατος δὲ ὁ πατήρ καλεῖται, ὅτι κρύπτει τὴν ἀληθῆ βούλησιν αὐτοῦ· ἡ βούλησις αὕτη, ἢ ἀληθὴς, ἐστὶν ὁρατὴ μόνον διὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο αὐτὸς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἢ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ πατρὸς, τὸ ἐκτυπον τῆς ἀληθοῦς οὐσίας του. Αἱ ἐκφράσεις αὗται δὲν θὰ ἦσαν, λέγει, κατάλληλοι, ἐὰν ὁ υἱός δὲν ἦτο πραγματικῶς δευτέρα προσωπικότης, ἐκτὸς τοῦ πατρὸς. Τὸ ἐν τῷ υἱῷ ἐνεργοῦν ἐστὶ μόνον ἢ τοῦ πατρὸς ἀληθὴς βούλησις· διὸ συνεχῶς λέγεται, ὅτι ὁ υἱός οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ εἰμὴ ἐκεῖνο, ὃ ὁ ἐν αὐτῷ ζῶν πατήρ αὐτῷ δεικνύει (Ἰωάνν. 5, 19).

Καθ' ὅσον δὲ τὴν αἰδίον τοῦ Θεοῦ γέννησιν ἀφορᾷ, οἱ ἀρχαιότεροι θεολόγοι ἐννοοῦσιν αὐτὴν αἰδίον οὐχὶ εἰς τὸ νόημα τοῦ Σχελλιγγίου, ἐννοοῦσιν οὐ μόνον γέννησιν ἐν ἀρχῇ τοῦ χρόνου, οὐ μόνον τὴν δι' ἄλλων τῶν χρόνων ἐνεργοῦσαν, παντοτεινὴν, ἀλλὰ γέννησιν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἄρα καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ χρόνου, ἐνὶ λόγῳ ἀπαλύτως αἰώνιον. Ἔστιν ὅμως φανερόν, ὅτι αἰδίος γέννησις εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἢ δύνατο νὰ ἦναι μόνον συνέπεια ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως. Πρὸ πάσης βουλήσεως, διὰ τῆς ἀπλῆς ἀναγκαιότητος τῆς θεότητός του θὰ ἔθετεν ὁ Θεός, καθ' ὅσον ἐστὶν ὁ ἐν ἑαυτῷ μόνον ὢν, ἑαυτὸν θὰ ἔθετεν ἐν δευτέρᾳ μορφῇ ὡς τὸν δι' ἑαυτὸν ὄντα· ἄρα θὰ ἔθετεν ἑαυτὸν πρὸ πάσης

βουλήσεως, πρὸ πάσης πράξεως διὰ τῆς ἀπλής ἀναγκαιότητος τῆς φύσεώς του ἐν δευτέρᾳ μορφῇ, ἢ θὰ ἐγέννα ἑαυτὸν ὡς τὸν δι' ἑαυτὸν ὄντα. Οἱ Θεολόγοι ἐκλαμβάνουσι τὴν γέννησιν εἰς ἐκτενεστέραν σημασίαν ὡς ἐξηγοῦντες, ὅτι τὸ γίνεσθαι ἐστὶ τῆς φύσεως, τὸ δὲ δημιουργεῖν τῆς βουλήσεως. Ἐκ δὲ τῆς ἀντιθέτου ταύτης ἐννοίας τοῦ γίνεσθαι καὶ δημιουργεῖν δείκνυται διὰ τί οἱ Θεολόγοι θέτουσι ταύτην τὴν ἀξίαν εἰς τὴν ἐννοίαν αἰδίου γεννήσεως. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ Ἄρειος τὸν υἱὸν ἀπεφήνατο ὡς δημιούργημα (δηλαδή μετὰ βουλήσεως)· διὰ τοῦτο οἱ ὀρθόδοξοι λέγουσιν, ὅτι ὁ υἱὸς δὲν ἐγεννήθη μετὰ βουλήσεως, ὡς τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ δι' ἀναγκαιότητος φύσεως.

Τοῦτο ὅμως δὲν θεωρεῖ ὁ Σχελλίγγιος ὀρθόν, διότι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς γεννήσεως εἰσι βούλησις καὶ ἀναγκαιότης συνδεδεμένοι. Κατὰ τὴν Ν.Α. ἐστὶν αἰδίου εἶναι τοῦ υἱοῦ οὐσία· καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα λέγει ὁ Ἰωάννης, ὅτι ὁ λόγος Θεὸς ἦν, οὐχὶ ὁ Θεός, διότι δὲν ἦτο δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων μορφῶν· ὁ Θεός σημαίνει τὸν ὅλον· ὁ λόγος ὅμως ἦτο Θεός· ἐνταῦθα ὅμως, λέγει, ἡ ἐννοία τῆς γεννήσεως δὲν ἐφαρμόζεται, διότι τὸ γεννηθὲν πρέπει νὰ ἦναι ἐκτὸς τοῦ γεννήσαντος. Ἦν ἐκείνη, λέγει, τῇ αἰδίῳ παντὸς χρόνου προηγουμένη ἐνότητι περιείχετο ἡ οὐσία τοῦ υἱοῦ μόνον ἐν τῇ θεῷ ζωῇ, οὕτω εἶχε τεθῆ ὡς δύναμις, ἀλλ' ἔτι ἦτο καθαρὰ ἐνέργεια καὶ καταβεβροχθισμένη εἰς τὴν καθαρωτάτην ἐνέργειαν τῆς θεῆς ζωῆς· ἐπειδὴ τὴν καθαρωτάτην ταύτην ἐνέργειαν ὠνόμασεν ὁ Σχελλίγγιος αἰδίου Θεογονίαν, δὲν δύναται νὰ διορισθῇ ἰδίως ὡς γέννησις τοῦ υἱοῦ. Ὁ υἱὸς ὅμως, λέγει, ἀπ' αἰῶνος ἐγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ κατὰ τοῦτό ἐστιν ἀπ' αἰῶνος διὰ τὸν πατέρα καὶ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὡς υἱός. Ὅτι δὲ τοῦτο μόνον ἐν τῇ Ν. Α. περιέχεται, ἀποδείκνυει ὁ Σχελλίγγιος ἐκ τῶν χωρίων αὐτῆς (1)· οὔτε ὅμως ἐκ τούτου τοῦ χωρίου δείκνυται, ὅτι ἐγεννήθη αἰδίως, οὔτε ἐκ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου λαλοῦντος περὶ αἰδίου προθέσεως (Ἐφεσ. 3, 9. Τιμ. 1, 9).

Ὁ Σχελλίγγιος ἀπόλυτον αἰωνιότητα, σχετικὴν καὶ χρόνον

(1) Περ. 1, 1. προεγνωσμένοι μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθεῖς δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων.

παραδεχόμενος καὶ εἰς τὴν διαφορὰν τῶν χρόνων καὶ τὴν γέννησιν ἐφαρμόζων ἀναιρεῖ διὰ τῆς Ν.Α. καὶ τῶν Ἀποστολικῶν συγγραφῶν τὴν περὶ γεννήσεως τοῦ υἱοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων θεωρίαν τῶν Θεολόγων δεικνύς, ὅτι ἡ πραγματικὴ γέννησις ἀρχεται μετὰ τῆς δημιουργίας, ὅτι οὐδεμίαν γέννησιν ἀνευ ὑποθέσεως σχετικοῦ τινὸς μὴ ὄντος· διότι αἰδίου ὄν ἐστὶ μόνον ἀνευ προηγουμένου μὴ ὄντος.

Ἡ Θεότης ἐν οὐδεμίᾳ τῶν μορφῶν ὑπάρχει αὐτῇ καθ' αὐτήν, ἀλλ' ἐν τῇ δλότητι· ἡ δευτέρα μορφή δὲν εἶναι ἀποκεκλεισμένη, ὅταν δηλαδή αἰθὶς ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐνότητα, δηλαδή ἐν τῷ τέλει τῆς δημιουργίας.

Ἐπειδὴ δι' ὑποταγῆς τοῦ ἐναντίου ἐγενεὶν ὁ υἱὸς Κύριος αὐτοῦ τοῦ ὄντος, ἐστὶ προσωπικότης, ὡς ὁ πατήρ· οὕτω καὶ ἡ τρίτη δύναμις διὰ παντελοῦς ὑποταγῆς τοῦ ἐναντίου ἐγκαθίσταται εἰς τὸ ὄν, γίνεται Κύριος τοῦ αὐτοῦ ὄντος, πρόσωπον, ὡς ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱός.

Ἐν τῇ δημιουργίᾳ εἰσι δυνάμεις, εἰς δὲ τὸ τέλος αὐτῆς πρόσωπα, καὶ μάλιστα τρία πρόσωπα, οὐχὶ τρεῖς θεοί, διότι καὶ τὰ τρία εἰσὶν οὐσία ταῦτά.

Ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἦσαν ὡς τρεῖς δυνάμεις χωρισταί, ἡ πρώτη ὡς νικηθεῖς καὶ ἐν τῇ ὑποταγῇ τῆς Θεογονικῆς, ἡ δευτέρα καὶ τρίτη ὑψώθησαν διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης εἰς πρόσωπα, ἐν τῇ ἀντιθέσει δυνάμει πρόσωπα, ἐν τῷ τέλει πρόσωπα ἐνεργεῖα· ἡ πρώτη δύναμις ἦν τὸ γόνιμον τοῦ πατρὸς, ἀρα δύναμις τοῦ πατρὸς οὐχὶ ὁ πατήρ, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τῇ δημιουργίᾳ οὕτω πραγματικός· πραγματικὸς πατήρ ἐστὶ μετὰ τοῦ γενομένου πραγματικοῦ υἱοῦ, ἀρα εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας. Μετὰ τῶν προσωπικότητων ἀνοίγεται νέος κόσμος, ὁ θεῖος, δηλαδή ἡ θεῖα τῆς ἰδιοδρανεῖας σημασία· διὰ δὲ τῆς ἰδιοδρανεῖας λαμβάνει χώραν ἡ ἀποκάλυψις τῆς Θεότητος. (Philos. der Offenb. Vorles. 15.).

Ἡ περὶ Τριάδος θεωρία συνέχεται μετὰ τοῦ μονοθεϊσμοῦ, δὲν εἶναι ὅμως ταύτῳ· ἡ ἀρχὴ αὐτῆς περιείχετο ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀναγκαιᾶς πανθεότητος τοῦ Θεοῦ. Ἀπ' αὐτῆς προέβημεν, λέγει,

εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς δημιουργίας δεῖξαντες, πῶς ἠδύναντο τῷ Θεῷ αἱ διαφοραὶ τοῦ ὄντος του νὰ παρασταθῶσιν ὡς αἱ δυνάμεις μέλλοντος ὄντος προελθόντος δι' ἀπλῆς βουλήσεως. Ἐνταῦθα λοιπὸν κατέστη πλειότης ἐν τῷ Θεῷ καταληπτὴ, καὶ πρῶτον γίνεται δυνάμει, ἔπειτα ἐνεργείᾳ, ἅμα αὐτὸς θέσῃ τὰς δυνάμεις εἰς ἐνέργειαν.

Ἡ πλειότης ὅμως αὕτη κατὰ τὴν ἰδιοδράνειάν ἐστι πλειότης δυνάμεων οὐχὶ προσωποποιήτων. Ὁ Θεὸς ὡς δημιουργός ἐστι πλείονες, οὐχὶ ὅμως πλείονα πρόσωπα. Ἐνταῦθα λοιπὸν, λέγει, ἐστὶ κατὰ πρῶτον μονοθεϊσμός. Ἐν δὲ τῷ τέλει τῆς δημιουργίας, ὅπου ἡ δευτέρα καὶ τρίτη δύναμις δι' ὑποταγῆς τοῦ ἐναντίου ὄντος ἐπραγματοποιήθησαν, εἶσι πραγματικῶς τρεῖς προσωποποιήτες, καὶ ὅμως οὐχὶ τρεῖς Θεοὶ, διότι τὸ ὄν, ἐπομένως καὶ ἡ κυριαρχία ὑπὲρ τὸ ὄν καὶ ἡ θεότης δὲν εἶναι δι' ἕκαστον πρόσωπον ἰδίᾳ, ἀλλὰ δι' ἕκαστον ἢ αὐτὴ καὶ κοινῇ, διότι ἐν τῷ νικηθέντι ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄντι ἐστὶν ὁ πατήρ, ἐν τούτῳ ἐπραγματοποιήθη ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα· ἡ ἐνότης, ἢ κατὰ τοὺς Θεολόγους ἡ οὐσία, κατὰ δὲ Σχελλίγγιον ἡ θεότης, δὲν εἶναι τι τέταρτον ἐκτὸς τῶν τριῶν προσώπων ὑπάρχον.

Οὕτω δ' ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς πανθεότητος ὀρμώμενος, λέγει, κατέστησεν ἐν τέλει τῆς δημιουργίας τρία πρόσωπα καταληπτὰ καὶ ἐκτῆσατο εἰς στενωτέραν σημασίαν τὴν χριστιανικὴν περὶ τριάδος θεωρίαν.

Ὁ Θεὸς ἢ ἡ προσωπικότης, ἥτις ἦν ἐν ἀρχῇ, λέγει, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς ὁποίας ἐστὶ τὸ νὰ θέσῃ τὴν βούλησιν, τὴν δύναμιν ἑτέρου ὄντος, ἣν εὕρισκει ἐν ἑαυτῇ, εἰς ἐνέργειαν καὶ οὕτω τὰς ἄλλας δυνάμεις εἰς ἀντιθεσιν, καὶ πραγματικῶς θέτει ἐν τῇ δημιουργίᾳ, χωρὶς αὐτὴ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἰδιοδράνειαν, τὴν γένεσιν, μᾶλλον δὲ ὡς αἰτία μένει ἐκτὸς αὐτῆς, αὐτὴ ἢ πάντων ἀρχομένη προσωπικότης ἔχει ἐν τῷ τέλει τῆς δημιουργίας ἑαυτὴν ἐν τῷ υἱῷ καὶ τῷ πνεύματι ὡς ἄλλην προσωπικότητα. Ὁ Θεὸς ὁ θέτων τὴν δύναμιν τοῦ ἑτέρου ὄντος ποιεῖ τὸ καθαρὸν ὄν τῆς οὐσίας του πραγματικῶς εἰς ἕτερον ἑαυτοῦ, ἵνα ἦναι ἐν τῷ τέλει τῆς ἰδιοδρανείας μετ' αὐτοῦ ἐν. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐνότητι μετ'

ἀναίρεσιν πάσης ἀντιστάσεως ἀντεκατεστάθη ἐν τῷ πραγματικῷ ἐκείνῃ ἢ καθαρῶτάτῃ ἐνέργειᾳ τῆς θείας ζωῆς, ὡς ἦν ἀϊδίως καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς, πρὸ πάσης πραγματικότητος· διὰ τοῦτο ὅμως, ἐπειδὴ μόνον ἡ πρώτη ἐνότης, εἰ καὶ ὡς ἔμμεσος, ἀντικαθιστάμενη ἐμφανίζεται, ἐστὶν ἐτι ἐνταῦθα ὁ πατήρ, ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐν ἀλλήλοις· οὗτοι δὲν εἶναι ἐκτὸς τῆς ἐνότητος νοητοὶ καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα (πρὸς ἀλλήλους) αὐτοτελεῖς. Τοῦτο ὅμως λαμβάνει χώραν ἐν ὑστέρᾳ καταστάσει. Καὶ ἂν ὁ υἱὸς κάμνη λόγον περὶ ὑποταγῆς αὐτοῦ τῷ πατρὶ, καὶ ἂν ὁ υἱὸς παρίσταται ὡς ἔχων ἰδίαν βούλησιν, ὅταν πειράζεται ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, δεικνυταὶ ὅμως ὁ υἱὸς ὡς Θεὸς μετὰ τοῦ πατρὸς, ἐτι εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, οὐχὶ δὲ ἀνεξάρτητος ὡς ἐν ταῖς τελευταῖαις σαθραῖς τῆς ἱστορίας του.

Ἡ χριστιανικὴ θεωρία λέγει οὐ μόνον ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ἐν τρισὶ προσώποις, ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως ὅτι ἕκαστον τῶν τριῶν προσώπων ἐστὶ Θεός, ὥστε τὰ τρία πρόσωπα νοοῦνται ὡς ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων.

Ἡ θεωρία, ὅτι αἱ πρῶται μορφαὶ τοῦ θείου ὄντος ἐν τῷ τέλει τῆς δημιουργίας ἀνυψοῦνται εἰς θεῖα πρόσωπα, δύναται νὰ φανῇ παράδοξος, ἐπεκτείνει ὅμως τὴν συνήθη θεωρίαν καὶ παρέχει τὰ μέσα εἰς τὸ νὰ καταληφθῇ ἡ δημιουργία ὡς πραγματικὴ, ὡς ἐπίσης ἄνευ τῆς ἐννοίας τῶν κοσμικῶν δυνάμεων, κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ ἐθνοισμὸς κατανοεῖται οὔτε αἱ συνεχεῖς Θεοφάνειαι τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν.

Ἐκτὸς δὲ τῆς πρώτης καὶ αὐσιώδους σχέσεως τῶν τριῶν προσώπων παραδέχονται οἱ Θεολόγοι καὶ ἐξωτερικὴν.

Ἡ Γραφὴ λέγουσα, ὅτι πάντα ἐκ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐγένοντο, ἐξηγεῖ ὅτι ὁ υἱὸς ἦν ὁ μεσίτης ἐν τῇ δημιουργίᾳ, καὶ ὡς τοιοῦτός ἐστι δύναμις δημιουργικὴ. Μετὰ δ' ἀναίρεσιν τῆς ἀντιστάσεως καὶ τὴν προωρισμένην τελειότητα ἔπρεπε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχικὴν θείαν κυριότητα ὡς ἰδίαν καὶ τῆς τοῦ πατρὸς διάφορον προσωπικότητα.

Τὰ τρία πρόσωπα μετέχουσι τῆς δημιουργίας καὶ ἄνευ τῆς με-

θέξεως αὐτῶν οὐδὲν τελεῖται. Τὰ τρία θέτουμεν τὸ αὐτὸ γινόμενον, ὁ τρόπος ὅμως τῆς ἐνεργείας ἐκάστου ἐστὶ διάφορος. Ὁ δημιουργὸς ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον μόνον εἰς· ἐπειδὴ ὅμως δημιουργός ἐστὶν ἐν τῇ ἀντιθέσει μόνον τῶν δυνάμεων, ἐνεργεῖ ἐν ἐκάστη δυνάμει ὡς ἕτερος· πρέπει γὰρ νοηθῆ ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πατρὸς ὡς ὁ ἐν τῷ γενομένῳ ἀποκλειστικῶς ἐνεργῶν, ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ ὡς τοῦτο τὸ ἀποκλειστικὸν ὄν νικῶν, ἐν τῇ τοῦ πνεύματος ὡς ὁ τελειοποιῶν τὸ γινόμενον ὄν· ἄρα ἡ θεότης ὡς ἰδίᾳ προσωπικότης πρέπει ἐν παντὶ ἔργῳ νὰ ποιῆ τι, ἢ ἡ ἑτέρα οὐ ποιεῖ· καὶ οὕτω δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ θεότης ὡς πατὴρ ἢ ἐν τῇ πατρικῇ δυνάμει παρέχει τὴν ὕλην τοῦ δημιουργήματος, ἢν αὐτὴ ὡς υἱὸς φέρει εἰς δημιουργικὴν μορφήν, καὶ ὡς πνεῦμα ὡς ἡ κοινὴ βούλησις ἀμφοτέρων ὀρίζει τί ἐστὶν, καὶ τελειοποιεῖ. Πρὸς τοῦτο, ὅτι μένει, δὲν προβαίνει τὸ ὄν, ἀνήκει βούλησις, ὡς ἐπίσης ὅτι προβαίνει, καὶ ὅτι κινεῖται· ἡ βούλησις ἐξ ἁπαντὸς ἐστὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀπολύτου προσωπικότητος, ἢ μία ὅμως βούλησις δὲν εἶναι ἡ ἑτέρα, ἐκάστη ἐστὶν ἰδίᾳ. Μετὰ ταύτης τῆς ιδέας τῆς ἐσωτερικῆς σχέσεως τῶν τριῶν προσώπων ἐν τῇ δημιουργίᾳ συμφωνεῖ ὁ μέγας Βασίλειος λέγων, ὅτι ὁ πατὴρ ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐστὶν αἰτία προκαταρκτικῆ, ἥτις ἐστὶν ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς διδούσης τὴν ὕλην, ὁ υἱὸς αἰτία δημιουργικῆ, τὸ πνεῦμα αἰτία τελειωτικῆ· ἐν τῇ Γραφῇ εἰσὶν ἐκεῖναι αἱ διαφοραὶ, αἵτινες πρέπει ἐν τῷ δημιουργῷ νὰ νοηθῶσιν, ἐκπεφρασμέναι, π. χ. διὰ τοῦ υἱοῦ πάντα ἐγένετο, καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀναφορὰν λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος (Ῥωμ. 11, 36) ἐξ οὐ, δι' οὐ καὶ πρὸς ὃ πάντα. Μετὰ τῶν τριῶν προθέσεων ἐστὶν ἀρχὴ, μέσον καὶ τέλος, αὐταὶ ἐν ἐνότητι καὶ ἀχωρίστως τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ ἐκφράζουσι τὴν φύσιν αὐτοῦ, τοῦ μόνου, τοῦ πανθενός.

Ὁ ἀπόστολος ἐκλαμβάνει τὸν πατέρα, λέγει, ὡς ἀπόλυτον προσωπικότητα. Ἐὰν δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι πάντα ἐκ τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦ υἱοῦ, εἰς τὸ πνεῦμα, δύναται καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι πάντα ἐκ τοῦ πατρὸς, δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν, διότι οὔτε ὁ υἱὸς οὔτε τὸ πνεῦμα ἐστὶν ἕτερος θεός, ἀλλ' ὁ αὐτὸς θεός, ὅς ἐστιν ὁ πατὴρ· ἀναγκαίως λοιπὸν ἐστὶν ἡ χρῆσις τῶν προθέσεων σχετικῆ·

διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο τὴν ἀκολουθίαν νὰ ἐκλάβῃ ὡς ἀδιάκριτον χωρὶς τῷ ἀποστόλῳ ν' ἀποδώσῃ ταυτολογίαν ἄσκοπον. Τὸ ἐξ οὐ, δι' οὐ, πρὸς ὃ πάντα δύναται δι' ἑκάστον νὰ νοηθῆ, εἰάν τις τὸν ἕνα δημιουργὸν ὀρίσῃ ἐν ἰδίᾳ ἀναφορᾷ εἰς τὴν πατρικὴν δυνάμιν ὡς πατέρα, εἰς τὴν υἱικὴν ὡς υἱὸν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ὡς πνεῦμα, ὅπου αὐτὸς ἐν ἐκάστη ἑτερον ποιεῖ χωρὶς νὰ ἦναι ἥττον ὁ εἰς θεός καὶ δημιουργός. Ἐνταῦθα ὅμως ἐστὶν οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ ἡλίων τῶν δημιουργημάτων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐφ' ὅσον αἱ δυνάμεις ἴστανται ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐναντία, ἐστὶ καὶ ὁ δημιουργός ἐν ἐκάστη δυνάμει ἕτερος, ἢ ἐνότης τοῦ δημιουργοῦ φέγγει μὲν διὰ τῆς διαιρέσεως, αὐτὴ ὅμως δὲν εἰσέρχεται εἰς τὸ γινόμενον. Κατὰ λόγον ὅμως τῆς ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως καὶ διαφωνίας τῶν δυνάμεων λαμβάνει τὸ γινόμενον ἄμεσον ἀναφορὰν πρὸς τὸν δημιουργόν, πρὸς τὸν θεὸν αὐτόν, ὅς ἀστράπτει εἰς τὸ δημιούργημα οὐχὶ πλέον ἐμμέσως, διὰ τῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἀμέσως καὶ ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς αὐτό. Ἐν τῇ Γενέσει παρίστανται αἱ δυνάμεις κατὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν οὐχὶ πλέον ὡς δυνάμεις, ἀλλ' ὡς πρόσωπα λέγοντα, ποιήσωμεν ἄνθρωπον καθ' ὁμοίωσιν καὶ εἰκόνα ἡμῶν. Ἐν τῷ λοιπὸν τὰ ἄλλα ὄντα εἰσὶν ἔργα τῶν δυνάμεων, παρίσταται ὁ ἄνθρωπος ὡς τὸ δημιούργημα τῶν τριῶν προσώπων, διὰ δὲ τοῦτο ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν κοσμικῶν δυνάμεων καὶ τίθεται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν δημιουργόν, τοῦτέστι τὸν θεὸν ὡς τοιοῦτον καὶ ἐπομένως ὑψοῦται εἰς τὴν ἐλευθερίαν.

Οὐδὲν ἄλλο ζήτημα παρέσχε τοῖς φιλοσοφικοῖς συστήμασιν ἀνυπερέβλητοτέρας δυσχερείας ἢ τὸ ζήτημα πῶς συμβιβάζεται ἡ ἐλευθερία (τῆς βουλήσεως) τοῦ δημιουργήματος πρὸς τὴν ἀπερίοριστον θεϊαν αἰτιότητα, ἥτις πρέπει πρὸς τὸ συμφέρον πάσης ἀληθοῦς ὀργασίας ἐπίσης ἀπολύτως νὰ ὑποτεθῆ, ὡς ἡ ἐλευθερία (τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως) πρὸς τὸ συμφέρον παντὸς ὄντος ἡθικοῦ φρονήματος. Μάλιστα δὲ, λέγει, δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι τὰ νεώτερα τεχνικὰ ἰδανικὰ συστήματα ἐπανορθώθησαν μόνον πρὸς ἀποφυγὴν ταύτης τῆς δυσχερείας, καὶ ἠδύνατο νὰ προῖδῃ

τις ὅτι κατὰ τὴν ὑπεροχὴν, ἣν ὁ Κάντιος ἔδωκε τῇ ἠθικῇ ὑπὲρ τὸ Ὀρησκευτικόν, ἢ βέλτιον εἰπεῖν, ἀφ' οὗ ὁ Κάντιος ἐξέφρασε τὸ αἰσθημα, ὅτι πρὸ πάντων, καὶ πρὸ τῶν Ὀρησκευτικῶν πεποιθήσεων, πρέπει ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία νὰ σωθῆ, ἡδύνατό τις νὰ προτίδῃ, ὅτι, ἀφ' οὗ ὁ Κάντιος ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας τὴν ἠθικὴν ἔταξεν ὑπὲρ τὴν Ὀρησκείαν, ἔπραξε νὰ ἀναφανῆ ὁ φίλσοφος εἰπὼν, ὅτι τὸ ἐγὼ καὶ μάλιστα ἐκάστου ἐστὶν αὐτὸς ὁ δημιουργός.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δημιουργίαν ἐκ μιᾶς ἀπείρου αἰτιότητος, διότι μία αἰτία δὲν δύναται νὰ ποιῆ καὶ ἕτερον, λ. χ. ἡ παράγουσα τὴν ὕλην αἰτία δὲν παράγει καὶ τὸ εἶδος· διότι ἡ ὕλη δύναται νὰ τεθῆ ἀπειρος, τὸ δὲ εἶδος ἀνευ περιορισμοῦ τῆς ὕλης δὲν δύναται, ἐπομένως ἀνευ αἰτίας τὸν περιορισμὸν θετούσης. Διὰ τοῦτο ἐστὶν ἐν τῇ δημιουργίᾳ ὁ Θεὸς πλεονες, οὐχὶ πλεονες δημιουργοί, οὐδὲ πλεονες Θεοί. Ἐν ᾧ δηλαδὴ ὡς ἐν ἑαυτῷ διὰ τῆς ἀπλῆς βουλήσεώς του ἑαυτὸν εἰς ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄντα ποιεῖ, ποιεῖ ἑαυτὸν εἰς ἀπλῆν ὕλην ἢ προκαταρκτικὸν τῆς δημιουργίας. Αὐτὸς ὅμως δὲν δύναται νὰ ἦναι ὡς ὁ ἐκτὸς ἑαυτοῦ χωρὶς νὰ θέσῃ ἑαυτὸν, ἐν τῇ ἑτέρᾳ μορφῇ τῆς οὐσίας του, ὅπου ἐστὶν ὁ δι' ἑαυτὸν ὢν, ἐκ τοῦ καθαροῦ ὄντος εἰς ἐνέργειαν· ὡς θεθεὶς ἐκ τοῦ καθυροῦ ὄντος δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἐνεργῆ εἰμὴ εἰς ἀντικατάστασιν ἑαυτοῦ εἰς τὸ καθαρὸν ὄν, τουτέστιν εἰς ὑποταγὴν τοῦ ἀποκλείοντος αὐτὸν ἀπὸ τούτου τοῦ καθαροῦ ὄντος. Ἀναγκαίως ὅμως ἐστὶν ἕτερος ἐν τῷ ἀποκλείοντι, ἕτερος ὡς ζητῶν νὰ ὑποτάξῃ τὸ ἀποκλείον, δηλαδὴ νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται αὐτὸς νὰ ἐπαναγάγῃ πάλιν εἰς ἑαυτὸ χωρὶς αὐτὸ τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν, κατὰ τοῦτο ἑαυτὸ μὴ κατέχον, νὰ δώσῃ πάλιν ἑαυτῷ, χωρὶς νὰ παραγάγῃ ἐν αὐτῷ δύναμιν καὶ διὰ τούτου νὰ μεταβάλλῃ εἰς ἐν πρὸς τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν ἀνεξάρτητον. Ἐνταῦθα λοιπὸν προέρχεται τι, καὶ ἐὰν τὴν γένεσιν ὡς διαδοχικὴν καὶ βαθμιαίαν νοήσωμεν, προέρχεται σειρά γενομένων, πρὸς ἃ ἐκεῖνο τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὄν δὲν εἶναι εἰμὴ ὡς ὕλη ἢ ὡς προκαταρκτικόν· τὸ προσερχόμενον ἐν ἐκάστη βαθμίδι ἐγίνε διὰ τούτου,

ὁ ἔχει ἐκ τῆς ἑτέρας αἰτίας, ἀνεξάρτητον, καὶ ἐπομένως ἔγειναν ἀνεξάρτητον πρὸς τὴν πρώτην, ἔχει τι ἐν ἑαυτῷ, ὁ δὲν ἔχει ἐκ τῆς πρώτης· πάλιν δὲ πρέπει νὰ νοήσωμεν, ὅτι αὐτὸ διὰ τούτου, ὁ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἐτι ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας (τῆς προκαταρκτικῆς), ἐστὶν ἀνεξάρτητον ἐκ τῆς δευτέρας· αὐτὸ λοιπὸν οὔτε ἡ μία ἐστὶν οὔτε ἡ ἑτέρα, ἀλλὰ τι ὅλως νέον προῆλθεν πρότερον μὴ ὄν, ὃ μεταξὺ ἀμφοτέρων ὡς ὄντως τρίτον μένει, ὁ εἰς οὐδετέραν αἰτίαν ἀποκλειστικῶς ἀνήκει, εἰς οὐδεμίαν ἀπολύτως ὑποθετέον ὅμως, λέγει, ὅτι ἐν τινι γενομένῳ ὑψώθη ἡ ὅλη δύναμις τῆς πρώτης, κατηναλώθη πάλιν εἰς τὸ καθαρὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὅτι ἐπραγματοποιήθη ἐπίσης ἡ ὅλη δύναμις τῆς δευτέρας αἰτίας, ἥτις ἐν τούτῳ τῷ καταναλίσκεν (πάλιν ἀποφάσκειν) τῆς πρώτης ἐπραγματοποιήθη, ἐστὶ τὸ γενόμενον, ὁ ἀρχικῶς ὁ Θεὸς ἐστὶν, ἄρα ἐστὶ καὶ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ ὡς ὁ Θεός· διότι ὑπ' οὐδεμιᾶς τῶν δύο ἐν τῇ γένεσι ἐνεργουσῶν αἰτιῶν ἐξαρτᾶται μονομερῶς, ἀλλ' ἐστὶν ἰσορροπία μεταξὺ ἀμφοτέρων, μετέωρον μεταξὺ ἀμφοτέρων καὶ ἐλευθέρως κινούμενον. Ἐὰν δὲ καὶ τὴν τρίτην αἰτίαν, τὴν τελειωτικὴν, προσλάβωμεν, ἐστὶ τὸ γενόμενον τοῦτο τοῦ ὑψίστου καὶ τελευταίου σταδίου, ἐν ᾧ ὁ σκοπὸς τῆς ὅλης γένεσεως ἐκτέθη, ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν αἰτιῶν ἀπὸ πάσης ἰδίως ἐλεύθερον· διότι ὅλαι ἐξίσου μετέχουσιν αὐτοῦ· ἐστὶν ἀληθῶς τέταρτον μεταξὺ τῶν τριῶν αἰτιῶν ἐγκλεισμένον, ὑπ' αὐτῶν κοινῶς τηρούμενον καὶ περιπεφρουρημένον, καὶ τοῦτο τὸ ὑψιστον δημιούργημα ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐκ τῆς δημιουργίας ἀμέσως προέρχεται, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ θεθεὶς κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς Θεῖον τόπον περιφρουρημένον, εἰς τὸν παράδεισον. Ἡ παράδοσις τοῦτον τὸν τόπον ὀνομάζει κήπον σημαίνοντα Ἑβραϊστὶ καὶ Γερμανιστὶ εἰρηικὴν καὶ περικεκλεισμένον τόπον. Κατὰ ταύτην τὴν ἀνάπτυξιν καταληπτὴ γίνεται καὶ ἡ σημασία, ἣν οἱ Πυθαγόρειοι εἰς τὴν τετρακτὺν ἀπέδιδον, διότι ἡ τετρακτὺς ἦτο ὁ ἀριθμὸς τοῦ δημιουργήματος· καὶ ἐκεῖνο τῶν Πυθαγορείων γίνεται καταληπτὸν «ὅτι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὅσπερ ἐν φρουρᾷ περιελήπται τὸ πᾶν».

Ἡ πρώτη δύναμις ὑποτασσομένη γίνεται μόνιμον τῆς δη-

μιουργίας υποκείμενον· ἡ ὅλη δημιουργία κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ νὶ διαφυγὸν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀρχῆς· διὸ καὶ τὸ σῶμα ἐστὶ σῶμα ἐκ τοῦ σώζομαι ἐπικληθέν. Ἐπειδὴ τὰ οὐράνια σώματα ἄρχονται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης, κινεῦνται ἀεὶ, ἡ κίνησις ἐστὶ κύκλω. Ἡ διαφορὰ τῶν ὄντων ὑφίσταται εἰς τὸ ὅτι αὐτὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀπηλλάγησαν· καὶ τὰ ζῶα ὑπ' αὐτῆς ἄρχονται καὶ ἐτι μᾶλλον τὰ φυτὰ ἐν τῇ γῆ πεφυκότες· μόνος ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἐλεύθερος· καθ' ὅσον τὸ Β ὑπὸ τὸ Α² ὑποτάσσεται, τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸ δεύτερον, κατὰ τοσοῦτον γίνονται τὰ ὄντα ἀνεξάρτητα.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς παραγόμενον τῶν τριῶν δυνάμεων πρέπει νὰ τηρῇ τὸ Β ὑφ' ἑαυτὸν· εἰς τοῦτο φαίνεται ὅτι τὸ τῶν Πυθαγορείων ἀνεφέρετο «ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡσπερ ἐν φρουρᾷ περιειληφθαι τὸ πᾶν».

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ μέθεξιν τοῦ Α² καὶ Α³ ἐστὶ πρὸς τὸ Β ἐλεύθερος, κατὰ μέθεξιν τοῦ Β ἐστὶ καὶ πρὸς τὸ Α² καὶ Α³ ἐλεύθερος, ἄρα καὶ πρὸς τὰ τρία ἐλεύθερος· ἡ ἐλευθερία ὅμως τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀρχικὴ, ἀλλ' ἐπομένη.

Ὁ ἄνθρωπος διετάχθη νὰ τηρήσῃ τὸ Β, τὸ θεμέλιον τῆς δημιουργίας, ὑφ' ἑαυτὸν, δυνάμει, αὐτὸ νὰ μὴ κινήσῃ, τουτέστι νὰ μὴ φάγῃ ἐκ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, διότι ἤθελε φονεύσει κατὰ τὸ βιβλίον Μίθρας Κοχελὲτ τὸν Μεσίαν.

Μετὰ τῆς γνώσεως τοῦ Β ἤρξατο καὶ ἡ γνώσις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ χώρος τοῦ πνεύματος ἄρχεται μετὰ τὴν τοῦ Β ὑποταγὴν ὑπὸ τὸ Α². Ἐντεῦθεν προέρχεται ὁ ἐνδιάθετος καὶ ὁ προφορικὸς λόγος καὶ αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις.

Ἐν ᾧ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἐν ταύτῃ τῇ σχέσει γίνεται ἐλεύθερος ἀπὸ τῶν τριῶν (δυνάμεων) αἰτιῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων εὐρίσκεται οὐχὶ ὡς τι οὐσιώδες, διότι τὸ ὅλον οὐσιώδες ἐστὶ μόνον ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἢ ταῖς αἰτίαις, ἀλλ' ὡς τι ὑπερουσιώδες, ὡς καθαρὰ ἐνέργεια, τουτέστιν ὡς οὐσία τεθεῖσα ἐνέργεια, ἡ ἐνέργεια τοῦ ὄντος τοῦ ἐν ταῖς δυνάμεσιν ὡς οὐσία τεθεῖσα, καὶ διὰ τοῦτο ὅμοιος τῷ Θεῷ, αὐτὸς ἐστὶν ὡς ὁ Θεὸς διαφέρων μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐγένετο. Ταύτην ὅμως τὴν διαφορὰν δὲν

αἰσθάνεται ἀμέσως. Ἐπειδὴ ἐστὶν ἐλεύθερος ἀπὸ τῶν τριῶν αἰτιῶν, δὲν αἰσθάνεται αὐτὰς ὡς ὄρους, ὑποθέσεις τοῦ ὄντος αὐτοῦ, ἀλλὰ, ὡς ὁ Θεὸς τὰς μορφὰς τοῦ ὄντος του βλέπει μόνον ὡς ὕστερον, οὐχὶ ὡς πρότερον ἑαυτοῦ, οὕτως ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἄμεσον πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν, τὰς τρεῖς αἰτίας ὅμως αἰσθάνεται ὕστερον βλέπων αὐτὰς ὡς δυνάμεις ὄντος, παραδεκτέου ἐλευθέρως παρ' αὐτοῦ ἢ ἀποδοτέου ἑαυτῷ. Ἐνταῦθα εὐρίσκει ἑαυτὸν ἐν τῇ αὐτῇ ἐλευθερᾷ σχέσει, ἐν ᾗ ἐστὶν ὁ Θεὸς πρὸς τὰς αὐτῷ ἑαυτὰς παριστώσας δυνάμεις, με μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ φύσει τὸ πρότερον τῶν δυνάμεων, ὁ δ' ἄνθρωπος μόνον ὡς κύριος αὐτῶν, καθ' ὅσον αὐτὸς τηρεῖ καὶ δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐνότητά, ἐν ᾗ αὐταὶ ἐτέθησαν (1). Ἐν ᾧ δ' εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τῶν τριῶν αἰτιῶν ἐν τῇ διαιρέσει των, καὶ καθ' ὅσον ἐτέθη ὑπὲρ αὐτὰς, ὑφίσταται ἡ ἐλευθερία του εἰς τὸ ὅτι δύναται νὰ στραφῇ πρὸς τὸν δημιουργὸν ἢ τὰς δυνάμεις. Ἐπειδὴ ὅμως ἑαυτὸν νομίζει κύριον τῶν δυνάμεων, ὡς ἦτο ὁ Θεός, ἐστὶ φυσικὸν ὅτι στρέφεται πρὸς τὰς δυνάμεις, ἵνα ᾖ ἐπίσης ὡς ὁ Θεός. Παριστά ἑαυτῷ ὅτι ἐστὶν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις ἐπίσης κύριος ἐν τῇ διαιρέσει, ὡς ἐν τῇ ἐνότητι. Ἀλλ' ἐν τούτῳ ὑφίσταται ἡ μεγάλη, εἰ καὶ ἀναπόφευκτος, ἀπάτη. Ἐπεθύμει νὰ πράξῃ, ὁ Θεὸς ἔπραξε, δηλαδὴ νὰ χωρίσῃ τὰς δυνάμεις, νὰ θέσῃ εἰς ἀντίθεσιν, ἵνα ἄρχῃ ἢ ἐνεργῇ δι' αὐτῶν ὡς κύριος καὶ δημιουργός. Τοῦτο ὅμως οὐ δέδοται αὐτῷ. Αὐτὸς ἔχει ὑπὲρ αὐτὰς δύναμιν μόνον (οὐχὶ πραγματικὴν, ἀλλὰ μόνον μαγικὴν), ἐὰν δὲν κινήται. Διὰ τοῦτο μετὰ τῆς δοκιμῆς τοῦ νὰ ᾖ οὐ μόνον Θεός (ἐν τῇ ἀπλότῃ τοῦ εἶναι αὐτοῦ), ἀλλ' ὡς Θεός (μετὰ τοῦ αἰσθήματος, τῆς αἰσθήσεως τοῦ νὰ ᾖ Θεός), ἐστερήθη τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τῆς ἐξουσίας ὑπὲρ τὰς δυνάμεις (2). Ἡ δοκιμὴ τοῦ νὰ ἐνεργῇ μετὰ τῶν δυνάμεων ὁμοίως τῷ Θεῷ ἀπέτυχεν, ὥστε αὐτὸς ἐξώσθη ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, εἰς ἡ ἐτέθη πρὸς τὰς δυνάμεις, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν δυνάμεων, τουτέστιν κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν ἐκ τοῦ παραδείσου· ἀντὶ νὰ ᾖ τῶν δυνάμεων

(1) Einleitung in die Philos. der Myth. S. 417 καὶ ἑρ.

(2) Ὁ Παῦλος τὴν πρῶτην καλεῖ στέρησιν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ (Ῥωμ. 8, 23).

κάτοχος, αἵτινες ἐν τῇ ἐνότητι αὐτῷ ἦσαν ἀνεπαίσθητοι, ὡν τὴν ἀντίθεσιν καὶ ἀντίφασιν δὲν ἠσθάνετο, ἔγειναν αὐταὶ κάτοχοι αὐτοῦ καὶ τοῦ συνειδότος του· ἤδη δὲ ἔγειναν αὐτῷ ἐπαισθηταὶ καὶ ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων κατέστη διαφορά τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· ἐνόμιζεν, ὅτι μένει κάτοχος τῆς ἀρχῆς, τῆς δοθείσης αὐτῷ εἰς τήρησιν, καὶ ἐν τῇ ἀντιστροφῇ πρὸς τὰ ἔξω· πρὸς τὰ ἔξω ὅμως ἡ ἀρχὴ αὕτη τραπεῖσα ἐξήφθη, κατέστη ἐνεργητικὴ, πολέμιος τῆς δημιουργικῆς φύσεως, τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδότος καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀρχὴ τοῦ θανάτου τοῦ ἐλθόντος εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Καίτοι ἡ Θεία πρόνοια ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινον συνειδός, δὲν ἀπεκώλυσε ὅμως τὸν ἐξωτερικὸν θάνατον, ὃς ὡς τελευταῖος ἐχθρὸς θέλει εἰς τέλος κατανικηθῆ.

Ἄμα τῇ ἐγέρσει ἐκείνης τῆς ἀρχῆς, ἥτις δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγερθῆ, ἀλλὰ νὰ μείνῃ δυνάμει, διερρήχθη τὸ συνειδός, ἐν ᾧ πάντα ἐτέθησαν. Ἐκ δὲ τῆς διαρρήξεως τοῦ συνειδότος προῆλθεν ὁ διαμεμελισμένος οὗτος ἐξωτερικὸς κόσμος, ὃς διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ἀπατηλὸν, τὸ ἡμαρτημένον ἐν (inimicus), καὶ ἕκαστον ἀπώλεσε τὴν θέσιν του καὶ διὰ τοῦτο παρίσταται ἄνου καὶ κατὰ συμβεβηκός.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ εἰς ἐν ἡμῖν ζῶν, δύναται, λέγει, νὰ καυχηθῆ ὅτι ἐστὶν ὁ δημιουργὸς τούτου τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἔχει ὁ πύχθιος δίκαιον εἰπὼν, ὅτι οὗτος ὁ κόσμος ἐτέθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐκτὸς τοῦ θεοῦ καὶ δύναται νὰ κληθῆ αὐτοῦ. Ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐχωρίσθημεν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἡμῶν, ἡ δημιουργία κατέστη ἀκατάληπτος, καὶ αἱ Θεαὶ δυνάμεις περιωρίσθησαν ἐν τῷ συνειδότι τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐπικρατεῖ ὁ θρῆνος, ὅτι οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον· ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ δύει, ὅπως ἀνατελεῖ καὶ δύει πάλιν. Ἐὰν πάντα εἰσὶν ἐπίμοχθα, τὰ πάντα μάταια. Τοῖς πᾶσιν οὐδεὶς ἐνυπάρχει σκοπός, τοῖς πόνοις οὐδὲν τέλος· αἶτι ταῦτα ἐπανέρχονται, πάντα τὰ θρώπινα κύκλος. Ὁ χρόνος τοῦδε τοῦ κόσμου ὁμοιάζει χειμᾶρρι, ὃς οὐδέποτε ἠρμεῖ· βέβη μὴ δυνάμενος νὰ σταθῆ, ἵσταται μὴ δυνάμενος νὰ παρέλθῃ· ἐν τῇ ἐκτὸς φύσει

πανταχοῦ ἠρεμία, ἡ ὅλη κίνησις μετέστη εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ κόσμος οὗτος ἀπεγυμνώθη τῆς λαμπρότητός του, διεσχίσθη μεθ' ἑαυτοῦ, ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς μέλλοντός του, μάτην ζητεῖ τὸ τέλος του, διότι δὲν εὐρίσκει αὐτό.

Δι' ἐκείνης ἐχωρίσθημεν ἀπὸ τῶν προτέρων συμβεβηκότων, ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς παρελθόντος ἡμῶν, παχὺς πέπλος ἐβρίβθη ὑπὲρ τὴν ὅλην δημιουργίαν, ὃν οὐδεὶς τῶν θνητῶν ἀπεκάλυψε.

Διὰ ταύτης ὅμως τῆς καταστροφῆς ἐτέθη πλὴ μέσον, ὥστε ἐκείνη ἡ γένεσις φαίνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον μόνον περιωρισμένη, τὸ μέσον τοῦτό ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, περὶ ὃν ὅλαι αἱ Θεαὶ στρέφονται δυνάμεις, καὶ ἡ Θεία ἱστορία, ἥτις πρότερον ἐν μεγάλοις ἐγένετο, γίνεται δὲ νῦν ἐν μικροῖς ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ συνειδότι.

Ἡ μέχρι τοῦδε δημιουργία οὔσα ἔμμοнос, ἐν τῷ θεῷ, γίνεται πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὄντως ἰδανική. Ὁ θεὸς ἐν τῇ δημιουργίᾳ προβαίνει ὑπὲρ τὸ ἀπρονόητον ὃν αὐτοῦ, διατηρεῖ ὅμως ἐν ἑαυτῷ κεκλεισμένον τὸ ὅλον παρελθόν.

Τὸν κόσμον τοῦτον, ἐν ᾧ ἔσμεν, δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν ὡς ἐκτὸς τοῦ θεοῦ μόνον, καὶ πρέπει οὗτος νὰ ἦναι ἐκτὸς τοῦ θεοῦ χάριν τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν· διότι, ἐὰν οὗτος ἦτο θεός, μάτην θὰ ἐζητοῦμεν νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπ' αὐτοῦ. (Philos. der Offenb. Vorles. 16.).

Ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε διεσαφήθη ἡ σημασία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἵστατο ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, ἐν ᾧ πάντα ἔμελλον νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἐνότητα, ἐν ᾗ ὁ δημιουργὸς ἔπρεπε νὰ ἠρεμήσῃ ἀπὸ τῆς ἐργασίας του, νὰ προκαλέσῃ νέαν ἀντίθεσιν, νὰ ποιήσῃ ἑαυτὸν ἀρχὴν νέας γενέσεως. Τέλος δὲ ἀναφέεται τὸ ζήτημα, ποῖαι μεταβολαὶ τίθενται ἐν σχέσει τῶν δυνάμεων πρὸς ἑαυτὰς καὶ πρὸς τὸν θεὸν δι' ἐκείνου τοῦ παραδεχθέντος συμβάντος (τῆς πτώσεως); Πρὸς λύσιν τούτου τοῦ ζητήματος, ἐπαναλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος τὰ κεφαλαιώδη ἐν συντόμῳ λέγων, ὅτι, ἐὰν αἱ τρεῖς δυνάμεις ἐν ἀντιθέσει νοηθῶσιν (ἐν τῇ γενέσει τῆς δημιουργίας), ὅπου ἐν ἐκάστη ὁ θεὸς ἐστὶν ἕτερος, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι ὡς θεός· διότι ὡς θεός δύναται νὰ ἦναι μόνον εἷς. Καθ' ὅσον λοιπὸν ἐν ἐκάστη ἐστὶν ἕτερος, ἐστὶ

κατὰ τοῦτο ἐν οὐδεμιᾷ τῶν δυνάμεων ὡς θεός, ἀλλ' ἐκτός τῆς θεότητός του· ἐὰν αἱ δυνάμεις ἐν ταύτῃ τῇ σχέσει νοηθῶσι, καὶ ἐὰν ἡ πρώτη δύναμις ἐν τῇ εἰς ἑαυτὴν τροπῇ ἢ ἐν τῷ ἑαυτῷ αὐτῆς Α κληθῇ, ἐν δὲ τῇ ἐκτός ἑαυτῆς ἢ ἐν τῷ ἐκτός αὐτῆς Β, ἔσται ἡ τάσις τῆς δευτέρας δυνάμεως τῆς κληθείσης καὶ δευτέρας αἰτίας ἢτοι Α², εἰς τὸ νὰ ἐπαναγάγῃ τὸ ἐκτός ἑαυτοῦ ὄν, ἄρα τὸ Β, εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ, ἢ εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ ἐν τῷ Β τὸ Α, ὥστε αἰ τὸ Α = ἐστὶ Β, μεταξὺ Α καὶ Β ἐν τῷ μέσῳ. Καθ' ὅσον δὲ τὸ Α ἐν τῷ Β προέρχεται, οὐκ ἐστὶ Β πλέον Β, ἀλλὰ Α, ὃ τὸ Β ὑπόκειται· διότι τὸ νικηθὲν ἐστὶν αἰ τὸ ὑποκείμενον· οὐδὲ καθαρὸν Α ἐστὶν, ὡς ἦν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐστὶν ἐκ Β ἐπαναχθὲν Α, τουτέστιν Α, οὗ ὑποκείμενόν ἐστὶ τὸ Β, διότι ἡ πρώτη αἰτία δὲν παύει τοῦ νὰ ἐνεργῇ καὶ θέτει ἀμεταβλήτως καὶ αἰ τὸ = Β. Τοῦτο τὸ μέρος τοῦ Β, ἐν ᾧ τὸ Α προέρχεται, ἐστὶ διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ προελθόντος Α ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Β, δὲν ἀνήκει πλέον μόνον τῷ Β, διότι δὲν εἶναι πλέον μόνον Β, ἔστι μὲν Β, ἐν ᾧ ὅμως τὸ Α προήλθε, διὰ τούτου ἐστὶν ἕτερον τοῦ καθαρῷ Β, τῆς πρώτης αἰτίας, ἐστὶ διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ προελθόντος Α ὑπὸ τούτου τοῦ καθαρῷ Β παυθὲν. Οὕτως ὅμως ἐστὶ καὶ ἀντιστρόφως διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ πάντοτε τεθέντος καίτοι μεταβληθέντος Β ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Α². Ἐὰν δὲ μείζον μέρος τοῦ Β διὰ ταύτης τῆς μεταβολῆς καταναλίσκεται, θέλει ἀναιρεθῆ τὸ ὅλον Β ἐν τῷ τελευταίῳ δημιουργήματι, καὶ ἐπίσης τὸ ὅλον Α ἐστὶ ἔμμονον, ἐνόν, ἢ ἐνέργεια τῶν δύο δυνάμεων ἐν αὐτῷ ἐστὶ τετελεσμένη, αὐταὶ ἡρεμοῦσιν ἐν αὐτῷ· καὶ τὸ τελευταίον τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ἀπλοῦν Α, ἀλλ' ἐστὶ τὸ = Α τεθὲν Β, ἄρα Α, οὗ ὑποκείμενόν ἐστὶ τὸ Β· διὰ τοῦ ὅτι ὅμως ἔχει τὸ Β ὑποκείμενον, ἐστὶν ἐλεύθερον, τουτέστι δεκτικὸν ἐλευθέρας κινήσεως πρὸς Α², καὶ διὰ τοῦ ὅτι ἐστὶν Α, ἐστὶν ἐλεύθερον καὶ δεκτικὸν ἀνεξαρτήτου κινήσεως πρὸς τὸ Β, ἄρα ἐστὶν ὡς ἀπ' ἀμφοτέρων ἀνεξάρτητον χωρὶς οὐσιωδῶς νὰ ἦναι τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον, ὄντως τρίτον μεταξὺ ἀμφοτέρων, καὶ καθ' ὅσον ὡς παντελῶς εἰς Α μεταβληθὲν Β ἔλκει καὶ τὴν τρίτην δύναμιν, ἐστὶ κατὰ τοῦτο κύριος τῶν τριῶν δυνάμεων, καθ' ὅσον ἐστὶν ἡ ἐνότης αὐτῶν, καθ' ὅσον αὐταὶ ἀπώ-

λεσαν τὴν διαφορὰν τῶν, καὶ ἐπομένως τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐν αὐτῷ, ἀνῆρέθησαν ὅλως ἐν αὐτῷ, τῷ κοινῶς παραχθέντι· ἐστὶν ἀπὸ τῶν δυνάμεων ἐλεύθερον, ὡς ὁ θεός, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σχέσει πρὸς αὐτάς, ὡς ὁ θεός. Ἐἰς ὁ θεός οὐδὲν ἐστὶν οὐσιωδῶς, ἀλλ' ἀπέναντι τῶν δυνάμεων ὑψοῦται εἰς ὑπερουσιωδῶδες, μόνον δ' ἐστὶν ἔτι πνεῦμα καὶ ζωὴ, οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν οὐσιωδῶς, ἀλλ' οὐσιωδῶς ζωὴ, καὶ ἐὰν περὶ Θεοῦ λέγεται, ὅτι ὁ θεός ἐν οὐρανοῖς, δύναται νὰ δημιουργήσῃ, ἢ βούλεται, οὕτως ἔχει περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· διότι οὐρανός ἐστὶν ἐλευθερία, ἢ παντελῆς ἰσορροπία τῶν δυνάμεων. Ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, διότι ἐστὶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυνάμεων, ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐστὶν αὐτῶν ἐλεύθερος, δύναται αὐτάς νὰ ἐγείρῃ καὶ θέσῃ εἰς ἀντίθεσιν νομίζων ὅτι καὶ τότε ἔσεται ἀρχὼν αὐτῶν· συμβαίνει ὅμως ὅλως τὸ ἐναντίον, διότι αὐτός ἐστὶ τῷ Θεῷ ὅμοιος μὴ κινούμενος, μὴ ἔλκων εἰς ἑαυτόν.

Ἄρα ὅμως ὡς ὁ θεός νὰ ἦναι βούλεται, ἐστὶν ἡ βούλησις αὐτῆς ἢ ἀφορμὴ τῆς πτώσεως. Κατὰ τοῦτο ἢ τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερία ἦτο ἐξηρημένη, τὴν ἐλευθερίαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος μένων ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυνάμεων· ἀπόλλυσι δ' αὐτὴν, ἄρα ἐγκαταλείψῃ τὸ μέσον· διὰ τοῦτο ἐπετάχθη τῷ ἀνθρώπῳ νὰ τηρήσῃ τὴν ἐνότητά· ἄρα εἶχε νόμον, ἢν δὲν εἶχεν ὁ θεός· ὁ θεός ἠδύνατο νὰ θέσῃ τὰς δυνάμεις εἰς ἀντίθεσιν, δὲν ἦτο ἀπηγορευμένον αὐτῷ ἕνεκα τῆς φύσεώς του· διότι αὐτός καὶ ἐν τῇ ἀντιθέσει μένει ὁ ἀνίκητος εἰς, ἐστὶ Κύριος τῶν πραγματικῶς ἐνεργείας γενομένων δυνάμεων, Κύριος αὐτῶν καὶ ἐν τῇ δυνάμει· ἄλλω, ὅμως ἔχει περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ κάτοχος τοῦ Β, τοῦ θεμελίου τῆς δημιουργίας· ἐπειδὴ ἐστὶν αὐτοῦ κάτοχος διὰ τῆς δημιουργίας καὶ ὡς δημιούργημα, ἐστὶ κάτοχος δυνάμει, οὐχὶ ὅμως ἵνα ποιήσῃ καὶ ἐνεργεία, διότι θὰ ἔπαυε τοῦ νὰ κατέχῃ αὐτό, τοῦ νὰ ἦναι κύριος αὐτοῦ· Ἡ δύναμις αὕτη δύναται αὐτῷ ἐπίσης νὰ παρασταθῇ ὡς δύναμις ἑτέρου τινὸς ὄντος· μάλιστα δ' ὁ νόμος ὁ λέγων, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κινήσῃ τὸ Β, δηλοῖ ὅτι ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κινήσῃ· κατὰ τοῦτο μετὰ τῆς γνώσεως ταύτης τῆς δυνάμεως ἐδόθη αὐτῷ ἄρα καὶ ἡ γνώσις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ

κακοῦ, καὶ ἐπομένως τὸ θέλγητρον τοῦ νὰ δοκιμάσῃ καὶ ἐνεργεῖα. Ὁ ἄνθρωπος ἦτο κύριος τῶν δυνάμεων, ἵνα καταστήσῃ μετ' ἐλευθέρας βουλήσεως ἀδιαλύτους, κατὰ τοῦτο δι' ἰδίας πράξεως, δι' αὐτὸν τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ ἡ ἀδιάλυτος αὕτη ἐνόητος ἔπρεπε νὰ ἦναι τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον, ἐδείχθη αὐτῷ διὰ τοῦτο, ὅτι δύναται νὰ ποιήσῃ καὶ τὸ ἐναντίον, ὁ νόμος αὐτὸς ἔγεινεν ἀφορμὴ εἰς παράβασιν.

Ἡ δημιουργία ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ θέσῃ τὸ II ὡς δυνάμιν, ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸ ὡς δυνάμιν τεθὲν II ὡς δυνάμιν, ἄρα ἐπειδὴ δύναται νὰ θέσῃ ἐκ νέου ὡς II, ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς μόνον, καθ' ὅσον εἰς τὴν βούλησιν ἐτέθη τοῦ ἀνθρώπου τὸ νὰ ἦναι ἢ νὰ μὴ ἦναι ἢ θεῖα βουληθεῖσα ἐνόητος καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς δημιουργίας σημείῳ δὲν δυνάμεθα, λέγει, νὰ κάμωμεν λόγον περὶ αὐτῆς ὡς βεβαίας, ἀλλ' ὡς ἀμυβόλου, δηλαδή αὕτη ἐστίν, ἐὰν διὰ τῆς βουλήσεως, εἰς τὴν II ἐτέθη, κατασταθῇ διὰ παντὸς ἀδιάλυτος, οὐκ ἔστι, δηλαδή δὲν εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ ἠθελε δυνηθῆ διὰ ταύτης τῆς βουλήσεως ν' ἀναιρεθῇ ἐνὶ λόγῳ ἐν τῷ τελευταίῳ σημείῳ ἐτέθη ἡ ἐνόητος μόνον τῆ τοῦ ἀνθρώπου βουλήσει ὡς προβαλλομένη δυνάμις, ἥτις θὰ ἐγένετο ἐνεργεῖα, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἠβούλετο αὐτήν. Ὁ Θεὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως τοῦ δημιουργήματος τοσοῦτον ἐκτιμᾷ, ὥστε κατέστησε τὴν τύχην τοῦ ὕλου ἔργου του ἐξερτημένην ἐκ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ δημιουργήματος!

Ἡ δημιουργία, λέγει, εἶχε τελεσθῆ, εἶχεν ὅμως τεθῆ ἐπὶ κινήτικου θεμελίου, ἐπὶ ὄντος κατόχου ἑαυτοῦ. Τὸ τελευταῖον συμβᾶν ἦτο ἀπολύτως κινήτικόν, ὑπερ ἠδύνατο, μάλιστα δ' ἔπρεπε, νὰ μετατραπῇ. Καὶ κατὰ τὰ πρότερον πρέπει νὰ εἰπωμεν, λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς βαδίζει εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, δι' οὗ πᾶν ὄν μακρύνει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἔχει ἐλεύθερον κόσμον ἀφ' ἑαυτοῦ, ὄντως ἐκτὸς αὐτοῦ ἐλευθέραν δημιουργίαν. Ὅλαι ἄρα αἱ μέχρι τοῦδε βαθμίδες εἰσι μὲν πραγματικαί, καὶ κατὰ τοῦτο ἀπλᾶ σημαῖα τοῦ νοῦ, ἐφ' ὅσον ἐν αὐταῖς δὲν ὑπάρχει βραδύτης, διαμονή, ἕως οὗ οὗτος ὁ κόσμος γεννηθῇ, ἐν ᾧ πραγματικῶς ἐσμέν. Περὶ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ (τῆς πτώσεως), ἢ περὶ τούτου, ὅτι

ἢ μετάβασιν ἔγεινεν, ἔγεινε λόγος μόνον ὑποθετικῶς. Τοῦτο ὅμως τὸ γεγονὸς δὲν ἀποδεικνύται ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἀπόδειξις τοῦ γεγονότος τούτου (τῆς πτώσεως) ἐστὶν ἡ θεὰ τῆς φύσεως· αὕτη δηλαδή στερεῖται ἐνόητος, διότι τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἐν τῇ νῦν καταστάσει ἐστὶ πῖναξ ἀγραφος, μορφή περιεχομένου κενή.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ συνειδὸτος ἐκείνου ἐπιβεβαιοῦσιν αὐτό.

Ἡ δεισιδαιμονία ἀποδεικνύει τὸ διεφθαρμένον ἰδέας τινὸς ἀνωτέρας, ἢ μαγεία λ. χ., ἢ ζήτησις τῆς τῶν μετᾶλλων μεταβολῆς εἰς χρυσόν, εἰς ἀναγέννησιν τῶν σωμάτων, προλήψεις ἢ ἀναμνήσεις καὶ τὰ τούτοις ὅμοια μαρτυροῦσιν ἐκεῖνο τὸ γεγονὸς.

Ὁ ἄνθρωπος προώριστο νὰ μὴ κινήθῃ, διὰ τῆς ἐσωτερικῆς βουλήσεως τοῦ προώριστο νὰ ἦναι τὸ μέσον τῆς φύσεως καὶ τοῦ δημιουργοῦ. Ἦκτοτε, ἀπὸ ταύτης τῆς μαγικῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν πηγάζει ἡ περὶ τὴν μαγείαν πίστις αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην ἕκαστον ἀπώλεσε τὴν συνέχειαν καὶ ἀπεμονώθη, καὶ ἀφ' οὗ ἔπαυσε τοῦ νὰ ἦναι ἀνωτέρου βίου σημεῖον, ὑπετάγη τῇ ματαιότητι, διότι μάταιον, τουτέστι κενόν, ἐστὶ πᾶν ἴδιον, καθ' ὅσον βούλεται νὰ ἦναι κεχωρισμένον, δι' ἑαυτό· κοινὸς ἐγωϊσμός, ὅς ἐστιν ἡ ἐπικρατοῦσα ἀρχὴ τοῦ φυσικοῦ βίου, ἔγεινε κάτοχος τῆς φύσεως καὶ ἐτράπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ᾧ αὕτη κατέστη ἀσκοπος, ἀνωφελὴς πρὸς τὸν σκοπὸν, ὃς ἐμελε νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ αὕτη περιττὴ ἐθεωρήθη, καὶ διὰ τοῦτο προβαίνει δεινῶς ὑπὲρ αὐτὸν καὶ τὰ ἔργα του. Ἐὰν ἐν τῇ φύσει ὑπάρχῃ πόθος πρὸς τελείαν ἀντικατάστασιν, προσδοκία πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς φθορᾶς, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος διηνεκῶς ἐπιπλήττεται, ἐὰν ἐν αὐτῷ μὲν ἀνεξάλειπτον τὸ αἰσθημα, ὅτι κατὰ τὸν ὀρισμὸν του ἔπρεπε νὰ ἦναι ὁ σωτὴρ τῆς φύσεως, καὶ προκαλεῖται εἰς ἀναγέννησιν, εἶναι καταληπτὸν, ὅτι θεωρεῖ καὶ ἐπὶ μέρος τῆς φύσεως ἀναγέννησιν δυνατὴν, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ πίστις τῶν ἀλχημιστῶν, τοσοῦτον ἀσχοληθέντων περὶ τὸν ἐξευγενισμὸν τῶν μετᾶλλων καὶ τὴν εὔρεσιν μέσων πρὸς ἀθανασία ἢ παράτασιν

τῆς ζωῆς. Εἰ καὶ αὐταὶ αἱ προσπάθειαι εἰσὶν ἡμαρτημένοι, δεικνύουσιν ὅμως ἐκεῖνο τὸ γεγονός, τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν ἀλλοίαν. Τὸ θεμέλιον τῆς φύσεως ἐκλήθη φιλοσοφικὸς λίθος, ὁ δὲ ἀλχημικὸς φιλόσοφος κατ' ἐξοχὴν.

Ἡ φιλοσοφία ἀποβλέπει πάντως εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ κατακερματισθέντος συνειδότος. Ἡ ἰδανικὴ φιλοσοφία ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἐσωτερικὴν συνέχειαν τοῦ συνειδότος, καὶ ἐν τῇ φύσει τὴν ἱστορίαν τοῦ αὐτοσυνειδότος, καὶ ἐν τῷ αὐτοσυνειδότι κεῖται ἡ ἀλήθεια τῆς ὅλης φύσεως. Ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία ἀναφέρεται εἰς τὸ ὅλον καὶ βούλεται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ συνειδὸς βλόκληρον.

Ὁ φιλόσοφος ὁ γινώσκων τὸν προορισμὸν του ἐστὶν ὁ ἰατρός ὁ ἐνόων τὰς μεγάλας πηγὰς τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδότος καὶ ζητῶν νὰ θεραπεύσῃ αὐτὰς μετὰ ἡπίας χειρὸς. Ἡ ἀντικατάστασις ἐστὶ τόσῳ δυσχερεστέρα, ὅσῳ οἱ πλείστοι δὲν θέλουσι νὰ θεραπευθῶσι, καὶ ὡς ἀσθενεῖς ὑποῦσιν ὡς χυδαῖοι, κατ' ὄνομα μόνον φιλόσοφοι, κατὰ τῆς φιλοσοφίας φωνήν.

Τὸ γεγονός τῆς ἀντιστροφῆς τῆς ἀληθοῦς σχέσεως τῆς τεθείσης μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, μεθ' οὗ νέα πρᾶγματῶν τάξις ἀρχεται, ἀπεδείχθη ἤδη, καὶ τούτου ἀπόδειξις ἐστὶν αὐτὴ ἡ φιλοσοφία.

Ἦδη δὲ πρέπει καὶ ὁ τρόπος ὀριστικῶς νὰ γνωρισθῇ, καθ' ὃν ἡ καταστροφὴ αὕτη χώραν ἔλαβεν. Ὁ ἀνθρώπος, ὁ ἐν ἡμῶν ζῶν, ἠδύνατο, κατὰ Σχελλίγγιον, νὰ θέσῃ τὰς δυνάμεις πάλιν εἰς ἀντίθεσιν, καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἦτο ὡς ὁ Θεός.

Ἡ δὲ ἡρεμία τοῦ ὅλου, ἡ σύστασις τῆς ἀντικατασταθείσης ἐνότητος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὅτι ἐκεῖνη ἡ ἀρχὴ ἡ τεθείσα ἐν τῇ ὅλῃ φύσει ἐκκεντρικὴ, ἐν δὲ τῷ ἀνθρώπῳ πάλιν κεντρικὴ γινόμενη, ἐπανήχθη εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ αὐτῆς καὶ ἐμμένει ἐν αὐτῷ. Ὡς τοῦτο τὸ βαθύτατον, τὸ ἐσώτατον, κεντρικώτατον τῆς θεότητος ἐν τῇ ἐκκεντρικότητι αὐτῆς ἦτο ἀφορμὴ καὶ αἰτία τῆς ἀνησυχίας, τῆς κινήσεως, ἐστὶν ἐν τῇ κεντρικότητι αὐτῆς ἐπίσης αἴτιον τῆς ἡρεμίας, τοῦ τέλους τῆς κινήσεως, τοῦ θεοῦ Σαββάτου. Ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης, πάλιν ἐγειρομένης, τίθεται νέα κίνησις καὶ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων, διότι αὕτη ἐστὶν ἡ

ἀποκλείουσα πάντα καὶ εἰς ἀντίθεσιν θέτουσα. Μόνον δὲ μετὰ ξὺ τῆς νέας εἰς τὸ συνειδὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰσερχομένης ἀντιθέσεως καὶ τῆς ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐστὶν ἡ μεγάλη διαφορά, ὅτι ἐκεῖνη μὲν ἦτο θεία τεθείσα διὰ θείας βουλήσεως, αὕτη δὲ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἀνθρώπος λοιπὸν ἔθεσεν ἑαυτὸν εἰς τόπον θεοῦ, τοῦ αἰτίου τῆς ἀντιθέσεως, ἀντεποιήθη τοῦ βασιλικοῦ δικαιώματος τοῦ θεοῦ, ἐπραξεν, ὃ ὁ θεὸς μόνον δι' ἑαυτὸν ἐπεφύλαξεν. Ἡ μέγιστη λοιπὸν μεταβολὴ τῆς προτέρας σχέσεως ἐστὶν ὅτι ὁ πατὴρ ἐκτοπίζεται ἐκ τῆς ἰδιοδράνειας ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, αἰτίου γενομένου. Τοῦτο δύναται μὲν, λέγει, νὰ φανῇ τολμηρὸν, ὁ Σχελλίγγιος ὅμως εἶναι, λέγει, ἠναγκασμένος νὰ ἐκφράσῃ τὴν σχέσιν ταύτην σαφῶς, διότι οὕτω μόνον γίνεται δυνατόν νὰ δεῖξῃ τὴν διαφορὰν τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἀποκαλύψεως.

Ἡ ἰδέα αὕτη, λέγει, ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς, ἐξ ἧς ἀναφέρει κατὰ πρῶτον τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως, ὅπου ὁ θεὸς λέγει περὶ τοῦ μετὰ τὴν πτώσιν ἀνθρώπου, ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἐγεινεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν. Οὗτος δ' ὁ εἷς κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ὁ τὴν ἀντίθεσιν θέτων, ὁ ἔχων ἀμεσον σχέσιν εἰς ἐκεῖνην τὴν δύναμιν, ὁ πατήρ. Ὁ ἀνθρώπος εἰσελθὼν μετὰ τὸν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ κάτοχος τοῦ γονίμου, τῆς γονίμου δυνάμεως, τοῦ πατρὸς γενόμενος ἐχώρισε τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ τὸν υἱὸν ἔλαβεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του καὶ ἐπίσης εἴλκυσε τὸ πνεῦμα εἰς ἑαυτόν. Τοῦτο ὅμως νὰ γείνη δὲν ἠδύνατο χωρὶς νὰ ἀπεσύρετο τὸ θεῖον ἐξ αὐτῶν, οὗτοι ἦσαν διὰ τὸν ἀνθρώπον καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδότι ἐγερθεῖσαν ἀρχὴν μόνον ἔτι δυνάμεις. Ὁ ἀνθρώπος εἶχε λοιπὸν μόνον ἔτι σχέσιν πρὸς αὐτὰς, τουτέστι πρὸς τὸν διαμελισθέντα θεόν, τὸ χωρισθὲν πᾶν—ἐν, καὶ ὡς πρότερον, ἐν τῷ οὐπὼ κινηθέντι, καθαρῶς οὐσιώδει συνειδότι, ἦτο ὁ μονοθεϊσμὸς, ἐστὶν ἤδη αὐτῷ ὁ πολυθεϊσμὸς, φυσικὸς. Ἡ ἰδιοδράνεια ἡ ἐν τῷ συνειδότι μετὰ τῆς τεθείσης ἀντιθέσεως ἀρχομένη ἐστὶ μὲν θεογονικὴ, διότι αἱ δυνάμεις, αἱ προξενούσαι αὐτὴν, εἰσὶν καθ' αὐτὰς θεογονικαί, εἶναι ὅμως συγχρόνως ἐκτὸς τοῦ θεοῦ, μόνον ἔτι φυσικὴ, καὶ αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῇ εἰσι μόνον ὡς φυσικαί, ἐστὶν ἡ ἰδιοδράνεια, ἣν γινώσκομεν ὡς ἰδιοδράνειαν τοῦ

έθνισμού ήτοι τής μυθολογίας· διό δικαίως λέγει ο Παῦλος πρὸς τοὺς έθνικούς, ὅτι ὑμεῖς ἦσθε ἐν τῷ κόσμῳ ἄνευ Θεοῦ, ὑμεῖς ἦσθε ἀπηλλοτριωμένοι τής ζωής τοῦ Θεοῦ (Ἔφ. 4, 18.).

Ἐάν ὁ ἄνθρωπος, λέγει, τήν ἐν αὐτῷ ὀρισμένην νὰ ἡρεμῆ ἀρχήν, ἥς ἐν τῇ ὑποταγῇ αἱ ἀνώτεροι δυνάμεις ἐπραγματοποιήθησαν καὶ εἰς πρόσωπα ἠλευθερώθησαν, τήν ἀρχήν ταύτην πάλιν ἐγείρη, ἡ πρώτη φυσικὴ τούτου συνέπειά ἐστίν, ὅτι αἱ ἀνώτεροι δυνάμεις πάλιν ἀπολλύουσι τήν πραγματικότητά των, τίθενται ὡς ἀπλαῖ δυνάμεις, καὶ μάλιστα οὐχὶ πλέον ὡς θεῖαι ἢ σχετικῶς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς δυνάμεις πραγματικῶς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ θέτων εἰς ἀντίθεσιν αὐτάς, χωρίζει συγχρόνως αὐτάς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Αὗται τηροῦσι μὲν ἐσωτερικῶς τήν θεῖαν σημασίαν των, ἐξωτερικῶς ὅμως καὶ ἐν ἀντιθέσει εἰσὶ δυνάμεις ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ. Ἡ δευτέρα λοιπὸν δύναμις δὲν παύει μὲν τοῦ νὰ ἦναι ἐσωτερικῶς, ἐν ἑαυτῇ, προσωπικότης, ἢ τὸ συνειδὸς τής θεότητος αὐτῆς νὰ τηρῆ, κατὰ τὸ εἶναι ὅμως αὐτῆς ἐγείνεν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ συνειδῶτι τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς τήν ἐν αὐτῷ ἐνεργεία γενομένην ἀρχήν, ἥτις νὰ ἦναι δὲν προσῆκεν, ἐστὶν αὐτῇ πάλιν πρὸς αὐτὸ ἀπλή δύναμις. Οὕτως ἔχει καὶ περὶ τής τρίτης προσωπικότητος, τοῦ πνεύματος, ὃ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ τεθὲν δὲν εἶναι πλέον ἐνεργεία θεῖα προσωπικότης, ἀλλὰ μόνον δύναμις ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, μόνον κοσμικὸν πνεῦμα· ὡς αὗται μόνον ἔτι φυσικαὶ δυνάμεις εἰσὶν αἱ αἰτίαι ἰδιοδρανείας, ἥς οἱ κεφαλαιώδεις διορισμοὶ εἰσὶν οὗτοι, ὅτι 1) ἡ ἰδιοδράνεια λαμβάνει χώραν μόνον ἐν τῷ συνειδῶτι, διότι ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἡ ἀντίθεσις, τοῦτο ἐξῆλθε τής ἐνότητος, (καὶ περὶ τοῦ συνειδῶτος πρόκειται ἐν τῇ ἕλῃ δημιουργίᾳ), καὶ πρέπει διὰ δευτέρας πρὸς τήν πρώτην ἀναλόγου ἰδιοδρανείας πάλιν νὰ λαθῆ καὶ ἀντικατασταθῆ· 2) ἡ ἰδιοδράνεια αὕτη ἐστὶν ἀπλῶς φυσικὴ, ἥς ἡ θεότης οὐδόλως κοινωνεῖ, ἀφ' ἧς μάλιστα ὅλως ἀποκλείεται· αὕτη ὅμως ἡ ἰδιοδράνεια, καθ' ἕσπον δι' αὐτῆς τὸ θέτον τὸν Θεὸν πρέπει νὰ ἀντικατασταθῆ, πρέπει νὰ κληθῆ Θεογονικὴ, τὸν Θεὸν ἐν τῷ συνειδῶτι γεννώσα· αἱ δυνάμεις, αἰτινές εἰσὶν αἰτίαι τής ἰδιοδρανείας, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς Θεογονικαὶ δυνάμεις, μηδὲ τοῦ ἡ

ἐξαιρουμένου· διότι καθ' αὐτὸ, τουτέστιν ὡς ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι ἰδανικῶς ἐστίν, ἐστὶ τὸ τὸν Θεὸν θέτον, ἐστὶν ὡς τὸ ὑποκείμενον, ἡ ἕλῃ τής ὅλης ἀρχικῶς τὸν Θεὸν Θεοῦσης ἰδιοδρανείας (τῆς δημιουργίας), ὡς τοιοῦτόν ἐστὶν ἡ ἕλῃ τοῦ θέτειν τὸν Θεὸν, τὸ σπέρμα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὀνομάζει ὁ ἀπόστολος (Ἰωανν. 3, 9).

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἐν τῇ Καινῇ καὶ τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὁ ἔθνισμός, ἡ εἰδωλολατρεία. Ἐάν λοιπὸν ὁ ἀπόστολος λέγῃ, ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἁμαρτάνει, ἐν ᾧ τὸ σπέρμα τοῦ Θεοῦ μένει, ἔπεται πάλιν, ὅτι ὁ ἔθνισμός, ἡ πτώσις ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, ἔχει τήν καταγωγὴν του ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ τὸν Θεὸν θέτουσα ἀρχή, τὸ Θεογονικὸν Θεμέλιον, δὲν ἐμείνεν ἐνόησον ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι, ὅτι ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ του πάλιν ἐξῆλθεν, ἐγείνεν ἐνεργητικὸν καὶ οὕτως ἡ πραγματικὴ αἰτία τινός ἐκ νέου ἀναιρέσεως τής ἐν τῷ συνειδῶτι σκοπούμενης θείας ἐνότητος, καὶ ἐμμέσως ταύτην τήν ἐνότητα ἀντικαθιστώσης, κατὰ τοῦτο Θεογονικῆς ὀνομαστίας ἰδιοδρανείας. Ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῆς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ αὕτη ἢ τήν θεῖαν ἐνότητα ἀναιροῦσα, κατὰ τοῦτο τὸν Θεὸν ἀρνούμενη. Ἀλλ' ὡς τὸ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἀναιρετικὸν ἐστὶν εἰς τὸ ἐν ἑαυτῷ ἐπανελθὸν πάλιν ἑαυτὸ ἀναιροῦν, τὸ τὸν Θεὸν θέτον καὶ μάλιστα αὐτὸν ἐνεργεία θέτον. Καὶ ἐνταῦθα, ἐν τῇ νέᾳ ἰδιοδρανεῖα, ἐστὶν ἡ δευτέρα δύναμις, δι' ἧς ὁ Θεὸς πάντα ἐδημιούργησεν, ἡ μεσιτεύουσα. Κυρίως δὲ πρόκειται νὰ δειχθῆ ἡ σχέσις τής δευτέρας μεσιτεύουσης δυνάμεως, ἥτις ὄριστο νὰ νικήσῃ τὸ Β, διότι ἄνευ τής ὑποταγῆς τοῦ Β, θὰ ἦτο ἡ ἀναγωγὴ ἐκεῖνη ἀδύνατος, τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς θὰ ἦτο ἐκτεθειμένον ἀναποφεύκτῳ αὐτοκαταστροφῇ, ἐάν ἡ δύναμις ἢ προωρισμένη νὰ νικήσῃ τὸ Β καὶ ἀναιρέσῃ δὲν ἐτήρει τήν σχέσιν τῆς πρὸς αὐτὸ, οἶονεὶ μετ' αὐτοῦ εἰς ταύτην τήν ἰδιοδρανεῖαν ἐκλείετο καὶ προσεκάρτεροι. Ἡ δύναμις δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαρνηθῆ ἑαυτήν, διότι ἐστὶν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτὸς ἐάν ἐπρεπε νὰ ἀφήσῃ τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς νὰ καταστραφῆ, ὅπερ ὅμως θὰ ἦτο ἐναντῖον τής βουλήσεως τοῦ πατρὸς καὶ τής ἰδιότητος αὐτῆς· διὰ ταῦτα δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐν τῇ ἀπαλλοτριώσει αὐτοῦ· δὲν θὰ ἀνταπεκρίνετο εἰς τήν βούλησιν τοῦ

πατρός και την φύσιν αὐτῆς, ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν σύρει αὐτὴν μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν ἀναγκαίαν ἰδιοδράνειαν, μόνον εἰς αὐτὴν ἡδύνατο ν' ἀποβάλλῃ αὐτὴν, θὰ ἀπέφυγε τὴν ἀναγκαιότητα ταύτην, αὐτὴ ὅμως δὲν δύναται νὰ ἀποσπασθῇ τοῦ ἀνθρώπου και διὰ τοῦτο πρέπει εἰς τὴν ἀπαλλοτριώσιν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ν' ἀκολουθήσῃ αὐτῷ, νὰ γείνη δύναμις ἐκτὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἰδιοδράνειαν, δι' ἧς τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς πρέπει πάλιν νὰ ἐπαναχθῇ εἰς τὸ τὸν θεὸν θέτον. Ἐν ταύτῃ τῇ ἰδιοδρανεῖα δὲν ἔχει ἄλλην λειτουργίαν, εἰμὴ ἐκείνην, ἣν εἶχεν και ἐν τῇ δημιουργίᾳ, δηλαδή νὰ νικήσῃ τὴν ἐναντίαν ἀρχὴν, νὰ νικήσῃ δυνάμει ἀπλῶς φυσικῆς ἢ ἀναγκαίας ἐνεργείας. Τοῦτο πράττουσα ἐλευθεροῖ ἐξ ἐνὸς τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἀπὸ τῆς θανατηφόρου ἐξουσίας τῆς ἀρχῆς, τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ συνειδῶτι πάλιν ὑψώσεως, ἐξ ἐτέρου καθιστᾷ ἑαυτὴν Κύριον ταύτης τῆς ἀρχῆς και ἐπομένως Κύριον τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ὄντος ἀπὸ τοῦ θεοῦ, και ἐπειδὴ ἐστὶ Κύριος οὐχὶ πλέον, ὡς ἐν τῇ δημιουργίᾳ, διὰ θείας ἐνεργείας, τουτέστι δι' ἐνεργείας τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ δι' ἰδίας, και κατὰ τοῦτό ἐστιν ἀνεξάρτητος Κύριος τοῦ ὄντος, δύναται νὰ πράξῃ περὶ τοῦ ὄντος ὅ, τι βούλεται.

Ἡ διὰ τοῦ ἀνθρώπου προελθοῦσα ἀντιθεσις ἐχώρισε τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, μετέστησεν αὐτὸν εἰς ὄν, ὃ δὲν ἔχει ἐκ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὅμως αὐτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ τοῦ πατρὸς ποιεῖ· δυνάμει τούτου τοῦ ὄντος, ἢ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἔλαβεν, ἐστὶν αὐτὴ ἢ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ προσωπικότης υἱὸς ἀνθρώπου, ὡς δὲ θεία ἐστὶν υἱὸς θεοῦ.

Ἡ δευτέρα προσωπικότης ὀνομάζεται υἱὸς ἀνθρώπου, και υἱὸς ἀνθρώπου σημαίνει πραγματικῶς ἄνθρωπον, διότι ἐτέθη ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ τῆς και ἐκτὸς τοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἰνταῦθα δ' ἀναγκαιῶς ἀναφύεται τὸ ζήτημα: εἰς ὅς ὁ κόσμος διὰ τῆς πράξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις ἐστὶν ἢ παράβασις, δι' ἧς ὁ κόσμος ἐκτὸς ἐτέθη τοῦ θεοῦ, πῶς προέρχεται ὅτι οὗτος ὁ κόσμος διαμένει, και ἐπίσης αἱ δυνάμεις, εἰς ὧν τὴν ἐξουσίαν ὁ ἄνθρωπος ἐπανέρχεται, πῶς ἐστὶ τὴν ἐξουσίαν των διατηροῦσι και δὲν ἐξαφανίζονται; διότι ὁ κόσμος και αἱ αὐτὸν γεννῆσαι δυνάμεις

εἰσι κατ' ἀρχὰς μόνον διὰ τῆς βουλήσεως τοῦ τὰ πάντα ἐν πασιν ἐνεργοῦντος, και θὰ ἔπαυον τοῦ νὰ ἦναι, εἰς ἢ βούλησις αὐτὴ ἔπαυε τοῦ νὰ ἐνεργῇ. Ὁ Σχελλίγγιος ἀπαντᾷ λέγων, ὅτι ἐξ ἀπαντος και αὐτὴ ἢ βούλησις ἐνεργεῖ μετὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν, χωρὶς ὅμως νὰ βούληται τὸ ἀπαλλοτριωθὲν, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐνεργῇ, ὡς ὀργὴ ὅμως θεία κατὰ τὴν Γραφήν. Ὁ ὅλος οὗτος ἐκτὸς τοῦ θεοῦ κόσμος ἐστὶν ὁ κόσμος τῆς θείας ὀργῆς· πάντες οἱ ἄνθρωποι, Ἰουδαῖοι και ἐθνικοὶ, εἰσι κατὰ τὸν ἀπόστολον τέκνα φύσει ὀργῆς.

Ὁ θεὸς ἐνεργεῖ ἐτι τοῦτον τὸν κόσμον, οὐχὶ ὅμως τὸν τρόπον τοῦ εἶναι αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, οὐχὶ τὴν μορφήν αὐτοῦ ὡς ἐκτὸς τοῦ θεοῦ. Μεθ' ὅλην τὴν κατὰστροφὴν μένει ἢ οὐσία τοῦ κόσμου ἐτι· δὲν ἡδύνατο δὲ νὰ διαμείνῃ, εἰς ἐκείνη ἢ βούλησις, δι' ἧς ὁ θεὸς θέτει τὴν βάσιν τῆς δημιουργίας, δὲν ἔμενε ἐν αὐτῷ· αὐτὴ ὅμως ἢ βούλησις ἐκ μέρους τοῦ θεοῦ δὲν εἶναι πλέον βούλησις, ἀλλ' ὀργή. Ὁ θεὸς λοιπὸν ποιεῖ τοῦτον τὸν κόσμον ὡς μὴ ἀπαλλοτριωθέντα τῆς δυνάμεώς του, ἀλλὰ τῆς βουλήσεώς του· αὐτὸν ποιεῖ οὐχὶ πλέον ὡς πατὴρ, ὡς πατὴρ ἀπεσύρθη ἀπ' αὐτοῦ, και σχέσις πρὸς αὐτὸν ὡς πατέρα ἐστὶ πάλιν διὰ τοῦ υἱοῦ δυνατῆ. Αὕτη ἐστὶν ἢ θεωρία τῆς Γραφῆς περὶ τῆς θείας ὀργῆς. Ἡ βούλησις, ἢ ἐν τῷ Β, και δι' ἧς ὁ κόσμος διαμένει, ἠγέρθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἠρέθη, ἐξήφθη, και δὲν εἶναι πλέον ἢ πρώτη, ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς ἠρεμίας ἐγερθεῖσα. Ἡ ἐξ ἀπαντος θὰ ἴστατο ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ πατρὸς, ἀφ' οὔ τὸ ὄν ἀπηλλοτριώθη διὰ τοῦ ἀνθρώπου (τὸ ὄλον ὄν· διότι πάντα εἰς τὸν ἀνθρώπον ἀπέβλεπον· και εἰς αὐτὸς, ἐν ᾧ τὸ τέλος πάντων ἔκειτο, ἀπὸ τῆς θείας ἐνότητος ἀπεσύρετο, ἔπρεπε πάντα νὰ ἀκολουθήσωσι τῇ ἀπαλλοτριώσει)· ἀφ' οὔ τοῦτο ἐγεινεν, ἦτο ἐξ ἀπαντος ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ πατρὸς νὰ ἀποσύρῃ τὸ ὄλον ὄν (πάντα), ἀλλὰ δὲν θὰ ἠβούλετο τὴν δημιουργίαν, τὸ ἀποσύρεσθαι οὐκ ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐξάγειν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίου ἠθέλησε τὴν δημιουργίαν νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὴν προσωπικότητα τὴν τεθεῖσαν ἐκτὸς τοῦ θεοῦ και στερηθεῖσαν τῆς πραγματικῆς θεότητος, ἥτις ἀπὸ τοῦ ὄντος δὲν παραιτεῖται, ὃ αὕτη διὰ τῆς φύ-

σεώς της ἦτο προωρισμένη νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν οὐσίαν. Μόνον ἐν τῇ προνοίᾳ καὶ προθέσει ταύτη τοῦ νὰ δώσῃ τῷ ἀπολωλῶτι, ἐκ τοῦ θεοῦ πεπτωκότι ὄντι ταύτην τὴν προσωπικότητα πρὸς ἐπαναγωγὴν, ἡδύνατο νὰ βούληται τὸν κόσμον· ἐστὶ λοιπὸν τῇ θείᾳ βουλήσει σύμφωνον, ἵνα ἡ τὸ Β ἀναιροῦσα δύναμις τηρήσῃ τὴν ἀναφορὰν τῆς πρὸς αὐτὸν, ἵνα ταύτην τὴν ἀντίθεον ἀρχὴν, ἣτις κυρίως ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς θείας ὀργῆς, ὑπερνικήσῃ καὶ ἐξιλεώσῃ, ὡς πάλιν ἡ σχέσις πρὸς τὸν θεὸν ὡς πατέρα ἀντικατασταθῇ. Ἐκείνη ἡ καταστροφὴ, ἧς ἐνοχος ὁ ἄνθρωπος, ἦτο ἡ αἰτία, ὅτι ὁ υἱὸς ἐστερήθη τῆς δόξης του, ὅτι ἔπρεπεν ἐν νέᾳ ἰδιοδρανείᾳ, ἐν νέᾳ ἀντιστροφῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου προξενηθεῖσθαι, νὰ ἐπαναγάγῃ πάντα, ἢ βέλτιον εἰπεῖν ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν ἄνθρωπον, ὃν δὲν ἐγκατέλιπεν, εἰ καὶ οὗτος κυρίως ἦτο ὁ ἐχθρὸς τῆς δόξης του, ἐν δευτέρᾳ δημιουργίᾳ πρὸς τὴν αἰδίου ζωῆν, πρὸς ἣν ἐξ ἀρχῆς προώριστο· ἡ νέα αὕτη ἀναίρεσις τῆς δόξης τοῦ υἱοῦ οὐδὲν μεταβάλλει ὡς πρὸς τὸ κύριον καὶ τελευταῖον τέλος τῆς δημιουργίας, ὃ ἦν ἀπ' αἰῶνος προεγνωσμένον καὶ προωρισμένον.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ πατρὸς δὲν ἡδύνατο νὰ προβῇ εἰμὴ μέχρι τῆς γεννήσεως ἐκείνης τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ προσφθείσεως ἐνότητος, δι' ἧς πάντα ἐν τῷ θεῷ ἀπεφασίσθησαν καὶ ἐτελέσθησαν, καὶ εἰ μὴ ἡ ἐνότης διεσπάσθη, δὲν ἡδύνατο ὁ πατήρ, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ εἰσέλθῃ εἰς γένεσιν, ἦττον δ' εἰς ἐκτὸς τοῦ θεοῦ, νὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὴν πάλιν· τοῦτο ἡδύνατο νὰ γείνη μόνον διὰ τοῦ υἱοῦ, ὃς διὰ τοῦ χωρισμοῦ ἐτέθη ἐκτὸς τοῦ πατρὸς καὶ αὐτοῦ ἀνεξάρτητος. Μόνον ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν υἱὸν ὡς ἀνεξάρτητον προσωπικότητα ἡδύνατο ὁ πατήρ νὰ θέλῃ κόσμον, ὃν, ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Δυνάμει μόνου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ υἱοῦ ἦτο κόσμος τοῦ ἀκινήτου, εἰς τοῦτο τὸ νόημα αἰδίου καὶ ἀμεταβλήτου ὄντος δυνατὸς (διότι ὁ υἱὸς ἐστὶ καὶ ἐν τῇ δημιουργίᾳ ὡς δημιουργικὴ αἰτία, εἰς τὸ τέλος δὲ αὐτῆς καὶ ὡς υἱὸς), οὐχὶ οὗτος ὁ κόσμος τοῦ ἐλευθέρου, κινητικοῦ ὄντος, ὃ ὡς τὰ ἄληθως δημιουργικὸν θεωροῦμεν, διότι τὸ δημιούργημα ἴσταται κατὰ πρῶτον ἀπέναντι τοῦ δημιουργοῦ ἀνεξάρτητον αὐτοῦ καὶ ἐλευ-

θερὸν, οὐχὶ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ. Οὗτος ὁ κόσμος τοῦ ἐλευθέρου, κινητικοῦ ὄντος, ὃς ἐστὶ κυρίως ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου, ἦτο μόνον δυνάμει τοῦ υἱοῦ δυνατὸς, περὶ οὗ διὰ τοῦτο ἐλέχθη, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, ἐν αὐτῷ, τουτέστιν ὡς πρὸς αὐτὸν (ἀντὶ τῆς διὰ), δι' αὐτοῦ (υἱοῦ) πάντα ἐγένετο· ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ τοῦ υἱοῦ, ὅτι ἦν ἐν τῷ νῷ τοῦ πατρὸς πρὸ τῆς δημιουργίας. Ὁ πατήρ, λέγει, δημιουργεῖ τὸ συγκεκριμένον, ἵνα παραδώσῃ τῷ υἱῷ, ὡς προβλέπων ὅτι αὐτὸ θέλει πέσει ἀπ' αὐτοῦ· αὐτὸ παραδίδει τῷ υἱῷ ὡς ἀνεξαρτήτῳ γενομένῳ ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ὡς ὁ Χριστὸς λέγει: πάντα παρεδόθη μοι παρὰ τοῦ πατρὸς μου. (Λουκ. 10, 22.).

Καθόλου λοιπὸν ἔχομεν, λέγει, νὰ διακρίνωμεν δύο χρόνους 1) τὸν χρόνον τοῦ πατρὸς, ὅπου τὸ ὄν ἦν ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ υἱὸς οὐπω ὡς ἀνεξάρτητον πρόσωπον τεθεῖς, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ πατρὶ. 2) Τὸν χρόνον τοῦ υἱοῦ. Οὗτός ἐστὶν ὁ χρόνος τούτου τοῦ κόσμου, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐστὶν ὁ υἱὸς ἀνεξάρτητος τοῦ πατρὸς, ἐκτὸς αὐτοῦ· αὐτῷ ὁ πατήρ παρέδωκε τὰ πάντα.

Καὶ ἐνταῦθα δὲ διακρίνονται πάλιν δύο περίοδοι τοῦ υἱοῦ· ἡ πρώτη ἐστὶν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Β, ὅτε ἐφανερώθη ἡ τῆς θείας ὀργῆς ἀρχὴ, ἣτις ἔπρεπε νὰ μελῆ ἐν τῷ βάθει. Ὅτε ἡ ὅλη δύναμις τῆς ἀρχῆς ταύτης ἦτο ἠνωμένη, ἦτο ἡ ἐξιλεούσα, μεσιτεύουσα προσωπικότης εἰς μέγιστην ἀποθετικότητα, εἰς μέγιστον περιορισμὸν, εἰς μέγιστον βαθμὸν πάσχουσα (τὸ πάσχειν, λέγει, ἔχει τὴν ἐναντίαν σημασίαν τοῦ δοξασθῆναι): ἡ δευτέρα προσωπικότης ἐστερήθη τῆς δόξης, ἣν εἶχε παρὰ τῷ πατρὶ καὶ σὺν αὐτῷ, ἦτο ἐν τῷ πάσχειν. Ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συνειδῶτι θέσιν, ἀπεκλείσθη αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἐλευθέρῳ· ὡς δὲ μὴ ἐλευθέρῳ δὲν ἡδύνατο νὰ ἐνεργῇ κατ' ἐλευθέραν βούλησιν, ἀλλὰ φύσει, ἐξ ἀνάγκης, ὡς ἐν τῇ δημιουργίᾳ· αὕτη ὁμοίως ἡ ἀποθετικὴ κατάσταση καὶ παθητικὴ, εἰς ἣν ἐτέθη, φέρει αὐτὴν εἰς ἑαυτήν· πρέπει διὰ φυσικῆς καὶ ἀναγκαίας ἐνεργείας νὰ καταστήσῃ ἑαυτὴν Κύριον τοῦ ἀθέου ὄντος· τοῦτο δὲ δύναται νὰ γείνη μόνον δι' ἰδιοδρανείας, ὅπου ἐστὶ μόνον ὡς ἐλευθέρως ἐνεργοῦσα δύναμις. Ὁ χρόνος,

ἐν ᾧ πρέπει κατὰ φύσιν καὶ οὐχὶ κατὰ βούλησιν νὰ ἐνεργῇ, ἐστὶν ὁ τοῦ ἔθνισμοῦ· ἄρα ἡ πρώτη περίοδος τοῦ υἱοῦ, καθ' ἣν πάσχει, ἐστὶν ὁ ἔθνισμός· ἡ δὲ δευτέρα ἀρχεται, ὅταν ἡ δύναμις αὕτη γενομένη Κύριος τοῦ ὄντος βλέπῃ ἑαυτὴν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ νὰ ποιήσῃ κατὰ βούλησιν, τὸ ὄν νὰ παραδώσῃ τῷ πατρὶ. Ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου τῆς ἐλευθερίας τῆς δευτέρας προσωπικότητος ἀρχεται νέος χρόνος, ὁ χρόνος τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς ἐν τῷ χριστιανισμῷ, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου εἶναι περιεχόμενον τῆς ἐλευθέρας πράξεως τῆς δευτέρας προσωπικότητος.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξέθηκεν ὁ Σχελλίγγιος τὴν κατάστασιν, τὴν περιοχὴν καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ὅλης αὐτοῦ ἐπομένης ἀναπτύξεως. Ἐντεῦθεν ποιεῖ τὴν μετάβασιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς μυθολογίας καὶ ἀπ' αὐτῆς διὰ τῶν μυστηρίων εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀποκαλύψεως.

α) Φιλοσοφία τῆς μυθολογίας.

Τὸ μυστήριον τῆς ὅλης περὶ μυθολογίας ὑποθέσεως τοῦ Σχελλίγγιου ἐστὶν, ὅτι ἡ μυθολογία μόνη ἐξηγεῖ αὐτὴ ἑαυτὴν καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα φιλοσοφικὴ ὑπόθεσις καὶ πᾶσα ἀποκάλυψις παρίσταται περιττή.

Τὴν φιλοσοφίαν τῆς μυθολογίας διαίρει ὁ Σχελλίγγιος εἰς τρία, α) τὸ κριτικόν, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν διαφορῶν τῆς μυθολογίας δοξασιῶν (1), β) τὸ φιλοσοφικόν, τὸ πραγματευόμενον φιλοσοφικῶς περὶ θεμελιώσεως τῆς μυθολογίας, καὶ γ) τὸ πραγματικόν, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν μυθολογιῶν τῶν διαφορῶν ἔθνων.

Ὁ Σχελλίγγιος θεωρῶν, πρὸς θεμελιώσιν ὀρθῆς περὶ μυθολογίας θεωρίας, ἀναγκαῖον τὸ νὰ ἐξετάσῃ τὰς ὑπαρχούσας καὶ ἐνδεχομένας θεωρίας καὶ εὖρη τὴν ἀληθῆ, ἐκθέτει τὰς διαφορὰς δοξασίας ἐν τῷ πρώτῳ μέρει, τῷ κριτικῷ, διακρίνων τοιαύτας,

(1) Τὸ κριτικὸν τοῦτο μέρος, ὃ ἐξέδασκεν ἐν συνεχείᾳ μετὰ τῶν δύο ἄλλων καὶ προέταττεν, ἐξέδωκεν ὁ υἱὸς τοῦ Λυγουάτος ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν περιεχόντων συγγραμμάτων του.

αἰτινες οὐδεμίαν ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἀναγνωρίζουσιν ἀλήθειαν, τοιαύτας, αἰτινες ἐν αὐτῇ ἀναγνωρίζουσι μὲν ἀλήθειαν, οὐχὶ ὅμως ὡς τοιαύτην, τουτέστιν ὑποθέτουσιν ἀλήθειαν ἀλληγορικὴν, καὶ τρίτον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θεωρίαν ἀναγνωρίζουσαν ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἀλήθειαν ὡς τοιαύτην, τουτέστι ταυτηγορικὴν.

1) Περὶ τῆς πρώτης δοξασίας ἀναφέεται τὸ ζήτημα, πότερον ἐκλαμβάνεται ἡ μυθολογία ἀλήθεια ἢ οὐ; ἡ δὲ λύσις τούτου τοῦ ζητήματος εἶναι, ὅτι ἡ μυθολογία δὲν εἶναι ἀλήθεια, ἀλλ' ἐπινόησις.

Ἐπειδὴ ὁ κατὰ πρῶτον μανθάνων μυθολογίαν νομίζει αὐτὴν ὡς ἀλλότριον, ἀναγκάζεται νὰ παραστήσῃ ἑαυτῷ, πῶς ἔχει νὰ ἐκλάβῃ αὐτὴν, πῶς νὰ νοήσῃ, πῶς προῆλθεν αὕτη; Τὰ τρία ταῦτα ζητήματα μεταβαίνουν εἰς ἄλληλα καὶ εἰσὶν ἐν μόνον κυρίως· ἀπὸ τοῦ πρώτου γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὸ δεύτερον καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ τρίτον.

Ἐν τῷ κριτικῷ μέρει προτίθεται ὁ Σχελλίγγιος δι' ἀναιρέσεως τῶν ὑπαρχουσῶν καὶ ἐνδεχομένων θεωριῶν νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θεωρίαν.

Ὁ Σχελλίγγιος κατὰ πρῶτον ἐξετάζει τὴν σχέσιν τῆς μυθολογίας πρὸς τὴν ποίησιν. Ἐὰν, λέγει, ἡ μυθολογία ἐκληφθῆ μῦθος, ἐκλαμβάνεται καὶ ἐπινόησις.

Ἡ δοξασία, ἡ ὑποθέτουσα τὴν μυθολογίαν παραγομένην ἐκ τῆς ποιήσεως, οὐ εἶχε τὸ νόημα, ὅτι αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις εἰσὶν ἐπινοήματα, ἐπομένως ἡ ἐξήγησις αὐτῆς οὐ ἀπέκλειε πᾶσαν φιλοσοφικὴν ἔννοιαν. Ἡ δοξασία ὅμως αὕτη κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι ὀρθή, διότι πᾶσα ἐπινόησις ἔχει βάσιν τινά, ἐξ ἧς πηγάζει, διότι οὐδὲν δύναται ἐκ τοῦ ἀέρος νὰ ἐπινοηθῆ· ἡ ἐλευθέρα ποίησις ἐξ ἑαυτῆς ἐπινοοῦσα ἔχει ὑπόθεσιν οὐχ ἥττον τὰ πραγματικὰ καὶ κοινὰ τοῦ ἀνθρώπινου βίου συμβάντα. Πῶς ὅμως δύναται ἡ μυθολογία νὰ ᾖ περιεχομένου κενή, ἐν ᾧ πᾶσα ἐπινόησις δεῖται βάσεώς τινος, ἡ δὲ βᾶσις τῆς μυθολογίας ἐστὶ φυσικὴ καὶ ὡς τοιαύτη δὲν εἶναι ἐπινόησις;

Τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου ἔχουσι βάσιν πραγματικὴν, δηλαδή τὴν τότε ὑπάρχουσαν ἰδέαν περὶ θεῶν, τὴν περὶ αὐτῶν πίστιν, ἐπο-

μένως αὐτὴν ὑποθέτουσι· διὰ τοῦτο ἡ μυθολογία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπινοηθῆ. Οἱ ἰσχυριζόμενοι τὴν μυθολογίαν ἐπινόησιν τῶν ποιητῶν ἠδύνατο νὰ ἀναφέρωσι πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῶν τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδότου (II, 53) ἀναφέρον, ὅτι ὁ Ὀμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος εἰσιν οἱ ποιήσαντες τοῖς Ἕλλησι Θεογονίαν. Ἐν τῇ χωρίῳ τούτῳ ἐστὶν ὑπ' ὄψιν ἡ ἱστορία τῶν Θεῶν. Τοὺς θεοὺς ὅμως ἀμφότεροι ὑποθέτουσι γνωστούς, διότι ὁ Ὀμηρος γνωρίζει θεοὺς, ναοὺς, βωμοὺς, θυσίας καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Ἐντεῦθεν δ' ἐπεταί, ὅτι ὁ Ὀμηρος καὶ Ἡσίοδος δὲν ἐπενόησαν τοὺς θεοὺς, διότι οὗτοι ὑπῆρχον πρὸ αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον αὐτοὺς διέκριναν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν αὐτοῖς ἀπέδωκαν. Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἡροδότου ἀναφέρεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Πελασγῶν καὶ Ἑλλήνων. Ἐπὶ τῶν Πελασγῶν ἡ θεογονία ἦτο ἀόριστος, τὸ συνειδὸς ἀνελεύθερον. Ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Πελασγῶν ἐποχῇ, δηλαδὴ προελληνικῇ, δὲν ἠδύνατο ποίησις νὰ προέλθῃ, διότι ἡ ποίησις προέρχεται μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ συνειδὸτος· μετ' αὐτὴν ἀναφαίνεται τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν ἔθνων μετὰ τοῦ Διός. Ἐν τοῖς ἔπεσι τοῦ Ὀμήρου λάμπει τὸ νέον, οἱ θεοὶ ἀναφαίνονται νέοι καὶ ἡ θεογονία ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἀναπτυσσομένη καὶ ἐκφραζομένη.

Ἐπὶ Ὀμήρου φαίνεται ὁ οὐρανὸς παιδρὸς καὶ ὠραῖος, λέγει, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐσβέσθη τὸ σκοτεινὸν παρελθόν, καὶ τὰ πάθη ἐξέλειψαν, ἀ ἠσθάνετο τὸ συνειδὸς.

Ἡ θεογονία ἐστὶν ἀρχαιοτέρα τῆς ποιήσεως. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν ὑπῆρχε ποίησις, διότι αὕτη ὑποθέτει ἐλεύθερον συνειδὸς, ὃ ὅμως ἐν τῇ μυθολογίᾳ νὰ ὑπάρχῃ εἶναι ἀδύνατον.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ἡ μυθολογία ἐστὶ τῆς ποιήσεως ἀρχαιοτέρα.

Ἐὰν ἡ μυθολογία ἦτο ἐπινόησις τῶν ποιητῶν, οὐ ἦτο πάντως καὶ ἡ Ἰνδική. Ἡ Ἰνδικὴ ὅμως μυθολογία ἐστὶν ἀντιποιητικὴ, καὶ ἡ ποίησις παρὰ φύσιν.

Ὡς δ' οἱ Ἰνδοὶ καθαρὰν ποίησιν δὲν ἔχουσι, διότι τὰ ποιήματα αὐτῶν εἰσὶ φαντάσματα τερατοειδῆ, οὕτως οὐδὲ οἱ Φοίνικες, οὐδὲ οἱ Αἰγύπτιοι, οὐδὲ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ μόνον οἱ Ἕλληνες,

διότι οἱ ψαλμοὶ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἰουδαίων δὲν εἶναι ποιήσεις καθαρὰ. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι τῆς ποιήσεως ἀρχαιοτέρα ἐστὶν ἡ μυθολογία, ἐπομένως ἡ ποίησις ἐπήλασεν ἐκ τῆς μυθολογίας, ὡς καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἱστορία.

Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ φιλοσοφικὴ δοξασία, τουτέστιν ἡ ἐκ τῶν φιλοσόφων παράγουσα τὴν μυθολογίαν, ὑποθέτει τὴν μυθολογίαν ἐπινόησιν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ ποίησις καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκ τῆς μυθολογίας προέρχονται, ἐπεταί, ὅτι ἡ μυθολογία ὡς ἀρχαιοτέρα καὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας δὲν ἠδύνατο ἐξ οὐδετέρας νὰ παραχθῆ.

Ἐπειδὴ ἡ μυθολογία δὲν εἶναι ἐπινόησις, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπινοηθῆ, εἴτε ἐκ ποιητῶν εἴτε ἐκ φιλοσόφων, ἐπομένως δὲν προήλθεν ἐξ ἀτόμων, ἀλλ' ἐξ ὅλου τοῦ ἔθνους, ἢ βέλτιον εἶπεῖν ἐξ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἐπειδὴ ἐξ ὅλης, ἐστὶ φαινόμενον κοινόν, καὶ ἐπομένως ὡς τοιοῦτον ἔχει καταγωγὴν παγκόσμιον· διὰ τοῦτο ἡ μυθολογία, ἡ ποίησις, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἱστορία, οἱ νόμοι κτλ. προέρχονται συγχρόνως μετὰ τοῦ ἔθνους (1).

2) Ἡ δ' ἀλληγορικὴ δοξασία ὑποθέτει, ὅτι οἱ θεοὶ τῆς μυθολογίας δὲν ἐπιστεύοντο ὡς τοιοῦτοι, ἀλλ' ὅτι ἄνθρωποι καὶ ἀνθρώπινα γεγονότα ὑπελήφθησαν θεοί, ὡς ἐδόξαζεν ὁ Εὐήμερος καὶ ἄλλοι.

Ἄλλοι δ' ἐδόξαζον, ὅτι οἱ θεοὶ τῆς μυθολογίας ἦσαν ἀντικείμενα φυσικὰ, ἀ ποιητικῶς παρεστάθησαν ὡς πρόσωπα· ἄλλοι δὲ πάλιν ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἔβλεπον τὴν ἱστορίαν τῆς φύσεως, ἄλλοι ἀλληγορίαν τῆς κατ' ἔτος τοῦ ἡλίου κινήσεως διὰ τοῦ ζωδιακοῦ, ἄλλοι κοσμογονίαν καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων οἱ μὲν Ἑπικούρειοι ἠσπάσαντο τὴν τοῦ Εὐήμερου ἐξήγησιν, οἱ δὲ Στωϊκοὶ τὴν φυσικὴν καὶ οἱ νέοι Πλατωνικοὶ τὴν μεταφυσικὴν. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων Γοττφρείδος Ἑρμάννος ἐν τοῖς ὀνόμασι τῶν Θεῶν τῆς μυθολογίας ἔβλεπεν ἐπιστημονικὰς ὀνομασίας τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὀνόματα κατηγορούμενα μορφῶν, δυνάμεων, φαινομένων, ἐνεργειῶν τῆς φύσεως. Ὁ Ἑρμάννος δὲν

(1) Einleit. in die Phil. der Mythol. Vorles. 1 καὶ 3.

προσωποποιεί τὸ ἀντικείμενον, ἀλλὰ μόνην τὴν ἔκφρασιν· τέλος δ' ἐν τοῖς μύθοις δὲν εὐρίσκει ὑποθέσεις, ἀλλὰ θεωρίας, καὶ ἐν τῇ μυθολογίᾳ βαθεῖαν σοφίαν.

Τὸ χάος καθ' Ἑρμάννον ἐστὶ τόπος κενός, ἡ γῆ ἡ πρώτη ὕλη τῆς γενέσεως, ὁ ἔρως ὁ σύνδεσμος.

Τὰ τρία τοῦ τόπου τέκνα εἰσὶν ἔρεβος, νύξ καὶ ἡμέρα· ἡ γῆ γεννᾷ τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς Τιτᾶνας, ὧν ἔσχατός ἐστιν ὁ Κρόνος.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ χάος ἐστὶν ἔννοια ἀφηρημένη, καὶ διὰ τοῦτο φιλοσοφική· τοῦτο ὅμως δεικνύει, ὅτι κυρίως ἀπὸ Ἡσιόδου ἀρχεται ἐπιστημονικὸν συνειδός.

Κατὰ τοῦτον ὅμως τὸν τρόπον ἀφῆρσεν ἀπὸ τῆν μυθολογίας πᾶν θρησκευτικὸν περιεχόμενον ὡς ζητήσας νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μυθολογίαν διὰ θεωρίας κοσμογονικῆς.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μυθολογία καὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας προηγείται δὲν ἠδύνατο ὑπὸ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας νὰ παραχθῇ.

Ἐὰν μήτε ἡ δοξασία ἐπαρκῆ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια ἐν τῇ μυθολογίᾳ, μήτε ἡ ἑτέρα, ὅτι ὑπάρχει μὲν ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἀλήθεια, οὐχὶ ὅμως ὡς τοιαύτη, καθίσταται τρίτη ἀναγκαία ὅτι ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἐστὶν ἀλήθεια ὡς τοιαύτη.

β) Αἱ πρότεραι δοξασίαι ὑπέθετον, ὅτι ἡ μυθολογία δὲν εἶχε θρησκευτικὴν σημασίαν.

Ἡ ἐξήγησις, ὅτι ἡ φύσις ἀποθεοῦται, ὑποθέτει ἐν τῇ μυθολογίᾳ θεὸν, ὡς ἡ τοῦ Βολνεύου καὶ τοῦ Λουκουῆ.

Ὁ Δ. Οὖμος ὑπέθεσε τὸν πολυθεϊσμὸν ἀρχαιότερον τοῦ θεϊσμοῦ, ὁ δὲ Βιλέλμος Ἰόνσιος παρετήρησεν ὁμοιότητας τῶν παραστάσεων τῶν ἀρχαίων ἔθνων μετὰ τῶν ἑλληνικῶν, καὶ ὁ Φρειδερίκος Κρεῦτζερὸς ὑπέθεσεν ὅλον τι, ὃ κατεστράφη, καὶ ὅτι τὰ τρίμματα αὐτοῦ τὰς διαφόρους ἀποτελοῦσι μυθολογίας. Ἰσομένως ὁ Κρεῦτζερὸς ὑποθέτει τὸν μονοθεϊσμὸν πρότερον τοῦ πολυθεϊσμοῦ.

Ὅλαι δ' αὗται αἱ θεωρίαι ὑποθέτουσιν ἔθνη· πῶς ὅμως ἐγένοντο ἔθνη; Τί ἐστὶν ἔθνος; ἐὰν ἔθνος ἐκληθῇ σύλλογος ὁμοειδῶν ἀτόμων, ἔθνος θὰ ἦσαν καὶ οἱ μύρμηκες καὶ αἱ μέλισσαι.

διὰ τοῦτο πρὸς γένεσιν ἔθνους ἀπαιτεῖται κοινὸν συνειδός καὶ κοινὴ περὶ θεοῦ καὶ κόσμου ἰδέα.

Ἡ μυθολογία ὑπάρχει παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ ὅπου μυθολογία, ἐκεῖ καὶ ἔθνη, καὶ ὅπου ἔθνη, ἐκεῖ καὶ μυθολογία. Ὅλαι αἱ μυθολογίαι ἔχουσι κοινὴν συγγένειαν, ἡ δὲ κοινὴ συγγένεια αὐτῶν δεικνύει τὴν κοινὴν αὐτῶν καταγωγὴν.

Τινὲς ὑπέθεσαν ὅτι τῶν μυθολογιῶν ἡ συγγένεια ἐξηγεῖται δι' ὑποθέσεως πρώτου τινὸς ἔθνους, ἐξ οὗ αἱ μυθολογίαι εἰς τὰ ἔθνη μετεδόθησαν. Αἱ μυθολογίαι ὅμως κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὑποτίθενται κατὰ συμβεβηκός.

Κατὰ τὰς περιγραφὰς ἀξιοπιστῶν περιηγητῶν οἱ ἄγριοι τῆς νοτιοῦ Ἀμερικῆς οὔτε κοινωνικῶς ζῶσιν, οὔτε θρησκείαν ἔχουσιν, οὔτε γλώσσαν, οὔτε νόμους, οὔτε ἀναμνήσεις, οὔτε ἱστορίαν, ἀλλὰ ζῶσιν ὡς τὰ θηρία. Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἔθνη ἀνευ μυθολογίας δὲν εἶναι ἔθνη· ἐκ δὲ τούτου τεκμαίρεται, ὅτι οὔτε τὸ ἔθνος τὴν μυθολογίαν ποιεῖ, οὔτε ἡ μυθολογία τὸ ἔθνος, ἀλλ' ὅτι ἔθνη καὶ μυθολογίαι συγγενῶνται συγχρόνως. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ἡ δοξασία, ὅτι ἡ ποίησις παράγει τὴν μυθολογίαν, καὶ ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ πηγὴ αὐτῆς, ἀναιρεῖται βίβηδόν, διότι ἡ μυθολογία ἐστὶν ἡ πηγὴ καὶ ἡ τύχη τῶν ἔθνων· καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος, ὅτι ἡ μυθολογία οὔτε πρὸ τοῦ ἔθνους, οὔτε μετὰ τὸ ἔθνος προέρχεται, ἀλλὰ συγχρόνως μετ' αὐτοῦ, ἀναιρεῖ ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε δοξασίας. Πῶς λοιπὸν ἐγένοντο ἔθνη; μετὰ τῆς λέξεως «ἐγένοντο» συνεπάγεται ἡ ἔννοια ὅτι ὑπῆρχε χρόνος, καθ' ὃν ἔθνη δὲν ὑπῆρχον.

Τότε δὲ κατὰ Σχελλίγγιον ὑπῆρχεν ἓν μόνον γένος ὁμογενές, διότι καὶ αἱ φυλαὶ οὕτω ἀποτελοῦσιν ἔθνος, διότι εἰσὶ γένη ὁμογενῆ. Πῶς ὅμως αἱ φυλαὶ γίνονται ἔθνη; διὰ χωρισμοῦ ἔθνη δὲν προέρχονται, διότι τὰ μέρη εἰσὶν ὁμογενῆ· φυσικὰ συμβάντα, οἷον σεισμοί, ἐκρήξεις καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, οὐδέποτε ἠδύναντο νὰ παραγάγωσιν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν, καὶ ἐπομένως ἔθνη· ἀρα αἷτια ἐσωτερικὰ πρέπει νὰ διαίρεσῃ, τὰ διαίρεθέντα νὰ καταστήσῃ ἀνόμοια, τουτέστιν ἔθνη.

φυλαί, ἐν αἷς ἰδιοδράνεια ἔλαβεν χώραν, ὑπερνικήσασαι αὐτὴν

ἀνυψώθησαν εἰς τὸ πνευματικὸν καὶ ἐγένοντο ἔθνη· αἱ δὲ μὴ νικήσασαι διέμειναν ἐν ἐκείνῃ τῇ καταστάσει, ἐν ἣ διατελοῦσιν αἱ διάφοροι φυλαί.

Ἡ φυσικὴ διαφορά (τὸ μέλαν, τὸ λευκὸν κτλ.) δὲν εἶναι αἰτία, ἀλλὰ φαινόμενον, δεικνύον τὰς πνευματικὰς κινήσεις, αἰτινές εἰσι συνδεδεμέναι μετὰ τῆς γενέσεως τῶν ἔθνων. Καὶ αἱ φυσικαὶ διαφοραὶ καὶ αἱ νόσοι εἰσι παράλληλα συμπτώματα μεταμορφώσεως πνευματικῆς. Ταῦτα δ' ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης διὰ πνευματικῆς κρίσεως διηρέθη εἰς φυλάς καὶ αὗται εἰς ἔθνη· ἐπομένως τὰ ἔθνη προῆλθον δι' αἰτίων ἐσωτερικῶν καὶ οὐχὶ ἐξωτερικῶν.

Κατὰ τὴν Π.Α. ἡ γένεσις τῶν ἔθνων συνδέεται μετὰ τῆς τῶν γλωσσῶν ἢ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν ὑποθέτει ἀλλοίωσιν τοῦ συνειδότος, κλονισμόν.

Μετὰ τῆς πνευματικῆς τῶν ἔθνων ἀναπτύξεως καὶ τὰ φυτὰ βελτιοῦνται καὶ νέα ἀναβλαστάνουσιν, αἱ νόσοι μεταβάλλονται, νέα ἀναφαίνονται· ἐνὶ λόγῳ ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἔθνων δὲν προῆλθεν ἐξωθεν, ἀλλ' ἐσωθεν.

Τὴν ἐξ ἑνὸς ζεύγους καταγωγὴν τῶν ἔθνων θεωρεῖ ὁ Σχελλίγγιος δυσἀπόδεικτον, τὴν δὲ περὶ αὐτοχθόνων δοξασίαν τοῦναντίον εὐἀπόδεικτον.

Τὴν διαφορὰν τῶν φυλῶν τινες θεωροῦσιν αἰτίαν τῆς τῶν ἀνθρώπων διαφορᾶς· ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη κατενικήθη καὶ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων· τοῦτο δ' ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ ἔθνη οὔτε κατὰ φυλάς ἐπήγασαν καὶ διηρέθησαν, οὔτε τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη εἰσιν ἡ εὐγενεστέρα φυλὴ, ἀλλ' ὑψώθησαν εἰς τὸ πνευματικόν, διότι κατενίκησαν πᾶς διαφορᾶς· αἱ φυλαί, αἱ μὴ νικήσασαι τὰς διαφορὰς, εἰσιν εἰς τοῦτο ἀνίκανοι. Ἡ συνύπαρξις ὁμοειδῶν ἀτόμων ἐν ἐνὶ τόπῳ ἔθνος δὲν ἀποτελεῖ, ἀλλ' ἡ ὁμοιότης τοῦ συνειδότος· τὸ κοινόν ὅμως τοῦτο ποῦ ἀλλαχοῦ δύναται νὰ εὑρεθῇ παρ' ἐν κοινῇ περὶ κόσμου ἰδέα, καὶ αὕτη ἐν τῇ μυθολογίᾳ; διότι φαίνεται ἀδύνατον ἔθνος νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ μυθολογίας.

Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἔθνων δὲν προῆλθεν ἐξωθεν, ἀλλ' ἐσωθεν, πνευματικῶς, καὶ ὅτι διὰ τῆς διαίρεσεως

τοῦ συνειδότος ἔθνη ἐγένοντο καὶ μετὰ τῆς γενέσεως αὐτῶν καὶ ὁ πολυθεϊσμός. Εἰσὶ μὲν φυλαί, ὡς αἱ τῆς νοτείου Ἀμερικῆς, αἰτινές ζῶσιν ἄνευ μυθολογικῶν παραστάσεων, αὗται ὅμως ζῶσιν ὡς θηρία καὶ ἔθνος δὲν ἀποτελοῦσιν· αὐτοῖς ἐλλείπει ἐνότης καὶ συγγένεια τοῦ συνειδότος καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα δὲν εἶναι ἔθνη· πᾶν ἔθνος ἔχει τὸν νόμον τοῦ βίου καὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ ἔλαβε μετὰ τῆς ἐμφύτου ἐν αὐτῷ ὡς ἔθνει θεωρίας περὶ κόσμου, καὶ αὕτη περιέχεται ἐν τῇ μυθολογίᾳ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ἡ μυθολογία μετὰ τοῦ ἔθνους συγχρόνως παράγεται, δὲν δύναται παρ' ἄλλων ἔθνων νὰ μεταδοθῇ· ἡ πηγὴ τῆς μυθολογίας ἀνάγεται εἰς χῶρον, ὑποῦ χρόνος δὲν ὑπάρχει πρὸς ἐπινόησιν.

Ἐὰν καὶ τῆς γενέσεως τῶν γλωσσῶν προηγήθη κλονισμός τοῦ συνειδότος, φανερόν εἶναι ὅτι μετ' αὐτῆς γίνεται μετάβασις εἰς ἑτέραν κατάστασιν, δηλαδή εἰς ἔθνη· εἰς τοῦτο τὸ νόημα λέγει ὁ Ἡρόδοτος περὶ τῶν Πελασγῶν, ὅτι τὸ Πελασγικὸν ἄμα τῆ εἰς Ἑλλήνας μεταβολῇ καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε· διὰ τοῦτο, ἐφ' ἕσον τὸ ἔθνος εἶναι ἀόριστον, ῥέον, τοσοῦτον καὶ ἡ γλῶσσα καὶ οἱ νόμοι καὶ λοιπὰ εἰσιν ἀόριστα, ῥέοντα, καὶ ὅταν τὸ ἔθνος ὀρισθῇ, ὀρίζεται καὶ ἡ γλῶσσα καὶ λοιπὰ· ὥστε καὶ ἡ γένεσις τῆς γλώσσης ἐστὶ σύγχρονος μετὰ τῆς τοῦ ἔθνους. Καὶ ἐν ὁ πολυθεϊσμός εἰς τὰ ἔθνη εἰσεχώρησεν, ἐν τῷ αἰσθηματι ὅμως αὐτῶν καὶ ὁ μονοθεϊσμός δὲν ἀνῆρέθη.

Ὁ Πλούταρχος τὴν ἀλλογλωσσίαν ἀποδίδει τῷ Ἀριμάνῃ, τὴν δ' ὁμογλωσσίαν τῷ Ἐρομάσῃ, καὶ ὁ ἀπόστολος τὸ γλῶσσαι λαλεῖν εἰς τὸν ἐθνισμόν, τὴν δ' ὁμογλωσσίαν εἰς τὸν χριστιανισμόν.

Αἱ λέξεις ὅμως αὗται, λέγει, δὲν εἶναι τυχαῖαι, ἀλλ' ἐνέμειναν ὡς ἀναμνήσεις περὶ τῆς τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους ἐνότητος. Τοῦτο τὸ περὶ ἐνότητος τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους αἰσθημα ἐνέπνευσεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ἀγωνίαν περὶ τῆς ἀπωλείας τῆς ἐνότητος, καὶ ἡ ἀγωνία αὕτη τοῦ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ ἢ διασωθεῖσθαι ἐνότητος ὤθησε τὰ ἔθνη εἰς ἐγκαθιδρυσιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, εἰς διατήρησιν τῶν τάξεων, ὡς ἐν Ἰνδίας, εἰς ἀνέγερσιν ἔργων μεγάλων, ὡς τοῦ πύργου τῆς Βαβυλώνας, τῶν Κυκλωπείων ἔργων, δεικνύοντων, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης διηρέθη εἰς

ἔθνη, ὅπως διατηρήσωσι τοῦλάχιστον τὴν ἐπὶ μέρους ἐνότητα, καὶ πρὸς τήρησιν αὐτῆς ἰδρυσαν κοινότητος, ἱεροὺς θεσμοὺς καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἔργα. Τοῦτο τὸ αἶσθημα ὠθησε καὶ τὰ ἔθνη εἰς μετάναστεύσεις καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἀρχικὴν τοῦ ἀνθρώπου σχέσιν πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐφ' ὅσον τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἤρχετο ὑπὸ μιᾶς ἀρχῆς, ἦτο ἡ ἀνθρωπότης ἐν γένος ὁμογενές· ἀμα ὅμως καὶ δευτέρα ἀρχὴ εἰς τὸ συνειδὸς εἰσεχώρησεν, ἔπρεπε διαφοραὶ ἐν αὐτῷ νὰ προέλθωσιν.

Ἐφ' ὅσον μίαν ἤρχεν ἀρχὴ ἐν τῷ συνειδότη, ὑπῆρχεν εἰς Θεός· ἀμα ἕτερος εἰς αὐτὸ εἰσεχώρησεν ἢ καὶ τρίτος, προῆλθε πολυθεϊσμός καὶ παρήγαγε τὸν κλονισμόν τοῦ συνειδότη καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ γένεσις τῆς μυθολογίας παρήγαγε τὴν τῶν ἐθνῶν γένεσιν καὶ τὸν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμόν, φανερόν εἶναι, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἀναιρῶν τὸν πολυθεϊσμόν θέλει προαγάγει καὶ τὴν ἔνωσιν τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς ἡ ὁμογλωσσία, τὸ εἰς ποιμῆν, μίαν ποιμῆν, καὶ ἄλλα εἰς ταύτην τὴν ἔνωσιν ἀναφέρονται.

Ἡ δὲ θηριώδης τῶν ἀγρίων λαῶν κατάστασις, ἣτις διέμεινε, δὲν πρέπει, λέγει, νὰ ἐκληφθῆ ὡς ἡ ἀρχαιοτάτη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατάστασις, οὐδ' ὅτι εἰς αὐτὴν ἔπεσον ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, ἀλλ' ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη τούτων τῶν φυλῶν εἶναι ἐξαγόμενον κρίσεως, ἦν αἱ φυλαὶ αὗται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερνικήσωσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκλείσθησαν τῆς κοινῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους προόδου καὶ δὲν ἀνυψώθησαν εἰς ἔθνη, ἀλλ' ἀπολέσαντα τὴν ἐνότητα, τὸν Θεόν, ἔμειναν ποιμῆναι ἀνευ ποιμένος, ὡς τὰ θηρία.

Τὸ γένος τοῦτο οὔτε κινήτην ἔχει περιουσίαν, οὔτε ἔθνη, οὔτε νόμους, οὔτε θρησκείαν, οὔτε ἱστορίαν· ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν ἔχον νοητικῆς ἐνότητος παρ' αὐτοῖς δεικνύται. Ἡ δοξασία τοῦ Σχελλιγγίου ἐστίν, ὅτι ἡ θρησκεία διαιρεῖ τὰ ἔθνη. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ μέχρι τοῦδε περὶ τῆς μυθολογίας δοξασίαι εἰσὶν ἡμαρτημέναι.

Ὁ Δ. Οὔμος ὑποθέτει ὅτι πρὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ ὑπῆρχε παν-

τελής ἀθεΐα καὶ ἐκ τῆς Θείας τῶν ἐκτὸς ἀντικειμένων ἐγείρεται ὁ ἀνθρώπος εἰς θρησκείαν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς ἐνυπῆρχε τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδότη, ἐξήτει ὁ ἀνθρώπος αὐτὸν ἐν τοῖς ἀστροῖς, τοῖς στοιχείοις, τοῖς φυσικοῖς ἀντικειμένοις καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῳ μορφῇ· ἀντ' αὐτοῦ ὅμως εὑρίσκειν τὰς τοῦ κόσμου ἀρχάς· διὰ δὲ τοῦτο ὁ πολυθεϊσμός δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῆ ἀθεϊσμός· Ὁ θεϊσμός, ὃν ὁ Οὔμος ὑποθέτει πρὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ, δὲν δύναται νὰ ᾔηται πρὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ, διότι ὁ θεϊσμός ὑποθέτει ἐντελῆ τοῦ λόγου ἀνάπτυξιν, οὐδ' ἡ ἀποκάλυψις δύναται κατὰ Σχελλιγγίου νὰ προηγηθῆ τοῦ πολυθεϊσμοῦ, διότι ἐν τῇ ἀποκαλύψει ὁ Θεὸς ἐστὶν ὠρισμένος, ἑαυτὸν ἀποκαλύπτων ὡς τὸν ἀληθῆ.

Ἡ γένεσις τῆς μυθολογίας κατὰ Σχελλιγγίου ἀναβαίνει ὑπὲρ πάντα χρόνον καὶ διὰ τοῦτο αὐτῆς δὲν ἠδύνατο νὰ προηγηθῆ θεωρία, διότι αὕτη συγγεννάται μετὰ τοῦ ἔθνους· ἡ μυθολογία δυνάμει οὔσα ἐν τῷ συνειδότη ἀναπτύσσεται βαθμηδόν, καὶ ἐπειδὴ βαθμηδόν, δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς Θείας τῶν ἐκτὸς ἀντικειμένων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ μυθολογία ἐστὶ τῷ συνειδότη ἔμφυτος, δὲν δύναται αὐτῆς νὰ προηγηθῆ θεωρία, δηλαδή ὁ θεϊσμός, ὡς ὁ Οὔμος δοξάζει, οὐδ' ἀποκάλυψις, Θεὸς ἀληθῆς, ὡς ὁ Κρεῦτζερος ἰσχυρίζεται.

Πῶς ὅμως ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ προῆλθεν ὁ πολυθεϊσμός; Ὁ Κρεῦτζερος ὑποθέτει τὰς διαφόρους μυθολογίας ὡς λείψανα τῆς παραμορφώσεως ἀποκαλύψεως, ὅλα δὲ τὰ λείψανα ἀποτελοῦσι τὰς μυθολογίας τῶν ἐθνῶν, τὸ ὅλον. Πρὸ δὲ τοῦ πολυθεϊσμοῦ ὁ Κρεῦτζερος ὑποθέτει ἔθνη.

Ἐπὶ ταύτης τῆς βαθμίδος ἴστατο καὶ ὁ Λεσσίνγιος, καὶ αὕτη ἡ δόξα, ὅτι ὁ πολυθεϊσμός ἐπήγαγεν ἐκ τοῦ μονοθεϊσμοῦ, ἦτο ἐπικρατοῦσα ἀπὸ τῶν χριστιανικῶν χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ὁ πολυθεϊσμός ἐνομίζετο διαστροφή τῆς ἀποκαλύψεως καὶ διμελισμένος μονοθεϊσμός.

Ὁ δὲ Σχελλιγγίος δὲν ὑποθέτει ἀληθῆ μονοθεϊσμόν, ἀλλὰ σχετικόν, δηλαδή τὸν Θεὸν τῷ συνειδότη ἔμφυτον· ἐν αὐτῷ κατ' ἀρχάς ἦτο ὁ πρῶτος Θεός, μετὰ δὲ τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ (εἰς Β) ἐδόθη δυνάμει ἡ ὅλη σειρά τῶν ἄλλων Θεῶν καὶ τὰ ἔθνη δυνάμει

ἐπήγασαν· και εἰς τοῦτο τὸ νόημα λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι πρὶν ἢ γείνωσιν οἱ Πελασγοὶ Ἕλληνες τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν δὲν ἐγνώριζον, ἀλλὰ ταῦτα ἐγνώσθησαν μετὰ τῆς τῶν ἔθνῶν γενέσεως. Καὶ ἂν ἡ κρίσις ἦτο σύγχρονος πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἢ διάκρισις ὁμοῦς ἐγένετο ἄλλου μὲν πρότερον, ἄλλου δὲ ὕστερον, τὰ δὲ ὕστερα ἔθνη παρέλαβον ὅλα τὰ τῶν προτέρων ἔθνῶν· διὰ τοῦτο καὶ αἱ μυθολογίαι τῶν ὑστέρων ἔθνῶν εἰσι τελειότεραι ἢ αἱ τῶν προτέρων· καὶ ἡ διαδοχὴ αὕτη τῆς τῶν ἔθνῶν ἀναπτύξεως ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ σχετικὸς, ὁ οὐσιώδης, ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμὸς ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς μυθολογίας. Ὁ Σχελλίγγιος ἀρχὴν τῆς μυθολογίας τὸν ἔμφυτον τῷ συνειδῶτι μονοθεϊσμὸν ὑποθέτων ἐκλαμβάνει αὐτὸν αἷτιον τῆς γενέσεως τῆς μυθολογίας καὶ τῶν ἔθνῶν.

Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὁ Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει γεγονὸς ἱστορικόν, ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ συνειδῶς ἦτο ἀδιαίρετον, ὑπῆρχεν ἐνότης, ἦρχεν εἰς θεός· καὶ ἐφ' ὅσον εἰς θεός, ἢ ἕλη ἀνθρωπότης ἀπετέλει ἓν γένος· ἅμα ὁμοῦς εἰς τὸ συνειδῶς ἕτερος θεός εἰσεχώρησε, διεμελίσθη ὁ πρότερος καὶ προῆλθε πολυθεΐα.

Ἡ πολυθεΐα ὁμοῦς κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ διττῆ, δηλαδὴ σύγχρονος, ὅταν πλείονες τάσσωνται ὑπὸ ἓνα, ὡς ὁ Ἀπόλλων, ὁ Ἥφαιστος, ὁ Ποσειδῶν ὑπὸ τὸν Δία, καὶ διαδοχικῆ, ὅταν εἰς διαδέχεται τὸν ἕτερον καὶ ἀρχεῖ ἐπὶ τινὰ χρόνον, ὡς ὁ Κρόνος διαδέχεται τὸν Οὐρανὸν καὶ ὁ Ζεὺς τὸν Κρόνον. Λιὰ τοῦ διαδοχικοῦ πολυθεϊσμοῦ ἡ μυθολογία καθίσταται ὀργανικῆ. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀπολύτου μονοθεϊσμοῦ δὲν ἐξηγεῖ τὴν μυθολογίαν καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλὰ μόνη ἢ τοῦ διαδοχικοῦ, καὶ μόνη αὕτη ἐξηγεῖ καὶ τὴν τῶν ἔθνῶν γένεσιν, καὶ τὴν τῶν γλωσσῶν, ὡς συνέπειαν ὀρησκευτικῆς κρίσεως, διότι καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἦρχετο ὑπὸ μιᾶς ἀρχῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἦτο μονοσύλλαβος, ὡς ἡ τῶν Σινῶν. Ἦις δὲ ἡ πρώτη ὀρησκεία ἦτο μονοθεϊσμὸς, ἔπειτα διθεϊσμὸς καὶ πολυθεϊσμὸς, οὕτω καὶ ἡ πρώτη γλῶσσα μονοσύλλαβος, ἢ δὲ ἔπειτα δυσύλλαβος, ὡς ἡ τῶν Σημιτικῶν ἔθνῶν, καὶ τέλος πολυσύλλαβος, ὡς ἡ τῶν Περσῶν, τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Βύρβακίων.

Οἱ ὑποθέτοντες πρὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ μονοθεϊσμὸν ἀληθῆ ὑπο-

θέτουν, ὅτι ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως (τοῦ ἀληθοῦς μονοθεϊσμοῦ) προῆλθεν ὁ πολυθεϊσμὸς· ἢ ὑπόθεσις ὁμοῦς αὕτη παραδέχεται μετάβασιν ἐκ τοῦ βέλτιονος εἰς τὸ χεῖρον, καὶ τὸν πολυθεϊσμὸν θεωρεῖ ἄσκοπον. Ὁ πολυθεϊσμὸς ὁμοῦς κατὰ Σχελλίγγιον προέθετο νὰ διαλύσῃ τὸν σχετικῶς ἓνα θεὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ χεῖρονος νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὸ βέλτιον.

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἀπολύτου καὶ τῆς τοῦ σχετικοῦ μονοθεϊσμοῦ ἐστὶν, ὅτι ἡ θεωρία, ἢ ἀσπαζομένη τὸν ἀπόλυτον μονοθεϊσμὸν, ὑποθέτει τὴν ἀποκάλυψιν πρὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ, ἢ δὲ ἀποδεχομένη τὸν σχετικὸν μονοθεϊσμὸν ὑποθέτει τὸν πολυθεϊσμὸν πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως, καὶ τὸν σχετικὸν μονοθεϊσμὸν πρότερον τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως, διότι ὁ σχετικὸς μονοθεϊσμὸς ἦτο ἡ πρώτη ὀρησκεία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐπειδὴ ἡ ἀποκάλυψις κατὰ Σχελλίγγιον ὑποθέτει ἀντίθεσιν καὶ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ προηγηθῇ τοῦ πρὸ τῆς πτώσεως χρόνου, διότι ὁ χρόνος οὗτος ἰσοδυναμεῖ τῆ αἰωνιότητι, οὐδὲ τοῦ μετὰ τὴν πτώσιν χρόνου, διότι οὐδ' ἐν αὐτῷ ὑπῆρχεν ἀποκάλυψις, διότι ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἡ σχέσις τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπον ἦτο ἄμεσος (οὐσιώδης), ἢ δ' ἀποκάλυψις ὑποθέτει σχέσιν ἔμμεσον (ἐνεργεία). Μετὰ δὲ τὴν πτώσιν ὁ ἀνθρώπος ἠλλοιώθη, ὡς καὶ ὁ θεός ἕτερος πρὸς αὐτὸν ἐγένετο. Εἰς τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην ἀποβλέπουσα ἡ Π. Δ. λέγει, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐγένετο ὁμοῖος ἐνὶ τῶν Ἐλοχῆμ (τῶν δυνάμεων), ἐπομένως ὁ τότε θεός δὲν ἦτο ὁ ὅλος, ἀλλὰ μόνον μία τῶν μορφῶν αὐτοῦ, δηλαδὴ ὁ σχετικὸς, διότι ὁ ἀληθὴς θεός προέρχεται δι' ἀντιθέσεως πρὸς τὸν πολυθεϊσμὸν.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ὁ ἐν τῷ συνειδῶτι θεός δὲν ἦτο ὁ ἀληθὴς, ἀλλ' ὁ σχετικὸς, ἐπομένως, ὅτι ἀποκάλυψις τότε δὲν ὑπῆρχεν. Ἐὰν λοιπὸν κατὰ Σχελλίγγιον ὁ πολυθεϊσμὸς ἦτο προωρισμένος νὰ ἀναιρέσῃ τὸν σχετικῶς ἓνα θεόν, ἔπεται, ὅτι ὁ πολυθεϊσμὸς ἦτο αἷτιος τῆς τῶν ἔθνῶν διαίρεσεως, ἐπομένως ὁ ἀληθὴς μονοθεϊσμὸς καὶ ἡ ἔνωσις τῶν ἔθνῶν δύναται νὰ προέλθῃ μόνον δι' ἀναιρέσεως τοῦ πολυθεϊσμοῦ. Ἐὰν

δὲ οὕτως ἔχη, φανερόν εἶναι, ὅτι τοῦ πολυθεϊσμοῦ οὔτε ἀληθῆς μονοθεϊσμός ἠδύνατο νὰ προηγηθῆ, οὔτε ἀποκάλυψις, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀποκάλυψις καὶ ὁ ἀληθῆς μονοθεϊσμός προέρχονται, ὅταν τὸ συνειδὸς κινδυνεύσῃ νὰ διαιρεθῆ.

Ἡ Γένεσις (κεφ. 5) ἀναφέρει, ὅτι, ὅτε ὁ Ἀδάμ ἐγέννησε τὸν Σηθ, ἦτο ἐτῶν 230, ὅταν ὁ Σηθ τὸν Ἐνὼ 205· ὁ Ἀδάμ καὶ ὁ Ἐνὼς σημαίνουσιν ἄνθρωπον, Ἐνὼς ὅμως σημαίνει τὸν ὑπὸ νόσου πάσχοντα. Ὁ Ἐνὼς σημαίνει νεαν γενεάν ἀνθρώπων, μὴ οὕταν τόσον ὑγιᾶ, διότι ἀρχεται ὑπὸ δύο ἀρχῶν, ὡς ἡ πρώτη γενεὰ ὑπὸ μιᾶς ἀρχῆς. Ἀπὸ τούτων τῶν χρόνων, λέγει ἡ Γραφή, ἤρξαντο τὸν Ἰεχοβάμ νὰ ὀνομάζωσι, τουτέστι τὸν ἀληθῆ θεὸν νὰ διακρίνωσιν· ἀρα πρὸ τούτων τῶν χρόνων ὁ ἀληθῆς θεὸς δὲν διεκρίνετο. Ἐτερον δὲ χωρίον τῆς Π. Δ. ἀναφέρει, ὅτι οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἰδόντες τὰς τῶν ἀνθρώπων θυγατέρας καλὰς ἐξελέξαντο ἐξ αὐτῶν γυναῖκας καὶ μετ' αὐτῶν ἐγέννησαν τοὺς Γίγαντας. (Γεν. κεφ. 6.). Τοὺς ἀγγέλους ἐκλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος ὀπαδοὺς τοῦ πρώτου θεοῦ, τὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων θυγατέρας ὀπαδοὺς τοῦ δευτέρου θεοῦ.

Ἀπὸ τούτων λοιπὸν τῶν χρόνων, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ κατακλυσμοῦ, ἀρχεται ἡ ἐγκαθίδρυσις τῶν πόλεων, ἡ γεωργία καὶ λοιπὰ, ἐξ ὧν ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ὁ ἔμφυτος τῷ συνειδῶτι μονοθεϊσμός (ὁ δυνάμει πολυθεϊσμός) προηγήθη τοῦ ἀληθοῦς μονοθεϊσμοῦ ἀρχομένου κυρίως ἐπὶ Ἀβραάμ. Ἰάν, λέγει, ἀναλογισθῆ τις ὅτι ἐπὶ Ἀβραάμ οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Φοίνικες μετῆρχοντο ἐμπόριον, ἐν Αἰγύπτῳ ὑπῆρχε μοναρχία, ἐννοεῖ, ὅτι ἦτο ἀδύνατον ἡ ἀποκάλυψις νὰ προηγηθῆ τοῦ πολυθεϊσμοῦ. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ τὸ γένος τοῦ Ἀβραάμ φαίνεται ὅτι διετήρησέ τὸν ἕνα ἐν τῷ συνειδῶτι θεῷ καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκλείσθη τῶν ἄλλων ἔθνων. Ὁ δὲ εἰς αὐτὸς θεός, ἦν τὸ γένος τοῦ Ἀβραάμ. ἐθεώρει ὡς τὸν ἀληθῆ, ἐνεφανίσθη πολλάκις τῷ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ ὡς Ἰελοχῆμ ἀμέσως. Τὸ Ἰελοχῆμ κατ' ἀρχάς, λέγει, ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὸν ἐνικλὸν ἀριθμὸν, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἀπόδειξις, λέγει, ὅτι κατ' ἀρχάς ὁ εἰς ἐθεωρεῖτο σχετικῶς ὡς ἀπόλυτος, εἰς

δὲ τὸ μετέπειτα ὡς Ἰελοχῆμ μετὰ τοῦ Ἰεχοβά. Ταῦτα δ' ἀνέφερε πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι τὸ πρῶτον τῶν ἀνθρώπων γένος δὲν ἐλάτρευε τὸν ἀπόλυτον ἕνα, τὸν Ἰεχοβά, ἀλλὰ τὸν σχετικὸν ἕνα, τὸν Ἰελοχῆμ, ἐπομένως ἡ ἀποκάλυψις δὲν ἠδύνατο νὰ προηγηθῆ τοῦ πολυθεϊσμοῦ.

Ἡ Γραφή ἀναφέρει, ὅτι ὁ θεὸς πολλάκις ἐδοκίμασε τὸν Ἀβραάμ. Ὁ θεός, ὁ ζητῶν νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς πολυθεϊσμόν, ἦτο ὁ ἔμφυτος τῷ συνειδῶτι θεός, ὁ πρῶτος, ὁ δ' ἐμφανιζόμενος αὐτῷ, κινδυνεύοντι νὰ μεταβῆ εἰς πολυθεϊσμόν, ἦτο ὁ ἀληθῆς θεός. Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ὁ ἀληθῆς θεός δὲν ἦτο ὁ ἄμεσος, ὁ ἔμφυτος, διότι αὐτός ἦτο ὁ Ἰελοβάμ, ὁ δ' ἐμμέσως ἐμφανιζόμενος ἦτο ὁ ἀληθῆς θεός, ὁ Ἰεχοβάς.

Ἡ Γραφή λέγει, ὅτι τῷ Ἀβραάμ ἐφάνη καθ' ὕπνον ὁ Ἰελοχῆμ ἐπιτάξας αὐτῷ νὰ θυσιάσῃ τὸ μονογενὲς τέκνον αὐτοῦ (Ἰσαάκ). Οὗτος δ' ὑπακούσας καὶ ἐτοιμαζόμενος νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν ἀπηγορεύθη τοῦ νὰ πράξῃ τοῦτο.

Ἡ θυσία τῶν πρωτοτόκων ἦτο χρῆσις κοινὴ τοῖς τότε ἔθνεσι, καὶ ὁ Ἀβραάμ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἀνευ σχέσεως πρὸς τὸν τότε θεὸν τῶν ἐθνικῶν τὸν αἰτοῦντα θυσίας ἀνθρωπίνους. Ὁ ἐμφανιζόμενος ὅμως καὶ ἀπαγορεύων θεός ἦτο ὁ ἀληθῆς, ὁ Ἰεχοβάς.

Ὁ ἄμεσος, ὁ ἔμφυτος, ἦτο ὁ Ἰελοβάμ, ὁ δὲ δεύτερος ὁ Ἰεχοβάς προσφέρων τῷ Ἀβραάμ ἄρτην καὶ οἶνον, ὡς ἡ Δήμητρα καὶ ὁ Διόνυσος, δωρήματα τοῦ μέλλοντος καὶ σύμβολα τοῦ νέου συνδέσμου. Ὁ οἶνος ἀπαγορεύεται παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς, διότι ὁ οἶνός ἐστι δῶρον τοῦ δευτέρου θεοῦ, τοῦ θεοῦ τῆς γεωργίας· οἱ δὲ νομαδικοὶ λαοὶ λατρεύουσι τὸν σχετικῶς ἕνα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωαμεθανισμός φαίνεται ἀντίδρασις νέα τοῦ νομαδικοῦ βίου καὶ τοῦ πρώτου θεοῦ κατὰ τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι καὶ αὐτὸν ὁ Μωαμεθανισμός θεωρεῖ ἐν εἴδει πολυθεϊσμοῦ.

Ἐκ τούτων ζητεῖ ὁ Σχελλίγγιος νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις εἶναι ἡ οὐσιώδης, ὁ ἄνθρωπος ἐξ αὐτῆς ἐξελθὼν ὑπετάγη τῇ μυθολογικῇ κινήσει, ἣν ἔπρεπε βαθμηδὸν νὰ διέλθῃ ἕως οὗ ἔλθῃ εἰς τὴν ἀληθῆ Ὁρησκεῖαν, τὴν χριστιανισμὸν, τὸν ἀναιρέσαντα τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν.

Ἐκ τούτων ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἀρχὴ ἦτο ὁ σχετικὸς μονοθεϊσμός, ὁ προηγηθεὶς τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως· ἐνταύτῳ δὲ, ὅτι οὐδὲ τὸ συνειδὸς τοῦ γένους τοῦ Ἀβραάμ ἦτο μὴ μυθολογικὸν ἀπολύτως, διότι τὴ ἀμέσως ἐν τῷ συνειδότη ἀυτοῦ ἦτο ὁ μυθολογικὸς θεός, ὁ δ' ἀληθὴς ἦτο μέλλων καὶ διὰ τοῦτο πιστευόμενος.

Καὶ ὁ θεός τοῦ Μωσέως, ὁ ζητῶν νὰ στερεωθῇ, ἦτο ὁ σχετικὸς εἰς καὶ ἀμέσως πρὸς τὸν πολυθεϊσμὸν ἀντικείμενος.

Ἐκ τούτων ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ὁ ἀληθὴς μονοθεϊσμός ὑποθέτει οὐ μόνον τὸν ἔμφυτον μονοθεϊσμὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν πολυθεϊσμὸν. Ἐπομένως ὁ ἀληθὴς μονοθεϊσμός καὶ ἡ ἀποκάλυψις δὲν ἠδύναντο νὰ προηγηθῶσι τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ τοῦ ἔμφυτου μονοθεϊσμοῦ· διὰ τοῦτο ὁ σχετικὸς μονοθεϊσμός ἐστὶν ὑπόθεσις τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς μονοθεϊσμοῦ. Ἐπομένως ἡ παραγωγὴ τῆς μυθολογίας ἐξ ἀποκαλύψεως παραμορφωθείσης δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ἡ ἀποκάλυψις ἐκ πραγματικοῦ συνειδότη παραγομένη ὑποθέτει αὐτὸ· ἡ δὲ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ ἀποκάλυψις εἶναι προτέρα τοῦ πολυθεϊσμοῦ, ἐκλαμβάνει τὴν μυθολογίαν τυχαίαν.

Καὶ ἡ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία δὲν ἦτο ἀπὸ πάσης ὑποθέσεως ἐλευθέρα, διότι καὶ αὐτὴ ὑποθέτει τὸν ἔμφυτον μονοθεϊσμὸν καὶ τὸν πολυθεϊσμὸν· ὁ χαρακτήρ αὐτῆς ἐστὶν ἀποκλειστικός· διὰ τοῦτο ὁ τοῦ Μωσέως θεός ἐστὶν ὁ ζηλότυπος· ὧν δὲ ἀποκλειστικὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ὁ ἀληθὴς, ἀλλ' ὁ σχετικὸς, μέλλων νὰ κατασταθῇ βᾶσις τοῦ ἀληθοῦς· καὶ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἀπέβλεπεν εἰς διατήρησιν τοῦ ἐνὸς Θεοῦ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς μονοθεϊσμοῦ προηγήθη ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμός. Ἐπομένως ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμός εἶναι ἡ ἀληθὴς ὑπόθεσις τῆς μυθολογίας καὶ οὐχὶ ὁ θεϊσμός, ὡς ὁ Οὐρὸς δοξάζει, διότι οὗτος ὡς ἀφαίρεσις ἐστὶν ὕστερος, οὐδὲ ὁ ἀληθὴς μονοθεϊσμός, ὡς ὁ Κρεῦτζερὸς διατείνεται· ὡς δὲ τὸ συνειδὸς δύνανται νὰ μεταβῇ ἐκ τοῦ σχετικοῦ μονοθεϊσμοῦ εἰς τὸν πολυθεϊσμὸν, δύναται καὶ δι' ἀναιρέσεως τοῦ πολυθεϊσμοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν ἀληθῆ μονοθεϊσμὸν.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ τὸν χρόνον, ἰσχυρίζεται ὅτι ἀποκαλύψις δὲν ὑπάρχει, διότι ἡ ἔννοια αὐτῆς ἐστὶν ἐν χρόνῳ, μεταξὺ δὲ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου οὐδὲν ἐστὶν ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ χωρίζον· ἡ ἀποκάλυψις ἐστὶ σχέσις ἐπὶ ἐνεργείας στηριζομένη· ἐνέργεια δ' ἐστὶν, ὅπου ἐστὶ τι, ὃ πρέπει νὰ ἀναιρεθῇ.

Ἰδὼν, λέγει, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο αὐτὸς καθ' αὐτὸν τοῦ Θεοῦ συνειδὸς, ἐὰν αὐτῷ συνειδὸς παρὰ Θεοῦ ἐδίδετο, ἔπρεπε νὰ ὑποθεθῇ ἀρχικὸς ἀθεϊσμός τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδότης, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. Ὁ ἄνθρωπος ὑποτίθεται ἐξελθὼν ἐκ τοῦ παραδείσου, τουτέστι τῆς οὐσιώδους σχέσεώς του πρὸς τὸν Θεόν, δι' ἁμαρτημα· τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποθεθῇ ἀνευ ἀλλοιώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ συνειδότης· ἡ ἀλλοίωσις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν σχετικὸν μονοθεϊσμὸν, τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος σχέσιν ἔχει μόνον πρὸς ἓνα τῶν Θεῶν (μίαν τῶν μορφῶν), ὡς ἡ Π. Δ. λέγει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔγεινεν ὡς εἰς τῶν Ἐλογημ.

Οὕτως δ' ὁ σχετικὸς μονοθεϊσμός δὲν εἶναι θεωρία μετὰ γνώσεως, ἀλλὰ πάσης γνώσεως προηγούμενος καὶ ἐν μετὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου οὐσίας· διὰ τοῦτο ἡ μυθολογία δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι προῖον θεωρίας οὐδ' ἐπινόησις ἀνθρωπίνη· ὁ σχετικὸς ὅμως οὗτος μονοθεϊσμός δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρῶτον μέλος τοῦ διαδοχικοῦ πολυθεϊσμοῦ, ἡ πρώτη βᾶσις τῆς μυθολογίας. Τὸ φυσικὸν συνειδὸς, τὸ ἐν τῇ καθαρᾷ οὐσίᾳ του, πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς πρῶτον σημεῖον, ὁ ἄνθρωπος ἐξέρχεται τῆς οὐσιώδους ταύτης καταστάσεως καὶ βαδίζει εἰς πολυθεϊσμὸν καὶ δι' ἀναιρέσεως αὐτοῦ εἰς τὸν ἀληθῆ μονοθεϊσμὸν.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ὁ πολυθεϊσμός ἀρχεται ἀπὸ τοῦ προϊστορικοῦ χρόνου, ὁ δὲ ἱστορικὸς ἀπὸ τῆς τῶν ἔθνων διακρίσεως· ἀπόλυτος δὲ προϊστορικὸς χρόνος ἐστὶ τὸ πρῶτον τοῦ χρόνου μέλος, ὡς ὁ σχετικὸς μονοθεϊσμός τὸ πρῶτον μέλος τοῦ πολυθεϊσμοῦ. Ὁ δὲ ὑπεριστορικὸς χρόνος ἐστὶν ἀδιαίρετος· ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὐσία καθαρὰ, ὡς τοιαύτη δ' ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἐν οὐσιώδει σχέσει πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ πρῶτος λοιπὸν ἄνθρωπος κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶ καθα-

ρόν συνειδός και ώς τοιοῦτος ἔπρεπε νά ἦναι τὸ τὸν Θεὸν Οἴτον, οὐσία θεογονική. Ὁ ὑπεριστορικός λοιπὸν χρόνος αὐτῷ ἐστὶν ὁ οὐσιώδης, ὁ ἔμφυτος, ὁ μονοθεϊσμός τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἡ ὑπόθεσις τῆς μυθολογίας, τῆς ἀποκαλύψεως και τῆς ἱστορίας.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀναφέρει και τὴν τοῦ Ὀττφρείδου Μιλλέρου περὶ μυθολογίας δοξασίαν σύμφωνον τῇ τοῦ Σχελλιγγίου, και τὴν μυστικὴν, ἣτις τὴν μυθολογίαν ἐκλαμβάνει ὡς τι πραγματικὸν ἐκ τῆς πτώσεως προερχομένην.

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἐδημιουργήθη ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ὄντων, ἐν ᾧ ἐώρα τὴν τοῦ Θεοῦ και τῶν ὄντων οὐσίαν· ἅμα ὅμως ἐκλινεν ἐκ τοῦ κέντρου εἰς τὴν περιφέρειαν, ἡ γνώσις αὐτοῦ ἐσκοτίσθη, και αὐτὸς ἤρξατο νά ὄνειρώτῃ περὶ τοῦ Θεοῦ, και ἐν τῇ σκοτίᾳ ταύτῃ προήλθεν ἡ μυθολογία.

Ἡ ἐξήγησις αὕτη διαφέρει τῆς τοῦ Σχελλιγγίου, διότι ἡ μυθολογία κατ' αὐτὴν μὲν προέρχεται ἔξωθεν, κατὰ δὲ τὴν τοῦ Σχελλιγγίου ἔσωθεν ἐν τῷ συνειδῶτι διὰ πολλῶν ἀλλήλας διαδεχομένων δυνάμεων. Τὸ συνειδός λαμβάνει κίνησιν, ἡ και ἔθνη και ἄτομα ὑπέκυψαν.

Ἡ θεογονική γένεσις ἐστὶν ὑποκειμενική ὡς λαμβάνουσα χώραν ἐν τῷ συνειδῶτι· αἱ αἰτίαι ὅμως και ἐπομένως τὰ ἀντικείμενα τούτων τῶν παραστάσεων εἰσὶν αἱ θεογονικαὶ δυνάμεις, δι' ὧν τὸ συνειδός ἐστὶ τὸ Οἴτον τὸν Θεόν· διὰ τοῦτο ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Σχελλιγγίου ἐστὶν ἀντικειμενική· ἡ μυθολογία κατ' αὐτὴν ἐστὶν οὐσιωδῶς διαδοχικός πολυθεϊσμός προερχόμενος δι' ἀκολουθίας δυνάμεων και παράγων τὸν ἀληθῆ μονοθεϊσμόν.

Αἱ δυνάμεις εἰσὶν αἱ αὐταί, αἱ τὴν φύσιν παραγαγοῦσαι· αὐταί ἐν τῷ συνειδῶτι ἐγειρόμεναι γίνονται ἀντικειμενικαὶ και ἐκ τοῦ συνειδῶτος ἐξερχόμεναι λαμβάνουσι κοσμικὴν σημασίαν, και διήκουσαι διὰ τῶν αὐτῶν βυθμίδων, δι' ὧν διήκουσι και ἐν τῇ φύτει.

Ἐπειδὴ ἡ γένεσις, ἡ ἐπαναλαμβανομένη ἐν τῇ μυθολογίᾳ, ἐστὶ γενική, ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη τῆς μυθολογίας ἡ παριστάσα τὴν ἀπόλυτον γένεσιν· ἡ παράστασις αὕτη ἐστὶν ἔργον τῆς φιλοσοφίας, ἐπομένως ἡ ἀληθῆς ἐπιστήμη τῆς μυθολογίας ἐστὶ φιλοσοφία τῆς μυθολογίας, Ἐπειδὴ αἱ ἐν τῷ συνειδῶτι δυνάμεις εἰσι

κοσμογονικαί, δὲν εἶναι ἐξ ὑποκειμένου, ἀλλ' ἐξ ἀντικειμένου πραγματικά.

Τὸ συνειδός ἀπὸ τοῦ πρώτου Θεοῦ χωριζόμενον πίπτει εἰς τὸν πολυθεϊσμόν· διὰ δὲ ἀναιρέτεως αὐτοῦ ἐπανέρχεται μετὰ γνώσεως εἰς τὸν ἀληθῆ μονοθεϊσμόν· διὰ τοῦτο δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ πρώτη κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἡ φυσική, ἣτις ἐξυμνεῖται ὡς χρυσοῦς αἰὼν. Ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ οὔτε πολιτεία ἦσαν, οὔτε πόλεμος, ἀλλὰ Θεὸς ἔνεμεν ἀνθρώπους αὐτὸς ἐπιστάτων (Πλάτ. Πολιτικ. 271.). Ἡ φυσική ὅμως ἐκείνη κατάστασις, ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμός οὔτε ἀπλή ἰδέα ἦτο, οὔτε παράστασις, ἀλλὰ τὸ συνειδός ἴστατο ἐν οὐσιώδει σχέσει πρὸς τὸν Θεόν, ἐν ἐλευθέρᾳ δὲ ἴσταται πρὸς τὸν ἀληθῆ μονοθεϊσμόν, εἰς δὲ προτίθεται νά φέρῃ ὁ πολυθεϊσμός τὸ συνειδός.

Ἡ μυθολογία ἀρχεται ἐν τῷ συνειδῶτι, ὁ δὲ πολυθεϊσμός προέρχεται διὰ μεταβάσεως τοῦ συνειδῶτος ἐκ τῆς οὐσιώδους σχέσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἐλευθέραν· αὕτη ὅμως ἡ μετάβασις δὲν λαμβάνει χώραν ἀνευ τῆς τοῦ συνειδῶτος ἀλλοιώσεως ἀρχομένης ἅμα τῇ ἐν τῷ συνειδῶτι κινήσει· ὥστε αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις παρήχθησαν ἀνευ βουλήσεως και γνώσεως· ἄρα, ἐπειδὴ παρήχθησαν ἔσωθεν και οὐχὶ ἔξωθεν, δὲν εἶναι ἐπινοήσεις, ἀλλ' ἀναγκαῖαι· διὰ τοῦτο ἡ μυθολογία προέρχεται διὰ νέας ἐν τῷ συνειδῶτι κινήσεως, και ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τὸν ὑπεριστορικὸν χρόνον.

Ἐπειδὴ τῇ κινήσει και ἔθνη και ἄτομα ὑπετάγησαν, ἔλαβε και ἡ σημασία τῆς μυθολογίας τὴν σημασίαν τῆς κινήσεως, τῆς ἰδιοδρανείας, και διὰ τοῦτο ἡ μυθολογία οὔτε ἐπινοήσις εἶναι οὔτε ἀλληγορία, ἀλλὰ ταυτηγορία, γέννημα φυσικὸν και διὰ τοῦτο ὀργανικόν. Ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμός ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς θεογονικῆς ἰδιοδρανείας, ἐξ ἧς και ἡ μυθολογία και ὁ πολυθεϊσμός.

Αἱ κοσμογονικαὶ δυνάμεις εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας συννωθεῖσαι ἐν τῷ συνειδῶτι και γενόμεναι ἐξ ὑποκειμένου γίνονται ἐξελοῦσαι αὐτοῦ παγκόσμιαι. Ἐκ δὲ τούτου ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ μυθολογία δὲν προήλθεν ἔξωθεν, ἐκ τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτῶν δυνάμεων, δι' ὧν και ὁ κόσμος· ὥστε ἡ θεογονική

κίνησις ἔχει ἀλήθειαν οὐ μόνον ὀρησκειτικὴν, ἐξ ὑποκειμένου, ἀλλὰ καὶ κοσμικὴν, ἐξ ἀντικειμένου.

Ἐὰν αἱ διάφοροι περὶ μυθολογίας δοξασίαι ἐποπτευθῶσιν, εἰσὶ α) τοιαῦται, αἵτινες οὐδεμίαν ἀλήθειαν ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἀναγνωρίζουσιν, ὡς ἡ ποιητικὴ καὶ ἡ φιλοσοφικὴ, β) τοιαῦται, αἵτινες ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἀναγνωρίζουσιν ἀλήθειαν, οὐχὶ ὅμως ὡς τοιαύτην, τουτέστιν ἀλληγορικὴν, καὶ γ) τοιαῦται, αἵτινες ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἀναγνωρίζουσιν ἀλήθειαν καὶ μάλιστα ὡς τοιαύτην, τουτέστι ταυτηγορικὴν, ὡς ἡ τοῦ Σχελλιγγίου.

β) Τὸ φιλοσοφικόν.

Τὸ μέρος τοῦτο προτίθεται νὰ ἰδρῦσῃ τὴν μυθολογίαν καὶ ἀποδείξῃ διὰ τί ἡ μυθολογία ἐστὶ τοιαύτη.

Ἡ μυθολογία ἀναγκαίαν ἔχουσα γένεσιν καὶ διὰ τοῦτο περιεχόμενον ἀναγκαῖον, τουτέστιν ἀλήθειαν ὀρησκειτικὴν, ἐστὶν ὅλον τι ὀργανικὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἐστὶ φαινόμενον παγκόσμιον, δεῖται καὶ παγκοσμίως αἰτίων εἰς τὸ νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως ὅμως δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ εἰμὴ ὅπως καὶ ἡ φύσις, διότι αἱ ἀρχαὶ τῆς μυθολογίας εἰσὶν αἱ αὐταὶ μετὰ τῶν τοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ ἡ αὕτη γένεσις ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἐπαναλαμβάνεται, ἥτις ἐν τῷ παντὶ χώρῳ ἔλαθεν, ἔχει ἡ γένεσις τῆς μυθολογίας σημασίαν οὐ μόνον ὀρησκειτικὴν, ἀλλὰ καὶ παγκόσμιον· διὰ τοῦτο ἡ ἐπιστήμη τῆς μυθολογίας παριστᾷ τὴν ἀπόλυτον ἰδιοδράνειαν. Ἐπειδὴ ἡ παράστασις αὐτῆς ἐστὶν ἔργον τῆς φιλοσοφίας, ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη τῆς μυθολογίας φιλοσοφία τῆς μυθολογίας.

Ἐπειδὴ ἡ μυθολογία ἀποτελεῖ ὅλον, δύναται ὅλον νὰ ἀποτελέσῃ καὶ ἡ ἱστορία. Ἐπειδὴ δ' ὅλον ἐστὶ τὸ ἔχον ἀρχὴν, μέσον, καὶ τέλος, ἐστὶν ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς ἱστορίας· διότι, ἐὰν ἡ ἀρχὴ δὲν εὑρεθῇ, οὐδὲ τὸ τέλος εὑρίσκεται· ἡ ἱστορία ὅμως δὲν δύναται νὰ ᾔναι ἄνευ ὀρίου, δηλαδὴ ἄλογος· ἐὰν δὲν δευχθῇ μετὰ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς διαφορᾶ οὐσιώδους, δὲν εἶναι δυνατόν στερεὸν ὄριον νὰ τεθῇ.

Ἐὰν αἱ ἐποχαὶ οὐσιωδῶς διακρίνωνται, ὡς ἰδίαις ἔχουσαι ἀρχάς, ποῖαι εἰσὶν αὗται; Ἡ ἱστορικὴ ἐποχὴ κατὰ Σχελλιγγίον ἀρχεται ἅμα τῇ τελεσθείσῃ διαιρέσει τῶν ἐθνῶν, τῇ διακρίσει, ἢ προϊστορικῇ μετὰ τῆς κρίσεως αὐτῶν, τὸ περιεχόμενον τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς ἐστὶν ἡ γένεσις τῆς μυθολογίας. Ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ τὸ συνειδὸς ἦτο πλῆρες κινήσεων παραγαγουσῶν τὰς μυθολογίας· ἡ δὲ ὑπεριστορικὴ ἐποχὴ ἐστὶν, ὅπου κίνησις δὲν ὑπῆρχεν, οὐδὲ πρόοδος, ἐπομένως οὐδ' ἱστορία· ἡ ἐποχὴ αὕτη ἐστὶ τὸ ὄριον τῆς προϊστορικῆς, καὶ αὕτη τῆς ἱστορικῆς· ἐν μὲν τῇ ὑπεριστορικῇ ὑπῆρχεν ἐνότις τοῦ συνειδόμενου, ἐν δὲ τῇ προϊστορικῇ ἀρχεται κρίσις, καὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ διάκρισις τῶν ἐθνῶν. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Σχελλιγγίος τὸν χρόνον ὀργανικὸν καὶ σύστημα ἐποχῶν· αἱ διαφοραὶ αὐτῶν εἰσὶν οὐσιώδεις, διαφοραὶ ἀρχῶν. Ἡ ἱστορία κτησαμένη ἀρχὴν, μέσον καὶ τέλος καθίσταται τι ὅλον, ἥς πρῶτον μέλος καθίσταται ἡ μυθολογία.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ φιλοσοφία τῆς μυθολογίας ἐστὶν ἐπιστήμη, ἥς ἄνευ οὔτε φιλοσοφία τῆς ἱστορίας εἶναι δυνατόν νὰ θεμελιωθῇ, οὔτε φιλοσοφία τῆς τέχνης, τῆς κοινωνίας καὶ λοιπῶν.

Ἡ δὲ ἱστορία ἐστὶν ἡ ἐξωτερικὴ ἢ ἐσωτερικὴ (ὀρησκειά)· ἡ φυσικὴ ὀρησκειά (μυθολογία) κατὰ Σχελλιγγίον ἀναπτύσσεται ἐν τῷ συνειδόμενῳ, ἡ δ' ἐξ ἀποκαλύψεως ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν δύναται νὰ κληθῇ ὑπερφυσικὴ. Ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἐστὶ πρᾶξις ἐλευθέρᾳ ἀναιρούσα καὶ τὸν ἐθνισμὸν καὶ τὸν ἰουδαϊσμὸν ὡς ὑπὸ τὸν νόμον ἰσταμένους.

Ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως ὀρησκειά ἀναιρεῖ τὴν φυσικὴν, οὐχὶ ὅμως οὐσιωδῶς· δύναται δὲ καὶ τρίτη νὰ ὑπάρξῃ ὀρησκειά, ἡ καλουμένη φιλοσοφικὴ, ἥτις ὅμως ἐν ἑαυτῇ ἔχει καὶ τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως, διότι ἡ φιλοσοφικὴ δὲν ἀναιρεῖ ταύτας, ἀλλ' ἀναγνωρίζουσα ὑποθέτει· καὶ αὕτη ἡ φιλοσοφικὴ ὀρησκειά κατὰ Σχελλιγγίον ἐστὶν ἡ τοῦ πνεύματος, τῆς ἐλευθερίας, ἡ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Πῶς λοιπὸν δύναται ἡ μυθολογία νὰ ἐξηγηθῇ καὶ φιλοσοφικῶς; Ἡ ὑπόθεσις τῆς μυθολογίας, ὡς εἴρηται, κατὰ Σχελλιγγίον

ἔστιν ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμός ἐκληφθεὶς ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ συνειδότος. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ συνειδῶτι ἡ αὐτὴ κίνησις λαμβάνει χώραν, ἥτις καὶ ἐν τῇ δημιουργίᾳ, δύναται ἡ γένεσις τῆς μυθολογίας νὰ λάβῃ χώραν ἐν τῷ συνειδῶτι, ὡς ἡ δημιουργία ἐν τῷ δημιουργῷ.

Τὸ ἐν μέσῳ τῶν τριῶν δυνάμεων συνειδῶς παριστᾶ ἑαυτῷ τὸν πρῶτον Θεὸν καὶ παραδέχεται· μετὰ τῆς παραδοχῆς ἐξέρχεται τὸ συνειδῶς τῆς οὐσιώδους σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν. Τὸ συνειδῶς βουληθὲν νὰ ἔχη τὸ Π καὶ ἐνέργεια, ὅ εἶχεν ὑφ' ἑαυτὸ δυνάμει, ὑπετάγη αὐτῷ καὶ ὑποταχθὲν ἔπρεπε νὰ ὑποταχθῇ τῇ ὕλῃ κινήσει, νὰ ἔλθῃ εἰς σχέσιν πρὸς τὰς δυνάμεις, διὰ τῆς σχέσεως τῶν δυνάμεων ἐν τῷ συνειδῶτι προέρχεται κίνησις θεογονικὴ καὶ βαθμίδες, δι' ὧν τιθεταὶ πολυθεϊσμός, ἕως οὗ πάλιν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τουτέστι εἰς πραγματικὴν σχέσιν πρὸς τὸν Θεόν.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ἡ πρώτη σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔηται ἐλευθέρως, ἀλλ' οὐσιώδως, ἐπομένως ὁ ἀληθὴς μονοθεϊσμός δὲν ἠδύνατο νὰ προηγηθῇ τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως.

Ἡ μυθολογικὴ κίνησις κατὰ Σχελλίγγιον δὲν ἔχει ἄλλον σκοπὸν εἰμὴ εἰς τὸ νὰ θεραπεύτῃ τὸ συνειδῶς, ἐπαναγάγῃ καὶ ποιήσῃ θέτον τὸν Θεόν, θεογονικόν. Δι' αἰτίαι τῆς μυθολογίας καὶ τῆς δημιουργίας εἰσὶν αἱ αὐταί· ἡ αὐτὴ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας διέρχεται τὸ ἀνθρώπινον συνειδῶς καὶ γίνεται ἀρχὴ αὐτοῦ· ἡ ἐν τῷ συνειδῶτι κίνησις δηλοῦται διὰ γενομένων παραστάσεων· αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις οὔτε ἐπινοήματα εἰσὶν οὔτε πλάναι προηγηθείσης ἀποκαλύψεως, ἀλλὰ προϊόντα ἀναγκαῖα τοῦ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν κοσμογονικῶν δυνάμεων πεπτωκότος συνειδῶτος· αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις δὲν εἰσέρχονται εἰς τὸ συνειδῶς ἐξωθεν, ἀλλ' εἰσὶ προϊόντα κινήσεως τοῦ βίου, εἰ καὶ ἡμαρτημένου· οὐδὲ ὑπὸ τῆς φαντασίας προέρχονται, ἀλλ' εἶναι προϊόντα ἐσωτερικὰ τῆς τοῦ συνειδῶτος οὐσίας. Ἡ ἀρχὴ τοῦ συνειδῶτος μετετέθη εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἀνθρώπου σχέσιν τῆς.

Ἐκ τῆς ἰδέας, ἣν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς μυθολογίας ὁ Σχελλ-

λίγγιος ἰδρύσατο, ἐξηγεῖται 1) ἡ πίστις, ἣν ἡ ἀνθρωπότης ἀποδίδει ἐκείναις ταῖς παραστάσεσιν. Ἐπειδὴ ἡ ἰδιοδράνεια, ἐν ἣ προήλθον αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις, ἦτο ἀνεξάρτητος τοῦ νοεῖν καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐξ ἀντικειμένου, ἔπρεπε ἡ ἀνθρωπότης νὰ πιστεύῃ τὰς παραστάσεις, νὰ θεωρῇ ἐξ ἀντικειμένου· αὐταὶ προηγήθησαν τοῦ νοεῖν καὶ διὰ τοῦτο ἴθουν ἀμέσως εἰς πράξεις, πρὸ τοῦ νοεῖν· αἱ ἐν τῇ ἰδιοδράνειᾳ ἐνεργοῦσαι δυνάμεις (θεογονικαὶ) δὲν προήλθον ἐκ φαντασίας, ἀλλ' ἦσαν αἱ αὐταὶ καὶ ἐν τῇ φύσει ἐνεργοῦσαι. Ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης ἐξηγεῖται 2) καὶ ἡ συνέχεια τῶν μυθολογικῶν παραστάσεων μετὰ τῆς φύσεως καὶ τῶν φαινομένων αὐτῆς· ἡ συνέχεια αὕτη ἐστὶ φυσικὴ καὶ οὐχὶ τεχνικὴ.

Διὰ τῆς ἰδέας ταύτης, ὅτι ἡ μυθολογία ἐπήγαγεν ἐξ ἀκουσίας καὶ ἀναγκαστικῆς ἰδιοδρανείας, ἀπέκτησεν ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος τι νέον, τὴν θεογονικὴν ἰδιοδράνειαν, πείραν ἐκτεταμένην, καὶ ὁ κενὸς ἐκεῖνος τοῦ προϊστορικοῦ χρόνου τόπος ἐπληρώθη, ὅς ἦν πλήρης τεραστίων κλονισμῶν τοῦ ἀνθρώπινου συνειδῶτος παραγαγόντων τὰς περὶ Θεῶν παραστάσεις τῶν ἔθνων.

Ἡ ἐξωτερικὴ ἱστορία ἀρχεται, ὅπου καταλήγει ἡ μυθολογία. Ἐφ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης περὶ ταύτην τὴν ἰδιοδράνειαν ἡσυχολοῖτο, ὅπως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τραπέισα, τοσοῦτον ἦτο ἡ ἀνθρωπότης ἐν ἐκστατικῇ καταστάσει, ἐξ ἧς ἐξῆλθον εἰς τὴν οὐνοῦ, τὴν ἱστορικὴν.

Ἡ ἱστορία κατέστη ὅλον ὀργανικὸν ὡς κτησαμένη ἀρχὴν, τὴν πρὸ τῆς κρίσεως ἀδιαίρετον ἐποχὴν, μέσον, τὴν τῆς κρίσεως, καὶ τέλος τὴν τῆς τῶν ἔθνων διακρίσεως.

Ἡ ἀνθρωπότης ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν παραστάσεων κατηλειμμένη δὲν εἶχε αἰσθησὶν δι' ἐξωτερικὰς σχέσεις. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν προήχθη διὰ μηχανημάτων καὶ τυχαίως, ἀλλὰ διὰ διαδοχῆς ἀρχῶν. Τὰ μεγάλα ἔργα δὲν γεννῶνται ὡς σταλακτιδῆς, ἀλλὰ διὰ πραγματικῶν ἰδεῶν, ἰδέαι δ' εἰσὶ πραγματικαὶ, ὄντα, καὶ τὰ ὄντα θεοί· ἄρα αἱ ἀρχαὶ τῆς μυθολογίας δὲν εἶναι ἔννοιαι κεναί, ἀλλὰ οἱ, οὐχὶ ὅμως ἀλληγορικοὶ, ἀλλὰ συμβολικοὶ, τουτέστι πραγματικοί· ἀνευ κινήσεως ἐσωτερικῆς οὔτε ἔργον οὐκ ἦτο

δυνατόν, οὔτε ἀνάπτυξις οὔτε μυθολογία· ἀνευ κινήσεως ἐσωτερικῆς ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο κτήνος πραγματικῶς.

Ἡ θεογονικὴ ἰδιοδράνεια ἢ τὴν ὅλην καταλαβοῦσα ἀνθρωπότητα εἶχε τὰς βαθμίδας αὐτῆς, διανεμηθείσας μεταξὺ τῶν ἔθνων· ἢ ἰδιοδράνεια μὲ πᾶν νέον ἔθνος προέβαινε κατὰ μίαν βαθμίδα περαιτέρω. Τὰ διάφορα τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας ἔθνη ἴστανται παραλλήλως τῶν βαθμίδων τῆς θεογονικῆς ἰδιοδρανείας· ὥστε πᾶν ἔθνος ἀντιπροσωπεύει μίαν βαθμίδα αὐτῆς. Ἐπειδὴ αἱ μυθολογίαι τῶν διαφόρων ἔθνων εἰσι γεννήματα τῆς αὐτῆς ἰδιοδρανείας καὶ διὰ τῶν αὐτῶν προῆλθον αἰτίων, ἕκαστον δ' ἔθνος ὕστερον λαμβάνει τὴν ἰδιοδρανείαν ἐκεῖ, ὅπου αὕτη ἐν τῷ προτέρῳ ἔμεινεν, ἐνὶ λόγῳ αὕτη παραλαμβάνεται εἰς τὸ συνειδὸς τῶν ἔπειτα ἔθνων, φαίνονται αἱ μυθολογίαι τῶν ἔθνων ἐσωτερικῶς ὅμοιαι, συγγενεῖς. Ὅθεν πρὸς ἐξήγησιν τῆς ὁμοιότητος τῶν μυθολογιῶν δὲν ἔχει τις χρεῖαν νὰ παραδεχθῆ, ὡς ὁ Κρεῦτζερρ καὶ ἄλλοι, πρῶτόν τι ἔθνος, ἐξ οὗ αὐταὶ ἐπήγασαν καὶ εἰς ἕτερα μετεδόθησαν (οἶον ἐκ τῶν Ἰνδῶν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας). Διὰ τοῦτο αἱ μυθολογίαι τῶν ἔθνων εἰσι μόνον βαθμίδες τῆς καθόλου μυθολογίας, τουτέστι βαθμίδες τῆς κοινῆς τῆν μυθολογίαν γεννώσης ἰδιοδρανείας καὶ ὡς τοιαῦται θέλουσι θεωρεῖσθαι. Τὸ δὲ νὰ ἀποδειχθῶσιν αὐταὶ αἱ διάφοροι βαθμίδες τῆς μιᾶς ἰδιοδρανείας ἐν ταῖς διαδοχικαῖς τῶν ἔθνων μυθολογίαις, τοῦτό ἐστι τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας τῆς μυθολογίας.

γ) Τὸ πραγματικόν.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγτίρη τὸ ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας, τὸ ἐπαναχθῆν εἰς ἑαυτὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τοῦτο τὸ σπέρμα τοῦ Θεοῦ, ἢ θεογονικὴ βλάσις, ἔπρεπε νὰ ἐνοικῆ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Ἐν τῇ οὐσιώδει ταύτῃ πρὸς τὸν Θεὸν σχέσει παρίσταται ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐν τόπῳ χαρᾶς. Ἄμα ὁμοῦς ὁ ἄνθρωπος θεωρήσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐλεύθερον, εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ μὴ θεωρήσῃ αὐτὴν ὡς δυνάμει ὄν ἐν μεταβατικῇ σημασίᾳ. Αὕτη ὁμοῦς ἢ δυνάμει οὐδὲν ἀφ' ἑαυτῆς δύναται,

εἰς ἐνέργειαν ἔρχεται διὰ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δυνάμει αὕτη ὡς οὐδὲν δυναμένη παρίσταται τῷ ἀνθρώπῳ ὡς θῆλυ· συγχρόνως δὲ παρίσταται ὡς τὴν βούλησιν ἔλκουσα εἰς ἑαυτὴν, ἀπατῶσα, καὶ αὕτη ἢ ἀπάτη ὑπὸ τῆς Π. Α. παρίσταται ὡς ὄφις. Τοῦτο τὸ σημεῖον τοῦ συνειδὸτος, ὅπου ἢ δυνάμει ἐκείνη μόνον ὡς δυνάμει ἐστὶ τὴν βούλησιν ἔλκουσα, δηλοῦται ἐν τῇ μυθολογίᾳ ὡς θῆλυ ὄν.

Ἡ δυνάμει αὕτη ἐντὸς μένουσά ἐστὶν ἴση τῇ οὐσίᾳ, ἐξελοῦσα δὲ ἴση τῷ συμβεβηκότι, αὕτη ἢ ἀρχή, ἢ μεταβάσις ἀπὸ τοῦ οὐσιώδους εἰς τὸ συμβεβηκός, ἐστὶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ ἢ Περσεφόνη, ἢ δυὰς τῶν Πυθαγορείων. Τοῦτο τὸ ἀμφιβολικόν κατ' ἀρχὰς ἐσωτερικόν, ἔπειτα ἐξελοῦν ὑποτάσσεται τῇ ἀναγκαιότητι, τῇ ἰδιοδρανείᾳ· τοῦτο τὸ ὄν ἐστὶν ἢ Περσεφόνη, ὡς Περσεφόνη ὁμοῦς, εἰς τὸ τέλος τῆς ἰδιοδρανείας, ὡς ἢ ἀρχή ἢ μαθοῦσα τὴν ὅλην ἰδιοδρανείαν.

Καὶ ἢ Π. Α. ἔχει πρὸς ταύτην τὴν πρώτην κατάστασιν ἀναφοράν. Ὁ ὄφις παρίσταται ὡς σύμβολον τῆς ἀμφιβολικῆς φύσεως (δυάδος), ἢτις ἐκ τῶν ἐντὸς πρὸς τὰ ἐκτὸς τραπεῖσα φέρει τὴν καταστροφὴν.

Ὁ Σχελλίγγιος συνδέων τὴν ἀρχὴν τῆς μυθολογικῆς γενέσεως μετὰ τοῦ πρώτου γεγονότος, μετὰ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου συνειδότης καταστροφῆς, ἐξηγεῖ συγχρόνως τὴν μυθολογικὴν γένεσιν ὡς τύχην κοινὴν, ἢ τὸ ὅλον γένος τῶν ἀνθρώπων ὑπετάγη. Ἡ μυθολογία τὴν πηγὴν τῆς ἔχει ἐν ἐκείνῃ τῇ πράξει, ἢ ἀνευ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἱστορία· ἀνευ ἐξόδου ἐκ τοῦ παραδείσου, λέγει, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἱστορία· διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον τοῦ ἀνθρώπου βῆμά ἐστι τὸ πρῶτον γεγονός τὸ καταστῆσαν τὴν ἱστορίαν δυνατὴν.

Ὁ Σχελλίγγιος μετὰ τὴν πρώτην μετάβασιν τρέπεται εἰς τὴν γένεσιν καὶ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς μυθολογίας, γινωσκομένης ἐκ τῆς φύσεως τῶν δυνάμεων τῶν διαδεχομένων ἀλλήλας.

Πρώτη ἐποχή. Ἡ ὑποτεθείσα ἰδιοδράνεια δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἀρξῆται εἰμὴ μετὰ τῆς ἀποκλειστικῆς ἐξουσίας τοῦ Β, τοῦ ἀπέιρου ὄντος, ὃ πάλιν ὑψώθη ἐν τῷ συνειδὸτι καὶ εἰς οὗ τὴν

ἐξουσίαν τὸ συνειδὸς ἔπεσε καὶ ὑπάρχει· δὲν εἶναι παράστασις τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀρχὴ, ὑφ' ἧς τὸ συνειδὸς ἐξουσιάζεται. Αὕτη ἡ ἀρχὴ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τεθείσα εἰς τὸ ὄν κατέστη κάτοχος τοῦ συνειδότητος.

Ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου ἐπανήχθη εἰς τὴν ἀρχὴν πάσης φύσεως, μάλιστα δὲ πρὸ αὐτῆς· αὕτη ἡ ἀντιφυσικὴ ἀρχὴ, ἡ παντὸς συγκεκριμένου καταστρεπτικὴ ἐστὶ τὸ ὑποτεθὲν, τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο τοῦ Θεοῦ, ὃ οὐδεὶς νὰ ἴδῃ καὶ ζῆσθαι δύναται. Ἐν τῷ πρώτῳ συνειδῶτι ἦτο καθαρὰ πνευματικὴ ἀρχὴ καὶ μόνιμος, ὡς καθαρὰ δυνάμις ἡρεμούσα βούλησις· ἐκ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς ἐξελθοῦσα δὲν ἐλκει, ἀλλ' ὡθεῖ καὶ ἐκβάλλει τὰς ἄλλας δυνάμεις· ἀποκλειομένων δὲ τῶν δυνάμεων ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχεται ἡ διαδοχικὴ τῶν δύο ἄλλων ἐμφάνισις, ἣτις ἀποτελεῖ τὰς διαφορὰς τῆς μυθολογίας περιόδους.

Ἡ πρώτη δυνάμις ἐξελθοῦσα ἀπώλυσεν τὴν κεντρικὴν φύσιν αὐτῆς καὶ ἔπρεπε νὰ γείνη ὑποκείμενον, ὕλη, τῆς ἐγγύς δυνάμεως· μὴ θέλουσα ὅμως νὰ ἦναι ὕλη, ἀλλὰ τὴν πνευματικὴν φύσιν αὐτῆς νὰ διατηρήσῃ βουλομένη τίθεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀνωτέραν, καὶ προέρχεται μεταξὺ ἀμφοτέρων ἀγῶν. Ὁ ἀγὼν οὗτός ἐστιν ἐν τῷ συνειδῶτι ἡ αὐτὴ ἐποχὴ, ἣν ὁ Σχελλίγγιος νοεῖ ἐν τῇ πρώτῃ γενέσει τῆς φύσεως ἢ πρὸ πάσης τῆς φύσεως ὡς πρώτην βᾶσιν πρὸς τὴν φύσιν, ὅπου ἐκείνη ἡ ἀποκλειστικὴ πάντα καταναλίσκουσα ἀρχὴ ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας ἐν τῷ ἀγῶνι πρῶτον διαμελίζεται καὶ ἔπειτα εἰς (ἴδια) στοιχεῖα διαρρήγνυται. Ἐν ἐκάστῳ ὅμως τούτων τῶν στοιχείων ζῆ τὸ πνεῦμα τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἕκαστον τούτων τῶν στοιχείων βούλεται νὰ ἦναι κέντρον, νὰ τηρήσῃ ἑαυτὸ ὡς κέντρον, ἐν ᾧ αὐτὸ διὰ τῆς ἀνωτέρας ἐκείνης ἀναγκαιότητος τίθεται ὡς περιφερές. Οὗτος ὁ ἀγὼν μεταξὺ πνευματικότητος καὶ μὴ πνευματικότητος, οὗτος ὁ ἀνταγωνισμὸς πρὸς τὴν ὑλοποίησιν, ἐν ᾧ πᾶν στοιχεῖον τείνει πρὸς συγκέντρωσιν, τουτέστιν εἰς πνευματικότητα, οὗτος ὁ ἀγὼν ὁ οὐκ ἔστιν πραγματικὸτητα ὄστων, δι' οὗ ὅμως ἡ πρώτη μετάβασις εἰς τὴν μέλλουσαν φύσιν γίνεται, ἐστὶ τὸ σημεῖον τῆς πρώτης γενέσεως τοῦ ἀστέρου συστήματος (ἢ γὰρ μόνον τὸ νικηθὲν

Β, τὰ ἀνωτέρω ἄστρα ἔτι καθαρὸν Β). Ἐν τούτῳ τῷ ἀγῶνι μεταξὺ ἀρχικῆς πνευματικότητος καὶ τῆς ἀπαιτουμένης ὕλικότητος διαπράττεται ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς φύσεως εἰς σύστημα τοῦ παντός. Τὸ τούτῳ τῷ σημείῳ τῆς ἱστορίας τῆς γενέσεως τῆς φύσεως ἀντίστοιχον σημεῖον τοῦ μυθολογικοῦ συνειδότητος ἐστὶν ἡ ἀστέριας Ὀρησκεία, ἡ κοινῶς καὶ ἀναμφιλέκτως ὡς ἡ πρώτη καὶ ἀρχαιοτάτη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀναγνωρισθεῖσα, ἣν ὁ Σχελλίγγιος Ζαθισμὸν ὀνομάζει ἐκ τοῦ Ζάβα, ὃ δὲν σημαίνει τὸ στράτευμα καὶ ἰδίως τὸ οὐράνιον, ἀλλὰ πλῆθος. "Ἔστι δ' ἀπάτη, ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι τότε ἐλατρεύοντο τὰ οὐράνια σώματα. Τὸ σωματικὸν ἐν ταῖς ἀστροῖς δὲν εἶναι τὸ ἀστέριον· τὸ ἀστέριον ἐστὶν ἀρχαιότερον πάσης συγκεκριμένης μορφῆς, ἐν ᾗ ἠδύναντο νὰ ἐμφανισθῶσι τὰ ἄστρα· τὸ ἀστέριον ἐστὶν ἀσώματον, πνευματικὸν καὶ οὐκ ἰσχυρικὸν, διότι τὸ σωματικὸν προέρχεται, ὅταν τὸ Β νικηθῇ. Τοῦτο κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ ὕλικόν ἦτο τὸ κενόν, τὸ ἔρημον, καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα λέγει ἡ Π. Δ. ὅτι ἡ γῆ πρὶν ἢ δημιουργηθῆ ἦτο ἔρημος· προϊούσης δὲ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Β προβαίνει καὶ ἡ γένεσις εἰς ἀνόργανα, ὀργανικά, φυτὰ, ζῶα καὶ τὸν ἀνθρώπον. Ἐν ταῖς ἀνοργάνοις ἡ φλόξ τοῦ Β σβέννυται καὶ γίνεται ὕλη. Μετὰ δὲ τῆς τοῦ Β ὑποταγῆς καὶ τὸ πνευματικὸν ἀναφαίνεται. Ἡ πρώτη λατρεία ἀνεφέρετο μόνον εἰς τὸ ἀστέριον, εἰς τὸ πνευματικόν, εἰς τὸ ἐν αὐτοῖς ἀστέριον, εἰς τὸ ἐν αὐτοῖς ἐνὸν Θιμέλιον τῆς ἀπτεροῦ κινήσεως, καὶ οὐκ εἰς τὰς αἰσθητάς καὶ εὐεργετικὰς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου, ὡς συνήθως δοξάζεται.

Ἡ Ὀρησκεία ἐκείνη τῶν ἀστρῶν δὲν ἐξηγεῖται, ἐὰν δὲν ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ ἀρχαιοτάτη ἀνθρωπότης, ἡ λατρεύουσα τὸ ἐν τῷ παντὶ ζῶν πνεῦμα, τὸ ἐν ταῖς τοῦ οὐρανοῦ κινήσεσιν ἐν, δι' ἐσωτερικῆς καὶ ἀναγκαίας κινήσεως τοῦ συνειδότητος τῆς μετετέθη εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ἀπτεροῦ κινήσεως, ὅτι αὕτη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀστέριον ἐκείνην ἀρχὴν. Τούτοις δὲ συμφωνεῖ καὶ ὁ βίος τῆς ἀρχαιοτάτης ἀνθρωπότητος τῆς μήπω εἰς ἔθνη διαιρεθείσης. "Ὅλα ὅμως, ὃ δυνάμεθα νὰ μάθωμεν περὶ τοῦ προϊστορικοῦ βίου, περὶ θοῦσιν ἡμᾶς, ὅτι ὁ βίος τῆς ἀνθρωπότητος ἐκείνης ὅμοιος τοῖς

ἄστροις δὲν ἐδεσμεύετο ἐν οἰκίαις, ἀλλ' ἦτο πλανήτης, νομαδικός. Τοῦτο δ' ἀπιδεικνύει, ὅτι ἡ ἀρχαιοτάτη Ὀρησκεία δὲν ἐθεμελιούτο ἐπὶ ἀπλῶν παραστάσεων, ἀλλ' ἐπὶ πραγματικῆς ἀρχῆς καὶ ἤρξατο ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ αὐτὴ ἀναγκαιότης, ἣτις τὸ πνεῦμα εἰς τὸ ἀστέριον ἔφερε, καὶ ἣτις κατὰ τοῦτο ἦτο ὁ νόμος τοῦ συνειδότος, ἦτο συγχρόνως ὁ νόμος τοῦ βίου, καὶ πάλιν δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἐν τοῖς ἄστροις, ἐκείνοις τοῖς ποιμέσι τοῦ οὐρανοῦ, ἔβλεπεν ἡ τότε ἀνθρωπότης τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου βίου αὐτῆς. Τὸν τόπον τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ εἶχε καταλάβει ὁ βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐὰν τὸ ἄστρον ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀρχαιοτάτης Ὀρησκείας, φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ Ὀρησκεία δὲν προῆλθεν ἔξωθεν. Ἡ τότε ἀνθρωπότης ἤρχετο ὑπὸ ἐνὸς Θεοῦ κρατοῦντος τὴν ἀνθρωπότητα μέχρι τῆς τῶν ἐθνῶν κρίσεως καὶ διαιρέσεως ἀχώριστον. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ἡ πρώτη ἐποχὴ ἦτο ἡ ἀποκλειστικὴ κυριαρχία τῆς τυφλῆς ἐκτὸς ἑαυτῆς ἀρχῆς τῆς φύσεως, ὅπου τὸ Β, εἰ καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνωτέραν δύναμιν, τηρεῖ ἐτι ἑαυτό.

Δευτέρα ἐποχὴ. Ἡ δευτέρα ἐποχὴ ἀρχεται, ὅταν ἡ δευτέρα καταστήσῃ τὴν πρώτην ἀρχὴν δεκτικὴν ὑποταγῆς. Πρὸ τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης ὑπὸ τὴν δευτέραν ἐνεφανίσθη ἡ ἀστέριος ἀρχὴ τῷ συνειδῶτι, ὃ ἦτο περιορισμένον ἐν τινὶ κύκλῳ ἀναγκαίων καὶ ἀκουσίων παραστάσεων, ὡς ἄρβεν, ὡς Οὐρανός, ὡς Κύριος τοῦ οὐρανοῦ. Ἐν ᾧ ὅμως κλίνει εἰς τὸ παθητικόν, ἐν ᾧ ποιεῖ ἑαυτὴν τῇ ἀνωτέρᾳ δυνάμει προσιτὴν, αὐτῇ παραδίδει ἑαυτὴν τουλάχιστον ὡς ὕλην δυνάμει ὑποταγῆς, μεταβαίνει ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς θήλειαν, οὐχὶ διὰ τεχνικῆς, ἀλλὰ φυσικῆς μετάβασεως τῆς παραστάσεως. Τοῦτό ἐστι λοιπὸν τὸ σημεῖον, ὅπου ὁ βασιλεὺς τοῦ οὐρανοῦ γίνεται εἰς βασίλισσαν τοῦ οὐρανοῦ, μεταβάλλεται εἰς τὴν Οὐρανίαν. Ἐν τῇ ἰδέᾳ λοιπὸν τῆς Οὐρανίας ἐστὶν ἡ μετάβασις, ἡ πρώτη καταβολὴ τῆς μυθολογίας, διότι ὁ Ζαβισμὸς οὕτω ἐστὶ μυθολογικός. Μυθολογία προέρχεται μόνον διὰ διαδοχικοῦ πολυθεϊσμοῦ.

Διὰ τῆς Οὐρανίας προέρχεται διαδοχικὸς πολυθεϊσμός, δι' αὐτῆς

γίνεται ἡ μετάβασις εἰς πραγματικὴν διαδοχὴν, τουτέστι τῷ πρώτῳ Θεῷ (Α) ἔπεται δεῦτερος (Β). Τὴν μετάβασιν ταύτην εὐρίσκομεν ἐν τῷ συνειδῶτι τῶν ἀρχαιοτάτων ἐθνῶν. Παρὰ τοῖς Πέρσiais διέμεινεν ἐτι ἡ ἀνάμνησις τῆς ἀρχαιοτάτης Ὀρησκείας, καθ' ὅσον οὗτοι ἐλάτρευον τὸν Οὐρανὸν ὡς τὸν μέγιστον θεὸν, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τὰ στοιχεῖα· ἐτι δὲ θυσίας προσέφερον καὶ τῇ Οὐρανίᾳ. Ἐκτὸς τῶν Περσῶν τὴν Οὐρανίαν ἐλάτρευον οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Ἀραβες.

Μετὰ τῆς Οὐρανίας καταλαμβάνει θέσιν ἐν τῷ συνειδῶτι καὶ ἡ δευτέρα δύναμις, ὁ Διόνυσος καλούμενος, ὅς ἐστι κοινὸς παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. Ὁ Θεὸς οὗτος προώριστο νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀπαλλοτριωθεῖσαν ἀρχὴν, νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ συνειδῶς ἐκ τῆς κυριαρχίας ταύτης τῆς ἀρχῆς. Κατὰ τοῦτο ὁ Θεὸς οὗτος καλεῖται σωτήρ. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ὁ Θεὸς νικᾷ τὴν πρώτην ἀρχὴν βαθμῶδον, παρίσταται ἐν ἐκάστη βαθμίδι ὡς ἕτερος, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξηγοῦνται αἱ περὶ τοῦ Διονύσου ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἀντιφάσεις. Ἐστὶν ὁ αὐτὸς Θεός, μόνον κατὰ τὴν ἐμφάνισιν διάφορος. Ὁ Θεὸς οὗτός ἐστι προωρισμένος νὰ νικήσῃ τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ καταστήσῃ θεμέλιον τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδότος· διὰ τοῦτο ἔστιν ὁ Διόνυσος ὁ Θεὸς τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρωπίνου βίου κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ἀγρίου, τοῦ πλανητικοῦ τῶν προτέρων χρόνων. Μετ' αὐτοῦ ἀρχεται ἡ πολιτικὴ κοινωνία, ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἡ ἔννομος κατάστασις.

Τὸ δ' ἀνθρώπινον συνειδῶς ἐστὶν ἐτι προσκεκολλημένον εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν, μάλιστα δὲ αὐτὴν πρέπει νὰ τηρῇ, διότι αὕτη ἐστὶ θεογονικὴ· ταύτην δὲ πρέπει ν' ἀναιρέσῃ μόνον ἐξωτερικῶς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἤρξαντο καὶ οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἀπὸ τῶν στοιχείων, διότι καὶ αὐτὰ εἶχον κοσμικὴν σημασίαν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ζωροάστρης καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ἦσαν τοῦ οὐρανοῦ συστήματος μεταρρυθμισταί· ἡ λατρεία τῶν ἀστρῶν ὅμως οὕτω ἦν εἰδωλαλατρεία. Ἡ δὲ μετάβασις ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ εἰς τὴν Οὐρανίαν παρίστατο ὡς μοιχεύα (Ἠρόδ. II, 145), καὶ ἐν ταύτῃ τῇ μεταβάσει συνέπιπτε καὶ ἡ περιτομὴ.

Ἡ πρώτη ὅμως ἀρχὴ δὲν πρέπει ὅλως νὰ καταστραφῇ, ἀλλὰ

μόνον ὡς πραγματικὴ νὰ ἀναιρεθῆ, ὡς ἐκτὸς ἑαυτῆς, ὡς ἐσωτε-
ρικὴ ὕμωσ καὶ ὡς θεμέλιον τῆς ἀνωτέρας νὰ τηρηθῆ· οὕτω δὲ
προέρχεται τρίτη ἐποχὴ, ἡ ἐποχὴ τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῆς δε-
κτικῆς ὑποταγῆς γενομένης τυφλῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς
προωρισμένης νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν πρώτην εἰς ἑαυτήν. Ἐπειδὴ ὅμως
ὁ ἀγὼν οὗτος, ὅς ἐστι τὸ περιεχόμενον τῆς τρίτης ἐποχῆς, δύ-
ναται διὰ βαθμίδων νὰ προβῆ, προέρχονται αἱ ἀκόλουθοι βαθμί-
δες τῆς μυθολογικῆς ἰδιοδραναίας. Πρώτη βαθμὶς ἐστίν, ὅπου τὸ
συνεῖδός ἀνθίσταται τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐλευθεροῦντος Θεοῦ ἀπολύ-
τως, ὅπου ἡ πρότερον ὑποχωρήσασα ἀρχὴ τῇ ἐτέρᾳ ἐκ νέου ἀν-
ορθοῦται· ὡς ὑποχωροῦσα ἦτο· ὡς θήλεια γενομένη ἀρχὴ, ἀνορ-
θωθείσα δὲ πάλιν ἐμφανίζεται ὡς ἄρρεν.

Οὗτος ὁ Θεός, ὁ ἀποκλειστικός, ἐστὶν παρὰ τοῖς φοινίκις ὁ
Βάλ, παρὰ τοῖς Χαναναίοις ὁ Μόλοχ, παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ὁ Κρό-
νος. Οὗτος ὁ Θεός ἀνθίσταται τῷ δευτέρῳ, καὶ ἐφ' ὅσον ἀπο-
κλείει τὸν δεύτερον, δὲν δύναται ὁ δεύτερος νὰ ἐμφανισθῆ ὡς
Θεός, ἀλλ' ὡς δαίμων, ὡς ὄν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἐν τῇ
ταπεινώσει, ἐν ἀποθετικότητι· καθ' ὅσον ὅμως τὸν πρότερον νι-
κᾷ, κατὰ τοσοῦτον ἐμφανίζεται ὡς Θεός καὶ δοξάζεται. Τὸν δὲ
δεύτερον τοῦτον Θεὸν εὐρίσκομεν ὡς μέσον (ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ)
ἐν τῇ μυθολογίᾳ τῶν φοινίκων ὑπὸ τὸ ὄνομα Μέλκιρπον, Ἡρα-
κλέα βεβαρυμένον ὑπὸ ἐργασιῶν. Ὁ Ἡρακλῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ
μυθολογίᾳ ἀνυψοῦται εἰς Θεὸν νικήσας τὴν ἐν αὐτῷ θνητότητα.
Ὡς τοιοῦτος δὲ παρίσταται καὶ ὁ Πάγκρος ὁ Χερμέλης. Ὡς ὁ Οὐ-
ρανός μεταβαίνει εἰς Οὐρανίαν, οὕτως ὁ Κρόνος εἰς Κυβέλην.

Ἡ μορφή αὕτη σημαίνει ἄλλαν βαθμίδα τῆς τρίτης ἐποχῆς
τῆς μυθολογίας.

Μετὰ τῆς Κυβέλης ἀρχεται νέα βαθμὶς τῆς τρίτης ἐποχῆς.
Ἐνταῦθα ἡ μυθολογία παρίσταται τελεία. Ἐν ταύτῃ τῇ βαθμίδι
πίπτουσιν αἱ τρεῖς μυθολογίαι, α) ἡ Αἰγυπτιακὴ, β) ἡ Ἰνδικὴ
καὶ γ) ἡ Ἑλληνικὴ. Ἀλλὰ καὶ αὗται αἱ μυθολογίαι εἰσὶν ὡς βαθ-
μίδες.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται, ὅτι ἡ ἀρχὴ, καθ' ἣν ἡ μυθολογία
προβαίνει, ἐστὶν ἡ ἀρχὴ διαδοχικῆς γενέσεως τῶν ἐν τῇ πρώτῃ

συνειδῶτι ἠνωμένων δυνάμεων, αἵτινες ἐνοῦνται πάλιν μόνον δια-
δοχικῶς. Κατ' ἀρχάς ἦτο μία μόνη δύναμις, ἐφ' ἧς τὸ συνεῖδός
ἐξουσιάζεται ἀποκλειστικῶς, ὁ Οὐρανός. Αὕτη ἡ πρώτη κατ' ἀρ-
χάς ἀποκλειστικὴ δύναμις ὑπεχώρησε δευτέρᾳ τινὶ ὠρισμένῃ νὰ
νικήσῃ τὴν πρώτην. Αὕτη ἡ ὑποχώρησις ἐστὶν ἡ πρώτη νίκη
ὑπὲρ τὸ ἀποκλειστικόν Β, ἡ πρώτη καταβολή. Ἡ ἀποκλειστικὴ
κυριαρχία τῆς μίας ἀρχῆς παρεστάθη ἐν τῇ πρώτῃ (ἀστερίῳ)
Ορησειᾷ, τῇ Ζαβισμῷ. Ἐνταῦθεν μέχρι τῆς βαθμίδος τῆς δευ-
τέρας καταβολῆς, ὅπου ἡ πρώτη γίνεται ἀντικείμενον πραγματι-
κῆς ὑποταγῆς, ἀρα μέχρι τῆς Κυβέλης, ἡσχολήθημεν, λέγει, περὶ
δύο ἀρχάς. Ἐνταῦθεν δὲ γίνεται ἡ πραγματικὴ ὑποταγή· κατὰ
λόγον ὁμοίως τῆς ἐπανόδου τῆς πρώτης ἀρχῆς εἰς ἑαυτήν καθίστα-
ται αὕτη Θεογονικὴ, ἔδρα καὶ ὄρονος τοῦ ὑψίστου, τοῦ προσή-
κοντος, τῆς τρίτης δυνάμεως. Ἀπὸ τοῦδε ἔχομεν νὰ ἡσυχοληθῶ-
μεν, λέγει, περὶ τὰς τρεῖς δυνάμεις, αἵτινες εἰσὶ τὸ οὐσιώδες ἐν
τῇ ἰδιοδραναίᾳ, αἱ κυρίως αἰτίαι αὐτῆς, καὶ, καθ' ὅσον τῷ συν-
ειδῶτι ὡς Θεοὶ ἐμφανίζονται καὶ βαθμηδὸν εἰς τὸ συνεῖδός εἰσ-
ερχόμενοι Θεοὶ εἰσὶν οἱ ἀληθῶς παραγωγικοὶ, οἱ οὐσιώδεις Θεοί.
Ἡ μυθολογία ἐστὶν ὡς ἡ διαδοχικὴ ἔλευσις τούτων τῶν Θεῶν.
Ἐν τῇ πρώτῃ ἐποχῇ ἦρχε μόνον ὁ εἰς ἀποκλειστικός, ἐν τῇ
δευτέρᾳ ἐστὶν ὁ χρόνος τῆς τοῦ δευτέρου ἐλεύσεως, τῆς γεννή-
σεως τοῦ Λιουνύσου.

Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ἐστὶν ὁ χρόνος τῆς ἐνεργείας τοῦ δευτέρου,
ἀρα μετάβασις εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ τρίτου. Ὁ τρίτος, τὸ πνεῦ-
μα, δύναται νὰ ἔλθῃ ἔταν τὴ μὴ πνευματικὸν τοῦ πρώτου ἐξ-
φανισθῆ.

Ἐν ταύτῃ ὅμως τῇ τρίτῃ ἐποχῇ ἀποκρούει ὁ Κρόνος πᾶσαν
ἐπενέργειαν τῆς δευτέρας δυνάμεως, ἡ τρίτη δύναμις δὲν δύνα-
ται νὰ ἔλθῃ, ἡ δευτέρα κερδαίνει τοσοῦτον, ὥστε ἡ ἀνθισταμέ-
νη ἀρχὴ ὑπερνικᾶται πραγματικῶς. Τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς ταύτης
ἐστὶν ἡ Κυβέλη· ἀρχεται λοιπὸν τετάρτη ἐποχὴ, ἡ τῆς πραγ-
ματικῆς ὑποταγῆς· αὕτη δύναται νὰ κληθῆ ἡ ἐποχὴ τῆς ἐλεύ-
σεως τῆς τρίτης δυνάμεως.

Ἐκ δὲ τῶν τριῶν ἐν τῇ μυθολογικῇ ἰδιοδραναίᾳ ἐνεργουσιῶν

δυνάμεων ἢ μὲν πρώτη ἐστὶν ἡ κωλύουσα, ἀντενεργοῦσα, ἢ δὲ δευτέρα ἡ κυρίως ἐνεργοῦσα καὶ ἡ τρίτη ἡ προτρέπουσα τὴν ἰδιοδράνειαν.

Τούτων δὲ τῶν δυνάμεων διακρίνει ὁ Σχελλίγγιος τοὺς γεννητοὺς θεοὺς, οὓς ὀνομάζει ὕλικούς καὶ ἐκλαμβάνει γεννητοὺς καὶ ὡς μέλη τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς διαμελισθείσης ὑπὸ τῆς δευτέρας.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐποχῇ εἰσὶν Οὐρανία καὶ Διόνυσος οἱ μόνοι ἐνεργοῦντες θεοί· οἱ γεννητοὶ θεοὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐποχῇ εἰσὶν οἱ ἐναπομείναντες ἐκ τῆς πρώτης.

Ἐν τῇ τρίτῃ ἐποχῇ, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ μυθολογία τῶν φοινίκων καὶ Καρχηδονίων καὶ ἄλλων, ἐμφανίζονται Κρόνος καὶ Ἴρακλῆς ὡς οἱ δύο ἐνεργοῦντες θεοί. Ὁ Κρόνος ἀντιστοιχεῖ τῇ ἀνοργάνῳ ἐποχῇ τῆς φύσεως. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ ἀντικείμενα λατρείας εἰσὶν ἀνόργανα, ὡς λίθοι ἄργοι, περὶ ὧν ὁ Πασανίας ἀναφέρει, ὅτι ἐλατρεύοντο. Εἰς δὲ τὸ μετέπειτα, ὅπου Κυβέλη καὶ Διόνυσος ἀλλήλοις ἀντίκεινται, εἰσὶν οἱ δύο οὗτοι οἱ ἐνεργητικοὶ θεοί.

Ὅταν τὸ Α' ὑπερνικήσῃ τὸ Β' προέρχεται τὸ πλῆθος τῶν θεῶν, οἱ γεννητοὶ θεοί, οἵτινες εἰς τὸ νικηθὲν Β' οἱ γεννητοὶ ὅμως θεοὶ ἀποτελοῦσι σύγχρονον πολυθεϊσμόν, οἱ δὲ πνευματικοὶ διαδοχικόν· διότι ἀπὸ τοῦ Οὐρανοῦ μέχρι Κυβέλης ἐστὶν ὁ πραγματικὸς θεὸς ὁ ἐπικρατῶν, ἡ κυριαρχία τοῦ πνευματοποιηθέντος θεοῦ, τοῦ Διονύσου, διαρκεῖ μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἰδιοδρανείας, καὶ ὁ ἐν τούτῳ τῷ τέλει προελθὼν καὶ ὑπάρχων κόσμος ἔσται τελειότης ἀρχεται ὑπὸ τῆς τρίτης δυνάμεως ἔσται τοῦ τρίτου ἐν τοῖς ἑαυτοῦς διαδεχομένοις θεοῖς. Ἐν ταύταις ταῖς τριῶν δυνάμεσι περιέχεται τὸ τέλος, τὸ ἐσωτερικόν, ὁ κυρίως νοῦς, διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὸ ἀληθὲς μυστήριον τῆς μυθολογίας.

Ἄρα ἀπὸ τῆς Κυβέλης περιέχονται καὶ αἱ τρεῖς δυνάμεις ἐν τῇ μυθολογίᾳ. Καίτοι δὲ ἡ τριάς ἐν ἐκάστη μυθολογίᾳ δεικνύται, ἐστὶν ἐν ἐκάστη διάφορος, καθ' ὅσον ἢ μία τῶν δύο ἐπικρατεῖ ἢ οὐδεμία, ἀλλ' ἡ τρίτη ἢ πρώτη δὲ δύναται νὰ ἦναι ὑπέρσχος, ἢ ἐν ἄλλῃ ἐποχῇ νὰ ἐκμηδενισθῇ ὡς πρὸς τὴν δευτέραν· ἐν τρίτῃ δ' ἐποχῇ ἢ τρίτῃ μετὰ εἰσερχομένη ἀναγνωρίζει τὸ

δικαίον τῆς πρώτης καὶ θέτει ὡς βᾶσιν (νευικημένην) τοῦ θρησκευτικοῦ συνειδότη· ἐν ταύτῃ τῇ ἐποχῇ ἡ ἐνότις αὐτῶν παρέχει τὴν ἡρεμίαν καὶ ἡ ἰδιοδράνεια ἴσταται.

Ἄρα ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐποχῇ, ὅπου χώραν λαμβάνει πραγματικὴ ὑποταγή, ὅπου εἰαί δυνάμεις συνενοῦνται, θὰ ἦσαν δυνατὰ τρεῖς ἐποχαὶ καὶ τρεῖς μυθολογίαι, ὧν ἐκάστη περιέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα, ἡ Αἰγυπτιακὴ, ἡ Ἰνδικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ.

α) Ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ μυθολογίᾳ ὁ ἀγὼν τοῦ πρώτου θεοῦ, τοῦ Τυφῶνός, καὶ τοῦ δευτέρου, τοῦ Ὄσιριδος, ἐστὶ σφοδρὸς, διότι ἡ πρώτη ἀρχὴ ἀνθίσταται καὶ εἰς τὸ τέλος ἰσχυρῶς.

Ἡ ἀρχὴ, περὶ ἣν ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ μυθολογίᾳ πάντα στρέφονται, ἐστὶν ὁ Τυφῶν. Ἡ Αἰγυπτιακὴ μυθολογία ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον κυρίως ὁ τοῦ θανάτου ἀγὼν τῆς πραγματικῆς ἀρχῆς (B).

Ἀντίθετος τῇ ἀρχῇ ταύτῃ, τῷ Τυφῶνι, ἐστὶν ὁ Ὄσιρις. Ἡ νίκη κατ' ἀρχάς ἐστὶ τοσοῦτον ἀμφίβολος, ὥστε συγχέεται τὸ συνειδὸς καὶ τὸν ἀγῶνα αἰσθάνεται ὅτι μὲν ὡς διαμελισμὸν τοῦ Τυφῶνός, δὲ δὲ τοῦ Ὄσιριδος. Μετὰ δὲ τῆς ἐμφάνσεως τοῦ Ὄσιρου, τοῦ τρίτου, τοῦ ὀρισμένου καὶ τελείου, νικάται ὁ Τυφῶν.

Ἡ ἴσις οὕτω τὸ μετὰ τοῦ θεοῦ συνδεδεμένον συνειδὸς ἐν ἀγῶνι μετὰ τῷ Τυφῶνι καὶ Ὄσιριδος ἀγεί ἡσυχίαν μετὰ τῆς τοῦ Ὄσιρου γεννήσεως, υἱοῦ αὐτῆς, διότι τὸ συνειδὸς δὲν δύναται νὰ ἀναίρεσῃ τὸν πραγματικὸν θεόν, διότι ἔπρεπε νὰ ἀντικατάστησῃ αὐτὸν διὰ τοῦ πνευματικοῦ.

Ἄρα ὁ μὲν Τυφῶν ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον ἡ πρώτη δυνάμις, ὁ δὲ Ὄσιρις ἡ δευτέρα καὶ ὁ Ὄσιρος ἡ τρίτη. Οὗτοι διακρίνονται τῶν γεννητῶν θεῶν προερχομένων διὰ τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐν τῷ ἀγῶνι καὶ εἰσὶν ὁ διαμελισθεὶς εἰς. Οἱ θεοὶ οὗτοι τῶν Αἰγυπτίων εἰς θηριώδεις ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς τῶν θηρίων γενέσεως. Ὁ Τυφῶν ἀντιστοιχεῖ τῇ βρομίδι τῆς τῶν ζώων γενέσεως. Οἱ νοητικοὶ θεοί, εἰς οὓς οἱ Αἰγύπτιοι ἀφιέρωσαν τὰ μνησεία, ὡς Ὁβελίσκου, Πυραμίδας, ναοὺς καὶ λοιπὰ, εἰσὶν ὁ Ἄρημων (Ζεὺς), ὁ Ἔθης (Ἡρακλῆς), ὁ Κνήφ καὶ ὁ Ἑρμῆς οἱ θεοὶ οὗτοι παριστῶσι τὴν νοητικὴν τῶν Αἰγυπτίων ἀνάπτυξιν.

Αὐτοῖς ἀντιστοιχοῦσιν ἡ Ἄθωρ (Ἀφροδίτη), ἡ Νεϋθ (Ἀθηνά) καὶ ἡ Βούβαστις. Ἡ πυραμὶς δὲν εἶναι τὸ αἰνίγμα, ἀλλὰ τὸ σχῆμα, ὃ ὡς σύμβολον τοῦ πυρὸς οἱ νομάδες ἐλάτρευον, διότι τοιοῦτοι ἦσαν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐν Αἰγύπτῳ ἐλάτρευοντὸ τὰ ζῶα καὶ ὁ Ἄπικ, εἰκὼν τοῦ Ὄσφιδος, διότι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον τραπῆ εἰς τὴν γεωργίαν.

6) Ἡ δὲ Ἰνδικὴ μυθολογία φαίνεται ἀντιθέτος τῇ Αἰγυπτιακῇ, διότι ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ τὸ συνειδὸς ἐτήρησε τὸ πραγματικόν, ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ μυθολογίᾳ ἡ πρώτη ἀρχὴ νικηθεῖσα ὑπὸ τῆς δευτέρας ἐξηφανίσθη ἐκ τοῦ συνειδότος.

Αἱ δὲ τρεῖς δυνάμεις ἐν τῇ Ἰνδικῇ μυθολογίᾳ εἰσὶν ὁ Βράμας, ὁ Σίβας καὶ ὁ Βισνοῦς.

Ὁ Βράμας θεωρεῖται παρελθὼν, ἐστὶ θεὸς τοῦ παρελθόντος, σχεδὸν ἐξηφανισμένος ἐκ τοῦ συνειδότος, ἀνευ ἀναφορᾶς πρὸς τὸ παρόν.

Ἄντ' αὐτοῦ ἀρχει ἐν τῷ συνειδότη ὁ Σίβας. Ἐν τῷ συνειδότη ὁμοῦς ὑπάρχει καὶ ἡ τρίτη δύναμις, ὁ Βισνοῦς. Οἱ τρεῖς οὔτοι ὀνομάζονται δεῖκται, τριμοῦρτοι, δὲν ἐνοῦνται ὅμως ἐν τῷ (Ἰνδικῷ) συνειδότη.

Ὁ Σίβας καὶ ὁ Βισνοῦς ἀποκλείουσιν ἀλλήλους καὶ ἐπομένως καὶ οἱ λατρεύοντες αὐτοῦς. Ὁ ὄχλος λατρεύει τὸν Σίβαν, οἱ εὐγενεῖς τὸν Βισνοῦν· διὰ τοῦτο ὄντων τῶν θεῶν κεχωρισμένων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑψωθῶσιν οἱ Ἰνδοὶ εἰς τὸ ἀληθὲς πνευματικόν.

Ἡ δὲ τοῦ Κρίσνα θεωρία δὲν εἶναι γνήσιον καὶ φυσικὸν τῆς μυθολογίας προῖον, ἀλλ' ἀποκύημα τῆς φαντασίας, ὡς καὶ ὁ Βουδδισμὸς, ὢν ἀντιμυθολογικὸς, καὶ τὰ θεοσοφικὰ συστήματα τῶν Ἰνδῶν μέσα πρὸς ἀναχαίτισιν καὶ σωτηρίαν τῆς διαλύσεως παντὸς ὀρησκειτικοῦ συνειδότος.

Ἐπειδὴ ὁ Ἰνδὸς ἀπώλεσε τὴν πρώτην ἀρχὴν, ἀπώλεσε καὶ τὸ τέλος, κατέστη ἡ κακοδαίμων καὶ πάντα θεωρεῖ ἀπάτην καὶ δόλον, ἄσκοπα καὶ διὰ τοῦτο μάταια.

Ἐπειδὴ ἡ μυθολογία τῶν Ἰνδῶν κατὰ Σχελλίγγιον ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν τῶν Θηρίων γένεσιν ἐν τῇ δημιουργίᾳ συμπάσχει ὁ Ἰνδὸς αὐτοῖς καὶ τιμᾶ αὐτὰ πλέον ἢ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν

πρώτην ἀρχὴν ἀπολέσας συναπώλεσε καὶ πᾶσαν ὀρησκειαν.

Ἐπειδὴ ὁ Βράμας ἀπώλεσθη ἐκ τοῦ Ἰνδικοῦ συνειδότος, παρεδόθησαν οἱ Ἰνδοὶ εἰς τὰ ὕλικά καὶ τὴν ἀσέλγειαν. Ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ ἡ πολυγαμία. Ἐπειδὴ ὁ Βισνοῦς καὶ ὁ Σίβας εἰσὶν ἐν τῷ συνειδότη κεχωρισμένοι, δὲν ἠδυνήθησαν αἱ Ἰνδικαὶ φυλαὶ νὰ συγχωνευθῶσιν εἰς ἓν ἔθνος. Ἐντεῦθεν ἐπήγαγε καὶ ἡ εἰς τὰς εἰς διαίρεσις αὐτῶν.

Ἐκτὸς δὲ τούτων οἱ Ἰνδοὶ ἔχουσι καὶ θεοὺς γεννητοῦς, οὗς ὁ ὄχλος καὶ οἱ Βραχμᾶνες (εὐγενεῖς) λατρεύουσι ζητοῦντες νὰ ἀναγάγῃ τὴν λατρείαν αὐτῶν εἰς τὸν Βράμαν.

Τοῦ δὲ Βισνοῦ ἀναφέρονται ἐνσωματώσεις, ὧν ἡ μὲν πρώτη ἐστὶν ἰχθὺς (ἡ ἐνσωμάτωσις αὕτη ἔχει ἀναφορὰν εἰς τὸν κατακλυσμόν), ἡ δὲ δευτέρη ἐστὶ χελώνη, ἡ δὲ τρίτη κάπρος, ἡ δὲ τετάρτη λέων, ἡ δὲ πέμπτη γίγας, ἡ δὲ ἕκτη Βραχμᾶν, ἡ δὲ ἕβδομη ὁ Βράμας, καὶ ἡ ὄγδοη ὁ Κρίσνας, ἡ μέγιστη τοῦ Βισνοῦ ἐνσωμάτωσις. Ἐνσωματώσεις δὲ ἀποδίδονται καὶ τῷ Βράμα, αὐτῶν ὅμως εἰσὶ μεταγενέστεραι. Ὁ δὲ Σίβας ἐνσωματῶσιν ἔχει οὐδεμίαν.

Ὁ δὲ Βουδδισμὸς οὔτε ἐν τῇ Βέδα ἀναφέρεται οὔτε ἄλλαχού, εἰμὴ μόνον ἐν τῇ Βαγαβάδα-Γιτᾶ. Ἐπειδὴ φαίνεται θεωρία περὶ Βισνοῦ, φαίνεται ὁ Βουδδισμὸς μυστικὴ τῆς Βέδας θεωρία· διὰ τοῦτο ἔλαβε καὶ τόσην ἔκτασιν, μεταδοθεῖσα τοῖς Σίνας κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα μετὰ Χριστόν· διὰ τοῦτο ὁ Βούδας δύναται κατὰ Σχελλίγγιον νὰ θεωρηθῇ ἐννάτη τοῦ Βισνοῦ ἐνσωμάτωσις, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Βουδδισμὸς περιέχων πάντα καὶ ἄχθρος τῶν τάξεων θεωρηθεῖ, ἐπομένως καὶ τῆς Ἰνδικῆς μυθολογίας, κατεδιώχθη ὑπερβάλλοντως.

Οἱ δὲ Σίνας δὲν ἀποτελοῦσιν ἔθνος, ἀλλὰ γένος ὁμογενές. Τοῦτο τὸ γένος δὲν εἶναι μυθολογικόν· ἡ γλῶσσα τῶν Σινῶν δὲν ἔχει τὴν λέξιν «θεόν», διότι ἡ λέξις «θιάν» σημαίνει οὐρανόν· ἐπίσης καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἔχουσα μίαν ἀρχὴν ἐστὶ μονοσύλλαβος.

Κατὰ δὲ τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἰσῆχθη εἰς τοὺς Σίνας διὰ τῶν ἱεραποστόλων καὶ ὁ χριστιανισμὸς.

γ) Ἡ δ' ἑλληνικὴ μυθολογία ἐστὶν ἡ τελειοτάτη, διότι αὕτη

ἐτελειοποιήθη τηρήσασα τὸν νικηθέντα πρῶτον θεὸν ὡς πνευματικόν. Ἐν αὐτῇ διατηρεῖ τὸ συνειδὸς συγχρόνως ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐποχῇ τὰς ἐποχὰς τοῦ παρελθόντος. Οἱ ἑλληνικοὶ θεοὶ δὲν εἶναι σώματα, ἀλλ' ὄντα πραγματικά· πᾶν τὸ ζῶδες ἐξηφανίσθη, οἱ θεοὶ, εἰ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην τύχην, εἰσὶν ἀνθρωπόμορφα ὄντα παριστῶντες ἐν τῇ μυθολογίᾳ τὴν ἐποχὴν τῆς δημιουργίας, ἐν ἣ ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως μετὰ τὸν ἀγῶνα τῶν ζώων ὀνησκει τὸν ἡδὺν καὶ ἡμερον θάνατον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, διότι ἡ ὅλη φύσις ἐξελουδαται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἐπειδὴ μόνον περὶ τῆς ἐννοίας τῆς μυθολογίας πρόκειται, γίνεται ἐνταῦθα λόγος μόνον περὶ τῆς ἐννοίας αὐτῆς. Ἡ ἐννοία αὐτῆς τῆς μυθολογίας ἐστὶ συγχρόνως τὸ μυστήριον αὐτῆς, καὶ τὸ μυστήριον τοῦτο κεῖται ἐν τοῖς θεοῖς τοῖς ἐκλαμβανόμενοις ὡς αἰτίοις.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ἐν τῇ στιγμή, ἐν ἣ ἡ πραγματικὴ ἀρχὴ, ἡ αἰτία τῆς ἀντιθέσεως, ἐκπνεύσῃ, ἀναιροῦσιν αἱ διὰ ταύτης τῆς ἀρχῆς κεχωρισμέναι δυνάμεις καὶ ἐν ἀντιθέσει κρατούμεναι τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, ἀρα ἐν τῷ συνειδότη ἀμέσως ὀλγουσιν ἑαυτὰς καὶ ἀντικαθιστῶσιν εἰς τὴν ἐνότητα αὐτῶν· ἡ πρώτη ἐν ταῖς πνευματικαῖς ἐστὶ πάλιν ἡ πραγματικὴ ἀρχὴ, ὁ πραγματικὸς ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὢν θεὸς διαρκούσης τῆς ἰδιοδρανείας, εἰς ἑαυτὸν ὁμῶς, συγχρόνως εἰς τὴν θεότητα τοῦ ἀντικατασταθείς. Ὁ εἰς ἑαυτὸν (εἰς τὴν πνευματικότητα) ἐπαναχθεὶς θεὸς καὶ διὰ τοῦτο ἀφανῆς γεγονώς ἐστὶν ὁ ἑλληνικὸς Ἄδης, ὃς δύναται διττῶς νὰ θεωρηθῇ· ἐν τῇ στιγμῇ τῆς γενέσεως ἀφανῆς, ἐπειδὴ ἀντιπροσωπεύει τὸν θεὸν ὠρισμένου τινὸς σημείου καὶ κατὰ τοῦτο ἀνήκει εἰς τοὺς ὑλικοὺς θεοὺς· οὕτω παρίσταται ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ ὡς τρίτος κατώτερος τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Καὶ ὡς τοιοῦτος ὁμῶς εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ὅλης ὑλικῆς πλειότητος τῶν θεῶν. Ἐὰν δ' ἐν τῇ ἀντιστάσει αὐτοῦ πρὸς τὴν δευτέραν δυνάμιν νικηθῇ, τουτέστιν ἀράτος γένηται, δύναται νὰ προέλθῃ ὁ σύγχρονος πολυθεϊσμός, οὗ κορυφὴ ἐστὶν ὁ Ζεὺς.

Ἡ ὅλη πληθὺς τῶν θεῶν, ὁ Ὀλυμπος, κεῖται ἐπ' αὐτοῦ τοῦ

ἀφανοῦς. Ἐὰν ὁμῶς ἐγίνετο πάλιν δρατὸς, ἐκεῖνοι θὰ ἐξηφανίζοντο. Ἐν δὲ τῷ ἐν ἑαυτῷ αὐτοῦ ὁ Ἄδης παρίσταται ὡς ὁ θεός, ὃς ἦν ἐν ἅπασιν· ἐνὶ λόγῳ τὸ συνειδὸς αἰσθάνεται αὐτὸν ὡς τὸ καθόλου θεμέλιον τῶν θεῶν, ὡς τὸν πραγματικὸν θεὸν, καὶ διὰ τοῦτο ὡς καθάραν δυνάμιν, ὡς καθάραν αἰτίαν. Εἰς δ' ἑαυτὸν ἐπανελθὼν δὲν ἀποκλείει τὰς ἄλλας δυνάμεις, αἰτίνες ἐμφανίζονται ὡς οὐσιώδεις, οὐχὶ γεννητοὶ θεοὶ.

Ἡ ὀλικὴ πολυθεΐα ἐστὶ τὸ ἐξωτερικόν, οἱ πνευματικοὶ θεοὶ ὄντες μετὰ ἀναιρεθείσαν ἀντίθεσιν μόνον ὡς μορφαὶ ἐνδὲ θεοῦ καθίστανται περιεχόμενον ἐσωτερικοῦ συνειδότητος.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολυθεΐα ἐστὶ τὸ ἐξωτερικόν, οἱ ἐσωτερικοὶ θεοὶ τὸ ἐσωτερικόν, διὰ τοῦτο ὁμῶς καὶ τὸ μυστήριον τῆς μυθολογίας. Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐξηγεῖται, πῶς μετὰ τῆς τελειοτάτης μυθολογίας (ἑλληνικῆς) ἔπρεπε νὰ προέλθῃ ἡ ἐσωτερικὴ θεολογία, τουτέστι τὰ μυστήρια, πῶς ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ θεολογία εἶσι σύγχρονα φαινόμενα. Ἐξηγεῖται ὁμῶς οὐ μόνον ἡ σύγχρονος γένεσις, ἀλλὰ καὶ ἡ διαρκὴς συνύπαρξις ἀμφοτέρων, τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ συνειδότητος. Οὐδὲν δύναται ν' ἀναιρέσῃ τὸ ἕτερον· τὸ ἐξωτερικόν πρόέρχεται μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, καὶ ἀντιστρέφως.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος τὴν ἐννοίαν τῆς μυθολογίας εὕρισκει ἐν τοῖς μυστηρίοις, τὴν δὲ σημασίαν τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τὴν διαφορὰν αὐτῆς ἀπὸ τῆς μυθολογίας νὰ ὀρίσῃ τις δὲν δύναται πρὶν ἢ γνωρίσῃ τὰ μυστήρια, πρέπει ταῦτα νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μετάβασις ἐκ τοῦ ἔθνισμοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν, τουτέστι τὴν τελεικὴν ἀποκάλυψιν, ἥτις ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ ἐκτεθῇ κατ' ἀνάφορὰν πρὸς τὸν ἔθνισμόν καὶ ἐπομένως ὀρθῶς πρὶν ἢ πρότερον ἐρῶνηθῇ τὸ περιεχόμενον τῶν ἑλληνικῶν μυστηρίων. (Phil. der Myth. ἐν οἰκείῳ τόπῳ· καὶ Phil. der Offenbar. Vorl. 17 καὶ 18).

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ μυθολογίᾳ διαστέλλει δύο ἐποχὰς, ἐκείνην, ὅπου ἡ πραγματικὴ ἀρχὴ γίνεται δεκτικὴ ὑποταγῆς ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν, καὶ ἐκείνην ὅπου γίνεται ὅλη πραγματικὴ ὑποταγῆς· πᾶσα παράμοια μετάβασις δηλοῦται διὰ θεῶν, ἡ μὲν πρῶτη μετάβασις διὰ τῆς Οὐρανίας, ἡ δὲ δευτέρα διὰ τῆς Κυβέλης.

τρίτη δ' ἐποχὴ ἐτι δύναται νὰ διακριθῇ, ὅπου ἐκείνη ἢ ἀρχὴ πραγματικῶς κατανικᾶται καὶ τὸ συνειδὸς ἴσταται συγχρόνως μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων· καὶ ὡς ἐν ταῖς προτέραις ἐποχαῖς ἀντικρῶσπεύεται τὸ συνειδὸς διὰ θεᾶς, διότι ἐν τῇ ἰδιοδρανεῖα ἐστὶν ὁ θεὸς καὶ τὸ ἀντίστοιχον εἰς αὐτὸν συνειδὸς, π. χ. ἡ γῆ εἰς τὸν Οὐρανὸν, ἡ Ἑβρα εἰς τὸν Κρόνον, ἡ Ἰβρα εἰς τὸν Δία· τὸ συνειδὸς ὡς θεογονικὸν προβαίνει ὑπὲρ τὸν θεόν, ὡς ὑπὲρ αὐτὸν προβαῖνον ἔχει σχέσιν καὶ εἰς τὸν παρελθόντα καὶ μέλλοντα θεόν. Οὕτως ἴσταται καὶ ἡ Δήμητρα μεταξὺ τῆς μυθολογίας, εἰς ἣν ἀνήκει, καὶ τῶν μυστηρίων, ὧν αὕτη ἐστὶ τὸ κύριον ἀντικείμενον, τὸ κυρίως κέντρον, περὶ ὃ κινεῖται τὸ συνειδὸς.

Ἡ Δήμητρα κυρίως ἐστὶ τὸ συνειδὸς τὸ μεταξὺ τοῦ πραγματικοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἐλευθεροῦντος, τὸ μέσον τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου, προσκεκολλημένον εἰς τὸν πρῶτον καὶ συγχρόνως συνδεμένον μετὰ τοῦ δευτέρου. Ἐὰν τὸ συνειδὸς ἦναι συνειδὸς τοῦ παρόντος θεοῦ, παρίσταται αὐτὸ ἢ τοὶ ἡ θεὰ ὡς σύζυγος, ἐὰν δὲ τοῦ μέλλοντος, ὡς μήτηρ αὐτοῦ.

Ἡ Δήμητρα ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Κρόνου φαίνεται σύζυγος τοῦ Ποσειδῶνος, εἰς δὲ τὸ μετέπειτα ὡς μήτηρ τοῦ Διόνυσου. Ἡ Δήμητρα χωρίζεται ἀπὸ τοῦ πρώτου θεοῦ, καὶ ὁ ἀπ' αὐτοῦ χωρισμὸς αὐτῆς ἐστὶν εἰδὸς τι γαμνήσεως, ἢ Περσεφόνη.

Ἡ Δήμητρα ὁμῶς δὲν δύναται νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκεῖνο, ὃ ἔχει ἐκ τοῦ παρελθόντος, χωρὶς νὰ θεωρήσῃ αὐτὸ ὡς ἀνήκον τῷ παρελθόντι· ὡς ἀνήκον δὲ τῷ παρελθόντι θεωρεῖν σημαίνει ὅτι θεωρεῖ ὡς ἀνήκον τῷ παρελθόντι θεῷ· τοῦτο πρέπει αὕτη νὰ παραδώσῃ αὐτῷ πρὸς ἀρπαγὴν· καὶ ἡ ἀναίρεσις τῆς τοῦ συνειδότητος (Δήμητρος) σχέσεως πρὸς τὸν παρελθόντα θεόν ἐστὶ τῆς κόρης ἢ ἀρπαγῆς. Αὕτη ἐστὶ κατὰ Σκελλίγγιον ἢ ἀληθῆς ἐννοια τῆς διηγήσεως περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης, ἣν ὁ Ἄδης, ὁ εἰς τὸ μὴ ὄν ἐπαναχθεὶς θεός, φέρει εἰς τὸν κάτω κόσμον, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ παρελθόντος, διότι φυσικῶς πρέπει τὸ μέρος τοῦτο τοῦ συνειδότητος νὰ ἀκολουθήσῃ τῷ θεῷ, εἰς ὃν εἶχε πέσει ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐὰν ὁ θεός, ὁ ποτὲ ἀποκλειστικός, ἀπέλθῃ εἰς τὸ πα-

ρελθόν, πρέπει καὶ τὸ εἰς αὐτὸν προσκεκολλημένον συνειδὸς.

Ὁ χωρισμὸς ὁμῶς οὗτος δὲν εἶναι καὶ νῦν ἄνευ πόνου διὰ τὸ συνειδὸς, ἀλλὰ βλαβερός· διὰ τοῦτο ὁ χωρισμὸς παρίσταται ὡς ἀρπαγῆ, ἣν ὁ Ἄδης τελεῖ, καὶ ἡ Δήμητρα ἐστὶν ἡ περίλυπος· μάλιστα δὲ ἡ ὀργιζομένη μήτηρ μὴ ἀναγνωρίζουσα διὰ τοῦτο τὴν πολυθειαν, τὴν καταλαβοῦσαν τὴν θέσιν τοῦ ἐνός, καὶ μεθ' ἧς πρέπει νὰ ἐξιλεωθῇ, ὡς ἐν τῷ Ὀμηρικῷ ἔμνῳ παρίσταται.

Ἡ μυθολογία ἐκτείνεται μέχρι τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης καὶ τῆς ὀργῆς τῆς Δήμητρος.

Ἡ δ' ἐξιλέωσις καὶ καταπράυνσις τῆς λυπαυμένης καὶ ὀργιζομένης μητρὸς ἀρχεται, ὅτι ἀντὶ τοῦ καταστραφέντος θεοῦ καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συγκαταστραφέντος συνειδότητος κοινωνεῖ ὁ ἀνώτερος ἢ μάλλον ὁ μέγιστος θεὸς αὐτῆς, ὅστις πλέον δὲν δύναται νὰ προστεθῇ τῇ ἐξωτερικῇ πολυθεία ἀλλὰ τὴν θέσιν τοῦ ἔχει ἐν τινι ὑπὲρ αὐτὴν προβαλόντι συνειδότη, τουτέστιν ἐν τοῖς μυστηρίοις. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ μυστήρια ὀνομάζονται τὰ μέγιστα καὶ ἀγιώτατα, τὰ Ἀττικὰ τὰ ἐν Ἐλευσίνοι ἐορταζόμενα, πρὸ πάντων δὲ τὰ μυστήρια τῆς Δήμητρος.

Ἡ Δήμητρα καλεῖται ἰδρυτῆς τῆς γεωργίας· ἡ ὀνομασία ὁμῶς αὕτη δὲν ἔχει σημασίαν φυσικὴν, ἀλλ' ἀνωτέραν, διότι μετὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς γεωργίας ἐξέλιπεν ὁ πλανήτης καὶ θηριώδης βίος καὶ ἀντικατέστη ὁ ἠθικός καὶ ὁ ἐννομος· καὶ αὕτη ἡ ἠθικὴ σημασία τῆς γεωργίας ἐλατρεύετο καὶ ἠγιάζετο ἐν τῇ Δήμητρι. Ἡ εἰσαγαγοῦσα τὴν γεωργίαν θεὰ καλεῖται καὶ Θεσμοφόρος (1). Ἐν τῇ Δήμητρι συγχρόνως ἐπανηγυρίζετο ἡ καταστροφὴ τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ ἡ νίκη, ἣν ἐκτήσατο τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ὑπὲρ τὴν τυφλὴν ἐκείνην δύναμιν τὴν κρατοῦσαν αὐτὸ δεδουμένον ἐν τῷ Ζαβισμῷ, ὃς ἦτο ἀρχαιότερος τῶν ἔθνων καὶ σμευμένον ἐν τῷ Ζαβισμῷ, ὃς ἦτο ἀρχαιότερος τῶν ἔθνων καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀνθρώπος ἦτο εἰς τὸν κοινὸν θεὸν προσκεκολλημένος, οὔτε ναοὶ οὔτε τείχη περιέκλειον, τοιοῦτον ἦτο καὶ ὁ ἀγρός ἢ οἰκία τοῦ ἀνθρώπου, ὁ οὐρανὸς ἢ

(1) Ὡς λέγει ὁ Ἰσοκράτης Παν. 3, 6 δύο τὰς μεγίστας εὐεργεσίας ἐποίησε τοὺς τε καρποὺς, οἱ τοῦ μὴ θηριωδῶς ἡμᾶς ζῆν αἷτιαι γεγῆνασι καὶ τὴν τελευτήν.

σκέπη αὐτοῦ. Ἄμα ὁμῶς τράπη ἀπ' αὐτοῦ, ἀφαιρεῖται ἡ σκηνὴ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αὐτὸς ζητεῖ ἀπὸ τοῦ εὐρέος εἰς τὸ στενὸν, ἀπὸ τοῦ ἀπεῖρου εἰς τὸ κεκλεισμένον, διότι ἐν αὐτῷ ζῆ ἀεὶ ἡ μνήμη ἐκείνου τοῦ πρώτου ἀποκλεισμοῦ καὶ ἐκείνης τῆς θείας ἀναπαύσεως, ἐξ ἧς ἀπηλλοθὲν ἐξ ἑτέρου δὲ φαίνεται τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει τὰ κακὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου γευθέντι ἢ προτέρᾳ ἐκείνῃ κατάστασις τοῦ ἐλευθέρου βίου ὡς κατάστασις εὐδαιμονίας, ἣν ἐλαμβάνει ὡς χρυσοῦν αἰῶνα καὶ εἰς ἣν βλέπει μετὰ πόθου.

Ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ δὲν ὑπῆρχον καλλιεργημένοι ἀγροί. Ἐφ' ὧσόν ἦρχεν ὁ ἀδιάμετος θεός, τοσοῦτον ἦτο ἡ γῆ κτήρη καὶ κοινόν· καὶ ἡ Γένεσις ἀναφέρει, ὅτι ἡ πρώτη ἰδέα εἰς σταθερὰν οἰκίαν, εἰς πόλεις, τιμωρεῖται διὰ τῆς συγχύσεως τῆς γλώσσης καὶ τῆς τῶν ἔθνων διαιρέσεως, δεικνύει τὴν κλίσιν εἰς τὸν νομαδικὸν ἐκείνον καὶ ἀρχαῖον βίον.

Ἐπὶ τοῦ Κρόνου ἀντικαθίστάται τὸ ἀστέριον, τὸ κοσμικόν μετὰ τῆς Κυβέλης κατήλθεν ἡ ὀρησκεία ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐκ τῶν ἀστέρων, εἰς τὴν γῆν· μετὰ τῆς ἰδιοκτησίας ἀρχεταὶ καὶ ἡ ἐρις καὶ ὁ πόλεμος. Τῷ ἑλληνικῷ ὁμῶς ἔθνει ὡς τῷ νεώτατῳ ἡ Δήμητρα ἐστὶν ἰδρυτὴς τῆς γεωργίας.

Ἡ πρώτη μετάβασις ἐκ τοῦ νομαδικοῦ βίου εἰς τὸν γεωργικὸν ἐφάνη ἀνεκαθεν ὡς τὸ μέγιστον αἰνίγμα.

Ἡ δύνατο δὲ νὰ πιστεύηται ὅτι καὶ διαρκούσης τῆς ἰδιοδρανείας διαρκεῖ μαγικὴ τις ἀναφορὰ μετὰ ἀνθρώπου καὶ φύσεως, ὥστε τινὲς τῆς φύσεως ἀναπτύξεις εἶσι παράλληλοι τῶν τοῦ συνειδότης· ἴσως ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀπεχωρίσθῃ τῆς μαγικῆς ἀναφορᾶς πρὸς τὴν φύσιν.

Περὶ ἡγήται ('Αζάρας περὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς) διηγούνται, ὅτι φυτὰ καὶ δένδρα ἀναφύονται καὶ βελτιοῦνται, ὅπου ἄνθρωποι οἰκοῦσιν ἢ διαμένουσιν, ὅπερ ἀπόδειξις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰς αὐτὰ ἔχει ἰσχύον, ἐπομένως δύναται νὰ κατανοηθῇ, ὅτι ἡ Δήμητρα (θεῖα) τὸν αἶτον ἔδωκεν. Ὡς ἡ Δήμητρα ἐν τοῖς μυστηρίοις δὲν εἶχε φυσικὴν σημασίαν, οὕτως οὐδ' ἡ Περσεφόνη.

Ἡ Περσεφόνη κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἡ πρώτη δύναμις οὕσα διάφορος ἐκτός καὶ ἐντός· ἡ Περσεφόνη ἐστὶ τὸ σπέρμα τοῦ θεοῦ

συνειδότης καὶ ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῇ εἰς γένεσιν, ἵνα καρποφορήσῃ, ἵνα ἡ ἀνέκφρατος γνώσις τοῦ πρώτου συνειδότης γένη ἔνεργεια, ἵνα ἀντὶ τοῦ δυνάμει μονοθεϊσμοῦ ἐν τῷ πρώτῳ συνειδότη γένη ἔνεργεια διὰ τὸ συνειδῆς, ὡς γίνεται διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ἡ Περσεφόνη ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἔχει ἄλλην σημασίαν ἢ φυσικὴν.

Κύριον δὲ περιεχόμενον τῶν μυστηρίων ἦτο ἡ ἐξιλέωσις τῆς Δήμητρος προσβληθείσης διὰ τὴν ἀρπαγὴν τῆς κόρης, τουτέστιν ἡ ἐξιλέωσις τοῦ συνειδότης πληγωθέντος διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ θεοῦ. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ ὁ ὕμνος τοῦ Ὀμήρου πρὸς τὴν Δήμητραν λέγουσαν τοῖς Ἐλευσινίοις ὅτι ἰδρῶσω τὰ μυστήρια, ἵνα τὸν ἐμὸν νόον ἱλάσκησθε.

Ἡ Δήμητρα καὶ ἡ Περσεφόνη εἶσι τὰ ἀληθῆ ὑποκείμενα, τὸ κύριον συνειδῆς τῶν μυστηρίων.

Τὰ μυστήρια ὠνομάζοντο τῆς Δήμητρος. Ἐπειδὴ ὁμῶς ὠνομάζοντο καὶ τοῦ Διονύσου, πρέπει νὰ γνωρισθῇ καὶ ἡ σχέσις τοῦ Διονύσου πρὸς τὰ μυστήρια.

Ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις ὀρησκείαις φανεροῦται ἡ τοῦ Διονύσου ἐνέργεια εἰς τὸ συνειδῆς διὰ τοῦ ὄργιασμοῦ (ἀλόγου ἐνθουσιασμοῦ) προερχομένου ἐξ αἰφνιδίου ἀπαλλαγῆς τοῦ συνειδότης ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ πρώτου θεοῦ. Ἡ ἀρχαιοτάτη ἐμφάνισις αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τὸν χρόνον τῆς οὐρανίας. Ἀπὸ ταύτης τῆς ἐπιπορευτικῆς πηγάζουσι τὰ καλούμενα Σαβάκια πηγάζοντα ἐκ τοῦ Ζακυσμοῦ, ἅπερ ὁμῶς οὐδὲν κοινὸν εἶχον μετὰ τῶν Διονυσιακῶν.

Ταῦτα δ' ἐν Αἰγύπτῳ ἐκαλοῦντο φαλλαγῶγια. Ὁ φαλλός ἐπανηγυρίζετο καὶ ἐφέρετο ὡς σημεῖον νίκης τοῦ ἐλευθεροῦντος θεοῦ (τοῦ Διονύσου).

Ὁ Ἡρόδοτος λέγει (II, 49) ὅτι αἱ ἑορταὶ καὶ πομπαὶ εἰσὶν ἔλαχθησαν νεωστὶ. Ὁ Διονύσος οὐβωδῶς ἐν τῷ συνειδῆτι τῶν Ἑλλήνων ὑπάρχων κατ' ἀρχὰς ἀσθενὴς ἔλαβεν ἰσχύον πρᾶξοντος τοῦ χρόνου. Ἐχθροὶ τοῦ Διονύσου φέρονται ὁ Λυκούργος (βασιλεὺς), ὁ Πιπθεὺς (βασιλεὺς Θράκης) καὶ ὁ Ὀρφεύς. Ὁ Ὀρφεύς ἀγχιπρόσωπος τοῦ ἀνθισταμένου τῷ ἐλευθεροῦντι θεῷ συνειδότης ἐστὶ τοῦ παρελθόντος ἀντιπρόσωπος καὶ τοῦ ἐλευσομένου Διονύσου

πολέμιος. Ὁ Ὀρφεὺς ἀναφέρεται ὡς ὀπαδὸς τῆς οὐρανίου θρησκείας, τῆς ἀρχῆς τῆς νικημένης ὑπὸ τοῦ Διονύσου. Ὁ Ὀρφεὺς ἦτο κατ' ἀρχὰς πολέμιος τοῦ Διονύσου, ἦτοι τοῦ Βάκχου τοῦ Σεμέλης. Ὁ Βάκχος ἀναιρεῖ τὴν πρώτην ἀρχὴν ἀνθισταμένην αὐτῷ ἢ ἀγτίστασις ἐκώλυε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνειδότης εἰς τὸ πνευματικόν.

Ὅτε δὲ ἡ ἰδέα τοῦ Διονύσου ἐν τοῖς μυστηρίοις ὑπερανίκησε πᾶσαν ἀντίθεσιν, ὅτε πᾶσα διαφωνία ἀνηρέθη, εἶδον οἱ Ὀρφικοὶ ἑαυτοὺς νενικημένους ἐν τοῖς μυστηρίοις καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτουν νὰ ἐξαπλώσωσι μυστικὰς τελετάς, αἵτινες ἐπὶ Πλάτωνος περιεφρονοῦντο καὶ αὐτοὶ ὡς ἀγύρται καὶ μάντεις ἐζωγραφίζοντο. (Πλάτ. Πρωτ. 316).

Κατὰ δὲ τὴν παρακμὴν τοῦ ἔθνισμοῦ ἀνυψώθη καὶ ἡ ὑπόληψις τῆς Ὀρφικῆς θεωρίας συνδεθείσης μετὰ Πυθαγορείων, Πλατωνικῶν στοιχείων καὶ ἰδεῶν τῶν μυστηρίων.

Ὁ Διόνυσος, ὁ ὢν ἐν ἀντιθέσει καὶ ἐγείρων τὸν ὄργιασμόν, ἦτο ὁ Βάκχος· οὗτος ὅμως δὲν ἦτο ἀντικείμενον τῶν μυστηρίων, διότι ἀπετέλει μόνον μέρος τῆς τοῦ Διονύσου ἰδέας· διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε Βακχικὰ ἐκάλεον τὰ ἐλευσίνια μυστήρια.

Μετὰ δὲ τὴν ὑποταγὴν τῆς πρώτης ἀρχῆς, οὕσης τῆ φύσει πολεμίας, ὑπὸ τῆς δευτέρας, τοῦ Διονύσου, παράγεται ζωὴ φυσική. Ὁ Διόνυσος ἐλευθερῶν τὸ συνειδὸς ἀπὸ τῆς καταστρεπτικῆς δυνάμεως τῆς πρώτης ἀρχῆς ὀνομάζεται ἐλευθερεὺς, Λύσιος. Ὁ οἶνός ἐστι σημεῖον τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης ἀρχῆς, αἷμα τῶν Τιτάνων. Ὁ οἶνος ἐν εἶδει θανάτου ἀποκτᾷ πνευματικὴν ζωὴν· ἄρα οὗτός ἐστι δῶρον τοῦ πνευματικοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ καρπὸς δῶρον τῆς Δήμητρος. Ἐν εἶδει μακαρίου μέθης ὑφίστατο τὸ εὐφρόσυγον αἴσθημα τοῦ ἐλευθερωθέντος συνειδότης ἀπὸ τῆς πιεζούσης δυνάμεως τῆς πρώτης ἀρχῆς, καὶ ἐν τούτῳ ὑφίστατο καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν Βακχικῶν πομπῶν. Ἐἰς ἀκόλουθοι δὲ τῶν τοῦ Βάκχου πομπῶν ἦσαν οἱ Ἰτύροι καὶ οἱ Σάτυροι παριστῶντες τὸν θηριώδη βίον, ἀφ' οὗ ἠλευθέρωται ἡ ἀνθρωπότης ὑπὸ τοῦ Διονύσου· ἀνώτερος δὲ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀντιπρόσωπος ἦτο ὁ Σειληνὸς ὁ πιστότατος τοῦ Βάκχου συνέταιρος. Οὗτός ἐστιν ἀντιπρόσωπος

τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἢ μᾶλλον ἡ πρώτη ἀρχὴ γενομένη ἡμέρος, πρῶτος, συνειδυῖα καὶ ἑαυτὴν θεωροῦσα μετ' εἰρωνείας ἀγρίαν ἀρχὴν· ἡ εἰρωνεία ἐστὶν ὁ οὐσιώδης χαρακτήρ αὐτῆς. Κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐκφράζει τὸ αὐστηρὸν τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἢ ἐκπροσωπεῖ, συνάμα ὅμως καὶ τὸ χαλαρὸν αὐτῆς. Ὁ Ὀύρσος, ὃν οὔτοι φέρουσιν, ἐστὶ σύμβολον τῆς εἰρήνης, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ ὄνος, ἐφ' οὗ κἀθιηται ὁ Σειληνός.

Ὁ ἐστὶν ὁ Σειληνός ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τοῦτ' αὐτὸ ἐστὶν ὁ Πᾶν ὡς πρὸς τὴν φύσιν, δηλαδὴ ἀρχὴ αὐτῆς, θεὸς αὐτῆς ἐν αὐτῇ οἰκῶν. Οὗτος ὅμως δὲν εἶναι πλέον ὁ φοβερός, ἀλλ' ὢν ἡ δύναμις τῆς φύσεως ἐγείρειν ἀφανῆς· ὡς δ' εἰς ἑαυτὸν ἐπαναχθεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἀφανῆς δὲν στρέφει πλέον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, διότι, ἐὰν στρέψῃ, ἀνατρέπει πάντα· ἐκ τούτου πηγάζουσιν οἱ πανικοὶ καλούμενοι φόβοι.

Ὁ Βάκχος δὲν ἦτο ἀντικείμενον τῶν μυστηρίων· αἱ ἐορταὶ καὶ πομπαὶ αὐτοῦ ἦσαν πάνδημοι. Οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξιλεῶσθαι τὴν Δήμητραν. Ἡ ἐξιλέωσις αὐτῆς ἦτο τὸ κύριον ἀντικείμενον τῶν μυστηρίων· διὰ τίνος δὲ περιεχομένου ἐξιλεοῦται αὕτη; ποῖον ἦτο τὸ κύριον περιεχόμενον τῶν μυστηρίων; (1).

Τὰ μυστήρια εἰσι προῖον φυσικὸν καὶ ἀναγκαῖον τῆς μυθολογικῆς κινήσεως· αὐτὰ δὲν ἀναιροῦσι τὴν πολυθεΐαν, ἀλλὰ περιέχουσι τὴν ἔννοιαν αὐτῆς. Τὰ μικρὰ μυστήρια ἦσαν προπαρασκευῆ τῶν μεγάλων. Τὰ μυστήρια ἦσαν δρώμενα· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ διακριθῇ α) τί ἐπράττετο ἐν αὐτοῖς, β) τίς ἢ ἐξ αὐτῶν γινώσκεις, ἥτις δύναιται μυστηριολογία νὰ κληθῇ.

Τὰ μυστήρια, δὲ ἀντέκειντο μὲν τῇ ἐξωτερικῇ μυθολογίᾳ δὲν ἀντέφασκον ὅμως αὐτῇ, ἦσαν τὸ ἐσωτερικόν, ἢ κλειεῖς καὶ οἰονεῖ ἢ τελευταία τῆς μυθολογίας ἐξήγησις. Κατὰ δὲ τοῦτο ἠδύνατο τὰ μυστήρια νὰ ἦναι ἢ τελευταία κρείς τοῦ μυθολογικοῦ συνειδότης. Τὰ μυστήρια ἦσαν ἔτι ἀγών, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἀπάσας τὰς βαθμίδας διερχόμενοι ἐστέφοντο ἐπὶ τέλους ὡς νικηταί· ἢ ὑπόθεσις λοιπὸν τῶν μυστηρίων ἦτο πάντως

(1) Phil. der Offenb. Vorles 18 καὶ 19.

ἡ διαμένουσα πραγματικὴ ἐξουσία ἐκείνης τῆς ὀρησκευτικῆς ἀρχῆς, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος τίθεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ ἐν ἀλόγῳ καταστάσει. Τὰ μυστήρια περιείχον τὴν αὐτὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν τῆς μυθολογίας, τὴν περιγραφείσαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς μυθολογίας. Ἡ ἱστορία αὕτη ἀνεγεννᾶτο διὰ φαντασμάτων διὰ τὸ συνειδὸς τῶν μυηθησομένων, κατὰ πρῶτον παρίσταντο ὅλοι οἱ τρόμοι τῶν προτέρων καταστάσεων τοῦ συνειδότης, ὁ ἀγὼν τοῦ θανάτου τοῦ ἐν τῇ πραγματικῇ ἀρχῇ δεσμευμένου συνειδότης καὶ τέλος ἡ ἀπελευθέρωσις. Πάντα ἀπέβλεπον πρὸς ἐκπλήξιν καὶ φρίκην, λέγει Δημήτριος ὁ Φαληρεύς· καὶ ὁ Θεμιστιος λέγει, ὅτι τὸν εἰσερχόμενον καταλαμβάνε τρόμος καὶ ἱλιγγος καὶ τὰ τούτοις ὄμια, ἕως οὗ ὁ προφήτης ἀφῆρει τὸν πέπλον ἀπὸ τοῦ ναοῦ. Ὁ Πρόκλος λέγει, ὅτι προηγοῦντο καταπλήξεις τινές (διὰ λόγων καὶ ἀντικειμένων), ἵνα τὴν ψυχὴν ὑποτάξωσι τῷ θεῷ καὶ ὑπήκοον καταστήσωσιν. Ὁ μυηθησόμενος ἤκουεν ἀνεξηγήτους φωνάς, ἑώρα μυστικὰ θεάματα, ἐν οἷς παρίσταντο οἱ τρόμοι τοῦ προτέρου συνειδότης. Τὰ δρώμενα ἐν τοῖς μυστηρίοις ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἀναφορὰν εἰς τὰς προτέρας τοῦ συνειδότης καταστάσεις, εἰς τὴν ἔμφρονα καὶ ἀφρονα κατάστασιν, ὅπου ἄγρια φαντασμοί, τέρατα, παρείχον τῷ συνειδότητι τρόμον καὶ ἀγωνίαν. Ὅσοι δὲ ἡ πραγματικὴ ἀρχὴ ἐξησθένει ἐν τῷ συνειδότητι, τόσο ἀνίστατο ἐκ τοῦ συνειδότης τὸ πνεῦμα ὡς λάμψις καταναλωτικῆ, ἢ τυφλῆ ἀρχὴ διὰ τῆς θέας τοῦ πνεύματος καθίστατο μανιώδης, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ γένη τοῦ πνεύματος κάτοχος, προήρχοντο τέρατα, τὸ συνειδὸς εὗρισκετο μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους (ἀρχῶν).

Ὁ δὲ σκοπὸς τῶν τρόμων ἦτο τὸ νὰ καταστήσωσι τὴν ψυχὴν τῷ θεῷ ὑποταγῆ καὶ τὴν ἀνωτέραν εὐδαιμονίαν, τὴν μακαριότητα, ἐπαισθητήν. Ὁ κατ' ἀρχάς οἱ τρόμοι παρήγαγον, δηλαδή νὰ ὑποταχθῆ ἡ ὑψουμένη ἐν τῷ συνειδότητι ἀρχὴ καὶ τῷ θεῷ ἐναντιουμένη καὶ ἡ ψυχὴ τῷ θεῷ, τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτο ἢ εἰς τὴν τελετὴν ἢ τελευτὴν μετάθεσις, διότι ἀφότεροι αἱ λέξεις σημαίνουσι τέλος, ἢ πρώτη ἀρχὴ ἢ ὑποτάξασα τὸ συνειδὸς τῇ μυθολογικῇ κινήσει τελευτᾶ· ὡς ἡ λύσις τοῦ πνεύματος ἀπὸ

τοῦ σώματος καλεῖται θάνατος, οὕτως ἠδύνατο καὶ ἡ λύσις τοῦ συνειδότης ἀπὸ τοῦ ὕλικου τῆς μυθολογικῆς κινήσεως νὰ κληθῆ τελετῆ, τελευτῆ, θάνατος. Ἡ δὲ τελετὴ πάλιν μετέβαινε εἰς τὴν ἐποπτεῖαν, ἣτις περιγράφεται ὡς κατάστασις τῆς μεγίστης μακαριότητος. Ἡ δὲ μύησις διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἐποπτείας, διότι αὕτη ὑψίστατο ἐν τῇ διδαχῇ, ἐν τῇ πνευματικῇ μεταδόσει, ἢ δ' ἐποπτεία ἐν τῇ πραγματικῇ θεωρίᾳ τῶν ἁγίων μυστηρίων· ὥστε ἡ μύησις ἦτο τὸ θεωρητικόν, ἢ ἐποπτεία τὸ πρακτικόν τῆς τελετῆς.

Ποῦ ἄρα ἡ ὑμνουμένη ἐκείνη μακαριότης συνίστατο; Αὕτη συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ὁ μεμνημένος καθίστατο ἀφетος, δηλαδή ἠλευθεροῦτο ἐκ τῆς προτέρας ἐξουσίας, τῆς προτέρας ἀναγκαιότητος τῆς μυθολογικῆς κινήσεως. Ἐκ ταύτης τῆς ἀναγκαιότητος προήλθον οἱ γεννητοὶ θεοί· ἐλεύθερος δὲν εἶναι ὁ συνδεόμενος μετὰ τῶν γεννητῶν θεῶν, ἀλλ' ὁ μετὰ τῶν πνευματικῶν καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ μετὰ τούτων ζῶν ὡς ἐν τῇ αὐτοῦ οὐσίᾳ, τῷ παραδείσῳ. Τὴν εὐδαιμονίαν εἶχον οὐ μόνον ἐν τῇ ἰδέᾳ, ἀλλὰ καὶ πραγματικῶς ἠθάνοντο αὐτήν. Κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων περιγραφὴν ἦτο ἀληθὴς παράδεισος, ἐν ᾧ οἱ μεμνημένοι εὗρισκοντο.

Ἡ δὲ κυρία ἀπόδειξις, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ἐστὶν ἡ θεωρία τῶν ἐμῶν ἐν συνόλῳ, ἰδίως δ' ἐν τῇ μυστηριολογίᾳ, ὅταν ἀποδειχθῆ, ὅτι οἱ πνευματικοὶ θεοὶ ἦσαν τὸ κύριον τῆς περὶ μυστηρίων θεωρίας. Καὶ ἄλλη δ' ἀπόδειξις ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀναφερομένων τοῦ Πλάτωνος περὶ τῶν μυστηρίων καὶ τῶν τοῦ Ὀμήρου ἐν τῷ ὕμνῳ πρὸς τὴν Δήμητραν.

Ὁ Ὀλβιος, ἔς τὰ δ' ὅπωπεν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων. Καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐξυμνεῖ τὴν τῶν μεμνημένων μακαριότητα μετὰ θάνατον. Καὶ ὁ Πλάτων (φαίδ. 69) ὅτι ὁ ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος ἐπειδὴν εἰς Ἄδου ἀφίκεται ἐν βορβόρῳ κείσεται, ὁ δὲ κεκαθαρμένος καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν οἰκήσει. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι οἱ θεοὶ εἰσὶν οἱ πνευματικοί, οἱ δὲ μεμνημένοι ἀπηλλάσσοντο τοῦ ὕλικου καὶ ἀνυψοῦντο διὰ τῶν μυστηρίων εἰς τὸ πνευματικόν.

Ὁ ἀνθρώπινος βίος ἐστὶν ἀγὼν μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος,

δι' ὧν βαθμίδων εἰς τὸ ὑλικὸν κατήλθεν, διὰ τῶν αὐτῶν ἀνυψούτο εἰς τὸ πνευματικόν. Ὁ μεμυημένος ἀπ'ηλλάσαστο τοῦ ὑλικοῦ, ἰδίως δὲ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς μυθολογικῆς κινήσεως καὶ ἀπαλλαττόμενος ἤρχετο εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν πνευματικῶν θεῶν.

Τὰ μυστήρια διετήρησαν τὴν μυθολογίαν ὡς ὑπόθεσιν, ἢ ἀνωτέρα γνώσις ἐπήγαγεν ἐκ τῆς μυθολογίας, ἐν τῇ ἐποπτεία ἐδεικνυντο οἱ πνευματικοὶ θεοί. Ἐπομένως τὰ μυστήρια δὲν ἀνῆρουν τοὺς γεννητοὺς θεοὺς, καὶ οἱ μεμυημένοι ὑψοῦντο ἐκ τοῦ ὑλικοῦ εἰς τὸ αὐλόν, εἰς τοὺς αὐλοὺς θεοὺς. Τὸ αὐτὸ ἐπιβεβαίωσι καὶ ὁ φαῖδρος τοῦ Ἠλάτωνος, ὅτε πρὸ τῆς ἐνσωματώσεως ἐποίησεν ἔργα· ἐξ αὐτοῦ ἐπεταί, ὅτι ἐν τοῖς μυστηρίοις ἔπρεπε νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀντικατάστασις τῆς ψυχῆς εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν αὐτῆς.

Ὁ Ζεὺς ἐνομιζέτο ὑπὲρ τοὺς γεννητοὺς θεοὺς καὶ ὡς τὸ μέσον τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν θεῶν πατὴρ θεῶν τε ἀνδρῶν τε. Εἰσὶν ἔχνη δεικνύοντα, ὅτι περὶ τοῦ Λιδος ἐν τοῖς μυστηρίοις ἐδίδετο ἐξήγησις ἀνωτέρα. Ὁ Ἠλάτων λέγει, ὅτι ὀργιάζομεν ὀλόκληροι, δηλαδὴ κατὰ τὸ συνειδὸς, ἐν τῇ ἐνότῃ τοῦ ἀφθάρτου συνειδῶτος, ἐποπτεύοντες, ἐν καθαρᾷ αὐγῇ, οὐχὶ μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους ἀγωνιζόμενοι, ὡς οἱ πρὸ τῆς αὐλῆς τῶν μυστηρίων, καθαρὰ, οὐχὶ ἐνσώματα ἐν εἶδει δατράκου περιβληθέντες· ὥστε δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, λέγει, ὅτι ἡ ἀληθῆς μακαριότης τῆς ἐποπτείας ὑφίστατο ἐν τῇ ἀποκατάστασι τοῦ καθαροῦ, τοῦ οὐρανοῦ συνειδῶτος. Ὁ Ἠλάτων δὲν θὰ ἠδύνατο μυστηριώδη ἁμοιωμάτα νὰ μεταχειρισθῇ, ἐὰν ταῦτα δὲν εἶχον περιεχόμενον ἀνώτερον. (Phil. der Offenb. Vorl. 20).

Τὸ περιεχόμενον τῆς γνώσεως τῶν μυστηρίων ἦτο δυνάμεις καθαρὰι, οἱ ἐσωτερικοὶ, πνευματικοὶ θεοί· οἱ θεοὶ οὗτοι ἐνοοῦντο ἀχώριστοι, ὥστε ἐν τοῖς μυστηρίοις ὑπῆρχον ἕλαι αἱ ἀρχαί, ἐξ ὧν παρήχθη ἡ μυθολογία. Τὰ μυστήρια εἶσι τὸ ἀνώτερον συνειδὸς τὸ καταλαμβάνον τὴν μυθολογίαν, καὶ τῆς μυθολογίας περιεχόμενον ἦσαν αἱ δυνάμεις αὗται. Οἱ θεοὶ ὅμως οὗτοι, λέγει, ἦσαν οὐ μόνον ἀχώριστοι, ἀλλ' εἰς καὶ ὁ αὐτὸς θεὸς ἢ πρόσωπα

διαδοχικὰ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ, οὗτοι ἦσαν τὸ περιεχόμενον τῆς τῶν μυστηρίων γνώσεως. Ἐνὶ λόγῳ τὸ μέγιστον τῶν δογμάτων τῶν μυστηρίων ἦτο ὅτι οἱ θεοὶ αὐτῶν ἦσαν οὐ μόνον ἀχώριστοι, ἀλλ' εἰς καὶ μόνος θεὸς ἦτοι μορφαὶ τοῦ ἐνός. Ὁ πρῶτος θεὸς ὑπὸ τοῦ δευτέρου νικηθεὶς κατέστη αὐτῷ ἁμοίος, δηλαδὴ Διόνυσος, Διόνυσος τῆς πρώτης δυνάμεως (Α¹), ὁ δὲ δευτερός Διόνυσος τῆς δευτέρας (Α²), ὁ τρίτος τῆς τρίτης (Α³). Ὅπως δὲ τὸ συνειδὸς ἕλως εἰρηνεύσῃ περὶ τοῦ καταστραφέντος ἐνός ἐν πολλοῖς καὶ ἡ κίνησις γείνη ὡς θεογονικὴ ἐπαισθητὴ, πρέπει ὁ τρίτος νὰ τεθῇ μετὰ τοῦ συνειδῶτος, ὅτι οὗτος ὁ πνευματικὸς ἐστὶν ὁ αὐτὸς μετὰ τοῦ κατασταθέντος ἀφανούς, καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ ἐν τῷ τρίτῳ ἀναστηθεὶς· οὕτως εἰσὶν ἅπαντες Διόνυσοι. Ἐφ' ἧσον ἐπεκράτει ἡ ἀντιθεσις, αἱ δυνάμεις ἦσαν διάφοροι, μετὰ δὲ ἀναιρεθεῖσαν ἀντιθεσιν ἅπαντές εἰσιν οἱ αὐτοί. Αὕτη ἦτο κατὰ Σχελλίγγιον ἡ μέγιστη ἰδέα ἀναπτυχθεῖσα ἐντελῶς ἐν τοῖς μυστηρίοις.

Ἐάν δὲ, λέγει, καὶ τὸ τριπλοῦν συνειδὸς πρὸς τῷ τριπλῷ Διόνυσῳ τάξωμεν, εἰς ἐκάστην ἐποχὴν τῆς ἰδέας τοῦ Διονύσου ἐκάστην ἐποχὴν τοῦ συνειδῶτος ἀντιστοιχοῦν, ἔχομεν τὸ ὅλον περιεχόμενον τῆς μεγίστης ἐν τοῖς μυστηρίοις θεωρίας.

Ὁ πρῶτος Διόνυσος ἐκαλεῖτο Ζαγρεὺς, ὠμηστῆς, υἱὸς τοῦ Λιδος καὶ τῆς Περσεφόνης, ὁ πρῶτος θεὸς, ὃς ἀφανῆς γενόμενος θεωρεῖται Ἄδης καὶ σὺζυγὸς τῆς Περσεφόνης, εἰς δὲ τὸ μετέπειτα μείλιχος, χαριτοδότης καὶ ἰσοδαίτης. Οὗτος ὁ θεὸς ὡς πραγματικὸς εἰς τὸ παρελθὸν ἐπανελθὼν ἀναιρεῖται ὡς τοιοῦτος, ἵνα ἑαυτὸν θέσῃ ὡς μόνιμον, ὡς πνεῦμα. Τὸ πραγματικὸν εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθὸν ἐστὶ ψυχὴ. Ἐν τῇ φύσει τὰ ὄντα ἐμφανίζονται ὡς ἄψυχα· καθ' ὃν ὁμοῦς λόγον ἡ ἀρχὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς τρέπεται, ἐμφανίζονται τὰ ὄντα ἐμψυχα· διὸ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ εἰς ἑαυτὴν ἐπαναχθεῖσα ἀρχὴ ἐστὶν ἡ ψυχὴ· ὡς τελεία δὲ γεννᾷ τὸ πνεῦμα ὡς καρπὸν καὶ τελειότητα. Ἡ δευτέρα δυνάμις ἐστὶ τὸ μέσον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος· ἡ ψυχὴ ἢ μὴ γεννώσασα τὸ πνεῦμα ἐστὶν κακοδαίμων, ἡ δὲ γεννώσασα εὐδαίμων· διὰ τοῦτο ἡ δευτέρα δυνάμις ἐστὶν ὁ δδηγός

θεΐσαν ἀντίθεσιν ἐν ἀπάσαις ὁ μόνος πνευματικὸς θεός. Ἐπομένως τὸ περιεχόμενον τῆς σκηνηκῆς παραστάσεως ἔπρεπε νὰ ᾖται αἱ πράξεις, τὰ πάθη καὶ τέλος ὁ θάνατος τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Θεοῦ ἔλα τὰ ἄλλα ἀπέβηον, ἀ ἐδιδάσκοντο ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ἡ περὶ ἠθικῆς καὶ ἀθανασίας θεωρία. Ὅσα δεινὰ ἔχει ὁ ἀνθρώπινος βίος, ταῦτα ὑπέστη καὶ ὁ θεός. Οὐδεὶς τῶν μεμνημένων ᾤδύρετο, διότι ἰδὼν τὰ πάθη τοῦ Θεοῦ ἐκαθαρίζετο καὶ ἠλευθεροῦτο ἀπὸ τῶν παθῶν. Καὶ εἶναι δολογούμενον, ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ τραγωδία προήλθεν ἐξ ἐκείνων τῶν χορῶν τῶν τραγικῶν, ἐν οἷς τὰ πάθη τοῦ Διονύσου ἐψάλλοντο, ἡ ἑλληνικὴ τραγωδία ἐπήγαγεν ἐκ τῶν μυστηρίων.

Τὰ μυστήρια ὅμως εἶχον καὶ τι ἀπολύτως μυστήριον, ὃ δὲν ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῆ· ποῖον δὲ ἦτο τοῦτο; Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης ἦτο γνωστὴ, ὁ γάμος αὐτῆς μετὰ τοῦ Ἄδου, ἡ ὄργη τῆς Δήμητρος, ἐψάλλοντο δημοσίᾳ. Οἱ τρεῖς Διόνυσοι ὡς θεοὶ τῶν μυστηρίων ἦσαν γνωστοί, ὁ ὕμνος πρὸς τὸν Διόνυσον ἐπίσης. Ὁ Ἀριστοφάνης ἀναφέρει μελωδίας τῶν μεμνημένων, ὁ Σοφοκλῆς μνημονεύει τοῦ υἱοῦ τῆς Σεμέλης καὶ τοῦ Ἰάκχου ὡς ἐνός Θεοῦ. Τὰ πάθη τοῦ Θεοῦ ἐψάλλοντο. Ἐξ ἑτέρου δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐπειδὴ ἔθραυσε τοὺς ἑρμᾶς καὶ ἐτέλεσεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τελετὴν, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὁ Δισχύλος, ἐπειδὴ ἤφατό τινος μυστηριώδους, ἔπεσεν εἰς τὴν ὄργην τοῦ λαοῦ· ἡ τοιαύτη γενομένη ὀχλαγωγία ὑποθέτει ὠρισμένον ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ ἐπομένως ὠρισμένον μυστήριον.

Ἡ φανέρωσις τῶν μυστηρίων ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον. Ἡ ποινή ὅμως αὕτη δὲν ἦτο ἱκανή· ἐδημεύετο ἡ περιουσία· ἀλλὰ καὶ ἡ τιμωρία αὕτη δὲν ἦτο ἱκανή. Τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο παρεδίδετο ταῖς ἀραῖς τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν ἐπὶ χαλκοῦ πίνακος. Τὸ μυστήριον τοῦτο οὐδαμοῦ ἦτο ἐκπεφρασμένον.

Τοῦτο, λέγει ὁ Σχελλίγγιος, ἦτο τὸ ἀκόλουθον. Αἱ τρεῖς δυνάμεις ἦσαν ὡς αἱ τρεῖς ἐποχαὶ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ ἐν τῷ τελευταίῳ συνειδῶτι ἡνωμένοι· ἡ διαδοχικὴ σχέσις αὐτῶν δὲν ἀνηρεῖτο. Ὁ πρῶτος Διόνυσος ἐλογίζετο ἀρχὸν τοῦ παρελθόντος, ὁ δεῦτερος ἀρχὸν τοῦ παρόντος καὶ ὁ τρίτος ἀρχὸν τοῦ μέλλ-

λοντος· ἡ ἰδέα χρόνου παρόντος καὶ μέλλοντος ἐν τοῖς μυστηρίοις ἦτο ἀναπόφευκτος· ἡ κυριαρχία τοῦ πρώτου ὑπελαμβάνετο ὡς κυριαρχία τοῦ παρελθόντος. Τὸ παρὸν ἀνῆκε τῷ δευτέρῳ Διονύσῳ· ὁ δὲ τρίτος Διόνυσος ἦτο ἐν τῷ συνειδῶτι ὡς μέλλον. Οὕτω δὲ ὅτι ὁ τρίτος Διόνυσος οὐκ ἄρχων ἦν, ἦτο δεδομένη ἡ ἰδέα, ὅτι καὶ τῷ δευτέρῳ Διονύσῳ καὶ τῇ μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένη πολυθεΐα ἐστὶ προωρισμένον νὰ παρέλθωσι καὶ ἐξαφανισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ μέλλοντος Διονύσου. Αὕτη ἡ ἰδέα περὶ μέλλοντος ἀρχοντος καὶ μετ' αὐτοῦ μελλούσης πνευματικῆς θρησκείας ἐλευθερούσης τὸ συνειδῶς ἀπὸ τῆς μυθολογικῆς κινήσεως συνεβιάζετο μόνον πρὸς τὸ δημόσιον σύστημα, τὸ σύστημα τῆς δημοσίας περὶ τοὺς θεοὺς πίστεως, διότι αὕτη ἀνεγνώριζεν ὡς σύστημα τοῦ παρόντος καὶ δὲν διανοεῖτο νὰ ἀποβάλλῃ αὐτὸ ἢ νὰ θέσῃ εἰς τόπον αὐτοῦ ἑαυτὴν, διότι ἑαυτὴν ἐθεώρει μόνον ὡς σύστημα μέλλοντος χρόνου. Τοῦτο τὸ μέλλον κυρίως, οὐ τὴν γνῶσιν ἐτήρει μυστικὴν, ἐκλείει τὸ στόμα τῶν μεμνημένων. Τὸ μυστήριον τοῦτο δημοσιευόμενον ἠδύνατο νὰ παράσχη πάγκοινον τρόμον καὶ ἐκπληξιν. Καὶ πιθανὸν εἶναι, ὡς φαίνεται τούλαχιστον ἐκ τοῦ Προμηθέως, ὅτι ὁ Δισχύλος ἀπιδῶν εἰς τὸ μέλλον, εἰς τὴν μελλούσαν τῶν νῦν θεῶν καταστροφὴν, ἐπέσυρεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ὄργην τοῦ ὄχλου. Καὶ ὁ πόθος τῶν ἀρχαιοτάτων θρησκείων ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ βασιλείῳ δεικνυσι τὴν ζήτησιν τῆς κοινῆς ὄλων τῶν ἐθνῶν θρησκείας. Ὅταν τὸ παρὸν ἐνωθῆ μετὰ τοῦ παρελθόντος, ἀναιρεῖται τὸ παρὸν καὶ ἀναφαίνεται τὸ μέλλον.

Ἐν τῷ τελευταίῳ συνειδῶτι, ἐν ᾧ ἡ ὅλη μυθολογικὴ κίνησις ἔληξεν, ἦσαν αἱ τρεῖς δυνάμεις ἡνωμένοι. Ἡ ἐνότης ὅμως αὕτη ὡς γενομένη δὲν ἀπεκώλυε τὰς τρεῖς δυνάμεις τοῦ νὰ ὀρισθῶσι διαδοχικῶς καὶ νὰ νοηθῶσιν ὡς ἀρχή, μέσον καὶ τέλος. Ὡς ἐξαγόμενον τοῦ παρελθόντος καὶ ἐπομένως ὡς ἀμεσον περιεχόμενον τοῦ νῦν συνειδῶτος ἔμεινε μὲν ἡ ἐξωτερικὴ πολυθεΐα, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως συνειδῶς ἔχον τὰς δυνάμεις ἐβλεπεν ὑπὲρ τὸ παρὸν εἰς τὸ μέλλον. Ἔβλεπεν ἐπομένως καὶ ἐπόμενον χρόνον, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ ἀρξῆ καὶ ὁ τρίτος Διόνυσος καὶ νέος νὰ ἀναστηθῆ κόσμος, ἔμπροσθεν τοῦ ὀποιοῦ θὰ ἐξέπνευε τὸ παρὸν. Ἐκ τῆς ἰδέας

ταύτης τοῦ ἑλληνικοῦ συνειδήτος, ἥτις ὅσῳ ἤττον ἐξεφράζετο, τόσῳ βαθύτερον εἰς τὰς ψυχὰς εἰσέδυσεν ἐξηγεῖται ἡ ἰδιότης τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, τοῦ τραγικοῦ ἐκείνου τοῦ διερχομένου τὸν ὅλον θρησκευτικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων, τὸ συνειδὸς ἐκεῖνο, ὃ ἐν τῇ μεγίστῃ εὐθυμίᾳ αὐτοῦ δὲν ἐγκατέλιπεν, ὅτι ἡ ὅλη λάμψις θέλει ποτὲ ἐξαφανισθῆ, ὅτι ὁ ὥραϊος οὗτος κόσμος καταπέσει.

Ἡ ἰδέα αὕτη ἐξηγεῖ τὴν βαρυθυμίαν ἐκείνην, ἥτις διέρχεται διὰ τῶν λαμπρῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων, ἰδίως τῶν τῆς τέχνης, ἐν οἷς φαίνεται ἡ μεγίστη χάρις καὶ ζωτικότητα. Ὁ ἐσωτερικὸς οὗτος πόνος λαμπρύνει, ἐξευγενίζει καὶ ἀγιάζει τὸ κάλλος τῶν ἑλληνικῶν ἔργων. Τὸ τραγικόν, ὃ εἰς τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα μίγνυται, παράγεται ἀπὸ τοῦ μέσου, ἐν ᾧ ὁ Ἕλληνας ἐτέθη μεταξὺ ὑλικῆς θρησκείας, ἥ ὑπετάγη πρὸς τὸ παρὸν, καὶ πνευματικῆς δειχθείσης αὐτῷ ἐν τῷ μέλλοντι. Τοῦτο τὸ μέσον παρέχει τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐκ τῆς θρησκείας τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐκείνην, μεθ' ἧς ἀπευθύνεται ὁτὲ μὲν πρὸς τὴν μυθολογικὴν θρησκείαν, ὁτὲ δὲ μεταχειρίζεται αὐτὴν μετ' ἐλευθερίας εἰρωνείας, καὶ οὐχ ἤττον αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἐν τοῖς μυστηρίοις μεταδιδομένης θρησκείας. Τοῦτο τὸ μέσον ἐστὶ καὶ τὸ αἶτιον τοῦ ὅτι ὁ Ἕλληνας δὲν ἀπεκλείσθη τῆς κοινῆς τοῦ ἀθροίνου γένους προόδου. Οὐδαμοῦ μικροτέρα ὑπῆρχε θρησκευτικὴ βία ἢ ἐν Ἑλλάδι. Ἐλευθέρως ἀποφαίνεται ὁ Ἕλληνας περὶ τῶν σχέσεων, τῶν ἰδιοτήτων, ἰδίως τῶν ἠθικῶν τῶν θεῶν αὐτοῦ. Οὐδεὶς ἐβιάζετο νὰ μνησθῆ· οὔτε ὁ Σωκράτης οὔτε ὁ Ἐπαμεινώνδας κατεκρίθησαν ὅτι ἦσαν ἀμύητοι, μάλιστα δὲ καὶ τινὰ τῶν μυστηρίων ἐχλευάζοντο· μόνον τὸ κύριον μυστήριον δὲν ἔπρεπε νὰ οἰχθῆ, μόνον ἐνώπιον τῶν παρόντων θεῶν δὲν ἔπετρέπετο νὰ ἐκφρασθῆ ἡ νέα ἀπολύτως ἐλευθεροῦσα θρησκεία, οὐδὲ νὰ ἐνισχυθῆ ἀπέναντι τοῦ δημοσίου βίου, διότι ὁ βίος καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς πολιτείας ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς πολυθείας. Διὰ τοῦτο ἡ δημοσίευσις τοῦ μυστηρίου τῶν μυστηρίων ἐθεωρεῖτο ὡς προσβολή, ὡς μέγιστον κακούργημα, κατὰ τῆς πολιτείας.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ τρεῖς δυνάμεις ὑπετίθεντο ὡς τρεῖς κοσμοκράτορες καὶ διὰ τοῦτο διαδοχικοί.

Ἐὰν ἡ πρώτη εἰς ἑαυτὴν ἐπαναχθῆ, δηλαδὴ παρέλθῃ, διαδέχεται αὐτὴν ἡ δευτέρα ἢ νικῶσα τὴν πρώτην, καὶ νικᾷ αὐτὴν, ἵνα παραδώσῃ τῇ τρίτῃ. Ἡ τρίτη ὅμως δὲν ἀποκλείει τὰς ἄλλας, ἀλλὰ παραλαμβάνει εἰς ἑαυτὴν· ἀρα μετὰ τῆς τρίτης τίθεται ἡ ἐνότης πασῶν.

Ὅτι δὲ αἱ τρεῖς δυνάμεις παρίσταντο ὡς κοσμοκράτορες, ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος ἐκ τοῦ ὅτι ἦσαν τρεῖς ἀνακες καὶ ὑπετίθεντο ὡς κοσμοκράτορες. Οὗτοι δὲ ἦσαν ὁ Εὐβουλεύς ἢ Ζαγρεύς, ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Τριτοπατρὺς ἢ Ἰακχος, ὃς ἦτο ἐν τοῖς κόλποις τῆς Δήμητρος ὡς παιδίον, ἵνα παρασταθῆ ὡς μέλλον κοσμοκράτωρ. Ἐν ταῖς λιτανείαις τοῦ Ἰακχοῦ ἐφέρετο ὁ μυστικὸς λίκνος, ἐν ᾧ ἦν ὁ Ἰακχος, καὶ διὰ τοῦτο ἐκαλεῖτο λικνίτης. Ὁ δὲ λίκνος ἦν ἡ κοιτίς τοῦ Ἰακχοῦ ὡς παιδίου· ὁ λίκνος ἦν σύμβολον εἰρηνικόν· ἡ σφαῖρα ἐσήμαινε τὴν τοῦ κόσμου, τὸ δὲ σκῆπτρον τὴν κοσμοκρατορίαν. Ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἐφέρετο ὁ Ἰακχος μυρρίνης ἐστεμμένος (συμβόλου εἰρηνικοῦ) διὰ κραυγῶν ἀπὸ τοῦ Κεραμικοῦ διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ εἰς Ἐλευσίνα. Καὶ ἡ λέξις ἐλευσίς ἐσήμαινε τὸ μέλλον, τὴν ἐλευσίαν τοῦ θεοῦ, ἥτις ἦτο τὸ μέγιστον ἀντικείμενον τῶν μυστηρίων.

Ὁ πολυθεϊσμός ἐπήγαγε μετὰ πολυμόχθων ἀγώνων. Οἱ πόνοι, οὓς ἠσθάνετο τὸ συνειδὸς, ἠδύναντο νὰ ἐξιλεωθῶσιν, ἐὰν αὐτοῦς ἐλάμβανεν ὡς μετάβασιν εἰς θρησκείαν βελτίονα θεραπεύουσαν πάλιν τὸ συνειδὸς. Μετὰ βεβαιότητος δύναται εἶς, λέγει, νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ἡ μέλλουσα ἐκείνη θρησκεία, εἰς ἣν ἐδεικνυόν τὰ μυστήρια, ἔπρεπε νὰ ἦναι κοινὴ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος τῆς χωρισθείσης ὑπὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ ἐνοῦσα καὶ συκρατοῦσα αὐτὴν. Διὰ τοῦ πολυθεϊσμοῦ ἐχωρίσθησαν τὰ ἔθνη· ὑπὲρ αὐτὸν ἐστὶν ἡ κοινὴ ὅλα τὰ ἔθνη συνδέουσα θρησκεία.

Ὁ αὐτοκράτωρ Βαλεντινιανὸς I ὅτε τὰς νυκτερινὰς χρήσεις ἀπηγόρευεν, ἐδήλωσεν ὁ Πραιτεξτάτος τῷ Ζωσίμῳ ὅτι ὁ νόμος οὗτος κατέστησε τὸν βίον τῶν Ἑλλήνων ἀβίωτον ὡς κωλύων τὰ συνέχοντα τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀγιώτατα μυστήρια. Ἡ παρά-

στασις αὕτη ἀνέβαλε τὰ μυστήρια μέχρι Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ὅτε ταῦτα ὅλως ἐξηφανίσθησαν. Ἐνταῦθα λοιπὸν τὰ μυστήρια δὲν ἐκλαμβάνονται ὡς θρησκεία ἰδίᾳ, ἀλλὰ κοινὴ τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐν ἀπάσαις ταῖς θρησκείαις ὑπάρχει ἐλπίς χρόνου βελτιόνος· καὶ ὁ χριστιανισμὸς αὐτὸς ἤλπιζεν ὅτι ὁ Χριστὸς θέλει ἐντὸς χιλιῶν ἐτῶν ἐπανέλθαι εἰς τὴν γῆν ὡς δρατὸς ἀρχῶν καὶ διοικήσει μετὰ τῶν ἀγίων. Γιαυτὴ δὲ τις παραμυθία ἦτο δεδομένη διὰ τῶν μυστηρίων καὶ τῷ ἔθνισμῳ. Ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἐνότητος ἔσται καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ διαίρεσις τῶν ἔθνων ἦτο ἐπαισθητὴ, ὥστε ἐν τῇ Περσικῇ θεωρίᾳ ἔμεινεν ὅτι, ὅταν ὁ Ἀριμάνης ἀποβληθῆ, θέλει ἡ γῆ κατασταθῆ ἴση, εἰς βίος γενήσεται καὶ μία πολιτεία ἀπάντων ἀνθρώπων μακαρίων καὶ ὁμογλώσσων· ἡ ἑτερογλωσσία ἐστὶν ἔργον τοῦ Ἀριμάνου. Καὶ ἐν τῇ ἀναλήψει λόγος γίνεται περὶ ὁμογλωσσίας.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι τὸ τελευταῖον περιεχόμενον τῶν μυστηρίων ἦτο παντελὴς ὑποταγὴ τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ διὰ τοῦτο μονοθεϊσμός, μάλιστα δὲ ὡς μέλλουσα κοινὴ θρησκεία ἦτοι ὡς μέλλων χριστιανισμός, καὶ τέλος ὅτι τὰ μυστήρια περιεῖχον περὶ τοῦ μέλλοντος ἀνθρωπίνου γένους οἶον ἐκ ἀποκάλυψιν.

Ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις μυστηρίοις ἦσαν τὰ μυστήρια τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Διονύσου ἠνωμένα καὶ ἀνεφέροντο εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον.

Ἡ Δήμητρα ὡς τὸ μέσον ἀμφοτέρων ἀπετέλει τὴν εἰς τὸ μέλλον μετάβασιν· διὰ τοῦτο καὶ τὰ μυστήρια ταῦτα κυρίως ἐκαλοῦντο τῆς Δήμητρος.

Τὰ μικρὰ μυστήρια φαίνεται ὅτι περιεῖχον τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ περὶ Περσεφόνης, τὰ δὲ μεγάλα τὴν μέλλουσαν δόξαν τοῦ Ἰάκχου.

Ἐν τοῖς μυστηρίοις προεῖδε τὸ μυθολογικὸν συνειδὸς τὸν θάνατόν του, τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἐφημέρου, τὴν παρέλευσιν τῶν μυθολογικῶν παραστάσεων, καὶ διὰ τοῦτο μέλλον τι, νέον τινα χρόνον· τοῦτο δὲ τὸ μυθολογικὸν συνειδὸς ἐπισφραγίζει τὸν μυθολογικὸν βίον του καὶ ρίπτει εἰς τὰς ποικίλας αὐτοῦ μορφάς

τὴν ἐξιλεωτικὴν σκιάν. Ἡ ἐξιλέωσις τῆς μυθολογίας δὲν ἔκαιτο ἐν τῷ θορύβῳ, ἐν τῇ ἀγρίᾳ καὶ παραφύρῳ ἡδονῇ Βακχικῶν πομπῶν, ἀλλ' ἐν τῇ ἡρεμίᾳ ἐκείνης τῆς νυκτός, ὅπου ὁ Ἕλληνας ἠσθάνετο μετὰ τῆς ἀναγκαιότητος τὴν παρελθούσῃν πραγματικότητα τῶν μυθολογικῶν παραστάσεων, ἐν τῇ αἰγῇ τῆς βαθείας πάντα καλυπτούσης νυκτός, ἐξ ἧς θαυμάσιον ἀνέτειλε φῶς.

Οὕτω, λέγει, ἤλθομεν εἰς τὸ ὄριον, ὅθεν εἶναι δυνατὴ ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἀληθῆ, τὴν ἀπόλυτον ἐξιλέωσιν.

Αἱ αὐταὶ αἰτίαι αἱ τὴν μυθολογικὴν κίνησιν ἐξηγοῦσαι ἐξηγοῦσι ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ καὶ προσωπικῇ αὐτῶν ἀναφορᾷ τὴν ἀποκάλυψιν. Ἡ πραγματικότης τῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν γίνεται ἡ ἀποκάλυψις καταληπτὴ, ἐστὶ βεβαία ἀνεξαρτήτως αὐτῆς διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς μυθολογίας. Τοῦτό ἐστὶ τὸ κέρδος τῆς φιλοσοφίας τῆς μυθολογίας διὰ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀποκαλύψεως, εἰς ἣν ἤδη γίνεται ἡ μετάβασις ἐξ ἐκείνης. (Phil. der Offenb. Vorl. 22 καὶ 23).

β) Φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως.

Καίτοι αἱ ἀρχαὶ τῆς μυθολογίας πρέπει καθ' ὅλην νὰ ἦναι ἀρχαὶ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως, ἐπειδὴ ἀμφότερα εἶσι θρησκείαι, διαφέρουσιν ὅμως, ὅτι αἱ παραστάσεις τῆς μυθολογίας εἰσι προϊόντα ἀναγκαιᾶς ἰδιοδρανείας, κινήσεως, τοῦ φυσικοῦ συνειδότος, εἰς ἣν οὐδεμίᾳ ἐλευθέρᾳ αἰτίᾳ ἐκτὸς τοῦ συνειδότος ἔχει ἐπιρροὴν, ἐν ᾧ ἡ ἀποκάλυψις νοεῖται ὡς τι, ὃ ὑποθέτει ἐνέργειαν ἐκτὸς τοῦ συνειδότος καὶ σχέσιν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς, ἣν ἔδωκεν ἡ ἐλευθέρᾳ αἰτίᾳ, ὁ θεὸς, οὐχὶ ἀναγκαιῶς, ἀλλ' ἐκούσιως. Ἀμφότεραι, μυθολογία καὶ ἀποκάλυψις ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ἐξωτερικὴ ἰδιοδρανεία καὶ ἐσωτερικὴ ἱστορία. Ἐν τῇ ἰδιοδρανείᾳ ἐστὶν ἀπλή ἀναγκαιότης, ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐλευθερία. Ἡ μυθολογία παρήγαγε μὲν τι ἐσωτερικὸν (ἐν τοῖς μυστηρίοις), ἀλλὰ καὶ τοῦτό ἐστὶ γέννημα μόνον τῆς ἐξωτερικῆς ἰδιοδρανείας. Ἡ ἐπιστήμη μεταβαίνουσα ἐκ τῆς μυθολογίας εἰς τὴν ἀποκάλυψιν, μεταβαίνει εἰς ὅλως ἄλλον χώρον. Ἐν μὲν τῇ μυθολογίᾳ ἠσχολεῖτο περὶ ἰδιοδρανεῖαν ἀναγκαιᾶν, ἐν δὲ τῇ ἀποκαλύψει περὶ τι, ὃ ἦτο συν-

παια ἀπολύτως ἐλευθέρας βουλήσεως. Τὸ ζήτημα ἔσται φυσικόν, ποίαν σχέσιν ἔχει ἡ γνώσις ἐν τῷ ἐνὶ χώρῳ πρὸς τὴν γνώσιν ἐν τῷ ἔτερον· πρὸς δὲ λύσιν τούτου τοῦ ζητήματος θεωρεῖ ὁ Σχελ-λίγγιος τὴν διαφορὰν καὶ ὑπ' ἄλλην ἐποψιν. Οἱ πλεῖστοι, λέγει, νοοῦσι φιλοσοφίαν ἐπιστήμην, ἣν ὁ λόγος γεννᾷ καθαρῶς καὶ μόνον ἐξ ἑαυτοῦ. Ἢὰν ὅμως ἡ φιλοσοφία ἦτο μόνου τοῦ λόγου προϊόν, ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως θὰ ὑπετίθετο δοκίμιον πρὸς παράστασιν τῶν ἰδεῶν τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας ὡς ἀναγκαίων, ὡς καθαρῶς λογικῶν ἀληθειῶν, ἢ πρὸς ἀναγωγὴν εἰς τοιαῦτα· ἀπ' ἐναντίου δὲ οἱ ἀληθῶς πιστεύοντες τὴν ἀποκάλυψιν συνδέουσι μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἀποκαλύψεως τὴν παράστασιν, ὅτι τὰ ἀντικείμενα αὐτῆς εἰσι τοιαῦτα, ἐξ ὧν οὐ μόνον οὐδεμίαν ἐπιστήμην ἔχει τις, ἀλλ' οὐδὲ ἡδύνατο νὰ γνωρίσῃ αὐτὴν ἀπολύτως ἀνευ τῆς ἀποκαλύψεως· καὶ ἐν τούτῳ, λέγει, δὲν ἔχουσιν ἀδικον.

Ἢὰν, λέγει, γείνη λόγος περὶ ἀποκαλύψεως, δεόν εἶναι νὰ κάμῃ τις λόγον εἰλικρινῶς, πῶς αὕτη πρέπει νὰ ἐκληφθῇ. Πρὸς τί θὰ ὑπῆρχεν ἀποκάλυψις ἢ πρὸς ποῖον σκοπὸν θὰ ἐτηρεῖτο ἡ ἐννοία αὐτῆς, ἐὰν δι' αὐτῆς οὐδὲν ἄλλο ἐμανθάνομεν, εἰμὴ ὅτι καὶ ἀνευ αὐτῆς καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ἐγινώσκομεν ἢ νὰ γνωρίσωμεν ἡδυνάμεθα; Οἱ ἐπιθυμοῦντες, λέγει, νὰ ἀναγάγῃ τὴν ἀποκάλυψιν εἰς ἀπλᾶς λογικὰς ἀληθείας, ἄρα νὰ ἀναιρέσωσι τὴν διαφορὰν τοῦ περιεχομένου τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ περιεχομένου ἐκείνου, ὃ λόγον ὀνομάζουσι, ὅπερ ὅμως ἀληθῶς αὐτοῖς δὲν εἶναι δυνατόν, καὶ ἐκλαμβάνοντες τὸ οὐσιώδες καὶ μόνιμον περιεχόμενον τῆς ἀποκαλύψεως ὡς ἀπλᾶς λογικὰς ἀληθείας, περιγράφοντες τὸν ἰδρυτὴν τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ἐκλεχθέντα καὶ ἐκτάκτοις προτερήμασι πεπροικισμένον διδάσκαλον, καὶ παραδεχόμενοι ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἔργον τῆς προνοίας, ἡδύνατο νὰ ἀπαντήσωσι εἰς τὸ ζήτημα (αὐτὸς τί ἐδύτο τοιαύτης τινὸς παρασκευῆς τῆς προνοίας), ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀφίκετο πρότερον εἰς τὴν κατοχὴν τινῶν καθαρῶν ἢ βελτιόνων παραστάσεων. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι ἰσχυρίζονται, ὅτι αἱ παραστάσεις αὗται περιεκαλύπτοντο ἐν τῇ προτέρᾳ μεταδόσει

εἰς ἐπουσιώδη καὶ σκοτεινὰ καλύμματα, ἃ, ἵνα ἀφαιρεθῶσι, ἦτο κατὰ τὴν γνώμην τῶν χρεῖα πολλῶν αἰώνων, ἀναιροῦσι τὸ μόνον κέρδος ἐκείνης τῆς παρασκευῆς, δηλαδὴ τὴν προτέραν γνώστοποίησιν τινῶν ἀληθειῶν, καὶ ἀκολουθῶς ἔπρεπε νὰ θεωρήσωσι τὴν παρασκευὴν ταύτην μᾶλλον ὡς μίαν τῶν αἰτιῶν, δι' ἧς ἐκωλύθη ἡ καθαρὰ τοῦ λόγου ἀνάπτυξις ἐν τῇ ἀνθρωπότητι· μάλιστα δὲ ἔπρεπεν ἐκεῖνο, ὃ ἀποκάλυψιν ὀνομάζουσι, νὰ θεωρησῶσιν ὡς τὴν κυριωτάτην καὶ ἰσχυροτάτην αἰτίαν ταύτης τῆς βραδύτητος, ταύτης τῆς κωλυθείσης ἀναπτύξεως· ἄρα ἔστιν εὐκόλον νὰ κατανοηθῇ, ὅτι ἡ ἐννοία τῆς ἀποκαλύψεως ἢ οὐδὲν ἔχει νόημα καὶ πρέπει ὅλως νὰ ἀποβληθῇ, ἢ ὅτι τις εἶναι ἡναγ-κασμένος νὰ παραδεχθῇ, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποκαλύψεως πρέπει νὰ ἦναι τοιοῦτον, ὃ ἀνευ αὐτῆς οὐ μόνον δὲν θὰ ἐγινώσκετο, ἀλλ' οὐδὲ νὰ γνωρισθῇ ἡδύνατο. Ἡ ἀποκάλυψις λοιπὸν ἐνταῦθα ὀρίζεται ὡς ἰδίᾳ τις πηγὴ τῆς γνώσεως· πᾶς τις ὅμως ὁμολογεῖ, ὅτι πάντα δὲν γινώσκονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ἰδίως ὃ λόγος δὲν εἶναι ἡ μόνη πηγὴ τῆς γνώσεως.

Ἐῷ καθαρῷ λόγῳ ἀντίκειται ἡ πείρα. Ἡ δι' ἀποκαλύψεως ἀποκτωμένη ἐπιστήμη ἀνήκει εἰς τὴν γενικὴν κατηγορίαν τῆς διὰ πείρας ἀποκτωμένης γνώσεως. Εἰσι δὲ καὶ ἕτερα, ἃ δύνανται νὰ γνωρισθῶσι διὰ πείρας ἢ ἐκ τῶν ὑστέρων.

Τίτι δὲ τρόπῳ ἡ φιλοσοφία προβαίνει εἰς τὴν γνώσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἢ ὅτι ἐν τῷ Θεῷ ἔστι δύναμις τοῦ νὰ ἦναι δημιουργὸς ἑτέρου διαφόρου ὄντος ἀπ' αὐτοῦ, εἴρηται ἤδη· πῶς ὅμως ὁ Θεὸς ἠβουλήθη νὰ ἦναι δημιουργός, τοῦτο γινώσκομεν μόνον ἐκ τοῦ ὅτι ἐδηγιούργησε, διὰ τῆς πράξεως, διὰ τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεώς τινος ἀπ' αὐτοῦ διαφόρου ὄντος. Περὶ τοῦ σημείου ἐκείνου τῆς φιλοσοφίας, λέγει, ὅπου τὸ δὲν ἔτι θεωρεῖται ὡς δυνάμει δὲν καὶ διὰ τοῦτο μέλλον, θέλομεν συναγάγει λόγους, καθ' οὓς φαίνεται ἡμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς ἔσται μᾶλλον εὐδιάθετος νὰ θέσῃ τὸ δυνάμει ἐκεῖνο δὲν μᾶλλον ἐνεργεῖα ἢ νὰ μὴ τὸ θέσῃ· οἱ λόγοι ὅμως οὗτοι θέλουσι φανῆ ὡς ἐκ τῶν ιδιοτήτων τοῦ Θεοῦ εἰλημμένοι, ἃς μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων ἐγνώρισσαμεν· (αἱ ἀποθετικαὶ ιδιότητες εἰσὶν ἐκ τῶν προτέρων, αἱ δὲ θετικαὶ ἐκ τῶν

υστερών)· οί υποτιθέμενοι όμως λόγοι οὐδέποτε παρέχουσι βεβαιότητα· βεβαιότητα παρέχει κατὰ πρῶτον αὐτὸ τὸ γεγονός τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου πάντας, λέγει, ἐσμὲν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀναγκαίας προόδου.

Ἀφ' οὗ δι' ἐκείνης τῆς ἀποφάσεως ἐτέθη ἡ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων καὶ μετ' αὐτῆς κίνησις θεογονικῆ, ἥτις ἐστὶν ἅμα κοσμογονικῆ, εὐρισκόμεθα ἐν τῷ χώρῳ μόνον σχετικῆς καὶ ὑποθετικῆς ἀναγκαιότητος, ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ γραμμῇ εἰς τοῦτο τὸ νόημα ἀναγκαίας προόδου· δυνάμεθα, λέγει, νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀναγκαῖον, ὅτι ἐκείνη ἡ ἰδιοδράνεια θέλει διέλθει ταῦτα καὶ ἐκεῖνα τὰ σημεία· ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς καθόλου ἐννοίας τῆς δοθείσης ἡμῖν ἐκ τῆς ἰδιοδρανείας ἐστὶ ἡ γνώσις ἡμῶν γνώσις ἐκ τῶν προτέρων. Αὕτη ἡ ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότης φέρει ἡμᾶς εἰς τι σημεῖον, ὅπου πάντα φαίνονται τεθειμένα ἐπὶ ἐλευθέρᾳ πράξεως. Ἐὐ ἀναγκαῖον τελευταῖον γέννημα τῆς ἰδιοδρανείας ἐστὶ, λέγει, κινητικὸν, δυνάμει ὄν, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, οὗ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἐστὶ τὸ νὰ συνδέσῃ ἐς αἰὲν τὸ διὰ τῆς δημιουργίας αὐτῷ ὑποταχθῆν ὄν μετὰ τοῦ θεοῦ ἢ ἐς αἰὲν ἡ ἀπαλλοτριώσῃ τοῦ θεοῦ καὶ λάβῃ δι' ἑαυτόν. Καὶ ἐνταῦθα παύει πάλιν πᾶσα γνώσις ἐκ τῶν προτέρων· μόνον ἡ συνέπεια, μόνον ἡ κατάστασις, ἐν ἣ τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἐμπειρικῶς εὐρίσκομεν, δεικνυσὶν ἡμῖν τι ἐγένετο, δηλαδὴ ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τῷ ἀνθρώπῳ ὄν, τὸ ὁποῖον ἔπρεπεν αὐτῷ νὰ ἦναι ὑποτελές, ἐγένετο ἐξωτερικόν, καὶ ἀντὶ νὰ μένῃ τῷ ἀνθρώπῳ ὑποτεταγμένον κατέστησεν αὐτὸν ὑποτελῆ.

Ἦδη ἀνάλογον ἐκείνῃ τῇ ἰδιοδρανείᾳ, ἥτις ἐστὶν ἐμμέσως καὶ κοσμογονικῆ, ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ συνειδῶτι ἐπαναλαμβανόμενῃ, ἐγνωρίσαμεν ἐν τῇ γεννώσῃ τὴν μυθολογίαν κινήσει. Καὶ αὕτη ἡ κίνησις, ἥτις ἐστὶν ὑποκειμενικῆ, μόνον ἐν τῷ συνειδῶτι γιγνομένη, προβαίνει πάλιν εἰς ἑαυτὴν διὰ τινῶν ἀναγκαιῶν σημείων.

Αὕτη ὅμως ἡ κίνησις ἐστὶν ὑποθετικῆ. Ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ ὑπετέθη δηλαδὴ, ὅτι ἡ μεσολαβοῦσα ἐκείνη δύναμις, δι' ἧς τὰ πάντα καταναλίσκον ὄν κατέστη ἐν τῇ πρώτῃ δημιουργίᾳ ὑπο-

κείμενον τοῦ δημιουργήματος, μένει ἐν τῇ ἰδιοδρανείᾳ καὶ ἐγκαρτερεῖ, διότι ἀνευ αὐτῆς θὰ καταναλίσκετο πᾶν ἀνθρώπινον συνειδὸς καὶ ὡς ἀνθρώπινον θὰ κατεστρέφετο.

Ταύτην ὅμως τὴν μονὴν τῆς μεσολαβοῦσης δυνάμεως ἐσυμπεράναμεν μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς μυθολογικῆς ἰδιοδρανείας. Διὰ τί ὅμως μένει ἡ μεσολαβοῦσα δύναμις ἐν τῷ συνειδῶτι, διὰ τί τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς δὲν καταστρέφεται ἀκαθέκτως, ἀφ' οὗ ἡ αὐτῷ ἐχθρικὴ δύναμις ὑψώθη πάλιν; Ἐκ τούτου φανερὸν εἶναι ὅτι ἡ μυθολογία παραπέμπει ἡμᾶς πάλιν εἰς ἄλλην τάξιν καὶ ἐστὶ καθ' ὑπαρξιν καταληπτὴ οὐχὶ ἐξ ἑαυτῆς, ὅτι διὰ τῆς φιλοσοφίας τῆς μυθολογίας ἡ μυθολογία κατέστη μὲν κατὰ τὸ περιεχόμενον καταληπτὴ, δὲν ἐξηγήθη ὅμως καθ' ὑπαρξιν, ὅτι ἡ φιλοσοφία πάλιν παραπέμπει τὴν μυθολογίαν εἰς ἀνωτέραν συνείδειαν καὶ αὐτὴν ἀπαιτεῖ, ἥτις ἐξηγεῖ τὴν μυθολογίαν ἐν ἀνωτέρᾳ δυνάμει· ἡ δὲ ἀνωτέρα αὕτη συνέχεια δὲν δύναται νὰ εὐρεθῇ πλέον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς μυθολογίας, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς ἀποκαλύψεως. Δὲν ὑπάρχει ἀναγκαιότης ὅτι τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἐν τῷ ἀποχωρισμῷ του διατηρεῖται καὶ δὲν καταστρέφεται. Τοῦτο δύναται νὰ ἦναι μόνον τὸ ἔργον ἐλευθέρᾳ βουλήσεως, ἥτις οὐ βούλεται ν' ἀφήσῃ αὐτὸ νὰ καταστραφῇ, καὶ αὕτη ἡ ἐλευθέρᾳ βούλησις τοῦ νὰ τηρήσῃ τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς καὶ σῶσῃ δύναται νὰ ζητηθῇ ἐν τῷ αὐτῷ, ὅς ἀπιδῶν εἰς τὸν κίνδυνον ταύτης τῆς καταστροφῆς ἠθέλησε τὸν κόσμον· ἡ μυθολογία δύναται νὰ ἦναι συνέπεια κατὰ συμβεβηκὸς ταύτης τῆς βουλήσεως, οὐχὶ δὲ κύριος σκοπός. Διὰ τοῦτο ἡ μυθολογία δὲν εἶναι ἡ κυρίως ἀποκάλυψις τῆς θείας ἐκείνης βουλήσεως (ὅτι τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς δὲν πρέπει νὰ ἀπωλεσθῇ), ἀλλὰ συνέπεια. Ἡ θεία αὕτη βούλησις προβαίνει ὑπὲρ τὴν μυθολογίαν, καὶ ἀποκαλύπτεται ἐν τούτῳ, ὅ ἐν τῇ τάξει τῶν χρόνων παρακολουθεῖ τὸν ἐθνισμὸν. Δυνάμεθα μὲν καὶ ἐκ τῆς μυθολογίας περὶ ἐκείνης τῆς θείας βουλήσεως νὰ συμπεράνωμεν, ἡ μυθολογία ὅμως δὲν εἶναι ἡ κυρία πραγματοποίησις αὐτῆς τῆς βουλήσεως.

Πῶς λοιπὸν γινώσκειται αὕτη ἡ βούλησις, ἥτις κυρίως ὡς ταύτη δὲν εἶναι αἰτία τῆς μυθολογίας, διὰ τοῦτο καὶ κυρίως ἐν

αὐτῇ δὲν γνωρίζεται, καὶ ἥς δεόμεθα, ἵνα ἐπανάγωμεν τὴν μυθολογίαν εἰς τὸ τελευταῖον αἴτιον αὐτῆς ;

Ἄφ' οὗ ἐγνωρίσαμεν, λέγει, ἐκείνην τὴν καταστροφὴν, δι' ἧς πάλιν ὑψώθη ἢ ἐν τῇ φύσει ὑποταχθεῖσα ἀρχὴ, ἵνα γείνη κάτοχος τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος ἀνθρωπίνου συναιδέτος, ὡς ἐπακολούθησάν κατὰ τῆς θείας βουλήσεως, ἐστὶ φυσικὸν τὸ νὰ νοήσωμεν, ὅτι ὁ θεὸς, ἀφ' οὗ τὸ ὄν, ἐφ' οὗ πάντα ἔθεσεν, ἀπεχωρίσθη, ἐν ταύτῃ τῇ στιγμῇ συνέλαβεν ἰδέαν πρὸς ἀντικατάστασιν τούτου τοῦ ὄντος, μάλιστα δ' ἐπειδὴ προεῖδεν ἐκείνην τὴν καταστροφὴν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι συνέλαβε ταύτην τὴν ἰδέαν καὶ τὴν αὐτῇ σύμφωνον ἀπόφασιν πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς· ἔτι πλέον, λέγει, αὕτη ἡ ἰδέα, αὕτη ἡ ἀπόφασις ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀνάλογος τῷ ἐκτάκτῳ γεγονότι, ὃ οὐδεὶς λόγος νὰ προῖδῃ ἢ δύνατο, μάλιστα δὲ νὰ ὑπολάβῃ δυνατόν· διότι ποῖος λόγος ἢ δύνατο νὰ ὑπολάβῃ δυνατόν, ὅτι ὁ δημιουργὸς ἔδωκε τὴν δύναμιν ἐνὶ δημιουργήματι νὰ καταστήσῃ πάλιν τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον ἀμφίβολον ;

Ὁ παραδεχόμενος ἐκεῖνο τὸ ἐκτακτὸν γεγονός δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάζῃ περαιτέρω περὶ τοῦ ἐκτάκτου τῆς θείας ἀποφάσεως.

Αὕτη ὅμως ἡ θεία βούλησις, ἣν ἀναγκαιῶς πρέπει νὰ νοήσωμεν τεθείσαν καὶ συλληφθεῖσαν μετὰ τῆς πρώτης καταστροφῆς, δὲν δύναται ἀνευ ἀποκαλύψεως νὰ γνωρισθῇ, αὕτη ἡ βούλησις ἐστὶ τὸ μυστήριον κατ' ἐξοχὴν, καὶ ἡ ἀποκάλυψις εἰς μέγιστον νόημα ἐστὶν ἡ ἀποκάλυψις ταύτης τῆς βουλήσεως. Οὐδεμίαν ὅμως βούλησιν ἀποκαλύπτεται ἄλλως ἢ διὰ τῆς πράξεως, διὰ τοῦ ἔργου· ἡ μέγιστη λοιπὸν ἀποκάλυψις ὑφίσταται μόνον ἐν τῇ πραγματοποιήσει τῆς βουλήσεως ἐκείνης τῆς συλληφθείσης συγχρόνως μετὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστροφῆς.

Ἐφ' ὅσον βούλησις μόνον βούλησις ἐστὶ καὶ εἰς πράξιν δὲν μετέβη, τασούτῳ ἐστὶν αὕτη μυστήριον, ἡ πράξις ὅμως ἐστὶν ἡ φανέρωσις αὐτῆς, δι' αὐτῆς λοιπὸν παύει ἡ βούλησις οὕσα μυστήριον, καὶ οὐ μόνον νὰ γνωρισθῇ δύναται, ἀλλὰ καὶ διὰ σκέψεως καὶ συνδυασμοῦ νὰ καταληφθῇ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος κάμνει λόγον περὶ τίνος ἀπ' αἰῶνος ἀποσιωπηθέντος σχεδίου τοῦ θεοῦ, ὃ

ὅμως ἐφανερῶθη διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πανταχοῦ ἀναφέρει τι ἢ τὸ μυστικὸν μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ διὰ τῆς ἐμφάνισσος τοῦ Χριστοῦ ἐφανερῶθη τῷ κόσμῳ.

Ἐξ ὧν τούτων ἀποδεικνύει ὁ σχελλίγγιος, ὅτι ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως δὲν παριστᾷ, ὡς ἡ μυθολογία, ἀναγκαίαν τινὰ ἰδιοδρανείαν, διότι ἡ ἀποκάλυψις ἐτέθη μᾶλλον ἐλευθέρως, καὶ διὰ τοῦτο δύναται νὰ καταληφθῇ μόνον ἐκ τῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς πράξεως τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως. Δύναται δὲ, λέγει, ἐπειδὴ ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς ἀποκαλύψεως ἐστὶν ἐπαναγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δι' αὐτοῦ τῆς ὅλης δημιουργίας, ἀρα ὡς ἐν πῇ Κ. Δ. ἐκφράζεται, νέα ἢ δευτέρα δημιουργία, δύναται διὰ τῆς ἀποκαλύψεως νὰ εἰσαχθῇ νέα ἢ δευτέρα τῆς δημιουργίας ἰδιοδρανεία, ὡς γίνεται λόγος ἐν τῇ θεολογίᾳ περὶ ἰδιοδρανείας τῆς ἀναγεννήσεως, ἡ ἀποκάλυψις ὅμως δὲν εἶναι ἀναγκαία ἰδιοδρανεία, ἀλλ' ἔργον τῆς ἐκπεφρασμένης καὶ ἐλευθέρως βουλήσεως. Οὐδεὶς λοιπὸν, γινώσκων περὶ τίνος ὁ λόγος ἐστὶν, δύναται νὰ φαντασθῇ ὅτι αὕτη ἐστὶ τι, ὃ ἢ δύνατο ἐκ τῶν προτέρων νὰ καταληφθῇ· ἀπ' ἐναντίου θέλει ὁμολογήσει, ὅτι ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως, πᾶν ὅ, τι περὶ τῆς ἀποκαλύψεως γινώσκει νὰ εἴπῃ, δύναται νὰ λεχθῇ μόνον συνεπεία τοῦ πραγματικῶς γεγονότος. Τὸ ἔργον αὐτῆς ἐστὶ νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ ἀποκάλυψις δὲν εἶναι ἀναγκαῖόν τι συμβᾶν, ἀλλ' ἡ φανέρωσις τῆς ἐλευθέρως, μάλιστα δὲ προσωπικῆς βουλήσεως τῆς θεότητος. Ὡς ὅμως οὐδεμίαν φιλοσοφία ἢ δύνατο νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ θεὸς ἔπρεπε νὰ δημιουργήσῃ κόσμον, κάλλιστα ὅμως, εἴαν γνωρισθῇ, ὅτι ἡ δημιουργία δύναται νὰ ἦναι τὸ ἔργον τῆς ἐλευθέρως ἀποφάσεως, δύναται φιλοσοφία τις νὰ νομίσῃ ἑαυτὴν ἱκανὴν τοῦ νὰ νοήσῃ λόγους παρακινήσαντας πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, καὶ καταστήσῃ τὴν πράξιν, τὴν ἐκτέλεσιν, καταληπτὴν.

Τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα ἀπέβλεπον νὰ φέρωσιν εἰς τὴν γραμμὴν, ἣν ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως ὑποθέτει.

Τὸ ἀληθὲς ἀντικείμενον φιλοσοφίας τῆς ἀποκαλύψεως δύναται νὰ ἦναι μόνον εἰς τὸ νὰ ὑψώσῃ τὴν θεωρίαν καθόλου εἰς τὴν ὑπὲρ πάσαν ἀναγκαίαν γνῶσιν κατάστασιν, ὅπου δύναται νὰ ἦναι

λόγος μόνον περί ἀποκαλύψεως· ὁ σκοπὸς φιλοσοφίας τῆς ἀποκαλύψεως δύναται νὰ ᾔηται μόνον εἰς τὸ νὰ θεμελιώσῃ οὐχὶ ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ νὰ καταστήσῃ ἐκ τῶν ὑστέρων καταληπτὴν τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην, ἣτις ἐστὶ τὸ κύριον ἀντικείμενον καὶ κατὰ τοῦτο ἡ μόνη αἰτία πάσης ἀποκαλύψεως· διότι, ἐὰν αὕτη ἡ ἀπόφασις δὲν ἀπεκαλύπτετο, οὐδεὶς λόγος ἠδύνατο νὰ ἐκλάβῃ αὐτὴν δυνατῆν.

Οὐ δέδοται, λέγει, πάση φιλοσοφίᾳ εἰς τὸ νὰ ἐννοήσῃ ἀποκάλυψιν. Ἡ κυρία ὑπόθεσις οὐκ ἐστὶ μόνον, διὰ τοῦ λόγου μεσολαβηθεῖσα, ἰδανικὴ σχέσις τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ πραγματικὴ. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν δὲν ἴστατο ἐν σχέσει ἄλλῃ ἢ λογικῇ, ἐν τῇ τῆς γνώσεως, ἠδύνατο ὁ μέγιστος σκοπὸς ἀποκαλύψεως νὰ ᾔηται μόνον διδασκαλία. Διδασκαλία ὅμως εἶναι δυνατὴ μόνον περὶ τούτου, ὅ ἐστιν. Ἐὰν ἡ ἀποκάλυψις ὑφίστατο μόνον ἐν διδασκαλίᾳ, οὐδὲν ἠδύνατο νὰ μεταβάλλῃ ἐν τῇ σχέσει τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν· διότι, ἐὰν σκοπὸς αὐτῆς ἦτο τὸ νὰ θέσῃ νέαν σχέσιν ἀντὶ τῆς πρώτης, ἔπρεπεν ἡ σχέσις αὕτη νὰ τεθῆ, καὶ ἠδύνατο μόνον νὰ γείνη διὰ πραγματικῆς ἐνεργείας, διὰ πράξεως· ἡ ἀποκάλυψις δὲν θὰ συνίστατο εἰς ἀπλὴν διδασκαλίαν, αὕτη ἡ ἐνέργεια, αὕτη ἡ πράξις θὰ ἦτο τὸ κύριον τῆς ἀποκαλύψεως. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀποκάλυψις ἐκληφθῆ ὡς τι ἴδιον, πρέπει νὰ ἀποδοθῆ αὐτῇ σκοπὸς πραγματικὸς· πραγματικὸς ὅμως σκοπὸς ὑποθέτει ἀναγκαιῶς πραγματικὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου συνειδότος πρὸς τὸν Θεόν· πραγματικὴ ὅμως σχέσις τοῦ ἀνθρώπου συνειδότος πρὸς τὸν Θεόν ἀπεδείχθη ἤδη καὶ θεμελιώθη διὰ τῆς φιλοσοφίας τῆς μυθολογίας.

Ἡ θεμελιώδης βᾶσις εἰς φιλοσοφίαν τῆς ἀποκαλύψεως θὰ ἐτίθετο λοιπὸν εἰς τὸ ὅτι ἀποκάλυψις δὲν θὰ ἦτο πλέον ἀκατάληπτος. Καὶ πραγματικῶς καθίσταται ἡ ἀποκάλυψις καταληπτὴ διὰ τοῦ ὅτι ἡ ἀρχικὴ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν ἐστὶν ἔμμεσος. Ὁ πατὴρ δὲν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἀμέσως, ἀλλ' ἔμμεσως διὰ τοῦ υἱοῦ. Ἡ αὕτη μεσολάβησις ἐπαναλαμβάνεται διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἀποκαλύψει μόνον ἐπὶ ἀνωτέρας βαθμίδος, καὶ μόνον εἰς νοήμονα δριστηκώτερον καὶ προσωπικώτερον. Τοῦτο

τὸ διὰ τοῦ υἱοῦ μόνον δημιουργηθὲν καὶ διὰ τοῦτο διὰ τοῦ υἱοῦ μόνον ἀντικαταστέον ὄν ἐστὶν ἤδη διὰ τοῦ προτέρου δεδομένον, ὥστε ἡμεῖς, λέγει, δυνάμεθα ἀμέσως νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἀποκαλύψεως.

Οἱ ταυτίζοντες τὸν Θεόν καὶ τὸν λόγον ὑποθέτουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπὲρ τὸν λόγον νὰ πράξῃ δὲν δύναται. Ἐὰν ὅμως ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ πράξῃ ὑπὲρ τὸν λόγον (τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾶν καὶ τὰ τούτοις ὁμοιά εἰσιν ὑπὲρ τὸν λόγον), διότι, εἰ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο, οἱ ἠθικοὶ νόμοι θὰ ἦσαν ἀνεκπλήρωτοι, ἔπεται, ὅτι κατὰ μείζονα λόγον ὁ Θεὸς ἠδύνατο, ὡς πράττει ἐν τῇ ἀποκαλύψει. (Phil. der Offenb. Vorles. 24).

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποκαλύψεως ἐστὶν ἱστορία ἀνωτέρα ἐκτεινομένη εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως οὐ βούλεται ἄλλο εἰμὴ τὸ νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὴν τὴν ἀνωτέραν ἱστορίαν. Ἀποκάλυψιν δὲ ὁ Σχελλίγγιος λέγων νοεῖ τὸν χριστιανισμόν. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς Π. Διαθήκης ἐστὶ μὲν χριστιανισμὸς, ὅμως ἐν προαισθήματι, ἐν προφητείᾳ· κατὰ τοῦτο καθίσταται καταληπτὴ ἡ Π. Διαθήκη διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὸ κύριον ὅμως τοῦ χριστιανισμοῦ περιεχόμενον ἐστὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ· διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ καταληπτόν. Ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὁ διδάσκαλος, οὐδ' ὁ ἰδρυτής, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ χριστιανισμοῦ. Τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν Ν. Δ. πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ἀνωτέρα ἢ ἀνθρωπίνῃ ἢ κοινῇ ἱστορικῇ σημασίᾳ· τοιαύτη δὲ σημασία δὲν εἶναι καταληπτὴ εἰμὴ ὅταν ὁρμηθῆ τις ἀπὸ τινος κόσμου, ἐξ οὗ τοιαύτη προσωπικότης δύναται νὰ καταληφθῆ· διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος γινώσκει ἀπ' αἰῶνος προσωπικότητα δημιουργικὴν καθισταμένην εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας Κύριον τοῦ ὄντος, θεῖαν προσωπικότητα.

Διὰ τοῦ ἀνθρώπου μετατίθεται ἐκ θείας προσωπικότητος ἀπέναντι τῆς πρώτης ἐγερθείσης ἀρχῆς εἰς κατάστασιν τοῦ πάσχειν, κατ' ἀναφορὰν εἰς τὸ ὄν δὲν εἶναι πλέον Κύριος, ἀλλὰ μόνον φυσικῶς ἐνεργοῦσα δύναμις, διότι ὑψώθη ἡ ἀρχὴ, ἣτις δὲν ἔπρεπε νὰ ὑψωθῆ, ἵνα πάλιν ὑποταχθῆ τῇ δευτέρᾳ ἀρχῇ, ἣτις

πάλιν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι γίνεται Κύριος τοῦ ὄντος καὶ οὕτω θεῖον πρόσωπον· θεῖον πρόσωπόν ἐστιν ὡς Κύριος ὑπὲρ τὸ ὄν, ὃ δὲν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ, ὃ ἔχει ἀνεξάρτητον τοῦ πατρὸς, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἀνεξάρτητον τοῦ πατρὸς διορίζεται κατὰ τὸ αὐτοῦ ὄν ὡς ἐκτὸς τοῦ πατρὸς θεῖον πρόσωπον. Ὡς θεῖον, διότι ἐστὶ Κύριος τοῦ ὄντος ὡς ἐκτὸς τοῦ πατρὸς ἔχων τὸ ὄν ὡς μὴ ὑπὸ τοῦ πατρὸς δεδομένον, ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ (ἐξωτερικὸν θεῖον), ἄρα ἀνεξάρτητον τοῦ πατρὸς· τοῦτο τὸ ὄν ἔχει ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ, δύναται νὰ διαθέσῃ, διότι ἡδύνατο τοῦτο τὸ ὄν νὰ ἔχῃ ὡς ἀνεξάρτητον τοῦ πατρὸς· ἐν τούτῳ ὑφίσταται ἡ ἐλευθερία του. Τοῦτο πρέπει νὰ γινώσκηται, ἵνα ἐννοηθῇ ἡ ὑποταγὴ τοῦ Χριστοῦ, περὶ ἧς λόγος πολὺς γίνεται.

Ὁ υἱὸς ἡδύνατο νὰ ὑπάρχῃ τοῦ πατρὸς ἀνεξάρτητος οὐχὶ οὐσία, ἀλλ' ἐνεργεία.

Τῆς δόξης ταύτης, ἣν ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ὁ υἱὸς ἀνεξάρτητος τοῦ πατρὸς, κατεφρόνησεν ὁ υἱὸς, καὶ ἐν τούτῳ ἐστὶ Χριστός· αὕτη ἐστὶν ἡ θεμελιώδης ἰδέα τοῦ χριστιανοῦ.

Ἡ θεία προσωπικότης, ἡ δευτέρα, ἦτο ἐν τῇ δημιουργίᾳ δύναμις· τὸ ὄν κατ' ἀρχὰς ἦτο μόνον ἐν τῷ πατρὶ, ὅς κατ' ἀρχὰς ἐστὶ μόνος θεός. Εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας ἐστὶν ὁ υἱὸς, ὡς καὶ ὁ πατήρ, διότι κέκτηται τὸ ὄν· δὲν ἔχει μὲν αὐτὸ ἐν ἀρχῇ ὡς ὁ πατήρ, κέκτηται ὅμως αὐτὸ ὡς δεδομένον αὐτῷ, τουτέστιν ὡς υἱός. Τοῦτο τὸ ὄν ὅμως δὲν εἶναι τοῦ πατρὸς ἀνεξάρτητον, ἴδιον, οὐδὲν ὄν, ὃ ἐκέκτητο ἐκτὸς τοῦ πατρὸς, ἐστὶ χωριστόν.

Διὰ τῆς ἁμαρτίας ὅμως τοῦ ἀνθρώπου ἠγέρθη πάλιν ἐκείνη ἢ ἐν τῇ δημιουργίᾳ νικηθεῖσα ἀρχὴ, εἰς ἧς τὴν ὑποταγὴν ἔδοξασθη ὁ υἱός· διὰ τῆς ἐγέρσεως αὐτῆς τῆς ἀρχῆς προήλθε νέα ἀντίθεσις διαφέρουσα τῆς ἐν τῇ δημιουργίᾳ, διότι δὲν ἐτέθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τῆς θείας βουλήσεως.

Ὁ ἄνθρωπος ἐγείρας τὸ ὑποκειμενὸν τῆς δημιουργίας, μεταθέσας τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀντεποιήθη τοῦ ἀποκλειστικοῦ δικαιώματος τοῦ θεοῦ· κάτοχος τοῦ γονίμου (τῆς γονίμου δυνάμεως) γενόμενος κατέστησεν ἑαυτὸν πατέρα, τουτέστιν ἔθεσε τὸν υἱόν· οὕτω δ' ἐτέθη

ὁ υἱὸς ἀνεξάρτητος τοῦ πατρὸς, μέχρι τοῦδε μὴ ὄν, οὐχὶ δ' ἐσωτερικῶς, ἀλλ' ἐξωτερικῶς. Ἐν τῷ αὐτῇ καταστάσει ἐνεργεῖ καὶ ὡς δύναμις ἀναγκάζεται νὰ ἐνεργῇ· δηλαδὴ ἡ σχέσις τοῦ Β καὶ Α' ἐστὶν ὅτι, ἐὰν Β ἐν καταστάσει δυνάμεως νοηθῇ, ἐστὶν Α' ἐνέργεια καθαρὰ, ἐὰν τὸ Β ἀνεγερθῇ ἢ εἰς ἐνέργειαν ὑψωθῇ, τὸ Α' γίνεται δύναμις τὴν βούλησιν μόνον ἔχουσα τοῦ νὰ ἀντικατασταθῇ δι' ὑποταγῆς τοῦ ἐναντίου εἰς καθαρὰν ἐνέργειαν· ἄρα ὁ υἱὸς (Α') ἀναγκάζεται νὰ ἐνεργῇ ὡς ἐν τῇ δημιουργίᾳ· ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι, ἐν ᾧ ἀνέστη τὸ Β, ἐτέθη νέα ἰδιοδράνεια.

Εἰς τὸ τέλος τῆς μυθολογικῆς ἰδιοδρανείας ἡ δευτέρα δύναμις ἀντικατέστη ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἐπομένως ὡς Κύριος τοῦ ὄντος (τοῦ ὄντος καθόλου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδῶτος ἰδίᾳ) καὶ ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ ὄντος πάλιν εἰς τὴν θεότητα αὐτῆς οὐχὶ τὴν ἀληθῆ, διότι τὴν ἀληθῆ θεότητα δύναται νὰ κατέχῃ μόνον ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τοῦ πατρὸς, ἀφ' οὗ ἐχωρίσθη, αὕτη τοῦλάχιστόν ἐστιν ἐν μορφῇ θεοῦ πρὶν ἢ φανερωθῇ ὡς Χριστός.

Πρὸς κατάληψιν τοῦ χριστιανισμοῦ πρέπει κατὰ Σχελλίγγιον ὁ υἱὸς νὰ νοηθῇ χωριστός καὶ ἀνεξάρτητος τοῦ πατρὸς, δηλαδὴ ἐν μορφῇ θεοῦ, πρὶν ἢ φανερωθῇ ὡς Χριστός. Καίτοι δὲ ἦτο ἀνεξάρτητος, ἐπροτίμησεν ὅμως τὸν σταυρόν, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ θεμελιώδης τοῦ χριστιανισμοῦ ἰδέα, ἣν ὁ Σχελλίγγιος ἀποδεικνύει ἐν τῇ Γραφῇ.

Ἐκ τῶν ἀποδείξεων, ἃς φέρει, παραδέχεται μέσην τιμὰν τοῦ υἱοῦ κατάστασιν ὡς ἐκτὸς τοῦ πατρὸς χωρὶς νὰ ἦναι ἄνθρωπος (φιλιπ. 2, 6 ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμαδὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ)· πρὸς δὲ τούτοις ὁ ἀπόστολος λέγει, ὅτι καὶ μορφὴν δούλου λαβὼν (κατὰ συμβεβηκός)· ἐν τῇ μέσῃ δὲ καταστάσει, ὅπου ὁ υἱὸς ἦτο τοῦ θεοῦ ἀνεξάρτητος, μόνον ἐξωτερικῶς θεός ὡς ὢν κύριος τοῦ ὄντος (1).

Τὸ ἐν μορφῇ θεοῦ ἦτο πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως μέση τις κατάσταση, οὐχὶ θεός οὐδ' ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν μορφῇ θεοῦ, ὡς κύριος τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ὄντος ἐκ τοῦ θεοῦ (πατρὸς) καὶ ἀνε-

(1) Τὴν λέξιν ὑπάρχων μεταχειρίζεται ὁ ἀπόστολος κατὰ Σχελλίγγιον ἐν ἑννοίᾳ οὐχὶ οὐσιώδει, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός.

ξάρτητος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ἔν δὲν ἔχει ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ὀνομάζεται υἱὸς ἀνθρώπου.

Ἡ ὅλη Κ. Διαθήκη ἐστὶν ἀκατάληπτος χωρὶς νὰ ἀποδοθῇ τῷ υἱῷ ὑπαρξίς ἐκτὸς τοῦ πατρὸς καὶ νὰ ὑποτεθῇ ἀνεξάρτητος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου· ἀνευ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἡ ὅλη Κ. Διαθήκη ἐστὶν ἀκατάληπτος. Ἐπομένως οὐδ' ὁ πειρασμὸς, οὐδ' ἡ μεσότης καὶ ἐξιλέωσις εἶσι καταληπτά.

Ὁ ἀνθρώπος ἕνεκα τῆς πτώσεως ἐκτῆσατο τρεῖς κυρίους. Ὁ πρῶτος ἦτο ἡ τυφλὴ δύναμις, ἣν ἠδύνατο νὰ ἐγείρῃ οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ἐπαναγάγῃ· ἡ πρώτη δύναμις προσφέρει τῷ δευτέρῳ Κυρίῳ τὴν ἐξουσίαν πάντων, ἐὰν αὐτὴν ἀναγνωρίσῃ ὡς Θεόν. Ὁ Χριστὸς ἀπορρίπτει τὴν πρότασιν ταύτην εἰπὼν, ὅτι πρέπει νὰ προσκυνῆς τὸν Θεὸν τὸν Κύριόν σου καὶ νὰ ὑπηρετῆς μόνον αὐτῷ. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ μεσίτης δεικνύει τὸ πρόβλημά του, δηλαδὴ τὴν ἐπάνοδον τοῦ πεπτωκότος ὄντος ἐκ τῶν τριῶν Κυρίων εἰς ἓνα, τὸν πατέρα. Ὁ δὲ πειρασμὸς δεικνύει, ὅτι ὁ Χριστὸς ἠδύνατο ἀνθρώπος γινόμενος νὰ ἔχῃ κυριότητα τοῦ πατρὸς ἀνεξάρτητον ἢ νὰ μείνῃ ἐν μορφῇ Θεοῦ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Αὕτη ἢ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ὑπαρξίς κατέστησεν αὐτὸν καὶ μεσίτην ἀληθῶς. (Phil. der Offenb. Vorles. 25).

Ἡ ἀρχὴ, τὸ ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδότος, κατέστη ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γνωστικόν, εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθόν, αὐθύπαρκτον, διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἀρχὴ νέας δυνατῆς κινήσεως· ἡ ἀρχὴ ὅμως αὕτη ὡς ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας ἐστὶν ὑπόθεσις αὐτῆς, ὡς ὑπόθεσις δ' ἐτέθη διὰ τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς θέτων ἐκτὸς ἑαυτοῦ τοῦτο τὸ ἔν γινώσκει καὶ τὸ μέσον τοῦ νὰ νικήσῃ αὐτὸ καὶ νὰ ἦναι αὐτοῦ κάτοχος. Ὁ ἀνθρώπος βούλεται νὰ ἦναι ὡς ὁ Θεός, ἡ ἐνότης ὅμως ἐν αὐτῷ δὲν εἶναι ἀρχικὴ, ἀλλ' ἐπομένη καὶ διὰ τοῦτο διαλυτὴ· τῷ ἀνθρώπῳ ὅμως δὲν ἐδόθη, ὅταν γείνη Β, τὸ νὰ ἦναι καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις, ὡς ὁ Θεός· ἐκείνη ἢ ἀρχὴ λυθεῖσα δὲν εἶναι πλέον ἢ ἀρχὴ τῆς ζωῆς δι' αὐτὸν, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τοῦ θανάτου. Ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἐγείρῃ αὐτὴν, ἐγείρει ὡς τὸ μὴ προσήκον, καὶ ἐπομένως κατὰ τῆς θείας βουλήσεως, καὶ ἐπειδὴ κατ' αὐτῆς ἠγέρθη, δὲν

δύναται ὁ Θεός μετὰ τῆς βουλήσεώς του νὰ ἦναι ἐν αὐτῷ καὶ ὅμως ἀναγκάζεται νὰ ἦναι, διότι δὲν παύει ἔν Θεῶν δύναμις, καὶ ἐὰν ὁ Θεός δὲν ἦτο ἐν αὐτῷ, αὐτὸ θὰ ἦτο οὐδέν· ἐὰν τοῦτο λοιπὸν ἦναι, δὲν εἶναι ὁ Θεός ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς βουλήσεώς του, ἀλλ' ἐστὶ μετὰ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Ὁ ἀνθρώπος ἀντέστρεψε τὴν θέσιν τῶν δυνάμεων, καὶ ὁ Θεός δὲν ἐνεργεῖ πλέον ὡς πατρικὴ βούλησις, ἀλλ' ὡς ὀργή (1)· ἡ ἀντιστροφή ὅμως αὕτη ἦτο τῆ ἀνθρωπίνῃ φύσει καταστρεπτικὴ. Ἡ ἀνθρωπότης διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἐὰν δὲν εὕρισκετο νέον μέσον, ἡ δευτέρα προσωπικότης, ἔχουσα ταύτην τὴν λειτουργίαν ἤδη ἐν τῇ δημιουργίᾳ, ἢ δὲ λειτουργία ἦτο δι' αὐτὴν ἀίδιος.

Ἡ ἀρχὴ ἐκείνη ἦτο οὐσιωδῶς ἡ Θεῶν ὀργή. Ἐπειδὴ δ' ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀρχῇ ἐστὶν ἡ Θεῶν ὀργή, ἔχει δικαίωμα τοῦ νὰ ὑπάρχῃ· αὕτη δὲν ἐτέθη μόνη, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Καθ' ὅσον δὲ ἰδίως τὴν σχέσιν πρὸς τὴν μεσολαβοῦσαν δύναμιν ἀφορᾷ, αὕτη τηρεῖ ἢ τὴν φυσικὴν ἀναφορὰν αὐτῆς πρὸς τὸ ἀντίθεον ἔν ἢ οὐ. Ἐὰν αὕτην τηρῇ, δὲν δύναται νὰ τηρῇ χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ χωρισθῇ τοῦ Θεοῦ, τοῦλάχιστον ἐξωτερικῶς, ἀπὸ τοῦδε ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ δύναμις. Ἐὰν ὅμως ἀναιρέσῃ τὴν ἀναφορὰν, οὐδεὶς πλέον λόγος ἔσται περὶ μεσολαβήσεως. Ὁ μόνος ὄρος λοιπὸν, ὑφ' ἔν μεσολάβησις δύναται νὰ νοηθῇ, ἐστὶν, ὅτι ἡ μεσολαβοῦσα δύναμις ἀκολουθεῖ τῷ ὄντι ἐκείνῳ εἰς τὴν ἀπαλλοτριώσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἀπολεσθῇ. Ἐὰν δὲ τοῦτο ὑποθέσωμεν, λέγει, ἔχει δικαίωμα τοῦ νὰ ἦναι ἐκείνη ἢ ἐναντία ἀρχῇ, ἢ μὴ προσήκουσα, ὡς καὶ ἡ μεσολαβοῦσα τοῦ νὰ ἦναι ἐν τῷ ἔκτὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ ἀπαλλοτριώσιν ἀπὸ τῆς θείας ἐνότητος, τηρεῖται ἐν τῇ τεθείσῃ ἐναντίον τῆς θείας βουλήσεως ἀντιθέσει, διότι ἐν ταύτῃ τῇ ἀντιθέσει δὲν εἶναι ὁ ἀληθὴς Κύριος, ὡς οὐδ' ἐκείνη ἢ μὴ προσήκουσα ἀρχή. Ἐκ τούτου δὲ προκύπτει, ὅτι ἐν τῇ μυθολογικῇ ἰδιοδρανεῖα ἢ μὴ προσήκουσα ἀρχὴ νικάται ὑπὸ τῆς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ τεθείσης δυνάμεως, ἐξωτερικῶς κατασταθεῖσα ἀνευ ἐνεργείας, δὲν δύναται ὅμως ἐν τῷ δικαίῳ τῆς

(1) Ματθ. 17, 27.

(έσωτερικώς) νὰ ἀναιρεθῇ. Ἡ ἰδιοδράνεια, ἐν ἣ ἡ μεσολαβοῦσα δύναμις ὡς ἐκτός τοῦ Θεοῦ, ἀπλῶς φυσικῶς ἐνεργεῖ, ἐστὶν ἄθεος, ἥτις δὲν εἶναι ἀληθῆς ἐξιλέωσις, διότι αὕτη τὴν ἀντίθεον ἀρχὴν ἀναιρεῖ μόνον ἐν τῇ ἐνεργείᾳ, οὐχὶ ὅμως ριζικῶς, ἐν τῇ δυνάμει τῆς, ὥστε τὸ δίκαιον αὐτῆς μένει ἐς αἰ.

Ὁ ἄνθρωπος πεσὼν ἐξ ἐνός Κυρίου ἐποίησε τρεῖς, οἷς ἀναγκάζεται νὰ ὑπηρετῇ διαδοχικῶς. Ὁ πρῶτος Κύριός ἐστὶν ἡ μὴ προσήκουσα ἀρχή, ἡ τὸν Θεὸν ἀναιροῦσα, ἀρα ἡ διαμελιζουσα ἐν τῷ συνειδῶτι τὴν Θεῖαν ἐνότητα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ὑπερνικᾶται ἐν τῷ συνειδῶτι ὑπὸ τῆς δευτέρας βαθμηδόν. Ἐκ τῆς βαθμηδόν ὑποταγῆς αὐτῆς ἐξήγησεν ὁ Σχελλίγγιος τὴν ὅλην μυθολογίαν· καὶ πάλιν ἡ ὑπαρξίς τῆς μυθολογίας ἐστὶ πραγματικὴ ἀπόδειξις διὰ τὴν ἰδιοδράνειαν ἐκείνης τῆς ὑποταγῆς. Ὅτι λοιπὸν ἐκείνη ἡ μὴ προσήκουσα ἀρχὴ ἐν τῷ συνειδῶτι ἐστὶν ἀντικείμενον πραγματικῆς ὑποταγῆς, τοῦτο ἐγνωρίσθη ὡς γεγονός· κατὰ πόσον ὅμως ἡ ὑποταγὴ αὕτη ἐστὶ δυνατὴ, ἢ κατὰ πόσον ἐκείνη ἡ μὴ προσήκουσα ἀρχὴ ἐστὶ δεκτικὴ ὑποταγῆς ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν δύναμιν, τοῦτο δὲν ἐξηγήθη. Ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἡ αὕτη ἀρχὴ νικᾶται ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας, ἥτις ἔλαβεν ἐς αἰ τὴν ὑπεροχὴν. Καὶ ἡ φύσις δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ἡ βαθμηδόν νικηθεῖσα μὴ προσήκουσα ἀρχὴ ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας ἐπαναχθεῖσα ὑπ' αὐτῆς εἰς ἑαυτὴν, τὴν οὐσίαν τῆς. Ἐν τῇ δημιουργίᾳ λοιπὸν ἔχει ἡ ἀνωτέρα δύναμις τὴν ὑπεροχὴν, διότι ὁ δημιουργὸς ἔθεσεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀληθῆ βούλησίν του· διότι ἐν τῇ μὴ προσήκουσῃ ἀρχῇ, ἣν μόνον ἠδύνατο νὰ βούληται ὡς πρώτην ἀρχὴν, δὲν εἶναι ἡ ἀληθῆς, ἀλλ' ἡ φαινομένη βούλησίς του, ἐστὶ μόνον Θεῖα μετὰταξις, δυνάμει τῆς ὁποίας αὕτη ἡ ἀρχὴ ἐστὶν, ἡ ἀληθῆς ὅμως βούλησίς ἐστὶν ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ δυνάμει, διότι μόνον ἐκείνη ἐτέθη, ἵνα νικηθῇ. Τὸ αὐτὸ ὅμως δὲν δύναται νὰ λάβῃ πλέον χώραν καὶ διὰ τὴν δευτέραν ἰδιοδράνειαν, διότι αὕτη ἐτέθη ἄνευ τῆς βουλήσεώς του, μάλιστα δὲ κατὰ τῆς βουλήσεώς του.

Ἡ Θεότης, ἥτις πρότερον πάντα ἐν πάσιν ἐνεργεῖ, ἀποσύρεται ἐκ τῶν δυνάμεων, καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὸ ἐναπολειφθὲν ὄν δύναται, ἐπειδὴ αὕτη δὲν δύναται πλέον νὰ ἦναι σχέσις τῆς

βουλήσεώς της, νὰ ἦναι ἔτι σχέσις τῆς ὀργῆς αὐτῆς. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἐκείνη ἡ ἀνωτέρα δύναμις οὐδὲν ἄλλο φύσει νὰ θέλῃ βούληται εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν μὴ προσήκουσαν ἀρχὴν εἰς τὸ μὴ ὄν, εἰς ἑαυτὴν, δὲν ἔπεται, ὅτι τοῦτο αὐτῇ ἐπιτρέπεται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἰδιοδράνειᾳ, διότι ἐστὶν ἡ ἀρὰ τοῦ ὑψίστου, ὑφ' ἧς ἐπλήχθη τὸ ἀνθρώπινον συνειδῶς. Ἡ μὴ προσήκουσα ἀρχὴ ἐστὶν ἐνεκα τῆς Θεῖας ταύτης ὀργῆς ἡ προσήκουσα· ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς ὀργῆς του, ἣν πρέπει ὁ Θεὸς νὰ ἔχῃ ὑποχείριον. Ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν δύναται νὰ ἔχῃ σχέσιν τῆς βουλήσεως πρὸς αὐτὴν, πρέπει νὰ τηρῇ αὐτὴν ὡς ὀργὴν αὐτοῦ, διότι ἄλλως δὲν θὰ εἶχε πλέον σχέσιν πρὸς αὐτὴν, θὰ ἐτίθετο ὅλως ἐκτός τῆς δυνάμεώς του, ὅπερ ὅμως δὲν δύναται νὰ νοηθῇ· ἡ ὀργὴ ὅμως αὕτη τοῦ Θεοῦ ἐστὶν αὐτῷ ἄλλοτρία βούλησις διὰ τῆς πράξεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπισπωμένη. Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη ἐστὶν αὐτῷ ξένη, ἐπομένως ἀνεξάρτητος βούλησις τῆς ἀθυμίας ἐπισπωμένη, δὲν δύναται νὰ ἀναιρέσῃ αὐτὴν ἀφ' ἑαυτοῦ· ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν δύναται νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ὀργὴν, ὡς δὲν ἔθεσεν αὐτὴν. Ἐκ τούτου φανερὸν εἶναι, ὅτι ἡ ὅλη φιλοσοφία τῆς μυθολογίας δὲν ἔλυσε τὸ ζήτημα διὰ τίνος ἡ μὴ προσήκουσα ἀρχὴ τοῦ συνειδῶτος κατέστη δεκτικὴ ὑποταγῆς τῇ ἀνωτέρᾳ δυνάμει. Ἐν τοσοῦτῳ, λέγει, παραδεχόμεθα τὴν ὑποταγὴν ταύτην ὡς γεγονός, εἰ καὶ ὡς μὴ ἐξηγηθεῖσαν.

Ἐὰν ἡ μυθολογία ἐξηγῆται δι' ἀναλόγου τῇ δημιουργικῇ ἰδιοδράνειᾳ ἐν τῷ συνειδῶτι ἰδιοδρανείας, θὰ ἐνικῶμεν ἐκείνην τὴν μὴ προσήκουσαν ἀρχὴν ἐν τῷ συνειδῶτι· τοῦτο δηλαδὴ θὰ ἦτο ἀγαθόν, μάλιστα δὲ ἀναγκαῖον, ἐὰν τὸ ἀνθρώπινον συνειδῶς δὲν ἔπρεπε παντελῶς νὰ ἀπολεσθῇ· διὰ τούτου ὅμως, καθ' ὅσον τὴν ἀληθῆ εἰρήνην μετὰ τοῦ Θεοῦ ἀφορᾷ, οὐδὲν θὰ ἐγίνετο, ἡ ἀρχικὴ σχέσις τοῦ συνειδῶτος πρὸς τὸν Θεὸν δὲν θὰ ἀντικαθίστατο· διότι ὡς μὴ προσήκουσα ἀρχὴ δὲν εἶναι ὁ ἀληθῆς Κύριος, οὕτως οὐδὲ ἡ ἐκτός τῆς Θεῖας ἐνότητας τεθεῖσα (δευτέρα) δύναμις ἐστὶν ὁ ἀληθῆς κύριος· καὶ αὕτη, ἥτις μόνον Θεὸς ἐστὶ, καθ' ὅσον ἐν τῷ Θεῷ ἐστὶν, ἐστὶ μὲν ὡς ἐκτός τοῦ Θεοῦ δύναμις ἐν μορφῇ Θεοῦ, οὐχὶ ὅμως ὁ Θεός, καὶ αὕτη ὡς ἀποκεκλεισμένη τῆς Θεότητος,

εἰ καὶ ἄνευ τῆς ἐνοχῆς τῆς, ἐπίσης ὅμως ὑπὲρ ἐκείνης τῆς θείας ὀργῆς καταληφθεῖσα, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀνωτέρα δύναμις ἀξιοῖ νὰ ᾔηται ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἔχει καὶ ἡ μὴ προσήκουσα ἀρχὴ δίκαιον τοῦ νὰ ᾔηται ὡς ἰδία ἀρχή· καὶ ἂν ἐξωτερικῶς ἀναιρεθῇ, ἐσωτερικῶς ὅμως αὐτῇ μένει τὸ δίκαιον αὐτῆς.

Τοῦτο τὸ μέγιστον θρησκευτικὸν συνειδὸς, τὸ προερχόμενον δι' ἀπλῶς φυσικῆς ἰδιοδρανείας, ἐστὶν κατὰ τὸ περιεχόμενόν του μάταιον, διότι προέρχεται ἐν τῇ διαιρέσει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μόνον καὶ ἀπὸ τῆς ὄντως θείας ζωῆς. Αὕτη ἡ ὅλη θεογονικὴ κίνησις (ἐν τῇ μυθολογίᾳ) ἐστὶν ἀπλῶς ἐξωτερικὴ, ἀπλῶς κοσμικὴ, ἥτις διὰ τοῦτο γεννᾷ καὶ φυσικὴν θρησκείαν, δηλαδὴ μυθολογίαν. Τὸ συνειδὸς ἐν τῇ ἰδιοδρανείᾳ ἐστὶν ἐν σχέσει τῆς ἀπλῆς ἀναγκαιότητος. Ἰουδαϊσμός καὶ ἐθνισμός, εἰ καὶ διάφοροι ἐν ἄλλῃ ἀναφορᾷ, εἰσὶν ἐν τούτῳ ὅμοιοι, ὅτι ἀμφότεροί εἰσιν ὑπὸ τὸν νόμον· οἱ ὑπὸ τὸν νόμον δὲν εἶναι τέκνα Θεοῦ, ἀλλὰ δοῦλοι, διότι δὲν ἔχουσιν διάβασιν εἰς τὸ πνεῦμα, εἰς ἐλευθέραν γνῶσιν, εἰς τὸν πατέρα· ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἐστὶ τυφλή.

Πῶς δ' ἐστὶ κατ' ἀντίθεσιν τῆς φαινομένης καὶ ἐξωτερικῆς ἢ ἀληθοῦς, ἢ ἐσωτερικῆς μεσολάβησις καὶ ἐξιλέωσις, ἢ εἰρήνη κυρίως μετὰ τοῦ Θεοῦ δυνατὴ; Ἡ ἐνέργεια τῆς δευτέρας προσωπικότητος κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἐν τῷ ἐθνισμῷ μόνον φυσικὴ, δηλαδὴ ὑπερνικᾷ τὸ ἐναντίον, τὴν ἀντίθετον ἀρχὴν, μόνον διὰ τῆς φυσικῆς βουλήσεως μένουσα ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ· γενομένη ὅμως τῆς μὴ προσήκουσας ἀρχῆς κύριος, πρὸς αὐτὴν ὅμως ἐν μορφῇ Θεοῦ, πρέπει, ἵνα κατασταθῇ ἀληθοῦς ἐξιλέωσις, νὰ ἀναιρέσῃ καὶ ἑαυτὴν, τουτέστι τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ, καὶ μόνον τοῦτο τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἀναιροῦσα δύναται καὶ ἐσωτερικῶς ν' ἀναιρέσῃ τὴν μὴ προσήκουσαν ἀρχὴν καὶ ἐν τῷ δικαίῳ τῆς (ἐσωτερικῶς), ὥστε οὐ μόνον ἡ ἐνέργειά τῆς νὰ θραυσθῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τῆς, καὶ μόνον οὕτω δύναται ἡ θεία ὀργὴ νὰ ἐξιλειωθῇ καὶ ἡ πρὸς τὸν πατέρα ὁδὸς νὰ εὐρεθῇ. Καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ θεμελιωδῶς τὴν ὑποταγὴν τῆς μὴ προσήκουσας ἀρχῆς ἐν τῇ μυθολογικῇ ἰδιοδρανείᾳ.

Ἡ μυθολογία, ἢ ἐξηγηθεῖσα ἐκ φυσικῆς σχέσεως τῆς μεσολάβησις δυνάμεως πρὸς τὸ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ὄν, ἐστὶ δυνατὴ μόνον

διὰ τινος ὑπὲρ αὐτὴν προβαίνουσης βουλήσεως ἢ ἀποφάσεως, ἥτις δὲν φανεροῦται ἐξ ἅπαντος ἐν αὐτῇ. Ἡ μεσολαβοῦσα δύναμις δὲν ἠδύνατο ὡς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ καὶ φυσικὴ δύναμις νὰ ἐξασκῇ τὴν ἐνέργειαν, ἢν ὡς φυσικὴ δύναμις ἐπὶ τὸ ἀντίθετον ὄν ἐξασκεῖ, ἄνευ τῆς βουλήσεως τοῦ πατρὸς, ἄρα χωρὶς νὰ ἐξιλειώσῃ, νὰ ἀνακτήσῃ ταύτην τὴν βούλησιν. Τοῦτο ὅμως, δι' αὐτὴ τὴν θείαν βούλησιν ἀποκτᾷ, δὲν δύναται νὰ ᾔηται τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον τὸ Θεῖον. Τοῦτο τὸ ἐν αὐτῇ Θεῖον δύναται νὰ ᾔηται οὐ μόνον ἡ βούλησις τοῦ νὰ νικήσῃ ἐκεῖνο τὸ ὄν, ἀλλὰ βούλησις ἀνωτέρα τῆς φυσικῆς βουλήσεως, βούλησις ὑπερφυσικὴ, διὰ δὲ τοῦτο θεία, δηλαδὴ ἡ βούλησις οὐ μόνον νὰ νικήσῃ ἐκεῖνο τὸ ὄν, νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν οὐσίαν του, ἀλλὰ καὶ νὰ Ουσιάζῃ ἑαυτὴν ὡς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ· μόνη αὕτη ἡ βούλησις δύναται νὰ ἔχη τοσαύτην δύναμιν ὑπὲρ τὴν θείαν βούλησιν, καὶ ἐστὶν ἱκανῶς ἰσχυρὰ, ἵνα ἀναιρέσῃ τὴν ἀρὰν, ἢν ὁ Θεὸς ἔθεσεν ἐπὶ παντὸς ὄντος καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐὰν δὲ προθέσωμεν ὅτι, ὡς ἡ ἐξωτερικὴ καὶ φυσικὴ ὑποταγὴ τῆς ἐναντίας ἀρχῆς ἐστὶ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ γεγονός τοῦ ἐθνισμοῦ, οὕτω τὸ ἕτερον, ὅτι δηλαδὴ καὶ αὕτη ἡ νικῶσα ἐν τῷ ἐθνισμῷ δύναμις ἐπὶ τέλους Ουσιάζει καὶ ἑαυτὴν ὡς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτι τοῦτο, αὕτη ἡ οὐσία, αὕτη ἡ ἀναίρεσις τοῦ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἐστὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, τότε δὲν μένει, εἰμὴ τὸ ἴδιον νὰ ἐξηγηθῇ.

Διὰ τῆς οὐσίας ταύτης ἀντικαθίσταται ἡ θεία ἐνότης καὶ ὁ μεσίτης ἀναγνωρίζεται υἱὸς Θεοῦ· δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀναιρεῖ τὴν μορφήν Θεοῦ, τὸ ἐξεστὸς τοῦ Θεοῦ, ἐνδύεται τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ μορφῇ ἀποκαλύπτεται τὸ Θεῖον.

Ὁ Σχελλίγγιος ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐξ ἀναγκαίας ἰδιοδρανείας, ἀλλ' ἐξ ἐλευθέρας βουλήσεως, ἐξ ἐλευθέρας πράξεως.

Ἡ ἐλευθέρα πράξις εἰ καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν μεσολαβοῦσαν δύναμιν δι' ἐκείνης τῆς οὐσίας ἑαυτῆς, δὲν εἶναι πλέον δύναμις, ὡς ἐν τῇ μυθολογικῇ ἰδιοδρανείᾳ, ἀλλὰ γίνεται ἐκ δυνάμεως προσωπικότητος ἐλευθέρα· ἡ αὐτοοὐσία αὕτη ποιεῖ τὴν μετάβασιν ἐκ

τῆς δυνάμεως εἰς τὴν ἐλευθέραν προσωπικότητα. Ἡ πράξις δύναιται νὰ ᾖ βουλήτῃ ἐλευθέρως· τὴν βούλησιν συλλαμβάνει ἐλευθέρως· αὐτὴν δύναται νὰ συλλάβῃ, διότι συνεπεία τῆς καταστροφῆς ἔγεινεν ἀνεξάρτητος, ἐλευθέρως, διὰ δὲ τῆς ἀντιθέσεως ἐσωτερικῶς δὲν ἠλλοιώθη· αὕτη δὲν μετετέθη δι' ἰδίας βουλήσεως, ἀλλ' ἐναντίον μάλιστα τῆς βουλήσεώς της, ἀνευ ἐνοχῆς αὐτῆς, ἀπὸ τῆς θείας ἐνότητος εἰς νέαν ἀντίθεσιν, δι' ἧς ἡ θεία ἐνότητος ἀνῆρθε ἐξωτερικῶς καὶ ἡ οὐρα ἠνεώχθη τῷ πολυθεισμῷ.

Ἐπειδὴ αὕτη ἐν ταύτῃ τῇ καταστάσει ἐστὶ πάσχουσα, μένει ἡ βούλησις αὐτῆς ἄθικτος ὑπὸ τῆς καταστροφῆς· διδοῦσης αὐτῇ μᾶλλον ἰδίαν βούλησιν, ἣν αὕτη δὲν εἶχεν ἐν τῇ δημιουργίᾳ, ἐν ἧ ἡ βούλησις αὐτῆς ἦτο μόνου τοῦ πατρὸς. Διὰ τῆς καταστροφῆς, ἦν οὐκ ἠβούλετο, ἔγεινεν ἀνεξάρτητος τοῦ πατρὸς προσωπικότητος δυνάμενη νὰ βούληται καὶ νὰ πράττῃ, καὶ ἐπειδὴ ἀνευ τῆς βουλήσεώς της τοιαύτη ἔγεινεν, ἔμεινεν ἐσωτερικῶς, ὅπερ ἦτο, ἀκηλίδωτος· διὰ δὲ τοῦτο ἐτήρησε τὸ συνειδὸς τῆς πρώτης σχέσεως αὐτῆς καὶ οὐδεμίαν ἄλλην βούλησιν νὰ ἔχῃ ἰδίαν, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ἀντικαταστήσῃ τοῦτο τὸ ἦν· διὰ δὲ τοῦτο ἐστὶν ἐσωτερικῶς θείου φρονήματος, ἐν μετὰ τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν βούλησιν, καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐν μέρει πρὸς τὸ ἀπαλλοτριωθὲν ὄν στραφεῖσα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτὸ, τηρεῖ ἐσωτερικῶς τὴν σχέσιν της πρὸς τὸν πατέρα καὶ τρέπεται πρὸς αὐτὸν μεθ' ἧς τῆς βουλήσεως αὐτῆς. Καὶ πρέπει νὰ ᾖ τοιαύτη προσωπικότητος ἐξωτερικῶς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ἐσωτερικῶς θεία, τουτέστιν ἠνωμένη μετὰ τοῦ πατρὸς, ἵνα ᾖ ἡ ἀληθὴς μεσίτης. Ἡ βούλησις ὅμως αὕτη πρέπει νὰ ἀναιρέσῃ οὐ μόνον τὸ ἐναντίον ὄν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὴν ὡς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς ποιεῖ, ἡ βούλησις αὕτη δὲν εἶναι ἡ φυσικὴ, ἀλλ' ἡ ἀληθὴς βούλησις τοῦ υἱοῦ, ὅς ἐστιν ἐν μετὰ τοῦ πατρὸς, ἐν μεγίστῃ ὁμοφροσύνῃ μετὰ τοῦ πατρὸς, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ. Ὁ ἐξ οὐρανοῦ ἡμῶς ἐλθὼν καὶ ὁ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ θεοὶ δὲν εἶναι διάφοροι, ἀλλ' εἰς καὶ ὁ αὐτὸς, ὁ Χριστός. Ὁ οὐράνιος ἐστὶν ἄπλως μορφή, ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαφύγῃ. Ἐσωτερικῶς δὲ δὲν εἶναι αὐτὸς, ἀλλ' ὁ πατὴρ ἐν αὐτῷ, ὡς λέγει ὁ Χριστός (Ἰωάν. 6, 57)

ὅτι ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ποιεῖ (Ἰωάν. 14, 10).

Ἡ βούλησις λοιπὸν πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ὄντος μεθ' ἑαυτοῦ τῷ πατρὶ, ἡ βούλησις τοῦ νὰ ἀναιρέσῃ οὐ μόνον τὸ ἐναντίον ὄν, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ καὶ ἑαυτὸν ὡς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ὄντα, ἡ βούλησις αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ὅτι ἀπὸ τῆς πτώσεως, τουτέστιν ἀφ' οὗ χρόνου ἔγεινεν ὁ κόσμος ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, παρακινεῖται ὁ πατὴρ νὰ παραδώσῃ τῷ υἱῷ τὸ ἔλον ὄν· ὁ δὲ υἱὸς μετὰ τοῦ ὄντος ἐπανερχεται πρὸς τὸν πατέρα καὶ μάλιστα ὡς προσωπικότητος ἀνεξάρτητος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ τρίτου, τοῦ πνεύματος, προέρχεται ἡ τριάς, τρία πρόσωπα, ὧν ἕκαστόν ἐστι Θεός. Ἐφ' ὅσον πᾶν τὸ ὄν ἐστὶν ἐν τῷ πατρὶ κεκλεισμένον, ὡς ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ πρὸ τῆς γενέσεως τοῦ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ὄντος, τοσοῦτόν ἐστιν ἐν τὸ πᾶν, δηλαδή ὁ πατὴρ ἐστὶ τὸ πᾶν· εἰς δὲ τὸ τέλος ἀντιστρόφως πᾶν τὸ ἦν, τουτέστιν ἕκαστόν ἐστιν ἐν, δηλαδή Θεός. Διὸ ὁ ἀπόστολος λέγων, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς ὑποταγῆσεται τῷ πατρὶ, ἵνα ἡ ὁ Θεὸς πάντα ἐν πᾶσιν, νοεῖ, ὅτι ὁ υἱὸς δὲν ἀπόλλυσι τὴν ιδιότητά αὐτοῦ, διότι πάλιν ὅα ἦσαν πάντα ἐν ἐνί, οὐχὶ πάντα ἐν πᾶσιν, τουτέστιν ἐν ἐκάστῳ.

Ταύτουςία ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον, ὅταν πάντα ἐν τῷ πατρὶ, ἐτέρουσία, ὅταν ἐν τῇ ἀντιθέσει, ὅταν ὁ υἱὸς ἐκτὸς τοῦ πατρὸς, καὶ ὁμοουσία, ὅταν τὰ πρόσωπα ὧσιν ἐν ἐνί, τουτέστιν ἡ ἐνότητος ὑποθέτει πολλαπλότητα.

Ὁ πατὴρ πρὸ τῆς δημιουργίας, ὁ υἱὸς ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ τὸ πνεῦμα, ὅταν πάντα λάβωσι τὸ τέλος αὐτῶν. Ἐξ οὗ, δι' οὗ καὶ πρὸς ὃ διακρίνονται ὡς οἱ τρεῖς αἰῶνες, τρεῖς αἰώνιοι χρόνοι· ὁ πρῶτός ἐστιν ὁ χρόνος τῆς ἀποκλειστικῆς δυνάμεως, ἐξουσίας, τοῦ πατρὸς, ὁ χρόνος τῆς νῦν δημιουργίας ἐστὶν ὁ τοῦ υἱοῦ, καὶ ὁ τρίτος, ἐν ᾧ οὐδεὶς χρόνος ἐσται, ἀλλ' αἰωνιότητος τοῦ πνεύματος.

Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὁ Θεὸς λέγεται τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τουτέστιν ὁ Θεὸς ἐστὶν ἐν ἀρχῇ ἀπόλυτον μέλλον, ὁ ἐσόμενος· τοῦτο ἐστὶ τὸ ὄνομα τὸ ἀπόλυτον τοῦ Θεοῦ· διὰ τὸν Σχελλίγγιον ἡ ἀκολουθία τῶν αἰώνων ἔχει τὸ νόημα, ὅτι πάντα ἐκ τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα προβαίνου,

σιν, ὅτι ὁ Θεός, ἕνα ἀποκαλυφθῆ, πρέπει νὰ τεθῆ ὡς ἀρχή, μέσον καὶ τέλος. Ὁ πατήρ ἦτο πρὸ τοῦ χρόνου ἢ ἀρχουσα προσωπικότης, ὁ υἱὸς ἐν τῷ χρόνῳ, κατὰ τὴν νῦν δημιουργίαν, καὶ τὸ πνεῦμα μετὰ τὸν χρόνον· ἡ ἐξουσία ὅμως τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ δὲν παύει, ἀλλὰ μένουσι μετὰ τῆς τοῦ πνεύματος, ἡ ἡμέρα τῆς δόξης ἐστὶν ἡ ἡμέρα τῆς κοινῆς δόξης τοῦ πατρὸς, τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος. (Phil. der Offenb. Vorl. 26).

Μόνη ἢ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς συλληφθεῖσα βούλησις τῆς δευτέρας προσωπικότητος τὸ νὰ παρακολουθῆσθ τῷ ὄντι ἐν τῷ χωρισμῷ, ἕνα εἰς τὸ τέλος ὅμως μετὰ τοῦ ὄντος συναναιρέση ἐν ταύτῳ καὶ ἑαυτὴν ὡς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, μόνη αὕτη ἢ βούλησις ἦτο αἰτία, ὅτι ὁ πατήρ ἐδέχθη τὴν μεσιτείαν, κατέστησε τὸν υἱὸν Κύριον, καὶ ἐκ τούτου ὀνομάζεται ὁ Χριστός, ὁ χρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς κύριος καὶ βασιλεὺς πάντων. Ἡ βούλησις ἐκείνη ἦτο αἰτία, ὅτι ὁ πατήρ ἔδωκε τῷ υἱῷ τὴν δύναμιν ὑπὲρ τὸ τυφλὸν ὄν, τὸ ἀντίθεον, ἦν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἐπικρατοῦντος σκότους ἐξήσκησεν ἐν τῷ ἔθνησιν. Μόνον ὡς πρὸς ταύτην τὴν βούλησιν ἠδύνατο νὰ συναιρέση τὸ νὰ ἐπιτρέψῃ τῇ μεσολαβούσῃ δυνάμει τὸ νὰ ὑποτάξῃ τὴν μὴ προσήκουσαν ἀρχήν. Ἄρα ὁ ἔθνησιν ἦτο δυνατὸς μόνον ὡς πρὸς ἐκείνην τὴν βούλησιν· ἐν αὐτῇ ἐνήργει μὲν ἡ δευτέρα προσωπικότης μόνον ὡς φυσικὴ δύναμις, ὅμως, ἐπειδὴ ὁ ἀληθὴς υἱὸς, ὁ Χριστός, ἐστὶ καὶ ἐν τῇ μυθολογίᾳ, ἂν καὶ οὐχὶ ὡς Χριστός, ἀλλ' ὡς φυσικὴ δύναμις, ἤτις ἐφώτιζε τοὺς ἔθνησιν καὶ παρέλαβεν αὐτοὺς, διότι ὁ πατήρ ὁ ποιήσας ἑαυτὸν τῷ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ὄντι ἀπρόσιτον ἀπεσῦρθη καὶ ἐξωτερικῶς εἰς τὸ συνειδὸς μικροῦ, ἀφανοῦς εἰς μικρὰν γωνίαν περιεσταλμένου ἔθνους, καὶ ἐνταῦθα ἐφάνη ὅτι ἔχει χρεῖαν μονίμου ἐξιλεώσεως. Ὁ Χριστός ἀπ' ἐναντίου ἦτο, εἰ καὶ ἐν τῇ φυσικῇ ἐνεργείᾳ του, τῶν ἔθνησιν φῶς, αὐτὸς ἦτο ἡ κυρίως δύναμις τοῦ ἔθνησιν. Ἐθνησιν ὅμως καὶ Ἰουδαϊσμός ἦσαν δύο χωρισταὶ οἰκονομίαι, αἵτινες ἔπρεπε κατὰ πρῶτον νὰ συσσωρευθῶσιν ἐν τῷ χριστιανισμῷ.

Ἡ ὅλη γνῶσις καὶ τῶν ἔθνησιν παρήγετο ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ μυθολογικοὶ Θεοὶ ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σωτήρες. Ἐπειδὴ

ἡ φυσικὴ δύναμις ἡ κυρίως ἐνεργοῦσα ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἐκτῆσατο τὴν ἐξουσίαν ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπότητα, ἕνα ἐπὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαρρήχθη, ἦτο καὶ καθ' ὅλον τὸν ἔθνησιν ὁ Χριστός, εἰ καὶ ἤλθεν πραγματικῶς, ὅτε ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Τῇ δοξασίᾳ ταύτῃ ἠδύνατο νὰ ἀντιταχθῶσι τὰ ἄτοπα τοῦ ἔθνησιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἦσαν πολλὰ τὰ ἄτοπα, καὶ ὁ Ἀβραάμ. πειράζεται νὰ θουσιάσῃ τὸν μονογενῆ υἱὸν του· τὰς θουσίας ὅμως δὲν ἐπιζητεῖ ἡ ἐξιλεωτικὴ δύναμις ἐν τῷ ἔθνησιν, ἀλλ' ἡ τῷ ἀνθρώπῳ πολεμικὴ ἀρχή, ἣν ὁ ἀνθρώπος ἤγειρεν. Ἡ ἀνωτέρα δύναμις ἀπέτρεψε τὰς θουσίας τῶν τέκνων. Ὁ μεσίτης ἦν τότε πάσχων, ὡς ἡ Ἰ. Διαθήκη αὐτὸν παριστᾷ. Ὁ Χριστός διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου ἐτελείωσε τὴν μεσιτείαν, ἀπ' αἰῶνος ἐστὶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἄρα ἦτο καὶ ἐν τῷ ἔθνησιν ὁ μεσίτης. Ὁ μεσίτης δὲν εἶναι ἐν τῇ ἐνεργείᾳ, δι' ἧς ὁ ἔθνησιν προέρχεται, Χριστός, ἀλλὰ τὴν ἐνεργείαν ταύτην ἐξασκῶν· διότι ἡ ἐνεργεία αὕτη, ἡ ἐξουσία ἐπὶ τοῦ πεπτωκότος, ἐδόθη αὐτῷ μόνον, καθ' ὅσον ἐστὶ Χριστός, ὡς κληρονόμος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐγκατασταθεὶς. Ἡ φυσικὴ ἐνεργεία τῆς δευτέρας δυνάμεως ἀρκεῖ πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἔθνησιν, ἀλλ' ὅμως καὶ αὕτη δεῖται ἐξηγήσεως ἀνωτέρας καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπὲρ αὐτὴν βουλήσεως, κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν ὁπίαν ὁ πατήρ ἔδωκε τοιαύτην ἐξουσίαν τῷ υἱῷ. Ὁ χρόνος τοῦ ἔθνησιν ὀνομάζεται χρόνος τοῦ σκότους· ὁ τυφλὸς δὲν βλέπει μὲν τὸ φῶς, αἰσθάνεται ὅμως τὴν ἐνεργείαν αὐτοῦ· οὕτω καὶ ὁ ἔθνησιν δὲν ἐγνώριζε μὲν τὸν Χριστόν, ἠσθάνετο ὅμως τὴν ἐνεργείαν αὐτοῦ· ἀνευ αὐτοῦ τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἦτο ἐκτεθειμένον εἰς καταστροφὴν ἀφευκτον.

Ἐὰν ὁ χριστιανισμὸς ἦτο ἀποθετικότης τοῦ ἔθνησιν, ὁ ἔθνησιν θὰ ἦτο μῦθος ἀπλῶς· ἐὰν ὑπετίθετο, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς οὐδὲν κοινὸν θετικὸν εἶχε μετὰ τοῦ ἔθνησιν, ἡ ἱστορία θὰ διεμελιζέτο εἰς δύο, εἰς ἀλήθειαν καὶ ψεῦδος, ἡ ὅλη συνέχεια τῆς ἱστορίας θὰ διεκόπτετο, ὁ χριστιανισμὸς δὲν θὰ ἐφαίνετο ἀτιμῶς, ἀλλ' ἀπὸ τινος χρόνου προελθὼν· τοῦτο ὅμως ἐστὶ καταβίβασμός τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ περιεχόμενον ὅμως πάσης ἀλη-

θοῦς ὀρησκείας ἐστὶν αἰδίου· ὀρησκεία μὴ πηγάζουσα ἀπὸ τοῦ κόσμου, μὴ ὑπάρχουσα δι' ὄλων τῶν χρόνων δὲν δύναται νὰ ᾔηται ἡ ἀληθής· διὰ τοῦτο πρέπει καὶ ὁ χριστιανισμὸς νὰ ᾔητο καὶ ἐν τῷ ἔθνισμῳ καὶ τὸ αὐτὸ νὰ ἔχη οὐσιώδεις περιεχόμενον· ὁ Χριστὸς ᾔητο καὶ ἐν τῷ ἔθνισμῳ, εἰ καὶ μὴ ὡς Χριστὸς· ἀδύνατον ὅα ᾔητο τῆ ἀνθρωπίνῃ φύσει, εἰάν τὸ ἀνθρώπινον γένος τόσους αἰῶνας ὠδηγεῖτο ὑπὸ τῆς πλάνης καὶ τοῦ ψεύδους· συνειδὸς πλῆρες ψεύδους νὰ διαμείνῃ δὲν ἠδύνατο· ἀκατανόητον εἶναι, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἠδύνατο νὰ ᾔηται ἀνευ ἀναφορῆς πρὸς ἐκείνην τὴν ἀρχὴν, ἐν ᾗ ἡ σωτηρία ἔκειτο. Ἐάν ὑπ' ὄψιν ληφθῶσιν αἱ καταβάσεις τοῦ Θεοῦ, εἰάν ἡ Θεοφάνεια δὲν ἐκληφθῆ μῦθος, δὲν δύναται τις νὰ ἀρνηθῆ καὶ τὴν πραγματικότητα τῶν Θεοφανειῶν τοῦ ἔθνισμοῦ. Οἱ ἔθνικοι ἀπεδιώχθησαν ἀπὸ προσώπου τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἔδωκε κύριον τὸν Χριστὸν, εἰ καὶ οὗτος ἐν αὐτοῖς ἐνήργει ὡς φυσικὴ δύναμις. Ἐπειδὴ ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτος τοῦ ἔθνισμοῦ ἀποθετικότης, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ, ἔχει καὶ ὁ ἔθνισμὸς ἐν ἑαυτῷ ἀλήθειαν σχετικὴν.

Ὁ χριστιανισμὸς δὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ μονομερῶς, ἀλλ' ὑπόθεσιν ἔχει καὶ τὸν ἔθνισμόν· μόνον διὰ τοῦτο ἡ γένεσις αὐτοῦ ἐστὶν ἡ παγκόσμιος ἐμφάνισις αὐτοῦ, ὡς ἔκπαλαι ἐθεωρεῖτο.

Ἡ δευτέρα δύναμις ἔπρεπε πρῶτον νὰ γείνη κύριος τῆς ἐναντίας ἀρχῆς ἐν τῷ συνειδῶτι, νὰ ἔλθῃ εἰς μορφήν Θεοῦ πρὶν ἢ φανῆ κατὰ τὴν προσωπικὴν βούλησιν, τὴν ἀληθῆ οὐσίαν τῆς· πρῶτον ἔπρεπε νὰ νικηθῆ τὸ ἀντίθεον ἐν τῇ ἐνεργείᾳ του, ὅ ἐστι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔθνισμοῦ, καὶ τοῦτο δύναται νὰ γείνη μόνον διὰ φυσικῆς ἐνεργείας τῆς δευτέρας δυνάμεως. Ὄταν τοῦτο γείνη, ὅταν ἡ ἐξιλεοῦσα δύναμις γείνη κύριος τῆς ἀντιθέου ἀρχῆς τῆς θελήσεως ἐναντίον τῆς θείας βουλήσεως, τότε ἀρχεται ὁ χρόνος τῆς μεγάλης Ουσίας, ἐν ᾗ ἡ μεσολαβοῦσα δύναμις μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὴν ὑποτεταγμένου ὄντος, συγχρόνως δὲ ἀναιρέσασα τὸ αὐτῆς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ὄν καὶ οὕτω τὴν ἀληθῆ ἐξιλέωσιν ἰδρύουσα ἐπανάγει πάντα πρὸς τὸν Θεόν. Ὄταν γείνη κύριος, τότε δύναται ἡ βούλησις ἐκείνη νὰ φανερωθῆ, ἣν συνέλαβεν ἡ μεσολα-

βοῦσα δύναμις ἀπὸ τῆς δημιουργίας· διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ἐφανερώθη ὁ Χριστὸς, (Ἰωάνν. 3, 8), ἐν τῇ πράξει τῆς αἰδίου ἐξιλέωσης, διότι ἡ ἐξιλέωσις ἐστὶ μίαν ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῳ καὶ τῷ ἔθνισμῳ. Αἱ Ουσίαι τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἔθνικων ἀναφέρονται εἰς ἐξιλέωσιν τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ἡ ἀληθῆς ἐξιλέωσις δὲν γίνεται διὰ τούτων· διότι ἡ πρώτη ἀρχὴ κατενικήθη μόνον ἐξωτερικῶς, οὐχὶ δὲ καὶ ἐσωτερικῶς. Αἱ Ουσίαι ὅμως τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἔθνικων ᾔσαν σημεῖα τῆς μεγάλης Ουσίας τῆς προσφερούσης τὴν αἰδίου ἐξιλέωσιν· αὗται ἐπανελαμβάνοντο, διότι ἡ ἀρχὴ ἐκείνη ἐνικήθη μόνον ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς (ἐξωτερικῶς)· ἡ μεγάλη Ουσία ἔγεινεν ἀπαξ διὰ παντός, διότι ἐν αὐτῇ διελύθη πᾶσα ἀντίθεσις, καὶ μάλιστα ἐσωτερικῶς, διότι αὕτη μόνη ἐξιλέωσε τὸν Θεόν. Αὕτη δὲ ἡ μεγάλη Ουσία προσφέρεται, ὅτι ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἀπογυμνοῦται τῆς θείας μορφῆς, ὑποτάσσει τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ ὡς δημιουργικόν, διότι αὕτη ἐστὶν ἡ ἔννοια τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ὑποφέρει τὸν θάνατον, ἐν ᾗ μόνη ἡ φυσικὴ δύναμις ὀνήσκει, καὶ ὁ Θεὸς ἀναιρεῖ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἡ μεσολαβοῦσα προσωπικότης, εἰ καὶ μετὰ τῆς θείας βουλήσεως, τηρεῖ τὴν ἀναφορὰν τῆς πρὸς τὸ ἀντίθεον, λαμβάνει ἐκτὸς τοῦ πατρὸς ἰδίαν ὑπαρξίν, γίνεται πρόσωπον ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἀνεξάρτητον, καὶ ὡς τοιαύτη αἰτεῖται νὰ ᾔηται ὡς μεσιτεύουσα· ἡ προσωπικότης αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ κοινωνήσῃ μετὰ τῆς πρώτης, διότι ὅα ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅα ἐλάμβανε τὴν ὄργην αὐτοῦ, ὅα καθίστατο συνένοχος καὶ ὅα ἐπέσυρεν εἰς ἑαυτὴν τὴν τιμωρίαν.

Ἴσως, λέγει, ὅα κατεκρίνετο ἡ φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως ὡς ὀρθόδοξος· τῇ φιλοσοφίᾳ ὅμως εἶναι ἀδιάφορον τί ἡ δογματικὴ ἰσχυρίζεται· τὸ πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι τὸ νὰ ᾔηται μετὰ τινος σύμφωνος· τὴν φιλοσοφίαν ἐνδιαφέρει μόνη ἡ κατάληψις τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ τοῦ Χριστοῦ λειτουργία δὲν ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἐνσαρκώσεως, ἀλλ' ᾔητο ἐνεργητικὴ ἀπὸ τῆς πτώσεως.

Διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐχωρίσθη ὁ υἱὸς ἀπὸ τοῦ πατρὸς· κατὰ

τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ὀνομάζεται ἐχθρὸς τοῦ Χριστοῦ, διότι ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν ἀπόστολον (Ῥωμ. 5, 10) ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν.

Τὸ ἀνθρώπινον γένος ἠδύνατο νὰ τηρηθῆ, οὐχὶ ὕμῳ καὶ ἐκ τῆς ἁμαρτίας. Ὁ Χριστὸς ἐγεινεν ἐγγυητής· οὕτως ἐγεινεν ὁ ἀϊδιος ἐξιλεωτής. Εἰς τὴν ἀντίθεσιν εἰσελθὼν ἐγεινε φυσικῶς, κοσμικὴ δύναμις, ὡς τοιαύτη ἀντενήργει ἐν τῷ ἔθνισμῷ κατὰ τῆς τυφλῆς ἀρχῆς πολεμίας οὔσης καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ. Ἐν τῷ θανάτῳ ἀποθνήσκει ὡς ἡ κοσμικὴ δύναμις· τὸ θεῖον τοῦ ἐξιλεωτοῦ διαρρήγνυσι τὸ φυσικὸν καὶ καταναλίσκει ἐν τῷ θανάτῳ. Κατὰ δὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἀνῆρέθη καὶ ἡ ἀντίθεσις ὅλως. Λιὰ τῆς μεγάλης θυσίας, ὅπου ἡ φυσικὴ δύναμις ἀναιρεῖ ἑαυτὴν ὡς φυσικὴν, ἀνῆρέθη ὅλως ἡ ἐν τῷ συνειδῶτι ἀντίθεσις καὶ ἀντικατέστη ἡ ὅλη θεία ἐνότης. Ἐπειδὴ ἡ ἀντίθεσις καὶ εἰς τὴν τρίτην ἐκτείνεται, ἀναιρεῖται αὕτη καὶ δι' ἑαυτὴν, καὶ ἡ τρίτη γίνεται προσωπικότης, ὡς ἦν εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας, ὅπου ὁ Θεὸς ἐστὶ τὰ τρία πρόσωπα· τὸ δὲ τρίτον δὲν δύναται ἀμέσως νὰ ἀντικατασταθῆ, ἀλλ' ἐμέσως, διὰ τοῦ δευτέρου, καὶ ἐμφανίζεται ὡς ὠθοῦσα αἰτία, τελικὴ, ἣν ἐν τῇ φύσει γινώσκομεν διενεργούσαν· αὕτη φαίνεται ὡς αἰτία τούτου, ἢ ὡς σκόπιμον ἐμφανίζεται. Καὶ αὕτη ἐκ τῆς θείας ἐνότητος ἐξελλοῦσα ἐμφανίζεται ὡς τρίτη κοσμικὴ δύναμις, ὡς τρίτος κύριος τοῦ συνειδῶτος, ὡς ἐν τῇ μυθολογίᾳ.

Ἡ Κ. Διαθήκη διακρίνει τὸ κοσμικὸν πνεῦμα ἀπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματος· διὰ τοῦτο τὸ ἅγιον πνεῦμα παρίσταται ὡς ὁ μέγιστος διδάσκαλος ὁ ἄγων εἰς τὴν ὅλην ἀλήθειαν καὶ ὀνομάζεται διδάσκαλος τῆς ἀληθείας κατ' ἐξοχὴν. Τοῦτο ὅμως τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸ τρίτον πρόσωπον, δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ πρὸ τῆς τελειώσεως τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, καὶ τελεῖται ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ· ἡ τρίτη δύναμις ἀποκλείεται μὲν, δὲν ἀποκλείει δέ· καὶ ἡ δευτέρα πρὸ τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης ἵσταται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τρίτην· ἡ δευτέρα τὸ ἔργον ἀποπερατοῦσα χρίεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐνοῦται μετ' αὐτοῦ· διὸ τὸ πνεῦμα κατὰ πρῶτον ἔρχεται ἐν τῷ βαπτίσματι, ὅπου ἀναγνωρίζεται ὡς υἱὸς, καὶ κατ' ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἡ ὅλη θεότης ἐν τῷ γενομένῳ ἀν-

θρώπῳ ἀντικαθίσταται. Τὸ δὲ πνεῦμα ἔρχεται, ὅταν ὁ πατὴρ ἐξιλεωθῆ.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται διὰ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ (ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ), διότι ὑποθέτει, ὅτι ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς εἰσι πρότεροι. Τὸ πνεῦμα ἔρχεται κατ' αὐτὸν, ὅταν ἀποβάλλῃ ὁ υἱὸς τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Χριστὸς λέγει (Ἰωανν. 16, 7), ὅτι ὁ παράκλητος δὲν ἔρχεται πρὶν ἢ ἀπέλθω· ὅταν ἀπέλθω, πέμψω αὐτὸν ὑμῖν. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ θεωρεῖται ὡς μετάβασις πρὸς τὴν δόξαν, τουτέστιν ὡς μετάβασις τῆς ἐκκειώσεως ἐκ τῆς παθητικῆς ἐκείνης καταστάσεως, ἐν ἧ ἔστιν ἀπὸ τῆς πτώσεως· ἀρχὴ ὁ θάνατος ἐστὶν ἡ μετάβασις εἰς τὴν δόξαν, ὅπου ἀναιροῦνται τὸ πάσχειν καὶ ὁ θάνατος. Ἐν τῷ θανάτῳ ὑπερνίκησεν ὁ Χριστὸς τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν, ἡ ἐνότης μετὰ τοῦ πατρὸς ἀντικατέστη, καὶ τὸ πνεῦμα ἔρχεται εἰς τοὺς μαθητὰς διαχεόμενον μετὰ τὴν ἀνάληψιν. Ἡ τρίτη δ' ἐστὶ καὶ ἐν τῷ ἔθνισμῷ, οὐχὶ ὕμῳ παρούσα, ἀλλὰ μέλλουσα, τουτέστι μυστήριον.

Ὁ ἔθνισμός λήγει διὰ τινος ἐν τῷ μέλλοντι ὄντος, τουτέστι τινός, ὃ δὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ· διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἡ τρίτη παρούσα. Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἠδύνατο νὰ γείνη ἄνθρωπος μόνον δυνάμει τοῦ ἐν αὐτῷ πατρὸς, ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ γεγονῶτι ἀνθρώπῳ τὸ θεῖον τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ ὁ υἱὸς ἐνεργεῖ ἐν τῇ ἀπολυτρώσει ἀνεξαρτήτως, ἐκτὸς τοῦ πατρὸς, εἰ καὶ ἐν ἄλλῃ ἀναφορᾷ μόνον ὁ πατὴρ ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἐν ἄλλῃ (δευτέρᾳ) προσωπικότητι θελεῖ πατὴρ (ὃ ἑώρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα).

Ὁ πατὴρ ἐν τῇ δημιουργίᾳ παρίσταται ὡς Β, τὴν δ' ἀληθῆ βούλησιν αὐτοῦ θέτει εἰς τὸν υἱὸν καὶ δι' αὐτοῦ νικᾷ τὸ αὐτὸ ὄν, ἢ θέτει ὡς πατὴρ καὶ δηλογοεῖ· ὁ αὐτὸς ὡς πατὴρ τοῦ κόσμου, ὃς θὰ ἦτο ἀνεξιλέωτος, ὑπὸ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ὄντος, ἐξιλεοῖ ὡς υἱὸς αὐτὸ τὸ ὄν μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ μεσολαβήσει ἀντικαθίσταται ἡ ἐνότης τοῦ Θεοῦ διαρρήχθεισα διὰ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπιστίας.

Οὕτως ἐξέθηκεν ὁ Σχελλίγγιος τὴν κυρίαν ἰδέαν τῆς ἀποκαλύψεως καὶ συγχρόνως ἐξήγησε τὴν αἰτίαν αὐτῆς. Ὁ ἀληθὴς υἱὸς,

ἡ προσωπικότης ἢ ἐν τῇ φυσικῇ δυνάμει κεκρυμμένη καὶ ἐν ἀρχῇ μετὰ τοῦ πατρὸς σύμφωνος, εἶχε τὴν βούλησιν τοῦ νὰ ἐπαναγάγῃ τὸ πεπτωκός, αὕτη ἐστὶ δηλαδὴ ἡ αἰτία πάσης ἀποκαλύψεως, ὡς ἡ αὐτὴ προσωπικότης ὡς ἀπλῆ φυσικὴ δύναμις ἐστὶν ἡ αἰτία πάσης μυθολογίας.

Ὁ Σχελλίγγιος διακρίνει δύο χρόνους, τὸν τῆς προθέσεως πρὸ τῆς δημιουργίας, εἰς τὸ νὰ ἐπαναγάγῃ τὸ πεπτωκός, καὶ τὸν τῆς πραγματικῆς πράξεως, ἰσχυριζόμενος, ὅτι καὶ πρὸ τούτου τοῦ χρόνου ἦτο αὗτος, ὃς ἔπρεπε νὰ γείνη ἄνθρωπος, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποκαλύψεως, ἐξ ἀπαντος ὅμως ἔτι κεκαλυμμένης, μόνον διὰ σημείων καὶ προφητειῶν λαλούσης, ὡς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ.

Τὴν διαφορὰν ἀποκαλύψεως καὶ φυσικῆς ὀρησκείας δὲν ποιεῖ τὸ οὐσιώδες, διότι ἐν ἀμφοτέροις ἐστὶ τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐνεργοῦν. Τὸ ἐνεργοῦν ἐν τῇ μιᾷ ἐστὶν ἡ ἀπλῆ φυσικὴ δύναμις, τὸ ἐν τῇ ἑτέρᾳ ἐνεργοῦν ἐστὶν αὕτη ἡ προσωπικότης.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ προσωπικότης ἀπὸ τῆς φυσικῆς δυνάμεως δὲν χωρίζεται, ἐστὶ καὶ ἐν τῷ ἔθνισμῷ ὁ Χριστός, εἰ καὶ οὐχὶ ὡς Χριστός. Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὁ Χριστός ἐστὶν ὡς Χριστός, ἀλλ' ἔτι ὡς μέλλων. Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὁ Χριστός ἐστὶν ὡς Χριστός καὶ φανερός· ἄρα καὶ πρότερον ὑπῆρχεν, ὡς κεκρυμμένος ὅμως, ἐν τῷ ἔθνισμῷ διὰ πέπλου διπλοῦ, ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ δι' ἀπλοῦ· διὰ τοῦτο διακρίνεται ἔθνισμός, Ἰουδαϊσμός καὶ χριστιανισμός. Ὁ Ἰουδαϊσμός ἐστὶ μόνον τοῦ χριστιανισμοῦ ἕνεκα, ὁ χριστιανισμός ἐστὶ τὸ οὐσιώδες, ὁ Ἰουδαϊσμός τὸ κατὰ συμβεβηκός.

Ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ χριστιανισμός, ὑπῆρξεν Ἰουδαϊσμός. Πρῶτον ἔπρεπεν ὁ χρόνος νὰ πληρωθῇ, ὁ χρόνος τοῦ ἔθνισμοῦ νὰ παρέλθῃ, ἐν ᾧ ἡ μεσολαβοῦσα δύναμις ἐπραγματοποιήθη ὡς κύριος τοῦ ὄντος, μέχρι τῆς τοῦ Θεοῦ μορφῆς, πρὸ τοῦ νὰ φανῇ αὐτός ὁ Χριστός· διότι μόνον ἐκεῖνος, ὅς ἐστι κύριος τοῦ ἔκτος τοῦ Θεοῦ ὄντος, δύναται νὰ ἀναιρέσῃ αὐτὸ συγχρόνως μεθ' ἑαυτοῦ ὡς ἔκτος τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτω νὰ ἐνώσῃ αὐτὸ πάλιν μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἦδη δ' ἐκθέσας ὁ Σχελλίγγιος τὰ μέχρι τοῦδε καθόλου ἐκθέσει ἤδη ταῦτα καὶ ἰδίως, καὶ πρῶτον 1) τὴν ἐνέργειαν τοῦ

Χριστοῦ ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα πρὸ τῆς ἐμφανισαίως του ἐν σαρκί, 2) τὴν ἐνανθρώπησιν του, 3) τὴν κατὰ συνέπειαν αὐτῆς δι' αὐτοῦ τελεσθεῖσαν μεσολάβησιν καὶ ἐξιλέωσιν.

Πρῶτον γενήσεται λόγος περὶ τῆς προϋπάρξεως τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι περὶ τῆς ὑπάρξεώς του πρὸ τῆς ἐν σαρκὶ φανερώσεως αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ, λέγει, τελειότερον μέσον πρὸς ἀνάπτυξιν δὲν παρίσταται ἄλλο, εἰμὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου. Ὁ Χριστός ἐν τούτῳ τῷ εὐαγγελίῳ ὀνομάζεται ἀδὸ λόγος.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Ἰωάννης τὸν λόγον οὔτε ἐκ τῶν Ἰνωστικῶν παρέλαβε, διότι οὔτοι Χριστὸν ἐνόουν ἀδρατὸν τινα δύναμιν καὶ οὐχὶ δημιουργόν, καὶ συνέχον μετὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὔτε ἐκ τῆς Ἀλεξανδρινῆς φιλοσοφίας, ἰδίως δὲ τοῦ Φίλωνος, διότι δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ μετεχειρίζοντο αὐτόν. Παρὰ δὲ τῷ Φίλωνι συνυπάρχει καὶ ἡ γενικὴ (λόγος Θεοῦ) καὶ σημαίνει ὅτε μὲν τὸν ἰδανικὸν κόσμον ἐν τῷ Θεῷ, τὸ πρωτότυπον τοῦ κόσμου, τὴν παράστασιν τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου, ὅτε δὲ ἐστὶν αὐτῷ ἡ ἀρχὴ, δι' ἧς πάντα ἐγένετο· καὶ φαίνεται ὅτι ὁ λόγος τοῦ Φίλωνος συνεταυτίζετο μετὰ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως, ὡς καὶ ὁ τοῦ Ἰωάννου λόγος.

Ὁ Φίλων ὅμως δὲν λέγει λόγον ἀπλῶς, ὡς ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὴν γενικὴν, Θεοῦ (Θεοῦ λόγος). Οὔτε δ' ἐκ τῶν Στωϊκῶν ἐλήφθη ὁ λόγος, διότι ὁ λόγος αὐτοῖς ἐστὶ σπέρματις, καὶ οὐδερμίαν ἔχει πρὸς τὸν λόγον τοῦ Ἰωάννου ἀναλογίαν. Ὅλαι δὲ αὗται αἱ ἐξηγήσεις προσθέτουσι τὴν γενικὴν (Θεοῦ) ἥτις παρὰ τῷ Ἰωάννῃ δὲν ὑπάρχει.

Ἐκ τούτων τεκμαίρεται ὁ Σχελλίγγιος, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Ἰωάννου ἐσχηματίσθη ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου ἀνεξαρτήτως τῶν περὶ τὸν λόγον περὶ τοῦ λόγου θεωριῶν.

Ὁ Σχελλίγγιος νομίζει, ὅτι ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννου ὑπελήφθη ἀφηρημένως, καὶ σημαίνει τὸ ὑποκειμένον, περὶ οὗ λαλήσωμεν, ἢ ἢν ἀπ' ἀρχῆς· ἐπίσης δὲ ὅτι ὁ Ἰωάννης καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἔθεσε τὸν λόγον ἀφηρημένως. (Phil. II Offenb. Vorl. 27). «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸ

τόν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος». Ἐν ἀρχῇ (δηλαδή ἀνυποθέτως) ἦν ὁ λόγος. Τὸ ἦν σημαίνει ὅτι αὐτοῦ οὐδέν προηγήθη, ὅτι κατὰ Σχελλίγγιον ἦτο ἐν τῷ καθαρῷ ὄντι, ὅτι ἐκ τούτου τοῦ καθαρῶ ὄντος ἐτέθη εἰς δύναμιν, ἔγεινέ τι ὄν· ὁ λόγος, ὅς ἦν ἐν ἀρχῇ, ἦν ἕτερος πρὸς τὸν θεόν, ἴδια δύναμις οὐχὶ ἀνεξάρτητος, ἀλλ' ὡς δημιουργικὴ δύναμις διακρινόμενος· «καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος»· ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει, ὅτι ἦν κύριος τοῦ ὄντος εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας, καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ πατρὶ δὲν ἦτο ἀνεξάρτητος, ἐκτὸς τοῦ θεοῦ, ἐστὶ θεός, οὐχὶ ὁ θεὸς ὁ πατήρ). Ὁ Ἰωάννης δὲν λέγει, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐγεννήθη, ἀλλ' ὅτι ἦν· μετὰ τῆς δημιουργίας ἀρχεται διάκρισις τῶν αἰώνων· ὁ υἱὸς τίθεται πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, διότι δι' αὐτοῦ τίθενται οἱ αἰῶνες· ὁ τοῦ αἰῶνα θεὸς ἐστὶ πρὸ αὐτῶν. Ἐπειδὴ οὐδενὶ τῶν αἰώνων ἀνήκει, δὲν εἶναι δημιούργημα· ἄρα ἐν ἀρχῇ (ἄπ' αἰῶνος) ἦν ὁ λόγος (πρὸ τῆς δημιουργίας τούτου τοῦ κόσμου) θεός· «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν (αἰτία τῆς ζωῆς· διότι ἀνευ τοῦ λόγου δὲν ὑπῆρχε ζωὴ· ὁ υἱὸς ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ πατρὸς, ἀνεξάρτητος αὐτοῦ)» «καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων»· οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἐν τῷ σκότει (ἐθνισμῷ), καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὅτι «τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει»· ὁ λόγος ἐνεργεῖ ἐν τῷ ἐθνισμῷ ὡς φυσικὴ δύναμις· «καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ κατέλαβεν». Ὁ Χριστὸς ἦν ἐν τῷ ἐθνισμῷ, ἀλλ' ἀκατάληπτος.

Ὁ Ἀπόστολος ὁμιλήσας περὶ ἐθνισμοῦ μεταβαίνει εἰς τὸν χριστιανισμόν λέγων πρὸ Ἰωάννης ἦλθεν, ἵνα μαρτυρήσῃ, ἔπειτα «ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν» οὐχὶ τὸ φυσικόν· «εἰς τὰ ἴδια (Ἰουδαίους) ἦλθεν, ἀλλ' οἱ ἴδιοι οὐ παρέλαβον»· «οὗτος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐφανερώθη, καὶ ὁ ἑωρακὼς αὐτὸν ἑώρακε τὸν πατέρα».

Τὸ ὅλον χωρίον περιέχει τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος . . . μέχρι τοῦ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τῆς φανερώσεώς του ἐν σαρκί. Ἐπομένως ὁ Ἰωάννης κατὰ Σχελλίγγιον παραδέχεται μετάβασιν ἑμμεσον, διὰ τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, εἰς τὴν φανέρωσιν αὐτοῦ ἐν σαρκί. (Phil. d. Offenb. Vorl. 28).

Ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ ἐν τῷ ἐθνισμῷ ὡς φυσικὴ δύναμις, ἐν τῇ

ἀποκαλύψει ὡς πρόσωπον· διὰ τοῦτο ἐστὶ διττὴ ἱστορία, ἱστορία ἱερὰ καὶ ἱστορία φυσικὴ (κασμικὴ) τῆς ἐνεργείας του· ἡ κοσμικὴ ἐστὶν ἡ μυθολογία, ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἐνήργει προσωπικῶς.

Τὸ πολίτευμα τῆς Π. Διαθήκης δὲν ἀρχεται ἀπὸ τῆς Μωσαϊκῆς νομοθεσίας, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων πατέρων τῶν Ἰουδαίων. Ἐν τῷ Ἰουδαϊκῷ πολιτεύματι ἐζητεῖτο μεσίτης πάντοτε. Τὸ συνειδὸς τῶν Ἰουδαίων δὲν ἦτο ἐλεύθερον τῆς ἐνεργείας τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ὁ μεσίτης εἶχε σχέσιν πρὸς τὸ Ἰουδαϊκὸν γένος προσωπικῶς· ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ σχέση ἦτο φυσικὴ. Ὁ ἄμεσος θεὸς τοῦ γένους τούτου δὲν ἦτο ὁ ἀληθής, ἀλλ' ὁ ἀποκλειστικὸς καὶ διὰ τοῦτο παρίσταται ζηλότυπος· ἀπέναντι αὐτοῦ ἵσταται ἕτερον πρόσωπον, δεικνύον τῷ συνειδότη τὸν ἀληθῆ. Ὁ Ἰσραηλὶς ἐστὶν ἐν τῷ συνειδότη ἐνεργεῖα οὐχὶ οὐσία. Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ὁ ἀληθὴς θεὸς προέρχεται δι' ἀναιρέσεως τοῦ μὴ ἀληθοῦς· ἐκεῖνος, δι' οὗ ἀναιρεῖται, ἐστὶν ἡ ἀνωτέρα (δευτέρα) δύναμις.

Ἡ ἀποκάλυψις τῆς Π. Διαθήκης στηρίζεται ἐπὶ τῆς πραγματικότητος τῆς ἐναντίας ἀρχῆς· ἐὰν ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἦτο ὑπόθεσις, διότι ὑπόθεσις καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους ἦτο ὁ ἔμφυτος μονοθεϊσμός, δὲν θὰ ἦτο ἀρχὴ μεσολαβοῦσα ἀναγκαία, δηλαδή ὁ Χριστός. Ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐθνισμοῦ ἐστὶν ὑπόθεσις καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἐστὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ Π. Διαθήκη ἡ περίοδος τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ὑποθετούσης ἀρχῆς σκοτεινῆς. Ὁ Χριστὸς ἐστὶ τὸ τέλος τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ· διὰ τοῦτο ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ πλέον ἢ ἀποκάλυψις, διότι ὁ Χριστὸς ἀναιρῶν τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀποκαλύψεως συναναιρεῖ μετ' αὐτῆς καὶ τὴν ἀποκάλυψιν. Ἐπὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ὑποθέσεως ταύτης θεμελιουθαι τὸ ἀνιγματοῦδες τοῦ ὅλου πολιτεύματος τῆς Π. Διαθήκης. Τὸ Ἰουδαϊκὸν γένος ἐτήρησε τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅς οὐκ ἦν υἱικός ὄν, ἀλλὰ πνευματικὸς ὀνομάζεται ὁ θεὸς τοῦ Ἀβραάμ· καὶ εἰς τοῦτο τὸ γένος ἔμεινεν ἡ ἐντολὴ «μὴ ποιήσης ἕτερον θεόν, οὐδ' ὁμοίωμα αὐτοῦ», καὶ τὸ κύριον δόγμα ἔμεινεν αὐτῇ ἡ ἐνότις καὶ πνευματικότης. Καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐτήρησαν τὸν θεόν καὶ ἔμειναν νομάδες. Οἱ Φαραῖοι ἠνάγκασαν

αὐτοὺς εἰς πόλεις καὶ εἰς γεωργίαν. Ὅτι αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ τοῦ ἔθνισμοῦ ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται ἐλάτρευον τὸν Κρόνον ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὸν Τυφῶνα καὶ ἐν τῷ συνειδῶτι ὑπῆρχε σύγχυσις, ὅτι τὸ μὴ προσήκον ἦν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀληθοῦς. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει καὶ ἡ διήγησις τῆς Γενέσεως, ὅτι ὁ Ἀβραὰμ διετάχθη νὰ θυσιάσῃ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν Ἰσαάκ· ὅτε δ' ὁ Ἀβραὰμ τοῦτο νὰ πράξῃ ἐμελλεν, ἀπετράπη τούτου ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου· ἄρα ὁ ἀληθὴς θεὸς φανεροῦται ἐμμέσως. Ἐν ὄλῃ τῇ Π. Διαθήκῃ μεταξὺ τῆς πρώτης προσωπικότητος καὶ δευτέρας ἐπικρατεῖ σχέσις· τὴν διαφορὰν ὅμως τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἄλλων δὲν ἀποτελεῖ ἡ πρώτη, ἀλλ' ἡ δευτέρα, διότι ὁ θεὸς καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους ἦτο ἀμεσῶς, εἶχεν ἀμεσὴν σχέσιν πρὸς τὸ συνειδῶς· αὐτῷ ἀντίκειται ὁ (δεύτερος θεὸς) ἀγγελοῦ τοῦ Ἰεχοῦβ, ὃς ἀνυψοῦται δι' αὐτοῦ.

Ἡ ἀποκάλυψις ὑποθέτει τὴν ἀντίθεσιν· ἔλαι αἱ χρήσεις στήριζονται ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἀρχῆς· ἡ δὲ διαφορὰ ἐστὶ μόνον ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ παρίσταται μέλλον. Ἐπειδὴ οὗτός ἐστι τὸ τέλος τοῦ ἔθνισμοῦ καὶ τοῦ Ἰουδαϊμοῦ, ἀποδείκνυται ὅτι ἔθνισμός καὶ Ἰουδαϊσμός εἶχον τὴν αὐτὴν ἀρχήν.

Συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν (Γενεθ. 3, 2. Πλουτ. Ἰσ. καὶ Ὀσιρ. 31) ὅτι ὁ Ἰουδαῖος καὶ Ἱεροσόλυμος ἦσαν υἱοὶ τοῦ Τυφῶνος, ἡ ἀδελφοκτονία τοῦ Κάιν ἀνεφέρετο εἰς τὸν Τυφῶνα· ἡ λατρεία τοῦ μύσχου καὶ ἄλλαι χρήσεις τῶν Ἰουδαίων ἦσαν κοινὰ μετὰ τῶν ἐθνικῶν, ἡ περιτομὴ ἀνεφέρετο εἰς τὰ φαλαγγίγια τῶν Αἰγυπτίων, ἡ ἀπαγόρευσις φαγητῶν, ἡ διάκρισις καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζώων, ἡ σκηνὴ ἀνεφέρετο εἰς τὰ ἱερά τῶν Αἰγυπτίων, ἡ λυχνεῖα, τὰ χερουβείμ, ἡ τράπεζα, ἐπ' ἧς οἱ ἄρτοι ἐτίθεντο, εἶχον σχέσιν εἰς τὰ ἱερά τῶν Αἰγυπτίων, ἡ κιβωτὸς εἰς τὴν τοῦ Ἰσάριδος, ἡ θυσία τῆς ἐρυθρᾶς βοῆς, δι' ἧς οἱ φονεῖς ἐκαθαρίζοντο· τὸ ἐρυθροῦν χρῶμα ἀνεφέρετο εἰς τὸν Τυφῶνα. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐξιλεώσεως ἐκλήρουτο δύο τράγοι, ὁ μὲν εἰς κληῖρος ἦν τοῦ Ἰεχοῦβ, ὁ δὲ ἕτερος τοῦ Ἀδσάσδελ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὸν Πάνα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπεπέμπετο εἰς τὴν ἔρημον φέρων τὰς

ἀμαρτίας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους. Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι λόγῳ μὲν ἦσαν μονοθεῖσται, ἔργῳ δὲ πολυθεῖσται, καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ διήλθον τὰς βαθμίδας τοῦ ἔθνισμοῦ. Οὐδὲ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἦσαν τοῦ ἔθνισμοῦ ἀνεξάρτητοι, οὐδ' ὁ σοφὸς Σολομών. Μετὰ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν ἤρξατο ὁ πολυθεῖσμός νὰ ἐξαφανίζηται. Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπενήργει καὶ ἐν τῷ ἔθνισμῳ καὶ τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὅμως ὡς μέλλον πρόσωπον, διότι ὡς πραγματικὸν πρόσωπον φανεροῦται διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως.

Ἐάν λοιπὸν ὁ Ἰουδαϊσμός ἦναι ὁ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἔθνισμοῦ, διὰ τί τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ὀνομάζεται τὸ ἐκλεκτὸν μετὰ τῶν ἐθνῶν; διὰ τί τὸ μόνον ἐκλεκτὸν πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν; ἱστορικῶς ἡ ἐκλογὴ αὕτη φαίνεται ὅτι ἐπήγασεν ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῶν προπατόρων τούτου τοῦ ἔθνους καὶ τῶν προφητειῶν τῶν δοθεισῶν τῷ Ἀβραάμ. Τὸ ἔθνος ὅμως τοῦτο ἦτο ἀσθενὲς καὶ εὐτελές καὶ ἀνάξιον ἱστορικῶς· διὰ τοῦτο ἴσως, λέγει, προώριστο νὰ φέρῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ θεοῦ. Ὁ Ἰουδαϊσμός οὔτε ἔθνισμός ἦτο οὔτε χριστιανισμός, τουτέστιν θετικὸν εἶχεν οὐδέν. Ἐπειδὴ ἐκάλυπτε τὸ ὑπερφυσικόν, ἡγιάσθη τὸ ἔθνος τοῦτο. Ὁ ἀπόστολος περὶ Ἰουδαίων ὁμιλεῖ, ὅτι δὲν παραδέχονται τὸν χριστιανισμὸν ὡς οἱ ἐθνικοὶ, καὶ μέχρι σήμερον ἐρμμένουσιν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ. Διὰ τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι τὸν χριστιανισμὸν μὴ ἀσπασάμενοι ἀπεκλείσθησαν τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας καὶ ἔπρεπε νὰ παύσωσι τοῦ νὰ ἦναι ἔθνος καὶ νὰ διασκορπισθῶσι μετὰ τῶν ἐθνῶν. Οὗτοι ἔφερον μόνον τὸ μέλλον· ἄμα ὁ σκοπὸς ἀπεκλήθη, κατήντησαν ἄσκοποι· θέλει ὅμως, λέγει, ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θέλουσι παραληφθῆ εἰς τὴν θεῖαν οἰκονομίαν, ἧς ἀπεκλείσθησαν καὶ ἀπάτριδες καὶ πλανήρεις κατεστάθησαν. (Phil. der Offenb. Vogles. 29).

Ἡ διαφορὰ τῶν ἐθνῶν ἀνῆρέθη ἐξωτερικῶς διὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασιλείου πρὶν ἢ ἀναιρεθῆ ἐσωτερικῶς. Ἄμα ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἔστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν τοῦ ἐκ τῆς Μαρίας γεννηθέντα καὶ ὑπὸ τὸν (ἐξωτερικόν) νόμον. (Ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ ἐνανθρωπήσεως).

Ἡ συνήθης παράστασις ἐστίν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς ἐδημιουργήθη ὑπὸ ἀμέσου θείας παντοδυναμίας, μετ' αὐτοῦ συνηνώθη ἡ δευτέρα προσωπικότης οὕτως, ὥστε δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπόν ἐστι θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

Ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει προῦπαρξιν τοῦ υἱοῦ· ἡ μορφή Θεοῦ ἀναιρεῖται ἐαυτὴν καὶ γίνεται ἄνθρωπος· δὲν ἀναιρεῖται ἡ Θεότης, ἀλλ' ἡ μορφή Θεοῦ, ὥστε ἡ ἐνανθρώπησις ἐστίν ἡ μέγιστη πράξις τῆς ἀληθοῦς Θεότητος, καὶ ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει γίνεται ἡ Θεότης δρατὴ. Ἐὰν ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει ἀνῆρει τὴν Θεότητά του, αὐτὴ θὰ ἦτο ἀόρατος.

Οἱ θεολόγοι λέγουσιν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις οὐδέποτε ὑπῆρξε τοῦ λόγου κεχωρισμένη (ἅμα σὰρξ, ἅμα λόγος)· ὁ ἄνθρωπος ὁμοίως πρέπει νὰ ὑπάρχη, ἵνα μετ' αὐτοῦ ὁ λόγος ἐνωθῆ.

Ὁ ἀπόστολος λέγει, ὅτι ἐκένωσεν ἑαυτὸν (δηλαδὴ ἀπὸ τινος ἐν αὐτῷ). Ἐὰν δὲ μετ' ἀνθρώπου συνδέσται, δὲν ἐκένωσεν ἑαυτὸν· ἐὰν ἡ ἐνανθρώπησις ἦναι κένωσις, πρέπει ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ νὰ ἦναι τὸ ἐξαγόμενον τῆς αὐτοκενώσεως ταύτης· τοῦτό ἐστι πρᾶξις, ἐν ἧ δὲν ἐκένωσε τὴν Θεότητα, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ μορφήν. Ὁ ἄνθρωπος ἔγεινε Χριστὸς, ὅτι ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἠθούλετο νὰ κενώσῃ αὐτὴν· ἡ κένωσις αὕτη τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ ἦτο ἡ μόνη αἰτία τῆς ὑπάρξεως. Ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς δὲν ἔγεινε μετὰ τῆς θείας παντοδυναμίας συνδεθεὶς, ἀλλὰ διὰ τῆς κενώσεως. Ἐὰν ὁ λόγος μετὰ τοῦ ἀνθρώπου ἦνυτο διὰ θείας παντοδυναμίας, δὲν θὰ ἐκένου ἑαυτὸν, ἀλλὰ θὰ ἔμενεν οἷος ἦν. Ἐὰν ἔμενεν οἷος ἦν, δὲν θὰ ἔλεγεν ὁ Ἰωάννης, ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

Ἡ θεολογία τὸν Χριστὸν βούλεται Θεὸν τε καὶ ἄνθρωπον· τὸ ὑποκείμενον τῆς ταπεινώσεως, δούλου λαβῶν μορφήν, ἐστὶ τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ. Ὁ ἑωρακὴς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα σημαίνει, ὅτι ἡ Θεότης ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει ἐστὶν ὄρατὴ. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Σχελλίγγιου τὸ ὑποκείμενον τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲν εἶναι ὁ καθαρὸς Θεός, ἀλλ' ὁ λόγος, ὃς ἦν ἐν ἀρχῇ Θεός, κατὰ τοῦτο ὁμοίως, ὃ ἔγεινεν ἐν τῷ μεταξύ, ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἔγεινεν ἄνθρωπος· ἀρα ἀπὸ τοῦ ἐν μορφῇ

Θεοῦ γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν. Ἐνταῦθα ἀποκτᾶται ἡ ἀληθὴς τοῦ ὑποκειμένου ἢ προσώπου ταυτότης. Τοῦτο, ὃ ἦν ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἐστὶν ἄνθρωπος· ἢ ἀντιστρόφως ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἐθεάσαντο, ἐστὶ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἦν πρὸ τοῦ κόσμου Θεός, οὐχὶ ὁ Θεός. Ἐὸ ὑποκείμενον, ὃ ἄνθρωπος ἔγεινε καὶ δούλου ἔλαβε μορφήν, ἔπαυσε τοῦ νὰ ἦναι ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἡ οὐσιώδης Θεότης του ἔγεινεν ὄρατὴ. Ἐνταῦθα δὲν εἶναι μετάβασις ἐκ τῆς καθαρᾶς Θεότητος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ μετάβασις μόνον ἐκ τοῦ ἐν μορφῇ Θεοῦ εἰς δούλου μορφήν, τουτέστι μετάβασις ἐκ μιᾶς εἰς ἄλλην κατάστασιν.

Ἐὸ ἀμέσως γεγονὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὁ λόγος ὡς Θεός, ἀλλὰ τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ θεῖον, ὃ τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ ἀναιροῦν ὁμολογεῖ ἑαυτὸ ὡς ἄνθρωπον· ἀρα ὁ Σχελλίγγιος δὲν ὑποθέτει κεχωρισμένα τὸν ἄνθρωπον Ἰησοῦν καὶ τὸ ἐνσωματωθὲν καὶ ὑστερον συνδέει, ἀλλ' ὑποθέτει τὴν ἐνότητα ἀμφοτέρων θετικῶς.

Ἐπειδὴ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἔγεινεν ἄνθρωπος δυνάμει τῆς ἀληθοῦς Θεότητός του, τουτέστι δυνάμει τῆς ἐνότητός του μετὰ τοῦ Θεοῦ πατρὸς, ἐμφανίζεται τὸ ὑποκείμενον, ὃ ἄνθρωπος γέγονε, ὡς ἐξ οὐρανοῦ καταγόμενον, ὃ ἐν ἀρχῇ ἦν πρὸς τὸν Θεὸν (παρὰ τῷ Θεῷ) καὶ Θεός· διὰ τοῦτο θεᾶται ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ὡς Θεός, ἀρα ἦν ἐν πρόσωπον ἐν μορφῇ Θεοῦ καὶ ἐν μορφῇ δούλου, καὶ διὰ τῆς κενώσεως ἀπὸ τοῦ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἐν μετὰ τοῦ πατρὸς, ἀρα ταυτότης τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ ἐν ὑποκείμενον καὶ οὐχὶ δύο, διότι τοῦτο τὸ ὑποκείμενον ἐστὶν ἐν μετὰ τοῦ πατρὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ (τῇ ἀνθρωπίνῃ μορφῇ)· διὰ τοῦτο κατὰ Σχελλίγγιον τὸ γεγονὸς ἄνθρωπος ἐστὶ Θεός, οὐχὶ ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ· ὥστε δὲν ὑποθέτει δύο πρόσωπα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἐν, τὸ θεῖον, ὃ ἐμφανίζεται θεῖον εἰς τὸ ἀνθρώπινον μεταβαίνον. Ἡ ἐνότης, ἡ ταυτότης τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς θείας φύσεως δὲν εἶναι οὐσιώδης, ἀλλὰ προσωπικὴ· ἀλλὰ μόνη ἡ θεία ἐστὶ προσωπικὴ καὶ ὑπερουσιώδης, ἡ δ' ἀνθρωπίνη ἀπρόσωπος καὶ οὐσιώδης. Ἡ μεταβολὴ λοιπὸν ἀφορᾷ τὴν μορφήν μόνον, ἥτις ἔγεινε μορφή ἀνθρωπίνη, καὶ τὸ θεῖον κεκρυμμένον ἐν τῇ Θεοῦ μορφῇ ἐφανερῶθη ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ πατρὸς.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποδεικνύει τὸν κανόνα, καθ' ὃν αἱ φύσεις οὔτε νὰ χωρισθῶσι πρέπει οὔτε νὰ συγχωνευθῶσιν, συνδέει τὰς φύσεις προσωπικῶς καὶ δὲν συγχέει, διότι τὸ θεῖον ἐστὶν ὑπερουσιώδες, τὸ δ' ἀνθρώπινον οὐσιώδες.

Ἀποδείξας, πῶς πρέπει ἡ ἐνανθρώπησις κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ νὰ νοηθῆ, μεταβαίνει εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτῆς ἔχων ὑπ' ὄψιν 1) τὸ ἠθικόν (τὸν σκοπὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως) καὶ 2) τὸ φυσικόν.

1) Τὸ ἠθικόν.

Διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως, λέγει, δὲν ἀναιρεῖται τὸ θεῖον, ἀλλ' ἀποκαλύπτεται ἡ ἀρχικὴ τοῦ λόγου θεότης δὲν ἀναιρεῖται. Ὁ μεσίτης, ἵνα μεσίτης ᾖ, πρέπει νὰ ἴηαι σχετικῶς ἀνεξάρτητος τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἡ ἐνανθρώπησις δὲν εἶναι ἄλλα εἰμὴ ἡ κένωσις τῆς μορφῆς καὶ οὐχὶ τοῦ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ· διότι ἡ ἀνεξαρτησία μένει.

Καὶ ἐν τῷ ἐθνισμῷ ἐνήργει ἡ δευτέρα δύναμις, μάλιστα δ' αὐτὴ ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα αὐτοῦ ἀρχή· αὐτὴ ἐνήργει ἐκτὸς τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο μόνον ἐξωτερικῶς νίκην παρήγαγεν ὑπὲρ τὸ χωρίζον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θεοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐσωτερικὴν, οὐσιώδη.

Ἐπειδὴ τὴν βούλησιν τοῦ (θεοῦ) πατρὸς οὔτε ὁ ἀνθρώπος οὔτε τὸ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ νὰ νικήσῃ ἠδύνατο, ἦτο ἀναγκαῖα ἠθικὴ ὑποταγὴ τῆς βουλήσεως, καὶ αὐτὴ ἦτο δυνατὴ μόνον δι' ἐκουσίας ὑποταγῆς ὑπὸ τὴν θεότητα· ἡ ὑποταγὴ ἐτελέσθη ὑπὸ τῆς δευτέρας δυνάμεως ἀντὶ νὰ τελεσθῆ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· ἡ δευτέρα δύναμις ἦτο ἀνεξάρτητος τοῦ πατρὸς καὶ οὐδόλως ἠναγκασμένη νὰ θυσιάσῃ ἑαυτήν. Ἐάν ὁ γεγωνὸς ἀνθρώπος δὲν ἀπέφυγε τὸν πειρασμὸν τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, θὰ ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα δύναμις μᾶλλον ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς πειρασμούς. Ἡ κυριαρχία ὑπὲρ τὴν ἐξωτερικὴν ἀρχὴν εἶχεν ἀποκτηθῆ, ἵνα αὐτὴν καὶ ἑαυτὴν παράσχη θῆμα ἐν ταύτῃ τῇ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ δόξῃ.

Ἡ τελευταία πράξις, εἰς ἣν πάντα ἀπέβλεπον, ἦτο ἡ θυσία τῆς δευτέρας δυνάμεως, τῆς δευτέρας προσωπικότητος, εἰσελθούσης ἀθίφας εἰς τόπον τοῦ ἐνόχου. Εἰς θυσίαν ὅμως ἑαυτῆς

δὲν ἠδύνατο ἀμέσως ν' ἀφίχθῃ, πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα ἦτο ἡ ἐνανθρώπησις. Πάντως ἡ εἰς θυσίαν ἀπόφασις ἦτο θαῦμα τοῦ θεοῦ φρονήματος, ἐνταῦθα τὸ θεῖον διαρρήγνυσι τὸ ἀνθρώπινον, ἐνταῦθα ἐστὶν ἡ μεγίστη ἀποκάλυψις, καὶ ἐπειδὴ μετὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης ἡ ἀντίθεσις ἀνηρέθη ὅλως καὶ οὐ μόνον ἐξωτερικῶς, ἀλλ' ἐς αἰεὶ, ἐστὶν ἡ ἐνέργεια αὕτη ἡ τελευταία. Ἀφ' οὗ τοιοῦτον φρόνημα ὑπῆρχεν, ἀπεφασίσθη καὶ ἡ μεγάλη θυσία, οὐδὲν ἦν τὸ κωλύον τοῦ νὰ γείνη ἡ ἐκτέλεσις καὶ φυσικῶς.

Διὰ τοῦτο, ἵνα τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ ἐξιλεώσῃ καὶ τὸ ἀνθρώπινον σώσῃ συνειδὸς, ἦτο ἡ ἐνανθρώπησις ἠθικῶς ἀναγκαῖα.

2) Τὸ φυσικόν.

Ὡς ἡ βούλησις τῆς δευτέρας δυνάμεως ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρωπήσεως, πρέπει νὰ ἔχη ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν ὑλικὴν δύναμιν τῆς ἐνανθρωπήσεως, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ ἐστὶν ἐξ οὐδενὸς ἐκτὸς αὐτῆς ἐξηρητημένη· αὕτη ἐστὶ καὶ ἡ ὕλη, ὡς ἐστὶ καὶ ἡ αἰτία· μόνον οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἔκφρασις «ἑαυτὸν ἐκένωσεν», δηλαδή ἐγυμνώθη ἀπὸ τῆς θείας μορφῆς, τοῦ ἐν μορφῇ θεοῦ εἶναι· ἀρα αὕτη ἐποίησεν οὐχὶ ἑαυτήν, ἀλλὰ τὸ ἐκτὸς τοῦ θεοῦ, ὕλην.

Ἐκατὰ Σχελλίγγιον ὑλικότης καὶ ἀϋλότης εἰσὶν ἐννοιαὶ ἀντιστοιχοὶ εἰς τὸ μὴ ὂν καὶ τὸ ὂν καὶ ἐκλαμβάνονται σχετικῶς· τὸ ἀνώτερον δηλαδή ἐκλαμβάνεται πρὸς τὸ κατώτερον, ὅπερ ἐστὶν ὕλικόν, μὴ ὂν, ὡς τι ἄϋλον, ὂν· καὶ τοῦτο τὸ ὡς ἄϋλον καὶ ὂν πρὸς τὸ κατώτερον ὡς ὕλικόν καὶ μὴ ὂν παρίσταται πάλιν πρὸς τι ἀνώτερον ὡς ὕλικόν καὶ μὴ ὂν· διὰ τοῦτο τὸ περὶ ἐνανθρωπήσεως ζήτημά ἐστὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ ζητήματος, πῶς τὸ ἄϋλον μεταβαίνει εἰς τὸ ὕλικόν, πῶς τὸ ἄϋλον γίνεται ὕλικόν; ἡ ἀρχὴ ἡ κατακτῆσασα κατ' ἀρχὰς τὸ συνειδὸς δὲν ἦτο ὕλική, ἀλλ' ἄϋλος, ἀντικείμενον παντὶ συγκεκριμένῳ καὶ αὐτοῦ καταστρεπτικόν, καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη (B) πρὸς τὴν ἀνωτέραν (A²) λαμβάνει σχέσιν ὕλικήν· ἐπίσης καὶ ἡ δευτέρα (A²) πρὸς τὴν τρίτην (A³) δύναται νὰ τεθῆ εἰς ὕλικὴν σχέσιν, ὡς ἡ πρώτη πρὸς τὴν δευτέραν· ὡς ἐκεῖνη ἡ ἀρχὴ ἀφαιρεῖ τὴν καταστρεπτικὴν ιδιότητα

αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνωτέραν καὶ γίνεται αὐτῆς ὑποκειμενον, ὕλη, οὕτω καὶ ἡ δευτέρα πρὸς τὴν ἀνωτέραν τρίτην· ὥστε ἀνεῖ τῆς ἀναφορᾶς πρὸς τὸ ἠνώτερον ἢ ὑλοποίησις πάντως δὲν εἶναι δυνατὴ· ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνωτέρα (τρίτη) ἢ ποιοῦσα τῇ δευτέρᾳ τὴν ὑλοποίησιν δυνατὴν ἐστὶν ἐκ τῶν προτέρων γνωστῆ· διὰ τοῦ ὅτι ἤμωσ ἡ δευτέρα δύναμις πρὸς τὴν ἀνωτέραν (τρίτην) ἀναιρεῖ, ποιεῖ τῇ δευτέρᾳ τὴν ὑλοποίησιν δυνατὴν καὶ τὴν ἐνωσὶν τῆς μετὰ τῆς τρίτης, ὡς ἐγένετο ἐν τῷ βαπτίσματι. Ἄρα ἡ πρώτη βᾶσις πρὸς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Χριστοῦ τίθεται ὅταν ἡ δευτέρα γείνη ὕλη τῆς τρίτης· ἐξ ἀπαντος δὲ δὲν εἶναι τὸ πρόσωπον, ἀλλ' ἡ δύναμις, τὸ φυσικόν, τὸ οὐσιώδες τῆς προσωπικότητος, ὃ ὕλη γίνεται· μετὰ τῆς ὑλοποιήσεως ὅμως ἀπλῶς δὲν θὰ ἐγένετο δημιούργημα, καὶ μετὰ τῆς τοῦ δημιουργήματος μορφῆς ἀπεκδύεται τὴν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ θεότητα· ὑλοποιεῖται σημαίνει ποιεῖ ἑαυτὴν ὕλην ὀργανικῆς ἰδιοδρανείας· διότι λαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει νὰ ἦναι ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἐπειδὴ ποιεῖ ἑαυτὴν ὕλην ὀργανικῆς ἰδιοδρανείας ἐστὶν ἐλευθέρᾳ τοῦ νὰ ἐκλέξῃ τὸν τόπον τῆς ὑλοποιήσεως, καὶ πρὸς τοῦτο, ὡς μητέρα, νὰ ἐκλέξῃ ἀνθρώπινον ὄν, ἵνα ὡς ἀνθρώπος ἐκ γυναικὸς γεννηθῇ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν γείνη ὡς δημιούργημα, καὶ πᾶσαν δόξαν ἀποβάλλων ἀποκτᾷ δικαίωμα τοῦ νὰ ἦναι ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπικυρωθῇ, ἵνα δυνηθῇ ὁ Χριστὸς νὰ ἦναι ἀίδιος μεσίτης. Διὸ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεός, τὸ ὑποκειμενον, δι' οὗ πάντα ἐγένετο, μετὰ τὴν δημιουργίαν ἀπὸ τῆς πτώσεως ἐν μορφῇ Θεοῦ καὶ ὁ κύριος τοῦ ἀνθρώπινου συνειδότης, τοῦτο τὸ ὑποκειμενον, ἅμα ὁ χρόνος ἐπληρώθη, ἐγεννήθη ἐν ὀρισμένῳ χρόνῳ ὡς ἀνθρώπος. Αὕτη ἡ γέννησις ἐστὶ γεγονός, ὃ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ οὐ μόνον ὑποκειμενικὴν καὶ ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἦτο ἀπολύτως ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια ἀναγκαία, ἔπρεπε νὰ ἦναι γεγονός ἀνεξάρτητον ἀνθρώπινων παραστάσεων.

Ἐδείχθη, ὅτι ἡ ἐξιλέωσις ἐν τῷ ἔθνησιν ἦτο ἀπλῶς ἐξωτερικὴ ἀντὶ τούτου δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι αὕτη ἦτο ἀπλῶς ὑποκειμενικὴ, διότι αὕτη δὲν κατενόησε τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς

διαίρεσεως, τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τὴν θεῖαν ὀργὴν αὐτὴν, ἀλλὰ μόνον τὴν συνέπειαν ἐν τῷ συνειδότη. Ἐπειδὴ ἐνταῦθα ἡ ἀπλῆ συνέπεια ἴσχυεν, ἔλαβε καὶ ἡ ἐξιλέωσις μόνον ἐν τῷ συνειδότη χώραν, τουτέστιν αὕτη ἦτο ἀπλῶς ὑποκειμενικὴ. Ἐνταῦθα ὅμως ἔδει νὰ ἀναιρεθῇ οὐ μόνον ἡ ἀπλῆ συνέπεια, ἀλλ' ἡ θεῖα ὀργὴ αὕτη, ἡ αἰτία. Τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ γείνη μόνον δι' ἀντικειμενικοῦ γεγονότος· ὃ ἐν τῷ ἔθνησιν μόνον ὑποκειμενικῶς ἔγεινεν, ἔπρεπε ἐνταῦθα νὰ γείνη ἀντικειμενικῶς· τοῦτο, ὃ ἐκεῖ μῦθος ἦτο, ἔγεινεν ἐνταῦθα ἀλήθεια· ὃ οἱ ἔθνησιν κυρίως ἐφαντάσθησαν, ὅτι οἱ Θεοὶ ὑπῆρχον ἐν ἀνθρώπινῃ μορφῇ. τοῦτο ἐνταῦθα ἔγεινεν ἀλήθεια ὁρατὴ, ἀνθρώπινος ὀφθαλμοῖς ἐθεάθη, καὶ ἐφαύσθη μετὰ χειρῶν, καὶ εὐκόλως δύναται νὰ κατανοηθῇ, ὅτι τοιαύτη ἱστορία ἔπρεπε νὰ καταλήξῃ διὰ τοιούτου γεγονότος, νὰ ἐπισφραγισθῇ διὰ τοιούτου συμβάντος.

Μετὰ ταύτης τῆς ἐμφανίσεως μετέβη ἡ ἐκστατικὴ ἐκείνη ἱστορία εἰς πραγματικὴν· ἡ κατάστασις, ἐν ἣ ἐρέθη τὸ ἀνθρώπινον συνειδός κατὰ τὸν ἔθνησιν, ἦτο κατάστασις ἐκστατικὴ· ἡ ἐκστατικὴ αὕτη κατάστασις, ἣτις ἔφερε διὰ τὸ συνειδός μεθ' ἑαυτῆς σειρὰν παραστάσεων, ἄρα ἐσωτερικὴν ἱστορίαν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπισφραγισθῇ εἰμὴ διὰ γεγονότος, ὃ ἦτο μᾶλλον ἐκτακτον, ὑπερβατικόν, ἢ ὅλα τὰ γεγονότα τῆς ἐσωτερικῆς ἐκείνης ἱστορίας, ἐξ ἐτέρου δὲ μᾶλλον ἀναμφισβόλου, ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος, ἱστορικόν, πραγματικόν γεγονός. Οὕτως ἐπανήλθε τὸ ἐκστατικόν συνειδός εἰς τὴν πραγματικότητα· μόνον τοιούτον μέγα γεγονός, τὸ μέγιστον, ἠδύνατο νὰ ἐπισφραγίσῃ ὁλοσχερῶς τὸν ἔθνησιν. Ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐμφανίσεως τὰ πάντα ἔλαβον ἄλλην σημασίαν καὶ ἡ ἱστορία. (Phil. der Offenb. Vorles. 30).

Τὸ φυσικόν τῆς ἐνανθρωπήσεως στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὅτι ἡ δευτέρα δύναμις πρὸς τὴν ἀνωτέραν γίνεται ὕλη, ἵνα εὔρεθῃ ἡ μετὰ βᾶσις εἰς τελείαν γένεσιν τοῦ δημιουργήματος τούτου τοῦ ὄντος ὡς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, μεθ' οὗ τὸ καθαρὸν θεῖον ἐν αὐτῷ ἐλευθεροῦται, τὸ θεῖον πρόσωπον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γενομένῳ ἀντικαθίσταται, καὶ τὸ τρίτον πρόσωπον ὡς ἕγιον πνεῦμα δύναται νὰ ἐνωθῇ,

μετ' αὐτοῦ· τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ γίνεται ὕλη τοῦ τρίτου, καὶ ἐπο-
μένως ἢ μετάβασις εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν νοεῖται. Δύο εὐαγγέ-
λια κάμνουσι λόγον περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ, ἧτις ἐστὶν
) αὕτη ἢ μετάβασις· τὸ τοῦ Ματθαίου (1)· καὶ τὸ εὐαγγέλιον
τοῦ Λουκᾶ ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ λόγου ἐκ πνεύ-
ματος ἁγίου ἐστίν· δηλαδὴ ὁ λόγος ἀναιρῶν τὴν μορφήν Θεοῦ,
ἧτις ἐκάλυπτε τὸ θεῖον, τοῦ λόγου κατελθόντος εἰς τὸ ὕλικόν
οὐσία ἀποκαλύπτεται τὸ ἀληθὲς θεῖον.

Κατὰ Σχελλίγγιον ὁ λόγος τὴν ὕλην τῆς ἐνανθρώπησεως ἔ-
λαβεν ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας αὐτοῦ, ἧτις ὅμως ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐν αὐ-
τῷ κατεβιδάσθη εἰς δύναμιν ἀνθρωπίνην.

Περὶ δὲ τοῦ γενομένου ἀνθρώπου εἰσὶν ἰσχυρισμοὶ ἀντιφατι-
κοὶ περὶ τῶν δύο φύσεων ἐν Χριστῷ.

Ὁ Εὐτυχῆς λέγει, ὅτι πρὸ τῆς ἐνώσεως εἰσὶ δύο φύσεις, μετὰ
τὴν ἐνώσιν μόνον μία· ὁ δὲ Νεστόριος, ὅτι ἐν τῇ ἐνώσει εἰσὶ δύο
ὑποκείμενα, δύο πρόσωπα, θεῖον καὶ ἀνθρώπινον· ἀμφότεροι συμ-
φωνοῦσιν ἐν τούτῳ ὅτι πρὸ τῆς ἐνώσεως εἰσὶ δύο πρόσωπα, ὅπερ
καὶ ἡ ὀρθόδοξος παράστασις παραδέχεται· ἐκ τῶν τριῶν τούτων
συστημάτων προκύπτει τὸ ἐξῆς σχῆμα.

1) κατὰ τὸν Εὐτυχῆ ὁ Χριστὸς συνίσταται ἐκ δύο φύσεων,
οὐχὶ ὅμως ἐν δυοὶ φύσεσιν,

2) κατὰ τὸν Νεστόριον ὁ Χριστὸς συνίσταται ἐκ δύο φύσεων
καὶ ἐν δυοὶ φύσεσιν,

3) κατὰ τὴν ὀρθόδοξον παράστασιν ὁ Χριστὸς συνίσταται ἐκ
δύο φύσεων, ἀλλ' ἐν ἐνὶ προσώπῳ μόνον.

4) Κατὰ τὸν Σχελλίγγιον πρέπει νὰ ἀρνηθῇ τις, ὅτι αἱ τρεῖς
ὑποθέτουσιν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Χριστὸς συνίσταται ἐκ δύο φύσεων,
καὶ νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν δυοὶ φύσεσιν, οὐχὶ ὅμως
ἐκ δύο φύσεων. Ἡ παράστασις τοῦ Σχελλίγγιου ἐστίν, ὅτι ὁ λό-
γος οὔτε θεὸς οὔτε ἀνθρώπος ἐστίν, ἀλλὰ τι μέσον, ἴδιον· οὐχὶ

θεοῦ νὰ ὀνομάσῃ τις δύναται, διότι τοῦτο τὸ ὑποκείμενόν ἐστιν
ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν μορφῇ Θεοῦ. Ἐν δὲ τῇ ἐνανθρώπησει τοῦτο
τὸ ὑποκείμενον θέτει ἑαυτὸ συγχρόνως ὡς θεῖον καὶ ἀνθρώπινον,
διότι ἐν ᾧ μεταβάλλει τὴν μορφήν Θεοῦ εἰς ἀνθρώπινον ὄν, ἐ-
λευθεροῖ τὸ θεῖον ἑαυτὸ καὶ ἐμφανίζεται, φανεροῦται, ὡς θεῖον.
Τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, ἐφ' ὅσον ἡ μορφή Θεοῦ, τὸ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ,
ἐνεφανίζετο ὡς θεῖον· ἀμα τοῦτο ἀπογυμνωθῆ τῆς θεϊότητός του,
πρέπει νὰ προέλθῃ τὸ ἀληθὲς θεῖον. Ἡ ἐνέργεια λοιπὸν τῆς ἐν-
ανθρωπήσεως κατὰ Σχελλίγγιον φέρει μεθ' ἑαυτῆς, ὅτι τὸ γεγο-
νὸς ἀνθρώπος ὑποκείμενον μεθ' ὅλην τὴν ἀπόλυτον ἐνότητά του
ὑπάρχει ἐν δυοὶ φύσεσιν, καὶ τοῦτο ἐστὶ πᾶν, οὐ τις δεῖται. Τὸ
ὑποκείμενον τοῦτο μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἔχει σχέσιν πρὸς
ἀμφοτέρας τὰς φύσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἐν δυοὶ φύσεσιν, διότι ὁ
λόγος ἐστὶ θεὸς καὶ διὰ τοῦτο ὑπερούσιος. Ἐάν δ' ἦτο ἐκ δύο
φύσεων (θεῖας καὶ ἀνθρωπίνης) ἔπρεπε νὰ ὑποτεθῆ καὶ κτίσμα,
ὡς ὁ Ἄρειος ἐδόξαζεν.

Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ Σχελλίγγιου καθιστᾷ ἅπαντας τοὺς διορι-
σμοὺς περιττοὺς ἐν τῇ θεωρίᾳ περὶ ἐνότητος τῶν δύο φύσεων,
διότι μόνον τὸ μέσον ἐκεῖνο ὑπάρχει, ὁ ἀπολύτως οὔτε θεῖον οὔ-
τε ἀνθρώπινον νὰ θεωρηθῆ δύναται. Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ ἐνανθρω-
πήσει ἐστὶ θεὸς ἀμα καὶ ἀνθρώπος ἐν ἐνὶ προσώπῳ.

Ἡ ἐνανθρώπησις ἐστὶν ὁ ὅρος τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ Θεοῦ, ὁ
ἦν δεσμευμένον καὶ κεκρυμμένον ἐν αὐτῷ· ἢ ἐν Χριστῷ φανερω-
θεῖσα θεότης δὲν δύναται νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν
ὄρον, ὑφ' ὃν φανεροῦται· τὸ θεῖον δὲν θέτει ἑαυτὸ ὡς τὸ ἀνθρώ-
πινον (τοῦτο θὰ ἦτο ἀντίφασις), ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον μήτε θεῖον
μήτε ἀνθρώπινον, ἀλλὰ λόγος καλούμενον, γενόμενον ὡς μορφή
Θεοῦ ἀνθρώπος θέτει ἑαυτὸ συγχρόνως ὡς θεῖον, διότι πρότερον
ἦτο ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀληθὲς ἀνθρωπότης δὲν εἶναι ἐν ἀντιφά-
σει πρὸς τὴν θεότητα, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον τὸ ὑποκείμενον καταβι-
βάζον τὸ μὴ ἔχον ἐκ τοῦ πατρὸς, τοῦ πατρὸς ἀνεξάρτητον, αὐ-
τῷ δεδομένον, εἰς ἀνθρώπινον, ἐλευθεροῖ τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ ἐκ
τοῦ πατρὸς θεῖον, καὶ διὰ τῆς ἀληθοῦς ἀνθρωπότητος θέτει ἑαυτὸ
εἰς κατάστασιν νὰ λάβῃ τὰς διδασκαλίας τοῦ Θεοῦ ὡς τοιούτου·

(1) (14, 20) τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ (Μαρίᾳ) γεννηθὲν ἐκ πνεύματος ἁγίου ἐστίν.
Τὸ ἐκ κατὰ Σχελλίγγιον σημαίνει τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, δηλαδὴ
τὸ ἅγιον πνεῦμα ὑποτίθεται δημιουργικόν, ἐπομένως τὸ ἐκ δὲν πρέπει νὰ ἐκ-
ληφθῆ ὀλικῶς, ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἰσ.

διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς θεωρεῖ ἑαυτὸν, κατ' ἀναφορὰν εἰς τοῦτο, τὸν ἐν ἑαυτῷ πατέρα, ὡς ἄνθρωπον, καὶ ὅσα ποιεῖ, ταῦτα ἀναφέρει εἰς τὸν πατέρα καὶ οὐχὶ εἰς ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον. (Ἰωάνν. 14, 10). Ὁ Χριστὸς αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον ἀπέναντι τοῦ πατρὸς. Ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει οὐσιώδης σύγχυσις, συγχώνευσις τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ τὸ θεῖον μένει ἀμιγές, ἐστὶν ὡς τὸ δίδον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον ἐστὶν ὡς τὸ δεχόμενον· ἕνεκα τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐστὶν ὁ πατὴρ ἐν αὐτῷ. Ἐπειδὴ τὸ ὑποκείμενον ἔλαβεν ἰδιότητα ἀνθρώπινου, μετεβλήθη εἰς φύσιν ἀνθρώπινην καὶ διὰ τοῦτο ἐστὶν ὁ πατὴρ ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ· δὲν ἐκένωσε τὴν ἀληθῆ θεότητα του ἐν τῇ ἀνθρωπότητι του, ἀλλὰ τὴν μορφήν· ἡ κένωσις τῆς θεότητός του ἦτο πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅτε ἔγεινεν ὁ λόγος δύναμις ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, δύναμις κοσμική· ἑαυτὸν ὅμως δὲν ἐποίησε δύναμιν κοσμικὴν ὡς ἐποίησεν ἑαυτὸν ἄνθρωπον. Ἐκεῖ ἐν αὐτῷ δὲν ἔμεινεν εἰμὴ τὸ θεῖον φρόνημα, ὃ ἐφανερῶθη διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως· δι' αὐτῆς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἄνθρωπος ἀίδιος, ἐπέθετο τὴν ἐνότητα του μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ οὕτω τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θεότητα. Ὁ Χριστὸς ἀναφέρει εἰς τὸν πατέρα οὐ μόνον τὰς παραγγελίας του, ἀλλὰ καὶ τὰ θαύματά του.

Τὴν ὄργην τοῦ Θεοῦ ὑποθέτει ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῷ κόσμῳ, τὴν δὲ βούλησιν αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μόνον δυνάμει· διότι, εἰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ, ἀταξία, νόσος, κακὸν δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ· διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲν ἔπαυσεν ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια, τὸ ὑποκείμενον μένει τὸ αὐτὸ, εἰ καὶ ἡ μορφή αὐτοῦ μεταβάλλεται.

Ἐάν ὁ Θεὸς ἦναι βουλήσει ἐν τῷ κόσμῳ, τοῦτό ἐστι θαῦμα· εἴαν γελῆθαι θαῦμα, ὁράται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ· εἴαν ὁ Θεὸς βουλήσει ἢ ἐν τῇ φύσει, ἐστὶ καὶ ὁ υἱός, ἡ δημιουργικὴ δύναμις γίνεται πάλιν προσωπικὴ, ὄργανον τῆς βουλήσεώς του· διὰ τοῦτο ἀποκαλύπτεται ἡ δόξα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πατρὸς· ἡ δόξα τοῦ υἱοῦ ἐν τοῖς θαύμασιν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πατρὸς· ὅλος ὁ ἀνθρώπινος βίος τοῦ Χριστοῦ διατηρεῖται τῇ βουλήσει ταύτῃ· διὰ τοῦτο ἡ ὑποταγὴ αὐτοῦ τῷ πατρὶ ἐστὶν ἡ τροφή αὐτοῦ, τὸ συντηρητικὸν

μέσον τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως αὐτοῦ, ὅτι πράττει τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς. Εἰς τοῦτο ἀναφέρεται καὶ τὸ μυστήριον τῆς μεταδόσεως, δηλαδή εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, διότι δι' αὐτοῦ σώζεται ἡ θεία καὶ ἀνθρώπινη ζωὴ αὐτοῦ.

Ἡ δὲ μεγίστη ἀπόδειξις ἐκείνη τῆς ὑποταγῆς ἦτο ὁ ἐκούσιος θάνατος αὐτοῦ.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου Χριστοῦ ἦτο προαποφασισμένος πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ ὑπὸ τοῦ πατρὸς συγκατατεθείς. Ὁ Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ἀφαιρέσῃ πᾶσαν ἐξουσίαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς χωρισάσης ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα νικήσῃ αὐτὴν οὐ μόνον ἐξωτερικῶς, ὡς ἐν τῷ ἐθνισμῷ καὶ Ἰουδαϊσμῷ, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς· καὶ μόνον δι' ἐσωτερικῆς ὑποταγῆς ἦτο ἐσωτερικὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐξίλεωσις δυνατὴ. Ὅταν ἡ δευτέρα δύναμις ὑπερνικήσῃ τὴν πρώτην ἐσωτερικῶς, ὡς ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει, καὶ μετ' αὐτῆς πάντα, ἀνίσταται τὸ καθαρὸν θεῖον ἐν αὐτῇ, ἐστὶν ἐν ἀμέσῳ συνεχεῖα μετὰ τοῦ πατρὸς. Ἐνταῦθα αὕτη ἀπέναντι τῆς πρώτης ἵσταται ὡς θεία· διὰ τοῦτο ἀπασαὶ αἱ κοσμικαὶ ἐξουσίαι ὑποτάσσονται αὐτῇ. Τὰς ἐνέργειαι, ἐν αἷς τὸ θαῦμα ὑφίσταται, ποιεῖ ὁ Χριστὸς ἠνωμένος μετὰ τοῦ πατρὸς· ἐξ ἀρχῆς, μετὰ τὴν πτώσιν, ἐτέθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ὄργης καὶ τοῦ ἀπάλλοτριωθέντος ὄντος, ὃ ἠδύνατο νὰ καταστρέψῃ ἡ ὄργη, εἴαν ὁ Χριστὸς δὲν εἰσῆρχετο εἰς τὸ μέσον καὶ δὲν διέσωζε τὴν ἀνθρώπινην φύσιν· διότι καὶ ἐν τῷ ἐθνισμῷ ἦτο ὁ σωτὴρ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὡς ἐγένετο εἰς τὸ μετέπειτα καὶ ἄνθρωπος· μορφή Θεοῦ ἔγεινε διὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἀρα ἀκουσίως ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἐτέθη εἰς τὴν τάξιν τοῦ ὄντος, ἀντ' αὐτοῦ, καὶ ἀνεδέχθη εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐνοχλήν καὶ ἐπομένως τὴν τιμωρίαν καὶ διὰ τοῦ θανάτου ἐπλήρωσεν, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς. Διὰ τὴν ὅμως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀπηλλάγησαν τοῦ θανάτου, οὗτοι ὅμως ὀνήσκουσιν ἕτερον θάνατον· ἡμᾶς ἠλευθέρωσε τῆς ἐξουσίας τῆς ἀρχῆς, ἧς ἐσμὲν αἰχμάλωτοι.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς ἐξωτερικὰς τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ περιστάσεις, ἡ ὅλη τότε ἀνθρωπότης ἦτο συνηγμένη, διότι συνί-

στατο τότε ἐξ ἔθνικῶν καὶ Ἰουδαίων, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἔθνικοι ἦταν τὸ ὄργανον, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τὸ αἴτιον τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐθνισμοῦ ἔπρεπε νὰ ἀποθάνῃ τὸν θάνατον τῶν ἔθνικῶν. Ὁ Χριστὸς μετεῖχεν ἀνθρωπίνης σαρκὸς καὶ ὀστέων, ἵνα τῷ θανάτῳ τὴν δύναμιν ἀφαιρέτῃ ἀπὸ τοῦ ἔχοντος τοῦ θανάτου τὴν δύναμιν, τουτέστι τοῦ διαβόλου, καταπιῶν τὸν θάνατον, ἵνα γέλωμεν κληρονόμοι αἰωνίου ζωῆς. Ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν, ἵνα ἡμᾶς ἐλευθερώσῃ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἀφαιρέθῃ τὸ κράτος τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως νὰ ἐξιλεωθῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ (1), τουτέστι νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸν θεῖον βίον ἐν αὐτοῖς, καὶ ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δὲν βλέπει πλέον αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν, τὸν υἱόν. (Phil. der Offenb. Vorles. 31).

Ποία δὲ ἐπῆλθε μεταβολὴ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ; διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἀνῆρέθη πᾶσα ἀντίστασις ἐκείνης τῆς ἀρχῆς καὶ πᾶσα ἀποκλειστικότης καὶ αὐθυπαρξία μετ' αὐτῆς ἀναιρεθείσης συνανῆρέθη καὶ ἡ ὄργη τοῦ κυρίου θεμελιουμένη ἐπὶ τῆς ἀποκλειστικότητος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δευτέρας δυνάμεως. Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ὁμοιάζει τῇ ἀποκλειστικότητι, ὁ θάνατός ἐστιν ἡ ἀναίρεσις αὐτῆς· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Πέτρος, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀποθανὼν κατέκτησε τὸν θάνατον (τὴν ἀρχὴν τοῦ θανάτου). Ἐκ τούτου ὅμως ἡμῶν ἀποθανῶν ἀπέθανεν ὡς ἄνθρωπος.

Περὶ δὲ τῆς φύσεως τοῦ θανάτου εἶσι δύο δόξαι δυναταί· ἡ μὲν μία ἐστὶν ὅτι σῶμα καὶ ψυχὴ χωρίζονται· διὰ τῆς δόξης ταύτης ἀναίρεται τὸ συνειδὸς καὶ προέρχεται ἀμφιβολία περὶ ἀθανασίας· ἡ δὲ ἑτέρα δόξα ὑποθέτει μετουσίωσιν. Ἐνταῦθα ἀπόλλυται τὸ συμβεβηκός, τὸ δ' οὐσιώδες, ὅ ἐστι πνευματικόν, μένει.

Τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, ὃ ἐτελεύτησε, ζῆ μετὰ τὸν θάνατον ὡς πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ κατῆλθε πρὸς τοὺς οὐδεμίαν σχέσιν σχόντας πρὸς τὴν δευτέραν δύναμιν, τὸν σωτῆρα, τοὺς ἐν τῷ κατακλυσμῷ τελευτήσαντας. Κατὰ Σχελλίγγιον δὲν ὑπῆρχεν

(1) Ἰωάνν. 1, 12. «ἦσαν πρὸς αὐτὸν, αὐτοῖς ἔδωκεν ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι».

ἐν παντὶ χρόνῳ ἡ αὐτὴ σχέσις τῶν τεθνηκότων· καὶ ἐν τῇ τόπῳ τῶν πνευμάτων ὑποθέτει διάκρισιν τῆς Κ. καὶ Π. Διαθήκης.

Ὁ Σωτῆρ κατ' αὐτὸν ἐπέζησε δύο στάδια τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τὸ τῆς ζωῆς καὶ τὸ τοῦ θανάτου· μετὰ δὲ τὸν θάνατον ἀφίκετο εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον· ἵνα δὲ διέλθῃ καὶ τὸ τρίτον στάδιον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἔπρεπε νὰ παραστήσῃ καὶ τοῦτο. Ὁ ἄνθρωπος ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἐνότητα, τὸν Θεόν, διὰ τριῶν σταδίων· τὸ πρῶτον ἐστὶν ὁ νῦν βίος, τὸ δευτέρον ἐστὶν ὁ τῆς ἀκινήσεως, καὶ τὸ τρίτον τῆς ἐλευτέρας κινήσεως, τῆς ἀναστάσεως ἐκ νεκρῶν, μάλιστα δὲ ὡς τοῦ σώματος ἀναστάσεως.

Ἴνα δὲ ἡ διάρκεια ἐννοηθῇ, πρέπει νὰ διακριθῶσι τρεῖς καταστάσεις, ἡ μὴ ὀρθή, ἡ ἀναίρεσις αὐτῆς καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς ὀρθῆς· ἐν τῇ τρίτῃ ταύτῃ καταστάσει ἀνυψοῦται τὸ ὑλικόν εἰς τὸ πνευματικόν. Ὁ νῦν βίος ἐστὶν ὁ τοῦ ψυχικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἵσταται ὑπὸ τὸν φυσικὸν νόμον· ὑποκειμενικῶς τὸ πνεῦμα ἐστὶν ὑπὲρ τὴν φύσιν, ἀντικειμενικῶς ὑπ' αὐτήν· (μεταβολὴ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρευσεως, ἀναγκαιότης φαγητοῦ καὶ ποτοῦ)· μετὰ τοῦτον τὸν βίον ἐστὶ τὸ πνεῦμα ὑπέροχον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπὸ νόμον· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ βίῳ ἐνοῦνται φυσικὸν καὶ πνευματικόν.

Ὁ ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον ὑπόκειται τῇ φυσικῇ ζωῇ, ὑπόκειται τῇ μεταβολῇ, τῇ γενέσει καὶ τῷ θανάτῳ· ὑπὸ τὸν νόμον τῆς φυσικῆς ζωῆς, τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου δὲν δύνανται τὸ φυσικὸν καὶ πνευματικὸν νὰ συνυπάρχωσιν, ἀλλὰ τὸ μὲν φυσικὸν προηγείται, τὸ δὲ πνευματικὸν ἔπεται. Αἱ δύο καταστάσεις δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχωσιν· εἴτε ἡ ἐπομένῃ τεθῆ, ἢ προηγουμένη ἀναίρεται· τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀποθάνῃ τὸν φυσικὸν βίον· ὥστε κατὰ Σχελλίγγιον ὁ θάνατός ἐστιν ὅρος τῆς ἀθανασίας.

Ἀφ' οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐκίνησε τὴν δύναμιν, ἥτις ἔπρεπε νὰ ἠρεμῇ ἐν αὐτῷ, ἐστὶν ὁ θάνατος, δι' οὗ ἡ δύναμις αὕτη τίθεται εἰς κατάστασιν παντελοῦς ἀποθετικότητος, τιμωρία, ἢ κατάστασις ἐκείνη ἀποθετικότητός ἐστιν ἐξ ἀπαντος κατάστασις στέρσεως. Τὸν θάνατον θεωρεῖ ὁ χριστιανισμὸς ποινήν· εἰ καὶ ὁ δίκαιος καὶ ὁ ἀδίκος πάσχουσι, πάσχουσιν ἕως διαφόρων· οἱ

μὲν εἰς τὸν ὕλικόν βίον τραπέντες οὐ βιώσουσιν, οἱ δὲ εἰς τὸν πνευματικὸν αἰσθανθήσονται τὴν κατάστασιν ταύτην ὡς ἡρεμίας ἐν τῷ κυρίῳ.

Ἡ ἀθανασία γίνεται καταληπτὴ, ὅταν καταστάσεις ὑποτεθῶσιν· ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ διάρκεια γίνεται φύσει καὶ ἐπομένως ἀναγκαστικῶς· ἐὰν ἡ διάρκεια ἦναι ἀναγκαία, ἐστὶν ὁ θάνατος κατὰ συμβεβηκός.

Ἡ ἀρχαία μεταφυσικὴ ἐζήτει νὰ ἀποδείξῃ τὴν ψυχὴν ἀπλῆν καὶ διὰ τοῦτο ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ὅμως δὲν εἶναι ἀπλοῦν, ἀλλὰ τι ὅλον, καὶ ὡς ὅλον ἔχον μέρη τουτέστι δυνάμεις· οὐδ' ὡς αἰώματος ἡ ψυχὴ ἀποδεικνύεται ἀθάνατος ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸ σῶμα, ὃ ἡ ψυχὴ ἐμψυχον ποιεῖ· ὅταν ἡ σχέσις ἀναιρεθῇ διὰ καταστροφῆς τοῦ σώματος, μεταβαίνει ἡ ψυχὴ εἰς τὸ καθόλου αὐτῆς. Ἡ ἀθανασία κατ' αὐτὸν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀπολύτου τῶν τριῶν σταδίων, δηλαδή 1) φυσικοῦ βίου, 2) πνευματικοῦ καὶ 3) συναμφοτέρου· οἱ τρεῖς οὗτοι βιοὶ εἰσὶν ἀδιαλύτως συνδεδεμένοι, ὥστε ἅμα τεθῆ ἡ πρώτη τοῦ βίου κατάστασις, τίθεται ἀναγκαστικῶς καὶ ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη.

Καὶ ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ κατέστη ὅπως ἀνθρώπινος διελθὼν καὶ τὰ τρία στάδια, ἃ εἰσὶν 1) ἐμφάνισις ἐν σαρκί, 2) διαμονὴ ἐν τῷ κόσμῳ τῶν πνευμάτων, 3) ἐπάνοδος εἰς τὸν βρατὸν κόσμον ἐν λαμπρυνθέντι ἀνθρωπίνῳ σώματι. Ἐκ τῶν τριῶν ἡμερῶν, αἵτινες ἀριθμοῦνται ἀπὸ τοῦ θανάτου μέχρι ἀναστάσεως, ἡ μὲν πρώτη ἀνήκει εἰς τοῦτον τὸν βίον, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸν μετὰ θάνατον καὶ ἡ τρίτη εἰς τὸν τῆς ἀναστάσεως· δι' ἰκονοῦ ἐγκαρτερήσεως ἐν τῇ ἀνθρωπότητι καὶ ἐν τῷ θανάτῳ ἠδυνήθη νὰ κάμῃ τὸν Θεὸν νὰ δεχθῇ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ὑποδοχὴ αὕτη ἔλαβε χώραν ἐν τῇ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ, διότι ἡ ἀνάστασις δεικνύει, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν αἰδίως ἄνθρωπος.

Ἐν τῷ θανάτῳ συνδέει ὁ γεγονὼς ἄνθρωπος μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἅγιον πνεῦμα, ὅπου θυσιάζει τὴν ιδιότητά του· γίνεται τὸ ἅγιον πνεῦμα πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνασταίνει αὐτόν· καὶ αὐτός ἐστὶ τὸ πνεῦμα, τουτέστιν ἡ ὅλη θεότης ἡ ἀναστήσασα αὐτόν. Τοῦτο ἵνα γείνη, ἔπρεπε νὰ ἀποθάνῃ ὁ Χριστὸς, τουτέστι

νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ιδιότητά του. Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁμοιος τῷ Θεῷ, τῇ ὅλῃ θεότητι· ἐν αὐτῇ ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ Χριστοῦ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ ἀπαλέσας τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς πτώσεως.

Ἡ ἀνάστασις ἐστὶ τὸ διακρίνον τὴν ὅλην ταύτην ἱστορίαν· ἡ ἀνάστασις ἐστὶ γεγονός, ἐν ᾧ ἡ ἐσωτερικὴ ἱστορία μεταβαίνει εἰς τὴν ἐξωτερικὴν.

Αἱ ἰδανικαὶ θεωρίαι περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἀναγνωρίζουσι μὲν ἀθανασίαν, δὲν γινώσκουσιν ὅμως τῆς διαρκείας ταύτης τέλος, ἐν ᾧ μόνῳ δύναται τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς νὰ εὕρῃ ἡρεμίαν· καὶ τὴν προσδοκίαν νέου οὐρανοῦ καὶ νέας γῆς ὀφείλομεν τῷ Χριστῷ.

Ὁ Χριστὸς κενώσας τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἐγένετο ἄνθρωπος, ἵνα ἢ τῷ Θεῷ εὐπειθῆς μέχρι θανάτου. Ἡ συνέπεια τῆς ὑποταγῆς ἐστὶν ὅτι αὐτὸν ὕψωσεν ὁ Θεὸς καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν ὑπὲρ πάντα, διότι ἡ ὅλη ἀντίθεσις ἀνγρέθη. Ὁ Χριστὸς ἔχων τὴν θείαν βούλησιν ἐν ἑαυτῷ τελεῖ πάντα, τὸν θάνατον ἐνίκησε καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς ἐκάθησεν, ὃ ἐστὶν ἐγένετο μετ' αὐτοῦ ἐν.

Τὸ νόημα τῆς ἀναστάσεως ἐστὶν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἔπαυσεν ὢν ἄνθρωπος· μόνον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀνεξάρτητος ἠδύνατο πάλιν νὰ γείνη Θεός, ἄλλως τε θὰ ἦτο ἀποθέωσις ἀνθρώπου. (Phil. der Offenb. Vorles. 32).

Ὁ Σχελλίγγιος ἀποδεικνύει ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι θεωρία, ἀλλὰ πρᾶγμα, τὸ κύριον τοῦ χριστιανισμοῦ περιεχόμενον ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ. Ἡ ἱστορικὴ τοῦ Χριστοῦ ἐμφάνισις ἀναβαίνει εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων. Ἐὰν τὸ ἀληθές τοῦ χριστιανισμοῦ περιεχόμενον ἦναι τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, φαίνεται ὅτι ὁ χριστιανισμὸς κατέστη καταληπτός.

Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν ἐμφανίζεται καὶ ἡ ἀνάληψις, πρὸς κατάληψιν τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ καταληθῆ ἡ ὕλη ἀπὸ τοῦ ἀπέιρου τόπου. (Exploit. in die Phil. der Myth. σ. 490).

Γενομένου λόγου περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ γείνη λόγος καὶ περὶ τοῦ ἔργου του.

Διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐδόθη ἡμῖν μόνῃ ἡ δύναμις τοῦ νὰ ἀντικαταστήσωμεν ἐν ἡμῖν τὴν θείαν ζωὴν, τοῦ νὰ γείνωμεν τέκνα

θεοῦ, ἔλκοντες τὸν Χριστὸν καὶ ἐν τῷ Χριστῷ τὸ πνεῦμα, διότι μόνον ἐν ταύτῃ τῇ ἔλξει ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ἀναγέννησις.

Ἡ δὲ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ ἦτο, ὅτι μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἔρχεται ὁ παράκλητος, καὶ ὅταν ἔλθῃ, ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς ἡ ὅλη θεότης.

Ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ ἐστὶν ἡ ἐπίλυσις τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἐπειδὴ μετ' αὐτῆς ἀνηρέθη πᾶσα ἀντίθεσις καὶ ἡ δύναμις ἀπὸ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ἀφῆρηθη, δύναται νὰ ἀρξῆται ἡ θρησκεία τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Χριστὸς αὐτὸς ὑψώθη ὑπὲρ πάσας τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας· αἱ ἀρχαὶ εἰσι κατὰ Σχελλίγγιον αἱ ἐξουσίαι, αἱ ἐξουσίαι αἱ δυνάμεις, αἱ δὲ δυνάμεις κοσμικαί, τουτέστιν ἐν ἀντιθέσει.

Ἀπ' αὐτῶν ἠλευθέρωσεν ὁ Χριστὸς τὴν ἀνθρωπότητα, διότι ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ τὸ θεῖον διέρρηξε τὸ φυσικόν, ὃ αὐτὸς ἐθυσίασεν. Ἐν τῷ Χριστῷ ἀπέθανεν ἡ ὅλη κοσμικὴ θρησκεία· διότι αὕτη ἐθεμελιούτο ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως· ὥστε ταύτης ἀναιρεθείσης καὶ αὕτη συνανηρέθη· ἔκτοτε ἤρξατο ὁ ἔθνισμός ταχέως νὰ μαραίνηται καὶ ἀποθνήσκη. Ὁ Πλούταρχος (μαντ. ἐκλελοιπ. 17.) ἀναφέρει, ὅτι ἐν πλοίῳ πλησίον τῶν Παξῶν πλέοντι ἠκούσθη ἐκ τῆς νήσου φωνὴ μεγάλη, ὅτι ὁ μέγας Πάν τέθνηκεν· ἅπαντες ἐξεπλάγησαν καὶ εἰς Ῥώμην ἐλθόντες διηγοῦντο τὸ γεγονός· ἡ φήμη αὕτη ἦλθε καὶ εἰς τὰς ἀκὰς τοῦ Τιβερίου.

Ἐπειδὴ τότε ὁ Χριστὸς τέθνηκεν, ἀπεδόθη τότε αὐτῷ. Ὁ μέγας Πάν ὅμως κατὰ Σχελλίγγιον ἦτο ἡ τυφλὴ, ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ, ἥτις ἀρχουσα τοῦ ἔθνισμοῦ ἀνηρέθη καὶ ἀπέθανε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ὕλην τὴν ἰσχύον, ἔλην τὸ κράτος τῶν κοσμικῶν δυνάμεων ἀναιρέσας ἦτο τὸ τέλος τοῦ ἔθνισμοῦ καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, οἵτινες ἔτι ὑπέκειντο, ὡς ἐδείχθη, τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις.

Ἐνταῦθα ἀναφέρεται τὸ ζήτημα, ποῖα ἡ σχέση τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔθνισμοῦ· ἐνταῦθα ἡ θεωρία περὶ τοῦ Σατανᾶ (Σαταναλογία).

Ἡ ἀρχὴ αὕτη καλεῖται Αἰὼν τούτου τοῦ κόσμου, ἀρχὼν τοῦ σκότους καὶ Σατανᾶς. Ὁ Σατανᾶς θεωρεῖται ὡς ἡ κεφαλὴ παντὸς

κακοῦ καὶ ἰδίως τοῦ ἔθνισμοῦ. Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ὁ Σατανᾶς ἐκλαμβάνεται τῷ Χριστῷ ἀντικείμενος.

Κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν παράστασιν ἐκλαμβάνεται ὅτι ἀπεμάκρυνε τοῦ θεοῦ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔθνισμοῦ.

Ἡ ὀρθόδοξος παράστασις ἐκλαμβάνει τὸν Σατανᾶν δημιουργημα, ὃ θελήσαν νὰ ὑψωθῇ ὑπὲρ τὸν θεὸν ἐξ ὑπερηφανείας ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Ὁ Σατανᾶς ἐζήτησε νὰ ἀποσπάσῃ τοῦ θεοῦ καὶ τὸν ἀνθρώπον, καὶ πεισὼν ἔσυρε καὶ ἄλλα πνεύματα καὶ τὸν ἀνθρώπον.

Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις Σατὰν σημαίνει αὐτῷ ἀντικείμενον· τὸ δ' ἑβραϊκὸν οὐσιαστικὸν μετεφράσθη διάβολος· οὔτε ὅμως ἐν τῇ Π. οὔτε ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἀναφέρεται ὁ διάβολος ὡς δημιουργημα. Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι δημιουργημα, οὐδὲ ὁ διάβολος νὰ γείνη δύναται, διότι ἄλλως καταβιβάζεται ὁ Χριστὸς.

Ὁ Σατανᾶς δὲν δύναται νὰ ἐκληρθῇ ἀρχικῶς ἀρχὴ τοῦ κακοῦ καὶ μάλιστα ὡς δημιουργημα· διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀρχὴ τοῦ κακοῦ.

Τῷ Σατανᾶ, ὡς τῷ Χριστῷ, ἀποδίδεται βασιλείον· ἀρα τίθεται μετὰ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς· ὁ Χριστὸς ἦλθεν, ἵνα καταλύσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου.

Ὁ Σατανᾶς ὀνομάζεται ὁ ἀρχὼν τούτου τοῦ κόσμου, ὁ θεὸς τοῦ τοῦ αἰῶνος ὁ ἔχων τὸ κράτος τοῦ θανάτου, ὡς τοιοῦτος ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι δημιουργημα, ἀλλὰ κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἡ ἐγερθεῖσα βούλησις ἐν τῇ δημιουργίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· ἡ βούλησις αὕτη ὑποτελὴς οὐσά ἐστι τὸ ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ ἀνθρώπινου συνειδότος, ἐγερθεῖσα δ' ἐπαπειλεῖ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν δημιουργίαν καὶ τὸ ἀνθρώπινον συνειδός. Ὅτι δὲ ὁ Σατανᾶς ἐστὶν ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι ἔχει πρὸς τὴν θείαν οἰκονομίαν σχέσιν, καὶ κατὰ τοῦτο ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὡς ἀρχὴ, ὡς ἐν τῷ βιβλίῳ Ἰωβ ἀναφέρεται· ἐν αὐτῷ παρίστανται οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ ἐνώπιον τοῦ Ἰεχοβᾶ καὶ ὁ Σατανᾶς, ὃν ἐρωτᾷ ὁ θεὸς, πόθεν ἔρχεται· ὁ δὲ Σατανᾶς, ἐξ ὧν ἀναφέρονται, φαίνεται ὡς δύναμις, ἥτις μὴ οὐσα κακὴ προ-

καλεῖ, ἀποκαλύπτει τὸ κακόν· ἡ δύναμις αὕτη δύναται νὰ κληθῆ φθονερά, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης περὶ Νεμέσεως λέγει, ὅτι ἐστὶ φθονερά περὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀναξίως εὐτυχοῦς. Ὅσα ὁ Ἡσιόδος ἀναφέρει, οἷον τὸν θάνατον, τὸν μῶμον κτλ., ταῦτα συγκεφαλαιοῦνται ἐν τῷ Σατανᾷ θέτοντι τὴ φρόνημα εἰς ἀμφιβολίαν· καὶ ἐν τῇ πτώσει τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ᾖναι διάφορον· δὲν εἶναι τὸ κακόν αὐτό, ἀλλὰ τὸ κακόν προαισθανόμενος καὶ ἐπὶ τούτῳ χαίρων, ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ὄργανον, ὡς δεικνύται ἐν τῷ βιβλίῳ Ἰωβ, ἵνα μηδὲν μείνῃ κρυπτόν.

Ὁ Σατανᾶς κατὰ διαφόρους καιροὺς παρίσταται διάφορος, ἕτερος ἐν ἀρχῇ καὶ ἕτερος ἐν τέλει. Ὁ Σατανᾶς ἐστὶν ὁ αἷτιος τῆς ἀντιφάσεως, τῆς διακρίσεως τοῦ θανάτου, τῆς ἐριδος καὶ τοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.

Ὁ Σατανᾶς ὡς ἀρχὴ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐγερθεῖσα ἐστὶν αἰτιδιος κατήγορος αὐτοῦ ἀναμνησκόμενος τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀμαρτίας· ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐμνηδενίσθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Σατανᾶς μέχρι τῆς τῶν πάντων τῷ Θεῷ ὑποταγῆς ἐστὶν ὄργανον εἰς τὴν θεῖαν οἰκονομίαν ἀνήκον, ᾧ δέδοται νὰ τηρῇ τὴν ἀντίφασιν, τὴν ἀρὰν, τὴν ἔριν, ἵνα ἡ νίκη ᾖ ἐνδοξοτέρα, ἵνα τὸ εἰς ἀμφιβολίαν τεθὲν ἐξαχθῆ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀντιφάσεως· διότι ὅταν πᾶσα ἀμφιβολία ἀναιρεθῆ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ γνωσθῶσι, τότε ὁ Σατανᾶς ἐξεπλήρωσε τὸ ἔργον αὐτοῦ, τελευτᾷ ἡ ἀποστολὴ του καὶ μετ' αὐτῆς ἡ δύναμις αὐτοῦ· ἕως τότε ὅμως οὗτός ἐστι δύναμις μεγάλη καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ ἀναγκαία. Αὕτη δ' ἡ ἀρχὴ ἐν τέλει φαίνεται ὡς τὸ κακόν. (Phil. der Offenb. Vorles. 38).

Ἡ ἀρχὴ, ἣτις ἐστὶ τὸ ὑποκειμενὸν τῆς ὅλης φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδήτος ἀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Σχελλιγγίου Β. Ἐν τῷ Β τοῦτο δὲν εἶναι δημιουργημα, ἀλλ' ἐκεῖνο, ἐξ οὗ τὸ δημιουργημα, τὸ ὑποκειμενὸν τῆς δημιουργίας.

Ὁ Σατανᾶς ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἀπόλυτον Β, ὅ ἐστι τὸ ἀντικείμενον τῆς ὑποταγῆς, ἐκ τῶν ὀρίων του τεθὲν ἐστὶν ἀπειρον, πάλιν δὲ ἐπανάγεται εἰς τὰ ὄρια τῆς δυνάμεως, εἰς Α. Τοῦτο τὸ ὡς Α τεθὲν Β, ὅ κατ' ἀρχάς δὲν ἦτο Α, οὐδὲ Β, ἀλλὰ τὸ ὡς Α τεθὲν Β, ἐστὶ δημιουργημα· δημιουργημα οὔτε τὸ πρῶτον Α

ἐστὶ, ἡ καθαρὰ δύναμις, οὔτε τὸ καθαρὸν Β, ἀλλὰ τὸ Α ἐκ Β εἰς Α ἐπαναχθὲν καὶ μάλιστα τὸ μέγιστον τῶν δημιουργημάτων, ὁ ἀνθρώπος. Ἐν τῇ στιγμῇ ταύτῃ τὸ Β ἐστὶν ἴσον τῷ Α, ὡς ἦν πρὸ τῆς δημιουργίας· ἐν τῇ στιγμῇ ταύτῃ ὁ Σατανᾶς δὲν εἶναι Σατανᾶς, δὲν εἶναι ἐκπτώτος. Ἐντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδήτος καὶ ἐν τοῖς ὀρίοις αὐτοῦ ἐστὶν ἐκεῖνη ἡ ἀρχὴ ἀληθῶς δημιουργημα. Ὁ ἀνθρώπος ὅμως δι' ἀπρονοήτου πράξεως ἀνήρκεσε τὰ ὄρια ταῦτα. Ἐπειδὴ ἐντὸς τῶν ὀρίων ταύτων ἦτο δημιουργημα, ἐξελθὼν δ' αὐτῶν ἐξῆλθε τῆς δημιουργικῆς ιδιότητος του δι' ἐνοχῆς τοῦ ἀνθρώπου· ἄρα αὕτη ἡ ἐξελοῦσα διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀρχὴ ὡς ἀπειρος καὶ ἐναντὶα παντὶ συγκεκριμένῳ ἐστὶ πάλιν πνεῦμα· αὕτη ἔχει μὲν βίον ἴδιον, ἐστὶν ὅμως ἀρχὴ κοινὴ, ἔχει βίον ἡμαρτημένον, καὶ ἐγερθεῖσα δὲν δύναται ἀμέσως νὰ ἐπαναχθῆ πάλιν εἰς ἑαυτήν· ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐνεκα τῆς πολεμίας φύσεως αὐτῆς κατὰ τοῦ συγκεκριμένου ἐστὶ πνεῦμα, καὶ ἐπειδὴ ὠρισμένον, δὲν εἶναι ἀρχικόν, ἀλλὰ πνεῦμα γεγονὸς ἐγερθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδήτι, πρότερον ἐν αὐτῷ ὑπάρχον, ἔπειτα δ' ὑπερπηδῆσαν καὶ ἀπειλητικόν τοῦ νὰ ἀναιρέσῃ τὸ συνειδός. Αὕτη λοιπὸν ἡ ἀρχὴ ἡ δι' ὅλων τῶν βαθμίδων διήκουσά ἐστὶν ὁ Σατανᾶς.

Κατὰ ταύτην ὅμως τὴν ὑπόθεσιν ὁ Σατανᾶς λογίζεται ὡς ἀπὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου πτώσεως ἀναφανείς, ἐν ᾗ κατὰ τὴν πρώτην ἀποκάλυψιν ὁ ἀνθρώπος ἔπεσε διὰ τοῦ Σατανᾶ· ὁ Σατανᾶς ἐξηπάτησε τοὺς πρώτους ἀνθρώπους (Ἀδάμ καὶ Εὔαν).

Ἡ ἀντίφασις δὲ αὕτη λύεται δι' ἀκριβεστέρου τῆς φράσεως διορισμοῦ. Ἡ ἀρχὴ τῆ ἐξουσίας τοῦ ἀνθρώπου δοθεῖσα δὲν δύναται νὰ ἀποβάλλῃ τὴν διττὴν φύσιν τῆς· αὕτη ἡ ἀρχὴ ἔπρεπε ἐν τῷ ἀνθρώπῳ νὰ ᾖναι ὡς μὴ οὔσα, δυνάμει, καὶ διὰ τοῦτο ἐγείνε βάσις τοῦ προσήκοντος. Τὸ διττόν, τὸ ἀμφιβολικόν τῆς φύσεως αὐτῆς (δηλαδὴ ὡς δυνάμει ὄν) δὲν δύναται ν' ἀποβάλλῃ, ἀλλ' αἰεὶ μένει τὸ δυνατὸν νὰ ἐγερθῆ· ἡ δύναμις αὕτη καθὼς δύναμις δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῆ· αὕτη ἡ δύναμις κατὰ Σχελλιγγιον πρέπει νὰ παρασταθῆ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς τι, ὃ ἀνευ τῆς βουλήσεώς του οὐδὲν ἐστὶν· ἡ δύναμις αὕτη ἔλκει τὴν βούλησιν

εις εαυτήν, ἐστὶν ἡ ἀπατώσα μαγεία, ἧς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐλεύθερος ἐν τῇ βουλήσει αὐτοῦ. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἣτις εἰς τὸ μετέπειτα ὡς ἐχθρὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς Σατανᾶς, γινώσκειται, ἐστὶν ὡς ἡ πρὸς παράβασιν ὠθοῦσα, ὡς ἡ ἀπατηλὴ τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν ἔλκουσα· ὥστε ἡ ἀρχὴ αὕτη φύσει ἐστὶν ἡ εἰς παράβασιν ἀπατώσα χωρὶς αὕτη φύσει νὰ ἦναι κακὴ. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Νέμεσις καὶ ἐστὶν ἐχθρὰ πάση ἀσταθεῖ τύχῃ καὶ φέρει τὰς περιστάσεις, δι' ἃν ἡ εὐτυχία δοκιμάζεται, καὶ εἶναι καταστρεπτικὴ τῆς ἀναξίας τύχης συνεπειὰ νόμου καὶ οὐχὶ συνεπειὰ πτώσεως ἢ κακῆς φύσεως. Ὁ Σατανᾶς ἐστὶν ἡ τὸ κακὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ προαισθανομένη καὶ τῇ τοῦ κακοῦ φανερώσει ἐπιχαίρουσα ἀρχὴ χωρὶς αὕτη νὰ ἦναι κακὴ· ἡ φύσις αὐτῆς ἐστὶ τὸ νὰ θέτῃ τὸ ἀπηγορευμένον δυνατὸν, ἵνα γένηται τὸ καθ' αὐτὸ κακὸν, τὸ ἐν τῷ φρονήματι κείμενον, φανερόν.

Ἐὰν ὁ Σατανᾶς ἦτο αὕτη καθ' αὐτὴν κακὴ φύσις, πῶς ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ἐν τοῖς ἀγγέλοις, πῶς ὁ Θεὸς ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ νὰ δοκιμάσῃ τὸν Ἰώβ; διὰ τί δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπατήσῃ καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον; διὰ τί νὰ μὴ θεωρηθῇ καὶ ἐν ἀρχῇ, ὡς ἐπὶ Ἰώβ, εἰς τὴν θείαν οἰκονομίαν ἀνήκων; Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῷ πρῶτῳ ἀνθρώπῳ ἦτο ὅλως ἐσωτερικὴ, ἐν τῷ ἑαυτῷ αὐτῆς, καὶ παρεστάθη τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι ὡς δυνάμει ὄν, ὃ γίνεται ἐνεργεῖα διὰ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου· ὥστε χωρὶς νὰ πέσῃ ἐστὶ φύσει περασμὸς καὶ ἀπατεῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Θεὸς ἔπρεπε νὰ θέλῃ τοιαύτην ἀρχὴν, διότι θέλει ὅλα νὰ γείνωσι φανερά καὶ νὰ μὴ κρύπτονται ὑπὸ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τεθέντα ἀγαθὰ.

Κατὰ δὲ ἀναφορὰν πρὸς τὸν πειρασμὸν καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ πρῶτου ἀνθρώπου ἡ ἀρχὴ αὕτη παρίσταται ὡς ὁ ἀρχαῖος ὄφις, ὃς τὸν ἄνθρωπον ἀπατᾷ καὶ τὴν οἰκουμένην πλανᾷ (1). Ὁ ὄφις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ἐκείνη ἡ μὴ προσήκουσα ἀρχὴ, ἣτις δύναται νὰ παρασταθῇ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ νὰ ἀπατήσῃ αὐτὸν, ἀρα

(1) Ὁ διάβολος ἀναφέρεται κατὰ Σχελλίγγιον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ὁ Σατανᾶς εἰς τοὺς Ἰουδαίους.

ἐστὶν ὁ Σατανᾶς· κατὰ τοῦτο ὄντως ἦλθεν ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον δι' ἀπάτης τοῦ Σατανᾶ. Ἡ ἀπάτη ἦτο ἐν ταῖς πρώταις δυνάμεσι τῆς μυθολογίας, καὶ κατὰ τὸ βιβλίον τῆς σοφίας ὁ θάνατος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου. Οὗτος ὅμως ὁ φθονὸς ἐστὶν ἡ δυσμένεια τῆς Νεμέσεως μὴ βουλομένης εὐτυχῆ τὸν ἀνάξιον. Ὁ πειρασμὸς προῆλθε δι' ὑψώσεως τῆς ἀρχῆς ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου συνειδῶτος, ὃ αὕτη διὰ τῆς δημιουργίας ἦτο ὑποτελής· ἀμα ὅμως τῷ ἀνθρώπῳ περασταθῆ, δὲν εἶναι πλέον αὐτῷ ὑποτελής.

Ὁ Ἰωάννης (ἐπιστ. 3,8) λέγει, ὅτι ὁ διάβολος ἀπ' ἀρχῆς ἀμαρτάνει, τουτέστιν ἡ φύσις αὐτοῦ ἐστὶ τὸ νὰ ἀμαρτάνῃ, ἀμα κινηθῇ. Ἡ σημασία τοῦ ἀμαρτάνειν ἐστὶν εἰδικὴ καὶ γενικὴ· ἡ εἰδικὴ ἐστὶν ἀμαρτάνειν κυρίως, ἡ δὲ γενικὴ ἐστὶν ἀποτυγχάνειν τοῦ σκοποῦ, καὶ εἰς τοῦτο τὸ νόημα δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη κλίνει φύσει ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ νὰ γείνη πάλιν ἐνεργεῖα· ἐνεργεῖα ὅμως αὕτη νὰ γείνη ἀνευ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται· διὰ τοῦτο ζητεῖ νὰ ἐφελευσῇ αὐτὸν, ἵνα αὐτὴν ὑψώσῃ εἰς ἐνεργεῖαν.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐντός· παρασταθεῖσα ὅμως δὲν μένει ἐντός, καὶ τοῦτό ἐστὶν ἀμαρτάνειν, ἀποτυγχάνειν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ σκοποῦ.

Ὁ Σατανᾶς καλεῖται ἀνθρωποκτόνος ἀπ' ἀρχῆς, τουτέστιν ἀπ' ἀρχῆς ἦτο ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συνειδῶτι ἐπικίνδυνος. Ὁ Ἰωάννης λέγει, ὅτι οὐχ ἔστηκε, διότι ἡ φύσις αὐτοῦ ἐστὶ τὸ νὰ ἦναι τὸ μὴ ὄν· ἡ φύσις αὐτοῦ ἐστὶ τὸ ψεῦδος, ὁ πατήρ τοῦ ψεύδους· ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐγείρει τὴν παράστασιν ὅτι ἐστὶ κύριος τῆς ἀρχῆς, ἐὰν αὐτὴν βοηθήσῃ εἰς ἐνεργεῖαν· πράγματι ὅμως ὁ ἄνθρωπος γίνεται δοῦλος αὐτοῦ. Καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι ὁ Σατανᾶς ἐστὶ τὸ μὴ ὄν· ζητῶν διὰ ψευδοῦς παραστάσεως καὶ ἀπάτης νὰ ἦναι τὸ ὄν· διὰ τοῦτο ἀπατᾷ ἐξ ἀρχῆς, πρὶν ἢ ἔλθῃ εἰς τὸ ἐνεργεῖα ὄν. Ὅταν δ' εἰς ἐνεργεῖαν ἔλθῃ καὶ τὸ συνειδῶς καταλάβῃ, ἔχει 1) σχέσιν πρὸς τὸ ἀνθρωπίνον γένος γενικὴν, καὶ ὡς πρὸς τὴν σχέσιν ταύτην διακρίνονται περιόδοι,

Ὁ χριστιανισμὸς τὸν πρὸ Χριστοῦ χρόνον ἀναγνωρίζει διὰ τὴν χρόνον τῆς κυριαρχίας ταύτης τῆς ἀρχῆς, ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐστὶν ὁ ἀρχὼν τοῦτου τοῦ κόσμου, ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τοῦτου. Ὁ Χριστὸς ἀφῆρεσεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Ὁ χριστιανισμὸς ἀποδίδει καὶ σχέσιν εἰδικὴν πρὸς ἕκαστον ἄνθρωπον. Ἐκαστος ἔπειτα γεννηθεὶς ἐστὶν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦτου τοῦ πνεύματος (κληρονομικὰ ἁμαρτία, φθόνος κτλ.).

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ὡς δυνάς οὐδὲν ἄνευ τοῦ ἀνθρώπου δύναται διὰ τοῦτο ζητεῖ νὰ κινήσῃ αὐτὸν πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐν αὐτῇ δυνάμεων· ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐστὶ τὸ αἶμα τὸν ἀνθρώπινον βίον κινουόν, ἥτις ἄνευ ὃ κόσμος ἤθελεν ὑπνώττει, ἡ ἱστορία νεκρωθῆ· ἡ ἀρχὴ αὕτη παρίσταται ὡς λιμὸς πρὸς πραγματικότητα, ὡς πεινῶν λέων ζητῶν αἶμα, οὐδέποτε ὅμως τὴν χρεῖαν αὐτοῦ ἀναπληρῶν, τὸ νὰ καταστήσῃ τὸ δυνάμει ἐνεργεῖα διὰ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως· διὰ τοῦτο ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου αἶμα πολιορκεῖται, ἐνεδρεῖται ὑπ' αὐτῆς· αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῆς ἱστορίας. Ἡ ἀρχὴ αὕτη μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εὕρισκει ἀνάπαυσιν, ἡρεμίαν.

Ὁ Σατανᾶς ἐστὶν ὁ ἀντικείμενος, ὁ προκαλῶν τὴν ἀντίφασιν, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἐριδος, ὁ γεννήτωρ τοῦ κακοῦ, ἐξ ἑτέρου δ' ὡς μέσον ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐστὶ βουλευτή. Ὁ Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου· περὶ αὐτοῦ λέγει, ὅτι ὁ ἀρχὼν τοῦτου τοῦ κόσμου κέκριται (Ἰωανν. 12, 28), ὅτι θέλει ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐξωσθῆ, ἐν ᾧ ὡς ὀργανικὴ ἀρχὴ ἔμενε, καὶ ὅταν ἐγὼ (λέγει ὁ Χριστὸς) ὑπὲρ τὸν κόσμον ὑψωθῶ, θέλω ἀφαιρῆσαι ἀπὸ τοῦ ἀρχόντου τοῦτου τοῦ κόσμου τὴν δύναμιν.

Ὁ ἀγὼν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοῦ Σατανᾶ δὲν ἦτο, ὡς ἐν τῷ ἐθνισμῷ, ἐξωτερικὸς, ἀλλ' ἐσωτερικὸς. Ὡς ἡ ἁμαρτία, τὸ ψεύδος, ἡ ἀπάτη ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ Σατανᾶ, οὕτω καὶ αἱ νόσοι, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ὕλικῶς, ἀλλ' εἰσὶν αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις ἀμβλείαι, παθητικαί.

Τέλος δὲ ὁ Σατανᾶς παρίσταται προσωπικὸς ἀπέναντι τοῦ Χριστοῦ ὡς προσωπικοῦ.

τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐκλαμβάνει ὁ Σχελλίγγιος ἀντικειμενικῶς

μὲν τὴν αὐτὴν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς, ὑποκειμενικῶς δὲ μετὰ τοῦ Σατανᾶ. Ἐπομένως ὁ Σατανᾶς ἀναίρεται, ἀμα ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἀναίρεθῆ· αἷτιος ὅμως τοῦ Σατανᾶ δὲν εἶναι ὁ Θεός, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, ἀρα ἡ ἀρχὴ αὕτη ὑπάρχει μόνον κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν ὅμως ὁ Σατανᾶς ἦναι ἀρχὴ ἔχουσα τὸ κράτος τοῦ θανάτου, δὲν δύναται νὰ ἦναι δημιουργήμα. (Phil. der Offenb. Vorles. 34).

Τίνες δ' ἐννοοῦνται οἱ ἄγγελοι; ἀνάλογον τῶν ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, δυνάμεων εἰσὶν οἱ ἄγγελοι· ὁ Χριστὸς ὑψώθη ὑπὲρ πάντα σημαίνει, ὅτι ἐστὶ κύριος αὐτῶν, πρὸ αὐτῶν.

Κατὰ τὴν Γραφὴν οἱ ἄγγελοι εἰσὶ δυνάμεις, ἡ δημιουργία προηγεῖται τῶν ἀγγέλων, ἐστὶν ὑπόθεσις αὐτῶν. Ἐκ τοῦτου ὅμως δὲν ἔπεται, ὅτι οὗτοι εἰσὶ δημιουργήματα, διότι δημιουργήμα ἐστὶ συγκεκριμένον.

Ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἡ ἀνακεφαλαίωσις πάντων· διὰ τῆς ἐνοχῆς τοῦ ὅμως ἡ ἀνακεφαλαίωσις ἀπώλετο καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ θέλει πάλιν ἀντικατασταθῆ· διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. Μετὰ τῆς δημιουργίας προῆλθε καὶ πλῆθος δυνάμεων, αἵτινες ἔμειναν δυνάμεις καὶ ἐνεργεῖαι δὲν ἐγείναν. Πρὸ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑψοῦνται ὅλαι αἱ δυνάμεις, ὑφ' ὧν τὴν ἐξουσίαν πίπτει ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἤρχε πρότερον.

Αἱ διὰ τῆς δημιουργίας τεθεῖσαι δυνάμεις, καθ' ὅσον ἔμειναν δυνάμεις, ἦσαν ἀγαθαί· ἀμα ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐνότητα ἐχώρισε, αὗται προέρχονται μετὰ δυνάμεως, ἣν δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχωσι, καὶ φθίνονται ὡς πνεύματα κακά· ἀμα δ' ἐξέλθωσι, δὲν εἶναι πλέον δημιουργήματα.

Οἱ κακοὶ ἄγγελοι εἰσὶ δυνάμεις μὴ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν πλέον ἱστάμεναι, ὑφ' ἣν ἦσαν διατεταγμένοι.

Οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι εἰσὶ δυνάμεις ἐπίσης, αἵτινες ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐνεργεῖαι, διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ὅμως ἐνοχῆς δυνάμεις διέμειναν· ἐπίσης δὲ οὐδ' οἱ ἄγγελοι (ἀγαθοὶ) ὡς δυνάμεις ἀπλάτ εἰσὶ δημιουργήματα. Οἱ ἄγγελοι εἰσὶ δυνάμεις ὑπηρετικαὶ τῆς θείας βουλήσεως, κακοὶ δὲ οἱ ἐναντιούμενοι αὐτῇ· κακοὶ ὅμως ἐγείναν διὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ συνεπεία τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἕκαστον ἐν μετέσθῃ, ἔχει ἕκαστον τὸν ἴδιον ἄγγελον αὐτοῦ ἐκτὸς ἑαυτοῦ· ὡς ὅσα ὄντα, τόσοι ἄγγελοι· καὶ τῶν ἐθνῶν ἕκαστον ὡς ἐν παριστάμενον ἔχει τὸν ἄγγελον αὐτοῦ.

Πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι ἦσαν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, καὶ δι' αὐτῶν ὁ Θεὸς ὠμίλει τοῖς ἀνθρώποις.

Ἡ γνῶσις τῆς συνεχείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ὑψοῖ τὸν ἀνθρώπον ὑπὲρ τὸν κόσμον καὶ τὴν φύσιν καὶ συνδέει μετὰ τοῦ πνευματικοῦ· διὰ τοῦτο καὶ ἡ πίστις περὶ τὸν πνευματικὸν κόσμον λαμπρύνει τὸν νοῦν καὶ ἀγιάζει τὴν καρδίαν.

Τὸ Εὐαγγέλιόν ἐστὶν ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας.

Ἐνταῦθα γίνεται ἡ μετάβασις ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας (τῆς ἱεράς) εἰς τὴν ἐξωτερικὴν (κοσμικὴν) διὰ τῆς ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἐνεπιστεύθη ὁ Χριστὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ· ἄρα τὸ ἀντικείμενον ἐστὶν ἡ ἱστορία τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας.

Εἰς τί ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ἡ πρόοδος τοῦ χριστιανισμοῦ; αὕτη ὑφίστατο κατὰ Σχελλίγγιον 1) ἐν τῇ ἐξαπλώσει τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, καὶ 2) ἐν τῇ ἐσωτερικῇ αὐξήσει αὐτοῦ, ἰδίως ἐν τῇ αὐξήσει τῆς χριστιανικῆς γνώσεως. Ἄλλην βᾶσιν, παρ' ἐκείνην, ἣν ἔθεσεν ὁ Χριστὸς, οὐδεὶς νὰ ἰδρῶση δύναται.

Ἐπὶ τῆς βᾶσεως, ἣν ὁ Χριστὸς ἔθεσεν, ἔπρεπε νὰ ἐπαικαδομηθῇ καὶ νὰ αὐξήσῃ.

Ἡ γνῶσις, ἣτις ἔπρεπε ν' αὐξήσῃ, ἔπρεπε δυνατὴ νὰ ἴηται ἐν ἅπασιν τοῖς χρόνοις καὶ τόποις, καθόλου ἀνθρωπίνῃ καὶ διὰ τοῦτο ἐλευθέρῃ ἐπιστημονικῇ γνῶσις.

Κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν ἡ ἰσχύς τῆς ἐλευθέρως γνώσεως ὑπῆρξε μεγάλη, μετὰ δὲ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν ἀδυναμία οὐ μικρὰ, καὶ κατὰ τὴν τῶν πατέρων ἔτι μεγαλειτέρα.

Τοῦτο τὸ φαινόμενον ὁμοίως κατὰ Σχελλίγγιον δείκνυσιν, ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν ἐτρέπη εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ ἱστορικὴ ἐκκλησία ἀρχεται ἀφ' οὗ ἔγεινε ὕψησκεία παγκόσμιος. Ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐκκλησίᾳ ὑπάρχει σειρά ἐποχῶν. Τὰς δὲ ἐποχὰς ὥρισεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς.

Ὁ Χριστὸς διακρίνει τὸν Πέτρον, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην. Ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ Πέτρος ἔθεωρεῖτο ὁ πρῶτος· αὐτὸν ὠνόμασε πέτραν, ἐφ' ἧς οἰκοδομήσει τὴν ἐκκλησίαν του. Ἐκ τούτου δείκνυται, ὅτι ὁ Πέτρος δὲν εἶναι ἡ μόνη κεφαλὴ, ὡς ὁ πάπας ἐκλαμβάνεται. Τὸ θεμέλιον ὁμοίως δὲν ἀποκλείει ἄλλην, νέαν ἀρχήν.

Τὴν νέαν ταύτην ἀρχὴν ἀντιπροσωπεύει ὁ Παῦλος, ὁ ἀντικαταστήσας τὸν Ἰάκωβον· ἄρα ὁ Παῦλος ἐστὶν ὁ δεῦτερος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ τρίτος.

Ὁ Πέτρος ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον τὸ στάσιμον, τὸ οὐσιώδες τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Παῦλος ἐστὶν ἡ κινητικὴ ἀρχή, ἡ τῆς ἀναπτύξεως, τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὁ δὲ Ἰωάννης ἐστὶν ὁ ἀπὸστολος τοῦ μέλλοντος· ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ Πέτρος ἐστὶ τὸ σῶμα, ὁ Παῦλος τὸ πνεῦμα.

Ἡ τρις ἀρνησις τοῦ Πέτρου ἀνεφέρετο εἰς τὰ τρία ἁμαρτήματα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἑδρας, εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ ὅτι ἔγεινεν ὄργανον πολιτικῶν καταχρήσεων, καὶ ὅτι ἐμυδενίσθη ἐνώπιον τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας· ἡ δὲ μάχαιρα, ἣν ἔσυρεν, ἀνεφέρετο εἰς τὴν αἱματοχυσίαν διαρκέσασαν μέχρι τοῦ 13ου αἰῶνος κατὰ τῶν Βωγομύλων καὶ ἄλλων.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Πέτρου ἔχει τὸ πρότερον μόνον· ἡ τοῦ Παύλου ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτῇ.

Ἡ νέα τοῦ Παύλου ἀρχὴ ἔφερε σχίσμα μὴ ἀποβλέπον εἰς ἀναίρεσιν τῆς βᾶσεως, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ οἰκοδομηθῇ ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀμφότεραι μείνωσι μίᾳ ἐκκλησίᾳ, ὡς ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος εἰσιν ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ νέα αὕτη ἐκκλησία ἐγεννήθη ἐν Γερμανίᾳ, διότι ὁ χριστιανισμὸς φαίνεται αὐτῇ συμφυῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἠδύνατο μόνον ἐν αὐτῇ νὰ ἀναπτυχθῇ.

Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀντιθετὸς τῇ Ῥωμαϊκῇ, διότι ἔχει τὰς αὐτὰς ἀξιώσεις, αἷ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναπτύξῃ ἕνεκα τῶν περιστάσεων, διότι ὁ Μωαμεθανισμὸς ἐκόλυσε τὴν πρόοδόν της, εἰ καὶ εἰς τὸ μετέπειτα διεσώθη κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Παύλου ὑποθέτει τὴν τοῦ Πέτρου καὶ πρὸς αὐτὴν διέμεινεν ἀντίθετος· ἡ ἐκκλησία αὕτη οὐπω ἐτελειοποιήθη, ἡ τελειοποίησις ὅμως αὐτῆς ἐλπίζεται. Ὅταν δὲ τελειοποιηθῇ, θέλει παύσει ἡ ἀντίθεσις, ὅταν δὲ παύσῃ, ἐλεύσεται ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου.

Ἐὰν ὁ Πέτρος ἐκληθῇ ὁ ἀπόστολος τοῦ πατρὸς καὶ ὁ Παῦλος τοῦ υἱοῦ, πρέπει ὁ Ἰωάννης νὰ θεωρηθῇ ὁ ἀπόστολος τῆς μελλούσης ἐκκλησίας, τῆς ἀληθοῦς καθολικῆς, τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, ὅπου ἔσται μία ποιμνὴ, εἰς ποιμήν.

Ἡ ἐκκλησία, ἡ ἐνοῦσα τὴν τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου θέλει κτισθῆ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου· καὶ αὕτη ἡ μία καὶ μόνη τῶν τριῶν ἀποστόλων ἐκκλησία ἔσται τὸ ἀληθὲς πάνθεον τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας· μία ἔσται ποιμνὴ, εἰς ποιμήν.

Ὁ Σχελλίγγιος οὔτε περὶ φιλοσοφίας τῆς φύσεως οὔτε περὶ φιλοσοφίας τῆς τέχνης, οὔτε περὶ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δικαίου, οὔτε περὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ἰδίως ἐπραγματεύθη, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπισφραγίζει τὸ νέον σύστημα αὐτοῦ.

Ἐποπτεύοντες τὸ νεώτερον σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος βουλόμενος νὰ διακρίνῃ τὴν νέαν αὐτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ τῆς προτέρας ἐγείρει τὸ ζήτημα, τί ἔστι τὸ ἐκ τῶν προτέρων γνωσκόμενον ἐν παντὶ ὄντι; Ἦν ὁ λόγος ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἐκλαμβάνει ἐξ ὑποκειμένου, δύναμιν γνωστικὴν, ὡς ὁ Κάντιος, ἀλλ' ἀντικείμενον καὶ τὴν αὐτὴν τῇ δυνάμει τῶν ὄντων, καὶ διὰ τοῦτο ὡς τὴν ἀπειρον δύναμιν τῆς γνώσεως· ἐν παντὶ δὲ ὄντι, πραγματικῶς, διακρίνει δύο τινὰ, τὸ ὅτι καὶ τὸ τί, καὶ τὸ μὲν ὅτι γινώσκειται διὰ τῆς πείρας, τὸ δὲ τί διὰ τοῦ λόγου.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ τί θεωρεῖ ὡς ἄμεσον τοῦ λόγου περιεχόμενον, δὲν ἐκλαμβάνει τὴν γνώσιν τοῦ τί ἐνεργεία, ἀλλὰ δυνάμει ἔμφυτον· ἅμα ὅμως ἡ ἀπειρος αὕτη δύναμις, τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως, τὸ ἄμεσον πρότερον, ἡ ἄμεσος τοῦ ὄντος ἐννοία, νοηθῇ, μεταβαίνει ἀμέσως εἰς τὸ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὄν, διότι αὕτη ἔστιν ἡ ἐννοία τοῦ ὄντος.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὅτι ἔστι δεδομένον, ὡς καὶ τὸ ὕψιστον ἐπίσης,

δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων, ἐκ τοῦ νοεῖν, νὰ ἀποδειχθῇ, διότι ἐξ αὐτοῦ ἀποδείκνυται τὸ τί, τὸ δυνάμει, ἡ ἐννοία. Ἐπειδὴ τὸ τί, ἡ ἐννοία, γινώσκειται διὰ τοῦ λόγου, τὸ δὲ ὅτι, ἡ ὑπαρξίς, διὰ τῆς παραστάσεως, ἔχουσι παράστασις καὶ νοεῖν τὸν αὐτὸν λόγον, ὃν ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπαρξίς· ἀρα καὶ ὁ Σχελλίγγιος χωρῖσας, ὡς ὁ Κάντιος, τὸ ἐκ τῶν προτέρων καὶ τὸ ἐκ τῶν ὑστέρων, τὴν ἐννοίαν καὶ τὴν ὑπαρξίν, δὲν παραδέχεται, ὡς τὰ ἐπιτασυστήματα, μετάβασιν ἐκ τῆς ἐννοίας εἰς τὴν ὑπαρξίν, ἀλλὰ τὴν ἀπειρον τοῦ ὄντος δύναμιν ἐκλαμβάνει ἔμφυτον τοῦ λόγου περιεχόμενον, ἰδέαν ἀπλῆν, εἰς ἣν τρεπόμενος ὁ λόγος ἀποκαλύπτει ἐν αὐτῇ τὴν κινητικὴν φύσιν, δι' ἧς δίδεται ἡ μετάβασις εἰς τὴν πραγματικὴν γνώσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λόγος εἶναι ἀκίνητος, φανερόν εἶναι, ὅτι ἐκλαμβάνων αὐτὸν ἀρχὴν τῆς κινήσεως συγγέει τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐκ τῆς δυνάμει εἰς τὴν ἐνεργεία γνώσιν μετάβασις, ὡς καὶ πᾶσα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ πρόδος, διότι αὐτὰ ὑποθέτουσι τὴν κίνησιν, εἰσὶν ἀδικαιολόγητοι.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῷ προτέρῳ συστήματι αὐτοῦ ὑπέθετεν ἐν ὄν, ὃ ἐξ ἀντικειμένου μὲν παρίστατο ὡς ζωὴ φυσικὴ, ἐξ ὑποκειμένου δὲ λόγος, τουτέστιν εἰς ἑαυτὸ ἐπανελθόν. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη ἀναιρεῖ τὸ πραγματικόν, διότι ἀναιρεῖ τὴν βᾶσιν αὐτοῦ τουτέστι τὸ φυσικόν· οὕτω δὲ καὶ ἐν τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ μίαν μόνην ἀρχὴν ὑποθέτων ἀναιρεῖ τὸ πραγματικόν ὡς ἐν αὐτῷ συγγέων τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὴν κίνησιν.

Ἐὰν ὅμως μία ἀρχὴ ὑποτεθῇ, ἡ κατὰ τὸν λόγον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει, οὐκ ἔτιτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ κίνησις, ἡ λογικὴ φιλοσοφία νὰ προσδεύσῃ ἐν τῇ ἰδέᾳ, καὶ ἀνευ τῆς κατὰ τὴν ὕλην νὰ προέλθῃ κόσμος πραγματικός· διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ αἱ ἀρχαὶ δὲν διεκρίθησαν προῆλθε σύγχυσις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ὡς ἐν τῇ τοῦ Σχελλίγγιου.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ εὔρεν ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις, καὶ τὴν μεταβατικὴν, ἣν ὀνομάζει δυνάμει ὄν καὶ μὴ ὄν, καὶ τὴν ἀμετάβατον, ἣτις ἔμεινεν ἐν τῷ λόγῳ ἀφαιρεθείσης

τῆς μεταβατικῆς ἀπὸ τῆς ἀμεταβάτου, ἣν ἀποκαλεῖ ὄν καθαρὸν καὶ ὄντως ὄν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λογικὴ φιλοσοφία, λέγει, δι' ἀφαιρέσεως ἀπὸ πάντων, τουτέστιν ἀποθετικῶς, ἔρχεται εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, τὸ ἀμετάβατον, τὸ ὄντως ὄν, ὅπερ καταλείπει ἀγνώριστον, ὀνομάζεται ὑπὸ Σχελλίγγιου ἀποθετικῆ.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος προτίθεται τοῦτο τὸ ὄν τὸ ἀμετάβατον, τὸ ἀγνώριστον, νὰ καταστήσῃ γνωριστὸν καὶ ἀρχὴν, καὶ ἀπ' αὐτῆς νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν πραγματικόν, τὸν προσωπικόν θεόν, τουτέστιν ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως, τῆς ὑπερβατικότητος, εἰς τὴν ἔννοιαν, τὴν ἐμμονότητα, ὀνομάζει τὴν νέαν αὐτοῦ φιλοσοφίαν θετικὴν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀποδείξῃ, ὡς ἔδει, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ κενόν ἐστὶ τὸ πραγματικόν, τὸ ὄντως ὄν! Κίς δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς θετικῆς φιλοσοφίας ἔρχεται τις, λέγει, δι' ἐπαγωγῆς, ἐκ τῆς πείρας καὶ ἐκ τοῦ νοεῖν, ὡς ὁ Πλάτων· ἵνα δὲ ὁ Σχελλίγγιος ἔλθῃ εἰς τὸ ὄν, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, κατέστησε τὰς δυνάμεις ἀνομοίους, δηλαδὴ θεωρήσας τὸ ἐν τῷ ὄντι ὑποκείμενον μεταβαῖνον εἰς τὸ ὄν διὰ δὲ τῆς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς ἀντικείμενον παύει τὸ ὑποκείμενον ὄν ὑποκείμενον· ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ἀντικείμενον γινόμενον ὑποκείμενον παύει ὄν ἀντικείμενον, καὶ τὸ συναμφότερον ἀποκλειόμενον τίθεται ὡς τρίτον, καθ' αὐτό· ὡς τὰ τρία τιθέμενα μετὰ στερήσεως, λέγει, ἐκλαμβάνονται ὡς στοιχεῖα, ὕλη τοῦ ὄντος. Τὸ δὲ ὄν μετὰ στερήσεως δυνάμεως δὲν δύναται νὰ ᾔηται δύναμις, ἀλλ' ἐνέργεια ἄνευ οὐσίας, δυνάμεως, ιδέας· ἐὰν δὲ ᾔηται τὸ κενόν, τὸ δὲ κενόν ἀόριστον, τὸ δὲ ἀόριστον τὸ δυνάμει ὄν, ἔπεται, ὅτι τὸ κενόν δὲν δύναται νὰ ᾔηται ἐνέργεια (Ἄριστ. φυσ. ἀκρ. ἐν οἰκ. τόπ.). Κατὰ Σχελλίγγιον ὅμως ἡ ἐνέργεια δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ πείρᾳ. Ἐν ᾧ λοιπὸν ἡ ἀποθετικὴ φιλοσοφία ἔχει ἀρχὴν τὸ τί, τὴν δύναμιν καὶ τέλος τὸ ὅτι, τὴν ἐνέργειαν, ἔχει ἡ τοῦ Σχελλίγγιου θετικὴ ἀρχὴν τὸ ὅτι, τὴν ἐνέργειαν, τουτέστι τὸ καθαρὸν ὄν, τὴν ὑπαρξίν, τέλος δὲ τὸ τί, τὴν δύναμιν, τὴν ἔννοιαν, τὸν πραγματικόν, τὸν προσωπικόν θεόν· διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος, τῷ Καντίῳ ἐπόμενος, κατέστησε τὸ ὑπερβατικόν, τὴν ἔννοιαν τοῦ καθαροῦ ὄντος, ἀρχὴν, τὸ δὲ ἔμμονον, τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπερβατικού

του, τέλος· καὶ ἐπειδὴ τὸ σύστημα τοῦτο ἐξηγεῖ, λέγει, τὴν ὑπαρξίν, τὸ πραγματικόν, ἐκλήθη διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτοῦ θετικόν.

Τὸ καθαρὸν τοῦτο ὄν, τὸ τέλος τῆς λογικῆς φιλοσοφίας, ἐστὶ κατὰ Σχελλίγγιον, ὡς ἐλέχθη, τὸ ἀπολύτως πρότερον, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς θετικῆς αὐτοῦ φιλοσοφίας. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δὲν εἶναι ὄν προσωπικόν, φανερόν εἶναι ὅτι ἀρχὴ τῆς νέας τοῦ Σχελλίγγιου φιλοσοφίας δὲν εἶναι ὁ προσωπικὸς θεός, ὡς πολλοὶ οὐκ ὀρθῶς ὑπέλαβον, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν, τὸ κενόν, τὸ ἄνουν, τὸ νεκρόν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ νοεῖν δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἐν ἀφαιρέσει, καταβαίνει ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὰ ὄντα. Πῶς ὅμως μεταβαίνει;

Ὁ Σχελλίγγιος ποιῶν τὴν μετάβασιν δι' ἀντιστροφῆς καὶ μὴ θεωρῶν συνέπειαν ἀναγκαιότητος, ἀλλὰ πράξεως ἐλευθέρας ἐκλαμβάνει τὸ ὄν αὐτὸ ἐμπειρικόν, ὡς τοιοῦτον δὲ ἐκ τῶν ὑστέρων γνωριστὸν, ζητῶν νὰ ἀποδείξῃ αὐτὸ θεόν· διὰ τοῦτο ἀρχὴ τῆς νέας φιλοσοφίας αὐτοῦ, τῆς καλουμένης θετικῆς, δὲν εἶναι ὁ προσωπικὸς θεός, ἀλλὰ τὸ καθαρὸν ὄν. Ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ὄν ἐκλαμβάνει ὡς τὸ ἀπολύτως πρότερον, λέγει, ὅτι δὲν γινώσκεται ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων· διότι, ἐὰν λεχθῆ, ὅτι ὁ κόσμος γινώσκεται ἐκ τῶν προτέρων, τοῦτο σημαίνει, ὅτι γινώσκεται ἐκ τῶν ἀρχῶν, διότι αὐταὶ προηγούνται αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ τὸ καθαρὸν ὄν ἀποκλείει πᾶσαν ιδέαν, ὁ δὲ λόγος δύναται νὰ θέσῃ αὐτὸ ὡς ἀπόλυτον ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ὀνομάζει αὐτὸ ὁ Σχελλίγγιος ἀπρονόητον, ὡς ὄν δηλαδὴ πρὸ καὶ ἐπέκεινα τοῦ νοεῖν.

Τοῦτο τὸ ὄν δὲν θεωρεῖ ὁ Σχελλίγγιος κατηγορούμενον, ἀλλ' ὑποκείμενον· ὁ Σχελλίγγιος ὅμως ὑποθέτων τὸ ὑποκείμενον, ἄνευ κατηγορουμένου δὲν ἰσχυρίζεται ὀρθῶς, διότι τὸ ὑποκείμενον ἐστὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ κατηγορούμενον· ἐὰν λ. χ. ᾔηται τὸ κατηγορούμενον ἀναγκαῖον, πρέπει νὰ ᾔηται καὶ τὸ ὑποκείμενον· ὡς τὸ ὑποκείμενον ἐρίζεται ἐκ τοῦ κατηγορουμένου· ὅτι δὲ ὑπάρχουσιν ἀναγκαῖα κατηγορούμενα, τοῦτο ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι, εἰ δὲν ὑπῆρχον, θὰ ἀνηρεῖτο τὸ νοεῖν. Ὁ δὲ σύνδεσμος δηλοῖ, ὅτι τὸ κατηγορούμενον ἀναφέρεται ἀναγκαιῶς ἢ οὐ εἰς τὸ ὑποκείμενον· ἡ νόησις ὅμως δὲν εἶναι, ὡς ὑποτίθεται καὶ παρὰ Σχελλίγγι-

γίου, γνώσις ἀπλῶς, διότι ἡ μὲν νόησις ὑποθέτει μόνον τὸ κατηγορούμενον, ἡ δὲ γνώσις καὶ τὴν ἀναφορὰν τοῦ κατηγορουμένου εἰς τὸ ὑποκείμενον· διὰ τοῦτο καὶ ἡ νεωτέρα φιλοσοφία τοῦ Σχελλιγγίου δὲν φέρει εἰς γνώσιν κυρίως, ἀλλὰ μόνον εἰς νόησιν.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σχελλιγγίος ὑπέλαβε τὴν γνώσιν τοῦ ὅτι προτέρα καὶ ἀνωτέρα τῆς τοῦ τί, ὑπέλαβε καὶ τὴν βούλησιν, ἐπομένως καὶ τὴν πράξιν τοῦ λόγου ἀνωτέρας. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δεικνύεται σύγχυσις ἀρχῶν. Ἐὰν ὅμως ἀληθῆς γνώσις ἦτο ἡ τοῦ ὅτι καὶ οὐχὶ ἡ τοῦ τί, τοῦ αἰτίου, ἡ δόξα θὰ ἦτο ἀνωτέρα τῆς ἐπιστήμης, διότι τὸ ὅτι γινώσκοντες κατὰ Ἀριστοτέλη δοξάζομεν ἀπλῶς, τὸ δὲ τί ἐπιστάμενοι, τὸ αἴτιον, γινώσκομεν ἐπισταμένως. Τὴν περὶ γνώσεως θεωρίαν αὐτοῦ ὁ Σχελλιγγίος ἐξέθετο καὶ ἐν τῷ ὑπερβατικῷ ἰδανισμῷ· ἡ θεωρία ὅμως αὕτη καὶ ἐν τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ συγχέουσα τὰς ἀρχὰς συγχέει καὶ τὰς γνωστικὰς δυνάμεις, διότι, ἐὰν φέρ' εἰπεῖν ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἐποπτεία, (ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον) ὡς λέγει, ἦναι ἐν τῇ κρίσει ἐν ἐνόητι διεστῶσαι, ἐποπτεία δὲν εἶναι δυνατὴ ἀνευ συνυπάρξεως ἀρχῶν, οὐδὲ κρίσις, οὐδὲ διάκρισις, οὐδὲ αὐτοσυνειδὸς, οὐδὲ ἀφαίρεσις, δηλοῦσα χωρισμὸν, ἐπομένως ὑπεροχὴν τῆς ἀνωτέρας καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ταυτέστι σχέσιν καὶ ἐπομένως συνυπάρξιν ἀρχῶν. Ἐὰν αἰτία τῆς κρίσεως καὶ διακρίσεως δὲν φαίνεται ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ, ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν κίνησιν, φανερόν ὅτι αὕτη ἐστὶν ἀπὸ τῆς γνώσεως ἀχώριστος· ἐὰν δὲ πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεως αἰτῆται ἀρχὴ καταφάσκουσα ἢ ἀποφάσκουσα, αὕτη δὲ ἦναι ἡ κατὰ τὴν κίνησιν, ταυτέστιν ἡ βούλησις, ἦν καὶ ὁ Κάντιος ὑπέλαβεν εἰς τὴν κρίσιν ἀντίστοιχον, καὶ ὁ Σχελλιγγίος, καὶ ὁ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν διάνοιαν, ἐπιταί, ὅτι ὁ λόγος μόνος δὲν εἶναι ἰκανὸς τοῦ νὰ παραγάγῃ τὴν κρίσιν καὶ τὴν διάκρισιν. Ἐὰν ἀλήθεια ἐκ τοῦ λόγου τῆς βουλήσεως προηγουμένου προέρχεται, ἐκ δὲ τῆς λόγου ἐστερημένης βουλήσεως, καταφασκαύσης ἢ ἀποφασκαύσης, ἀπάτη, φανερόν εἶναι ὅτι ἡ μὲν ἀλήθεια δεικνύσιν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς ἀλογίας, ἡ δὲ ἀπάτη ἐξάρτησιν ἐξ αὐτῆς, ἐπομένως καὶ ἐν τῇ γνώσει δεικνύεται σχέσις ἀρχῶν, καὶ ἐπομένως ἀρχαὶ διάφοροι συν-

υπάρχουσιν, ἄλλως τε οὔτε πρόδος ἐν τῇ γνώσει θὰ ἐφαίνετο, οὔτε κλίσις, οὔτε διαφορὰ γνώσεων καὶ γνωστικῶν δυνάμεων.

Ἐὰν ὁ Σχελλιγγίος ἐγνώριζε τὰς ἀρχὰς, καὶ οὐχὶ μόνον μίαν, θὰ ἐγνώριζε διαφορὰν ἀρχῶν καὶ γνωστικῶν δυνάμεων καὶ ἐπομένως πολλὰ δὲν θὰ ἐξήγει, ὅπως ἐξήγησε· διότι καὶ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις, βούλησις, νοῦς, καὶ αὐταὶ αἱ παρεκτροπαί, οἷον μανία, βλακεία καὶ ἄλλα ὑποθέτουσι σχέσιν, αὕτη δὲ διαφορὰν ἀρχῶν καὶ ἐπομένως ἀρχὰς διαφόρους· ἐὰν ὅμως ὁ νοῦς ἦτο οὐσία ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς βουλήσεως, ὡς ὁ Σχελλιγγίος ὑποθέτει, οὐδὲ τὸ θεωρητικὸν θὰ διεκρίνετο τοῦ πρακτικοῦ. Ὁ νοῦς φαίνεται κραταῖος, ποιητικὸς, οὐχὶ διότι ἐστὶ χωριστὸς ἀπὸ τῆς ὕλης, ἀλλὰ διότι ἔχει ταύτην καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις ὑποτελεῖς (1)· τοῦτο δ' ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν τῇ παθήσει, ταῖς ψυχικαῖς παρεκτροπαῖς καὶ τῇ γνώσει ὑποτίθεται σχέσις ἀρχῶν καὶ ἐπομένως ἀρχαὶ διάφοροι.

Ὁ Σχελλιγγίος ἀναχωρῶν ἀπὸ τοῦ καθαροῦ ὄντος, τοῦ κενοῦ ἐννοίας, ὡς ἀρχῆς τῆς αὐτοῦ φιλοσοφίας, ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι τοῦτό ἐστιν αὐτὸς ὁ Θεός. Ἐπειδὴ ἡ παράστασις αὕτη τοῦ Σχελλιγγίου ὑποθέτει τὸν Θεὸν μεταβαλλόμενον καὶ καθιστᾷ αὐτὸν μηδὲν, διότι πραγματικὸν παράγεται οὐδὲν, ὠνόμασεν ὁ Πάδερρος τὴν παράστασιν ταύτην τοῦ Σχελλιγγίου δικαίως τερατώδη καὶ ἡμαρτημένην, διότι ὁ Θεὸς ὡς αἴτιος δὲν δύναται ἀληθῶς νὰ ἦναι δύναμις, ἐπομένως οὐδὲ μεθίσταται, ἀλλ' ἐστὶ καὶ μένει αἰεὶ ὁ αὐτὸς, διότι ἐστὶν αἰδῖος.

Ἐπειδὴ τὸ ὄν τοῦτο, ὃ νοεῖται πρὸ καὶ ἐπέκεινα τοῦ ὄντος, ὑποτίθεται ἀναφορὰν ἔχον πρὸς τὸ ὄν, ἐρίζεται ὑπὸ τοῦ Σχελλιγγίου ὡς ἀόριστον, ὡς οὔπω ὄν, ἐσόμενον, δυνάμει ὄν καὶ διὰ τοῦτο μεταβαλλόμενον.

Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο τὸ ὄν, τὸ ἐσόμενον, ἐστὶν ἀόριστον, ἐρίζει αὐτὸ ἐν πρώτῳ τόπῳ, κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ ὄν, ὡς τὸ ἀμέσως δυνάμει ὄν, ὡς ἄμεσον σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ ὄν· ἡ δὲ ἀπωτέρα σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ὄν ἐστὶ κατὰ Σχελλιγγίον ἔρμεσος.

(1) Ἀριστ. ψυχ. III, 1 ἀνάγκη ἀρχ, ἐπεὶ πάντα νοεῖ, ἀμειγρὴ εἶναι, ἐκπερ φησὶν Ἀναξίπορος ἕνα κρατῆ, τοῦτο δὲ ἐστὶν ἕνα γνωρίζη.

Ἐάν τὸ ἔχον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ ὄν ἦναι, λέγει, τὸ δυνάμει ὄν, ἐστὶν ἀντιθέτως τὸ τούτου ἐναντίον τὸ μὴ δυνάμει ὄν, τὸ δὲ μὴ δυνάμει ὄν, τὸ ἐστερημένον δυνάμει, ἐστὶ τὸ καθαρὸν ὄν. Ἐπειδὴ δ' ἀμφότερα ὡς πρὸς τὸ ἐνεργεῖα ὄν εἰσι μηδὲν, τεκμαίρεται, ὅτι τὸ ἐσόμενον ὄν ἐν πρώτῳ τόπῳ τὸ δυνάμει ὄν ἐστὶν ἐν δευτέρῳ τὸ καθαρὸν ὄν· ἐπομένως δ' οὐδεσμος (ἐστὶ) σημαίνει ταυτότητα τοῦ ἄμεσως δυνάμει ὄντος καὶ τοῦ καθαρῶ ὄντος. Τὴν δὲ ταυτότητα ταύτην ἐκλαμβάνει οὐσιώδη, τουτέστιν ὡς τὴν ὅλην οὐσίαν, τὸ ὅλον ὑποκείμενον, ὅπερ ἐστὶ τὸ δυνάμει ὄν, καὶ τὴν ὅλην οὐσίαν τὸ καθαρὸν ὄν, ἕκαστόν ἐστιν αὐτὸ τὸ ὄν, τὸ ἐν, ὅπερ ἐστὶ τὸ ὅλον. Τὸ ἐν ὡς τὸ καθαρὸν ὄν γίνεται κάτοχον ἑαυτοῦ ὡς δυνάμει ὄντος καὶ ἐλευθεροῦται ἀπ' αὐτοῦ. Τὸ ἐν ὡς δυνάμει ὄν ἔχει ἑαυτὸ ὡς καθαρὸν ὄν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του. Τὸ ἐν ὡς τὸ καθαρὸν ὄν ἔχει ἑαυτὸ ὡς δυνάμει ὄν ὑποκείμενον αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οὐδέτερον δύναται, λέγει, νὰ θεωρησῆ ὡς τὸ ἑαυτοῦ ἕνεκα ὄν, ὡς τὸ προσῆκον, ὡς τὸ τρίτον, τὸ ἐσόμενον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἕνεκα ἑαυτοῦ, τὸ δὲ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν ἐστὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἕτερον, ἐλευθεροῦται ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν νομομερειῶν ὡς ὑποθέτον, ὡς ὄν, ἀμφότερα, ὡς μήτε τὸ καθαρὸν ὄν ἀποκλειῖον μήτε τὸ δυνάμει ὄν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὄντως ἐλεύθερον ἀμφοτέρων· ὥστε τὸ τρίτον περιέχει ἀμφότερα, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀπολέσῃ τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον, τουτέστιν ἑαυτὸ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι εἰμὴ τρίτος διορισμός· μετὰ τῶν τριῶν τούτων ὅμως διορισμῶν δὲν θέτει τρία ὄντα αὐτὰ καθ' αὐτὰ, ἀλλὰ μόνον ἐν τριπλοῦν ὄν, ἐν ὄν ἔχον τρεῖς διορισμούς· τὸ ἐν ἐστὶν ὁλότης· τὸ ἐσόμενόν ἐστὶν ὁλότης, ἕκαστόν ἐστὶν ἐν τῷ ἑτέρῳ, τὸ ὅλον.

Ἐάν τοιαύτη ἐνόησις, λέγει, μόνον ἐν πνεύματι δύναται νὰ νοηθῆ, ἐστὶ τὸ ἐσόμενον πνεῦμα.

Τὸ δὲ πνεῦμα δ' Σχελλίγγιος ἐκλαμβάνει πρότερον τῶν διορισμῶν, τῶν δυνάμεων. Τοῦτο δ' Σχελλίγγιος θεωρεῖ τὸ πρότερον, τὰς δὲ δυνάμεις αὐτοῦ ὑστερον, διορισμούς· ἐμμόνους τοῦ πνεύματος καὶ τὰς αὐτὰς τῷ πνεύματι.

Τὸ τέλειον ὅμως πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι μόνον

τὸ ἐν ἑαυτῷ, οὐδὲ τὸ δι' ἑαυτὸ, ἀλλὰ τὸ ἐν ἑαυτῷ=δι' ἑαυτὸ, τὸ παρ' ἑαυτῷ, τὸ κάτοχον ἑαυτοῦ, τὸ ἐλεύθερον ἀπὸ παντός εἶδους, τὸ ἀπολύτως ἐλεύθερον. Τὸ τέλειον ὅμως πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον δὲν εἶναι τέταρτον, ἀλλ' αὐτὰ αἱ τρεῖς μορφαὶ φύσει, τὸ πᾶν=ἐν, τὸ μόνον ἢ ὁ μόνος.

Τὸ τέλειον πνεῦμά ἐστὶν ἀπόλυτος πραγματικότης, οὐ οὐδεμία δύναμις προηγείται, διότι πραγματικόν, πρωτότυπον, λέγει, ἐκλαμβάνεται τὸ παντὸς δυνατοῦ προηγούμενον· ὑποθέτει δὲ ὅτι τούτῳ, ἀφ' οὗ ἐστὶ, ἀπ' αἰῶνος, δεικνυται ἡ δύναμις ἑτέρου ὄντος, μὴ αἰδίου, ὡς μὴ βουλητή.

Ἡ ἐν τῇ οὐσίᾳ δεικνυμένη δύναμις παρέχει τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μετατραπῆ τὸ τέλειον πνεῦμα εἰς δυνάμεις μέλλοντος ὄντος, καὶ θέτει αὐτὸ εἰς ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς ἀνάγκης (τοῦ ἀπρονοήτου ὄντος).

Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶν ἀκίνητον, ἀπ' αὐτοῦ μετάβασις δὲν ὑπάρχει, διὰ τοῦτο μεθίσταται εἰς δυνάμει ὄν, λαμβάνει ἀποθετικότητα, δύναμιν. Ἐπειδὴ ἡ μετάστασις προέρχεται δι' ἐγέρσεως τῆς πρώτης δυνάμειος καὶ ἀντίθεσις τῆς πρώτης δυνάμειος τῆς καταλαβούσης τὴν θέσιν τῆς δευτέρας, ἀναγκάζεται τὸ καθαρὸν ὄν, ὅπερ δὲν παύει ὄν καθαρὸν, νὰ ἐνεργῆ εἰς ἐπάνοδον ἑαυτοῦ καὶ τῆς δυνάμειος, τῆς γενομένης ὄντος, εἰς ἑαυτήν. Ἐπειδὴ ἡ πρώτη δύναμις εἶναι ἀντίθετος τῇ δευτέρᾳ, παρίσταται καὶ τρίτη συνδιαλλακτικὴ, ἐλευθέρα. Τοῦτο τὸ τρίτον, ὃ πρὸ τῆς δυνάμειος ἦτο τὸ καθαρὸν ὄν καὶ μετὰ τὴν δύναμιν τὸ ὄντως ὄν, βλέπει ἑαυτὸ ἐλεύθερον τοῦ νὰ δεχθῆ ἢ νὰ μὴ δεχθῆ τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ὄν, τὸν κόσμον, τουτέστιν αἰσθάνεται ἑαυτὸ ἐλεύθερον τοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτοῦ, διότι ἐν ἑαυτῷ ἐστὶν ἀνοῦν, ἀνελεύθερον.

Τὸ καθαρὸν ὄν ἐστὶ τὸ πρῶτον, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς εὕρισκε ἑαυτὸν, ἀπ' αὐτοῦ ὑψοῦται ὁ Θεός, γίνεται κύριος ὄντος καὶ διὰ τοῦτο προσωπικός.

Τὴν δὲ δημιουργίαν παράγει ὁ Σχελλίγγιος διὰ τῶν δυνάμεων· διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης ὑπὸ τὴν δευτέραν καὶ ταύτων ὑπὸ τὴν τρίτην γεννῶνται ὄντα συγκεκριμένα.

Τὴν δὲ ὅλην σειράν τῶν δυνατῶν σχηματισμῶν, λέγει, τὸ προοίμιον τοῦ σύμπαντος μέλλοντος κόσμου, βλέπει ὁ Θεός, διαβαίνουσιν πρὸ αὐτοῦ ὡς πρόσωπα (ιδέας), ἃ τίθενται μεταξὺ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῶν ὄντων. Τὴν δύναμιν ὁμοίως ταύτην, τὴν κατὰ τὸν λόγον, ἐν ἧ ὁ Θεός βλέπει τοὺς ἔμπροσθεν αὐτοῦ διαβαίνοντας σχηματισμοὺς, συγχέει ὁ Σχελλίγγιος μετὰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὴν κίνησιν.

Ἐὰν ἡ δημιουργία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀδιαλύτου ἐνότητος, ἥτις κατὰ Σχελλίγγιον ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ σκοπὸς αὐτῆς, λέγει, ἐπιτυγχάνεται ἐν τῷ τελευταίῳ δημιουργήματι τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἡ πρώτη βούλησις κατὰ Σχελλίγγιον νικᾶται ὑπὸ τῆς δευτέρας, ἡ δὲ τρίτη παρέχει τὸ μέτρον τῆς ὑποταγῆς· οὕτω κατ' αὐτὸν παράγονται μορφαὶ ὠρισμέναι ἥτοι σχηματισμοί, οἵτινες ἀπάσας τὰς δυνάμεις περιέχοντές εἰσι τέλειοι, τουτέστιν ὄντα, οὐσίαι.

Ἡ πρώτη δύναμις ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ, ἣν συγχέει, ὡς εἴρηται, μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς κινήσεως τοῦ αἰδίου καὶ τῆς ἀντιστροφῆς (ἔξοδος τῆς πλειότητος καὶ εἰσοδος τῆς ἐνότητος), ἥτις εἶναι τὸ σύμπαν, τὸ ἀντεστραμμένον, ἡμαρτημένον, ἐν (1).

Μετὰ δὲ τῆς δυναμολογίας συνεχίζει ὁ Σχελλίγγιος καὶ τὴν περὶ τριάδος θεωρίαν αὐτοῦ· διότι κατ' αὐτὸν πατήρ ἐστὶν ὁ ὅλος Θεός, υἱὸς τὸ καθαρὸν ὄν καὶ ἅγιον πνεῦμα τὸ συναμφοτέρον. Ὁ Θεός κατὰ μὲν οὐσίαν ἐστὶν εἷς, κατὰ δὲ σχέσιν διακρίνεται· ὁ πατήρ ἐστὶν ὁ τὰ πάντα ἐνεργῶν, ὁ υἱὸς ἐστὶ μορφή τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ ὁ Θεός ἐλευθεροῦται· ἡ δὲ πρώτη δύναμις εἶναι τὸ γόνιμον τοῦ πατρὸς. Αἱ δὲ τρεῖς αὗται δυνάμεις εἰς τὸ τέλος τῆς δημιουργίας γίνονται πρόσωπα, οὐχὶ θεοί, διότι τὰ τρία οὐσίαι εἰσὶν εἷς Θεός. Ἐὰν ὁμοίως τὰ πρόσωπα, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει, ἦναι μορφαί, εἰσὶ μὴ ὄντα.

Τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ ταύτας ὁ Σχελλίγγιος ἐφαρμόζει καὶ εἰς τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν ἀποκάλυψιν. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἰσχυρισμῶν αὐτοῦ

ἀναφύονται πολλὰ ζητήματα, κυρίως δὲ, ἂν αἱ δυνάμεις, ἃς ὁ Σχελλίγγιος οὐσίαι συνταυτίζει μετὰ τοῦ ὄντως ὄντος, ἦναι οὐσίαι αἱ αὐταὶ ἢ διάφοροι; ἂν τὸ ὄντως ὄν δύναται νὰ ὑποτεθῆ δυνάμει ὄν, ἄνουν, ἀνελεύθερον, ἀπρόσωπον; ἂν δύναται, τοιοῦτον ὑποτεθὲν, νὰ γείνη ἔνουν, ἐλεύθερον, τέλειον, προσωπικόν; κ.τ.λ.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῷ περὶ ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερίας ἀποφαίνεται, ὅτι ἄλλο ὄν δὲν ὑπάρχει εἰμὴ τὸ βούλεσθαι. Τὴν αὐτὴν ιδέαν ἐκφέρει καὶ ἐν τῷ νέῳ συστήματι αὐτοῦ· ἐπειδὴ ὁμοίως ἐκ μιᾶς ἀπείρου αἰτιότητος ἡ δημιουργία δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ, διότι μία, ὡς αὐτὸς ὁ Σχελλίγγιος ὁμολογεῖ, δὲν δύναται καὶ ἕτερον νὰ ποιῆ, λ.χ. ἡ παράγουσα τὴν ὕλην αἰτία δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ καὶ τὸ εἶδος, τὸ δὲ εἶδος ἄνευ περιορισμοῦ τῆς ὕλης δὲν δύναται, εἶναι ὁ Θεός ἐν τῇ δημιουργίᾳ πλείονας. Ἐπειδὴ ὁμοίως ἡ διαίρεσις τοῦ ἐνὸς εἰς πλείονας δὲν ἐξηγεῖ τὴν εἰδικὴν τῶν δυνάμεων διαφορὰν ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἐπομένως τὴν κατὰ ποιὸν τῶν ὄντων διαφορὰν. Ἐπειδὴ ἡ γένεσις δὲν εἶναι τῶν ὄντων γένεσις, ἀλλὰ τοῦ ἐνὸς, τουτέστιν ἀλλοίωσις, θεογονία, φανερόν εἶναι ὅτι καὶ τὸ νέον σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου μὴ διακρίνον τὰς δυνάμεις οὐσίαι ἀλλήλων καὶ τοῦ ἐνὸς, ἐπομένως καὶ τὴν εἰδικὴν τῶν ὄντων καὶ τοῦ ὄντως ὄντος διαφορὰν, εἶναι κυρίως σύστημα πανθεϊστικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος πρὸς κατάληψιν τῆς δημιουργίας διήρσε τὴν μίαν δύναμιν εἰς τρεῖς καὶ τὴν μὲν γένεσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων ὑπέθεσεν ὡς πρώτην βαθμίδα τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης δυνάμεως, τὴν δὲ τῶν ἀνοργάνων ὡς δευτέραν, τὴν δὲ τῶν ὀργανικῶν ὡς τρίτην, μὴ διακριθεισῶν ὁμοίως οὐσίαι τῶν τοῦ κόσμου ἀρχῶν, δὲν διακρίνονται καὶ τὰ οὐράνια, τὰ ἀνόργανα καὶ ὀργανικὰ κατὰ ποιόν. Ἡ πρώτη δύναμις, λέγει, ἄυλος οὐσα μεταβαίνει ἐκ τοῦ ἀύλου εἰς τὸ ὕλικόν, ὅπως δὲ εἰς ἐκυτὴν ἐπανήκουσα γίνεται νοῦς καὶ πνεῦμα (Einkl. in die Phil. der Mythol. 12 καὶ 14 Vorles.). Τὸν δὲ ἀνθρώπον παριστᾷ ὡς ἔργον οὐχὶ πλέον τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ τῶν προσώπων, καὶ διὰ τοῦτο δοξάζει, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν δυνάμεων

(1) Τὸ univarsum παράγει ἐκ τοῦ unum versum.

καὶ τίθεται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν θεόν, καὶ διὰ τοῦτο ὑψοῦται εἰς ἐλευθερίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ταύτας ὁ Σχελλίγγιος δὲν διακρίνει οὐσίᾳ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἐπομένως οὐδὲ τὰ ὄντα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν δύναται νὰ ᾖ ἢ διακρίσει αὕτη οὐσιώδης.

Ἐπειδὴ δεικνύται ἀντιθετισμὸς τῶν δυνάμεων οὐ μόνον ἐν τῇ ὕλῃ, ἀλλ' ἐν ὀρέξει διώξει καὶ φυγῇ, ἐν νῶ κατάφρασι καὶ ἀπόφρασι, φανερόν ἐστὶν ὅτι ἡ βούλησις δὲν εἶναι ἡ μόνη ἀρχή, ὡς ὁ Σχελλίγγιος διατείνεται, εἰ καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι ἐκ μιᾶς αἰτίας ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ.

Ἐὰν ἡ ὀρεκτικὴ δύναμις λέγηται κατὰ τὸν λογισμὸν βούλησις, δὲν δύναται ὁ λόγος, ὢν προηγούμενος αὐτῆς, νὰ παραχθῇ ἐξ αὐτῆς.

Ἐὰν ἡ βούλησις δὲν ἐξηγῇ τὸ καθόλου καὶ ἀναγκαῖον, ἀλλ' ὁ λόγος, ὢν ἀρχὴ τοῦ καθόλου, ἐὰν ὁ λόγος δὲν παράγῃ τὴν κίνησιν, ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχή, ἐὰν αὕτη δὲν γεννᾷ τὸ ὕλικὸν καὶ ἀτομικόν, ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχή, ἔπεται, ὅτι ἡ κατὰ τὸν λόγον, τὴν κίνησιν καὶ τὴν ὕλην ἀρχή δὲν εἶναι οὐσίαι αἱ αὐταί, ὡς ὁ Σχελλίγγιος διατείνεται, ἀλλὰ διάφοροι. Ἐὰν ὅμως ὁ λόγος ᾖ δύναμις γνωστικὴ, ἐν δὲ τῇ θεωρίᾳ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, οὐδὲν πρακτικόν, φανερόν ἐστὶν οὐδὲ ὁ λόγος δύναται νὰ ᾖ ἀρχὴ τῆς βουλήσεως καὶ πράξεως. Καὶ ἂν ἡ βούλησις παρὰ τὸν λογισμὸν φαίνεται δύναμις ἄλογος, δὲν φαίνεται ὅμως τῇ ὕλῃ ἢ αὐτῇ, διότι ἡ ὕλη δὲν εἶναι ὡς ἡ βούλησις, κινητικὴ καὶ πρακτικὴ.

Ἐὰν μία μόνη ὑπῆρχεν ἀρχὴ τοῦ παντός, οὔτε ὁ ἀντιθετισμὸς τῶν δυνάμεων ἐν τῇ ὕλῃ ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ, οὔτε ἡ ἀπαυστος ἐν τῇ ὕλῃ κίνησις, οὔτε ἡ γένεσις καὶ ἡ ζωὴ, οὔτε ἡ τάξις, ἡ ὀργανικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις.

Ἐντεῦθεν φανερόν ἐστὶν ὅτι ἡ γένεσις ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ μιᾶς ἀρχῆς, οὐδ' ἐξ ἀρχῶν ἀορίστων, οἷαι αἱ τοῦ Σχελλίγγιου δυνάμεις, διότι πρέπει νὰ ᾖ καὶ τὰ γεννῶντα καὶ τὰ γεννῶμενα, ὡς καλῶς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὀρισμένα.

Ἐὰν ὅμως αἰτίον τῆς τάξεως δὲν εἶναι ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ καὶ ἡ τῆς κινήσεως, τῆς δὲ κινήσεως ἡ κατὰ τὸν λόγον καὶ

τὴν ὕλην, φανερόν ἐστὶν ὅτι ἡ κατὰ τὴν κίνησιν εἶναι ἀρχὴ τῆς κατὰ τὸν λόγον καὶ τὴν ὕλην διάφορος. Ἐὰν, ὡς ἀποδεικνύται, ἡ ὕλη δὲν ὑπάρχῃ ἀνευ κινήσεως καὶ μορφῆς, φανερόν ἐστὶν, ὅτι αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ἀλλήλων ἀχώριστοι. Ἐὰν μία μόνη ὑπῆρχεν, ἡ κατὰ τὴν ὕλην, οὔτε τάξις θὰ ὑπῆρχεν, οὔτε κίνησις καὶ ζωὴ. Ἐὰν δὲ μία ἔλλειπεν, φέρ' εἰπεῖν ἡ κατὰ τὴν ὕλην, οὐδὲ αἱ ἄλλαι ἠδύναντο νὰ ἐνεργήσωσιν στερούμεναι αὐτῆς ὡς βιάσεως, οὐδὲ ἐλευθέρᾳ πράξει νὰ ὑπάρξῃ, οὐδὲ ἀτομικόν νὰ προέλθῃ καὶ πραγματικόν. Ἐὰν λόγος, μάλιστα δὲ καθόλου, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν προηγεῖτο, ὡς φέρει' εἰπεῖν ἐν πάσῃ λέξει ἢ ἔννοια, ὅπως πάντα συντάξῃ τὰ στοιχεῖα εἰς ἓν ὅλον ὡς ἡ ἔννοια τὰ στοιχεῖα, οὔτε τάξις θὰ ὑπῆρχεν, οὔτε ὄντα ὀρισμένα θὰ προήρχοντο· ἐὰν ὅμως οὔτε ἡ κατὰ τὸν λόγον παράγῃ τὴν κίνησιν, οὔτε ἡ κατὰ τὴν ὕλην, ἀλλ' ἡ ὀρεκτικὴ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης (1) περὶ τῆς τῶν ζώων κατὰ τὸν τρόπον κινήσεως ἀποδεικνύει, ἀποδεικνύεται, ὅτι καὶ αὕτη εἶναι ἀναγκαῖα, καὶ ἐπειδὴ πάσιν ἐνυπάρχει, οἷον νεκροῖς, ζῶσι, γεννωμένοις, φθειρομένοις, καὶ λοιποῖς, εἶναι ἀρχὴ παγκόσμιος, δὲν δύναται ὅμως, ὡς ἀποδεικνύεται, νὰ ᾖ ἡ μόνη καὶ ἀπόλυτος ἀρχή, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἄλλοι διατείνονται. Ἐὰν ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον συνταυτισθῇ, ὡς συνταυτίζει ὁ Σχελλίγγιος, φανερόν ἐστὶν ὅτι πραγματικὰ ἔσονται μόνον τὰ νοητὰ, τὰ δὲ αἰσθητὰ μὴ ὄντα. Ἐὰν δὲ μία μόνη ὑποτεθῇ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, εἶναι ἡ πάλιν καὶ ἀντίθεσις τῶν δυνάμεων ὑπόθεσις ἀνυπόστατος· ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως εἶναι δυνατόν νὰ προέλθῃ γένεσις, ἀλλὰ μάλλον καταστροφή, διότι γένεσις καὶ ἀνάπτυξις δὲν προέρχεται ἐξ ἀντιθέσεως, ἀλλ' ἐξ ἀναιρέσεως τῆς ἀντιθέσεως, ἐξ ἐνότητος.

Πῶς ὅμως προέρχεται ἡ ἐνότης τῶν ἀρχῶν, ἐκ δὲ ταύτης ἡ δημιουργία; Ἐὰν τὸ σύμπαν ᾖ κόσμος, τάξις, αὕτη δὲ προϋποθέτῃ λόγον, φανερόν ἐστὶν ὅτι ὁ τόδε τὸ πᾶν συστήσας δὲν ἠδύνατο νὰ ᾖ ἢ ἄνουν, ἄλογον, ἄβουλον, ἀνελεύθερον, ἢ δύναμις γνωστικόν καὶ δύναμις τέλειον, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἄλλοι

(1) Περὶ ψυχῆς 1, 10.

ὑποθέτουσιν ὑποθέτοντες αὐτὸν ὄν καθαρόν, τούτεστι νεκρὸν, ἀνοῦν, ἀβούλον, κτλ. (1), καὶ, ἐπειδὴ τοιοῦτος θεὸς δὲν δύναται θεὸς κυρίως νὰ κληθῆ, ὑποτίθεται ἀθεΐα, διότι, εἰ δυνάμει ὄν ὑπετίθετο, αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν μεταβάλλοι ἄν καὶ ἄλλοιοι, ἢ δὲ μεταβολὴ ἐπὶ τὸ χεῖρον (Πλάτ. Πολιτ. II, 38), ὁ θεὸς θὰ ὑπετίθετο ἀτελής καὶ φθαρτός, εἰδὲ ἢ μεταβολὴ ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὁ θεὸς θὰ ὑπετίθετο κακός· ἄρα ὁ θεὸς ἐστίν, ἀλλ' οὐ γίνεται, καὶ ἐπειδὴ ἐστὶ καὶ οὐ γίνεται, δὲν εἶναι ἡ δημιουργία γένεσις τοῦ θεοῦ, θεογονία, ἀλλὰ γένεσις τοῦ κόσμου, κοσμογονία· ἄρα μόνον τοιοῦτον ὄν, ἐξ ἀρχῆς ἐνεργείᾳ τέλειον, δύναται νὰ γείνη ἀρχὴ καὶ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας, καὶ μόνον ἐκ τοιοῦτου ὄντος ἡ δημιουργία νὰ παραχθῆ ἐλευθέρως.

Πῶς ὅμως ἐκ ταύτης τῆς ἀρχῆς ἐδημιουργήθησαν τὰ ὄντα; ἀμέσως ἢ ἐμμέσως; εἰ μὲν ἀμέσως, ὁ θεὸς οὐδὲν θὰ διέφερεν τῶν ὄντων κατ' οὐσίαν, θὰ καθυπεβάλλετο εἰς γένεσιν, θὰ ἦτο ὑπὸ νόμον καὶ ἐπομένως ἀνελεύθερος, ἢ δημιουργία θὰ ἦτο θεογονία, τὸ σύστημα πανθεϊστικόν. Ἐὰν ὁ θεὸς ἦτο δυνάμει, ἠδύνατο νὰ μὴ γείνη, καὶ γινόμενος νὰ φθαρῆ, ὅπερ ἐστὶ βλάσφημον ἐπὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενον.

Ἐπειδὴ ἄρα τὸ ὄντως ὄν πρέπει, καθ' ὅσον ἐστὶ καὶ οὐ γίνεται, νὰ ἦναι ἐξ ἀρχῆς ἐνεργείᾳ τέλειον, ὡς τοιοῦτον δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ κόσμον ἀμέσως, διότι δὲν θὰ διέφερεν οὐσίᾳ τῶν δημιουργημάτων, ἀλλ' ἐμμέσως, τούτεστι δι' ὀργάνων· ἐὰν δὲ δι' ὀργάνων, ποῖά τινα εἰσὶ ταῦτα; οἱ ὑποθέτοντες μίαν ἀρχὴν ἀπόλυτον καθιστῶσι τὴν γένεσιν ἀλλοίωσιν, τὴν δημιουργίαν θεογονίαν, τούτεστι γένεσιν τοῦ θεοῦ καὶ οὐχὶ τῶν ὄντων. Ἐὰν ὅμως, ὡς εἴρηται, ἡ δημιουργία πρέπει γένεσις τῶν ὄντων νὰ ἐξηγηθῆ καὶ οὐχὶ τοῦ θεοῦ, πρέπει ὁ θεὸς ἐξ ἀρχῆς νὰ ὑποτεθῆ ἐνεργείᾳ τέλειος καὶ οὐσίᾳ διάφορος, τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, τούτεστι τῶν συναιτίων, τῶν τοῦ σύμπαντος ἀρχῶν, καὶ ἐπομένως ὅτι ἐστὶ καὶ οὐχὶ ὅτι γίνεται, τούτεστιν, ὅτι ἐστὶν ἐνεργείᾳ καὶ οὐχὶ δυνάμει, διότι δὲν θὰ ἦτο ἀίδιος, ἀλλὰ τῆ φθορᾷ ὑπο-

κείμενος. Ὁ Πλάτων ἀποδείξας, ὅτι ἡ ἐννοία τοῦ ἐνὸς συνεπάγεται τὴν τῶν πολλῶν καὶ ἡ τοῦ ὄντος τὴν τοῦ μὴ ὄντος, ἀνήρρεσε τοὺς Ἐλεάτας ὑποθέσαντας τὸ ὄν καθαρόν, ἀφρημένον, κενὸν καὶ οὐχὶ πλήρες καὶ συγκεκριμένον.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος τὸ καθαρόν τοῦτο ἦν, τὸ ἀόριστον, τὸ δυνάμει, ὑπέθεσεν ἀρχὴν, καὶ ἀπὸ τῶν δυνάμεων οὐσία δὲν διέκρινε, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ κυρίως τὸν πανθεϊσμόν (1).

Ὁ Ἀριστοτέλης (μετ. Θ, 3) διακρίνει δυνάμει καὶ ἐνεργείαν, ἀποδεικνύων, ὅτι ἡ ἐνεργεία ἐστὶ προτέρα τῆς δυνάμεως καὶ λόγῳ καὶ οὐσίᾳ καὶ χρόνῳ· διὰ δὲ τοῦτο ὅτι καὶ τὰ ἀίδια πρότερα τῆ οὐσίᾳ τῶν φθαρτῶν· ἐστὶ δὲ, λέγει, οὐδὲν δυνάμει ἀίδιον, διότι πᾶσα δυνάμις ἔχει ἅμα καὶ τὴν ἀντίφασιν. Ἀλλὰ κατ' Ἀριστοτέλην καὶ βελτίων τῆς δυνάμεως ἢ ἐνεργεία, διότι αἱ μὲν ἐνεργεῖαι δὲν ὑπάρχουσιν ἅμα, ἀλλὰ θάτερον τὸ ἀγαθόν, αἱ δὲ δυνάμεις ἔχουσιν ἀμφότερον ἢ οὐδέτερον. Ἐὰν δυνάμις καὶ ἐνεργεία ἐκληφθῶσι ταῦτόν, ὡς οἱ Μεγαρικοὶ, ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγγελλος καὶ ἄλλοι, προέρχονται ἰσχυρισμοὶ ἀντιφατικοί, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ Σχελλιγγίῳ αἱ ἀρχαὶ συγχέονται, εἶναι ἀδύνατον νὰ παραχθῆ ἐκ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ πραγματικὴ δημιουργία, ἢ εἰδικὴ τῶν ὄντων διαφορὰ νὰ ἐξηγηθῆ, καὶ ἐπομένως ἡ δημιουργία καθ' ὀλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς.

Ὁ Σχελλίγγιος παρενεῖρε μὲν τὴν δυνάμει μεταξὺ τοῦ ὄντως ὄντος καὶ τῶν ὄντων, ὑπολαβὼν ὅμως τὰς δυνάμεις οὐσίᾳ τὰς αὐτὰς τῷ ἐνὶ δὲν ἀπέφυγε τὸν πανθεϊσμόν. Ἀλλ' οὐδὲ ἡ τριλογία τοῦ Σχελλιγγίου, ὡς ὀρθῶς ὁ Βάδερσ παρρητήρησεν, ἐστὶν ἀληθῶς τριλογία, ἀλλὰ διλογία, διότι τὸ τρίτον δὲν εἶναι ἴδιον, ἀλλὰ μικτὸν ἐξ ἀμφοτέρων. Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως οὐδὲ πόθεν ἢ ἐξαφίς ἀπέδειξεν, ἀλλ' ἐκλαμβάνει τὸ μέρος οὐσίᾳ αὐτὸ τὸ ὄλον, καὶ διὰ τοῦτο ὑποθέτει τὴν ἐκ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἕτερον μετάβασιν ἀμεσον, καὶ ἀτόπως τὴν περὶ ἀντιστροφῆς τοῦ ὄντως ὄντος, τοῦ ἐνὸς, παράστασιν.

(1) Ἀριστ. μετ. Γ. 5. τὸ γὰρ δυνάμει καὶ μὴ ἐντελεχείᾳ ὄν τὸ ἀόριστόν ἐστιν.

(1) Einl. in die Phil. der Mythol. 12 καὶ 17 Vorles. Phil. der Myth. Phil. der Offenb. 12 Vorles.

Ὁ Σχελλίγγιος πᾶν προηγούμενον ὡς πρὸς τὸ ἐπόμενον ἐκλαμβάνει ὡς δυνάμει ὄν, μὴ ὄν, ὕλην, οἷον τὴν πρώτην δύναμιν ὡς πρὸς τὴν δευτέραν, καὶ τὴν δευτέραν ὡς πρὸς τὴν τρίτην.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ἐκλαμβάνει τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον οὐσίας τὴν αὐτὴν, ἔπρεπεν ἀκολουθῶς νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ὑλικὸν κόσμον μὴ ὄν, φαινόμενον.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῷ μνημείῳ τοῦ Ἰακώβη νοεῖ τὴν παραγωγὴν τῆς δημιουργίας ἐξ ἐλευθέρας τοῦ Θεοῦ βουλήσεως ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ. Ἀλλὰ τὸ νέον σύστημα αὐτοῦ ὑποθέτον τὴν δύναμιν αὐτομάτως τῷ Θεῷ παρισταμένην, τὴν δὲ παράστασιν ὑποκείμενον τῆς δημιουργίας καὶ ὡς αἰτίαν τῆς βουλήσεως προηγουμένην, φέρει εἰς τὸ αὐτόματον· ἢ δὲ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ παρισταμένη ἐκτὸς αὐτῆς ὡς ἀρχὴ τῆς ὕλης μεταβάλλεται εἰς ἑαυτὴν ἐπανήκουσα εἰς λόγον, εἰς σοφίαν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ καθαρὸν ὄν, ὃ ἀρχὴν ἀπόλυτον τῆς θετικῆς αὐτοῦ φιλοσοφίας ἐγκαθιστᾷ, δύναται ἀνευ τοῦ μὴ ὄντος νὰ νοηθῆ, ὡς ὁ Πλάτων ἀποδεικνύει· διότι ἐὰν γέλνῃ λόγος περὶ αὐτοῦ, λαμβάνει διορισμὸν, καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι καθαρὸν· ὡς δὲ ἀόριστον καὶ δυνάμει ὄν δὲν δύναται νὰ ἐκληφθῆ, ὡς εἴρηται, τῆς φιλοσοφίας ἀρχή.

Ἀλλ' ὁ Σχελλίγγιος οὐδὲ τὸ τρίτον, τὸ πνεῦμα, ὀρίζει ὀρθῶς, διότι ὁ ὀρισμὸς αὐτοῦ, ὡς παρ' Ἐγγέλω ἀπεδείχθη, δὲν εἶναι πραγματικὸς, διότι καὶ οὗτος ὑποθέτων τὸ πνεῦμα ἐν τρίτῳ τινὶ δὲν ἀποδεικνύει τὴν εἰδικὴν διαφορὰν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον σύγκειται ἐξ ὄντος καὶ μὴ ὄντος, ὡς τὸ μικτὸν τοῦ Πλάτωνος, καὶ ἐπομένως ὡς μὴ ἴδιον, δὲν προκύπτει τριλογία, ἀλλὰ διλογία, ὡς ὁ Πάδερος, ὀρθῶς παρετήρησε.

Τὸ ὄντως ὄν ὁμοίως κατὰ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη δὲν εἶναι δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργεία, τουτέστιν ἐξ ἀρχῆς τέλειον, καὶ οὐχὶ ὄν ἐξ ἀρχῆς δυνάμει, ἀτελές, γινόμενον εἰς τὸ τέλος ἐνεργεία τέλειον· διότι τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀτελές εἰς δὲ τὸ τέλος τέλειον γεγονὸς δὲν εἶναι ἐξησφαλισμένον ἀπὸ καταστροφῆς.

Ὁ Σχελλίγγιος προσωπικὸν ὀνομάζει τὸ ἴδιον ἔχον βούλησιν, τὸ κάτοχον ὄντος τινός. (Einkl. in die Phil. der Myth. 12 Vorles.)· τοιοῦτον ὁμοίως ὄν, δυνάμει, δὲν εἶναι ἐξ ἀρχῆς τέλειον

καὶ προσωπικὸν, ἀλλὰ γίνεται. Ὁ Σχελλίγγιος ὁμοίως οὐδὲ τὴν βούλησιν διακρίνει οὐσίᾳ ἀπὸ τοῦ νοῦ, ἀλλὰ τὴν πρώτην δύναμιν, τὴν ἐξισταμένην, ἐκλαμβάνει βούλησιν τυφλὴν, εἰς δὲ ἑαυτὴν ἐπανήκουσαν νοῦν. Ἐπειδὴ δὲ κατ' Ἀριστοτέλη ἡ βούλησις ἐστὶ πρακτικὴ, διὰ δὲ τοῦτο καὶ τὸ πρακτικὸν ὑπάρχει μόνον τῇ δόξῃ καὶ τῷ ἀλόγῳ τῆς ψυχῆς, ὃ δὲ θεωρητικὸς νοῦς μόνον τῷ ἀνθρώπῳ, ἐν δὲ τῷ θεωρητικῷ οὐδὲν πρακτικὸν, φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ ὀρεκτικὴ δύναμις οὐσα κινήσεως ἀρχή, τῷ δὲ νῷ χρωμένη, καὶ πράξεως, ἐστὶ καὶ αὕτη δύναμις διάφορος· διὰ τοῦτο, διότι ὁ Ἀριστοτέλης ὑπέθετε αὐτὴν διάφορον, κατέκρινε τὸν Σωκράτη, ὅτι τὰς ἀρετὰς λόγους, ἐπιστήμας, ἐποίει, καὶ ποιῶν ἐπιστήμας ἀνήρει τὸ ἀλόγον μέρος τῆς ψυχῆς καὶ πάθος καὶ ἡθος, μετὰ δὲ τούτων καὶ τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς, οἷον δικαιοσύνην, ἀνδρίαν, σωφροσύνην (ἠθ. Νικομ. VI, 13).

Ὁ Ἀριστοτέλης ὑποθέτων τὸ ἀγαθὸν ὡς τὸ κινεῖν ὑποκείμενον ὑποθέτει τὸν λόγον προηγούμενον τοῦ παντός εἴτε διακρίνοντα τὰ στοιχεῖα εἴτε ταῦτα εἰς ἓν ὅλον συντιθέοντα, καὶ ἄτε προηγούμενον μέτρον τῆς βουλήσεως καὶ πράξεως.

Ἐὰν δὲ ἡ βούλησις ὑποτεθῆ κεχωρισμένη τοῦ λόγου, ἐστὶ δύναμις ἀλογος, ὡς τοιαύτη δὲ ἀνίκανος ἵνα παραγάγῃ τάξιν. Ἐὰν δὲ μήτε ὁ λόγος δύναται κεχωρισμένος ὄν καὶ ἀκίνητος νὰ παραγάγῃ κίνησιν, μήτε ἡ κατὰ τὴν ὕλην μορφήν, τάξιν καὶ κίνησιν, ἔπεται, ὅτι εἶσι διάφοροι καὶ ἄπαται πρὸς παραγωγὴν τῆς δημιουργίας ἐκ τῶν ὄν οὐκ ἀνευ· ἐπομένως ἀνευ μιᾶς τούτων τὸ πᾶν δὲν ἠδύνατο νὰ συγκροτηθῆ, διότι ἐξαιρουμένης τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς οὐκ ἐξηρεῖτο τὸ ὑποκείμενον, ἢ βάσις τῆς ἐνεργείας, τὸ φυσικὸν, τὸ ἀτομικὸν καὶ τὸ πραγματικὸν, ἐξαιρουμένης δὲ τῆς κινητηρίας οὐκ ἐξέλειπεν ἡ κίνησις, ἡ ζωὴ, ὃ χωρισμός, ἡ διάκρισις, ἐξαιρουμένης δὲ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ἡ μορφή, ἡ τάξις, ἡ γνῶσις. Ἐὰν ὁμοίως τὸ ὄντως ὄν ὑποτεθῆ ἐξ ἀρχῆς αὐτῶν κάτοχον, πρέπει νὰ ὑποτεθῆ ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεία τέλειον καὶ προσωπικόν· ὡς τοιοῦτον δὲ δὲν εἰσέρχεται εἰς γένεσιν, οὐδὲ ἐπομένως γίνεται γνωστικὸν καὶ ἐλεύθερον, διότι ἐστὶ, καὶ ἐπειδὴ ἐστὶ τέλειον, σοφόν, ἐλεύθερον, παντοδύναμον, ἀποφασίζει

καὶ πράττει ἐν γνώσει καὶ ἐλευθέρως· ἐπομένως μόνον ἐκ τοιοῦ-
του ὄντος δύναται νὰ προέλθῃ ἐλευθέρα δημιουργία.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκάστη τῶν τοῦ σύμπαντος ἀρχῶν ἰδιὸν τι ἀπερ-
γάζεται, διὰ δὲ τοῦτο ἀφ' ἑαυτῆς μετὰ τῆς ἐτέρας νὰ συμπράξῃ
δὲν δύναται, πρέπει ἀναγκάως νὰ ὑποτεθῇ ὡς συνδετικόν.

Ἐὰν δὲ τὸ ὄντως ὄν δὲν ἦτο ἐξ ἀρχῆς τέλειον, κάτοχον τῶν
δυνάμειον αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἔλλογον, ἐλεύθερον, προσωπικόν,
οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ γείνη τοιοῦτον, οὐδέποτε νὰ προέλθῃ κόσ-
μος, τάξις καὶ ἐλευθερία· διὰ τοῦτο τὸ ὄντως ὄν δὲν δύναται
νὰ ὑποτεθῇ νεκρὸν, τυφλόν, ἀνάισθητον, ἀνελεύθερον, ἐνὶ λόγῳ
δυνάμει ὄν καὶ ἀτελές, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεῖα τέλειον καὶ προ-
σωπικόν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐστὶν ἐξ ἀρχῆς τέλειον, ἐστὶν ἀλλ'
οὐ γίνεται, γίνεται δὲ μόνον ὁ κόσμος. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐστὶν
ἀέδιον καὶ εἰς γένεσιν δὲν εἰσέρχεται, δὲν δύναται νὰ ᾔηται μετὰ
τῶν συναιτίων ὡς στοιχείων οὐσίᾳ ταύτων, ὡς ὁ Σχελλίγγιος
διατείνεται.

Ἐὰν ὅμως ἡ βούλησις μόνη, ἀνευ λόγου προηγουμένου, ἐκλη-
φθῇ προτέρα τοῦ λόγου καὶ ἀνωτέρα καὶ οὐσία μετὰ τοῦ Θεοῦ
ἢ αὐτῆ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει καὶ ἄλλοι, ὑποτίθεται ἀλο-
γία, ἀνελευθερία, ἀταξία, πᾶσα πράξις ἀλογος, ἐπομένως ὅτι ὁ
Θεὸς πρότερον πράττει, ἔπειτα λογίζεται. Ἐὰν ὅμως ὁ πρότερον
μὲν πράττων, ἔπειτα δὲ λογιζόμενος ἀφρων δύναται νὰ κληθῇ,
ὁ Θεὸς ὑποτεθήσεται ὡς ὁ πάντων ἀφρονέστατος, ὑπερ ἐστὶν ἐπὶ
τοῦ Θεοῦ λεγόμενον βλάσφημον. Ἐπειδὴ ἡ βούλησις μὴ χρωμέ-
νη τῷ λόγῳ δὲν εἶναι γνωστικὴ, ἀλλ' ὀσμὴ ἀλογος, φανερόν εἶ-
ναι, ὅτι σύννοος πράξις ἐκ βουλήσεως, ἐστερημένης λόγου,
δὲν δύναται νὰ προέλθῃ, διότι ἡ σύννοος πράξις ὡς προῖδον
τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ λόγου ὑποθέτει ἀμφότερα. Διὰ τοῦτο ὁ
Σχελλίγγιος ἐξ ἑνὸς μὲν ζητῶν νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δημιουργίαν πρά-
ξιν ἐλευθέραν, ἐξ ἑτέρου δὲ μὴ ἐκλαμβάνων τὸν Θεὸν ἐξ ἀρχῆς
ἐλεύθερον, ἔννοον, προσωπικόν, ἐνὶ λόγῳ τέλειον ἐνεργεῖα καὶ
προσωπικόν, ἀλλ' ἄνουν, ἀβούλον, κτλ., περιπίπτει εἰς ἰσχυ-
ρισμοὺς ἀντιφατικοὺς, διότι ὁ πρὸ τῆς δημιουργίας δυνάμει ἐ-
λεύθερος δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ ἐλευθέραν δημιουργίαν, ὁ δὲ

εἰς τὸ μετέπειτα ἐλεύθερος γεγονώς οὐδὲν πρὸς αὐτὴν συντελεῖ.

Ἐὰν δὲ εἴπωμεν τὸν Θεὸν ἐξ ἑνὸς μὲν ἐλεύθερον, ἐξ ἑτέρου δὲ
εἰς γένεσιν ἀβούλως ὠθαύμενον, ἐπομένως μὴ ἐλεύθερον, πίπτο-
μεν εἰς ἀντίφασιν· ἐλεύθερος δὲν δύναται νὰ κληθῇ, ὁ Θεὸς, ὁ
μεθιστάμενος αὐτομάτως καὶ ἀλόγως, εἰς ἀναίρεσιν τοῦ ἀλόγου
ἐνεργῶν καὶ εἰς ἀπόκτησιν τοῦ λογικοῦ, τῆς ἐλευθερίας, τῆς κυ-
ριαρχίας καὶ προσωπικότητος. Ἐὰν δὲ ὁ Θεὸς ὑποτεθῇ ὅτι μεθι-
σταται, ὑποτίθεται ὅτι μεθισταται καὶ τοῦ νὰ ᾔηται Θεός, καὶ
ἐπομένως ὑποτίθεται ἀτελὴς καὶ φθαρτός. Ἐὰν ὅμως τῷ Θεῷ
πρέπει νὰ ἀποδοθῇ τὸ ἐλευθέρως πράττειν, πρέπει αὐτῷ νὰ ἀ-
ποδοθῇ καὶ βούλησις καὶ νοῦς. Ἐὰν ὅμως ὁ Θεὸς ὑποτεθῇ ὡς ἔ-
χων χρεῖαν ἀναγνωρίσεως, ὑποτίθεται ὑπὸ νόμον καὶ ἐπομένως
ὄν ἀτελές, ἄνουν, ἀνελεύθερον καὶ φθαρτόν.

Ὁ Σχελλίγγιος ἀπὸ τοῦ ἀόριστου, τοῦ κενοῦ, ὁ ἐλευθερίαν
ὀνομάζει, μεταβαίνει εἰς τὴν ὀριστικότητα, ἢ ἀνελευθερίαν ἀπο-
καλεῖ, καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν, τὸ τρίτον, ὁ ἐκλαμβάνει μίκτον,
δηλαδὴ ἀόριστον ἐλεύθερον, καὶ ὀρισμένον ἀνελεύθερον.

Τὴν ἰδέαν ταύτην παραλαβὼν ὁ Σχελλίγγιος ἐκ τοῦ Σπινό-
ζου, μὴ παραδεχθεὶς ὅμως μέσον, δὲν ἀνήρσεν τὴν διαφορὰν, οὐδὲ
κατέστησε τὴν ἐλευθερίαν θετικὴν, διότι ἐνόμισεν οὐκ ὀρθῶς, ὅτι
τὸ ὄν ὀριζόμενον γίνεται πεπερασμένον. Ἐὰν ὅμως ὑποτεθῇ,
ὅτι τὸ ἀόριστόν ἐστὶν ἐλεύθερον, τὸ δὲ ὀρισμένον πεπερασμένον,
ὑποτίθεται ὁ Θεὸς ὀριζόμενος καὶ ἔγχωρος καὶ ἔγχρονος, ὅπερ
ἐστὶν, ὡς ἀπεδείχθη, ἀτοπον, διότι τὸ ὀρισμένον, ὡς ὁ Βάδερσ
ὀρθῶς παρετήρησε, δὲν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου.

Τίς ὅμως ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας; διὰ ποίαν αἰτίαν ἀναί-
ρεῖ ὁ Θεὸς τὸ τυφλόν ἦτοι διὰ ποίαν αἰτίαν δημιουργεῖ; ὁ Θεὸς,
λέγει ὁ Σχελλίγγιος, δὲν εἶχε χρεῖαν δι' ἑαυτὸν, διότι ἦτο βέ-
βαιος ἐν τῇ βουλήσει αὐτοῦ· ἐδημιούργησε δὲ, διότι δὲν ἤρμοζε
τῇ ἐκτὸς φθόνου θεότητι νὰ μείνῃ ἐν ἐκείνῃ τῇ καθαρωτάτῃ ἐν-
εργεῖα, τῇ αἰωνιότητι, ἀλλὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν καταληπτὴν,
τουτέστι διὰ τῆς δημιουργίας. Ἐὰν ὅμως ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ Θεὸς
τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν, ἵνα ἀναγνωρισθῇ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος
ὑποθέτει, φαίνεται ἀληθῶς ἡ αἰτία αὕτη ἐγνωστικὴ, καὶ διὰ

ταῦτο τοῦ Θεοῦ ἀναξία. Ἡ ἀναγνώρισις, εἰς ἣν αἱ εὐγενεῖς φύσεις ἀποβλέπουσιν, ἔστι μὲν ζωὴ ἀνωτέρα τῆς ὑλικῆς, ὑποθέτει ὅμως νόμον ἀναγκάζοντα τὰ γεννώμενα νὰ ἀφορώσιν εἰς σωτηρίαν, εὐδαιμονίαν καὶ αἰδιότητα· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐδημιουργήθησαν πάντα μετ' οἰκείων ὀργάνων.

Ἐπειδὴ ὁ νόμος οὗτος ἐπιζητεῖ τὸ αἰδίον, ἡ δὲ ὅλη δημιουργία ἀποβλέπει πρὸς αὐτὸν, λέγει ὁ Πλάτων, ἀποβλέψας, ὡς φαίνεται, εἰς αὐτὸν, ὅτι ἐν Οὐρανῷ ἀθάνατον ἡ κύησις καὶ ἡ γέννησις, διότι ἀληθῶς τὰ ὄντα ἀπόλλυται τὰ μὴ δυνάμενα τὸν νόμον τοῦτον νὰ ἐκπληρώσῃ, τουτέστιν εἴτε σωματικῶς εἴτε πνευματικῶς νὰ ἀναγεννήσωσιν ἑαυτά. Ἐπειδὴ ὁ νόμος οὗτος πᾶσιν ἐνυπάρχει καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνεργεῖ, τῇ δὲ βουλήσει τοῦ Θεοῦ δὲν ἀντίκειται, διότι τὸ δημιουργεῖν ἔστιν αὐτὴ ἡ αἰδῖος ζωὴ αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, δὲν ἡδύνατο ἡ δημιουργία νὰ ἦναι ἔργον αὐθαίρετον, ἀλλ' ἐννομον καὶ διὰ τοῦτο ἀληθῶς ἐλεύθερον, τέλειον καὶ θεῖον. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἐλευθερία καθὼς ἐννομος καὶ οὔτε παρὰ τὸν νόμον οὔτε κατὰ τοῦ νόμου δὲν εἶναι αὐθαίρεσις.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ δημιουργία οὐδὲ ἄτακτος ποίησις δύναται νὰ νοηθῇ, ἀλλὰ κόσμος, πρέπει καὶ ὁ Θεὸς νὰ νοηθῇ ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεῖα τέλειος καὶ προσωπικός· διότι, εἴαν ἡ δημιουργία ἦτο ἔργον μόνου ἀναγκαίου, οὐκ καθίστατο Θεογονία, ὁ Θεὸς οὐκ ὑπετίθετο ὑπὸ νόμον, ἡ τοῦ Θεοῦ παντοδυναμία καὶ ἀπόλυτος ἐλευθερία οὐκ ἀπόλλυντο, καὶ ἐπομένως αὐτὸς ὁ Θεός.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ νοηθῇ δυνάμει ὄν καὶ ἐπομένως ἀτελής καὶ φθαρτός, ἢ καὶ κακός, πρέπει νὰ νοηθῇ ἐξ ἀρχῆς τέλειος, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἄρχων τῶν δυνάμεων, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς προσωπικός· ὡς τοιαῦτος δὲ ἡδύνατο, εἰ ἠθούλετο, νὰ μὴ δημιουργήσῃ, τοῦλάχιστον πραγματικῶς. Ἐπειδὴ ὅμως τῷ Θεῷ δὲν ὑπάρχει φύσει τὸ φθαρτὸν, ἀλλὰ τὸ αἰδίον, αἰδίον δὲ ἔστι τὸ ἐνεργεῖα, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (1) καὶ ὁ Πλάτων, ὅτι ἡ ἀθανασία ἐν τῇ κύησει καὶ γεννήσει ἔγκειται, ἐν

τῷ αἰεὶ κρατεῖν τὰς δυνάμεις ὑποτελεῖς, διότι οὕτω μόνον ἔνωσις, σύμπραξις καὶ γέννησις προέρχεται, φανερόν εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἡδύνατο νὰ πράξῃ ἐναντίον τῆς αἰδῖου φύσεως αὐτοῦ, τουτέστι νὰ μὴ δημιουργήσῃ, διότι, εἰ μὴ ἐδημιούργει, ὁ ἡδύνατο, εἰ ἠθούλετο, οὐκ ἔπραττεν ἐναντίον τῆς αἰδῖου φύσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ τότε δὲν οὐκ ἦτο οὐδὲ οὐκ ἐλογίζετο Θεός, διότι δὲν οὐκ ἦτο αἰδῖος· διὸ ἔδει γενέσθαι, ὁ ἡδύνατο μὴ γενέσθαι, καὶ ἡδύνατο γενέσθαι, ὁ μὴ ἔδει γενέσθαι, εἰ ὁ Θεὸς ἠθούλετο· ὁ κόσμος ὅμως ἀποδεικνύει, ὅτι ἐγένετο, ὁ ὁ Θεὸς ἠθούλετο καὶ ἔδει γενέσθαι· ὁ Θεὸς βούλεται εἶναι, ὅπερ ἔστι, καὶ ὅπερ ἔστι, βούλεται, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀδιάφορον τὸ νὰ ἦναι ἐν οἰαδήποτε μορφῇ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει, διότι τοῦτο ὑποθέτει τὸν Θεὸν, τὸν αὐτόνομον καὶ ὑπέρτατον νομοθέτην, αὐθαίρετον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενον ἄτοπον· ὁ Θεὸς οὐδέποτε βούλεται τι αὐθαίρετον· καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τὸν Θεὸν σύμφωνον τῇ αἰδῖου φύσει καὶ ἀξίον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡδύνατο νὰ συμβιβασθῇ ἡ ἀναγκαιότης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ἐλευθερία νὰ κατασταθῇ ἐννομος καὶ διὰ τοῦτο ἀληθῆς, διότι ἡ ἀνευ νόμου ἢ παρὰ νόμον ἢ κατὰ τοῦ νόμου ἐλευθερία δὲν σεμελιῶ τὸ πᾶν, ἀλλ' ἀνατρέπει· κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον οὐκ συνεβιάζετο καὶ ἡ ἐπιστήμη πρὸς τὴν ὀρθοκείαν καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ δημιουργήματος πρὸς τὴν αἰτιότητα τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο τὸ ζήτημα ὅμως, ἵνα λυθῇ, δὲν ἡδύνατο ὁ Θεὸς νὰ ὑποτεθῇ ὄν δυνάμει, διότι δὲν οὐκ ἦτο τέλειος οὐδ' αἰδῖος, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεῖα τέλειος καὶ προσωπικός.

Ἐάν τις ἀποβλέψῃ εἰς τὴν συνέχειαν τῶν περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἀποδείξεων, παρατηρήσει, ὅτι ἅπασαι εἰς τὸ αὐτὸ ὄν ἀναφέρονται, ὁ κατὰ μὲν τὴν ὄντολογικὴν παρίσταται ὡς τὸ ἐξ οὐ, ὡς ἀρχὴ τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς, κατὰ δὲ τὴν κοσμολογικὴν ὡς τὸ δι' οὐ, ὡς ἀρχὴ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν, κατὰ δὲ τὴν τεολογικὴν ὡς τὸ πρὸς ὁ, ὡς ἀρχὴ τῆς κατὰ τὸν λόγον, τοῦτο ὅμως τὸ ὄν, τὸ ὄντως ὄν, καθὼς οὐσία διάφορον τῶν παγκοσμίων ἀρχῶν δὲν εἰσέρχεται εἰς γένεσιν, τουτέστι δὲν γίνεται, ἀλλ' ἔστι, καὶ ἐπομένως αἰεὶ ἔστιν ἐνεργεῖα τέλειον καὶ προσωπικόν·

(1) Περὶ Οὐραν. II, 3. Θεοῦ δ' ἐνεργεῖα ἀθανασία· ταῦτο δ' ἔστι ζωὴ αἰδῖος.

τῷ προσωπικῷ ὅμως δὲν ὑπάρχει ἰδίᾳ βούλησις ἀπλῶς, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Σκελλίγγιος, διότι ἰδίαν βούλησιν καὶ τὰ παιδία ἔχουσι καὶ τὰ ζῶα, ἀλλὰ καὶ σοφία, διότι ἡ βούλησις ἔχουσα τὰγαθὸν ἀντικείμενον δὲν δύναται ἄνευ σοφίας, ἄνευ λόγου, νὰ γνωρίσῃ αὐτό· διὰ τοῦτο ὁ Θεός, ὢν ἀπ' αἰῶνος, τουτέστιν ἀφ' οὗ ἔστιν, ἐξ ἀρχῆς, ἀίδίως, τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κάτοχος ἔστιν ἐξ ἀρχῆς τι ἴδιον, προσωπικόν καὶ ἀπολύτως τέλειον· διὰ τοῦτο ἡ περὶ προσωπικότητος ἀπόδειξις περιέχει ὅλας τὰς ἄλλας ἀποδείξεις.

Πῶς ὅμως ἡ τῶν ἀρχῶν σχέσις πρὸς τὸ ὄντως ὄν καθίσταται καταληπτῆ; Τοῦτο τὸ ζήτημα ἐστὶ τὸ αὐτὸ τῷ ζήτηματι πῶς ἡ δημιουργία δύναται ἐκ τοῦ Θεοῦ νὰ γείνη καταληπτῆ; Τὸ πρῶτον ὄν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀκίνητον, ἀγέννητον, ἀίδιον, ὑπάρχον, διότι, εἰ ἐκινεῖτο θὰ ἐξίστατο, θὰ μετεβάλλετο, καὶ τοιοῦτον ὄν δὲν θὰ ἦτο ἐνεργεῖα ἢν, ἀλλὰ δυνάμει καὶ διὰ τοῦτο φθαρτόν. Τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης συνιδόντες ἀπεφάναντο αὐτὸ ἀμετάβλητον. Ἐν δὲ τοῖς λόγοις τοῦ Ἀριστοτέλους (1) ὑποτίθεται ἡ κατὰ τόπον κίνησις, ἐπομένως καὶ ὁ τόπος, διότι ὅλαι αἱ κινήσεις (ἀλλοίωσις, φθίσις, αὔξεισις, φερά) ἐν τόπῳ, τὸ δ' ἐν τόπῳ ἐστὶν ὑλικόν (Ἀριστ. περὶ ψυχ. Α, 3). Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ τοῦ Σκελλίγγιου δυνάμεις, ἧτις ὑποτίθεται ὑπὲρ τὸ ὑλικόν, καὶ μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον συγγέεται, δὲν δύναται ἄλλως νὰ νοηθῆ εἰμὴ ὑλικῶς, τουτέστι δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχή, ὡς ὁ Σκελλίγγιος διατείνεται, ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν ὕλην. Ὅτι ὅμως ἡ κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴ εἶναι διάφορος τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ Π. Δ. παριστῶσα τὴν σοφίαν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, καὶ ἐπομένως τὸν Θεὸν γνωστικὸν καὶ ἐλεύθερον.

Ὁ Σκελλίγγιος (2) ὑποθέτων, ὅτι τὸ πρῶτον νοητόν ἐστὶ τὸ

(1) «Ὅτι οἰδήποτε κινεῖται, καθ' ὃ κινεῖται, τούτου πάντως ἐξίσταται καὶ οὐκ ἔτι μένει κινήθην, οὐδ' ὄ, οὐδ' ὄλον, οὐδ' ὄσον, οὐδ' ὄκου πρότερον ἢν' ὥστε καὶ ἡ ψυχὴ, εἴγε καθ' ὃ ψυχὴ κινεῖται καὶ τοῦ εἶναι ψυχὴ ἐκστῆσται».

(2) Darstellung des Naturprocesses 1843—1844.

ὑποκείμενον, ἢ καθαρὰ δυνάμεις μεταβαίνουσα ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνεργείαν, τὸ ὑποκείμενον κενὸν ἀντικειμένου καὶ τὸ ἀντικείμενον κενὸν ὑποκειμένου, καὶ ἀμφότερα τὸ ὄν, ὑποκείμενον=ἀντικείμενον, ὑποθέτει, ὅτι τὸ ὑπάρχον ἐστὶ καὶ τὰ τρία, κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ ἰδέᾳ, μόνον ἰδέα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Θεός, ὁ τιθέμενος ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου, δὲν δύναται νὰ ἦναι πραγματικός. Ἐν δὲ τῇ ἰδέᾳ, λέγει, ἐστὶν ἡ ὕλη καὶ τὸ δυνατόν πρὸς πᾶν ἐκτὸς αὐτῆς ὄν· ἐκτὸς δ' αὐτῆς εἰσι μόνον τὰ στοιχεῖα (τουτέστιν αἱ δυνάμεις) αὐτῆς. Ταῦτα δὲ ἀποκλείουσιν ἀλλήλα, ὅταν ἡ πρώτη δυνάμεις εἰς τὸ ὄν μεταβῆ· ἡ μετάβασις αὐτῆς εἰς τὸ ὄν γίνεται αἰτία τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν, ἡ δὲ εἰς ἑαυτὴν ἐπάνοδος αὐτῆς γίνεται αἰτία τῆς ἐνότητος αὐτῶν· ἡ πρώτη δυνάμεις κατὰ Σκελλίγγιον εἰς τὸ ὄν μεταβάσασα γίνεται ἐξιστάμενον, ἐξέρχεται τῆς ἰδέας· διὰ τῆς μεταβάσεως αὐτῆς εἰς τὸ ὄν ἐκτοπιίζεται τὸ καθαρὸν ὄν, λαμβάνει ἀποθετικότητα, δυνάμειν καὶ γίνεται κινήτικόν· διὰ δὲ τῆς μεταστάσεως τοῦ καθαροῦ ὄντος εἰς δυνάμειν μεθίσταται καὶ τὸ τρίτον, τὸ συναμφότερον. Ὑποταχθεῖσα δὲ ἡ δυνάμεις τῷ καθαρῷ ὄντι γίνεται ὕλη αὐτοῦ· ἡ ἀντιστροφή τοῦ ἐνός προηγῆται, διότι τὸ ὑποκείμενον ἔγεινεν ἀντικείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον ὑποκείμενον· τοῦτο, λέγει, τὸ γεγονός δύναται νὰ κληθῆ σύμπαν, τὸ ἀντίστροφον ἔν (universum)· διὰ δὲ τῆς ἐπάνοδος τοῦ καθαροῦ ὄντος εἰς ἑαυτὸ καὶ τῆς δυνάμεως εἰς ἑαυτὴν καθίσταται κατὰ Σκελλίγγιον καὶ τὸ πνεῦμα γνωστικόν, βουλόμενον, ἐλεύθερον τῆς ἀνάγκης, καὶ δύναται νὰ δεχθῆ ἢ νὰ μὴ δεχθῆ τὴν δημιουργίαν (1).

Τὸ πρῶτον, λέγει, ὃ ἔγεινεν ἀποκλειστικόν, γίνεται ὡς πρὸς τὸ ἀνώτερον ὕλη. Τοῦτο, ὃ ἐγένετο, ἐκ δυνάμεως ὄν, ὑποτασσόμενον μεταβάλλεται ἐκ τοῦ ἀνοργάνου εἰς τὸ ὀργανικόν καὶ ἀνορθοῦται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Τὸ εὐρὺ καὶ ἡ ἐλευθερία, εἰς ἃ μεταβαίνει ἐκ τοῦ στενοῦ ἢ γενομένη ὄν δυνάμεις, ἐστὶ κατὰ Σκελλίγγιον ὁ τόπος. Τὸν τόπον παρέχει τοῖς οὖσιν ἡ δυνάμεις, ἢ βούλησις πρὸς ἐπάνοδον τῆς

(1) Phil. d. Offenb. Vorl. 12. Phil. d. Myth. Vorl. 2. 12. καὶ 14.

δυνάμει, ἥτις ἐγείνεν ὃν θέτει τὸν χρόνον· τόπος δὲ καὶ χρόνος θέτουσι τὴν κίνησιν. Ταῦτα ὅμως λέγων δὲν παρατήρησεν, ὅτι τοῦ τόπου καὶ χρόνου προηγείται ἡ κίνησις· διότι, εἴτε ὁ τόπος ἐκληροθῆ μεταβάσει τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ στενοῦ εἰς τὸ εὐρὺ, προηγείται, εἴτε χρόνος τίθεται ὑπὸ τῆς βουλήσεως πρὸς ἐπάνοδον τῆς δυνάμει (τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς) ἢ κίνησις προηγείται· ἀρα προηγείται ἀμφοτέρων χρόνου καὶ τόπου. Ἡ πρώτη δύναμις, λέγει, ὑποτασσομένη τῇ ἀνωτέρᾳ γίνεται ὕλη αὐτῆς καὶ θεμέλιον τῆς γενέσεως τοῦ οὐρανοῦ συστήματος.

Ἡ ὕλη ἐστὶ βάσις τῶν σωμάτων, οὐχὶ ὅμως σωματικὴ ἢ βαρύτερη, ἢ ἑλξίς, εἶναι φαινόμενον τῆς ἐξωτερικῆς ὕλης γενομένης ἀρχῆς, τὸ δὲ φῶς φαινόμενον τῆς ἀνωτέρας (δευτέρας) δυνάμει. Ὁ μαγνητισμὸς, ἡλεκτρισμὸς καὶ χημισμὸς ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς τρεῖς τοῦ σώματος διαστάσεις. Τὸ δὲ σῶμα δὲν πηγάζει ἐκ τοῦ ὕλικου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἰδέας οὐσίας συνδέσμου αὐτῶν. Ἐπειδὴ τὸ σῶμα τῷ Σχελλίγγιῳ ἐστὶν ὅλον, εὐρίσκεται ἢ εἰς τὰς διαστάσεις μεταβάσει· ἐπειδὴ ἡ ἰδέα δὲν εἶναι ἀπλοῦν, ἀλλ' ὅλον ἐκ τῶν ἀρχῶν, ἐστὶ σωματικόν. Κατὰ δὲ λόγον τῆς ὑποταγῆς τῆς δυνάμει ὑπὸ τὸ καθαρὸν ὃν προβαίνει ἡ γένεσις τοῦ ἀνοργάνου εἰς τὸ ὀργανικόν, καὶ, ὅταν ἡ πρώτη δύναμις ἀρχεται τῆς ἐπανόδου, προέρχεται αἰσθησις, καὶ τῆς δυνάμει προβαίνουσης εἰς ἑαυτὴν ἢ παράστασις, τὰ εἶδη (ξύλα), ἢ βούλησις καὶ αἱ πνευματικαὶ δυνάμει, ὁ ἄνθρωπος ὡς συνειδὸς, καὶ ὡς τοιοῦτον σκοπὸς, ὡς τὸ καθόλου ὃν, καὶ ὡς τοιοῦτον δὲν εἶναι τῆς γῆς προῖον, ἀλλὰ τοῦ παντός καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῦ σκοπὸς, διότι ἐν αὐτῷ ἐνοῦνται αἱ βιθμίδες ἀπασαι, κατὰ δὲ λόγον τῆς ἀναιρέσεως τῆς τῶν δυνάμει ἀντιθέσεως λαμβάνει τὸ γενόμενον ἀναφορὰν πρὸς τὸν Θεὸν ἄμεσον, τουτέστι γίνεται πρόσωπον ἀπέναντι προσώπου.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸν ἄνθρωπον ὑποθέτει οὐσίαν καθαρὰν, ὡς τοιαύτην δὲ ἐν καταστάσει οὐσιώδει, δυνάμει, ἄνουν, ἀτελή. Ἐάν ὅμως ὁ Θεὸς πρέπει νὰ ἦναι τέλειος, πρέπει καὶ ὁ ἄνθρωπος ὡς τελευταῖον ἔργον τῆς δημιουργίας. Ἐάν δὲ τέλειος, πρέπει

νὰ ὑποτεθῆ ὅτι συνεπεία αἰτίας τινὸς, τουτέστι τῆς πτώσεως ἀπώλεσε τὴν τελειότητα, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν γνῶσιν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.

Ἐάν τὸ δημιουργημὰ θεθῆ μεταξὺ τῶν τριῶν ἀρχῶν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει, καὶ μόνον ἐν τῷ μέσῳ μὲν ἐλεύθερον, ἔπεται, ὅτι αὐτὸ ἐγείρον τὴν πρώτην δύναμιν μεθίσταται ἐκ τοῦ μέτου καὶ ἀπόλλυσι τὴν ἐλευθερίαν· ἀπερχομένου δὲ τοῦ Θεοῦ πίπτει, πεσὼν δὲ καθίσταται ἀσθενὴς, ἀλογον, ἀνελεύθερον, τοῦτο τὸ ὃν, ὃ ἦτο κύριον τῶν δυνάμει, ἀντέστρεψε καὶ ἐξετόπισε κατὰ Σχελλίγγιον τὰς δυνάμει, κατέστη αὐταῖς ὑποτελὴς καὶ ἡλλοιώθη.

Ὁ Σχελλίγγιος ὅμως ὑποθέτων τὴν ἀντιστροφὴν τῶν δυνάμει ὅρον τῆς πραγματοποίησεως τῆς δημιουργίας, καὶ τὴν πτώσιν ὅρον τῆς πραγματικῆς γνώσεως καὶ ἐλευθερίας, ἐκλαμβάνει τὴν πτώσιν ἀναγκαίαν, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἀνευ αὐτῆς, ἀνευ τῆς ἐξόδου ἐκ τοῦ παραδείσου, πρὸδος δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ, οὐδὲ ἡ δημιουργία νὰ γείνη ἐκ λογικῆς πραγματικῆς.

Ὁ Σχελλίγγιος ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἐκλαμβάνει τὸν Θεὸν δημιουργὸν καὶ τὰς τούτου μορφὰς δυνάμει, εἰς δὲ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας πρόσωπα καὶ οὐσία ταῦτά μετ' αὐτοῦ. Ἐκλαμβάνων δὲ τὸν πατέρα ἀπολύτως ὡς τὸν ὅλον Θεὸν καὶ σχετικῶς ὡς μίαν τῶν μορφῶν, ὡς τὴν πρώτην, τὸν δὲ υἱὸν μετὰ τῆς δευτέρας μορφῆς, καὶ τὸ πνεῦμα μετὰ τῆς τρίτης, καὶ ταύτας τὰς μορφὰς οὐσία τὰς αὐτάς μετὰ τοῦ Θεοῦ, πίπτει εἰς ἰσχυρισμοὺς ἀτόπους, ὑπερ ἀπόδειξις, ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς πρὸς ἐξήγησιν, διότι ἀληθῶς τοιοῦτος Θεὸς καὶ τοιοῦτος κόσμος ὑπὸ τοῦ δημιουργήματος (τοῦ ἀνθρώπου) μεταβαλλόμενος οὔτε νὰ ὑπάρξῃ ἡδύνατο οὔτε νὰ ὑποτεθῆ!

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ Σχελλίγγιον, ὁ διαρρήξας τὸν ἰδανικὸν κόσμον καὶ ἐν ἡμῖν ζῶν, ὑποτίθεται ὃν παγκόσμιον, πρὸ τῶν τῆς γῆς μεταβολῶν εἰς, καὶ ἐν τῷ ἰδανικῷ κόσμῳ προοραθεὶς ἐχώρισε τὸν Θεὸν καὶ ἑαυτόν.

Ἡ ψυχὴ ἐστὶν αὐτῷ τὸ κοινόν τῶν τριῶν δυνάμει, ἴτη τῷ Θεῷ, ἐστὶν ὡς πρὸς τὸ ὕλικόν ἐνέργεια, ὡς πρὸς δὲ τὸ πνεῦμα

δύναμις, ὕλη. Τὸ πνεῦμα ὅμως ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἐκλαμβάνει θεωρητικόν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ πρακτικόν, βούλησιν τῆς ψυχῆς καὶ ἀπὸ τῆς ὕλης χωριστόν. Τὸ πραγματικόν πνεῦμά ἐστὶ τὸ γνωστικόν, τὸ πνεῦμα (βούλησις) γίνεται νοῦς· ὁ δὲ νοῦς ἔχει τὰς δυνάμεις ὑφ' ἑαυτὸν καὶ διὰ τοῦτό ἐστι διάφορος τῶν δυνάμεων, τὶ ἴδιον, προσωπικόν· καὶ ἐπειδὴ ἐστὶ κύριον τῶν δυνάμεων ἐστὶ καὶ γνωστικόν. Ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα κατὰ Σχελλίγγιον εἶναι αὐταίτιον, δὲν εἶναι θνητόν, ἀλλ' ἀθάνατον.

Ἡ ψυχὴ αὐτῷ δὲν εἶναι ἀπλοῦν, ἀλλ' ὅλον ἔχον δυνάμεις, καὶ πρὸς μὲν τὸν θεὸν ἐστὶν ἡ μία αὐτῆς βούλησις δύναμις θίγουσα τὸ θεῖον, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν ἀρνεῖται τὸν θεόν· ἡ βούλησις, ἥτις ὡς πρὸς τὸν θεὸν ἐστὶν ὕλική, ἐστὶ πρὸν τὴν ψυχὴν αὐτός, πνεῦμα. Πνεῦμα ὅμως καὶ ψυχὴ κατὰ Σχελλίγγιον εἰσιν ὡς ἐνέργεια καὶ δύναμις οὐσίᾳ ταῦτόν, μόνον δὲ κατὰ βαθμὸν ἀναπτύξεως διάφορον.

Ἡ ἀθανασία κατὰ Σχελλίγγιον, ἵνα ἀποδειχθῆ, πρέπει νὰ ἀποδειχθῆ ἡ συνέχεια καὶ διάρκεια τῶν τριῶν καταστάσεων, ἥτοι τῶν τριῶν τοῦ ἀνθρώπου βίων, τοῦ φυσικοῦ, τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ· οἱ βίοι εἰσὶ συνδεδεμένοι οὕτως, ὥστε μετὰ τοῦ ἑνὸς τίθενται καὶ οἱ ἕτεροι. Ἡ ἰδέα αὕτη θὰ διεσαφεῖτο, ἐὰν αἱ ἀρχαὶ διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων. Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ ἐγινώσκοντο, θὰ ἐξηγεῖτο καὶ ἡ μυθολογία κατὰ τὸ εἶδος, ἡ γένεσις αὐτῆς δὲν θὰ ὑπετίθετο ἐν τῇ συνειδήσει, αἱ περίοδοι αὐτῆς θὰ ὠρίζοντο κατὰ τὰς ἀρχάς, καὶ ἡ ἀποκάλυψις, ἐὰν προέρχεται ἐκ τῆς ἐλευθέρως τοῦ θεοῦ βουλήσεως τοῦ νὰ σώσῃ τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς, θὰ ἐξηγεῖτο καταλληλότερον.

Ὁ Σχελλίγγιος λέγει, ὅτι ἡ βούλησις τοῦ θεοῦ ἀνεῦ ἀποκαλύψεως μένει ἀγνωστος, ἡ ἀποκάλυψις ἐστὶν ἡ ἀποκάλυψις αὐτῆς τῆς βουλήσεως τοῦ θεοῦ· ἡ δὲ ἀποκάλυψις ἥτοι ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι θεωρία, ἀλλὰ πρᾶγμα, περιεχόμενον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ, ἥτις εἶναι παρελθοῦσα, παροῦσα καὶ μέλλουσα ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ πάθη, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις εἰσὶ στάδια τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου· διότι, ἐὰν εἰς τὸν θεόν, ἀναχθῶσιν, ὁ θεὸς καθίσταται ἔγγιστος καὶ μεταβαλλόμενος.

Τὸ πνεῦμα εἰσὶν εἰς τὸν ἀνθρώπον ἀνίστησιν αὐτόν· αὕτη ἐστὶν ἡ ἔννοια τῆς ἀναστάσεως· ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν ἀνάγων εἰς τὴν βούλησιν, τὸ ὅτι, ἀντίστοιχον ἐκλαμβάνει αὐτὴν τέλος καὶ ἀνωτέραν τῆς γνώσεως (τοῦ τί) ὡς εἰς τὴν δύναμιν, τὸν λόγον, ἀντιστοιχοῦσης.

Ἐὰν ὁ Σχελλίγγιος ἐγινώριζε καὶ διεκρίνε τὰς ἀρχάς, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ τὰς Γραφάς, τῶν ὄντων καὶ αὐτοῦ τοῦ λόγου τὴν γένεσιν, τὴν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὄντος λογικοῦ, δὲν θὰ ἐπιπτεν εἰς σύγχυσιν ἕνεκα τῆς ἔννοιας τῶν ἀρχῶν, καὶ ἐπομένως εἰς θεωρίας ἀσαφεῖς ἀπαγούσας πολλάκις τοῦ ἀληθοῦς. Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ ἐγινώριζοντο, θὰ ἐγινώριζετο, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἀνυψούμενος καὶ εἰς ἄμεσον πρὸς τὸ θεῖον σχέσιν ἐρχόμενος καθίσταται θεῖος, δηλαδή ὄν, διάφορον τῶν ἀρχῶν καὶ κύριον αὐτῶν, τουτέστι προσωπικόν, ὡς ὁ θεός, καὶ διὰ τοῦτο ὄν παγκόσμιον.

Ἐὰν ἡ δημιουργία ἐκ τῆς συμπράξεως τῶν ἀρχῶν προέρχεται, ἡ δὲ σύμπραξις ἐκ τῆς ὑπερτάτης, θὰ ὑπετίθετο, ὅτι ἡ ὑπερτάτη ἐνυπάρχουσα τῇ δημιουργίᾳ, τοῖς οὐσίαι, ἐμμέσως, διὰ τῶν ἀρχῶν, λόγῳ, βουλήσει, δυνάμει, ὡς ὁ τεχνίτης, ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἀναγεννᾶται καὶ ἐν αὐτοῖς κατὰ λόγον τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὰς ἀρχάς χαρακτηρίζεται. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται, ὅτι οὔτε ἡ κατὰ τὸν λόγον, οὔτε ἡ κατὰ τὴν κίνησιν οὔτε ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ, δύναται μετὰ τοῦ θεοῦ νὰ συνταυτισθῆ καὶ ἐπομένως νὰ ἐκληφθῆ ὁ μόνος τοῦ σύμπαντος κόσμου δημιουργός. Οὐδὲ τὰ ὄντα διαφέρουσι κατὰ βαθμὸν, ἀλλὰ κατὰ ποιόν, ὡς δείκνυται, ὅτι ἑτέρα ἀρχὴ ἀρχὴ ἐν τοῖς ἀνοργάνοις, ἑτέρα ἐν τοῖς ὀργανικοῖς καὶ ἑτέρα ἐν τοῖς πνευματικοῖς. Ἡ δὲ σχέσις τῆς ὑπερτάτης πρὸς τὰ ὄντα διορίζεται κατὰ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὰ συναίτια, τὰ ὄργανα αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύεται, ὅτι οὔτε ἡ περὶ γνώσεως θεωρία τοῦ Σχελλίγγου οὔτε ἡ περὶ δυνάμεων, οὔτε ἡ περὶ θεοῦ, οὔτε ἡ περὶ φύσεως, οὔτε ἡ περὶ μυθολογίας καὶ ἀποκαλύψεως καὶ τῶν τοιούτων δύναται νὰ θεωρηθῆ κατὰ πάντα ὀρθή. Ἐπομένως ὅτι καὶ τὸ νεώτερον σύστημα αὐτοῦ μὴ ἀναπληροῦν κατὰ πάντα τὰς ἐλλείψεις τῶν προτέρων συστημάτων καὶ τῶν συγ-

χρόνων δὲν ἀνταποκρίνεται κατὰ πάντα εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς ἐποχῆς (1).

Χ. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΒΑΔΕΡΟΣ.

1) Βίος.

Ὁ Φ. Βάδερσ ἐγεννήθη τῷ 1766 ὑπὸ Ἰωσήφ Βαδέρου ἰατροῦ αὐλικοῦ, ἐγείραντος ἐν αὐτῷ τὴν κλίσιν εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τῷ δὲ ἐξδόμενῳ ἔτει κατέστη νυκτοβάτης ἀπωλέσας τὴν νοητικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ὄρεξιν τοῦ μανθάνειν. Ὁ πατήρ του διαγνώσας τὴν κατάστασιν ταύτην ὡς νόσον τῆς τοῦ μυελοῦ ἀναπτύξεως διέκοψεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν σπουδῶν του.

Ὁ παῖς μείνας ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐν ταύτῃ τῇ καταστάσει ἠγέρθη ἐκ τῆς θέας τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων τοῦ Εὐκλείδου ὡς ἐκ τινος οὐρανοῦ· αἱ νοηταὶ δυνάμεις ἀνεφάνησαν ἰσχυρότεραι καὶ ἡ ὄρεξις τοῦ μανθάνειν ἐπανῆλθεν εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ κατέφθασε τοὺς δύο πρεσβυτέρους ἀδελφούς του κατὰ τὴν πρόοδον, τὸν τε ἔνδοξον μηχανικὸν καὶ τὸν Θεολόγον.

Τῷ δὲ 16ῳ ἔτει κατετάχθη φοιτητῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰγγολστάτης σπουδᾶς ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν ἰατρικὴν· τῷ 18 ἔτει μετέβη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς Πιέννην πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἰατρικῆς. Τῷ δὲ 19 ἔτει ἐπανελθὼν εἰς Μόναχον ἔλαβε τῷ 20 ἔτει ἐν Ἰγγολστάτῃ τὸν βαθμὸν τοῦ διδάκτορος.

Ὁ φραγκίσκος Βάδερσ εἰς Μόναχον ἐπανελθὼν ἤρχισε νὰ ἐξασκῇ τὴν ἰατρικὴν· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐξάσκησιν συνεκινεῖτο ὑπὸ τῶν πασχόντων ἀσθενῶν τοσοῦτον, ὥστε αὐτῷ ἡ περαιτέρω ἐξακολουθήσας αὐτῆς κατέστη ἀδύνατος· διὸ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ

(1) Ἐν τῷ περὶ πανεπιστημιακῆς σπουδῆς δοκιμῳ ἡμῶν περιέχονται καὶ ἄλλα τινὰ περὶ Σχελλιγγίου. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐξετέλεσαμεν, χάριν τῶν ἐντυχιμένων καὶ κυρίως διότι ὑπὸ τῶν Γερμανῶν μέχρι τοῦδε οὔτε δεόντως ἐξηκριβώθη οὔτε δεόντως ἐξετέθη καὶ ἐξετιμήθη.

τὴν μεταλλουργικὴν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1786, καθ' ἃ ἐξέδωκε τὸ πρῶτον τοῦ σύγγραμμα περὶ θερμότητος, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ὄρυκτολογίας καὶ χημείας, τῷ δὲ 1788 ἐπισκέφη τῆς Βαυαρίας τὰ μεταλλεῖα καὶ τὴν ἀκαδημίαν τοῦ φρεϊβέργου καὶ κατέστη μεταλλουργὸς τέλειος. Ἐν δὲ φρεϊβέργῳ, ὅπου μέχρι τοῦ 1792 διέμεινε, ἐγνωρίσθη καὶ ἐφιλιώθη μετὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ Οὐμβόλδου.

Μετὰ τριῶν δὲ ἐτῶν σπουδῆν ἐν φρεϊβέργῳ ἐπισκέφη τὰ μεταλλεῖα τῆς Γερμανίας καὶ ἐν ἔτει 1792 τὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας.

Ἐν Ἀγγλίᾳ διαμένων συνέγραψεν ἀγγλιστὶ ἐν ἔτει 1795 περὶ θεωρίας τοῦ Καντίου. Τῷ δὲ 1796 μετέβη εἰς Ἀμβούργον, ὅπου ἐγνώρισεν τὸν Ἰακώβην. Τῷ δὲ 1797 συνέγραψε τὴν στοιχειώδη φυσιολογίαν του, καὶ συγχρόνως ἐγνώρισεν τὰ συγγράμματα τοῦ Φιχθίου, καὶ τὸ τοῦ Σχελλιγγίου περὶ τοῦ ἐγῶ. Τῷ δὲ 1796 ἀφίκετο εἰς Μόναχον, καὶ τῷ 1797 ὠνομάσθη ἐπίτιμος σύμβουλος τῶν μεταλλείων καὶ τῷ 1798 πραγματικός. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει συνέγραψε τὸ περὶ τῆς τετρακτύος τῶν Πυθαγορείων προελθὼν ἐκ τοῦ περὶ ψυχῆς κόσμου τοῦ Σχελλιγγίου. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐνεκωμίασεν ὁ Σχελλίγγιος καὶ τὰς ἰδέας αὐτοῦ παρέλαβεν ὁ Βσχενμείζερσ καὶ ὁ Στεφφένσιος· ἀλλὰ καὶ ὁ Γοίθιος ἐν τινὶ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Σχίλλερσ (τῷ 1800) καὶ ὁ Νόβαλτς μνημονεύουσιν αὐτοῦ ὡς ἀνδρὸς σπουδαίου. Τῷ δὲ 1799 διωρίσθη σύμβουλος καὶ τῷ 1800 ἀνώτατος διευθυντής. Τῷ δὲ 1801 διωρίσθη καὶ μέλος τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀνταποκριτικὸν μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν μεταλλείων τῶν Παρισίων καὶ ἄλλων ἐταιριῶν.

Ἡ ἐνέργεια ὅμως τοῦ ἐπαγγέλματος δὲν ἀπεκώλυεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν φιλοσοφικῶν μελετῶν του καὶ τοῦ νὰ δημοσιεύῃ καὶ ἀρθρὰ ἐπιστημονικὰ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν.

Τῷ δὲ 1804 ἐγνωρίσθη καὶ μετὰ τοῦ ποιητοῦ Γεϊκίου· ἐκτοτε δὲ δεικνύεται, ὅτι ὁ Βάδερσ ἠσχολεῖτο καὶ περὶ τὸν 1. Βόημον.

Τῷ δὲ 1807 γράψας κατὰ τοῦ Ἰακώβην δεικνύεται κάτοχος τῶν ἀσχημάτων τοῦ Φιχθίου, τοῦ Σχελλιγγίου καὶ τοῦ Ἐγέλου.

τῷ δὲ 1806 ἐγνωρίσθη καὶ ἐφιλιώθη μετὰ τοῦ Σχελλιγγίου· ἀμφότεροι ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ Καντίου· διέφερον ὁμῶς, διότι ὁ μὲν Σχελλίγγιος ἠκολούθει τῷ Φιχθίω καὶ Σπινόζῃ, ὁ δὲ Βάδερὸς τῷ I. Βοήμῳ καὶ τῷ Σαινμαρτίνῳ.

Ἡ ἐπιρροή ὁμῶς τοῦ Βαδέρου ἐπὶ τὸν Σχελλίγγιον φαίνεται μέγιστη ὡς δώσαντος τῷ Σχελλίγγίῳ τὴν τροπὴν ἀπὸ τοῦ πανθεϊσμοῦ εἰς τὸν θεϊσμόν, ὡς τὸ περὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας σύγγραμμα καὶ τὸ μνήμειον τοῦ Ἰακώβου τοῦ Σχελλιγγίου ἀποδεικνύουσι.

Τῷ δὲ 1808 παρέδωκε μαθήματα περὶ μεταλλευτικῆς ἐπιστήμης, ἔλαβε τὸ παράσημον καὶ τῷ 1812 τὸν τίτλον τῆς ἐυγενείας.

Ὁ Βάδερὸς ἐγνωρίσθη καὶ μετὰ τοῦ Σχουβέρτου, ὃν παρεκίνησεν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Ἰ. Βοήμου καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ πνεύματος τῶν ὄντων τοῦ Σαινμαρτίνου.

Ὁ Βάδερὸς ἐγκύψας εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ I. Βοήμου δὲν παρημέλησε καὶ τῶν φιλοσοφῶν τῶν συγχρόνων του. Τοὺς δὲ μυστικισὰς καὶ τοὺς σχολαστικοὺς ἐγίνωσκε τοσοῦτον ἀκριβῶς, ὅσον ἴσως οὐδεὶς ἕτερος τῶν προτέρων καὶ τῶν συγχρόνων του. Ἐν δὲ τῷ 1823 ἐγνώρισε τὸν Ἐγγελον ἐν Βερολίῳ, τῷ δὲ 1826 διωρίσθη καθηγητῆς τοῦ ἐν Μονάχῳ τότε κατὰ πρότον συσταθέντος πανεπιστημίου.

Ὁ Βάδερὸς δὲν εἶχε μὲν σύστημα καὶ μέθοδον, αἱ ἰδέαι αὐτοῦ ὁμῶς ὁμοιάζουσι τῇ ἀστραπῇ, ἣτις πολὺ φῶς παρέχουσα εἰς βαθύτερον ἔτι σκοτὸς ἐγκαταλείπει τὸν θεατὴν. Ὁ Βάδερὸς εἰς τὰς ἰδέας ἀποβλέπων δὲν ἐφρόντισε νὰ συστηματοποιήσῃ καὶ ἐκθέσῃ αὐτὰς μεθοδικῶς· διὰ τοῦτο ὁμῶς αἱ ἰδέαι αὐτοῦ, εἰ καὶ βαθεῖαι, εἰσι δυσνόητοι. Ὁ Βάδερὸς ἠσπάζετο τὸ σύστημα τοῦ I. Βοήμου, εἰ καὶ ἐγίνωσκε τὰ συστήματα τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ διεώρα τὰ προτερήματα καὶ τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν. Ἡ κριτικὴ τοῦ Βαδέρου ἐπ' αὐτῶν εἶναι ὄντως μεγίστου λόγου ἀξία, διότι καθιστᾷ καὶ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ καταληπτὴν.

Ὁ Βάδερὸς ἴστατο ἀεὶ ἐν σχέσει μετὰ τῶν ἀριστῶν ἀκροατῶν του, συνδιελέγετο ἀεὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἠδέως διεκόλου αὐτοῖς τὰς ἰδέας του.

Οἱ μὴ παρασυρόμενοι, ὡς ὁ Ὀφφμάννος ἀναφέρει ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Βαδέρου, εἰς θαυμασμὸν διὰ τὸ βάθος τοῦ πνεύματος του καὶ τὴν παρρησίαν του κατείχοντο ὑπὸ θαυμασμοῦ διὰ τὴν περινοίαν, τὴν πρωτοτυπίαν, τὴν ἀγαθότητα, τὸ φιλελεύθερον, τὴν προθυμίαν, τὴν χαρὰν τοῦ νὰ μεταδίδῃ τὰς ἰδέας αὐτοῦ· ὁ Βάδερὸς ἦτο συντηρητικὸς, φιλελεύθερος καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῶν ἐπαναστάσεων πολέμιος, ἐνὶ λόγῳ ἦτο καὶ θὰ καθίστατο ἐπισημότερος, ἐὰν δὲν ἐστερεῖτο μεθόδου, λογικῆς μελέτης καὶ ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν ἀρχαίων φιλοσοφημάτων.

Καίτοι δὲ ἴδιον σύστημα καὶ μέθοδον δὲν ἀνέπτυξεν, ἀλλὰ τὸ τοῦ I. Βοήμου ἠσπάζετο, ἐκτῆσατο ὁμῶς ὀπαδοὺς οὐκ ὀλίγους καὶ πολλοὺς εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ I. Βοήμου παρεκίνησε καὶ εἰσήγαγεν. Τὸν δαιμόνιον νοῦν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ διετήρησεν ἀκμαῖα καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου του κατὰ Μάϊον τοῦ 1841 (1).

Τὰ ἅπαντα τοῦ Βαδέρου ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Ὀφφμάννου καὶ ἄλλων ἀπὸ τοῦ 1851 καὶ ἐφεξῆς εἰς 18 Τόμους.

Τὸ πάντων δὲ σπουδαιότερον τοῦ Β. Βαδέρου ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν I. Βοήμον σχέσις του.

Ὁ Βάδερὸς θεωρεῖ τὸν I. Βοήμον διδάσκαλον αὐτοῦ καὶ ἀρχηγὸν τῆς τῶν νεωτέρων χρόνων φιλοσοφίας· οἱ τῶν νεωτέρων χρόνων σοφοὶ ἠψάντο μέρος τῆς τοῦ I. Βοήμου φιλοσοφίας, ὁ δὲ Βάδερὸς ἐνεβάθυνεν εἰς τὴν σπουδὴν αὐτοῦ βέλτιον καὶ ὀρθότερον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βάδερὸς ἐν πολλοῖς μετὰ Σχελλιγγίου συμφωνεῖ, διότι ἀμφότεροι βᾶσιν τὸν I. Βοήμον κατέστησαν, εἶναι εὐλογον νὰ ταχθῇ μετὰ τὸ νέον σύστημα τοῦ Σχελλιγγίου.

2) Φιλοσοφία.

Τίς ἡ σχέσις τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ πρὸς τὰς τῶν προτέρων καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ;

Τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα ἀπὸ τοῦ Καντίου καὶ ἐφεξῆς προέ-

(1) Τὴν βιογραφίαν τοῦ Φραγκίσκου Βαδέρου συνέγραψεν ἐν ἔτει 1857 ὁ δικησιμότερος τῶν μαθητῶν του Φραγκίσκος Ὀφφμάννος καὶ καθηγητῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βυρτιζδούργου διαπρεπῆς.

θεντο νὰ συνδιαλλάξωσι τὸν διχασμὸν τοῦ ἰδανισμοῦ καὶ τοῦ πραγματισμοῦ. Καὶ ὁ Βάδερὸς τὸ αὐτὸ πρόβλημα νὰ λύσῃ προτιθέμενος ὠρμήθη ἀπὸ τοῦ Καντιου, εἰ καὶ δὲν σενεφώνει αὐτῷ.

Ἐπειδὴ ὁ Βάδερὸς τὸ κύριον τοῦ Σπινόζου λάθος ἔβλεπεν εἰς τὸ ὅτι ὁ Σπινόζας τὸν μὲν Θεὸν παρίστα ὡς ὄν καθαρὸν καὶ ὡς τοιοῦτον ἀκίνητον, νεκρὸν, ἄλογον, ἀναίσθητον, τὰ δὲ πολλὰ, τὴν γένεσιν, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ὑπέθετε τῆς οὐτίας τροποποιήσεις, μὴ ὄντα, ἐθεώρει τὸ σύστημα τοῦ Σπινόζου ἀνίκανον τοῦ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἠθικὴν. Ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα τοῦ Λεϊβνιτίου ἐφκίνετο τῷ Βαδέρῳ ἀνεπαρκές, διότι ἀπλοῦν μὲν τῷ Βαδέρῳ δὲν εἶναι τὸ κενόν, τὸ μὴ διακρινόμενον, ἀλλ' ἐκεῖνο, οὐ τὰ διάφορα στοιχεῖά εἰσι συνδεδεμένα ὀργανικῶς, σύνθετον δὲ ἐκεῖνο, οὐ τὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι ὀργανικῶς συνδεδεμένα.

Ὁ Λεϊβνίτιος τὴν μίαν μονάδα παρίστησι πανθειϊστικῶς, ὡς ὄν κενὸν περιεχομένου, διότι τοῦτό ἐστὶν αἱ (ἰδανικαὶ) ἀναφοραὶ τῶν μονάδων πρὸς αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἰδανισμὸς τοῦ Λεϊβνιτίου ἦτο ἀφηρημένος καὶ πᾶσαν πραγματικότητα διέλυεν εἰς ἀπλὴν παράστασιν, κατεπολέμησεν αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰακώβην κατεπολέμησε καὶ τὸν ἰδανισμὸν τοῦ Φιχθίου, διότι καὶ οὗτος ἀνῆρει τὴν πραγματικότητα.

Ὁ Βάδερὸς λαθῶν ὑπ' ὄψιν τὴν συνέχειαν τῆς τοῦ Σπινόζου καὶ Φιχθίου φιλοσοφίας ἐγνώρισεν, ὅτι ἡ περαιτέρω τῆς ἐννοίας τοῦ αὐτοσυνειδήτου ἀνάπτυξις θέλει φέρει ἀπὸ τοῦ πανθειϊσμοῦ εἰς τὸν θεϊσμὸν.

Ὁ Σχελλίγγιος τῷ 1809 διὰ τοῦ Βαδέρου μετέστη ἀπὸ τοῦ πανθειϊσμοῦ εἰς τὸν θεϊσμὸν, ἀπὸ τοῦ Σπινόζου εἰς τὸν I. Βόημου.

Ὁ Βάδερὸς ὅμως ἰδῶν, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἐτρέπη εἰς καθαρὸν θεϊσμὸν, διότι ἐν τῷ Θεῷ ὑπέθετε τυφλὸν ὄν, τὴν ἄλογον φύσιν, ἐπομένως τὸ κακὸν καὶ τὴν πτώσιν ἀναγκαῖα, κατεπολέμησεν αὐτόν ἀποδειξας, ὅτι ὁ I. Βόημος δὲν ἔθεσε τὴν ἄλογον φύσιν ὡς ὑπόθεσιν τοῦ πνεύματος.

Ἐπίσης δὲ καὶ τοῦ Ἐγγέλου τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα δὲν ἐφαίνετο τῷ Βαδέρῳ ἱκανόν, διότι ὁ Βάδερὸς δὲν παρεδέχετο τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἐγγέλου, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κενός. Μάλιστα δὲ ὁ Βάδερὸς

γνώρισας, ὅτι ἡ πτώσις τῆς φύσεως ἀπὸ τῆς ἰδέας ἐπήγαγεν ἐκ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Σπινόζου: πᾶς διορισμὸς εἶναι ἀπόφασις, περιορισμὸς (1), μετέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ: πᾶς διορισμὸς ἐστὶ θεσις, κατάφασις, ἀοριστίας ἀναίρεσις.

Καὶ τὸν Ἐρβάρτον κατεπολέμησεν ὁ Βάδερὸς, εἰ καὶ αὐτὸν δὲν ἀναφέρει κατ' ὄνομα, διότι διεμέλισε τὴν γνώσιν καὶ τὴν πίστιν καὶ ἐνίσχυσε κατὰ τοῦ καθόλου τὸ ἀτομικόν.

Ὁ μὲν Σπινόζας, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγέλος ἐνίσχυσαν τὸ καθόλου, ὁ δὲ Λεϊβνίτιος καὶ ὁ Ἐρβάρτος τὸ ἀτομικόν ἀμφοτέρων ὅμως τὰ συστήματα ἀναφέρουσιν εἰς ἐξίσωσιν τῆς ἀντιθέσεως αὐτῶν. Τὴν δὲ ἀντίθεσιν ταύτην λύει ὁ Κραύσιος ἀτελῶς ὡς θέσας ἐν ἴσῃ μοίρᾳ τὸ ἰδανικὸν καὶ πραγματικόν. Ὁ δὲ Ἐγγέλος ἐν τῷ ἰδανικῷ συνεχίονευσεν τὸ πραγματικόν.

Ὁ δὲ Βάδερὸς εὐρῶν τὸ μέσον τῆς ἐξισώσεως καὶ λύσας τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ ἰδανικοῦ καὶ πραγματικοῦ, τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ ἰδρύσατο τὸν ἰδανικὸν πραγματισμὸν. Ἐπειδὴ κατὰ τοῦτο ὑφούται ὑπὲρ αὐτοῦ, εἶναι εὐλογον νὰ ἀποδοθῇ τῷ συστήματι τοῦ Βαδέρου θέσις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἀνωτέρα ἐκείνης, ἣτις ἀποδίδεται αὐτῷ ἐν αὐτῇ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βάδερὸς διεώρα τὸ νεώτερον σύστημα τοῦ Σχελλίγγιου ὡς παραλαβόντος ἐκ τοῦ I. Βόημου πλείστας ἰδέας, μὴ ὀρθῶς ὅμως αὐτὰς κατανοήσαντος, μετὰ δὲ τούτου τὸ ἴδιον αὐτοῦ συνέχεται, πρέπει νὰ τεθῇ μετὰ τὸ τοῦ Σχελλίγγιου, οὐ μαθητῆς οὐκ ὀρθῶς ὁ Βάδερὸς φέρεται, διότι αὐτὸς ὁ Βάδερὸς (2) ὁμολογεῖ, ὅτι δὲν καταλογίζεται ἐν τοῖς μαθηταῖς τοῦ Σχελλίγγιου, καὶ (ἐν θεωρητικῇ δογματικῇ, 4. des Heft.) ὅτι ἐγκαταλιπὼν τὰ πρότερα συστήματα ἐβάδισεν ἰδίαν ὁδὸν, διότι ἐξ ἀρχῆς παρέλαβε τὸν θεϊσμὸν, οὐδέποτε ὅμως τὸν πανθειϊσμὸν, καὶ ἐν τῷ θεϊσμῷ εὗρε τὸν θεμελιώδη χαρακτήρα τοῦ χριστιανισμοῦ τουτέστιν ἐν τῇ ἐξισώσει τοῦ πνευματισμοῦ καὶ φυσικισμοῦ.

Ὁ I. Βόημος ὑπέθεσε τὸν Θεὸν ταυτότητα τοῦ ἰδανικοῦ καὶ πραγματικοῦ, τουτέστι πνεῦμα, ὃ ἀίδιως θέτει τὴν φύσιν καὶ

(1) omnis determinatio est negatio.

(2) Vorrede zum II Bde der philosophischen Schriften κτλ. 1832.

αἰδίως ἀναιρεῖ (ὑψοῦ), καὶ διὰ τοῦτο αἰδίως μένει κάτοχος τῆς φύσεως καὶ διὰ τοῦτο ἐλεύθερος αὐτῆς· διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεωρία περὶ τῆς αἰδίου φύσεως ἐν τῷ θεῷ κατὰ Βάδερν εἶναι ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ θεϊσμοῦ, καὶ ἥ ἀνευ δὲν ἀναιρεῖται ὁ πανθεισμός.

Οἱ δὲ τὸν θεὸν καθαρὸν (ἀφηρημένον) ὃν θέτοντες ποιοῦσι κατὰ Βάδερν τὸν θεὸν μηδὲν· καθαρὸν πνεῦμα εἶναι ἀδύνατον νὰ παραγάγῃ φύσιν πραγματικὴν. Ὁ θεὸς κατὰ Βάδερν εἶναι ἐλεύθερος τῆς φύσεως, πνεῦμα ὑπερφυσικόν, καὶ χρῆται τῇ φύσει πρὸς ἀποκάλυψιν.

Ὁ Βάδερν, τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος, ἰσχυρίζεται τὸν θεὸν ζῶντα, ὑπερκόσμιον καὶ ἐλεύθερον, δημιουργήσαντα τὸν κόσμον ἐλευθέρως· οἱ ἰσχυρισμοὶ ὅμως οὗτοι δὲν φαίνονται ἀκόλουθοι, διότι καὶ ὁ τοῦ I. Βοήμου καὶ ὁ τοῦ Βαδέρν θεὸς ὑποτίθεται ὡς δυνάμει, ἀόριστον, καὶ διὰ τοῦτο ἀνελεύθερον καὶ ἀτελές, καὶ διὰ τοῦτο τοιοῦτον ὡς δυνάμει, μὴ ἔχον γνῶσιν καὶ βούλησιν, δὲν δύναται τὸν κόσμον νὰ παραγάγῃ ἐλευθέρως.

Ἐντεῦθεν φανερὸν εἶναι ὅτι ὁ θεὸς δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ δυνάμει, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεῖα τέλειον, διότι τὸ ἀπόλυτον ἔχον τὴν δυνάμιν νὰ παραγάγῃ διάφορον ἑαυτοῦ πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν βούλησιν, ἐπομένως καὶ αἰδίως πρέπει νὰ νοῆ τὸ δυνατόν τοῦ κόσμου, ὡς αἰδίως ἑαυτὸ νοεῖ. Ἐὐ δυνατόν τοῦ κόσμου περιέχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ πρωτότυπον αὐτοῦ, ὃ πρέπει νὰ ᾖ αἰδίον, ὡς ὁ θεός. Ἀλλὰ περὶ τούτου ὁ Βάδερν, ὡς τὰ συγγράμματά του δεικνύουσιν, ἦτο ἐν ἀμφιβολίᾳ· διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ τοῦ Ὁφφμάννου ἐρώτημα περὶ τούτου οὐδὲν ὠρισμένον ἀπεφάνητο.

Ὁ Βάδερν τὴν ὕλην, μὴ οὖσαν κατ' ἀρχὰς ὑλικὴν, ἀλλὰ συνεπέια τῆς πτώσεως γενομένην, ὑπέθετε μορφήν τῆς φύσεως, τὴν δὲ φύσιν οὐσίαν τῆς ὕλης· τὸν δὲ κόσμον ἐν τῷ θεῷ οὐσίαν διάφορον αὐτοῦ, μένοντα (ἔμμονον) ἐν τῇ ιδέᾳ τοῦ θεοῦ καὶ συγχρόνως ἐκτὸς αὐτοῦ.

Ἡ ιδέα τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ὁ θεός, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ. Ἐὰν ὁ θεός ὡς αὐτοσυνειδὸς δὲν γίνεται πεπερασμένος, ἀλλ' ᾖ εἰδώς τοῦ περιεχομένου του, εἰάν ἡ δημιουργία πρέπη νὰ ᾖ τῆς

θελας ιδέας πραγματοποίησις καὶ οὐχὶ τοῦ θεοῦ, δύναται ὁ κόσμος νὰ δημιουργηθῇ μόνον ὑπὸ τοῦ αἰδίως πραγματικοῦ θεοῦ, τουτέστιν ἀληθῶς τελείου· ἡ θεωρία ὅμως αὕτη δὲν εἶναι γνησία θεωρία τοῦ Βαδέρν; διότι, ἂν ἀληθῶς ὁ θεός τοῦ Βαδέρν δὲν ᾖ αἰδίως ἀφηρημένον, ὡς ἡ τοῦ Σπινόζου οὐσία, ἀλλ' ὡς συγκεκριμένον, δὲν ἔπεται ὅμως ὅτι ὡς βούλησις εἶναι τέλειος, προσωπικός, ἀλλ' ὡς δυνάμει, ἀπρόσωπος καὶ ἀτελής.

Ὁ Ἐγγελοσ καὶ ὁ Φαῦερβάχιος, ὡς ὁ Βάδερν ἀποδεικνύει, μὴ ὀρθῶς ἐννοήσαντες τὸν I. Βοήμον καὶ αὐτὸν ὑπέλαβον τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀποθετικοῦ τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ διαδόλου (Hoffm. Einl. z. 1. u. II, III, IV Bde. κτλ.).

Μετὰ δὲ τὰ περὶ σχέσεως τοῦ συστήματος τοῦ Βαδέρν πρὸς τὰ συστήματα τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ τῶν συγχρόνων του εἰρημένα, εἶναι εὐλογον νὰ ἐκτεθῇ καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ εἰδικώτερον.

I. Λογικὴ.

Ὁ Βάδερν συνεφώνει τῷ Ἐγγελοσ, ὅτι ἡ λογικὴ καὶ ἡ μεταφυσικὴ δὲν εἶναι ἐναντία ἀλλήλαις, δὲν συνεφώνει ὅμως ὡς πρὸς τὸ οὐσιωδέστατον ζήτημα, ὃ ἔλυσε ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς ὑστέροις, ἂν ὑπάρχῃ τῷ νοεῖν ἀλήθεια ἐξ ἀντικειμένου, πραγματικὴ.

Ἐὐ ζήτημα τοῦτο ἔθεσε ὁ Κάντιος ἐν τῷ ζητήματι, πῶς εἰσι συνθετικαὶ κρίσεις ἐκ τῶν προτέρων δυναταί, ἀποφηνάμενος, ὅτι παρὰ τὴν πείραν ὑπάρχει γνῶσις ἀνεξάρτητος, διότι παρὰ τὰς παραστάσεις, τὰς περιεχούσας ἴδιον, εἰσὶν ἐν τῷ συνειδῶτι καὶ τοιαῦται, περιέχουσαι ἀναγκαιότητα καὶ γενικότητα, καὶ δηλοῦσαι τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐκ τῶν προτέρων γνώσεων. Ἡ γνῶσις διεμελίσθη ὑπὸ τοῦ Καντιοῦ, εἰς ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, εἰς μορφήν καὶ περιεχόμενον, εἰς εἶδος καὶ ὕλην.

Ἐὐ ζήτημα τοῦτο ὁ Κάντιος δὲν ἔλυσε ὑπερβατικῶς, ὡς ἡ πορεία τῆς συζητήσεως ἀπῆται, ἀλλὰ λογικῶς δεικνύς, ὅτι τοιαῦται κρίσεις μόνον εἰς τὸ δυνατόν τῆς πείρας ἀναφέρονται (1).

(1) Baaders über Kants deduction der praktischen Vernunft. 1776.

Ὁ Φίχτιος συνιδὼν τὸν διχασμὸν τοῦτον τῆς τοῦ Καντίου θεωρίας εὔρε τὴν πηγὴν τῆς ἐνώσεως ἐν τῷ ἐγῶ ἦτοι τῷ συνειδότι, ἐξ οὗ ἐζήτησε νὰ παραγάγῃ πᾶσαν γνῶσιν καὶ καταστήσῃ ἐκ τῶν προτέρων, τούτεστι τῆς πείρας ἀνεξάρτητον. Τοῦτον ὅμως τὸν διχασμὸν οὔτε ὁ Φίχτιος κατενίκησεν, οὔτε ὁ Σχελλίγγιος, ὡς ὑποθέσας ἐν τῷ Θεῷ τι τυφλὸν ὄν, οὔτε ὁ Ἐγκελος, ὡς ἀποδεικνύει ἢ ἀπὸ τοῦ λογικοῦ εἰς τὰ ἄλογον μετάβασις αὐτοῦ.

Ὁ Ἐγκελος τὸ ζήτημα τοῦτο: ἂν ὑπάρχῃ τῷ νοεῖν ἀλήθεια πραγματικὴ: ἔλυσεν ὑποθέσας, ὅτι τὸ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ νοεῖν εἶναι αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον, τούτεστι τὸ νοεῖν ἔχει ἀντικείμενον ἑαυτό.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος τῷ Ἐγέλω ἐστὶ τὸ καθ' αὐτὸ, αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, αὐτὸς ὁ Θεός, παριστάμενος ἐν τῇ καθαρᾷ οὐσίᾳ αὐτοῦ πρὸ τῆς δημιουργίας τῆς φύσεως καὶ τοῦ πεπερασμένου πνεύματος, ἡ λογικὴ εἶναι τὸ σύστημα τοῦ καθαρῷ λόγου.

Ἐὰν ὅμως ἡ λογικὴ ἔπρεπε νὰ ἴηαι τοιαύτη, δὲν ἔπρεπεν, ὡς δεικνύει ἡ ὅλη λογικὴ, νὰ ληφθῶσιν οἱ διορισμοὶ καὶ αἱ κατηγορίαι αὐτῆς, ὡς ἐλήφθησαν, ἢ μᾶλλον νὰ ἀφαιρεθῶσιν, ὡς ἀφῆθησαν ἀπὸ τοῦ κόσμου: διὰ τοῦτο ἡ λογικὴ τοῦ Ἐγέλου ὡς τὸ σύνολον τῶν κατηγοριῶν χωρισθεισῶν ἀπὸ τοῦ συγκεκριμένου ἀποδεικνύεται ἔχουσα ὑπόθεσιν τὴν ἐποπτεῖαν.

Ὁ Ἐγκελος λέγων, ὅτι ἡ λογικὴ εἶναι ἡ ἐπιστῆμη τῆς ιδέας, νοεῖ ἀφῆρημένην, καθαρὰν, τὸ δὲ στοιχεῖον τοῦ νοεῖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ λογικὴ διδάσκει τί ἐστὶ λόγος, τὸ δὲ πρόβλημα τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν εἶναι τὸ νὰ γνωρισθῇ ὁ λόγος, ἔπεται, ὅτι ἡ λογικὴ εἶναι ἡ ὑπόθεσις ὅλων τῶν ἐπιστημῶν: διὰ τοῦτο καθ' Ἐγκελον ἡ λογικὴ εἶναι ἡ πρώτη φιλοσοφία καὶ ἀνεπλήρωσε τὴν προτέραν μεταφυσικὴν ἦτοι τὴν ὄντολογίαν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μορφή εἶναι τὸ περιεχόμενον, καταναλίσκεται καθ' Ἐγκελον ἡ ὅλη πραγματικότης ἐν τῇ μορφῇ, ἐπομένως ἡ μορφή, ἡ ἔννοια, εἶναι τὸ σύνολον τῶν μορφῶν καὶ οὐχὶ τῶν ὄντων, διότι τὰ ὄντα εἰσὶ φαινόμενα.

Ὁ Βάδερὸς συμφωνῶν τῷ Φίχτιῳ, Σχελλίγγιῳ καὶ Ἐγέλω,

ὅτι ἡ λογικὴ, ἵνα γείνη φιλοσοφικὴ ἐπιστῆμη, πρέπει νὰ ἴηαι ἐπιστῆμη μεταφυσικὴ, ἀπέριψε τὸν χωρισμὸν τῆς μορφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου, διὰτι ἡ λογικὴ κατὰ Βάδερὸν δὲν λαμβάνει τὴν ὕλην ἔξωθεν: δὲν συνεφώνει ὅμως αὐτοῖς, ὅτι αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι ἀναλύονται εἰς τὴν λογικὴν, οὐδὲ αἱ ιδέαι Θεός, ἐλευθερία καὶ ἀθανασία, ληφθεῖσαι ἐκ τῆς παραστάσεως, ἀναλύονται εἰς λογικοὺς διορισμοὺς, ὡς ὁ Ἐγκελος ἰσχυρίζεται.

Ἡ λογικὴ κατὰ Βάδερὸν δὲν περιέχει τὴν μεταφυσικὴν, ἀλλ' ἡ μεταφυσικὴ τὴν λογικὴν: ἡ λογικὴ δὲν εἶναι ἐπιστῆμη τῶν μορφῶν τοῦ νοεῖν, ἀλλ' ἐπιστῆμη τῆς γνώσεως.

Λόγον ὁ Κάντιος νοεῖ δύναμιν τῶν ἀρχῶν, ἐπομένως λογικὴ γνῶσις κατὰ Βάδερὸν εἶναι γνῶσις ἀνωτέρου, τελείου ὄντος: αἱ ἀρχαί εἰσιν ἀληθῆ αἰτία: νοῦν δὲ καὶ γνῶσιν τοῦ νοῦ νοεῖ ὁ Κάντιος γνῶσιν τῶν μὴ ἀρχῶν, τῶν μὴ αἰτίων, ἀλλὰ τῶν αἰτιατῶν. Ὁ χωρισμὸς ὅμως οὗτος κατὰ Βάδερὸν δὲν ὑφίσταται.

Ἡ λογικὴ κατὰ Βάδερὸν εἶναι θεωρία τοῦ λόγου ὡς μορφῶ τοῦ, τὸ λογικὸν πράττειν δὲν εἶναι κενόν, κενὴ μορφή, ἀλλὰ κεντρικόν καὶ δημιουργικόν: λέγειν κατὰ Βάδερὸν ἐστὶ μορφοῦν, τούτεστι φέρειν τὸ ἀχώριστον περιεχόμενον εἰς χωρισμὸν: διὰ δὲ τοῦτο ἡ θεωρία τῆς μορφῆς κατ' αὐτὸν εἶναι συγχρόνως θεωρία τῆς οὐσίας: διὰ τοῦτο εἰσι μορφή καὶ ὕλη ἀχώριστα: καὶ κατὰ τοῦτο ὁ Ἐγκελος ἀποδοῦς τῇ λογικῇ οὐσίαν, ὑπέβη τὸν Κάντιον (Baaders Verlesungen über religiöse Phil. 1827).

Ἐπειδὴ ἡ λογικὴ κατὰ Βάδερὸν εἶναι ἐπιστῆμη τῆς γνώσεως, πρέπει νὰ ἐρευνηθῇ ἡ περὶ γνώσεως θεωρία αὐτοῦ.

Ὁ Κάντιος διαμελίσας τὸ ὄν καὶ τὸ φαινόμενον ἀνῆρσε κατὰ Βάδερὸν πᾶσαν οὐσίαν καὶ γνῶσιν.

Ὁ Φίχτιος, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγκελος, ἐγνώρισαν, ὅτι τὸ ὄν δὲν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ φαινομένου.

Ὁ Βάδερὸς λογικὴν γνῶσιν νοεῖ θεῖαν τε καὶ ἀνθρωπίνην: ὥστε κατ' αὐτὸν, πᾶν δημιούργημα γινώσκει, ὅταν γινώσκῃται, ἐπομένως τὸ ἀγνώριστόν ἐστὶ τὸ αἰτίον τῆς γνώσεως.

Ἡ γνῶσις κατὰ Βάδερὸν ἐκλαμβάνεται διττῇ, δηλαδὴ δεδο-

μένη, ἔμφυτος, καὶ προβεβλημένη, τουτέστι δι' ἰδίου ἀγῶνος κερκτημένη· ἐπίσης δὲ καὶ ἡ πίστις.

Τὸ ἐγὼ εἰμί ἐστὶ τὸ καθαρὸν νοεῖν, ὃ ὅμως δὲν ὑπάρχει· ἡ περὶ πάντων ἀμφιβολία τοῦ Καρτεσίου, ἵνα μείνη μόνον τὸ ἐγὼ, ὡς καὶ τὸ ἑαυτὸ θέτειν, ἡ αὐτοθεσία, τοῦ Φιχθίου δὲν εἶναι κατὰ Βάδερν ὀρθόν, διότι θέτει τὸν ἄνθρωπον εἰς τόπον Θεοῦ.

Ὁ Καρτέσιος διὰ τοῦ νοῦ ἄρα ὑπάρχω ἠρνήθη τὴν ὅλην ὀρθότητα, διότι δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ νοῦ ἄρα ὑπάρχω, ἀλλὰ νοοῦμαι ἄρα ὑπάρχω, διότι ἐγὼ εἰμί ἰδέα τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ ὁ Θεὸς ἰδέα ἐμοῦ.

Ὁ Φιχθίος ἀπεφήνατο τὸ αὐτοσυνειδὸς ὡς οὐσίαν τοῦ πνεύματος, τὴν αὐτὴν ἔχει δόξαν καὶ ὁ Σχελλίγγιος ἀποφηνάμενος τὴν ταυτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου.

Ὁ Φιχθίος ἐνόμιζεν, ὅτι προσωπικότης καὶ ἀπειρία δὲν συμβιβάζονται, διότι ὁ Θεὸς ἀπειρος ὢν δὲν εἶναι πρόσωπον καὶ συνειδὸς· διὰ τοῦτο ποιεῖ αὐτὸν πεπερασμένον.

Ὁ Ἐγγελοσ τὸν Θεὸν ἀπεφήνατο πνεῦμα, τουτέστιν ὑποκείμενον—ἀντικείμενον, τὸ αὐτοσυνειδὸς σημαίνει ταυτότητα τοῦ γινώσκοντος καὶ γινωσκομένου· τὸ γινώσκον δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ γινωσκομένου· ἐπίσης οὐδ' ἡ ἄλογος φύσις γεννᾷ τὸ πνεῦμα. Ἐὰν τὸ πνεῦμα ἐξηφανίζετο, καὶ ὁ ὕλικός κόσμος θὰ ἐξηφανίζετο.

Κατὰ Βάδερν πᾶν γινώσκον ἐστὶ παράγον, ἡ ταυτότης τοῦ γινώσκοντος καὶ γινωσκομένου ταυτότης τοῦ παράγοντος καὶ παραγομένου· ὥστε γνῶσις καὶ παραγωγή κατὰ Βάδερν εἶσι ταῦτά.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος παράγεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τουτέστι γινώσκειται, δὲν εἶναι κατ' αὐτὸν τὸ νοῦ ἄρα ὑπάρχω τοῦ Καρτεσίου ὀρθόν, διότι τὸ ἀπειρον, ὁ Θεὸς, δὲν παράγεται ἐκ τοῦ πεπερασμένου, τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ τὸ πεπερασμένον δὲν παράγει ἑαυτὸ, δὲν γινώσκει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀπολύτου πνεύματος. Ὁ Θεὸς παράγων πάντα γινώσκει πάντα. Ὁ Καρτέσιος ὅμως καὶ οἱ μετ' αὐτὸν, ἀντὶ νὰ καταστήσωσι τὸ ἀνθρώπινον συνειδὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξηρητημένον, κατέστησαν τὸ Θεῖον

ἐξηρητημένον ἐκ τοῦ ἀνθρώπινου (νοῦ ἄρα ὑπάρχω)· ἄνευ τοῦ Θεοῦ ὅμως ὁ ἄνθρωπος οὔτε ἑαυτὸν νὰ γνωρίσῃ δύναται οὔτε τὸν Θεόν. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι κατὰ Βάδερν ἡ γνῶσις δίδεται παρὰ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς κατὰ Βάδερν ἐστὶν ἀμικτός τοῦ δημιουργηθέντος κόσμου οὐχὶ ὅμως αὐτοῦ χωριστός· διότι ὁ κόσμος θὰ ἦτο ἄθεος (1).

Ὁ Καρτέσιος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἐνόμισαν, ὅτι, ἐὰν ἡ (ἀμεσος) αὐτότης σωθῇ, ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἐλεύθερος· ἐὰν ὅμως αὐτή σωθῇ, ἀπόλλυται κατ' αὐτὸν ἡ μὴ αὐτότης, ἡ Θεϊότης, ταύτης δὲ ἀπολλυμένης τίθεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τόπον Θεοῦ, γίνεται αὐτόνομος. Ἡ ἀπάτη αὕτη κατὰ Βάδερν προήλθεν ἐκ τῆς ταυτότητος τοῦ νοεῖν καὶ τοῦ εἶναι, πηγάσασα ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου. Ἐκ τοῦ ἀνοῦ ἄρα ὑπάρχω προέρχεται, ὅτι ἐγὼ ποιῶ ἐμὲ αὐτόν.

Ὁ Βάδερν ἀποδεικνύει τοῦτο λέγων, ὅτι τὸ νοεῖν ἑαυτὸν διακρίνεται ἀπὸ τοῦ εἶναι (ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκειν)· διότι δύναται τις νὰ γινώσκῃ ἑαυτὸν οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ποιῆσῃ ἑαυτόν, τουτέστι νὰ γνωρίσῃ ἑαυτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ· ἄρα γινώσκειται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διότι μόνος ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργός, αἴτιος, αὐτόνομος.

Ὁ Καρτέσιος διὰ τοῦ νοῦ ἄρα ὑπάρχω κατέστησε τὸ νοεῖν ὄρον τοῦ εἶναι, ὡς εἰς τὸ μετέπειτα ὁ Φιχθίος εἰπὼν, ὅτι μόνος ἐγὼ ὑπάρχω.

Ὁ Καρτέσιος ἔπρεπε νὰ εἴπῃ «νοοῦμαι ἄρα ὑπάρχω», μάλιστα δὲ τὸ νοῦ ἄρα ὑπάρχω ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ νοῦ, διότι εἰμί· ἄρα ἔπρεπε τὸ εἶναι νὰ κατασταθῇ ὄρος τοῦ νοεῖν καὶ οὐχὶ τὸ νοεῖν ὄρος τοῦ εἶναι.

Ἡ φράσις ἀμόνος γινώσκει, μόνος βούλεται, μόνος πράττειν δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς φράσεως «ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκειν, ἀφ' ἑαυτοῦ βούλεσθαι, ἀφ' ἑαυτοῦ πράττειν»· ἐμὲ αὐτόν εὗρισκω ὑπάρχοντα, δὲν ἐποίησα ὅμως, ἐμὲ αὐτόν ὑπάρχοντα εὗρισκω εὗρισκω ἐμὲ μεθ' ἑτέρου, ὃ ἦν πρὸ ἐμοῦ· ἐὰν ἐμὲ αὐτόν χωρίσω ἀπὸ πάντων, νὰ ὑπάρχω δὲν δύναμαι, διότι ἡ ὑπαρξίς ἐμοῦ ἐξαρτᾶται ἐξ ἄλλων· ἐὰν ἐμὲ αὐτόν θελήσω νὰ χωρίσω ἀπὸ τῆς

(1) Baaders üb. religions und religiöse philosophie (1827).

ἀναπνοῆς, πνίγομαι. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶται, ὅτι ὁ Καρτέσιος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν νομίζοντες, ὅτι ὁ χωρισμὸς τοῦ δημιουργήματος ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ εἶναι ὄρος τῆς ἀτομικότητος, ἢν μετὰ τῆς προσωπικότητος καὶ ἐλευθερίας τοῦ δημιουργήματος συγγέουσι, ἀπατῶνται τὰ μέγιστα, διότι ὁ χωρισμὸς εἶναι θάνατος, καταστροφή τοῦ δημιουργήματος καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ.

Ὁ Καρτέσιος διὰ τοῦ νοῦ ἀρα ὑπάρχω κατέστησε τὸν θεὸν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ θεὸς ὅμως ὑπάρχει καὶ ὅταν ἐγὼ αὐτὸν δὲν νοῶ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν γινώσκει ἑαυτὸν πρὶν ἢ γνωρισθῆ ὑπ' ἀνωτέρου πνεύματος. Ὁ ἄνθρωπος ἐν ἑαυτῷ γινώσκει, διακρίνει ἀνώτερον ἐγὼ, τὸ ἔμμονον ἐγὼ, ὃ ἐστὶν ὑπὲρ αὐτὸν, καὶ ὅσω μᾶλλον αὐτὸ γινώσκει, τόσω μᾶλλον γινώσκει τὸ κατώτερον, τὸ ἐκτός· ἀρα ὁ ἄνθρωπος ἀρνούμενος τὸ ἀνώτερον, ὑφ' οὗ γινώσκεται, δὲν εἶναι εἰδώς, διότι κατὰ τοσοῦτον γινώσκει, καθ' ὅσον γινώσκεται ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε τὸ ἀνώτερον ἀντικείμενον, θὰ ἐβυθίζετο ἐν τοῖς ἐκτός ἀντικειμένοις, καὶ ἐν αὐτοῖς θὰ ἀπώλετο, ὡς τὰ ζῷα. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε γνώσιν ἀνωτέραν, δὲν θὰ καθίστατο εἰδώς ἐκείνου, ὑφ' οὗ γινώσκεται (θεοῦ), οὐδὲ θὰ εἶχε γνώσιν κατωτέραν καὶ ἑξωτερικὴν.

Ὁ ἰσχυρισμὸς ἀρα τοῦ Καρτεσίου, ὅτι ἀνωτέρα γνώσις δὲν ὑπάρχει, εἶναι ἴσος τῷ ἰσχυρισμῷ, ὅτι οὐδὲν γινώσκει· διότι διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ἀναιρεῖται ἡ ἀνωτέρα γνώσις καὶ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ κατωτέρα.

Ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου ὑπετέθη ἡ ταυτότης τῆς γνώσεως καὶ τοῦ ὄντος. Τοῦτο ὁ Βάδερους δὲν θεωρεῖ ὀρθόν, διότι ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν νὰ ποιήσῃ δὲν δύναται· «γινώσκω ἀρα ποιῶ ἐμὲ αὐτὸν» (ταυτότης γνώσεως καὶ ὑπάρξεως)· διὰ τῆς ταυτότητος ταύτης ἠβούλοντο νὰ σώσωσι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου καταστήσαντες τὸν ἄνθρωπον δημιουργὸν ἑαυτοῦ.

Ἐπειδὴ ὅμως γινώσκω περὶ θεοῦ, ὅταν ὁ θεὸς ᾖ ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ, ἔπεται, ὅτι πάντα δὲν τίθενται ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ γνώσις ἐμοῦ εἶναι ἢ αὐτὴ μετὰ τῆς θείας ὑπάρξεως καὶ οὐχὶ τῆς ἐμῆς.

Ὁ ἄνθρωπος, καθ' ὅσον γινώσκει τὸν θεόν, δύναται δυνάμει τοῦ ἐν αὐτῷ θεοῦ νὰ γνωρίσῃ ἑαυτὸν· ἐπομένως πρὶν ἢ γνωρίσῃ τὸν θεόν ἑαυτὸν νὰ γνωρίσῃ δὲν δύναται, διότι τὸ γνῶθι σαυτὸν εἶναι ἀνευ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ ἀδύνατον· οἱ θέτοντες τὸ γνῶθι σαυτὸν πρότερον τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως θέτουσι τὴν ἀτομικὴν γνώσιν ἀνωτέραν καὶ πηγὴν τῆς θείας, τὸν ἄνθρωπον ἀρχὴν καὶ αἷτιον, τὸν δὲ θεόν παραγόμενον καὶ αἷτιατόν.

Ὁ Βάδερους ἀνασκευάζει τὸ νοῶ ἀρα ὑπάρχω τοῦ Καρτεσίου δεικνύς, ὅτι τὸ νοεῖν ἑαυτὸν διαφέρει τοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκειν, διότι τίς δύναται νὰ γινώσκῃ ἑαυτὸν οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ποιήσῃ, τουτέστι νὰ γινώσκῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ, διότι μόνος ὁ θεὸς εἶναι αἷτιος, αὐτόνομος. Ἐντεῦθεν τὸ παράδοξον τοῦ Βάδερους ἀξίωμα «ὃ γινώσκω, ἐτέρῳ οὔτε νὰ εἶπω οὔτε νὰ γράψω δύναμαι»· τοῦτο δὲ σημαίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὃ γινώσκει, ἐτέρῳ νὰ μεταδώσῃ ἢ νὰ ἀποδείξῃ δὲν δύναται, χωρὶς ὁ ἕτερος νὰ εὔρῃ αὐτὸ ἐν αὐτῷ· διότι, εἰ τοῦτο ἐν αὐτῷ δὲν εὔρισκεται ἢ δὲν ἐγείρεται, δὲν δύναται ὁ ἕτερος νὰ δώσῃ αὐτῷ ἢ νὰ ἀποδείξῃ, π. χ. εἰ τις βούλεται νὰ ἀποδείξῃ ἐκ τοῦ διαφορικοῦ ἢ συμπληρωτικοῦ ὑπολογισμοῦ, δὲν δύναται, ἐὰν ὁ ἕτερος δὲν δύναται νὰ ὑπολογίσῃ, τουτέστι δὲν δύναται νὰ βεβαιώσῃ ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως, ἐγείρων ἐν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν· διὸ καὶ πᾶσα ἀπόδειξις ἀμεσος δὲν εἶναι ὀρθή, διότι αὕτη ἐγείρει ἐν ἐτέρῳ τὴν ἀλήθειαν· διὸ πρέπει οἱ διδάσκοντες τὴν ἀλήθειαν νὰ ἐγείρωσι πρῶτον ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἔπειτα δύναται αὕτη νὰ ἐγείρωσι καὶ ἐν ἄλλοις, ὡς ποιεῖ ὁ Σωκράτης ἐν τῷ Μένωνι· οἱ δὲ διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν εἰσὶν ἀπατεῶνες.

Οἱ ἰσχυριζόμενοι τὸν ἄνθρωπον πηγὴν τῆς γνώσεως ἀμαρτάνουσιν, διότι ἡ ὄλη τοῦ ἀνθρώπου γνώσις ἐστὶν ἢ ἐκ θεοῦ ἢ ἐξ ἄλλων ἀνθρώπων οὐχὶ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἡ ἀπάτη αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ἐννοίας, ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι αὐτοδιορισμὸς. Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅμως οὗτος δὲν σώζει τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ θέτει τὸν ἄνθρωπον εἰς τόπον θεοῦ καὶ θεωρεῖ ὡς πηγὴν τῆς γνώσεως, τῆς πολιτείας καὶ τῆς θρησκείας· διὰ τοῦτο ἀρνούμενος πᾶν ἀνώτερον καὶ πᾶσαν ἐπενέργειαν ἀνωτέρου ἐπὶ κατωτέρου, τουτέστι

τὸ θαῦμα, ἀρνεῖται τὸν Θεόν, τὴν Ὁρησκείαν κτλ., διότι θαῦμα εἶναι ἐπενέργεια ἀνωτέρου χώρου ἐπὶ κατωτέρου.

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο τοῦ Καρτεσιου (νοῶ ἄρα εἰμι) ἠσπάσατο ἡ ὀλη Γερμανικὴ φιλοσοφία· ἡ ἀρχὴ ὅμως αὕτη κατὰ Βάδερν εἶναι ἐγωϊστικὴ, ἐπαναστατικὴ, οἷα ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ Ρουσσώ καὶ τοῦ Βολταίρου. Ἡ ἀληθὴς ὅμως φιλοσοφία ἀποβλέπει εἰς ἀναίρεσιν τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ εἰς ἰδρυσιν τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ προσωπικοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ μέχρι τοῦδε φιλοσοφία ἐκλαμβάνει τὸ κατώτερον ἐγὼ ὡς τὸ μέγιστον. Μόνος δ' Ἐγγελοσ ἐγνώρισεν, ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ ἀνααιρεθῇ· τοῦτο ὅμως ὁ Ἐγγελοσ ἀναίρεσας δὲν ἐθεμελίωσε τὸ ἀληθὲς ἐγὼ.

Ἀπὸ τοῦ Καντίου γίνεται λόγος περὶ γνώσεως ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων· ἐκ τῶν προτέρων ἐννοοῦσι τὸ ἐσωτερικόν, ἐκ τῶν ὑστέρων τὸ ἐξωτερικόν.

Οἱ μετὰ τὸν Κάντιον τὸ ἐσωτερικόν ὠνόμασαν ὑποκειμενικόν, καὶ ἐπὶ τούτου θεμελιούται ἡ περὶ αὐτονομίας θεωρία τοῦ ἀνθρώπου (1). Τὸ δὲ ἐξωτερικόν ἀπεκάλεσαν ἀντικειμενικόν· ἀντικειμενικόν ὅμως ἦτοι ἐξωτερικόν λέγοντες νοοῦσι τὸ αἰσθητόν, ὑποκειμενικόν δὲ τὸ νοητόν. Ταῦτα ὅμως οὕτως ὑπολαβόντες ἀρνοῦνται πᾶν θεῖον ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, καὶ τοῦτο ἀρνούμενοι ἀποφαίνονται τὸ ὑποκείμενον αὐτόνομον, τουτέστι πᾶν ἀνώτερον θέτουσιν ὑπὸ τὸ ὑποκείμενον ὡς γεννῶν καὶ ποιοῦν πάντα, τουτέστι πάντα ἀποφαίνονται ἔργα, προϊόντα ἀνθρώπινα· διότι ἡ ἀρνησις τοῦ ἀντικειμένου ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἡ μὴ ἀναγνώρισις τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου ἅμα ἐν τῷ ὑποκειμένῳ ὑποθέτει, ὅτι τὸ ὑποκείμενον πρέπει νὰ κατασταθῇ αὐτόνομον, καὶ τοῦτο αὖθις ὑποθέτει, ὅτι πᾶν τὸ ὑπάρχον πρέπει νὰ ἐκληφθῇ προϊόν τοῦ ὑποκειμένου, συμβεβηκός. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως αὕτη ἐναντιοῦται τῷ ἀνθρωπίνῳ νῷ καὶ αἰσθήματι· διὰ τοῦτο πρέπει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ νὰ ὑποτεθῇ ὑποκειμενικόν, ἐσωτερικόν, καὶ ἀντικειμενικόν, ἐξωτερικόν, συγχρόνως· διότι τὸ

ὀφθαλμῷ δρώμενον εἶναι ἐξωτερικόν καὶ τὸ νῷ δρώμενον ἐσωτερικόν, ὑποκειμενικόν, συγχρόνως ὅμως καὶ ἀντικειμενικόν ἀνώτερον, θεῖον, καὶ διὰ τοῦτο ὑπ' ἐμοῦ μὴ γεννώμενον, ἀλλ' ἐν ἐμοὶ εὐρισκόμενον, ἄρα ἀντικειμενικόν ὑπέρτερον τοῦ ἀπλῶς ὑποκειμενικοῦ καὶ ἐπομένως καὶ ἀντικειμενικόν· διότι ἐμαυτὸν δύναμαι νὰ κλείσω ἐν ἐμαυτῷ, τουτέστι νὰ ἀφαιρέσω ἐμαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς κόσμου, διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὅμως τούτου μεταθέτω ἐμαυτὸν εἰς κόσμον πνευματικόν, ἐσωτερικόν, ἀνώτερον τοῦ ἐξωτερικοῦ, συγχρόνως ὅμως μετατίθεμαι εἰς ἀντικειμενικόν πνευματικόν κόσμον, ἂν εὕρισκω ἐν ἐμοὶ· καὶ αὖθις ἀντιστρόφως μετατίθεμαι εἰς τὸν ἐξωτερικόν, τὸν αἰσθητόν κόσμον, τὸν κυρίως ἀντικειμενικόν.

Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ὁ ἐξωτερικός, ἀντικειμενικός κόσμος ἐμοῦ δρῶνται ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τ' ἀνάπαλιν. Ἐντεῦθεν ἐπίσης ἔπεται, ὅτι πᾶσα ἀποκάλυψις εἶναι ἐσωτερικὴ ἄμα καὶ ἐξωτερικὴ. Ἐὰν μόνον ἀντικειμενικός κόσμος ἀναγνωρισθῇ, πρέπει πᾶν ἀνώτερον κῦρος νὰ ἀνααιρεθῇ καὶ τὸ ὑποκείμενον νὰ γείνη δημιουργός. Ἐὰν ὅμως ἐσωτερικός ἀντικειμενικός κόσμος ἐν τῷ ὑποκειμένῳ ἀναγνωρισθῇ, θεμελιούται καὶ κῦρος καὶ Ὁρησκεία.

Ἐὰν τὸ ἀντικειμενικόν δὲν ἀναγνωρισθῇ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, ἀφαιρεῖται ἀπὸ τοῦ ὑποκειμενικοῦ ἡ συνειδήσις, διότι ἀφαιρούμενου τοῦ ἀνωτέρου χώρου ἀφαιρεῖται καὶ πᾶν συνειδός· καὶ κατ' ἀναφορὰν εἰς τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ ἀπόλυτον ὑποκείμενον πηγάζει ἡ λέξις «καθῆκον».

Τὸ ὑποκειμενικόν καὶ τὸ ἀντικειμενικόν εἰσιν ἀχώριστα. Τὸ ὑποκειμενικόν εἶναι τὸ κατώτερον, τὸ παθητικόν, τὸ ἀντικειμενικόν, τὸ ἀνώτερον, τὸ ἐνεργητικόν, τὸ νομοθετικόν. Εἶναι ἀπάτη τὸ νὰ ἐκλαμβάνηται ἀπλῶς τὸ ἀντικειμενικόν ὡς τὸ ἐξωτερικόν καὶ τὸ ὑποκειμενικόν ὡς τὸ ἐσωτερικόν, ἐνῶ ἀμφοτέρα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰσι καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου προέρχονται, διότι ὡς ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ μέσον τοῦ σώματος, οὕτως εἶναι καὶ τὸ πνεῦμα τὸ μέσον τῆς ψυχῆς καὶ ὁ θεός τὸ μέσον τοῦ πνεύματος.

Ὁ Φίχθιος τὸ ἀντικείμενον (μὴ ἐγὼ) ἀντέταξε τῷ ὑποκειμένῳ (ἐγὼ). Ἐπίσης καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ ἀπεφάναντο

(1) Ab. Religions und religiöse Phil. 1831 Baaders.

τὴν αὐτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου. Ὁ Σχελλίγγιος ἀπεφήνατο τὴν ταυτότητα αὐτῶν ταυτολογικὴν· κατὰ Βάδερρον ὁμῶς οὐκ ὀρθῶς, διότι κατὰ Βάδερρον τὸ $A=A$ σημαίνει οὐ μόνον ὅτι τὸ A εἶναι ἴσον τῷ A , ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸ A ὡς ὑποκείμενον βούλεται νὰ ἐξαντικειμενώσῃ ἑαυτὸ, τουτέστι νὰ θέσῃ ἑαυτὸ ὡς ἀντικείμενον.

Ὁ Σχελλίγγιος τὴν σχέσιν τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου ($A=A$) ἐκθέτει ὡς σχέσιν δυνάμεως (ὑποκειμένου) καὶ ἐνεργείας (ἀντικειμένου). Τὴν δὲ δυνάμιν ταυτίζει μετὰ τῆς γονίμου φύσεως, τὴν δὲ ἐνεργείαν μετὰ τοῦ λόγου (ὡς δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ βούλησιν) ἀμφοτέρως δὲ θέτει εἰς ἀντιθέσιν, τὸ δὲ πνεῦμα παράγει ἐκ τῆς ἐρίδος ἀμφοτέρων ὡς σύνθετον ἐκ δυνάμεως καὶ ἐνεργείας· καὶ οὕτως ἐξήγησεν ὁ Σχελλίγγιος τὸ συνειδὸς ὡς ἐνότητα ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ὃ ἐστὶν εἴαν τὸ ὑποκείμενον δὲν ἐξεφράζετο ὡς ἀντικείμενον καὶ δὲν διακρίνετο ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, δὲν θὰ προήρχετο συνειδὸς.

Ἡ ταυτότης ὁμῶς κατὰ Βάδερρον δὲν γίνεται ταυτολογικὴ ($A=A$), εἴαν τὸ A , τὸ ὑποκείμενον, διακρίνετο τοῦ A , τοῦ ἀντικειμένου· διότι κατὰ Βάδερρον τὸ ἀντικείμενον εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῷ ἀντικειμένῳ· διὰ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον δὲν πρέπει νὰ ἐκληρωθῇ μόνον ὡς ἐξωτερικόν, διότι ὑπάρχει καὶ ἐσωτερικόν ἀντικείμενον ἀνώτερον τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑποκειμένου.

Ὁ Βεγελος δοξάζει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀντικειμενικόν, ἀλλὰ μόνον ὑποκειμενικόν, ἰσχυριζόμενος, ὅτι τὸ ἐγὼ, ὃ ὀνομάζει συνειδὸς καὶ λόγον, εἶναι δυνάμει, ἐν ἑαυτῷ, καὶ γίνεται ἀτομικόν, ἀνεξάρτητον. Τοῦτο τὸ ἐν ἑαυτῷ ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον, ἐξ οὗ πάντα· οὕτω δοξάζουσι καὶ ὁ Πίχθιος καὶ ὁ Σχελλίγγιος.

Ὁ δὲ Βάδερρος νομίζει ἀπάτην τὸ νὰ ἀρνήται τις τὸ ἀντικειμενικόν, διότι ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν διακρίνει ἀπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, ὡς διακρίνει τὴν ἀντικειμενικὴν βούλησιν ἀπὸ τῆς ὑποκειμενικῆς καὶ τὸ αἶσθημα ὁμοίως.

Οὗτοι δὲ συγχέοντες τὸ ὑποκειμενικόν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τὸ ἀντικειμενικόν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ δὲν ἀναγνωρίζουσιν

ἐσωτερικόν ἀντικείμενον καὶ ἐξωτερικόν ὑποκείμενον, ἀλλ' ὑποθέτουσι τὸ δυνάμει ἐν τῷ ἄνθρωπῳ θεόν· τουτοῦ δὲ εἰς ἐνεργείαν ἐρχομένου ἐρχεται ὁ θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον, τουτέστι γίνεται ἀτομον.

Τὸ δὲ ἄμεσον τοῦ θεοῦ ἀντικείμενον κατὰ Βάδερρον εἶναι ἡ ἰδέα, ἣτις δι' εἰσόδου αὐτῆς εἰς τὴν φύσιν γίνεται πραγματικὴ.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ταυτότητος ἐκθέτουσα τὸ $A=A$ νοεῖ ὅτι τὸ ὑποκείμενον εἶναι ἴσον τῷ ἀντικειμένῳ· ἀντικείμενον ὁμῶς νοεῖ μόνον τὸ ἐξωτερικόν· ὥστε καὶ τὸν θεὸν νοεῖ ἴσον τῷ ἐκτὸς ἀντικειμένῳ, τῷ ἐκτὸς κόσμῳ. Ἐὰν ὁμῶς ἐσωτερικόν ἀντικείμενον δὲν ὑπῆρχε, τὸ ὑποκείμενον κατὰ Βάδερρον θὰ ἐβυθίζετο ὅλως ἐν τῷ ἀντικειμένῳ καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ὑπῆρχεν αὐτοσυνειδὸς, ἀλλ' ἐννοια, ὡς ἐν ζῳοῖς, ἐν οἷς τὸ ὑποκείμενον εἶναι βεβυθισμένον ἐν τῷ ἀντικειμένῳ· ἀρα ὁ ἄνθρωπος γινώσκων, γεννῶν, πρέπει νὰ θέσῃ ἑαυτὸν ὡς ἕτερον ἐγὼ, ὡς μὴ ἐγὼ, ὡς γεννώμενον, γινωσκόμενον, ὡς αὐτοῦ διάφορον, τουτέστιν ἀντικειμενικόν· καὶ αὕτη εἶναι κατὰ Βάδερρον ἡ ἐννοια τοῦ γεννῶντος καὶ γεννώμενου· ὥστε ὁ πατήρ ὡς τὸ ὑποκείμενον θέτει ἑαυτὸν ὡς τὸ ἀντικείμενον· καὶ οὗτος εἶναι ὁ νόμος τῆς ταυτότητος $A=A$ καὶ ἡ ἐννοια τοῦ αὐτοσυνειδότητος· (ὁ πατήρ εἶναι ἴσος τῷ υἱῷ).

Αὕτη ἡ θέσις ἐμοῦ ὡς ἀντικειμένου εἶναι τὸ μέσον (τὸ δι' οὗ) ὅλων τῶν γνώσεων ἐμοῦ· ὥστε ὅσῳ μᾶλλον γινώσκω ἑμαυτὸν, τόσῳ μᾶλλον γινώσκω τὰ ἐκτὸς ἀντικείμενα.

Κατὰ τοῦτον περίπτου τὸν τρόπον λύει ὁ Βάδερρος τὸ πρόβλημα τοῦ αὐτοσυνειδότητος, ὃ ἡ νεωτέρα φιλοσοφία νὰ λύσῃ ἐπεχείρησε.

Τοῦτο δὲ τὸ ἐσωτερικόν ἀντικείμενον θέτει κατὰ Βάδερρον τὸν ἄνθρωπον εἰς κατάστασιν νὰ γνωρίσῃ τὰ ἐκτὸς ἀντικείμενα, καὶ ὅσῳ μᾶλλον θέτει ἑαυτὸν ὡς ἕτερον ἐγὼ, τόσῳ μείζονα δυνάμιν λαμβάνει ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἀντικειμένων, τουτέστι τόσῳ μᾶλλον γίνεται ἐλεύθερος καὶ εἰδῶς· διὰ τοῦτο τὸ ζῷον δὲν δύναται νὰ ἐλευθερωθῇ τῶν ἐκτὸς ἀντικειμένων, διότι δὲν δύναται νὰ διακρίνη ἑαυτὸ, νὰ θέσῃ ἑαυτὸ ὡς ἕτερον ἐγὼ, ὡς συνειδὸς, ὡς ἀντικειμενικόν ἐγὼ, ἀλλ' ὡς ἀπλοῦν μόνον ὑποκείμενον. Ἐντεῦθεν

φανερὸν εἶναι ὅτι ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως τοῦ Σχελιγγίου περὶ τοῦ αὐτοσυνειδότος δὲν ἔχει κατὰ Βάδερν ὀρθὴν ἔννοιαν, διότι οὐδὲν ἔχει ἀντικειμενικὸν ἐγὼ, ἔμμονον, δι' οὗ τὰ ἐκτὸς ἀντικείμενα γινώσκονται καὶ κρατοῦνται.

Ἐπειδὴ ἡ φιλοσοφία τῆς φύσεως, ὁ Ἐγγελος, ὁ Κουσίνοσ κτλ. δὲν παραδέχονται τὸ ἀντικειμενικὸν ἐγὼ, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐγὼ ἄνευ ἀντικειμένου, ἀρνεῖται πᾶσαν ἀντικειμενικότητα, διότι πραγματικὸν ἀποφαίνεται μόνον τὸ ὑποκειμενικὸν, πᾶν δὲ ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον ἀπλοῦν φαινόμενον.

Αὗται αἱ ἐν τῇ ψυχολογίᾳ ἐπικρατοῦσαι ἀπάται προέρχονται κατὰ Βάδερν ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ ἐξαντικειμένωσις τοῦ ὑποκειμένου, τουτέστιν ὅτι δὲν ἀναγνωρίζεται τὸ ἐσωτερικὸν, ἔμμονον, ἀντικείμενον, ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενον συνταυτίζεται μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τὸ ὑποκείμενον μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ διὰ τοῦτο παρεγνωρίσθησαν τὸ ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον (ὁ λόγος) καὶ τὸ ἐκτὸς ὑποκείμενον, δηλ. ἡ γόνιμος φύσις.

Ἐκ τῆς ἀπάτης ταύτης ἀντετάχθη καὶ τὸ ὑποκείμενον τῇ ἀντικειμένῳ καὶ προῆλθεν ὁ δυαδισμὸς ἄνευ τοῦ ἐμμόνου ἀντικειμένου, τοῦ μέσου τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἐκτὸς ἀντικειμένου. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύει ὁ Βάδερν, ὅτι ἡ ὅλη γνῶσις εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ τοῦ ἐμμόνου ἀντικειμένου.

Ὁ Κάντιος τὴν μὲν αἴσθησιν ὑπέλαβεν ἐξωτερικὴν, ἀντικειμενικὴν, τὸ δὲ αἶσθημα ἐσωτερικὸν, ὑποκειμενικὸν, παρεγνώρισεν ὅμως τὸ ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑποκείμενον, τουτέστι τὴν γόνιμον φύσιν.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν κατὰ Βάδερν γινώσκει κατὰ τοσοῦτον τὰ ἐκτὸς ἀντικείμενα, καθ' ὅσον εἶναι ἀντικείμενον, διότι τὸ ἐγὼ θέτει ἑαυτὸ ὡς ἀντικείμενον (ἀντικειμενικὸν ἐγὼ), καὶ δι' αὐτοῦ γινώσκει καὶ διακρίνει τὰ ἐκτὸς ἀντικείμενα. Ἐὰν δὲ ὁ ἄνθρωπος ἦτο μόνον ὑποκείμενον, τὰ ὄντα δι' αὐτὸν θὰ ἦσαν μηδὲν, διότι πάντα θὰ ἐμίγνυντο μετ' αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ, ὡς τὰ ζῆα, θὰ ἐξηφανίζετο ἐν τοῖς ἀντικειμένοις καὶ δὲν θὰ διέκρινεν ἑαυτὸν ὡς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, θὰ ἦτο ἐλεύθερος, ἄνευ πράξεων, μηχανῆ καὶ θὰ ἐπραττεγ ἀναγκαζόμενος.

Μόνον καθ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ διακρίνη ἑαυτὸν ὡς ἀντικείμενον, δύναται νὰ διακρίνη πάντα ὡς ἀντικείμενα· ὥστε πᾶν ἀντικείμενον ἔχει ἀναφορὰν μόνον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε τὸ ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον, θὰ ἐβυθίζετο ἐν τοῖς ἀντικειμένοις, τουτέστι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς συνειδός· ἀρα τὸ ἐσωτερικὸν ἀντικείμενον (τὸ ἀντικειμενικὸν ἐγὼ) εἶναι τὸ μέσον τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐκτὸς ἀντικειμένου· διὰ τοῦτο τὸ μέσον τοῦτο τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν δημιουργημάτων, δι' οὗ πάντα ἐγένετο, εἶναι κατὰ Βάδερν ἀνώτερον τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἀνώτερον ἐγὼ μέλλον νὰ λυτρώσῃ τὸ κατώτερον ἐγὼ.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ὀρθῶς ἐκλαμβάνεται ὡς ὑποκείμενον μόνον, τὸ δὲ δημιούργημα ὡς ἀντικείμενον αὐτῷ ἀντιτάσσεται· διότι, εἰ ὁ Θεὸς ἦτο ὑποκείμενον ἀπλῶς, τὸ δὲ δημιούργημα ἀπλῶς ἀντικείμενον, τὸ δημιούργημα θὰ ἦτο ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἦτο Θεός, διότι ὁ Θεὸς εἶναι ὑποκείμενον ἅμα καὶ ἀντικείμενον· διὸ ὁ πατὴρ πρέπει νὰ ἦναι ἔμμονον ὑποκείμενον, ὁ υἱὸς ἔμμονον ἀντικείμενον, οὐχὶ δὲ ὁ ἐκτὸς κόσμος ἢ τὸ δημιούργημα· ὥστε κατὰ Βάδερν ἔστιν ἔμμονον ὑποκείμενον καὶ ἔμμονον ἀντικείμενον, καὶ ἐξωτερικὸν ὑποκείμενον καὶ ἐξωτερικὸν ἀντικείμενον.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἰδέα ἰδιάζουσα καὶ δημιουργηθεῖσα καὶ οὐχὶ ἐπὶ μέρος Θεός, ὡς ὁ Ἐγγελος ἰσχυρίζεται, εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἰδέα θεία, ναὸς Θεοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐνοικεῖ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ μορφαῦται, καὶ ὡς κοινωνός τοῦ Θεοῦ μορφοῖ τὴν φύσιν καὶ ἀρχει αὐτῆς. Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος παραδοθῇ τῷ κατωτέρῳ, καταστρέφεται, ἐὰν ἡ καταστρεπτικὴ ἀρχὴ ἐνοικήσῃ αὐτῷ.

Μετὰ τῆς ἀπάτης ταύτης συνέχεται καὶ ἡ ἐν τῷ μαγνητισμῷ ἐπικρατοῦσα, ὅτι τὸ αἶσθημα χωρίζεται τῆς γνώσεως. Ὁ χωρισμὸς ὅμως οὗτος κατὰ Βάδερν δὲν εἶναι ἀρχικός, ἀλλὰ συνέπεια ἐκρύθμου σχέσεως, διότι ἡ εὐρυθμὸς σχέσις ἐστὶν ἐκείνη, ἐν ᾗ ἡ γνῶσις ἐστὶν ἠνωμένη μετ' αἰσθήματος· αἶσθημα ἄνευ γνώσεως εἶναι τυφλόν, γνῶσις ἄνευ αἰσθήματος ἀναίσθητος· διὰ τῆς ἐνώσεως ὅμως ἀμφοτέρων τὸ μὲν αἶσθημα γίνεται γνωστὸν.

κόν, ἡ δὲ γνώσις εὐαίσθητος. Τὴν δὲ σχέσιν ταύτην τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς γνώσεως ὁ Βάδερὸς συνταυτίζει μετὰ τῆς σχέσεως τῆς φύσεως καὶ τῆς ιδέας τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος.

Ἐὰν ἡ φύσις ἐν ἑαυτῇ συγκεντροῦται, προέρχεται χωρισμὸς τῆς φύσεως καὶ ιδέας, τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς γνώσεως· τὸ αἰσθημα ἄνευ γνώσεως φέρει πόνον, μετ' αὐτῆς δὲ χαρὰν· ἡ γνώσις ἄνευ αἰσθήματος δὲν εἶναι πραγματικὴ, ἀλλ' ἀπλῆ ὁρμὴ ἐν χρόνῳ αἰσθημα καὶ γνώσις εἰσι χωρὶς, ἐν ἀϊδιότητι ὁμοῦ· πραγματικὴ γνώσις δὲν εἶναι ἡ ἔμφυτος, ἀλλ' ἡ ἀποκτηθεῖσα.

Ὁ Κάντιος τὸ μὲν αἰσθημα ἐκλαμβάνει ὑποκειμενικὸν τὴν δὲ αἰσθησιν ἀντικειμενικὴν· ὁ δὲ Βάδερὸς τὴν γνώσιν, τὴν ἐποπτεῖαν καὶ τὴν πίστιν ἐκλαμβάνει ἐμμέσους, διότι ἐκάστη τούτων θεμελιούται ἐν ἑαυτῇ καὶ ἐκ τῆς αὐτοθεμελιώσεως φανεροῦται. Ἐν τῷ αἰσθηματι εὐρίσκει τις ἐν ἑαυτῷ τι, ἐν τῇ ἐποπτεῖα ἑαυτὸν ἐν τινι· ὥστε αἰσθημα αὐτῷ εἶναι εὔρεσις τινος ἐν ἑμοί, ἄρα ὑποκειμενικὴ ἐποπτεῖα· ἡ ἐποπτεῖα ἐστὶν εὔρεσις ἐμοῦ ἐν ἑτέρῳ, ἄρα ἀντικειμενικὸν αἰσθημα· ὥστε αἰσθημα καὶ ἐποπτεῖα ἐξαρτῶνται ἐξ ἀλλήλων καὶ ἴστανται ἐν ἀμοιβαίᾳ σχέσει πρὸς ἀλλήλα· διὰ τοῦτο αἰσθημα καὶ ἐποπτεῖα εἰσὶν ἀλλήλων ἀχώριστα, διότι ὁ ἐποπτεύων ἑαυτὸν ζητεῖ καὶ ἑαυτὸν νὰ εὔρῃ ἐν ἑαυτῷ (αἰσθάνεσθαι). Τὸ αἰσθημα ὑποθέτει τὴν ἐποπτεῖαν καὶ ἡ ἐποπτεῖα θεμελιοῖ τὸ αἰσθημα· διὸ τὸ αἰσθημα ὡς βᾶσις ποιεῖ τὸ ὄριον τῆς ἐποπτείας, ἡ δὲ ἐποπτεῖα ὡς θεμελιοῦσα τὸ αἰσθημα μορφοῖ καὶ διευθύνει τὸ αἰσθημα. Τὸ αἰσθημα ἀντιστοιχεῖ τῷ ὑποκειμενικῷ, τῷ πυρὶ, ἡ δὲ ἐποπτεῖα τῷ ἀντικειμενικῷ, τῷ φωτι· ἡ ἐποπτεῖα ζητεῖ τὸ αἰσθημα, θεμελιοῖ, καὶ ἐὰν τὸ κατώτερον δὲν θεμελιωθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου, προέρχεται ἐν τῷ κατωτέρῳ ἀστασία, ἀπάτη κτλ.

Ἡ δὲ αἰσθησις εἶναι εὔρεσις ἑαυτοῦ ἢ ἐν ἑαυτῷ ἢ ἐν ἑτέρῳ· ὥστε ἡ αἰσθησις εἶναι ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἴσταται ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τρεῖς χώρους, ἐπομένως δύναται νὰ αἰσθάνηται, ἐποπτεύῃ, πιστεύῃ καὶ γινώσκῃ περὶ τῶν τριῶν.

Ἡ δὲ αἰσθητικὴ ἐποπτεῖα καὶ ἡ νοητικὴ εἰσὶν ἐμμέσοι, ἡ μὲν διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἡ δὲ διὰ τοῦ νοῦ.

Ἐπειδὴ τὸ ἀνώτερον εἶναι κέντρον τοῦ κατωτέρου, εἶναι ἡ ἐποπτεῖα κέντρον τοῦ αἰσθήματος καὶ ἡ γνώσις τῆς ἐποπτείας· ὥστε ἐν τῇ γνώσει περιέχεται καὶ τὸ αἰσθημα καὶ ἡ ἐποπτεῖα.

Κατὰ δὲ τὰς τρεῖς ἀρχάς εἰσι καὶ τὸ αἰσθημα καὶ ἡ ἐποπτεῖα καὶ ἡ γνώσις τριττά, δηλαδή φυσικά, ἰδανικά καὶ πνευματικά.

Ὁ Βάδερὸς τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος λέγει, ὅτι ἡ ιδέα ἐποπτεύει ἑαυτὴν ἐν τῇ φύσει καὶ παρὰ τῆς φύσεως λαμβάνει τὴν εἰκόνα αὐτῆς, λαμβάνουσα δὲ εὐρίσκει ἑαυτὴν, τουτέστιν αἰσθάνεται, καὶ οὕτω γεννᾷ ἑαυτὴν· ὥστε ἡ ιδέα ἄνευ συγκεντρώσεως θὰ ἦτο φανταστικὴ, καὶ οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ γείνη πραγματικὴ, ὡς οὐδέποτε ἡ φύσις ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ ἄνευ τῆς ιδέας εἰς ἐνόπητα, διότι ἡ φύσις ἐστὶ δυάς. (Baaders üb. die Emanzipation der Kath. Kirche.).

Ὁ Βάδερὸς ὑποθέτων, ὅτι ὁ ἐποπτεύων τὸν Θεὸν γινώσκει ἑαυτὸν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐποπτευόμενος γινώσκει αὐτὸν καὶ ἐποπτεύει, ὑποθέτει, ὅτι πᾶσα γνώσις, ἐποπτεῖα κτλ. εἶναι οὐ μόνον ὑποκειμενικὴ, ἀλλὰ καὶ ἀντικειμενικὴ. Ὁ γινώσκων τὸ ἀντικείμενον εὐρίσκει ἑαυτὸν διακρινόμενον αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐλεύθερον.

Ἐὰν δὲ ὁ αἰσθανόμενός τι ἢ ἐποπτεύων δὲν διακρίνη αὐτοῦ ἑαυτὸν, τούτου δὲν εἶναι ἐλεύθερος. Ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἡ γνώσις τὸν γινώσκοντα ποιεῖ ἐλεύθερον, σημαίνει, ὅτι τὸ αὐτὸ θεμελιοῖ τὸν γινώσκοντα ἐσωτερικῶς, ὁ γινώσκων δεικνύεται ἐν ὀργανικῷ συνδέσμῳ μετὰ τοῦ γινωσκομένου· ἡ ὀργανικὴ γνώσις εἶναι συνέπεια τῆς ἐνοικήσεως· ἡ ἐνοίκησις ὑποθέτει κοινωνίαν τοῦ ἐνοικούντος καὶ ἐνοικουμένου.

Ἡ ἐννοία τῆς ἐλευθερίας κατὰ Βάδερὸν συνταυτίζεται μετὰ τῆς ἐσωτερικῆς θεμελιώσεως ἢτοι μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς εἰσόδου τοῦ θεμελιούντος εἰς τὸ ἐλευθερωθέν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐλευθερία δὲν εἶναι χωρισμὸς, ἀλλὰ κοινωνία βίου καὶ ἐλευθέρᾳ ἀναφορᾷ, ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἐλευθεροῦσα ἀρχὴ φέρει τὸν γινώσκοντα ἀπὸ τοῦ γινωσκομένου καὶ μετ' αὐτοῦ εἰς ἀνώτερον ὀργανικὸν σύν-

δεσμον. Πάν οργανικόν μέλος καθίσταται ἐλεύθερον παντός ἄλλου δι' ἐνοικήσεως τῆς κοινῆς ἀρχῆς ἐν ἐκάστῳ. Καί ἡ γνῶσις φαίνεται ὅτι βάσιν ἔχει τὸ αἰσθημα, κυρίως δὲ τὸ ὀρεκτικόν, ἐπομένως ὅτι αὐτοῦ δὲν εἶναι χωρὶς, ὡς ὁ Ἐγγελοσ καὶ Ῥουσῶσ ἰσχυρίζονται, ὅτι τὸ αἰσθημα καὶ ἡ γνῶσις εἶσι κεχωρισμένα (1). Ἐπειδὴ τὸ αἰσθημά ἐστὶ βᾶσις τῆς γνῶσεως, δὲν χωρίζεται αὐτῆς· χωρισμὸσ λαμβάνει χώραν ἐν τοῖσ ζῳοῖσ καὶ τοῖσ μανιακοῖσ· ὁ χωρισμὸσ παράγει τὸν χρόνον· κατ' ἀρχὰσ ὅμως ὁ ἄνθρωποσ δὲν εἶχε τὸ αἰσθημα καὶ τὴν γνῶσιν κεχωρισμένα, ἀλλ' ὁμοῦ· διὰ τοῦτο καὶ τὴν μαγνητικὴν κατάστασιν ἐκλαμβάνει ὁ Βάδεροσ συνέπειαν τῆσ τῶν δυνάμεων ἐνώσεωσ καὶ ἀνύψωσιν, ὡσ αἱ ἐκτακτοὶ καταστάσεισ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν ἀποδεικνύουσιν, καὶ οὐχὶ τῆσ φύσεωσ διαφθοράν, ὡσ ὁ Ἐγγελοσ ἰσχυρίζεται.

Τὸ αἰσθημα προέρχεται κατὰ Βάδερον ἐκ τῆσ ἐνώσεωσ τῶν πέντε αἰσθήσεων, ὡσ καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεισ, ὡσ ἐποπτεία, νοῦσ κτλ. φαίνεται δὲ ὅτι εἶσι τόσαι δυνάμεισ, ὅσα ὄργανα ἐν τῷ ἄνθρωπῳ. Ὡσ τὸ αἰσθημα εἶναι ἐνωσισ τῶν αἰσθήσεων, οὕτωσ εἶναι καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐνωσισ τῶν παθῶν.

Ὁ Βάδεροσ ἐδόξαζεν, ὅτι ἡ ἀκοὴ ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ ὀπισθεν μυελοῦ, ἡ ὄρασισ ἐκ τοῦ μέσου, καὶ ἡ γεῦσισ καὶ ὄσφρησισ ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν. Τὸ δὲ αἰσθημα ποιεῖ τὴν μετᾶβασιν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων εἰσ τὰσ ψυχικὰσ ἰδιότητασ.

Ἡ ἀκοὴ εἶναι ἀνωτέρα τῆσ ὄρασεωσ καὶ ἡ ὄρασισ ἀνωτέρα τῆσ ὄσφρησεωσ καὶ γεῦσεωσ· ἡ ἰδέα διήκουσα διὰ πάντων γίνεται αἰσθητὴ ἐν τῷ ὧτι ὡσ μαγικὴ δύναμισ (λόγοσ), ὄραται ὡσ φῶσ, ἥλιοσ, καὶ ἐν ταῖσ κατωτέραισ αἰσθήσεσι σωματοῦται ὡσ γῆ.

Ἐπειδὴ ἐν τῷ ζῳῳ αἱ αἰσθήσεισ ἐν μηχανικῇ καταστάσει εἶσιν, δὲν ἔρχεται τὸ ζῳον εἰσ συνειδόσ, ἀλλ' ὁ ἄνθρωποσ, διότι τὰ αἰσθητήρια αὐτοῦ ἐνοῦνται ὀργανικῶσ καὶ ἐνούμενα ὑφοῦνται εἰσ πνευματικά.

Ὁ Βάδεροσ καὶ περὶ τῶν νυκτοβατῶν δοξάζει ὅτι τὰ αἰσθη-

(1) quon cesse de penser quand on commence à sentir. (Baaders Morgen und abendländischer Katholicismus s. 31).

τήρια αὐτῶν μεταβαίνουσιν εἰσ ὀργανικὴν κατάστασιν καὶ ὑφοῦνται εἰσ πνευματικά· διὸ συνειδόσ οὔτε ἐν φυτοῖσ οὔτε ἐν ζῳοῖσ οὔτε ἐν νηπίοῖσ προέρχεται, διότι τὰ αἰσθητήρια εἶσι κεχωρισμένα· διὰ τῆσ ἐνώσεωσ αὐτῶν προέρχεται ἐλευθερία, ἀρχεται ἡ αἰδιότησ, ἀνίσταται τὸ θεῖον πνευματικόν σῶμα, τὰ μηχανικῶσ κείμενα αἰσθητήρια γίνονται πνευματικά· κατὰ Βάδερον τὸ πνεῦμα σχηματίζει τὴν εἰκόνα καὶ ἡ εἰκὼν τὸ σῶμα.

Ὁ Βάδεροσ συνταυτίζει περίνοιαν καὶ ἰδέαν· περίνοια εἶναι νοῦσ ποιητικὸσ, ψυχὴ, πνεῦμα, φύσισ, νοῦσ παθητικὸσ, σῶμα· ἡ περίνοια οὐδὲν κώλυμα ἀπαντᾷ. Ἐπειδὴ τὸ κώλυμα παράγει τὴν ἀγωνίαν, τὸ σκότοσ, εἶναι τὸ πνεῦμα φύσισ, ἐπιθυμία, καὶ νικώμενον γίνεται ὕλη, σῶμα τῆσ περινοῖασ.

Ὁ Ἐγγελοσ συγχέει τὴν ἐννοιαν καὶ τὴν ἰδέαν. Τοῦτο κατὰ Βάδερον δὲν εἶναι ὀρθόν, διότι, ἐάν ὁ θεόσ ἐννοια ἐκληφθῆ, ὡσ ὁ Ἐγγελοσ ἐκλαμβάνει, ὑποτίθεται ὁ ἄνθρωποσ πρὸ τοῦ θεοῦ, ἐπομένωσ ὁ θεόσ εἶναι προῖον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τοῦτο αὔθισ φέρει εἰσ τὸ νοῦ ἀρα ὑπάρχω τοῦ Καρτεσιου. Διὰ τῆσ ὑποθέσεωσ ταύτησ ἐξήγησεν ὁ Βάδεροσ τὸ ἐν οἶδα τοῦ Σωκράτουσ ὅτι οὐδὲν οἶδα, εἰπὼν, ὅτι ὁ ἄνθρωποσ δύναται ἐαυτόν νὰ γνωρίσῃ οὐχὶ ὅμως καὶ ἀφ' ἐαυτοῦ, τουτέστι νὰ δημιουργήσῃ ἐαυτόν.

Ἡ ἰδέα εἶναι γνῶσισ, τὸ αἰσθημα πίστισ, φύσισ. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπιλονεῖκει ὁ Ἰακώθεσ καὶ ὁ Σχελλίγγιοσ περὶ πίστεωσ καὶ γνῶσεωσ. Ὁ Ἰακώθεσ ὀρθῶσ ἰσχυρίζόμενοσ ὑπέθετε θεόν πρὸ τοῦ ἀνθρώπου, διότι ὁ θεόσ δὲν τίθεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· ἰσχυρίζόμενοσ ὅμως, ὅτι ὁ θεόσ δὲν ἀποδεικνυται, ἀνήρει αὐτόν. Ἀπ' ἐναντίου δὲ ὁ Σχελλίγγιοσ ἔθετε πρὸ τοῦ θεοῦ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐποίησεν αὐτόν ἐξ ἀνθρώπου· θεόσ ὅμως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ποιούμενοσ δὲν εἶναι θεόσ, διότι τοιοῦτοσ θεόσ δύναται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ καταστραφῆ.

Τὸν θεόν ὁ Ἐγγελοσ ἐποίησεν ἐννοιαν καὶ διὰ τοῦτο κατέστρεψεν αὐτόν.

Ὁ Βάδεροσ λέγει, ὅτι ὁ ἄνθρωποσ νοεῖται παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεόσ δὲν εἶναι ἐννοια· διότι ἐάν ὁ θεόσ ἐκληφθῆ ἐννοια, ὑποτίθεται ὁ ἄνθρωποσ πρότεροσ τοῦ θεοῦ, ἐπομένωσ ὅτι ὁ

ἄνθρωπος ποιεῖ τὸν θεόν, ὃ καὶ ὁ καρτέσιος καὶ ὁ φίλθιος ἰσχυρίζονται.

Ἡ γνώσις εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ἐλευθερίας καὶ πηγάζει ἐκ τῆς πίστεως οὐσης πεποιθήσεως ἐπιτυχίας πράξεως· ὁ πιστεύων βούλεται καὶ ὁ βουλόμενος πράττει· ἐκάστη σύννοος πράξις ὡς ἀποφασίς τῆς βουλήσεως δὲν φαίνεται προτέρα τῆς γνώσεως, τοῦ λόγου. (Heinroth. *üb. die Wahrheit.*)

Ἐάν τὸ δημιουργήμα ὑπηρετῇ τῷ ἀνωτέρῳ, δύναται νὰ ἀρξῇ τοῦ κατωτέρου· ἐάν δὲ δὲν ὑπηρετῇ, ἀπόλλυσι τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ κατωτέρου, ἐξουσιάζεται ὑπ' αὐτοῦ καὶ παραμορφοῦται.

Ὁ Βάδερσ τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος παραδέχεται τριπλῆν εἴσοδον τοῦ ὑποκειμένου εἰς τὸ ἀντικείμενον καὶ ἀντιστρόφως· ὁ πρῶτος τῆς εἰσόδου τρόπος εἶναι ὁ τῆς αἰσθήσεως· ἐνταῦθα ἐστὶ μόνον διοίκησις· ὁ δεύτερος τρόπος εἶναι ὁ ἀπεικονισμὸς εἰς τοῦτο, εἰς ὃ τις νοῶν εἰσέρχεται. Ἐνταῦθα ἐστὶ συνοίκησις· ὁ τρίτος δὲ εἶναι εἴσοδος καὶ ἐνοίκησις τῆς βουλήσεως. Ἐνταῦθα ἐστὶν ἐνοίκησις π. χ. ὁ θεὸς ὡς ἀγάπη ἐνοικεῖ, ὡς σοφία συνοικεῖ καὶ ὡς δύναμις διοικεῖ.

Τὸ μέσον, δι' οὗ γινώσκει τις, ὠνόμασαν οἱ σχολαστικοὶ μορφὴν, εἶδος, τουτέστι τὸ γινώσκον συμμορφοῦται ἐν τῇ γνώσει μετὰ τοῦ γινωσκόμενου. Ἐάν τὸ πνεῦμα μόνον διὰ μορφῆς γινώσκη, δὲν δύναται νὰ γνωρισθῇ· ἵνα γνωρισθῇ, πρέπει ἡ μορφή τοῦ νοῦ τοῦ δημιουργήματος νὰ ἐνωθῇ μετὰ τοῦ θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ὡς φυσικὴ γνωστικὴ δύναμις δὲν ἔχει φύσει τὴν ὑπερφυσικὴν δεκτικότητα, πρέπει νὰ λάβῃ παρὰ θεοῦ καὶ οὐχὶ παρὰ τινος δημιουργήματος· ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς φυσικῆς γνώσεως εἰς τὴν ὑπερφυσικὴν ἀπαιτεῖ νέαν ἐνωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ θεοῦ καὶ αὕτη ὑποθέτει μεταμόρφωσιν τοῦ σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ εἰς τὸ πνευματικόν.

Τὰ αἰσθητὰ ὅμως ἀπὸ τῶν μὴ αἰσθητῶν δὲν χωρίζονται, διότι ὁ χωρισμὸς συνεπάγεται τὴν ἀναίρεσιν τῆς προσωπικότητος, ἐπομένως αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Πρῶτος ὁ Κάντιος εἰσήγαγεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὴν διαφορὰν τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λόγου καὶ τὸν λόγον παρέστησεν ὡς δύναμιν ὑπερφυσικὴν.

Οἱ σχολαστικοί, ὁ Σχελλίγγιος, Φρ. ὁ Σχλέγκελος καὶ ἄλλοι ἐθεσάν τὸν νοῦν ὑπὲρ τὸν λόγον· ὁ δὲ Ἰακώβης πρότερον ἐθετε τὸν λόγον ὑπὲρ τὸν νοῦν, ὕστερον δὲ τὸν νοῦν ὑπὲρ τὸν λόγον.

Ὁ δὲ Βάδερσ τὸ ἴδιον καὶ τὸ καθόλου θεωρεῖ ἀχώριστα. Ὁ Βάδερσ ὑποθέτει, ὅτι τὸ καθόλου εἰσερχόμενον εἰς τὸ ἴδιον θεμελιοῖ τὴν συνέχειαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἰδίου. Ἐτεῦθεν τεκμαίρεται ὅτι ὑπάρχει ψυχὴ τοῦ κόσμου καὶ καθόλου αὐτοσυνειδός, διότι ἄλλως τὰ άτομα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ γινώσκωσι κοινῶς, καθόλου.

Τὸ ἀνώτερον, λέγει, ἐνοικεῖ ἐν τῷ κατωτέρῳ ἢ διοικεῖ αὐτὸ, δι' αὐτοῦ διήκει, καὶ ὅτι τὸ κατώτερον ἄλλως γινώσκει τὸ διοικοῦν ἀνώτερον καὶ ἄλλως τὸ ἐνοικοῦν· ἡ ἐνοίκησις εἶναι ἀμοιβαία μεταξὺ κατωτέρου καὶ ἀνωτέρου, ἡ δὲ διοίκησις εἶναι μονομερής· ὅτι τὸ ἀνώτερον καταβαίνει, τὸ κατώτερον ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου διοικαίμενον δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ (ἀντιληφθῇ) τὸ ἀνώτερον, ἀλλ' εἶναι ὑπ' αὐτό. Τὸ αὐτοσυνειδός δὲν πρόέρχεται ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐνούμενον μετὰ τοῦ καθόλου, δηλαδὴ κατὰ τοσοῦτον γινώσκομεν, καθ' ὅσον τὸν θεὸν γινώσκομεν, καὶ δι' αὐτοῦ ἐρχόμεθα εἰς συνειδός· μόνος ὁ γινώσκων ἑαυτὸν γινώσκει ἕτερον· τοῦτο τὸ ἕτερον ὡς γινωσκόμενον, ἀντικείμενον, εἶναι αὐθις γινώσκον, δηλαδὴ γινώσκει τὸν γινώσκοντα αὐτόν. Οἱ φιλόσοφοι ὅμως τὸ ἀντικείμενον ὑπέθεσαν, ὡς εἴρηται, ὡς ἀντικείμενον μόνον καὶ οὐχὶ καὶ γινώσκον· διὰ δὲ τοῦτο ὑπέθεσαν καὶ τὸν θεόν, μόνον ὡς ἀντικείμενον, ἄνουν.

Ἀπὸ τοῦ θεοῦ ὅμως στρεφόμενος μένει κενὸς καὶ ἀπόλλυσι τὴν ἀληθῶς νοητικὴν δύναμιν αὐτοῦ.

Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἐνομιλοῦν ἡ πίστις τῇ γνώσει ἐναντία· ἡ πίστις ὅμως κατὰ Βάδερσ εἶναι βᾶσις τῆς γνώσεως καὶ ἀχώριστος αὐτῆς, διότι χωριζομένη καταντᾷ τυφλή.

Ὁ χωρισμὸς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θρησκείας ἔφερε κατ' αὐτὸν τὴν ἀντίφασιν τῆς φύσεως καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, καὶ ἐγένετο αἴτιος τοῦ ὅτι ἡ θρησκεία ὑπελήφθη μυθολογία. Ἡ νεωτέρα φιλοσοφία τὴν περὶ αὐτονομίας θεωρίαν ἀσπασαμένη ἔφερε τὴν κατὰπτωσιν τῆς θρησκείας καὶ

τῆς πολιτείας. Ἡ ψευδὴς γνῶσις εἶναι τῆ ὀρησκείᾳ πολέμιος. Ἐπειδὴ ἡ ὀρησκεία περιλαμβάνει τὸν ὅλον ἄνθρωπον, εἶναι οὐ μόνον ἐν τῇ παραστάσει, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰσθήματι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ νοεῖν· ἐὰν ὁ θεὸς ἐκληφθῆ παράστασις, ὡς ὁ Ἐγγελοσ διατείνεται, ἐκλαμβάνονται παραστάσεις καὶ ὅσα ἐξ αὐτοῦ, οἷον πολιτεία, ὀρησκεία κτλ.

Ἡ ἐπανόρθωσις τῆς φιλοσοφίας δύναται νὰ τελεσφορήσῃ μόνον δι' ἐνώσεως τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ὀρησκείας· ἡ φιλοσοφία ἢ τὸ ἀνώτερον ἀρνούμενη ἀνατρέπει ἐκ βάθρων τὴν ὀρησκείαν καὶ τὴν κοινωνίαν· ἡ ψευδὴς γνῶσις ἐστὶν ἐναντία τῆς ἀληθοῦς πίστεως· ἡ ψευδὴς πίστις κωλύει τὴν ἀληθῆ γνῶσιν· ἄρα ἡ ἀληθὴς γνῶσις ὑποστηρίζει τὴν ἀληθῆ πίστιν, καὶ ἡ ἀληθὴς πίστις ὑποστηρίζει καὶ προάγει τὴν ἀληθῆ γνῶσιν.

Ἀπὸ πολλοῦ ἡ ὀρησκεία ἐθεωρεῖτο κώλυμα τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἐπιστήμη ὑπελαμβάνετο ἄορησκος, ἡ ὀρησκεία ἄλογος. Ἐκ τοιούτων ψευδῶν ἀρχῶν προῆλθεν ἡ νέα ἠθικὴ φιλοσοφία, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀπολύτου αὐτονομίης, τουτέστιν ἐπὶ τῆς ἀπολύτου τοῦ ἀνθρώπου κυριαρχίας οὐδένα ὑπὲρ ἑαυτὸν ἀναγνωρίζοντος νομοθέτην, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ ὁ ἀθεϊσμός.

Ἐπειδὴ ἡ ὀρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐχωρίσθησαν, αἵτινες ἔπρεπε νὰ ᾔηται συνδεδεμένοι, ἡ μὲν ὀρησκεία περιφρονήθη, ἡ δὲ ἐπιστήμη κατέστη ἄθεος καὶ μηδαμινή.

Ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τῆς ὀρησκείας χωρισθεῖσα κατέστη καταστρεπτικὴ, ἡ δὲ ὀρησκεία μέγιστον κώλυμα τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ Ἐγγελοσ τὴν γνῶσιν θεωρεῖ ὑπὲρ τὴν πίστιν, ὁ δὲ Σχελλίγγιοσ τὴν πίστιν προτέραν καὶ ἀνωτέραν τῆς γνώσεως· ὁ δὲ Βάδερὸσ ἀμφοτέρας ἀχωρίστους.

Ἡ σχολὴ τοῦ Ἐγγέλου ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν ὀρησκείαν· ἵνα ἡ ἐπιστήμη σωθῆ, πρέπει ἡ ὀρησκεία νὰ καταστραφῆ· ἢ κατὰ τοὺσ Παπιστάσ, ἵνα σωθῆ ἡ ὀρησκεία, πρέπει ἡ ἐπιστήμη νὰ καταστραφῆ.

Ἡ γνῶσις ἀνευ πίστεως εἶναι ἄολια, ἡ πίστις ἀνευ γνώσεως τυφλή.

Ὁ Ἰακώβιοσ βάζει τῆς ὀρησκείας τὸ αἰσθημα θεόσας ὑπέλαβε

τὸν θεὸν καταληπτὸν μόνον διὰ τοῦ αἰσθήματος· ὁ Σχελλίγγιοσ ἀπεφήνατο τὸν θεὸν γινωσκόμενον μόνον ὡσ διὰ τοῦ συνειδήτου τιθέμενον· διὸ ὁ μὲν Ἰακώβιοσ μόνον τὴν πίστιν ἐτήρησε, τὴν δὲ γνῶσιν ἀπέρριψεν, ὁ δὲ Σχελλίγγιοσ τηρήσας τὴν γνῶσιν μόνον ἀπέβαλε τὴν πίστιν.

Ἡ ὀρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη πρέπει κατὰ Βάδερὸν νὰ διακρίνονται, δὲν πρέπει ὁμοίως νὰ χωρίζονται καὶ νὰ ᾔηται πολέμιαι ἀλλήλαισ.

Ἐπειδὴ ἡ ὀρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη εἰσὶν ἀναγκαῖαι, εἰσὶ παγκόσμιοι, καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ εὐγένεια τοῦ ἱερέωσ καὶ τοῦ ἐπιστήμονοσ.

Ἐὰν ἡ διαφθορὰ τῆς ἐπιστήμης προῆλθεν ἐκ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῆσ ἀπὸ τῆσ ὀρησκείας, εἶναι ἐπάναγκεσ νὰ ἐνωθῶσιν ἀμφοτέραι ἐσωτερικῶσ καὶ ἐκ τῆσ ἐνώσεωσ νὰ πηγάσωσιν οἱ πρὸσ ἀντικατάστασιν τῆσ διδασκαλίης διοργανισμοί (1).

II. Περὶ Θεοῦ, ἰδέας καὶ φύσεωσ.

Ὁ Βάδερὸσ, τῷ I. Βόημῳ ἐπόμενοσ, ἀποφαίνεται τὸν θεὸν ὡσ ὑποκείμενον ἀντικείμενον, τουτέστιν οὐχὶ ἀφηρημένον, ἀλλὰ συγκεκριμένον· διότι, εἴ τις τὸν θεὸν ὑπολάβῃ, ὡσ ὁ Σπινόζασ, ἀφηρημένον, τουτέστιν ἀπλοῦν ὄν, ἀπλοῦν ἀντικείμενον, δὲν δύναται αὐτὸν νὰ ὑπολάβῃ εἰμὴ ἄλογον, νεκρὸν. Ὁ Βάδερὸσ δὲν ὑπέθεσεν, ὡσ ὁ Σχελλίγγιοσ, ὅτι τὸ ὑποκείμενον θέτει τὸ ἀντικείμενον, ἀλλ' ὅτι ἀμφοτέρα θέτει τι τρίτον, τουτέστιν ὁ θεὸσ· ὁ Βάδερὸσ ὑποκείμενον νοεῖ τὴν φύσιν, ἀντικείμενον τὴν ἰδέαν, καὶ τὸ τρίτον, τὸν θεὸν, τὴν βούλησιν.

Ὁ I. Βόημοσ λέγων, ὅτι τὸ αἰδίον μηδὲν θέλει νὰ ἀποκαλυφθῆ νοεῖ κατὰ Βάδερὸν ὅτι θέλει νὰ ᾔηται πνεῦμα, ζῶν, ὅτι εἶναι ἐλεύθεροσ τῆσ φύσεωσ, ἀναιρεῖ καὶ θέτει αὐτὴν αἰδίωσ, καὶ διὰ

(1) Ἰδ. τὸν I Τόμον τῶν τοῦ Βαδέρου συγγραμμάτων καὶ ἐκ τῶν ἄλλων. *Formenta cognitionis* 5. Hfte. Ἐν τῷ II Τόμῳ. Ἐν τῷ IV Τόμῳ. Ἐν τῷ V καὶ VIII *über speculatione Dogmatik* 5. Hfte (ἀπὸ 1828—1838), ἐν τῷ IX, X, XI καὶ XII. Τόμῳ τῶν συγγραμμάτων του.

τούτο αἰδίως ἐστὶ κάτοχος αὐτῆς. Ὁ θεὸς ὡς ἂν ὑπερφυσικὸν θέτει τὴν φύσιν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ὑφοῖ αὐτήν. Τὸ ὑπερφυσικὸν καὶ ὑπερκόσμιον ἂν, ὃ οἱ Ἑβραῖοι Ἐνσοφ ὠνόμαζον, τουτέστι βούλησιν ἀνευ θεμελλίου, ἐστὶ κατὰ Βάδερρον κατ' ἀρχὰς ἄοριστον, ἀπὸ τῆς σοφίας ἀδιάκριτον, καὶ μετὰ τῆς σοφίας ἐν. Ὁ Βάδερρος τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος παραδέχεται, ὅτι ὁ θεὸς συγκεντρούμενος, θεμελιούμενος, δρίζεται, καὶ δριζόμενος δύναται νὰ ἐποπτέυσῃ ἑαυτὸν, τουτέστι νὰ δημιουργήσῃ.

Ὁ Βάδερρος, ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τῶν συγγραμμάτων του, κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχεν ἰδέαν ὅπως εὐκρινῆ περὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ I. Βοήμου, ἰδίως δὲ τῆς τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐζήτει νὰ διευκρινίσῃ αὐτάς.

Ὁ Βάδερρος περὶ τοῦ αὐταιτίου, τῆς αὐτογεννήσεως τοῦ θεοῦ ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ του Ὀφφμάννου οὔτε ἐπεβεβαίωσε, οὔτε ἤρνηθη, διότι ὁ μὲν I. Βοήμος τὸν θεὸν παρῖστα γεννώμενον, ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἀγέννητον, τέλειον καὶ τρισυπόστατον πνεῦμα· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερρος περὶ τούτου ἂν ἐν ἀμφιβολίᾳ ἐξήγησε τὴν αὐτογέννησιν ταυτοσήμαντον τῆ αὐταποκαλύψει, τουτέστι τὴν γέννησιν ὑπέλαβεν ἀποκάλυψιν, φανέρωσιν. Ὁ Βάδερρος ἐπόμενος τῷ I. Βοήμῳ δὲν ἐκλαμβάνει τὸν θεὸν ἂν ἀφρημένον, ἀλλ' ὡς ὑπάρχον ταυτότητα ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου. Ἐπίσης δὲ ἐκλαμβάνει καὶ τὴν τριάδα πρῶτον μὲν δυνάμει, ἔπειτα δὲ ἐνεργείᾳ διὰ τῆς αἰδίου φύσεως, ταυτέστι προσωπικὴν γινομένην.

Ὁ Βάδερρος ἐξ ἐνός μὲν λέγει (4 tes Hoft. der ferm. cognit.) ὅτι ὁ θεὸς δὲν παράγει ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, διότι, εἰ παρῆγεν ἑαυτὸν, δὲν θὰ ἦτο θεός, ἐξ ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ γέννησις τοῦ θεοῦ εἶναι ὅρος τῆς τελειότητός του· διότι, εἰ ὁ θεὸς ἐκωλύετο τοῦ νὰ γεννήσῃ τὸν υἱόν, δὲν θὰ ἦτο θεός. (Ab. d. Evolutionismus und Revolutionismus 1834).

Ὁ Βάδερρος τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος δὲν ἐκλαμβάνει τὸν θεὸν ἀφρημένον ἐν, ἀλλ' ὡς τὸ ἐν, ὃ διακρίνεται ἐν ἑαυτῷ εἰς μέσον, ὕψος καὶ βάθος· ὕψος μὲν νοεῖ τὴν ἰδέαν, βάθος δὲ τὴν φύσιν καὶ μέσον τὴν βούλησιν. Ὁ θεὸς ἐστὶν αὐτῷ εἰς τρισυπόστατος· ὁ θεὸς ὡς περιέχουσα τὴν ἰδέαν καὶ τὴν φύσιν βούλησις ἐστὶν ἡ

μονάς, ὅταν πάντα ἦναι ἐν τῷ θεῷ ἀδιάκριτα. Πατήρ ἐστὶν, ὅταν πάντα ἐν αὐτῷ ἐστὶν· μερίτης ἐστὶ ἐνοικῶν ἐν τοῖς πολλοῖς, ἃ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ὡς ὀρισμένη βούλησις ἐκ τοῦ μέσου ἐξελοῦσά ἐστι πνεῦμα· διὰ τοῦτο ὁ θεὸς ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Βάδερρου ἐστὶ διοικῶν, ἐνοικῶν καὶ παροικῶν (1), τουτέστιν ὡς πατήρ, υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα, εἰς τρισυπόστατος.

Τὴν δὲ σχέσιν τῆς τριάδος ὁ Βάδερρος ἀναφέρει εἰς τὴν σχέσιν τῆς ἰδέας, τῆς βουλήσεως καὶ τῆς πράξεως, καὶ ὅτι τὸ δημιουργήμα ἐν μὲν τῇ ἰδέᾳ εἶναι ὑπὸ τὸν δημιουργόν, ἐν δὲ τῇ βουλήσει συνεργόν καὶ ἐν τῇ πράξει ἀρχόν, ὑπὲρ τὸν δημιουργόν· ὅταν δὲ ἰδέα, βούλησις καὶ πράξις ἦναι ἐν ἀρμονίᾳ, εἶναι τὸ δημιουργήμα τέλειον.

Ὁ θεὸς κατὰ Βάδερρον παράγων ἑαυτὸν γινώσκει ἑαυτὸν καὶ γινώσκων ἑαυτὸν παράγει ἑαυτὸν· ὥστε κατὰ Βάδερρον ἐστὶ ταυτότης τοῦ συνειδότος καὶ τοῦ εἶναι (2). Ὁ θεὸς γινώσκων ἑαυτὸν γινώσκει τὰ ὄντα. (Fermenta cogn. 1822 καὶ ἐφ.).

Ὁ Βάδερρος τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος ἀναγνωρίζει τὸν θεὸν οὐχὶ ἀνευ φύσεως, διότι ἡ ἀφαίρεσις τῆς φύσεως ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῆς φύσεως ἀναιρεῖ καὶ τὴν φύσιν καὶ τὸν θεόν (3). Ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ πρῶτος καὶ ἀπολύτως παράγων ἑαυτὸν, πρῶτον αἷτιον, τὸ πρῶτον καὶ ἀπόλυτον πνεῦμα. (relig. Phil. 1827).

Ὁ θεὸς βούλεται νὰ ἀναγεννηθῇ ἐν τῷ δημιουργήματι καὶ ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα πάλιν τὸ δημιουργήμα γεννηθῇ ἐν αὐτῷ, ὡς θε-άνθρωπος καὶ ἀνθρωπόθεος.

Ἐπειδὴ ὁ θεὸς εἶναι πνεῦμα ἀπόλυτον, εἶναι ὁ ἀνθρωπος πνεῦμα ἔχων τὴν βᾶσιν τῆς ὑπάρξεώς του ἐν τῷ θεῷ, καὶ γινώσκει ἑαυτὸν μόνον ἐν τῷ θεῷ καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ (4).

Τὸν θεὸν ὁ Βάδερρος ὀνομάζει μέσον· ὅπου ἡ πλήρωσις τῆς ἐπιθυμίας (ἡδονή) εἶναι μόνιμος, ἐκεῖ κατὰ Βάδερρον πρέπει ἀτέ-

(1) Ὁ Βάδερρος μεταχειρίζεται τὰς λέξεις durchwohnend, διήκων, διοικῶν, innewohnend, ἐνοικῶν, καὶ beiwohnend, συνοικῶν ἢ παροικῶν.

(2) Satze auf der Bildungs und Begründungslehre des Lebens. 1820.

(3) Gedanken aus dem Grossen Zusammenhange des Lebens. 1813.

(4) recension der Schrift. Essai sur l'indifférence en matière de religion par M. l'Abbé de la Mennais. 1820.

λεια και τελειότης να εξισώνται ως γενεσις, επομένως κύκλω να επανέρχονται· κατά τοῦτον τὸν τρόπον ἀνοίγεται ἡ ἀπόλυτος μονάς (Ἐνσοφ) ἀναιρεῖται και ὑπὸ τῆς τριάδος ἀντικαθίσταται. (Specul. dogmatik. ἐν τῷ αὐτῷ).

Ὁ θεὸς ὡς τὸ ἀπόλυτον πνεῦμα διὰ τῆς εισόδου του εἰς ἑαυτὸ, εἰς τὸν υἱόν, ὅς ἐστιν εἰκὼν τῆς θεότητος, τοῦ πατρὸς, ἀποκτᾷ τὴν δύναμιν τοῦ να ἐξέλθῃ ὡς ἐνεργητικὸν πνεῦμα, τουτέστι να εἰσέλθῃ εἰς τὴν σοφίαν του, ἧ ἡ τριάς ἐνοικεῖ (Spec. dogm. 4 tes Heft.).

Ἡ σοφία εἶναι ἡ ἰδέα, ἡ εἰκὼν τῆς βουλήσεως, τὸ ὄργανον τοῦ θεοῦ· ἡ ἐπιθυμία εἶναι εἰκὼν τῆς ἰδέας· ἀρα ἀμφότεραι εἰσιν εἰκόνες, κάτοπτρα τῆς βουλήσεως, τοῦ θεοῦ· ὁ παράγω, λέγει, τοῦτο γίνεται μοι ἀντικείμενον, ὡς ἡ σοφία εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς βουλήσεως, τοῦ θεοῦ, και ἡ φύσις τὸ ὑποκείμενον· διὸ ἡ βούλησις εἶναι ἡ ἀρχή, ἡ ἰδέα τὸ ὄργανον και ἡ ἐπιθυμία (ἡ φύσις) τὸ ἐργαλεῖον· ἡ ἰδέα (ἡδονή) ἀνευ τῆς ἐπιθυμίας (φύσεως) δὲν ἠδύνατο να γείνη πραγματική, οὐδὲ ἡ ἐπιθυμία (φύσις) ἀνευ τῆς ἰδέας να ἀνυψωθῇ· (τὰς ἰδέας ταύτας παρέλαθεν ἐκ τοῦ I. Βοήμου).

Ὁ πατήρ, ἡ ἀρχή, ὁ ἀγέννητος γεννᾷ ἑαυτὸν ἐν ἑαυτῷ, τουτέστι θεμελιοῦ, δρίζει ἑαυτὸν· ὁ πατήρ ὡς εἰσερχόμενος εἰς τὸ θεμέλιον, τὸ μέσον, εἶναι αἰτιότης, ὡς θεμέλιον δὲ εἶναι ἡ μήτηρ, ἡ αἰδίου φύσις, και ἀπὸ τοῦ θεμελίου ἐξερχόμενος τὸ ἅγιον πνεῦμα· ἐν τῇ μητρὶ, τῇ αἰδίῳ φύσει, γεννᾷ τὸν υἱόν· και αὐταί εἰσιν αἱ δύο ἀποκαλύψεις, ἡ ἔμμοнос, ἡ ἰδανική, και ἡ προϋοῦσα, ἡ πραγματική· Ὁ πατήρ θέτει τὸν υἱόν ὡς μόνιμον, ἐσωτερικὴν ἰδέαν, ἣν ποιεῖ και ἐξωτερικὴν, τουτέστι πραγματικήν· ὡς ὁ I. Βοήμος, οὕτω δὲν συγχέει και ὁ Βάδερὸς τὴν βούλησιν, τὴν ἰδέαν και τὴν φύσιν μετὰ τῶν προσώπων· διότι ἰδέα και φύσις εἰσιν ἐν τῇ ἀρχῇ, τουτέστι ἐν τῷ πατρὶ, ἐξ οὗ προέρχονται· Ἐὰν ἡ βούλησις πιεσθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ἐξάπτεται και ἀνίσταται ὡς ἀστραπή, ὡς θυμός.

Ὁ θεὸς ἐν τῇ ἀοριστίᾳ, τῇ ἐλευθερίᾳ, τῇ αἰτιότητι, εἶναι πατήρ, εἰς τὸ θεμέλιον εἰσερχόμενος εἶναι υἱός, δρίζεται, και ἐπο-

μένως ὁ δρισθεὶς πατήρ εἶναι ὁ υἱός, και ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐξερχόμενος τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Ἡ ἰδέα οὕσα ἀπρόσωπος γίνεται εἰσερχομένη εἰς τὴν φύσιν προσωπική· ὁ λόγος ὢν διάφορος τῆς ἰδέας εἰσάγει αὐτὴν εἰς τὴν φύσιν· ὁ Βάδερὸς διακρίνει τὸν ἐνθετον και τὸν ἐκθετον λόγον και νοεῖ ἐνθετον τὸν θεόν· ἡ ἐν τῇ βουλήσει ἰδέα ποιεῖ τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ἀρχὴν τῆς φύσεως· Ὅταν ἡ βούλησις ἐν τῷ θεμελίῳ συλλάβῃ τὴν ἐπιθυμίαν, ἡ σύλληψις αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία· ὥστε κατὰ Βάδερὸν θεμελίωσις, διορισμός, ἐπιθυμία εἰσι ταυτοσήμαντα, διότι ἡ φύσις εἶναι συστολή· ὥστε ὁ θεὸς συστέλλων ἑαυτὸν ποιεῖ ὑλικόν, φύσιν (αἰδίου)· ὁ λόγος ὅμως ὄρισται να συζεύξῃ τὴν ἰδέαν μετὰ τῆς φύσεως και ποιήσῃ πραγματικήν· ἡ φύσις δὲν γεννᾶται, ἀλλ'εἶναι γεννώσα· διὸ ἡ σοφία καλεῖται πρωτότοκος, διότι γεννᾶται διὰ τῆς φύσεως.

Ἡ αὐτὴ βούλησις ἡ γεννώσα τὸν λόγον συλλαμβάνει και τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ να ποιήσῃ τὸν ἐσωτερικόν και ἐξωτερικόν· ἡ αὐτὴ βούλησις συλλαμβάνει ἑαυτὴν και ὑφοῖ ἑαυτὴν ἰδοῦσα εἰς τὴν ἐλευθερίαν και επανέρχεται εἰς τὴν φύσιν και διαρρήγνυσιν αὐτὴν, και ὁ θεὸς ἐκτός και ὑπεράνω τῆς φύσεως ὢν φανεροῦται διὰ ἰδιοδρανείας τῆς βουλήσεως.

Τὴν βούλησιν συγχέει ὁ Σχελλίγγιος κατὰ Βάδερὸν μετὰ τῆς δυνάμεως, τὴν δύναμιν μετὰ τῆς ἰδέας και τὴν ἐνέργειαν μετὰ τῆς φύσεως· ὁ Σχελλίγγιος μὴ ἔχων κατὰ Βάδερὸν τὸ μέσον, τὸ ἔμμονον ἀντικείμενον, τὸν λόγον, συγχέει τὸν λόγον μετὰ τῆς φύσεως· Ὁ Ἐγγελοῦ λέγει, ὅτι ὁ θεὸς ἀνευ δημιουργήματος εἶναι ἀπρόσωπος, ἀνους· Ὁ Ἐγγελοῦ ἐταύτισε τὸν θεόν μετὰ τῆς ἰδέας· ὥστε κατὰ μὲν τὸν Σελίγγιον ὁ θεὸς εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις, κατὰ δὲ τὸν Ἐγγελοῦ αὐτὴ ἡ ἰδέα. Κατὰ δὲ τὸν Βάδερὸν ὁ θεὸς οὔτε ἰδέα εἶναι οὔτε φύσις, ἀλλ' ἔχει αὐτάς.

Ὁ Ἐγγελοῦ ἤγειρε τὸ ζήτημα· πῶς τὸ ἀπρόσωπον γίνεται προσωπικόν; ἐπειδὴ ὅμως κατὰ Βάδερὸν ὁ Ἐγγελοῦ δὲν ἐγνώρισε τὴν σχέσιν τῆς αὐτότητος και προσωπικότητος, διότι δὲν εἶχε τὴν ἐννοιαν τῆς αἰδίου φύσεως, δὲν ἐγνώρισε, ὅτι ἡ προσωπικότης προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τῆς ἰδέας μετὰ τῆς φύσεως.

Ὁ θεός καθ' ἑγελον εἶναι ὃν ἀφηρημένον καὶ πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ δημιουργήματος. Κατὰ τοὺς περὶ τὸν ἑγελον ὁ Χριστός εἶναι τὸ συνειδὸς τοῦ θεοῦ, τουτέστιν ὃν ἀπρόσωπον, ὅπερ δὲν εἶναι τῆ Γραφῆ σύμφωνα, διότι αὐτὴ τὸν Χριστὸν θεωρεῖ πρόσωπον ἴδιον.

Κατὰ δὲ τὸν Βάδερν ὁ θεός εἶναι θεός καὶ τῆς ιδέας καὶ τῆς φύσεως, ἐπομένως τὸν θεὸν οὔτε μετὰ τῆς ιδέας συνεταύτισεν, ὡς ὁ ἑγελος, οὔτε μετὰ τῆς φύσεως, ὡς ὁ Σχελλίγγιος.

Ἡ τριλογία τοῦ Σχελλίγγιου, ἥτις εἶναι τὸ δυνάμει ὄν, τὸ ὄν καὶ τὸ συναμφοτέρον, δὲν διαφέρει κατὰ Βάδερν τῆς τριλογίας τοῦ ἑγελου, δηλαδὴ τοῦ ὄντος, τοῦ μηδενὸς καὶ τοῦ γίνεσθαι.

Ὁ Σχελλίγγιος (Vorrede zu Consins fragm. phil.) ἐκλαμβάνει τὸν θεὸν ἀπόλυτον ὑποκειμένον ἀπὸ παντὸς ἀντικειμένου κεχωρισμένον. Ἐὐπομένως κατὰ Σχελλίγγιον ἐξαντικειμενόμενον γίνεται πεπερασμένον, ἑγχρονον, τουτέστι μὴ θεός, ἕως οὗ ὅλας τὰς βαθμίδας διελθὼν ἴσταται, μένει, ὡς νικηφόρον ὑποκειμένον ἄνευ ἀντικειμένου· τούτου ὅμως τοῦ ὑποκειμένου οὔτε πρόδος ὑπάρχει οὔτε ἐπάνοδος. (Specul. dogm. 4 tes Heft.).

Ὁ Βάδερν μεταβάλλων τὸ τοῦ Σπινόζου ἀξίωμα, πᾶς διορισμὸς εἶναι ἀπόφασις, εἰς τὸ : πᾶς διορισμὸς εἶναι θέσις : ἀπεφήνατο, ὅτι ὁ διορίζων διορίζεται καὶ τὸ διοριστὸν εἰς διορισθὲν τουτέστιν ὑπάρχον μεταβάλλεται. Ὁ Βάδερν προτιθέμενος νὰ ἐνώσῃ τὸν θεϊσμὸν μετὰ τοῦ φυσικισμοῦ ἠρμήνευσε τὸ αὐταίτιον τοῦ Σπινόζου καὶ τὴν αὐτογέννησιν τοῦ Ὀφρμάνου εἰς αἰτίον ἀποκαλύψεως, διότι ὁ θεός δὲν γεννᾷ ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὸν υἱόν. Ὁ θεός φανεροῦται ἐν τῇ φύσει ὡς ὑπερφυσικός καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὡς ὑπερπνευματικός. (Fünftes Heft. der specul. dogm.).

Ἡ ἐννοια τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ θεμελίου ἔμεινε κατὰ Βάδερν ἀσαφής, διότι ἡ αἰτιότης δὲν ἐννοήθη ὡς κίνησις (βούλησις) τοῦ μὴ ἀποκεκαλυμμένου εἰς ἀποκάλυψιν, καὶ διότι ἡ ἀποκάλυψις ἔπρεπε νὰ νοηθῇ ὡς ἐκτασις καὶ διάκρισις διὰ θεμελιώσεως τῆς αἰτιότητος. Ἐὐ θεμέλιον ἐστὶν ὁ κύκλος, εἰς ὃν ἡ αἰτιότης εἰσέρ-

χεται, ἕνα ἐνεργῆ, διότι ἡ εἰσοδος εἶναι ὁ ὅρος τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς πραγματικότητος τῆς αἰτίας· διὰ τοῦτο ὁ Σχελλίγγιος καὶ ἑγελος κατὰ Βάδερν δὲν σκέπτονται ὀρθῶς νομίζοντες ἐλευθερίαν τὴν ἄνευ θεμελίου αἰτιότητα, ὡς ἐλευθερίαν δύναμιν, διότι αὐτὴ θεμελιωθεῖσα γίνεται ἐλευθερά.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Βάδερν, ὅτι ἡ σύγχρονος πραγματοποίησις τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ θεμελίου κατὰ Σχελλίγγιον καὶ ἑγελον δὲν εἶναι τριλογία, ἀλλὰ διλογία· ἡ αἰτιότης θεμελιωθεῖσα ὀρίζεται. Ὁ πατήρ ἐν τῇ διαβατικῇ γενέσει διοικεῖ μόνον (διήκει) ἐν τῷ γεννωμένῳ, ὃ εὕρσκει ἐν τῇ μητρὶ, ἡ μήτηρ διατηρεῖ αὐτὸ ἐφ' ὅσον ἐν αὐτῇ εὕρσκει ἐνοικοῦντα τὸν πατέρα.

Παραδείγματα περὶ διοικήσεως, ἐνοικήσεως καὶ συνοικήσεως ἀναφέρει ὁ Βάδερν λέγων, ὅτι ἐν τῇ βαρύτητι ἡ κινουσα δύναμις ἐνεργεῖ διοικοῦσα, ὥστε τὸ κινούμενον δὲν συνεργεῖ. Ἐν τῇ ἔλξει ὁ κινῶν ἐνοικεῖ ἐν τῷ κινουμένῳ ἐμψυχῶν αὐτό· τὸ συνεργοῦν εἶναι ὄργανον· τὸ δημιουργήμα δὲν δύναται νὰ γείνη ὄργανον τοῦ θεοῦ ἄνευ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας, ἥς ἄνευ τὸ δημιουργήμα γίνεται ἐργαλεῖον, ἀνελεύθερον.

Ἐὐ τὴν τριπλῆν ταύτην σχέσιν τοῦ δημιουργήματος πρὸς τὸν θεὸν ὀρίζει κατὰ Βάδερν ἡ ὀργανικὴ, ἀνόργανος καὶ ἀντιοργανικὴ τοῦ δημιουργήματος σχέσις πρὸς ἑαυτὸ, πρὸς ἄλλους καὶ πρὸς τὴν φύσιν· ἡ ὀργανικὴ σχέσις εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ θεοῦ, ὄργανον, ἡ ὀρησκευτικὴ σχέσις· θεμελιοῦν σημαίνει κερδαίνει ἢ θέτειν μέσον, ὡς ἐκθεμελιοῦν ἀναιρεῖν μέσον· μέσον δὲ εἶναι διακρίνειν, χωρίζειν, ἐπομένως ὑποτάσσειν καὶ ὑψοῦν συγχρόνως. Ἐν τῇ μὴ θεμελιώσει δὲν ὑπάρχει διάκρισις, ἀλλ' ἀδιαφορία. Ἐν τῷ βυθῷ ἐστὶν ἔρις, διαφορὰ, σύγχυσις· ἡ συνοίκησις τῆς ζωῆν καὶ μορφῆν παρεχούσης ἀρχῆς ποιεῖ τὸ θεμέλιον, τὴν ἔδραν, ἥτις εἶναι ὅρος τῆς ἐνοικήσεως, ἥτοι τῆς μορφῆς· ὁ πατήρ διοικεῖ, ὁ υἱὸς ἐνοικεῖ καὶ τὸ πνεῦμα παροικεῖ, ἡ δὲ φύσις εἶναι ἐργαλεῖον τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ θεμελίου.

Ἐὐ ἡ αἰτιότης ἀπὸ τοῦ ἀορίστου ὀρίσῃ ἑαυτὴν ἐν τῷ θεμέλιῳ (κύκλῳ) αὐτῆς τουτέστιν εἰσέλθῃ εἰς τὸ κέντρον, τουτέστι

θέση ἑαυτὴν ἐν, προέρχονται ἐν τῷ ἐνὶ πολλά. τὸ αἷτιον τὸ ἐξεληθὸν τοῦ κέντρου ἀναπτύσσει, διακρίνει, μορφοῖ.

Ἡ ἀβυσσος βουλομένη νὰ φανερώσῃ ἑαυτὴν συστέλλεται εἰς μίαν δύναμιν, τουτέστι λόγον, υἶόν, καὶ ἡ εἰσοδος πρότερον γίνεται ἰδανικῶς.

Ἐπειδὴ ὁ Βάδερὸς οὔτε τὸ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ του ἀόριστον, οὔτε τὸ ἐν τῇ ὀριστικότητί του ἀνελεύθερον θεωρεῖ τὸ ἀποκαλυφθὲν τέλειον ὡς ὑπάρχον, ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ του ὀρισμένον καὶ τὸ ἐν τῇ ὀριστικότητί του ἐλεύθερον, ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ τριλογίαι τοῦ Σχελλίγγιου καὶ τοῦ Ἐγγέλου εἰσὶν ἡμαρτημέναι. Οὗτοι θέλουσι νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ὑπάρξεως δίδεται τὸ συγκεκριμένον ἐνός ἀφηρημένου ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ του ἀορίστου καὶ ἐνός ἐν τῇ ὀριστικότητί του ἐνευλευθέρου ὄντος, δὲν παρετήρησαν ὅμως ὅτι ἐν τῇ περὶ ἀποκαλύψεως θεωρίᾳ πρόκειται περὶ ὀρισμένης ἐννοίας τοῦ αἵτιου καὶ τοῦ θεμελίου· διὸ ἐν ταῖς θεωρίαις ἀμφοτέρων τὸ μέσον τίθεται ἡμαρτημένως, διότι τὸ ὑπάρχον, ὃ ἐστὶ τὸ μέσον, τίθεται ἐν τρίτῃ θέσει.

Τὴν θεωρίαν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀποκαλύψεως διεσάφησεν ὁ I. Βόημος ἀποδείξας ὅτι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ (φύσει) γινώσκειται ἡ ἀρχὴ τῆς διαφορᾶς, ἐν δὲ τῇ ἡδονῇ (ιδέα) ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξισώσεως, διότι ἡ ἡδονὴ ζητοῦσα λαμβάνει ὀριστικότητα, ἡ δὲ ἐπιθυμία ζητοῦσα λαμβάνει τὴν ἐλευθερίαν.

Ὁ Βάδερὸς ἔδειξεν (1), ὅτι ἡ νεωτέρα φιλοσοφία στερεῖται τοῦ μέσου (θεμελίου), καὶ διὰ τοῦτο δὲν διεσάφησε τὴν σχέσιν τῆς αἰτιότητος πρὸς τὸ θεμέλιον (μέσον). Ὁ Βάδερὸς ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ νεωτέρα φιλοσοφία τὴν τριλογίαν συγχέει μετὰ τῆς θέσεως, ἀντιθέσεως καὶ συνθέσεως· ἡ αἰτιότης ὅμως δὲν εἰσέρχεται εἰς θέσιν, ἀντίθεσιν, ὡς μέλος.

Ὁ Σχελλίγγιος δὲν ἐξέρχεται τοῦ δυαδισμού, διότι προσέθηκε τὸν σύνδεσμον (ἐστὶ) τῷ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ὡς τρίτον, μέσον ὅμως δὲν ἀναγνωρίζει, ὃ θέτει ἡ αἰτιότης καὶ φέρει ἑαυτὴν εἰς αὐτὸ καὶ μετ'αὐτοῦ ὡς ἐνέργεια ἐξέρχεται, ἀλλὰ δὲν ἀπόλλυται.

Ὁ Σχελλίγγιος κατὰ Βάδερὸν συγχέει τὸν υἶόν μετὰ τῆς ἐνεργείας, τοῦ πνεύματος, καὶ αὐτὴν μετὰ τοῦ συνδέσμου τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ.

Ὁ δὲ Βάδερὸς τὸ πνεῦμα ἐκλαμβάνει ὡς τὸν σύνδεσμον τῆς ἐνεργείας ἀμφοτέρων, διότι ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ καὶ ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ κέκτῃται τὴν ἐνέργειαν, τὸ πνεῦμα, δὲ ὑφίσταται καὶ προέρχεται ἐν τῇ ἐνώσει ἀμφοτέρων, τὰ δὲ τρία ἐν τῇ σοφίᾳ. Τὸ δυνάμει ὄν, τὴν αἰτιότητα, ὀνομάζει ὁ Σχελλίγγιος τὸν πατέρα, τὸ δὲ καθαρὸν ὄν τὸν υἶόν· τοῦτο τὸ ὄν ὀνομάζει ἀπρόνοητον καὶ τυχαῖον, καὶ ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ ὀρίσῃ τὸ δυνάμει ὄν, τὴν δύναμιν. Τὴν παράστασιν ταύτην τοῦ Σχελλίγγιου ὀνομάζει ὁ Βάδερὸς τερατώδη καὶ ἡμαρτημένην, διότι ἡ αἰτιότης δὲν εἶναι δύναμις.

Τὸν Ἐγγέλον ψέγει ὁ Βάδερὸς ὅτι ἐν τῇ λογικῇ (περὶ οὐσίας) δὲν παρετήρησεν, ὅτι ἡ αἰτία δύναται νὰ θεμελιώσῃ ἑαυτὴν καὶ ἐκ τοῦ θεμελίου τῆς νὰ ἐξαγάγῃ ἑαυτὴν ὡς φαινομένην. Πᾶσα θεμελίωσις κατὰ τὸν I. Βόημον καὶ τὸν Βάδερὸν δὲν γίνεται ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως, δι' ἀναίρεσεως τῆς (ἀθεμελιωσίας) μὴ θεμελιώσεως, τῆς ἀβύσσου.

Ἐπειδὴ κατὰ Βάδερὸν οὔτε ὁ Σχελλίγγιος οὔτε ὁ Ἐγγέλος ἐγνώρισαν τὴν ὀρθὴν σχέσιν τοῦ αἵτιου πρὸς τὸ θεμέλιον, ἔπρεπεν ἡ θεωρία αὐτῶν νὰ μὴ ᾖ ὀρθή. Ἐπειδὴ δὲ καὶ φύσιν γόνιμον οὔτοι δὲν ἀναγνωρίζουσιν, ἔπρεπεν ἡ θεωρία των νὰ ᾖ πανθειστική. Ὁ I. Βόημος λέγει, ὅτι ἡ ἀνευ θεμελίου βούλησις, ἡ αἰτιότης, ζητοῦσα ὀνομάζεται πατὴρ, εὔρεθεισα δὲ υἱὸς, καὶ ἐν τῷ υἱῷ ὡς θεμελίῳ προέρχεται τὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων τῆς σοφίας, καὶ ἡ ἐξερχομένη ὀνομάζεται τὸ πνεῦμα τὸ ἐξάγον τὰ ὄντα καὶ μορφοῦμενον ἐν αὐτοῖς· ἡ δ' ἐξεληθοῦσα μορφή ἐστὶν ἡ σοφία, ἐν ᾗ ἡ τριάς ἐποπτεύει ὡς ἐν μιᾷ ιδέᾳ.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἀίδιος, διότι δὲν ἐξίσταται, ἀλλὰ μένει αἰεὶ ὁ αὐτὸς, οὐδέποτε γεννᾷ ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὸν υἶόν, τουτέστι τὴν εἰκόνα αὐτοῦ (1). Ὁ γεννήτωρ ὀνομάζεται ἀγέννητος καὶ ἀίδιος,

(1) Revision der Philosoph. der Hegel. Schule 1839.

(1) über den biblisch. Begriff vom Geist und Wasser 1830.

ὁ γεννηθεὶς ἐστὶν ὁ μεσίτης τῆς τελειότητος ὡς ἐκπληρώσεως τῆς αὐτοφανερώσεως τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸ θεμέλιον κατὰ τὸν I. Βόημον εἶναι ἀγέννητον καὶ ἐν αὐτῷ γεννᾷ ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν τοῦ (σοφίαν) καὶ διὰ τοῦ γεννηθέντος ἀποκαλύπτεται.

Ὁ Θεὸς κατὰ τὸν I. Βόημον γεννᾷ ἀμέσως καὶ δημιουργεῖ ἐμέσως· ὁ Σπινόζας γένεσιν δὲν παραδέχεται, ἀλλὰ τροποποιήσιν (ἀλλοίωσιν) τοῦ ὄντος (1).

Ὁ λόγος γεννᾶται ἐκτὸς τῆς φύσεως καὶ διὰ τῆς φύσεως ἀποκαλύπτεται· τὸ ὑπὲρ τὴν φύσιν τελειοποιεῖται διὰ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτοῦ· ἡ ἀποκάλυψις ἀνευ τῆς φύσεως νὰ γείνη δὲν δύναται· ἡ φύσις ὑπηρετοῦσα τῷ ὑπὲρ τὴν φύσιν κέκτηται τὴν ἰδίαν τῆς ἀποκαλύψεως τελειότητα.

Ἡ τριάς κατὰ Βάδερὸν ἐστὶν ἐν τῷ ἀφανεί Θεῷ μετὰ τῆς σοφίας· ὁ λόγος ἐν τῷ Θεῷ γεννηθεὶς φανεροῦται διὰ τῆς φύσεως ὡς ὄργανον, συνεργὸς τοῦ Θεοῦ ὡς ἀρχῆς (2).

Τὸν Θεὸν ὁ I. Βόημος ὑποθέτει ἀπολύτως ἐλεύθερον ὡς ἀναιροῦντα τὴν ἀρχὴν τῆς φύσεως ἐν ἑαυτῷ αἰδίως καὶ αἰδίως ὄντα κύριον αὐτῆς.

Ὁ Ἐγγελοῦ τὸν Θεὸν ὑπέλαβεν ἰδέαν ἀπλήν, καὶ, ἵνα ἔλθῃ εἰς πραγματικότητα, πρέπει νὰ ἀναιρέσῃ (ρίψῃ) τὴν φύσιν (ἑαυτὸν).

Ὁ Βάδερὸς ὑποθέτων μετὰ I. Βόημου τὸν Θεὸν ἐλεύθερον λέγει, ὅτι τὸ ἔσωθεν προερχόμενον δὲν εἶναι ἀνελεύθερον, ἐπομένως ὁ Θεὸς προέθετο νὰ παραγάγῃ δημιουργίαν ἐλευθέραν.

Τὴν τριλογία ὁ Σχελλίγγιος καὶ Ἐγγελοῦ ὑπέλαβον ἀφηρημένως, ὁ δὲ Βάδερὸς συγκεκριμένως, ἐπομένως καὶ τὸ τρίτον ὠρισμένον ἐλεύθερον καὶ ἐλεύθερον ὠρισμένον· διὸ ὁ Βάδερὸς ἐγκαθιδρύει δι' ἀναιρέσεως τοῦ ἀμέσου τῆς ἐλευθερίας καὶ ὀριστικότητος τὴν ἐμμεσον, τὴν ἐνεργεῖα ὀριστικότητα καὶ ἐλευθερίαν, διότι διὰ ὀρισμοῦ τῆς φύσεως καθίσταται καὶ ἡ ἀπόλυτος αἰτία ἀληθῶς ἐλευθέρα καὶ συγχρόνως ἐν αὐτῇ ὠρισμένη.

Ἐπειδὴ τὸ ὄν κατὰ Σχελλίγγιον καὶ Ἐγγελοῦ εἶναι ἐν τῇ

(1) Baaders üb. die drei Fundamental-doctrinen des Christenthums 1839.

(2) üb. d. Morgen und abendländischen Katholicismus 1841.

ἐλευθερία τοῦ ὀριστον καὶ ἐν τῇ ὀριστικότητί τοῦ ἀνελεύθερον, ἐπομένως τὸ πνεῦμα κατ' ἀμφοτέρους εἶναι ὠρισμένον ὀριστον καὶ ἐλεύθερον ἀνελεύθερον, κατὰ δὲ τὸν Βάδερὸν τὸ ἐλεύθερον εἶναι ὠρισμένον καὶ τὸ ὠρισμένον ἐλεύθερον, μετέτρεψεν ὁ Βάδερὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ Σπινόζου (omnis determinatio est negatio) εἰς τὸ ἀξίωμα: (omnis determinatio est positio) πᾶς ὀρισμός ἐστι θεσις.

Ἡ αἰτία βαίνουσα κατὰ Βάδερὸν εἰς τὸ μέσον δρίζεται, θεμελιοῦται, τίθεται, καὶ ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ, τῆς θέσεως, μεταβαίνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, ἀρα οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλ' ἐμέσως. Ὁ Θεὸς δ' ἀνευ θεμελίου ἔν μεταβαίνει εἰς θεμέλιον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν.

Ὁ Ἐγγελοῦ καὶ ὁ Σχελλίγγιος ἔχουσι κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βαδέρου ὕψος μόνον (ταυτέστιν ἰδέαν) καὶ βάθος (φύσιν), οὐδὲν ἕμω· μέσον. Ὁ δὲ Βάδερὸς ἔχει καὶ τὸ μέσον. Ὁ Θεὸς ἀνευ τοῦ μέσου δὲν δύναται νὰ ἀποκαλυφθῇ. Ὁ πατὴρ ἀπὸ τοῦ ὕψους μεταβαίνει εἰς τὸ βάθος διὰ τοῦ μέσου, ταυτέστι τοῦ θεμελίου, ἐν ᾧ γεννᾶται ὁ υἱός, καὶ ἀπὸ τοῦ βάθους εἰς τὸ ὕψος αὐθις δι' αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Βάδερὸς, ὅτι ἡ τοῦ Σχελλίγγιου καὶ Ἐγγελοῦ τριλογία δὲν εἶναι κυρίως τριλογία, ἀλλὰ διλογία, διότι ἐλλείπει τὸ μέσον, ὁ υἱός.

Ὁ Βάδερὸς μετὰ I. Βόημου παραδέχεται τὸν Θεὸν ὡς βούλησιν ὑπὲρ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἰδέαν, τὴν δὲ φύσιν ὡς ἀρχὴν.

Ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοῦ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἐκλαμβάνουσιν ὡς δύο πόλους, τὸ δὲ πνεῦμα ὡς τὸν σύνδεσμον, ὅστις ὅμως δὲν πρέπει τρίτον νὰ ὀνομάζεται· ἀρα παρ' ἀμφοτέροις ἐπικρατεῖ ὁ δυαδισμός.

Τὸ πρόβλημα, ὃ ὁ Φίχθιος, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοῦ νὰ λύσωσι προέθετο, ἦτο ἡ ἐξήγησις τοῦ αὐτοσυνειδότητος.

Ὁ Φίχθιος τὸ ὑποκείμενον ἀντέταξε τῷ ἀντικειμένῳ· ἐπίσης καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοῦ. Οὗτοι ἀπεφήναντο τὴν ταυτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, καὶ τὴν θέσιν ταύτην $A=A$ ἐξήγησεν ὁ Σχελλίγγιος κατὰ Βάδερὸν οὐκ ὀρθῶς ταυτολογικῶς, διότι τὸ $A=A$ λέγει οὐ μόνον ὅτι τὸ A εἶναι ἴσον

τῷ Α, ἀλλ' ὅτι Α ὡς ὑποκειμένον βούλεται νὰ ἐξαντικειμενωθῆ, τουτέστι νὰ θέσῃ ἑαυτὸ ὡς ἀντικείμενον. Ὁ Σχελλίγγιος τὴν σχέσιν τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου ἐκφράζει ὡς $A=A$, δηλαδή ὡς σχέσιν ὑποκειμένου (δυνάμεως) καὶ ἀντικειμένου (ἐνέργειας) ὥστε τὴν δύναμιν συνταυτίζει μετὰ τῆς φύσεως καὶ τὴν ἐνέργειαν μετὰ τοῦ λόγου, ἀμφοτέρας δὲ θέτει εἰς διαφωνίαν, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων παράγει τὸ πνεῦμα ὡς σύνθετον ἐκ δυνάμεως καὶ ἐνέργειας. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖ ὁ Σχελλίγγιος τὸ συνειδὸς ὡς ἐνότητα ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, διότι τὸ πνεῦμα ὁ Σχελλίγγιος ὑποθέτει ὡς σύνδεσμον ἀμφοτέρων, τουτέστιν ὅτι συνειδὸς δὲν θὰ προήρχετο, ἐὰν τὸ ὑποκειμένον δὲν ἐξεφράζετο ὡς ἀντικείμενον καὶ δὲν διακρίνετο ὡς ὑποκειμένον καὶ ἀντικείμενον.

Ὁ Ἐγγελοσ ἤσθετό τι ἀποθετικόν, ὃ ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ καταστραφῆ.

Ἐν τῷ δὲ οὔτοι ἤρξαντο ἀπὸ τῆς διαφορᾶς καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς ἐνότητος, ἀρχεται καὶ ὁ Βάδερὸς μετὰ I. Βοήμου ἀπὸ τῆς ἐνότητος καὶ ἀπ' αὐτῆς μεταβαίνει εἰς τὴν διαφορὰν καὶ δι' ἀναιρέσεως αὐτῆς ἔρχεται εἰς τὴν ὀργανικὴν, τὴν ἀληθῆ ἐνότητα· ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ ὑπέλαβον τὸ ὑποκειμένον καὶ ἀντικείμενον ὡς ἀντιθέτους πόλους καὶ ὡς μέσον τὸ ἅγιον πνεῦμα· ὁ δὲ I. Βοήμος τὸ ὑποκειμένον καὶ ἀντικείμενον διώρισε διὰ τοῦ μέσου, τουτέστι τοῦ πυρός.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει ὁ Βάδερὸς, ὅτι ἡ θέσις $A=A$ δὲν εἶναι ταυτολογικὴ, ἀλλ' ὅτι τὸ ὑποκειμένον θέτει ἑαυτὸ ὡς ἀντικείμενον καὶ ἡ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ βούλησις εἶναι ἡ τριάς, τὸ μέσον τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου· ἡ βούλησις δηλαδή θεμελιοῖ ἑαυτὴν, ἀπὸ τοῦ θεμελλίου ἐξέρχεται ὡς πῦρ, καὶ τὸ θεμέλιον, τὴν διαφορὰν νικῶσα ἔρχεται εἰς τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα.

Διὰ τῆς ἰδέας ταύτης τοῦ I. Βοήμου κατεπολέμησεν ὁ Βάδερὸς καὶ ἀνήρесе τὸν Σχελλίγγιον καὶ τὸν Ἐγγελοσ.

Ὁ Βάδερὸς τὴν ταυτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου δεικνύει διὰ τῆς τροφῆς, ἣν ταυτίζει μετὰ τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς γενέσεως· ὡς ὁ ἐσθίων κατὰ Βάδερὸν γεννᾷ τὸν ἐσθιόμενον,

συντηρεῖ, ὃ δὲ ἐσθιόμενος τρέφει, συντηρεῖ, γεννᾷ τὸν ἐσθιόντα· ὡς δὲν ὑπάρχει φθορὰ, διότι ἡ φθορὰ τῆς μορφῆς γεννᾷ νέον· ὁ ἐσθίων δὲν δύναται νὰ ζῆσῃ ἄνευ τροφῆς, ἡ τροφή ὁμοίως δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τοῦ ἐσθιόντος, δὲν δύναται ἄνευ μητρὸς νὰ γεννηθῆ, νὰ συντηρηθῆ· διὸ, λέγει, ἐσθίωμεν ἐκεῖνα, ἐξ ὧν ἐσμεν, καὶ ἐσμεν ἐκεῖνα, ἐξ ὧν ἐσθίωμεν. Ἐτι δὲ ὁ Βάδερὸς συνταυτίζει γέννησιν καὶ λύτρωσιν.

Ὁ Βάδερὸς ἐν τῷ οὔτω φανερωθέντι θεῷ ὑποθέτει τὴν τριάδα μετὰ τῆς σοφίας, καὶ ὁ λόγος ἐν αὐτῷ γεννηθεὶς φανεροῦται διὰ τῆς φύσεως (ἀνατολικὸς καὶ δυτικὸς καθολικισμὸς).

Ἀπὸ δὲ τῆς ἰδέας εἰς τὴν φύσιν ἡ μετάβασις δὲν εἶναι ἄμεσος, ἀλλ' ἔμμεσος, τουτέστι διὰ τοῦ μέσου.

Ὁ Σχελλίγγιος κατακρίνει τὸν Ἐγγελοσ, ὅτι ἀρχεται ἀπὸ τινος κενοῦ ὄντος καὶ οὐχὶ ὀρισμένου· ὁ Σχελλίγγιος ὀνομάζει τὴν δύναμιν διὰ τὴν ὀριστίαν τῆς μὴ ὄν, τὴν δὲ ἐνέργειαν διὰ τὴν ὀριστικότητά τῆς ὄν· ὁ δὲ Ἐγγελοσ τὴν μὲν δύναμιν καλεῖ ὄν, τὴν δὲ ἐνέργειαν διὰ τὸ ἀποθετικὸν αὐτῆς μὴ ὄν. Ὁ Ἐγγελοσ κατακρίνει τὸν Σχελλίγγιον, ὅτι ἀρχεται ἀπὸ τινος ἀποθετικοῦ. Τὸ δὲ ἐξαγόμενον ἀμφοτέρων εἶναι τὸ αὐτὸ, τὸ ὑπάρχον, ὃ ἐστὶν ὡς ὀριστον ἐλεύθερον καὶ ὡς ὀρισμένον ἀνελεύθερον.

Ὁ Ἐγγελοσ θέτει τὴν ἰδέαν ὑπὲρ τὴν φύσιν (δύναμιν ὑπὲρ τὴν ἐνέργειαν), ὃ δὲ Σχελλίγγιος τὸ ἐναντίον· ἀμφοτέροις ὅμως ἐλλείπει τὸ μέσον.

Ὁ Βάδερὸς τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος θέτει μετὰ τῆς ἰδέας καὶ τῆς φύσεως τὸ πῦρ (τὴν βούλησιν) τὸ χωρίζον καὶ συνδέον ἀμφοτέρας. Ἐπειδὴ οὔτε ἡ δύναμις ὡς ρέουσα οὔτε ἡ ἐνέργεια ὡς στερεὰ εἶναι τὸ ἀπόλυτον, διότι, εἰ ἡ ἰδέα ἦτο τὸ ἀπόλυτον, τὸ σύστημα τοῦτο θὰ ἦτο ἰδανισμὸς, εἰ δὲ ἡ φύσις, φυσικισμὸς, εἶναι κατὰ Βάδερὸν τὸ ἀπόλυτον τὸ μέσον, δι' οὗ ἀναιρεῖται τὸ ἄμεσον ἀμφοτέρων καὶ προέρχεται ἡ ἐνωσις αὐτῶν· διὸ ἡ ἀποκάλυψις καὶ κατὰ Βάδερὸν δὲν ὀρίζεται ἀμέσως ἐκ τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς διαφορᾶς, ἀλλὰ δι' ἀναιρέσεως τῆς διαφορᾶς, διότι δι' αὐτῆς ἐνοῦνται καὶ εἰς ὑπαρξιν ἔρχονται· ὡς πᾶσα ἀνάπτυξις ἀπὸ τῆς ἀδιαφορίας μεταβαίνει εἰς τὴν διαφορὰν καὶ δι' ἀναιρέ-

σεως αὐτῆς εἰς τὴν ὑπάρξιν. Ἐπειδὴ ἡ ἀποκάλυψις προέρχεται ἐμμέσως, προηγείται τὸ σκότος τοῦ φωτός· τὸ πῦρ, ὃ αὐτὴ ἡ φύσις ἐστίν, ἐν μὲν τῷ σκότει εἶναι καταστρεπτικόν, ἐν δὲ τῷ φωτὶ γεννητικόν. Καὶ κατ' ἀναφορὰν εἰς τὰς τρεῖς ἀρχάς τοῦ Ι. Βοήμου μετεχειρίσθη ὁ Βάδερὸς τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ θεῖον ἀντιστοιχόν, τὸ ὄργανον εἰς τὴν ψυχὴν (πῦρ) καὶ τὸ ἐργαλεῖον εἰς τὸ σῶμα, ἥτοι εἰς τὴν βούλησιν, τὴν ἰδέαν καὶ τὴν φύσιν, ἐκλαβὼν τὴν σχέσιν τῆς ἀρχῆς, τοῦ ὄργάνου καὶ τοῦ ἐργαλείου ὁμοῦ, καὶ οὐχὶ ἀφηρημένως· ὁμοίως καὶ τὴν σχέσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, εἰ καὶ ὁ πατήρ εἶναι ἄλλο πρόσωπον, ἄλλο ὁ υἱός, οὐχὶ ὅμως ἄλλο ὄν, ἀλλ' ὁμοούσια.

Ὁ Βάδερὸς τῷ Ι. Βοήμῳ ἐπόμενος λέγει, ὅτι οὐδεὶς δημιουργὸς δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ ἑαυτὸν ἀμέσως χωρὶς νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸν ὡς ἀρχὴν, ὄργανον καὶ ἐργαλεῖον, ἥτοι ὡς πνεῦμα, ἰδέαν καὶ φύσιν· διὸ ὡς πνεῦμα δὲν δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ ἑαυτὸν χωρὶς νὰ φανερώσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ καὶ καταστήσῃ διὰ τῆς φύσεως πραγματικὴν.

Ὁ Βάδερὸς, τῷ Ι. Βοήμῳ ἐπόμενος, ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἐννοια τοῦ αἵτιου καὶ τοῦ θεμελίου (μέσου) συνταυτίζονται, τὴν δὲ κίνησιν ὑπέλαβεν ἔμμονον. Ὁ θεὸς κατὰ Ι. Βοήμον μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ ἀπεύρου εἰς τὸ θεμελίον (μέσον) διὰ τῆς ἑαυτοῦ συστολῆς ἐν αὐτῷ προέρχεται ἡ ἰδέα καὶ ἡ φύσις· ὁ θεὸς θεμελιῶν ἑαυτὸν ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ θεμελίου εἰς τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν. Ὁ θεὸς διοικῶν (διήκων) εἶναι συγχρόνως μόνιμον αἷτιον, ὡς διοικῶν ὅμως θυμοειδῆς, ὡς ἐνοικῶν δ' ἀγαθός, ἀγάπη· τὸ αἷτιον εἰς τὸ μέσον εἰσερχόμενον θεμελιούται· ὥστε τὸ θεμελιώθην αἷτιον εἶναι ὁ λόγος, ὥστε τὸ ἔμμονον καὶ τὸ διήκον αἷτιον (ὁ λόγος καὶ τὸ αἷτιον) εἶναι κατὰ Ι. Βοήμον καὶ Βάδερὸν τὸ αὐτὸ ὄν· ἐπομένως ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς φύσεως ὀρίζονται διὰ τοῦ θεμελίου, τουτέστι τῆς βουλῆσεως ὀριζομένης. Ὁ μὲν Ἔγγελος συγγέων τὸν θεὸν μετὰ τῆς ἰδέας, τὴν γόνιμον φύσιν μετὰ τῆς δημιουργηθείσης, ὁ δὲ Σχελλίγγιος τὴν γόνιμον φύσιν μετὰ τοῦ θεοῦ, ἀρνοῦνται τὸν θεὸν ὡς μὴ ἀναγνωρίζοντες

τὸν θεὸν ὡς μέσον τῆς ἰδέας καὶ τῆς φύσεως, ὡς ὁ Ι. Βοήμος καὶ Βάδερὸς αὐτῷ ἐπόμενος.

Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ θεωρία, ἡ ὑποθέτουσα τὸν θεὸν ἄοριστον καὶ ἐπομένως νεκρὸν, εἶναι ἡμαρτημένη, διότι ὁ θεὸς κατὰ Βάδερὸν δὲν γίνεται ἐν τῷ δημιουργήματι φανερός, ὡς ὁ Ἔγγελος ἐσχυρίζεται, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ· ἀρα ἐμμέσως ὁ θεὸς γίνεται τῷ δημιουργήματι φανερός, διότι ὁ θεὸς πρότερον ὀρίζεται καὶ ἔπειτα φανεροῦται. Ὁν ἐν ἑαυτῷ φανερούμενον, ἄοριστον, κενόν, ὃ ἐστὶν ἐλεύθερον, βουλόμενον νὰ ἦναι ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ ὀρισμένου καὶ ἐν τῇ ὀριστικότητι τοῦ ἐλεύθερον ἔρχεται εἰς ἀντίφασιν, δηλαδή ἡ ἀμεσὸς ἐλευθερία καὶ ἡ ἀμεσὸς ὀριστικότης, καὶ ἡ ἀντίφασις αὕτη λύεται, ὅταν τὸ ἀμεσον τῆς ἄοριστίας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀναιρεθῇ, διότι τοῦτο τὸ ὄν δι' ὀρισμοῦ τῆς φύσεως γίνεται ἐλεύθερον καὶ συγχρόνως ἐν αὐτῷ ὀρισμένον· διὰ τοῦτο τὸ ἀξίωμα τοῦ Σπινόζου (omnis determinatio est negatio), ὃ καὶ ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἔγγελος παρέλαβον, ἀπέδειξεν ὁ Βάδερὸς ἡμαρτημένον· διότι κατὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο πᾶς διορισμὸς ὑπελήφθη περιορισμὸς καὶ πᾶσα ἄοριστία ἀπεριοριστία. Ὁ Βάδερὸς τῷ Ι. Βοήμῳ ἐπόμενος ὑπέλαβε πάντα διορισμὸν θέσιν καὶ διὰ τοῦτο τὸν θεὸν ὑπέλαβεν ὡς ὀρισμένον ἐλεύθερον καὶ ἐπομένως, ὅτι ἡ φύσις δὲν κατασφραγίζεται, ἀλλ' ἀνυψοῦται.

Ὁ θεὸς κατὰ Βάδερὸν ἐστὶν ἄοριστος ὀρίζων, ἀνευ θεμελίου θεμελιῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ θεμελίου ἐνεργός· διότι ἡ ἐνέργεια ἐκ τοῦ θεμελίου προέρχεται· ἀρα ἡ μετάβασις προέρχεται ἐμμέσως, ἡ θεμελίωσις δι' ἀναιρέσεως τῆς ἄοριστίας καὶ ἡ ἀνάπτυξις δι' ἀναιρέσεως τῆς διαφορᾶς.

Οἱ παλαιοὶ κάρνουσι λόγον, λέγει, περὶ λόγου ἐνθέτου καὶ ἐκθέτου, δὲν ἐγνώρισαν ὅμως τὸ μέσον καὶ τὴν αἰδίον φύσιν· οἱ δὲ μὴ τὴν αἰδίον φύσιν ἀναγνωρίζοντες, λέγει ὁ Βάδερὸς, εἰσι πανθεΐσται.

Ὁ Σχελλίγγιος καὶ Ἔγγελος συγγέουσι οὐκ ὀρθῶς τὸ ὀρισμένον μετὰ τοῦ πεπερασμένου ἐκλαβόντες τὸν διορισμὸν κατὰ ποσὸν μόνον καὶ οὐχὶ καὶ κατὰ ποιόν· ἐπομένως ἐξωτερικῶς μόνον καὶ οὐχὶ καὶ ἐσωτερικῶς.

Ἐὰν πᾶσα ἀκριβὴς ἔκφρασις τῶν στοιχείων ὑποθέτη πλείων καὶ προέρχεται δι' αὐτῆς, ἐὰν δ' ἄλλ' ἀόριστος ὢν δὲν ποιῆ μουσικὴν, ἀλλ' ὠρισμένος, ἐὰν μὴ ὀρίσαντες τὴν ἰδέαν δὲν ἠμιλώμεν, ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ λόγος ἀόριστος ὢν οὐπω εἶναι φανερός, ἀλλ' ἰδέα ἀπλή· φανεροῦται δὲ ἕταν ὑπὸ τῆς φύσεως πιεσθῆ, τουτέστι γείνη ἔκθετος· ἐν τούτοις ὁμοῦ δὲν ἔγεινε μεταβολὴ κατὰ ποσὸν, ἀλλὰ κατὰ ποιόν. Ἐὰν διὰ τῆς ἠμιλίας ὁ ἐνοικῶν λόγος δὲν ἀπόλλυται, ἐννοοῦνται καὶ αἱ δύο τοῦ λόγου ἀναφοραὶ, ἡ ὅλη ἀποκάλυψις εἶναι ἀποκάλυψις τοῦ ἐνθέτου λόγου εἰς τὸν ἔκθετον καὶ γίνεται διὰ τῆς φύσεως· διὰ τοῦτο αὐξήσις καὶ μείωσις ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ δὲν εἶναι μεταβολὴ κατὰ ποσὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιόν, διότι αὐξήσις εἶναι πρόοδος, ἐμφάνισις τοῦ ἀνωτέρου ὑπὲρ τὸ κατώτερον, ἡ δὲ μείωσις ὑποχώρησις τοῦ ἀνωτέρου ἀπὸ τοῦ κατωτέρου. Ὅτι δὲ ἡ μεταβολὴ πανταχοῦ ἐστίν, ἐν ἀνοργάνοις, ὀργανικοῖς καὶ λοιποῖς, ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ κατὰ ποιόν μεταβολὴ (ὡς ἐσωτερικῆ) προηγείται τῆς κατὰ ποσὸν (ὡς ἐξωτερικῆς), ὡς καὶ ἡ πτώσις καὶ ἡ ἀναγέννησις εἶναι μεταβολὴ οὐ μόνον κατὰ ποσὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιόν.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος, Ἐγγελοὶ καὶ ἄλλοι, λέγει, τὴν αἰδίου φύσιν παρεγνώρισαν καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἰδέαν καὶ τὴν βούλησιν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὔρωσι τοὺς νόμους τῆς δημιουργίας. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπίσης δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι οἱ ἀναγνωρίζοντες τὴν βούλησιν ἀρχὴν ὑπερτάτην δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γνωρίσωσι δεόντως τὴν σχέσιν αὐτῶν.

Ὁ Ι. Βόημος ἐγνώρισε τῆς ἀποκαλύψεως τρεῖς βαθμίδας, τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν διαφορὰν καὶ τὴν δι' ἀναιρέσεως τῆς διαφορᾶς προερχομένην ἐνότητα.

Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ κατὰ Ι. Βόημον γίνεται διὰ τῆς αἰδίου φύσεως· ὁ Θεὸς ἐγείρει τὴν αἰδίου φύσιν καὶ δι' ἐγέρσεως προέρχεται ἡ αὐτότης· ἡ δρμὴ τῆς φύσεως εἰς αὐτότητα πρέπει νὰ ἀναιρεθῆ· ἅμα ἡ φύσις εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀγωνίας ἔλθῃ, ἔλθοῦσα εἰς μέγιστον βαθμὸν αὐτότητος, ἀνίσταται ἡ βούλησις ὡς ἀστραπὴ καὶ διαρρήγνυσιν αὐτὴν, ἐκ τῆς ἀστραπῆς προέρχε-

ται τὸ ὕδωρ καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος τὸ φῶς· διὸ καὶ ὁ κατακλυσμός κατὰ Βάδερν σημαίνει ἐξιλέωσιν τοῦ πυρός διὰ τοῦ ὕδατος καὶ ἐπομένως σωτηρίαν καὶ οὐχὶ καταστροφὴν.

Ὁ Ἐγγελοὶ δοξάζει, ὅτι ὁ Θεὸς γνωστικὸς γίνεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τουτέστιν ὑποθέτει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπώλεσεν ἑαυτὸν καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον.

Ἡ δημιουργία κατὰ Βάδερν προέρχεται διὰ τοῦ νοεῖν, βούλεσθαι καὶ πράττειν. Ἐνταῦθα ὁ Βάδερνς ὑποτίθησι τὸ νοεῖν τοῦ βούλεσθαι προηγούμενον καὶ τὸ βούλεσθαι τοῦ πράττειν. Ἐὰν ὁμοῦ τὸ νοεῖν προηγείται τοῦ βούλεσθαι, δὲν φαίνεται ὀρθὸν τὸ νὰ συγχέηται ἡ βούλησις μετὰ τοῦ Θεοῦ, διότι καὶ αὕτη, ὡς ἀποδείκνυται, δὲν εἶναι τὸ ἀπόλυτον, ἀλλ' ἰδίαι τις τοῦ Θεοῦ δυνάμις.

Ὁ Βάδερνς ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ Σπινόζου ὑποθέτει, ὅτι ὁ Θεὸς δριζόμενος γίνεται πεπερασμένος, ἐπομένως πρέπει ὁ Θεὸς νὰ μείνῃ ἀόριστος, ἐὰν δὲν πρέπη νὰ καταστραφῆ γενόμενος πεπερασμένος, φθαρτός.

Ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοὶ ἀσπασάμενοι τὸ ἀξίωμα τοῦ Σπινόζου ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶσιν ἀκολούθως, ὅτι ὁ Θεὸς μόνον ὡς ἀόριστος εἶναι ἐλεύθερος, ὡς δὲ ὠρισμένος ἀνελεύθερος. Ὁ Θεὸς κατὰ Βάδερν διὰ τῆς θεμελιώσεώς του ἐν τῇ φύσει δὲν γίνεται πεπερασμένος, ἀλλ' ὑψοῦται, τελειοποιεῖται, καὶ μεθ' ἑαυτοῦ ὑψοῖ καὶ τὴν φύσιν καὶ τελειοποιεῖ. Ἐκ τούτου ὁμοῦ δῆλον, ὅτι ὁ Βάδερνς, ὡς ὁ Βόημος, ὑποθέτουσι τὸν Θεὸν ὃν δυνάμει καὶ διὰ τοῦτο ἀτελή.

Ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Θεὸς εἰσερχόμενος εἰς τὰ ὄντα γίνεται πεπερασμένος, περιορισμένος· ὁ δὲ Βάδερνς ἀναιρέσας αὐτοὺς ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν τοῖς οὐσι μορφοῖ καὶ ἐκφράζει ἑαυτὸν, δὲν περιορίζεται ὁμοῦ, διότι, εἰ περιορίζετο, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, οὐδ' ὀργανισμὸς νὰ προέλθῃ, ἐὰν ἡ βούλησις δὲν ἦτο ἐν τοῖς οὐσιν ἀπολύτως ἐλεύθερα, διότι πᾶς διορισμὸς δὲν ὑφίσταται ἐν τῇ ἀποθετικότητι, ἀλλ' ἐν τῇ θετικότητι· διὰ τοῦτο μετέβαλε τὸ ἀξίωμα τοῦ Σπινόζου, κατὰ ποσὸν ἐκληφθέν, εἰς τὸ ἀξίωμα «πᾶς διορισμὸς εἶναι θέσις».

Ἡ ἐλευθερία κατὰ I. Βόημον δὲν εἶναι κενή, ἀόριστος, ὡς παρίσταται κατὰ Σχελλίγγιον καὶ Ἐγγελον, ἀλλὰ πλήρης καὶ ὠρισμένη· ὀρίζεται δὲ διὰ τῆς ἐπιθυμίας. Τὸ ἀόριστον εἰς τὴν φύσιν, τὴν αὐτότητα, εἰσερχόμενον ὀρίζει τὴν φύσιν καὶ δι' αὐτῆς ἑαυτὸ· καὶ ὅταν ἰδέα καὶ φύσις ἐξισωθῶσι, προέρχεται ἡ ἀοριστία ὠρισμένη καὶ ἡ ὀριστικότης ὡς ἐλευθερία· ἐντεῦθεν δὲ φανερόν, ὅτι κατὰ Βάδερν δὲν πρέπει νὰ συγχέηται τὸ ὠρισμένον, ἡ ἁρμονία μετὰ τοῦ πεπερασμένου, διότι πᾶν τὸ ὠρισμένον δὲν εἶναι πεπερασμένον. Ἡ ἀληθὴς ἐλευθερία κατὰ Βάδερν εἶναι ἡ ἔμμεσος, ἐν τῇ ὀριστικότητι τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς ὠρισμένης, καὶ οὐχὶ ἡ ἄμεσος, ἡ ἀόριστος.

Τὸ ἀπόλυτον ἐκλαμβάνει ὁ Βάδερν ἐν τῇ μονάδι νοοῦν, ἐν τῇ δυάδι ἐνεργοῦν καὶ ἐν τῇ τριάδι πράττον, ἐπομένως ἐν τῇ μονάδι ὁ θεὸς εἶναι αἰτιότης, τουτέστι τὰ πολλὰ εἶσιν ἐν τῷ ἐνί, ἐν τῇ δυάδι υἱός, λόγος, μέσον, τουτέστι τὸ ἐν ἐν τοῖς πολλοῖς, ἐν τῇ τριάδι πνεῦμα, τουτέστι τὸ ἐν καὶ τὰ πολλὰ ὑποτελή. Τὸ τρίτον, ὃ τῷ Σχελλίγγιω καὶ Ἐγγέλω ἐλλείπει, ἐστὶ τῷ Βάδερν τὸ πνεῦμα ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ ὠρισμένου καὶ ἐν τῇ ὀριστικότητι τοῦ ἐλεύθερον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων φανερόν εἶναι, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ ἔχουσιν ἰδέαν καὶ φύσιν μόνον, ὃ δὲ Βάδερν καὶ μέσον, δι' οὗ γίνεται ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ἰδέας εἰς τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως εἰς τὴν ἰδέαν.

Ὁ Βάδερν κατακρίνει τὸν Ἐγγελοσ, ὅτι τὴν φύσιν συγχέει μετὰ τῆς κτίσεως, τοῦ υἱοῦ, τὸν δὲ Σχελλίγγιον, ὅτι τὴν μὲν δύναμιν ἐκλαμβάνει καὶ ἰδέαν καὶ ὕλην, τὴν δ' ἐνέργειαν καὶ λόγον, τὴν δὲ ταυτότητα ταυτολογίαν κενὴν, διότι αὕτη ὑπετέθη ἄνευ ἀναφορᾶς εἰς τὸ μέσον.

Ὁ Βάδερν τὴν φύσιν παραδέχεται μετὰ I. Βόημου ὡς ἀρχὴν καὶ τὸν θεὸν ὑπὲρ τὴν ἰδέαν καὶ τὴν φύσιν· ἀλλὰ καὶ ὁ Βάδερν συγχέει τὸν θεὸν μετὰ τῆς βουλήσεως.

Ὁ Βάδερν ἀδιαφορίαν λέγων νοεῖ, ὅταν ἦναι ὁ υἱὸς οὐπω γεννηθείς, καὶ ὁ πατήρ οὐπω φανερωθείς.

Ἐπειδὴ ὁ θεὸς εἶναι πάντα κατὰ Βάδερν, εἶναι συγχρόνως

ἀρχή, ὄργανον καὶ ἔργαλειον. Ἐπειδὴ ὁ θεὸς εἶναι πάντα καὶ ἐν πᾶσι, δὲν ὑπάρχει χωρισμός· ἐν τῇ ἀδιαφορίᾳ, τῇ διαφορᾷ καὶ τῇ ἐνότητι εἶναι ἡ τριάς ἀχώριστος· ἡ τριάς ἐνοικεῖ ἐν τῇ σοφίᾳ καὶ διακρίνεται ὡς ἐν ἐνί σώματι.

Ἡ ἄνευ θεμελίου βούλησις εἶναι ἡ ἀρχὴ πάντων, ἐν αὐτῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν θεός· (ὡς ἀρχὴ καὶ ὄργανον). Ἐπειδὴ ὁ λόγος εἶναι τὸ ὄργανον, ὃ διὰ τῆς φύσεως ἀποκαλύπτεται, δὲν εἶναι οὗτος τὸ ἀπόλυτον, ὡς ὁ Ἐγγελοσ ἰσχυρίζεται, οὐδὲ ἡ φύσις ὡς ὁ Σχελλίγγιος. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ Βάδερν δοξάζει ὀρθῶς ἐκλαμβάνων τὴν βούλησιν ἀρχὴν, διότι ἡ βούλησις εἶναι μὲν ἀρχὴ, συναίτιον, οὐχὶ ὅμως ἡ ἀπόλυτος. Ἡ ἰδέα καὶ ἡ φύσις κατὰ Βάδερν εἶσιν οἱ δύο πόλοι, ἡ δὲ βούλησις τὸ μέσον.

Ὁ Βάδερν ὅμως τὴν ἰδέαν δὲν διακρίνει τοῦ θεοῦ πρὸ τῆς φανερώσεως αὐτῆς διὰ τῆς φύσεως, ἀλλ' αὕτη εἰς τὴν φύσιν καταβαίνουσα ρίζουται, θεμελιούται, ἐν αὐτῇ· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερν κατακρίνει τὸν Ἐγγελοσ λέγοντα τὴν ἰδέαν ἐν ἑαυτῇ (an sich), τουτέστι δι' ἑτερον. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι καὶ ὁ Βάδερν τὸν θεὸν ἀδιάκριτον ὑποθέτων καὶ ἐπομένως ἀόριστον, δυνάμει ἂν, δὲν ὑποθέτει τέλειον ἐνεργείᾳ, τουτέστιν αὐτοσυνεῖδος καὶ προσωπικόν, ἀλλὰ γινόμενον.

Ὁ I. Βόημοσ ἐκλαμβάνων τὴν ἔννοιαν τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ μέσου τὴν αὐτὴν ἐκλαμβάνει τὴν εἴσοδον καὶ ἐξοδον διὰ τοῦ μέσου ὡς κύκλῳ. Ὁ θεὸς θέτει τὴν φύσιν, τὴν αὐτότητα, ἀναίρει τὸ ἄμεσον αὐτῆς καὶ θέτει ἑαυτὸν ὅμοιον ἑαυτῷ (υἱῷ) Α=Α πατήρ καὶ υἱὸς εἰσι μὲν ἐν, διακρίνονται δὲ ἀλλήλων.

Ὁ I. Βόημοσ λέγει, ὅτι τὸ πῦρ εἶναι δύναμις, θυμὸς, τῆς βουλήσεως, ἢ βέλτιον εἰπεῖν ἐξηνημένη βούλησις. Ἐν δὲ τῇ βουλήσει ὑποθέτει τὸ πῦρ, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, δηλαδὴ τὴν αἰτίον φύσιν, τὴν σοφίαν καὶ τὸ σκότος, τὴν ρίζαν τοῦ πυρός. Ὁ θεὸς ὡς τρισυπόστατος, ὡς μονάς, διακρίνεται καὶ ἀναπτύσσεται διὰ τῆς αἰδίου φύσεως εἰς τρία πρόσωπα, πατέρα, υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα· ἡ αἰδίου φύσις εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ δημιουργήματος, ἡ φύσις ὅμως δημιουργικὴ γίνεται ἐνούμενη μετὰ τῆς ἰδέας· ὃ δὲ λόγος

συνδέει ἀμφοτέρας εἰς τὴν ἰδέαν εἰσερχόμενος καὶ εἰσάγων αὐτὴν εἰς τὴν φύσιν.

Ὁ λόγος κατὰ Βάδερν εἶναι διττός, ἐνθετος καὶ ἔκθετος, προφορικός, λεγόμενος, ἢ σοφία· προφορικός δὲ ὁ λόγος γίνεται εἰς τὴν φύσιν εἰσερχόμενος καὶ αὐτῆς ἐξερχόμενος. Ἐν τῷ προφορικῷ ἐστὶν ὁ ἐνθετος, ὡς ὁ τεχνίτης ἐν τῷ αὐτοῦ ἔργῳ. Ὁ ἔκθετος λέγεται, ἀρχεται ὑπὸ τοῦ ἐνθέτου, ὁ ἐνθετος, λέγει, ἀρχει αὐτοῦ.

Τὸ παράγον (θεός) ἔχει τὸ παραγόμενον (ιδέα) ἐν ἑαυτῷ καὶ παριστᾷ ἐκτὸς ἑαυτοῦ· ἡ ἰδέα ἅμα παρασταθῆ ἑξωτερικῶς διακρίνεται καὶ ἐσωτερικῶς. Τὸ παράγον παράγεται ὑπὸ τοῦ παράγοντος καὶ γίνεται διὰ τῆς γεννήσεως αἰδίου.

Ἡ ἰδέα πρὶν ἢ συλληφθῆ εἶναι ὡς μηδέν· συλληφθεῖσα δὲ, τουτέστι θεμελιωθεῖσα, γίνεται διάφορος· ἡ ἰδέα ἐκτὸς παρασταθεῖσα δὲν ἀπόλλυται, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἡ ἐντὸς διακρίνεται· ἂν ἡ ἐσωτερικὴ ἰδέα ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς, θὰ ἀπώλοντο ἀμφοτέραι.

Ἡ ἰδέα παρίσταται τῇ βουλήσει, ἡ βούλησις συλλαμβάνει ἑαυτὴν εἰς τὸ ν' ἀποκαλύψῃ ἑαυτὴν, τουτέστι νὰ παραστήσῃ ἑξωτερικῶς, ὅπως καὶ ἡ ἐσωτερικὴ διακριθῆ.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ἐντὸς ἰδέας εἰς τὴν ἐκτὸς δὲν γίνεται ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως, διὰ τῆς φύσεως, παρήγαγεν ὁ θεός ἐξ αὐτοῦ τὴν φύσιν καὶ εἰς αὐτὴν ἔθεσε τὴν ἰδέαν καὶ ἤνωσεν ἀμφοτέρας, ἐκ δὲ τῆς ἐνώσεως αὐτῶν παράγεται ἡ δημιουργία.

Ὁ Ἐγγελοσ καὶ ὁ Σχελλίγγιος τὴν δημιουργίαν παράγουσιν ἀμέσως ἐκ τοῦ θεοῦ, διότι δὲν ἀναγνωρίζουσι τὴν φύσιν ὡς ἀρχὴν, γόνιμον, καὶ διὰ τοῦτο ὑποθέτουσιν ἀμεσον μετάβασιν ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν καὶ πίπτουσιν εἰς τὸν πανθεισμόν.

Ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ φιλονεικοῦσι ποῖόν ἐστι τὸ πρότερον ἐν τῇ ἀποκαλύψει, τὸ ἰδανικόν ἢ τὸ φυσικόν· ὁ μὲν Σχελλίγγιος θεωρεῖ πρότερον τὸ φυσικόν, ὁ δὲ Ἐγγελοσ τὸ ἰδανικόν· ἀμφοτέροι ὅμως παραδέχονται ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἕτερον μετάβασιν ἀμεσον, ὁ δὲ Βάδερν ἐμμεσον.

Ἐπίσης δὲ ὁ Σχελλίγγιος, ὁ Ἐγγελοσ καὶ ὁ Γοίθιος παραδέχονται μόνον φῶς καὶ σκότος παραδέχονται καὶ μετάβασιν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἀμεσον καὶ οὐχὶ ἐμμεσον, ὡς ὁ Βάδερν μετὰ Ἰ. Βοήμου διὰ τρίτου, τουτέστι τοῦ πυρός, διότι ὑπάρχοντος μέσου δὲν διαμάχονται ταῦτα ὡς δύο πόλοι, μέσου ὅμως μὴ ὑπάρχοντος ταῦτα συντρίβονται καὶ καταστρέφονται.

Διὰ τοῦτο ἰσχυρίζεται ὁ Βάδερν, τὸ Ἰ. Βοήμῳ ἐπόμενος, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ θεός φανεροῦται διὰ τῆς ἰδέας καὶ ἡ ἰδέα διὰ τῆς φύσεως, ὁ ἀρνούμενος τὴν φύσιν ὡς ἀρχὴν ἀρνεῖται τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἰδέας καὶ τοῦ θεοῦ, ἐπομένως καὶ αὐτὸν τὸν θεόν.

Ἡ ἀποκάλυψις κατὰ Ἰ. Βοήμον γίνεται διὰ τῆς εἰκόνας τοῦ ἀναποκαλύπτου, δὲν προέρχεται ὅμως ἀμέσως ἐκ τῆς ἐνότητος, ἐν ἣ τὰ πολλά εἰσιν, οὐδ' ἐκ τῶν πολλῶν, ἐν οἷς ἡ ἐνότης ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς ἀναιρέσεως αὐτῆς.

Ὁ Ἰ. Βοήμνσ παραδέχεται διττὴν ἀποκάλυψιν τοῦ θεοῦ, τουτέστιν ἐσωτερικὴν αὐτοφανέρωσιν αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς αἰδίου φύσεως ἐν τῇ ἐνότητι, τῇ μεγαλειότητι, καὶ τὴν φανέρωσιν αὐτοῦ ὡς τρισυποστάτου θεοῦ ἐν τῇ αἰδίῳ φύσει.

Ὁ Βάδερν τῷ Ἰ. Βοήμῳ ἐπόμενος παραδέχεται, ὅτι ἡ ἀποκάλυψις τελεῖται δι' ἀρχῆς, ὄργάνου καὶ ἐργαλείου, καὶ συνταυτίζει τὴν ἐννοιαν τῆς θεμελιώσεως μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἀποκαλύψεως, διότι ἡ ἀποκάλυψις προέρχεται μόνον ἐκ τοῦ θεμελίου, ἐκ τοῦ μέσου, ἐξ οὗ πᾶσα διαφορὰ καὶ ἐνώσις. Τοῦτο δὲ τὸ μέσον αὐτῷ εἶναι ὁ λόγος, ὁ ἀποκαλύπτων δι' ἀναιρέσεως τῆς διαφορᾶς.

Τὰ δὲ στάδια τῆς ἀποκαλύψεως ὀνομάζει ὁ Ἰ. Βοήμνσ μορφαί, τρεῖς τῆς φύσεως καὶ τρεῖς τῆς ἰδέας. (Bd. XIII. Baaders καὶ Specul. dogm.). Ἡ ἰδέα ἀνευ τῆς φύσεως δὲν δύναται νὰ ἀποκαλυφθῆ, ἡ δὲ φύσις ἀνευ τῆς ἰδέας νὰ ὑψωθῆ. (Morgen und abendländischer Katholicismus ἐν τῷ αὐτῷ).

Ὁ θεός ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἰδέας καὶ τῆς φύσεως. Ἡ ἄβυσσος, ἡ ἀνευ θεμελίου βούλησις εἶναι κατὰ Ἰ. Βοήμον ἡ πρώτη ἀρχὴ, ἐν τῇ ἄβύσσῳ ὀφείκει θεμέλιον καὶ παράγει ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος καὶ ἐκ τοῦ σκότους διὰ τοῦ πυρός εἰς τὸ

φῶς πᾶν δημιουργήμα. Ὁ Θεὸς κατὰ I. Βόημον ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ, ὡς ἐλέχθη ἐν οἰκείῳ τόπῳ, εἶναι βούλησις ἀνευ θεμελιουμένου τῷ δευτέρῳ ἰδέα καὶ φύσις καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ἐνότης συγκεκριμένη, ὀρισμένη, ἐλευθερία, πρόσωπον.

Τὸ ἀπόλυτον κατὰ Βάδερρον οὔτε ἡ ἰδέα (ρευστὸν) εἶναι, οὔτε ἡ φύσις (στερεόν), ἀλλὰ τὸ μέσον, ἄπερ αὐτῷ ἐστὶν ἡ βούλησις.

Ἐπειδὴ οὐδεὶς δημιουργὸς δύναται νὰ παραγάγῃ, τουτέστι νὰ φανερώσῃ (διότι ὁ Βάδερρος, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, συνταυτίζει παραγωγὴν καὶ φανέρωσιν) ἑαυτὸν ἀμέσως χωρὶς πρότερον νὰ διακρίνῃ ἑαυτὸν ὡς ἀρχὴν, ἄργανον καὶ ἐργαλεῖον, ἔπεται, ὅτι ἡ ἀποκάλυψις δὲν παράγεται ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως.

Ὁ Βάδερρος τὴν μὲν βούλησιν ταυτίζει μετὰ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀρχῆς, τῆς τριάδος, ὑποθέτων αὐτὸν γινόμενον προσωπικόν, τὴν δὲ ἰδέαν μετὰ τοῦ ὄργανου καὶ τὴν φύσιν μετὰ τοῦ ἐργαλείου· τὴν δὲ ἰδέαν οὔσαν ἀπρόσωπον ἐκλαμβάνει προσωπικὴν γινόμενὴν διὰ τῆς φύσεως.

Ὁ Βάδερρος τῷ I. Βοήμῳ ἐπομένως ὑποθέτει τὸν Θεὸν ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἀρχῆς ἀποκαλυπτόμενον ὡς νοοῦντα, ἐν τῷ τοῦ ὄργανου ὡς βουλόμενον καὶ ἐν τῷ τοῦ ἐργαλείου ὡς πράττοντα, ὡς δημιουργόν, ὡς λέγοντα· τοῦτο δὲ λέγων νοεῖ, ὅτι ἡ δημιουργία δὲν ἀρχεται μετὰ τοῦ νοεῖν ἢ βούλεσθαι, ὡς ὁ Ἐγγελοσ καὶ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζονται, ἀλλὰ μετὰ τῆς πράξεως· ἄρα κατὰ Βάδερρον ἡ βούλησις εἶναι τὸ μέσον τῆς ἰδέας καὶ τῆς φύσεως, τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως· ἐὰν ὅμως ἡ βούλησις κατασταθῇ ἐλευθέρῃ κίνησις θεμελιουμένη ἐν τῇ γνώσει, ἔπεται, ὅτι ἀνευ γνώσεως εἶναι τυφλὴ, καταστρεπτικὴ, ἐπομένως ἐκ τῆς γνώσεως ἐξερτημένη. Ἐὰν δ' ἐξερτημένη, δὲν δύναται νὰ ἦναι τοῦ λόγου προτέρα καὶ ἀνωτέρα, ἐπομένως δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ ἀπόλυτος ἀρχὴ, ὁ Θεός.

Ἡ βούλησις κατὰ Βάδερρον (4 tes Heft. der Specul. dogm.) εἶναι τὸ μέσον τοῦ νοεῖν καὶ τοῦ πράττειν, καὶ εἰς τὸ μέσον εἰσερχομένη γίνεται ἐνεργεῖα πνεύματος, διότι πρὸ τῆς εἰσόδου εἶναι δυνάμει πνεύματος· εἰσερχομένη δὲ ἡ βούλησις εἰς τὸ κέντρον τῆς φύσεως γίνεται πνεῦμα θυμοειδές, αὐτότης ἀποθετικὴ, ὥστε τὴ

πάθος τῆς βουλήσεως προέρχεται ἐκ τῆς φύσεως· εἰς δὲ τὸ κέντρον τοῦ φωτός εἰσερχομένη γίνεται πνεῦμα ἰλαρόν. Ἐν δὲ τῷ ψυχικῷ βούλησιν ὀνομάζει ὁ Βάδερρος τὸ καλούμενον ἐν τῷ φυσικῷ ρίζα καὶ σπέρμα. (revision der Philosopheme der Hegel. Schule.).

Ὁ Ἐγγελοσ κατὰ Βάδερρον ὑποθέτων τὴν θεϊαν βούλησιν ἐξερτημένην ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ποιεῖ τὴν μὲν θεϊαν βούλησιν ἐργαλεῖον, τὴν δὲ ἀνθρωπίνην βούλησιν ἀρχὴν· ἡ ἀνθρωπίνη ὅμως βούλησις κατὰ Βάδερρον ἀποχωριζομένη τοῦ Θεοῦ καθίσταται κενὴ, βαρεῖα καὶ πίπτει. Οὗτος ὁ κόσμος προῆλθε κατὰ I. Βόημον ἐκ τῆς βουλήσεως· ἐν τῇ βουλήσει ἐστὶν ἡ δημιουργικὴ καὶ πλαστικὴ δύναμις· ὁ ἀνθρώπος κατὰ I. Βόημον ἦτο ἐν τῇ θεϊᾷ βουλήσει σπερματικῶς· ὀρεγόμενος ὁ ἀνθρώπος αὐτοῦ λαμβάνει αὐτὸν εἰς τὴν βούλησιν αὐτοῦ· ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου εἶχε τὴν ἐκλογὴν· ἐκλέξας τὸ κακὸν ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς· ἡ ἐπιθυμία εἶναι βούλησις φυσικὴ, ἡ δὲ βούλησις εἶναι πνεῦμα δυνάμει. (5 tes Heft. der Specul. dogm.)· ἡ βούλησις, ἥτις φαίνεται τῆς φύσεως ἀνωτέρα, ἐν μὴ ὀρθῇ σχέσει εἶναι καταστρεπτικὴ, σκοτεινὴ, ἐν δὲ ὀρθῇ ἀγαθῇ, φωτεινῇ· εἰς τὸ θεμέλιον τῆς φύσεως εἰσερχομένη ἐξάπτεται· ὁ σπινθὴρ τοῦ φωτός εἰσελθὼν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀφαιρεῖ τὸν θυμὸν, ὁ θυμὸς εἶναι θεϊα δυνάμει, ὃν δὲ ἐν τῷ Θεῷ ὑπηρετικὸς εἶναι ἀγαθός· ὁ Θεὸς δὲν ἔχει θυμὸν, ἀλλ' ὁ θυμὸς ἐξάπτεται ἐν τῷ πνεύματι τοῦ δημιουργήματος καὶ δὲν βασανίζεται ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸ δημιουργήμα.

Ὁ Βάδερρος τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος ταυτίζει, ὡς εἴρηται, τὸν Θεὸν μετὰ τῆς βουλήσεως· ἡ ἄβυσσος εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς βουλήσεως, ἡ βούλησις τὸ τῆς τριάδος, ἡ τριάς τὸ τῆς σοφίας καὶ ἡ σοφία τὸ τοῦ πνευματικοῦ ὕδατος.

Ὁ Βάδερρος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ θεϊα ἰδέα ἐμοῦ καὶ ἡ βούλησις τῆς μωρίας εἶναι ἡ κακὴ ἰδέα ἐμοῦ· ὁ Βάδερρος ὑποθέτει, ὅτι ἡ βούλησις τοῦ ἀνωτέρου γίνεται ἰδέα τοῦ κατωτέρου, ὅτι εἰ κακὴ βούλησις δὲν ὑπῆρχεν, οὐδὲ κακὴ οὐκ ὑπῆρχεν ἰδέα· ἐξ ἐτέρου δὲ ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ βούλησις εἶναι

ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τείνουσα νὰ φέρῃ εἰς ὑπαρξίν τὴν ἰδέαν· ἡ βούλησις πληρωθεῖσα ὑπὸ τῆς ἰδέας βούλεται νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοῦ σκότους, τοῦ στενοῦ, καὶ συλλαμβάνουσα ἑαυτὴν ὡς δευτέραν βούλησιν ἐξέρχεται τοῦ στενοῦ, τοῦ σκότους, καὶ ἐλευθεροῦται αὐτοῦ.

Ὁ Βάδερσ λέγει, ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ, τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς, τουτέστιν ὁ ἐνθετος λόγος, ἡ ἀκατάληπτος βούλησις, ὁ Βάδερσ ἐκλαμβάνει τὸν ἐνθετον λόγον, ἥτοι τὴν ἰδέαν, τὸν αὐτὸν μετὰ τῆς βουλήσεως, τοῦ θεοῦ.

Ἡ ἰδέα κατ' αὐτὸν εἶναι τὸ ἔμμονον πρωτότυπον, ἡ εἰκὼν, τὸ ὁμοίωμα τοῦ θεοῦ. (relig. Philos.).

Ὁ I. Βόημος λέγει, ὅτι «ἐν τῷ ἐπιθυμεῖν ἴσταται τὸ σχῆμα τῆς βουλήσεως, διότι εἶναι ὁμοίωμα τῆς βουλήσεως· τὸ κάτοπτρον, ἐν ᾧ ἡ βούλησις ἐποπτεύει ἑαυτὴν, εἶναι ἡ τοῦ θεοῦ σοφία, τὸ κάτοπτρον, ἐν ᾧ πάντα τὰ ὄντα ὡς εἰκόνες ἐθεάθησαν». Ὡς ἡ ἰδέα εἶναι τὸ κάτοπτρον τοῦ θεοῦ, οὕτως εἶναι ἡ φύσις τὸ κάτοπτρον τῆς ἰδέας· ἡ ἰδέα εἶναι πῶτος, ἡ ἐπιθυμία ὄρεξις· ἡ ἡδονὴ εἶναι καθαρὰ δύναμις ἀνευ ἐνεργείας, ἡ ἐπιθυμία ἐνέργεια κενὴ δυνάμεως· ἡ μία ζητεῖ τὴν ἑτέραν πρὸς ἀναπλήρωσιν· ἡ ἰδέα ἀνευ τῆς φύσεως καὶ ὁ θεὸς ἀνευ τῆς ἰδέας δὲν ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ· τὸ βλέμμα τοῦ πνεύματος εἰς τὸ κάτοπτρον στραφέν γονιμοποιεῖ αὐτό· τὸ πνεῦμα εἶναι ζωή, βούλησις· τὸ πνεῦμα, ἡ εἰκὼν τοῦ θεοῦ εἶναι ὡς τις ἰδέα ἀνευ ἰδιοτήτων (1).

Ἐκαστον ὄν δὲν ἐποπτεύει ἀμέσως ἑαυτό, ἀλλ' ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ συνεπιγνωστικῷ (διότι τὸ ἐνάπτριζόμενον ἔρχεται εἰς ἑαυτό, εἰς συνειδήσιν) γινώσκειται πρόσωπον ἐποπτευόν καὶ γινώσκον ἑμέ.

Ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ εἶναι εἰκὼν τῆς θεότητος, τοῦ πατρὸς, ἡ εἰκὼν τοῦ πατρὸς εἶναι ἡ σοφία ὡς εἰκὼν τῆς ὕλης θεότητος. Ὁ θεὸς δὲν παράγει ἑαυτόν, ἀλλὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ (fermenta cognitionis). Ὁ τὴν εἰκόνα του ἐξωτερικῶς παριστῶν δὲν ἀπόλλυσιν αὐτὴν, ἀλλ' αὕτη διευκρινίζεται ἐσωτερικῶς· ὅσα ποιεῖ ὁ

ἄνθρωπος, ταῦτα ποιεῖ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ· ὅπου δ' ἄνθρωπος τὴν ὄρεξιν του διευθύνει, ἐκεῖ ἐστὶ μορφή τις ἐπιστρέφουσα αὐτῷ τὴν εἰκόνα του.

Ἡ ἐννοια ὅμως τῆς εἰκόνας ἀνευ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀνδρογύνου εἶναι κατὰ Βάδερσ ἀκατάληπτος· ἡ εἰκὼν διὰ τῆς πτώσεως ἐχωρίσθη, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀνεπληρώθη, ἔγεινεν ὀλόκληρος. Ὁ ἄνθρωπος ὡς εἰκὼν τοῦ θεοῦ εἶναι ὄν ὑπερκόσμιον καὶ διὰ τοῦτο μεσίτης τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου.

Ἡ ἰδέα δεικνύται ὡς δύναμις ἐρεθιστικὴ τῆς βουλήσεως, ὡς ἡρεμοῦσα ἡδονή· ἄρχει ὁ ἄνθρωπος τοῦ σώματός του· ὁ ἄνθρωπος εἰκονίζων ἑαυτόν εἰς μίαν τῶν τριῶν ἀρχῶν ἐνσωματοῦται κατ' αὐτὴν· διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι ἡ φύσις μὴ ἔχουσα κάτοπτρον δὲν ἔρχεται εἰς συνειδήσιν· Ἡ φύσις ἀνευ τῆς ἰδέας καὶ ἡ ἰδέα ἀνευ τοῦ θεοῦ οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ ὑψωθῶσι καὶ τελειοποιηθῶσιν. Ἐπίσης δὲ καὶ τὰ ἀνώτερα ἀνευ τῶν κατωτέρων νὰ κατασταθῶσι πραγματικά.

Ὁ θεὸς ὄν ἀόριστος ὀρίζει, θεμελιοῖ ἑαυτόν, εἰς ἑαυτόν βλέπων διακρίνει ἑαυτόν ἀπὸ τοῦ ἀντικειμένου, τῆς εἰκόνας αὐτοῦ. Τὴν δὲ μετάβασιν, τῷ I. Βόημω ἐπόμενος, ἐκλαμβάνει ἔμμεσον, δηλαδὴ δι' ἀναιρέσεως τῆς ἀοριστίας καὶ τῆς διαφορᾶς, τουτέστιν ἀπὸ τῆς ἰδέας εἰς τὴν φύσιν διὰ τοῦ μέσου.

Κατὰ Βάδερσ τὸ ἐν ἑαυτῷ τοῦ Ἐγγέλου, τοῦ συνταυτίσαντος αὐτὸ μετὰ τοῦ θεοῦ, δὲν εἶναι ὁ θεὸς, διότι κατὰ Βάδερσ ἐστὶ δι' ἕτερον, φύσις. Οἱ δὲ ὑποθέτοντες τὸν θεὸν ἀνευ ἰδέας καὶ φύσεως ὑποθέτουσιν ἀνεπίδεκτον γνώσεως, δυνάμεως καὶ πράξεως· οἱ δὲ ὑποθέτοντες ἰδέαν, ὡς ὁ Ἐγγελος, ὑποθέτουσιν ἀπρόσωπον, ἀνελεύθερον· οἱ δὲ φύσιν αὐτὸν ὑποθέτοντες ποιοῦσιν αὐτὸν ἐργαλεῖον.

Ἡ δὲ δημιουργία προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τῆς φύσεως μετὰ τῆς ἰδέας, διὰ τοῦ νοεῖν, βούλεσθαι καὶ πράττειν. (2 les Hest. d. fermenta cognitionis)· διὰ τῆς δημιουργίας ἔγειναν ὅσα ἦσαν ἰδανικῶς ὡς εἰκόνες ἐν τῷ θεῷ.

Ὁ κόσμος κατὰ Βάδερσ εἶναι ἐλευθέρη δημιουργία οὐσία τοῦ θεοῦ διάφορος καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ.

Ὁ κόσμος ἐστὶν ἐν τῷ θεῷ ἅμα καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἐν τῷ

(1) Sätze aus der Bildungs und Begründungslehre des Lebens,

θεῶ, ὡς ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του μένων, ἐκτός αὐτοῦ ὡς διάφορος αὐτοῦ.

Οἱ ἐκλαμβάνοντες τὴν ὕλικὴν δημιουργίαν ἀρχικὴν καὶ οὐχὶ συνέπειαν ἀμαρτάνουσι· διότι ἐὰν αὕτη ἦτο ἀρχικὴ, θὰ ἦσαν ἀρχικὰ καὶ ἡ ἀμαρτία καὶ ὁ θάνατος.

Πᾶν δημιούργημα κατὰ Βάδερν μεταβαίνει ἀπὸ τῆς δημιουργίας εἰς τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ δι' ἀναίρεσιν καὶ ἀνυψώσεως τῆς πρώτης γενέσεως τῆς φύσεως, ἐπομένως δι' ἀνυψώσεως καὶ λυτρώσεως τῆς φύσεως (1).

Ὁ Ἐγγελοσ (ἐγκυκλ. τῶν φιλ. ἐπιστημ. σελ. 128) λέγει, ὅτι ἀδικαίως ὠριστο ἡ φύσις ὡς πτώσις τῆς ἰδέας· καὶ ὁ Σχελλίγγιος (Phil. and Religion 1804), ὅτι «ἡ καταγωγὴ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου εἶναι ῥῆξις ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου».

Ὁ Βάδερν (2) λέγει, ὅτι τὸ κέντρον τῆς φύσεως προέρχεται ἐκ τῆς ἀβύσσου· τοῦτο τὸ κέντρον εἶναι μέσον μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν· ἡ δὲ φύσις παράγει πύκνωσιν, πίσειν, καὶ δὲν εἶναι τριάς, ἀλλὰ δυάς, διότι ἡ τρίτη μορφή δὲν συνδέει τὰς δύο πρώτας, ἀλλὰ μόνον συγκρατεῖ (3). Τῷ I. Βοήμω ἐπόμενος λέγει, ὅτι τὸ πῦρ ὀρέγεται τοῦ φωτός, ἵνα λάβῃ ἰλαρότητα καὶ οὐσίαν εἰς τὸ καλεῖν, τὸ φῶς ὀρέγεται τοῦ πυρός ἵνα λάβῃ δύναμιν, ζωὴν, κίνησιν, ἀμφοτέρω τοῦ σκότους, διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ῥίζα, ἡ ὕλη, ἐξ ἧς τὸ πῦρ καλεῖ· ἡ ἔγερσις τῆς ζωῆς ἐξώθεν μὲν φαίνεται πῦρ, ἔσωθεν δὲ ἐπιθυμία (4).

Ἡ ἀίδιος φύσις θὰ ἐγένετο σκότος, ἐὰν δὲν ὑπετάσσετο τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Θεοῦ πνεύματος· αὕτη ὁμῶς εἶναι ἀεὶ ὑποταγμένη· ἡ φύσις δὲν εἶναι τὸ σκότος, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τοῦ λογικοῦ δημιουργήματος· ἡ φύσις ἀφηρημένη εἶναι ἀσχετος, ἀθεος, ἀόριστος, ἀτακτος, καταστρεπτικὴ. Τὸ πνεῦμα ἀνευ φύσεως εἶναι ἀσθενὲς, ἀνελεύθερον, ὑπ' ἄλλου κατεχόμενον.

Κατὰ Βάδερν (5) ὁ λόγος ἦτο συνεργός, ὄργανον, ἡ φύσις

ἐργαλεῖον τῆς δημιουργίας. Ἐν ἀρχῇ τῆς δημιουργίας ἀνέστη ἡ ἀίδιος φύσις ἐγωϊστικῶς, καὶ ὁ δημιουργὸς διεμέλισεν αὐτὴν εἰς δημιουργήματα· ἅμα τῇ ὀρμῇ εἰς ἀτομικότητα προῆλθεν ἑτέρα ὀρμὴ εἰς ἔνωσιν μετὰ τοῦ παντός, προῆλθεν ἡ ἔλξις καὶ ἡ ἰῶσις· ἡ ἔνωσις ὁμῶς αὕτη δὲν ἀναίρει τὴν ἀτομικότητα, ἀλλ' ὑφοῖ, διότι ἡ ἀτομικότης ἐνουμένη θεμελιούται. Ἐὰν ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως ἔμενε δυνάμει, ὡς ἐν τῷ θεῷ, οὐδὲν δημιούργημα θὰ προήρχετο, διότι τὸ δημιούργημα προέρχεται δι' ἀτομικοποιήσεως τῆς φύσεως· Ἐπειδὴ ἡ δημιουργία δι' ἀτομικοποιήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς φύσεως προέρχεται, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ σειρά δημιουργημάτων μέχρι τοῦ ἀνθρώπου ὡς τέλους τῆς δημιουργίας.

Ἐὰν μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ φύσεως ὑπάρχῃ συνέχεια, πρέπει νὰ ὑπάρχωσι τὰ αὐτὰ στοιχεῖα καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῇ φύσει, ἐπομένως ἡ συνέχεια ἀποδείκνυται ὑπάρχουσα.

Ὁ Θεὸς ὡς πνεῦμα ὑπὲρ τὴν φύσιν θέτει τὴν φύσιν ἐξ ἑαυτοῦ καὶ χρῆται αὐτῇ πρὸς ἀποκάλυψιν· ἡ φύσις εἶναι τῷ θεῷ ἀπολύτως ὑποταταγμένη, καὶ δι' αὐτῆς φανεροῦται τὸ πνεῦμα, ὡς διὰ τῆς δημιουργηθείσης φύσεως τὰ δημιουργηθέντα πνεύματα· ἔλευθέρα δὲ εἶναι ἡ κίνησις οὐχὶ ἡ ἐστερημένη θεμελίου, ἀλλ' ἡ ἔχουσα θεμέλιον.

Ὁ Βάδερν τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος νοεῖ φύσιν γόνιμον, ἣν ὁ Σπινόζας συνεταύτισε μετὰ τῆς οὐσίας, ὁ δὲ Σχελλίγγιος καὶ Ἐγγελοσ μετὰ τῆς ὕλικῆς φύσεως, ἧτις κατὰ Βάδερν προῆλθεν συνεπεία τῆς πτώσεως καὶ ὡς σωτήριο μέσον κατὰ τοῦ κακοῦ.

Ἐν ᾧ οὗτοι τὴν ὕλην ὑπέλαβον ἀφηρημένως, ὑπέλαβεν ὁ Βάδερν τὴν φύσιν ἐνοικοῦσαν τῇ ὕλει καὶ ὡς τὸ ἐσωτερικόν αὐτῆς. Ὁ Βάδερν τὴν φύσιν ἐκλαμβάνει δυάδα, χωριζομένην εἰς ῥίζαν καὶ κορυφήν, δηλαδὴ σκότος καὶ φῶς. Ἐπειδὴ ἡ φύσις εἶναι δυάς, δὲν προέρχεται ἀνάπτυξις ἀνευ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς ἰδέας.

Ὁ Γοίθιος δὲν ἀνεγνώρισε τὸ πῦρ ὡς μέσον τοῦ σκότους καὶ τοῦ φωτός. Τὸ σκότος ὁμῶς δὲν εἶναι κατὰ Βάδερν ἀνευ τοῦ φωτός, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ἀδάμας, ὃς ἐστὶν ἀνθραξ (σκότος)· διότι, εἰ ἦν χωρὶς, λάμψιν νὰ ἔχη δὲν ἠδύνατο. Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ σκότος εἶναι ῥίζα τοῦ φωτός.

(1) Morgen und abendländischer Katholicismus. 5 tes Heft der Specul. dogm.

(2) über den Sinn und Zweck der Verkörperung 1809.

(3) über den Blitz als Vater des Lichtes 1815.

(4) über die Bildungs und Begründungslehre 1820.

(5) ferm. Cogn. 1 tes und 2 tes Heft.

Ἡ φύσις κατὰ Βάδερν ἐστὶν ἐν παντί, ἐν τῷ αἵματι ὡς ἀντίστασις, ἐν τῷ πνεύματι ὡς ἀμφιβολία, καὶ ἐν τῷ σκότει ὡς ἀγνοία· τὴν δὲ ἰδέαν φέρει ὁ θεὸς εἰς τὴν φύσιν καὶ ἐλευθερῶν τὴν ἰδέαν ὑποῖ τὴν φύσιν, δὲν ρίπτει ὅμως αὐτὴν, ὡς ὁ Ἐγγελοσ ἰσχυρίζεται.

Ἡ εἰκὼν συμπληρουμένη, δλόκληρος γινομένη, ἀνδρόγυνοσ, (ἄρρεν καὶ θῆλυ), ἀναγεννᾶται καὶ τελειοποιεῖται· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερνοσ τὸν χριστιανισμόν ἀπεκάλεσε τέλειον ἀνθρωπισμόν.

Ἡ φύσις κατὰ Βάδερν εἶναι ἄυλοσ· ἐπειδὴ ἡ ὕλη δὲν ἐξηγεῖται διὰ τῆσ ὕλησ, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῆ φύσις, σχηματίζουσα τὴν ὕλην ὡσ δύναμις καὶ οὐσία αὐτῆσ. Εἰσ δὲ φύσιν κατὰ Βάδερν δὲν μεταβάλλεται ἡ ἰδέα, ὡσ ὁ Ἐγγελοσ ἰσχυρίζεται, ἀλλ' ὁ ἐνθετοσ λόγοσ, ὡσ θέτων τὴν φύσιν ἐμφυτεύει αὐτῇ τὴν ἰδέαν· ἡ δὲ ἰδέα ἐξερχομένη τῆσ φύσεωσ δὲν ρίπτει αὐτὴν, ἀλλ' ἀνυφοῖ. Ἡ ὕλη κατὰ Βάδερν δὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ πρὸσ ἀποκλεισμόν αὐτοῦ, πρὸσ φρούρησιν τῆσ ψυχῆσ τρόπον τινά.

Ὁ I. Βόημοσ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ὕλην ὑπέλαβε, εἰσ γενικὴν σημασίαν, ὡσ τὸ βαρὺ, ἄστατον, ἐξηρητημένον.

Ὁ Βάδερνοσ τὴν ὕλην ἐκλαμβάνει σχετικῶσ, τουτέστιν ὕλη ἐστὶ τὸ κατώτερον πρὸσ τὸ ἀνώτερον, πρὸσ δὲ τὸ κατώτερόν ἐστὶν ἄυλοσ· ἐπομένωσ ὕλη δὲν εἶναι μόνον τὸ ἐκτόσ (1).

Ἡ ὕλη οὐσα ἐν διηνεκεῖ ῥοῇ προέρχεται διηνεκῶσ νέα ἐξ ἀύλων φύσεωσ· διὰ τῆσ ὕλησ διῆκει τὸ πῦρ ὡσ λιμὸσ πρὸσ φανέρωσιν τοῦ ἐν αὐτῷ ἐλευθεροῦντοσ· ὕλη καὶ μορφή κατὰ Βάδερν εἰσι σύγχρονοι καὶ ὑποθέτουσιν ἀλλήλασ· ἡ φύσις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆσ ὕλησ· ἡ ὕλη αὐτῷ δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ τρόποσ.

Ὁ Βάδερνοσ τὴν φαντασίαν ἐκλαμβάνει ὡσ τὴν παρουσίαν αἰσθητῆσ ἐποπτείασ, παραστάσεωσ, εἰσ ἐξωτερικὸν ἀναφερομένησ ἀντικείμενον, παριστάμενον διὰ τῶν ἐκτόσ αἰσθητηρίων· ἡ δὲ ἐσωτερικὴ αἰσθησις ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν αἰσθημάτων ὑψοῦται εἰσ τὴν φωτεινὴν ἐποπτείαν· τὸν δὲ ἐποπτικὸν νοῦν θεωρεῖ κατ'ἀντιθέσιν τοῦ λογιστικοῦ, τὴν δὲν γνῶσιν καὶ τὸ αἰσθημα ἀχώ-

ριστά, τὰσ δὲ ἐσωτερικὰσ αἰσθησισ θεωρεῖ ἐμπνεύσεισ ἐνεργούσασ ἄλλωσ ἐν ὀργανικῇ ἐνώσει καὶ ἄλλωσ ἐν μηχανικῇ.

Τὴν δὲ σχέσιν τοῦ εἰκονισμού πρὸσ τὴν ὀπτασίαν ἐκλαμβάνει ὡσ τὴν τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου πρὸσ τὸν προφορικὸν (τὸν ἐκθετόν). Παραδέχεται δὲ συνέχειαν μαγνητικὴν μεταξὺ τεθνηκότων καὶ ζώντων· διότι διὰ τοῦ εἰκονισμού τῶν ζώντων εἰσ τοῦσ νεκροῦσ λαμβάνουσι, λέγει, οἱ ζώντεσ τὴν εἰκόνα τῶν νεκρῶν ὡσ σπέρμα καὶ παράγουσιν αὐτὴν ἐξ αὐτῶν· δι'εἰκονισμού προαισθάνονται τὸν μέλλοντα θάνατον, διότι ὁ θάνατοσ δι' εἰκονισμού εἰσ τοῦσ ζώντασ εἰσερχόμενοσ φονεύει αὐτοῦσ. Κατὰ Βάδερν τὰ φαντάσματά εἰσιν εἰκόνεσ τῶν τεθνηκότων μόνιμοι, διότι τὸ σπέρμα τῶν ὄντων δεσμεύεται ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν αὐτῷ ἐσιν ἡ μορφωτικὴ ἰδέα, διότι αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τοῦ σπέρματοσ ἀναπόσπαστοσ. Ταῦτα δὲ ἀποδεικνύουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι παρόν.

Πνεῦμα καὶ φύσις ἐνοῦνται ὑπὸ τρίτου ἀνωτέρου αὐτῶν, ὃ ταῦτα συζεύγνουσιν· ἡ φύσις καὶ τὸ πνεῦμα εὐρίσκουσι τοῦτο τὸ τρίτον, τουτέστι τὸν θεόν, ἐν αὐτοῖσ· ὡστε ἡ φύσις δὲν εἶναι ἄθεοσ· ὁ ζητῶν τὴν φύσιν χωρὶσ τοῦ πνεύματοσ καὶ τὸ πνεῦμα χωρὶσ τῆσ φύσεωσ οὐ μόνον οὐδὲν εὐρίσκει, ἀλλὰ καὶ ταῦτα καὶ τὸν θεόν ἀπόλλουσιν.

Ὁ I. Βόημοσ ἀποδεικνύει, ὅτι πᾶσα ἀνάπτυξις γίνεται διὰ χωρισμοῦ, διαφορᾶσ καὶ ἀναιρέσεωσ αὐτῆσ· ἡ ἀνάπτυξις ὑποθέτει τὴν θεμελιώσιν, δι' ἧσ ἀναιρεῖται ἡ μίξις.

Ὁ Ἐγγελοσ κατὰ Βάδερν τὴν ἐννοίαν τῆσ φανερώσεωσ τοῦ πνεύματοσ ἐκ τῆσ φύσεωσ παρέλαβε μὲν ἐξ I. Βόημου, δὲν ἀνύψωσεν ὅμως τὴν φύσιν, ὡσ ὁ I. Βόημοσ, ἀλλ' ἐρρίψεν αὐτὴν. (4 tes Heft. der Specul. dogm.).

Ὁ I. Βόημοσ τὴν φύσιν ἔδειξεν ὡσ δύναμιν καὶ τὴν δημιουργίαν δὲν ἐθεώρησε πτώσιν τῆσ ἰδέασ· ἡ φύσις εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἧσ ἀνευ ὃ δημιουργὸσ καὶ τὰ δημιουργήματα συγχέονται.

Ὁ Ἐγγελοσ ἔδειξεν, ὅτι πᾶσα θεμελιώσις θετικῆσ φανερώσεωσ ἐξαρτάται ἐξ ἀντιστοίχου ἀποθεμελιώσεωσ· ἡ ἀντιθέσις ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ καταστραφῇ, ἀλλὰ νὰ τηρηθῇ δυνάμει.

Τὴν ἰδέαν ὁ Ἐγγελοσ ὑπέλαβε προτέραν τῆσ φύσεωσ, ὃ δὲ Σχολ-

(1) über das zeitliche und ewige Leben 1836.

λίγγιος ύστεραν. Ὁ δὲ Βάδερσ, ἐπόμενος τῷ Ι. Βοήμῳ, λέγει, ὅτι αὐταὶ ἐνούμεναι γίνονται πραγματικά.

Ὁ Βάδερσ ἐζήτησε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ νεωτέρα φιλοσοφία στέρουμένη τοῦ μέσου δὲν διεσάφησε τὴν σχέσιν τοῦ αἰτίου πρὸς τὸ μέσον ὀρθῶς καὶ διὰ τοῦτο ἐνέπεσεν εἰς δυαδισμὸν καὶ πανθεϊσμὸν· τὸ δὲ μέσον τῆς ἰδέας καὶ φύσεως ὁ Βάδερσ ὑπέλαθε τὸν λόγον· διότι ὁ Βάδερσ τὸν ἐνθετον λόγον ταυτίζει μετὰ τῆς βουλήσεως καὶ αὐτὴν μετὰ τοῦ θεοῦ· τὴν δὲ φύσιν τινὲς τῶν νεωτέρων ὑπέλαθον ὡς ἰδιότητα, ὡς συνέχειαν τῶν διορισμῶν ὄντος τινὸς κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητος, ὡς σύνολον τῶν φαινομένων (Κάντιος).

Ὁ Βάδερσ τῷ Ι. Βοήμῳ ἐπόμενος ἀπεφήνατο, ὅτι πνεῦμα δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀνευ φύσεως οὐδέν.

Ἡ αἰτία φύσις κατὰ Βάδερσ δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ σκότος, ἀλλ' ἡ ἀρχή, ἡ δύναμις αὐτοῦ· τὸ σκότος εἶναι ἀεὶ δυνάμει ἐν τῷ θεῷ, ὑπηρετικὸν τῆς θείας ἀποκαλύψεως. (form. cogn.).

Κατὰ Ι. Βόημον τὸ σκότος εἶναι ἡ ῥίζα τοῦ πυρός, τὸ πῦρ ἡ ῥίζα τοῦ φωτός· ἡ φύσις δι' ἐνώσεως μετὰ τῆς ἰδέας γίνεται γόνιμος, χωριζομένη δ' αὐτῆς καταστρεπτική.

Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Σχελλίγγιος (ἐν τῷ περὶ ἠθικ. ἐλευθ. τοῦ ἀνθρ.) λαβὼν τὸ σκοτεινὸν θεμέλιον ἐκ τοῦ Ι. Βοήμου ὀρθῶς δὲν ἐννόησεν, διότι, ὡς ἀποδεικνύεται ἐν τῷ 13 τόμῳ τῶν τοῦ Βαδέρου συγγραμμάτων, πρόκειται περὶ δικαιολογήσεως τῆς φύσεως ἐν τῷ θεῷ· ὁ Σχελλίγγιος τὸ ζήτημα τοῦτο νὰ λύσῃ προτιθέμενος λύει ἡμαρτημένως, διότι ὁ Ι. Βόημος δὲν θέτει ἐν τῷ θεῷ τι ὄν ἀπρονόητον, τυφλόν, φύσιν ἀλογον, ὡς πρῶτον καὶ ὡς ὑπόθεσιν τοῦ πνεύματος.

Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου κατὰ Βάδερσ δὲν εἶναι πραγματοποίησις τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ πῆς ἰδέας τοῦ κόσμου· ἡ δὲ πραγματοποίησις γίνεται διὰ θέσεως τῆς ἰδέας εἰς τὴν φύσιν.

Ἐπειδὴ ἡ δημιουργικὴ ἀπακάλυψις ὑποθέτει τὴν φυσικὴν καὶ αὐτὴ τὴν ἰδανικὴν, δὲν δύναται νὰ προέλθῃ δημιούργημα ἐν τῇ ἰδανικῇ ἀποκαλύψει, ὡς ὁ Ἐγγελοσ ἰσχυρίζεται, οὐδ' ἐν τῇ φυσικῇ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος.

Ἐπειδὴ τὰ δημιουργήματα ἐν τῇ σοφίᾳ ὡς εἰκόνες ἐθεάθησαν, ἔπρεπε διὰ τῆς φύσεως νὰ γείνωσι πραγματικά. Ἐπειδὴ τὰ δημιουργήματά εἰσι προϊόντα τῶν τριῶν ἀρχῶν, δὲν ἠδύναντο νὰ προέλθωσιν ἀμέσως ἐξ ἰδανικῶν παραγόντων, ἀλλ' ἐκ φυσικῶν, τουτέστιν ἐμμέσως.

Ἡ πρώτη ἀρχὴ κατὰ Ι. Βόημον εἶναι ἡ αὐτότης· αὕτη ὑποτασσομένη τῇ δευτέρᾳ δὲν εἶναι διαιρετικὴ καὶ καταστρεπτικὴ, ἀλλ' ἐνωτικὴ καὶ γόνιμος. Ἡ αὐτότης ἀναιρεῖται, ὅταν ἡ μὴ αὐτότης ἐγωθῇ μετὰ τῆς αὐτότητος, καὶ ἡ αὐτότης καὶ ἡ μὴ αὐτότης ἀποβάλλουσαι τὸ ἄμεσον αὐτῶν καθίστανται ἡ μὲν αὐτότης γόνιμος, ἡ δὲ μὴ αὐτότης πραγματικὴ· ὡστε ἐκ τῆς ἐνώσεως ἀμφοτέρων προέρχεται κατὰ Ι. Βόημον καὶ Βάδερσ ἡ ἀληθὴς αὐτότης, ἡ προσωπικότης.

Ὁ Ι. Βόημος λέγει, ὅτι ὁ θεὸς ἐν ἑαυτῷ ἴδε τὴν ἰδέαν, ἐν τῇ ἰδέᾳ τὴν φύσιν καὶ ἐν τῇ φύσει τὴν κτίσιν καὶ ὡς τέλος αὐτῆς τὸν ἀνθρώπον. Ὁ θεὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν φύσιν, ἵνα κτήσῃ αὐτότητα· καὶ οὗτος εἶναι ὁ σκοπὸς, δι' ὃν ὁ θεὸς τὴν φύσιν γεννᾷ. Ὁ Ι. Βόημος ὑποθέτει δημιουργίαν ἰδανικὴν, φυσικὴν καὶ πνευματικὴν, καὶ ἡ μὲν πρὸς τὰ κάτω ὁδὸς τῆς βουλήσεως παράγει τὴν ὕλην, τὴν ὑλοποίησιν τῶν ὄντων, ἡ δὲ πρὸς τὰ ἄνω τὴν ἰδεοποίησιν καὶ ἡ πρὸς τὸ μέσον τὴν ἐνωσιν ἀμφοτέρων, τὴν πνευματοποίησιν αὐτῶν.

Ἡ πρώτη βούλησις (ὁ θεὸς) βλέπει ἰδανικῶς τὴν ὕλην δημιουργίαν· ἡ φύσις δι' ἧς ἡ δημιουργία γίνεται πραγματικὴ, ἀνθίσταται τῇ βουλήσει ὡς ἀτομικὴ γενομένη, τουτέστιν ἀποχωρισθεῖσα.

Ἐάν τι ἀνώτερον ἀποκλεισθῇ ἐν κατωτέρῳ ἀπὸ τῆς καθόλου ἀρχῆς, ἐξάπτεται καὶ μετὰ τῆς καθόλου ἀρχῆς εἰς συνάφειαν ἐλθὼν διαρρήγνυσι τὸ κατώτερον, ὡς ἐν τινι μέρει τῆς γῆς, ἐάν κλεισθῶσιν αἱ ἀρχαί, προέρχεται ἐξαφῆς καὶ ἐκρηξίς, ὡς γίνεται ἐν ὑφαιστείοις, σεισμοῖς, κατακλυσμοῖς καὶ λοιποῖς, οὕτω καὶ ἡ βούλησις ἐξαφθεῖσα ἀφαιρεῖ τὴν δύναμιν τῆς φύσεως καὶ διαιρεῖ αὐτὴν κατὰ Ι. Βόημον εἰς ἑπτὰ ἢ καὶ δέκα μορφάς.

Ἐπειδὴ αἱ ἀρχαὶ εἰσιν ἀχώριστοι, εἰ καὶ ἐν διαφόρῳ σχέσει

πρὸς ἀλλήλας, δὲν ὑπάρχει κατὰ Βάδερν ἀπλοῦν. Ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει αἱ ἀρχαὶ εἰσι κεχωρισμένα, δὲν γίνεται ἀνάπτυξις ἐν αὐτῇ, ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ὀργανικῇ ἐξ ἡμισείας, γίνεται ἡ ἀνάπτυξις ἐξ ἡμισείας, ἐν δὲ τῇ ζωικῇ οὐσῶν ἡνωμένων τῶν ἀρχῶν γίνεται καὶ ἡ ἀνάπτυξις τελεία· διὰ τοῦτο τὸ ζῶον εἶναι ἐλεύθερον τῆς γῆς καὶ ἐλευθέρως κινεῖται, καὶ ἐν ἀνωτέρῳ ἔτι ἀναπτύξει ἔρχεται τὸ δημιουργήμα, δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος εἰς συνειδός.

Τὰ ὄντα κατὰ Βάδερν προέρχονται ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, διαφέρουσιν ὁμῶς κατὰ τὴν διάφορον τῶν ἀρχῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν, καὶ καθ' ὑπεροχὴν τῶν ἀνωτέρων ἀναφύονται καὶ ὄργανα ἀνώτερα, οἷον αἴσθημα, βούλησις, νοῦς καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· καὶ κατὰ τὴν σχέσιν τῶν ἀρχῶν δρίζεται καὶ ἡ σχέση τοῦ συνθέτου καὶ τοῦ ἀπλοῦ. Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ Βάδερν ὅτι καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου νέα μὀρφωσις προσδοκᾶται. διὰ τοῦτο ἡ γῆ ἔχει κατ' αὐτὴν ὑψηλοτέραν σημασίαν ἢ τὰ ἄστρα, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἢ ὅλα τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα· αὐτὸς εἶναι τὸ τέλος αὐτῶν καὶ ὁ ναὸς τῆς Θεότητος.

Τὴν ιδέαν ταύτην παρέλαβεν ἐκ τῆς Π. Γραφῆς, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς γενέσεως τοῦ Νωσέως, ὅς τὴν γῆν δὲν θεωρεῖ ἄστρον, ὡς οἱ ἀστρονόμοι, ἀλλὰ προτέρων τῶν οὐρανίων σωμάτων· ὅτι ἡ καταστροφή τῆς γῆς ἔπαυσεν ἅμα τῇ τοῦ ἀνθρώπου γενέσει· ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο νὰ ἀνυψοῦται μετὰ τῆς ἐπιγείου γενέσεως αὐτοῦ· ἐπειδὴ ἡ γῆ καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰσιν ἐν ὁμοίῳ θανάτῳ, δέονται ἀμφότερα τῆς αὐτῆς ἀναγεννήσεως· ἡ γῆ φαίνεται κεκαυμένον μέταλλον, τὸ δὲ μέταλλον συνίσταται ἐξ ἐλαίου καὶ ὕδατος, καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνυψοθῇ εἰς τὸν οὐρανόν, ἢ κόλασις νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ἔγχρονον, τὸ ὑλικόν, καὶ τέλος εἰς τὸν οὐρανόν. (4 tes Heft. der Specul. dogmatik.).

Καὶ οὐ μόνον ὁ ἄνθρωπος ἀλλὰ καὶ πᾶν ὄν φέρει τὴν θεῖαν εἰκόνα ἐν ἑαυτῷ· πάντα τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἔχοντα διαφέρουσι μόνον κατὰ τὴν διάφορον τῶν ἀρχῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν.

Ὁ I. Βόημος δοξάζει, ὅτι αἱ ἑπτὰ μορφαὶ μεταβάλλονται μὲν, δὲν χωρίζονται δέ· ὅταν μία ἐπικρατήσῃ, αἱ ἄλλαι συνεργοῦσι δυνάμει. Ἐπειδὴ αἱ ἑπτὰ εἰσιν ἡνωμένα, καθίσταται

μετουσίωσις δυνατὴ· ἐπομένως ἡ ἐπικρατοῦσα μορφή εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς εἰδοποιήσεως.

Ὁ Βάδερν πῶ I. Βοήμῳ ἐπόμενος ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ αἰσθητικαὶ ποιότητες ὡς δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν τῷ ζῶντι πρὸς ἀλλήλας, ἡ κοινὴ ἐνέργεια αὐτῶν ἀποτελεῖ τὴν αἴσθησιν· αἱ ποιότητες τῆς φύσεως παράγουσι τὰ δημιουργήματα· ἡ δὲ δημιουργία γίνεται μόνιμος δι' ἐνοικήσεως τοῦ δημιουργοῦ ἐν τῷ δημιουργήματι· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερν συνταυτίζει τὴν ἐννοίαν τῆς ἐνοικήσεως μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἐνώσεως καὶ τῆς λυτρώσεως· διὰ τοῦτο κατὰ Βάδερν οὔτε οἱ παραδεχόμενοι ἄπειρον διαιρετότητα τῆς φύσεως σκέπτονται ὀρθῶς, οὔτε οἱ ὑποθέτοντες, ὅτι τὰ μέρη συνδεόμενα μηχανικῶς ποιοῦσι συμφορήσεις, διότι ὁ ἀήρ λ. χ. δὲν συνίσταται ἐκ δύο συστατικῶν, τοῦ ὀξυγόνου καὶ ἄζωτου, ἀλλὰ μόνον ἐξ ἑνός, τὰ δὲ δύο συστατικὰ προέρχονται ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως, τῆς διαιρέσεως τοῦ ἀέρος· οὕτως ἔχει καὶ περὶ ὕδατος, διότι καὶ τὸ ὕδωρ γεννᾶται ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐν ἣ τὸ ὕδωρ ἡνωμένον μετὰ τοῦ ἀέρος καὶ δι' ἀποσυνθέσεως τῆς ἐνότητος ὡς ὕδωρ προέρχεται· πολλὰ ἦσαν ἄλλως ἐν τῇ ἐνώσει καὶ ἄλλως ἐν τῇ ἀποσυνθέσει, λ. χ. ἐν τῷ πυρὶ προέρχεται καπνός, εὐωδία, δυσωδία καὶ ἄλλα, ἃ δὲν ἦσαν πρότερον, διότι ἡ σχέση τῶν ἀρχῶν μεταβάλλεται. Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται ὁ Βάδερν ὅτι αἱ ἀρχαὶ διοικοῦσιν, ἐνοικοῦσι καὶ παροικοῦσιν, ἐπομένως τὰ ὄντα δὲν εἶναι μηχαναὶ, ἀλλὰ ζῶντα· ἐπομένως ἡ δόξα ὅτι τὰ ὄντα εἰσιν ἐπ' ἄπειρον διαιρετὰ δὲν εἶναι ὀρθή, ἀλλ' ὅτι τὰ ὄντα εἰσὶν διαιρετὰ, διότι εἰσὶν ἡνωμένα· ἡ ιδέα αὕτη ἀναιρεῖ τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν· ἐὰν ἐν παντὶ παραγομένῳ αἱ συστατικαὶ ἀρχαὶ δὲν διετηροῦντο, θὰ κατεστρέφοντο, ὅ ἐστιν οὐδὲν θὰ προήρχετο· διότι ἐὰν ὁ παράγων (ἀρχὴ) δὲν παρήγε διηνεκῶς ἐν τῷ παραγομένῳ, ὁ παράγων θὰ κατεστρέφετο, ἐπομένως παραγομένον θὰ προήρχετο οὐδὲν (ib. starras und Flüssiges.)· διότι καὶ τὸ στερεὸν καὶ τὸ ρευστὸν ἀναφέρονται εἰς τὴν κάθοδον καὶ ἀνοδὸν τῶν ἀρχῶν.

Ὁ Βάδερν ἀπέδειξεν, ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἀπολύτως στερεὸν, ἀλλὰ συγχερῆως καὶ ρευστόν· ἐπομένως πᾶν στερεὸν εἶναι ἀπὸ

τοῦ ὄλου κεχωρισμένον, ὡς ὁ ὑδράργυρος ἠνωμένος μὲν εἶναι ρευστός, κεχωρισμένος δὲ στερεός· τὰ μέρη ἀπὸ τοῦ ὄλου χωριζόμενα γίνονται θραυστά· ἀλλὰ τὸ στερεόν ἐστὶ σχετικῶς τοιοῦτον, ὡς λ. χ. ἡ γῆ πρὸς τὸ ὕδωρ, τὸ ὕδωρ πρὸς τὸν ἀέρα καὶ ὁ ἀήρ πρὸς τὸν αἰθέρα.

Ἡ γέννησις μεταβαίνει ἀπὸ τοῦ ρευστοῦ εἰς τὸ στερεόν (πείνα) καὶ ἀπὸ τοῦ στερεοῦ εἰς τὸ ρευστόν (δίψος)· ἡ τελειοποιήσις ἀρχεται ἀπὸ τοῦ στερεοῦ καὶ προβαίνει εἰς τὸ ρευστόν· ὁ ὀργανισμὸς συνέχεται μετὰ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, καὶ αὗται μετὰ τῶν πνευματικῶν· ἡ συνέχεια δεικνυσι τὴν συνέχειαν τῶν ἀρχῶν· διὰ τῆς συνεχείας τῶν ἀρχῶν ἐξηγοῦνται οὐ μόνον τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιβρόη, ἢ ἔθνη πρὸς ἔθνη ἐξακουῖσιν. Ὁ μὴ δυνάμενον νὰ γεννήσῃ ἑαυτὸ δεῖται λυτρωτοῦ πρὸς σωτηρίαν καὶ τελειοποίησιν· διότι ἡ ζωὴ εἶναι μετάδοσις, ἡ γένεσις διηνεκῆς λύτρωσις καὶ ὑψωσις αὐτῆς. Ἐπειδὴ ἐν τῇ πτώσει ἐπῆλθεν ἕξαψις τοῦ πυρός, ἡ δὲ ζωὴ ἐπηπειλεῖτο, κατέστη ὁ λυτρωτῆς ἀναγκαῖος· ἐν δὲ ἀπασίν ἐστὶ συνδιαλλακτικὸν μέσον, ὡς ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἡ καρδία, διὰ τὴν κύκλῃσιν τοῦ αἵματος, ταυτέστιν ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς.

Ἐν δὲ τῷ ρευστῷ καὶ στερεῷ δὲν ὑπάρχει ἐνότης, ἀλλ' ἀοριστία ἐν ἀμφοτέροις· διὰ τοῦτο ἡ μίξις, ἡ ρευστότης, δὲν εἶναι ἐνότης, καὶ ὁ χωρισμὸς στερεότης, πολλότης, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἰσχυρίζονται· τὸ ρευστόν καὶ στερεόν ἐν τῇ φύσει κατὰ Βάδερὸν εἰσὶν ἀχώριστα, τὸ ρευστόν ἐστὶν ἡ ἰδέα καὶ τὸ στερεόν ἡ φύσις, ἢ ἡ ἰδέα ἐνίκησε καὶ εἰς ρευστόν μετέβαλε· τὸ δὲ ἀέριον εἶναι τὸ μέσον, ὃ ἀμφοτέρα κατενίκησε καὶ εἰς ἑαυτὸ μετέβαλεν· ἐντεῦθεν φανερόν ἐστὶ ὅτι ἐν συστολῇ τὸ ἀέριον μεταβάλλεται εἰς ρευστόν καὶ τοῦτο εἰς στερεόν, ἐν δὲ διαστολῇ τὸ στερεόν εἰς ρευστόν καὶ τοῦτο εἰς ἀέριον· ὥστε τὰ δύο τασσόμενα ὑπὸ τὸ ἕτερον δὲν ἐξαφανίζονται, διότι θὰ ἔμενον ἐν, ἀλλ' ὅτι τὸ ἐν μεταβάλλεται εἰς ἕτερον. Τὸ αὐτὸ λαμβάνει χώραν καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις, τῷ φυσικῷ, τῷ ἰδανικῷ καὶ τῷ πνευματικῷ. Τὸ ρευστόν ἐν τῇ φύσει λαμβάνει τὸ σχῆμα τοῦ κύκλου καὶ τὸ στερεόν τὸ τῆς γραμμῆς, καὶ ἐπειδὴ ταῦτα εἶναι

ἀχώριστα, δὲν ὑπάρχει τὸ σχῆμα τοῦ κύκλου καθαρὸν, οὐδὲ τὸ τῆς γραμμῆς, ἀλλὰ τὸ μικτόν, τὸ κυματοειδές. Ὅσῳ πλέον ὁ ἀήρ πρὸς τὸ στερεόν καταβαίνει, τόσῳ πλείονες ἐν αὐτῷ ποιότητες φαίνονται. Ἐντεῦθεν φανερόν ἐστὶ, ὅτι αἱ ἀνώτεραι ποιότητές εἰσιν ἀπλούστεραι καὶ ἐπομένως πρότεραι· ὥστε αἱ ἀερώδεις εἰσὶν ἀρχαιότεραι τῶν ρευστῶν καὶ αἱ ρευσταὶ τῶν στερεῶν.

Ἐπειδὴ οὔτε ἡ μίξις εἶναι ἐνότης οὔτε ὁ χωρισμὸς (ρευστοῦ καὶ στερεοῦ), πολλότης, ἀμαρτάνουσιν οἱ περὶ τὸν Σχελλίγγιον συγγέοντες τὴν μίξιν μετὰ τῆς ἐνότητος καὶ τὸν χωρισμὸν μετὰ τῆς πολλότητος, ἀλλ' ἀμφοτέρα προέρχονται ἐν τῷ μέσῳ· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερὸς (Emanzipation des Katholicismus) τὴν φύσιν ἀπεφήνατο δυάδα, δηλαδὴ ρευστόν καὶ στερεόν, διότι αὕτη χωρίζεται εἰς ρευστόν καὶ στερεόν (4 tes Heft der Special. dogm.).

Πρῶτος ὁ Βάδερὸς ἀπεφήνατο ὅτι τὸ μεθιστάμενον παρίσταται ὡς σύνθετον· ἡ μετάστασις συνεπάγεται τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν φθαρτικότητα τῶν ὄντων.

Τὸ ἐπίγειον δημιούργημα, ὡς ζῶα, χωρίζεται τῆς γῆς· ἡ γένεσις ἀρχεται ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ· τὸ παράγον καταβαίνει ἀπὸ τοῦ πνευματικοῦ εἰς τὸ μὴ πνευματικόν, ἀπὸ τοῦ σπερματικοῦ εἰς τὸ μὴ σπερματικόν, καὶ ἀναβαίνει ἀπὸ τοῦ μὴ πνευματικοῦ εἰς τὸ πνευματικόν.

Ὁ ἄνθρωπος συγχρόνως εἶναι σῶμα, ψυχὴ καὶ πνεῦμα· ἐὰν ἰδίᾳ ψυχὴ ἄνευ καθόλου ψυχῆς δὲν δύναται νὰ νοηθῇ, καὶ σῶμα καὶ πνεῦμα ὁμοίως, πρέπει ἡ ἀποσύνθεσις αὐτῶν νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέπεια μεταστάσεως τῶν ἀρχῶν, ἡ δὲ πραγματικὴ ἀποσύνθεσις τούτων εἶναι ὁ θάνατος.

Ἡ σύνθεσις τοῦ ἀνθρώπου σημαίνει ὅτι αὐτὸς δὲν ἴσταται ἐν ὀρθῇ σχέσει· μετὰ τῆς ἀξαναγομένης ἐνώσεως ὑψοῦται ὁ ἄνθρωπος εἰς προσωπικότητα· ἡ ἐνωσις εἶναι ζωὴ, ἡ ἀποσύνθεσις θάνατος· ἡ ἕκστασις διακρίνεται τοῦ θανάτου, διότι ἡ ἀναίρεσις τῆς συνθέσεως τῶν ἀρχῶν δὲν εἶναι μόνιμος, ἀλλ' εἶναι μεταστάσις στιγμιαία εἰς τὴν καθόλου ἀρχήν.

Ὁ Βάδερὸς διακρίνει ἕκστασιν εἰς καλὸν καὶ κακὸν νόημα, ταυτέστι μεταστάσιν ἀπὸ κατωτέρου εἰς ἀνώτερον καὶ ἀπὸ ἀνω-

τέρου εἰς κατώτερον· ἡ μετάστασις κατέστησε τὸν ἄνθρωπον σύνθετον καὶ ἀτελεῖ· διότι τέλειον, ὅλον, εἶναι τὸ ἀπλοῦν· ἀπλοῦν δὲ κατὰ Βάδερν δὲν εἶναι τὸ μὴ ἔχον πολλὰ ἐν ἑαυτῷ, τὸ ἐσωτερικῶς κενόν, ἀλλὰ τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ πάντα. (4 tes Hest Speculat. dogm.). Ἐὰν μόνος ὁ Θεὸς ἦναι ἀπλοῦς, ἄλυτος κτλ. ἔχει ταῦτα τὸ δημιουργημα ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἐὰν ὁ Θεὸς φύγη ἀπ' αὐτοῦ, τοῦτο πιέζεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὰ κενὰ ἀέρος σώματα ὑπὸ τοῦ ἀέρος. Ἐπειδὴ ἡ βαρύτης ἐστὶν ἐκτὸς τοῦ οἴκελου τόπου, φανερόν εἶναι ὅτι τὸ μὴ μεταστάν δὲν εἶναι βαρὺ· ἡ βαρύτης προέρχεται, ὅταν ἡ ἀντίστασις ὑπερνικήσῃ τὴν ἐντὸς κρατούσαν δύναμιν. Ἐπειδὴ ἐν τῷ κέντρῳ πάντός εἰσιν αἱ δύο δυνάμεις ἠνωμένοι, πρέπει τὸ κέντρον νὰ μεταβληθῇ, τουτέστιν νὰ προέλθῃ ἀντίθεσις καὶ ἐν αὐτῇ λαμβάνει χώραν διάλυσις· διὰ τοῦτο βαρύτης εἶναι ἀδυναμία, κενότης κέντρου, θάνατος, χωρισμὸς ἀπὸ τῆς γεννώσης καὶ διατηρούσης ἀρχῆς· καθόλου δὲ βαρὺ λέγεται τὸ ἐσωτερικῶς χωριζόμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του καὶ διὰ τοῦτο μένον ἀσθενὲς καταστρέφεται.

Ἐν τῇ βαρύτητι ἡ κινουσα δύναμις ἐνεργεῖ, διοικεῖ, τὸ δὲ κινούμενον δὲν συνεργεῖ. Ἐν τῇ ἔλξει τοῦ μαγνητισμοῦ, τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, ὁ κινῶν ἐνοικεῖ ἐν τῷ κινουμένῳ ἐμψυχῶν αὐτό· ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς συνοικεῖ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς μορφῆς καὶ ἡ μορφή ἐν ἐκείνῃ. Τὴν δὲ σχέσιν ταύτην τῆς διοικήσεως, ἐνοικήσεως καὶ συνοικήσεως, ἦν ὁ Βάδερν πρῶτος εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν εἰσήγαγεν, ὀρίζει ἡ ἀντιοργανικὴ, ἡ ἀνόργανος καὶ ὀργανικὴ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. (5 tes Hest Speculat. dogm.).

Ὁ Βάδερν δεικνύει, ὅτι μετὰ τῆς ἐνοικήσεως ἐξισοῦται ἡ διοικήσις (πατρὸς), ἡ συνοικήσις εἶναι βοηθητικὴ τῆς ἐνοικήσεως.

Ὁ Βάδερν ἐπραγματεύθη καὶ περὶ μαγνητισμοῦ καὶ ἡλεκτρισμοῦ καὶ ὀργανισμοῦ.

Μαγνητισμὸς, λέγει, εἶναι μετάδοσις ἰδιότητος ἐνός ὄντος ἐτέρῳ, διὰ τῆς μεταδόσεως ταύτης λαμβάνει τὸ ἐν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τὸ ἕτερον, ὡς λ. χ. οἱ ἀθληταί, οἱ ἐρωμένοι, ἡ μαγεία, δεικνύουσιν. Τὸ αὐτὸ λαμβάνει χώραν καὶ περὶ τῶν ἀρχῶν· ὅταν

αὐταὶ τὰς ἰδιότητας αὐτῶν μεταδώσωσι τοῖς οὖσι λαμβάνουσιν αὐτὰ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ των· τοῦτο λαμβάνει χώραν καὶ ἐπὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, διότι τὰ ὄντα γίνονται ἢ θεῖα ἢ κακά· διὸ λέγει ὅτι μαγνητίζω σημαίνει μεταδίδω ἀμέσως τὸ βάμμα ἐμοῦ ἐτέρῳ.

Τὸ βάμμα κατὰ τὸν I. B. καὶ τὸν Βάδερν εἶναι τι ἀύλον, ῥέον, τὸ ὑποκείμενον τῆς βουλήσεως (ὡς πνεύματος)· τὸ βάμμα εἶναι ἡ οὐπω πραγματοποιηθεῖσα ψυχὴ· διὰ τοῦ βάμματος ἵσταται τὸ νεκρὸν καὶ τὸ ζῶν σῶμα ἐν συνεχείᾳ· διὰ τοῦτο οἱ νεκροὶ ἐμφανίζονται τοῖς ζῶσιν καὶ ἡ συνάφεια αὐτῶν γίνεται καταληπτὴ· σφαιραὶ ριπτόμεναι ὑπὸ τῶν ἀθλητῶν εἰς τὸ ὕψος καὶ πίπτουσαι εἰς τὰ μέλη των δὲν θραύουσιν αὐτὰ, διότι μεταδίδουσι τὸ ψυχικὸν ῥευστόν, τὸ βάμμα τοῖς σώμασι καὶ ποιοῦσιν ἐλαφρά· διότι τὰ βάρη γίνονται ὡς ἴδια μέλη αὐτῶν· ὁ αὐτὸς νόμος ἐπικρατεῖ ἐν τῇ ὅλῃ φύσει καὶ διὰ τοῦτο οὔτε βλαπτόμεθα οὔτε ἐπιβαρυνόμεθα, διότι τὸ βάμμα ἡμῶν συνδέεται μεθ' ἀπάσης τῆς φύσεως μαγνητικῶς.

Τὸ βάμμα εἶναι ἡ δύναμις τοῦ αἵματος, ἐν ᾗ ἡ ψυχὴ οἰκεῖ, δι' αὐτῆς συνέχονται τὰ κατώτερα μετὰ τῶν ἀνωτέρων, τὸ ὑλικὸν μετὰ τοῦ πνευματικοῦ. Ὅταν τὸ βάμμα ἀνωτέρου εἰς κατώτερον μεταβῇ, λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὴν καταστρεπτικὴν τάσιν, γίνεται ἐργαλεῖον τοῦ κακοῦ, μάλινεται εἰς φόνους· ὁ φονεύων ἀνησυχεῖ, ἐν αὐτῷ ἐγείρεται ἡ Νέμεσις καὶ βασανίζει εἰς τρόπον, ὥστε ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν δικαστὴν, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν βασάνων αὐτῆς. Ἐπειδὴ πάντες τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἔχομεν, συνεχόμεθα μετὰ τε τῶν νεκρῶν καὶ τῶν γεννηθησομένων, διότι ἀνευ ταύτης τῆς κοινωνίας εἰσιν ἀκατάληπτοι αἱ ἐννοιαὶ τῶν ἀρχαίων περὶ ἐνοχῆς, περὶ Θεοῦ νόμου, Νεμέσεως καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων.

Οἱ δυνάμενοι τὸ βάμμα νὰ μεταδώσωσιν ἐτέροις (τουτέστι μαγνητίζουσιν), κινουσιν αὐτοὺς ὡς μέλη των, διότι τὸ βάμμα αὐτῶν δεσμεύει τὸ βάμμα τῶν ἄλλων, καὶ οἱ ἕτεροι πίπτουσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν των, ὡς τὸ βάμμα τῶν ἀθλητῶν δεσμεύει τὸ τῶν σφαιρῶν βάρος καὶ διὰ τοῦτο αὐταὶ ὡς μέλη των ἐλαφραὶ γενόμεναι δὲν βλάπτουσιν αὐτοὺς. Τὸ βάμμα ποιεῖ τὴν δύναμιν

τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἂν κωλυθῆ, προέρχεται ἀδυναμία, παραλυ-
σία· ἄνευ βάρματος οὔτε θρέψις προέρχεται οὔτε ἐγκυμοσύνη.

Πρῶτον δὲ βαθμὸν τοῦ μαγνητισμοῦ θεωρεῖ ὁ Βάδερὸς τὸν δι'
ἀπλῆς ἀφῆς, ὁ δεύτερος ὑψοῦται μέχρι τοῦ ὑπνοβάτου, καὶ ὁ
τρίτος, ὅπου ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις ἀπτεται τῆς θείας, καλεῖται
ὁ θρησκευτικὸς, διότι καὶ ἡ προσευχὴ καὶ ὁ ἔρως εἶναι ἐπαφὴ
βουλήσεων· ὅπου βούλησις, ἐκεῖ καὶ γέννησις.

Ὁ Βάδερὸς παρετήρησε ὡς γεγονότα τοῦ μαγνητισμοῦ 1) τὴν
λύσιν τῶν δυνάμεων ἀπὸ τῶν ὀργάνων, 2) τὴν ἔνωσιν τῶν δυ-
νάμεων (αἰσθήσεων), τὴν παράγουσαν τὸ αἶσθημα, 3) τὴν ὑ-
ψωσιν τοῦ αἰσθήματος δι' ἐνώσεως τῶν αἰσθήσεων, καὶ 4) τὴν
σχέσιν τοῦ αἰσθήματος μετὰ τῆς γνώσεως· διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν
δυνάμεων προέρχονται καταστάσεις ἔκτακτοι, ὡς παρατηρεῖται
παρὰ τοῖς νυκτοβάταις, τοῖς ποιηταῖς καὶ τοῖς ἐξόχοις ἀνδρά-
σιν· ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δυνάμεων προέρχονται αἱ ὄπτασις αὐ-
σαι τοῦ πνεύματος παραστάσεις, ὡς αἱ ἀρχαὶ ἐν μαγνητικῇ κα-
ταστάσει ἐνοῦνται στιγμιαίως.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἠλεκτρισμὸς εἶναι ἀμοιβαῖος μαγνητισμὸς, λαμ-
βάνει καὶ ἐν αὐτῷ χώρῳ τὸ αὐτὸ· ἐξισοῦνται ὁμῶς διὰ τρίτου,
διότι ἄνευ τρίτου καταστρέφονται, ὅταν δηλαδὴ ὁ θετικὸς καὶ
ὁ ἀποθετικὸς ἠλεκτρισμὸς ἐφάπτωνται, εἰς ἄμεσον ἔλθωσιν ἐπα-
φὴν, προέρχεται ἐκρηξις· ἡ ἀντίδρασις προέρχεται ἐκ τοῦ τρίτου.

Ὁ Βάδερὸς καὶ ὁ Ῥίπτερος ποιήσαντες πολλὰς δοκιμὰς καὶ
πειράματα ἐξήγαγον, ὅτι τὰ μέταλλα μεταβάλλονται καὶ ἀνα-
λύονται εἰς ἀέρα καὶ ἀνθρακας· καὶ τὰ μὲν εἰς ἀέρα μεταβλη-
θέντα ἐπανέρχονται ὡς βροχὴ καὶ γονιμοποιοῦσι τὴν ἀτμοσφαι-
ραν καὶ πάλιν πίπτουσιν ὡς μέταλλα. Πάντα δὲ εἰς μέταλλα
ἀνάγονται, διότι καὶ ὁ ἄδάμας εἶναι μέταλλον (1).

(1) Εἰς ταύτην τὴν θεωρίαν τοῦ Βαδέρου ἀναφέρονται αἱ ἑξῆς πραγματεῖαι
über die Extase der magnetischen Schlafredner 1817. Fragm. aus der
Geschichte einer magn. Hellscherin 1818. üb. den Begriff der Extase
als Metastasis 1830. üb. eine bleibende und universelle Geisteshei-
nung 1833. alle Menschen sind anthropophagen 1834. Bemerkungen
bei der Lösung der Geschichten besessener unserer zeit 1835. üb. die

Τὸ πραγματοποιοῦν ἑαυτὸ ἐν τινι χώρῳ εἶναι συγχρόνως ἐν
ἑαυτῷ κεντρικόν. Ἐπειδὴ πᾶν ἂν ἀνωτέρου χώρου ἐποπτεύει
καὶ ἐνεργεῖ ἐν τῷ κατωτέρῳ κεντρικῶς, ἀναφέεται τὸ ζήτημα
ὑπὸ ποίους ὁρῶς δύναται ὁ ἀνθρώπος νὰ μετὰσχη τοῦ κέντρου;
Τοῦτο γίνεται διὰ συνεχείας μεθ' ἑνὸς ἀτόμου ἐν τῷ ἀνωτέρῳ
χώρῳ ὑπάρχοντος.

Ὁ ἀνθρώπος ὑποτάχθεις τῷ κατωτέρῳ παρεμορφώθη καὶ μετ'
αὐτοῦ καὶ ἡ φύσις.

Τὸ τέλειον πνεῦμα δὲν εἶναι τὸ ἄνευ φύσεως, ἀλλὰ τὸ ἔχον
σῶμα πνευματικόν· τὸ πνεῦμα ἄνευ σώματος εἶναι φάντασμα
καὶ καταβαίνει, ἵνα ἐνσωματωθῆ· ἡ κτίσις ὀρέγεται τῆς ἰδέας,
ἵν' ἀναγεννηθῆ.

Ἐπειδὴ ἡ ψυχικὴ τροφή καὶ μετουσίωσις πάσης ἀνθρωπίνης
καρδίας μόνον ἐκ τῆς κεντρικῆς καρδίας (τοῦ Θεανθρώπου) προέρ-
χεται, οἱ δὲ ἀνθρώποι ζῶσιν ὡς μέλη ἐνὸς σώματος καὶ ψυχικῶς
κοινωνοῦσιν, ἰσχυρίζεται εἰς τοῦτο τὸ νόημα ὁ Βάδερὸς, ὅτι οἱ
ἀνθρώποι τρώγουσιν ἐξ ἀλλήλων ἥτοι εἰσὶν ἀνθρωποφάγοι.

Τὸ ὀργανικὸν καὶ τὸ κεντρικὸν ὁ Βάδερὸς ἐκλαμβάνει τὰ αὐ-
τὰ, ὡς τὸ μηχανικὸν καὶ τὸ περιφερές· δηλαδὴ ἐν παντὶ ὀργα-
νισμῷ ὑπάρχει κεντρικὴ τῶν μελῶν κοινωνία· τὸ αἶν εἶναι κεν-
τρικὸς χρόνος, ἀιδιότης, τὸ ὁμοῦ κεντρικὸς τόπος· ἡ ἔλξις εἶναι
ἐνωτικὴ, κεντρικὴ, τὸ ἀνώτερον εἶναι κέντρον τοῦ κατωτέρου.

Ἐν τῷ ὀργανισμῷ τὸ ἐν μέλος συντηρεῖ τὸ ἕτερον, ἐν τῷ μη-
χανισμῷ τὸ ἐν μέλος ἀφαίρει ἀπὸ τοῦ ἕτερου τὴν τροφήν καὶ
τὴν αὐξήσιν.

Τὸ κλειόμενον ἐν ἑαυτῷ ἢ τὸ ἀνθιστάμενον δεσμεύεται ἀνορ-
γάνως· τὸ δὲ ὀργανικὸν εἶναι κοινωνικόν.

Ὁ Σχελλίγγιος συγγέει τὴν ἀδιαφορίαν μετὰ τῆς ἐνότητος
καὶ τὴν διαφορὰν μετὰ τῆς ἔριδος· ὁ ὀργανισμὸς ὁμῶς κατὰ I.
Βόημον καὶ Βάδερὸν δὲν προέρχεται ἐκ διαφορᾶς, ἀλλ' ἐκ διαφο-
ρᾶς ἀναιρεθείσης.

Incompotenz unserer dormaligen Phil. zur Erklarung der Erschei-
nungen aus dem Nachtgebiet der Natur 1837. über den Begriff einer
vis sanguinis ultra mortem 1838.

Ὁ Ἐγγελος ἐπίσης ὠρμήθη ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἀποθετικοῦ, ὁ δὲ I. Βόημος ἀπὸ τῆς ἐνότητος εἰς τὴν διαφορὰν καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν ἔμμεσον ἐνότητα.

Ἐν δὲ τῷ ὀργανισμῷ ἕκαστον μέλος εἶναι ἐλεύθερον πρὸς τὸ ἕτερον καὶ τὸ κέντρον. Ἐὰν ἕκαστον μέλος δὲν ὑπηρετῇ τῷ ἑτέρῳ καὶ τῷ κέντρῳ, δὲν εἶναι ἐλεύθερον καὶ μόνιμον· οὕτω καὶ πᾶν δημιουργημᾶ μὴ ὑπηρετοῦν τῷ θεῷ, ἀλλὰ χωριζόμενον ἀπ' αὐτοῦ οὔτε ἐλεύθερον εἶναι οὔτε μόνιμον οὔτε ἀγαθόν, ἀλλὰ κακόν. Ἴνα ἀνυψωθῇ τὸ κατώτερον, πρέπει τὸ ἀνώτερον νὰ ἀφομοιωθῇ τῷ κατωτέρῳ, ἵνα ὑψώσῃ αὐτό· δὲν ἀναιρεῖται ὅμως ἡ ἀτομικότης, ἡ αὐτότης, ἀλλ' ἡ φιλαυτία· ἡ φυσικὴ αὐτότης δὲν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὴν τελειότητα αὐτῆς καὶ τηρήσῃ ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ δι' ὑποταγῆς αὐτῆς ὑπὸ ἀνώτερον καὶ διὰ τῆς βοηθείας αὐτοῦ.

Ἡ αὐτότης γίνεται προσωπικότης δι' ἐνοικίσεως τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἡ δὲ ἔννοια τῆς δυάδος εἶναι ἡ αὐτὴ τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀτελοῦς αὐτότητος, ἡ δὲ τῆς τριάδος τῇ τῆς τελείας.

Ἐπειδὴ ἡ ὀρθὴ καὶ ἡμαρτημένη αὐτότης συγχέονται, ἀποδίδονται τῷ λογικῷ ὄντι ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία ἢ ἡ προσωπικότης αὐτοῦ συγχωνεύεται ἐν τῇ καθόλου· ἡ δὲ ἡμαρτημένη αὐτότης εἶναι καταστρεπτικὴ, δηλητηριώδης.

Ὁ ἀνθρώπος τὴν ἰδίαν αὐτότητα αὐτοῦ ἀποβάλλων, ἀναιρῶν, λαμβάνει τὴν ἀληθῆ, τουτέστι γίνεται εἰκὼν Θεοῦ, θεοειδής.

Ἡ ἰδέα ὡς μὴ αὐτότης καὶ ἡ φύσις ὡς αὐτότης ἅμα τῇ ἀναιρέσει τοῦ ἀμέσου αὐτῶν ἐνοῦνται καὶ ἐκ τῆς ἐνότητος ἢ ἀληθῆς, ἢ ἔμμεσος, αὐτότης, τουτέστιν ἡ προσωπικότης προέρχεται, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύει ὁ I. Βόημος ἐν τοῖς 177 ζητήμασιν· ὁ Βάδερὸς τὴν μὲν μὴ αὐτότητα ὠνόμασε ρευστότητα καὶ τὴν αὐτότητα στερεότητα· ἐν τῇ πρώτῃ βαθμίδι εἶναι ὁ ἀνθρώπος ἰδέα ἀπλή, ρευστότης, ἐν τῇ δευτέρᾳ φύσις ἀπλή, στερεότης καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ἀληθῆς ἐνότης· ὡς ὁ Θεὸς κατὰ I. Βόημον καὶ Βάδερὸν εἶναι ρευστὸς καὶ στερεὸς (ἀτομικὸς) εἶναι ὡς ἔμμεσος αὐτότης ἀληθῆς πρόσωπον, οὕτω καὶ ὁ ἀνθρώπος, ὅς λέγεται ἐν

τῇ τρίτῃ βαθμίδι εἰκὼν Θεοῦ, μικρόθεος· πᾶσα αὐτότης διὰ τῆς φύσεως, πᾶσα μὴ αὐτότης διὰ τῆς ἰδέας, δι' ἐνώσεως ἀμφοτέρων ἢ προσωπικῆ αὐτότης προέρχεται.

Τὴν δὲ αὐτότητα λέγει ὁ Βάδερὸς μετὰ I. Βόημου ἄρρεν, τὴν δὲ μὴ αὐτότητα θῆλυ· ἀμφοτέρω δι' ἀναιρέσεως τοῦ ἀμέσου αὐτῶν καθίστανται ἔμμεσα, ἀληθῆ· καὶ τὸ μὲν ἀληθῆς ἄρρεν εἶναι τὸ μεγαλόφρον, τὸ δὲ ἀληθῆς θῆλυ τὸ μετρίοφρον.

Ὁ Ἐγγελος ἀναιρέσας τὴν ἀμέσον αὐτότητα τὴν μὲν πολιτείαν ἀπεθέωσε τὸν δὲ ἀνθρώπον ὑπεδούλωσεν· διὸ ἡ αὐτότης καὶ μὴ αὐτότης (φύσις καὶ ἰδέα) ἐνοῦμεναι παράγουσι τὸν πνευματικὸν ἀνθρώπον· καὶ τοῦτο κυρίως εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς καὶ ὀρησκείας, τουτέστιν ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς θεϊαν προσωπικότητα.

Ἰὸ ἴδιον καὶ τὸ καθόλου, ἡ αὐτότης καὶ μὴ αὐτότης, εἰσὶν πανταχοῦ ἠνωμένα· τὸ ἴδιον μὴ δίδον καὶ μὴ λαμβάνον φονεύει ἑαυτὸ, ὡς ἡ ἐκπνοὴ καὶ ἀναπνοὴ πνίγεται· διότι μὴ δίδον τῷ ἀνωτέρῳ τὴν αὐτότητα αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὴν ἐν αὐτῷ τηροῦν ἔλκεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου, τῆς αὐτότητος, πιέζεται καὶ θνήσκει.

Ὁ Βάδερὸς καὶ ἐν τῇ φυσικῇ γεννήσει ἀναγνωρίζει τι ἀνώτερον, τουτέστι τὸν ἔρωτα ὡς τὸ ὄν τὸ ἀναγεννῶν, διότι τὸ ἀνώτερον ἀναγεννῶν βούλεται νὰ ἀναγεννηθῇ ἐν τῷ κατωτέρῳ καὶ ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα ἀναγεννηθῇ τὸ κατώτερον πάλιν ἐν αὐτῷ· ἡ ἐνοικίσις τοῦ παράγοντος ἐν τῷ παραγομένῳ ποιεῖ κατὰ Βάδερὸν τὸ παραγόμενον τέλειον, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ παράγων ἀποκαλύπτεται, τουτέστι γεννᾶται.

Ἐὰν κατὰ Βάδερὸν τὸ παραγόμενον ὑπὸ τοῦ παράγοντος δι-οικούμενον, δὲν εἶναι τέλειον, συνοικούμενον δὲ τελειότερον, καὶ ἐνοικούμενον τέλειον, φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ δημιουργία ἤρξατο ἀπὸ τοῦ κατωτάτου καὶ προέβη ἐπὶ τὸ τέλειον, ὃ ἦν ὁ ἀνθρώπος.

III. Περὶ ἀνθρώπου.

Ἡ νεωτέρα φιλοσοφία ὑποθέτει τὸν ἔγχρονον ἀνθρώπον τέλειον καὶ καθὸ ἔγχρονον μόνον ἐν τῇ διαφορᾷ ὑφιστάμενον· ὁ ἀνθρώπος ὅμως κατὰ Βάδερὸν εἶναι οὐ μόνον ἔγχρονος, ἀλλὰ καὶ

αίδιος, δηλαδή πρὸ τοῦ χρόνου, ἀγέννητος, καὶ μετ' αὐτόν, δηλαδή ἀφθαρτος.

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ Βάδερν πρῶτον ἐδημιουργήθη φυσικῶς καὶ ἔπειτα διὰ τοῦ υἱοῦ κατέστη πνευματικός· διὰ τῆς διαφορᾶς ταύτης τὸ κακὸν ἀποδεικνύει ὁ Βάδερν οὐχὶ προωρισμένον.

Ἡ γένεσις τοῦ ἀνθρώπου ὑποθέτει ἰδέαν, βούλησιν καὶ πράξιν, ἀνευ τούτων μιᾶς δὲν δύναται νὰ δημιουργηθῆ. Τὸ ἔμβρυον λ. χ. ἀναπτύσσεται φυτικῶς, ζωϊκῶς καὶ πνευματικῶς· ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἐν ταῖς τρισὶν ἀρχαῖς, ἐν τῇ θεῖα, ἐν ἣ πρέπει νὰ ἦναι ἐργαλεῖον, ἐν τῇ ἰδέᾳ ὄργανον καὶ ἐν τῇ ἀλόγῳ φύσει ὁ μόνος ἐνεργός· καὶ αἱ τρεῖς ἀρχαὶ εἰσὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀχώρισται.

Ὁ Βάδερν (1) ταυτίζει τὴν ἐννοίαν τῆς θεῖας εἰκότος μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς μεθέξεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· ἡ ταυτότης αὕτη χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπον ὡς τελευταῖον δημιούργημα· διότι ἀνευ τῆς εἰσόδου τοῦ θεοῦ εἰς αὐτὸ δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ταιαύτη ἐνώσις τῶν δημιουργημάτων μετὰ τοῦ δημιουργοῦ· ὡς τέλος δὲ τῆς δημιουργίας εἶναι μικρόθεος, διότι εἶναι ὄν οὐράνιον καὶ θεῖον.

Ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ ὑψώσῃ πάντας τοὺς χώρους καὶ ἐνώσῃ μετὰ τοῦ θεοῦ, εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν διαβόλων ἀνώτερος· διότι, ὡς ὁ θεὸς πάντας τοὺς χώρους διοικεῖ, ἐνοικεῖ καὶ συνοικεῖ, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐπειδὴ εἶναι θεῖα εἰκὼν, μικρόθεος, εἶναι ὄν ἀφθαρτον καὶ ὁ μεσίτης τῆς τελειοποιήσεως τῶν ὄντων, τὸ ὄργανον καὶ ὁ τοποτηρητὴς αὐτοῦ. Καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου μορφοῦται κατὰ τὴν σχέσιν τῶν ἀρχῶν πρὸς ἀλλήλας. Ἐὰν δὲ ὑψώσῃ ἐτέραν ἀρχὴν ὡς ἐπικρατοῦσαν ἐν αὐτῷ, αὕτη σχηματίζει τὴν μορφήν αὐτοῦ καὶ παραμορφοῖ αὐτόν· διὰ δὲ τῆς τοῦ θεοῦ ἐνοικήσεως ἐν αὐτῷ τελειοποιεῖται καὶ ἡ τοῦ θεοῦ ἐν τῷ παντὶ ἐνοίκησις.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο παγκόσμιον ὄν, τὸ πρόσταγμα τοῦ νόμου δὲν θὰ εἶχε σημασίαν· τὸ θεῖον ἀποκαλύπτεται ὡς ἀτομικόν· διότι πᾶσα ἀποκάλυψις εἶναι ἀτομικοποιήσεως ἀποκάλυψις·

(1) über den Paulinischen Begriff des Verschensens des Menschen im Namen Jesu vor der Welterschöpfung, drei Sonderschreiben 1837.

καὶ ἂν ἀποκαλύπτεται τὸ θεῖον ὡς ἀτομικὸν ὄν, ὡς ἄνθρωπος, ὡς δημιούργημα, δὲν παύει τοῦ νὰ ἦναι παγκόσμιον.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἰσέρχεται εἰς γένησιν, εἰς ἣν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γεννᾷ, γίνεται μέτοχος τῆς υἰότητος· ἡ φύσις ὑποτάσσεται τῇ ἰδέᾳ καὶ ἐκ τῆς ἐνότητος ἀμφοτέρων προέρχεται ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ἡ προσωπικότης.

Ὁ Παῦλος τὸν ἄνθρωπον χαρακτηρίζει ὡς τέλος τῆς δημιουργίας, καὶ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη φυσικῶς, ἀμέσως, καὶ ἔπειτα πνευματικῶς, ἐμμέσως, διὰ τοῦ υἱοῦ· Ὁ ἄνθρωπος ὡς τέλος τῆς δημιουργίας ἦτο ἐλεύθερος ὕλης, ἦτο ἀνδρόγυνος, ἔπειτα δὲ ἀπολέσας τὴν οὐράνιον βοηθὸν ἐχωρίσθη καὶ διὰ τοῦτο ἐτήρησε τὴν ἐξωτερικὴν βοηθὸν, τὴν Εὐάν.

Ὁ Χριστὸς ἀναιρῶν τὸ ζῶδες τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἀντικαθιστᾷ αὐτοὺς αὐτοὺς.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς μεταστάσεως τῶν ἀρχῶν ἔγειναν τὰ ὄντα ἐξ αἰδίων φθαρτὰ, δὲν εἶναι ἄλλα τὰ φθαρτὰ καὶ ἄλλα τὰ αἰδία, ἀλλὰ τὰ αἰδία γίνονται διὰ μεταστάσεως φθαρτὰ.

Ὁ Σχελλίγγιος τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὑποθέτει ἄλογον, τὴν δὲ πτώσιν ἀναγκαίαν καὶ ὄρον τῆς γνώσεως καὶ εὐδαιμονίας· οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐγελον θεωροῦσι τὸν ἄνθρωπον ὄν ἔγχρονον μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ αἰδίων. Ὁ δὲ Βάδερν τὸν ἄνθρωπον ὡς τέλος θεωρεῖ τέλειον, τὴν τελειότητά του ὅμως ἔπρεπεν ὁ ἄνθρωπος νὰ στερεώσῃ δι' ἰδίας πράξεως· μεταστὰς ὅμως ἔπεσεν εἰς τὸν ὕλικὸν κόσμον (1).

Ἐν τῇ πρώτῃ καταστάσει, τῇ ἀθάνα, τὸ ἄνω, τὸ κάτω καὶ τὸ μέσον ἦσαν ἐν ὀρθῇ σχέσει· ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη δὲν ἦτο μόνιμος, ἀλλ' ἔπρεπεν ὁ ἄνθρωπος δι' ἰδίας συνεργίας νὰ κρατῆ τὸ κάτω δυνάμει (revision der Philosoph. der Heg. Schule).

Οἱ περὶ τὸν Ἐγελον παράγοντες ἀμέσως ἐκ τοῦ θεοῦ τὸν ἄνθρωπον καταστρέφουσιν αὐτὸν αὐτοὺς ἐν τῷ θεῷ.

Κατὰ δὲ Βάδερν τὸν ἄνθρωπον (ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν) ἀποτελοῦσιν αἱ τρεῖς ἀρχαί· ἡ ψυχὴ ὡς πυρῶδες πνεῦμα ἔχουσα

(1) über das zweite kapitel der Genesis 1829, 5 tes Heft der Specul. dogm.

ἐν ἑαυτῇ τὸν σκοτεινὸν κόσμον πίπτει εἰς αὐτὸν (βυθὸν). στερουμένη τοῦ ἐσωτερικοῦ, οὐρανίου ἀνθρώπου· διὰ τοῦτο καὶ ἕκαστον ὃν ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸν βυθὸν αὐτοῦ. Τὸ οὐράνιον δημιουργημα βούλεται μετὰ Θεοῦ, εἶναι ὄργανον αὐτοῦ, τὸ ἔγχρονον ἄνευ αὐτοῦ καὶ τὸ καταχθόνιον ἄνευ αὐτοῦ καὶ κατ'αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἄθεος κυρίως δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' ἄθεος εἶναι ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχων ἐν αὐτῷ τὰς τρεῖς ἀρχὰς εἶναι ὃν τέλειον· οὗτος εἶχε τὸν λόγον δυνάμει καὶ ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἐνεργεία· τὸν λόγον ὅμως ἀπολέσας ἀπώλεσε καὶ τὴν γλῶσσαν.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ψυχὴ, σῶμα καὶ πνεῦμα. Ἡ ψυχὴ κατὰ Βάδερν σχηματίζεται κατ'ἐκείνο, ἐν ᾧ ἀπεικονίζεται, π. χ. ἐὰν ἡ ψυχὴ ἀφοσιῶται εἰς γήϊνα, σχηματίζεται ἡ εἰκὼν (βουλευτικὸν πνεῦμα) κατ' αὐτὰ, εἰς ἀεῖσῃλθεν ἡ βούλησις.

Τὴν μορφήν, τὸ ἐξωτερικὸν, σχηματίζει τὸ περιεχόμενον, τὸ ἐσωτερικόν.

Τινὲς διέκριναν οὐκ ὀρθῶς ἐν πνεῦμα καὶ ἐν σῶμα, διότι καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ φύσις εἶναι πνεῦμα· ἡ φύσις κατὰ Βάδερν εἶναι δυάς, ἐσωτερικὴ (πνεῦμα) καὶ ἐξωτερικὴ (σῶμα)· ἐὰν ἡ ἐσωτερικὴ φύσις ἐγερθῇ, ἀνάπτυξις δὲν προέρχεται, διότι ἐλλείπει ἡ μορφωτικὴ ἀρχὴ, ἡ ἐκτὸς φύσις καὶ τὸ φῶς εἶναι ἐντὸς, ἡ πρώτη σχέσις ταρασσεται, καὶ ἐὰν ἡ ἐκτὸς φύσις, τὸ ἀέριον πνεῦμα, ἐπικρατήσῃ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, ὁ ἄνθρωπος ἴσταται μετὰξὺ αὐτῶν· διὸ ἡ ψυχὴ, εἰ καὶ εἶναι μία, παρίσταται τριπλῆ, φωτεινὴ, πυρώδης καὶ ἀερῶδης, ὁμοίως καὶ τὸ σῶμα, ὃ ἐν ὃν παρίσταται τριπλοῦν· διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθὸν πνεῦμα, ψυχὴ καὶ σῶμα νὰ παριστῶνται κεχωρισμένα, διότι ἐν ἑκάστῳ τούτων εἰσὶν ἕτερα, μόνον ὅτι ἕκαστον ἰδίως ἀποκαλύπτεται· ὥστε ὑπάρχει μία ψυχὴ καὶ ἐν σῶμα μετὰ τριῶν ιδιοτήτων· πνεῦμα καὶ σῶμα εἰσὶν ἀχώριστα· ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ φύσις, τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ εἰκὼν, ἣτις εἰσαγομένη εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἐξαγομένη αὐτῆς μένει οὐσία, εἰκὼν· (üb. Morgen und Abendland. Katholicismus σ. 114.)

Τὸ πνεῦμα ἐνεργεῖ μόνον, εἶναι ἀρχὴ, ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ μετ' ἄλλου, εἶναι ὄργανον καὶ τὸ σῶμα εἶναι ἐργαλεῖον.

Ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ μέσον τοῦ σώματος, ὡς τὸ πνεῦμα τὸ μέσον τῆς ψυχῆς· καὶ ὁ Θεὸς τὸ μέσον τοῦ πνεύματος· ὥστε τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ πνεύματος καὶ τὸ σῶμα ἐκ τῆς ψυχῆς.

Ἡ ψυχὴ δὲν ἐλευθεροῦται κατὰ Βάδερν ἄνευ σώματος, καὶ τὸ πνεῦμα ἄνευ σώματος δὲν εἶναι τέλειον, διότι μόνον τὰ φαντάσματά εἰσὶν ἀσώματα. (üb. eine bleibende und universelle Geisterscheinung 1833).

Ὁ I. Βόημος λέγει, ὅτι ἡ βούλησις εἶναι πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ζωὴ τοῦ πνεύματος· τὸ πνεῦμα ἄνευ αὐτῆς θὰ ἦτο ἄνευ ζωῆς, ἐνεργείας, εἶδος ἀπλοῦν· τὸ δὲ σῶμα εἶναι ὁμοίωμα τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Βάδερν ἀναγνωρίζων τριπλῆν σχέσιν τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ ἐπιγῆς κοινωνίᾳ, ἐν τῷ τόπῳ τῶν πνευμάτων καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει, παραδέχεται καὶ ἐν ἑκάστῳ τούτων τῶν τριῶν χώρων σῶμα διάφορον, τουτέστιν μεταμόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀντίστοιχον ταῖς ἀρχαῖς· διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι πρέπει νὰ γίνηται λόγος περὶ ἀθανασίας τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, δηλαδή καὶ ψυχῆς καὶ σώματος.

Ἡ σύγχυσις τῆς ὕλης μετὰ τῆς φύσεως ἀποδεικνύει ὅτι τὴν ἔννοιαν τῆς ὕλης ὑπέλαβον ἀφηρημένως. Ἐπειδὴ κατὰ Βάδερν ἐστὶ καὶ ἀφθαρτὸς ὕλη, τουτέστιν ἡ φύσις, δὲν εἶναι τὸ πνεῦμα ἄνευ φύσεως, εἰ καὶ αὐτῆς ἐλεύθερον· καὶ ἐν μαγνητικῇ καταστάσει δοξάζει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος μεθίσταται ἀπὸ τοῦ ὕλικου εἰς τὸ φυσικόν (τὸ αἰθῆρον ὕλικόν)· διότι τὴν φύσιν ὑποθέτει ἄστρον, πνεῦμα τῆς ὕλης. Καὶ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, ὡς λέγει, εἰσὶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ· ἡ ζωὴ οὐσα πνεῦμα ἔχει χαρακτηῖρα ὑπερφυσικόν· ἡ φύσις ἔχει ιδιότητος, τὸ δὲ πνεῦμα εἶναι ἄνευ ιδιοτήτων, διότι εἶναι ἀληθῆς εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ὡς τις ἰδέα, ἐν ᾗ ὁ Θεὸς ἐνοικεῖ καὶ ἐνεργεῖ. Τὸ φυσικὸν πνεῦμα ἐνοικεῖ τῷ ζῳῳ, συνοικεῖ τῷ φυτῷ καὶ διοικεῖ τὸ ὄρυκτόν.

Ἡ ἔγχρονος ζωὴ εἶναι ἀγὼν τοῦ ὀργανικοῦ καὶ τοῦ μὴ ὀργανικοῦ· ὁ ὀργανισμὸς τηρεῖται μόνον ἐν τῇ ὑποταγῇ τῶν δυνάμεων. (Specul. dogm.).

Ὁ θάνατος εἶναι, ὡς ὁ I. Βόημος ἀπέδειξεν, ἡ ρίζα τῆς ζωῆς, τοῦ ὀργανισμοῦ· ὡς ρίζα δὲ τηρεῖται δυνάμει, ὑπηρετικῇ καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθῇ, οἷα ἐν ὀρθῇ σχέσει ἐστίν· ἐὰν ὁ θάνατος ἦτο ἐκτὸς τῆς ζωῆς, ἔπρεπε νὰ ἦναι δημιουργημα· ἡ ζωὴ προέρχεται δι' ἐνώσεως τῶν ἀρχῶν· ἐνώσεις ὅμως ἀνευ χωρισμοῦ, τουτέστι ζωὴ ἀνευ θανάτου, δὲν εἶναι δυνατὴ· διὰ τοῦτο ὁ θάνατος εἶναι ὁ ἄρος τῆς ζωῆς· διὰ τοῦτο ὁ Βάδερους (ἐν τῷ ἀνατολικῷ καὶ δυτικῷ καθολικισμῷ) λέγει, ὅτι ζῶμεν, διότι θνήσκομεν. Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ἐν τῇ αἰδίῳ ζωῇ, δὲν ἔμεινεν ὅμως ἐν αὐτῇ, καὶ διὰ τοῦτο μετέστη εἰς τὴν ἔγχρονον ζωὴν καὶ τὸν θάνατον· καίτοι δὲ μετέστη ὁ ἄνθρωπος, ἡ συνέχεια ὅμως τῆς ὑπερφυσικῆς καὶ φυσικῆς ζωῆς ἐτηρήθη, καὶ αὕτη καθιστᾷ καταληπτὸν καὶ τὸν σύνδεσμον τῆς ἐγχρόνου ζωῆς καὶ τοῦ ἐγχρόνου σώματος μετὰ τῆς αἰδίου ζωῆς καὶ τοῦ αἰδίου σώματος.

Ἡ μετάβασις ὅμως ἐκ τῆς ζωῆς εἰς τὸν θάνατον καὶ ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν γίνεται ἀνευ γνώσεως, διότι πᾶσα νέα μορφή προέρχεται δι' ἀναιρέσεως τοῦ θεμελίου, διὰ τῆς ἀποθεμελιώσεως, τῆς ἀβύσσου, καὶ διότι ἐν τῇ ἀναπτύξει τὸ αἰσθημα προηγείται τῆς γνώσεως.

Ὁ Βάδερους (über Begriff der Zeit 1818) ἀναγνωρίζει τρεῖς χρόνους, τὸν αἰδίον, τὸν ὑπεράνω τούτου τοῦ χρόνου, τὸν ἔγχρονον καὶ τὸν κατώτερον, τὸν ὑπὸ τὸν ἔγχρονον, τὸν καταχθόνιον· ἐν τῷ παρόντι ἐστὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Τὸ ἀληθές ὅν οὔτε παρελθὸν ἔχει οὔτε τέλος· τὸ παρὸν εἶναι τὸ μέσον τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν ἀνώτερον. Τὸ ἔγχρονον εἶναι στάσις τοῦ αἰδίου, ὡς τὸ ἔγχρονον τοῦ πανταχοῦ· μόνον ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ τούτῳ τῷ τόπῳ ὑπάρχει χωρισμός, ὅς ἐν τῷ αἰεὶ καὶ τῷ πανταχοῦ ἀναιρεῖται· τὸ ἔγχρονον εἶναι ἀνελεύθερον, τὸ ἔγχρονον ἀλλόγον· τῷ χρόνῳ ἐλλείπει τὸ παρὸν· διὸ αὐτῷ ὑπάρχει μόνον τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Ταῦτα ὅμως ὁ Βάδερους ἐκλαμβάνει σχετικῶς καὶ συνυπάρχοντα· ὁ ἰστάμενος χρόνος δὲν εἶναι ἀληθῆς αἰωνιότης, ἀλλ' ὁ βέων· ὡστε ὁ ἀληθῆς χρόνος εἶναι βέων ἅμα καὶ μένων.

Ὁ χρόνος προῆλθε διὰ χωρισμοῦ τῶν δυνάμεων· ἀνευ χω-

ρισμοῦ αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο ὡς ἦτο πρὸ τῆς πτώσεως.

Ὁ χρόνος δὲν εἶναι ἀπὸ τῆς αἰδιότητος κεχωρισμένος. Τὴν αἰδιότητα ὁ I. Βόημος ὑπέλαβε κεντρικὴν, διότι τὸ παρὸν περιλαμβάνει τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, εἶναι τὸ μέσον, τὸ θεμέλιον, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ παρελθὸν ὡς στερεὸν καὶ τὸ μέλλον ὡς ρευστόν· ὁ αἰδιος χρόνος, ἐξ οὗ οὗτος ὁ χρόνος, εἶναι τὸ παρὸν. Ἐὰν χρόνος καὶ τόπος ἐκληφθῶσιν ἀφρημένως, καθίσταται ἡ σχέση αὐτῶν ἀκατάληπτος.

Ἡ ἐννοια τοῦ χρόνου, τοῦ αἰδίου, τοῦ ὑπὲρ τὸν χρόνον, καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν χρόνον συνέχεται κατὰ Βάδερους μετὰ τοῦ ἀδιαλύτου, τοῦ διαλυτοῦ καὶ διαλυθέντος. Τὸ διαλυτὸν (ἔγχρονον) μετὰ τοῦ αἰδίου, τοῦ ἀδιαλύτου, ἐνούμενον δύναται νὰ κατασταθῇ ἀδιάλυτον, αἰδίον, τὸ δὲ διαλυτὸν ἐνούμενον μετὰ τοῦ διαλυθέντος δύναται νὰ γείνη διαλυθέν. Ἐὰν τὸ ἀδιάλυτον μεταβῇ εἰς τὸ διαλυτὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ διαλυθέν, δύναται καὶ τὸ διαλυθέν νὰ μεταβῇ εἰς τὸ διαλυτὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ ἀδιάλυτον· ὡστε τὸ διαλυτὸν, τὸ ἔγχρονον, διὰ τοῦ ἀδιαλύτου (αἰδίου) δύναται νὰ γείνη ἀδιάλυτον, αἰδίον καὶ τὸ ὑπὸ τὸν χρόνον διὰ τοῦ ἐγχρόνου ἔγχρονον· ὡστε καὶ ἐκ τοῦ ἄνω πρὸς τὸ κάτω καὶ ἐκ τοῦ κάτω πρὸς τὸ ἄνω μεταβαίνει ἐμμέσως καὶ οὐχὶ ἀμέσως, διότι τὸ ἔγχρονον ἀνευ τοῦ αἰδίου ἀπόλλυται ἐς αἰεὶ καὶ τὸ ὑπὸ τὸν χρόνον ἀνευ τοῦ ἐγχρόνου ἔσται ἐν βασάνοις. Ἄμα ὅμως τὸ αἰδίον ἐμφανισθῇ, τὸ ἔγχρονον καταστρέφεται, καὶ ἅμα τὸ ἔγχρονον παρασταθῇ, τὸ ὑπὸ τὸν χρόνον ἀναιρεῖται· ὡστε τὸ ὑπὸ τὸν χρόνον, τὸ καταχθόνιον, δὲν εἶναι αἰδίον, ἀλλ' ἐξηρητημένον ἐκ τοῦ ἐγχρόνου· διὸ τὸ ἔγχρονον εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς καταστροφὴν τοῦ καταχθόνιου, ὡς τὸ αἰδίον πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἐγχρόνου. Ἐφ' ὅσον τὸ ἔγχρονον μένει, τὸ καταχθόνιον δὲν καταστρέφεται, ἀλλ' ὅταν καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ ἐγχρόνου καὶ τὸ ἔγχρονον τὴν τοῦ αἰδίου, Ἐὰν ὅμως τὸ ἔγχρονον μετὰ τοῦ καταχθόνιου μιχθῇ, μεταβαίνει τὸ ἔγχρονον εἰς τὴν διάλυσιν, τὸν θάνατον.

Ἐντεῦθεν κατὰ Βάδερους γίνεται ἡ ἱστορία τοῦ Χριστοῦ καταληπτῆ, ἡ γέννησις, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις, συνάμα δὲ

καὶ ἡ πρόοδος τοῦ διαλυθέντος εἰς τὸ διαλυτὸν καὶ τὸ ἀδιάλυτον, καὶ ὅτι τὸ διαλυθὲν καὶ διαλυτὸν δὲν ἀπώλονται· διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθὸν τὸ νὰ ἐκλαμβάνωνται τὸ αἰδίου, τὸ ἔγχρονον καὶ τὸ ὑπὸ τὸν χρόνον ἀφρημένως καὶ διάφορα, ἀλλὰ πρέπει νὰ νοηθῶσιν ὁμοῦ, συγκεκριμένως· ἡ ἀδιάλυτος ζωὴ, ἡ διαλυτὴ καὶ ἡ διαλυθεῖσα εἰσὶν ἐν σχέσει διαφόρῳ, δὲν περιέχουσιν ὁμῶς συστατικὰ διάφορα, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ, τὰς αὐτὰς ἀρχάς, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ταῦτα ἐν τῇ ἀδιαλύτῳ ζωῇ εἰσὶν ἐν ἀρμονίᾳ, ἐν τῇ ἔγχρονῳ κεχωρισμένα καὶ ἐν τῇ διαλυθείσῃ διαλελυμένα.

Οἱ περὶ τὸν Λεϊβνίτιον νομίζουσιν οὐκ ὀρθῶς, ὅτι ἡ αἰδίου ζωὴ εἶναι μονάς, ἐνότης κενὴ καὶ οὐχὶ ὀργανικὴ, διότι ἡ αἰδίου ζωὴ περιέχει πολλὰ ἐν ἑαυτῇ, δὲν εἶναι ὁμῶς ἐνότης κενὴ, ἀλλ' ἐν ἀρμονίᾳ· ἡ αἰδιότης εἶναι ὁλότης, τὸ ἔγχρονον χωρισμός, διαφορά, τοῦ ἐνός καὶ τῶν πολλῶν, κεφαλῆς καὶ μελῶν, ἡ δὲ ὑπὸ τὸν χρόνον ζωὴ εἶναι διάλυσις τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν μελῶν. Ἐάν αἱ τρεῖς αὗται ζωαὶ ἐν τῇ συνεχείᾳ ὑφίσταντο, ἐν τῷ χωρισμῷ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ συγχρόνῳ, ἀναγέννησις θὰ ἦτο ἀδύνατος· διότι τὸ ἔγχρονον καὶ τὸ ὑπὸ τὸν χρόνον εἶναι τοῦ αἰδίου κεχωρισμένα, καὶ οὐδέποτε ἠδύνατο ἔσωθεν ἐγερθὲν νὰ ἀναγεννηθῇ εἰς τὸ αἰδίον καὶ ἄνευ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ νὰ τηρηθῇ, ἀλλ' ἔπρεπεν εἰς αἰὲν νὰ καταστραφῇ· διότι ἐν τῷ ἀπολύτῳ χωρισμῷ ζωὴ δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ θάνατος· διότι ἡ ζωὴ εἶναι κοινωνία, ἡ δὲ διάλυσις τῶν συστατικῶν στοιχείων εἶναι ὁ θάνατος, δύναμις διαλυτικὴ κατὰ τὴν Γραφήν· ἄνευ χωρισμοῦ θάνατος δὲν θὰ ὑπῆρχεν, ἐπομένως ἄνευ διαλύσεως τῆς διαφορᾶς οὔτε ζωὴ θὰ προήρχετο οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε ἀναγέννησις.

Ὁ Βάδερ (Specul. dogm. 4 tes Heft) κατακρίνει τὸν Σχελλίγγιον καὶ τὸν Ἐγγελον ὅτι εἰς τὸ ἀπόλυτον εἰσῆγαγον τὸ ἔγχρονον, καὶ ἐπομένως ὅτι αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχη ἱστορίαν καὶ δι' αὐτῆς νὰ νοηθῇ ἑαυτὸ (νὰ γείνη γνωστικόν), ἐν τῷ ὁ θεὸς ὡς δημιουργὸς καὶ λυτρωτῆς δὲν ἔχει ἱστορίαν. Ἐάν ἡ ἱστορία εἰς τὸν θεὸν ἀναχθῇ, ὁ χρόνος μεταβιβάζεται εἰς αὐτὸν καὶ ὁ δυαδισμός.

Ἐπειδὴ ὁ Σχελλίγγιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ αἰδίον καὶ τὸ

ἔγχρονον χωρίζουσι, τὴν δὲ αἰδιότητα ἀριστίαν ἐκλαμβάνουσι καὶ τὸ ἔγχρονον ὀριστικότητα, ἡ δὲ ἀτομικότης εἶναι τι ὀρισμένον καὶ ἐπομένως ἔγχρονον, δὲν ἀναγνωρίζουσιν ἀτομικότητα αἰδίου, ἀλλὰ μόνον ἔγχρονον καὶ ἔγχρονον, τουτέστι φαρτὴν· διότι παύουσα τοῦ νὰ ἦναι ἔγχρονος παύει τοῦ νὰ ἦναι ὀρισμένη, πεπερασμένη, ἀτομικὴ· διὰ τοῦτο κατ' αὐτοῦ, πρέπει, ἵνα ἡ αἰδίου, νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ἦναι ὀρισμένη, πεπερασμένη· ἡ ἀπάτη αὕτη προέρχεται, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐρρέθη, ἐκ τοῦ αξιώματος τοῦ Σπινόζου (1) καὶ ἡ ἀπάτη αὕτη φέρει εἰς ἀρνησὶν τῆς ἀτομικῆς ἀθανασίας· διὸ καὶ αὐτὸς ὁ Σχελλέρος συγχέων τὴν αἰδίον φύσιν μετὰ τῆς ἔγχρονου, τὸ δημιουργήμα μετὰ τοῦ λόγου, τουτέστι ἄλλον βίον παρὰ τοῦτον μὴ ἀναγνωρίζων, ἐπομένως τὸν ἄνθρωπον ἀθάνατον μὴ θεωρῶν, ἀλλὰ φαρτὸν ὠνόμασε τὴν ἱστορίαν παγκόσμιον δικαστήριον.

Ἢ δὲ ἐννοία τοῦ χρόνου συνταυτίζεται μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀτελοῦς, ἡ δὲ τοῦ αἰδίου μετὰ τῆς τοῦ τελείου. Ἐν τελείῳ ὀργανισμῷ οὔτε τόπος οὔτε χρόνος λαμβάνει χώραν· τὸ ὁμοῦ καὶ τὸ χωρὶς εἰσὶν ἐν χρόνῳ, διότι ἐν χρόνῳ ὁ διαμελισμός, ἐν δὲ τῇ αἰδιότητι τὸ ὅλον, τὸ τέλειον. Ἐάν ὁ χρόνος δὲν ἦτο ἐν τῇ αἰδιότητι, ἡ αἰδιότης θὰ ἦτο στάσιμος, διότι ἡ αἰδιότης ἄνευ χρόνου εἶναι μίξις, σύγχυσις, ὁ χρόνος ἄνευ αἰδιότητος χωρισμός· διὰ τοῦτο εἶναι τὸ μέσον τὸ κωλύον τὴν σύγχυσιν, τὴν μίξιν, καὶ τὸν χωρισμόν.

Ἐπειδὴ ὑπάρχουσι χώροι τρεῖς, ὁ αἰδίου, ὁ ἔγχρονος καὶ ὁ ὑπὸ τὸν χρόνον, πρέπει καὶ ἐν ἐκάστῳ τούτων ἡ ἐνσωμάτωσις νὰ ἦναι αὐτῷ ἀντίστοιχος· μόνον δὲ ἐν τῷ ὑπὸ τὸν χρόνον χωρῷ σῶμα δὲν συνίσταται, διότι τὸ ἐσωτερικόν εἶναι ἀντιθέτον τῷ ἐξωτερικῷ.

Ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐδημιούργησε φυσικόν καὶ οὐχὶ ὑλικόν, ἵνα καταστήσῃ τέλειον· ὅλα τὰ ὄντα εἶχον ἐν τῷ σχηματισμῷ πρωτότυπον τὸ ἀνθρωπόμορφον, ὃ διεστράφη συνεπεῖα τῆς πτώσεως.

(1) omnis individualitas est negatio aeternitatis πᾶσα ἀτομικότης εἶναι ἀφαίρεσις, ἀναίρεσις αἰδιότητος.

IV. Περὶ κοινωνίας πολιτικῆς καὶ ἐκκλησίας (1).

Ἐπειδὴ ὑπάρχει θεός, εἶναι πνεῦμα ὁ ἄνθρωπος. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀνευ τοῦ θεοῦ, φανερόν εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ὁ θεός· διότι, εἰ δὲν ὑπῆρχεν ἀρχικῶς κοινωνία μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, οὐδὲ μεταξὺ ἀνθρώπων θὰ ὑπῆρχεν.

Ἐπειδὴ ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον εἶναι ὁ θεός, πρέπει ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἵνα ἠνωμένοι ᾧσι, νὰ ὑποτάσσωνται τῷ αὐτῷ θεῷ, διότι ὅπου αὕτη ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ δὲν ὑπάρχει, ὅπου ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι εἰσιν ἄθεοι, ἐκεῖ λύονται οἱ δεσμοὶ τῆς κοινωνίας ἔσωθεν καὶ προέρχεται ἀνωθεν μὲν δεσποτισμός, κάτωθεν δὲ ἀναρχία.

Ὁ Βάδερους (Ab. die Zeit schrift avenir 1831. Ab. Societats philos. κτλ.) κατακρίνει τὸν Κάντιον ὅτι ἐχώρισε τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν φυσικὴν· ἡ φύσις κατὰ Βάδερους θεμελιοῦ τὴν ἠθικὴν ζωὴν, δὲν δύναται ὅμως νὰ πολεμήσῃ τὸ ἠθικὸν κακόν· ὁ ἄνθρωπος δεῖται τῆς βοήθειας τῆς Ὁρησκείας πρὸς θεμελίωσιν τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ζωῆς καὶ δύναται μόνον κατὰ μέθεξιν τῆς θείας φύσεως νὰ πράττῃ ἐλευθέρως τὸ ἀγαθόν.

Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ πράξει εἶναι ἢ ὑπὲρ τὸ θεῖον ἢ ὑπ' αὐτό, διότι εἶναι ἢ ἀγαθός ἢ κακός· ἡ δὲ ἀθεΐα ἀνατρέπει τὴν πολιτείαν ἐκ βάθρων καὶ τὴν δικαιοσύνην τὴν βάσιν τῆς κοινωνίας.

Ὁ Ρουσσὸς καὶ ὁ Κάντιος ἐξέθεσαν τὸ ἀξίωμα, ὅπερ ἐστὶν ἡ βᾶσις τῆς ἰδιοτελείας «ἀγάπα σεαυτὸν ὑπὲρ πάντα, τὸν δὲ θεὸν καὶ τὸν πλησίον σου χάριν σεαυτοῦ»· τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας· δι' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ὅμως γεννᾶται τὸ μῖσος καὶ ὁ πόλεμος πάντων κατὰ πάντων, καὶ ἡ κοινωνία καθίσταται τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ἄλλων τῶν ἰδιοτελῶν συμφερόντων· ἡ τοιαύτη κοινωνία δύναται δι' ὑποδουλώσεως μέρους τῆς κοινωνίας νὰ διατηρῆται χάριν τῶν

(1) Περὶ τῶν δογμάτων τοῦ Βάδερους τῶν ἀφορῶντων εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς κοινωνίας ἐν τῷ VI τόμῳ αὐτῶν. Καὶ χαρακτηριστικὴ der Societatsphilosophie Franz v. Baaders von D. Franz Hoffmann 1854.

συμφερόντων τινῶν, ὡς ἐν ταῖς ἀρχαίαις πολιτείαις ὑπῆρχεν ἡ ἀνάγκη τῶν δούλων· ἡ τοιαύτη ὅμως ἐγωϊστικὴ ἀρχὴ οὔτε θεμελιοῦ οὔτε ἀνοικοδομεῖ πολιτείαν, ἀλλὰ κατακρημνίζει ἐκ βάθρων· διὰ τοῦτο λέγει ὁ Βάδερους ὀρθῶς, ὅτι ὁ ἐγωϊστής εἶναι ἐν μὲν τῇ θεωρίᾳ μωρός· ἐν δὲ τῇ πράξει κακοῦργος· ὀρθῶς λέγομεν, διότι ὁ ἐγωϊστής ἔχων ἑαυτὸν καὶ τὸ συμφέρον αὐτοῦ κύριον ἀτικείμενον, δὲν δύναται ἄλλο τι, τουτέστι κοινωφελές, νὰ ἴδῃ εὐκρινῶς, οὐδὲ νὰ πράξῃ ὀρθῶς, ἀλλὰ τοῦναντίον καταστρέφει πάντα, καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα, χάριν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κακῶς ἐννοουμένου συμφέροντος αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ὁ ἐγωϊστής θεωρῶν ἑαυτὸν τέλος ἀπόλυτον πάντων εἶναι κατὰ Βάδερους φαντασιοκόπος ἢ μανιακός. (Baader gegen Heinroth über die Wahrheit).

Ὁ Βάδερους συμφωνῶν τῷ Σαιντμαρτίνῳ παραδέχεται 1) πολιτείαν φυσικὴν τηρουμένην δι' ἀγάπης, 2) πολιτείαν νομικὴν τηρουμένην διὰ νόμων, καὶ 3) πολιτείαν ἀστυνομικὴν διὰ βίας.

Τὴν δ' ἐννοίαν τῆς ἐλευθερίας συνταυτίζει μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς λυτρώσεως καὶ τῆς τελειότητος.

Ἡ χριστιανικὴ Ὁρησκεία ὡς Ὁρησκεία τῆς ἀγάπης εἶναι καὶ ἡ μόνη Ὁρησκεία τῆς ἐλευθερίας· ἡ ἀγάπη εἶναι ἀρχὴ ὀργανικὴ καὶ ὀργανίζουσα, τὸ δὲ μῖσος ἀρχὴ ἀναιρετικὴ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς ζωῆς.

Ἡ Ὁρησκεία καὶ ἡ πολιτεία δὲν πρέπει νὰ χωρίζωνται, διότι ἡ ἰσχὺς τῆς πολιτείας εἶναι ἡ ἠθικὴ.

Ὁ ἀρχὼν ἀντιπροσωπεύει μὲν τὴν ἐνότητα τοῦ ἔθνους, δὲν εἶναι ὅμως ἡ ἀρχὴ αὐτῆς. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς πίπτει ὁ λαός, ὅταν ἡ ἀρχὴ πέσῃ ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ὥστε ὁ ἀρχὼν εἶναι τὸ μέσον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ λαοῦ· ἅμα δὲ πέσῃ ὁ ἀρχὼν, ἀποστατεῖ ὁ λαός κατ' αὐτοῦ· πᾶσα νόμιμος ὑποταγὴ καὶ ἐλευθέρως φέρει εἰς τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν· πᾶσα ἐκλογὴ νόμιμος εἶναι καὶ διὰ θείας βουλήσεως (ἐλέω θεοῦ). Ἐπειδὴ εἶναι ἡ ἐκλογὴ νόμιμος, πρέπει ὁ ἀρχὼν νὰ πράττῃ κατὰ τοὺς νόμους ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς κοινότητος καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἀγαθοῦ καὶ κατὰ τῶν νόμων, διότι τοιοῦτος ἀρχὼν δὲν εἶναι ἀρχὼν ἀληθῆς, ἀλλὰ

τύραννος· ἡ δὲ τυραννία ὑφίσταται ἐν τῇ ἀφαιρέσει τῆς βουλήσεως, ἐν τῇ ἀναίρεσει τῆς προσωπικότητος καὶ ἐν τῇ μεταβολῇ αὐτῆς εἰς μηχανὴν, εἰς κτήνος. Οἱ δικασταὶ συναισθανόμενοι τοῦτο μηχανεύονται ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὴν προσωπικότητα, τουτέστι νὰ καταστήσωσι μηχανὴν, ἵνα μὴ γινώσκωνται αἱ αἰσχυραὶ πράξεις ἀνάξια οὔσαι τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκείας εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς θεϊαν προσωπικότητα, ἀσεβοῦσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ πρὸς τὸν θεὸν τὰ μέγιστα, διότι ὁ ἀνθρώπος ἀποκτινούμενος δὲν γινώσκει τὰς μηχανογράφιας αὐτῶν. Ἐπειδὴ μόνος ὁ ὑψούμενος εἰς προσωπικότητα γινώσκει τὸ θεῖον, εἶναι ἡ ἰδέα τῆς γνώσεως ἀναπόσπαστος τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς εὐδαιμονίας.

Ἐὰν ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας ἦναι δρατὴ, ὡς ὁ Πάπας παρὰ τοῖς καθολικοῖς καὶ ὁ ἄρχων παρὰ τοῖς διαμαρτυρουμένοις, ὁ χριστιανισμὸς ὡς παγκόσμιος κοινότης καὶ ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία καταστρέφονται, διότι ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ πολιτεία καθίστανται ἐργαλεῖα, μηχαναί· διὰ τοῦτο μόνη ἡ ἀόρατος κεφαλὴ εἶναι τὸ παλλάδιον τῆς ἐλευθερίας· διὰ τῆς νομοθεσίας καὶ ὁ διδούς καὶ ὁ λαμβάνων συνδέονται ὀργανικῶς· καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ συντάγματος, διότι ὁ ἄρχων καὶ ὁ λαὸς διὰ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἐρίζονται ἐλεύθεροι· ὥστε ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας συναυτίζεται μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ὀργανισμοῦ· διὸ οἱ πιστεύοντες ὅτι τὸ ἔθνος πρέπει νὰ ἦναι δοῦλον τοῦ ἀρχοντος δεικνύουσιν, ὅτι ὁ μονάρχης δὲν πρέπει νὰ ἦναι πατὴρ ἢ σύζυγος τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τύραννος· οἱ δὲ βουλόμενοι τὸν ἀρχοντα ἐργαλεῖον τοῦ ἔθνους βούλονται τὸ ἔθνος ἀναρχικόν· διὸ ὁ ἄρχων πρέπει νὰ ἦναι πατὴρ, ὁ δὲ λαὸς τέκνον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ νῦν μοναρχία καὶ δημοκρατία εἰσὶν ἡμαρτημένα, καταστραφήσονται.

Οἱ ἄρχοντες ὅμως κατὰ Βάδερν πρέπει νὰ ἦναι ὑπεύθυνοι καὶ νὰ δικάζωνται. Ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις καταβροχθίζει πλὴν βουλήν, πρέπει καὶ ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ βουλή νὰ ἦναι ὑπόλογοι. Ὅλα ὅμως θεωρεῖ ὁ Βάδερν ἄχρηστα, καὶ νόμους, καὶ πολιτεύματα

καὶ λοιπὰ, ὅταν κυβέρνησις καὶ βουλή δὲν ἔχωσιν ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ ὁ ἄρχων θέλησιν ἀγαθὴν.

Ὁ ἄρχων δὲν εἶναι ἐλεύθερος, οὐδὲ ὁ λαὸς δὲν εἶναι ἐλεύθερος· διὸ ἄρχων καὶ λαὸς πρέπει νὰ ἦναι ἐλεύθεροι καὶ πλούσιοι· λαὸς, οὐδὲ ἄρχουσι ἀμαθεῖς, εἶναι οὐτιδανός. Ἐὰν ἠθικὴ καὶ διαγοητικὴ δύναμις εἰς οὐδὲν λογίζωνται, ἡ ἐπανάστασις δὲν εἶναι μακρὰν· (über das Revolutioniren 1831).

Ἡ ἐλευθερία ὑφίσταται ἐν τῇ ἐνώσει τῶν μελῶν, καὶ ὁ πακτικὸς σύνδεσμος φέρει τὴν ἐλευθερὰν κίνησιν. Ὁ ἀνθρώπος δὲν ἔχει ἐλευθερίαν ἀπόλυτον· ὁ ἀνθρώπος ἐλευθερίαν ἔχει ἐν τῇ ἐκλογῇ· ἡ ἐλευθερία ἐκάστου ὀργάνου θεμελιούται ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ὀργάνου τοῦ ὀργανισμοῦ· κεντρικὸν ὅμως ὄργανον καὶ μέλη ἐλευθεροῦνται ὑπὸ τοῦ θεοῦ· διὰ τοῦτο, διότι ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι τῇ αὐτῇ ἀρχῇ ὑποτάσσονται, τῷ θεῷ, ἔχουσιν ἀμφοτέρω τὰ αὐτὰ δίκαια.

Ἡ δὲ ἐπανάστασις προέρχεται διὰ κωλύματος τῆς ἀναπτύξεως· διὰ τοῦτο ἡ ἐπανάστασις δὲν εἶναι μέσον προαγωγικὸν τῆς ἀναπτύξεως· ὁ ἀνθρώπος ἐν ταῖς ἐπαναστάσεσι δὲν εἶναι ἀρχὴ, ἀλλ' ὄργανον, μάλιστα δ' ἐργαλεῖον.

Ὁ δὲ ἀκτῆμων (üb. den Proletair. 1835) οὔτε πατριωτισμὸν ἔχει οὔτε ἀγάπην οὔτε συμφέρον καὶ διὰ τοῦτο καθὼς μέλος τῆς πολιτείας ἀλλότριον εἶναι ἐπικίνδυνος· διὰ τοῦτο πρέπει περὶ τῆς τάξεως ταύτης νὰ ληφθῇ πρόνοια, διότι ἐξ αὐτῶν θέλει ἐγερθῆ ἀντίδρασις κατὰ τῶν εὐπόρων, ἧτις ἔσται ὀλεθριωτέρα τῶν μέχρι τοῦδε ἐπαναστάσεων.

Ὁ Βάδερν καὶ περὶ αὐτονομίας κάμνων λόγον ἀποφαίνεται, ὅτι αὐτόνομος δὲν εἶναι ὁ ἀνθρώπος, ἀλλὰ μόνος ὁ θεός. Ὁ ἀνθρώπος κηρυττόμενος αὐτόνομος τίθεται εἰς τόπον θεοῦ, δηλαδὴ καθίσταται ἄθεος, ἀνελεύθερος· διότι ἕκαστον μέλος τοῦ ὀργανισμοῦ ἡνωμένον μὲν εἶναι ἐλεύθερον, κεχωρισμένον δὲ ἀνελεύθερον. (über die Freiheit der Intelligenz)· διὸ ἡ ψευδὴς ἐλευθερία καταλήγει εἰς μοχθηρὰν δουλείαν.

Κατὰ τὴν περὶ αὐτονομίας θεωρίαν τοῦ Καντίου, Φιχθίου καὶ λοιπῶν, πηγὴ τοῦ νόμου εἶναι ὁ ἀνθρώπος, ἄρα οὐχὶ ὄργανον

τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς νομοθέτης θεός· οὗτος ὁμῶς μένων κενός θεοῦ ἐπιβαρύνεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις καὶ ἀντίστασις ἐσωτερικῶς εἶναι νόμος ἠθικός, ἐξωτερικῶς δὲ βία.

Τὸ δὲ πρόσταγμα τοῦ νόμου προῆλθε μετὰ τὴν πτώσιν, καὶ παύει ἅμα ὁ ἄνθρωπος γελῆναι τέλειος, διότι γίνεται ἐλεύθερος, προσωπικός.

Ἐπειδὴ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ὀπισθοδρόμησιν ὁ Βάδερὸς ἐκλαμβάνει ἀναποσπάστους, κατακρίνει τὸν Σχελλίγγιον καὶ τὸν Ἐγγελον ὅτι μόνον πρόοδον παραδέχονται (ἀπ' εὐθείας κίνησιν) ἀνευ ἐπανόδου, διότι ἡ πρόοδος μόνη δὲν ἔχει μονιμότητα. Τὸ δὲ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ὁ θεός εἰς τὴν τελειότητά του προοδεύει ἢ ὀπισθοδρομεῖ εἶναι βλασφημία· ἡ ὀπισθοδρόμησις προάγει τὴν πρόοδον καὶ τηρεῖ, ἡ πρόοδος κινεῖ τὴν ὀπισθοδρόμησιν καὶ ζωογονεῖ· ὡς ἐν τῇ γνώσει ἡ πρόοδος γίνεται δι' ἀμφιβολίας, οὕτως εἰσὶν ἐν τῇ πολιτείᾳ μοναρχικὸν καὶ δημοκρατικὸν ἀχώριστα.

Ἐνὶ λόγῳ ὁ Βάδερὸς τὴν εἰκόνα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἐβλέπεν ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ θεοῦ καὶ τὴν πολιτικὴν τὴν κεχωρισμένην ἀπὸ τῆς ἠθικῆς, τοῦ δικαίου καὶ τῆς θρησκείας ἄθεον ὑπελάμβανεν.

Καὶ περὶ Πάπα καὶ ἐκκλησίας ἀπεφάνητο ὁ Βάδερὸς (1), ὅτι ὁ Πάπας δὲν εἶναι τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ παπᾶς, ἐπομένως ὁ παπισμὸς δὲν ἱδρύεται ἐπὶ τοῦ χριστιανισμοῦ· ὁ πιστεύων, λέγει, ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Πάπα εἶναι φωνὴ τοῦ θεοῦ, πρέπει νὰ πιστεύῃ τῷ πάπα πλεον ἢ τῷ ἡγεμόνι τοῦ τόπου τοῦ, ἄρα ἢ πρέπει νὰ γελῆναι μάρτυς ἢ ἀποστάτης. Ὁ Βάδερὸς δεικνύει, ὅτι ἡ κοσμικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία δὲν συμβιβάζονται, διότι τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας δὲν εἶναι μοναρχικόν, ἀλλὰ δημοτικόν. Τοῦς λόγους ἐνὸς πιστοῦ ὑπὸ Λαμεναίου δὲν εὗρισκει ὀρθοῦς, διότι οὗτοι ζητοῦσι νὰ ἀποδείξωσι τὸν καθολικισμὸν ἐπαναστατισμὸν καὶ τὸν χριστιανισμὸν σατανισμὸν, καὶ ἐρεθίζοντας τὸ πάθος εἰσὶ σοφιστικοί.

Καὶ τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ ὑπὸ Στραυσσίου (1836) συγγραφέντα

(1) über die Trennbarkeit oder Nichttrennbarkeit des Papstthums 1838. üb. Morgen und abendländischen Katholicismus 1841.

κατέκρινεν ὡς ζητοῦντος τὸν χριστιανισμὸν νὰ ἀποδείξῃ μυθολογίαν, ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι ἡ πτώσις ἦν φυσικὴ καὶ ἀναγκαία.

Ὁ Στραύσσιος ἀνεπέωσεν, ὅσα πρότερον εἶπον Ἄγγλοι, ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο ἠθικός ἄνθρωπος μόνον, ἡ δὲ ἱστορία του ἀληθῆς μὲν εἶναι, δὲν εἶναι ἡμῶς πραγματικὴ.

Ὁ Βάδερὸς τὸ μὲν ἱερατεῖον τὸ συντελέσαν εἰς προαγωγὴν καὶ τήρησιν τῆς κοινωνίας ἠγάπα, τὸ δὲ εἰς διαφθορὰν αὐτῆς συντελέσαν ἀπεστρέφετο.

Ὁ χριστιανισμὸς κατὰ Βάδερὸν εἶναι σωματεῖον παγκόσμιον, ὡς τοιοῦτον δὲ ἔχει κεφαλήν ἀόρατον καὶ οὐχὶ ὀρατὴν (πάπαν ἢ ἄρχοντα), διότι ἡ ὀρατὴ κωλύει τὴν ζωὴν τοῦ σωματείου.

Ἡ ἐκκλησία προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπετάγη τῇ πολιτείᾳ καὶ ὁ κληρὸς κατέστη ὑπάλληλος αὐτῆς· ἡ δὲ ἐκκλησία ἀπὸ τῆς πολιτείας ἀποσπασθεῖσα κατέστη ἐκκλησιαστικὴ πολιτεία.

Κηρυχθέντος τοῦ Πάπα κεφαλῆς τῆς ἐκκλησίας ἀπεσπάσθη ἡ ἀνατολικὴ ἀπ' αὐτῆς καὶ εἰς τὸ μετέπειτα καὶ ἡ τῶν διαμαρτυρομένων.

Ἀπὸ Κωνσταντινου τοῦ Μεγάλου προῆλθε τὸ σχίσμα τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας. Ἐὰν ἡ ἐκκλησία τεθῇ ὑπὲρ τὴν πολιτείαν, ὡς οἱ καθολικοὶ βούλονται, ἡ πολιτεία γίνεται μέσον, μηχανὴ τῆς ἐκκλησίας. Ἐὰν ἡ πολιτεία τεθῇ ὑπὲρ τὴν ἐκκλησίαν, ὡς οἱ διαμαρτυρόμενοί, ἡ ἐκκλησία γίνεται ὄργανον τυφλὸν τῆς πολιτείας· διὰ τοῦτο πρέπει ἀμφότεραι νὰ κατασταθῶσιν ἐλεύθεραι, διότι οὕτω γίνεται ἑκατέρα ἐλευθέρη.

Ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ ἐκκλησία διαφέρονται πρὸς ἀλλήλας καὶ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἡ μὲν ἀνατολικὴ παραδέχεται κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ πατρὸς, ἡ δὲ δυτικὴ ἐκκλησία προτέθηκε καὶ τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Ὁ Βάδερὸς ἀποδίδει τὸ δικαίον τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ ὡς τήρησάσῃ ἀγνήν τὴν παράδοσιν τῆς ἱερᾶς Γραφῆς.

Ὁ παπισμὸς ὁμῶς κατὰ Βάδερὸν δὲν εἶναι χριστιανισμὸς, διότι ὁ μὲν χριστιανισμὸς συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ὁ δὲ παπισμὸς δὲν συμβιβάζεται· διὸ οἱ ὑποθέτοντες τὴν θρησκείαν

καὶ τὴν ἐπιστήμην ἀσυμβίβαστα πλανῶνται τὰ μέγιστα, διότι συγχέουσι τὸν παπισμὸν μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ Βάδερὸς ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ Πάπαι ἀνῆρσαν τὸ ἐλεύθερον δημοτικὸν πνεῦμα τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χριστιανικῆς ὀρησκείας ἐκώλυσαν.

Ἐπειδὴ ὁ χριστιανισμὸς τὴν ἐγωϊστικὴν ζωὴν ὑπέταξεν, εἶναι τὸ σωματεῖον τὸ κοινὸν στοιχεῖον ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ.

Μετὰ δὲ τὴν πολιτείαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν εἶναι εὐλόγον νὰ γείνη λόγος καὶ περὶ τῆς ἰδέας τοῦ Βαδέρου περὶ τῆς ὀρησκείας καὶ τῶν ἀντικειμένων αὐτῆς, ὡς τῆς πτώσεως, λυτρώσεως καὶ ἀναγεννήσεως.

Ὁ Βάδερὸς ἐπρότεινε δέκα θέσεις, τὰς ἐξῆς. 1) ὅτι ἡ ὀρησκεία εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ φυσικὴ καὶ ἀναγκαία, 2) ὅτι ὁ θεὸς πρέπει νὰ ἐκληφθῇ γνωστικός· ὁ Βάδερὸς τὸ πνεῦμα ἐκλαμβάνει ἐνεργείᾳ βούλησιν καὶ τὴν βούλησιν πνεῦμα δυνάμει, 3) ὅτι παραδέχεται ἀρχὰς συστατικὰς τρεῖς, τὴν φυσικὴν, τὴν ψυχικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν· ἐπίσης δὲ παραδέχεται καὶ τὴν λατρείαν καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τριπλῆν, 4) ὅτι διὰ τῆς ὀρησκείας ὁ ἄνθρωπος μετατίθεται εἰς τὸ αἴσθημα καὶ τὸ συνειδὸς καὶ ταῦτα ἀποκτᾷ, 5) ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ γείνη δεκτικὸς τῆς πρώτης καταστάσεως, 6) νὰ ἀναβῇ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, δι' ἧς κατέβη, 7) ὅτι ἡ θεμελιώδης μορφή εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη, 8) ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐνεργῇ κατὰ τι τέλος εἰς τὴν ἀντικατάστασιν του, 9) ὅτι ἡ πρώτη ἱστορία εἶναι ἡ μυθολογία· τὸ περιεχόμενον αὐτῆς εἶναι ἡ ἀπώλεια τῆς πρώτης καταστάσεως, 10) ὅτι ἡ ἱστορία τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης ἀποκαλύψεως ἐστὶν ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ νέᾳ διαθήκῃ.

Ὁ δὲ χριστιανισμὸς κατὰ Βάδερὸν εἶναι ὀρησκεία λυτρωτικὴ· τὸ δημιουργημὰ ἀνορθοῦται κατὰ μέθεξιν τοῦ θεοῦ καὶ καθίσταται ἀφθαρτὸν· φθαρτὸν δὲ γίνεται ἀπὸ τοῦ θεοῦ χωριζόμενον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀπεσπάρθη τοῦ θεοῦ, κατέστησαν καὶ τὰ ὄντα μὴ ἀγαθὰ.

Οἱ δὲ τὴν πτώσιν ἀρνούμενοι ἀρνοῦνται τὸν χριστιανισμὸν·

διότι οἱ ἀρνούμενοι τὴν πτώσιν ἀρνοῦνται τὴν λύτρωσιν, ἐφ' ἧς θεμελιοῦται ὁ χριστιανισμὸς, οὐ σκοπὸς εἶναι ἡ ἀντικατάστασις.

Ἡ συνέπεια τῆς πτώσεως ἦτο ἡ ἐξώσις ἐκ τοῦ παραδείσου· αἱ νόσοι, ὁ θάνατος, εἰς δὲ τὴν φύσιν μέγιστα καταστροφαι, κατακλυσμοί, σεισμοὶ καὶ τὰ τούτοις ὅμοια.

Ἡ δὲ πτώσις δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μετὰ τῆς μεταβολῆς, διότι, ἐὰν σῶμα α εὑρίσκηται ἐν τινι μέσῳ, δ' ἔχει τὸ αὐτὸ βάρος μὲ β· τὸ ἐν τῷ μέσῳ κρατεῖται πανταχοῦ, ἡρεμεῖ· ἐὰν τὸ α παύσῃ τοῦ νὰ ἦναι ἴσον κατὰ τὸ βάρος μὲ τὸ β, δὲν δύναται τὸ μέσον νὰ τηρηθῇ, ἀλλὰ θέλει μεταβάλλει τὴν σχέσιν του, ἐπομένως τὸ α δεῖξαι στήριγματος ἐξωτερικοῦ· ἀρα ὁ δυναμικὸς νόμος εἶναι τῇ ὀρησκείᾳ ἀντίστοιχος.

Ὁ ἄνθρωπος ἀπεικονισθεὶς ἐν τῷ κατωτέρῳ παρεμορφώθη, διότι, ἐν ἡ φύσις δὲν ὑποταχθῇ τῷ ἀνωτέρῳ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῷ κατωτέρῳ αὐτῆς, παραμορφοῦται ὑπὸ τοῦ κατωτέρου. Ὁ 1. Βῆμος τὸν κατώτερον τῆς φύσεως χῶρον ἐνομάζει τὸν τῆς φαντασίας ἰσχυριζόμενος, ὅτι, ὅταν τὸ σπέρμα τοῦ ὕφους γείνη ἐνεργείᾳ, τὸ σῶμα τὸ φυσικὸν γίνεται ἀστάτον, δυσειδές, δηλητηριώδες καὶ παραμορφοῦται.

Ἡ πτώσις ὅμως κατὰ Βάδερὸν δὲν ἦτο ἀναγκαία, διότι καὶ ἀνευ αὐτῆς ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ τελειοποιηθῇ.

Ἡ δὲ πτώσις προέρχεται διὰ μεταστάσεως τῶν ἀρχῶν· ὅλαι εἶσι σύγχρονοι, αἱ κατώτεραι βάσις τῶν ἀνωτέρων, ὡς τὸ σκότος βάσις τοῦ πυρός καὶ τὸ πῦρ τοῦ φωτός.

Δι' εἰκονισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ κατωτάτῃ ἀρχῇ ὑποτάσσεται ὁ ἄνθρωπος αὐτῇ καὶ παραμορφοῦται ὑπ' αὐτῆς. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἐν τῷ μέσῳ τῶν τριῶν ἀρχῶν δημιουργηθεὶς ἔπρεπεν αὐτὰς νὰ τηρῇ ὑποταλεῖς καὶ οὐδέποτε αὐταῖς νὰ ὑποταχθῇ, ἀλλὰ μόνον τῇ τοῦ φωτός, διότι τῇ τοῦ σκότους ὑποτασσόμενος γίνεται διάβολος, τῇ τοῦ ἀέρος κτήνος καὶ τῇ τοῦ φωτός ἄγγελος. Ὁ ἄνθρωπος ἐκλέγων τὴν φυσικὴν ἀρχὴν καὶ αὐτῇ ὑποτασσόμενος πίπτει. Ὁ ἄνθρωπος τῇ φυσικῇ ἀρχῇ ὑποταχθεὶς ἀπεμακρύνθη τοῦ θεοῦ, ἀπομακρυνθεὶς δὲ κατέστη κενὸς θεοῦ,

καθὸ δὲ κενὸς βαρὺς καὶ καθὸ βαρὺς ἀσθενής, καθὸ δ' ἀσθενής ἔπεσε, διότι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ σταθῆ.

Ἐπειδὴ ἡ πτώσις προέρχεται διὰ μεταστάσεως, ἡ δὲ μετάστασις φέρει τὸν χωρισμὸν, ἔπεται, ὅτι ὅσῳ μᾶλλον ἡ ἀρχὴ, τὸ ὄργανον καὶ τὸ ἐργαλεῖον χωρίζονται, τόσῳ μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται τοῦ Θεοῦ, τόσῳ μᾶλλον αὐξοῦσιν αἱ νόσοι, τὰ πάθη καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ἃ ἐν βλαξίν, ἐν μανιακοῖς παρατηροῦνται· ὅσῳ δὲ μᾶλλον αἱ δυνάμεις ἐνοῦνται, τόσῳ μᾶλλον ἐπανέρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν, τὴν θείαν.

Ἐντεῦθεν τεκμαίρεται, ὅτι ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις ἦτο ὕπου αἱ δυνάμεις ἦσαν ἠνωμένοι, καὶ ἐν τῇ ἐνώσει ὑφίσταται ἡ θειότης, ἡ ἐλευθερία καὶ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου, ἐν δὲ τῷ χωρισμῷ τῶν δυνάμεων ἡ ἀνελευθερία, ἡ κακοδαιμονία αὐτοῦ. Ὁ δὲ χωρισμὸς προῆλθεν ἐκ τῆς μεταστάσεως, ἐξ ἧς καὶ ὁ ὕπνος καὶ ὁ θάνατος. Διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν δυνάμεων ἐνοῦται ὁ ἄνθρωπος μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ καθίσταται ἀθάνατος, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ πολιτεία· διὰ δὲ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν καὶ ἔθνη καὶ πολιτεῖαι καὶ άτομα γίνονται φθαρτά· ἄρα τὸ φθαρτὸν προέρχεται ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῶν δυνάμεων. Ἐν μὲν τῇ ἐνώσει αἱ δυνάμεις συνέρχονται, ἐν δὲ τῷ χωρισμῷ ἀντενεργοῦσιν ἀλλήλαις· αἱ δυνάμεις ἐνούμεναι ἔχουσι σῶμα κοινόν, εἰσὶν ἀνδρόγυνον, καὶ τὸ πνευματικὸν σῶμα προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν δυνάμεων καὶ εἶναι διάφορον τῶν ἄλλων. Ἐὸ ἄρρον εἶναι ἡ φύσις, ἡ αὐτότης, τὸ πῦρ, τὸ δὲ θῆλυ εἶναι τὸ ὕδωρ, ἡ ἰδέα, ἡ μὴ αὐτότης, ἥτις πηγάζει ὡς σπέρμα ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ σπέρμα ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐν τῷ σπέρματι ἡ μορφωτικὴ ἰδέα ἐνοικεῖ καὶ ὡς ἄλλ' ἐκ τοῦ πυρὸς ἐξέρχεται.

Ὁ Ι. Βόημος πνεῦμα νοεῖ τὴν εἰκόνα, τὴν ἰδέαν, καὶ αὐτὸ διακρίνει τῆς ψυχῆς· ὅταν ἡ ψυχὴ θέσῃ τὴν βούλησιν αὐτῆς εἰς τι μορφωτικόν, γίνεται ἡ βούλησις εἰκὼν ἐκείνου, εἰς δὲ εἰσέρχεται, συμμορφοῦται· π.χ. ἡ βούλησις ἀπεικονιζομένη εἰς τὸ Λ μορφοῦται ὅμοια τῷ Λ· αἱ ἀρχαὶ οὔτε χωρίζονται οὔτε ἐξαφανίζονται· καὶ ἐπειδὴ αὐταὶ δὲν ἐξαφανίζονται, οὐδὲ τὰ ἐξ αὐτῶν ἀκολούθως.

Ἄναφύεται τὸ ζήτημα, ἂν μόνος ὁ ἄνθρωπος ἔπεσεν ἢ καὶ τὸ σύμπαν; ὁ Βάδερρος ἐκλαμβάνων τὴν πτώσιν καὶ ἀντικειμενικῶς ἐκλαμβάνει καὶ τὸ σύμπαν πεσόν.

Ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις αἱ κατώτεραι, αἵτινες ἔπρεπε νὰ μείνωσι δυνάμει καὶ τῶν ἀνωτέρων ὑπηρετικαί, δὲν ἔμειναν, ὑπετάχθησαν αἱ ἀνώτεραι ταῖς κατωτέραις καὶ διὰ τοῦτο ἔμειναν ἀνευ ἐνεργείας· αὕτη ἡ μετάστασις τῶν δυνάμεων παρήγαγε τὴν πτώσιν καὶ τὸ πᾶν παρεμορφώθη· διὰ τῆς μεταμορφώσεως ὁμοῦς τὰ ὄντα δὲν ἀναιροῦνται.

Ἐπειδὴ ὁ φυσικὸς, ὁ ἰδανικὸς καὶ ὁ πνευματικὸς χῶρος ἐξέρχονται συγχρόνως ἐκ τοῦ μέσου, εἰσέρχεται συγχρόνως τὸ ἐν τῷ μέσῳ εἰς ἅπαντα, καὶ ἀπὸ τοῦ πνευματικοῦ καταβαίνει εἰς τὸ φυσικὸν διὰ τοῦ ἰδανικοῦ, καὶ αὐθις διὰ τοῦ ἰδανικοῦ ἀναβαίνει ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ εἰς τὸ πνευματικόν.

Ἡ ἀναγέννησις ἀρχεται ὅταν τὸ φυσικὸν ὑποταχθῆ τῷ ἰδανικῷ καὶ τοῦτο τῷ πνευματικῷ· ὥστε καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι χῶροι τηροῦνται καὶ γίνονται πνευματικοί· καὶ ἡ ἀτομικότης, τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα σώζεται· ὥστε τὰ ὄντα δὲν ἀναιροῦνται μεταμορφούμενα, ἀλλ' ἀνυψοῦνται καὶ ἐξευγενίζονται, ὡς λ. χ. ἄγρια δένδρα, φυτὰ, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια δι' ἐμβολῆς ἐξημεροῦνται, ὡς σσηπὸς κρέας ἐν ὑγιεῖ στομάχῳ ζωογονεῖται.

Ὁ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμὸς ἔφερε τὴν πτώσιν, ἡ δ' ἐνωσις μετ' αὐτοῦ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἐνωσιν μεθ' ἀπάντων τῶν ὄντων.

Ἡ ἀναγέννησις γίνεται διὰ καταβάσεως τῆς ἰδέας. Ὁ Βάδερρος ὑποθέτει ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ι. Βοήμου στηριζόμενος καὶ τοῦ Σαιντμαρτίνου, ὅτι καὶ ἡ γῆ διὰ τῆς πτώσεως παρεμορφώθη, ὡς ἀποδεικνύει ἡ χημεία ὅτι αἱ γαῖαι εἰσὶν μέταλλα ὀξυδωθέντα, καὶ ὅτι ἡ ἀντικατάστασις ἀρχεται μετὰ τῆς τοῦ λόγου γεννήσεως· ἐπομένως ὅτι σκοπὸς πάσης θυσίας εἶναι καὶ λατρείας ἡ ἀνύψωσις τῆς φύσεως εἰς πνεῦμα. Ἐν δὲ τῇ ἀναγέννησει δοξάζει, ὅτι δείκνυνται ὅλα τὰ στάδια, ἃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστοῦ χῶραν ἔλαβον.

Οἱ ἐκλαμβάνοντες τὴν μεταβολὴν κατὰ ποσὸν ἐκλαμβάνουσι τὴν κατὰ ποιὸν ἀμετάβλητον· ὅτι ὁμοῦς πανταχοῦ ἢ κατὰ ποιὸν

λαμβάνει χώραν ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ κατὰ ποιὸν (ἑσωτερικῆ) προηγείται τῆς κατὰ ποσὸν, καὶ ὅτι ἡ ἀναγέννησις εἶναι μεταβολὴ οὐ μόνον κατὰ ποσὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιὸν συγχρόνως, διότι τὸ κακὸν εἶναι αἴτιον τῆς στάσεως, τῆς ξηράσεως, τῆς μειώσεως.

Ἡ πτώσις εἶναι κατὰβασις ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου εἰς τὸ κατώτερον, ἡ δ' ἀναγέννησις ἀνάβασις ἀπὸ τοῦ κατωτέρου εἰς τὸ ἀνώτερον καὶ γίνεται δι' ἀναιρέσεως τοῦ χωρισμοῦ, ὡς δεικνύει ἡ μαγνητικὴ κατάστασις, ἡ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς, ἡ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς ἐγρηγόρευσης.

Ὁ Βάδερσ τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ θεὸς εἶναι τὸ μόνον μέσον, ἐκ δὲ τοῦ μέσου αἱ δύο δυνάμεις προέρχονται, ἡ μὲν εἰς τὸ κάτω, ἡ δὲ εἰς τὸ ἄνω· μετὰ δὲ τῆς ἐκστάσεως τῆς βουλήσεως ὡς ἐπιθυμίας προέρχεται ἡ δυὰς καὶ ἡ ἀντίφασις.

Ὅταν ἡ ψυχὴ βλέψη εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν λαμβάνει τὸ σκοτεινὸν πνεῦμα, τὸν βυθὸν, ὃν πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ κρατῇ ὑφ' ἑαυτὸν καὶ οὐδέποτε νὰ ἐγείρη, διότι οὗτος ἐγερθεὶς καταστρέφει πᾶν δημιουργήμα.

Τὸ κακὸν ὡς ἄγριον πῦρ οὔτε δημιουργήμα εἶναι οὔτ' ἄνευ δημιουργήματος προέρχεται καὶ μένει οὔτε ἀπόλλυται· διὰ τοῦτο προῆλθε τὸ πρόσταγμα τοῦ νόμου συγχρόνως καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς ἐκπληρώσεως· ἡ ἐξιλέωσις προέρχεται ἐκ τοῦ ἀληθοῦς μέσου, διότι τοῦτό ἐστιν ὑπὲρ τὴν ἀντίθεσιν· ἄνευ δὲ τοῦ Θεοῦ πίπτει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ πονηρὸν πνεῦμα καὶ γίνεται αὐτοῦ μηχανή, διότι οὐδὲν δημιουργήμα δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ Θεοῦ.

Τὸ δημιουργήμα ἔχει ἐλευθέραν ἐκλογὴν μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, δὲν ἐλευθεροῦται ὅμως ἀφ' ἑαυτοῦ· ἡ γεννητικὴ δύναμις τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι συγχρόνως ἡ φονεύουσα τὸ κακὸν· ἐάν τι ἂν ἐχωρίζετο ἀπὸ τινος συνδετικοῦ ἀνωτέρου, θὰ κατεστρέφετο· διὸ κακὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δὲν ὑφίσταται, ἀλλ' αἰ καταστρέφεται ἡ ἑσωτερικὴ τοῦ ὄντος ἀνωμαλία διὰ μεταστάσεως προελθοῦσα ποιεῖ τὴν ἑσωτερικὴν φθορὰν αὐτοῦ. Τὸ δημιουργήμα

βουλόμενον νὰ ἦναι δι' ἑαυτὸ, μὴ δυνάμενον ὅμως, πίπτει εἰς ἀντίφασιν.

Τὸ κακὸν ὅμως, ὃ ἔγεινεν ἐκ τῆς ἡμαρτημένης θέσεως τῶν συστατικῶν ἀρχῶν, ὑποταταγμένον τείνει εἰς ἀγαθόν, παρέχει δύναμιν καὶ ἐνέργειαν.

Ὁ Κάντιος τὸ κακὸν γεννᾷ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦτο κατακρίνεται ὑπὸ τοῦ Βαδέρου, διότι οὗτος τὸν ἄνθρωπον δὲν θεωρεῖ ἀρχὴν, ἀλλ' ὄργανον τοῦ κακοῦ.

Καὶ ὁ Γοίθιος περὶ τοῦ κακοῦ ἐπραγματεύθη πανθειστικῶς, δὲν ἀπέδειξεν ὅμως καὶ τὰς βαθμίδας αὐτοῦ, αἱ κατὰ Βάδερὸν εἰσιν ὅπου τὸ κακὸν προσφέρεται τῷ ἀνθρώπῳ ὡς ἐργαλεῖον, ὡς συνεργὸν καὶ τέλος γίνεται ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπου· ἐπίσης δὲ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ αἱ βαθμίδες εἰσὶν τρεῖς.

Ὁ Θεὸς καὶ πᾶν ὃν ἔχει τὴν κόλασιν αὐτοῦ ἐν ἑαυτῷ· ἡ κόλασις σημαίνει κενότητα (Hölle) καὶ προέρχεται ἐν τῇ φύσει ἅμα τὸ ἐν αὐτῇ ἐνοικοῦν θεῖον ἀπέλθη καὶ ποιήσῃ κενὴν. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδὲν μένει κενόν, τὸ κενὸν πληροῦται ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶ καταστρεπτικόν.

Ὁ I. Βόημος τὸν Σατανᾶν ἀπεφήνατο ἀρχὴν καὶ οὐχὶ δημιουργήμα· οὗτος, αὐτὸς καθ' αὐτὸν, δὲν εἶναι κακὸς οὐδὲ διὰ τὸν Θεόν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον, διότι οὗτος ποιεῖ τὸν διάβολον.

Ἡ ἰδία βούλησις ἀνθισταμένη ποιεῖ τὸν διάβολον, ἡ δὲ παραδιδόμενη τῇ θείᾳ ποιεῖ τὸν ἄγγελον· διὸ ὁ I. Βόημος τὴν ἰδίαν βούλησιν καλεῖ Σατανᾶν, δράκοντα, πνευματικὸν σκώληκα ἐν τῷ δημιουργήματι.

Ἡ σοφία ὡς εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἀντίκειται τῇ μωρίᾳ ὡς φυσικῷ πνεύματι (Σατανᾶ)· ἀμφότερα εἰσὶν ἀπρόσωποι· ἡ σοφία γίνεται προσωπικὴ διὰ τῆς φύσεως, ἡ δὲ μωρία πρέπει νὰ μείνῃ δύναμις, ὑπηρετικὴ τῆς σοφίας καὶ εἰς αὐτότητα νὰ μὴ ὑψωθῇ· ἡ κόλασις ὅμως παρὰ τῷ Θεῷ οὐδέποτε γίνεται ἐνεργεία, ἀλλ' εἶναι αἰεὶ δύναμις, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι κόλασις, ἀλλὰ τι ἀναγκαῖον· διότι αὕτη παρέχει τῷ Θεῷ τὴν κίνησιν, τὴν ἐνέργειαν. Ἐπειδὴ ἡ κόλασις, παρὰ τῷ Θεῷ αἰεὶ δύναμις καὶ διὰ

τοῦτο δὲν εἶναι κόλασις, γίνεται κόλασις ὅταν γείνη ἐνεργεία ὡς ἐν τῷ δημιουργήματι· αὕτη δ' ἡ κόλασις, ἡ ἐνεργεία, πρέπει νὰ παύσῃ ἐν τῇ νέᾳ παρουσίᾳ, ταυτέστι νὰ γείνη δύναμις καὶ ἐπομένως νὰ γείνη ἀγαθὴ, ὑπηρετικὴ καὶ τῇ ζωῇ ἀναγκαία. Ἡ κόλασις εἶναι ἡ ἐξάπτουσα τὴν βούλησιν· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ τηρήται δύναμις καὶ οὐδέποτε εἰς ἐνέργειαν νὰ ὑψωθῇ, ἀλλὰ νὰ κωλύηται ὑπὸ τῆς βουλήσεως, ἵνα μὴ ἐξάπτῃ αὐτήν.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἤγειρε τοῦτο τὸ κολαστικὸν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, κατέστη τὸ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ πῦρ καταστρεπτικόν· ὅταν δ' εἰς τὸ φῶς στρέψῃ ἐνισχύεται ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ὑποταγὴν τοῦ κολαστικοῦ καὶ πρὸς μεταβολὴν τοῦ πυρὸς ἀπὸ καταστρεπτικοῦ εἰς γόνιμον.

Τὸ πῦρ, ὁ θυμὸς, ἐν τῇ βουλήσει εἶναι ὡς δύναμις, καὶ ὅταν ἡ βούλησις πιεσθῇ καὶ τὸ φῶς ἀποσυρθῇ εἰς ἑαυτὸ ἐξάγει τὸν θυμὸν αὐτῆς ἐξ ἑαυτῆς, ὅπως καταστρέψῃ τὸ κολαστικὸν τὸ πιέζον αὐτήν· διότι ἡ βούλησις κατὰ Βάδερν ἐν ἑαυτῇ ἔχει τὰ φῶς, τὸ πῦρ καὶ τὸ σκότος, καὶ τὸ μὲν φῶς εἶναι ἡ σοφία (ιδέα) τὸ δὲ πῦρ ἡ ἀίδιος φύσις καὶ τὸ σκότος ἡ ῥίζα τοῦ πυρὸς.

Ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τὴν κόλασιν, ἵνα καὶ τὸν ἄνθρωπον ποιήσῃ συνεργόν, ἵνα τὴν εὐδαιμονίαν του λάβῃ ἐπαξίως, ἐλευθερώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ ἑαυτὸν δι' ἰδίων ἀγώνων καὶ ἔργων ἀγαθῶν· διότι διὰ μὲν τῶν κακῶν ἔργων δηλητηριάζει τὴν φύσιν καὶ ἑαυτὸν φονεύει δι' αὐτῆς, διὰ δὲ τῶν ἀγαθῶν θεραπεύει τὴν φύσιν καὶ δι' αὐτῆς ἑαυτόν.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὴν κόλασιν καὶ τὸν οὐρανὸν αὐτοῦ ποιεῖ, ὁ δὲ Θεὸς κόλασιν δὲν ἐποίησεν, ἀλλ' αὐτὴν ἀναγκαίαν καὶ ἀγαθὴν, ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ὅλα τὰ μέσα, ἵνα ἀρχῇ αὐτῆς.

Καὶ αὕτη ἦτο ἡ θεία ἐντολή· ὁ Θεὸς προΐδων πάντα προηποίμασε τὸν ἄνθρωπον· ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ τηρήσῃ τὴν ἐντολὴν καὶ νὰ μένῃ ἐν τῷ Θεῷ· ὁ ἄνθρωπος ὅμως παραβῆς τὴν θείαν ἐντολὴν παρεδόθη τῷ Σατανᾷ.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἐποίησε τὴν κόλασιν του καὶ οὐχὶ ὁ Θεὸς, κρέμαται ἐκ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ διάρκειά αὐτῆς.

Ἐπειδὴ ἡ κόλασις δύναμις οὐσα εἶναι ὠφέλιμος τῷ ἀνθρώπῳ,

ταυτέστιν ἀγαθὴ, ὡς ἡ ζωὴ, θέλει ἐνεργεῖα καταστραφῆ· καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος θέλει ἀναγεννηθῆ, ὡς ἐνεργεία ὅμως θέλει καταστραφῆ· ἐνεργεία θέλει ἐγερθῆ ἡ θεία εἰκὼν, ἥτις θέλει καὶ τὸν διάβολον καταστρέψῃ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦτου τοῦ κόσμου.

Ὁ Θεὸς ἐμβλέπων εἰς τὸν ἄνθρωπον μετέδωκεν αὐτῷ τὴν σπερματικὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἥτις ἄνθρωπος ἐγένετο εἰς τὴν ἀνθρωπίνην εἰσελθοῦσα καὶ ἐν αὐτῇ ἐρρίζωσεν· οὕτω πρέπει νὰ ἐγερθῇ ἡ θεία εἰκόνα διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ, ὅπως μεταβληθῇ τὸ ἐπίγειον εἰς θεῖον· καὶ κυρίως εἰς τοῦτο ἀποβλέπουσι τὰ μυστήρια.

Ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ, ἡ ἀρχὴ τῆς ιδέας ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος· ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως πρέπει νὰ ἦναι τῇ ἀρχῇ τῆς ιδέας ὑποτελής, ταυτέστι δύναμις· διότι, ἐὰν τὸ φυσικὸν πνεῦμα, ἡ ἀρχὴ τῆς φύσεως, ἔλθῃ εἰς ἐνέργειαν, εἶναι κακόν· Ἐπειδὴ ὅμως μόνον ἐν τῷ δημιουργήματι καὶ δι' αὐτοῦ ἔρχεται εἰς ἐνέργειαν, προέρχεται τὸ κακόν μόνον ἐν τῷ δημιουργήματι καὶ δι' αὐτοῦ.

Ἡ ιδέα, ἐν ἣ ὁ λόγος ἐνοικεῖ, ἐγένετο διὰ τῆς φύσεως, τῆς αὐτότητος, ἄνθρωπος.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μόνον ἐν τῷ λόγῳ ἐνοικεῖ, γίνεται ὁ λόγος διὰ τοῦ δημιουργήματος προσωπικός.

Ὁ ἄνθρωπος ἐξελθὼν τῆς ἐνότητος ἀπόλεσε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ δρᾶν, βούλεσθαι καὶ πράττειν, καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ χρεία τῆς βοήθειας. διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἔλαβεν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅπως δώσῃ τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἀπολεσθεῖσαν δύναμιν, ἵνα γείνη τέκνον Θεοῦ.

Κατὰ Βάδερν θὰ ἐξετελεῖτο καὶ ἄνευ τῆς πτώσεως ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς δημιουργίας· διότι ὁ ἄνθρωπος ὡς εἰκὼν Θεοῦ πρῶριστο νὰ συνδέσῃ τὴν ἐπίγειον καὶ τὴν οὐράνιον φύσιν· ὁ ἄνθρωπος πεσὼν κατέστη ἀνίκανος τῆς ἐνότητος· διὰ τοῦτο ἔλαβε χώραν ἡ ἀνανθρώπησις, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ὁ πεπτωκὼς μετάσχῃ τῆς υἰότητος τοῦ Θεοῦ.

Ἄμα ὁ ἄνθρωπος ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ οὐράνιον σῶμα

ἐνεκρώθη, δὲν ἠδύνατο ἢ τοῦ Θεοῦ εἰκὼν εἰμὴ νὰ γείνη σωμα-
τικὴ, καὶ διὰ νέας πράξεως εἴλκυσεν ὁ λόγος εἰς τὴν ἰδέαν ὡς
νεκρωθεῖσαν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀποτραπεῖσαν
καὶ νεκρωθεῖσαν δημιουργικὴν φύσιν, ἐπομένως ὁ λόγος εἰσελ-
θὼν εἰς τὴν οὐσίαν τὴν ὑπὸ τὸν Θεὸν ἔγεινεν αὐτὸς δημιούρ-
γημα καὶ ὡς ἔρωσ καὶ ἤρωσ συνέζευξε τὸ δημιούργημα μετὰ τῆς
ἰδέας ἀχωρίστως, πνευματικῶς, καὶ οὕτως ἐξετελέσθη ὁ σκοπὸς
τῆς δημιουργίας, ὅς ἦν τὸ νὰ ὑψωθῇ αὐθις ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ
λόγου εἰς τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἄλλῃ κτίσις. (Bd.
II, σ. 526.).

Ὁ Θεὸς ἐποπτεύει τὸ ὄργανον αὐτοῦ ἐν ἑαυτῷ πρὸ πάσης δη-
μιουργίας καὶ γεννᾷ τὴν φύσιν, ὅπως θέσῃ ἐν αὐτῇ τὴν ἰδέαν
τοῦ καὶ ἡ ἰδέα τοῦ γεννηθῇ ἐν αὐτῇ.

Ἡ ἰδία βούλησις, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς αὐτότητος, πρέπει
νὰ ἔχη ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀπερίληπτον βούλησιν, ἵνα ἡ ἀπερίληπτος
βούλησις ἀποκαλυφθῇ δι' αὐτῆς· αὕτη δ' ἀποκαλύπτεται δι'
ἀναιρέσεως τῆς αὐτότητος τῆς ἰδίας βουλήσεως.

Ἐὰν ἡ ἰδία βούλησις μείνῃ ἐν τῇ αὐτότητι, μένει ἐν τῷ σκό-
τει· διὸ πρέπει νὰ ἀνοίξῃ ἑαυτὴν, ἵνα τὸ φῶς ἔλθῃ εἰς βοήθειαν
αὐτῆς καὶ συνδέον μετὰ τῆς μὴ αὐτότητος λυτρώσῃ αὐτήν· διὰ
τοῦτο ὁ λόγος ὀνομάζεται λυτρωτῆς καὶ καταστροφεὺς τοῦ ὄφρ-
ως, διότι ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ ὄφρως τὸ δηλητήριον καὶ καταστρέ-
φει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος τὸ θεῖον πνεῦμα ἀπολέσας ἔπρεπεν, ἵνα αὐτὸ
ἀποκτήσῃ, νὰ γείνη πνευματικὸς. Ὁ ἄνθρωπος ἐξερχόμενος αὐ-
τοῦ αἰσθάνεται τὸ βάρος τοῦ χρόνου, ἀπὸ τοῦ βάρους δὲ ἀπαλ-
λαττόμενος ὑψοῦται ὑπὲρ αὐτόν.

Ὁ Βάδερὸς λέγει, ὅτι τὸ βᾶμμα ὡς δύναμις τοῦ αἵματος
συνεχίζει τὰ ἀνώτερα μετὰ τῶν κατωτέρων· ἐὰν αὐτὸ θέσῃ ὁ
ἄνθρωπος εἰς ἀνώτερον, ὑψοῦται, ἐὰν δ' εἰς τὸ κατώτερον, λαμ-
βάνει παρ' αὐτοῦ τὸ καταστρεπτικόν, τὴν μανίαν εἰς φόνους,
τὴν λύσσαν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· διὰ δὲ τοῦ βᾶμματος ἐξη-
γεῖ ὁ Βάδερὸς καὶ τὴν μεταξὺ τεθνηκότων καὶ γεννηθῆσομένων
συνέχειαν μετὰ τῶν ζώντων.

Τὸ δ' ἀνώτερον εἰς τὸ κατώτερον καταβαῖνον μένει συγχρό-

νως ἐν τῷ ἀνωτέρω, παρίσταται ὡς ἴδιον ὄν, ὡς ἀπεσταλμένος,
καὶ δύναται τὰ πεπτωκότα νὰ ἀνυψώσῃ εἰς ἐλευθέραν κοινωνίαν
μετὰ τοῦ ἀνωτέρου χώρου (4. tes Heft der specul. dogm.).

Ἡ μετάστασις συνεπεία τῆς πτώσεως κατέστησε τὸν ἀνθρώ-
πον σύνθετον, ἡ ἀνύψωσις θέλει καταστήσῃ ὅλον, τέλειον, ἀπλοῦν.

Ἡ λύτρωσις δὲν χωρίζεται ἀπὸ τῆς τελειότητος· διὰ τοῦτο
εἶναι ὁ λυτρωτῆς καὶ τελειοποιητῆς.

Ὁ Βάδερὸς ἐπραγματεύθη καὶ περὶ ἔρωτος, οὗ τὴν ἰδέαν παρὰ
τοῦ Πλάτωνος ἔλαβε, περὶ οὗ ὅμως ἰδέας τινὰς μόνον ἔρριψε,
τὴν φύσιν αὐτοῦ ὅμως δὲν συνεζήτησεν· ἐὰν ὁ Βάδερὸς ἐξέθετεν
ὅλον σύστημα, ἔπρεπεν, ὡς νομίζομεν, νὰ πραγματευθῇ περὶ
τοῦ ἔρωτος ὑπὸ ἀνωτέραν ἔποψιν ἐν συναφείᾳ μετὰ τοῦ λυτρω-
τοῦ, μετὰ τοῦ λόγου· διότι, ὡς ὁ λόγος ἐστὶ τὸ μέσον, καὶ
ἐπομένως τρίτον διάφορον τῆς ἰδέας καὶ τῆς φύσεως, οὕτως
εἶναι καὶ ὁ ἔρωσ τί τρίτον ἐνοικοῦν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἐρωμέ-
νοις (ἄρβενι καὶ Θῆλει) καὶ ἀναγεννῶν αὐτούς.

Ὁ ἔρωσ ἐστὶ πανταχοῦ, ἐν τῇ ἀνοργάνῳ φύσει, τῇ ὀργανικῇ
καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ οὐ μόνον ἐν γῆ, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ
ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ, μάλιστα ἐκλαμβάνεται καὶ ὀνομάζεται κατὰ
τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὁ Θεὸς αὐτὸς ἀγάπη· ὁ ἔρωσ ὅμως
ἐν διαφόροις χώροις φαίνεται διάφορος, ἐν τοῖς κατωτέροις χώ-
ροις ὡς ἀπλή δύναμις, ἐν ζώοις ὡς θυμὸς, ἐν ἀνθρώποις ὡς ἔρωσ,
καὶ μάλιστα καὶ Θεὸς· διὰ τοῦτο πολλάκις ἡ νύμφη φοβεῖται
μὴ λάβῃ χώραν ὁ ὑλικὸς, ὁ κτηνώδης ἔρωσ, ὡς ἀπειρα καὶ τρα-
μερὰ περὶ τούτου παραδείγματα ἀποδεικνύουσιν.

Ὁ ἔρωσ κατὰ Βάδερὸν εἶναι ἀναγέννησις τῆς θείας εἰκόνας,
εἶναι ἐνωτικὸς καὶ γόνιμος· διὰ τοῦτο (5 tes Heft der specul.
dogm.) ὀνομάζει αὐτὸν λυτρωτὴν, ὡς δίδοντα δύναμιν ἀναγεν-
νητικὴν, καὶ συνταυτίζει μετὰ τοῦ Θεοῦ· ὥστε οἱ ἀληθῶς μετ'
ἀλλήλων ἐνούμενοι ἐνοῦνται μετὰ τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ ἄπιστοι πρὸς
ἀλλήλους χωρίζονται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀλλήλων· διὰ τοῦτο,
ἅμα ὁ δεσμὸς διαρρήχθῃ, προέρχεται ἀδιαφορία, διάρρηξις, ἀν-
ησυχία καὶ λοιπά· ἡ δὲ διάρρηξις ἀλλήλων εἶναι διάρρηξις καὶ
ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο γίνονται, λέγει, οἱ μυθιστοριογράφοι

ἢ ἀηδεῖς αἰσθηματικοὶ ἢ ὕλικοι, διότι τὸν ἔρωτα συγχέουσι μετὰ τῶν ἐρωμένων καὶ δὲν ἐκλαμβάνουσι ὡς τι τρίτον τῶν ἐρωμένων διάφορον καὶ θεῖον. Ἐκ τῆς ἡμαρτημένης δόξης περὶ χωρισμοῦ τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς γνώσεως προέρχεται (1), λέγει, καὶ ἡ σύγχυσις τοῦ ἔρωτος ὡς πάθους (ἀλόγου) καὶ ὡς λογικοῦ, ἀληθοῦς· (40 Saize aus einer religiose sen Erotik. 1831)· ὁ ἀληθὴς ὁμῶς συνδέει αἶσθημα καὶ γνώσιν, ὁ δὲ ψευδὴς εἶναι τυφλός, διότι χωρίζεται ἡ γνώσις ἀπὸ τοῦ αἰσθήματος. Ἐὰν οἱ ἐρωμένοι παραδοθῶσι τῷ ἔρωτι (τῷ θεῷ), δίδει ὁ ἔρως ἐκάστω τὸν ἕτερον ὁλόκληρον (5 tes Heft der specul. dogm.).

Ἐκαστος τῶν ἐρωμένων αἰσθάνεται ἑαυτὸν μετὰ τοῦ ἑτέρου συνδεδεμένον διὰ τοῦ ἔρωτος.

Ἐκαστος εὐρίσκων τὸν ἔρωτα ἐν ἑαυτῷ εὐρίσκει ἑαυτὸν διὰ τοῦ ἔρωτος ἐν τῷ ἑτέρῳ, καὶ οὕτως ἀμφότεροι ἐνοῦνται ἐν τῷ ἔρωτι, καὶ διὰ τοῦτο λαμβάνει χώραν ἀμοιβαία κλίσις, ἀμοιβαῖον αἶσθημα καὶ ἀμοιβαία χαρὰ· ἐὰν δὲ προέλθῃ κώλυμα τοῦ συνδέσμου, προέρχεται λύπη, διότι ὅπου κλίσις, ἐκεῖ καὶ αἶσθημα, καὶ ὅπου αἶσθημα, ἐκεῖ καὶ ἀγάπη· ἅμα δὲ εἰς ἢ ὁ ἕτερος ἢ ἀμφότεροι ἀποτραπῶσιν ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, πίπτουσι ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ἢ ἀπὸ τοῦ θεοῦ πτώσις συνεπάγεται τὴν πτώσιν καὶ ἀπιστίαν ἑαυτῶν. Ὁ ἔρως ἄρα ὡς τι τρίτον τῶν ἐρωμένων διάφορον εἰσέρχεται εἰς αὐτοὺς ὡς μορφῶν, ἐνοικῶν καὶ τελειοποιῶν. Ὁ ἔρως, ἢ κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴ ἐν ἀνωτέρῃ βαθμίδι, ἔστι διὰ τοῦτο ὡς θεῖον παγκόσμιον· ὁ ἔρως ἀναγεννώμενος ἀναγεννᾷ τὸν γεννῶντα, διότι τὸ ἀναγεννώμενον γίνεται ἀναγεννῶν· διὸ καὶ δικαίως ἐξύμνησε τοσοῦτον τὸν ἔρωτα ὁ Πλάτων καὶ τὴν ἀναγεννητικὴν αὐτοῦ φύσιν, καὶ εἰς τὸν κοινὸν τῆς σωτηρίας νόμον ἀπιδῶν ὑπέλαβε τὴν κύσιν καὶ τὴν γέννησιν ὡς τὴν ἐν τῷ θνητῷ αἰδιότητα καὶ ἀθανασίαν. Ἐκ τούτων δ' ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ ἔρως ἀληθῶς δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ θεός, ὡς ισχυρίζεται ὁ Βάδερς, ἀλλ' εἶναι ἀληθῶς τι θεῖον, εἶναι αὐτὴ ἡ κυρίως ἀρχὴ τῆς γεννήσεως, καὶ ἐπομένως μίᾳ τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν.

(1), ὡς ὁ Ρουσσώ καὶ Ἐγγελοσ δοξάζουσιν,

Ἡ ἱστορία τοῦ Χριστοῦ ἀπεικονίζει τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ γέννησις τοῦ Χριστοῦ, ὁ θάνατος αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ ἀπεικονίζουσι τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἱστορίαν, τὴν γέννησιν, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, ἐπομένως αἱ περίοδοι τῆς ἱστορίας τοῦ Χριστοῦ ἀπεικονίζουσι τοὺς τρεῖς τοῦ ἀνθρώπου βίους, τὸν παρελθόντα, τὸν νῦν καὶ τὸν μέλλοντα· οὕτω δὲ καθίσταται ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία, εὐρουσα τὴν ἀρχὴν, ὅλον ὀργανικὸν καὶ διὰ τοῦτο εὐκατάληπτος· οὕτω δὲ ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, εὐρουσα τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, γίνεται ἐπιστήμη· διὸ ἡ ἱστορία δὲν πρέπει νὰ ᾔηται συμφόρησις γεγονότων· ἄνευ συναφείας, ἄνευ ἀρχῆς καὶ ἄνευ τέλους.

Ὁ Βάδερς ὀρμηθεὶς ἀπὸ τοῦ Καντίου προέθετο νὰ συνδέσῃ τὸν ἰδανισμόν μετὰ τοῦ πραγματισμοῦ· καὶ ἐν τούτῳ συμφωνεῖ μετὰ τε τοῦ Σχελλιγγίου καὶ τοῦ Ἐγγελοσ· διαφέρει δὲ αὐτῶν καὶ τοῦ Σπινόζου, ὅτι δὲν ὑποθέτει, ὡς οὗτοι, τὸν θεὸν ὄν καθαρόν, κενόν, ἀφηρημένον, διότι τοιοῦτον ὄν μεταβάλλει πᾶσαν πραγματικότητα εἰς ἀπλὴν παράστασιν, τὰ ὄντα εἰς τροποποιήσεις.

Ὁ Βάδερς ἐκλαμβάνων διὰ τοῦτο τὸν θεὸν ὄν συγκεκριμένον διακρίνει ἰδέαν καὶ φύσιν ἀπὸ τοῦ θεοῦ· οὐδὲ παραδέχεται, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ Ἐγγελοσ, ὅτι ὁ θεός ὀριζόμενος γίνεται πεπερασμένος, ἀλλ' ἐλεύθερος· οὐδὲ τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν συγχέει, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, μετὰ τῆς κατὰ τὴν ὕλην, συμφωνεῖ ὁμῶς αὐταῖς ὑποθέτων καὶ οὗτος τὸν θεὸν δυνάμει, ὅπερ, ὡς ἀπεδείχθη, δὲν εἶναι ὀρθόν· διότι, εἰ ὁ θεός δυνάμει ὑπετίθετο, ἔπρεπε νὰ ὑποτεθῇ μεταβαλλόμενος, καὶ ἐπειδὴ ἡ μεταβολὴ ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρον θὰ ᾔητο ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον, θὰ ὑπετίθετο ἢ ἀτελής ἢ κακός, ὡς ὁ Πλάτων (Πολιτ. II 380) καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (μετ. Α, Θ.) παρετήρησαν. Καίτοι δὲ καὶ τὸν θεὸν ὑποθέτει δυνάμει ὄν, δὲν ἀπορρίπτει ὁμῶς τὴν φύσιν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγγελοσ, ἀλλ' ἀνυφοῖ καὶ τελειοποιεῖ· οὐδὲ ἄμεσον παραδέχεται μεταβασιν, οὐδέ τι τυφλόν, τὴν ἄλογον φύσιν, ἐν τῷ θεῷ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, καὶ ἐπομένως τὸ κακὸν καὶ τὴν πτώσιν ἀναγκαῖα.

Ἐν ᾧ ὁ Κάντιος ἐχώρισε τὸ ὄν καὶ τὸ φαινόμενον καὶ διὰ τοῦτο ἀνῆρσε πᾶσαν οὐσίαν καὶ γινῶσιν, ἰσχυρίζετο ὁ Βάδερρος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν ἑαυτῷ γινώσκει ἀνώτερον ἐγὼ, ἀντικείμενον ἐσωτερικόν, δι' οὗ καὶ τὸ ἐκτὸς γινώσκεται· διὰ τοῦτο καὶ τὸ γινῶθαι σαυτὸν κατ' αὐτὸν δὲν δύναται ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως νὰ γνωρισθῆ, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὁ αἷτιος, ἀλλ' ὁ Θεός.

Καίτοι δὲ τὸν Θεὸν ὁ Βάδερρος ἐκλαμβάνει, ὡς ὁ Σχελλίγγιος, ὁ I. Βόημος, καὶ ἄλλοι, βούλησιν, δὲν ἐκλαμβάνει ὁμῶς τὴν φύσιν σύνολον, ἀλλ' οὐσίαν τῆς ὕλης καὶ ἠνωμένην μὲν μετὰ τῆς ἰδέας, γόνιμον, κεχωρισμένην δὲ αὐτῆς ἄγονον, καταστρεπτικήν.

Ὁ Βάδερρος ἰσχυρίζεται, ὅτι τὰ δημιουργήματα διὰ τῆς φύσεως γίνονται πραγματικά· ἐὰν ὁμῶς τὰ δημιουργήματα ὑποθεῶσι προϊόντα οὐ μόνον τῆς φύσεως καὶ τῆς ἰδέας, ἀλλὰ καὶ τῆς βούλησεως, ἡ δὲ βούλησις, ὡς ἀποδείκνυται, δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ μία τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, ἔπεται, ὅτι τὰ ὄντα οὔτε ἐκ τῆς φύσεως μόνης ἠδύνατο νὰ παραχθῶσιν, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, οὔτε ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἰδέας, ὡς ὁ Βάδερρος, ἀλλ' ἐξ ἀπασῶν καὶ τῆς ὑπερτάτης, ὡς αἰτίας τῆς ἐνώσεως αὐτῶν καὶ συμπράξεως. Ἐὰν δὲ ὁ Θεός ἐκληφθῆ βούλησις, ὑποβάλλεται, ἐπειδὴ ἡ βούλησις εἶναι δύναμις, εἰς γένεσιν καὶ ἐπομένως ὑπὸ νόμον. Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι καὶ ἐν τῷ συστήματι τοῦ Βαδέρου ἐπικρατεῖ σύγχυσις ἀρχῶν.

Ὁ Βάδερρος ὑποθέσας τὰς ἀρχὰς ἐν τοῖς οὐσιν ἐνεργούσας ἀνῆρσε τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν, ἐπίσης δὲ ἀνῆρσε καὶ τὸν ἕγεμον ἐπιχειρήσαντα νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἀπολύτου ζωῆς, ἀποδείξας, ὅτι τὸ ἀποθετικὸν ὑποτασσόμενον γίνεται βᾶσις τῶν πολλῶν.

Ἐπειδὴ ὁ πανθεϊσμός ὑποθέτει τὴν ταυτότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου, τοῦτο δὲ εἶναι ἀντίφασις, ἀναγκάζεται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀντίφασιν ἀναγκαίαν· καὶ ἐν τούτῳ δεικνύται τὸ παράλογον τοῦ πανθεϊσμοῦ, τὸ ἀναγκάζον τὴν ἐπιστήμην νὰ προβῆ πέραν αὐτοῦ.

Ὁ Θεός κατὰ Βάδερρον γίνεται τρωσικὸς ὡς ἔχων βᾶσιν

τὴν φύσιν, τὴν αὐτότητα, εἰ καὶ τὸ προσωπικὸν κυρίως ὑποθέτει ἀπάσας τὰς ἀρχὰς ὑφ' ἑαυτό· Ἀλλὰ κατὰ Βάδερρον οὐδὲ αἱ ἀρχαὶ χωρίζονται ἀλλήλων, ἐπομένως οὐδὲ τὰ αἰσθητὰ ἀπὸ τῶν μὴ αἰσθητῶν, διότι ὁ χωρισμός, ὅς κατὰ I. Βόημον προέρχεται διὰ συγκεντρώσεως τῆς φύσεως ἐν ἑαυτῇ, ἀναιρεῖ τὴν προσωπικότητα.

Πρῶτος ὁ Βάδερρος ἀπέφηνετο τὸ μεθιστάμενον σύνθετον, ἡ δὲ μετὰστασις συνεπάγεται τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν φθαρτικότητα τῶν ὄντων, διότι συνεταύτισε τὸ σύνθετον καὶ τὸ ἀτελές, τὸ ἀπλοῦν καὶ τὸ τέλειον· ἀπλοῦν δὲ κατὰ Βάδερρον δὲν εἶναι τὸ κενόν, ἀλλὰ τὸ ἔχον ἐν ἑαυτῷ πάντα, ὡς Ἀριστοτέλης τέλειον λέγει τὸ μηδενὸς τῶν ἔξω δεόμενον.

Τὸν δὲ ἄνθρωπον ὁ Βάδερρος ὑπέθεσεν, ὡς τὸν Θεόν, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ βαθμίδι ἰδέαν ἀπλήν, ρευστότητα, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ φύσιν, στερεότητα, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ, δι' ἐνώσεως ἀμφοτέρων, ἰδέας καὶ φύσεως, ἔμμεσον αὐτότητα, πρόσωπον, πνεῦμα. Ὁ ἄνθρωπος κατὰ Βάδερρον ἐδημιουργήθη κατὰ πρῶτον φυσικὸς καὶ ἔπειτα κατέστη διὰ τοῦ υἱοῦ πνευματικὸς· διὰ δὲ τῆς διαφορᾶς ταύτης ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ κακόν δὲν εἶναι προωρισμένον.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὡς τέλος τῆς δημιουργίας καὶ διὰ τοῦτο μικρόθεος κληθεῖς προώριστο εἰς τὸ νὰ ὑψώσῃ πάντας τοὺς χώρους καὶ ἐνώσῃ μετὰ τοῦ Θεοῦ, εἶναι καὶ πάντων τῶν δημιουργημάτων ἀνώτερος. Ἐπειδὴ εἶναι θεία εἰκὼν, εἶναι ἀφθαρτος, ὄργανον, μεσίτης τῆς τῶν ὄντων τελειοποιήσεως καὶ τοῦ Θεοῦ τοποτηρητὴς καὶ ὡς τοιοῦτος ὄν παγκόσμιον.

Πάντα δὲ τὰ ὄντα, φθαρτὰ τε καὶ ἀφθαρτὰ, κατὰ Βάδερρον εἰσι ταῦτά· φθαρτὰ δὲ ἔγειναν διὰ μεταστάσεως τῶν ἀρχῶν· ἡ ζωὴ προέρχεται ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν ἀρχῶν, ἀντιστρόφως δὲ ὁ θάνατος ἐκ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἐκ μὲν τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀρχῶν κατὰ Βάδερρον προήλθεν ἡ πτώσις, ἡ φθαρτικότης τῶν ὄντων, ἡ κακοδαιμονία καὶ λοιπὰ, ἐκ δὲ τῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ἀναγέννησις, ἡ ἐλευθερία κλ. ταῦτα δὲ ἐν τούτῳ τῷ βίῳ δὲν ἐπιτυγχάνονται, ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι ἀναγκαία. Ἐντεῦθεν δὲ προήλθεν ἡ ἀνάγκη τοῦ συνδέσμου τῆς

φιλοσοφίας και θεολογίας, διότι διά τοῦ συνδέσμου αὐτῶν και ἡ φιλοσοφία ἀνορθοῦται και ἡ θρησκεία και ἡ πολιτεία και ἡ ἐκκλησία συνδέονται· διά τοῦτο και τὸ συστημα τοῦ Βαδέρου εἶναι, ὡς τὸ τοῦ I. Βοήμου, θρησκευτικόν.

Ὁ Βάδερρος, τῷ I. Βοήμῳ ἐπόμενος, ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ ἀποθετικόν ἐστὶν αἰεὶ δυνάμει ἐν τῷ Θεῷ, και διά τοῦτο οὐχὶ κακόν, ἀλλ' ἀγαθόν και πρὸς ἀποκάλυψιν ἀναγκαῖον, ὅτι τὸ κακόν ἐστὶ μόνον ἐν τοῖς δημιουργήμασιν, οὐχὶ δὲ και ἐν τῷ Θεῷ.

Ὁ Βάδερρος κατὰ τὴν ἱερὰν Γραφήν ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἀρχῆς ζῆ ἐν τῇ γῆ και εἶναι προωρισμένος ναὸς Θεοῦ· διά τοῦτο προῆλθεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνανθρωπήσεως και ἐν τῇ τελειοποιήσει τοῦ κόσμου προσδοκᾶται μεταμόρφωσις τῆς γῆς και τοῦ οὐρανοῦ. Ἐὰν ὁμοῦς ὁ Θεὸς δὲν πρέπη νὰ ὑποτεθῆ ὡς δυνάμει, ἄνουν, νεκρὸν, ἀνελεύθερον, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς τέλειον ἐνεργεία και προσωπικόν, πρέπει νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ἀπ' αἰῶνος και τὸν ἅπαντα αἰῶνα εἶναι ἀρχὸν τῶν ἀρχῶν, ἐπομένως, ὅτι ἑαυτὸ διακρίνει ἀφ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ διακρίσει ἐστὶ ταῦτόν μεθ' ἑαυτοῦ, ἐν ἑτέρῳ μὴ ἀπολλύμενον, ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ τηροῦν ἑαυτὸ ἐν μεθ' ἑαυτοῦ, ἑαυτὸ γινώσκον, ἐκτὸς αὐτοῦ ἕτερον ὅτιον, και ἐν τῷ ἑτέρῳ ἐν ἑαυτῷ ἐλεύθερον· διότι, ἐὰν τὸ ὑπέρτατον ἀπώλετο ἐν τοῖς παραγομένοις, ἐὰν δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἕτερον διάφορον ἑαυτοῦ, δὲν θά ἠδύνατο νὰ ἦναι τὸ ὑπέρτατον. Ἐὰν δὲ δύναται, πρέπει ἀναγκαίως νὰ γινώτῃ και τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι ὅτι ἐλευθέρῃ δημιουργία δὲν ἠδύνατο νὰ παραχθῆ ἐξ ἀτελοῦς, ἀλλὰ μόνον ἐκ τελείου ἐνεργείας και προσωπικοῦ ὄντος. Ἡ ἔννοια ὁμοῦς τῆς προσωπικότητος τοῦ Θεοῦ δὲν διαμελίζει τὸν μεταξὺ Θεοῦ και κόσμου σύνδεσμον, οὐδὲ αἰτεῖ περιορισμὸν, ἀλλ' ἀναφορὰν, δι' ἧς ὁμοῦς τὸ ἀπόλυτον, ὅπερ ἐστὶν αὐτογνωστικόν, δὲν γίνεται πεπερασμένον, ἀλλ' ἐστὶν αἰεὶ και μένει αὐτογνωστικόν, ἐλεύθερον, προσωπικόν, διότι αἰεὶ ἐστὶ κέτοχον, ἀρχὸν τῶν αὐτοῦ δυνάμεων, και δι' αὐτῶν ἀρχὸν πάντων.

Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι ὅτι μόνη ἡ ἀληθὴς περὶ Θεοῦ ἔννοια και ἡ διάκρισις και ἀναγνώρισις τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν δύνα-

ται νὰ φέρῃ ἀληθῶς τροπὴν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἡ ἐπιστήμη νὰ μεταρρυθμισθῆ, τὴν θρησκείαν και τὴν πολιτείαν νὰ στηρίξῃ και ὑψώσῃ, και τὸν βίον νὰ καταστήσῃ ὄντως ἀνθρώπινον.

XI. Ἐπιθεώρησις, ἐξαγόμενον και τέλος τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπικρατοῦσιν οὐ μόνον τὰ συστήματα τῆς ἐποχῆς οἷον τὸ τοῦ Ἐγέλου, Σχελλιγγίου, Ἐρβάρτου, Βαδέρου και ἄλλων, διότι τὸ τοῦ Σχλειερμάχερου ἐξήσκησεν ἐπιρροὴν μᾶλλον εἰς τὴν θεολογίαν ἢ τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ και ἀρχαῖα, οἷον τὸ τοῦ Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους, ἡ ἀτομικὴ θεωρία και ἄλλα, και ἐν ταῖς θεολογικοῖς σχολαίσις τῆς Γαλλίας, Ἰσπανίας και Ἰταλίας ἡ σχολαστικὴ φιλοσοφία, ἰδίως δὲ ἡ τοῦ Θωμᾶ Ἀκκινάτου.

Ἐν δὲ Ἀγγλίᾳ, βορείῳ Ἀμερικῇ και ἄλλαις χώραις ἐπικρατεῖ ἔτι και νῦν ἡ ἐμπειρία και ἡ ψυχολογικὴ φιλοσοφία.

Ἐν δὲ Βελγίῳ, Ὀλλανδίᾳ, Δανιμαρκίᾳ, Σουηδίᾳ, Νορβηγίᾳ, Ῥωσσίᾳ, Πολωνίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Ἰταλίᾳ και Ἑλλάδι, μείζονα ἐπιρροὴν ἐξήσκησαν τὰ νεώτατα φιλοσοφικὰ συστήματα τῆς Γερμανίας. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἐκλεκτικῆς τοῦ Κουσίνου φιλοσοφίας ἐσχάτως εὗρεν ἐν Γαλλίᾳ ὁπαδοὺς και ἡ τοῦ Ἐγέλου φιλοσοφία.

Ὁ Κουσίνοσ ἀσπασάμενος τὴν ἐμπειρίαν τῶν Γάλλων και καταστήσας βάσιν τῆς ὄντολογίας τὴν ψυχολογίαν μεταβαίνει ἀπὸ τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν ὄντολογίαν.

Ἡ ἐμπειρία, ἣν ὁ Κουσίνοσ ἠσπάσατο, ἦτο θεωρία ἀναγνώριζουσα τὴν αἴσθησιν πηγὴν τῶν ἐνεργειῶν, τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν και τοῦ συλλογισμοῦ. Τὴν αἴσθησιν ὁμοῦς ὁ Κουσίνοσ δὲν ἐκλαμβάνει ὡς τὴν μόνην ἀρχὴν, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀφετηρίαν τῆς φιλοσοφίας, διότι ἐν τῇ συνειδήσει παρατηροῦνται φαινόμενα, οἷον ἐνεργητικότης, προσωπικότης και βούλησις, μὴ εἰς τὴν αἴσθησιν ἀπλῶς ἀναφερόμενα, ἐν ᾧ κατὰ Κονδιλλάκιον και τοὺς περὶ αὐτὸν ὅλοι αἱ δυνάμεις ἀναφέρονται εἰς τὴν αἴσθησιν.

Ὅτι ὅμως ἡ βούλησις εἶναι πηγή ἀνεξάρτητος τῆς αἰσθήσεως καὶ διάφορος αὐτῆς τοῦτο ἀπεφάνητο πρὸ τοῦ Κουσίνου καὶ ὁ Ηιράν. Ὁ Κουσίνοσ ὅμως διακρίνων γεγονότα αἰσθητικὰ, βουλητικὰ καὶ λογικὰ, χωρὶς ὅμως ταῦτα νὰ ἀναγάγῃ καὶ εἰς τὰ αἷτια, ἀποφαίνεται, ὅτι μόνος ὁ λόγος, ὡς δύναμις γνωστικὴ καὶ τῆς βουλήσεως καὶ αἰσθήσεως ἀνωτέρα, γινώσκει τὴν ἀλήθειαν, διότι διὰ τῆς βουλήσεως δίδεται ἡ ἔννοια τῆς αἰτίας, οὐχὶ δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, ἡ οὐσία.

Ἐντεῦθεν ὅμως ἀποδεικνύται, ὅτι ἡ ἐκλεκτικὴ τοῦ Κουσίνου φιλοσοφία σύγκειται ἐκ δύο ἑτερογενῶν στοιχείων, ἑνὸς μὲν μετὰ τῆς ψυχολογίας συνεχομένου, ἐπομένως ὑποκειμενικοῦ, καὶ ἑτέρου μετὰ τῆς ὄντολογίας, ἐπομένως ἀντικειμενικοῦ. Καὶ ἂν ἡ ὄντολογία κληθῇ μεταφυσικὴ, ἡ ψυχολογία ἀποτελεῖ μόνον τὴν μετάβασιν εἰς αὐτήν.

Ὁ Κουσίνοσ μεταβαίνων ἐκ τῆς πείρας εἰς τὴν λογικὴν γνῶσιν ἀπαντᾷ ἐν τῇ μετάβασει ταύτῃ τὴν ἔννοιαν τῆς αἰτίας, ἐφ' ἧς θεμελιούται ἡ μεταφυσικὴ. Ἡ ἔννοια αὕτη δίδεται ἀμέσως διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἐνεργητικότητος ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ γεγονότι τῆς ἐνεργητικότητος ἡμῶν ἀποκαλύπτεται ἡ ἀπλὴ ἔννοια τῆς αἰτίας. Ἡ συνέχεια ὅμως μετὰ τῆς ἐκτὸς ἡμῶν πραγματικῶς ὑπαρχούσης αἰτίας δύναται ὡς ἀντικειμενικὴ ὑπὸ μόνου τοῦ λόγου νὰ ἐκφρασθῇ, ἀντικείμενα ἐκτὸς τοῦ ὑποκειμένου ἀποκαλύπτοντος, τὴν ὑπαρξίν ἐξωτερικοῦ κόσμου· ὥστε ὁ Κουσίνοσ ὑποθέτει τὴν ἔννοιαν τῆς αἰτίας ὡς ἀμεσον δεδομένην ἐν τῇ ἔννοια τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐνεργητικότητος, τὴν δὲ ἔννοιαν τῆς οὐσίας ἐν τῷ λόγῳ.

Ἡ ἔννοια ὅμως τῆς οὐσίας κατὰ Κουσίνοσ, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιοσ, δὲν εἶναι διάφορος τῆς ἔννοιας τῆς αἰτίας, διότι ἡ μὲν οὐσία ἐστὶν αὐταίτιον, δυνάμει αἷτιον, ἡ δὲ αἰτία ἐνεργεια, ἡ δὲ ἀμεσος πείρα παρέχει μόνον τὴν ἐνεργεια αἷτιαν ἐν τῇ βουλήσει, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν κεκρυμμένην ἀρχὴν τῆς αἰτίας, τουτέστι τὴν οὐσίαν· καὶ ἐν τούτῳ ὅτι ὁ Κουσίνοσ τὴν πηγὴν τῶν ὄντολογικῶν ἔννοιῶν δὲν ζητεῖ ἐν τῇ αἰσθήσει, ἀλλ' ἐν τῷ λόγῳ ὡς δυνάμει διάφορον καὶ ἀνεξαρτήτων τῆς αἰσθητικότητος

καὶ προσωπικότητος, διακρίνεται ἀπὸ τῶν ὕλιστῶν πατριωτῶν του.

Ὁ λόγος ὅμως κατὰ Κουσίνοσ δὲν παράγεται, ἀλλ' ἐστὶν, ὡς ἡ αἰσθητικότησ, γεγονόσ, ἐμπειρικόν, παραδειγμαμένον καὶ ἀνερμήνευτον. Ὁ λόγος ὢν, λέγει, ἐμφυτος ἀναγκάζει τὸ συνειδὸσ νὰ προβῇ ἀπὸ τοῦ ἐγὼ καὶ μὴ ἐγὼ, τῶν δύο αἰτιῶν, εἰς τὴν ἀληθῆ αἷτιαν τὴν παρέχουσαν τὴν ὑπαρξίν.

Ἡ ἀπλὴ ὅμως ἀνεξαρτησία τοῦ λόγου δὲν παρέχει τὴν ἀντικειμενικότητα τὴν παρ' αὐτοῦ ἀποδιδομένην αὐτῷ. Ὁ λόγος τοῦ Κουσίνοσ δὲν εἶναι μὲν ὑποκειμενικόσ, εἶναι ὅμως ἐν τῷ ὑποκειμένῳ.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸσ τοῦ Κουσίνοσ εἶναι αἷτια οὐσιώδης, ὡσ τοιαύτη δὲ αἷτια, ὡσ ὁ Θεὸσ τοῦ Σπινόζου, δὲν ὑφίσταται, ὡσ ὁ Σχελλίγγιοσ ἀποδεικνύει, ἡ γενομένη παρὰ Κουσίνοσ διαφορά αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Σπινόζου, δηλαδὴ ὅτι τοῦ μὲν Σπινόζου ἐστὶν οὐσία, αὐτοῦ δὲ μόνον αἷτια.

Ἐπειδὴ ὁ Κουσίνοσ, ὡσ ἀποδεικνύει ὁ Σχελλίγγιοσ, τὴν Γερμανικὴν φιλοσοφίαν, ἰδίως δὲ τὴν νεωτάτην δεόντως δὲν ἐνόησεν, μάλιστα δὲ τὴν τοῦ Ἐγέλου, ὡσ ὁ ἴδιοσ ὁμολογεῖ, οὐδὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἰδιοδρανείας, οὐδὲ τὴν μέθοδον, ἐν ἧ ἡ οὐσία τῆς Γερμανικῆς φιλοσοφίας ὑφίσταται, οὔτε ὀρθῶσ νὰ ἐκθέσῃ ἠδύνατο οὔτε ἐπομένως δικαίως νὰ κατακρίνη αὐτήν, ὅτι δὲν μεταβαίνει ἐκ τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν ὄντολογίαν, ὡσ ἡ τοῦ Κουσίνοσ, ἀλλ' ἐκ τῆς ὄντολογίας εἰς τὴν ψυχολογίαν. (1).

Ὁ Κουσίνοσ ὅμως ἀποδίδων τοῖσ Ἠλεάταισ ἰδέασ Ἠλατωνικάσ ὡσ ἀποδεικνύουσιν αἱ δύο διατριβαί, ὡσ περὶ Ἐενοφάνουσ καὶ Ζήνωνουσ συνέγραψε, δεικνύται, ὅτι οὐδὲ τὴν ἀρχαίαν ὀρθῶσ κατὰ πάντα ἐνόησεν.

Τὰ δὲ παρ' ἡμῖν φιλοσοφήματα φαίνονται μᾶλλον ἀπομιμήσεις τῆς σχολαστικῆς καὶ τῆς τῶν νεωτέρων χρόνων φιλοσοφίας.

Κορυφαῖοσ τῶν καθ' ἡμᾶσ φιλοσοφησάντων δύναται εὐλόγως νὰ θεωρηθῇ Εὐγένιοσ ὁ Βούλγαρισ, διότι καὶ κατὰ τὴν πολυμά-

(1) Schell. Vorrede zu Cousin ū). Franz' und Deutsche Phil. X. tom.

θαιαν ὑπερείχε και πρῶτος τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσῆγαγεν. (1).

Ὁ Εὐγένιος οὔτε σύστημά τι ἀποκλειστικῶς παρεδέχετο, οὔτε ἴδιον νὰ ἰδρύσῃ ἐπεχείρησε μὴ θέλων ἵσως νὰ διαρρήξῃ τὴν πρὸς τὴν θρησκείαν φιλικὴν σχέσιν αὐτοῦ· ὡν ὁμῶς ἐκλεκτικὸς εἶχεν ὁδηγοῦς πάντας, ἰδίως δὲ τὸν Γενουήνσιον και τὸν Γραβεζάνδον, και μεταξὺ δὲ τῶν φιλοσοφικῶν δοξασιῶν προέκρινε τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Αἱ κρίσεις ὁμῶς αὐτοῦ μὴ ἔχοντος σύστημα ἴδιον, δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν νεωτέρων φιλοσόφων μεγάλην ἀξίαν.

Ὁ Εὐγένιος μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ δὲν ἔπαυσεν ἀσχολούμενος περὶ τὴν φυσικὴν, τὴν θεολογίαν και ἄλλα.

Νεόφυτος ὁ Βάμβας ἐξέδωκε τῷ μὲν 1838 στοιχεῖα φιλοσοφίας, τῷ δὲ 1845 στοιχεῖα ἠθικῆς (Β'. ἐκδοσις).

Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἴδιον ἔχοντα οὐδὲν θεμελιοῦνται ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας, και τὰ μὲν στοιχεῖα φιλοσοφίας ἔλαβεν, ὡς λέγει, ἐκ τοῦ διτόμου συγγράμματος τοῦ Θυρώτου, τὸ δὲ περὶ ἐνστιγμάτων, ἀνωμαλιῶν τῆς αἰσθητικότητος, σοφισμάτων, ἐκ τῆς ἰδεολογίας και φιλοσοφίας τοῦ Μελχιώτου Γιώγου Ἰταλοῦ, τὸ δὲ περὶ συζεύξεως ἐκ τῶν στοιχείων τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος τοῦ Δουγάλδου Στευάρτου, τὸ δὲ περὶ μεθόδου ἐκ τῆς λογικῆς τοῦ Φραγκίσκου Ἰακιέρου. Ἐτερογενῆ ὁμῶς στοιχεῖα συμμίζας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραγάγῃ σύστημα φέρον χαρακτῆρα ἐπιστημονικόν.

Ἐπειδὴ ἐν οἰκείῳ τόπῳ τὰς δόξας τῶν τοιούτων συστημάτων ἐξεθέσαμεν και τὰς δεούσας παρατηρήσεις ἐπηνέγκομεν, θεωροῦμεν ἐνταῦθα πᾶσαν ἐπανάληψιν περιττήν.

Θεόφιλος ὁ Καίρης, οὗ τὴν γνωστικὴν οἱ μαθηταὶ του τῷ 1849 ἐξέδωκαν και τὰ στοιχεῖα τῆς φιλοσοφίας τῷ 1851, συμμίζας ἐπίσης στοιχεῖα ἑτερογενῆ, ἐμπειρικὰ και λογικὰ, δὲν ἠδύνατο και οὗτος νὰ παραγάγῃ ὄντως ἐπιστημονικόν τι και λόγου ἀξίον· ἐν δὲ τοῖς τὴν ἐκλεκτικὴν τῶν Γάλλων φιλοσοφίαν

(1) Κόμμα ἀνοψίς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας σ. 289. βίος Εὐγενίου ἐν 21 φυλλαδίῳ τοῦ Α' τόμου Πανδώρας ὑπὸ Πάυλου Καλλιγᾶ.

σπαυδάσασιν Ἑλλησιν ἀναμφιλέκτως διαπρέπει ὁ Πέτρος Βράϊλας Ἀρμένης, ἐκδοὺς τῷ μὲν 1851 πραγματείαν περὶ πρώτων ἀρχῶν και ἰδεῶν, τῷ δὲ 1862 στοιχεῖα θεωρητικῆς και πρακτικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Πέτρος Βράϊλας ἐκλαβὼν μετὰ τῆς ἐκλεκτικῆς σχολῆς βάσιν τῆς ὄντολογίας τὴν ψυχολογίαν ἔθεσε και οὗτος βάσιν τῆς φιλοσοφίας ὑποκειμενικὴν. Τόπον και χρόνον εἰς τὴν ἰδέαν και οὐχὶ εἰς τὴν ἐποπτείαν, ὡς ἔδει, ἀναγαγὼν ἀπεφήνατο τὸ ἀξίωμα τῆς ταυτότητος ὡς πρώτην ἀρχὴν.

Ἐὰν ὁμῶς τὸ ἀξίωμα τῆς ταυτότητος δηλοῖ, ὅτι τὸ μέσον ἔχει τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὑποκείμενον και κατηγορούμενον, ἔπεται, ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὑποθέτον τὸ αἷτιον, τὸ μέσον, δὲν δύναται νὰ ἦναι ἡ πρώτη ἀρχὴ, οὐδὲ ἡ βᾶσις παντὸς συλλογισμοῦ και ἀποδείξεως, ἀλλὰ τὸ μέσον, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς ὑστέροις και ἐν τῷ Γ'. τῆς μεταφυσικῆς.

Ἐὰν δὲ ἀρχὴ παντὸς συλλογισμοῦ και ἀποδείξεως ἀποδεικνύται τὸ μέσον, ἔπεται ὅτι ἐστὶν ἀρχὴ και τοῦ ἀξιώματος τῆς ταυτότητος, διότι τὸ μὲν ἀξίωμα τῆς ταυτότητος θέτει τὸ κατηγορούμενον, τὸ δὲ τῆς ἀντιφάσεως αἶρει αὐτὸ, τὸ δὲ τοῦ ἀποχρῶντος λόγου θεμελιοῦται ἐπὶ τῶν δύο προηγουμένων, οἷον ἐπειδὴ ἐστὶν Α, ἐστὶν ἀναγκαίως και Β, Β δὲ ἐστὶν ἢ Γ ἢ Δ. ἄμα δὲν δύναται νὰ ἦναι κατὰ τὸ πρῶτον ἀξίωμα, ἄρα ἐν τῶν δύο κατὰ τὸ δεύτερον. Οὕτω δὲ θὰ ἀπεδεικνύτο και ἡ συνέχεια τῶν ἀξιομάτων.

Ἐπίσης δὲ και ὡς πρὸς τὸν λόγον και τὰλλα ἔπεται τῇ ἐκλεκτικῇ τῶν Γάλλων σχολῇ.

Ἐκ τῆς αὐτῆς σχολῆς ἐρανισθεὶς και ὁ Ἀπόστολος Μακράκης (1) τὰς ἰδέας αὐτοῦ, ὡς ἀριδῆλως αἰ σελίδες 57, 185, 241, 269 και πλεῖστα ἄλλαι ἀποδεικνύουσι, θέτει και οὗτος βάσιν

(1) Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ Α. Λεκατσᾶ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ μεταφρασθεῖσιν ἐν ἔτει 1867 και 69 πραγματειῶν ἐξέδωκεν ὁ Α. Μακράκης τῷ 1876 τὴν φιλοσοφίαν και τὰς φιλοσοφικὰς ἐπιστήμας.

της οντολογίας τὴν ψυχολογίαν, καὶ ἐπομένως βάσιν τῆς φιλοσοφίας υποκειμενικὴν, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἡ υποκειμενικὴ βάση υποθέτουσα τὴν θρησκείαν ἐπινόησιν ἀνθρωπίνην δὲν ὑποστηρίζει, ἀλλὰ μάλιστα ἀνατρέπει αὐτήν· ἐξ ἑτέρου δὲ ἐκλαμβάνων κατὰ τὴν αὐτὴν σχολὴν τὸν λόγον, ὡς αἱ σελίδες 44, 46, 110 καὶ ἄλλαι ἀποδεικνύουσιν, ἀρχὴν ἀπόλυτον, ἐπομένως καθιστῶν τὴν δημιουργίαν μὴ πραγματικὴν, μὴ ἐλευθέραν πράξιν καὶ τὸ ἱστορικὸν τῆς θρησκείας περιεχόμενον μῦθον, ὡς ἅπαντα τὰ λογικὰ συστήματα, οὐδὲ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην στηρίζει τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνατρέπει αὐτήν.

Ἄλλ' οὐδὲ ὁ ὀρισμὸς αὐτοῦ περὶ θεοῦ ὡς πνεύματος, καὶ τοῦ πνεύματος ὡς ταυτότητος τοῦ εἶδέναι καὶ εἶναι, ὡς αἱ σελίδες 269, 275, 75 κλπ. ἀποδεικνύουσιν, εἶναι πραγματικὸς, ὡς ἀπεδείχθη παρὰ Σχελλιγγίῳ καὶ Ἐγέλω· ἀλλὰ καὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ αὐτοῦ «ὁ λόγος ἐστὶ καὶ ὄν καὶ γεγονός καὶ θεὸς καὶ ἄνθρωπος καὶ κόσμος», «ἡ φιλοσοφία ἄγει εἰς θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου» ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ σελίδες 31, 293 καὶ ἄλλαι, προδίδουσιν ἰδέας πανθεϊστικὰς.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Μακράκης συγγέει καὶ τὰ συστήματα, οἷον τὸ τοῦ Καρτεσίου, Μαλεβραγχίου, Σπινόζου, Καντίου, Φιχθίου, Σχελλιγγίου, Ἐγέλου, ὡς αἱ σελίδες 275 καὶ ἐφ. ἀποδεικνύουσιν, ἀποδεικνύεται ὅτι ἀγνοῶν τὰ συστήματα, ἐπηρεαζέσθαι ἐπ' αὐτῶν κρίσεις ἡμαρτημένας καὶ ἐπομένως κατ' αὐτῶν κατηγορίας ἀδίκους.

Ἐπειδὴ δὲ ἕτεροι Ἕλληνες, σπουδάσαντες φιλοσοφίαν, ἐδημοσίευσαν μέχρι τοῦδε οὐδὲν, δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν λόγον περὶ αὐτῶν.

Τὰς κρίσεις ὁμοῦς ἡμῶν ταύτας ἐπηρεαζέσθαι δὲν προεθέμεθα νὰ ἐπικρίνωμεν καὶ κατακρίνωμεν τοὺς συγγράψαντας, διότι ἀπ' ἐναντίου καὶ αὐτοῦ καὶ τοὺς κόπους αὐτῶν ἐκτιμῶμεν τὰ μέγιστα, ἀλλὰ μόνον ὕπως χαρακτηρίσωμεν τὰ παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦντα φιλοσοφήματα.

Ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων καταφαίνεται, νομίζομεν, ἡ ἐν τοῖς καθόλου καὶ τοῖς καθ' ἕκαστα

διαφορὰ τῆς παρ' ἡμῶν ἐκτεθείσης καὶ ἐκτεθεισομένης θεωρίας ἀπὸ τῶν συστημάτων.

Ὅτι δὲ τὸ ἐξαγόμενον, εἰς ὃ ἡμᾶς πολυχρόνιος καὶ πολύμοχος τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων μελέτη ἤγαγεν, εἶναι ἀναγκαῖον τοῦ χρόνου προϊόν, ὡς αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη, ἀποδεικνύει αὐτὴ ἡ σειρά τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν ἀρχαίων χρόνων, τῆς μέσης ἐποχῆς καὶ τῶν νεωτέρων.

Πάντα τὰ συστήματα ἤψαντο τῶν ἀρχῶν, ἕκαστον δὲ κατὰ τρόπον ἴδιον.

Περὶ μὲν τῶν ἀρχαίων φιλοσοφησάντων λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (μετ. Α), ὅτι οἱ πρῶτοι φιλοσοφῆσαντες τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων ζητοῦντες αὐτὰς τὰς ἀρχὰς ἐζήτησαν, ἄς τὸ πρῶτον ὑπέλαβον ἐν ὕλης εἶδει. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ παραγάγῃ μεταβολὴν, ἐζήτησαν τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς· ἐπειδὴ ὁμοῦς οὐδὲ αὕτη ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν τάξιν, ἀλλ' ἔφερον εἰς τὸ τυφλὸν καὶ αὐτόματον, πάλιν ἐζήτησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀναγκαζόμενοι τὴν ἀρχὴν τῆς τάξεως· πάντες ὁμοῦς οἱ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφῆσαντες ἐκλήθησαν φυσιολόγοι, διότι τὸ ὄν τῆς φύσεως δὲν ἐχώρισαν.

Ἀπὸ δὲ Σωκράτους ἡ φιλοσοφία ἔλαβε τοιαύτην τροπὴν, ὥστε ἐπὶ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ ἐθεμελιώθη ἅπασα ἡ μετ' αὐτὸν φιλοσοφία.

Ἡ μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη φιλοσοφία ἐτρέπη εἰς τὸ πρακτικὸν καὶ τὸ θρησκευτικόν. Ἡ νέα πλατωνικὴ φιλοσοφία ἀνεγνώρισε τὸ ἐν ὑπὲρ τὸν νοῦν, αὐτὸ ὁμοῦς ὑπέλαβεν ἀφρημένον· ἀναγκασθεῖσα ὁμοῦς νὰ νοήσῃ τὸ ἀπολύτως ἀόριστον, ἐν ᾧ μόνον τὸ ὀρισμένον νὰ νοηθῆ δύναται, ἐνέπεσεν εἰς ἀντίφασιν καὶ ἐν αὐτῇ ἐναυάγησεν.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ μέσου αἰῶνος οὕσα οὐσιωδῶς θεολογία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κύκλου αὐτῆς καὶ νὰ τραπῆ ἐπὶ ζήτησιν ἀρχῶν.

Ἡ ἀναγέννησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἐσπερίᾳ κωρώπη ἐξέτεινε τὸν ὀρίζοντα τῶν γνώσεων, προήγαγε τὰς

ἐπιστήμας, τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, ἀρξάμενην ἀπὸ τοῦ διχασμοῦ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φύσεως, τοῦ λογικοῦ καὶ ἐμπειρικοῦ, ἐν οἷς ἡ ἀρχαία κατέληξεν.

Τὴν μὲν ἐμπειρίαν ἠπάσαντο οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γάλλοι καὶ ἄλλα ἔθνη τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, τὴν δὲ λογικὴν φιλοσοφίαν ἰδίως οἱ Γερμανοί.

Ὁ Καρτέσιος, ὁ Μαλεβράγγιος καὶ ὁ Σπινόζας ἀρχὰς ὑπέλαβον τὸ νοεῖν καὶ τὴν ἔκτασιν, ὁ δὲ Λεϊβνίτιος τὴν παραστατικὴν δύναμιν. Ὁ Κάντιος ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ θεὸς καὶ ὁ κόσμος διὰ κοινῶν ἐννοιῶν δὲν συνδέονται. Ὁ Φίχθιος τὰς ἀρχὰς ὑπέλαβεν ἀντιθέσεις· ὁ Σχελλίγγιος συνεταύτισε τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον· ὁ Ἔγκελς ὑπέλαβε τὸ ἀπόλυτον ταυτότητα ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, τουτέστιν ἐννοίαν, τὴν δὲ ἀντίφασιν ἀρχὴν τῆς ζωῆς, τῆς γενέσεως, τῆς γνώσεως, τῆς αὐτοκινήσεως καὶ αὐτοδιακρισίας.

Ὁ Ἰακώβης καὶ ὁ Ἐρβάρτος ἐτράπησαν εἰς τὸν πραγματισμόν, ὁ δὲ Φίχθιος, Σχελλίγγιος καὶ Ἔγκελς εἰς τὸν ἰδανισμόν. Ὁ Μάδερς ἐζήτησε διὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ I. Βοήμου νὰ ἐνώσῃ τὸν ἰδανισμόν καὶ τὸν πραγματισμόν, καὶ οὕτω νὰ θεμελιώσῃ τὸν συγκεκριμένον θεῖσμόν· ὥστε, ἅπαντα σχεδὸν τὰ μετὰ τὸν Κάντιον συστήματα ἀπέβλεπον εἰς ἐνώσιν τοῦ ἰδανισμοῦ καὶ πραγματισμοῦ. Ἄλλ' οὔτε ὁ ἰδανισμὸς, ὁ συγχωνεύων τὸν πραγματισμόν, οὔτε ὁ πραγματισμὸς, ὁ ζητῶν νὰ ἀναιρέσῃ τὸν ἰδανισμόν ὅλως, οὔτε οἱ χωρίζοντες, οὔτε οἱ ταυτίζοντες αὐτοὺς, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ὑπολαβόντες τὸ ὑπέρτατον μετὰ τῆς βουλήσεως ταύτης, ἔλυσαν ἱκανῶς τὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς.

Ἐπειδὴ ἅπαντα τὰ συστήματα ἔχουσι κατ' Ἀριστοτέλη νὰ λύσωσι τὸ αὐτὸ πρόβλημα, τί τὸ ὄν ἐστὶ τὸ νῦν καὶ ἀεὶ ζητούμενον καὶ ἀεὶ ἀπορούμενον (Ἀριστ. μετ. Ζ, 1.), ἀπεφάνη αὐτὸ ὁ Σπινόζας ὄν καθαρὸν, ἐννοίας, δυνάμεως ἄμοιρον· τῷ Σπινόζῃ ἠκολούθησαν ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἔγκελς.

Ἐὰν ὅμως τὸ ὄν ὑποθεθῇ ὄν καθαρὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἀλογον, νεκρὸν, ἀναιρεῖται ἡ πραγματικότης, ἐπομένως παράγεται οὐδέν.

Ἐὰν ὅμως τοιοῦτον ὄν ὑποθεθῇ ἀρχὴ ἀπόλυτος, πάντως ὑποτίθεται ἀθεῖα, διότι τοιοῦτον ὄν θεὸς νὰ κληθῇ δὲν δύναται. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδείξαντες, ὅτι τὸ καθαρὸν ὄν τῶν Ἐλεατῶν δὲν δύναται νὰ ἦναι κενόν, ἀλλὰ συγκεκριμένον, ἀνήρρεσαν αὐτοὺς.

Ὁ Ἔγκελς τὸ ὄντως ὄν ὑπέλαβεν ἰδέαν ἀπλῆν καὶ ἀρχὴν ἔμμονον (οὐσίαν), δυνάμει ὄν· τοιοῦτον ὑπέλαβον καὶ πολλοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων σοφῶν. Ἐὰν ὅμως ὁ θεὸς ὑποθεθῇ ὄν δυνάμει, ὑποτίθεται ἀτελής καὶ φθαρτός· διὰ τοῦτο ὁ θεός, ὡς ἀπεδείχθη, οὔτε φύσις δύναται νὰ ὑποθεθῇ, οὔτε ἰδέα ἀπλή, οὔτε βούλησις, οὔτε γινόμενος, οὔτε ἐξιστάμενος, διότι ἐστὶν ἀεὶ ὁ αὐτός, ἀγέννητος, ἀμετάβλητος, ἐνὶ λόγῳ αἰδίος· διότι εἰ ἐξίστατο, θὰ ἔπαυε τοῦ νὰ ἦναι θεός, εἰ ἐγένετο, δὲν θὰ ἦτο ἐλεύθερος, ἀλλ' ὑπὸ νόμον καὶ ἐπομένως ἀτελής καὶ φθαρτός.

Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων ἀναγκασθέντες πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων παρέλαβον ἀρχὴν διάφορον τοῦ νοῦ, ἀρχὴν ὡς αὐτὴν ὀνομάζει ὁ Ἀριστοτέλης μεταβλητικὴν· ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν θὰ ἦτο, ὡς καλῶς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ἱκανή, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἀρχὴ ἐνεργεία, διότι, εἰ ἀρχὴ ἐνεργεία δὲν ὑπῆρχε, θὰ ἦτο ἀδύνατον κίνησις νὰ ὑπάρξῃ. Ἐὰν ἡ ἀρχὴ αὕτη ἔμενε δυνάμει, οὐδὲν δημιουργήμα θὰ προήρχετο· καὶ ἐὰν ἡ ἀρχὴ ἐνεργήσῃ, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ἡ δὲ οὐσία αὐτῆς εἶναι δυνάμει, οὐδὲν πάλιν θὰ ἦτο ὄφελος, διότι ἡ κίνησις δὲν θὰ ἦτο αἰδίος, οὐδὲ τὸ ὄν, ὅ ἐστι δυνάμει, θὰ ἐγένετο τέλειον, διότι ἡ δύνατο νὰ μὴ γείνη ἢ γινόμενον νὰ φθάρῃ. Ἐπειδὴ ἐξ ἀορίστου (δυνάμει ὄντος) οὔτε γέννησις οὔτε γνῶσις νὰ προέλθῃ ἡ δύνατο, οὔτε τι ἐνεργεία καὶ τέλειον καὶ ἀφθαρτόν, ἀλλ' ἐξ ὀρισμένου καὶ τελείου, ἐπεταὶ ὅτι τὸ ὄντως ὄν δὲν ἡ δύνατο νὰ ἦναι ὄν δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργεία, ὡς τοιοῦτον δὲ ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα ἀρχὸν τῶν αὐτοῦ δυνάμεων, καὶ διὰ τοῦτο αἰδίον, ἀμετάβλητον, γνωστικόν, ἐλεύθερον, πανταδύναμον, ἐνὶ λόγῳ ἐνεργεία τέλειον καὶ προσωπικόν, καὶ μόνον τοιοῦτον ὄν ἡ δύνατο ἐλευθέρως νὰ ἀποφασίσῃ καὶ ἐλευθέρως νὰ παραγάγῃ δημιουργίαν.

Ὁ Ἐγγελοσ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Πρόκλος, καὶ ὁ Σχελλίγιος ἰδίως ὑποθέτει τὸν θεὸν μεταβαλλόμενον, (ἐν ἑαυτῷ, ἐκτὸς ἑαυτοῦ, εἰς ἑαυτὸν ἐπανερχόμενον), ὅπως ἔλθῃ ἀπὸ τοῦ καθαρῶ ὄντος εἰς τὸν προσωπικὸν θεόν. Ἐὰν ὅμως τὸ καθαρὸν ὄν δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῆ τέλειον, πραγματικόν, πῶς ὁ θεὸς δημιουργεῖ; δημιουργεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως; Ἐὰν ὁ θεὸς ἐδημιούργει ἀμέσως, οὐσία δὲν θὰ διέφερε τῶν δημιουργημάτων, τὸ σύστημα τοῦτο θὰ ἦτο πανθειστικόν. Ἐπειδὴ ἄρα ὁ θεὸς ἐμμέσως δημιουργεῖ, τοῦτέστι διὰ συναιτιῶν, ὀργάνων μεταξὺ θεοῦ καὶ ὄντων καὶ τοῦ θεοῦ διαφόρων, ἀποδείκνυται, ὅτι αἱ τοῦ σύμπαντος ἀρχαὶ εἰσὶν ὁ θεμελιὸς λίθος πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ πανθεισμοῦ καὶ θεμελιώσιν τοῦ μονοθεισμοῦ. Ἐὰν ὁ κόσμος δὲν δύναται ὡς ἐπὶ ἀρχῶν πραγματικῶν θεμελιούμενος νὰ ἦναι φαινόμενον, ἀλλὰ πραγματικὸς, οὗτος δὲ αὐτομάτως νὰ παραχθῆ δὲν ἠδύνατο καὶ ὁ τὸ σύμπαν συντελέσας νὰ ἦναι ὄν δυνάμει, ἄνουν, νεκρὸν, ἀνελεύθερον, ἀλλὰ ὡς κύριον τῶν ἀρχῶν ζῶν, πάνσοφον, ἐλεύθερον, παντοδύναμον ἐνὶ λόγῳ ὄν τέλειον ἐνεργείᾳ καὶ προσωπικόν.

Ἐὰν δὲ τὸ τέλειον ἦναι τὸ πραγματικόν, τὸ αἰδιον, ἔσται πάντως καὶ τὸ ἀπολύτως πρότερον· ὡς δὲ τοιοῦτον δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρισθῆ, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων· ἐπειδὴ δὲ ἔστιν ὁδὸς διττὴ ἐκ τοῦ συμπεράσματος ἐπὶ τὰς προτάσεις, καὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ συμπέρασμα, συνέχονται διὰ τοῦτο ἢ ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ὁδὸς καὶ ἢ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν, τοῦτέστιν ἢ ἐπακτικὴ καὶ ἢ συνθετικὴ μέθοδος. Ἐὰν ὅμως αἱ ἀρχαὶ δὲν ἐξακριβωθῶσιν, οὐδὲ τὸ συμπέρασμα, τὸ σύμπαν, δύναται νὰ ἀποδειχθῆ ὠρισμένως ἐξ ἀρχῶν ἀορίστων.

Ἐπειδὴ ἡ σύγχυσις ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ προῆλθεν ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν ἀρχῶν, ἐξ ἧς καὶ ἡ μονομερὴς καὶ ἡμαρτημένη ἐξήγησις τοῦ κόσμου, πρέπει νὰ ζητηθῶσιν αἱ τὸ σύμπαν συνιστῶσαι ἀρχαὶ καὶ διακριθῶσιν ἀλλήλων καὶ τῆς ὑπερτάτης, τῆς κυρίως ἀρχῆς, διότι ἐκ τῆς γνώσεως καὶ διακρίσεως αὐτῶν ἐξαρτᾶται οὐ μόνον ἡ καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ἐπομένως ὀρθὴ ἐξήγησις

τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τοῖς συστήμασιν ἀποδίδεται καὶ ἡ προσήκουσα σημασία καὶ ἀξία.

Ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων ἀπάσας διέκρινε τὰς ἀρχὰς καὶ περιέλαβεν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ τὸ μὲν ταύτην, τὰ δὲ ἑτέραν, ἢ καὶ δύο, καὶ τὴν μίαν τούτων μετὰ τῆς ὑπερτάτης συνέχεε, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὸ σύμπαν καθ' ὀλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς. Καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ὀρθῶς ἐκ μιᾶς ἀρχῆς ἡ δημιουργία νὰ ἐξηγηθῆ εἶναι ἀδύνατον, διότι ἢ ἐκ μιᾶς γένεσις, ὡς ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης καὶ πρὸ αὐτοῦ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης παρετήρησε, δὲν εἶναι γένεσις, ἀλλ' ἀλλοίωσις· ἐὰν μία ἦτο ἡ αἰτία, πάντα θὰ ἦσαν ἐν, ἢ εἰδικὴ διαφορὰ τῶν ὄντων θὰ ἀνηρεῖτο. Ἐπειδὴ τὰ ὄντα εἰσὶ πολλὰ καὶ διάφορα, τοῦτο ἔστιν ἀπόδειξις, ὅτι αἱ ἀρχαὶ εἰσὶ πολλαὶ καὶ διαφοραὶ, ἐπειδὴ αὐταὶ δὲν δύνανται νὰ ἦναι ἀπειροὶ καὶ διὰ τοῦτο ἀόριστοι, διότι ἐξ ἀπειρῶν καὶ ἐπομένως ἀορίστων οὐδὲν ὠρισμένον ἠδύνατο νὰ παραχθῆ, ἔπεται, ὅτι αἱ ἀρχαὶ πρέπει νὰ ὀρισθῶσι καὶ διακριθῶσιν.

Ἦδη ἡ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφία διέκρινε τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴν, τὴν ὄθεν ἡ κίνησις καὶ ἡ μεταβολὴ καὶ τὴν τῆς τάξεως, τὴν κατὰ τὸν λόγον. Ἡ μὲν κατὰ τὸν λόγον, ὡς ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀποδεικνύει, ἐπὶ μὲν Ἡρακλείτου ὑπετίθετο ἀρχὴ τῆς γενέσεως, ἐπὶ δὲ Πλάτωνος καὶ τῆς γνώσεως, ἐπὶ δὲ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς καὶ ὡς λυτρωτικὴ, ἰδέα θεία πρὸς λύτρωσιν τοῦ κόσμου· ὡστε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἶχε λάβει σημασίαν διάφορον, ἥτις εἶχεν εἰς τὸ μετέπειτα τηρηθῆ, διότι ὑπελαμβάνετο καὶ ὡς ἀρχὴ γενετικὴ (δι' οὐ) καὶ ὡς γνωστικὴ (φῶς) καὶ ὡς λυτρωτικὴ.

Τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς κινήσεως πρῶτος ζήτησας, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἦτο ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Παρμενίδης καὶ εἴ τις ἄλλος ἀποφηνάμενος ἔρωτα ἢ ἐπιθυμίαν ὡς ἀρχὴν ἐν τοῖς οὐσι κινήσουσαν καὶ συνάξουσαν τὰ πράγματα· ὅταν δὲ αὕτη, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, γνωρισθῆ, γνωρίζεται πᾶσα γένεσις καὶ πράξις, διότι ἡ κίνησις εἶδος τι ζωῆς οὐσᾶ ἔστιν αἰτία τῆς γενέσεως, ἀναπτύξεως καὶ ὑπάρξεως τῶν ὄντων, (περὶ ζῳῶν γενέσεω; IV, 10.). Τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς κινήσεως ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστο-

τέλης αναγαγόντες εἰς τὸ εἶδος, τὴν κατὰ τὸν λόγον ἀρχὴν, αὐτὰς ἀλλήλων δὲν διέκριναν, ἀλλὰ συνεταύτισαν, ὡς ἐπίσης ὁ Ἀριστοτέλης ἀποκαλέσας μεταβλητικὴν φαίνεται ὅτι δὲν διέκρινε τὴν κατὰ τὴν ὕλην ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν μεταβολὴν.

Ὁ Ἀριστοτέλης (μετ. Θ, 5) τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ὀνομάζει ὄρεξιν καὶ προαίρεσιν καὶ ἐκλαμβάνει τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀνωτέραν, τὴν δὲ κατὰ τὴν ὕλην δύναμιν, βάσιν τῆς ἐνεργείας. Ἐπειδὴ ἡ ὄρεκτικὴ δύναμις κατὰ μὲν τὸν λογισμὸν λέγεται βούλησις, στερουμένη δὲ λογισμοῦ ὄρηκ ἄλογος, ἀποδείκνυται, ὅτι αὕτη μὴ προηγουμένη τοῦ λόγου, ἀλλ' αὐτὸν ὑποθέτουσα δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῆ τοῦ λόγου προτέρα καὶ ἀνωτέρα, ἥκιστα δὲ ἡ ἀπόλυτος ἀρχὴ, ὡς πολλοὶ τῶν νεωτέρων σοφῶν ἰσχυρίζονται· διότι, εἰ ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀπόλυτος ὑπετίθετο, θὰ ἰδρύνετο τὸ πεπερωμένον, ὁ κόσμος θὰ ὑπετίθετο αὐτόματος.

Τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς ὕλης καὶ οἱ ἀρχαῖοι φυσιολόγοι (Ἀριστ. μετ. Α, 4) καὶ οἱ νέοι ὑποθέτοντες αἰδῖον παρήγαγον ἀτόπως ἐξ αὐτῆς πάντα, οἷον ζῶν, γνῶσιν, καὶ λοιπά.

Ὡς δὲ οἱ ὕλισται πάντα ἐκ τῆς ὕλης παράγουσιν, οὕτω καὶ οἱ ἰδανισταὶ ἐκ τῆς ἰδέας. Τοῦτο ὅμως ἀριδῆλως ἀποδεικνύει, ὅτι παρ' αὐτοῖς σύγχυσις ἀρχῶν ἐπικρατεῖ.

Ἐπειδὴ ὅμως κίνησις καὶ μορφή ἀπὸ τῆς ὕλης εἰσὶν ἀναπόσπαστοι, τοῦτό ἐστιν ἀπόδειξις, ὅτι αἱ ἀρχαὶ ἐν τῇ ὕλῃ συνυπάρχουσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὕλη ὑπόκειται τῇ κινήσει καὶ μορφώσει, τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἡ κατὰ τὴν κίνησιν καὶ τὸν λόγον ἀρχὴ οὐσίᾳ προηγοῦνται τῆς ὕλης, καὶ ὡς πρότεροι αὐτῆς εἰσὶν ἀνωτέροι, ὡς τοιαῦται δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ παραχθῶσιν ἐξ αὐτῆς. Ἡ ζωὴ, ἡ πλαστικὴ δύναμις, ἡ μεταβολὴ, ἡ γένεσις, ἡ μορφολογία κλπ. δεικνύουσι σχέσιν ἀρχῶν, ἡ δὲ σχέσις συνυπαρξίν αὐτῶν ἐν τοῖς οὖσιν, ἥς ἄνευ οὐδὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ καὶ ὑπάρξῃ.

Ἐὰν ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ ἦναι, ὡς ἀποδείκνυται, βάσις τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, αὕτη δὲ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ὁ δὲ ὀργανισμὸς καὶ τὰ ἀνωτέρα τηρῶνται μόνον ἐν τῇ ὑποταγῇ τῶν κατωτέρων, δι' ἧς ἀνάπτυξις, ἐλευθερία καὶ γνῶσις προέρχονται,

φανερὸν εἶναι ὅτι ἅπασαι αἱ ἀρχαὶ, συνυπάρχουσιν καὶ συνεργοῦσαι, εἰσὶ πρὸς κοσμοποιίαν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ.

Ἐὰν ἡ ἔχουσα βάσιν κίνησις ἦναι ἐλευθέρα, βάσειος δὲ στερουμένη ἀνελευθέρα, ἐὰν ἡ κατὰ τὸν λόγον στερουμένη τῆς ὄθεν ἡ κίνησις ὡς βάσειος δὲν θὰ ἦτο ζῶσα, ἀλλὰ ὑπνώττουσα, νεκρά, καὶ ἂν ἡ κατὰ τὴν κίνησιν ἐστερεῖτο τῆς κατὰ τὴν ὕλην, οὐδ' ἀτομικὸν θὰ προήρχετο καὶ ὑπῆρχεν, ἐπεταί, ὅτι ἡ δημιουργία οὔτε διὰ μόνης τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς νὰ προέλθῃ ἠδύνατο, οὔτε διὰ μόνης τῆς ὄθεν ἡ κίνησις, οὔτε διὰ μόνης τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἀλλὰ δι' ἁπασῶν. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι ὅτι οἷτε παράγοντες ἐκ μιᾶς ἀρχῆς τὴν δημιουργίαν καὶ οἱ συγγέοντες τὰς ἀρχὰς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσωσιν αὐτὴν καθ' ὀλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς. Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται ὅτι ἄνευ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ διακρίσεως τῶν ἀρχῶν εἶναι ἀδύνατον καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἰδανικοῦ εἰς τὸ φυσικὸν μετάβασις διὰ τῆς κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχῆς νὰ καταληφθῇ καὶ ἡ εἰδικὴ διαφορὰ καὶ ἡ βαθμολογία τῶν ὄντων νὰ ἐξηγηθῇ.

Ἐὰν ὁ σύμπας κόσμος ἦναι ὄλον ὀργανικὸν καὶ πραγματικὸν προσλθὸν ἐκ τῆς συμπράξεως καὶ συνεργίας τῶν ἀρχῶν, συμπράξις δὲ καὶ συνεργία ἐξ αὐτῶν νὰ προέλθῃ ἠδύνατον, διότι ἐκάστη τούτων ἰδίον ἀπεργάζεται, πρέπει ἀναγκάτως νὰ ὑποτεθῆ αἷτιον ταύτας συνδέον καὶ συγκρατοῦν, τὸ δὲ αἷτιον τοῦτο ἀμετάβλητον, αἷδιον, ἐνεργεῖα τέλειον καὶ προσωπικόν, διότι ἄνευ ταιαύτης ἀρχῆς οὔτε συμπράξις, οὔτε συνεργία, οὔτε ἄρμονία, οὔτε ἀτομικότης καὶ πραγματικότης νὰ προέλθῃ ἠδύνατο, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἀνάπτυξις, οὔτε μορφή καὶ τάξις, καὶ ἂν ταῦτα προήρχοντο, ὅπερ ἀδύνατον, δὲν θὰ διέμενον, ἐὰν ἡ συνδετικὴ αὕτη ἀρχὴ δὲν ἦτο ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα ἐνεργεῖα, ἀλλὰ δυνάμει. Ἐπειδὴ ὅμως αἷτιον τῆς συνυπάρξεως καὶ συνεργίας τῶν ἀρχῶν οὔτε μία τῶν ἀρχῶν δύναται νὰ ὑποτεθῇ οὔτε ἂν δυνάμει, ἀτελὲς καὶ φθαρτὸν, ἀλλ' ἂν ἐνεργεῖα καὶ τέλειον, διότι ἄλλως θὰ προήρχετο καὶ διέμενον οὐδὲν, πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑποτεθῇ ἂν τῶν τοῦ κόσμου ἀρχῶν διάφο-

ρον και ανώτερον, απ' αιώνος και τον άπαντα αιώνα άίδιον ενεργεία τέλειον και προσωπικόν.

Έάν ο θεός δέν ήτο απ' αιώνος και τον άπαντα αιώνα ενεργεία τέλειος, ούδ' ή ενεργεία αυτού, ούσα αύτή ή ζωή αυτού, θα ήτο άίδιος· δια τουτο ο θεός δέν δύναται να ύποτεθῆ γινόμενος, άλλ' ότι έστιν απ' αιώνος και τον άπαντα αιώνα κύριος των άρχων και δια τουτο τέλειος και προσωπικός· ως τοιοϋτος δε χρήται αύταις οίον όργανοις προς πραγματοποίησιν της του σύμπαντος κόσμου ιδέας, ήτις έξαντικειμενουμένη, έξωτερικώς παρισταμένη, ως ή ιδέα του τσχνίτου, ούτε χωρίζεται ούτε απόλλυται, άλλ' έσωτερικώς διευκρινίζεται. Η ιδέα όμως προηγούμενη δέν έξαντικειμενοϋται άνευ των άρχων, ως στοιχείων, ως ούδὲ λέξις σχηματίζεται ειμή στοιχεΐα προηγούντο και τούτων ιδέα συναρμόττουσα ταϋτα εις συλλαβάς και ταύτας εις λέξιν (οίον πατήρ)· διό ο Πλάτων ώνόμασε τας ιδέας πρωτότυπα και παραδείγματα, καθ' ο δ δημιουργός σχηματίζει τα όντα.

Έπειδή δε ή ιδέα του κόσμου δέν πραγματοποιείται δια μιᾶς των άρχων· ως ούδὲ λέξις μόνον εκ φωνηέντων ή συμφώνων, άλλ' έξ άπασων ως στοιχείων, εισιν άπασαι προς κοσμοποιείαν αναγκαΐαι, διότι τούτων μιᾶς έξαιρουμένης κόσμος να παραχθῆ θα ήτο αδύνατον.

Πρώτος ο Άριστοτέλης παρετήρησεν, ότι ή γένεσις προβαίνει κατά πρώτον επί το άτελές, από δε του άτελοϋς τρέπεται επί το τέλειον. Τουτο δε αποδεικνύει, ότι ή γένεσις προέρχεται εκ των ανωτέρων, διότι είναι αδύνατον άνευ ένώσεως των άρχων δια της υπερτάτης να προέλθῃ γένεσις, ανάπτυξις, τελειοποίησις των όντων, αδύνατον άνευ αυτών ή δημιουργία του σύμπαντος κόσμου.

Και τοι δε έκαστον όν συνίσταται έξ άπασων των άρχων και φέρει την είκόνα του υπερτάτου, διαφέρει όμως κατά την σχέση των άρχων το έν των όντων του έτέρου, τουτέστι καθ' ύπεροχην της μιᾶς των άρχων ύπερ την έτέραν. Έπειδή όμως ούδέν είναι όμοιον τῷ ανθρώπῳ, διότι ούδέν γίνεται άρχον των άρχων και επομένως πρόσωπον, άλλὰ μόνος ο άνθρωπος, φαί-

νεται ότι ο άνθρωπος έστιν έν αρχοειδές, θεΐον και δια τουτο άφθαρτον. Έάν αι άρχαι δέν παρήγον άπαύστως έν τῷ παραγομένῳ, θα προήρχετο και διέμενεν ούδέν. Έάν ο ιδανικός κόσμος έχωρίζετο από του φυσικοϋ, θα προήρχετο καταστροφή παντελής. Έάν αι κατώτεροι άρχαι έπεκράτευν των ανωτέρων, αι δ' ανώτεροι διέμενον άνευ ενεργείας, τα όντα θα καθίσταντο νεκρά, άλογα και δια τουτο άσκοπα.

Έπειδή δε έν τῷ παντι επικρατεΐ τάξις, άρμονία, τουτο έστιν αποδειξις, ότι αι ανώτεροι επικρατοϋσιν άει, εκ δε της ύπεροχης αυτών προέρχεται γένεσις, ανάπτυξις και τελειοποίησις των όντων.

Έπειδή αι άρχαι προηγούνται πάντων, διότι πάντα εκ των άρχων, ήδύνατο αυτομάτως να παραχθῆ ούδέν και από των άρχων χωριζόμενον να ύπάρξῃ.

Έπειδή δε την σχέση του ανθρώπου προς τον θεόν ή θρησκεία δείκνυσι, πρέπει να θεωρηθῆ το φορεΐον της πνευματικῆς ζωῆς, επομένως ή φιλοσοφία δέν φαίνεται το ύψιστον πρόβλημα της ανθρωπότητος, ως ο Έγγελος δοξάζει, άλλ' όργανον προς φανέρωσιν του θεοϋ, κατά μετάληψιν του όποιου ανυψοϋται ο άνθρωπος ύπερ τας άρχας και καθίσταται γνωστικός, ελεύθερος, ένι λόγω έν θεοειδές, υπερκόσμιον και δια τουτο σκοπός, τέλος, της φύσεως.

Ο Άριστοτέλης (έν τῷ περι ψυχῆς) αποδεικνύει, ότι τα κατώτερα ένυπάρχοντα τοις ανωτέροις δυνάμει αποτελοϋσι την βάση αυτών, οίον το θρεπτικόν του αισθητικοϋ και ταϋτα του νοητικοϋ. Έπειδή δε ο νόμος οϋτός έστι κοινός, υπόκειται ή κατά την ύλην άρχή, ή δύναμις, τῆ κατά την κίνησιν, και αύτη τῆ κατά τον λόγον, διότι, ει δέν υπέκειτο ή κατωτέρα τῆ ανωτέρα, οϋτε κίνησις και ζωή θα προήρχετο οϋτε γνώσις και τάξις.

Τον λόγον ο Κάντιος υπέλαβε δύναμιν γνωστικῆν των άρχων, τον δε νοϋν δύναμιν της κρίσεως αντίστοιχον προς την βούλησιν, την δε ύλην σύνολον παραγόμενον έξ αντιθέτου κινήσεως (έλξεως και ώσεως).

Έντεϋθεν αποδείκνυται, ότι έν άπασε τοις συστήμασιν επί-

κρατεῖ σύγχυσις ἀρχῶν. Ὁ ἰσχυρὸς νοῦς κατ' Ἀριστοτέλην ὑφίσταται κυρίως ἐν τῷ κρατεῖν (τὰς ἀρχὰς ὑποτελεῖς), καὶ τὸ κράτος ποιεῖ αὐτὸν ἐλεύθερον, γνωστικόν, ὑπερκόσμιον καὶ θεῖον.

Τὸν νοῦν τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Σχελλίγγιος προσωπικόν, δὲν ἐκλαμβάνει ὅμως αὐτὸν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης, θεωρητικόν, ἀλλὰ πρακτικόν, τοῦτέστι βούλησιν. Ὁ νοῦς ὅμως τοῦ Ἀριστοτέλους, ὃν οἱ νεώτεροι πνεῦμα ὀνομάζουσι, δὲν φαίνεται ὅτι ἐστὶ μία τῶν ἀρχῶν, οὔτε ἡ κατὰ τὸν λόγον, οὔτε ἡ κατὰ τὴν κίνησιν, οὔτε ἡ κατὰ τὴν ὕλην, ἀλλ' ὃν ἀνώτερον, γενόμενον κάτοχον τῶν δυνάμεων καὶ ἔχων πρὸς αὐτὰς τὸν αὐτὸν λόγον, οὗς ἔχει ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ σύμπαντος κόσμου φαίνεται ὡς εἰκὼν θεοῦ ὅτι εἶναι ὃν προσωπικόν, ἴδιον, καὶ ὡς ἐξ ἀπασῶν τῶν ἀρχῶν προῖόν, σκοπὸς, τέλος τοῦ παντός· ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὔτε τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς, προῖόν εἶναι ἀπλῶς, οὔτε τῆς ὀθεν ἢ κίνησις, οὔτε τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ἐπομένως οὔτε μόνον θεωρητικόν οὔτε μόνον πρακτικόν, οὔτε μόνον ὑλικόν, ἀλλὰ τούτων κάτοχον γενόμενον ἀνώτερον καὶ θεῖον· τοιούτου δὲ ὄντος ἐστὶ καὶ ἡ ἀξία καὶ σημασία αὐτοῦ μέγιστη, μέγιστος καὶ ὁ σκοπὸς αὐτοῦ.

Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ διεκρίνοντο, θὰ διεκρίνετο καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλας καὶ τὴν ὑπερτάτην σχέσις αὐτῶν, ἐκ δὲ τῆς σχέσεως θὰ καθίστατο ἡ εἰδικὴ διαφορά καταληπτῆ, ἡ βαθμολογία τῶν ὄντων, ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἐκ τῶν ἀνωτέρων, ἡ ἐξάρτησις τῶν κατωτέρων ἐκ τῶν ἀνωτέρων, ἡ μετ' ἀλλήλων καὶ τοῦ ὑπερτάτου συνέχεια αὐτῶν, ἡ μορφολογία τῶν ὄντων καὶ τῶν ὀργάνων αὐτῶν.

Ἐὰν ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἴδιον, ὡς ἀποδείκνυται, ἀπεργάζεται, διότι ἡ κατὰ τὸν λόγον δὲν παράγει τὴν κίνησιν, τὴν γένεσιν, τὴν ζώην, ἡ δὲ κατὰ τὴν ὕλην τὴν μορφήν, τὴν γνώσιν, τὴν τάξιν, τὴν κίνησιν, τὴν γένεσιν, τὴν ζώην, ἡ δὲ κατὰ τὴν κίνησιν τὴν μορφήν, τὴν γνώσιν, τὴν τάξιν, τὸ ἀτομικόν καὶ τὸ ὑλικόν, ἔπεται ὅτι ἡ ἔλλειψις τούτων μιᾶς θὰ καθίσταται τὴν σύστασιν τοῦ κόσμου ἀδύνατον· διότι ἐξαιρουμένης τῆς ὀθεν ἢ κίνησις θὰ ἐξηρεῖτο ἡ κίνησις, ἡ ζώη, ἡ ἐλευθερία, ἡ

πράξις, ἐξαιρουμένης τῆς κατὰ τὸν λόγον θὰ ἀφηρεῖτο ἡ μορφή, ἡ τάξις, ἡ γνώσις, ἐξαιρουμένης τῆς κατὰ τὴν ὕλην, θὰ ἐξηρεῖται ἡ δύναμις, ἡ βᾶσις τῆς ἐνεργείας, ἀτομικότητος καὶ πραγματικότητος.

Ἐντεῦθεν ἀποδείκνυται, ὅτι καὶ ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ ἐστὶν ἐκ τῶν ὄντων οὐκ ἄνευ πρὸς κοσμοποιίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι ἀνίκανος τοῦ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κίνησιν, τὴν μεταβολὴν, τὴν γένεσιν, τὴν ζώην, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν τάξιν, τὴν γνώσιν κτλ., οὐδὲ ἑαυτὴν, διότι ἡ ὕλη δὲν ἐξηγεῖται διὰ τῆς ὕλης, ἀποδείκνυται, ὅτι ὁ ὕλισμος εἶναι μὲν θεωρία, θεωρία ὁμοιομερούς καὶ διὰ τοῦτο ἀνίκανος πρὸς ἐξήγησιν τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ ἐπομένως ἀτόπως ὑποτίθεται ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἀρχὴ ἀπόλυτος, καὶ ἐξ αὐτῆς πάντα.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκάστη τῶν ἀρχῶν ἴδιον ἀπεργάζεται, διὰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον νὰ συνδεθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ συμπράξωσι πρὸς κοσμοποιίαν, ἔπεται ἀναγκαιῶς, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ὃν συνδετικόν, καὶ τοῦτο νὰ ᾖ ἐξ ἀρχῆς ἐνεργεία τέλειον καὶ προσωπικόν, καὶ ἐπειδὴ τέλειον καὶ ἓν.

Ἐὰν ἐκαστος, ἰδίως δὲ ἐν πολιτείαις πᾶς προϊστάμενος, εὐδοκίμῃ ἔχων γνώσιν, (τὴν προσήκουσαν) βούλησιν ἀγνήν καὶ δύναμιν (ἀποχωρῶσαν) ἠνωμένας, ἀποτυγχάνῃ δὲ μιᾶς τούτων στερούμενος, ἔσται ἀτοπον, ἐὰν αὐταὶ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀφαιρεθῶσι, χωρὶς οἱ ἀφαιρούντες νὰ συνίδωσιν, ὅτι ὁ θεὸς θὰ ἀπώλλυτο, ἐὰν ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα δὲν εἶχε τὰς δυνάμεις ὑποτελεῖς, τοῦτέστιν ἐὰν ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα δὲν ἦτο ὃν ἐνεργεία τέλειον καὶ προσωπικόν, διότι, εἰ ἦτο δύναμις καὶ ἐπομένως ἀτελής καὶ φθαρτός, πάντα θὰ ἦσαν φθαρτά, θὰ ὑπῆρχε καὶ διέμενον οὐδέν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὕλη δὲν ἐξηγεῖται διὰ τῆς ὕλης, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀρχὴ αὐτῆς, ἥτις ὑποτασσομένη ταῖς ἀνωτέροις τοῦτέστι βᾶσις αὐτῶν καθισταμένη λαμβάνει ὑλικὰς ιδιότητας, μορφοῦται καὶ ζῶσα καθίσταται.

Ὁ Ἀριστοτέλης (μετ. Θ, 5) τὴν κατὰ τὴν κίνησιν ἀρχὴν ἐκλαμβάνει ἀνωτέραν τῆς κατὰ τὴν ὕλην, ὁρξίν ὅμως ἢ προαι-

ρέσιν ἀποκαλῶν συγγέει μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον· λόγον ὅμως ὑποθέτων καὶ καθόλου λόγον προηγούμενον καὶ αἴτιον τῆς συνθέσεως τῶν στοιχείων εἰς ἓν συγγέει αὐτὸν μετὰ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, διότι μόνον ἐξ αὐτῆς προέρχεται, ὡς ἀποδείκνυται, ἡ σύνθεσις, ἡ ἁρμονία, ἡ συνεργία καὶ ἡ σύμπραξις τῶν ἀρχῶν, καὶ ἐπομένως πάντα. Ἐὰν ὅμως ἡ ὑπερτάτη ᾖ ἡ πηγὴ αὐτῶν, καὶ ἐπομένως ἀπασῶν, προτέρα καὶ ἀνωτέρα, φανερόν εἶναι ὅτι αὐταὶ ἐνοῦνται δι' αὐτῆς καὶ συμπράττουσι πρὸς κοσμοποιεῖν· διὰ δὲ τῆς ἐνώσεως τῶν ἀρχῶν καθίστανται τὰ ὄντα τέλεια, ὁ ἄνθρωπος πρόσωπον, θεῖος καὶ κατὰ τὴν ἱερὰν Ἰραφήν ναὸς Θεοῦ.

Ἐὰν ὅμως ἡ ὀρεκτικὴ, κατὰ λογισμὸν βούλησις καλουμένη, ἀνευ δὲ λογισμοῦ ὀρμὴ ἄλογος, ὑποτεθῆ ἀρχὴ ἀπόλυτος καὶ ὡς τοιαύτη τοῦ λόγου προτέρα καὶ ἀνωτέρα, ὑποτίθεται πάντως καὶ ὁ Θεὸς ὡς βούλησις προηγούμενη τοῦ λόγου ἄλογος, ἐπομένως καὶ ἡ πράξις, τουτέστιν ἡ δημιουργία ἄλογος καὶ αὐτόματος. Ἐὰν ὅμως ὁ πρότερον πράττων, ἔπειτα δὲ λογιζόμενος, ἄφρων λέγηται, ἔπεται, ὅτι ὁ Θεὸς ἔσται ὁ πάντων ἀφρονέστατος, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενόν ἐστι βλάσφημον.

Ἐὰν ὅμως ἡ ὀρεκτικὴ δύναμις ὑποθέτῃ τὸν λόγον, ὑπ' αὐτοῦ τρόπον τινὰ ἐγειρομένη, ἔπεται, ὅτι δὲν εἶναι αὐτοῦ προτέρα καὶ ἀνωτέρα, καὶ ἐπομένως ἡ ἀπόλυτος ἀρχή. Ἡ ὀρεκτικὴ ὅμως δύναμις καθὼ ἀρχὴ τῆς κινήσεως οὔσα τὸ μέσον τῆς ὄσεως καὶ ἔλξεως κωλύει τὴν μίξιν (διὰ τῆς ὄσεως) καὶ τὸν χωρισμὸν (διὰ τῆς ἔλξεως)· ἐν τῇ ὕλῃ ὅμως ἀντίστασιν εὐρίσκουσα ἐξάπτεται καὶ διὰ τοῦτο παρίσταται κακὴ· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Λύγουστίνος καὶ ὁ Κάντιος τὸ κακὸν ἀπέδωκαν εἰς τὴν βούλησιν. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται ὅτι οὔτε ὁ ὕλισμός οὔτε ὁ ἰδανισμός, οὔτε τὰ εἰς τὸ πρακτικὸν ἀφορῶντα συστήματα δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι τὸν κόσμον καθ' ὁλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ ἐκ μιᾶς μόνης ἀρχῆς καθ' ὁλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς, ἔπεται ἀναγκαίως, ὅτι ἀπασαὶ αἱ ἀρχαὶ πρὸς ἐξήγησιν τοῦ κόσμου εἰσὶν ἐκ τῶν ὄντων οὐκ ἀνευ, καθ' ὅσον μάλιστα, ὡς ἐλέχθη, αἱ μὲν κατώτεραι

ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῶν ἀνωτέρων, τουτέστι ὑφούσιν αὐτάς, αἱ δ' ἀνώτεραι εἰσὶν ὁ ὅρος τῆς ἀναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν κατωτέρων. Ἐπειδὴ ὅμως αὐταὶ ἀνευ τῆς ὑπερτάτης νὰ συνεργήσωσι καὶ συμπράξωσι δὲν δύνανται, πρέπει νὰ ὑποτεθῆ αἰτία τῆς ἐνώσεως, συνεργίας καὶ συμπράξεως αὐτῶν, καὶ ἡ αἰτία αὕτη ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα ὄν ἐνεργεῖα τέλειον. Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ δυνάμεις καὶ αἱ ἐνέργειαι τῆς ψυχῆς, οἷον ἀφάρεσις, ἐπιθυμία ἀναφέρονται εἰς τὴν σχέσιν τῶν ἀρχῶν, ἡ δὲ σχέσηις ἀποδεικνύει τὴν συνύπαρξιν, αὐτῶν ἐν τοῖς οὔσιν, ἡ δὲ συνύπαρξις τὴν ὑπαρξιν καὶ ἐνέργειαν τῆς ὑπερτάτης, ἥτις ὡς ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς ἐνώσεως καὶ συμπράξεως τῶν ἀρχῶν δὲν δύναται νὰ ᾖ ἡ αὐτὴ μετ' αὐτῶν, οὐδὲ ὄν δυνάμει, ἀλλ' ἐπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα κύριον τῶν ἀρχῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργεῖα τέλειον καὶ προσωπικόν, καὶ μόνον τοιοῦτον ὄν δύναται ἐλευθέρως νὰ ἀποφασίσῃ καὶ ἐλευθέραν νὰ παραγάγῃ δημιουργίαν.

Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο τὸ ὄν δὲν δημιουργεῖ ἀμέσως, ὡς ἀπεδείχθη, ἀλλ' ἐμμέσως, τουτέστι δι' ὀργάνων, συναϊτίων, οἷον εἰς τὴν γένεσιν εἰσερχόμενον, ἀνατρέπεται ὁ πανθεισμός ἐκ θεμελίων καὶ ἰδρυται ὁ μονοθεῖσμός, ὁ διακρίνων συναΐτια, ὄργανα, μεταξὺ τοῦ ὑπερτάτου καὶ τῶν ὄντων, δὲν συγγέει τὸν δημιουργὸν μετὰ τῶν δημιουργημάτων, ὡς τὰ πανθειστικὰ συστήματα, ἀπερ μὴ ἀναγνωρίζοντα συναΐτια συγγέουσιν οὔσα τὸν δημιουργὸν μετὰ τῶν δημιουργημάτων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, οὐδεμίαν τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν, οὐδὲ ὄν δυνάμει, δύναται νὰ ᾖ ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ ὄν ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα ἐνεργεῖα τέλειον καὶ προσωπικόν, ἀνατρέπεται ἡ βᾶσις παντός συστήματος ὀέτοντος ἀρχὴν ἀπόλυτον μίαν τῶν τοῦ σύμπαντος κόσμου ἀρχῶν, εἴτε τὴν κατὰ τὸν λόγον εἴτε τὴν ὄθεν ἢ κίνησις εἴτε τὴν κατὰ τὴν ὕλην. Ἐπειδὴ οὐδὲν τῶν μέχρι τοῦδε συστημάτων ἀνεγνώρισε τὰς ἀρχὰς καὶ ἀλλήλων διέκρινε καὶ τῆς ὑπερτάτης, οὐδὲ ἀπάσας περιέλαβεν, ἀλλ' ἕκαστον μίαν τῶν ἀρχῶν ἢ καὶ δύο, ἔπεται, ὅτι σύστημα περιλαμβάνον ἀπάσας τὰς ἀρχὰς, τῶν συστημάτων, καὶ ἐπομένως

ἅπαντα τὰ συστήματα, καὶ ἐπὶ ἰδίας ἀρχῆς θεμελιούμενον καὶ δυνάμενον νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν καὶ φανῆ ἀντάξιον τῆς ἐποχῆς, εἶναι ἀδύνατον, νομίζομεν, νὰ μὴ φέρῃ τροπὴν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῷ βίῳ.

Ἐὰν ἡ φιλοσοφία ὡς ἔρως πρὸς τὴν σοφίαν δεικνύηται ἐπιστήμη ἀτελής, τελεία δὲ ἡ σοφία, εἶναι ἀδύνατον ἡ τελεία ἐπιστήμη, ἡ σοφία, νὰ ἔχῃ ἀντικείμενον ὄν ἀτελές, τουτέστιν ὄν δυνάμει, γινόμενον, ἄνουν, ἀνελεύθερον καὶ εἰς καταστροφὴν ὑποκείμενον, ἀλλὰ τέλειον, ἔνουν, ἐλεύθερον, παντοδύναμον, καὶ ἐπομένως ἱκανὸν τοῦ νὰ διακρίνῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀποφασίσῃ καὶ πράξῃ ἐλευθέρως.

Ἄριστοτέλης (μετ. Α, Β καὶ ἐφ.) κατακρίνων τοὺς ὑποτιθέντας τὸν θεὸν ὄν δυνάμει ἀποφαίνεται τὸν θεὸν ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα ἐνεργεῖα, τέλειον, διότι τῷ πρώτῳ οὐδὲν ἐναντίον, ἄλλως τε, ὡς λέγει, οὔτε τάξις θὰ ἦτο οὔτε γένεσις οὔτε τὰ οὐράνια.

Ἄριστοτέλης σκοπὸν, τέλος, τῆς φύσεως ὑπέλαβε τὴν ὑπερῖσχυσιν τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς ὑπὲρ τὴν κατὰ τὴν ὕλην, τὴν δὲ κίνησιν εἶδος ζωῆς καὶ αἰτίαν τῆς γενέσεως (περὶ ζῴων γεν. IV, 10). Καὶ ὁ Σκελλίγγιος τὴν γένεσιν ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ὑποκειμένου ὑπὲρ τὸ ἀντικείμενον, τοῦ ἰδα-νικοῦ ὑπὲρ τὸ φυσικόν.

Ἐπειδὴ αἱ ἀρχαὶ συνέχονται, συνέχονται ἀλλήλοις καὶ τὰ ὄντα, ἡ δὲ συνέχεια δεικνύσι τὴν σχέσιν αὐτῶν, ἐκ δὲ τῆς σχέσεως αὐτῶν δύναται νὰ ὀρισθῇ καὶ ἡ βαθμολογία τῶν ὄντων. Ἐὰν ὁμοίως ἡ κατὰ τὴν ὕλην ἀρχὴ ἦτο ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον, ὡς ὁ Σκελλίγγιος ἰσχυρίζεται, ἔπρεπε νὰ μὴ ὑπάρχῃ διαφορὰ τῶν ὕλικῶν ἀπὸ τῶν νοητῶν, ἢ ἐὰν μία μόνη ὑπῆρχεν ἀρχὴ, ἡ κατὰ τὸν λόγον, θὰ ὑπῆρχεν οὐδὲν, ἢ πραγματικὰ θὰ ἦσαν μόνον τὰ νοητὰ, τὰ δ' αἰσθητὰ μὴ ὄντα.

Ὁ Σκελλίγγιος ὁμοίως οὐδὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πλάτωνος ἀποδίδει ὀρθῶς, διότι ὁ Πλάτων οὔτε τὸ ἀπειρον συγχέει μετὰ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἀρχῆς, ὡς ὁ Σκελλίγγιος, οὔτε τὸ πέρας μετὰ τοῦ καθαροῦ ὄντος, οὔτε τὸ μικτὸν μετὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ,

οὐδὲ τὴν αἰτίαν μετὰ τῆς ἐνότητος, διότι ὁ Σκελλίγγιος τὴν ἐνότητα συνταυτίζων μετὰ τοῦ θεοῦ δὲν ἀναγνωρίζει τέταρτον, ὡς ὁ Πλάτων τὴν αἰτίαν, ἀλλὰ τὴν ἐνότητα τῶν τριῶν ἢ βέλτιον εἰπεῖν τῶν δύο, διότι τὸ τρίτον ἐξ ἀμφοτέρων συγκείμενον δὲν εἶναι ἴδιον, ἀποκαλεῖ θεόν.

Ὁ Σκελλίγγιος ὑποθέτων θεὸν τὴν ἐνότητα τὴν συγκρατοῦσαν τὰς δυνάμεις παράγει ἰδιοδρανείαν, ἐκ δὲ τῆς ἰδιοδρανείας τὸν κόσμον· τὰς δὲ βαθμίδας τῆς τῶν ὄντων γενέσεως ὑποθέτει βαθμίδας τῆς ὑποταγῆς τῆς πρώτης δυνάμεως ὑπὸ τὴν δευτέραν. Ἐπειδὴ ὁμοίως ἡ πρώτη κατὰ Σκελλίγγιον δὲν θέλει νὰ ὑποταχθῇ τῇ δευτέρᾳ, προέρχεται ἀντίθεσις καὶ ἀγὼν μετὰ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας καὶ ἡ πρώτη διαμελίζεται εἰς στοιχεῖα. Ὁ δὲ ἀγὼν δεικνύσι τὴν πρώτην γένεσιν τοῦ ἀστερίου συστήματος· προβαινούσης δὲ τῆς ὑποταγῆς προβαίνει ἡ γένεσις ἐπὶ τὰ ἀνώτερα, ἀνόργανα, ὀργανικά, καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Ἐπειδὴ ὁμοίως, ὡς ἀπεδείχθη, ἐκ μιᾶς ἀρχῆς οὔτε ἡ εἰδικὴ διαφορὰ τῶν ὄντων ἐξηγεῖται, οὔτε ἡ ζωὴ, οὔτε ἡ τάξις, ἐπομένως οὔτε ἡ δημιουργία καθ' ὀλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς, ἀποδεικνύται, ὅτι ἀνευ τῆς διακρίσεως καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ἀρχῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῇ ὁ κόσμος καθ' ὀλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ἡ δημιουργία εἶναι κόσμος, κόσμος δὲ δὲν προέρχεται ἐξ ἀλόγου καὶ ἀπὸ ταυτομάτου, ἀλλ' ἐξ ἔχοντος λόγον, βούλησιν καὶ δυνάμιν, τουτέστι τὰς ἀρχὰς ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ, πρέπει ὁ θεὸς νὰ ὑποτεθῇ ἀπ' αἰῶνος καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα τέλειον ἐνεργεῖα καὶ προσωπικόν. Ἐὰν ὁ θεὸς τοιοῦτος ἀναγνωρισθῇ, ἀναγνωρισθήσεται τοιοῦτος καὶ ὁ ἄνθρωπος ὡς εἰκὼν θεοῦ· διὰ τοῦτο παντὶ ἐπιβάλλεται τὸ καθῆκον εἰς τὸ νὰ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ὑπερτάτης, διότι δι' αὐτῆς ἀποκαλύπτεται ὁ τὸν σκοπὸν τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου καλύπτων πέπλος καὶ ὁ ἄνθρωπος προάγεται κατὰ λόγον τῆς ὑπεροχῆς τῶν ἀρχῶν καὶ ἡ ἀξία αὐτοῦ ὀρίζεται.

Ὅτι δὲ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν ἔχον συστατικὰ οὐ μόνον ὕλικα,

ἀλλὰ καὶ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ, ἐν ἄλλοις λόγοις προῖον ἀπα-
σῶν τῶν ἀρχῶν, ἀποδεικνύει καὶ ὁ Πενέκης (1) χωρὶς ὅμως καὶ
νὰ ἀναγάγῃ ταῦτα εἰς τὰς ἀρχάς, λέγων, ὅτι ἡ φύσις τῆς ἀν-
θρωπίνης ψυχῆς εἶναι πνευματικὴ, αὐτενεργὸς, οὐσία αἰθέριος, διότι
καὶ ἡ φαντασία καὶ ἡ ἐπιθυμία καὶ αἱ κλίσεις καὶ τὰ τούτοις
ὅμοια, ἃ δὲ θεωροῦμεν πνευματικὰ, ἔχουσι καταγωγὴν πνευ-
ματικὴν, ἔτι δὲ καὶ αὐταὶ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις· ἡ γέννησις τοῦ
ἀνθρώπου ἐστὶν οὐ μόνον φυσικὴ, ἀλλὰ καὶ ψυχικὴ· ἡ βαθμιαία
ὑψώσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἰς συνειδὸς δὲν ἀφαιρεῖ τὸν πνευ-
ματικὸν χαρακτῆρα, διότι ὃν πεπερασμένον δὲν δύναται ἀπ’
αἰῶνος νὰ ᾔῃαι τέλειον, ὥστε καὶ τὰ πεπερασμένα πνευματικὰ
ὑπόκεινται τινὶ ἀναπτύξει· ἡ ἀνάπτυξις ὅμως δὲν προῆλθεν ἐκ
καθαροῦ ὑλικοῦ, διότι αἱ πρῶται δυνάμεις τῆς ψυχῆς εἰσι πρὸ
πασῶν τῶν ἐντυπώσεων, καὶ ἐκ μέρους τῆς ψυχῆς προηγεῖται
ἐνέργειά τις πρὸ πάσης ἐνέργειας, ἣν τὰ ἐκτὸς ὄντα ἐξασκοῦσιν
ἐφ’ ἡμᾶς. Ὁ Πενέκης δηλαδὴ παραδέχεται, ὅτι κατ’ ἀρχὰς ἡ ψυ-
χὴ ἔχει μόνον δυνάμεις, αἵτινες αἰεὶ εἰσιν ἐν κινήσει· δὲν δια-
κρίνει ὅμως τὰς ὑλικὰς ἀπὸ τῶν πνευματικῶν, ἀλλ’ ἐκλαμβάνει
τὰς αὐτάς.

Ἡ ἰδέα αὐτοῦ αὕτη συγχωνεύει τὸ ὑλικὸν εἰς τὸ πνευματι-
κόν, διότι μὴ ἀναγνωρίζων ἀρχάς, ἀλλὰ μίαν μόνην, τὴν κατὰ
τὸν λόγον, συγχωνεύει τὰς ἄλλας εἰς αὐτήν.

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ἡ αἰσθησις δὲν εἶναι
καταγωγῆς καθαρῶς ὑλικῆς, πλὴν οὐδὲ οὗτος διέκρινε τὰς ἀρχάς.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας ἀνεφύησαν δο-
ξασίαι διάφοραι, τινὲς δὲ μάλιστα καὶ ἀνάξιαί τοῦ Θεοῦ, ὡς δει-
κνύουσαι τάσιν αὐτοῦ ἐγωϊστικὴν.

Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς ἀπεδείχθη ἐν τῷ συστήματι τοῦ Σχελλίγγ-
ιου, ἐγένετο, ὅπερ ὁ Θεὸς ἠβούλετο καὶ ἔδει γενέσθαι, δὲν ἦ-
δύνατο ὁ νόμος, ὁ ἐνυπάρχων ἅπασιν καὶ εἰς σῴτηράν, ἀναγέν-
νησιν καὶ αἰδιότητα ἀφορῶν, νὰ ᾔῃαι τῇ θεῷ βουλήσει ἐναντίος.

Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς βούλεται ὅπερ ἐστὶ, καὶ ἐστίν, ὅπερ βούλε-

ται, δὲν εἶναι ἀδιάφορον τῷ Θεῷ τὸ νὰ ᾔῃαι ἐν οἱαδήποτε μορ-
φῇ, ὡς ὁ Σχελλίγγιος ἰσχυρίζεται, διότι ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος ὄν-
τως μεταβάλλει τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν εἰς αὐθαιρεσίαν, ὅπερ δὲν
εἶναι ἔρθον, διότι ὁ Θεὸς οὐδέποτε βούλεται αὐθαίρετον, οὐδὲ
ἐπιτρέπει, ἀλλὰ τιμωρεῖ, διότι ἡ αὐθαιρεσία ἀνατρέπουσα τὸν
νόμον τοῦ παντός, τὴν δικαιοσύνην, φέρει τὴν τῶν πάντων κα-
ταστροφήν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης δὲν ἀναφέρεται εἰς
ἐξωτερικὴν πράξιν, ἀλλ’ ἐσωτερικὴν, τὸ δὲ δίκαιον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
ὀρίζεται, δὲν δύναται διὰ τοῦτο νὰ ὀρισθῇ κατὰ τὸ δοκοῦν τῶν
ἀνθρώπων.

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ζητήματα ταῦτα, ὡς ἀποδείκνυται, λύον-
ται ὑπὸ τῶν συστημάτων μονομερῶς, φανερόν εἶναι ὅτι οὔτε ὁ
ἰδανισμὸς εἶναι ἀληθῆς κατὰ πάντα φιλοσοφία, οὔτε ὁ ὑλισμὸς,
οὔτε τὰ εἰς τὸ πρακτικὸν ἀφορῶντα, ἀλλ’ ἡ φιλοσοφία, ἡ πε-
ριλαμβάνουσα ἀπάσας τὰς ἀρχὰς τῶν συστημάτων, καὶ ἐπομέ-
νως ἅπαντα τὰ συστήματα, καὶ θεμελιουμένη ἐπὶ ἀρχῆς ἰδίας
καθιστᾷ ταῦτα μέλη ὀργανικὰ αὐτῆς.

Ἐὰν ἡ γνώσις τοῦ σκοποῦ τῆς δημιουργίας, τοῦ ἀνθρώπου,
ἐνὶ λόγῳ πάντων, κρέμαται ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ἀρχῶν, αὕτη
δὲ ἐκ τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης, εἶναι ἀναντιρρήτον, ὅτι οἱ διέ-
ποντες τὰ τῆς πολιτείας ἐκπληροῦσι καθήκον ἱερὸν ἀγωνιζόμε-
νοι ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἠθικῆς, νοητικῆς καὶ
ὑλικῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν καὶ τῶν πολιτειῶν.

Ἐὰν ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκλήφθῃ λ. χ. ἀνώτερος τοῦ
σκοποῦ τῆς πολιτείας, ἡ ἠθικὴ καθίσταται ἀνωτέρα καὶ βᾶσις
τῆς πολιτικῆς· ἔὰν δὲ τοῦναντίον ὁ σκοπὸς τῆς πολιτείας ὑπο-
τεθῇ ἀνώτερος τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὑποτίθεται ἡ μὲν
πολιτεία τέλος, ὁ δὲ ἀνθρώπος μέσον, μηχανὴ, ἐπομένως τὸ μὲν
κατώτερον τέλος, τὸ δὲ ἀνώτερον μέσον. Ἐὰν δὲ τὸ ἴδιον κα-
τασπαθῇ τέλος, κέκτηται ἡ πολιτεία βᾶσιν ἀνήθικον.

Ἐὰν ὅμως ἐν πολιτείᾳ ἀρξῇ ἡ ἰδιοτέλεια, φυγαδεύεται τὸ
ἀνώτερον, μετ’ αὐτοῦ δὲ τὰ καθήκον, μετὰ δὲ τοῦ καθήκοντος
ἡ συνάισθησις αὐτοῦ, ὁ πατριωτισμὸς, ἀνατρέπεται ἡ δικαιοσύ-

(1) Pragmatische Psychologie von D. Eduard Bencke in 2 Bden. 1850.

νη, ὁ νόμος τοῦ παντός, ἐπομένως καὶ αὐτὴ ἡ πολιτεία· διότι ἐν ἰδιοτελεῖ πολιτεία θεὸς δὲν χωρεῖ, ἐπομένως οὐδὲ καθῆκον, ἀλλὰ συμφέρον καὶ μόνον συμφέρον, ὁ θεὸς ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συμφέροντος αὐτοῦ, εἴτε τοῦ περὶ τὴν πολιτείαν στρεφομένου εἴτε τοῦ περὶ τὸ ἄτομον. Ἐὰν ὅμως τὸ ἀνώτερον ἐκ τῆς πολιτείας ἀποβληθῆ, ἀπεβάλλεται ἐξ αὐτῆς ὁ πατριωτισμὸς, ὡς τοῦτο φανερόν εἶναι, ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἠθικὴ, ἡ ἐλευθερία, ἡ τιμὴ καὶ ὁ φόβος τοῦ θεοῦ καὶ τῶν νόμων. Ἐὰν δὲ ταῦτα ἀποβληθέντα ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ ἀθείας, ἡμιμαθείας, ἀνηθικότητος, μικροπονηρίας καὶ φαυλότητος, ἐπόμενον εἶναι, ὅτι τὸ σκάφος τῆς πολιτείας περιπλεύσεται εἰς χεῖρας πιθήκων καὶ κατασυντριφθήσεται ἐπὶ τῶν σκοπέλων τῆς ἀμαθίας καὶ τῆς διαφθοράς.

Ἐπειδὴ δὲ πᾶν ἔθνος ὄντως ἔθνος ἀποτελεῖ ἢ περὶ θεοῦ καὶ κόσμου ἰδέα, ἀπόλλυσι τὸ ἔθνος, τὴν ἰδέαν ταύτην ἀπολέσαν, τὸν ἀτομικὸν χαρακτήρα αὐτοῦ, ὀλισθαίνει ἐπὶ τὸ χεῖρον, παραλλάττει καὶ κατασυντρίβεται.

Διὰ τοῦτο, ὅπου ἰδιοτελεῖ ἀρχὴ, ἐκεῖ εἰσὶν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἄθεοι, ἀνήθικοι, ἡμιμαθεῖς, μικροπόνηροι· ὅπου τοιοῦτοι, ἐκεῖ λύονται οἱ δεσμοὶ τῆς κοινωνίας καὶ προέρχεται ἀνωθεν μὲν δεσποτισμὸς ἀναιρῶν τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, κάτωθεν δὲ ἀναρχία παραλύουσα πάντα ἠθικὸν καὶ ὀρησκευτικὸν σύνδεσμον.

Ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ὀνόματι καὶ πράγματι βιομηχανικῆς κοινωνίας καὶ πολιτείας, ἡ ἰδιοτέλεια, παράγουσα μῖσος καὶ πόλεμον πάντων κατὰ πάντων, καθιστᾷ τὴν κοινωνίαν θέατρον ἰδιοτελῶν συμφερόντων, τὰς κυβερνήσεις ἑταιρίας εἰς κέρδος ἀφορώσας, ἐξασθενεῖ καὶ παραλύει τοὺς ἠθικοὺς δεσμοὺς, ἀνάπτει ἐμφυλίους πολέμους, ἐξωθεῖ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ εὐκλειαν τῶν ἔθνων καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου παράσκευάζει τὴν καταστροφὴν καὶ αὐτῆς τῆς πολιτείας. Καὶ ἂν τοιαύτη πολιτεία τηρῆται, τηρεῖται πρὸς συμφέρον ὀλίγων τινῶν ἀτόμων μόνον.

Ἡ ἱστορία τῶν πολιτειῶν δεικνύει, ὅτι ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης προῆλθε καὶ ἡ ἐπικρατήσασα ἐν ταῖς πολιτείαις καὶ τότε καὶ

νῦν ἀθλία κατάστασις τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, αἱ θλίβουσαι τῶν πολιτικῶν δοξασαί, αἱ ἐνισχύσασαι τὴν ἰσχυρὴν τῆς αὐθαιρεσίας διὰ τοῦ φαινομένου δικαίου καὶ οὐχὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἀληθῶν χρειῶν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· διὰ τοῦτο οἱ πολιτικοί, νομίζοντες ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀσυμβίβαστα, τὸ ὀφελίμον ἀνώτερον τοῦ δικαίου, θυσιάζουσι τὸ ἀγαθὸν ὑπὲρ τοῦ κακοῦ, τὸ δίκαιον ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος.

Καὶ οὐ μόνον οἱ διέποντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν εἰς πλοῦτον ἀφορῶντες, τιμὴν, δόξαν καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια καὶ παρ' αὐτῶν ταῦτα ἐλπίζοντες, καθίστανται ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν μηχαναί, πολλάκις δ' ἐξοκέλλουσι καὶ εἰς πράξεις ἀδίκους καὶ ἐπομένως τῇ πολιτεῖᾳ ἐπιζημίους, διότι πάντα τὰ ἐξ ἰδιοτελείας πραττόμενά εἰσιν ἀδίκαια καὶ διὰ τοῦτο πολιτείας φθαρτικά· διὰ τοῦτο ἐστὶν ἐν τοιαύταις πολιτείαις ἡ ἀπραξία προκριτωτέρα ὡς ἥττον ἐπιζημία πάσης ἐνεργείας.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἰδιοτελεῖς ἀρχὴ ἔχουσα μόνον ἀντικείμενον τὸ ἄτομον καὶ τὸ τοῦτου συμφέρον διαστρέφει τὴν βούλησιν καὶ τὸν νοῦν, ὅπως μὴ γινώσκονται αἱ μηχανορραφίαι καὶ αἱ ἀθλίας πράξεις, τοῦ ἀνθρώπου ἀνάξια, καθιστᾷ αὐτοὺς μὲν μηχανὰς, τὴν δὲ πολιτείαν δουλικὴν, τὸ ἔθνος οὐτιδανὸν καὶ ἀναρχικόν, πᾶν πολίτευμα, καὶ αὐτὸ τὸ συνταγματικόν, ἀνίκανον τοῦ νὰ λύσῃ τὸ αὐτοῦ πρόβλημα ὀρθῶς, ἐνταῦθα δὲ καὶ ἀδίκον καὶ διὰ τοῦτο πολιτείας φθαρτικόν.

Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ προῆγαγε καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι πτωχείαν, τὴν κατάπτωσιν ὅλων τῶν κλάδων τῆς πολιτείας, ἐκκλησιαστικοῦ, δικαστικοῦ, οἰκονομικοῦ, ἐκπαιδευτικοῦ καὶ λοιπῶν.

Ἐὰν σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἰδίως δὲ τῆς ἀνωτάτης, οὔτε ἡ μηχανικὴ μάθησις εἶναι, οὔτε ἡ ἀπλῆ τῶν γνώσεων ἐν τῷ βίῳ ἐφαρμογὴ, οὔτε ὁ σχηματισμὸς ὑπηρετῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας ἀπλῶς, ἀλλ' ἡ νοητικὴ ἔγερσις, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις, πρέπει πάντως ἡ ἰδέα τοῦ ὀφελίμου ἐκ τῆς ἐπιστήμης νὰ ἀποβληθῆ, διότι ἡ ἰδέα αὕτη καθιστᾷ τοὺς περὶ

τὴν ἐπιστήμην ἀσχολουμένους ἀνικάνους ἵνα ἐγκύψωσιν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν, προάξωσιν αὐτάς, οἰκαιοποιηθῶσι καὶ ἐφαρμόσωσι τὴν αὐτῶν ἐπιστήμην ὀρθῶς, καὶ τὴν πολιτείαν βελτιώσωσιν. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπιστήμη εἰς ὠφέλιαν ἀποβλέπη, κατασταθήσεται μέσον βιοποριστικόν, ὃ πλοῦτος λήψεται τιμὴν, ἡ ἐπιστήμη ἀτιμάζεται, ἡ ὑπηρεσία τῆς πολιτείας ἀποτυγχάνει ὅλως. Ἐὰν ὅμως τὸ ὠφέλιμον βάσις τῆς ἐπιστήμης κατασταθῇ, κατασταθήσεται ἀκολούθως καὶ τῆς πολιτείας, καὶ ἐὰν ἡ ἐπιστήμη καταστραφῇ, καταστραφήσεται καὶ ἡ πολιτεία.

Ἐν πολιτεία ὅμως ἐπὶ ἰδιοτελείας στηριζομένη οὔτε ἀσφάλεια δύναται νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε ἔξοχοι νόες καὶ χαρακτῆρες νὰ ἀναφανῶσιν, οὔτε εἰδικότητες, δυνάμεναι τὰ κακῶς κείμενα νὰ διορθώσωσι καὶ βελτιώσωσιν, ἀλλ' ἀνθρώποι ἄθεοι, ἀνήθικοι, ἡμιμαθεῖς, ἐπιπόλαιοι, μικροπόνηροι, ρυθμίζοντες κατὰ τὸ κακῶς ἐννοούμενον καὶ εὐμετάβλητον συμφέρον καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις, καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ συμφέρον ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ ὥραν καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μεταβάλλεται, δεικνύνται οἱ τοιοῦτοι ἐν πάσῃ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ καὶ στιγμῇ ἄστατοι, καὶ ἀνακόλουθοι.

Ἐπειδὴ οὐδὲν κακόν ἐστιν, ὃ μὴ φανερόν γενήσεται, ὅπως καταστραφῇ, καταπεσεῖται καὶ ἡ ἀνακολουθία τῶν τοιούτων ἀνθρώπων ἀπέναντι τῆς κατὰ νόμον πορείας τῶν ἔθνων εἰς τὸν πρὸς ὄρον ὄρον. Τὴν ὁδὸν ὅμως, τὴν ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ἐγκεχαρηγμένην, διανοήματα καὶ ἔργα ἀνθρώπινα νὰ καταστρέψωσιν εἶναι ἀδύνατον, διότι ἄλλως θὰ ἦτο δυνατόν αὐτὴ ἡ θεία πρόνοια νὰ καταστραφῇ. Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, ἀποδεικνύουσιν ἡλίου φαινότορον αἱ πολιτικαὶ καταιγίδες, αἱ ἐπαναστάσεις, ἡ καταστροφή ὅλων τῶν μέσων τῶν ἀφορώντων εἰς παρεκτροπὴν τῆς ἐγκεχαρηγμένης ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ὁδοῦ, καὶ αὐτὴ ἡ προσδοκωμένη τῶν λαῶν καὶ τῶν πολιτειῶν ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τῶν κακῶν.

Καίτοι δὲ ἡ εἰς τὸν πρὸς ὄρον ἐπάναστος δὲν ἐπιτελεῖται ἄνευ ἀγώνων καὶ θυσιῶν, οὐδὲ τὰ προσκόμματα ὅλως καὶ διὰ

μιάς αἴρονται τὰ παρεμβαλλόμενα ὡς ἐπὶ τὰ πλείστον παρὰ τῶν τῶν πολιτειῶν κατ' ἀρχὴν ἰδιοτελῆ διεπόντων, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς λαοὺς καὶ τὰς πολιτείας κατὰ δόκησιν καὶ αὐθαίρεσίαν κυβερνώντων, ἀναφαίνονται ὅμως βράδιον ἢ τάχιον ὡς ὄργανα τῆς θείας προνοίας καὶ πολιτείας ὀρθαί καὶ λαοὶ καὶ ἡγεμόνες μεγάθυμοι καὶ ὑπέρτεροι τῆς ἰδιοτελοῦς ἀρχῆς, ἀποσφουδύντες τὰ κακὰ, ἀποκαθιστῶντες τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐλευθερίαν, καὶ εἰσάγοντες ἀληθῆ κοινωνικὸν βίον καὶ γνήσιον πολιτισμόν.

Ἐὰν ἐξ ἰδιοτελοῦς ἀρχῆς οὔτε ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ ἀνάπτυξις, οὔτε ἀρεταὶ μεγάλαι, οὔτε ἔξοχοι ἐπιστήμονες, οὔτε πολιτικοὶ διακεκριμένοι νὰ ἀναφανῶσι δύνανται, οὔτε ἐλευθερία ἀληθῆς καὶ ἐγγύησις αὐτῆς νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε νόμοι νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ὀρθῶς, οὔτε φρόνημα ἐπιστημονικόν, ἠθικόν καὶ ὀρησκειτικὸν νὰ ἐγερθῇ, ἐνὶ λόγῳ τὰ κακὰ νὰ παύσωσιν, ἀποδεικνύεται, ὅτι πρέπει ἡ ἀρχὴ αὕτη ὡς καταστρεπτικὴ νὰ ἀποβληθῇ, νὰ ὑπαστηριχθῇ δὲ ἡ ἀληθῆς ἐπιστήμη καὶ κατασταθῇ κέντρον τῆς πολιτείας, διότι δι' αὐτῆς θεμελιούται ἐν πολιτεία ἀρχὴ ἀνωτέρα, σωτήριος, καθ' ἣν πρέπει ἀρχόντες καὶ ἀρχόμενοι νὰ παιδαγωγῶνται καὶ παιδεύωνται, διότι μόνον τοιοῦτοι βασιμῶς παιδευόμενοι, ἠθικῶς καὶ ὀρησκειτικῶς παιδαγωγούμενοι σώζουσι τὸ πολίτευμα, βελτιοῦσι τοὺς κλάδους τῆς πολιτείας καὶ τὴν πολιτείαν.

Ἐκ δὲ τῆς ἰδιοτελοῦς ταύτης ἀρχῆς πηγάζουσι καὶ αἱ ἡμαρτημένοι περὶ οἰκονομίας δοξασίαι, ὅτι δῆθεν οἱ φόροι πρέπει νὰ ἐπιβάλλωνται κατὰ τὰς δαπάνας ἐκ τῶν δοξασίων τούτων προήχθη καὶ ἡ ἀνάγκη θανείων καὶ χρεῶν, ἡ μεγάλη πτωχεία, ἰδίως δὲ ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν, ἐπαπειλοῦσα κοινωνικὴν ἐπαναστάσιν, φοβερωτέραν τῶν μέχρι τοῦδε, ἀνατρεπτικὴν τῶν πολιτειῶν καὶ τῶν κοινωνιῶν. Ἐὰν δὲ ἐν πολιτεία τὰ μέσα ἐξαντληθῶσι, καὶ τοῦτο ἐπὶ τέλους εἶναι ἀφευκτόν, ὅταν τὰ ἔξοδα ἐπὶ μᾶλλον αὐξῶσιν, ἡ ἀνατροπὴ τῆς πολιτείας ἔσται ἀφευκτός, διότι πολιτεία μὴ δυναμένη νὰ συντηρηθῇ οἰκονομικῶς οὐδὲ πολιτικῶς γὰ ὑπάρξῃ δύναται.

Ἄλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη προήγαγε καὶ τὰς περὶ ἐξωτερικῆς πολι-

τικῆς δοξασίας, τῆς κατ'εὐφημισμὸν ἰσορροπίας καλουμένης, ἥτις εἰς τήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πολιτείας ἀφορῶσα, καὶ εἰς ἀπόκτησιν ἐπιβροχῆς ἢ καὶ ἡγεμονικῆς ἐξουσίας ἐπ' ἄλλων, ὑποθάλλει ἐν ἄλλαις πολιτεαῖς μέσοις ἀνηθίκοις, δόλω, ἀπάτῃ, βία, ἐπαναστάσεις, ἐγείρει ἐμφυλίους πολέμους, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, πρὸς ἐξασθένησιν αὐτῶν, καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν συγκρότησιν καὶ συντήρησιν μεγάλων στρατῶν καὶ στόλων ὑπεράνω τῶν δυνάμεων τῶν πολιτειῶν. Καὶ ὅμως ἐκ τούτων ἀπάντων οὔτε μέγα τι μέχρι τοῦδε διεπράχθη, οὔτε δίκαιον οὔτε ἀνθρώπινον, ἀλλὰ πόλεμος, ἀθλιότης, πολιτειῶν καταστροφαι!

Οἰκοθεν δὲ ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἰδιοτέλεια, ἡ περὶ τὴν πολιτείαν στρεφομένη, διαφέρει τῆς περὶ τὸ ἄτομον, διότι ἡ μὲν τῆς πολιτείας εἰς διατήρησιν τῆς ἰδίας πολιτείας ἀφορῶσα θυσιάζει πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἰδίας πολιτείας ἀπάσας τὰς ἄλλας, ἡ δὲ τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν πολιτείαν· ἡ μὲν τῆς πολιτείας ἐν κρίσιμοις καιροῖς ἀνευρίσκει καὶ μέσῃ σωστικᾷ τῆς πολιτείας, τὸ ἄτομον ὑφίσταται ὑπὲρ αὐτῆς καὶ θυσίας, ἡ δὲ τοῦ ἀτόμου οὔτε τι κοινωφελές ἀνευρίσκει, οὔτε χρεῖαν νὰ ζητήσῃ ἔχει, οὔτε σωστικὸν πολιτείας, διότι τὸ ἄτομον δὲν θεωρεῖ τὴν πολιτείαν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὰ ἄλλα ἱερά καὶ τίμια, ἐνὶ λόγῳ πάντα, τέλος, σκοπὸν, ἀλλὰ μέσα τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, καὶ διὰ τοῦτο οὐδενὸς ἢ μικροῦ λόγου ἄξια.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἰδιοτελής ἀρχὴ ἦναι, ὡς ἡλίου φαινότερον ἀποδείκνυται, καταστρεπτικὴ, αὕτη δὲ ἐν ταῖς πλείσταις πολιτεαῖς, ἵνα μὴ εἴπωμεν ἐν ἀπάσαις, ἐπικρατῆ, ἀναμφίλεκτον εἶναι, ὅτι ἐπίκειται ἀπασῶν ἢ ἀνατροπῆ, ἐὰν πολιτικοὶ γνήσιοι δὲν προλάβωσι νὰ ἀποβάλωσι τὴν ἀρχὴν ταύτην, τὴν ἰδιοτελή, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς στηριζόμενον δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ δὲν ἀντικαταστήσωσι δι' ἀρχῶν ἀληθῶν, ἐφ' ὧν δύνανται καὶ πολιτισμὸν γνήσιον νὰ ἐπαικοδομήσωσι, διότι καὶ ὁ νῦν πολιτισμὸς τρόπον τινὰ ἔτι ὑπὸ θηρίων, οἷον ἄετῶν, λεόντων καὶ τῶν ὁμοίων, ἀντιπροσωπεύμενος δὲν φαίνεται κατὰ πάντα γνήσιος, σύνδεσμον τῶν ἔθνῶν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν, σύμφωνον τῷ χριστιανισμῷ,

νισμῷ, ἵνα ὄντως ὦσι χριστιανικαί, οὐχὶ δὲ μόνον ὀνομάζονται. Ὅτι δὲ ἡ περὶ τὸ ἄτομον ἰδιοτέλεια εἶναι χείρων τῆς περὶ τὴν πολιτείαν, τοῦτο οὐ δεῖται ἀποδείξεως, ἀριθμήτως τῶν πραγμάτων ὁμολογούντων· διότι ἡ μὲν περὶ τὴν πολιτείαν ἀναγνωρίζουσα τὴν πολιτείαν ἀνωτέραν τοῦ ἀτόμου, καὶ διὰ τοῦτο τὴν διατήρησιν τῆς πολιτείας ὡς καθήκον, τιμᾷ καὶ ἀμείβει τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς μοχθήσαντας, ἡ δὲ περὶ τὸ ἄτομον εἰς μόνον τὸ ἄτομον καὶ τὸ τούτου συμφέρον ἀφορῶσα τιμᾷ καὶ ἀμείβει μόνον τοὺς μοχθοῦντας ὑπὲρ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος εἴτε ἰδίου εἴτε ἄλλου, τοῖς δὲ ὑπὲρ τῆς πολιτείας ἀγωνισαμένοις οὔτε τιμᾷς διὰ τοῦτο ἀποδίδει οὔτε ἀμοιβᾷς, ἀλλὰ πολλάκις ἄθλον τῶν ἀγῶνων καὶ θυσιῶν τῶν τὴν παραγκώνισιν καὶ περιφρόνησιν αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀπογόνων των.

Ἐπειδὴ ἡ περὶ τὸ ἄτομον ἰδιοτέλεια ὑπέρτατον σκοπὸν, τέλος, ἐκλαμβάνει τὸ ἄτομον καὶ τὸ τούτου συμφέρον, ἐκλαμβάνει πάντα, καὶ αὐτὰ τὰ ἱερώτατα, ἐκκλησίαν, διοίκησιν, οἰκονομίαν, ἐνὶ λόγῳ πάντα τὰ τῆς πολιτείας καὶ αὐτὴν τὴν πολιτείαν μέσα τοῦ ἀτόμου, καὶ διὰ τοῦτο φυγαδεύουσα τὴν ἠθικὴν, τὴν ὀρησκευτὴν καὶ τὴν ἀληθῆ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν φέρει τὴν ἀθλίαν κατάστασιν καὶ ἐπὶ τέλους τὴν τῆς πολιτείας ἀνατροπὴν (1).

Τίς ὅμως ἐστὶν ὁ τῶν τοιούτων κακῶν αἴτιος; τίς ὁ αἴτιος τοῦ ὅτι τὸ ἐν ἔθνος μισεῖ, ἐπιβουλεύεται καὶ ζητεῖ νὰ ὑποτάξῃ τὸ ἕτερον, τοῦ ὅτι τοιαύτη κατάστασις προήλθε καὶ ἔτι καὶ νῦν διαμένει;

Αἴτια τῆς καταστάσεως ταύτης πάντως δὲν εἶναι τὰ ἔθνη, διότι μὴ παιδαγωγούμενα ὀρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ μὴ ἐκπαιδευόμενα δεόντως τὴν κατάστασιν ταύτην δὲν γινώσκουσιν. Οὐδὲ ὁ κληρὸς ἐστὶν αἴτιος, διότι μὴ παιδευόμενος δεόντως καὶ διὰ τοῦτο μὴ ὢν ἐλεύθερος δεισιδαιμονίας καὶ ἀνηθικότητος δὲν γινώσκει τί ποιεῖ· οὐδὲ ὁ διδασκαλικὸς σύλλογος, διότι οὐδὲ οὗτος παιδεύεται δεόντως, ὡς ἡ κατάστασις τῆς παιδείσεως ἐν

(1) Ὁ Σοφιστὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ τὰ πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους περιέχουσι πολλὰ μέγιστον λόγου ἄξια.

ταῖς νῦν πολιτείαις ἀποδεικνύει, ἐξαιρέσει τῶν πολιτειῶν, αἷτι-
νες διὰ βελτίονος παιδεύσεως εἰς μέγαν βαθμὸν δυνάμειος ἀνυ-
ψώθησαν. Οὐδὲ οἱ ἡγεμόνες εἰσὶν αἷτιοι, διότι οὗτοι εἰς βελ-
τίωσιν τοῦ παρόντος καὶ εἰς βέλτιον μέλλον ἀποβλέποντες καὶ
δι' ἐθνικοφελῶν ἔργων νὰ ἐνισχύσωσιν ἑαυτοὺς ἐν τῷ νῦν καὶ τῷ
μέλλοντι ζητοῦντες ἢ κωλύονται ἢ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν περιο-
ρίζονται ὑπὸ τῶν συμβούλων αὐτῶν. Ἄλλ' οὐδὲ κυρίως οἱ σύμ-
βουλοι αὐτῶν εἰσὶν αἷτιοι, διότι οὗτοι εὖρον, ἀλλὰ δὲν ἐδημι-
οὔρησαν τὴν κατάστασιν ταύτην, καὶ καθ' ἡμαρτημένας ἀρχὰς
μορφωθέντες δὲν γινώσκουσι ἄλλως νὰ πολιτευθῶσιν, ἐπομένως
οὐδὲ ἐπίστανται τί ποιοῦσιν.

Ἄρα μόνον τὰ ἡμαρτημένα τῶν πολιτικῶν ἀξιώματα, τὰ προ-
κύψαντα ἐκ τῆς ἰδιοτελοῦς ἀρχῆς, εἰσὶν αἷτια τοῦ ὅτι ἐν ταῖς
πολιτείαις τοιαύτη κατάστασις προῆλθε καὶ διαμένει, καὶ διὰ
τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ μετὰ τῶν πολιτειῶν
σχέσις ἀληθῆς, διότι ἡ νῦν σχέσις αὐτῶν δὲν ἐθεμελιώθη ἐπὶ
Θρησκείας, ἠθικῆς καὶ παιδεύσεως ἀληθοῦς· ἀλλ' οὐδὲ δυνατὸν
σχέσις ἀληθῆς νὰ ἀποκτασταθῇ, ἐφ' ὅσον οἱ πολιτικοὶ ἀποδέ-
χονται τὴν ἰδιοτελεῖ ἀρχὴν καὶ ἐν ταῖς ἡμαρτημέναις δοξασίαις
τῆς ἰδιοτελοῦς ἀρχῆς ἐμμένουσι, συνεπεία τῶν ὁποίων καὶ τὸν
ἐθνικὸν πλοῦτον (ἠθικὸν καὶ ὑλικὸν) καταναλίσκουσι καὶ πάντας
τοὺς κλάδους καὶ τὴν πολιτείαν πρὸς συμφέρον ἀτομικὸν δια-
φθείρουσι χρώμενοι αὐτοῖς μέσοις ἀτομικοῖς, μηδενοῦ τῶν κλά-
δων ἐξαιρουμένου· ἐφ' ὅσον οὗτοι ἐν ταῖς ἡμαρτημέναις δοξα-
σίαις ἐμμένουσι, ἐφ' ὅσον ἐν πάσῃ πράξει, εἴτε καλῇ εἴτε κακῇ,
δὲν ἀφορῶσιν εἰς τὴν πολιτείαν, οὐδὲ εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὸ εὐ-
πρεπές, ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον, ἔσται ἀδύνατον καὶ ὀρθῶς
νὰ κρίνωσι καὶ ὀρθῶς νὰ πράξωσιν· οἱ τοιοῦτοι μένουσι ἐν ταῖς
ἡμαρτημέναις πολιτικαῖς δοξασίαις αὐτῶν, ἐφ' ὅσον δὲν παιδα-
γωγοῦνται Θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς, δὲν ἐκπαιδεύονται βασι-
μῶς ἐν ταῖς ἐπιστήμας, μάλιστα δὲ τῆς ὑπερτάτης καὶ αὐτὴν
κέντρον δὲν καταστήσουσι τῶν πράξεων αὐτῶν, εἶναι δύσκολον
ἵνα μὴ εἴπωμεν ἀδύνατον, τὸ νὰ φωτισθῶσιν οἱ ἀρχόμενοι καὶ
οἱ ἀρχοντες Θρησκευτικῶς, ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς, καὶ τὰ κακὰ

νὰ παύσωσιν, ἢ δύνανται, ἐὰν διὰ Θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγω-
γῆς καὶ βασιμῶς παιδεύσεως ἀναφανῶσι πολιτικοὶ γνήσιοι, ὑπέρ-
τεροι τῆς ἰδιοτελοῦς ἀρχῆς, καὶ τὰς φθαρτικὰς ἀρχὰς τῆς ἰδιο-
τελείας ἀποβαλόντες θεμελιώσωσιν ἀρχὰς σωτήριους καὶ ἐπ' αὐ-
τῶν ἐποικοδομήσωσι τοὺς διοργανισμοὺς τῆς πολιτείας καὶ τὴν
πολιτείαν, ἐξάπτοντες δι' ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀμειβῆς τὸν ζῆλον
τῶν περὶ τὰς ἐπιστήμας ἀσχολουμένων.

Μόνον δι' ἐνισχύσεως τῆς Θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς
καὶ βασιμῶς παιδεύσεως καθίσταται ἡ πολιτεία ἐμψυχος καὶ δὲν
δύναται νὰ ἀγῆται καὶ φέρηται ὑπὸ ἀπειρίας, αὐθαιρεσίας καὶ
τῆς τύχης, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς.

Ἄλλὰ καὶ ὁ διέπων τὴν ἱστορίαν νόμος καθίσταται ἐκ τῆς
γνώσεως τῶν ἀρχῶν καταληπτός. Ὁ σκοπὸς, ὁ ἀφορῶν κατὰ
Κάντιον εἰς ἀέδιον εἰρήνην καὶ γνήσιον πολίτευμα δὲν εἶναι πάν-
τως ὁ μέγιστος, οὐδ' ἐπιτυγχάνεται ἐπικρατούσης ἐν ταῖς πο-
λιτείαις ἀρχῆς ἰδιοτελοῦς.

Ἐὰν ὁ Θρησκευτικὸς νόμος ἀποβλέπῃ εἰς ἀντικατάστασιν τῆς
ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θείας εἰκόνας, δὲν δύναται καὶ ὁ ἱστορικὸς εἰς
ἄλλο νὰ ἀποβλέπῃ εἰμὴ εἰς ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ προσωπικό-
τητα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐὰν ἡ ἱστορία ᾖναι σύστημα ἐποχῶν, αἱ δὲ ἐποχαὶ τῶν ἱστο-
ρικῶν γεγονότων βαδίζωσι παραλλήλως πρὸς τὰς τοῦ σύμπαν-
τος κόσμου, φανερόν εἶναι, ὅτι καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα διέ-
πουσιν αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ καὶ ὁ αὐτὸς νόμος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἱστο-
ρικὰ γεγονότα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν ὄν-
των, καθίσταται ἡ ἱστορία, περιλαμβάνουσα ἀρχὴν, μέσον καὶ
τέλος, ὅλον ὄργανικόν.

Ἐπειδὴ αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ διέπουσιν, ὡς ἀποδεικνύεται, καὶ τὰ
ἱστορικὰ γεγονότα, προάγονται τὰ ἔθνη, κατὰ λόγον τῆς ὑπερ-
ρχῆς τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν ὑπὲρ τὰς κατωτέρας, εἰς ἐλευθε-
ρίαν, ἐπιστήμας, τέχνας καὶ πολιτισμόν. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶ-
ναι, ὅτι φυλαὶ δὲν προέβησαν εἰς ταῦτα, ἀλλ' ἔμειναν ἐν θηριώ-
δει ἢ βαρβάρῳ καταστάσει, διότι δὲν κατενίκησαν τὸν ὕλισμόν,
δὲν ἀπηλλάγησαν τῆς κυριαρχίας τῆς κατὰ τὴν ὕλην ἀρχῆς·

ἴστε καὶ τῶν νῦν πολιτειῶν ὁ πολιτισμὸς δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ κατὰ τὴν σχέσιν τῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν πρὸς τὰς κατωτέρας.

Ἐπειδὴ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου συναναπτύσσεται καὶ τέλειοποιεῖται καὶ ἡ οἰκία καὶ ἡ πολιτικὴ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία, κατασταθῆσεται καὶ ἡ πολιτεία, ἀντικατασταθησομένου τοῦ ἀνθρώπου ἀληθοῦς θείας εἰκόνας, ἔκτυπον τῆς θείας βασιλείας.

Ἐὰν ἡ θεία πρόνοια διέπῃ καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τὸ δὲ ἀνθρώπινον γένος ἦναι ὄργανον τῆς θείας προνοίας, ἀσεβοῦσι πάντως πρὸς τὸν θεόν, τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὰς πολιτείας οἱ διέποντες κατ' ἀρχὴν ἰδιοτελεῖ, ὑφ' ἧς ἀποπλανώμενοι οὐδὲν ἀσφαλὲς μέλλον δύναται νὰ παρασκευάσῃ ταῖς πολιτείας, ἀλλὰ παρεκτρεπόμενοι τῆς ὁδοῦ τῆς θείας προνοίας αὐτὰς δὲν ἀνορθοῦσιν, ἀλλὰ καταστρέφουσιν, ἐπὶ τέλους δὲ ἑαυτοὺς οὐδὲ δύναται νὰ σώσῃ.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἱστορία ἀναφέρηται εἰς τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, πορεύεται τὸ ἀνθρώπινον γένος πρὸς τὸ μέλλον ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ; Ἐπειδὴ ἕκαστον σύστημα δεικνύει τὴν ὄλην ἐποχὴν αὐτοῦ, φανερόν εἶναι, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος οὐδέποτε πορεύεται ἐν ἀγνοίᾳ, ἀλλ' ἐν γνώσει, εἰ καὶ κατ' ἐποχάς.

Ἐὰν ὅμως δυνατὸν ἦτο νὰ εὑρεθῇ σύστημα ἀπάσας τὰς ἀρχὰς περιλαμβάνον καὶ ἐπομένως ἀπάσας τὰς ἐποχάς, θὰ ἦτο δυνατὸν καὶ αὐτὸ τὸ ἀληθὲς μέλλον κατὰ λόγον νὰ γνωρισθῇ καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀσφαλῶς νὰ ὁδεύσῃ πρὸς αὐτό.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γνώσις τοῦ σκοποῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γνώσεως τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως, αὕτη δὲ ἐκ τῆς γνώσεως τῆς δημιουργίας, αὕτη δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀρχῶν, καὶ αὕτη ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης, φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ σπουδὴ αὐτῆς ἐστὶν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἀνευ, διότι ἐξ αὐτῆς γίνεται καταληπτὴ ἡ ἐννοία τοῦ θεοῦ καὶ ἀνυψοῦται, μετὰ δὲ τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ἀνυψοῦται καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐννοία καὶ ἀξία, μετὰ δὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας, τὰ κωλύματα αἴρονται καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τοῦ ὕλισμοῦ ἐλευθεροῦται, ἐξευγεγίξεται καὶ βᾶσις τοῦ ἀνωτέρου γινόμενος καθίσταται ὠφέλιμος

καὶ ἀναγκαῖος, διότι ὁ ἀνθρώπος καθίσταται θεῖος, ἀληθὲς πρόσωπον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυται, ὅτι ἡ λύσις πάντων τῶν ζητημάτων, θρησκευτικῶν, μεταφυσικῶν, φυσικῶν, ἀνθρωπολογικῶν, ἠθικῶν, πολιτικῶν καὶ λοιπῶν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς ὑπερτάτης ἐπιστήμης.

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἀρχαὶ τῶν συστημάτων εἰσὶ διάφοροι, ἐπομένως καὶ τὰ συστήματα διάφορα, ἐστὶ καὶ ἡ ἐν τοῖς συστήμασι λύσις διάφορος.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἐν τοῖς συστήμασι τῶν ζητημάτων λύσις ἀνεπαρκῆς φαίνεται, τοῦτό ἐστὶν ἀπόδειξις, ὅτι τὰ συστήματά εἰσιν ἐλλιπεῖ. Ἐπειδὴ πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας εἶναι τὸ νὰ ἐξηγήσῃ, πῶς ὁ κόσμος συνέχεται μετὰ τοῦ θεοῦ, ἢ τίς ἡ πρᾶξις, δι' ἧς ὁ θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, ἢ τίς ὁ νόμος τῶν ὑπαρχόντων ὄντων, ταῦτα δὲ τὰ ζητήματά εἰσὶ ταῦτά μετὰ τοῦ ζητήματος, τίς ἡ σχέσις τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, ἕκαστον δὲ σύστημα περιέχει τὴν τούτου λύσιν, εἰ καὶ μονομερῶς, ἔπεται, ὅτι δύναται νὰ ὑπάρξῃ σύστημα περιεκτικὸν πάντων τῶν συστημάτων. Ἐντεῦθεν φανερόν εἶναι, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις τῆς φιλοσοφίας φέρει τὴν τῶν ἐπιστημῶν, τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας.

Ἐπειδὴ τὰ μέχρι τοῦδε συστήματα, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἀποδείκνυται, ὡς πρὸς τὰ κυριώτατα, ἠμάρτησαν, δηλαδὴ ὡς πρὸς τὸν διορισμὸν τοῦ ὑπερτάτου καὶ τῶν κοσμολογικῶν ἀρχῶν, διότι ἐκ τῶν ἀμαρτημάτων τούτων προκύπτουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ ἄλλα αὐτῶν ἀμαρτήματα, δὲν ἦτο δυνατὸν καὶ ἡ σχέσις τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον ν' ἀποδοθῇ ὀρθῶς καὶ ἐπομένως ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς φιλοσοφίας. Ὡς πρὸς μὲν τὸν διορισμὸν τοῦ ὑπερτάτου ἠμάρτησαν, διότι οὐδὲν τῶν συστημάτων κυρίως ἀπέδειξεν, ὡς εἶδει, τὸ ὑπερτατόν ἐξ ἀρχῆς τέλειον ἐνεργεῖα καὶ προσωπικόν· διὰ δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τούτου ἀπασαὶ αἱ ἐννοιαὶ, ἀπασαὶ αἱ ἀρχαὶ, τῶν συστημάτων καὶ ἐπομένως ἅπαντα τὰ συστήματα περιλαμβάνονται, οὐδὲν τῶν συστημάτων ἠδυνήθη, ταύτης τῆς ἐγνώσεως στερούμενον, νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δημιουργίαν κατὰ πάντα

ὀρθῶς. Ἡ ἔννοια αὕτη περὶ θεοῦ ἀποδεικνύουσα τὰ συστήματα μονομερῆ καὶ διὰ τοῦτο ἑλλιπῆ ἐξηγεῖ τὴν δημιουργίαν οὔτε αὐτόματον οὔτε ἐξ ἀνάγκης, οὔτε αὐθαίρετον, ἀλλὰ πράξιν ἀληθῶς ἐλευθέραν.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν διορισμὸν τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν ἠμάρτησαν, διότι οὐδὲν τῶν συστημάτων ἀνεγνώρισε καὶ διέκρινε τὰς ἀρχὰς ἀπ' ἀλλήλων καὶ τῆς ὑπερτάτης, καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ἄλλας ἐπιστήμας εἰσήγαγεν, ἀλλὰ τὸ μὲν τῶν συστημάτων συνέχεε μίαν τῶν ἀρχῶν μετὰ τοῦ ὑπερτάτου, ὡς φέρ' εἶπεῖν ὁ ὕλισμὸς τὴν κατὰ τὴν ὕλην, ὁ ἰδανισμὸς τὴν κατὰ τὸν λόγον, καὶ τὰ εἰς τὸ πρακτικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἀφορῶντα τὴν κατὰ τὴν κίνησιν· διὰ δὲ τοῦτο καὶ οὐδὲν τῶν συστημάτων ἠδυνήθη νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δημιουργίαν καθ' ὁλοκληρίαν καὶ ἐπομένως ὀρθῶς, μηδὲ τῶν συστημάτων τῶν ἐξοχωτάτων νόων ἐξαιρουμένων.

Ἐπειδὴ ἡ φιλοσοφία τελειοποιεῖται, ὅταν λυθῇ τὸ ζήτημα, τίνας αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς, ἐκ τίνων ἀρχῶν συνίσταται ὁ κόσμος, πῶς ἡ ἀπόλυτος ἀρχὴ δύναται νὰ περιέχῃ ἀρχὰς διαφόρους ὡς ὄργανα αὐτῆς, φανερόν εἶναι, ὅτι, ὅσα συστήματα δὲν δύνανται νὰ λύσωσι ταῦτα τὰ ζητήματα, ταῦτα δὲν εἶναι ἀληθῆ. Εἰσὶ συστήματα, ἃ δὲν ἐξαρκοῦσι πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ὅλου, ἀλλὰ μόνον μέρους, ταῦτα ἔχουσι μόνον ἐπὶ μέρους ἀλήθειαν.

Ἦδη ἡ ἀρχαία φιλοσοφία τῶν Ἰώνων ἦτο ὕλισμὸς, ὁ δυαδισμὸς ἀρχεται ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων, ἰδίως δὲ τοῦ Ἡρακλείτου. Ὁ Ἀριστοτέλης παρέλαβε δύο πηγὰς, τὸ καθόλου καὶ τὸ καθ' ἕκαστον, οἱ δὲ ἀρχαιότεροι καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Σπινόζας, ὁ Σχελλίγγιος καὶ ὁ Ἐγκελσ παρῆλαβον μόνον τὴν ταυτότητα.

Διὰ τῆς διακρίσεως ὅμως καὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν κοσμογονικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ὑπερτάτης προέρχεται, ὡς τοῦτο φανερόν εἶναι, ἄλλη τις θεωρία περὶ θεοῦ καὶ κόσμου, καὶ ἐπομένως περὶ τῆς σχέσεως τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, θεωρία μετατρέπουσα τὰς περὶ τῶν καθόλου καὶ τῶν καθ' ἕκαστα θεωρίας τῶν συστημάτων, αἶρει τὴν ἐν αὐτοῖς σύγχυσιν τῶν ἀρχῶν καὶ πάντων

τῶν ἄλλων, ἐκτείνει τὸν ὀρίζοντα τῶν ἐπιστημῶν, ἐξηγεῖ τὸν κόσμον καθ' ὁλοκληρίαν καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς, στηρίζει τὴν θρησκείαν, τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν, συνδέει τὰ ἔθνη νοερῶς, καὶ δεικνύουσα τὸ μονομερές τῶν συστημάτων ταῦτα δὲν καταστρέφει, ἀλλὰ στηρίζει, καὶ στηριζομένη ἐπὶ ἰδίας ἀρχῆς καθιστᾷ τὰ συστήματα μέλη ὀργανικὰ, ἀποδίδουσα ἐκάστῳ τὴν οἰκείαν θέσιν καὶ ἀξίαν· θεωρία ὅμως ἐπὶ ἰδίας ἀρχῆς θεμελιουμένη, τὰ συστήματα μέλη ὀργανικὰ αὐτῆς καθιστῶσα, εἰς τὰ μυστήρια εἰσδύουσα, τὰς ἐλλείψεις τῶν συστημάτων ἀναπληροῦσα, τὰ συστήματα συνεχίζουσα καὶ ἐπομένως τὴν διάνοιαν τῶν ἔθνων καὶ αὐτὰ τὰ ἔθνη συνδέουσα, δύναται, νομίζομεν, ἐὰν δεόντως ἀναπτυχθῇ, ὡς τοῦτο νὰ πράξωμεν προτιθέμεθα, νὰ φανῇ ἀνταξία τῶν ἀξιώσεων τῆς ἐποχῆς.

Ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη συνδέει τὰ ἔθνη, δύναται καὶ τὸ ἡμέτερον, ἀναγεννῶν τὴν τῶν προγόνων ἐπιστήμην καὶ τὴν τῶν πεφωτισμένων ἔθνων, νὰ συνδεθῇ μετ' αὐτῶν καὶ μεῖνῃ ἐν πνευματικῷ καὶ διὰ τοῦτο ἀρρήκτῳ συνδέσμῳ, καὶ κατασταθῇ μέλος ἀναγκαῖον τῆς τῶν πεφωτισμένων ἔθνων οἰκογενείας.

Ἐὰν ἡ θεωρία αὕτη, ἡ διακρίνουσα τὴν ὑπερτάτην, τὰς ἀρχὰς τοῦ σύμπαντος κόσμου ἱστορικῶς καὶ πραγματικῶς, ἀποδεικνύουσα καὶ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς αὐτάς, ἀνταποκρίνηται, δεόντως ἀναπτυχθῆσομένη, εἰς τὸν αἰῶνα ἡμῶν, ὀργῶντα εἰς ἀρρήκτον καὶ ἀδελφικὴν ἔνωσιν τῶν ἔθνων, τηρουμένων ἀτομικῶς ὑπὸ τὸν νόμον τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας, θέλομεν χαίρει, ὅτι ὑποδεξάμεν, ὃ ἔδει καὶ ἠβουλόμεθα, εἰδὲ μὴ πάλιν θέλομεν χαίρει, ὅτι τοῦλάχιστον δίδομεν κρείττοσιν ἀφορμὴν, ὅπως βέλτιον ἡμῶν εἴπωσι (1).

Τηρήσαντες τὰ ὑποσχεθέντα ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἔργου ἡμῶν, παραλαβόντες μετ' ἐξέτασιν, ὅσα σύμφωνα τοῖς πράγμασιν ἀπεδείκνυντο, ἐκθέσαντες τὰ συστήματα ὑπὸ ἑποψίν ἀντικειμε-

(1) Νομίζομεν, ὅτι ἐκκληροῦμεν καθήκον ἀπονέμοντες ἐνταῦθα τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν φίλῳ, φοιτητῇ ἀρχαίῳ καὶ νῦν καθηγητῇ διαπρεπεῖ, τῷ Παναγιώτῃ Κουπιτώρῃ, αὐθόρμητως ἀναλαβόντι τὴν καθ' ὅλην τὴν τύπωσιν τοῦ ἔργου ἡμῶν δευτέραν διορθώσιν.

νικην και ουχι υποκειμενικην και δοξαστικην, προσεπαθήσαμεν να υποδειξωμεν την οδον, εις ην ζητήσει βράδιον η τάχιον η επιστήμη να τραπή, εις ζήτησιν αρχων αιτουσων μέλλον βέλτιον.

Ἀληθώς ἐν τούτῳ τῷ βίῳ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὸ τέλειον, οὐδέποτε ὅμως παύσει εἰς τοῦτο ἀγωνιζόμενος, διότι τοῦτό ἐστι τὸ ἀληθὲς τέλος τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ βίου, τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως.

Μόνον πρὸς ἀνώτερον τέλος ἀποβλέποντες, πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην, ἰδίως δὲ ὑμεῖς οἱ πολῖται τοῦ πανεπιστημίου, πρὸς οὗς δικαιοῦμαι τὸν λόγον νὰ ἀποτείνω, διότι ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ βίῳ ὁ ὅλος ἔπειτα βίος ὀρίζεται, ἡ μάρφωσις τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας διατυποῦται, τὸ φρόνημα καὶ τὰ σφάλματα διορθοῦνται, ἀποφεύγοντες τὰς ματαίας ἐπιδείξεις καὶ τοὺς ἀγόνους λόγους, τοὺς ἀμοιβαίως θαυμαζομένους, διότι τὰ τοιαῦτα ἀποπλανῶντα τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης καθιστῶσι τὴν νεότητα, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πολιτείαν ἐπιπόλαιον καὶ οὐτιδανὴν, ἀγωνίζεσθε πρὸς ἀναγέννησιν τῆς τῶν προγόνων καὶ τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν ἐπιστήμης, συναγωνίζεσθε μετὰ τῶν ἐξόχων νόων πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων, πρὸς σωτηρίαν καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ ἔθνους, καὶ ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι κατασταθήσεθε ἡμῶν αὐτῶν κρείττονες, ἀνοίξετε μέλλον ἐπίζηλον καὶ τὸ ἔθνος παραδώσετε ταῖς ἐπερχομέναις γενεαῖς τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀντάξιον, εὐδαιμόν καὶ εὐκλεές.

Τ Ε Α Ο Σ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
VIII. Ἐγγελοσ.....	5
α) Βίος.....	7
β) Φιλοσοφία.....	20
1) Φαινομενολογία.....	30
2) Διαίρεσις συστήματος.....	31
1) Λογική.....	34
α) Περὶ τοῦ ὄντος.....	48
β) Περὶ τῆς οὐσίας.....	54
γ) Περὶ ἐννοίας.....	58
II) Φιλοσοφία τῆς φύσεως.....	62
α) Μηχανική.....	66
β) Φυσική.....	70
γ) Ὀργανική φυσική.....	82
III) Φιλοσοφία τοῦ πνεύματος.....	88
1) Ἐξ ὑποκειμένου πνεῦμα.....	88
2) Ἐξ ἀντικειμένου πνεῦμα.....	88
3) Ἀπόλυτον πνεῦμα.....	89
α) Τέχνη.....	90
β) Θρησκεία.....	90
γ) Ἐπιστήμη.....	97
IX. Σχελλιγγίου νεώτερον σύστημα.....	97
α) Περὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὰ πρότερα καὶ σύγχρονα συστήματα.....	97

	Σελ.
β) Περὶ μεταβάσεως εἰς τὴν θετικὴν φιλοσοφίαν . . .	132
γ) Θετικὴ φιλοσοφία	146
1) Περὶ δημιουργίας	223
2) Περὶ χρόνου	224
3) Περὶ τριάδος	229
2) Περὶ συμβιβασμοῦ τῆς ἐλευθερίας τοῦ δημιουργήματος πρὸς τὴν ἀπόλυτον θεῖαν αἰτιότητα . .	243
3) Περὶ πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου	249
α) φιλοσοφία τῆς μυθολογίας	262
1) Κριτικὸν	262
2) Φιλοσοφικὸν	280
3) Πραγματικὸν	284
β) Περὶ μυστηρίων	298
γ) φιλοσοφία τῆς ἀποκαλύψεως	315
1) Διαφορὰ τῆς μυθολογίας καὶ ἀποκαλύψεως	315
2) Περὶ προϋπάρξεως τοῦ Χριστοῦ ἐν σαρκί	341
3) Περὶ ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἐν σαρκί	345
Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ	355
Τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ	359
Περὶ τοῦ Σατανᾶ	360
Περὶ ἀγγέλων	367
Περὶ ἐκκλησίας	368
Ἐπιθεώρησις καὶ τέλος	370
X. Φραγκίσκος Βάδερς	
1) Βίος	396
2) φιλοσοφία	399
I) Λογική	403
II) Περὶ θεοῦ, ιδέας καὶ φύσεως	423
III) Περὶ ἀνθρώπου	463

	Σελ.
IV) Περὶ κοινωνίας πολιτικῆς καὶ ἐκκλησίας	472
V) Περὶ πτώσεως, λυτρώσεως, ἀναγεννήσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως	478
XI) Ἐπιθεώρησις, ἐξαγόμενον καὶ τέλος τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας	493

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

ἐν σελ.	ἐν στιχ.	ἀνάγνωθε	μηχανική
65	18	ἀνάγνωθε	μηχανική
66	16	»	πῶς
94	20	»	ἐκλινεν
132	30	»	δείκνυται
142	12	»	θεός.
154	27	»	βούλεται
167	27	»	εἰθέσαμεν
169	1	»	δέν
189	14	»	πραγματικότητος
216	18	»	ἡ
216	30	»	ἐν
226	3	»	ὑπάρξεως
271	29	»	διημελισμένος
285	8 καὶ 9	»	ἴση
322	34	»	εἰς νόημα
330	16	»	διάβαιν
365	5	»	φθόνος
396	15	»	νοητικαί.
423	33	»	speculative 34*
450	34	»	δὲ
508	11	»	(ἀντὶ σὺς ἀνάγν.) ὄν
511	12	»	αἰῶνος